

BIBLIOTECA
UNIVERSITĂȚII
CLUJ

DONAȚIUNEA
PROF. ALEX. LAPEDATU

B. A. L. 2264

ACȚIUNEA
CATOLICISMULUI UNGURESC
ȘI
A SFÂNTULUI SCAUN
ÎN
ROMÂNIA ÎNTREGITĂ

RAPORT CONFIDENȚIAL ÎNAINȚAT

M. S. REGEI CAROL II
BCU Cluj / Central University Library Cluj

-- CU CLXXVII + 45 ACTE ȘI DOCUMENTE --

DE

ONISIFOR GHIBU

profesor la Universitatea din Cluj, membru coresp. al Academiei Române,
președinte al Comisiunii Istorico-Juridice și delegat special al Guvernului
pe lângă Sf. Scaun în chestia Statului Catolic

CLUJ

INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE <ARDEALUL>
STRADA MEMORANDULUI 22

1934

2264

ACȚIUNEA
CATOLICISMULUI UNGURESC
ȘI
A SFÂNTULUI SCAUN
ÎN
ROMÂNIA ÎNTREGITĂ

RAPORT CONFIDENTIAL ÎNAINȚAT

M. S. REGELUI CAROL II

— CU CLXXVII + 45 ACTE ȘI DOCUMENTE —

DE

ONISIFOR GHIBU

Profesor la Universitatea din Cluj, membru coresp. al Academiei Române
președinte al Comisiunii Istorico-Juridice și delegat special al Guvernului
pe lângă Sf. Scaun în chestia Statului Catolic

CLUJ

INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE »ARDEALUL«

STRADA MEMORANDULUI 22

1934

*Din această I ediție, **confidențială**, s'au făcut numai 25 exemplare,
numerotate și semnate de autor.*

3

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Onisifor Ghilescu

30

Prefață.

Cartea aceasta avea să fie, după planul ei inițial, o colecție de Acte și Documente, menită să completeze lucrarea Comisiunii istorico-juridice instituită de guvernul N. Iorga, la 1931, pentru studiul problemei Statului romano-catolic ardelean, — lucrare apărută în acel an sub titlul: *Un anahronism și o sfidare: Statul rom. cat. ardelean* (Cluj, 1931, XXX + 466 pagini). Tipărirea ei a început în Decembrie 1931, dar din lipsa de sollicitudine și de consecvență a organelor superioare de Stat, ea a fost oprită pe loc timp îndelungat și obligată să ia, apoi, alt curs, decât cel proiectat dintru început.

În anul 1933 o parte a materialului cuprins aci a fost pus în circulație într'o ediție-manuscris de 25 exemplare, exclusiv pentru uzul Justiției — Tribunalul și Parchetul Cluj și Înalta Curte de Casație — în fața căreia ajunsese chestiunea Statului catolic. Acea ediție, intitulată: *Acte și Documente privitoare la Statul rom. cat. ardelean* (Cluj II + 878 pagini), a fost utilizată de Tribunalul Cluj în sentința, foarte bogat motivată, de sub Nr. 51/1932 din 4 Iulie 1933, care a confirmat toate tezele susținute de mine în lucrările ce am tipărit relativ la Statul catolic între anii 1923—1933. (Vezi pag. 844—874).

De asemenea, ea a servit Parchetului Cluj ca punct de plecare pentru acțiunea publică deschisă în contra a 51 conducători ai Statului catolic pentru escrocherie, fals în acte publice, administrație frauduloasă și tradare (pag. 876—887).

IV

Ediția definitivă apare abia acum, după doi ani și jumătate, în forma de Raport către însuș Capul Statului.

Cartea cuprinde și materialuri, cari n'ar fi trebuit să vadă niciodată lumina tiparului. Dacă m'am hotărât la publicarea lor, am făcut-o pentru două motive: 1. pentru a da celor în drept toate elementele necesare cunoașterii complete a chestiunii catolicismului, devenit armă politică a Ungurilor împotriva României întregite, și 2. pentru a feri de peire o seamă de documente, pe cari atâția au tot interesul să le facă să dispară din dosarele oficiale.

Documentele publicate le-am scos din următoarele arhive: Ministerul Cultelor, al Instrucției, al Agriculturii, al Sănătății și Ocrotirilor, al Afacerilor străine, al Justiției, Legația română de pe lângă Vatican, Contenciosul regional al Statului și Universitatea din Cluj, Episcopia ortodoxă, Muzeul ardelean, Tribunalul, Parchetul Tribunalului, Cărțile Funduare, Judecătoria de ocol, Chestura Poliției, Inspectoratul general al Siguranței, — toate din Cluj. Tribunalul Sibiiu, Camera Deputaților București, Asociația „Andrei Șaguna“ a Clerului ortodox din Transilvania și Cărțile funduare, Alba-Iulia.

Traducerea din latinește, italienește, franuzește, nemțește și ungurește a tuturor textelor scrise în original în aceste limbi, am făcut-o eu, cu excepția documentelor XLIX, L și LV, traduse de dd. prof. C. Marinescu, N. Laslo, I. Crăciun și I. Moga, cărora le exprim sincera mea mulțumire.

O parte a corecturii și a reviziei au făcut-o dd. Dr. Ioachim Crăciun și Dr. Ioan Moga dela Institutul de Istorie Națională al Universității din Cluj, pentru care osteneală țin să le mulțumesc în mod special.

Autenticitatea tuturor documentelor o garantez eu.

La acoperirea unei părți a cheltuelilor împreunate cu tipărirea, am fost ajutat de Universitatea din Cluj

și de Ministerele de Externe și de Agricultură, că-
 rora le exprim mulțumirile mele. Partea cea mai
 mare a cheltuielilor — în suma de peste 250.000 Lei —
 am acoperit-o cu bani împrumutați dela rudeniile mele
 și dela un prieten rar, al cărui nume este adânc săpat în
 inima mea. Fără sprijinul devotat al acestora, cartea n'ar
 fi putut vedea lumina zilei și marea problemă națională
 înfățișată în cele peste o mie de pagini ale ei, ar fi ră-
 mas îngropată, ca atâtea altele, peste cari lipsa de patrio-
 tism a generației noastre, trece cu atâta ușurință și ne-
 simțire.

* * *

Sunt deplin încredințat că această carte, care lumi-
 nează toate laturile problemei catolicismului unguresc,
 nu va rămânea fără efectul cuvenit, — așa cum au ră-
 mas, din cauza politicianismului românesc, celelalte
 șapte cărți publicate de mine în aceeași chestiune, dela
 1923 încoace.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

AUTORUL

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Raport

adresat

Maiestății Sale Regelui Carol II

BCU Cluj / ~~despre~~ University Library Cluj

misiunea mea la Roma
în chestiunea Statului rom. cat. ardelen
și despre peripețiile prin cari a trecut această
chestiune, dela 31 August 1931 și până
la 25 Martie 1934

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Raport către M. S. Regele Carol II

Sire,

În ziua de 31 August 1931 am avut înalta onoare ca, în calitate mea de președinte al Comisiunii istorico-juridice pentru studiul problemei Statului romano-catolic ardelean și de Delegat special al Guvernului român la Roma, în vederea informării Sfântului Scaun cu privire la măsurile preconizate în această problemă, să fiu primit într'o lungă audiență de Maiestatea Voastră. În acea audiență mi-am permis a Vă înfățișa în mod documentat problema Statului catolic și măsurile stabilite de Guvern, în baza Concordatului, comunicându-Vă, că, — adversar al oricărui contact cu Vaticanul în această chestiune, care este o chestiune internă a României —, din parte-mi atribuiu o singură justificare delegației mele: aceea de a afirma, în mod categoric, față de Sf. Scaun *dreptul de patronat suprem al Regelui României* cu privire la Biserica catolică din Transilvania, — drept pe care Concordatul, încheiat în condiții pe cât de desavantajoase, pe atât de misterioase, pare a-l fi lăsat nelămurit definitiv.

Pentru documentarea mea cât mai deplină și pentru consolidarea punctului meu de vedere, mia-m permis a Vă informa că, înainte de Roma, mă voi duce la Geneva, spre a discuta întreaga problemă din punctul de vedere al politicii internaționale, cu Dl N. Titulescu, președintele Societății Națiunilor.

În baza argumentelor și documentelor prezintate de mine, Maiestatea Voastră Ați binevoit a declara că Con-

cordatul României cu Sf. Scaun este foarte rău și că el s'a tratat, în adevăr, în mod foarte păgubitor pentru țară, că măsurile Guvernului în sensul disolvării Statului catolic le găsiți perfect justificate și că înțelegeți să exercitați față de Biserica catolică din Transilvania toate acele drepturi pe cari le-au exercitat foștii Regi ungari și cari drepturi n'au fost nici de cum abandonate prin Concordat.

În privința aceasta din urmă m'ați autorizat în mod special să comunic Papei punctul de vedere categoric al Maiestății Voastre.

Despre cele indeplinite la Geneva și la Roma, urma să Vă raporteze într'o nouă audiență, după întoarcerea mea în țară.

Imprejurări, asupra cărora Raportul prezent va da toate lămuririle necesare, m'au împiedecat să Vă mai pot informa după cum ar fi trebuit, până în acest moment, când, cu tot respectul și devotamentul, Vă prezint, pe calea aceasta raportul meu.

BCU Cluj / Central University Library Cluj *La Geneva*

Cu dl N. Titulescu am avut, la Geneva, patru lungi întrevederi, în zilele de 12—15 Septembrie 1931. După ce, din lucrarea *Comisiunii istorico-juridice* s'a documentat în mod suficient asupra problemei, mi-a declarat că concluziile acesteia le găsește excelente și că modul de a informa Sf. Scaun cu privire la măsurile preconizate de Guvernul român față de Statul catolic, este cu totul justificat, rămânând ca el să fie urmat cu energie și cu prevedere. Dsa a găsit că cel mai bun mijloc pentru informarea Sf. Scaun și a opiniei publice este să tipăresc imediat întreaga lucrare a comisiunii (*Concluziile*) în limba franceză, și să o prezint astfel, Vaticanului, punându-i în vedere că Guvernul român, în baza dreptului care i-l dă Concordatul, înțelege să ia singur măsurile preconizate acolo. Consecvent cu acest punct de vedere, dl Titulescu a și aranjat imediat chestiunea tipăririi broșurii, vorbind cu dl D. Ghica, pe atunci ministru al Afacerilor Străine și șef al Delegației române la Societatea Națiunilor, și ob-

ținând și aprobarea mijloacelor materiale necesare. Asupra acestei chestiuni am vorbit și eu cu dl Ghica, stabilind împreună ca eu să plec imediat la Roma și să tipăresc acolo broșura, urmând ca cheltuelile de tipar să le plătească Legația noastră de pe lângă Quirinal, al cărui titular era însuși dl Ghica.

La Roma

Ajuns la Roma, cel dintâi lucru pe care l-am aflat din cercurile celor două Legații românești, a fost că ministrul nostru de Externe lucrează, pe subț ascuns, ca să-mi zădărnicească misiunea. Luând contact cu Dl N. Petrescu-Comnen, ministrul nostru pe lângă Vatican, am întâlnit la Dsa, dela început, două rezerve față de punctul de vedere al Guvernului și al meu. Dl N. Petrescu găsea, întâi, că măsurile preconizate de Ministerul nostru de Externe trebuie neapărat să aibă la baza lor și opinia Consiliului juridic al acestuia, — al doilea că Statul catolic n'ar trebui disolvat prin măsuri administrative, acestea putând aduce cu sine fie o intervenție a Ungurilor la Societatea Națiunilor, fie o împotrivire a Sf. Scaun, care ne-ar acuza că am călcat Concordatul. Este mai consult ca Guvernul să intervie pe calea Justiției pentru decapitarea Statului cat., ca a unei instituții ilegale și lipsite de personalitate juridică.

Sosind, între aceea, la Roma și dl D. Ghica, am discutat împreună îndoielile dlui N. Petrescu-Comnen. Din parte-mi am stăruit cu toată hotărîrea asupra punctului de vedere că chestiunea Statului catolic este definitiv rezolvită prin art. IX al Concordatului și prin scrisoarea Nr. 5310 din 22 Oct. 1928 a Nunțiatunii apostolice din România, care scrisoare face parte integrantă din Concordat, și care prevede că Guvernul român e liber să interpreteze singur acel articol, fără ca Sf. Scaun să ridice vre-o obiecțiune în contra interpretării date. Mai departe, am stăruit asupra dreptului de patron suprem al Maiestății Voastre, — drept care trebuie să formeze al doilea punct de temelie în lupta începută. În concluzie stabileam că, dacă Sf. Scaun nu va ținea seamă de punc-

tul nostru de vedere, această atitudine va trebui să o socotim ca o călcare a Concordatului însuș și, drept consecință, să declarăm din parte-ne Concordatul denunțat.

După o discuție meritorică, la care, în afară de dd. miniștri D. Ghica și N. Petrescu-Comnen, și afară de mine, a participat și d. Dr. I. Broșu, consilierul de pe lângă Legația noastră dela Vatican, punctele mele de vedere au fost acceptate de cei doi miniștri. Dar, când dl Petrescu-Comnen a cerut ca ministrul de Externe să declare categoric că, în cazul când denunțăm Concordatul, Guvernul nu va bate în retragere, — Ministrul a răspuns că, din parte-i nu crede că Guvernul ar merge efectiv, în chestia Statului catolic, până la denunțarea Concordatului!

Înțelegând din întreg felul de comportare a celor doi miniștri că nici Guvernul și nici diplomația noastră nu sunt aplicați să dea, pe o astfel de chestiune națională o luptă demnă și energică până la capăt, am socotit că ar fi o greșală să iau contact cu Vaticanul, înainte de ce mi-aș consolida pe alte căi situația. Aceasta cu atât mai mult, cu cât d. Comnen, într'un moment de sinceritate, mi-a comunicat că dl Ghica i-a pus în vedere, în mod confidențial, să nu facă nimic în chestiune și să nu-mi dea nici un concurs. În astfel de împrejurări, am preferit să mă întorc pentru un timp în țară, și să lucrez aici, pe alte căi, pentru a întări părțile slabe ale poziției. În înțelegere cu dd. Ghica și Petrescu-Comnen și cu aprobarea șefului guvernului, d. N. Iorga, la 9 Octombrie 1932 am plecat, dimpreună cu d. N. Petrescu-Comnen, la București, spre a cerceta chestiunea și în cadrul Consiliului juridic al Ministerului de Externe și spre a lua și alte măsuri de ordin intern, necesare în vederea asigurării situației noastre atât față de Vatican, cât și eventual față de Societatea Națiunilor.

La Cluj

În drum spre București ne-am oprit două zile la Cluj, unde am ținut cu membrii romano- și greco-catolici ai Comisiunii istorico-juridice (Dr. V. Onișor, Dr.

Al. Borza, Dr. V. Baroni și Dr. T. Moisil) trei ședințe, în cari s'a examinat întreaga problemă a Statului catolic, dimpreună cu căile de urmat în vederea rezolvirii ei. Comisiunea a rămas pe lângă interpretarea dată de mine și acceptată, la Roma, și de cei doi miniștri. În cursul discuțiilor, șeful Contenciosului regional al Statului, d. Dr. Moisil, a arătat că, la instanțele judiciare din Cluj este tocmai în curs un proces de reziliere între Statul român și Statul catolic și că dânsul a ridicat chestiunea lipsei de capacitate juridică a acestuia. Dl Comnen, încântat de acest moment, care venea să întărească ideea dânsului cu privire la soluționarea problemei prin Justiție, a stăruit ca în chestia aceasta să se lucreze cu cea mai mare energie spre a da Justiției posibilitatea să se pronunțe cât mai curând asupra personalității juridice a Statului catolic.

La București

Ajuns la București în ziua de 16 Octombrie, înainte de a fi luat contactul cu Ministerul de Externe, am prezintat Ministerului Instrucțiunii și Cultelor un raport cu privire la o adresă dată în anul 1924 de Ministerul Cultelor, Statului catolic, prin care, fără nici o bază legală, îi recunoștea acestuia dreptul de a sta în instanță. Această adresă fusese publicată de conducerea Statului cat. într-o traducere maghiară falsificată, în care se adăugau cuvintele că Statul catolic are „personalitate juridică”. Am cerut Ministerului anularea acestei adrese, ceea ce dl Primministru N. Iorga, pe baza avizului Consiliului de juriști, a și aprobat imediat, anulând adresa din chestiune și declarând că Statul român n'a recunoscut niciodată personalitatea juridică a Statului cat. Prin această măsură se ușura în mod neașteptat sarcina Justiției și se dădea o nouă bază întregii chestiuni a Statului catolic. În aceeași zi s'a prezintat la Ministerul de Externe, mitropolitul rom. cat. Dr. Al. Cisar, însoțit de dl N. Petrescu-Comnen, și a declarat în fața Dlui D. Ghica, că Statul cat. este o instituție anticanonică și anticatolică. Declarația șefului Bisericii romano-catolice a fost con-

semnată imediat într'un act oficial, care s'a depus în cassa de fier a Ministerului de Externe. În ziua de 20 Octombrie Ministerul de Instrucție și Culte mi-a transpus, oficial, spre studiere și dare de avis, Statutul organic al Statului cat., care i-a fost înaintat spre luare la cunoștință. Statutul organic se prezintă în niște condiții cari ne ofereau o serie de argumente în plus în contra Statului cat., ușurându-ne în mod esențial situația. El venea în momentul cel mai potrivit.

În dupăamiaza aceleiași zile s'a ținut ședința Consiliului juridic al Ministerului de Externe, supt prezența dlui D. Ghica. Prezenți: D. Ghica, N. Petrescu-Comnen, Em. Pantazi, N. Conțescu, N. Ottulescu, I. Lugojanu, C. Stoicescu, B. Constantinescu, Eliade și subsemnatul. În baza referatului meu și a lămuririlor dlui Comnen, Consiliul a fost câștigat pentru punctul meu de vedere. El însărcină pe dl Lugojanu, actualul nostru ministru pe lângă Quirinal, să-i prezinte într'o viitoare ședință, o lucrare amănunțită însoțită de concluzii. În 22 Octombrie d. Lugojanu m'a onorat cu vizita dănsului, în scop de a examina împreună chestiunea și a o pune la punct în vederea ședinței viitoare a Consiliului juridic. După o discuție de două ore, în care l-am pus în curent cu noua situație creată de Statutul organic, dl Lugojanu a declarat că în raportul Dsale se va pune pe punctul de vedere susținut de mine, că art. IX din Concordat nu recunoaște dreptul de existență a Statului catolic și că dreptul de a interpreta acest articol a fost recunoscut de Sf. Scaun exclusiv pe seama Guvernului. În seara zilei următoare a avut loc o lungă întrevedere între mine și dd. Comnen și Lugojanu, cu care prilej s'a stabilit definitiv punctul de vedere amintit.

Trebuind, între aceea, să plec la Cluj, în vederea elaborării lucrării asupra Statutului organic, am înmănat, în ziua de 24—X, dlui Ministru de Externe o adresă, prin care-i ceream să amâne ședința Consiliului juridic până după întoarcerea mea și până după ce-i voi prezenta noua mea lucrare asupra Statului catolic, — lucrare care se bazează pe câteva puncte de vedere cu to-

tul noi și concludente. Ministrul mi-a declarat că nu va întreprinde nici un pas până după întoarcerea mea și, mai ales, până după prezintarea noii lucrări. Mi-a comunicat, mai departe, ministrul că, cu o oră înainte de aceea, a fost la el Însărcinatul de afaceri al Vaticanului, care s'a interesat de chestiunea bisericii Universității din Cluj. Ministrul i-a răspuns că Statul cat., care se dă drept proprietar al bisericii amintite, n'are personalitate juridică și „conducătorii lui umblă numai cu minciuni și cu falsuri“. Însărcinatul de afaceri a rămas mirat și a declarat că, dacă, Statul cat. n'are personalitate juridică, Nunțiatul renunță de a-l mai apăra.

Din nou la Cluj

Înainte de a pleca din București, în ziua de 26—X, am avut o nouă întrevedere cu dl Comnen, căruia i-am pus în vedere că acum, întemeiat pe platforma pe care mi-o oferă pe de o parte, noile fapte intervenite, pe de alta Statutul organic, lucrez în sensul ca chestiunea să poată fi rezolvită la București, fără să mai fie nevoie de a mai lua vreun contact cu Sf. Scaun. L-am rugat totodată să aștepte câteva zile, până când mă voiu întoarce cu studiul gata, în baza căruia să se poată lua, apoi, măsurile necesare, pe loc.

Peste câteva zile, la 2 Noembrie primesc, însă, dela dl Comnen, din București, următoarea telegramă: *Personajul știut sosit Roma. Plec astăseară. Vei primi scrisoare amănunțită ulterior. Comnen.*

„Personajul știut“ era episcopul G. C. Majláth dela Alba Iulia.

Știri dela Roma

Înainte de a primi vre-o nouă veste dela dl Comnen, cu data de 8 Noemvrie, însărcinatul nostru de afaceri dela Roma, dl Dr. I. Broșu îmi scria: „In adevăr, episcopul Majláth a sosit la Roma, lăsând o carte de vizită Legațiunii. Se intitula „Episcopus Transilvaniensis“, adăogând mai jos pe bilet, următoarele: „este 6—7, Collegium Germanicum-Ungaricum“. Adeacă, voia să spună

că, de vrem să-l vedem, să trecem pe la acest Colegiu, la orele indicate de Dsa....“

„Între timp, a sosit la Roma și *Monseniorul Dolci*, Nunțiul dela București, care se găsește, de altfel de mai multe luni în concediu, precum și *Cardinalul Serédi* din Ungaria“.

„Din cele ce am putut afla din izvor competent și chiar din **gura celor doi prelați, ce-au trecut** amândoi, în urmă și pela Oficiu, reiese că scopul venirii episcopului Majláth aici, este dublu: pe de o parte chestiunea Statului cat., pe de alta obținerea agrementului Sf. Scaun pentru un coadjutor, care ar urma să fie protopopul Hirschler“.

„In ceea ce privește problema Statului cat., atât Majláth cât și Dolci și Sf. Scaun, par a fi perfect informați despre intențiunile Guvernului. De unde vor fi aflat, este ușor de bănuț....“

„Din cele ce mi-a comunicat Dolci, reiese că întreaga problemă va fi dusă de Unguri la Liga Națiunilor. Ei sunt perfect pregătiți, având toate argumentele și dovezile bine studiate“.

„Este sigur că și sosirea lui Serédi la Roma se găsește în strânsă legătură cu această problemă. De altfel, Sf. Părinte i-a și primit în audiență pe cei trei prelați. Din acest punct de vedere, ne găsim oarecum desavantajați, luând Ungurii ofensiva. Am pierdut prea mult timpul cu discuții în contradictoriu, în loc de a merge direct spre țintă, cum erau intențiile Dtale. In orice caz, nori negri se arată la orizont. *Majláth a fost îndrumat să meargă la București, spre a trata cu cei competenți și eventual a căuta să ajungă la un compromis....* Majláth peste vre-o săptămână a și plecat înspre țară, sperând să poată veni la București, pentru a începe tratativele“.

La câteva zile după scrisoarea dlui I. Broșu, primii o scrisoare, cu data: Roma, 12 Noembrie, dela dl Comnen, în care îmi spunea printre altele:

„Am fost silit să plec (din București) mai înainte de cât credeam, fiind informat că Mgrul Majláth, alarmat de

acțiunea noastră, sosise la Roma. Bine am făcut. Am împiedecat o mare greșală pe care Vaticanul era s'o facă".

În continuare, dl Comnen îmi mai scria că Nunțiul papal, M. A. Dolci, înainte de întoarcerea sa la București, i-a comunicat că, după informațiunile ce le are, „Ungurii ar contesta Sfântului Scaun dreptul de a se atinge de drepturile lor „seculare“ și că „la primul act de ostilitate al Guvernului nostru față de Statul cat. vor sesiza Liga Națiunilor“.

La rândul său, d. Comnen mă întreba: „Ce s'a făcut cu chestiunea Statutelor? Eu persist în părerea mea de a se respinge aprobarea, dându-se o adevărată deciziune binemotivată în drept și în fapt“. De asemeni, mă întreba: „Ce s'a făcut cu procesul dela Cluj? Trebuie neapărat să câștigăm acel proces. O hotărâre judecătorească definitivă asupra chestiunii personalității juridice, ne ușurează în mod serios situațiunea“.

De încheiere, d. Comnen mă mai informa că în ajunul plecării sale, Consiliul juridic al Ministerului de Externe s'a întrunit și a redactat un aviz, în sensul că, „pentru a se evita un conflict cu Vaticanul și o plângere la Liga Națiunilor, cu sorți de izbândă pentru adversar, se cuvine să ne desăvârșim pregătirea și istorică și juridică, și apoi să încercăm tratative directe cu Vaticanul, evitând crearea unor „fapte îndeplinite“.

Svârcoliri desperade și încercări de derutare

Din cele două scrisori ale colaboratorilor mei dela Roma am reținut patru fapte importante :

1. Ungurii din Transilvania lucrează, mână în mână cu primatul Ungariei, cardinalul Serédi, și cu Nunțiul papal dela București, pentru recunoașterea Statului cat. din partea Sf. Scaun, dar acesta nu vrea să se amestece în chestiune, știind că nu-i de competența lui,

2. Episcopul Majláth, văzându-se abandonat de Sf. Scaun, merge până acolo încât îi contestă acestuia drep-

tul de a se amesteca în chestia Statului cat. și amenință cu Liga Națiunilor, — unde, însă, pentru orice om serios era evident că o intervenție neagreată de Vatican, era din capul locului condamnată,

De altfel, o intervenție la Societatea Națiunilor nici n'avea cine s'o facă, din momentul în care șeful Bisericii rom. cat. din România, mitropolitul Cisar, făcuse declarația categorică în contra Statului catolic.

3. Ministrul nostru dela Roma dă mare importanță celor două fapte: respingerea Statutelor și sentința Justiției în chestiunea personalității juridice a Statului cat,

4. *Consiliul juridic al Ministerului de Externe și-a dat avizul înainte de ce eu i-aș fi pus la dispoziție noile elemente rezultate din studiul Statutului organic, și în absența mea.*

Din nou la București

BTerminându-mi lucrarea, care a luat dimensiuni considerabile (pag. 27—93 ale cărții prezente), în ziua de 11 Noemvrie — cu 6 zile înainte de primirea scrisorii dlui Comnen, care mi-a fost adusă dela Roma de către colegul meu Em. Panaitescu, directorul Academiei Române de acolo, — m'am dus cu ea la București, spre a o prezenta Guvernului și a-i cere, ca cu considerare la argumentele invocate pe baza legilor în ființă, să procedeze imediat la luarea măsurilor cari se impun și cari sunt înșirate la pag. 91 a cărții.

Înainte de a mă fi prezentat Șefului guvernului, am luat contact cu Ministrul Ardealului, Dr. Valer Pop, cu cei doi Secretari generali dela Culte și Instrucție și cu șeful Contenciosului acestui Minister, cari fără nici o rezervă au îmbrățișat concluziile mele, însoțindu-mă apoi, toți patru, în ziua de 14 Noembrie, în audiență la primul-ministru, spre a mă susține, acolo, cu toată energia lor. În audiența aceasta Dl N. Iorga mi-a declarat că refuză categoric aprobarea Statutului Statului Cat., — că interzice acestuia ținerea Congresului său anual, — că toate

hotărârile aduse înainte de ce guvernul își va fi spus cuvântul său definitiv în chestiune, sunt nule și neavenite. În ce privește hotărârea de dizolvare a Statului Cat., aceasta va trebui să fie luată de Consiliul de Miniștri, care se va pronunța numai după ce va cunoaște și punctul de vedere al Sf. Scaun cu privire la canonicitatea Statului cat.

O nouă delegație la Roma

În scopul lămuririi acestei laturi la Sf. Scaun, Dl. Iorga m'a însărcinat din nou, cu data de 16 Noemvrie, să mă duc la Roma (p. 97).

Despre această însărcinare a fost încunoștiințat imediat și mitropolitul rom.-cat., Dr. Al. Cisar, care, în răspunsul trimis șefului guvernului, scria: „Am luat cu plăcere act.... că guvernul — înainte de a se pronunța definitiv în chestia Statului cat. — vrea să cunoască părerea Sf. Scaun cu privire la canonicitatea acelei instituții și că a însărcinat pe *distinsul* profesor dl O. Ghibu să pertracteze personal cu Sfântul Scaun“ (pg. 96.¹)

Loialitatea Ministerului de Externe

Dar, toate aceste măsuri au fost eludate cu o fină manieră „diplomatică“ de Ministerul de Externe, — grație abilității titularului său, d. D. Ghica, care e catolic, și a dlui N. P. Comnen, care, cu toate că se dă uneori drept descendent al împăraților bizantini, alteori drept descendent al unui patriarh dela Constantinopol, cu numele *Comnen*, este și el într'un anumit sens catolic, prin soția sa.

Cu toată declarația pe care d. Ghica mi-o făcuse, de

¹) Dr. Valer Pop afirmă, totuș, că dl N. Iorga i-ar fi comunicat, la 14 Noembrie, după audiența colectivă, că „dată fiind patima și lipsa de obiectivitate a mea“, se gândește să încredințeze unui „catolic“, eventual chiar Dsule, misiunea de a trata cu Sf. Scaun, păstrându-mă pe mine doar în calitate de consilier, iar nu de delegat. — (Vezi: *Acordul dela Roma*, de Valeriu Pop, fost ministru de Justiție, Cluj, 1934 p. 25). Atunci, cum, la două zile după aceasta, dl. Iorga îmi mai dă o nouă delegație? Sau d. Iorga era un înconștient, sau d. Pop afirmă un neadevăr.

a nu întreprinde nimic până după întoarcerea mea ~~dela~~ Cluj și până după ce-i voi prezenta studiul asupra Statutelor, care avea să dea o înfățișare cu totul nouă problemei, — la stăruința dlui Comnen, dsa a făcut, totuș, ca Consiliul juridic să-și dea, încă la 30 Octombrie, — așa dară la patru zile după plecarea mea din București, — avizul în chestia Statului cat.

Această procedură a Ministerului de Externe era cu desăvârșire ilioială. Căci Consiliul *nu era în drept să lucreze fără mine*. Intervenția lui în chestia Statului cat. fusese sesizată, doar, de mine, printr'o telegramă adresată dela Roma, dlui N. Iorga, la 26 Septembrie 1931. În acea telegramă, semnată și de d. Comnen și repetată, apoi, și de d. Ghica, se spunea: „*este în interesul absolut al cauzei ca la noile lucrări (ale Consiliului juridic) să participe atât dl ministru Comnen, cât și subsemnatul*”. Intervenția mea fusese aprobată de Șeful guvernului, care ne-a chemat în țară *tocmai pentru a lucra în cadrele Consiliului juridic*. Lucrările s'au și început, la 16 Octombrie, cu colaborarea mea, și ele au fost întrerupte anume în scopul de a-mi lăsa posibilitatea să aduc noile elemente pe cari Statutul organic, intervenit în prima zi a lucrărilor, mi le servea.

Până unde merge patriotismul diplomaților români ?

Pe ce se baza graba aceasta intempestivă a avizului, care, în mod fatal, nu putea avea nici o soliditate, neîntemeindu-se pe întreg materialul de studiu și pe noile fapte intervenite chiar în zilele premergătoare ?

Răspunsul la această întrebare ni-l dau motive **de ordin pur personal**, în legătură cu cei doi miniștri amintiți. Dl Comnen judeca întreaga chestiune a Statului cat., în funcțiune de interesul dsale familial. Dsa se temea că dacă pe această chestiune s'ar ajunge eventual la denunțarea Concordatului, Dsa va rămânea fără Legatie, și atunci, cine știe unde-l vor arunca împrejurările ? **Temerea** aceasta eu am descifrat-o perfect, la Roma, și, dacă va fi nevoie, voi aduce și probe.

În afară de aceea, dlui Comnen nu-i convenia nici faptul că într-o chestiune ca aceasta, guvernul m'a numit pe mine delegat, și nu pe Dsa. Ca și când mie mi-ar fi convenit, personal, o astfel de delegație, pe care, principiar, am detestat-o din toate puterile.

În ce-l privește pe dl Ghica, pe dsa o chestiune complicată și grea ca a Statului cat., îl plictisea din punctul de vedere al comodității. Prea multă bătaie de cap pentru un diplomat obișnuit cu lucruri ușoare și plăcute, cari nu cer nici o sforțare și nu impun nici un risc. Apoi, dsa era și prea legat de Roma, cu care n'ar fi vrut cătuș de puțin să se strice nici din cauza fratelui dănsului, care este preot romano-catolic și care de mult așteaptă marea clipă în care să i se confere pălăria de Cardinal.

Pentru astfel de diplomați, evident că eu eram un om cu totul incomod, care, deci, trebuia derutat pe orice cale.

BCU Cluj / Cei *Inconsecvențe periculoase*

De aceea, dl Comnen, cu care mă înțelesesem clar că mă va aștepta la București până ce mă voi întoarce cu studiul gata, — a făcut tot ce i-a stat în putință ca Consiliul juridic să-și dea imediat — fără mine — avizul său.

Să vedem, ce cuprindea acest aviz, care, în paranteză fie zis, este, în partea cea mai mare, *opera dlui Comnen însuș*.

Pentru a nu-și trada adevăratele intenții, avizul ține să releve, mai întâi de toate: „*bogatul material istoric adunat de dl prof. O. Ghibu, în excelențele și interesanțele sale lucrări despre Statul rom. cat. și aespse catolicismul unguresc în România*“. De asemenea, avizul constată „*caracterul național maghiar indiscutabil*“ al Statului cat.

În ce privește metoda cea mai potrivită de rezolvire a acestei probleme, ea ar consta în „*începerea unor negociațiuni prealabile cu Sf. Scaun, în scopul de a se do-*

vedi atât necanonicitatea, cât și ilegalitatea. Statului catolic precum și lipsa de personalitate juridică a acestuia, atât în trecut cât și în prezent, și lipsa lui *completă de îndreptățire* de a deține fondurile de studii, fie cu titlul de proprietar, fie cu titlul de administrator. Intrucât *fondurile de studii n'au fost create cu un caracter exclusiv romano-catolic, ci mai degrabă cu un caracter teritorial, fiind destinate întregului tineret studios din Ardeal*, va trebui să se discute cu Sf. Scaun și modalitatea preluării bunurilor, și aceea a repartizării lor, căci, pe lângă Biserica rom. cat., Biserica greco-catolică și Universitatea din Cluj, cari îndeplinesc scopuri conforme dispozițiilor fundamentale, sunt și ele îndreptățite la beneficiile *fondurilor de studii*."

Până aici, toate bune.

Dar, ceea ce nu poate fi cătuș de puțin înțeles, este atitudinea avizului în chestia interpretării art. IX din *Concordat*. În privința acestei interpretări, căzusem de perfect acord, la Roma, cu dd. Ghica și Comnen. Ea fusese acceptată și de Consiliul juridic, în ședința dela 16 Octombrie, și îmbrățișată în mod categoric și ulterior, în cursul a două convorbiri lungi, de dd. Comnen și I. Lugojanu, care avea să prezinte Consiliului raportul asupra chestiunii.

Avizul dă, acum, cu privire la acest articol un răspuns diametral opus !

Dar, interpretarea aceasta este contrară și punctului de vedere stabilit deja odată de Ministerul de Externe sub Nr. 42362 din 8 Iulie 1931 și declarațiilor categorice ale miniștrilor sub care s'a tratat și semnat *Concordatul* (pg. 871 și 912).

Diplomația română anulează dreptul de patron suprem al Maiestății Voastre

O atitudine tot atât de curioasă este cea adoptată cu privire la *patronatul suprem al Regelui României asupra fondurilor administrate de Statul Catolic și în acest*

punct, răspunsul este dat tot numai în scopul de a menaja interesele celor doi miniștri.

Cu privire la acest drept, eu am avut onoarea a Vă informa, în modul cel mai documentat și Maiestatea Voastră ați binevoit a-mi declara că înțelegeți să-l exercitați în întregime, așa cum l-au exercitat foștii regi ungari. Fostul președinte al Curții de Casație, dl *Dr. Gh. Plopu* a dovedit mai presus de orice îndoială, într'un studiu amănunțit făcut la cererea Ministerului de Culte, că acel drept a rămas în vigoare și supt stăpânirea românească. În ședința dela 29 Martie 1928 a Senatului, cu prilejul discutării Legii Cultelor, raportorul acesteia, d. *P. Gârboviceanu*, a declarat că ceea ce a încercat Statul cat. prin despoierea Regelui României de drepturile de patron suprem „*nu se va putea*“. Această chestiune „*se va studia....* și ceea ce se va vedea că s'a adăogat după Unire, fără aprobarea Guvernului, *aceasta nu se va lăsa*“¹⁾. Insuș *V. Goldiș*, care a încheiat și semnat Concordatul, declară că dreptul de patronat al regelor ungari a trecut, *în mod indiscutabil* asupra Regelui României (pg. 914).

Cu toate acestea avizul concludă în mod categoric că Concordatul a desființat dreptul din chestiune și că „bunurile Bisericii au fost prin aceasta degrevate de sarcinile impuse de Patronat, *drepturile patronului suprem rămânând în patrimoniul Bisericii*“.

Tactică de tangentă

Țin să atrag atenția Maiestății Voastre asupra faptului surprinzător și regretabil, că Avizul nu răspunde în mod loial la întrebarea care i se pusesese. Căci, întrebarea nu era dacă pe seama Regelui României s'a menținut dreptul de patron suprem cu privire la „bunurile Bisericii“ catolice, — ci dacă s'a menținut dreptul Lui asupra „fondurilor administrate de Statul cat.“? *La această întrebare precisă* — singura care interesa, — *Consiliul juridic n'a răspuns*; el a deplasat problema în di-

¹⁾ Desbaterile Senatului, 29 Martie pag. 8.

recția menită a-i crea dlui Comnen o platformă convenabilă. Dacă Consiliul ar fi fost de bună credință în răspunsul său, ar fi trebuit să tragă pur și simplu concluzia afirmațiunii făcute de el însuș, în sensul că fondurile din chestiune, având un caracter teritorial, iar nu romano-catolic, și Universitatea din Cluj fiind și ea îndreptățită la beneficiile lor, — dreptul Regelui asupra acestor fonduri este mai presus de orice discuție. În ipoteza că dreptul de patronat suprem al *Regelui* asupra acestor averi cu destinații teritoriale și universitare, s'ar fi stins, *el n'a putut trece în nici un caz asupra Bisericii catolice, ci asupra Statului român*. Sau, Consiliul juridic socotește că drepturile Universității Ferdinand I din Cluj trebuie să fie supt autoritatea Bisericii catolice? Până la o astfel de concepție să ducă egoismul miniștrilor noștri de externe și plenipotențieri?

În ce privește chestiunea patronatului suprem, ea este *perfect* lămurită la pg. 622—643 ale cărții prezente, în sensul că el revine *Maiestății Voastre*.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

***Atitudinea mea în contra
diplomației rău îndrumate***

Fiind informat, în mod vag, despre demersurile Ministerul de Externe în absența mea, m'am prezentat în ziua de 16 Noembrie la d. D. Ghica, cu intenția de a-i aduce la cunoștință măsurile luate de Primul-ministru în urma audienței dela 14 Noemvrie și a-l ruga să nu mai întreprindă nici un pas fără mine, — care eram doar delegatul special al Guvernului numit și de ministerul de Externe și de cel de Instrucție.

Dl Ghica, după ce m'a făcut să antișambrez mai bine de o jumătate de oră, — deși n'avea în birou decât pe niște funcționari de ai Ministerului, — a plecat pe o ușă laterală din cabinetul său, vrând astfel să scape de o întâlnire cu mine. Surprinzându-l când ieșia, tocmai, am încercat să-i vorbesc, la ce dânsul mi-a răspuns în forme lipsite de cea mai elementară urbanitate, pe cari și cel din urmă cetățean conștient le-ar fi găsit inadmisibile.

Din purtarea aceasta eu am tras imediat concluziile

necesare. Totuș, mi-am înfrânat mândria personală și m'am dus la dl N. Iorga, căruia m'am plâns nu atât în contra purtării față de mine personal, a dlui Ghica, cât mai mult în contra modului în care acesta înțelege să trateze chestiunea atât de mare, în care eu luasem o răspundere extrem de grea și în care nu puteam permite nimănui să-și plaseze nici inconștiența, nici superficialitatea, nici ambiția, nici interesul. Dl Iorga a încercat să-mi explice ostilitatea dlui Ghica, prin faptul că fratele său este catolic....

Nesatisfăcut prin explicația benignă și ineficace a șefului guvernului, i-am adresat dlui Ghica scrisoarea publicată la pg. 326.

Byzantium redivivum

În orice țară din lume, o astfel de scrisoare n'ar fi rămas fără o consecință de ordin cavaleresc. Totuși, dl Ghica nu mi-a răspuns nici într'un chip până în ziua de astăzi, ci s'a plâns doar dlui N. Iorga, amenințând cu demisia din cabinet, — lucru care pe acesta l-a impresionat profund, întrucât îi crea o penibilă criză de guvern. Pentru a-și salva soarta cabinetului, dl Iorga a scris dlui Ghica următoarea scrisoare:

Scumpe coleg și amic,

Scrisoarea dlui Ghibu e o dovadă a relei creșteri care, din nenorocire deosebește clasa noastră „cultă“.

Dacă ar fi sub ordinele mele, l-aș pedepsi imediat. Dar Universitatea e autonomă¹⁾.

Va trebui însă ca în Consiliul de miniștri cel mai apropiat să încredințăm misiunea delicată dela Roma unui om cu alt simț al ierarhiei și al celei mai elementare politețe.

Primește, te rog, scumpe coleg și amic, asigurarea simpatiei mele

ss. N. IORGA.

¹⁾ Dar, dl Iorga era și ministrul Instrucției și, în această calitate avea datoria să sesizeze Universitatea din Cluj, împotriva profesorului de pedagogie rău crescut! Totuși n'a făcut-o, ci a lăsat mai departe educația tineretului pe mâna mea!

Puteți face să se redacteze încă de acum adresa prin care amândoi îi retragem delegația, pentru lipsă de tact în legătură cu superiorii“.

Va să zică, pentru că apăr cu demnitate și energie drepturile țării și ale Regelui față de un om, care se complăce exclusiv în sforării diplomatice, tradând acele drepturi, urmează să mi se retragă delegația !

Lipsă de cavalerism

Totuș, afacerea n'a mers așa de neted, cum își închipuia dl Ghica, căci ea n'a fost adusă înaintea Consiliului de miniștri, cum prevedea dl Iorga. Dlui Ghica nu-i convenea să se discute acolo o chestiune atât de penibilă pentru Dsa, — chestiune, în care, ori și cum, ar fi trebuit să se audă și *altera pars*, care eram eu și care n'aveam altă vină decât că scrisesem o epistolă, pe cât de gravă ca cuprins, pe atât de urbană ca formă, unui ministru inconștient de datoria lui și într'o chestiune de stat pentru care eu lupt de 12 ani, având o calitate oficială pe care nu acela mi-a conferit-o și nu el putea să mi-o ia.

Apucături nedemne

În situația aceasta, Ministerul de Externe mi-a adresat o scrisoare, în care îmi puneă în vedere retragerea delegației, *dar fără a aduce înaintea nici un motiv*. Aflând, întâmplător, despre existența unei astfel de scrisori, despre care tot Bucureștiul știa că mi s'ar fi trimis, dar pe care eu n'o promisem, m'am prezentat la Minister spre a mă interesa de această ciudată chestiune. Dl Al. Vasiliu, actualul ministru pe lângă Vatican, mi-a confirmat, că, în adevăr, s'a redactat o astfel de scrisoare, dar că ea încă nu mi s'a trimis, ci se găsește încă în pupitrul Dsale. Mi-a și scos-o îndată și mi-a arătat-o. Ea nu era încă iscălită de Dsa și n'avea nici data pusă. Dl Vasiliu vroia să mi-o înmâneze, dar eu văzând că formele încă nu erau terminate, l-am rugat să mi-o trimită acasă, cu poșta, după ce ele se vor isprăvi.

Până în ziua de astăzi eu însă n'am primit scrisoa-

rea. Ulterior am aflat, că, în adevăr ea ar fi fost expediată la Cluj cu poșta, și încă, pentru deplina siguranță, cu *retour-recipisă*. Cine o fi primit-o, în numele meu, aceasta a rămas un mister, pe care Ministerul de Externe n'a mai încercat să-l lămurească nici după ce eu am declarat în *Universul* din 5 Iunie 1932, că n'am primit scrisoarea și că cineva, — poate chiar vre-un om de încredere de-al Ministerului de Externe, — mi-a falsificat iscălitura depe *retour-recipisă*.

Țin să declar și în fața Maiestății Voastre că eu n'am primit scrisoarea și n'am semnat recipisa, *care era strict personală* și care nu mi s'a prezentat nici odată. Dacă mi-ar fi fost prezentată, ar fi trebuit s'o semnez, iar în caz de refuz, poșta ar fi trebuit să facă declarația că am refuzat primirea.

Cu toată declarația mea publică, Ministerul de Externe n'a întreprins absolut nici un pas pentru lămurirea acestei chestiuni penibile, înscenată de el într'un mod pe cât de neinteligent, pe atât de vinovat și de caracteristic.

***Eu sunt și astăzi Delegatul special
al Guvernului în chestia Statului
catolic***

Bine înțeles că, în astfel de împrejurări eu am continuat să mă consider delegat al Guvernului și să lucrez în această calitate, până în ziua de astăzi. Aceasta, cu atât mai mult cu cât, în afară de delegația dată de Ministerul de Externe, eu mai am o delegație analogă dată de Ministerul de Instrucție. În o serie de lucrări publicate, și în o serie de acte adresate diferitelor Minister (pg. 466, 469, 489, 587), inclusiv celui de Externe (pg. 490), eu am continuat să semnez cu această calitate a mea, fără ca acel Minister să fi avut îndrăzneala să mă desavueze.

De altfel, Ministerul Instrucțiunii, într'o adresă semnată de d. D. Gusti și adresată Ministerului de Externe, — adresă prin care cerea ca acesta să-mi dea mijloacele necesare pentru tipărirea volumului de *Acte și Documente relative la Statul catolic*, — mă considera, încă la

1933, delegatul Guvernului (pag. 476). Urmarea acestei adrese a fost că Ministerul de Externe mi-a și dat o anumită sumă în acest scop (Nr. 2383—1933).

*Noi fapte hotărâtoare
în chestia Statului catolic*

Continuând să mă ocup mai departe de chestiunea Statului cat., cu o îndărătnicie cu atât mai mare, cu cât vedeam că această problemă vitală a țării este sabotată în mod revoltător de Ministerul de Externe, la un moment dat am descoperit o sentință dată de *Inalta Curte de Casație*, la 1924, în chestiunea unor bunuri deținute de Statul catolic. Curtea de Casație stabilea că acesta nu este proprietarul bunurilor, ci are numai delegație din partea Statului pentru administrarea lor și că ele n'au avut caracter religios, nici național maghiar, ci tocmai din contră, fuseseră afectate de fondatori și pe seama Românilor. Mai constata Curtea de Casație că Statul catolic, sub guvernarea românească a prefăcut instituțiile de sub conducerea sa în institute „de maghiarizare și cu tendințe direct contrare Statului român“, (pg. 223). Drept concluzie, Curtea a înlăturat Statul catolic dela administrația instituției din chestiune, punând în locul lui un organ de Stat (p. 222).

Paralel cu această descoperire, am mai dat și peste *Anuarele oficiale ale vechei Ungarii*, din care am aflat că Statul cat. fusese încadrat, până la 1921, în cadrul intern al Ministerului de Culte, cu atribuția de Consiliu.

Imediat am comunicat aceste importante și decisive argumente Ministerului de Instrucție, unde ele au făcut o impresie extraordinară. Șeful Contenciosului și Secretarul general mi-au declarat că, în fața acestor documente, nici o zăbavă nu mai este justificată și că se va proceda imediat la restituirea situației dela 1 Decembrie 1918, înghlobând Statul cat. în Ministerul Cultelor. S'a și redactat imediat o *Deciziune* documentată, pe care Șeful Contenciosului i-a prezentat-o dlui Iorga. Acesta, încântat de splendida documentare, semnă decizia, zicând: „*Foarte bună! Asta s'o dați imediat și la tipar*“. Dar, la câteva mo-

mente după aceasta, și-a șters iscălitura, zicând: *Să vedem întâi, ce-a zice Papa* (pg. 117).

Intrigi la Palat în contra mea

În fața acestui act de veritabilă inconștiență, m'am văzut îndemnat să cer audiență urgentă la Majestatea Voastră. Dl Mareșal al Palatului, căruia i-am comunicat scopul audienței pe care o ceream, mi-a pus-o în vedere pentru a treia zi, urmând ca despre aceasta să fiu avizat și în scris. Neprimind avizul promis, m'am dus din nou, a doua zi, la Palat. Dl Mareșal m'a rugat să trec peste o zi sau două, după răspuns. Dar când m'am prezintat, pentru a treia oară, d. Mareșal mi-a comunicat că Majestatea Voastră sunteți foarte ocupat și nu mă puteți primi, peste tot.

Am înțeles situația: refuzul de a fi primit de Majestatea Voastră era rezultatul intervenției dlui Ghica.

Intervine Ministerul de Justiție

Pentru a împiedeca deraiarea problemei spre prăpastia spre care o îndrepta atitudinea incalculabilă a Dlui Iorga, am intervenit la Ministerul de Culte, în sensul ca el să ceară cu privire la Statul cat. și la eventuala deferire a acestei chestiuni, Sfântului Scaun, opinia Ministerului de Justiție. Cu data de 28 Decembrie 1931 acest Minister — cu abateră hotărâtă dela noul punct de vedere al Ministerului de Externe — a declarat că se raliază la concluziile Comisiunii istorico-juridice prezidate de mine, în sensul că Statul cat. să fie restituit în Ministerul de Culte. În ce privește chestiunea dacă Guvernul ar avea datoria de a angaja convorbiri cu Sf. Scaun, Ministerul de Justiție a declarat categoric că nu este cazul ca despre măsurile sale luate în această chestiune să fie încunoștiințat Sf. Scaun, fiind aici vorba de o problemă de Stat pur internă.

Și Parchetul Tribunalului Cluj

Între aceea, *fără știrea mea*, chestia Statului cat. a răsuflat în publicitate, prin coloanele ziarului *Universul*.

Sesizat de știrile senzaționale date de presă, Parchetul Tribunalului Cluj, care vedea în problema Statului cat. o gravă prejudiciere a Statului român, a inițiat cercetări penale. Dela primii pași, Parchetul s'a convins că Statul cat. este un uzurpator al Statului român și că se impun măsuri urgente de asigurare a intereselor și prestigiului acestuia. În consecință s'a cerut Judecătorului de instrucție să puie imediat sechestrul penal asupra întregii gestiuni a Statului cat.

Un Deus ex machina

Între aceia am aflat din ziare că dl N. Iorga ar fi însărcinat pe ministrul Ardealului, Dr. Valer Pop, — care este greco-catolic și este chiar președintele Asociației Românilor greco-catolici, — să meargă și dânsul la Vatican, în chestiunea Statului catolic.

Dl Pop opri imediat măsurile preconizate de Parchet.

În acelaș timp, eu am scris primului-ministru să oprească pe loc orice convorbiri cu Sf. Scaun, dat fiind că chestiunea a fost deferită Justiției. Ii comunicam, totodată, că peste câteva zile mă voi prezenta, însoțit de procurorul general al Curții de Apel din Cluj, d. P. Balășiu, la noul ministru de Justiție, care avea să ia locul rămas vacant pe urma regretatului C. Hamangiu, spre a discuta și stabili, de comun acord, măsurile ce urmează să fie luate față de Statul Cat.

O nouă întorsătură neașteptată

Mă găsiam la București, în ziua de 9 Ianuarie 1932, când, pe neașteptate, d. V. Pop a fost numit ministru de Justiție. În ziua de 11 Ianuarie, imediat după instalarea sa, mi-am dat o întâlnire cu noul ministru la el acasă, unde am găsit și pe secretarul general al Ministerului de Justiție, d. N. N. Lenguceanu, care semnase, cu zece zile înainte de aceea, adresa amintită mai sus în chestia Statului Cat. În prezența acestuia, am discutat cu noul ministru problema, rămânând înțeleși ca Judecătorul de Instrucție să nu fie oprit de a-și continua cercetările, iar

noi să urmărim înainte cu strângerea documentelor istorice necesare rezolvirii chestiunii.

Peste două zile, Procurorul general Balaşiu îmi telegrafiază că soseşte la Bucureşti în scopul ca să ne prezentăm împreună la ministrul de Justiţie. În ziua de 14 Ianuarie am şi avut o lungă discuţie cu d. V. Pop şi Balaşiu. Ministrul de Justiţie mă sfătuia să nu stăruiesc aşa de mult pe lângă formula juridică, de oarece s'ar putea întâmpla ca Tribunalul să achite pe inculpaţi şi, în acest caz Justiţia iese cu prestigiul ştirbit, iar Statul cat. cu situaţia întărită. V. Pop stăruia ca să-l conving pe d. Iorga să adopte tactica pe care i-am propus-o împreună, în Noemvrie, *şi cu care el este de acord şi acum*. Eu am răspuns că, în situaţia dată, nu cred că-l voi mai putea convinge pe d. Iorga, şi am propus să intervină dsa pe lângă şeful guvernului, la ce ministrul mi-a răspuns, sceptic şi cu zâmbetul pe buze: Dar, crezi că dl Iorga poate fi convins ?

BCU Cluj / Cultural University Library Cluj *Ungurii aleargă la Roma*

Între aceia, Ungurii văzând că autorităţile româneşti ezită de a lua măsurile energice la cari ei se aşteptau în fiecare moment, se duc la Roma, spre a obţine scutul Sftului Scaun.

Pela jumătatea a doua a lunii Ianuarie, dd. Dr. E. Gyárfás şi Dr. A. Balázs au luat, în adevăr, drumul Romei, cu un memoriu, tipărit în latineşte şi având coperta în culorile galben-alb ale Statului papal. Ei au plecat hotărâţi să exopereze cu orice preţ ceea ce, în toamnă, nu-i răuşise nici episcopului Majláth, nici Primatului Ungariei, nici Nunţiului Dolci: recunoaşterea canonică a Statului cat. din partea Vaticanului. Dar acesta a refuzat în mod categoric să le dea vre-un document cu privire la recunoaşterea canonică şi legală a organizaţiei din chestiune.

În faţa unei astfel de situaţii, — după cum raportează dl Comnen, — Gyárfás ar fi reflectat secretarului de Stat: „Noi avem mandat precis dela cei ce ne-au trimis aici, şi nu vom pleca de aici, fără a fi obţinut un rezultat pozitiv“.

Dar această amenințare n'a emoționat cercurile Vaticanului.

Nici după ce cei doi delegați, însoțiți de reprezentantul Legației maghiare, au colindat pe la o serie de Cardinali de Curie, încercând să-i mobilizeze pentru punctul lor de vedere, lucrările n'au putut fi rezolvite după dorința lor (pag. 334).

Sf. Scaun nu vrea să se amestece

Despre toate aceste demersuri la Roma, ministrul Comnen a încunoștiințat pe larg, la 6 Februarie 1932, pe șeful guvernului (p. 332), adăugând că „din ultimele conversațiuni avute la Vatican și-a format tot mai mult convingerea că o soluțiune amiabilă găsită la București, cu concursul Nunțiaturii, ar fi primită la Roma cu o deosebită satisfacție“. Cu alte cuvinte, în această penibilă chestiune, Vaticanul nu dorea tratative cu Statul român, știind dinainte că n'are nici o șansă de a o câștiga.

Dacă șeful Guvernului ar fi avut deplina conștiință a datoriei și a demnității sale, ar fi tras imediat concluziile necesare din acest fapt.

Chestiunea ajunge în Senat

Între aceia, la 12 Februarie 1932, chestia Statului cat. fu ridicată în Senat, în cadrul unei lungi interpelări — de trei ore, — de către un senator greco-catolic, care ceru Guvernului măsuri radicale imediate în contra organizației ilegale și primejdioase a Statului cat.

La interpelarea bine documentată și foarte energică s'a asociat și Dr. E. Gyárfás, sosit, abia, dela Roma, unde după cum am arătat, se convinsese că situația Statului cat. este complet pierdută.

Ungurii capitulează

În fața formidabilelor acuze aduse de senatorul greco-catolic, cari nu puteau fi înfrânte prin nimic, președintele Statului cat., E. Gyárfás, nu putu răspunde decât: „Se afirmă că Statul cat. ar fi contra Statului român și ar fi comis acte iridente. Dacă acesta este adevărul, Sta-

tul are mijloace ca să găsească pe vinovat și să-l pedepsească. Are Siguranța și are Parchetul la dispoziție, cu ajutorul cărora poate face cercetări“.

În ce privește chestiunea bunurilor administrate de Statul cat., „dacă ele sunt, legal, proprietatea noastră, sau dacă avem dreptul să le administrăm și să le ținem în posesia noastră sau nu, *il y a des juges à Berlin!* Sunt magistrați în România!“

„Dacă oricine crede, dacă Universitatea din Cluj, d. e. crede că biserica sau Căminul formează proprietatea sa, are dreptul să se adreseze justiției. Și, eu o provoc să facă un proces de proprietate, să dovedească acolo în fața judecătorului, că e proprietară“.

În ce privește școlile (de stat) susținute de Statul cat. Gyárfás dându-și seama că actul de uzurpare prin care au ajuns în posesia lor, nu mai poate fi apărat câtuși de puțin, declară că cedează oricui toate bunurile Statului cat., numai să se asigure existența la 3 sau 4 din cele 7 licee susținute până acum de acesta.

Va să zică, Gyárfás nu se punea pe punctul de vedere că chestiunea Statului cat. urmează să fie aranjată prin înțelegere între Statul român și Sf. Scaun, — pentru că știa mai bine decât oricine că acesta din urmă nu-l poate ajuta. El relega întreaga chestiune în sfera de drept a organelor de stat : Justiție, Siguranță, Parchet.

Ce situație ușoară pentru șeful Guvernului, care avea să răspundă celor doi interpelatori! Cât de simplă devenise problema prin intervenția celor doi catolici ! Dlui Iorga nu-i rămânea decât să zică :

Iau act de declarația președintelui Statului cat., că cedează toate bunurile administrate până aci de acesta Statului român, și defer Justiției țării limpezirea întregii probleme.

Primul-ministru îi redresează

Dar dl Iorga n'a procedat așa, ci ținând cu orice preț să fie mai catolic decât Papa și mai Ungur decât

Apponyi a răspuns dlui Gyárfás: „D-Voastră ne-ați oferit să dăm oarecari sume, să sacrificăm unele licee și să păstrăm pe acelea cari rămân, și atunci D-Voastră ne dați o avere a cărei socoteală a început într'un fel și s'a isprăvit altfel. Eu aș fi bucuros dacă aș putea să ajut pe orice națiune îndreptățită, cu caracter istoric, care se găsește în România, nu numai să-și păstreze toate așezămintele ei de cultură care se găsesc în România, dar să le și dezvolte. *Veți avea dela Statul român, în toate împrejurările, mai mult respect față de așezămintele religioase, decât ați avut de la Statul ungar....*“

În ce privește organizația înșăș a Statului cat., dl Iorga declară, ce e drept, că Statul român poate crea organizații și poate suprima organizații, afară de cele cari se găsesc asigurate prin tratatele de pace și prin Concordat. Dar, cum Statul cat. nu este asigurat prin nici unul din acestea, — cum el n'are personalitate juridică și cum organizația lui e necunoscută în Biserica catolică, noi nu vrem să știm de o astfel de formă de organizație.

BCU Cluj / Central University Library Cluj
***Dl. N. Iorga vrea, cu orice preț,
negociațiuni cu Sf. Scaun***

Dar și aici, în loc să tragă imediat unica concluzie logică a acestei premise și să spuie: prin urmare, declar că voi suprima numai decât Statul cat., respectiv îl voi încadra în Ministerul de Culte, — sau mă voi adresa Justiției, așa cum a cerut Gyárfás, — șeful Guvernului a declarat că va iniția negociațiuni cu Sf. Scaun. Dar, nu prin Ghibu, „care este ortodox, și ortodox pasionat, care și-a fixat punctul de vedere“, ci prin „delegatul catolic“ al guvernului, V. Pop.

Aceste negociațiuni „*suntem îndatorați prin însuși textul Concordatului*“ să le inițiem. În orice chestiune s'ar ridica — spune un articol din Concordat¹⁾ — între Statul român și între organizațiile bisericesti catolice²⁾,

¹⁾ Care articol, anume?

²⁾ Fraza Dlui Iorga este defectuoasă; se pare că ea n'are subiect. Ce să se ridice? Probabil d. Iorga a vrut să zică: „în orice chestiune s'ar ridica *vre-un diferend*“. — Sau „Orice chestiune s'ar ridica“.

este indicat să se întrebe Sf. Scaun. Se găsește aici îndatorirea aceasta precisă a noastră" (341).

În realitate, în Concordat nu există nici o astfel de îndatorire. Așa ceva ar fi și o *absurditate* dintre cele mai mari. Cum, adică: Sf. Scaun este un for apelativ în referendurile dintre Statul român și organizațiile catolice din sânul său?

***Cum înțelegea d. N. Iorga
negociațiunile cu Sf. Scaun***

În continuare, d. Iorga a ținut să arate: care sunt bazele pe cari înțelege să negocieze cu Sf. Scaun. Iată-le: „Orice fundațiune a cărei bază va fi arătată și verificată aparținând Bisericii catolice, acestea sunt la dispoziția bisericii catolice întregi, în amândouă formele sale, sub autoritatea aceluia care este în România șeful Bisericii catolice și sub controlul financiar al Statului român“.

Aceste declarații sunt o dovadă că Șeful guvernului n'avea cunoștința clară a nici uneia din laturile problemei Statului cat.

BCU Cluj / Central University Library, Cluj

***Universitatea din Cluj cere
intervenția Justiției***

Somată de E. Gyárfás să se adreseze Justiției, Universitatea din Cluj — instituție pe care Statul cat. o prejudiciază mai mult — a intervenit la Ministerul de Instrucție, și, referindu-se la faptul că Statul cat. a ajuns prin fraudă, stăpân pe imobilele testate ei de către fondatori, a cerut ca să intervie la cărțile funduare în vederea rectificării situației în favorul ei, respectiv a Statului român. Ministerul, luând avizul Contenciosului, și trecând pur și simplu peste d. Iorga — a cărui atitudine inconsecventă devenise insuportabilă pentru colaboratorii dsale, — a intervenit la Justiție în sensul cererii Universității și Justiția, după minuțioase și conștiincioase cercetări, a dat curs cererii și a transcris o mare parte a bunurilor pe numele Statului român.

În contra acestei măsuri, catolicii unguri, susținuți și de Nunțiatoră, au intervenit la primul ministru, care a dat ordin ca noile inscripții din cartea funduară să fie

imediat anulate. Dar, un astfel de ordin era o dovadă de o patentă naivitate, căci încheierile justiției nu pot fi anulate decât tot prin Justiție, în apel.

Justiția rezolvă chestiunea

În această situație, Statul cat. a făcut apel la Tribunalul Cluj, dar fără nici o nădejde că pe calea aceasta situația s'ar mai putea remedia. În adevăr, Tribunalul a respins recursul și a aprobat în mod definitiv întabulările pe numele Statului român.

Consiliul Legislativ cere denunțarea Concordatului cu Sf. Scaun

Paralel cu această acțiune, s'a prezintat la Cameră, din inițiativă parlamentară, un proiect de lege pentru *denunțarea Concordatului* cu Roma, care s'a dovedit a fi o simplă armă a Ungurilor în contra Statului român. Consiliul Legislativ, chemat să-și dea avizul, a stabilit că faptele pe cari se sprijinește Proiectul sunt „*de o gravitate excepțională*” și că Guvernul este dator să ceară de la Sf. Scaun modificarea Concordatului, respectiv să-l denunțe.

Intervine Siguranța Generală a Statului

Și, tot în acest timp, Siguranța generală a Statului din Cluj a înaintat forurilor competente și chiar și dlui V. Pop, personal, — un lung și amănunțit raport despre activitatea iredentistă a conducătorilor Statului cat., dela Unire încoace, (pg. 275) — raport care a fost comunicat și judecătorului de Instrucție de pe lângă Parchetul Cluj, unde cercetările erau și mai sunt și astăzi în curs.

Încercări loiale de transacțiune

În această situație disperată, Mitropolitul A. Cisar a trimis la mine, la Cluj, pe vicarul său, Dr. L. Zombori, să-mi comunice că Sf. Scaun nu vrea să se amestece în chestiunea Statului cat. și ar fi bucuros dacă aceasta ar putea fi aranjată prin bună înțelegere între reprezentanții Statului român și ai Bisericii catolice. Vicarul făcea apel la mine să accept o astfel de modalitate asupra

căreia a vorbit și cu dl V. Pop, care a acceptat-o, rămânând ca să fiu întrebat și eu asupra ei. Am răspuns, că n'am căderea de a mă pronunța oficial cu privire la această problemă, dar că personal aş accepta să discut chestiunea cu reprezentanții oficiali ai Bisericii cat. din România — *dar nu cu reprezentanții Statului catolic*, — în baza proiectului elaborat de mine, proiect pe care i l-am comunicat și pe care vicarul l-a găsit acceptabil. (El este tipărit la pag. 370—371).

Rămăsese înțeles ca peste câteva zile, Vicarul, după ce va lua din nou contact cu Dr. V. Pop, să-mi anunțe ziua începerii discuțiunilor, în baza proiectului meu.

Dar răspunsul n'a mai venit până în ziua de astăzi.

Explicația?

***Ministrul Justiției —
câștigat de Unguri***

Din momentul în care d. V. Pop a ajuns în fruntea Justiției, Ungurii ardeleni au făcut totul pentru a-l câștiga de partea lor, — lucru care se pare că nu i-a costat prea mult. A doua zi chiar, după prima mea convorbire cu el, și cu două zile înainte de a doua convorbire avută în prezența procurorului general, în care mi-a declarat că e în deplin acord cu mine, d. V. Pop mărturisise gazetei dlui Dr. E. Gyárfás, *Erdélyi Lapok* din Oradea: „*În baza cercetărilor mele, pot declara deja depe acum, că confiscarea și luarea în stăpânire a averii Statului cat. de către Statul român, e o eroare*“. Iar, la 30 Ianuarie, *Brassoi Lapok* scria că episcopul Majláth s'a întors dela București, unde a tratat cu V. Pop, care și în calitatea de ministru de Justiție nu manifestă astfel de sentimente preocupate și dușmănoase față de Statul catolic, ca acele cercuri, cari au inițiat această chestiune odioasă“.

Un fapt stupefiant

Fapt e că, cu toate asigurările date mie între marțorii amintiți mai sus, d. Pop, în realitate s'a dat repede de partea Ungurilor, cu cari a și intrat în tratative, singur, fără să-mi spuie nimic, nici mie, nici Ministerului de

Instrucție, nici Ministerului de Justiție, cari, ambele luaseră atitudini hotărâte în chestiunea Statului cat.

Dl V. Pop tratează pe supt ascuns cu Ungurii, în scopul de a obține avantajii pe seama Bisericii greco-catolice române

Să urmărim cu deamănuntul fazele acestor tratative, pe baza informațiilor pe cari ni le dau înșiși contractanții E. Gyárfás și V. Pop.

Încă în Februarie, V. Pop transmite, în mod oficial, dlui Gyárfás o serie de „conștițiuni” cu privire la rezolvirea chestiunii Statului cat. (pg. 371). „Conștițiunile” prevăd transformarea Statului cat. într'un *Consiliu* al Diecezei de Alba Iulia, cu sediul mutat din Cluj la reședința episcopului, cum prevede însuș Dreptul canonic. Acest *Consiliu* avea să constea dintr'un număr mic de membri, așa ca clericii să fie de două ori mai numeroși decât mireni, — inversându-se așa dară proporția de până aci, care asigura acestora din urmă cuvântul decisiv. *Consiliul* dirigent avea să constea numai din 6 persoane, jumătate clerici, jumătate mireni, sub prezența episcopului. Ca for apelativ era designat corul episcopilor de ambele rituri, care cuprinde și pe episcopii români greco-catolici. Din veniturile fundațiunilor avea să se dea 40% Românilor greco-catolici, iar hotărârile privitoare la averi aveau să fie supuse aprobării Guvernului român.

Precum se vede, d. Pop depășia cu desăvârșire punctul de vedere al Ministerului de Externe și punctul de vedere exprimat de d. N. Iorga la Senat. Ce e drept, din punct de vedere canonic, el se găsea destul de aproape de prescripțiile canonului 1520, care prevede existența unui *Consiliu* consultativ pe lângă episcop, constător din un număr de membri redus.

Dar, chestiunea unui astfel de *Consiliu* n'are nimic a face cu Statul Catolic, pe care d. Iorga declarase, la Senat, că n'are de gând să-l tolereze mai departe, și cu privire la care însuș d. Pop mi-a declarat — după cum recunoaște însuș la pg. 8 a broșuri sale — următoarele:

„nu mă îndoiesc că Sf. Scaun va admite desființarea Statului catolic“.

În ce privește averile, d. Pop nu prevedea, în propunerile sale, nici o verificare a lor, în scopul de a li se stabili caracterul și destinația, așa cum prevăzuse d. Iorga. Nici o singură vorbă ca acele bunuri, cari fuseseră destinate de fondatori Universității, să revie acesteia. Singura preocupare a dlui Pop era ca pe o mare parte a veniturilor fondurilor să ajungă stăpână Biserica greco-catolică, — indiferent dacă ea are sau nu vre-un titlu de drept asupra lor. Unica măsură, prin care se căuta a se salva interesul Statului, era, că i se rezerva acestuia dreptul de a aproba întrebuințarea veniturilor.

Dl. V. Pop renunță și la avantajile amintite și se dă cu totul de partea Ungurilor

Dar Ungurii au știut să deruteze acest proiect, opunându-i un contraproiect care se baza pe considerațiuni cu totul deosebite, vizând menținerea Statului catolic în forma lui de până aci, care urma să fie pur și simplu legalizate de Statul român. La acest contraproiect d. V. Pop a răspuns într-o formă, care acoperea dorințele Ungurilor în toate punctele principale.

Un comunicat oficial dat de Unguri în numele Guvernului român

Drept consecință, în Nr. dela 23 Aprilie al oficiosului Partidului maghiar din Cluj, *Keleti Ujság*, d. Dr. E. Gyárfás, a publicat, la loc de frunte, un comunicat sub titlul: „S'a stabilit acordul pentru asigurarea păcii Statului catolic“, cu următorul text: „Membrii competenți ai guvernului m'au împuternicit să dau de știre publicului, că guvernul n'are nici decum intenția de a aține în nici un fel dreptul de proprietate al imobilelor și a altor bunuri ale Statului catolic și nici măcar modul de întrebuințare a acelor imobile, cari azi sunt în întrebuințarea romano-catolicilor din Transilvania. Cu privire la aceasta, am discutat punctual demersurile și pașii cari vor trebui întreprinși pentru înfirmarea acelor măsuri, cari au fost

puse în curgere la autoritatea de carte funduară din Cluj, în urma inițiativei unor organe inferioare iresponsabile¹⁾.

La discreția completă a Ungurilor

În conformitate cu cele cuprinse în acest comunicat dat de E. Gyárfás în numele „membrilor competenți ai guvernului“, V. Pop a redactat un nou contraproiect, prin care *renunță* la măsurile prevăzute cu privire la organizația Statului catolic pe bazele canonice din primul proiect, și menține Statul cat., schimbându-i numai denumirea, — *renunță* la mutarea Statului cat., dela Cluj la Alba Iulia, — *renunță* la pretenția ca greco-catolicii să beneficieze de o bună parte a veniturilor, — și *renunță* la dreptul Statului de a aproba întrebuintarea fondurilor. Averile administrate până aci de Statul cat. se declară proprietate a fundațiunilor, în conformitate cu literele fundamentale, *cari urmează să fie anexate la Acord, formând parte întregitoare a acestuia*. De încheiere, se prevede că Statul cat. își va modifica în termen de două luni, Statutele, *pe cari le va înainta Guvernului spre abrobare*.

Se încheie Acordul secret cu Ungurii

După discuții de câteva zile, la cari a luat parte și dl B. Constantinescu dela Ministerul de Externe, s'a ajuns la deplină înțelegere, încheindu-se, la 7 Maiu, un *Acord*, prin care :

1. se menține Statul cat., sub o nouă denumire,
2. se stabilește, *fără nicio verificare*, că toate bunurile cari sunt azi în posesiunea sau administrarea Statului cat., sunt bunuri de caracter *ecleziastic* și aparțin *Diecezei catolice de rit latin de Alba Iulia*,
3. se fixează că bunurile sunt reprezentate în fața legii de Episcopul de Alba Iulia,

¹⁾ Aceste „organe inferioare iresponsabile“ erau ; Rectorul Universității din Cluj, Șeful Cootenciosului Ministerului de Instrucție și Culte și Secretarul general al acestui Minister, N. A.

4. că inscripțiile dreptului de proprietate în cărțile funduare se vor rectifica în urma adresei Ministerului Cultelor *sau* la cererea episcopului de Alba Iulia — și

5. că de odată cu semnarea acestui Acord, se declară aprobat și Statutul organic al noului Stat catolic.

Precum vedem, Acordul încheiat *mai renunță* peste ceea ce am văzut la aliniatul precedent, la: 1. anexarea diplomelor fundamentale ale fondurilor și 2. la dreptul guvernului de a aproba Statutul organic într'un răstimp de două luni.

Din cele expuse până aci, constatăm că V. Pop a renunțat rând pe rând absolut la toate condițiile stipulate mai întâi de Comisia istorică-juridică, apoi de Ministerul de Externe și de d. N. Iorga, — ba a renunțat chiar la toate condițiile puse de el însuș în proiectele anterioare, terminând prin a accepta teza ungurească de la un capăt la altul, cu puține excepțiuni absolut neînsemnate.

Câteva întrebări grave, care se impun

În fața acestei situații, se impun o serie de întrebări. Mai întâi: 1. De ce Pop a inițiat tratative cu Ungurii, când, după cum însuș dsa recunoaște la pg. 30 a broșurii, „*d. Iorga voia tratativele cu Sf. Scaun, fără o prealabilă discuție cu episcopul de Alba Iulia sau cu reprezentanții Statusului*“?

2. Ce l-a determinat să angajeze convorbiri cu niște conducători ai Statului catolic, cari au fost aleși într'o Adunare generală interzisă de guvern și declarată ilegală?

3. Ce justificare puteau avea tratativele cu Ungurii, când șeful religios al Bisericii catolice din România, mitropolitul Cisar, declarase în mod categoric, Statul catolic anticanonic, ilegal și primejdios?

4. Cum se explică faptul că ministrul de justiție tratează cu niște conducători fraudaloși chestiuni cari se găsesc în fața Justiției *civile și penale* și cu privire la cari însuși Gyárfás nu cutezase să preconizeze o altă cale, decât Justiția ?

5. Ce interes putea avea *Románul* V. Pop să legalizeze instituția Statului catolic, pe care Sftul Scaun n'o legalizase nici odată, pe care Siguranța Statului o stigmatizase cu zeci de documente, ca primejdioasă Statului și pe care Inalta Curte de Casație o dovedise instrument de maghiarizare și deținătoare ilegală a bunurilor?

6. Cum justifică Pop cele două concesiuni cuprinse în Acord, prin cari renunță la anexarea diplomelor fundacionale și aprobă imediat Statutul organic? Cunoștea dsa diplomele din chestiune, sau nu? Dacă le cunoștea, de ce le lăsa afară din Acord, iar dacă nu la cunoștea, cu ce logică proceda la fixarea unei judecăți, în lipsa completă de probe?

7. În ce privește aprobarea Statutului, nu cunoaștea dsa, în calitate de ministru al Justiției, *Legea Cultelor*, care în art. 51 prevede că cultele sunt datoare să-și înainteze Statutele lor „Ministerului Cultelor, spre aprobare și confirmare prin decret regal, dat în baza unui jurnal al Consiliului de miniștri”? Pe ce temei a ajuns dsa să facă abstracție și de Ministerul de Culte, și de Consiliul de Miniștri și de Regele țării, și să declare Statutul, pur și simplu, aprobat?

Iată o serie de chestiuni, la cari d. Pop nu dă nici o lămurire în broșura sa și la cari nici nu va putea da vre-odată, vre-o deslușire sinceră și avuabilă.

Acordul este socotit definitiv

Acordul a fost încheiat în mod definitiv, după cum se vede absolut clar din următorul preambul al lui: „*Reprezentanții Sfântului Scaun și ai Guvernului român, după ce au schimbat deplinele lor puteri, găsite în ordine și corespunzătoare, în temeiul art. XXII al Concordatului încheiat la 10 Maiu 1927, au convenit asupra următoarelor dispozițiuni*“²⁾).

²⁾ Vezi pg. 398, unde se găsește publicat textul Acordului, de către E. Gyárfás. — V. Pop îl publică, la 1934, *fără acest preambul*, vrând să inducă în eroare pe cetitori cu privire la caracterul lui, prezintându-l, ulterior, ca ceva provizoriu. (Vezi broșura lui Pop, pg. 36.)

În ziua de 18 Maiu, Ministerul de Externe s'a și grăbit să comunice Nunțiatunii că Acordul încheiat la 7 Maiu este definitiv.

***Ungurii stăruie ca Acordul
să fie întărit și de Papa***

Pentru a-i da, totuș, o și mai mare tărie, Ungurii au stăruit ca Acordul să fie dus și la Roma, spre a fi semnat și de Papa și de Maiestatea Voastră. O astfel de procedură este, însă, cu totul ilegală. Art. 7 din Legea Cultelor prevede că: *„Relațiunile dintre Stat și Cultul catolic vor putea fi stabilite printr'un acord special, care va fi supus Corpurilor legiuitoare pentru aprobare“*.

Acest articol prevede posibilitatea încheierii unui singur Acord, nu a unui număr nelimitat de Acorduri. Acel unic Acord — numit *Concordat* — s'a și încheiat, la 1927 și s'a ratificat, la 1929, de Parlament.

Dacă e vorba ca Acordul V. Pop să fi fost încheiat în baza art. XXII din Concordat, — acest articol exclude și el posibilitatea încheierii unui nou Acord. Acolo se spune că „toate dificultățile și chestiunile ce s'ar putea ivi cu privire la interpretarea prezentului Concordat vor fi rezolvite de comun acord între Sf. Scaun și Guvernul român“.

Deci, chiar dacă Acordul intervenit la 7 Maiu ar putea fi socotit ca o înțelegere loială și legală, — el nu urmează să fie încheiat în numele Maiestății Voastre și al Papei, ci numai în numele Guvernului.

Ducerea Acordului la Roma, constituie o procedură ilegală, la care V. Pop s'a pretat numai din hiperzelul său de angajat al Statului catolic, iar nu din conștiința sa de ministru al Justiției, chemat cel dintâi să respecte legea.

În adevăr, care punct de vedere românesc cerea ca Acordul — indiferent de cuprinsul lui — să fie încheiat și în numele Maiestății Voastre, și încă fără știrea Ministerului de Culte și Instrucție și fără hotărârea Consiliului de Miniștri ?

*Cum lucrează, între aceea,
Ministerul de Instrucție*

În timp ce se petreceau toate acestea, în cel mai mare secret, Ministerul Instrucțiunii proceda în chestia Statului cat. într'un sens cu totul contrar. În aceeași zi, în care Ministerul de Externe declara acordul definitiv, Consiliul juridic al Ministerului de Instrucție dădea un nou aviz în chestia bunurilor Statului cat. și a negociațiunilor cu Sf. Scaun, preconizate de d. N. Iorga. Prin acest aviz se stabilea că, în chestia bunurilor nu se poate trata cu Sf. Scaun, fiind rezervată Justiției țării și că d. Gyárfás nu este competent să vorbească în numele Statului cat., din cauză că a fost ales președinte al acestuia în mod ilegal.

Avizul acesta, aprobat și semnat de șeful Guvernului, a fost trimis Statului cat. după însuș ordinul dlui Iorga. (pag. 399—401).

Cum a putut d. Iorga să aprobe în acelaș timp și punctul de vedere al Ministerului Instrucțiunii, — că la Roma nu se poate discuta chestia bunurilor, pe care are s'o decidă Justiția, — și punctul de vedere al Ministerului de Externe, că Acordul privitor la aranjamentul bunurilor este definitiv — acest mister rămâne să fie deslegat în viitor.

Din parte-mi nu găsesc altă explicație, decât că Dsa a fost indus în eroare de V. Pop, care pentru a-și servi repede și prompt. clienții, nu s'a dat îndărăt nici dela inducerea în eroare a Maiestății Voastre. Căci este absolut neadmisibil ca V. Pop să fi pus pe Maiestatea Voastră în mod loial în curent cu chestiunea, așa cum mi-am luat îngăduința de a V-o expune mai sus, și Maiestatea Voastră să fi aprobat demersurile lui.

De vorbă cu autorul Acordului

Fără să fi avut idee despre Acordul clandestin al dlui V. Pop și aflând întâmplător, din anturajul acestuia, că ar fi vorba ca el să plece în curând la Roma în chestia Statului cat., în ziua de 14 Maiu, adevă tocmai în ziua în

care avizul Ministerului de Culte s'a trimis episcopului de Alba-Iulia, — m'am dus la dsa și l-am întrebat: 1. ce este adevărat din cele cuprinse în comunicatul dat de Gyárfás, și 2. ce este adevărat în zvonul plecării la Roma ?

La prima întrebare, V. Pop mi-a răspuns că nici un membru al Guvernului nu l-a autorizat pe Gyárfás să dea un astfel de comunicat.

Negăsind eu în aceste cuvinte un răspuns la întrebarea pusă, am insistat, cerând ca Pop să declare dacă este adevărat că a încheiat un acord cu Ungurii, la ce dsa mi-a răspuns că e adevărat că a discutat cu aceștia, dar n'a încheiat nici un Acord. Atunci am întrebat: ce rost au avut discuțiile din chestiune, la ce Pop mi-a răspuns că a vrut să vadă: ce ar fi aplicați Ungurii să înghită în chestia Statului catolic! La a doua întrebare Pop mi-a răspuns că d. Iorga dorește ca chestiunea Statului cat. să fie discutată cu Sf. Scaun. (Despre Acordul, definitiv încheiat deja, Pop nu mi-a vorbit nimic. Eu am aflat despre el abia cu 4 luni mai târziu, când E. Gyárfás a dat publicității întreg materialul tratativelor). Din parte-mi, i-am atras în modul cel mai stăruitor atenția, că pe deoparte chestia Statului cat. este în mâinile Justiției, pe de alta Ministerul Instrucțiunii, sub însăș iscălitura dlui N. Iorga a stabilit în mod hotărât că nu se pot angaja tratative cu Sf. Scaun pe chestia bunurilor.

Intre Scylla și Charybda

Strâns în carapacele situației acesteia teribile, d. Pop și-a dat seama că oricât ar fi de angajat față de Unguri — nu mai poate merge înainte pe calea apucată. În consecință, mi-a propus să ne ducem împreună la Vatican, ceea ce eu am refuzat categoric, arătându-i că, dacă în 1931 m'am dus la Roma, n'am făcut-o pentru a *trata* cu Sf. Scaun chestia Statului cat., ci pentru a afirma acolo dreptul de patronat suprem al Maiestății Voastre, cu toate consecințele lui. La aceasta, d. Pop mi-a răspuns că am putea face acum împreună acest lucru, ceea ce de asemenea am refuzat, dat fiind că împrejurările erau radical

schimbate, grație măsurilor Ministerului de Instrucție și ale Justiției, Parlamentului și Siguranței.

*Inexplicabila atitudine
a dlui N. Iorga*

Atunci V. Pop a convenit să mergem împreună la șeful guvernului spre a-l convinge să renunțe la tratativele preconizate. Ne-am și prezentat în aceeași zi la d. Iorga, pe care însă — pentru întâia oară în viața mea — nu l-am putut convinge. Dsa spunea că-mi cunoaște părerile în chestiune, dar că nu le împărtășește! Dsa ține cu orice preț ca chestia să fie rezolvită de comun acord cu Sf. Scaun. — I-am răspuns că, nu mai departe decât cu 2—3 zile înainte, dsa a aprobat și a iscălit cu propria mână avizul Contenciosului, în care se cuprindeau părerile mele, pe care, astfel, și le-a însușit și de astădată. Spunând acestea, am dat să scot din servietă dosarul în care se găsea copia autentică a actului iscălit de Dsa, dar dl Iorga nu m'a lăsat. Spunea că nu vrea să vadă nimic, că așa s'a legat față de Sf. Scaun să facă, și așa va face...

BCU Cluj / Central University Library Cluj

*Iarăș chestiunea delegației
mele la Roma*

Înainte de a părăsi cabinetul primului ministru, am ținut să-i reamintesc că posed două însărcinări oficiale semnate de dsa, prin care mă trimite la Vatican, — însărcinări nerevocate încă, și că nu-mi pot explica pe ce cale a ajuns dsa să numească, peste mine, pe V. Pop și să-l împingă spre o prăpastie ca cea în fața căreia stă. Dl Iorga mi-a răspuns că-mi retrage acum delegația, și a și pus mâna pe condeiu pentru a scrie hârtia de retragere. Refuzând să accept o simplă scrisoare particulară a dlui Iorga, l-am rugat să-mi facă o adresă oficială dela Minister, ceeace dsa a promis să facă chiar a doua zi, — dar ceeace, totuș, n'a făcut nici până în ziua de astăzi...

În adevăr, cum avea să motiveze o astfel de adresă către mine, după ce în scrisoarea Ministerului de Externe dela 18 Iulie 1931, semnată de dsa în calitate de Președinte al Consiliului și de ministru ad-interim al Afăce-

rilor Străine, făcea apel la „serviciile prețioase“ ale mele și-mi aducea elogii pentru „modul documentat și obiectiv“ cu care am studiat problema Statului cat. și dupăce, la 16 Noembrie 1931, în calitate de Președinte de Consiliu și de Ministru al Instrucției și Cultelor, îmi înnoia însărcinarea de a merge la Roma? Mă făcusem eu vinovat de ceva? Sau, ajunseseam în conflict de vederi cu organele competente ale Guvernului? Dar, trei Consilii juridice a trei Ministere verificaseră opiniile mele și le acceptaseră întocmai, iar Justiția mi-a recunoscut integral dreptatea punctului de vedere. Insuși dl Iorga iscălise cu câteva zile în urmă vederile mele!

În astfel de împrejurări era clar că Consiliul de miniștri dela 16 Maiu 1932, în care era vorba să mi se retragă delegația, chestiunea nu putea fi ridicată, — după cum nu putuse fi ridicată nici după conflictul cu D. Ghica.

Apel la opinia publică

Și în fața acestei noi rătăcirii a dlui Iorga eram tot așa de hotărât de a-mi face întreaga datorie, ca și până aci, indiferent de orice greutate și de jertfe de orice fel. În consecință, în zilele de 15—18 Maiu, am publicat în ziarul *Universul* o serie de articole, în cari am atacat în modul cel mai necruțător pe dd. Iorga, Ghica și Pop, pentru greșala de a deferi Sfântului Scaun o chestiune internă a țării, aflătoare în fața instanțelor judecătorești. Articolele le-am semnat în calitatea mea de *delegat special al Guvernului pe lângă Sf. Scaun în chestia Statului cat.*, căutând anume să determin pe cei vizați să iasă, cumva, la lumina zilei cu intențiile lor. — În fața pășirii mele, Guvernul însă nu s'a simțit îndemnat să vină cu vre-un comunicat, — cum era de așteptat, — ci a preferit să persiste pe calea apucată și să declare, prin Ministerul de Externe, *in mod secret*, Acordul definitiv, comunicând acest lucru și Sftului Scaun și luând măsuri ca Acordul să fie de urgență semnat și la Roma, în numele Maiestății Voastre și al Papei.

Ministrul de Justiție pleacă la Roma

După astfel de antecedente și în astfel de împrejurări, în ziua de 18 Maiu d. V. Pop, însoțit de cumnatul său, *Flaviu Tripon*, de profesiune șef de cabinet și pianist, și de *E. Gyárfás*, pe care cu câteva zile în urmă Ministerul de Instrucție, cu însăș iscălitura dlui Iorga, îl declarase incompetent de a vorbi în numele Statului cat., — a plecat la Roma.

Revenire la sentimente mai bune?

Deși Acordul dela București fusese recunoscut și de V. Pop, prin preambulul citat, și de ministerul de Externe, ca definitiv, având să i se aducă numai neînsemnate modificări de redactare, — în fața argumentelor pe cari i le-am adus în convorbirea dela 14 Maiu și a atacurilor din *Universul*, Pop și-a dat seamă că este o absolută imposibilitate să se mai mențină pe un astfel de punct de vedere, — în consecință s'a hotărât, după cum spune în broșura sa recentă, ca, la Roma, să ridice noi probleme, menite să-i ușureze situația morală în fața țării. El și-a propus, prin urmare, încă înainte de a pleca din București, să obțină dela Sf. Scaun unele „*modificări și concesiuni*“ foarte importante, ca: introducerea limbii române ca limbă de propunere în școalele fostului Stat catolic, administrarea averilor acestuia prin Colegiul episcopilor de ambele rituri, — evident, cu toate concesiunile ce aveau să decurgă de aci, în sensul că o bună parte a lor va fi afectată pentru Românii greco-catolici.

Imi e absolut imposibil să cred în sinceritatea acestei mărturisiri. În adevăr, cine ar putea crede că V. Pop va ridica la Roma chestiunea administrării averilor de către Colegiul episcopesc de ambele rituri, când *la această chestiune el a renunțat de bună voie în tratativele cu Ungurii* și când întreg Acordul dela București nu era, de la un capăt al lui la celalalt, altceva decât o renunțare la toate puncte de vedere românești?

Ceeace este cu adevărat surprinzător în mărturisirea

de mai sus, este partea relativă la introducerea limbii române în școlile Statului Cat. În privința aceasta, V. Pop afirmă că „d. N. Iorga s'a declarat categoric împotriva tendinței de a impune limba română, ca limbă de propunere“.

***Cum se explică inconsecvența
dlui N. Iorga***

Pentru a putea înțelege atitudinea dlui Iorga în această chestiune, trebuie să ne reamintim declarațiile contelui G. Bethlen, președintele Partidului maghiar, care afirmă că, cu prilejul venirii la putere a guvernului Iorga, șeful acestuia a făcut conducătorilor Partidului „*declarațiuni surprinzătoare, cari însemnau o rupere de politica dusă până acum de fostele guverne românești*. Dacă — continuă contele B. — n'am dat nimic publicității, — dacă am păstrat discreție asupra convorbirilor noastre cu d. N. Iorga, aceasta am făcut-o din considerațiune ca să nu fie prevenită opinia publică românească, care, prin zgomotul ce avea să-l provoace, să nu împiedece realizarea frumoaselor plănuiri“ (Vezi ziarul *Curentul*, 6 Ianuarie 1932).

***Care era situația la Roma, în momentul
sosirii acolo a ministrului român***

Înainte de ce Vaticanul ar fi fost informat de Ministerul de Externe despre încheierea definitivă a Acordului dela București, la Roma, în cercurile oficiale biruise punctul meu de vedere. Presa italiană vedea în Statul catolic un „stat în stat“, care desfășura „o acțiune contrară intereselor Statului și Bisericii“, — o instituție protestantă, pe care Guvernul român este în drept s'o desființeze în orice moment, fără a pune chestiunea pe teren internațional. Rostul mergerii ministrului V. Pop la Roma este acela, de a pune Vaticanul în curent cu măsurile de rigoare pe care le va lua guvernul român. (A se vedea pg. 408).

Prin urmare, presa italiană era exact de părerea mea și a Ministerului de Instrucție român. D. Valer Pop avea un teren admirabil pregătit. Să vedem, cum a știut dsa să se folosească de el.

***Dl V. Pop la Vatican și trăsnetul
provocat de Ministerul de Externe***

Să-l urmărim pe d. V. Pop în tratativele lui la Roma, servindu-ne atât de broșura dsale: *Acordul dela Roma*, cât și de unele declarații ale dsale făcute presei și de documentele publicate de tovarășul său *E. Gyárfás* în oficiosul catolic, *Erdélyi Tudositó* (pag. 403 ș. a.).

V. Pop a fost primit de Papa în două audiențe, odată imediat după sosirea lui la Roma, înainte de începerea tratativelor și a doua oară după încheierea Acordului. „*Primirea — ne spune dsa — a fost excepțională, desfășurându-se după ceremonialul obișnuit la primirea de șefi de guvern ai țărilor catolice*“.

După o astfel de primire, mai putea oare d. Pop, — psihologicește vorbind — să mai facă pe Românul intransigent în fața Sftului Scaun?

Ce e drept, Dsa afirmă că s'a gândit să încerce marea cu degetul, — adică să se prevaleze de interpretarea că Acordul nu e definitiv, ci e un simplu proiect, — dar gestul i-a fost tăiat imediat. Secretarul de Stat, cardinalul Pacelli, s'a grăbit să-i arate din primul moment „*penibila situație izvorită din faptul că proiectul a fost examinat deja de Congregația respectivă și prezentat S. Sale Papei. — Se născu atunci — mărturisește V. Pop — o lungă și stăruitoare discuțiune cu peripecții dramatice și delicate. Mă vedeam pus în fața unei situații extrem de dificile. Aveam convingerea nezdruccinată că, fără trăsnetul adresei din 18 Maiu, cele mai multe desiderate ce intenționasem să formulez, aveau șanse să fie acceptate fără mari dificultăți.... Am accentuat că adresa este greșit interpretată, că în orice caz este rezultatul unei confuzii“....¹⁾*

¹⁾ Că desideratele aveau să fie împlinite, dacă nu intervenia adresa dela Externe, despre aceasta l-a asigurat pe d. Pop și nunțul Dolci, care i-a comunicat, în particular că „are impresia că desideratele noastre, despre cari îl informasem în cursul călătoriei în mod sumar — vor fi onorate în parte de Vatican“.

Istoria se repetă

DI Pop declară că adresa din chestiune a Ministerului de Externe, „l-a descoperit și i-a creat dificultăți serioase“. Să-l credem pe cuvânt și să ne reamintim un caz analog petrecut la 1927, pe când V. Goldiș trata la Roma Concordatul și când Ministerul de Externe l-a „descoperit“ în împrejurări analoage ca și pe Pop (pag. 513).

Căci, Ministerul de Externe este de o consecvență care pare a nu se desminși ușor.

O grabă cu tâlc

Să reținem faptul extraordinar de elocvent că Acordul, declarat de Ministerul de Externe la 18 Maiu, definitiv, a fost examinat de Congregația respectivă și prezintat Papei, înainte chiar de ce Pop ar fi ridicat chestiunea lui în cursul tratativelor. Lucrul este deadreptul fantastic, când ne gândim că V. Pop a plecat la Roma în ziua de 18 Maiu, însoțit de Nunțiul Dolci, pe care l-a informat despre chestiunile noi pe care avea de gând să le ridice și pe cari Nunțiul le-a găsit rezonabile și acceptabile din partea Sftului Scaun. Acelaș Nunțiu ducea însă în valiza sa adresa Ministerului de Externe, care declara Acordul definitiv și excludea orice revenire asupra lui, — adresă despre care nu i-a vorbit nici un cuvânt dlui Pop! Și, acelaș Nunțiu, — fără ca V. Pop să aibă cea mai mică cunoștință — a pus pe foc și pe Papa și pe Congregația orientală, ca, lăsând la o parte toate problemele mari și urgente ale întregii lumi catolice din cele cinci continente, să se pronunțe imediat asupra Acordului și asupra Statutului organic, provăzându-le cu aprobarea lor. Având în vedere că Statutul organic al Statului cat. cuprinde dispoziții grave, cari se izbesc în Dreptul canonic, — fapt care a împiedecat Sf. Scaun secole de-a rândul să aprobe organizația din chestiune, — graba cu care acesta a soluționat acum problema, în curs de mai puțin de 24 ore, nu este fără un înțeles adânc.

În fața unei astfel de manevre a Nunțiului și a Sftului Scaun, ce mai putea face reprezentantul „catolic“ al dlui Torga, decât *se laudabiliter subicere*?

*In loc de modificarea Concordatului, —
îngenunchere pe toată lipia*

Evident că, în fața situației date, desideratele „au rămas neformulate“.

Pentru a mai putea spera în realizarea lor, care altfel, ar fi putut avea loc „fără mari dificultăți“, d. Pop declară că ar fi trebuit să puie chestiunea modificării Concordatului. Dar, pentru acest lucru dsa declară că nu avea mandat, cu toate că prin proiectul de lege, depus cu câteva săptămâni înainte pe biroul Camerei Deputaților și cercetat de Consiliul Legislativ, s'a conchis categoric tocmai în sensul necesității modificării, respectiv a denunțării lui! D. Pop declară că „era puțin probabil ca Vaticanul să intre în conversații de modificare a Concordatului“.

Evident că, dacă se punea chestiunea pe bunăvoința Vaticanului, problema modificării Concordatului n'avea nici o șansă de a fi îmbrățișată de acela. Dar, dacă s'ar fi pus ca un *ultimatum* din partea României, sprijinit pe atitudinea Parlamentului și a Consiliului Legislativ, — chestiunea ar fi avut cu totul altă înfățișare.

Incă un bolovan

Dar, adresa ministerului de Externe nu era singurul bolovan de care s'a izbit, la Roma, delegatul Maiestății Voastre. Afară de ea, mai era și adresa ministerului de Instrucție, cu avizul Contenciosului, aprobat și semnat de însuș d. N. Iorga, în care se spunea că bunurile deținute de Statul cat. au fost pur și simplu „uzurpate“ de acesta „prin mijloace dolosive nepermise“, prin „mistificare și abuz“, că chestiunea proprietății, fiind „problemă de ordin pur juridic, nu se poate tranșa pe cale diplomatică, ci numai pe cale judecătorească, după legile țării, de către instanțele legale“. Acelaș act oficial (vezi pg. 401) mai prevedea că intervenția dlui E. Gyárfás, în calitatea de președinte al Statului cat. „nu poate și nu trebuie ținută în seamă“, din cauza că acesta a fost ales în mod ilegal. Dsa „nu are căderea de a vorbi în numele acestei asociații de fapt“.

***Delegatul României — avocat
al Statului catolic și agent al ca-
tolicismului imperiațist***

Intr-o astfel de situație, evident că cea mai elemen-
tară logică și cel mai elementar simț juridic ar fi trebuit
să-i poruncească ministrului de Justiție, să se întoarcă
imediat la București, fără a mai lua contact cu Sf. Scaun.

Așa ar fi fost, dacă d. V. Pop s'ar fi dus la Roma ca
reprezentant adevărat al țării, iar nu ca avocat al Sta-
tului catolic și ca președinte al Agru-lui.

Dar, dsa era așa de obligat față de Unguri, încât ori-
ce dificultăți i s'ar fi pus în cale, trebuia să facă abstrac-
ție de ele și să-i servească până la capăt.

În afară de aceea, dsa se considera ca omul predes-
tinat să înfrângă, în România ortodoxă încă, orice sta-
vilă care până aci n'a putut fi înlăturată din calea ca-
tolicismului cuceritor.

Că V. Pop s'a simțit chemat să îndeplinească la Ro-
ma și o astfel de misiune, pentru care și Sf. Scaun se
pare că îl socotea potrivit, — aceasta se vede, pe de o
parte din felul excepțional în care acesta a ținut să-l pri-
mească pe delegatul României, iar, pe de alta din urmă-
toarea mărturisire a lui Pop însuș:

„Am făcut o vizită cardinalului Pacelli, în urma in-
vitării ce mi-a trimis prin Nunțiul Dolci. După un apro-
fundat schimb de vederi asupra unor chestiuni ce nu au
nici o legătură cu tratativele în curs“.... etc.

Este ușor de înțeles ce chestiuni au putut fi discu-
tate, în mod aprofundat, într-o audiență prilejuită de
Secretarul de Stat al Vaticanului. Nimeni nu-și va închi-
pui că într-o astfel de audiență se vor fi discutat mijloa-
cele de întărire a religiei dominante a României.

***În loc de metoda afirmării cu demnitate
a dreptului, — metoda ciupeli***

În astfel de împrejurări, renunțând din capul locu-
lui la o luptă onestă pentru afirmarea drepturilor Statu-
lui român și ale Universității din Cluj, — luptă, pe care,
din cauza angajamentelor față de Unguri, nici n'o putea

duce, chiar să mai fi vrut, — V. Pop s'a văzut nevoit să încerce a obține câte un mic avantaj, prin *metoda ciupelii*. Astfel, la un moment dat, dsa a ridicat, ce e drept, pretențiunea ca biserica Universității să fie cedată acesteia, sau cel puțin *greco-catolicilor* (pg. 417), dar, cum Ungurii n'au vrut să audă de așa ceva, ci au amenințat că vor apăra biserica, cu trupurile lor, — Pop a bătut imediat în retragere și a renunțat la dreptul Universității, mulțumindu-se cu un mic favor pe seama greco-catolicilor. Cardinalul Pacelli propusese ca chestia aceasta, cu privire la care nici Pop, nici Gyárfás nu avea nici un document, să fie lăsată în suspens, dar reprezentantul României nu s'a învoit ci, în schimbul favorului pe seama greco-catolicilor, a cedat biserica Universității, Ungurilor.

O luptă la fel de ilioială a dus Pop și în scopul de a afirma dreptul Statului român cu privire la *aprobarea* gestiunii financiare a Statului catolic din partea Guvernului. Acest drept, V. Pop încercase să-l introducă în Acord *prin mistificație* (pg. 411), în ultimul moment al redactării definitive a textului. Gyárfás surprinzând, însă, apucătura, a protestat în contra ei, eliminând astfel dreptul pe care Statul ungar l-a exercitat totdeauna și pe care, până la Acordul dela Roma, l-a afirmat cu fiecare ocazie și Statul român.

Delegatul României a tratat, la Roma, cu Ungurii, — nu cu Sf. Scaun

În ce situație rușinoasă se găsea reprezentantul Maiestății Voastre, aceasta se poate vedea din declarația dlui E. Gyárfás, că, la un moment dat, cardinalul Pacelli „a anunțat pe delegații Guvernului că nu dorește a mai continua tratativele, cari îi răpesc timpul” și că „dacă vreau să modifice orice” în Acordul definitiv dela București, „să trateze mai întâi” cu dd. Gyárfás și Balázs — și „numai în acel caz să se mai prezinte la dânsul, dacă vor fi răușit să cadă de acord cu noi asupra tuturor punctelor; pentru că Sf. Scaun nu e dispus să facă nici

o modificare a Acordului dela 7 Maiu, fără învoirea noastră“ (pg. 410).

Va să zică, d. Pop a fost obligat de Sf. Scaun să trateze cu omul descalificat de Guvernul român și să rezolve cu el problema bunurilor, pe care numai Justiția română era în drept să o rezolve.

În adevăr, la Roma Pop n'a tratat cu Secretarul de stat al Vaticanului, ci du dd. Balázs și Gyárfás. Aceasta n'o spun numai aceștia din urmă, ci o recunoaște Pop însuș. Vorbind despre tratativele, cari au avut loc cu Ungurii, Pop declară:

„Pentru a nu primejdui rezultatele obținute, printr'o ulterioară revenire, am făcut pe dd. Balázs și Gyárfás să semneze articol de articol noul text... Un exemplar semnat de dd. Balázs și Gyárfás al proiectului l-am remis numai decât Nunțului Dolci, cu o scrisoare însoțitoare, în care, între altele spuneam: „Toate aceste (proiectul de Acord și Statutele) vor fi acceptate din partea mea cu o condiție și anume cu condiția reglementării favorabile a chestiunii bisericii Piaristilor în folosul Episcopiei catolice de rit greco-român de Cluj—Gherla. Intemeindu-mă pe promisiunea formală a DV., sunt convins că și această chestiune se va rezolvi în conformitate cu vederile guvernului românesc, cari concordă cu interesele adevărate ale Bisericii catolice“.

Așadară, încheierile la cari ajungea cu Ungurii, Pop le comunica Cardinalului prin Nunțiu, și numai pe această cale lucrurile ajungeau să fie acceptate de Secretarul de Stat.

***Ministerul Justiției –
contra Justiției române***

Această monstruozitate V. Pop a acceptat-o, ca pe un lucru firesc.... Mai mult chiar, d. Pop a pus toate stăruințele imaginabile pe lângă acest domn Gyárfás, în scopul adoptării unei anumite platforme diplomatice în chestiunea bunurilor, făcându-l să înțeleagă că *în caz contrar va veni Justiția română și va confirma întabulările făcute deja în favorul Statului român și le va executa.*

Cu alte cuvinte, ministrul de Justiție inventa cele mai ingenioase mijloace pentru a infirma și eluda, pe cale diplomatică, încheierile justiției, tratând în acest scop cu un om pe care Guvernul îl stigmatizase ca incompetent.

Nu cred ca, în anualele Justiției mondiale să se mai găsească un al doilea caz de o monstruozitate ca aceasta.

***Acordul dela Roma
s'a încheiat numai de groaza mea***

Peripețiile unice în felul lor în cari au avut loc tratativele dela Roma, le caracterizează mai plastic decât orice, următoarea declarație a lui Gyárfás: la încheierea Acordului „ne-a influențat și împrejurarea că am văzut bunăvoința *hotărâtă* a ministrului V. Pop, precum și principala îngrijorare, că *dacă Guvernul*, a cărui situație și prietenii noștri dela Roma o judecau foarte critică, *ar cădea, și în locul lui V. Pop ar fi încredințat cu tratativele, Ghi-bu, sau altul asemenea lui, și atitudinea răuvoitoare a adversarilor noștri nu va mai fi neutralizată de simțirea nobilă a bine intenționatului ministru de Externe D. Ghica, vom ajunge într'o situație mult mai defavorabilă*“.

Evident, când Ungurii au de partea lor bunăvoința *hotărâtă* a ministrului de Justiție, — bunăvoință care merge până la înlăturarea integrală a sentințelor judecătorești și la anularea deciziilor Curții de Casație, — și când ei au în sprijinul lor și pe bine intenționatul Ministru de Externe, care merge până acolo cu „simțirea lui nobilă“, în cât neutralizează și intervenția Ministerului de Culte și acțiunea Parchetului, — Ungurii nu mai aveau nici un motiv să nu încheie Acordul dela Roma, pe care, dacă ar fi întârziat numai 24 de ore să-l încheie — îi amenința primejdia ca, în locul avocatului V. Pop, să viu eu, Ghi-bu, și să tratez la Roma, pe baze, însă, cu totul deosebite de cele acceptate de acela.

***De unde se vede limpede calitatea
de avocat al Ungurilor, a delega-
tului Maiestății Voastre***

Pentru a nu lăsa nici cea mai mică îndoială asupra calității dlui V. Pop de avocat al Statului catolic, voi mai releva un element, care și singur ar putea lămuri pe deplin afacerea atât de misterioasă a Acordului.

Prin § 5 al Acordului încheiat la 7 Maiu la București, se prevedea că „inscripțiile de proprietate în cărțile funduare se vor rectifica în urma adresei Ministerului Cultelor și Instrucției publice, sau la cererea Ordinarului de Alba-Iulia“.

Să reținem faptul, că într'o chestiune care a fost decisă de Justiția țării, în urma intervenției Ministerului de Instrucție, — V. Pop pune pe picior de egalitate acest Minister, cu episcopul de Alba Iulia, declarând că Oficiul cărților funduare e dator a rectifica în beneficiul Statului catolic inscripțiile făcute în favorul Statului român, și aceasta în urma intervenției Ministerului de Instrucție sau a episcopului catolic.

Cum se poate explica în mod avuabil și juridic această măsură?

Evident, că foarte greu.

***Pentru a scăpa din situația pe care
și-a creat-o, V. Pop falsifică docu-
mente***

De aceea, V. Pop nu are curajul să redea articolul din chestiune așa cum acesta a fost fixat în textul Acordului, ci-l dă într'o formă esențial falsificată. În adevăr, la pag. 37 a broșurii sale, Pop publică textul în chipul următor: „Inscripțiile se vor rectifica în urma adresei Ministerului Instrucției și la cererea Ordinarului de Alba Iulia“. Ceea ce, evident, este cu totul altceva. Dar, în textul publicat de E. Gyárfás, în *Erdélyi Tudositó*, anul 1932, pg. 598, se spune precis: *sau*.

Totuși, chestiunea aceasta nu se sfârșește aici.

Cum, la 14 Maiu, Ministerul Instrucției a dat adresa categorică în care stabilea că bunurile din chestiune au

fost acvitate de Statul catolic prin fraudă, — prin Acordul dela Roma V. Pop a scos chestiunea rectificării inscripțiilor din atribuțiile aceluia Minister. Convins că acesta, în nici un caz n'are să dea curs prevederilor Acordului dela București, dacă el va rămânea așa cum fusese stabilit înainte de adresa din chestiune, — V. Pop a creat în cadrul Acordului dela Roma o nouă formulă, extraordinar de simplă și de eficace, anume, în locul Ministerului de Instrucție, Dsa a pus pe ministrul de Justiție, adică și-a rezervat sieși personal operația prin care să așeze stăpâni pe vecie, pe Ungurii ardeleni, peste averile publice pe cari Justiția română le luase. În adevăr, art. VIII din Acordul dela Roma prevede că rectificarea în cărțile funduare se va face din oficiu. În acest scop *ministrul* justiției, după cererea episcopului de Alba Iulia „*va înștiința* autoritățile respective ale Cărilor funduare“.

Așa dară nu mai e vorba de o *adresă* a Ministerului de Culte, ca cel interesat în cauză și singurul îndreptățit în baza Regulamentului cărților funduare, să intervină, — ci e vorba ca *ministrul* (V. Pop) să înștiințeze pur și simplu autoritățile respective despre rectificările pe cari sunt obligați să le facă fără nici o discuție.

Dându-și seama de gravitatea acestei apucături, de care n'a putut să mai facă uz pe urma faptului că, a doua zi după semnarea Acordului dela Roma a căzut dela putere, — V. Pop s'a temut și de astădată să publice în broșura sa textul autentic al noului articol. În speranța că mica schimbare de text nu va fi observată de nimenea, dsa, la pag. 63 a broșurii, unde publică întreg textul Acordului, tipărește în loc de *ministrul* Justiției, *ministerul* Justiției.

Dar, falsificarea este mai mult decât evidentă, căci și în *Monitorul Oficial* și în *Acta Apostolicae Sedis* și în *Erdélyi Tudosító* e scris clar: *ministrul*, nu *ministerul*.

Așa s'a încheiat Acordul dela Roma

În astfel de împrejurări a încheiat V. Pop, la Roma, Acordul privitor la Statul catolic, creând pe seama Ungurilor iredentiști din Ardeal o organizație unică în fe-

lul ei în lumea întreagă și dându-i în administrație nelimitată, imense bunuri publice, la cari ajunsese prin mijloace dolosive, mistificare și abuz.

Prin acest Acord instituția provizorie ungurească, creată în vederea maghiarizării Ardealului, — a fost declarată canonică și legală și pusă sub scutul Sf. Scaun, pentru ca astfel, opera de dismembrare a Ardealului românesc să poată fi asigurată. Acestei instituții i se cedază averi publice imense, cari sunt de drept, în cea mai mare parte ale Universității din Cluj și ale Statului român, și i se lasă în grije exclusivă o serie de instituții educative de Stat, pe cari să le întrebuințeze în contra Statului român.

***Monstruozitatea unei situații
create în numele Maiestății Voastre***

Că Statul cat. este o instituție necanonică și că el a fost salvat pe seama Ungurilor exclusiv prin intervenția dlui V. Pop, aceasta a mărturisit-o în fața Judecătorului de Instrucție din Cluj, însuși *Dr. Venceslau Biró*, membru în conducerea Statului cat., care a declarat cuvânt de cuvânt, următoarele: „*Statul catolic nu e canonic, ci e organizație istorică, specifică ardeleană.... Azi Statusul are numirea de Consiliu eparhial, în baza Acordului dela Roma, din 1932... Canoanele nu admit organizații autonome, așa cum a fost Statul rom. cat. ardelean înainte de Acordul dela Roma și, pentru acest motiv, prin acest acord Statul cat. a fost încadrat în dispozițiile canoanelor, transformându-se în Consiliu diecezan*”.

Va să zică, a trebuit să vie guvernul N. Iorga prin V. Pop, și să Vă inducă în eroare pe Maiestatea Voastră, pentru a face ceeace nici principii Ardealului, nici Împărației Austriei, nici Regii Ungariei, nici Sf. Scaun n’au avut curajul să facă timp de trei secole și jumătate: să puneți pe dușmanii noștri milenari în situația de drept și de fapt care să le permită a ne ținea, în vecii vecilor, sub dominațiunea lor.

O mărturisire edificatoare

În ce privește bunurile lăsate de V. Pop în mâinile noului Stat catolic pe care l-a creiat, iată mărturisi-

rea făcută înaintea Judecătorului de Instrucție din Cluj de canonicul *Dr. Gr. Fejér* dela Alba-Iulia, fost referent al Statului catolic până la 1920, când a fost înlocuit cu *Dr. A. Balázs*, tocmai pentru a se inaugura, prin acesta, noua eră ofensivă în contra Statului român:

„Bunurile ce le administrează St. c. nu sunt proprietatea sa, ci a fundațiunilor administrate de St. c. — Un singur fond e proprietatea St. cat.: fondul de pensiuni. St. c. asupra bunurilor fundaționale nu avea alt drept, decât de a administra aceste bunuri în baza autorizării ce i-a dat-o Regele ungar, fie în scris, fie că a admis o practică în cursul vremurilor. Deci Statul cat. se găsea în fața unui privilegiu ce i-a acordat Regele ungar, ca patron suprem. Acest privilegiu consta în aceea, că Statul cat. putea fi creditat nelimitat de Statul ungar, precum și că el putea ordona plățile ce voia din venitele proprii ale Statului, fie că erau sau nu, venite la Statul cat.

În timpul Ungariei, toate bugetele și socotelile fundațiunilor erau trimise Regelui pentru semnare și aprobare. Cu aceste aprobări anuale, Regele consimția la consfințirea drepturilor Statusului.

După ce a încetat funcțiunea mea de referent știu că s'au adus schimbări în Regulamentul de administrare a bunurilor și din noul Regulament au eliminat drepturile Regelui și ale Guvernului. — *Nu știu de ce s'a făcut această schimbare.* Personal n'am luat parte la redactarea noului Regulament“....

Mai păcătos decât cel mai odios renegat

Să mai citez și cuvintele odiosului renegat de odinioară, *Moldovan Gergely*, care, deși greco-catolic și slujbaş al Statului unguresc, nu se sfa să scrie, la 1873, următoarele cuvinte în legătură cu tendințele Statului catolic de a se înstăpâni asupra bunurilor, pe cari acum V. Pop i le-a cedat:

„Oare se poate aproba, atât din punct de vedere bisericesc, cât și din punct de vedere politic, ca bunurile romano-catolice ardelen, cari sunt în mare parte bu-

nuri de Stat, să fie lăsate la dispoziția unei astfel de corporațiuni, care le va întrebuința pentru sporirea puterii ei“? (pg. 696).

Până unde a mers Sf. Scaun cu concesiunile canonice, de dragul lui V. Pop și a Ungurilor ardeleni

Pentru ca un astfel de fapt să fie posibil, reprezentantul Maiestății Voastre a trebuit să *forțeze mâna Vaticanului*, — care nu voise să se amestece în chestiune, — făcându-l să acopere cu autoritatea sa morală un aranjament direct anticanonic. Un canonist sas, Dr. H. Brandsch dela Sighișoara, scriind despre Acordul dela Roma relevă că, prin acesta „Biserica catolică de rit latin¹⁾ din Transilvania a dobândit o situațiune specială de drept bisericesc, cu abatere absolută dela norma catolică“²⁾).

Să nu fi știut oare, V. Pop, din capul locului, ceea ce mărturisesc ungurii Biro și Fejér, și sasul Brandsch? Numai cine nu-l cunoaște destul de bine pe abilul echilibrist săltat de naivitatea dlui Iorga la o situație pe care n'a visat-o nici odată, — numai acela îl poate crede pe V. Pop de bună credință.

Cum a fost privit Acordul dela Roma în momentul încheierii lui

Am văzut la locul său că Ministerul de Externe a declarat definitiv chiar Acordul încheiat la București. Mai poate fi vre-o îndoială cu privire la caracterul Acordului încheiat la Roma, în numele Maiestății Voastre și a S. S. Papei? Evident că nu. Telegramele date dela Roma, a doua zi chiar după semnarea lui, spun clar că el „pune capăt definitiv diferendului referitor la Statul catolic precum și la *modalitatea administrării fondurilor zisei instituții*... Administrația averii instituției și întrebuințarea fondurilor se va face de către episcopul de

¹⁾ Și numai aceasta! Nu și cea de rit grecesc, adică cea greco-catolică română! N. A.

²⁾ Die christlichen Kulte in Rumänien, 1933, pg. 28.

Alba Iulia“ (ziarul *Cuvântul*, 2 Iunie 1932). Insuș oficiosul guvernului Iorga, *Neamul românesc*, publica telegrama din Roma în care se spunea că „Acordul pune capăt divergențelor privitoare la Statul catolic“.

Ce s'a ales de Acord după căderea Guvernului Iorga

Să vedem acum, cum a evoluat chestiunea Acordului dela Roma pe urma căderii vertiginoase a guvernului Iorga, chiar a doua zi după încheierea lui.

Mai întâi, Ministerul de Externe s'a grăbit să-l publice în *Monitorul Oficial*, lăsând să se creadă că publicarea ar echivala cu promulgarea. Dar publicarea s'a dovedit o simplă manoperă. În adevăr, ea nu poartă nici numărul de înregistrare a documentului la Ministerul de Externe, nici contrasemnarea ministrului de Externe și a celui de Instrucție, și el nu e publicat în rubrica legilor sau a deciziilor ministeriale, ci în rubrica Anunțurilor.

Ministerul de Externe, care a declarat definitiv Acordul dela București, în Maiu, era consecvent cu sine însuș, când a făcut acelaș lucru cu Acordul dela București, în August. Dar, cu acelaș rezultat. Căci nimeni dintre cei chemați n'a vrut să-l accepte, decât dacă el va fi ratificat și de Parlament, în conformitate cu art. 88 din Constituție și cu art. 7 din Legea Cultelor. Consiliile juridice al Minist. de Instrucție și al Min. de Agricultură l-au declarat nevalabil și publicarea lui în *Monitorul Oficial*, fără efect.

La rândul său, Justiția nu i-a dat nici ea nici o atențiune, dimpotrivă, Parchetul Tribunalului Cluj și-a intensificat cercetările în contra conducătorilor Statului catolic, învinuiți de fraudă și de escrocherie.

Situația lamentabilă a dlui V. Pop

Dacă Ministerului de Externe îi era ușor să se poarte așa cum am arătat, în schimb situația dlui Pop era din cele mai lamentabile. Dacă guvernul Iorga ar fi căzut cu câteva săptămâni mai târziu, dsa ar fi avut posibilitatea să-și servească prietenii până la capăt, întabulând el în-

sus toate imobilele de pe numele Statului român, pe numele fondurilor administrate de episcopul catolic, — dar în situația dată dsa nu mai putea face nimic. Aceasta cu atât mai mult, cu cât știa foarte bine, pe ce baze subrede a așezat Acordul. Dându-și seama de rezistența feroce pe care o va întâmpina din partea mea și a Ministerului de Instrucție, dsa a adoptat o tactică nouă, al cărui unic scop era salvarea propriului obraz.

Astfel, într'un comunicat publicat în presă d. Pop a aflat-oportun să declare că, în adevăr „Statul cat. a ajuns în posesiunea bunurilor pe cari le deține, — prin *uzurpare* și că Guvernul e dator să cerceteze de aci înainte situația lor juridică, „fiind în drept, în cazul când documentele de fondare ar indica-o, să le dea Universității din Cluj“, care le reclamă ca un drept al său (438).

Pervertirea sistematică a adevărului

Hotărît de a scăpa cu orice mijloace din situația pe care și-a creat-o prin tratativele cu Unguri și prin Acordul dela Roma, V. Pop și-a luat refugiul la toate felurile de pervertire a adevărului. Astfel, dsa a negat în mod categoric că ar fi tratat pe supt ascuns cu Ungurii. „Reprezentanții autorizați ai eparhiei de Alba Iulia și d. E. Gyárfás mi-au solicitat — declară Pop — în mai multe rânduri audiențe pentru discutarea chestiunii Statusului dar eu m'am eschivat dela aceste discuții în mod consecvent. Deci, până la închiderea sesiunii parlamentare, chestia Statusului a fost complet scoasă dintre preocupările mele și ale guvernului“.... (*Curentul* 7. VII. 1932). — „Până la 2 Maiu n'a avut loc nici un fel de tratative cu episcopul Majláth sau cu reprezentanții Statusului“ (*Universul*, 26. XI, 1932).

V. Pop aruncă întreaga răspundere în seama dlui N. Iorga

„După ce cu d. prof. N. Iorga am stabilit formula convenabilă intereselor românești și demnității Statului român, am început discuții preliminare.... Discuțiile au dat, după trudnice eforturi, un rezultat complet satisfăcător“.

V. Pop nevoit să recunoască adevărul

Dar toate aceste afirmațiuni au fost puse, la un moment dat, la punct de E. Gyárfás, care a publicat întreg materialul tratativelor. Iată-l acum pe V. Pop nevoit să recunoască adevărul pe care, cu puțin înainte îl nega cu entuziasm. La pg. 32 a broșurii sale recente, el se vede nevoit să recunoască următoarele:

„La 21 Aprilie dimineața am primit... pe P. S. Majláth, pe senatorul E. Gyárfás și pe baronul Szentkereszti. După o discuție îndelungată a rămas că, potrivit Acordului de principiu, să redactez un anteproiect, care să fie luat în discuțiune după vacanța Paștilor“ (31). ...Anteproiectul redactat l-am comunicat la 28 Aprilie Ministerului Afacerilor Străine, Nunțiaturii apostolice și Arhiepiscopiei catolice de București“.

De ce nu l-a comunicat și Ministerului Cultelor, — aceasta d. Pop nu ni-o spune. . . .

Atitudinea comodă a Ministerului de Externe

Să vedem atitudinea Ministerului de Externe, după aceste schimbări de front nesfârșite ale autorului Acordului....

Acest Minister n'a făcut nici un singur pas nici în direcția indicată de Pop cu privire la cercetarea situației de drept a bunurilor deținute de Statul cat., nici în direcția cercetării condițiilor anormale în cari s'a încheiat Acordul, — cercetare pe care eu i-am cerut-o prin o serie întreagă de rapoarte documentate. Ministerul de Externe s'a pus, pur și simplu, pe punctul de vedere comod, că — indiferent de împrejurările în care s'a tratat și semnat Acordul dela Roma și indiferent de ce explicație i-ar da cineva, — el este definitiv legal și obligatoriu.

Pentru a-și putea justifica punctul său de vedere, Ministerul de Externe a inventat formula că Acordul este o simplă interpretare a art. IX din Concordat și, ca atare, n'are nevoie să fie ratificat de Parlament. În acest sens a scris și Sfântului Scaun.

***Desavuarea Acordului de către toți
factorii de Stat autorizați***

Dar, vai, acest punct de vedere, n'a fost acceptat de nimenea. Mai întâi, toți factorii de stat, cari au tratat, semnat, ratificat și executat Concordatul, declară categoric că chestiunea Statului cat. a fost definitiv rezolvită prin Concordat și că, în consecință, ea nu mai putea forma obiectul unui nou Acord. A se vedea declarațiile dlor *Alexandru Lapedatu*, la pg. 871, *Vasile Goldiș*, la pg. 913, *Dr. Caius Brediceanu*, la pg. 22 și *Dr. Alexandru Borza*, la pg. 1—14, 125, 311, 314, 315, 325, 821.

***O autoritate științifică
italiană***

Dar nici chiar specialiștii catolici din străinătate nu admit teoria Ministerului de Externe. Voiu cita numai pe d. *Amedeo Giannini*, ministru plenipotențiar on. și profesor de Istoria Tratatelor la Universitatea din Roma, care într'un studiu documentat asupra Acordului scrie: „*Prin Acordul dela Roma, nu se interpretează art. IX din Concordat, ci se disciplinează situația juridică a așa zisului Status rom. cat. ardelean*“....

„Din examinarea Acordului, îmi pare că rezultă în mod evident că titlul care i s'a dat (de interpretare a art. IX) trebuie interpretat cu multă larghețe. Acesta are o importanță relativă, dat fiind că în acordurile internaționale se întâmplă destul de des că trebuie să le dai un titlu aproximativ, ba uneori chiar foarte aproximativ“.

Și, semnalând enormele avantagii pe cari Acordul dela Roma le-a adus catolicilor de rit latin din Transilvania, Giannini continuă:

„Aceasta nici nu poate fi altfel, când te gândești că, în ciuda rezistenței ortodoxe, forțele catolice ale României Mari au ajuns să se impună, urmând o tendință de cea mai largă desvoltare, și fiind favorizate de zelul statornic cu care Sf. Scaun girează și caută să întâmpine nevoile catolicilor români“¹⁾.

¹⁾ *L'Europa Orientale*, Roma 1932, Octomvrie.

Iată, prin urmare și a doua consecință a Acordului: după ce el este un suport imens pentru interesele ungurești, el este și pârghia politicii religioase a Sf. Scaun în contra ortodoxiei din România.

O mărturisește aceasta un specialist de valoarea unui Giannini.

»Diplomația» Ministerului de Externe

Se pare că Ministerul de Externe la un moment dat a înțeles situația în care a ajuns. Influențat de Justiție, de Ministerul de Culte și de cel de Agricultură, de cei trei autori străini amintiți și de însăși declarația dlui V. Pop, — în timpul din urmă el pare a fi revenit la alte sentimente. În ziua de 20 Septembrie 1933, dl Ministru N. Titulescu a declarat în fața mea, a dlui I. Dumitrescu, șeful Consiliului juridic dela Ministerul de Instrucție și a dlui N. Racoviceanu din Consiliul juridic al Ministerului de Externe, că va da chestia Statului cat. din nou în studiul acestui Consiliu, la lucrările căruiia voi fi chemat și eu, ca Președinte al Comisiei istorico-juridice, și șeful Contenciosului dela Instrucție. Punctul acesta de vedere a fost exprimat și prin două adrese oficiale ale Ministerului de Externe către Ministerul Instrucțiunii (pag. 910), prin care s'a cerut învoirea pentru amânarea proceselor dela Casație.

Dar, deși a trecut la mijloc o jumătate de an, lucrurile au rămas neschimbate. De două ori am sesizat în chestiune, pe dl N. Raicoviceanu, — avansat de atunci încoace la rangul de ministru plenipotențiar, — și de amândouă orile Dsa mi-a făgăduit că va convoca în timpul cel mai scurt Consiliul juridic și mă va invita la lucrările lui.

Totuș, până astăzi nimic efectiv nu s'a produs.

Noua spovedanie alui V. Pop

Intre aceea, V. Pop s'a convins și dsa că Acordul nu mai are câtuș de puține șanse de a fi pus în aplicare. Nici un Ministru nu-l mai apară, Justiția nu-l respectă. — dimpotrivă, ea dă clasica sentință dela pg. 844—875, — Universitatea cere Guvernului în mod categoric anula-

rea lui, tinerimea universitară din întreaga țară intervine cu tot elanul ei direct la Maiestatea Voastră împotriva lui, Parchetul Cluj deschide acțiune publică împotriva conducătorilor Statului catolic pentru escrocherie, fals în acte publice și administrare frauduloasă, — dl Pop însuș este chemat în fața Judecătorului de instrucție pentru a da lămuriri în chestia tratativelor cari au precedat încheierea Acordului, clerul ortodox din întreg Ardealul declară luptă deschisă împotriva lui, Congresul național-bisericesc — în frunte cu Patriarhul țării — ia atitudine în contra lui, — ba, mai mult, se începe o acțiune categorică în vederea denunțării Concordatului însuș.

În fața acestor fapte atât de elocvente, d. V. Pop a aflat oportun să vie în fața opiniei publice cu o nouă spovedanie, mai amănunțită, care să atenueze într-o oarecare măsură odiul cu care opinia publică l-a acoperit, cu drept cuvânt.

Cel mai clasic caz de felonie

Broșura care cuprinde această spovedanie, e, însă, o capodoperă de felonie și de dialectică advocățească. Nevoit să-și apere, pe cât se mai poate, clienții, V. Pop debitează pe zeci de pagini teoria Statului cat. în sens ultraunguresc, luându-i apărarea cu aceeași soncitudine sinceră, cu care un avocat dibaciu apară în fața Tribunalului pe cel din urmă găinar sau criminal notoriu. Nu-i găsește abilul apărător, acestei organizații, condamnată chiar de oameni de ai ei, — nici cea mai mică vină, de nici un fel.

În orice caz, trebuie să înregistrăm aici, că V. Pop este cel dintâi Român, care a avut curajul civic, pe care nu l-a avut nici renegatul Moldovan Gergely, de a ieși pe teren deschis pentru apărarea celei mai periculoase organizații ungurești.

Dar, ca orice avocat iscusit, V. Pop știind că a pierdut o cauză definitiv pierdută, a ținut să se puie bine și cu partida adversă, care reprezintă dreptatea. Și astfel, după ce se arată ireductibil în premise, — în concluzii își închină până la pământ steagul în fața mea, decla-

rând că, cu privire la bunurile Statului cat., Acordul dela Roma stă pe punctul de vedere al meu și că dacă acest punct de vedere n'a fost realizat încă, vina este a guvernelor cari s'au succedat după căderea dlui Iorga.

V. Pop bate recordul mondial al iezuitismului

Iată, în adevăr mărturisirile autorului Acordului:

„Fondurile nu sunt, potrivit Acordului, nici catolice, nici eclesiastice“, ele „nu aparțin Bisericii“ ¹⁾.

„Averile nu sunt nici ale Bisericii catolice, nici ale celei catolice de rit latin, nici ale Diecezei de Alba-Iulia... Acordul nu declară bunurile de eclesiastice, bisericești, deci ale bisericii (ale cărei biserici anume?), ci spune: „toate bunurile sunt bunuri de caracter eclesiastic“ ceea ce e cutotul altceva... Fraza „bunuri cu caracter bisericesc“ nu are și nu poate avea decât următoarea semnificație: fondatorii și donatorii au fost stăpâniți de considerațiuni de credință, când au creat sau au augmentat fondurile. Scopul lor a fost de a promova credința, educația și îndrumarea creștinească; redându-se fondurile destinației lor inițiale, era de subliniat această intențiune și de eliminat posibilitatea ca aceste fonduri, printr'o deviere dela destinația fixată prin intențiile donatorilor să poată servi cândva unor acțiuni și concepții anticreștinești și antibisericești. Atât și nimic mai mult“ ²⁾.

Trădătorul intereselor Universității din Cluj, se erijează în apărător al lor

Acordul „nu anticipeaza asupra beneficiarilor eventuali (ai bunurilor), cari pot fi: Biserica catolică, Universitatea sau Statul român, după cum va rezulta din examinarea actelor, decretelor și literelor fundamentale“ ³⁾.

„Departate de mine intenția de a contesta drepturile Universității, sau de a mă pune în calea realizărilor acestor presupuse drepturi“ ⁴⁾.

„Statului, Universității, Bisericii unite și oricui i se

¹⁾ V. Pop : Acordul dela Roma. pg. 142. — ²⁾ ib. pg. 142. — ³⁾ ib. 152. — ⁴⁾ ib. 153.

„da puțința legală de a scotoci toate arhivele din țară sau din Viena, a scoate la lumina zilei toate documentele re-
 meritoare și a obține câștig de cauză imediat, dacă din ac-
 tele scoase la iveală sau din cele deja cunoscute s'ar pu-
 tea demonstra o altă destinație inițială, decât cea practi-
 cată în fapt⁽¹⁾).

Acordul „dă puțința legală, consacrată de capul Bi-
 sericii catolice, de a examina de nou actele și decretete...
 deci de a face să beneficieze și alții de aceste fonduri,
 decât Biserica catolică de rit latin.... Nimic nu se mai îm-
 potrivește la afectarea fondurilor pentru.... Universitate
 sau pentru alte instituțiuni și trebuințe publice... Reveni-
 rea la destinația inițială se poate face fără nici un incon-
 venient de ordin internațional, fiind acceptată și apro-
 bată de Sfântul Scaun⁽²⁾).

V. Pop susține că a realizat postulatele fixate de mine

„Este regretabil că cei în drept nu și-au dat ostenea-
 la de a cunoaște până în adâncime textele Acordului,
 care înseamnă chiar realizarea pretențiilor dlui O. Ghi-
 bu, dacă ele sunt temeinice. În orice caz, sau examina-
 rea actelor, decretelor și literelor fundamentale va con-
 firma susținerile dlui O. Ghibu și atunci Universitatea va
 lua în folosință toate clădirile reclamate și va beneficia
 de veniturile fondului de studii în temeiul stipulațiilor
 Acordului, sau alegațiunile dlui O. Ghibu nu se vor con-
 firma, iar în acest caz nici un om cu simțul răspunderii
 nu va pretinde sau concepe un act arbitrar, de confis-
 care, ceea ce ne-ar atrage pe lângă oprobriul internațio-
 nal, și obligația de a da satisfacție și reparații⁽³⁾).

„Această soluție de principiu, evident, nu anticipea-
 ză asupra beneficiarilor eventuali, cari pot fi Biserica
 catolică, Universitatea sau Statul, după cum va rezulta
 din examinarea actelor, decretelor, și literelor de funda-
 te. Prin urmare, Acordul, în fond, realizează dezidera-
 tele cuprinse în Concluziunile Comisiunii istorico-juri-
 dice, sau cel puțin face posibilă realizarea lor. Dacă,
 deci, Dl. O. Ghibu n'a urmărit alte scopuri decât cele

¹⁾ V. Pop o. c. pg. 136, — ²⁾ O. c. pg. 141, — ³⁾ O. c. pg. 142, nota.

precizate de Comisia istorică-juridică, prezidată de D-sa, Acordul trebuia să-l satisfacă și să-l îndemne ca, folosindu-se de acest temei legal nou — acceptat de Sfântul Scaun — să faciliteze prin documentarea ce posedă, ca averile să fie afectate destinației lor inițiale*.

*Acordul n'a creat o stare de drept?
Aceasta rămâne să se creeze de aci înainte?*

Să presupunem că aceste declarații ale dlui Pop se bazează pe realitate și că ele sunt de bunăcredință. Dar, atunci se naște întrebarea: care a fost sensul încheierii unui Acord între Maiestatea Voastră și S. S. Papa, când Acordul încheiat n'a rezolvit nimic și când partea cea mai concretă a chestiunii a rămas să fie studiată și rezolvită abia de aici încolo?

De ce n'a rezolvit Acordul problema în mod definitiv? De ce s'a dus d. Pop la Roma fără documente și fără specialiști? Dece istoricul Iorga, care a publicat sute de volume de documente despre tot felul de lucruri, adeseori de o importanță minimală, a trimis la Roma, în numele țării și al Maiestății Voastre, un împuternicit care n'a avut la îndemână nici un singur document în baza căruia să fi putut rezolvi în mod definitiv, măcar și numai o parte a problemei?

Răspunsul la aceste întrebări cu greu îl va putea da și d. Pop și d. Iorga.

Patenta lipsă de bunăcredință alui V. Pop

Dar, declarațiile interpretative ale dlui Pop sunt complet lipsite de bunăcredință.

Aceste declarații, — deși constituie o recunoaștere magistrală a punctului de vedere pentru care luptă cu tot sufletul, de 15 ani de zile, — sunt tot ce poate fi mai revoltător din punctul de vedere al onestității. Pentru că nimic din ce cuprind ele, nu este adevărat și nu se găsește în Acord. Ele sunt pur și simplu praf aruncat în ochii naivilor, pentru a ușura situația morală grea a celui care a comis crima infamă dela București, coroborată, apoi, la Roma.

***De fapt, Acordul a creat
o situație limpede***

In adevăr, iată ce prevede Acordul cu privire la averi:

Art. II: „*Toate drepturile patrimoniale ce se găseau până în prezent sub administrațiunea zisului „Status rom. cath. transylvanensis“ vor fi pe viitor administrate de Ordinarul catolic de rit latin de Alba Iulia“.*

Art. V. „*Toate bunurile ce se găseau la data de 1 Ianuarie 1932 în posesiunea și sub administrarea celui „Status rom. cath. transylvanensis“ sunt bunuri cu caracter eclesiastic și vor fi întrebuințate conform destinațiunii lor inițiale, numai pe teritoriul actual al diecezei de rit latin de Alba Iulia“....*

Art. VI. „*Dispozițiunile cuprinse în prezentul Acord vor fi deasemenea aplicate fondurilor orfelinatului terezian din Sibiu, afară numai dacă instanțele judecătorești nu vor decide în altfel, în mod definitiv sau dacă un aranjament ulterior, de altă natură, nu ar fi intervenit“.*

Art. VIII. „*Se va proceda la rectificarea inscripțiunilor privitoare la proprietatea bunurilor indicate prin prezentul Acord, în cărțile funduare. Acele rectificări se vor face aratându-se fondurile respective...., adăugându-se cuvintele: „administrat de Ordinarul catolic de rit latin de Alba Iulia“.*

Un monstru juridic

Nicăiri, în nici un articol al Acordului nu se prevede cătuș de puțin posibilitatea revenirii asupra dispozițiilor lui fixate odată, — lucru, de altfel dela sine înțeles, căci ce sens ar avea încheierea unui Acord, dacă el ar cuprinde măsuri menite a anula înseși propriile sale dispoziții?

Dar, nu numai că nu găsim în Acord astfel de posibilități, ci, tocmai dimpotrivă, art. VI prevede o măsură care anulează o decizie a Inaltei Curți de Casație (pag. 222). Acest articol este foarte caracteristic pentru mentalitatea și pentru moralitatea ministrului de Justiție.

O chestiune decisă de către toate instanțele judiciare ale țării, inclusiv Curtea de Casație, paznicul suprem al legilor o rezolvă acum în sens contrar sentințelor justiției, lăsând, totuș, deschisă o ușiță pentru cazul când Justiția — care a decis odată, în mod definitiv, — ar decide în alt sens! Dece, cu privire la orfelinatul terezian — a cărui situație de drept este lămurită definitiv la pg. 222 ș. u. 572 ș. u. 591 ș. u. — V. Pop a mai lăsat Justiției posibilitatea de a decide ea, — și *dece n'a lăsat această posibilitate pentru toate bunurile Statului catolic?* Dacă ar fi făcut acest lucru, am fi recunoscut bucurii în o astfel de măsură — *probitatea adevăratului ministru de Justiție*. În faptul, însă, că *această măsură a fost eludată prin toate mijloacele și încă într'o vreme când chestiunea se găsea în fața instanțelor judiciare*, — orice om cu judecata normală trebuie să vadă dovada cea mai limpede a unei imoralități fără de păreche, care n'are nevoie să fie demonstrată mai de aproape.

Ungurii desavuează în mod categoric pe V. Pop

Că interpretarea lui V. Pop este o simplă abilitate advocătească, despre aceasta avem probe suficiente în declarațiile conducătorilor Statului catolic, cu cari a tratat V. Pop. Iată ce zice, în această ordine de idei, episcopul *Majláth* într'o circulară adresată clerului despre Acordul dela Roma: Acordul „a făcut cu puțința nu numai să păstrăm neatins dreptul de proprietate a fondurilor și fundațiunilor noastre, pe cari nimeni nu le mai poate ataca, dar ne-am asigurat și administrarea și susținerea acestora în mod corespunzător cu autonomia noastră“ (pag. 443)!

Iată și declarația Consiliului Dirigent al Statului catolic, făcută în adunarea generală din 1932, în care Statul catolic s'a transformat în Consiliu eparhial:

Bunurile sunt, ce e drept, ale fondurilor, dar „**fondurile înseși formează proprietatea neînstrăinabilă și indivizibilă a Eparhiei rom. cat. de Alba-Iulia**“ (pag. 520).

Deci, nici vorbă ca cineva să se mai atingă de ele,

să le cerceteze originea și situația de drept și să le dea, eventual, Universității din Cluj sau altcuiva.

***Mărturisirile revelatorii
ale dlui E. Gyárfás***

Dar, să ascultăm pe d. E. Gyárfás, coautorul Acordului. Iată ce declară el despre noul Stat catolic, pe care V. Pop pretinde că l-a desființat.

Cu privire la afirmațiunea că Acordul a desființat Statul catolic, „despre aceasta nici vorbă nu este”.

„Sfera de activitate a Statusului a rămas întreagă, ba încă s'a lărgit”.

„Acordul nu numai că n'a luat și n'a nimicit drepturile autonome ale catolicilor *maghiari* din Transilvania, ci dimpotrivă, le-a întărit, pentrucă le-a așezat sub scutul și apărarea Sftului Scaun.... Oricine, care este versat în o oarecare măsură în Dreptul canonic, vorbește despre un astfel de rezultat, care stă singur în istoria universală a Bisericii catolice. Cei mai înalți demnitari ai Sftului Scaun au aflat necesar să accentueze că Acordul însemnează recunoașterea formală a meritelor câștigate în trecut de catolicii *maghiari* din Ardeal... Autonomia strămoșească a catolicilor *maghiari* din Ardeal este în ființă“....

„Acordul n'a sacrificat din patrimoniul eparhiei de Alba Iulia nici o cărămidă, nici un stâncin pătrat de pământ și nici o singură pară“...

„Nu-i mirare că, la despărțire, Cardinalul Pacelli a relevat în mod accentuat că, cu prilejul discutării Statutelor celor noi în Congregația Conciliului, Cardinalii participanți au constatat că, prin aprobarea aceloră au consimțit la o instituție cu o sferă de competență așa de largă, cum nu au mai cunoscut alta și a cărei sferă întrece toate organizațiile analoage din întreagă biserica universală de ori unde. Și, dacă totuși i-au dat aprobarea, această s'a făcut pe de o parte pentrucă Cardinalii Congregației au luat în considerare marile merite pe cari Statusul nostru și le-a câștigat în trecut, în interesul susținerii catolicismului în Ardeal, iar pe de altă parte au considerat

grava situație în care luptăm și de prezent *pentru aceleași interese, cu acelaș curaj și hotărâre*“ (434—436).

Acordul dela Roma însemnează înstăpânirea Ungurilor asupra Ardealului

Acesta este adevărul adevărat: *Acordul dela Roma a întărit, în forme de-a dreptul extraordinare, citadela de expansiune a maghiarismului din Ardeal, punând-o supt scutul Sfântului Scaun și dându-i pe mână imense averi și instituții publice, pe cari justiția țării le atribuisese Universității din Cluj și Statului român.*

Aceasta este opera dlor V. Pop, B. Constantinescu, D. Ghica și N. Iorga, — operă pe care o patronează Ministerul de Externe și pe care *sfetnici inconștienți și trădători* au pus-o, în ultima analiză, în sarcina Maiestății Voastre.

Oricum ar fi lucrurile, — prin broșura lui V. Pop, pentru orice om care mai păstrează în sufletul său un strop de onestitate și de patriotism, situația s'a clarificat.

Acordul face din România o colonie a Sfântului Scaun

În timp ce Ministerul de Externe a declarat Acordul definitiv și în timp ce Ministerul de Culte l-a declarat fără valoare legală, dibacii conducători ai Statului catolic au procedat fără ezitare la realizarea lui. În adunarea generală din Noemvrie 1932, Statul catolic a declarat că se transformă în Consiliu eparhial, procedând imediat la stabilirea Regulamentului său de conducere. Prin art. 79 și 83 ale acestui Regulament se prevede că contractele relative la vânzarea sau grevarea unor imobile cu o valoare de peste 500.000 Lei trebuiesc aprobate de Sf. Scaun. De asemenea, „pentru înființarea vreunei întreprinderi industriale mai mari, precum și pentru participarea la vre-o astfel de întreprindere, se cere aprobarea Sftului Scaun“. (pg. 522).

Cu alte cuvinte, asupra bunurilor despre cari V. Pop afirmă că ar putea fi date Universității sau Statului

român, dispune, în anumite cazuri Sf. Scaun, care a luat locul deținut sub vechea guvernare, de Regele Ungariei.

Succesorul Regelui ungar în România este, așa dar, Papa dela Roma!

Ministerul de Externe trebuie să se desmetească

Am expus în cele de până aci, în modul cel mai documentat și obiectiv fazele prin cari a trecut chestiunea Statului catolic până în momentul de față, când ea se găsește înaintea Inaltei Curți de Casație, unde va avea să se desbată la 14 Maiu a. c.

Dacă, până înainte cu câteva zile, Ministerul de Externe mai putea invoca în favorul tezei sale comode, afirmațiunea că Acordul dela Roma este definitiv, — astăzi, după broșura dlui V. Pop, chestiunea este mai limpede decât ori când: *Acordul a fost un simplu epizod regretabil, care n'a făcut decât să încurce lucruri extrem de limpezi, făcându-ne, totodată, și de rușine.*

Nici vorba ca el să poată fi socotit ca o interpretare a Concordatului și ca o măsură definitivă, pe care Statul român ar fi obligat să o respecte.

Chestia Acordului dela Roma este mult mai gravă

Dar, chiar dacă, de dragul discuției, am accepta că Acordul este o interpretare a Concordatului, nici în acel caz el nu poate fi recunoscut, din simplul motiv, că conform înțelegerii dintre Sf. Scaun și Statul român, făcută cu prilejul încheierii Concordatului, în baza acestuia nu se poate încheia nici un fel de Acord special (pg. 913).

Acordul și Concordatul

Data fiind posibilitatea ca, după experiența până acum, Ministerul de Externe să stăruie totuș, și mai departe asupra ultimului său punct de vedere, că Acordul este o simplă interpretare a Concordatului, — socotesc necesar să lămuresc mai de aproape această latură a chestiunii.

Aceasta ne obligă să facem un lung excurs cu privi-

re la însaș geneza Concordatului, care este la fel de interesantă și de concludentă, ca și cea a Acordului.

Mai întâi de toate, voi face, însă, o profesiune de credință în ce privește atitudinea mea principiară față de Concordat.

Atitudinea mea principiară față de Concordat

Personal nu numai că, la timpul său n'am fost împotriva încheierii Concordatului cu Roma, cum au fost cei mai mulți ortodocși, dar am militat deschis pentru o formulă mult mai avansată decât cea a Concordatului obișnuit.

Intr'un articol tipărit la 8 Maiu 1927 în ziarul *România Nouă* dela Chișinău, eu scriam: „Ca unul care de o serie întreagă de ani mă ocup cu probleme bisericești mai înalte, regret că se încheie Concordatul, așa cum se încheie. Pentru neamul și pentru Statul nostru, el înseamnă prea puțin. Cred că d. general Averescu, care vede cu tot dreptul în Concordat o nouă legătură între noi și latinitatea apuseană, ar fi trebuit să meargă mult mai departe, decât până la încheierea unui Concordat stereotip, pe care l-au încheiat înainte de noi atâtea alte State. Primul nostru ministru ar fi trebuit ca, în loc să se oprească la reglementarea situației bisericești a catolicilor unguri și nemți din România, să facă un pas mai departe și să strângă legăturile noastre cu creștinismul apusean și mai mult. Problema aceasta ar fi o problemă universal-istorică mai mare decât oricare alta din viața noastră națională de până acum și ea și-ar putea găsi rezolvirea în cadrul măreței idei a reunirii Bisericilor . . . Sunt pe deplin incredințat că, precum la Quirinal dorințele noastre au fost înțelese și susținute, tot astfel ele ar fi susținute și la Vatican, fără ca tradiția noastră religioasă să aibă ceva de suferit, ci tocmai dimpotrivă, întărind-o și încadrând-o în marea tradiție universal-creștină¹⁾).

¹⁾ In jurul Concordatului, editorial de O. Ghibu, în *România Nouă*, Chișinău, 8 Maiu 1927, Nr. 102.

Care era situația Bisericii catolice din Ardeal la 1 Decembrie 1918

În considerațiile cari vor urma, voi lua ca punct de plecare starea de drept și starea de fapt a Bisericii catolice ardelențe dela 1 Decembrie 1918.

La această dată, Biserica cat. din fosta Ungarie era autonomă, ea nu era față de Sf. Scaun în raport de târnare, ci numai de unire spirituală. Cap al Bisericii catolice din Ungaria era Regele. Situația ei de drept avea să fie legiferată în cursul anului 1918 prin așa numita „Autonomie catolică“. Proiectul de lege fusese depus la Parlament în Decembrie 1917 de către însuș ministrul de Culte A. Apponyi, care prevedea o organizare unitară a Bisericii catolice de diferite rituri, — inclusiv cel greco-catolic român. Legiferarea autonomiei avea să se facă exclusiv prin Parlamentul ungar, fără nici un fel de amestec al Sf. Scaun, care nici n'a fost întrebat în chestiune. Autonomia catolică maghiară se făcea pe baze cari nu se întâlnesc nicăiri în lumea catolică, sub patronatul suprem al Regelui și cu participarea efectivă a elementului mirean la conducere.

Ce-a făcut România

Avea România vre-un interes să schimbe această situație pe care o găsia în teritoriile revenite ei prin tratatul dela Trianon?

Iată o întrebare, pe care, în învălmășala evenimentelor din epoca Unirii naționale, puțină lume și-a pus-o în mod serios.

Din nenorocire, trebuie să spunem că această chestiune a fost pusă fundamental greșit de către guvernarea României întregite. În loc ca aceștia să fi păstrat baza de drept de până aci, realizând autonomia catolică unitară, preconizată de Unguri, — dar cu întâietatea ritului românesc, ca a celui mai numeros, — sau, în cazul când ar fi socotit catolicismul vătămător românismului, să fi readus pe uniți la ortodoxie și să fi păstrat catolicismul unguresc în izolarea lui milenară, — conducătorii noștri

de stat s'au grăbit să puie, pe baze absolut improvizate, Biserica catolică din Transilvania în legătură directă cu Vaticanul.

Ce-a făcut Sf. Scaun

Animat de încrederea mare pe care i-o avansa, din senin, noul Stat român, Sf. Scaun n'a întârziat să-și puie în lucrare propriile planuri.

Astfel, încă la 1920, el i-a făcut Statului român propunerea de a încheia un Concordat, prezintându-i în acest scop și un proiect.

Primul proiect de Concordat, făcut de Roma

Proiectul acesta este nespus de interesant.

Mai întâi, el recunoaște caracterul de Biserică *de Stat*, Bisericii ortodoxe, — caracter care se găsea exprimat în Constituția României vechi. Mai departe, renunță la atributul de *apostolic* al Bisericii catolice, pe care Sf. Scaun presupunea, probabil, că-l revendică pentru sine Biserica ortodoxă de stat, — tot așa de „apostolică”, ca și cea catolică. Și, în sfârșit, Sf. Scaun preconizează pentru romano-catolicii din Transilvania, în locul celor 4 dieceze, câte avuseseră supt Ungaria catolică, numai 2.

În ce privește limba de instrucție în seminarii, proiectul stabilea că aceasta va fi cea română (în locul celei latine, maghiare sau germane).

În cursul tratativelor urmate, Sf. Scaun a declarat că este aplicat a recunoaște Regelui Ferdinand al României dreptul de prezentare a episcopilor catolici.

*Biserica catolică
în cadrul Constituției României*

Deși tratativele avansaseră destul de mult, din cauza schimbării de guvern din Decembrie 1921, Concordatul n'a ajuns să se încheie. El a fost luat dela ordinea zilei, *sine die*.

Constituția dela 1923 a stabilit liniile fundamentale ale regimului Cultelor pe baze cu totul schimbate față de cele din vechea Constituție și față de temerile Vaticanului. Ideea Bisericii de stat a fost aruncată la cămara de vechituri, ca ceva ce nu mai corespunde cu concepțiile moderne de libertate a conștiinței, — (totuș, la 1929, Italia declară prin Concordatul cu Sf. Scaun, biserica catolică de unica biserică de Stat a ei) — și cultele au fost declarate toate egale. Creștinii de toate confesiunile, — inclusiv unitarienii, — mohamedanii și mozaicii, — toți au aceeași situație în stat și față de stat. Biserica ortodoxă se bucură de un simplu privilegiu onorific: e dominantă în stat.

*Roma devine un focar
al iredentismului unguresc*

Acest aranjament creat de Constituție, a încurajat peste orice așteptare nu numai pe Sf. Scaun, ci și pe Unguri.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Încă în anul 1920, Ungaria a înființat o Legație pe lângă Sf. Scaun, cu toate că n'avea de gând să încheie Concordat cu aceasta¹⁾. În cadrul acestei Legații, ea a concentrat, ca într'un veritabil Mare Cartier al iredentismului unguresc, o serie de juriști, istorici, canoniști și politicieni, cari urmau să dea o ofensivă generală pentru toate revendicările naționale. O mulțime de „refugiați” ardeleni și-au găsit acolo locul potrivit pentru acțiunea îndreptată în contra României.

Din oficina acestei Legații a ieșit o serie de broșuri „informative”, în cari România era zugrăvită în cele mai

¹⁾ Cel mai de seamă specialist maghiar în Dreptul bisericesc, Dr. Ign. Kosutány scrie, în lucrarea sa: „Scurtă privire asupra organizației și a dreptului administrativ al bisericilor din Ungaria” (Seghedin, ed. II, 1923): „În țara noastră lipsește terenul pentru încheierea unui Concordat. Raporturile religioase sunt reglementate prin legi regnicolare. Dela acestea nu ne putem abate, după cum nu putem stabili pentru cetățenii romano-catolici un drept special. Iar raporturile civile nu aparțin sferei de drept a nici unei biserici” (pg. 13).

sinistre culori și cari au fost răspândite printre catolicii din lumea întreagă.

Pensionarii Legației cultivau strânse relații cu Vaticanul și cu cercurile catolice din Roma, pe cari le montau în toate chipurile împotriva României „schismatice“, „bizantine“ și „balcanice“.

În timp de câțiva ani, Legația maghiară a izbutit să ne creeze la Vatican cea mai defavorabilă atmosferă posibilă.

Din partea României nu s'a dat, în tot acest timp, nici un răspuns: nici o broșură, oricât de mică, n'a fost tipărită.

Al doilea proiect de Concordat este un produs comun al Budapestei și al Romei

În această atmosferă s'a dospit un nou Proiect de Concordat, pe care ni l-a propus Sf. Scaun la 1924, prin Nunțiul M. A. Dolci.

Proiectul acesta nu se mai pune pe punctul de vedere al înțelegerii Bisericii ortodoxe, ci pe acela al *apostoliciității* bisericii romane; el nu se mai mulțumește cu două dieceze romano-catolice, ci prevede patru, pe lângă cari mai cere alte două dieceze greco-catolice — una în Nordul Ardealului și alta în Vechiul Regat — și două vicariate, unul pentru Ruteni, altul pentru Armeni. Mai departe, proiectul prevede dreptul de proprietate al Bisericii catolice asupra tuturor bunurilor și instituțiilor culturale (școli, etc.), aflătoare în posesiunea sau administrația ei, — bunuri și instituții cari, după natura lor juridică, erau ale Statului.

Opinia publică ortodoxă a inițiat în contra acestui proiect, o puternică acțiune, dar ea fu zadarnică. Mai mult chiar, acțiunea a folosit într'o măsură extraordinară adversarilor.

Sf. Scaun la discreția Ungurilor, și în contra României

Ungurii, din parte-le, se prefăceau că nu le vine la socoteală proiectul și făceau o propagandă asurzitoare în contra lui, dar aceasta numai cu scopul ca să nu se

vadă adevărata situație avantajoasă lor. De fapt, la Vatican Ungurii operau cum voiau în contra României, după cum se poate vedea aceasta din documentele produse la pag. 381 ș. u. La aceste documente mai adăugăm aci câteva, luate din gazeta *Katholikus Élet* din Satu-mare, Fondatorul acesteia *Dr. Nyisztor Zoltán*, după o activitate iredentistă de patru ani, în cursul căreia gazeta lui „catolică” a fost de mai multe ori suspendată de autoritățile române, a fost transferat la Roma. Acolo s’a întâlnit cu conducătorul Iezuiților unguri Bangha Béla, care era colaborator al gazetei din chestiune. De acolo, ambii acești luptători își trimit articolele lor la Satu-mare. Reținem dintr’un articol publicat în Nr. dela 6 Aprilie 1924, de Nyisztor, cu privire la svonul reducerii eparhiilor rom. cat. ardelene dela 4 la 2, următoarele rânduri: „*La Vatican am primit, din cel mai autorizat loc, informația că aceste știri sunt din domeniul fanteziei. Pot să fie unele cercuri și unii domni, cari ar avea interesul ca aceste eparhii să fie sistate, dar Vaticanul, în chestiunea aceasta, ca într’o chestiune exclusiv bisericească, nu poate permite nimănui să se amestece. Astfel de chestiuni nu pot fi decise nici de politica laică, nici de politica naționalistă, ele pot fi decise numai și exclusiv de interesul Bisericii și de binele sufletelor*”.

În acelaș Nr. se publica în extenso, pe pag. 1, un Mesagiu special al iezuitului Bangha către catolicii Unguri din Transilvania. Censura a tăiat câteva rânduri din acest Mesaj, așa că nu-i putem ști adevăratul cuprins. Totuș, îl putem bănuî.

Ungurii creează Internaționala catolică în contra României

La 22 Iunie gazeta publică un alt articol de Bangha, intitulat: *Internaționala catolică*, din care reținem: „Foi catolice din străinătate, d. e. America din New York, încep să scrie despre noi articole foarte simpatice. În cursul anului din urmă ni s’au adresat în mod special, în acelaș scop, celebrități olandeze, americane, spaniole,

franceze și polone, cu intenția să ne studieze instituțiile catolice (între cari și presa). Din nenorocire, particularismul limbei noastre este o piedecă în calea contactului nostru cu lumea mare. Dar, slavă Domnului, că avem noi destui oameni cari cunosc limbi străine și cari au și o cultură mondială. Să lase aceștia la o parte orice altă ocupațiune; să se emancipeze de supt oricare altă treabă, ori cât ar părea ea de importantă, și să plece să înjghebeze *Internaționala catolică*. Ar ajuta în mod uriaș soarta maghiarismului și poate și întreg universul bolnav“.

Din situația pe care o deținea la Roma, ca secretar al *Federației mondiale a Congregațiilor Mariane*, și cu sprijinul bănesc al Ungariei și al Sf. Scaun, Bangha provoacă de fapt o imensă mișcare filomaghiară și în acelaș timp antiromânească în întreaga lume catolică.

„*Internaționala catolică*“ în favorul refacerii Ungariei milenare a fost creată grație Legației maghiare din Roma și Sfântului Scaun“).

Afacerile catolicilor ardeleni le aranjează, la Sf. Scaun, Ungaria

Pentru învederarea acțiunii ungurești la Roma, mai reținem următoarele din *Katholikus Élet*. La 15 Iunie 1924 gazeta scria că „*Corul episcopesc (din Ungaria) a protestat în contra Concordatului, care este proiectat să se încheie între Vatican și România*“. Iar la 24 August, 1924: „*Opinia publică catolică nu se teme în ce privește Concordatul. Ea știe că Roma este foarte bine informată și că interesele catolice le apără, la Vatican, astfel de persoane preoțești distinse, ca Antoniu Butyukai, Justin Serédi¹⁾, Szádok Szabó și Béla Bangha*“.

Știrile acestea, cari au scăpat netăiate de cenzură, ne pot da o idee despre multe lucruri cari au fost tăiate de

1) P. Bangha și Z. Nyisztor se află, actualmente, într'un turneu în America de Sud. N. A.

2) Primatul de mai târziu al Ungariei, — astăzi, afirmativ, candidat de Secretar de stat al Vaticanului în locul cardinalului Pacelli. N. A.

aceasta și, mai cu seamă despre cele cari, de teama cenzurii sau din tactică, nici n'au fost scrise.

Cum s'a apărut România de Unguri ?

În timp ce Ungurii au câștigat pe seama lor Vaticanul, care a venit cu noul proiect de Concordat, incomparabil mai defavorabil decât cel dela 1920, România ce făcea?

Și ce ar fi trebuit să facă?

Evident că, în fața unui proiect atât de desavantajos față de cel tratat deja odată, un singur răspuns s'ar fi putut da: refuzul de a-l accepta ca bază de discuție, revenirea la primul proiect, sau abandonarea ideii de a încheia, peste tot, un Concordat, — așa cum a procedat Ungaria.

Dar, România n'a făcut așa. Ea a trimis la Roma doi delegați speciali ai ei, și anume pe d. Constantin Banu, fost ministru al Cultelor, și pe d. Zenovie Păclișanu, director în Ministerul Cultelor, om cu largă orientare în viața catolică, dar și cu strânse legături cu Ungurii.

Ea a capitulat, pur și simplu

În scurtă vreme, această delegație a ajuns să stabilească, de comun acord cu Sf. Scaun, un text de Concordat prin care toate punctele de vedere inițiale românești au fost sacrificate și cele mai avansate puncte de vedere ungurești acceptate.

Cum se explică acest lucru?

Delegatul României — spion al guvernului unguresc ?

Fostul director al Cultelor minoritare din Ministerul Cultelor, d. Dr. Petru Ionescu, într'un denunț înregistrat la Ministerul Instrucției sub Nr. 147.038 din 1 Noiembrie 1930 și tipărit și prin ziare, afirmă că „Nunțul papal Dolci a făcut declarația că Păclișanu a fost, în

chestia Concordatului, un spion plătit de guvernul din Budapesta“.

La această gravă acuzație, d. Pâclișanu n'a răspuns nimic până astăzi.

Este adevărat că fostul ministru al Instrucției și al Cultelor, d. N. Costăchescu, l-a scos pe Pâclișanu din Ministerul Cultelor, fără nici o judecată, interzicându-i să mai calce vre-o dată pe acolo, totuș chestiunea aceasta, cu greu cred că ar putea fi socotită terminată.

Din cauza agitației opiniei publice ortodoxe, Guvernul liberal (1922—1926) n'a avut curajul să semneze Concordatul stabilit la Roma, împotriva căruia totuși Ungurii continuau, din tactică, să simuleze o nemulțumire. Așa se explică informațiile date de ziarele dela București, încă în Martie 1925, relativ la intervenția unei delegații de parlamentari unguri, în frunte cu mitropolitul primat I. Csernoch, la Vatican, în scopul ca să nu se facă Concordatul cu România, întrucât el lezează grav interesele catolicilor unguri¹⁾.

Se încheie Concordatul dorit de Unguri

Totuș, Concordatul negociat de Banu-Pâclișanu, a fost încheiat, pe supt ascuns, la 10 Maiu 1927 de fostul ministru V. Goldiș.

Țărâna de pe mormântul lui V. Goldiș este încă proaspătă, dar aceasta nu poate fi o piedecă pentru elucidarea obiectivă a rolului pe care el l-a avut în istoria legăturilor României cu Sf. Scaun, mai cu seamă când pentru aceasta ne stau la dispoziție documente scrise de însaș mâna lui.

Rolul lui V. Goldiș, ortodoxul

V. Goldiș trecea de un reprezentant fanatic al ortodoxiei și de un dușman al catolicilor. Despre aceasta găzetele timpului ne dau dovezi abundente.

¹⁾ *Legea românească*, Oradea, 15 Martie 1925.

Când, în calitatea lui de Ministru al Cultelor, a fost sesizat de șeful guvernelui, Gen. Averescu, să se ocupe de chestiunea Concordatului, rămasă neterminată de guvernul precedent, Goldiș a înmănat aceluia, cu data de 29 Iulie 1926, un lung și documentat memoriu, din care reținem următoarele:

Principiar Goldiș se declara în contra încheierii oricărui Concordat cu Sf. Scaun. „Situația Bisericii catolice — susținea Goldiș — urmează să se reglementeze prin lege, ca a oricărei alte Biserici“. Cu toate că supt guvernul precedent s'a ajuns între Sf. Scaun și Statul Român la o formulă de Concordat, Guvernul Averescu „este absolut liber de a impune condițiile pe cari le-ar crede utile, precum liber este, la caz de nevoie, să aranjeze chestia prin lege“.

În ce privește susceptibilitatea Bisericii ortodoxe față de Concordat, ea este „mai presus de orice îndoială“, îndreptățită.

„Biserica ortodoxă, cu drept cuvânt aștepta, ca noul Stat român să repare nedreptățile trecutului și să ia măsuri nu pentru o nouă stabilire și chiar majorare a privilegiilor Bisericii catolice și a altor culte minoritare, ci mai vârtos pentru înzestrarea Bisericii noastre strămoșești cu mijloacele necesare înaltei sale misiuni naționale“

„Nici un guvern român nu va putea să dea cultelor minoritare situații, cari ar produce în opinia publică ortodoxă impresia unei favorizări a acelor culte, străine de sufletul nostru național, fără a se expune unui resentiment general, care i-ar slăbi puterea de acțiune și ar avea repercursiuni asupra situațiunei sale politice din stat“ . . .

Intrând în discuția singuraticelor puncte din textul stabilit de delegații Banu-Păclișanu de comun acord cu reprezentanții Vaticanului, — G. refuză categoric înființarea unei noi dieceze greco-catolice, precum și recunoașterea a patru dieceze rom. cat. Două sunt „absolut suficiente“.

„Cea mai clasică dovadă pentru justeța acestei solu-

ții este însuș Vaticanul, care în primul său proiect de Concordat trimis aici prin raportul ministrului nostru pe lângă Vatican, No. 55 din 6 Oct. 1920, fixează episcopiiile din Ardeal și părțile ungurene textual în chipul următor: „*Diocesi immediatamente soggette: a) Diocesi unite de Transilvania e Satmar, b) Diocesi unite di Temesvar e Gros-Varadino*“...

„Guvernul român deci trebuie să insiste ca să se revină la soluția originală propusă chiar de Sf. Scaun, ca *singura admisibilă* între împrejurările date“...

„Sunt convins că Sf. Scaun, după insistențe serioase și motivare convingătoare ar primi soluția propusă de noi, care *singură* răspunde realității, necesității și intereselor noastre de stat“.

„Voiu atinge și concesiunile Guvernului precedent, cari mi se par exagerate: S'a admis ca Biserica cat. să-și mențină și actualele școli normale... Biserica ortodoxă română nu poate să aibă școale normale, dar biserica catolică din România are dreptul acesta. *Ar fi posibil așa ceva?*“

„Care guvern român ar putea să primească răspunderea unei asemenea stări de lucruri“?

În ce privește coresponderea directă a Bisericii catolice din România cu Sf. Scaun: „Această pretensiune s'a acceptat de către guvernele române. Cred că este o greșală. Biserica ortodoxă română a Statului nostru, instituție care se confundă aproape cu însuș neamul nostru, nu are dreptul acesta, ci Patriarhul corespundează cu Bisericile ortodoxe din alte țări prin Ministerul de Externe. Pentru care motiv îi dăm dreptul acesta unei *Biserici străine de sufletul nostru și nu odată cu manifestări dușmane față de Statul nostru?* Cine garantează că această corespondență va avea ca obiect totdeauna și exclusiv numai afaceri bisericești și spirituale?“...¹⁾

Laltul mortal al lui V. Goldiș

Cu toate aceste premise logice și documentate, n'au trecut decât nouă luni de zile, și Goldiș a plecat la Ro-

¹⁾ Originalul memoriului se află în Ministerul Cultelor, la dosurul Concordatului.

ma, unde, după tratative destul de sumare cu Sf. Scaun, renunțând la absolut toate principiile și punctele pe care le afirmase cu atâta energie, a încheiat și semnat Concordatul, punând catolicismul unguresc în legătură directă cu Sf. Scaun. Enormitatea acestei măsuri o relevă și canonistul sas Dr. *H. Brandsch*, care scrie că, prin Concordat: „Biserica catolică a răușit să-și asigure o serie de drepturi cari în Legea Cultelor nu sunt clar formulate. Astfel, comunicația liberă imediată a episcopilor, a preoților și a credincioșilor în toate afacerile spirituale și bisericești, cu Sf. Scaun și viceversa; cu alte cuvinte subordonarea supt o căpetenie străină, care altor confesiuni li s'a interzis — catolicilor li s'a admis, fiind supuși Papei¹⁾).

***Goldiș sacrifică însăși
integritatea teritorială a României***

Dar, ceea ce constituie culmea, — Concordatul lui Goldiș a renunțat la însăși integritatea teritorială a Statului român. În adevăr, el recunoaște România numai până la Prut, — *Băsarabia este lăsată mai departe în angrenajul Rusiei* (pag. 796).

Politică de cârpeli

Concordatul semnat de Goldiș n'a putut fi perfectat de guvernul Averescu, din cauza plecării lui apropiate dela cârma țării. Guvernul liberal, care i-a urmat, înainte de a proceda la ratificarea Concordatului, a ținut să aibă din partea Sf. Scaun câteva precizări cu privire la înțelesul anumitor paragrafi, cari nu i s'au părut destul de limpezi. Astfel, printr'un schimb de scrisori s'a precizat sensul art. IX.

În legătură cu acest articol, care se ocupă de persoanele juridice ale Bisericii, Nunțiatura a enunțat că: „dacă Guvernul declară, în cursul discuțiunilor din Parlament sau la oricare altă ocaziune, că în virtutea acestui articol Biserica catolică în România, în afară de organizațiunile enumerate în art. IX, nu va putea exercita

¹⁾ *Dr. H. Brandsch* : Grundriss eines heimischen Kirchenrechtes. I Heft. Die christlichen Kulte in Rumänien.— Sibiu, 1933, pg. 25.

personalitatea sa juridică privitoare la posesiunea bunurilor, Sf. Scaun din partea sa declară că nu va ridica obiecțiuni“.

Prin această interpretare, chestia Statului catolic virtual era rezolvită. Totuși, nici un guvern n'a procedat la realizarea măsurii.

Concordatul, în Parlamentul României

Cu aceste lămuriri, supt guvernarea național-țărănistă, Concordatul a fost prezentat, la 1929, Parlamentului, în vederea ratificării. Legea care „a autorizat guvernul să ratifice și să facă să se execute Concordatul“, s'a publicat în *Monitorul Oficial* Nr. 4478 din 12 Iunie 1929. Mai târziu, la 15 Iulie, Concordatul a fost publicat și în *Acta Apostolicae Sedis*, organul oficial al Vaticanului, dar nu supt titlul de Concordat, cum l-a publicat *Monitorul Oficial*, ci de *Sollemnis Conventio*.

Inconștiență sau trădare ?

Publicarea Concordatului în *Monitorul Oficial* este însă un act de o defectuozitate și inconștiență tot așa de mare ca și cea care a prezidat la încheierea Concordatului. *Monitorul Of.* prezintă Concordatul altfel, de cum îl prezintă organul Sf. Scaun.

Mai întâi, însăș denumirea este diferită, ceea ce de sigur că nu este fără importanță, dat fiind că dreptul internațional nu este de acord în ce privește caracterul de convențiune propriu zisă al Concordatelor.

Dar mai gravă este partea care cuprinde schimbul de scrisori dintre Guvernul român și Nunțiatură. Legea votată de Parlament spune că acele scrisori „se alătură la legea de față“. Drept consecință, ele și sunt în adevăr alăturate, dar nu la lege, ci la Concordat și fără nici o mențiune despre caracterul și puterea lor. Ceea ce ar putea însemna că ele sunt niște simple anexe necesitare.

Dovadă că cei cari au ratificat Concordatul n'au avut o conștiință exactă a însemnătății acelor scrisori, ni-o dă și faptul, că Concordatul a fost publicat, mai târ-

ziu de mai multe ori *fără aceste scrisori*, ca și când ele, deci, ar fi neesențiale¹⁾). În realitate, acestea, departe de a fi niște anexe fără importanță, formează *parte integrantă a Concordatului*, — ceea ce se vede din organul oficial al Vaticanului, unde sunt publicate sub titlul: „*Conventionem integrant epistolae quae sequuntur*, și urmate de Procesul verbal de ratificare din partea reprezentantului Sf. Scaun și a Ministrului României pe lângă Vatican, Caius Brediceanu.

De altfel, ceea ce este tot atât de grav pe cât de caracteristic, Concordatul *ratificat* nu s'a publicat nici până în ziua de astăzi în românește, nici în *Monitorul Oficial*, nici altundeva!

***O ratificare fără cap și o
promulgare care e nulă, de drept***

Sferele noastre conducătoare nu știu nici până astăzi care este forma adevărată a ratificării Concordatului!

De fapt și de drept, Concordatul nu intră în vigoare din momentul *aprobării* lui de către Parlament, sau din momentul *publicării* lui în Monitorul Oficial, ci numai din momentul *schimbului ratificărilor* între Sf. Scaun și între Guvernul român, — după cum o precizează aceasta în modul cel mai clar art. XXIII al Concordatului însuș. Publicarea acestuia în *Monitorul Oficial*, la 12 Iunie 1929, este nulă și fără efect, dat fiind că *ratificările au avut loc abia la 7 Iulie*.

Concordatul publicat în Monitorul Oficial nu era ratificat, el nu putea fi, prin urmare, nici publicat. Parlamentul a votat numai legea prin care „autoriza Guvernul să-l ratifice“. Ceea ce este cu totul altceva. Roma știa ce însemnează ratificarea; de aceea Sf. Scaun a și publicat Concordatul abia la 15 Iulie.

¹⁾ Vezi: I. Mateiu : *Valoarea Concordatului încheiat cu Vaticanul*, Sibiu, 1929. pg. 105 și idem : *Politica bisericească a Statului românesc*, 1931, pg. 211.

Parlamentul a „ratificat“ Concordatul pe baza unei simple copii necomplete

Dar ratificarea Concordatului mai prezintă și o a doua gravitate, incomparabil mai mare decât cea expusă mai sus. Și anume:

V. Goldiș spune în p. 19 a raportului său¹⁾, — lucru pe care, cu câteva luni înainte de moarte, l-a confirmat și în fața judecătorului de Instrucție (pag. 913), — că în cursul tratativelor cu Sf. Scaun a cerut să se fixeze în textul Concordatului că anumite chestiuni despre cari proiectul prevedea că se vor rezolvi „*de comun acord prin Sf. Scaun și Guvernul român*“, — Guvernul înțelege să fie rezolvite „*prin lege*“. La această propunere, reprezentanții Sf. Scaun au răspuns că „nu văd nevoia unei asemenea schimbări ori adăogiri la textul Concordatului, de oarece Sf. Scaun nu poate să impună Guvernului român modalitatea prin care va da în asemenea cazuri aprobarea sa și că, astfel, textul actual nu împiedică Guvernul român, ca aprobarea să o dea totdeauna prin lege. Am luat la cunoștință această declarațiune, dar totuș pentru evitarea oricăror eventuale neînțelegeri în viitor, am insistat, ca Sf. Scaun să dea în scris această declarațiune. Cererea mi s'a acordat și la exemplarul original semnat al Concordatului se găsește declarația din chestiune, iscălită de Eminența Sa Cardinalul P. Gasparri. În proiectul despre regimul cultelor deci se poate insera dispoziția că, în asemenea cazuri, aprobarea din partea Statului român se va da prin lege, ca astfel să fie oprit oricare guvern viitor să dea asemenea aprobare fără știrea și încuviințarea Parlamentului și a supremului factor constituțional“.

Clauza aceasta adăugată la textul Concordatului este de o importanță extraordinară, întrucât ea oprește guvernele românești de a proceda în mod ușuratic în chestiuni delicate prevăzute de Concordat și le obligă să le prezinte Parlamentului spre decider.

Ei bine, exemplarul prezintat Parlamentului spre

¹⁾ V. Goldiș, Concordatul, Arad, (1929).

„ratificare“, nu avea această clauză pusă de Cardinalul Gasparri pe originalul Concordatului, adus la București.

Parlamentului nu i s'a prezintat acest original și nici o copie autentică completă, ci una din care, în mod intenționat sau întâmplător, a fost lăsată afară importanta clauză din chestiune. Parlamentul a „ratificat“, astfel, un text necomplet al documentului și, în *Monitorul Oficial*, textul aceluia s'a publicat tot necomplet.

Concluzia logică și unică a acestui fapt este : nulitatea Concordatului.

***Originalul Concordatului a dispărut
din Ministerul de Externe***

Dar, ceea ce caracterizează și mai elocvent situația dela Ministerul de Externe, este faptul de o gravitate în adevăr extraordinară și unic în analele vieții politice a țărilor cari se respectă, că originalul Concordatului, pe care era trecută clauza din chestiune, a dispărut fără urmă din arhiva Ministerului de Externe.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Am sesizat în această chestiune factorii în drept, cari s'au mulțumit însă, până acum, să aștearnă asupra acestei penibile întâmplări tradiționala mușama națională.

Dar, lucrul nu mai poate rămânea așa; stabilirea vinovaților și pedepsirea exemplară a lor se impune fără nici o amânare.

Ori, doară Ministerul nostru de Externe este la discreția absolută a dușmanilor țării, cari pot să opereze în el cum vor?

Asta trebuie să se știe!

***Politica bisericească a Ministerului de
Externe — o politică de sinucidere națională***

Situația dela Ministerul de Externe trebuie radical și iremediabil curățită, cel puțin în ce privește politica bisericească a lui. Căci, dacă politica externă civilă a țării noastre a urmat, dela 1918 încoace, o direcție care poate fi socotită normală, politica externă bisericească

a fost tot ce se poate mai greșit, mai păgubitor și mai rușinos. Ea a fost o *politică de sinucidere națională*.

În Ministerul nostru de Externe n'a fost și nu este nici astăzi nici un singur om pregătit pentru problemele de politică bisericească, nici din punct de vedere juridic, nici canonic, nici istoric, nici național. Cele mai grele chestiuni le-au tratat, cu cea mai rafinată diplomatie din lume — care este aceea a Vaticanului, — oameni improvizati și, ceea ce este și mai grav, oameni cari, în unele cazuri, au fost *unelte ordinare ale adversarilor neamului și țării noastre*.

Istoria Concordatului și a Acordului constituie cele mai rușinoase și dureroase pagini din istoria diplomației românești.

***Măsurile cari se impun :
declararea nulității Concordatului***

Măsurile cari urmează să fie luate de urgență, în vederea salvării radicale a situației create de Concordat și agravate de Acord, sunt foarte simple:

Dat fiind că *Concordatul* încheiat la 10 Maiu 1927 și „ratificat” în condițiile absolut ilegale pe cari le-am evidențiat la locul său, *juridicește este nul*, — Guvernului nu-i rămâne decât să constate acest fapt și să facă declarația ce derivă cu necesitate inexorabilă din el. Apoi, să întrebe Sf. Scaun dacă crede că este cazul a se încheia *un alt Concordat, tratat pe baze cu totul noi, de oameni pricepuți și onești, și — la lumina zilei*.

În cazul că Sf. Scaun va refuza să ia act de declarația și de întrebarea Guvernului, va trebui imediat denunțat Concordatul, — *asa cum a stabilit și Consiliul Legislativ*, — rămânând ca situația Bisericii cat. să fie reglementată prin lege, întocmai ca și a celorlalte biserici din cuprinsul Statului român.

Lichidarea imediată a Statului catolic

În ce privește problema Statului catolic, soluția ei este în funcțiune de măsura care se va lua în problema

Concordatului. Dacă Sf. Scaun va crede că este în interesul lui ca acesta să fie imediat denunțat și să se procedeze la încheierea unui nou Concordat, prin care interesele Statului român să fie asigurate în mod sigur și loial, iar tendințele politice ungurești definitiv înfrânte, — chestia Statului cat. va putea fi discutată în cadrul noilor tratative, în conformitate cu natura ei de drept pe deplin lămurită de către organele judiciare ale țării.

Aspectele grave ale Statului catolic

Chestiunea Statului catolic, în afară de legătura ei cu Concordatul, — are, în situația actuală, două aspecte: 1. care privește organizația lui, ca atare și 2. care se referă la bunurile pe cari el le deține.

În ce privește organizația Statului catolic, fiecă o luăm pe cea dinainte de Acord, fiecă o luăm pe cea preconizată de Acord și realizată în mod unilateral de Unguri, — ea nu mai poate fi tolerată câtău de puțin.

Unde este, în adevăr, rațiunea politică de dragul căreia să se admită pe seama eparhiei rom. cat. de Alba-Iulia, o organizație cu totul deosebită de cea a celorlalte eparhii catolice din țară și din lumea întreagă, — organizație care constituie un pat cald al tendințelor maghiare iredentiste și al imperialismului catolic?

Iată, un singur moment, care, ilustrează mai presus de orice echivoc, acest caracter al lui.

Cum a camuflat V. Pop iredentismul unguresc al Statului catolic

Conform lit. a) a pct. 2 din art. VI al Statutului organic, noul Consiliu diecezan are, în afară de Președinte, care este Episcopul, — și un „președinte al laicilor“, — organ cu desăvârșire necunoscut în Dreptul canonic sau în vre-o organizație oarecare din întreaga lume.

Sensul acestei dispoziții nu se precizează în Statut, dar, judecând logic, ea însemnează, sau că cele $\frac{2}{3}$ de membri laici ai Consiliului nu au ca președinte pe episcopul, ci pe unul dintre ei — un laic, — sau că laicii au

doi președinți: pe episcopul și pe unul dintre ei, în timp ce clericii au un singur președinte.

Anomalia aceasta canonică dovedește sollicitudinea specială acordată de Sf. Scaun și de V. Pop, Ungurilor ardeleni.

În adevăr, care este sensul practic al acestui aranjament? Iată-l. Având în vedere că episcopul depune, cu prilejul înscăunării sale, jurământ de fidelitate față de Rege și de Constituție, și că este la discreția Papei, — se presupune că el nu poate apăra cu toată energia chestiunile naționale ungurești față de reprezentanții Statului român și, eventual, chiar și față de Sf. Scaun. Pentru a putea face din Consiliul Diecezan o forță care să fie gata în orice moment a păși în mod chiar provocător față de Stat, s'a admis, — *cu asentimentul lui V. Pop*, ca laicii să aibă în cadrul Consiliului Diecezan, o organizație proprie, cu un președinte ales din mijlocul lor. Acest președinte, care nu depune în fața autorităților de Stat nici un fel de jurământ, poate să întrebuițeze orice tactică voiește, căci el nu este supus absolut nimănui, — nici chiar Papei.

Prin această dispoziție s'a asigurat caracterul politic maghiar al Consiliului Diecezan, — caracter pe care Sf. Scaun n'a avut nici un interes să nu-l aprobe, din moment ce delegatul Maiestății Voastre, transformat în avocatul Ungurilor iredentiști, l-a găsit acceptabil, — cu toate că în primul său proiect, făcut într'o epocă în care încă nu fusese câștigat complet de Unguri, el combătuse cu energie prepotența laicilor, pe care căuta să o reducă în mod simțitor.

Clerul unguresc ardelean animat exclusiv de tendințe naționale maghiare, calcă în picioare canoanele

Pentru a demonstra illoialitatea clerului catolic maghiar față de această dispoziție a Acordului, e necesar să se spună că în Adunarea generală din 1932, în care s'a constituit Consiliul Diecezan, dispoziția aceasta a fost călcată, și d. E. Gyárfás a fost ales nu numai președinte

al laicilor, ci președinte al întregului Stat catolic. Elementul clerical s'a înșiruit cu entuziasm alături de laici, sub președinția politicianului Gyárfás, care conduce, de fapt, întreg Statul Catolic, — episcopul fiind o simplă păpușe în mâinile lui. Faptul, penibil din punct de vedere canonic, că nicăiri în lumea catolică nu există vre-un caz, ca clerul să fie condus de un laic, — acest fapt n'a emoționat pe preoții unguri, cari sunt catolici numai în măsura în care catolicismul le acopere scopurile lor ungurești îndreptate în contra stării de drept a României de astăzi.

Dacă n'ar exista nici un alt motiv, decât singur acesta, și el ar fi suficient pentru ca guvernul român să sisteze imediat Consiliul Diecezan clandestin, ilegal și anticanonic.

Cum se prezintă chestiunea bunurilor deținute de Statul catolic

În ce privește al doilea aspect al chestiunii Statului catolic, — adică problema bunurilor deținute de el, — trebuie să rectific afirmațiunea care se aude foarte des din gura politicianilor și diplomaților noștri, că aceste bunuri reprezintă doar câteva milioane de Lei, așa că nu merită câtuș de puțin ca Statul român să-și bată capul cu ele, creându-și din cauza lor, o reputație rea în lumea străină, și pierzând și simpatiile atât de vii ale Sftului Scaun.

Mai întâi: averea Statului cat. nu este de „câteva milioane“, cum se afirmă. După socoteala făcută de dl Dr. Al. Pteancu, la 1921, înainte de reforma agrară, averea se urca la suma de 1,367.558.000 lei, în valuta de astăzi.

Dar o astfel de socoteală simplistă e greșită, căci imobilele urbane socotite aici în bani, sunt — în mare parte — instituții culturale (școli, căminuri etc.), cari reprezintă o valoare incalculabilă și cari, după origina, natura și destinația lor, sunt ale Statului român, iar nu ale Statului cat. Pe timpul Ungurilor, toate acestea au fost la dispoziția Statului și în serviciul lui, — acum sunt toate îndreptate în contra Statului, după cum o declară în mod impresionant de categoric și documentat doi catolici de

marcă: *Dr. Al Borza*, fost secretar general al Ministerului de Instrucție și Culte și delegat al Guvernului în comisia de doi pentru realizarea măsurilor prevăzute de Concordat și *Dr. Al. Pteancu*, inspector general al învățământului (pg. 821—822).

Nu e, însă, vorba de averi, ci de opera de maghiarizare pe care o săvârșește Statul catolic cu ajutorul acestora

Liceele Statului cat. îndeplinesc astăzi o acțiune de maghiarizare, pe care d. Al. Borza o stigmatizează cu tot dreptul, în cuvintele aspre dela pag 822.

După o statistică recentă, în cele 7 licee ale Statului cat. se maghiarizează și astăzi, cu grămada, Șvabii din Banat și din Sălaj, Sașii din Transilvania, Ceangăii din Moldova și chiar și Sârbi și Români.

Iată aici o icoană statistică sumară a elevilor, în majoritate șvabi, sași, ceangăi, români și sârbi, cari se găsesc în aceste școli:

Liceul Statului catolic din	Elevii după conf.			Elevii după județul de naștere										
	Luterani	gr. cat.	ortodocși (Săbini)	Maramureș	Sălaj	Satu-Mare	Timiș-Torontal	Sevein	Meerit	Buzău	Brăila	Prahova	Suceava	Raduți
Cluj	5	1		5	10	9	3							
Alba Iulia	3	2			23	5	15	7						
Miere-Ciuc		1							3	5				
Brașov	28										2	1		
Tg. Mureș					2	2				2		1	1	
Odorheiu	1		1		3	1	3	2						3
Tg. Săcuilor	2				1		2		1					
	39	4	1	5	39	17	23	9	4	7	2	2	1	3

Cu o singură condiție li s'ar putea ceda catolicilor bunurile: ca să se aplice principiul contelui A. Apponyi

Numai cu o singură condiție ar putea fi cedate averile din chestiune catolicilor unguri și, anume, aplicând

măsura stabilită de guvernul ungar dela 1917, — când ministru al Cultelor era contele A. Apponyi. Cu privire la aceasta, reproducem aici un articol din gazeta *Unirea* dela Blaj, cu data de 5 Ianuarie 1918. Iată-l:

Aplicarea articolului de lege XX din 1848.

„Ministrul de Culte, contele A. Apponyi, a depus pe biroul Camerei, deodată cu proiectul autonomiei catolice, și proiectul referitor la aplicarea art. XX din 1848.

Proiectul acesta constituie un fel de *functim* cu proiectul autonomiei catolice și se refereste la subvenționarea bisericilor catolice din partea Statului. Este rezultatul, ce s'a ajuns pe baza îndelungatelor tratative dintre șefii bisericilor acatolice și guvern, cari numai în acest chip s'au declarat de învoiți la autonomia catolică, dacă Statul îi escontentează și pe ei din visteria sa, spre a-și putea acoperi lipsurile eclesiastice și diecezane.

În urma acestora, Statul face o fundațiune perpetuă de 200 milioane coroane, a căror interese le pune numai decât la dispoziția confesiunilor.

Din suma aceasta, biserica reformată (calvină) primește 126,600.000 cor., cea evanghelică luterană din Ardeal 12,000.000 iar biserica unitară 6,800.000 cor. Proiectul prevede, că amăsura sumelor acestora să se dea subvenție anuală, începând cu anul 1917, confesiunii protestante 5,064.000 cor., ev. luterane din Ungaria 2,184.000, Sașilor ardeleni 480.000 cor., iar unitarienilor 272.000 cor.

Asemenea s'a făcut fundațiune perpetuă pe seama izraeliților, cari au fost recunoscuți confesiune receptă prin art. XLII ex. 1895, în suma de 25,000.000 cor., după care vor primi anual o subvenție de 1,000.000 cor.

Proiectul e așadară, cu considerație la toate confesiunile recepte din țară, afară de *greco-orientalii români și sârbi*. Aceștia nici nu sunt amintiți și nici nu primesc nimic, deși sunt confesiuni recepte înaintea izraeliților, cari au fost recunoscuți de abia în 1895.

Împrejurarea aceasta a uimit cercurile conducătoare gr. orientale române și a produs o enormă consternare pretutindeni. Mitropolitul Mangra a plecat la Buda-

pesta, unde a conferit multe cu secretarul de stat, Toth János.

Asupra acestor pertractări, ziarul „Az Est” din 1 Ianuarie a. c. spune că secretarul de Stat ar fi declarat mitropolitului Mangra, că motivul, pentru care biserica gr. orientală română a fost exclusă dela subvenționarea Statului, este a se căuta în împrejurarea că, prin invazia românească, opinia publică maghiară este atât de inverșunată în contra Românilor, încât, dacă s’ar fi luat în proiect și biserica gr. orientală română, prin aceasta s’ar fi periclitat izbânda proiectului.

Amăsurat unor știri — zice Az Est — la pertractărole ținute între Mangra și Toth János, acesta ar fi declarat că, întrucât proiectul ar fi luat în plan și ajutarea bisericii gr. orientale române, în cazul acesta n’ar fi putut obține *aprobarea prealabilă prea înaltă*.

Intrebat asupra acestora, Mangra a denegat orice informație. A spus atâta, că pe după sărbători se va întruni Congresul național-bisericesc, care va protsta împotriva proiectului ministrului de culte“.

***Cât ar trebui să-i dea Statul,
Bisericii ortodoxe ?***

În conformitate cu cheia stabilită de Guvernul ungar, ar urma ca, *dacă Guvernul român donează celor 400.000 catolici unguri din Transilvania, o avere aproximativ de un miliard Lei, — să afecteze pe seama bisericii ortodoxe române din întreaga țară, și care are 13,000.000 de credincioși, — un fond de 32,500.000.000, adică treizeci și două miliarde și cinci sute milioane lei*. De asemenea, în baza principiului egalei îndreptățiri prevăzut de Constituție și de Legea Cultelor, ar urma ca Statul român să constituie fonduri proporționale și pentru celelalte confesiuni din țară¹⁾.

¹⁾ Numai mănăstirii Neamțului i s’au luat, prin Decretul Domnesc Nr. 4381 din 1859 al lui Alexandru I. Cuza, 74 moșii, în întindere de peste 300,000 hectare, cu toată zestrea lor de peste 17.000 capete de vite, în valoare de mai multe miliarde Lei. Conform art. IV al Decretului amintit, urma ca în viitor toate cheltuielile mănăstirii să fie acoperite din venitul acestor averi luate de stat. „Ministerul cultelor — zicea Decretul Domnesc — va fi

*Universitatea din Cluj — proprietara
bunurilor deținute de Statul catolic*

Dar, în afară de aceasta, mai este la mijloc problema Universității din capitala Ardealului.

Documentele cuprinse în volumul prezent dovedesc mai presus de orice îndoială că partea cea mai mare a bunurilor Statului cat. sunt donațiuni făcute de foștii principii ardeleni și împărași austriaci pe seama Universității din Cluj. Mai mult chiar: o bună parte a acelor bunuri este de origine românească (pag. 662, 772 și 851). Asupra îndreptățirii Universității s'a pronunțat și Justiția (pag. 866), care le-a și întărit pe numele Statului (345 și 359).

*Universitatea are stringentă
nevoie de aceste bunuri*

Universitatea din Cluj are astăzi un număr cu peste 100% mai mare de studenți, decât avea în era ungurească. Drept consecință, ea are nevoie și de localuri în plus, pe lângă cele de cari dispune astăzi.

Ea are, anume nevoie de două localuri mari pentru a înființa o Școală normală superioară, cu două secții (una pentru studenți, a doua pentru studente) în vederea pregătirii corespunzătoare a corpului didactic,

Universitatea mai are nevoie de imobile pentru a-și asigura o serie de institute, cari azi nu pot funcționa din

pururea cu toată privegherea a se urma în toată rânduiala și cu toată chibzuința... ca astfel să se îndeplinească în totul scopul dorit al fondatorilor". În conformitate cu acestea se și luase în bugetul Statului, pe seama mănăstirii Neamțu, suma anuală de 982.621 Lei, ceea ce ar face astăzi aproximativ 50 milioane Lei, din cari însă Statul nu dă astăzi nici a cincizecea parte. Mai mult chiar, i s'a luat în deceniile din urmă și așa zisa Vatră a mănăstirii, lăsându-se cea mai strălucită și mai glorioasă instituție monastică a românismului într-o stare de mizerie și de decădere dezolantă. De zeci de ani Mănăstirea Neamțu solicită dela Statul român reparația acestei nedreptăți strigătoare, fără ca până astăzi să se fi găsit un om care să facă dreptatea cuvenită.

A se vedea: *Memoriul Mănăstirii Neamțu și Secu' asupra drepturilor de proprietate*, de Episcopul Nicodem, starețul sfintei mănăstiri Neamțu. — Tipografia mănăstirii Neamțu (1934).

lipsa de local (*Institutul de Istoria Medicinii, Institutul de Istoria Artelor, Institutul de Pedagogie, Institutul de Geografie ș. a.*), precum și Casa studenților,

Prin rezolvirea dreaptă a chestiunii Statului cat. s'ar putea realiza chiar marele program preconizat, la 1919, de V. Pârvan și îmbrățișat de Consiliul Dirigent, al creării integrale a *Cetății universitare din Cluj*, în condițiuni cari să satisfacă toate exigențele științifice, morale și sociale legate de o instituție superioară, cum este Universitatea.

De bursele cari ar trebui să revie studenților români, se bucură exclusiv studenții unguri, pe cari Statul catolic îi crește în sentimente antiromânești

Dar, nu numai de clădirile deținute, pe nedrept, de Statul catolic pentru trebuințe naționale ungurești, are nevoie Universitatea, ci și de *Fondul de studii* și de *Fondul de burse*, din care se susțin anual sute de studenți și de elevi unguri, în timp ce tinerii români sunt mențiți să se retragă dela studii din lipsa de mijloace materiale. Natura de drept a acestor fonduri este deplin lămurită la pag. 667 ș. a.

De sute de ani, supt guvernarea austriacă și maghiară, din aceste fonduri publice au fost ajutați numai Ungurii și Românii cari consimțiau să se maghiarizeze, creându-se pe această cale, în mod artificial, o intelectual-

¹⁾ Clujul'mai are și alte nevoi de cultură superioară. — Amintesc, în trecut numai, că în Capitala Ardealului, *Academia de Muzică și Artă dramatică* și *Arhivele Statului* sunt lipsite de localuri proprii.

Di Ștefan Metes, directorul Arhivelor Statului din Cluj, arată că, din lipsa unui local pentru instituția în fruntea "căreia stă, „s'au nimicit și au dispărut pentru totdeauna sute de mii, s'ar putea zice peste un milion de documente de cea mai mare valoare pentru istoria Ardealului în general și a Românilor în special. Acestea le spune directorul Arhivelor Statului din Transilvania pentru istoricii de mâine, cari vor căuta să povestească trecutul neamului lor din această provincie și nu vor găsi documente suficiente pentru expunerea lor științifică". (cf. : Lămuriri nouă privitoare la revoluția lui Horia, Sibiu, 1933, pg. IV.)

tate „ungurească” puternică și numeroasă, care a condamnat Românismul la o lungă și dureroasă inaniție. A sosit timpul ca de bunurile țării să se folosească de acum înainte și fiii națiunii române, și ca opera de educație antiromânească, dovedită la pag. 302, să înceteze numai decât.

„Datoria Statului român și înțelegerea Sftului Scaun

Acestea sunt măsurile cari i se impun conducerii noastre de Stat, față de Statul catolic, față de Acordul dela Roma, față de Concordat și față de tendințele imperialiste catolice dușmane Statului român.

Sunt încredințat că în fața faptelor concrete expuse în această carte, Sf. Scaun însuș va înțelege că este în propriul lui interes să nu mai forțeze situația, ci să accepte măsurile preconizate de guvernul român, rămânând să se procedeze, apoi, la un nou **aranjament care să vizeze ansamblul problemei din chestiune.**

Dacă Sf. Scaun nu va afla oportun să pregătească, însuș, terenul pentru o astfel de modalitate, care i-a fost stăruitor recomandată de profesorii romano-catolici ai Universității din Cluj (pag. 891), — Statul român este în dreptul său să ia singur toate măsurile necesare pentru lichidarea întregii probleme a catolicismului unguresc.

Catolicismul unguresc — o primejdie mortală pentru România

Volumul prezent cuprinde un imens material documentar, care arată în ce grad acest catolicism a devenit o primejdie mortală pentru România și în ce măsură aceasta este datoare să se apere.

Pentru a nu fi socotit lipsit de obiectivitate într'o chestiune gravă că aceasta, mă voiu referi la doi bărbați, cari au avut rol conducător în chestiunile bisericești-politice ale țării și cari s'au ocupat de problema primejdiei pe care o reprezintă clerul unguresc, respectiv Sf. Scaun, pentru România. Iată ce scrie d. Gh. Popp, fost

subsecretar de Stat al Ministerului Cultelor, în legătură cu situația care se găsește în una din eparhiile catolice ardelenene, a cărei înfățișare nu se deosebește deloc de cea a diecezei de Alba-Iulia:

„Toată preoțimea (catolică ungurească)... este în serviciul maghiarismului, — nu a ideei maghiare minoritare de apărare a religiei, a limbii, a conștiinței și naționalității maghiare,.... ci a maghiarismului agresiv, revanșard și iredentist, dușman hotarelor țării noastre“.

Diecesa „este un focar periculos de uneltire sistematică împotriva Statului român și împotriva ordinei stabilite prin tratatul de pace dela Trianon. Declar că susțin aceasta în mare parte pe baza observațiilor personale făcute la fața locului, că îmi asum răspunderea acestei afirmațiuni și că sunt gata să fac dovada în fața organelor oficiale ale Statului român.

Preoțimea romano-catolică a diecesei este, pe pământul țării, oastea regentului Horthy, îmbrăcată în antereu. Această armată clericală nu face decât să pregătească terenul spre a deschide drumul oștirii celeilalte, care așteaptă nerăbdătoare să treacă hotarele țării în ținuturile vremelnice ocupate de puterea Statului român“¹⁾

Dr. N. Iorga despre caracterul primejdios pentru România, al Sf. Scaun

Al doilea bărbat de Stat la care mă refer, este dr. N. Iorga, care, înainte de ce ar fi tratat, ca prim-ministru, cu președintele Partidului maghiar, contele Șt. Bethlen, — scria următoarele cuvinte, cari, din nenorocire, s'au adeverit prea adeseori: „Oricând, Roma — deloc latină în această privință — ne dădea pe noi pradă Ungurilor“. Neputându-se sprijini pe altă dinastie, decât a Habsburgilor, Roma „nu crede că dintr'un Ceh eretic, dintr'un Român și Sârb schismatici, se poate reface scutarul austro-ungar al Bisericii“... Roma „lucrează la educația, cu hărțile vechei Ungarii la bază, a copilului Otto“, — Ro-

¹⁾ Gh. Popp: Un episcop revizionist: Ștefan Fiedler, în *Adevărul*, București, 20 Iulie 1933,

ma este cea care „cheamă în congrese pur maghiare pe aceia, cari au dela Dumnezeu misiunea de a reface Ungaria astăzi, Austria mâine“¹⁾).

Datoria conducătorilor de astăzi

Când chestiunea se prezintă astfel, — când *catolicismul nu mai este o religie menită a întări viața sufletească a cetățenilor români, ci o pârghie a unor tendințe de distrugere României*, — este timpul suprem ca, cei chemați să-și facă întreaga datorie pentru înlăturarea primejdiei, — **cu orice preț și cu orice mijloace.**

Altă politică, — diplomatie altă !

Trebue să se treacă, odată, dela *diplomația interesată a diplomaților, la diplomația națională a neamului și a țării*, — **cu energie, cu demnitate și cu echitate și pentru Români, nu numai pentru minoritarii cari ne terorizează, ne umilesc și ne stăpânesc.**

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Sire,

Sunt cincisprezece ani de zile, de când în calitatea mea de fost Secretar general al Resortului Instrucțiunii publice din Consiliul Dirigent al Transilvaniei, — îmbrățișând întreaga serie de probleme de politică școlară și bisericească cari trebuiau rezolvite în conformitate cu drepturile și cu interesele noului Stat român, — m'am oprit asupra problemei Statului rom.-catolic. Dar, politicianismul diferitelor guverne, obicinuite a privi problemele naționale și de stat prin prisma unor meschine interese electorale, de partid și personale, nu numai că a împiedecat până acum rezolvirea acestei probleme, dar prin Concordatul încheiat și ratificat în modul cel mai vinovat și mai inconștient, a agravat-o și a complicat-o peste orice măsură.

In situația dată, când guvernele tuturor partidelor

¹⁾ N. Iorga: *România și Roma papală, Neamul românesc*, 11 Noemvrie 1922.

sunt compromise prin felul cum au lucrat în această chestiune, singur Majestatea Voastră mai are posibilitatea de a afirma și de a salva drepturile profund prejudiciate ale Statului român.

În această carte, care este rodul unor osteneli de un deceniu și jumătate, V-am pus la îndemână toate mijloacele necesare unei rezolviri înțelepte a întregii probleme a catolicismului unguresc din România. Aceste mijloace au fost verificate și confirmate de toate organele în drept, cari l-au creat Majestății Voastre cea bază de operațiuni pe care, în audiența dela 31 August 1931 **mi-ați declarat că înțelegeți să stați**. Dreptul de *patron suprem* al Majestății Voastre asupra Bisericii catolice a fost stabilit de Justiție (pag. 623—643, 866—869), iar V. Goldiș a declarat în fața autorităților de stat că Concordatul încheiat de el, n'a desființat acel drept, dimpotrivă, *Majestatea Voastră „a rămas în exercițiul tuturor drepturilor pe cari le-au avut Regii Ungariei pe teritoriul anexat în 1918, Statului român“* (pag. 914).

În baza acestor fapte, Majestatea Voastră sunteți nu numai în drept, dar sunteți și dator să interveniți în întreg complexul chestiunii catolicismului unguresc care, altcum, amenință să degenereze într'un adevărat *Kulturkampf*, cu adânci repercursiuni interne și externe.

Toate laturile acestei probleme au fost perfect lămurite prin cartea prezentă, care cu tot volumul ei puțin obișnuit, poate fi utilizată ușor, grație *Index-ului de lucruri* dela pg. 917—941. De asemenea, problema a fost lămurită prin sentințele Tribunalelor Cluj și Sibiu, pag. 572—579 și 844—875) și a Inaltei Curți de Casație (pg. 222—224), precum și prin lucrările Parchetului Tribunalului Cluj (pg. 123—182, 537—554, 876—889 și 911—915).

Dacă Majestatea Voastră nu Veți îmbrățișa personal această problemă, — ea va fi rezolvită de Națiune, pe căile pe cari i le vor impune împrejurările.

CV

În convingerea că în această grea și importantă problemă mi-am împlinit în modul cel mai conștiincios datoria față de țară, rog pe Majestatea Voastră să binevoiască a primi expresiunea profundului meu devotament,

Cluj, 15 Aprilie, 1934,

al Majestății Voastre
prea supus și prea plecat servitor
ONISIFOR GHIBU

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BCU Cluj / Central Library Cluj

ACTE și DOCUMENTE
privitoare la
STATUL ROMANO-CATOLIC ARDELEAN
și la
BCU Cluj / Central University Library Cluj
ACȚIUNEA CATOLICISMULUI UNGURESC
în
ROMÂNIA ÎNTREGITĂ

BCU Cluj / Central University Library Cluj

I.

Statul romano-catolic ardelean.

și

Politica Statului român față de această problemă.

— *Concluziunile Comisiunii istorico-juridice înstituite de Ministerul de Instrucție și Culte, prin ordinul Nr. 52202 din 30 Aprilie 1931, pentru studiul problemei Statului rom. cat. ardelean.* —

I.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

În Biserica romano-catolică din Transilvania propriu zisă întâlnim, în afară de organul conducător prevăzut de Dreptul canonic al Bisericii catolice, și un organ specific ardelenesc, cunoscut sub numele de „Statul romano-catolic ardelean“, care este unic în felul său în întreaga lume catolică.

După afirmațiunea conducătorilor săi de astăzi, acest organ datează din sec. XVI, când, ca consecință a răspândirii Reformațiunii, în Ardeal a încetat de a mai exista episcop catolic și afacerile puținilor credincioși ai acestei Biserici au rămas să fie conduse de către fruntași catolici laici. În adevăr, în unele vremuri, deputații catolici din Dieta ardeleană au obișnuit ca, sub numele vag de „Statul Catolic“, să se intereseze și de treburile bisericii lor și, mai ales, de chestiunile materiale ale ei. Organizația aceasta adhoc a ținut multă vreme, într'un anumit sens, locul organului propriu zis de administrație bisericească, până când, după anexarea Ardealului la Austria, dinastia habsburgică, decretând religia catolică ca religie de Stat, a reînființat în Transilvania episcopatul. Prin această măsură, Statul catolic, în accepțiunea lui originală, s'a desființat dela sine, ca o organizație devenită inutilă. Ce e drept, s'au mai ținut și sub dominațiunea austriacă uneori, la intervale rari și cu totul neregulate, consfățuirii de ale Statului catolic, dar ele aveau acum un caracter mai mult profan și politic, și se țineau sub conducerea guvernatoru-

lui Ardealului, în chiar locuința particulară a acestuia. În noua ipostază, Statul catolic nu mai era un organ de conducere bisericească; el a devenit un auxiliar al Guvernului austriac în politica de catolizare a acestuia.

II.

De cât de neînsemnată importanță se bucura, în această nouă epocă, Statul catolic, aceasta se poate vedea din faptul că, la 1773, când împărăteasa Maria Terezia a confiscat pe seama Statului bunurile Ordinului iezuit, desființat de Papa Clement al XIV, nu s'a gândit să le dea nici în administrația Bisericii catolice, nici în a Statului catolic, ci le-a dat în administrația unei *Comisiuni literare*, create anume, ca organ de Stat, în cadrul Guvernului ardelean.

III.

În epoca acestei Comisiuni (1773—1848) Statul catolic a încetat cu totul de a mai exista. Abia la 1848, când s'a șters caracterul de Stat al Religiei catolice și când urma ca *Comisia literară*, zisă în baza uzului și „*Comisie catolică*”, să fie desființată, drept consecință a unirii Ardealului cu Ungaria, elementul catolic mirean din Transilvania a încercat să reînvie Statul Catolic, pentru a putea pune astfel, mâna pe averile administrate de Comisia catolică, *averi cari proveneau din donațiuni regeste făcute pentru scopuri culturale ale țării și cari nici odată nu fuseseră ale Bisericii catolice și nici administrate de aceasta.*

Partea cea mai mare a averilor din chestiune fuseseră date la 1581 și 1583, de regele Ștefan Bathry al Poloniei, în administrarea călugărilor iezuiți, pentru Universitatea din Cluj, cu titlu perpetuu (vezi docum. I și II)) După desființarea ordinului iezuit, aceste averi, dimpreună cu alte bunuri adăugate de împărăteasa Maria Terezia, au fost luate din nou în seama Statului și date de acesta în administrarea *Comisiunii speciale sau literare* din sânul Guvernului ardelean, pentru scopuri de Stat.

IV.

Dar încercarea dela 1848 n'a reușit și Comisia din chestiune a continuat să administreze mai departe fondurile amintite. Totuși la 1866, *deputații catolici din Dieta ardeleană* care își ținea ședințele la Cluj, s'au întrunit ocazional, sub prezența episcopului, și printr'o adresă înaintată Guvernului au cerut ca acesta să transpună agendele desființândei Comisiuni catolice asupra Adunării Statului Catolic și a Comisiunii delegată de el.

La această adresă, Guvernul a comunicat episcopului că Regele aprobă ca „sistându-se așa numita Comisie catolică de pe lângă Guvernul ardelean, chestiunile aparținătoare până aci sferei de competență, să se administreze și să se conducă *cu influența* Adunării și a Comisiei alese din sânul acesteia, după modalitatea fixată în procesul verbal al Adunării Statului romano-catolic ardelean, conform modalităților pe cari Guvernul M. S., în înțelegere cu toți factorii interesați și pe lângă păstrarea neatinsă a drepturilor prea înalte de patron și inspector suprem, le va stabili și le va înainta spre prea înaltă aprobare”. (Doc. III).

În legătură cu aceasta, Ministerul Cultelor a invitat pe episcop să convoace de urgență Adunarea Statului Catolic, ale cărei *proponeri* în chestiune să i le trimită apoi, însoțite de părerea lui, adică a episcopului.

V.

Adunarea s'a convocat la 1868, dar ea a scos la suprafață tendințe cu totul îndepărtate atât de intențiile Guvernului, cât și de vederile episcopului. Elementul mirean, reprezentat în număr covârșitor, a preconizat o organizare autonomă a Statului Catolic, în sensul, că acesta să nu-și limiteze activitatea la o simplă *influență* în administrarea bunurilor, așa cum prevede *re-*scriptul împărătesc, ci să devie un organ propriu autonom de o cărmuire a tuturor afacerilor bisericești, afară de cele privitoare la cultul divin, mai presus și de episcop și de rege. Adunarea a decurs într-o atmosferă încordată, și numai tactul deosebit al episcopului a făcut că ea nu s'a împrăștiat înainte de vreme. Hotărâri, cari să poată fi considerate ca expresiune a Adunării, nu s'au putut aduce, elementul mirean, a înaintat Opinione separată în contra punctului de vedere al episcopului și al clerului, iar episcopul a înaintat Guvernului un lung, documentat și aspru protest împotriva mirenilor, cari vor să scoată din tâtâni Biserica catolică, târând-o pe căi cari sunt, pur și simplu, protestante. În protestul său, episcopul M. Fogarassy constată că Adunarea a trecut peste sfera ei de competență; ea nu era chemată să stabilească un Proiect de Statut, ci numai să-și arate părerea cu privire la modul în care va avea să se exercite *influența* eparhiei ardeleni asupra conducerii agendelor desfășurândei Comisiuni catolice. În afară de aceea, mireni *atribuie titlului și numelui Statului Catolic un astfel de conținut și de în-*teles pe care el nu l-a avut nici odată în cursul existenței sale istorice, vrând să ajungă stăpân atât pe *influența exercitată până aci de Guvern*, cât și pe cea exercitată de episcop. Doctrina.

pe care se bazează mirenii — zice episcopul — nu este catolică — dimpotrivă, *Biserica o condamnă ca pe o erezie*. Ea vine în contradicție și cu puterea M. S. Regelui și cu a Papei, împingând eparhia ardeleană spre prăpastie. *Statul Catolic este instituție separatistă*, care își arogă dreptul de a lua hotărâri definitive și inapelabile, cu privire la cari nici episcopul, nici Papa, nici Regele nu sunt în drept să ia nici o măsură. O astfel de atitudine este neadmisibilă mai cu seamă în ce privește averile și fundațiunile, al căror patron suprem este Regele și cari, în partea cea mai mare, sunt donațiuni regeste. (Vezi doc. IV).

În baza acestora, episcopul a protestat în contra hotărârilor Adunării, cerând ca Guvernul să nu le aproba, ci să ție chestiunea în suspensie până la stabilirea organizației Bisericii catolice din întreagă Ungaria. Episcopul a intervenit în acest timp și la comisarul guvernial al Ardealului, arătându-i că nu mai e nevoie de convocarea Adunării Statului Catolic pentru 1869, ci, în locul Comisiei catolice, care trebuia neapărat desființată, să se institue o *Comisie catolică provizorie*, care să gireze afacerile până la înfăptuirea autonomiei catolice regnicolare.

În acelaș timp, mirenii, în frunte cu baronul Lad. Josika, au intervenit la Guvern ca Adunarea Statului Catolic să se convoace înainte de a se rezolvi chestiunea autonomiei regnicolare, și ca să aleagă acea Comisiune permanentă care, în baza rescriptului din 1867, să ia locul Comisiunii catolice. La această din urmă intervenția, Ministerul de Culte, baronul Eötvös, a răspuns însă; că nu o găsește actuală și institui, în locul Comisiei catolice din sânul Guvernului ardelean, o *Comisie catolică provizorie*, ca organ al Guvernului din Budapesta.

Această Comisiune a funcționat până la 1873, când, în urma unor manevre ardelenesti separatiste, Adunarea Statului Catolic s'a întrunit din nou și, evitând discuțiile principiare dela 1868, și călcând dispozițiile rescriptului imperial dela 1867, a hotărât, cu dela sine putere, că Statul Catolic, în baza exercițiului său de drept, își afirmă existența și activitatea de autoconducere. Totodată, baronul Josika, președintele Comisiunii catolice provizorii își dădu demisia din această demnitate, primind-o pe aceea de președinte mirean al Statului catolic și trecând astfel, *brevi manu*, agendele Comisie catolice în mâinile Statului catolic.

Hotărârea aceasta a Adunării a fost înaintată Guvernului împreună cu un proiect de Regulament și cu cererea, ca acesta să-i pue la dispoziție „administrarea fondurilor și averilor aflate încă în mâna guvernului“.

La această adresă, Ministerul de Culte, repetând punctul de vedere din rescriptul dela 1867, a răspuns că aprobă, principiar, ca agendele Comisiunii catolice să se administreze cu în-

Inuența Comisiunii delegate de Adunarea Statului Catolic, dar cu privire la toate celelalte chestiuni discutate de aceasta și cari trec peste sfera stabilită prin acel rescript, nu este în situațiunea de a lua dispoziții speciale și excepționale din motivul că, cu privire la acestea va dispune, la timpul său, deodată și organic, cu prilejul stabilirii definitive a autonomiei întregii biserici catolice din Ungaria (Doc. V).

Așadară, după ce proiectul de Statut din 1868 n'a obținut nici aprobarea Guvernului și nici pe aceea a Papei, — și răspunsul Guvernul cu privire la proiectul de Regulament din 1873 a fost tot negativ, *Ministrul de Culte neaprobând nimic din hotărârile autonomiste ale Adunării Statului Catolic din acel an și ținând mai departe în suspensie chestiunea organizării Bisericii ardelenice până la organizarea întregii Biserici catolice.*

VI.

Cu toate acestea, fără a mai aștepta ca Guvernul să stabilească însuși modalitatea de instituire a organului în cadrul căruia urma să se afirme influența Statului Catolic, baronul L. Josika, președintele Comisiei catolice, trecu agendele acesteia în seama Statului Catolic, al cărui președinte laic fu proclamat tot el.

Acest act, de o însemnătate epocală, se săvârși fără nici un ordin și fără nici o autorizatie din partea Guvernului sau a Regelui și fără să se fi redactat măcar un proces verbal de predare și preluare.

Pe această cale piezișe s'a constituit, la 1873, actualul Stat Catolic, ajungând cu încetul, în situația de beatus possidens al unor imense bunuri de natură publică, aparținând Statului și cu destinația de a servi Universitatea din Cluj și alte scopuri școlare și bisericești.

Odată constituit și grupând în cadrele sale pe toți conții, baronii, deputații, senatorii, prefecții de județ, primarii de orașe, judecătorii dela Curtea de Apel ș. a., Guvernul ungar, din motive de oportunitate, nu l-a disolvat imediat, ci l-a tolerat în mod provizor, până la împlinirea autonomiei catolice, preconizând însă disolvarea, al cărei moment avea să fie fixat când se va afla necesar.

Cu toată această situație clară, Statul catolic, intrat odată în viață, a făcut, cu o energie și cu o perseveranță uimitoare, toate eforturile ce se pot închipui, pentru a-și crea o situație legală și pentru a-și asigura proprietatea bunurilor ajunse în administrația sa, dar aceste încercări s'au izbit în mod permanent de refuzul categoric atât al Guvernului cât și al Regelui ungar.

Statul catolic n'a obținut în cursul întregii epoci maghiare, aprobarea Statutului său de organizare, după cum n'a fost recunoscut nici de Sfântul Scaun, — lucru ușor de înțeles, dacă ne reamintim obiecțiunile episcopului Fogarassy, prin care se stigmatiza caracterul anticatolic al acestei organizațiuni.

Din lunga serie de documente referitoare la procesul de peste 40 de ani dintre Statul Catolic și Statul ungar, — documente cari se găsesc la pag. 344—348 a studiului, care a servit ca bază a cercetărilor Comisiei*), — reținem declarația din rescriptul ministerial dela 13 Sept. 1884, că „Statul Catolic și Consiliul lui Dirigent n'au obținut drepturi pentru dispozițiuni exclusive și independente de Guvernul ungar“. Statului Catolic rescriptul împărătesc „i-a atribuit numai acea sferă de activitate, pe care o exercita Comisia catolică pendentă de Guvernul ardelean, care n'a fost altceva decât un organ subaltern al guvernului, format din consilieri guverniali, ale cărei hotărâri, având numai natură de propuneri, se ridicau la valoare de ordonanță numai fiind date din ședința Guvernului, date în numele acestuia și purtând sigilul lui“. (Doc. VI.).

Cum Statul Catolic uza de toate mijloacele pentru a se erija în proprietar al fondurilor, pe a căror administrare a pus mâna în chipul arătat la locul său, Ministerul Cultelor i-a pus în repetite rânduri în vedere, că aceasta constituie un abuz. „Toate aceste averi — zice rescriptul ministerial Nr. 30.918—1912, — nu formează proprietate particulară, care ar putea fi întrebuințată liber, ci ele sunt fundațiuni de natură perpetuă, prin urmare astfel de averi, pentru care corporațiunile, în cazul de față Statul catolic, sunt numai administratori responsabili“. (Doc. VII). În acelaș timp, Ministerul de Culte a intervenit la Ministerul de Domenii ca acesta să nu ție seamă de desideratul Consiliului Dirigent al Statului Catolic, ca „în Cărțile Funduare ale pădurilor Fondului de studii să se șteargă cuvântul „administrat“, pentru că aceste păduri, după concepția Statului catolic formează proprietatea sa. Pădurile din chestiune, de fapt, numai se administrează cu influența Statului Catolic, dar nici într'un caz nu formează proprietatea particulară a aceluia, sub întrebuințarea liberă a lui“. În urma acestui demers, Ministerul de Domenii, sub Nr. 42377. I. A—2—1912 a dat ordin Cărților funduare ca acestea să facă pretutindeni rectificarea necesară în sensul că pădurile reclamate ca proprietăți ale Statului Catolic formează proprietatea Fondurilor administrate cu influența Statului Catolic. (Doc. VIII și IX).

*) Studiul a apărut sub titlul: *Un anachronism și o sfidare: Statul rom. cat. ardelean*, de Onisifor Ghibu. Cluj, 1931, XXX + 466 pag.).

Înțelesul cuvintelor „cu influență” se poate stabili din faptul că Ministerul de Culte a instituit pe lângă Statul Catolic o *Secțiune de Contabilitate* a sa, compusă din funcționari de Stat și supusă direct Ministerului, fără a fi subordonată Statului Catolic.

Prin rescriptul Ministerului de Culte Nr. 22072 din 1912, se stabilea din nou caracterul provizoriu și lipsit de orice legalitate al Statului Catolic: „Este evident din acestea, înainte de toate că Statul Catolic e în restanță până în ziua de astăzi cu elaborarea acelor modalități și cu înaintarea lor, prin Guvernul ungar, spre hotărâre mai înaltă, după cari afacerile din competența fostei Comisiuni catolice, acum ar fi să se administreze și rezolve cu influența Comisiunei alese din sânul Statului Catolic. Acest Statut organic, care trebuia să fie prezentat spre decideră mai înaltă, prin urmare care trebuia să fie aprobat de locul mai înalt, nu poate fi suplinat prin dispoziția antecesorului meu la acest Departament din 16 Iunie 1873 cu Nr. 1008 pres.

Procedând pe aceste baze, în conștiința răspunderii mele, nu-mi pot de asentimentul, ca drepturile Majestății Sale și ale Ministrului de Culte și Instrucție *de oricând*, privitoare la administrarea Fondurilor catolice, să fie întunecate”. (Doc. VIII).

Tot atât de lămurită este chestiunea școalelor susținute de Statul Catolic din Fondul de studii, lăsat temporal în administrația acestuia. Prin adresa Nr. 19450 din 20 Mai 1902, Ministerul de Instrucție ungar a pus în vedere Statului Catolic, că el nu poate pretinde să fie socotit ca „*autoritate școlară superioară susținătoare și conducătoare*”, ci numai ca „*susținător*” al școlilor, din Fondul de studii. Prin rescriptul Nr. 92079 din 1918, același Minister, a comunicat Statului Catolic că școlile „*susținute*” de acesta, nu le poate considera ca școli secundare „*susținute și conduse de Statul catolic*”, ci ca „*școli sub conducerea imediată a Statului ungar*”. Acest punct de vedere a fost acceptat de către Statul catolic ca „destul de favorabil”. (Pag. 284 a Studiului).

În ce privește natura de drept a Fondurilor administrate cu influența Statului catolic, aceasta a fost stabilită mai presus de orice îndoială de întreaga jurisprudență maghiară. Aceste fonduri sunt regnicolare, adică publice, ale căror venituri se întrebuintează pentru promovarea scopurilor școlare și culturale ale Țării și al căror patron suprem este Regele. Comisiunea Parlamentului ungar din anul 1872, a stabilit că: „Nu există din punct de vedere de drept nici un motiv întemeiat, care ar putea împiedeca Statul ca, în împrejurări cu totul schimbate, să dispună altfel, decât în scopuri bisericești, de bunurile fundamentale, acordate în împrejurări de altă natură, — și anume să dispună

în conformitate cu cerințele și interesele publice ale Statului". (Pag. 220 a studiului).

Punctul de vedere al Guvernului maghiar a fost reprezentat de către acesta în mod consecvent și neturburat, dela 1873 și până la descompunerea vechii Ungarii. Ultimul act oficial în această ordine de idei, este rescriptul ministerial Nr. 74.918 din 1 Mai 1915, prin care Ministerul Instrucțiunii și al Cultelor, aprobând Regulamentul pentru administrarea averilor Statului Catholic, beclară că îl aprobă „cu rezerva că acest Regulament nu poate prejudicia întru nimic acele Statute, cari în baza hotărârii prea înalte din 19 August 1867, au să fie elaborate și iarăși înaintate spre prea înaltă hotărâre și în sensul cărora chestiuniile cari au aparținut sferei de competență a Comisiunii catolice de pe lângă guvernul ardelean, se vor administra și isprăvi cu influența Statului romano-catholic ardelean și a comitetului ales din sânul acestuia". (Doc. X).

VIII.

În rezumat, problema Statului catholic pe timpul dominațiunii maghiare, se prezintă în următorul chip:

1) Conform declarației Episcopului rom-cat. de Alba-Iulia, Statul catholic reînființat la 1868, respectiv la 1873, nu este o continuare a Statului catholic din sec. XVI și XVII, ci o organizație nouă, pe baze protestante.

2) Noul Stat catholic a luat ființă la 1873, în mod clandestin, cu abatere dela prevederile rescriptului imperial.

3) Nici Regele ungar, nici Guvernul, nici Parlamentul n'au sancționat niciodată organizația Statului catholic, ci au tolerat-o numai, în mod provizor.

4) Guvernul ungar a stabilit în mod precis că Statul catholic nu este proprietarul Fondurilor deținute de el; acestea sunt numai administrate cu influența lui.

5) Sfântul Scaun n'a aprobat nici el organizația Statului catholic, care este în flagrantă contradicție cu organizația Bisericii catolice universale.

6) Guvernul ungar a preconizat dizolvarea Statului catholic, urmând să fixeze momentul, când va afla oportun.

IX.

Cu această stare „de drept" a intrat Statul catholic în noul Stat român, la 1 Dec. 1918.

Cum această situație nu era cunoscută în mod suficient de către organele noii vieți de Stat român, acestea n'au continuat

să afirme față de Statul catolic punctele de vedere ale Guvernelor ungare din trecut. Consiliul dirigent român al Transilvaniei n'a luat față de Statul catolic și față de reprezentanții maghiari ai Bisericii catolice din Ardeal, Banat și Crișana, măsurile de prevedere și de asigurare, pe care le-au luat celelalte State succesore: Cehoslovacia și Jugoslavia, și pe care le-au luat Franța și Italia în teritoriile redobândite dela Germania și dela Austria, — ci i-a tolerat în posesiunea nestingherită a situației de fapt, pe care și-au creat-o pe timpul vechei Ungarii.

Exploataând loialitatea și generozitatea noiei stăpâniri române într'un sens politic maghiar, Statul catolic s'a folosit de orice ocazie, spre a-și consolida acum situația, pentru care zadarnic a luptat decenii de-a rândul, sub dominațiunea maghiară. Astfel, în Adunările lui din anii 1920—1923 și-a dat, pe nesimțite și cu dela sine putere, o organizație națională și politică maghiară complet autonomă atât față de Statul român și de Regele acestuia, cât și față de Mitropolia catolică din România și de Scaunul papal.

Prin noua sa organizație Statul catolic:

1) A șters dreptul de patron suprem al Regelui României asupra fondurilor administrate „cu influența” lui, trecându-l asupra Episcopului de Alba-Iulia;

2) A eliminat dintre membrii de drept ai organului său de conducere pe reprezentanții Statului român;

3) A refuzat să se supună oricărui control al gestiunei sale din partea Statului român, fapt care atinge în mod flagrant principiul fundamental al suveranității Statului, în virtutea căruia acesta controlează chiar și fundațiunile particulare cu destinațiune publică;

4) Și-a transformat Adunarea generală într'un veritabil Parlament maghiar, constând din 240 deputați;

5) A grupat în sânul acesteia pe foștii slujbași superiori ai Statului ungar;

6) A transformat școlile, cari se susțin din Fondul de Studii, în școli autonome ale Statului catolic și le-a pus în serviciul idealului politic maghiar;

7) A pus în fruntea acestora, ca autoritate școlară conducătoare supremă, în calitate de director suprem, pe Episcopul;

8) A transformat Secția de Contabilitate atașată de către Ministerul de Culte ungar pe lângă Statul catolic, în serviciu al acestuia din urmă.

În scopul de a putea menține această nouă stare de fapt și „de drept”, Episcopul de Alba-Iulia a susținut o permanentă acțiune de inducere în eroare a autorităților Statului român cu privire la situația de drept a Statului catolic. Astfel, el a infor-

mat, printr'un memoriu înmănat regretatului Rege Ferdinand I., că Statul Catolic a fost întărit de către Parlamentul ungar. Acelaş lucru l-a afirmat şi în faţa Țării, într'o şedinţă a Senatului, precum şi în publicaţii oficiale, răspândite în Țară şi în străinătate. Ba, ce este mai caracteristic, pentru a simula o recunoaştere oficială a situaţiei de fapt, pe care şi-a creiat-o cu dela sine putere sub guvernarea românească, el a *plăsmuit prin addogire un document*, emanat în 1924 dela Ministerul de Culte, intercalând în el trei cuvinte, în sensul că Statul român, a recunoscut personalitatea juridică a Statului catolic, — lucru neadevărat (doc. XI şi XII şi pag. 85 a Studiuului).

Nu poate fi trecută cu vederea nici acţiunea internaţională îndreptată în contra Statului român la 1925, înaintea Societăţii Naţiunilor, de către minoritatea maghiară, pe chestiunea învăţământului particular, — acţiune iniţiată şi condusă de Statul catolic, — adevărat Stat major al tuturor revendicărilor maghiare, — şi pe urma căreia România a avut de îndurat în opinia publică mondială, neajunsuri simţitoare. De asemenea, trebuie înregistrată *acţiunea politică maghiară*, pe care o conduce Statul catolic pe toate terenurile împotriva României, cu mijloace băneşti provenite din bunuri publice, pe care le stăpâneşte fără nici un drept.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

X.

Faza cea mai nouă din viaţa Statului catolic este chiar mai elocventă decât întreg trecutul ei. În ultima Adunare generală a sa, ținută la 1930, el şi-a dat o nouă organizare, printr'un Statut organic, pe care l-a declarat definitiv valabil, fără a-l mai înainta spre aprobare Ministerului de Culte, conform art. 51 din Legea Cultelor. Acest Statut desconsideră pe faţă, atât Constituţia României şi Legea cultelor, cât şi Concordatul încheiat între România şi Sf. Scaun şi Codicele Dreptului Canonic al Bisericii catolice. Trecând peste faza istorică dintre 1873—1918, Statul *se bazează exclusiv pe vechile legi maghiare-ardelene din secolul XVII*, cunoscute sub numele de *Approbatæ* şi *Compilatae*. El elimină dintr-o dată membrii de drept ai organelor sale de conducere nu numai pe reprezentanţii Statului român, ci şi pe profesorii romano-catolici ai Universităţii din Cluj din simplul motiv că aceştia nu sunt Unguri, ci Români, Italiani şi Francezi. Mai departe, el anulează dreptul de Patron suprem al Regelui României asupra îndururilor publice administrate de Statul Catolic, pe cari le declară proprietăţi exclusive ale acestuia. Şi în scopul de a tăia pentru totdeauna orice posibilitate de înţelegere şi de colaborare între Statul catolic şi Statul român, Statutul

prevede — evident, pentru cazul că Episcopul ar putea fi determinat, fie de Statul român, fie de Sf. Scaun, la o acțiune loială față de România; — că Statul catolic, în cazuri extreme, poate funcționa și țara Episcop, având să fie condus numai de laici, — un punct de vedere care constrastează profund nu numai cu interesele și cu siguranța Statului român, dar și cu principiile fundamentale ale organizației Bisericii catolice universale. Și, în sfârșit, lucru fără analogie în viața publică a vre-unui stat din lume: Statutul organic nu recunoaște deasupra Statului catolic nici un for apelativ sau de control: nici pe Episcopul, nici pe Mitropolitul, nici pe Papa, nici Guvernul Țării, (pag. 203 a Statutului), — fapt care, după cum am arătat mai sus, constituie o sfidare a dreptului Statului, o nesocotire a legilor acestuia și un vădit pericol pentru interesele noastre naționale și pentru siguranța Statului.

Rezumând situația Statului catolic sub guvernarea românească vedem că:

1) Statul catolic a continuat să ducă o existență de fapt, fără să fie recunoscut de Statul român prin vre-o lege sau prin vre-un Statut organic.

2) Statul catolic și-a ticluit, prin denaturarea unei adrese a Ministerului de Culte, care nici n'avea cădere să acorde calitatea de persoană juridică, un pseudo-document, în baza căruia pretinde că Statul român i-a legitimat situația de drept, prin recunoașterea personalității juridice. Prin aceasta, Statul catolic a încercat să surprindă o recunoaștere, mărturisind prin aceasta că nu are o existență legală, — recunoaștere, care chiar dacă ar fi existat, este inoperantă, după legile noastre.

3) Statul catolic s'a constituit, cu sfidarea atât a Constituției și a legilor României, cât și a Concordatului cu Sf. Scaun și a Codicelui Dreptului canonic al Bisericii Catolice, într-o organizație suverană și ostilă Statului român, administrând, cu titlul de proprietar și după bunul plac, fără nici un control, averi însemnate de caracter public, aparținând în majoritatea absolută a lor, Statului, în scopuri străine de destinația lor.

4) Statul catolic a desființat drepturile Regelui României și a eliminat dintre membrii de drept ai organului său de conducere, pe profesorii romano-catolici ai Universității din Cluj, pe motiv că aceștia nu sunt Unguri, devenind astfel un organ național politic maghiar și mai primejdios de cât până aci, petru Statul Român și imposibil de conceput și de admis în cadrele unui stat național independent.

5) Acești profesori profund jigniți atât în sentimentele lor de catolici, cât și în acelea de cetățeni ai României, au intervenit direct la Papa, printr-o adresă documentată, cerându-I direct să

disolve numai decât organizația pseudo-catolică și primejdioasă a Statului catolic.

XI.

Considerând cele expuse până aci, se pune întrebarea *care poate să fie soluția viitoare a Statului catolic, în cadrul legilor de astăzi ale României?*

După cum am văzut, până la 1 Dec. 1918, Statul maghiar, fără a recunoaște vre-odată existența de drept a acestei organizațiuni și fără a-i recunoaște proprietatea vre-unui bun, a tolerat, din motive de ordin politic, ca, în mod provizoriu și până ce o lege va stabili situația și organizația Bisericii catolice din întreaga Ungarie, Statul catolic să contribuie cu „influența” sa la administrarea Fondurilor administrate de fosta Comisie Catolică. Dar o asemenea lege n'a intervenit niciodată în Unguria.

Dela 1 Dec. 1918 încoace, Statul român, la rândul său n'a recunoscut niciodată existența legală a Statului catolic, — recunoaștere ce nu se putea face decât prin lege, care n'a intervenit niciodată. Statul român, probabil din necunoașterea adevăratei situații, a păstrat o anumită pasivitate față de această organizație, deși el nu mai putea fi condus de considerentele politice, cari determinaseră fosta Ungarie, să o tolereze.

Astăzi, condiția pusă de Statul ungar cu ocazia admitterii provizorii a influenței Statului catolic în administrarea Fondurilor, s'a împlinit prin Concordatul încheiat cu Sf. Scaun, prin care se reglementează situația de drept a întregii Biserici catolice din România.

Cum se prezintă astăzi situația Statului catolic în raport cu dispozițiile Concordatului?

Art IX din Concordat zice :

„Statul recunoaște Bisericii catolice, reprezentată prin legiti-mile ei autorități ierarhice, personalitate juridică, conform drep-tului comun. În consecință Parohiile, Protopopiatele, Mândstirile, Capitolele, Starostiile, Abațiile, Episcopiile, Mitropoliile și cele-lalte organizații canonice și legal constituite, sunt persoane juri-dice, iar deplina proprietate a bunurilor lor, de orice natură ar fi ele, este garantată de către Stat, conform Constituției Regatu-lui, Bisericii catolice, reprezentată prin legitimizele ei autorități ierarhice“.

Acest articol, care recunoaște personalitatea juridică nu numai a comunităților bisericesti sau religioase, ci și a unor organe de simplă administrație bisericască, cum sunt Capitolele, recunoscute și prevăzute de Dreptul canonic, — nu face nici o amintire, nici directă, nici indirectă, despre Statul catolic, a că-

rui existență și personalitate juridică, deci, n'o recunoaște.

Înțelesul acestui articol a fost lămurit și în mod deosebit printr-o notă specială a Nunțiatului Apostolic din București, prin care aceasta declară categoric, în numele Sf. Scaun, că în afară de organizațiile enumerate în art. IX, nici o altă organizație catolică nu poate avea în România, personalitate juridică și nu poate poseda bunuri.

Cum, *Statul catolic*, organizație nelegală și necanonică, nu este prevăzută printre organizațiile enumerate la art. IX. urmează că, din momentul ratificării *Concordatului*, trebuie să înceteze deplin drept însăși existența sa de fapt și tolerată.

XII.

În baza tuturor celor spuse până acum,

Considerând că în urma *Concordatului* încheiat între România și Sf. Scaun, organizația cunoscută sub numele *Statul romano-catolic ardelean*, și care n'a vut niciodată o existență de drept, și-a pierdut orice rost și în fapt,

Considerând că motivele cari au determinat pe fostele guverne ungare, să tolereze această organizație, nu mai pot exista astăzi,

Considerând că această organizație, care administrează cu pretenția de proprietar, fără nici un control și după bunul său plac, averi și fonduri publice cu destinație culturală regnicolară, a devenit un pericol pentru siguranța Statului, — suntem de părere că *Statul Român* are în mod netăgăduit dreptul să facă să înceteze orice existență și manifestație în fapt a acestei organizațiuni anacronice și periculoase.

În această ordine de idei, Comisiunea instituită de Onor. Minister de Instrucție și Culte, prin ordinul Nr. 52202—1931, după ce a examinat în mod amănunțit și conștiincios, întreaga problemă a Statului romano-catolic și i-a fixat definitiv situația în cele mai sus expuse, a ajuns la următoarele concluziuni :

Statul Român, substituit în virtutea art. 45 din Tratatul de la Trianon, în toate drepturile fostului Stat ungar, poate lua asupra sa, prin Decizie ministerială, bunurile deținute, timp de câteva decenii, în mod ilegal, de către Statul romano-catolic ardelean, pentru a le încredința organelor în drept să le posedă.

De o dizolvare a Statului catolic, conform prevederilor Legii persoanelor juridice sau altei legi anloage, nu este nevoie, întrucât zisa grupare nu are personalitate juridică și, în consecință, întrunirile ei pot fi simplu interzise.

Preluarea bunurilor, se va face printr-un delegat al Ministe-

rului de Instrucție și Culte, care va fi ajutat de organele necesare ale Statului român.

După preluare, o comisiune de specialiști va examina, caz de caz, situația bunurilor în chestiune, și va propune Ministerului modul de afectare de fapt a fiecăruia din ele în favorul organelor canonice și legal constituite ale Bisericii catolice, a Universității din Cluj și a Statului român.

Prezentul elaborat, dimpreună cu concluziunile dela sfârșit, s-au stabilit, în unanimitate și definitiv, de Comisiunea istorică-juridică, instituită de Ministerul Instrucțiunii și al Cultelor, în ultima sa ședință, ținută la

București, 15 Iunie, 1931.

(ss.) ONISIFOR GHIBU
profesor la Facultatea de Litere
a Universității din Cluj
membru coresp. al Academiei Române, președintele comisiei

(ss.) VICTOR ONIȘOR
profesor la Facultatea de Drept
a Universității din Cluj

(ss.) ALEXANDRU BORZA
profesor la Facultatea de Științe
a Universității din Cluj

(ss.) Dr. VITOLD BARONI
profesor la Facultatea de Me-
dicină a Universității din Cluj

(ss.) ISTRATE MICESCU
profesor la Facultatea de Drept
a Universității din București,
deputat

(ss.) IOAN DUMĂTRESCU
directorul Contenciosului Mini-
sterului de Instrucție și Culte

(ss.) MOISE IENCIU
inspector general în Ministerul
de Culte

(ss.) OVIDIU DEMETRESCU
advocat al Statului

II.

Președintele Comisiunii istorico-juridice informează Ministerul Afacerilor străine despre lucrările acelei Comisiunii.

Domnule Ministru,

Însărcinat din partea D-lui Prim-Ministru și Ministru al Instrucțiunii și al Cultelor cu prezidarea lucrărilor Comisiunii Istorico-Juridice pentru studiul problemei Statului Rom. Cat. Ardelean, cu onoare vă înaintez, în două exemplare, studiul elaborat de această Comisiune și tipărit ca manuscris sub titlul: **UN ANAHRONISM ȘI O SFIDARE: STATUL ROMANO-CATOLIC ARDELEAN.**

Deodată cu aceasta, vă transpun, cu onoare, câte două exemplare din memoriul înaintat Papei de către profesorii romano-catolici ai Universității din Cluj și din memoriul înaintat Guvernul român de către Studențimea din Cluj, în chestiunea disolvărei Statului Catolic, rugându-vă să binevoiți a contribui și din partea Dvs., ca această gravă chestiune să fie soluționată cât mai curând, în conformitate cu drepturile și cu interesele Statului Român, așa precum reiese din dispozițiile Concordatului încheiat cu Sf. Scaun și din încheerile tuturor organelor juridice consultative, care au studiat problema.

Primiți, vă rog, Domnule Ministru, asigurarea respectului meu deosebit.

București, 14 Iulie 1931.

(ss.) **ONISIFOR GHIBU,**

Profesor la Universitatea din Cluj.

*Președintele Comisiunii Istorico-Juridice
pentru studiul problemei Statului Rom.-Cat*

D-sale

**Domnului MINISTRU AL AFACERILOR STRĂINE,
BUCUREȘTI.**

III.

Guvernul delegă pe prof. O. Ghibu la Roma, pentru a informa și preveni pe Sf. Scaun cu privire la măsurile pecară este hotărît să le ia față de Statul rom. cat. ardelean.

Ministerul Afacerilor străine

Secția II. Nr. 42362

București, 18 Iulie 1931.

Domnule Profesor,

În posesiunea temeinicei lucrări a Comisiunii istorico-juridice, prezidată de Dvs., cu privire la soluția ce trebuie dată gravei probleme a Statului rom. cat. ardelean, în conformitate cu prevederile Concordatului încheiat între România și Sf. Scaun, am onoare a Vă face cunoscut că, înainte de a proceda la luarea măsurilor propuse de Comisiune, — măsuri pe cari Statul Român, în baza suveranității sale, este în drept a le lua cu privire la organizația ilegală și primejdioasă a Statului catolic, — Guvernul a aflat necesar să previe în această chestiune, într-un mod loial și documentat, pe Sf. Scaun, spre a evita orice eventuală complicație, care s-ar putea ivi în urma necunoașterii suficiente a chestiunii din partea acestuia.

În scopul de mai sus, Guvernul a aflat necesar să facă și mai departe apel la serviciile prețioase ale Dvs., care ați studiat problema Statului catolic în mod atât de documentat și de obiectiv și să vă însărcineze ca, în calitate de delegat special al său, să mergeți la Roma, unde împreună cu Ministrul nostru plenipotențiar de pe lângă Vatican, să puneți în cunoștință de cauză Sf. Scaun, explicându-i punctele de vedere ale noastre și făcându-l să înțeleagă că un desacord pe această chestiune vitală a României, ar putea avea consecințe, pe care noi cu orice pret am voi să le împiedecăm.

Despre această dispoziție a noastră am avizat, prin scrisoarea pe care v-o anexăm în copie, pe Ministrul nostru plenipotențiar, cu care vă rugăm să vă puneți în legătură, urmând ca în timpul cel mai scurt posibil să duceți la bun sfârșit însărcinarea, raportându-ne despre cele îndeplinite.

Președintele Consiliului,

Ministru ad interim al Afacerilor străine

(ss.) N. IORGA.

p. Director,

(ss.) Vintilă Petala.

D-sale

Domnului Onisifor Ghibu,
profesor la Universitatea din Cluj.

IV.

Guvernul înștiințează pe ministrul nostru de pe lângă Vatican despre delegarea profesorului O. Ghibu, la Roma, în vederea prevenirii Sftului Scaun cu privire la măsurile pe cari le va lua față de Statul rom.-cat. ardelean.

Ministerul afacerilor străine
Divizia politică
Direcția pentru Occident
Secția II. Nr. 42362.

București, 18 Iulie 1931.

Domnule Ministru,

Hotărât de a afirma în mod categoric toate punctele de vedere ale Statului Român, preconizate în dispozițiile Concordatului dintre România și Sf. Scaun, Guvernul nostru a luat, printre altele, măsurile necesare pentru rezolvirea definitivă a problemei organizației tolerate în fapt, dar lipsită de baze legale și cano-nice, a așa numitului Stat Romano-Catolic Ardelean, — organi-zație care s'a dovedit a fi de un caracter cu totul primejdios atât din punctul de vedere al raporturilor dintre România și Sf. Scaun, cât și din punctul de vedere al siguranței Statului Român.

Bazat pe jurisprudența maghiară, pe dreptul canonic al Bisericii Catolice, pe Concordatul ratificat la 1929 și pe încheerile unei întregi serii de organe juridice consultative ale sale, Guver-nul Român a ajuns la un punct de vedere limpede cu privire la măsurile pe cari va avea să le ia relativ la Statul Catolic. În baza dreptului său indiscutabil, Guvernul ar fi putut lua singur măsurile, pe cari le socotea impuse de situație, totuși, pentru a nu da din partea sa prilej la eventuale interpretări greșite în opinia publică străină, el a aflat necesar să previe, cu privire la aceste măsuri, pe Sf. Scaun, pentru ca nu cumva acesta, în necunoștința completă și minuțioasă a chestiunii, să se poie pe un punct de vedere, care ar putea provoca complicațiuni păgubitoare.

În această ordine de idei, Guvernul a aflat necesar ca Sf. Scaun să fie pus, în mod loial și documentat, în cunoștință de cauză cu privire la situația intolerabilă a zisei organizațiuni și la măsurile pe cari le va lua în vederea lichidării ei.

În consecință Guvernul a numit ca delegat special al său pentru această chestiune pe dl. Onisifor Ghibu, profesor la Universitatea din Cluj și Președinte al Comisiunii istorico-juridice, însărcinate cu studierea problemei Statului catolic, dându-i însărcinarea ca, împreună cu Dvs., să ia contact cu Sf. Scaun, și să-l puie în curent cu întreaga chestiune atât de gravă a Statului Rom. Cat. și cu măsurile preconizate de conducerea noastră de Stat.

Aducându-vă la cunoștință cele de mai sus, vă rog, să luați contactul necesar cu dl. profesor O. Ghibu și să lucrați de comun acord pe lângă Vatican, în sensul indicat mai sus.

Pentru informarea prealabilă a Dvs., vă trimitem câte un exemplar din studiul istoric-juridic asupra Statului catolic și din memoriul profesorilor romano-catolici ai Universității din Cluj și al studențimii dela acea Universitate.

Despre mersul și rezultatul convorbirilor, ne veți raporta la timpul său, în mod amănunțit.

București, 15 Iulie 1931.

*Președintele Consiliului,
Ministru ad-interim al Afacerilor străine:
(ss.) N. IORGA.*

BCU Cluj / Central University Library Cluj p. director:
(ss.) *Vintilă Petala.*

*Domniei sale
D-lui N. PETRESCU COMNEN, ministru plenipotențiar
pe lângă Vatican,*

R o m a.

V.

Telegrama delegatului Guvernului, adresată dela Roma, primului ministru.

*Son Excellence IORGA,
Président Conseil Ministres*

Bucarest.

Cu referire la ordinul Ministerului de Externe No. 42362 din 21 Iulie 1931 :

Am sosit la Roma, după ce am avut prilejul să discut problema Statului Catolic din Transilvania cu Domnii Titulescu și

Antoniade la Geneva. Amândoi sunt de acord asupra importanței și urgenței acestei chestiuni. În schimb mi-au atras atențiunea asupra unor considerente de ordin internațional, ce trebuie neapărat examinate, spre a se evita eventuale complicațiuni la Liga Națiunilor și la Tribunalul dela Haga.

Și Domnul Ministru Comnen a manifestat aceleași preocupări, ca și colegii D-sale dela Geneva.

Cardinalul Secretar de Stat plecând astăzi într'un concediu de o lună, am căzut de acord cu titularul Legațiunei noastre de lângă Sf. Scaun să rog pe Excelenția Voastră, ca, înainte de punerea în practică a măsurilor preconizate și de începerea convorbirilor la Vatican, să binevoiască a dispune ca formula stabilită de înaltul Guvern, să fie examinată și de către organele tehnice ale Ministerului Afacerilor Străine. Este în interesul absolut al cauzei ca la noile lucrări să participe atât Domnul Ministru Comnen, cât și subsemnatul. Așteptăm hotărârea Excelenței Voastre pentru a veni la București.

(ss.) GHIBU.

Sunt de acord cu propunerea Domnului Ghibu. Titulescu, cu care am vorbit ieri la telefon, împărtășește preocupările mele.

Roma, 26 Septembrie 1931.

(ss.) COMNEN.

VI.

Prima încheiere stabilită între delegatul Guvernului și între ministrul român depe lângă Sf. Scaun.

PROCES-VERBAL.

Redactat în localul Legațiunei României pe lângă Sf. Scaun din Roma, astăzi, 8 Octombrie 1931.

Subsemnații, întâlnându-ne în vederea executării instrucțiunilor prevăzute în adresa Ministerului de Externe No. 42362 din 18 Iulie 1931, în a cincisprezecea ședință pentru studierea chestiunei Statusului rom.-cat. ardelean, am constatat, după lungile discuțiuni, avute în ședințele anterioare, că :

1. Chestiunea Statusului Catolic ardelean este, din punct de vedere național, politic și juridic, de un interes vital pentru România și în acelaș timp, de o deosebită urgență. Fiecare zi ce trece, consolidează situațiunea adversarului.

2. Pentru salvagardarea tuturor intereselor Statului, este neapărat necesar ca, înainte de a proceda la ori ce altă acțiune, să se mai examineze și următoarele aspecte de drept, ce au apărut în decursul discuțiilor :

a) În cazul când Guvernul ar înțelege să execute măsurile prevăzute în concluziunile Comisiunii Istorico-Juridice a Ministerului Instrucțiunii și Cultelor, mai înainte de a fi căzut de acord în prealabil cu Sf. Scaun, acesta ar putea susține în drept, că Statul Român a violat Concordatul ?

b) În această ipoteză, chestiunea ar putea fi dedusă în fața Ligii Națiunilor? În caz afirmativ, de cine și în baza căror texte din Tratat ?

c) În caz când chestiunea ar fi dedusă în fața Ligii Națiunilor, cari sunt eventualitățile ce s'ar putea produce și, în special, dacă ea ar putea fi dedusă în fața curții dela Haga ?

d) În această ultimă ipoteză: cari sunt eventualitățile ce se pot prevedea ?

e) Având în vedere documentele și argumentele invocate de Comisiunea sus pomenită, precum și concluziunile acesteia, cari, după afirmațiunile Președintelui ei, Domnul profesor Ghibu, au fost aprobate de Guvern (a se vedea și adresa No. 42362 din 18. Iulie 1931 a Ministerului Afacerilor Străine), ce dificultăți se pot prevedea și care sunt metodele cele mai nimerite pentru a le putea preveni ?

f) Care este înțelesul juridic al articolului IX. al. 2 din Concordat, ținând seamă și de schimbul de scrisori ce se găsesc la sfârșitul Concordatului și fac parte integrantă din acesta ?

g) Articolul XV. al. 1 din Concordat, a suprimat dreptul de Patron suprem al Regelui asupra fondurilor administrate de Statul Catolic și, în ipoteza afirmativă, în patrimoniul cui au intrat aceste drepturi ?

În urma acestora, subsemnații am căzut de acord să continuăm lucrările în zilele de Joi, 15 și Vineri, 16 Octomvrie a. c. la Cluj, unde urmează să examinăm anumite aspecte ale chestiunii Statusului Catolic și cu membrii clujeni ai Comisiunii istorico-juridice a Ministerului Cultelor, rămânând a ne prezenta Domnilor Prim-Ministru și Ministru al Afacerilor Străine, la București, în ziua de Sâmbătă 17 l. c., pentru a le comunica stadiul în care se găsesc lucrările.

Am convenit de asemenea a ruga On. Minister de Externe să convoace Comisiunea juridică a acelu Minister pe ziua de Luni 19 l. c.

Se vor trimite acestei Comisiuni două exemplare din lucrările Domnului Ghibu asupra chestiunii Statusului Catolic.

Incheiat în dublu exemplar, la Roma, astăzi, 8 Octombrie 1931.

Delegatul special al Guvernului:
(ss.) ONISIFOR GHIBU.

Ministrul României la Sf. Scaun:
(ss.) N. P. COMNEN.

VII.

O declarație a fostului ministru român depe lângă Sf. Scaun din epoca ratificării Concordatului, cu privire la problema Statului catolic.

LEGATIUNEA REGALĂ A ROMÂNIEI. — *Serviciul de Presă.*

No. 3064.

BCU Cluj / Central U Vienna, 14 Octombrie 1931.

Prea Stimate Domnule Profesor,

Citind merituosă lucrare a Comisiunii istorico-juridice cu privire la Statul Romano-Catolic Ardelean, ca unul care am fost ministru al țării pe lângă Sftul Scaun în momentul când s'a ratificat Concordatul și când s'au schimbat ratificările, mă simt dator a Vă da următoarele lămuriri, menite a contribui la soluționarea cât mai justă și mai apropiată a acestei chestiuni vitale a României.

Înainte de toate, țin să declar că punctul de vedere pe care s'a pus Comisiunea amintită, anume că Statul Catolic nu este o instituțiune canonic și legal constituită, — după toate argumentele și documentele expuse în lucrare — îl găsesc cu totul întemeiat. Întrădevăr, Statul Catolic nu face parte din rândul organizațiilor enumerate în alineatul 2 al articolului 9 din Concordat și nu poate fi subînțeles nici printre „și celelalte organizațiuni canonic și legal constituite“, prevăzute în acelaș articol.

În ce privește dreptul de a hotărî caracterul legal al acestor din urmă organizațiuni, acest drept l-a fost asigurat guvernului român în mod categoric prin scrisoarea No. 5310 din 22 Octom-

vrie 1928 a Nunțiatunii Apostolice din România. Aceasta scri-soare, conform declarațiunii puse de Cardinalul de Stat, P. Gas-parri, în prezența mea, pe originalul Concordatului, face „parte integrantă din Concordat“.

Având în vedere că Guvernul român, prin adresa No. 43268 din 18 Iulie 1931 a Ministerului Afacerilor Străine, — uzând de dreptul prevăzut în această scrisoare, — a declarat Statul Ca-tolic organizațiune ilegală, Sftul Scaun, conform declarațiunii făcute, nu poate ridica obiecțiuni în contra acestui punct de vedere al Guvernului Român. *O procedare contrară din partea Sftului Scaun ar însemna violarea Concordatului, ceea ce ar atrage după sine necesitatea imperioasă din partea României de a denunța Concordatul.*

Așa văd eu chestiunea și acest punct de vedere m'am ținut dator, în interesul adevărului și al cauzei, să vi-l fac cunoscut pe această cale.

Primiți, Vă rog, Domnule Profesor, asigurarea înaltei mele considerațiuni.

Ministrul României la Viena:
(ss.) CAIUS BREDICEANU.

Domniei Sale

Domnului Dr. ONISIFOR GHIBU, prof. universitar,
Președintele Comisiunii istorico-juridice pentru Statul Romano-Catolic Ardelean.

C L U J.

VIII.

Delegatul special al Guvernului cere Ministerului de Instrucție și Culte retragerea unei adrese incompetente a acestuia, cu privire la situația juridică a Statului catolic.

Domnule Ministru,

În legătură cu raportul meu din 20 Iunie a. c., prin care v'am înaintat lucrările Comisiunii istorico-juridice pentru studiul problemei Statului rom. cat. ardelean, am onoarea a vă atrage în mod deosebit atenția asupra faptului de o gravitate excepțio-nală semnalat la pag. 86 a Studiului acelei Comisiuni și a vă ruga ca, înainte chiar de ce On. Guvern ar proceda la execu-tarea măsurilor de ansamblu propuse de aceasta cu privire la lichidarea Statului Catolic, să binevoiți a retrage adresa No.

28038 din 1924 a Ministerului de Culte, adresă pe care același Minister n'avea competența să o dea și pe care, la rândul lor, conducătorii Statului Catolic au aflat de bine să o publice în mod oficial, în traducere maghiară, adăugând la textul original încă trei cuvinte, prin cari se afirmă că *Statul Catolic „are personalitate juridică”, cuvinte cari nu se află în adresă.*

Având în vedere că această adresă a fost exoperată dela Minister prin surprindere și că conducătorii Statului Catolic s'au folosit de ediția ei falsificată atât în țară, cât și în străinătate, cauzând Statului român pagube incalculabile, las la înțelepciunea Dvs. să găsiți mijloacele necesare pentru apărarea prestigiului și a intereselor Statului român profund prejudiciate.

București, 16 Octomvrie 1931.

(ss.) ONISIFOR GHIBU,
Președintele Comisiunii istorico-juridice.

L. S.

IX.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ministerul Instrucției și Cultelor retrage adresa dată, la 1924, de Ministerul Cultelor și Artelor și falsificată de Statul catolic.

Ministerul Instrucțiunii și al Cultelor
Contenciosul

Nr. 168134.

București, 20 Oct. 1931.

Prea Sfințite,

În urma adresei P. Sf. Voastre Nr. 450 din 28 Mai 1924, Ministerul Cultelor și Artelor v'a făcut cunoscut prin adresa Nr. 28.038—1924, că Consiliul de administrație al Statusului rom.-cat., reprezentat prin P. Sf. Voastră, poate sta în instanță în orice chestiuni judecătorești.

Cum această adresă, este dată fără calitate de Ministerul Cultelor și Artelor, — de oarece acest Minister nu era competent să indice Justiției cine este reprezentantul legal al Statusului și dacă Statusul sau reprezentantul său, pot sau nu să stea în instanță, acestea fiind chestiuni de atributul instanțelor judecătorești, cari puteau să le rezolve pe baza actelor de organizare și a legilor în vigoare, — Ministerul retrage comunicarea făcută

cu menționata adresă și vă roagă să binevoiți a i-o restitui, în original.

Hotărârea ce luăm prin aceasta este cu atât mai necesară, cu cât conducătorii Statusului romano-catolic, și-au permis să tipărească adresa în chestiune în publicațiuni oficiale, (Anuarul Statusului rom.-cat. pe 1924, și în *Az erdélyi rom. kath. Státus fontosabb jogtörténelmi okmányai*) într'o formă falsificată, adăogând la textul oficial cuvintele: „ca persoană juridică”. — calitate pe care Statul Român n'a recunoscut-o vreodată.

Ministru,
(ss.) N. IORGA.

Directorul Contenciosului;
I. DUMITRESCU.

Prea Sfințitului Episcop Romano-Catolic de Alba-Iulia.

X.

Delegatul special al Guvernului cere Ministerului de Culte suspendarea oricăror măsuri în chestia Statului catolic, înainte de ce s'ar fi dat avizul privitor la noul Statut organic al acestuia.

Domnule Ministru,

În legătură cu adresa Dvs. No. 102.200/11.226 din 20 Octomvrie a. c., prin care ați binevoit a-mi transpune „Organizația Statului rom.-cat. ardelean”, spre a-mi da avizul asupra ei, am onoare a vă informa, că cu considerare la importanța extraordinară a acestui document, am aflat necesar să-l comunic și Comisiunii istorico-juridice pentru studiul problemei Statului catolic, urmând ca asupra lui să vă prezint un raport amănunțit, însoțit de noi propuneri, menită a completa pe cele din raportul meu dela 20 Iunie a. c. și de a le da un caracter definitiv.

Peste câteva zile sper să vă pot prezenta, în persoană, noua lucrare, menită a da Onor. Guvern posibilitatea de a preconiza măsuri cu totul solide și sigure privitoare la soluționarea chestiunii Statului catolic. Până atunci cu onoare Vă rog, să binevoiți a nu angaja nici un fel de măsură care s'ar întemeia pe propunerile dela 20 Iunie, pe cari din parte-mi le consider perimate, dat fiindcă o serie întreagă de noi fapte cari s'au ivit în timpul din urmă, ne pun în situația favorabilă de a putea lua măsuri mult mai efective.

Cu prilejul prezentării nouii lucrări, îmi voi permite a vă informa mai deaproape și despre demersurile pe cari le-am făcut personal la Geneva, Roma și Viena, în interesul cauzei de mai sus.

Primiți, Vă rog, Domnule Ministru, asigurarea deosebitei mele stime și considerațiuni.

București, 24 Octombrie 1931.

(ss.) ONISIFOR GHIBU,

*Delegat special al Guvernului în chestiunea
Statului rom.-cat. ardelean.*

XI.

Delegatul special al Guvernului cere Ministerului afacerilor străine ca Comisiunea juridică a acestuia să nu-și dea avizul înainte de ce i s'ar fi trimis din partea Ministerului Cultelor lucrarea privitoare la Statutul organic al Statului catolic.

Domnule Ministru,

Ca urmare a telegramelor mele din Roma, dată la 26 Septembrie a. c., am onoare a Vă aduce la cunoștință, că în vederea completării informațiilor necesare relativ la chestiunea Statului rom.-cat. ardelean, înainte de a lua contact cu Sf. Scaun, m'am întors pentru câțeva vreme în țară, dimpreună cu Dl. N. P. Comnen, ministrul nostru pe lângă Vatican. În zilele de 15, 16 Octombrie am ținut, la Cluj, trei ședințe cu membrii localnici ai Comisiunii istorico-juridice pentru studiul problemei Statului rom.-cat., lămurind, în deplină unanimitate de vederi, o serie de aspecte ale problemei cari s'au ivit în cursul dezbaterilor avute la Geneva cu D-nii miniștri N. Titulescu și C. Antoniadă și cu Dl. ministru Comnen și cu Dvs., la Roma. În zilele următoare am lucrat, apoi, la București, la Ministerul de Culte și la cel de Externe, împreună cu membrii bucureșteni ai Comisiunii amintite și cu membrii Comisiunii juridice ai Ministerului de Externe.

În urma cercetării din nou a problemei, am avut satisfacția să pot constata că aceasta a intrat într-o fază de lămurire tot mai deplină și că este foarte apropiat momentul, în care se vor putea lua toate măsurile necesare în vederea ducerii la bun

sfârșit a acestei chestiuni atât de mari și de importante pentru Statul nostru.

Cum însă, în afară de momentele pe cari le-am putut prevedea, în zilele din urmă au intervenit câteva fapte noi, de o importanță cu totul deosebită și de un caracter foarte favorabil pentru punctul de vedere de Stat, vin cu onoare a Vă ruga să binevoiți a dispune ca lucrările Comisiunei juridice a Ministerului de Externe să nu fie, deocamdată, grăbite în ritmul pe care-l credeam necesar acum câteva zile, până nu interveniseră faptele cele noi, ci să se aștepte mai întâi noul aviz, care vi se va trimite în curând din partea Ministerului de Instrucție și Culte.

Pentru orientarea Dvs., țin să vă fac anume cunoscut, că în ultimul timp Statul catolic a înaintat acestui din urmă Minister Statutul său organic, spre aprobare, respectiv spre luare la cunoștință. Acest Statut mi-a fost transpus, acum trei zile, în mod oficial, spre a-mi da avizul meu, eventual al Comisiunei istorico-juridice, cu privire la el. Din studiul pe care l-am făcut, m'am convins că documentul în chestiune constituie un moment absolut decisiv în favorul tezei Statului român și că măsurile definitive, pe cari acesta va avea să le ia față de Statul catolic, vor trebui bazate tocmai pe acest Statut.

În consecință, va trebui să punem mai întâi în mod cât mai temeinic, la punct, noul document și numai după aceea să fie sesizată din nou Comisiunea Ministerului de Externe.

După toate acestea, Vă rog, Domnule Ministru, să binevoiți a lua la cunoștință, că în interesul cauzei, mă voi întoarce pentru câțva vreme la Cluj, — unde, de altfel, trebuie să prezidez și niște examene la Universitate, — și unde voi studia, dimpreună cu Comisia juridică a Ministerului de Culte, noul Statut, asupra căruia vom prezenta apoi, cât se va putea mai curând, un raport amănunțit Ministerului de Culte, care raport vi se va înainta apoi și Dvs., spre a-l supune Comisiunei Ministerului de Externe.

Orî câtă dorință am avea de a isprăvi cât mai degrabă importanta chestiune a Statului catolic, totuși cred că nu trebuie să grăbim peste măsură lucrurile, atunci când noi fapte vin să ne ajute în opera noastră, mai presus de prevederile noastre inițiale.

Primiți, Vă rog, Domnule Ministru, asigurarea deosebitei mele stime și considerație.

București, 24 Octomvrie 1931.

(ss.) **ONISIFOR GHIBU,**

*Delegat special al Guvernului în chestiunea
Statului rom.-cat. ardelen.*

Domniei-Sale

Domnului Ministru al Afacerilor Streine, — București.

XII.

**O nouă cercetare a situației de drept a Statului catolic,
în baza noului său Statut organic.**

—Raportul președintelui Comisiunii istorico-juridice—

Domnule Prim-Ministru,

Prin adresa D-Voastră No. 102200, 11226 din 20 Octomvrie a. c. ați binevoit a-mi remite „Organizația Statutului romano-catolic din Transilvania“, spre a-mi da avizul asupra ei.

Răspunzând prin prezența la adresa D-Voastră, îmi permit înainte de toate a Vă atrage binevoitoarea luare aminte asupra împrejurării, că în lucrarea „Un anahronism și o sfidare: Statul romano-catolic ardelean“, pe care am avut onoarea a V-o înainta la 27 Iunie a. c. în numele Comisiunii istorico-juridice instituite de D-Voastră prin adresa Nr. 52202 din 30 Aprilie 1931, am analizat de aproape situația de drept și de fapt a Statului Catolic, oprindu-mă, la pagina 193—211, pe larg și asupra noilor statute ale acestuia.

În împrejurări normale, studiul din chestiune ar fi fost absolut suficient pentru a permite Onor. Minister să ia măsurile necesare în legătură cu Statutul ce i s'a înaintat, un nou aviz fiind cu totul de prisos.

Cum, însă în scurtul timp dela apariția studiului amintit s'au produs o serie de fapte și de momente nouă în legătură cu Statul Catolic și cu Statutul acestuia, găsesc necesar nu numai să Vă prezint Avizul cerut, ci, în interesul cauzei, să dau acestuia o dezvoltare largă, care să contribuie la rezolvirea grabnică și definitivă, a problemei Statului Catolic, atât de mult întârziată.

Noile fapte cari au intervenit, și cari dau problemei Statului Catolic o înfățișare în mare parte deosebită de aceea care a stat la baza Concluziunilor Comisiunii istorico-juridice dela 15 Iunie a. c., sunt următoarele:

1. Schimbarea radicală a axei Statutului înaintat Ministerului, față de cel votat de Adunare generală a Statului Catolic din 20 Noemvrie 1930.
2. Declarația oficială făcută la 19 Octombrie a. c. de Mitropolitul Bisericii catolice de rit latin din România, în fața Ministerului afacerilor străine în contra Statului Catolic, care este o organizație anticanonică.
3. Adresa No. 171079 a Onor. Minister de Instrucție și Culte

către episcopul de Alba-Iulia, prin care se constată reaua credință a Consiliului dirigent al Statului Catolic față de Statul român și i se pune în vedere că cu privire la acest grav moment de rea credință rămâne ca Ministerul să revie, la timpul său, în modul pe care el i-l impune.

4. Adresa Nr. 168134 din 20 Octombrie a aceluiaș Minister, prin care se retrage adresa incompetentă dată la 1924, sub Nr. 28.038 de Ministerul Cultelor și Artelor, cu privire la capacitatea Consiliului dirigent de a sta în instanță, — adresă pe care conducătorii Statului Catolic au falsificat-o, introducând în traducerea oficială maghiară trei cuvinte, prin care afirmă că Statul Catolic „are personalitate juridică”.

5. Decizia No. 1564 din 30 Septembrie 1924 a Înaltei Curți de Casație și Justiție, prin care se constată că Statul Catolic nu este proprietarul fundațiunii din care se susține Orfelinatul theresian din Sibiu, ci numai administrator al ei și prin care Statul român, în baza dreptului de supremă inspecțiune, amovează Statul Catolic dela administrarea Fundațiunii respective, instituind în locul lui un directoriu, care să asigure realizarea scopului și intențiunei fondatorului. — Și, în fine

6. În procesul dintre Fondul de studii ardelean, reprezentat prin Statul Catolic și între Statul român, în chestiunea unor imobile deținute prin contract de arendă, de către Academia de Agricultură din Cluj, Statul Catolic se folosește de documente false, pentru a dovedi — că el este proprietarul Fondului de studii ardelean, care, în realitate, întocmai ca și cel cu privire la care s'a pronunțat deja Înalta Curte de Casație și Justiție, este fond public, asupra căruia, în baza dreptului de supremă inspecțiune, este în drept să dispună Statul român.

Premițând acestea, voi intra în analiza Statutului organic înaintat Ministerului și transpus mie, în vederea dării avizului. Analiza aceasta necesită o serie de excursuri și de dezvoltări istorico-juridice pe cari nu le voi face în întregime, — ele fiind în mare parte făcute în studiul „*Un anahronism și o sfidare*”, la care voi face dese trimiteri, — ci mă voi mărgini numai la strictul necesar.

O SERIE DE MISTIFICĂRI.

1. Prima mistificare.

Înainte de a intra în cercetarea Statutului însuș, ne vom opri asupra adresei Nr. 1143/1931, cu care Consiliul Dirigent al Sta-

tului Catolic îl însoțește către Minister. Această adresă zice:

Onor. Minister,

În baza articolului 22 din Legea Cultelor, avem onoare a Vă înainta Organizația Statusului Catolic transilvănean.

Primiți, etc.

Cluj, la 13 Maiu 1931.

Semnați: *Matskásy*, vicepreședinte, *G. C. Majláth*, episcop, *Dr. Jánossy Béla*, secretar.

La această adresă voiu face următoarele observații:

1. Adresa nu precizează: ce document este documentul din chestiune: este el un proiect de lege, care ar trebui înaintat spre aprobare Corpurilor legiuitoare, este un Statut organic, sau este un Regulament?

2. Nu precizează, mai departe, dacă acest document se trimite Ministerului pentru ca acesta să-l aprobe, sau i se trimite numai spre a lua cunoștință de el?

3. Este Statutul din chestiune un statut vechiu sau este un statut nou, și în acest din urmă caz, cari părți ale lui sunt nouă și pentru ce au avut loc schimbările?

4. Adresa este iscălită de *G. C. Majláth*, în calitate de episcop, în loc să aibă iscălitura acestuia de președinte al Consiliului dirigent, respectiv al Statului Catolic, lucru esențialmente deosebit.

Vom încerca să lămurim noi aceste puncte:

Ad. 1. După natura documentului, ar urma ca el să fie un Statut. Totuș în § 1 se spune că e Regulament. Dar în acest caz, care este Statutul la care se referă acest Regulament?

În realitate, „Regulamentul” a fost votat de Adunarea din 1930 ca Statut, după cum se spune aceasta în mod categoric în Procesul verbal al acesteia.

Echivocul nu este întâmplător, ci intenționat. Conducătorii Statului Catolic știu că aprobarea unui Statut se obține mai greu decât a unui Regulament. De aceea, pentru a obține pe o cale cât mai scurtă aprobarea lui din partea Ministerului, îl prezintă supt forma, mai inofensivă, de Regulament.

Ad. 2. Conducătorii Statului Catolic trăesc, de câțiva ani încoace în convingerea, că organizația lor este nu numai autonomă, ci suverană, în sensul că Statutul pe care și-l alcătuiește, n'are nevoie să fie aprobat de nimenea. „Statul Catolic — zice unul dintre actualii stâlpi ai lui — își stabilește el însuși Regulamentul de administrație, așa cum îi place... Aici nu mai este chestie de nici un fel de aprobare din partea Regelui sau a Guvernului. Statutul organic devine valabil dela sine, grație fap-

tului că Adunarea l-a admis și că episcopul a aderat la el".

În înșuș ședința Adunării din 1930, în care s'a votat Statutul din chestiune, deputatul *Dr. G. Pál* a făcut propunerea, pe care Adunarea și-a însușit-o tacit, că aceasta „consideră alcătuirea Statutului organic ca o chestiune internă a ei și nu-l trimite autorităților de stat pentru aprobare, ci numai pentru luare la cunoștință" (Proces-verbal. p. XI).

Ad. 3. Statutul prezent este cu totul nou, pe baze deosebite de cel din 1868, care, de altfel, n'a fost aprobat nici odată nici de Regele, nici de Guvern, nici de Papa. Conducătorii Statului Catolic n'au făcut amintire de el în adresa însoțitoare, tocmai pentru a nu atrage asupra lui atenția Guvernului român, și a-l face să ia, cu acest prilej, act de situația în afară de lege în care se găsește până astăzi Statul Catolic, neavând un Statut legal. Din acelaș motiv nu se relevă nici împrejurarea că Statutul e nou, când el ar trebui să fie cel mult „revăzut" sau „completat".

Ad. 4. Îscălitura episcopului Majláth, în calitate de episcop, este o mistificare, de care se face uz pentru a induce în eroare autoritățile de stat. Consiliul dirigent nu este un organ al episcopului, ci al Statului Catolic, care are doi președinți, dintre cari unul este episcopul. După cum baronul *G. Jósika* nu poate iscăli o adresă a Consiliului Dirigent: *G. Jósika, baron*, ci trebuie să iscălească „baronul *G. Jósika, președinte*", tot astfel nu poate iscăli *G. C. Majláth* altfel, decât „episcopul *G. C. Majláth, președinte*".

2. A doua mistificare.

Textul Statutului e datat din Adunarea Statului Catolic, ținută la 20 Noemvrie 1930. În redacțiunea lui, făcută într-o românească foarte stricăță, care însemnează o ofensă la adresa Statului, — și trimisă acum Ministerului, Statutul e iscălit, întocmai ca și adresa însoțitoare, de *Matskásy*, vicepreședinte, *G. C. Majláth*, episcop și *Dr. Jánossy Béla*, secretar general.

Documentul în această formă constituie cel puțin o mistificare, dacă nu și un veritabil fals.

În realitate, hotărârile Adunării din 20 Iulie în Procesul verbal oficial publicat, sunt iscălite de „contele *G. C. Majláth, episcop, președinte*", baronul *B. Jósika sen., președinte laic*, *F. Balázs*, prim-secretar cleric și *Dr. Inczédy-Joksmán Ö.*, secretar mirean. De altfel, conform § 13, Procesele verbale ale Adunării generale, pentru ca să fie valabile, trebuie să fie iscălite de amândoi președinții și de cei doi secretari.

Ce l-o fi determinat pe episcop să lase afară iscălitura președintelui, și a celor doi notari, iar el să iscălească în calitate de episcop, în loc de cea de președinte? Răspunsul este că Episcopul a vrut să facă autoritățile de Stat să creadă, că Statutul este aprobat în toată regula, și de Biserică, prin episcopul ei, așa că el e canonic și, prin urmare, nu poate fi nici un motiv pentru a nu i se da și aprobarea legală din partea Statului.

În punctul acesta, chestiunea se prezintă într-o formă de o gravitate excepțională atât pentru Statul Catolic, cât și pentru episcop personal.

Iată anume despre ce este vorba.

3. A treia mistificare.

Statutul organic în forma lui de acum, a fost votat, precum am amintit mai sus, de Adunarea din 20 Noembrie 1930. El a fost încadrat în întregime în Procesul verbal al ședinței respective, din care s'a extras acum. Procesul verbal spune că Statutul a fost votat „în redactarea definitivă și autentică” publicată acolo, adăugând la sfârșitul acestui text următoarele: „Adunarea Statusului ia spre știre declarația episcopului-președinte, în sensul că Statutul organic adoptat acum în redactarea lui definitivă și autentică, îl va studia cu luare aminte și în calitate de episcop diecezan și, întrucât nu stă în contradicție cu legile bisericești, și dânsul și-l însușește cu promptitudine”.

Consecvent acestei declarații, iscălitura episcopului-președinte pusă pe textul Statutului nu angajează pe episcopul diecezan — pentru că în Statut nu se prevede prin nimic că dispozițiile lui ar fi în concordanță cu Dreptul canonic și cu Dogmatica Bisericii catolice. Pentru ca actul din chestiune să poată fi socotit în conformitate cu dispozițiile legilor bisericești și a canoanelor e nevoie de o „însușire” aparte, în sens de adeziune sau aprobare, a episcopului diecezan. Cu alte cuvinte: „redactarea definitivă și autentică”, nu este definitivă, decât dacă și-o însușește și episcopul, adică Statutul nu este valabil în forma dată de Adunarea Statusului, ci în cea însușită de capul diecezei.

A urmat aprobarea specială a episcopului, — aprobare fără de care Statutul n'are valoare, ca act bisericesc?

Răspunsul este: Nu! *Episcopul* n'a aprobat Statutul. Și nu l'a aprobat, pentru simplul motiv, că Statutul, fiind în contradicție cu doctrina fundamentală a Bisericii catolice, nici un episcop catolic din lume n'ar putea declara că și-l însușește.

În adevăr, pe exemplarul oficial trimis Ministerului, nu aflăm nici o urmă de adeziunea sau de aprobarea episcopului.

4. A patra mistificare.

În schimb aflăm altceva:

După textul Statutului votat de Adunarea din 1930, aflăm următoarea *Clausulă*, pusă în mod oficial de către Consiliul directorial al Statutului Catolic în ședința sa din 13 Maiu 1931, sub Nr. 1143/1931:

„Hotărârile Statusului rom.-cat. din Transilvania numai atunci sunt valabile și executorii, dacă la acelea aderează (le aprobă) — după cum arată și practica actuală — episcopul diecezan (în cazul de vacanță a Scaunului episcopesc, prepozitul capitular)“.

Această „clausulă“ este iscălită de vicepreședintele și de secretarul general al Consiliului dirigent și de G. C. Majláth, episcop. Va să zică, în loc de o declarație *ex cathedra* a episcopului, sau cel puțin de o declarație a Adunării Statului Catolic, care este supremul organ decisiv al Statului Catolic, — avem o „clausulă“ a Consiliului dirigent, care e un simplu „organ administrativ și executiv“, — clausulă prin care organul inferior dispune peste cele două organe superioare: Adunarea Statului și episcopul.

Evident că o astfel de clausulă, care anulează întreaga economie și întreagă doctrina Statutului, și pe care nici episcopul, care în calitate de președinte a iscălit-o și aprobat-o, nici Adunarea n-o poate accepta, este nulă ca efect și ea este pusă exclusiv cu gândul de a înșela buna credință a Ministerului de Cultă, și eventual pe a Mitropolitului de București și pe a Sfântului Scaun.

5. A cincea mistificare.

Sub textul Statutelor votate de Adunarea Statusului, ar fi trebuit să găsim pe lângă iscăliturile originale, aplicat sigilul Adunării. În realitate, găsim sigilul Consiliului dirigent. Motivul este acesta: Conform § 25 al Regulamentului din 1874 al Statutului catolic, sigilul Adunării din chestiune poartă inscripția „*Erdély püspöki egyházmegye*“, adică „Dieceza episcopală ardeleană“. Cum putea Statul catolic să recunoască la 1931 că el nu e Stat catolic, ci Dieceză episcopală?

Un alt moment: sub „clausula“ Consiliului Dirigent dela sfârșitul Statutelor ar fi trebuit să fie aplicat sigilul acestuia.

dar în locul lui găsim sigilul personal al episcopului Majlath.
— Motivul? — Ca Consiliul Dirigent să poată afirma ori când, că el n'a confirmat nici când în forme hotărâte și ireproșabile declarația din chestiune.

6. Alte mistificari.

Textul „clausulei“ însuș cuprinde alte trei mistificări: 1. că ar putea fi vorba de hotărâri ale Statului Catolic, câtă vreme o astfel de organizație nici nu există (există numai Adunarea Statului Catolic și Consiliul Dirigent al Statului Catolic), 2. că *aderarea* episcopului ar fi un lucru echivalent cu *aprobarea* și 3. că practica actuală ar fi că hotărârile la cari episcopul, sau *în caz de vacanță a scaunului episcopal, vicarul capitular*, nu aderă, n'ar fi executorii.

Adevărul, în acest din urmă punct este că episcopul e, prin însuș organizația Statului Catolic, forțat să „adere“ la tot ce fac laicii, voința lui fiind frântă prin anticipație. Situația episcopului față de hotărârile Statului Catolic e identică cu a funcționarilor cu demisia în alb.

În ce privește prevederea că hotărârile Statului Catolic în caz de vacanță a scaunului episcopal nu sunt valabile fără adăziunea vicarului capitular, — dacă această prevedere n'ar fi dela început o mistificare patentă, ar putea fi privită ca o adorabilă naivitate. În adevăr, cum ar putea infirma vicarul hotărârile Consiliului Dirigent prezidat de președintele laic, când acela nici măcar nu e membru al Consiliului și când Consiliul Dirigent nici nu este obligat să-i comunice hotărârile sale, după cum, de altfel, nu este obligat să le comunice nici episcopului?

RAPORTUL ÎN CARE SE PUNE STATUL CATOLIC CU STATUL ROMÂN PRIN STATUTUL ORGANIC.

După aceste câteva mistificări prealabile, al căror număr va spori într'un mod neașteptat în cursul cercetării ce va urma, să vedem: în ce raport se pune Consiliul directorial al Statului catolic față de Statul român, prin Statutul din chestiune?

Adresa prin care Consiliul Dirigent înaintează Ministerului. Statutul, invocă articolul 22 din legea Cultelor.

Ce cuprinde acest articol?

Iată textul respectiv:

„Art. 22. — Culte noi pot fi recunoscute în Stat, dacă confesiunea de credință și principiile lor religioase-morale nu vor fi

potrivnice ordinii publice, bunelor moravuri și legilor țării și dacă sistemul lor de organizare, conducere și administrare va fi în conformitate cu dispozițiunile legii de față.

Pentru obținerea recunoașterii, ele vor trebui să prezinte Ministerului Cultelor un Statut, cuprinzând confesiunea de credință, principiile religioase-morale și sistemul de organizare, conducere și administrare, care Statut, după ce va fi examinat de Ministerul Cultelor, va fi supus aprobării Corpurilor legiuitoare.

Recunoașterea dată unui cult nou poate fi revocată, pe aceeaș cale, dacă organele, corporațiile și membrii săi contravin în mod fățiș dispozițiunilor acestei legi și ale Statutului aprobat.

Așa dară, Statul Catholic vrea să fie un nou cult, în afară de cele prevăzute în legea Cultelor. După cât se poate bănuie din diferitele dispoziții ale Statutului, ar fi vorba de ceva în legătură cu „Dieceza episcopală romano-catolică ardeleană“, necunoscută nici de Legea Cultelor, nici de Concordatul încheiat între România și Sfântul Scaun.

În adevăr, Concordatul nu face nici un fel de amintire nici despre biserica *romano-catolică*, nici despre dieceza *ardeleană*; el vorbește numai despre cele trei rituri: a) grec, b) latin și c) armean, ale religiei *catolice apostolice romane* și despre dieceza de rit latin a Albei-Iuliei, sufragana a mitropoliei de București.

Statul catholic vrea să organizeze acum un nou cult „romano-catolic“, în afară de biserica Romei, de care, de altfel, nu face nici un fel de amintire, nici directă nici indirectă, și în afară de ierarhia catolică legală din România.

Dacă, precum ne îndreptățește să credem referirea la articolul 22, e în adevăr vorba de un nou cult, reprezentanții acestuia ar fi trebuit să înainteze, în cadrul Statutului și o confesiune de credință, dimpreună cu principiile religioase, urmând ca, după examinarea lor de către Ministerul Cultelor, să fie supuse aprobării Corpurilor legiuitoare. Dar o astfel de confesiune nu găsim în Statut.

*

Ce a determinat pe conducătorii Statutului Catholic să facă abstracție și de prevederile Codicelui dreptului canonic al Bisericii catolice, și de legile ungare, la cari obișnuiau până acum să se refere, și să ceară recunoașterea sa ca „cult nou“?

Răspunsul ni-l poate da doar împrejurarea, că conducătorii Statutului catholic au încercat în nenumărate rânduri, și mai ales dela 1923 încoace, să obție din partea Papei aprobarea Statutului Catholic, ca a unei organizații canonice a Bisericii catolice, fără însă să izbutească. Sfântul Scaun n'a aprobat niciodată Statul

Catolic, din simplul motiv că acesta este o organizație care, din punctul de vedere al doctrinei catolice fundamentale, este direct eretic.

Neputând fi recunoscut ca organizație catolică cu organizația de acum, și neputându-se supune doctrinei catolice — prin ceea ce și-ar pierde însăși rațiunea de a fi — era o consecință imperioasă ca Statul catolic ori să se desființeze singur, ori să se declare cult nou. Conducătorii Statului Catolic au ales formula din urmă.

*

Dar, am putea presupune că invocarea articolului 22 este o simplă greșală de condeiu, în loc de articolul 11, 12, sau 21.

Care ar fi atunci situația Statului Catolic?

Art. 11 și 12 spun: „Organizațiile cultelor istorice, create și reprezentate în conformitate cu sistemul lor de organizare și prevăzute în statute, (comunitățile, parohiile, protopopiatele, monastirile, capitulele, episcopiile, arhiepiscopiile, mitropoliile) sunt persoane juridice.

Culte le își vor conduce afacerile lor interne în conformitate cu Statutul lor de organizare, aprobat în condițiile legii de față”.

După cum vedem, articolele acestea, se referă la cultele istorice, care au personalitate juridică dobândită pe baza statutelor lor de organizare aprobate conform legii.

Dar, este Statul Catolic un *cult* istoric și are el personalitate juridică?

Conform articolului 21 din Legea cultelor, în afară de biserica ortodoxă, în Statul român mai există următoarele culte istorice:

- a) Cultul român greco-catolic (unit).
- b) Cultul catolic (de rit latin, greco-rutean și armean).
- c) Cultul reformat (calvin).
- d) Cultul evangelic-luteran.
- e) Cultul unitarian.
- f) Cultul armean-gregorian.
- g) Cultul mozaic.
- h) Cultul mahomedan.

De un cult regional, numit „Status romano catolic din Transilvania”, legea nu amintește nimic, nici pe față, nici aco-

Sau poate înțelege Statutul, că Statul romano-catolic ardelean este identic cu dieceza de Alba-Iulia?

Atunci, acest lucru trebuie spus limpede, fără nici un echivoc.

Numai că, — în acest caz, afirmațiunea Statului catolic ar ajunge în contradicție categorică cu realitatea. Căci, după cum reese din Șematismul Diecezei (ardelene) de Alba-Iulia, aceasta își are personalitatea sa proprie, întocmai ca și celelalte dieceze catolice din lume, compusă din o serie de organe: Capitlul, Consistoriul, Exactoratul, la cari se mai adaugă doar, în apendice, *Senatul dirigent diecezan*, constătător dintr'un număr de 24 „senatori”. În nici unul din Șematismele apărute până acum nu se face nici cea mai mică amintire despre o eventuală identitate a Diecezei ardeleni cu Statul romano-catolic ardelean, sau despre identitatea vre-unui organ de al aceleia cu Statul catolic, lucru, care chiar dacă s'ar face, ar fi cel puțin curios.

Renunțăm de a urmări la acest loc ipoteza pusă, rezervându-ne să revenim asupra ei în cursul discuției pe paragrafi, — și încheiem cu concluzia că, fie că am lua ca temei art. 22, invocat în adresă, fie că am lua art. 11—12, sau 21, — Statul Catolic se pune dela început într'o situație, pe care nimeni n'o poate accepta și care dovedește că Statul Catolic vrea pur și simplu să pescuiască în apă tulbure, în speranța că va găsi în Guvern român cu ochii închiși și cu mâna gata să aprobe ori ce neghiobie.

ANALIZA STATUTULUI ORGANIC.

După ce în cele precedente am constatat că nici titlul documentului, nici iscăliturile persoanelor cari l-au semnat nu ne dau nici cea mai mică lămurire asupra a ceea ce poate să fie în ade-văr Statul Catolic, ci tocmai dimpotrivă, că, dela primul moment se ridică o serie întreagă nu numai de nedumeriri și de echivoci, ci și de mistificări dintre cele mai îndrăznețe, — să vedem intrucât dispozițiile singuratice ale Statutului vor fi în măsură să înlăture echivocurile.

Pentru o mai bună evidență în cercetarea noastră, vom proceda, dând paralel cu dispozițiile Statutului nostru, și dispozițiile corespunzătoare ale Statutului și Regulamentelor anterioare ale Statului catolic, — toate rămase neaprobate și, deci, nevalabile.

Facem acest lucru, convinși că numai prin punerea față în față a momentului pe care-l redă Statutul actual, cu momentele

istorice anterioare, se poate preciza mai exact și mai obiectiv ceea ce ne interesează aici.

Organizația Statusului *diecezan* rom.-cat. din Transilvania.

după punctul 48 al Procesului verbal al Adunării generale din 9—15 Februarie 1868.

PREFATĂ.

Bisericii autonomia i se cuvine pe drept pretutindeni și peste tot locul. Fiind aceasta în Ardeal asigurată și prin lege, iar cerându-se prin nouăle stări inter-bisericești izvoarele din sistemul schimbat de guvernare, dezvoltarea și stabilirea Statusului romano-catolic mai vechiu, prin urmare se stabilesc cele ce urmează:

Capitolul I.

Enunțamentele fundamentale ale organizației.

§ 1. Sfera de drept și de autoritate ce i se asigură episcopului diecezan al Transilvaniei prin legile bisericești și regnicolare (ale țării), nu se atinge întru nimic și se păstrează în plină-i vigoare prin hotărârile cuprinse în regulile de față.

§ 2. Statusul diecezan romano-catolic din Ardeal, în baza autonomiei, ce i se cuvine lui legal, dsprăvește în mod de sine stătător și independent, afacerile ce-i cad în sfera-i de activitate.

Organizația Statusului rom.-catolic din Transilvania. (1931)

§ 1. Chestiunile școlare și materiale ale Diecezei episcopale romano-catolice ardelenale administrează prin organizația strămoșească Statusul romano catolic din Ardeal, în fruntea sa cu episcopul, în modul prevăzut în acest Regulament.

§ 3. Această autonomie bisericească o exercită:

a) în comunitățile bisericești: adunarea formată din membrii comunității și consiliul comunității bisericești ales în adunare;

b) în districtele protopopești, adunarea districtuală mixtă, constituită din preoții singuraticelor comune, din reprezentanții lor și din câțiva chemați;

c) pentru dieceza întreagă, adunarea Statusului formată din delegații districtelor (cercurilor) protopopești, din alți delegați, precum și din membri clerici și mireni ne-supuși la alegere și Consiliul bisericesc suprem statornic.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Din compararea celor două texte, bate imediat la ochi deosebirea fundamentală dintre concepția dela 1868 și dintre cea dela 1931. La 1898 se prevedea organizația și administrația Diecezei ardelenne pe baza sistemului reprezentativ mixt (clerici și mireni), de sus până jos, pe lângă respectarea tuturor drepturilor de până aci ale episcopului. Cuvântul de *Status* nu însemna ceva în afară sau mai presus de Dieceză, ci era identic cu dieceza organizată pe baza sistemului amintit.

Ce ne spun dispozițiile fundamentale dela 1931?

Cel dintâi lucru care ne izbește este că, Statul catolic nu se mai confundă cu dieceza și nici nu mai e *diecezan*. — Dar atunci, ce este el, în esență? La această întrebare este imposibil de dat un răspuns. Căci din § I nu putem înțelege: ce este Statul Catolic, ci înțelegem doar atât, că el administrează prin organizația(?) strămoșescă(?) în fruntea sa cu episcopul, chestiunile școlare și materiale ale diecezei episcopale ardelenne.

Ceeace se poate stabili cu precizie în baza § I este că: 1. există o dieceză episcopală ardeleană și 2. există un Stat romano-catolic din Ardeal. Acest Stat Catolic are „organizație strămoșească”, cu ajutorul căreia administrează chestiunile școlare și materiale ale diecezei de sub Nr. I.

Ipoteza noastră, deci, emisă în legătură cu eventualitatea confundării § 22 din legea cultelor cu § 12, în sensul că Statul catolic s'ar socoti eventual, identic cu dieceza, este exclusă atât prin deosebirea de concepție absolut evidentă dintre textul dela 1931 și cel dela 1868, cât și din modul clar, în care se vorbește despre Dieceză și Stat catolic, ca despre două autorități aparte.

Dacă, Statul catolic dela 1931 ar fi identic cu Dieceza, ca la 1868, atunci nu s'ar putea spune că cele două organe ale diecezei Statusului sunt: Adunarea Statusului și Consiliul direcțional, câtă vreme se știe că dieceza își are în mod real organele sale bine cunoscute: Capitulul, Consistoriul și Exactoratul.

In loc de organizații legale — Organizații strămoșești

Rămâne să ne gândim, în lipsa oricărei precizări a conținutului noțiunii Statului rom. cat. ard.: ce vrea să înțeleagă § 1 sub „organizația strămoșească”? — Trebuie, însă, să ne manifestăm mirarea că Statul Catolic se referă, și încă tocmai, în § 1 al Statutului său la o astfel de instituție, fără să ne dea nici cea mai mică deslușire asupra ei, obligându-ne să cercetăm înșine misterul, — lucru, pe care în interesul cauzei nu vom întârzia a-l face.

Dar mai întâi de toate, legile în ființă admit, fără nici o rezervă, legalitatea „organizațiilor strămoșești”, ori care ar fi ele?

În privința aceasta, Concordatul încheiat între România și Sfântul Scaun, nu face amintire despre astfel de organizații, ci admite numai „organe canonic și legal constituite” (art. IX). Tot astfel și Legea Cultelor (art. 11, 14, 16 etc.).

CE A FOST STATUL CATOLIC ÎN SECOLUL XVI—XVIII.

Care este „organizația strămoșească” a Statului Catolic?

Se vorbește de un Stat Catolic în secolul XVI—XVIII. Dar aceasta era o organizație politică, care cuprindea în sine pe deputații catolici din Dieta ardeleană, și nu era un organ administrativ-bisericesc. Era ceva analog cu „Partidul centru” din Germania de astăzi sau cu „Partidul evreesc” din Parlamentul României.

Nimeni n'ar putea pretinde, în mod serios, ca unei astfel de „organizații”, ori cât de „strămoșești”, să i se dea în mână administrarea chestiilor școlare și materiale ale unei dieceze.

Se mai poate vorbi de organizația *strămoșească* a Statului Catolic dela 1866. 1868. 1873 încoace, deși ar fi fost mult mai sim-

plu și mai practic să se fi invocat organizația *legală* a lui, — dacă așa ceva ar exista în adevăr.

CE A FOST STATUL CATOLIC DUPĂ 1873.

Care este situația legală a Statului Catolic în utimele patru decenii ale erei maghiare?

După Unirea Transilvaniei cu Ungaria (1867), Ungurii catolici ardeleni, în dorința lor de a pune mâna pe averile zise catolice, pe cari din cauza că erau fundațiuni regeste, făcute cu scopuri de natură publică, le administra, ca în întreaga Ungaria, Statul, cu ajutorul unei Comisiuni a lui, — au intervenit la Guvern ca să treacă sfera de atribuțiuni a acestei Comisiuni, ce urma să fie desființată pe urma Unirii, asupra Diecezei ardelenice însăși, care avea să fie organizată de aci înainte, cu abstracție dela sistemul monarhist al Bisericii catolice universale pe baza sistemului reprezentativ, cu participarea laicilor, alături de preoți și într'un număr preponderent față de aceștia. Acestei organizații diecezane „autonome“ ei doriu să-i zică „Status romano-catolic diecezan ardelen“.

Guvernul maghiar nu s'a pronunțat cu privire la noua organizație a Bisericii ardelenice, rezervându-și dreptul de a încerca o nouă organizare autonomă a întregii biserici din Ungaria, în sensul că puterea Papei asupra ei să fie cu totul anihilată, în schimb Biserica să fie pusă de acord cu interesele Regelui, ca patron suprem al ei, și cu Statul, care ținea să-și asigure în Biserica catolică și pe mai departe un sprijin în vederea scopurilor lui naționale și sociale. Deasemenea, Guvernul a refuzat să dea bisericii ardelenice averile pe cari acesta le cerea. Tot ce a aflat de bine să-i acorde, în principiu, a fost ca agendele Comisiei catolice din sânul Guvernului ardelen de până aci, să fie administrate *cu influența* Adunării diecezane și a Comisiei alese de aceasta, după anumite modalități pe cari avea să le stabilească Guvernul. În privința averilor, Guvernul a menținut mai departe vechea situație de până aci.

Ce se înțelege sub formula : *Cu influența Statului Catolic.*

Aceasta o putem ști dacă vom apela la anumite izvoare istorice anterioare. Dintr'un document dela anul 1760 aflăm că administrarea chestiunilor respective se făcea înainte „*sub influxu et directione Guvernii*“. Acum, Guvernul lasă Statului catolic *influxul*, ținând mai departe pentru sine *direcțiunea*.

„Cu influență”, — înseamnă că organul care va fi însărcinat cu administrarea averilor din chestiune, va cere totdeauna și părerea și eventual concursul diecezei, — dar nici de cum că organele diecezei însăși le vor administra.

Atăta a aprobat Guvernul maghiar, prin două rescripte (Nr. 896 din 1867 și 1008 din 1873), ale Ministerului Instrucției, refuzând totodată, în mod absolut consecvent, de a aproba Statutele și Regulamentele înaintate lui spre aprobare de către gruparea în-ighebată adhoc sub numirea de Stat Catolic. Și această aprobare s'a făcut numai cu caracter provizor, până la stabilirea autonomiei întregii Biserici din Ungaria, când dieceza ardeleană avea să fie supusă legii generale de organizare.

Cum se concepea în vechea Ungarie «autonomia catolică.»

În ce privește spiritul general al autonomiei, el nu era nici strict confesional, în sensul că ar fi urmărit o constituire separată a singuraticelor părți constitutive ale Bisericii catolice, dimpotrivă prevedea o singură autonomie pentru toate riturile, înglobând în sine și pe greco-catolicii români, — și nici în sens universal catolic, ci în sensul unui catolicism național maghiar regnicolar, sub o anumită tutelă a Regelui și a Statului. Noțiunea autonomiei avea cu totul alt înțeles decât cel obișnuit. Noi redăm acest înțeles specific unguresc, așa cum îl aflăm în definiția lui Dr. M. Bochkor, teoreticianul autorizat al Statului Catolic:

„Organizarea autonomă regnicolară a Bisericii catolice, în sensul că să cuprindă în ea și elementul laic, de drept se bazează pe amestecul Statului; ea este alcătuită de puterea de stat și în bazele ei, este circumscrisă de acesta.

Organizarea legală a organului de conducere autonomă în preponderență laică și stabilirea în cadrele acestuia a îndreptățirii cărmuirii bisericii de către laici nu este o împuternicire dată din partea Statului, de care se bucură Biserica, dacă vrea, și pe care o poate neglija, dacă nu ar voi-o, ci este o prescripție legală obligatoare, așa că în Ardeal, ierarhia, din punctul de vedere al dreptului de stat, nu este îndreptățită de a proceda singură în cadrul sferei prescrise de legi, ci anumite lucruri le poate hotărî și executa numai împreună cu laicii, „în înțelegere cu ei” și cu „deopotrivă plăcere a lor“*).

*) Dr. M. Bochkor: Az erdélyi katholikusok autonómiaja, Cluj. 1911, pag. 249.

STATUL CATOLIC — O INSTITUȚIE EFEMERĂ ÎN ERA MAGHIARĂ.

Așa dară, autonomia, în vechea Ungarie era concepută ca un mijloc cu ajutorul căruia să poată fi contrabalansată puterea Bisericii catolice universale, în favorul intereselor naționale și de Stat; ea nu era cătuș de puțin înțeleasă ca o izolare a Bisericii față de Stat, sau ca o independență a ei.

Că unii au putut înțelege și altfel autonomia, aceasta o admitem, dar tocmai fiindcă ei o înțelegeau altfel, Statul ungar n'a aprobat nici până în ziua de azi autonomia catolică, rămasă un simplu deziderat, atât pentru vechea Ungarie, cât și pentru Transilvania.

Statul catolic ardelean, așa cum am văzut din § 1 că a fost conceput la 1868, n'a luat ființă nici când. Ceeace a existat totuși, sub acest nume, dela 1873 încoace, este o stare de fapt cu totul depărtată de ceea ce era sau se credea că este autonomia, — o stare de fapt de un caracter cu totul imprecis, instabil și fără nici o legalitate. În locul diecezei contemplate la 1868, cu toate organele ei emanate din sistemul reprezentativ, am avut mai departe, Dieceza cu organele ei tradiționale și, în plus, cu două organe hibride, necadrate în mod organic până în ziua de astăzi, numite Adunarea Statului Catolic și Consiliul Dirigent al Statului Catolic, — organe cari funcționează în afară de prevederile statutelor și regulamentelor, neaprobrate nici acestea. Organele acestea au fost privite de toate guvernele ungurești ca ceva provizor, fiind tolerate exclusiv din considerația că s'au pretat la rolurile pe care li le-au dictat acela (Vezi: O. Ghibu: *Un anachronism și o sfidare: Statul rom.-cat. ardelean*, passim).

În ce privește averile pe cari Statul catolic le-a reclamat pentru sine, Statul ungar niciodată nu i le-a pus la dispoziție, și s'a îngrijit de administrarea lor așa cum a aflat el de bine, prin organe proprii. Situația aceasta s'a menținut până la 1919, când a început era românească.

Așa se prezintă „organizația strămoșească” a Statului Catolic în era constituțională maghiară (1867—1918), cu o pseudo-autonomie de un caracter hibrid, nerecunoscută canonicște de Papa și juridicește de Statul ungar, fără personalitate juridică și fără o situație lămurită sub nici un aspect.

Prin această organizație strămoșească intenționează Statul catolic să administreze în România chestiunile diecezei ardelenice?

„ORGANIZAȚIA STRĂMOȘEASCĂ” DIN ERA ROMÂNEASCĂ.

Sau poate că înțelege sub „organizația strămoșească” Statul catolic care a funcționat în era românească, de 12 ani încoace?

Așa ceva, probabil că i-ar conveni, însă este întrebarea dacă ceeace România a tolerat înainte de a fi avut o Lege a Cultelor și un Concordat, ca stare de fapt, va afla oportun să sancționeze și ca stare de drept.

În adevăr, sub guvernarea românească, grație unei serii de motive cari nu fac multă onoare primei epoci din viața României întregite, Statul Catolic a izbutit să ajungă stăpân nu numai pe o autonomie absolută, dar pe o adevărată suveranitate. El a ajuns stăpân pe imensele averi publice, zadarnic solicitate dela Statul ungar veacuri de-a rândul, — el a ajuns să diriguiască învățământul public din dieceza ardeleană, într'un sens național maghiar direct ostil statului, — el a ajuns să se emancipeze de sub supravegherea Regelui și a Statului, și să lupte împotriva acestuia cu toate armele iertate și neiertate. — Statul Catolic și-a dat o organizație faptică, pe care n'a avut-o niciodată înainte și pe care acum vrea să o facă prin Statutul din chestiune, și de drept.

Acesta este tot rostul Statutului și aceasta este și explicația nenumăratelor echivoceuri cu cari operează, în speranța că, *după cum i-a reușit până acum în România mare să arunce nisip în ochii oficialității, prin mistificări, prin falsificări de documente și prin sfidări, va reuși și de astădată.*

Statul catolic — cetățuie națională maghiară.

După această digresiune istorică, cu totul necesară pentru a ne putea da seama, ce înțelege Statutul sub „organizația strămoșească”, prin care Statul Catolic vrea să conducă afacerile Diecezei „din Transilvania”, — să revenim la cercetarea mai de aproape a articolelor din Statut.

În § 2 se prevede că Statul Catolic în locul organelor *diecezane* prevăzute la 1868, are numai două organe *nediecezane*: Adunarea Statului, care este „organul decisiv suprem al Statului Catolic”, și Consiliul Directorial, „organul administrativ” al acestuia.

Constatăm deci, că în timp ce Adunarea Statului este privită ca „organul decisiv suprem”, despre drepturile episcopului nu se mai face nici cea mai mică amintire. — Explicația? — Statul Catolic nu este contemplat ca o organizație religioasă, ci ca o cetățuie națională maghiară, care nu-i permis să poată fi

primejduită în viitor de episcopul, care mâine-poimâine ar putea fi un bun cetățean și patriot român. De aceea, Adunarea Statului Catolic, ca și Consiliul dirigent, trebuie să fie organe mai presus de episcop, mai presus de dieceză și în afară de ea.

In afară de Dreptul canonic.

De altfel trebuie să amintim că în proiectul de Statut, elaborat în primăvara anului 1930, după lungi debateri, Statul Catolic era considerat ca organ eparhial. Iată paralel cele două texte:

Proiectul de Statut organic elaborat de Consiliul Diri- gent, la 1930.

Chestiunile școlare și materiale ale diecezei episcopale romano-catolice ardelen, le administrează prin organizația strămoșească în frunte cu episcopul, Statusul romano-catolic ardelen *ca organ al eparhiei, care funcționează conform canoanelor 1519—1521 ale Codexului*, după modalitățile prevăzute în acest Statut.

Statutul organic votat de Adu- narea generală la 1930,

Chestiunile școlare și materiale ale diecezei episcopale ardelen le administrează prin organizația strămoșească Statul Catolic din Ardeal, în fruntea sa cu episcopul, în modul prevăzut în acest Regulament.

Intreg textul subliniat din coloane I a fost lăsat afară. Omiterea lui era o necesitate care decurgea în mod imperios din întreaga economie a noului Statut. Căci, dacă s'ar fi menținut caracterul de organ eparhial al Statului Catolic, ar fi urmat să se arate și raportul în care el stă cu celelalte organe eparhiale și să fie supus episcopului după aceleași criterii, după care sunt supuse și acestea din urmă și după care ele funcționează în întreaga lume catolică.

Deodată cu caracterul eparhial al Statului Catolic s'a abandonat și Codicele dreptului canonic, ca neputând servi de temelie a Statului Catolic conceput ca organizație politică maghiară.

Ce este, în rezumat, Statul catolic.

Rezumând primii doi paragrafi cari cuprind dispozițiile generale, constatăm că Statutul prevede în mod clar o organizație

a Statutului rom.-cat. din Transilvania". Fără să se spuie despre ea altceva, decât că este „organizație strămoșească” și că are în fruntea sa pe episcopul, aflăm din § 2 că ea are două organe: Adunarea Statului și Consiliul Direcțional.

Cu privire la acest înțeles al titlului și al primilor doi paragrafi nu încapă nici un fel de îndoială. În nici un caz, din textul clar al acestor paragrafi, nu s'ar putea trage alte concluzii, ca d. ex. aceea, că St. Cat. este un organ oarecare al eparhiei „ardelene”, sau că Statul Catolic ar fi numai o formulă sau un nume pentru autonomia diecezei ardelenene, fie în sensul de absolută neatarnare de orico alt factor extern, fie în acela de conducere mixtă a eparhiei, prin clerici și mireni. Cuvântul „autonomie” de altfel, nu se întâlnește de loc în Statute, în nici o accepțiune. Dimpotrivă, atât din titlu, din primii paragrafi și din întreg cuprinsul Statutului, se vede clar că este vorba de o organizație propriu zisă, de o instituție, care are o personalitate proprie bine distinctă, în afară de organizația diecezană.

CÂTEVA PARANTEZE LUNGI, DAR NECESARE.

Cum concep conducătorii Statului Catolic — înafară de Statut — noțiunea organizației lor.

Nu atâta din nevoia de a ne lămuri definitiv asupra noțiunii exacte a Statului Catolic, cât mai cu seamă pentru a evidenția cu documente absoluta lipsă a oricărei clarități și consecvențe cu privire la această noțiune la înșiși conducătorii, mai vechi și mai noi, ai Statului Catolic, vom da aici o seamă de enunțiațiuni de ale acestora, punându-le față în față cu stipulațiunile Statutului.

Ce zicea despre Statul catolic episcopul M. Fogarassy, la 1868.

Vom cita în locul întâi părerile exprimate de episcopul catolic de Alba-Iulia, M. Fogarassy, într'un raport către Guvernul ungar, prin care înainta lucrările Adunării dela 1868, în care s'a alcătuit pretinsul Statut organic al St. Cat.

Concepția care stă la baza Statului Catolic, zicea episcopul Fogarassy — este o concepție eronată și în flagrantă contradicție atât cu organizația Bisericii catolice, cât și cu înțelesul istoric al Statului Catolic. St. Cat. este conceput ca „o corporațiune cu totul independentă de episcop, ruptă de el nu numai

geografic, ci și spiritual și moral, influența Bisericii asupra ei nefiind asigurată nici măcar cu un singur cuvânt... Statul Catolic vrea să răpească pentru sine întreaga ocărnuire bisericească asupra tuturor afacerilor, exercitând-o din Cluj, independent de episcop... Instituție separatistă... menită să distrugă unitatea bisericii noastre și să împingă ierarhia ardeleană într-o prăpastie fatală". — „Parlament catolic", bazat pe o doctrină față de care „Biserica catolică nu numai că se ține departe, dar o condamnă pe față, ca pe o erezie". — (Vezi *Ghibu*, o. c., pag. 354, ș. a.).

Părerile episcopului G. C. Majláth.

După aceste cuvinte ale primului episcop, care mai târziu a lucrat, totuși, cu Statul Catolic, pe care l-a modelat însă după părerile lui, — iată cuvintele ultimului episcop, actualul conducător al Statului Catolic, Gustav C. Majláth.

Intr'un raport trimis Papei, la 1903, episcopul Majláth printre altele a vorbit și despre „instituția specială a diecezei lui, care se cheamă Autonomia Statusului catolic ardelean". Acelaș episcop, definea în prefața unei broșuri franceze alui Dr. E. Gyárfás, Statul Catolic ca „organizația autonomă a catolicilor din Ardeal". În ambele cazuri, episcopul vorbind pentru străinătate, considera Statul Catolic ca ceva *general* catolic, nu *romano*-catolic. O procedare inversă ar fi trezit în cititori nedumeriri.

După cum vedem, în cazul prim, Majláth vede în St. Cat. un principiu (autonomia), iar în al doilea o organizație concretă, nu un simplu organ al autonomiei.

Mai interesant este următorul fapt provocat de episcopul Majláth la 1924. În acel an el a cerut, printr-o adresă oficială, Ministerului de Culte să declare că Consiliul Dirigent al Statului Catolic este persoană juridică și ca atare, „în calitatea sa de persoană juridică în frunte cu episcopul președinte și cap al eparhiei, cu drept reprezintă cauzele bunurilor Diecezei sau ale Statusului". Aici, par'că s'ar face o deosebire între *eparhie* și *dieceză* și s'ar afirma că dieceza sau statusul e tot una dar ambele sunt ceva abstracte, organizație concretă fiind numai Consiliul dirigent, care numai ca organizație putea pretinde personalitatea juridică, știut fiind că organele reprezentative nu pot avea o astfel de personalitate.

E interesant, mai departe, că episcopul afirmă că Consiliul dirigent are în fruntea sa pe episcop, ca președinte, câtă vreme adevărul este că președintele efectiv al aceluia este mai mult președintele laic din Cluj. Episcopul, care rezidează în Alba-

Iulia, numai arareori are ocazia de a prezida Consiliul dirigent. — Trecerea sub tăcere a faptului concret, bazat pe însuși Regulamentul Consiliului Dirigent, este simptomatică.

Trebue să reținem că, la această cerere Ministerul a răspuns numind Consiliul Dirigent, simplu Consiliu de *Administrație*, și declarând pur și simplu că acesta— „reprezentat prin episcopul, poate sta în instanță în orice chestiuni judecătorești”. Așa dară Ministerul nu-i recunoaște personalitatea juridică și admite starea lui în instanță numai cu condiția ca el să fie reprezentat prin episcopul. Despre președintele laic nu vorbește nimic.

Totuș, episcopul ținea atât de mult la personalitatea juridică a Consiliului Dirigent, încât, neputând-o obține de la Minister, a furisat-o în traducerea maghiară autentică a documentului, intercalând în ea aceste trei cuvinte: „având personalitate juridică”, și publicând-o în ediții oficiale ale Statului catolic de cari s'a folosit apoi atât în fața instanțelor românești, cât și la Liga Națiunilor. (Cf. *Ghibu*, pag. 86 și 373, ș. u.).

De curând, Ministerul Instrucțiunii, constatând atât incompetența Ministerului Cultelor și Artelor de a da astfel de recunoașteri, cât și falsificarea comisă de conducătorii Statului Catolic în frunte cu episcopul, a retras adresa cu pricina.

Pentru a fi complet edificați asupra acestui punct, trebue să mai adăugăm că și secretarul general actual al St. Cat., Dr. B. Jánossy, afirmă că Consiliul Dirigent are personalitate juridică „recunoscută în mod oficial” prin adresa ministerială din „chestiune”. (*Ghibu*, pag. 154).

Păreră primului secretar al Statului catolic.

Conform mărturisirii lui Carol Veszely, care a fost cel dintâi secretar al St. Cat. și care a studiat foarte amănunțit dezvoltarea istorică a acestuia, publicând asupra lui două mari volume de documente, — până în secolul XIX, Statul Catolic a fost o organizație politică, respectiv un organ de stat. Incepând cu anul 1874, Statul Catolic, a devenit o instituție diecezană și, în consecință, stă sub jurisdicția episcopului, care conform organizației Bisericii catolice, este legiuitorul și cărmuitorul eparhiei. (Vol. II, 459).

Păreră canonistului aulic al episcopului Majláth.

Tot atât de interesantă este opinia profesorului de drept canonic dela Teologia din Alba-Iulia, Dr. *St. Jakubek*, teoreticianul aulic al episcopului Majláth. Jakubek scrie:

„Statusul este acea organizație a reprezentanților clerici și mireni, aleși de totalitatea credincioșilor catolici ardeleni, care ajută pe preoți la administrarea unei părți a averii diecezană și la conducerea instituțiilor susținute din acele averi. Aceasta este definiția riguroasă a St. Cat., din punctul de vedere al Dreptului canonic“.

„In dezvoltarea sa istorică a trebuit să ție seamă de dreptul de patron suprem al Regelui ungar, întrucât administrarea averilor atingea și sfera de competență a inspecțiunii lui prea înalte. Fără de adeziunea patronului suprem nu ar fi fost perfectă baza de drept a Statusului“.

„St. Cat. n-are putere nici preotească, nici învățătorescă, nici diriguitoare. Statul Catholic administrează numai o parte a averii diecezei, și diriguiește școlile și institutele de educație susținute din această avere, prin alegerea corpului didactic al acestora și prin controlarea activității lui. Așadar, dintre drepturile episcopului, St. Cat. exercită numai o parte a administrației bunurilor și a diriguirii personalului didactic... Episcopul se împărtășește cu Statusul exclusiv în ce privește câteva drepturi de administrare a bunurilor și de personal didactic“.

(Vezi „Trecutul și prezentul catolicismului ardelean“, pag. 376).

Conform acestei definiții, St. Cat. ar fi organul *auxiliar* al Consistorului și al Capitlului diecezan din Alba-Iulia, în unele chestiuni. Organele *administrative* ale *tuturor* averilor din dieceză ar fi, ca în întreagă lume catolică, Consistorul și Capitlul.

Interpretând canonul § 1520 din Dreptul canonic, același profesor de Drept canonic dela Seminarul din Alba-Iulia, zice: „In conformitate cu § 1. al canonului 1520, pentru supravegherea întregii averi diecezană episcopul ar trebui să numească doi sau mai mult bărbați ca membri ai Comisiunii centrale din Alba-Iulia“. (Pag. 389).

„Esențialul este, după cum rezultă din acest canon, ca în supravegherea averii episcopul să aibă la dispoziție sfătuitori (consilieri). Statul Catholic, în baza uzului strămoșesc, exercită acea misiune *pe lângă episcop*“ (!!).

Incheierea lui Jakubek:

„Incetând de prezent asupra Ardealului dreptul de patron suprem al Regelui ungar, întreaga avere de sub administrația Statului Catholic, care și altfel este de origină catolică și formează proprietatea Bisericii catolice, a trecut în proprietatea Bisericii“.

Părerea fostului referent al Statului catolic:

Dr. G. Fejér.

Iată acum cuvintele canonicului Dr. G. Fejér, fost referent al Statului Catolic :

„Statul Catolic este un subiect de drept viu și personalitate juridică (morală): el e organizație catolică diecezană, e mână dreaptă a episcopului. Teoria i-o pot discuta savanții preocupați, însă dreptul lui la viață ca organ al autonomiei, i l-au hotărât rezoluțiile regale și episcopii, cari au trăit în Status și cu Statusul“. (Vezi: „Trecutul și prezentul catolicismului ardelean“, pag. 321).

„Cel mai extrem, cel mai mare for, organul constitutiv de drept al autoconducerii, este Adunarea Statusului“ (ib. pag. 324).

Teoria actualului secretar general al Statului catolic

Actualul secretar general al Statusului Catolic, B. Jánosy, concepe Statul Catolic ca „autoconducerea ardeleană“. În continuare el stăruie asupra caracterului St. Cat. de luptător în contra puterii de stat.

„Autoconducerea catolică ardeleană — zice Jánosy, — în cursul întregii ei istorii, a trebuit să poarte lupte de apărare împotriva încercărilor de tot felul ale puterii de stat, căreia, în mod firesc, nici o autonomie nu-i e simpatică“.

De altfel — continuă Jánosy: „Cuvântul *Status*, din punctul de vedere al conținutului, nu este mai mult decât o simplă denumire. Catolicii, cari luptau pentru drepturile lor, își înaintau supt acest nume gravaminele și cererile la Dietele ardeleni și cu acest cuvânt voiau să desemneze comunitatea autonomă, corpul organic, desigur, pentru ca în chipul acesta să poată păși mai energic cu cererile și gravaminele lor“ (o. c., pag. 416).

Cu alte cuvinte, St. Cat. nu este egal cu dieceza, nu este nici un organ al acesteia și nu este nici o organizație proprie zisă, ci numai un nume.

Concepția actualului secretar general despre Consiliul Dirigent.

Nespus de interesantă este concepția actualului secretar general despre Consiliul Dirigent, concepție care explică mai bine, poate că, decât orice altă încercare a noastră, întreg misterul Statului Catolic. — B. Jánosy zice:

„Partea integrantă organică a autoconducerii catolice este Consiliul Dirigent. Acesta este organul administrativ central al autoconducerii. — este organul executiv al Adunării Statusului, dar în afară de aceasta este și autoritate care se manifestă și într'o sferă de drept independentă, cu alte cuvinte el este și instituție organică independentă a autonomiei catolice ardelen, care este îndreptățită, pe baza legii, să procedeze într'o anumită sferă de drept, stabilită în izvoarele de drept autonome...”

„Dela constituirea lui, la 1873, încoace, Consiliul Dirigent, prin oficiul său central îmbogățit cu diferitele lui Secțiuni, activează încontinuu ca organ înzestrat cu sferă de competență autonomă...”

„Trebuie să stăruim aci din nou asupra acelei nespuse de greșite concluzii a unora, că Consiliul Dirigent al St. Cat. ar fi succesorul de drept al așa zisei Comisii catolice. E succesor de drept întru atâta, întrucât prin încetarea acesteia, a luat asupra sa conducerea afacerilor autonome, dar nu e succesor de drept întru atâta, întrucât Comisia catolică nici odată n'a fost instituție autonomă, ci exclusiv oficiu administrativ, instituit de stat“ (o. c., pag. 419).

Cu alte cuvinte, instituția autonomă nu este Statul Catolic, ci Consiliul Dirigent. Statul Catolic e numai un nume, un cuvânt. Consiliul Dirigent din Cluj, compus și condus aproape numai de mireni, este deci organul autonom de conducere a diecezei de Alba-Iulia, având o personalitate juridică propriu zisă.

Consiliul Dirigent — Consistoriul Statului catolic.

Ce accepțiune curentă a căpătat Consiliul Dirigent, despre aceasta ne putem încredința din cazul curios că, într'un anume moment, sub Nr. 3663/1929, a dat o adresă, către Curatorul bisericii piariste, care adresă a fost tradusă în românește de către slujbașii Statusului, în sensul că Consiliul Dirigent este *Consistoriul Statusului romano-catolic din Ardeal*. (Vezi: Ghibu, o. c., pag. 333).

BILANȚUL PĂRERILOR CONDUCĂTORILOR STATULUI CATOLIC.

Să rezumăm, deci, părerile factorilor oficiali ai Statului Catolic cu privire la noțiunea acestuia, respectiv a Consiliului Dirigent.

1. St. Cat.: „o corporațiune cu totul independentă de episcop”; „instituție separatistă”; — Parlament catolic... Erezie (Episcopul Fogarassy).

2. St. Cat.: „instituție specială a diecezei”, „organizație autonomă a catolicilor din Ardeal” (Episcopul Majláth).

3. Cons. Dir.: „persoană juridică, care reprezintă cauzele bunurilor Diecezei sau ale Statusului” (Ep. Majláth).

4. St. Cat.: „instituție diecezană, care stă supt jurisdicția episcopului, legiuitorul și cărmuitorul eparhiei” (Veszely).

5. St. Cat.: „organizație, care ajută pe preoți la administrarea unei părți a diecezei” (Jakubek).

6. Baza de drept a St. Cat. nu este perfectă fără adeziunea Regelui, ca patron suprem (Jakubek).

7. St. Cat.: „în baza uzului strămoșesc” exercită „pe lângă episcop” misiunea de „sfătuitor” cu privire la administrarea averilor bisericești” (Jakubek).

8. St. Cat.: „un subiect de drept, viu și cu personalitate juridică” (Fejér).

9. St. Cat.: „organizație catolică diecezană, — mâna dreaptă a episcopului” (Fejér).

10. Adunarea St. Cat.: „cel mai extrem, cel mai mare for; organul constitutiv de drept al autoconducerii” (Fejér).

11. St. Cat.: „autoconducerea catolică ardeleană” (Jánossy).

12. St. Cat.: „din punctul de vedere al conținutului, nu este decât o simplă denumire”. (Jánossy).

13. Cons. Dir.: organul administrativ central al autoconducerii (Jánossy).

14. Cons. Dir.: e în acelaș timp „și autoritate, care se manifestă și într-o sferă de drept independentă” (Jánossy).

15. Cons. Dir.: „instituție organică independentă a autonomiei ardelenene”, — „organ înzestrat cu o sferă de competență autonomă”. — „instituție autonomă” (Jánossy).

16. Cons. Dir.: „Consistorul Statului romano-catolic ardelean”.

Dacă Consiliul Dirigent e autonom, atunci care este situația Adunării Statului Catolic?

9. CE ESTE ADUNAREA STATULUI CATOLIC?

Dacă vom cerceta adresele telegrafice trimise de ea, mai ales în ultimii 10 ani, Papei, Regelui și diferiților miniștri, vom constata că Adunarea Statului s'a prezentat, și ea, în nu mai puțin de 16 feluri, și anume:

1. Congregația anuală a autonomiei străvechi a diecezei ardelenene.

2. Congresul anual al autonomiei strămoșești a catolicilor ardeleni.

3. Congresul anual al Statusului rom. cat. ardelen.

4. Congresul anual al catolicilor eclesiastici și mireni ai eparhiei Transilvaniei.

5. Delegații catolici eclesiastici și mireni ai eparhiei Transilvaniei.

6. Adunarea generală a eparhiei rom. cat. ardelen.

7. Adunarea generală a diecezei ardelen.

8. Congregația generală a autonomiei strămoșești a catolicilor din dieceza Transilvaniei.

9. Statul Catholic al diecezei Transilvaniei.

10. Congresul anual al delegaților eclesiastici și laici ai diecezei transilvane.

11. Congresul universal al credincioșilor diecezei ardelen.

12. Delegații credincioșilor diecezei ardelen.

13. Credincioșii romano catolici ai diecezei ardelen.

14. Congresul deputaților catolicilor diecezei Transilvaniei.

15. Nobilii și delegații credincioșilor diecezei Transilvaniei.

16. Credincioșii diecezei ardelen, preoți și mireni.

Ce încheiere se poate trage din această neobișnuită variație a numelui unei organizații de caracter public?

Se poate stabili, oare, din toate aceste laxo și confuze titluri un înțeles precis al „organului decisiv suprem?”

O NOUĂ TEORIE POSTSTATUTARĂ.

Înainte de a pune față în față teoria exprimată în primii paragrafi ai Statutului, cu teoriile de mai sus, trebuie să mai înregistrăm o altă teorie, nouă, elaborată adhoc, după alcătuirea și votarea Statutului și provocată de necesitățile unui proces pe care Statul Catholic îl are cu Statul român înaintea instanțelor judecătorești din Cluj. Reprezentantul Statului român, ridicând incidentul că St. Cat. n'are personalitate juridică și, în consecință, nu poate sta în instanță, St. Cat. a răspuns printr'un lung memoriu, din care reținem următoarele:

În ce privește afirmația că St. Cat. n'are personalitate juridică — „suntem de acord cu părății (Statul român), că St. Cat. este un organ de manifestare a autonomiei diecezei rom. cat. din Ardeal. Deci, nu este o autonomie distinctă de aceea a episcopiei rom. cat. ardelen, fiindcă atât episcopia însăși, cât și St. Cat. au acelaș cap, pe episcopul”...

Va să zică: deși episcopia e episcopie și Statul Catholic e Stat Catholic. — prin faptul că amândouă au acelaș cap, ele sunt totuși identice! Cu logica aceasta, am putea spune că Statul Ca-

catolic e egal cu „Societatea literară“, prin faptul că episcopul Majlath este și președintele acesteia.

„Afirmațiunea pârâtului că St. Cat., reprezentat prin subsemnatul Consiliu Dirigent, nu are personalitate juridică, din motivul că nu suntem înregistrați la Tribunal, este neîntemeiată, fiindcă, în baza dispozițiilor art. 1 din Legea pentru persoanele juridice din 5 Februarie 1924, suntem persoană juridică de drept public, creată prin lege, și deci, în conformitate cu dispozițiile art. 2 din aceeași lege, numai persoanele juridice de drept privat sunt obligate a obține înregistrarea la Tribunal“.

Deci, Statul Catholic și nu Consiliul Dirigent — e personalitate juridică!

„In privința că suntem persoană juridică de drept public, credem că nu este necesară o dovadă specială, de fapt ce Constituția țării acordă autonomia cultelor recunoscute din țară, deci și cultului catolic, iar prin Legea cultelor și prin Concordat se precizează acea autonomie. Autonomia bisericii romano catolice din Transilvania se manifestă din vechi timpuri. încă din anul 1652, prin participarea credincioșilor mireni rom. cat. din eparhia Transilvaniei, la rezolvarea afacerilor școlare și materiale ale bisericii rom. cat. din Transilvania. în organizația fundamentală, numită Status, având această organizație atribuțiunile și drepturile și obligațiunile definite în Regulamentul organic. In baza acestui Regulament funcționăm, sub numirea de Status, ca persoană juridică de drept public, fiind un organ de manifestare a autonomiei bisericii rom. cat. din Transilvania....

In această calitate a fost recunoscut ca Status pentru prima oară în „*Aprobatae Constitutiones*“ (p. I. C. I. art. 3, din 1652), iar Statutul nostru organic este alcătuit în Congresul general din 10 Ianuarie 1866, aprobat prin decretul regal ungar din 19 August 1867 Nr. 896 al Ministerului reg. ungar de culte, iar Regulamentul de funcționare a Consiliului nostru direcțional a fost alcătuit în Congresul general ordinar din 13 Martie 1873 și aprobat de Ministerul de Culte ungar, cu decizia Nr. 1008 din 16 Iunie 1873.

Din aceste regulamente publice rezultă în mod evident că credincioșii clerici și mireni de religie romano catolică din eparhia Transilvaniei, întruniți în organizația pur bisericească și culturală, numită Status, sub prezidenția episcopului eparhiei, conduce, îndrumă, administrează și rezolvă chestiuni religioase, culturale și fundamentale și epitropești, cari nu cad în sfera de activitate exclusivă a episcopului.

Prin urmare, Statusul, există ca persoană juridică de drept public în baza Regulamentelor organice susmenționate (din 1866, 1868 și 1873), menținute în vigoare prin art. 16 din legea XLIII

din 1895, prin decretul I al Consiliului Dirigent și prin Legea Cultelor, fără ca să se deroage câtuș de puțin principiul general de drept, că biserica, în general, numai prin episcop poate fi reprezentată, de fapt ce activitatea Statusului este activitatea clericilor și mirenilor rom. cat. întruniți sub prezidenția episcopului.

În această calitate și *pentru că ni s'a recunoscut calitatea juridică în trecut, s'au dobândit bunuri prin cumpărări, liberalități și donațiuni, cari bunuri, chiar din motivul că era persoană juridică de drept public, nu s'au expropriat prin legea de reformă agrară din Transilvania, — în baza art. 6 al acestei legi.*

Este evident, deci, că Statusul este numai un organ de manifestare a autonomiei bisericii rom. cat. din Transilvania și nici decât nu este o organizație aparte sau distinctă de această biserică, personalitatea juridică de drept public a Statusului este una și aceeași cu a Bisericii catolice din Transilvania, și una și alta având în frunte pe episcopul, capul acestei biserici...

Dovadă specială că Statul Catholic, prin *Consiliul său direcțional* are personalitate juridică, este adresa Ministerului de Culte Nr. 28038—1924, pe care o vom prezenta la dezbateri....

În același script, se zice: „Eparhia rom. cat. reprezintă și administrează Fondul de Studii prin organul de autonomie, numit Status“.

Să rezumăm această ultimă teorie adhoc asupra Statului catholic, — teorie importantă prin faptul că se întrebuințează în fața Justiției și împotriva punctului de vedere oficial al Statului organic.

1. St. Cat.: organ de manifestare a autonomiei bisericii rom. cat. din Transilvania.
2. St. Cat.: nu este organizație aparte sau distinctă de Biserică.
3. St. Cat.: nu are o autonomie distinctă de cea a episcopiei.
4. St. Cat.: organizație pur bisericească și culturală a credincioșilor clericii și mireni rom. cat. din eparhia Transilvaniei.
5. St. Cat.: organizație fundamentală.
6. St. Cat.: organul de autonomie prin care Eparhia reprezintă și administrează Fondul de studii.
7. St. Cat.: are personalitate juridică de drept public, creată prin lege.
8. St. Cat.: are personalitate juridică prin Consiliul său direcțional.
9. Consiliul Dirigent a fost recunoscut ca persoană juridică. la 1924, de Ministerul Cultelor.

Fără a intra în discuții cu privire la acetse 9 teorii, cari se bat cap în cap între ele și cari se contrazic cu părerile exprimate înainte de diferiții conducători al Statului Catolic și mai cu seamă cu teoria din Statute, ținem să fixăm în mod hotărât faptul că *nici unul din Regulamentele înscrise mai sus — 1866, 1868, 1873 — nu a fost aprobat de guvern, după cum afirmă Statul Catolic, iar adresa Ministerului de Culte din 1924, a fost retrasă, — așa că întreaga „legalitate” a Statului Catolic se năruie iremediabil.*

O SERIE DE FRAUDE CU CARI SE ÎNCEARCĂ PREZINTAREA STATULUI CATOLIC CA ORGANIZAȚIE SINONIMĂ CU DIECEZA DE ALBA-IULIA.

În ce privește tendința conducătorilor Statului Catolic de a prezenta acum, când se simt la grea strâmtoare — organizația lor ca identică cu „autonomia diecezei ardeline”, — tendința aceasta este direct frauduloasă. Noi am dovedit (Ghibu o. c. pg. 15 ș. u.) că rescriptul prea înalt dela 1867 nu cuprinde nimic privitor la organizarea *diecezei ardeline pe baze autonome*, ci concede numai ca chestiunile aparținătoare Comisiei catolice să se administreze cu *influența* Adunării și Comisiei Statului rom. cat., după modalitățile pe cari le va fixa Guvernul și le va aproba Regele, modalități cari n'au fost fixate niciodată.

În Adunarea dela 1868 s'a alcătuit, ce e drept, un proiect de Statut privitor la organizarea autonomă a diecezei ardeline pe baze reprezentative, cu participarea elementului laic la conducerea Bisericii, dar acest Statut n'a fost aprobat de Rege și, astfel n'a intrat în vigoare.

În Adunarea dela 1873 s'a stabilit Regulamentul pentru Consiliul eparhial al Diecezei ardeline, (nu al Statului catolic!) tot în sensul dela 1868. În conformitate cu § 2, membrii acestui *Consiliu diecezan* aveau să fie aleși de *Adunarea diecezană* (nu de Adunarea Statului Catolic).

Acest Consiliu era proiectat aici ca un veritabil organ superior al diecezei, cu o sferă de activitate organică. Astfel § 1 prevedea că el „Controlează corecta administrare din partea Consiliilor parohiale respective a averii și a veniturilor parohiei”, iar § 18 prevedea că „Consiliul superior bisericesc, ca instanță și autoritate de apel, decide asupra tuturor plângerilor și cererilor înaintate împotriva hotărârilor și dispozițiilor consiliilor protopopești”.

Dar nici acest Regulament n'a fost aprobat și n'a intrat în vigoare. Rescriptul ministerial Nr. 1008 din 1873 prevede numai luarea la cunoștință din partea Ministerului a alegerii Consiliu-

lui Dirigent, care să păsească în locul Comisiei catolice. Nimic, despre tot restul chestiunilor cuprinse în Regulament, cu privire la începerea imediată a activității Consiliului, la preluarea agendelor Comisiei Catolice, la organizarea autonomiei diecezane sau a Statusului Catolic. Cu privire la toate acestea, Ministerul își rezervă dreptul să hotărască cu prilejul înfăptuirii autonomiei catolice regnicolare.

Deci, și la 1873 — întocmai ca la 1866, 1867 și 1868, — autonomia a fost numai pe hârtie. Absolut nimic n'a luat ființă reală, afară de Consiliul Dirigent — înlocuitorul efectiv al *Comisiei catolice*, care după cum știm, n'a fost organ autonom, ci *organ de stat*. Dar, și în acest punct, procedura St. Cat. a fost frauduloasă. Căci hotărârea ca Consiliul Dirigent să păsească în locul Comisiei Catolice a fost numai de ordin principiar; Guvernul n'a dat autorizație ca acela să preia efectiv agendele Comisiei Catolice. Acest act urma să aibă loc numai după fixarea, prin Guvern, a modalităților după cari agendele Comisiei aveau să fie administrate *cu influența* Consiliului Dirigent.

Preluarea faptică a avut loc prin surpindere. Pentru justificarea ei ulterioară, conducătorii St. Cat. și-au permis și aici o falsificare în textul documentelor, intercalând în traducerea oficială a rescriptului ministerial, câteva cuvinte cari în original nu există și cari aveau să justifice și să legalizeze tocmai ceea ce documentul original nu voia să cuprindă. Iată cum se prezintă falsificarea din chestiune, în cele două ediții oficiale cari cuprind *Documentele de seamă ale Statului Catolic, luate din Istoria Dreptului*:

EDIȚIA MAGHIARĂ:

A kath. Státusnak joga lévén arra, hogy évi üléseit megtartsa és válasszon egy 24 tagu igazgató-tanácsot, mely az ekkorig működött kath. egyházi-bizottság helyébe lépjen (pag. 34).

EDIȚIA ROMÂNĂ:

Statul Catolic avându-și drept deplin de a-și ținea adunările-i anuale și a alege din sânul-i propriu un Consiliu Dirigent, compus din 24 membri, care să înlocuiască SI SĂ PREIA rosturile Comisiunii Catolice bisericești (pag. 34).

Cuvintele „*și să preia rosturile*” nu se cuprind în original. O astfel de prevedere era exclusă, din moment ce rescriptul prevedea numai *influența* Consiliului Dirigent, nu și *administratia* acestuia.

La această fraudă mai putem adăuga încă una: în ediția ro-

mănească a broșurei, documentul din chestiune, care în ediția maghiară avea ca titlu, cuvintele: *Igazgatotánács jóváhagyása* (Aprobarea Consiliului Dirigent), apare fără nici un titlu, pentru ca astfel să poată induce în eroare pe cetitorul român, făcându-l să creadă că în el e vorba de aprobarea reală a întregii organizații a Statului Catolic.

NICIODATĂ N'A EXISTAT O AUTONOMIE PROPRIU ZISĂ A BISERICII CATOLICE DIN ARDEAL.

Cu toată accentuarea permanentă a autonomiei catolice ardelenene, de fapt în Adunarea dela 1874 a St. Cat. s'a renunțat definitiv la această autonomie. În Adunarea din chestiune în locul unui Statut organic, pe baza căruia să se organizeze din nou Dieceza pe baze autonome, — după ce Statutul dela 1868 a fost repudiat și de episcop și de guvern, — s'au stabilit anumite „Măsuri“, numai cu privire la „compunerea părților constitutive ale Adunării generale“ (fără să se zică „a Statului Catolic“), cu omiterea organelor inferioare și mijlocii ale autonomiei. În toate aceste Măsuri nu se face nici o amintire de Statul Catolic. Se vorbește numai de Adunarea *diecezană*, de Dieceza *episcopască ardelenă*, de Biserica *diecezană catolică ardelenă* și de *bunurile eparhiale catolice diecezan*.

Cu alte cuvinte, la 1874 nu s'a organizat nici Statul Catolic — cum, în mod fraudulos susțin conducătorii de astăzi ai acestuia — și nu s'a așezat nici autonomia diecezei ardelenene, — totul s'a redus la încercarea de a înjgheba un organ eparhial, — dar și de astădată fără rezultat, căci nici „Măsurile“ cele nouă n'au fost aprobate de guvern.

Și, în sfârșit, ultima dovadă că n'a existat și că nu există o autonomie a Bisericii catolice din dieceza Albeii-Iulii, ni-o oferă *Statutul de acum*, care nici măcar nu mai amintește, cu nici un cuvânt, autonomia și nici nu prevede vre-o măsură privitoare la înjghebarea autonomiei diecezane.

Explicația acestei stări de lucruri ni-o dă constatarea, că nici Statul ungar, nici Regele acestuia n'a voit niciodată să dea Bisericii autonomie și nici nu i-au dat până în ziua de astăzi. Ei nu voiau să acorde acestei Biserici, care reprezintă o forță atât de enormă, o și mai mare putere, care să le contracareze scopurile lor. — așa cum s'a întâmplat uneori în anumite țări. Pentru aceleași motive, Statul ungar n'a lăsat în mâna Bisericii catolice învățământul secundar. Pare, în adevăr, paradoxal faptul că, în vreme ce școlile secundare ale tuturor confesiunilor, inclusiv ale ortodocșilor români, erau școli autonome, școlile catolice erau „școli sub dispoziția Statului“, respectiv „școli sub

conducerea imediată a Statului", — dar se explică prin rezerva permanentă a Statului maghiar față de prepotența primejdioasă a Bisericii catolice, al cărei cap este înafară de granițele țării.

Ungurii ardeleni nu urmăresc o organizare autonomă a Bisericii lor, ci o suveranitate națională-politică, în cadrele căreia să poată dispune de Biserica, ca de un instrument docil.

O aruncătură de ochi asupra celor două Statute, din 1868 și 1931, ne dovedește mai presus de orice îndoială că acesta din urmă nici nu se mai gândește câtuș de puțin la autonomia diecezană, ci întregul lui obiectiv este ca să asigure pe seama „organizației separatiste” a Statului Catolic — cum, cu drept cuvânt a numit-o episcopul Fogarassy, la 1868 — omnipotența absolută asupra diezei, a episcopului, a Regelui și a Statului român.

Iată cum se prezintă, față în față, cele două Statute, din punctul de vedere al autonomiei:

Cuprinsul și împărțirea Statutului organic dela 1868.

Cuprinsul și împărțirea Statutului organic dela 1931.

PREFATA. Par. titlu

Cap. I. Liniile fundamentale ale organizației.

Cap. II. Despre autonomia parohială și despre sfera ei de competență.

Cap. III. Despre adunările mixte ale districtelor proto-popești.

Cap. IV. Alcătuirea și organizarea Adunării Statusului.

Cap. V. Dispoziții privitoare la convocarea și la desbaterea Adunării Statusului.

Cap. VI. Obiectele Adunării Statusului.

Cap. VII. Averea publică a Statusului rom.-cat. eparhial Ardelean.

Cap. I. Formațiunea și organizația Adunării Statusului.

Cap. II. Ordinul de deliberare al Adunării Statusului.

Cap. III. Competința Adunării Statusului.

Cap. VIII. Consiliul *superior bisericesc*.

Cap. IV. Consiliul *direcțional* și competența sa.

Cap. IX. Despre administrația Consiliului superior bisericesc.

Cap. X. Despre președinție și despre oficanții interni.

După cum se vede, Statutul din 1931 nu se ocupa de loc de chestia organizării autonomiei în cele două straturi de jos ale Bisericii, în parohie și în protopopiat, ci numai de organele superioare.

Dar, se pune dela sine întrebarea: cum se poate vorbi, în mod absolut, de ceva *superior*? — *Superior* este numai un grad comparativ, care câștigă conținut abia dacă este pus în față cu ceva *inferior*. Dar, față de ce este Adunarea Statului Catolic „organ decisiv *suprem*“, când n'are sub el nici un alt organ inferior?

Absurditatea situației este evidentă și ea se explică prin necesitatea în care conducătorii St. Cat. au fost împinși în mod fatal de însăși dezvoltarea firească a lucrurilor. Căci, dacă ar fi supus acum parohiile și protopopiatele sub autoritatea Adunării St. Cat., care nu este organ diecezan, ar fi desorganizat dieceza, cu Capitlul, Consistorul și Exactoratul ei, provocând un haos fără de margini, — lucru la care episcopul s'a opus.

De altfel, trebuie să spunem că în Adunarea dela 1930 au fost cu privire la chestiunea încadrării în Statut, și a autonomiei parohiale, lungi și înfocate discuții, asupra cărora nu putem să nu insistăm puțin. Astfel, canonicul Dr. G. Fejér, fost referent al Statusului, a declarat că Adunarea St. Cat. se poate și trebuie să se ocupe cu organizația parohiilor, care formează *parte organică a conducerii autonome* a St. Cat. și din partea-i dorește ca statutul parohiilor să fie luat în cadrul Statutului Statusului catolic. Dr. Gyárfás a aflat neapărat necesar ca Statutul organic al parohiilor să fie introdus în Statutul organic al Statusului și anume Regulamentul dat de curând de episcop să fie pus într'un articol special, sau neschimbat, sau în punctele lui esențiale, după buna chibzuință a episcopului. Dr. M. Szalay a socotit cu neputință încadrarea statutului parohiilor în Statutul organic al Statului Catolic. A Vorbuchner și-a arătat credința că Statutul parohiilor ar putea fi atașat la Statutul organic ca anexă, Dr. G. Pál a considerat necesară introducerea Statutului parohial în Statutul organic. — Drept concluzie a discuțiilor, Adunarea a hotărât că „cu considerare la

faptul că autoconducerea parohiilor este parte organică integrantă a autonomiei Statusului catolic, socotește *absolut necesară* intercalarea ei în Statutul organic al Statului Catolic, după cea mai bună chibzuială a Arhiepiscopului¹.

Cu toată hotărîrea categorică a Adunării, Statutul parohiilor totuși n'a fost intercalat în Statutul organic, căci prin aceasta s-ar fi dat lovitura de moarte organizației diecezane canonice.

Dar, chiar dacă episcopul ar fi intercalat, ca anexă sau în orice alt chip, statutul parohiilor în Statutul St. Cat., nici atunci acesta nu ar fi fost organic, de oarece lipseau din el dispozițiile relative la protopopiat, ca treaptă intermediară între parohie și dieceză, — amănunt, care legiuitorilor le-a scăpat din vedere.

ÎN LOC DE ADUNARE DIECEZANĂ — PARLAMENT UNGURESC.

Dar, dacă din Statut lipsesc părțile organice amintite, în schimb adunarea St. Cat. a devenit prin noul Statut, un organ hipertrofiat peste orice măsură. Conform dispozițiilor lui, Adunarea cuprinde pe toți membrii Capitlului, abatii și prepoziții, protopopii, defensorii și asesorii consistoriali, profesorii seminariali, prepoziții ordinelor călugărești și funcționarii consistoriali, apoi din fiecare protopopiat câte 6 reprezentanți (2 clerici și 4 mireni). Mai departe, consilierii romano-catolici ai Curților de Apel, primarii orașelor și prefecții județelor de confesiune rom. cat., din fiecare parohie de peste 3000 suflete câte 1—3 reprezentanți, toți profesorii școlilor superioare, patronii, și un număr de mici demnitari distinși de episcop (de regulă dintre foștii miniștri, senatori și deputați din era maghiară)¹ și un număr foarte mare de învățători („după fiecare contingent început de 50 de elevi, câte unul”)², apoi toți senatorii și deputații rom. cat., directorii școlilor secundare și similare, ai internatelor, ai școlilor normale de învățători și învățătoare³)

¹) Ministerul de Culte, prin rescriptul său Nr. 18680 din 1924 a interzis episcopului să mai cheme astfel de demnitari, totuși Statutul organic îi menține. O sfidare, ca multe altele, a autorităților de Stat român.

²) Admiterea unui așa de mare număr de învățători s'a făcut cu intenția ca, pe această cale, politicienii să poată avea contact cât mai intim cu ei și, prin ei, cu satele!

³) În baza acestei dispoziții, printre membrii Adunării vor fi și femei, cari vor avea acelaș drept de vot, ca și episcopul!

și câte un delegat de fiecare școală secundară. Cu totul, numărul deputaților se urcă la 300—500, ca al unui veritabil parlament.

Episcopul Fogarassy stigmaliza, la 1868, Adunarea generală constatătoare din 120 membri, ca Parlament catolic. Azi, când ea constă din 300—500 persoane, din rîndul cărora nemaghiarii au fost eliminați, trebuie să-l socotim ca un veritabil *Parlament maghiar*.

LAICIZAREA ȘI POLITICIANIZAREA BISERICII CATOLICE ARDELENE.

§ 3. Prevede: „Dreptul de a convoca Adunarea Statusului este al episcopului, sau în caz de vacanță al scaunului episcopesc; acest drept îl are vicarul capitular.... *În caz de extremă necesitate Adunarea se poate convoca și de Consiliul direcțional*”.

Alineatul din urmă s'a pus pentru a presiona cu el asupra episcopului, în cazul când acesta, neînțelegând să fie simplu instrument în mâna laicilor, respectiv a politicianilor, — ar afla cu cale să nu convoace Adunarea. Acest alineat asigură dominațiunea laicilor nu numai în Consiliul Dirigent, ci și în Adunarea generală. El face din episcop o simplă păpușă, la discreția majorității laice.

O astfel de măsură nu se întâlnește în nici o biserică creștină cu sistem episcopal.

§ 4. prevede: Președintele Adunării este episcopul, *în caz de vacanță a scaunului episcopesc*, este vicarul capitular; în cazul că președintele cleric este împiedecat, prezidează președintele mirean.

Așa dară, locul episcopului în viață, împiedecat de boală sau alte cauze, de a prezida Adunarea, — nu-l ține vicarul, ci președintele mirean, care, astfel, într-o adunare bisericească este mai mare decât locțiitorul permanent al episcopului!

Pentru a înțelege și mai bine procesul istoric, care a redus în așa fel rolul episcopului, în favorul laicilor, înfățișăm parțial cele două momente, cari au premers dispoziției din § 4.

§ 39 al Statutului organic dela 1868.

Președintele adunării Statului este *întotdeauna* episco-

§ 17 al Regulamentului dela 1874.

„În caz de împiedecare a episcopului sau a vicarului

pul diecezan, iar în caz de vacanță a scaunului, vicarul capitular. Dacă ei ar fi împiedecați din orice cauză, în locul lor ei numesc președinte din tagma preoțească.

capitular, prezidează președintele laic".

Așa dară, când s'a încercat pentru întâia oară organizarea autonomă a diecezei ardelen, nici vorbă nu era ca Adunarea să poată fi prezidată de un laic, sau peste tot să aibă un președinte laic. La 1874 se prevede și un astfel de președinte, dar el nu putea prezida decât în absența episcopului și a vicarului episcopesc.

Conform Statutului dela 1931, în absența episcopului, prezidează președintele laic, iar locțiitorul episcopului este un simplu membru al Adunării, supus președintelui laic.

Mai mult chiar: prezidenția episcopului însuș e numai jumătate de prezidenție. Nici un proces verbal al ședințelor Adunării nu este valabil, dacă e iscălit numai de episcopul: iscălitura președintelui laic e absolut necesară.

§ 5. prevede: „nu poate fi membru al Adunării St. Cat. celce stă supt cenzură bisericească, mai departe cel ce din cauza unei crime sau unui delict comis din poftă de câștig, sau în contra moravurilor publice, în contra religiei sau trăește o viață scandaloasă”. Conform acestui §, cei cari au fost condamnați prin sentință definitivă pentru crime în contra siguranței Statului, pot fi membri ai Adunării St. Cat., deși Legea Cultelor (§ 10) și Concordatul (art. XII, § 2), exclude pe astfel de indivizi dela accesul la conducerea afacerilor bisericești.

Dacă ar fi să căutăm subînțelesul § 5, credem că am putea afirma, că cei condamnați pentru crime în contra Statului român sunt chiar prețuiți în mod deosebit de St. Cat., care în baza lit. r a art. 5. lasă pe seama acestora posibilitatea de a fi chemați, anume, de episcop printre membrii Adunării.

În baza aceluiaș §, pct. 2 pot fi membri de drept ai Adunării patronii mireni, cari țin capelă și preot, deși Concordatul, prin art. XV a desființat instituția patronului, cu toate drepturile și obligațiile lui.

Tot în baza acestui § episcopul este în drept să cheme printre membrii Adunării, cinci „demnitari, pe baza practicei vechi”, ceeace însemnează cinci foști miniștri, secretari de stat, magnați, prefecți, etc., din era maghiară.

Nici Statutul organic dela 1868, nici Regulamentul dela 1874 nu prevede astfel de membri. Ei au fost zămislîți în era românească.

În schimb au fost lăsați afară din Statut cei „trei delegați ai Fiscului regal, exercitând dreptul de patronat, numiți prin Guvernul M. S. din funcționarii catolici ai Fiscului regal”, prevăzuți și la 1868 și la 1874 (§ 1, lit. o).

De asemenea au fost omiși profesorii romano-catolici ai Universității din Cluj, din simplul motiv că, deși catolici, nu sunt maghiari.

Organizarea deghizată a Statului catolic ca Parlament unguresc.

Capitolul II cuprinde, printre altele, următoarele două dispoziții curioase: § 8 prevede că „Președintele fixează obiectele deliberării, conduce consfăturile, supraveghează ca discuția să rămâie între cadrele obiectului. Prin urmare este în drept a admonia pe interpellant și dacă aceasta nu duce la rezultat, poate propune interdicția de a vorbi, urmând ca asupra acestei propuneri să hotărăască Adunarea”.

Intenția acestei dispoziții este următoarea: Cum St. Cat. cuprinde pe cei aproximativ 300—500 intelectuali catolici maghiari ardeleni, dintre cari foarte mulți sunt activi pe teren politic în primele rânduri ale Partidului maghiar, este de dorit ca asupra chestiunilor politice maghiare să se poată vorbi deschis în ședințele Statusului -- Parlament. Episcopul, care a jurat, că va respecta și va face să se respecte de către supușii lui deodată cu credința față de Rege, Constituția și legile țării, -- în momentul când un deputat va aborda în ședințele Adunării chestiuni politice, îl va face atent, apoi îl va admonia, iar când va vedea că aceasta nu va duce la rezultat, va propune Adunării interdicția de a vorbi. Ce va face Adunarea, compusă $\frac{2}{3}$ din laici și politicieni? De sigur va hotări ca oratorul să fie lăsat să continue. Aceasta cu atât mai mult, că nici o dispoziție a Statutului nu prevede că în Adunare nu ar fi voie să se discute chestiuni politice. Dimpotrivă, § 14 prevede că „competința Adunării se extinde asupra tuturor chestiunilor, cari sunt în interesul Statului rom. cat.”

Paragraful din chestiune, tieluit cu atâta rafinărie, este pus anume pentru a asigura posibilitatea transformării legale a St. Cat. într'un veritabil Parlament maghiar.

Să nu uităm cuvintele secretarului general al Statului Catolic, cari completează dispozițiile Statutului prin următoarele atribuții, pe cari le acordă Adunării:

„1. Reprezintă eparchia rom. cat. ard. față de Stat; față de

alți factori ai vieții publice și față de confesiuni în astfel de chestiuni, cari, conform organizației interne a Bisericii rom. cat. ard., sunt de competența comunității eparhiale.

2. Apără Biserica rom. cat. ard. față de atacurile cari i-ar veni din orice parte. Această sferă de drept de apărare îi compete nu numai din punctul de vedere al chestiunilor, cari cad în sfera autonomiei, dar poate uza de acest drept și în direcțiuni de politică bisericească, după cum o dovedește aceasta Istoria". —

Ai doilea § curios este § 13, care prevede că procesele verbale ale Adunării Statusului se subscriu de amândoi președinții, dimpreună cu cei doi notari. În Statutul dela 1868 se prevedea (§ 52), că Procesele verbale vor fi iscălite de președintele (care era totdeauna episcopul) și de cei doi notari. — Conform noului Statut, nu este de ajuns iscălitura episcopului, care a prezidat ședința, ci trebuie neapărat și a președintelui mirean, care n'a prezidat și care poate nici să nu fi fost prezent la ședință!

Pentru ce această dispoziție? Pentru ca să fie asigurată încătușarea episcopului de către mireni și să fie asigurată pentru totdeauna tirania politicianilor laici și aservirea bisericii la interesele național-politice maghiare.

Aceasta cu atât mai mult, cu cât membri Consiliului dirigent de astăzi, depun un jurământ clandestin, care le permite să acționeze în orice direcție.

În era ungurească, ei depuneau următorul jurământ, care dovedește că ei erau înainte de toate în serviciul Patriei:

„Jur pe Dumnezeu! cel viu, pe Prea curata Fecioară Maria și pe toți Sfinții lui Dumnezeu, că voi fi totdeauna credincios Regelui meu încoronat și Constituției și, ca membru ales al Consiliului dirigent al Statului rom. cat. ard., voi apăra întru toate drepturile fondurilor, averile și veniturile, voi promova în deplină conștiință și după cea mai bună putere și convingere cauza învățământului și a educației spre binele Patriei și al Bisericii mele și jur că nu sunt și nu voi fi membru al nici unei societăți interzise de Sfânta maica Biserica, și în special al societăți francmasonice.

Așa să-mi ajute Dumnezeu, Prea curata Fecioară Maria și toți sfinții". (Bochkor, op. c., pag. 504).

După cum se vede, membrii nu jurau credință nici Papelor, nici episcopului, nici Bisericii catolice universale, nici Statului Catolic, ci numai Regelui, Patriei și Bisericii proprii. De asemenea nu jurau nici să apere Statul Catolic sau autonomia catolică, ci numai drepturile Fondurilor. Dovadă că Consiliul

dirigent era socotit ca un organ al Statului și numai prin delegație dela acesta, și al Bisericii.

În era românească, textul jurământului a fost modificat, lăsându-se afară tot ce privește Regele, Constituția și Patria.

O SFERĂ DE COMPETINȚĂ FĂRĂ NICI O LIMITĂ.

Iată în cele următoare, cum a evoluat sfera de competență a Adunării Statusului, dela 1868 până la 1931:

Din Statutul dela 1868 :

§ 53. „Adunarea Statusului cu considerare la sfera de activitate rezervată episcopului prin § 1, de acord cu episcopul:

a) fixează bugetul anual al cărui proiect trebuie să fie făcut și înaintat Adunării de Consiliul superior bisericesc....

k) În sfârșit, Adunării Statusului i se rezervă puțința de a valida toate drepturile cari, potrivit legilor și obiceiurilor țării, i se pot cuveni Statusului¹⁾.

Din Statutul dela 1931 :

§ 14. Competința Adunării Statului se extinde asupra tuturor cauzelor școlare, fundamentale și bisericești, cari nu aparțin special atribuțiunii episcopului: cu un cuvânt asupra tuturor chestiunilor cari sunt în interesul Statului român. cat. — În fine, exercită toate drepturile cari se cuvin Statusului pe baza practicii strămoșești.

Comparind § 14 cu § 1, constatăm mai întâi o contradicție: în acesta din urmă se prevede că St. Cat. administrează chestiunile școlare și materiale ale diecezei ardelenе, câtă vreme § 14

¹⁾ Pentru a evidenția tendențiozitatea traducătorului oficial în românește al Regulamentului St. Cat., dăm aci pe coloane paralele textul alineatului K.:

Textul original maghiar :

Végre a Státusgyűlésnek fentartatik mindazon jogok érvényesítését eszközölni, melyek hazai törvényeink és szokásainknál fogva a Státust megilletik.

Traducerea lui exactă :

În sfârșit, Adunării St. Cat. i se rezervă să exerceze puțința de valorificare a tuturor acelor drepturi, cari îi pot compete Statusului, în baza legilor și a obiceiurilor țării“.

prevede și administrarea chestiilor *bisericești*. Atunci, ce-i mai rămâne Consistorului diecezan și Capitlului?

Comparind dispozițiile de acum cu cele dela 1868, vedem că acum nu se mai prevede că Adunarea administrează afacerile amintite de *acord cu episcopul*. Din § 8 și 13 am văzut tocmai contrarul, că Adunarea impune ea episcopului, să se puie de acord cu Adunarea, ceea ce este egal cu: să se supuie Adunării.

De altfel, conform § 3, Adunarea se poate convoca și fără de episcop, direct de către Consiliul dirigent și poate fi condusă de președintele laic, care se razimă pe majoritate, alcătuită din mireni.

Mai departe, constatăm că sfera de activitate a Adunării nu este limitată prin nimic; ea cuprinde absolut tot ce se poate închipui, acum și în viitor, neexcluzându-se nici un fel de activitate, pe față sau subversivă. Cu formula dată aci, se poate justifica și activitatea iredentistă maghiară, ca o activitate care „este în interesul Statului Catolic”. În aceeași privință, St. Cat. nu ține să respecte nici „legile țării”, — cum se prevedea la 1868, — ci el se simte la largul lui să-și exercite toate drepturile cari i se cuvin pe baza practicei lui strămoșești.

Statutul organic — împotriva Concordatului.

În cadrul § 14 laicii catolici au rezolvit și chestiunea alegerii episcopului de Alba-Iulia.

În desacord cu art. V din Concordat, care prevede că Sfântul Scaun, înainte de a numi pe episcopi, va notifica Guvernului român persoana pe care intenționează s'o numească, în scop de a constata, de comun acord dacă nu cumva există împotriva ei rezoane de ordin politic, Statul Catolic luptă ca pentru dieceza „Ardealului” să i se asigure lui dreptul de a desemna Sfântului Scaun pe candidatul de episcop. Cu alte cuvinte, St. Cat. se pune și mai presus de Guvernul român, și mai presus de Papa.

Că supt această formulă generală a § 14 are să se înțeleagă neapărat și dreptul de desemnare a episcopului, despre acestea avem declarația categorică a dlui Dr. E. Gyárfás, cuprinsă în Procesul verbal: Dr. E. Gyárfás „declară că nu ține neapărat la introducerea dreptului de desemnare a episcopului în Statutul organic, în schimb dorește intercalarea la un loc potrivit, a unui text, în sensul că, în afară de acestea, Adunarea St. Cat. exercită toate acele drepturi, cari îi compet în baza legilor vechi și a practicei strămoșești”, — text care, precum am văzut, a și fost introdus în § 14.

In contra legilor Statului român.

§ 15 prevede că Adunarea St. Cat. „stabilește sistemul didactic al școalelor secundare și primare ale *diecezei episcopoești din Ardeal*” și „reglementează posturile și condițiile de capacitate ale puterilor didactice *dela școalele secundare ale Statusului*... După necesitate și posibilitate, se îngrijește de înființarea școalelor profesionale, eventual a altor școli”.

Având în vedere că, conform § 2 Adunarea St. Cat. este „organul decisiv suprem”, § 15 înseamnă că St. Cat. este suveran nelimitat asupra școlilor din chestiune, fără ca Ministerul Instrucției să aibă vre-un amestec în afacerile acestora.

Că acesta este înțelesul adevărat al §-ului, o știm din comparația Statutului cu proiectul lui, înaintat Adunării din 1930. În proiect §-ul din chestiune era: Statul Catolic „stabilește, — cu *respectarea legilor Statului* — sistemul didactic”. Iar mai departe: „se îngrijește de înființarea școlilor profesionale și a altor școli *admise de legile țării*”. Din Statut, cuvintele subliniate aci, au fost lăsate afară, în sensul că Statul Catolic nu vrea să respecte legile țării!

Sfidarea Guvernului român.

§ 15 constituie o sfidare la adresa Guvernului român, care, la 1929, prin Ministerul Cultelor, a atras atențiunea Consiliului Dirigent ca, pe viitor să nu se mai ocupe de școlile diecezei, ci să se restrângă la cele susținute de el.

La aceasta Cons. Dir. a răspuns Ministerului, că „în urma naturei, care decurge din autonomia sa¹⁾, Adunarea Statului Cat. urmărește cu atențiune întreaga problemă școlară a eparchiei ei, desemnându-i acesteia în multe privințe, directivele, fără ca prin aceasta să limiteze câtuș de puțin dreptul de dispunere nemijlocită a episcopului cu privire *la școlile cari nu sunt în sensul strict al cuvântului, ale Statului catolic*”.

Luând act de acest răspuns dat Ministerului, Adunarea din 1930 a adus următoarea hotărâre: „Față de adresa ministerială care, în mod acoperit atacă autonomia Statului Catolic²⁾, Adunarea stabilește, că amestecul acestuia în chestiunile școlilor *eparhiale*, constituie un drept indiscutabil, decurgând din autonomia lui și bazat pe legi”.

¹⁾ Să reținem mărturisirea prețioasă, că nu Dieceza e autonomă, ci Statusul!

²⁾ Iarăș, e vorba de autonomia Statului Catolic, nu de a diecezei, pe care Ministerul o apăra tocmai!

În ce privește dispoziția §-ului „După necesitate și posibil³⁾ tate se îngrijește de înființarea școlilor profesionale³⁾, eventual a altor școli”, — înțelesul ei este, că St. Cat. își asigură dreptul de a înființa și școli superioare — pe cari atât Tratatul minorităților, cât și Concordatul, prin art. XIX. și Legea învățământului particular le exclude, — și încă nu numai catolice, ci interconfesionale. Cu privire la acest înțeles al alineatului, avem dovadă declarația făcută de deputatul Dr. G. Pál în ședința dela 9 Aprilie 1930 a Consiliului Dirigent, — declarație tipărită oficial de Statul Catolic în anexele Proiectului de Statut organic. Dr. Pál constată că în proiect nu se găsește un § special care să prevadă în mod deschis dreptul Statului Catolic de a putea înființa școli „împreună cu alte confesiuni” (fără să spuie și „creștine”!), după cum Adunarea St. Cat. din 1848 a hotărât cu privire la Universitate, respectiv la asigurarea posibilității ei. Viitorul ne mai poate pune înaintea această necesitate și ar fi trebuit să ne îngrijim ca nu cumva, prin faptul că Statutul organic nu se extinde și asupra acestei chestiuni, să împietăm asupra posibilității realizării unui astfel de plan, fie prin înființarea școlilor de specialitate, fie prin a vre-unei școli superioare“.

BCU Cluj / Central University Library Cluj
In contra Tratatului minorităților.

§ 15, de altfel, este în contradicție atât cu prevederile Tratatului minorităților, cât și cu Concordatul. Acesta din urmă prevede în art. XIX că: „1. Biserica catolică are dreptul a înființa și a întreține *cu propria ei cheltuielă*, școlile primare și secundare, cari vor fi sub dependența episcopilor respectivi și sub supravegherea și controlul Ministerului Instrucției publice, — 2. In aceleași condițiuni, ea va putea întreține numărul actual al școlilor normale și — 3. Toate școlile ordinelor și congregațiilor religioase sunt puse sub dependența episcopului local“.

Așadar, Concordatul nu prevede dreptul nici unei organizații de a stabili ea singură sistemul didactic al școlilor, și nu admite ca școlile susținute de biserică să fie sub altă dependență, decât sub a episcopului și a Ministerului.

Incheind cu observațiile asupra § 15, trebuie să mai precizăm că și acest § dovedește, mai presus de orice îndoială, concepția Statutului despre personalitatea aparte a Statului Catolic față de Dieceză. El face deosebiri distincte între școlile diecezei și între cele ale Statusului.

³⁾ În originalul maghiar e vorba de *școli de specialitate*, nu de *școli profesionale*.

*În contra educației cetățenești a viitorilor
cetățeni ai României.*

§ 16 prevede că Adunarea Statului Catolic „se îngrijește de îndrumarea pedagogică a internatelor de pe lângă școlile secundare, și de educarea tinerimei în spirit religios-moral”. Nici o amintire despre educația cetățenească și patriotică.

Spiritul religios moral este luat în sens de „spirit romano-catolic”, — o specialitate necunoscută în restul lumii. Înțelesul ei se poate vedea din eliminarea dintre membri de drept ai Adunării St. Cat. a profesorilor rom.-cat. dela Universitatea din Cluj, cari pentru cusurul de a nu fi Unguri, nu sunt socotiți veritabili romano-catolici.

Exproprierea episcopului de către laici.

§ 17 prevede că Adunarea Statului Catolic: „Controlează administrarea corectă și rațională a bunurilor fondurilor și fundațiilor bisericești romano-catolice *diecezane*”, iar § 18 „Dispune de administrarea fondurilor și fundațiilor *Statusului rom.-cat din Ardeal*”.

Acest § înseamnă înfrângerea definitivă a punctului de vedere pentru care episcopul dela Alba-Iulia a luptat timp de șase decenii. Pe chestiunea cuprinsă în acest § s'au dat, înainte de războiu, lupte îndelungate între St. Cat. și între episcop. St. Cat. voia, adică, să se facă stăpân și pe averile eparhiei, luându-i episcopului dreptul de a dispune asupra lor, întocmai cum căuta să ia și drepturile Regelui cu privire la fondurile publice. Iată această luptă, înfățișată prin textele cari au fost propuse pentru Regulamentul de administrare a bunurilor, la 1915.

Iată cum se prezintă § 1 în cele trei redacțiuni: dela 1913, dela 1914 și dela 1915.

Proiectul Statutului Catolic neadmis de episcop (1913).

Proiectul admis de episcop și înaintat Ministerului (1914).

Proiectul admis de Minister (1915).

Statul romano catolic ardelean, în baza dreptului său de auto-conducere, își îngrijește, conduce și administrează averea sa

Statul romano catolic ardelean, în baza dreptului său de auto-conducere, își îngrijește, conduce și administrează averea sa

Ca în rubrica 2.

mobilă și fundațiunile mobilă și fundațiunile
 aflătoare în adminis- aflătoare în adminis-
 trația sa, prin Consi- trația sa, *cu respecta-*
 liul său Dirigent, pe *rea intactă a dreptu-*
 lângă controlul M. S. *rilor episcopului asu-*
 Regelui, care decurge *pra tuturor averilor*
 din dreptul său de *eparhiei*, — prin Con- prin Consiliul Dirigent,
 patron suprem, respec- siliul său Dirigent, pe pe lângă susținerea
 tiv din acela de su- lângă controlul M. S. neștirbită a dreptului
 premă inspecție. Regelui care decurge de patron suprem și
 din dreptul său de *de supremă inspecție*
 patron suprem, *respec-* ne a M. S.
 tiv din acela de su-
 premă inspecție.

Episcopul izbutise, la 1915, cu ajutorul Guvernului ungar, să asigure „respectarea intactă a drepturilor episcopului asupra tuturor averilor eparhiei”. La 1930, lipsit de un ajutor extern, și presionat de laici, episcopul a capitulat și, ne mai putându-și asigura drepturile pe cari în întreaga lume catolică le au episcopii asupra bunurilor diecezei, a acceptat nu numai controlul Statului Catolic asupra administrației acestora, dar și stabilirea principiilor de administrare a lor. Prin aceasta s'a călcat pe față dispoziția din § 2 al canonului 1521 din Dreptul Canonic occidental, care spune precis că, în cazul când și laicii ar avea o parte în administrarea bunurilor eclesiastice, fie în baza titlului impus de ctitor, fie în baza voinței episcopului, „întreaga administrație trebuie să se facă în numele Bisericii, cu respectarea dreptului de control al episcopului, a dreptului de a cerceta rațiunile și de a prescrie modul de administrare”.

Episcopul înfrânt, a știut pentru ce a șters din proiectul de Statut, referirea la canoanele 1519—2521, pe cari Statutul nu numai că nu se razimă, dar le calcă în picioare în mod brutal. De asemenea, a știut de ce nu-și pune aprobarea specială de episcop, pe acest Statut, și de ce uzează de apucăturile specifice pe cari le-am văzut la locul său și cari i-au fost impuse de laici.

Statul Catolic pune pe episcop în fruntea asediatorilor Statului român.

§ 17 din Concordat prevede că „Episcopiă vor avea deplină libertate în exercițiul funcțiunilor eclesiastice și în guvernarea propriei lor dieceze”.

Statul Cat. răpește această libertate episcopului, pe care-l face prizonierul laicilor, fără de aprobarea căroră nu poate întreprinde nimic, în afară de domeniul pur sacramental. Episcopul este contrabalansat de majoritatea covârșitoare a laicilor, de prezența președintelui mirean, fără de contrasemnarea căruia hotărârile luate de Adunare nu sunt valabile. Laicii din Adunare — în majoritate oameni politici — îl împing pe episcop pe terenul primejdios al luptelor naționale politice maghiare în contra Statului român însuș. Conducătorii St. Cat., de altfel, nici nu admit ca episcopul să fie un om pașnic, care să-și păstorească turma în bună înțelegere cu Statul. „În viitor se poate întâmpla — spunea în Adunarea din 1930 deputatul G. Păl — ca să ajungă în scaunul episcopal un astfel de episcop, care să trateze chestiunea școalelor cu oportunitate. Unui astfel de episcop nu-i putem încredința soarta copiilor noștri“. — Mai mult chiar, — continuă acelaș deputat: *„Poate să vie vremea în care episcopii noștri să țină departe pe preoți dela luptele minoritare ale poporului lor“*. De aceea, St. Cat. trebuie să poată lucra și singur, fără episcop, putând fi convocat pur și simplu de Consiliul directorial și condus de președintele laic, care totdeauna este un om politic cu rol conducător.

Astfel de dispoziții nu se găsesc nici în organizația Bisericii protestante.

*

Să mai aducem un sigur exemplu spre a evidenția prăpastia spre care laicii împing pe episcop prin organizația St. Cat. În raportul său general înaintat de Consiliul Dirigent, Adunării din 1930 se zice, printre altele (pag. 21):

„Poporul sângerează din mii de răni și, deși a rămas credincios bisericii cu o lăudabilă statornicie, s'a arătat până acum tare și în privința sentimentului național, mizeria dublată de apăsarea de către autorități, îl poate duce pe căi rătăcite.

Nu ne temem câtuș de puțin că săracul nostru popor maghiar săcuiesc catolic, va fi câștigat de principiile bolșevismului... Dar, durere, nu un semn vedem — mai ales printre frații noștri săcui, pe care-i apărăm cu îngrijorare de astfel de influențe, cari își închipue că pot lecuire relele noastre prin *tărârea sentimentelor poporului nostru pe linii laterale*... .

În privința aceasta, Statul Catolic este chemat să joace un rol istoric“.

Cu alte cuvinte: Statul Catolic va lucra, în frunte cu episcopul, sau în contra voinții lui, ca Ungurii din Ardeal niciodată să nu recunoască România în hotarele ei de astăzi. În lupta aceasta St. Cat. „este chemat să joace un rol istoric“.

STATUL CATOLIC DEPOSEDEAZĂ STATUL ROMÂN ȘI DE DREPTURILE ȘI DE BUNURILE CARE-I REVIN.

§ 18 prevede că Adunarea Statului „dispune de administra-
rea fondurilor și jupăvăliunilor Statului rom.-cat. din Ardeal,
supraveghează administrarea, verifică și stabilește definitiv so-
cotelile de gestiune și bugetele aceloră. Hotărăște în mod defini-
tiv cu privire la procurarea averilor de bază....” — Tot aci sunt
înșirate „fondurile Statului Catolic Ardelean”.

Din acest § iese în mod limpede la iveală că:

1. St. Cat. administrează numai fondurile sale proprii, în-
șirate mai sus.

2. Averile și fondurile diecezane se administrează, conform
§ 17, de alte organe; asupra acestora St. Cat. exercită numai
controlul. De asemenea, el dă directivele necesare pentru acea-
stă administrație, cu alte cuvinte el este controlorul Consisto-
rului și al Exactoratului diecezan, — deci, un organ extradiece-
zan, superior organelor diecezane.

3. St. Cat. nu este numai administratorul fondurilor de mai
sus, ci proprietarul lor în toată legea.

4. St. Cat. stabilește definitiv bugetul fondurilor lui și ho-
tărăște cu privire la vânzări, cumpărări etc. făcând nici un fel de
amestec al cuiva.

5. Dreptul de patron suprem și de supremă inspecție al Re-
gelui cu privire la aceste fonduri nu se recunoaște.

Cu privire la pct. 1 și 2 nu vom face altă observație decât
aceea, că ele evidențiază din nou și în mod limpede teza că St.
Cat. nu este identic cu Dieceza, că este o personalitate aparte,
— teză pe care am stabilit-o mai înainte.

Cu privire la pct. 3 am arătat pe larg în carte (la pag.
216—268), natura de drept a averilor așa zise „catolice”, cari
sunt averi publice, administrate în trecut totdeauna de Statul
ungar, care în actuala Ungarie continuă să le administreze la
fel — prin organele sale, nu prin organe bisericești. Aceeaș si-
tuație o întâlnim și în teritoriile din Cehoslovacia revenite dela
Ungaria.

**IN ERA MAGHIARĂ STATUL CATOLIC NU ERA NICI MĂ-
CAR ADMINISTRATORUL FONDURILOR PUBLICE, PE CARI
ASTĂZI LE DEȚINE CA PROPRIETĂȚI ALE LUI.**

Fondurile din chestiune niciodată n'au fost proprietatea
St. Cat. sau ale Bisericii catolice, ardeleni sau regnicolare; ele
totdeauna au fost considerate și administrate ca fonduri pu-
blice, pentru necesități publice ale Statului. Trimițând în pri-

vină aceasta la cartea noastră des citată, nu ne putem reține de a nu fixa următoarele cuvinte ale rescriptului ministerial Nr. 30.918—1910 dela 1 Februarie 1912, care dovedește că St. Cat. se manifesta cu reacredință și față de Guvernul maghiar în chestia fondurilor, dar că acesta își știa afirma cu energie punctul său de vedere: „Statul Catolic — zicea ministrul de Culte I. Zichy — sau nu e, de fapt, în clar cu natura de drept a fondurilor administrate *cu influența* sa. cu raportul său de drept cu privire la acestea și cu esența dreptului de inspecțiune, — sau apoi vrea să întunece anume adevărata situație de drept a acestora”. — „Înainte de toate, — continuă ministrul — într-o altă adresă a lui, Nr. 22.072—1912 — trebuie să excepționez că e greșită acea vedere a Consiliului Dirigent, după care fondurile din chestiune formează proprietatea St. Cat., pentru că aceste fonduri sunt persoane juridice de sine stătătoare, cari nu formează proprietatea nimănui, pe motiv că ele sunt subiecte, nu însă obiecte de drept”.

Nu numai că St. Cat. nu este proprietarul acestor fonduri, dar el nu este nici măcar administratorul lor. În acest punct ministrul zicea: „Iar împotriva concepției că aceste fonduri au să fie administrate exclusiv de către Consiliul Dirigent, în afară de oricare alt factor, *sunt nevoit să protestez în modul cel mai energic și să o resping în modul cel mai categoric*, din motiv că în aceasta recunosc tendința de a stîrbi dreptul de patron suprem care-i revine M. S. Regelui, drept pe care M. S., în baza art. III din 1848, îl exercită prin Ministerul său responsabil de Culte și Instrucție publică”.

Rescriptul Ministerului este cu totul categoric, declarând că „este indiscutabil și pentru toate celelalte averi administrate cu influența St. Cat., ca și pentru păduri, că toate aceste averi nu formează proprietatea particulară, care ar putea fi întrebuințată liber, ci ele sunt fundațiuni de natură perpetuă, prin urmare astfel de averi, pentru cari corporațiunile, în cazul dat Statul Catolic, chiar având utonomie, sunt numai administratori responsabili... Statul Catolic nu poate cere mai mult decât ca fondurile și fundațiunile să se administreze *cu influența sa*”.

STATUL CATOLIC A FOST TOLERAT DE GUVERNELE MAGHIARE DIN MOTIVUL CĂ ACESTEA IL CONSIDERAU CA ORGAN AL STATULUI MAGHIAR.

Pentru învederarea și mai precisă a acestei situații, mai aducem următoarele dovezi:

„Regulamentul pentru constituirea și funcționarea Consiliu-

lui *Dirigent* votat de Adunarea dela 1873 (dar rămas neaprobat), prevedea în §§ 22—23 următoarele: „Consiliul Dirigent se însărcinează să iacă pregătirile și eventuale lucrări prealabile necesare în vederea predării către el — potrivit hotărârii și îndrumării de față a Adunării Statusului — a fondurilor catolice: religios, de studii și de stipendii, precum și a altor fonduri și fundații, cari de prezent se administrează de către organele guvernamentale de Stat, făcându-se inventarul lor după ce vor fi fost îndeajuns cercetate, preluându-le astfel în administrarea lui”.

Trimitându-se Regulamentul la Minister, acesta a răspuns că, cu privire la predarea averilor nu poate lua nici o măsură, de oarece chestiunea aceasta se va aranja deodată și organic cu prilejul stabilirii organizării definitive a autonomiei catolice regnicolare.

La 1876 Adunarea St. Cat. „ia cu bucurie la cunoștință că Ministerul de Culte a binevoit a înainta Parlamentului un proiect de lege întemeiat pe considerații indiscutabil juste și pe motive naționale și culturale covârșitoare, în scopul de a introduce în bugetul Ministerului, sub titlul „Fundațiuni”, în sarcina Statului „ca venituri permanente” ale câtorva institute catolice din Ardeal, diferite sume. (*Veszely*, o. c., II, 175).

Va să zică, St. Cat. era bucuros că Guvernul îl ia în bugetul său. La rândul său, Guvernul își justifică punctul de vedere cu considerații naționale și culturale, iar nu religioase catolice.

Aceeași Adunare, în legătură cu cererea de extradare a fondurilor, a adus următoarea hotărâre: „Adunarea îndrumă Consiliul Dirigent să lămurească Ministerului de Culte că catolicii din Ardeal doresc să păstreze întotdeauna în cea mai mare cinste dreptul suprem de patronat și dreptul suprem de inspecție al M. S. și sunt gata să satisfacă tuturor condițiilor, pe cari Ministerul le va crede necesare pentru asigurarea acestor drepturi prea înalte, în cazul când aceste fonduri ar fi date în administrarea nemijlocită a Statului Catolic și a Consiliului Dirigent”.

Așadar, nici vorba ca St. Cat. să reclame dreptul de dispunere nemijlocită și independentă asupra averilor, dimpotrivă el era gata să primească orice condiții, numai să i se dea administrația, — nu și dispunerea asupra lor.

La 1893, *Carol Veszely*, secretarul St. Cat. scria, în Încheierea merituasei sale lucrări: *Az erdélyi rom. kath. püspöki megye autonómája, vagyis az 1711-től 1892-ig tartott erdélyi rom. kath. Státusgyűlésnek nevezetesebb tárgyalásainak, határozatainak, felterjesztéseinek és más ezekre vonatkozó okmányainak Gyűjteménye*: „În ce privește administrarea și întrebuințarea celor șase fonduri publice diecezane, cu menținerea neatinsă a drepturilor de patronat suprem și inspecțiune supremă a M. S.

ces. reg. apostolice, trebuie să se stabilească modul de plasare, felul de administrație și de întrebuințarea a acestora.

În ce privește plasarea și administrarea financiară a celor șase fonduri, sunt posibile două proceduri, și anume: sau aceste fonduri rămân și de aci înainte în seama Erariului regesc și a Administrației financiare a acestuia, ca până acum, sau ele vor fi date în administrarea Adunării St. Cat., respectiv a Consiliului Dirigent al acestuia.

Domnul Ministru de Culte și Instrucție prin rescriptul său Nr. 1008, din 16 Iunie 1873, a răspuns la adresa din 1873 a Adunării St. Cat., prin care se cerea ca fondurile publice să fie predate Consiliului Dirigent al acestuia, că această dorință a Diecezei ardeleni nu o poate satisface aparte și în chip excepțional, din motiv că cu privire la această chestiune va dispune la timpul său în mod organic și deodată cu prilejul stabilirii definitive a autonomiei întregii biserici catolice a Statului ungar. Acest răspuns n'a refuzat în mod categoric împlinirea dorinței juste și echitabile a St. Cat., ci a amănat-o numai.

În cazuri că aceste fonduri vor fi cedate administrației Consiliului Dirigent, vor trebui să se stabilească astfel de modalități cari, pe deoparte să garanteze siguranța acelor fonduri și capacitatea lor de a face față plăților, iar pe de alta să respecte drepturile de patronat suprem și de inspecție prea înaltă ale M. S. Regelui. Căci, catolicii ardeleni nu pot uita nici odată, că ei trebuie să-și mulțumească o parte mare a averilor lor publice și instituțiile publice, susținute de acestea, Casei domnitoare maghiare de Habsburg și Lotaringia...

În continuarea ideii sale, autorul stabilește că ori cine ar administra fondurile din chestiune, este o condiție indispensabilă ca în fiecare an, bugetul să fie înaintat Regelui spre aprobare.

*

La 1897, consilierul *I. Forster*, din Ministerul de Culte, scria:

„În ce privește fondurile și averile aparținătoare acestora, starea, care și astăzi e în vigoare, este aceea, că fondurile pe cari le administra înainte Erariul regesc, astăzi le administrează Casieria de Stat din Cluj, bugetul și bilanțul fondurilor le pregătește Oficiul de conturi al Ministerului de Culte și Instrucție, care le comunică Statului Catolic în vederea înaintării observațiilor, pentruca apoi bugetul și bilanțul să fie aprobate de Minister. Fondurile sunt, așadar și astăzi sub administrarea și supravegherea Ministerului, dar, în cadrele bugetului, Statul catolic le administrează liber“.

Iată, în baza informațiilor celor mai autentice și mai

obiective, formula provizorie, pe care a găsit-o Guvernul pentru validitatea „influenței” St. Cat. la administrarea fondurilor. Administrarea acestora o făcea Ministerul; el pregătea bilanțul și bugetul, pe care-l comunica Statului Catolic spre a-și face observațiile. Aprobarea bugetului o da Regele, respectiv Ministerul.

Această formulă a rămas neschimbată până la 1919.

O altă mărturisire, a fostului referent al St. Cat., Dr. G. Fejér :

„Pentru clarificare trebuie să spunem că contabilitatea St. Cat. o conduceau (la 1912) organele Statului maghiar, — mai înainte o făcea aceasta contabilitatea Guberniului, iar după restabilirea constituționalismului, Contabilitatea Ministerului de Culte. Faptul că Contabilitatea Statusului se făcea la Budapesta, iar Consiliul Dirigent, care servea ca oficiu de ordonanțare, funcționa la Cluj, la 400 km. departe de Budapesta, aruncă destulă lumină asupra situației din zi în zi tot mai intolerabile, care dura de 40 de ani... În astfel de împrejurări s'a cerut aducerea Serviciului de contabilitate dela Budapesta la Cluj. Dar episcopul avea temeri împotriva aducerii Contabilității dela Budapesta cu caracter permanent; aceasta din cauze materiale și principare. Și Ministerul de Culte se arăta aplicat să organizeze la Cluj o expoziție a Contabilității, numai cu caracter provizoriu...¹⁾).

La 1914 s'a detașat pe lângă St. Cat., la Cluj, Secția XX a Serviciului de Contabilitate a Ministerului de Culte din Budapesta, ca serviciu de stat, supus Ministerului.

La 1915 s'a alcătuit Regulamentul pentru administrarea bunurilor, care s'a aprobat de Ministerul de Culte, cu clauza că acest Regulament nu poate prejudeca întru nimic Statutele prevăzute în hotărârea prea înaltă dela 1867, conform căroră chestiunile fostei Comisii Catolice vor fi administrate cu influența St. Cat. Cu alte cuvinte, Regulamentul din chestiune este de un caracter provizoriu.

*

Dar, chiar și cu acest caracter, Regulamentul fixează în mod precis câteva lucruri esențiale și anume:

*Regulamentul dela 1915
prevedea :*

§ 1. Statul rom. cat. ard.
îngrijește, conduce și administrează în baza dreptului

*Statutul organic din 1930
prevede :*

§ 18. Adunarea Statusului
Cat. hotărăște în mod definitiv
întru procurarea averilor de

¹⁾ Vezi: Trecutul și prezentul catolicismului ardelen, (pag. 320).

său de autonomie, bunurile mobile și imobile și fondurile sale, precum și *fundațiunile de sub administrația sa* cu respectarea drepturilor episcopale, privitoare la toate averile diecezane și cu *menținerea neatinsă a dreptului de patron suprem și de inspector suprem al M. S.*

§ 3. Adunarea Statului Catholic stabilește în fiecare an bugetul viitor al fondurilor și examinează bilanțul anului precedent și *exoperează aprobarea acestora din partea M. S.*

§ 4. Consiliul Dirigent nu poate face cheltuieli, cari trec de suma de 40.000 cor., decât cu *aprobarea specială a M. S.*

§ 7. Cumpărături sau vânzări de imobile, al căror pret trece de 80.000 cor., trebuie să aibă *aprobarea specială a M. S.*

§ 9. Pentru clădiri bisericesti sau școlare, cari trec de 20.000 cor. și cari n'au fost prevăzute în buget, trebuie și *aprobarea prealabilă a M. S.*

De asemenea, trebuie aprobarea prealabilă, pentru fiecare caz, a cheltuielilor de peste 200.000 cor., prevăzute în buget.

Tot astfel, pentru împrumuturi mai mari de 40.000 cor., făcute din fonduri, pentru trebuințe de ale Statului Catholic.

§ 13. Pentru orice participare la întreprinderi industriale mai mari, se cere și aprobarea M. S. Regelui.

bază, de sporirea, vânzarea acestora de investire în scopuri de fructificare și în general în scopul de investire.

§ 26. Consiliul Dirigent administrează, conform hotărârilor Adunării Statusului, fondurile și fundațiunile Statusului și averea mobilă și imobilă a acestora.

În contul fondurilor ordonânțează sume, administrează încasarea veniturilor intrate.

ÎN PRIMUL AN DE GUVERNARE ROMÂNEASCĂ A ARDEALULUI.

Statul român a preluat, la 1919, mai multe imobile și instituții de ale Fondului de studii regnicolar, prefăcându-le în instituții de stat. Astfel a fost cazul cu Academia de Drept din Oradea și cu liceele „catolice-regești” din Satu-Mare, Sighetul Marmăției, Careii-Mari ș. a. În nici unul din aceste cazuri, catolicii n’au protestat nici la Sfântul Scaun, nici la Liga Națiunilor, din motiv că știau foarte bine că, cu privire la proprietatea lor, cuvântul hotărâtor este al Statului.

Cu privire la fondurile deținute de Statul Catolic, Guvernul român, *fiind indus în eroare prin documentele false prezentate de conducătorii aceleia*, n’a luat la timp măsurile cuvenite, amânând chestiunea până după votarea Legii Cultelor și a Concordatului.

În schimb, St. Cat., în Adunarea sa dela 1922 a modificat Regulamentul dela 1915, omițând de pretutindenea drepturile Regelui, respectiv ale Statului, și trecându-le asupra sa.

Luând cunoștință de acest fapt grav, Ministerul Cultelor, prin ordinul Nr. 18680—1924 a anulat Regulamentul dela 1922 și a repus în valoare pe cel dela 1915, dar Statul Catolic nu s’a supus ordinului primit.

ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE STABILEȘTE SITUAȚIA DE DREPT A BUNURILOR DEȚINUTE DE STATUL CATOLIC.

Aproape simultan cu ordinul Ministerului amintit s’a produs în schimb, un fapt decisiv în legătură cu natura fondurilor administrate de St. Cat.: Prin decizia Nr. 1564 din 30 Septembrie 1924, Înalta Curte de Casație și Justiție, a stabilit în procesul dintre St. Cat. și Statul român, privitor la orfelinatul Therezian din Sibiu, administrat de St. Cat., că acesta nu are dreptul de proprietate asupra fundațiunii orfelinatului respectiv, — dimpotrivă, el are „numai delegațiune pentru administrarea averii și realizarea scopului fundațiunii”. Intrucât, în baza literelor fundamentale, fundațiunea nu a avut un caracter religios (catolic), nici național ungar, ci tocmai dimpotrivă, și intrucât St. Cat. s’a abătut dela destinațiunea fundațiunii, urmărind scopuri

de maghiarizare și chiar tendințe contrare Statului român, înalta Curte, bazată pe dreptul suprem de inspecție al Statului, a anulat pe St. Cat. dela administrarea fundațiunii, încredințând aceasta unui Directorat, în vederea realizării scopului și intențiunii fondatorului (Cf. *Pandectele române*, 1925, pag. 6, ș. a.).

Prin sentința Curții de Casație s'a spus, astfel, cuvântul hotărâtor cu privire la natura de drept a fondurilor administrate de St. Cat.

Împotriva sentinței Curții de Casație, St. Cat. n'a apelat nici la Sf. Scaun, nici la Liga Națiunilor. Credem că a fost o mare greșală și o mare pagubă că Statul român n'a tras imediat pe urma sentinței din chestiune concluziile necesare cu privire la toate fondurile publice administrate de Statul Catholic.

4) CAMPANIE DESPERATĂ, DE FRAUDE ȘI FALSIFICĂRI, PENTRU ASIGURAREA UNEI SITUAȚII DE FAPT ȘI DE DREPT.

Cu toată situația de drept clară pe care au creat-o rescriptele Ministerului de Culte ungar și român și sentința Curții de Casație, St. Cat. nu a stat la îndoială că în Statutul său să declare în mod hotărât fondurile de proprietăți ale sale, refuzând de a recunoaște vre-un drept asupra lor, fie Regelui, fie Guvernului, fie chiar propriului său episcop.

În vederea apărării punctului său de vedere, St. Cat. și-a luat și de astădată refugiul la falsificări.

Astfel, în procesul dintre Statul român și St. Cat., cu privire la imobilele arendate Academiei de Agricultură din Cluj, St. Cat. a înaintat Justiției un document fals, în scopul de a dovedi că el este *proprietarul* Fondului de studii, la care aparține imobilul din chestiune. Reprezentantul Statului român, având în vedere că documentul a fost prezentat în traducere română și nu și în textul original maghiar, a cerut să se achiziționeze și documentul original. Din punerea alături a celor două documente s'a constatat că conducătorii St. Cat. au falsificat pur și simplu traducerea românească înaintată autorităților judiciare, intercalând în ea câteva cuvinte, prin care se dă documentul înțelesul că St. Cat. este proprietarul Fondului de studii.

Documentul din chestiune este o Procură, în care se spune că St. Cat. împuternicește, la 1899, pe delegații lui ca „în numele

proprietarului, Fondul de studii", să încheie contract cu Statul maghiar.

Documentul original spune :

„...a tulajdonos Erd. Rom. kath. tanulmány-alap nevén beleegyezhesse nek" — (să consimtă în numele Fondului de studii, proprietar).

Traducerea falsificată :

....să consimtă în numele Fondului de studii al Statului catolic proprietar.

Ceeace este mai grav, e că traducerea acestui document este autenticată de Dr. Vári Acațiu, instituit ca substitut al notarului public Dr. Alex. Pop din Cluj (Nr. 1110—1928).

În scriptul înaintat Justiției, Statul Catolic mai afirmă următoarele neadevăruri, prin cari încearcă să inducă în eroare puterea judecătorească:

„Fondul de studii nici când n'a stat supt administrația Statului sau sub controlul Statului, ci întotdeauna, după desființarea Ordinului Iezuiților, întâmplată la 1773, acest fond a stat sub administrația suverană și exclusivă a eparhiei rom.-cat. de Alba-Iulia, care prin organul său de manifestare a autonomiei, numit Status, a dispus întotdeauna și în toate timpurile de această fundațiune, ca de o justă și exclusivă proprietate".

Un alt caz grav este următoarea afirmațiune oficioasă, făcută de actualul referent al St. Cat., Dr. A. Balázs:

„Atunci, când Provincia ardeleană a cumpărat pe seama Statului terenul, pe care s'a clădit Universitatea de astăzi, — a încheiat la 1829, contract cu reprezentanții Fondului *catolic* de studii, printre cari și cu episcopul, ca dovadă eclatantă a faptului, că Fondul proprietar nu este un fond de stat, ci un fond catolic" (362).

De fapt, în Contract nu se spune nici o singură dată că Fondul ar fi catolic, dimpotrivă, i se zice *Fondul Academiei regești de studii* (Királyi Akadémia Studiorum fundus) și *Studiorum fundus*.

CE SUNT „FONDURILE STATULUI CATOLIC".

În ce privește afirmațiunea conducătorilor St. Cat. că fondurile administrate astăzi, prin abuz, de ei, ar fi fonduri „catolice", proprietăți ale Bisericii sau ale catolicilor, ea este cu desăvârșire lipsită de temei. Caracterul de stat al acestor fonduri s'a discutat la 1773 între Papa Clement al XIV și Impăra-

teasa Maria Terezia și rezultatul a fost că Papa a admis teza Impărătesei, în sensul că, acestea sunt bunuri publice, de cari este în drept să dispună Capul încoronat. Intreagă jurisprudența ungurească și românească, fără excepție, mărturisește acelaș punct de vedere. În Ungaria de astăzi, fondurile pretinse catolice, sunt administrate exclusiv de Stat, pentru scopurile pe cari acesta le fixează fără nici un amestec al Bisericii. Insuș Concordatul dintre România și Sfântul Scaun a prevăzut, în art. XII, că Fondul general catolic religios și Fondul general catolic de studii rămân în starea patrimonială și juridică actuală, adecă se administrează de Stat, conform trebuințelor acestuia, și numai veniturile rentei acelor fonduri se dă în administrația Consiliului episcopilor catolici.

*

În ce privește fondurile administrate azi de St. Cat., Concordatul nu se ocupă de ele. Acestea sunt bunuri publice, al căror patron a fost și a rămas Regele, care este în drept să dispună de ele, potrivit necesităților actuale ale țării. (Vezi: *Ghibu*, o. c., 220—269—278).

Chiar dacă s'ar admite teza că aceste bunuri au fost afectate de Rege Statului Catolic ardelean, — ceea ce nu este cazul, — conform al. 3 al art. XV din Concordat și al. 2 al pct. d) din art. 39 al Legii Cultelor, ele revin Statului.

*

Dar, chiar dacă, prin absurd, s'ar admite o interpretare în sensul că fondurile din chestiune sunt catolice ardeleni, nici în acel caz ele nu revin romano-catolicilor unguri, ci întregului catolicism din țară, sau cel puțin din Ardeal, unde majoritatea catolicilor o constituie cei de rit grecesc (uniți), cari, până acum au fost în permanență lipsiți aproape de orice ajutor.

În realitate, caracterul „catolic“ al fondurilor din chestiune este o fraudă de dată relativ nouă. Până la mijlocul secolului trecut din Fondul de studii ardelean s'au susținut și școlile române ortodoxe, precum și Academia de Drept și Școala de chirurgie de stat din Cluj, plus alte instituțiuni de ale altor confesiuni.

*

St. Cat. a falsificat, fără nici o remușcare, și documentele și situația acestor fonduri, punând mâna pe ele și întrebuințându-le exclusiv pentru scopuri catolice maghiare și anti-românești.

O ANOMALIE UNICĂ ÎN LUME.

§ 24 prevede că sediul Consiliului Dirigent este Clujul. Această dispoziție prin care se prevede ca organul de administrare a afacerilor unei dieceze, să nu fie la reședința acelei dieceze, ci la depărtare de circa o sută de kilometri, este unică în felul ei în lume. — Explicația acestei dispoziții ni-o dă tendința laicilor de a fi cât mai departe de episcopul. Pe de altă parte, mai este și un motiv politic: Capitala Ardealului românesc trebuia mascată cât mai bine cu instituții și organizații maghiare, cari să asigure cât mai mult dominațiunea maghiară pe aceste plaiuri.

Nu va fi fără interes să amintim aici § 52 din Proiectul Statutului de organizare a autonomiei regnicolare maghiare, elaborat de Congresul dela 1871 ținut la Pesta, § conform căruia atât Adunarea eparhială, cât și Consiliul eparhial din toate diecezele catolice din Ungaria trebuie să-și aibă sediul în aceeași localitate cu episcopul, — măsură prevăzută tocmai împotriva tendinței ardeleni de a deplasa aceste două organe la Cluj. .

Merită să relevăm amănuntul că în Șematismul diecezei ardeleni nu se amintește deloc împrejurarea, că sediul „Senatului Dirigent diecezan” este Clujul. Omisiunea aceasta este intenționată, ca să nu se scandalizeze lumea catolică străină, văzând că Consiliul compus din „senatori”, adică din sfătuitoarii episcopului, nu stă în adevăr pe lângă acesta, ci într-o localitate străină.

STATUL CATOLIC. — ORGAN „BISERICESC” ÎN MÂNA POLITICIANILOR LAICI.

§ 25 prevede: „Președintele mirean, în absența episcopului, este președinte al Consiliului direcțional, conduce consfătuirile. Președintele mirean este substituit de vicepreședinte, sau în absența acestuia de cel mai în etate membru al Consiliului”.

Acest § asigură caracterul laic al Consiliului Dirigent și al întregului Stat Catholic. Președintele mirean, care are mai multă libertate de mișcare decât episcopul, este o garanție că chestiunile „cari sunt în interesul Statului catolic”, vor fi bine dirijate. Dacă ținem seamă că dela 1873 și până astăzi în scaunul de președinte mirean au stat aproape exclusiv membri ai familiei baronului Josika — dinastia ereditară a St. Cat — dintre cari unul era „ministru a latere pe lângă persoana M. S. Regelui Ungariei”, altul era Președinte al Partidului maghiar, — este ușor să înțelegem ce a putut fi Consiliul Dirigent, care, în ultima analiză este Statul Catholic însuși.

STATUL CATOLIC SE SUBSTITUE, CU DELA SINE PUTERE, STATULUI ROMÂN.

§ 26 prevede: Consiliul directorial „despre administrarea averilor compune în fiecare an socoteli de gestiune, bugete și le înaintează Adunării anuale generale a Statusului.

Socotelile finale și bugetele se vor transpune împreună cu motivarea, la autoritatea episcopală, în conformitate cu uzul de până acum“.

§ 17 prevede că Adunarea generală „verifică și stabilește definitiv socotelile de gestiune și bugetele fondurilor și fundațiilor statusului“.

În comparația cu aceasta, *Regulamentul pentru administrarea averilor*, impus și aprobat de Guvern la 1915, prevedea:

§ 3. Bugetele și bilanțurile le alcătuiește Secția de Contabilitate (a Ministerului de Culte), conform instrucțiunilor Consiliului Dirigent. Ele sunt înaintate de către acesta Adunării Statului Catolic, așa ca să poată fi discutate de cu vreme în Adunările anuale ordinare. Adunarea Statusului stabilește în fiecare an bugetul anului următor și controlează bilanțul anului precedent și cu privire la ele exponează *aprobarea Majestății sale*.

BÎNCA OJ DISPOZIȚIE ÎN CURIOȘĂRY Cluj

§ 26 prevede că Consiliul Dirigent „pe lângă răspundere, administrează, conform hotărârilor Adunării Statusului, fondurile și fundațiunile Statusului și averea mobilă și imobilă a acestora“. Așadară, fondurile nu se administrează în baza unui Regulament, aprobat de autoritatea competentă, ci conform hotărârilor Adunării St. Cat.

Am amintit mai sus că St. Cat. a modificat, la 1922, Regulamentul de administrare a bunurilor și că, la 1924, Ministerul de Culte a anulat Regulamentul modificat, enunțând că „până la clarificarea definitivă a chestiunei Statului Catolic“, acesta „este obligat a administra averile conform Regulamentului din 1915“. Cu toate acestea, St. Cat. nu s'a supus. În proiectul de Statut din 1930 se lua atitudine fățișă împotriva acestei dispoziții a Ministerului, spunându-se, în § 26, că Consiliul Dirigent „administrează fondurile și fundațiunile Statusului (de cele de sub administrația sa nu mai face amintire, socotindu-le trecute în proprietatea sa!) conform hotărârilor Adunării și, în special, conform hotărârilor din 1922“. — adevărat a celor anulate de Guvernul român! Din textul definitiv al Statutului ultimele cuvinte au fost lăsate afară, fiind socotite de prisos, din moment ce alineatul prevede administrarea bunurilor în baza hotărârilor Adunării peste tot.

*Statul Catholic nu admite nici un fel control al
gestiunii sale din partea Statului român.*

Statutul nu prevede nicăiri, în nici un fel, legătura Statului Catholic cu România și cu legile ei.

Membrii acestuia nu jură credință Regelui și Constituției. Nici un control al Regelui sau al Guvernului nu admite. Dimpotrivă, prin toate dispozițiile lui se afirmă că Statul Catholic decide în mod definitiv și este organul decisiv suprem.

Cu privire la aceasta avem o experiență elocventă. La 12 Iunie 1925 directorul general al Cultelor minoritare din Ministerul Cultelor, s'a prezentat ca delegat special al acestuia, în Cancellaria Consiliului Dirigent al St. Cat. la Cluj, penru a exercita controlul pe care legile țării îl asigură organelor de stat. Impotriva acestui act perfect legal, conducătorii St. Cat. au „ridicat în modul cel mai categoric protest”, declarând că fondurile administrate de ei „constitue proprietatea exclusivă și incontestabilă a Statului Catholic” și că dispoziția Ministerului „o consideră ca ilegală și incompetentă”. Tot ce au binevoit a îngădui delegatului Statului român, a fost „privirea conturilor”, dar și aceasta au „admis-o” numai „cedând silei provenită dela puterea existentă”.

*Statul Catholic n'are nimic nici cu mitropolitul
catholic al țării, nici cu Sfântul Scaun dela Roma.*

De altfel, Statul Catholic nu-și arată nici legăturile sale cu Biserica universală și cu Papa și nici chiar cu mitropolitul, căruia eparhia Ardealului îi este sufragănă. Cu privire la acesta din urmă, reprezentantul St. Cat. a declarat, la 1928: „Deși Guvernul l-a introdus pe mitropolitul Cisar în Senat, ca pe reprezentantul tuturor catholicilor din România, noi totuș nu-l putem recunoaște ca pe reprezentantul nostru, ci numai ca pe un străin distins”. Iar, în Senatul țării, acelaș Dr. E. Gyárfás a declarat că credincioșii romano-catolici din Transilvania „se comportă față de mitropolitul Cisar cu acea stimă, care i se cuvine ca unui episcop al Bisericii catolice universale”, adică nu ca mitropolitului catholic din România.

Terminăm aici analiza Statutului și trecem la concluziunile generale.

STATUL CATOLIC NU INSEMNEAZĂ AUTONOMIA BISE- RICII CATOLICE, CI ROBIREA EI.

Din cele expuse până aci ne-am putut încredința că ceea ce a fost trâmbițat decenii dealungul ca „autonomia” Bisericii catolice din Ardeal, în realitate n'a fost câtuș de puțin ceea ce se înțelege în adevăr prin autonomie. Tot ceea ce s'a ascuns în dosul acestui cuvânt, a fost o neîntreruptă hărjoneală pe de-o parte între laicii catolici din Ardeal și între episcopul și organele lui eparhiale, pentru supremația în conducerea Bisericii, pe de alta între laici, episcop și între Guvernul maghiar, pe chestia administrației averilor publice și a școlilor susținute din fondurile ardeleni. În primul caz, laicii luptau să aibă ei cuvântul hotărâtor în toate chestiunile de administrație bisericească, în vreme ce episcopul, majorat de cele 2/3 de laici, în organele de conducere al St. Cat., se preta la toate compromisurile imaginabile, spre a-și putea păstra mai departe cel puțin cadrele, dacă nu și conținutul întreg al organizației eparhiale canonice. În cazul al doilea, clerici și laici împreună luptau cu orice mijloc pentru a se emancipa nu numai de sub tutela, dar și de sub influența Statului, în vreme ce acesta își impunea, de câteori voia și în măsura pe care o voia, punctul său de vedere, făcând din organizația „autonomă” a Statului Catolic sau o simplă ficțiune, sau un instrument în scopul intereselor sale de stat.

De o viață în adevăr autonomă, așa cum o aveau ortodocșii și protestanții, nici urmă în biserica catolică ardeleană, pe timpul Ungariei.

Ceea ce a avut loc în era românească, deasemenea nu se poate socoti autonomie; totul s'a redus la o umilire și la o în-genunchere nemiloasă a episcopului, din care laicii au izbutit să facă o unealtă a năzuințelor politice maghiare, mascate, numai, de mantaua catolicismului. Încălecat de politicienii laici episcopul a fost împins la o permanentă acțiune antiromânească și la o serie de falșuri, cari sunt menite nu numai să-l dis-califice ca om și ca cetățean, ci să-l ducă și în fața instanțelor judiciare. În acelaș timp autonomia a însemnat sfidarea Statului român, a Regelui acestuia, a Constituției, a legilor lui, a religiei lui dominante și chiar a coreligionarilor nemaghiari.

ATENTAT CONTRA CATOLICISULUI ȘI A ROMÂNIEI.

Încetarea acestei „autonomii” însemnează desrobirea episcopului de Alba-Iulia din cătușile silei, minciunei și reacredinței,

— desrobirea eparhiei ardefene din cătușile la cari au condamnat-o politicianii laici — și reîntrarea ei în ogașele precise de canoanele Bisericii catolice universale și de legile țării.

Pentru Statul român încetarea acestei pseudoautonomii, exercitată de o organizație frauduloasă, înseamnă canalizarea sănătoasă a unei probleme religioase, culturale, economice și politice, — cea mai importantă dela Unire încoace, în Transilvania. Statul ajunge, pe această cale, în stăpânirea unor drepturi și a unor bunuri publice, cari i s'au răpit în mod clandestin și cu ajutorul cărora va putea îndestuli o serie întreagă de probleme ale vieții publice, religioase, școlare și culturale din Transilvania.

SPRE O AUTONOMIE CATOLICĂ VERITABILĂ.

Dacă conducătorii autorizați ai Bisericii catolice vor dori în mod sincer o organizare autonomă a acesteia, prin participarea elementului laic la conducerea afacerilor administrative, nu Guvernul român va fi acela, care să refuze de a o recunoaște. La 1920, Guvernul român a preconizat însuși o astfel de organizare, pe care a și propus-o Papei pentru toate diecezele din România, dar Papa a refuzat propunerea. Un răspuns analog a dat Papa și la intervenția catolicilor ardeleni, făcută în cadrul proiectului lor de Concordat, alcătuit la 1921, unde în art. XLII ziceau și cereau: „*Status Rumenus agnoscit omnia autonomia rom. cat. dioeceseos Transilvaniae jura atque autonomias in ceteris dioecibus latinis organisandas*“¹⁾

Dacă Papa dorește să revină astăzi asupra chestiunii autonomiei, România nu se va opune ca o astfel de „autonomie“ a Bisericii catolice de toate riturile și din toate diecezele din României, să devie o realitate.

Atunci, abia se va putea vorbi despre autonomia bisericii catolice. Ce a fost până acum, nu face onoare nimănui, — căci a fost o mistificare și, în același timp, o crimă la adresa catolicismului și a României.

¹⁾ Transilvanus Viator: Le concordat des Roumains, Budapesta 1921, p. 32.

INCHEIERE.

După ce am analizat, pe larg, situația de drept a St. Cat., așa cum intenționează să-l traducă în realitate noul Statut organic, urmează să stabilim încheierile cari se desfac din această analiză.

Șapte ipoteze sunt posibile, pentru încadrarea St. Cat. într-o situație de drept.

1. Intâia ipoteză :

Dacă luăm ca punct de plecare pentru stabilirea situației de drept a St. Cat. § 22 al Legii Cultelor, pe care îl invocă Statul Catolic, avem situația următoare:

1. Statutul nu determină în mod precis denumirea „noului cult“.
2. El nu cuprinde confesiunea de credință și principiile morale ale acestui cult nou.
3. Sfera de activitate este lipsită de orice precizie, putând cuprinde acțiuni împotriva Statului român și a ordinii publice.
4. Principiile lui cuprinse în § 5, lit. p, q, r, § 6 al. 4, § 8, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 26, sunt potrivnice legilor țării.
5. Statutul este în contradicție cu § 23 al Legii Cultelor, care prevede: „capacitatea juridică a cultelor noi se limitează la achizițiunile de imobile și bunuri necesare numai pentru serviciul divin, Case de rugăciuni, locuințe pentru slujitori și cimitire“, — câtă vreme St. Cat. se prezintă cu fonduri, cu fundațiuni și cu școli proprii.

Concluzia: Statutul Statului Catolic conceput ca „cult nou“, nu se poate aproba.

2. Ipoteza a doua :

Dacă admitem că invocarea art. 22 poate fi socotită ca o greșală de condeiu¹⁾ în locul § 11, 12 sau 21, cari se referă la Cultele istorice, — situația se prezintă astfel:

1. Statul Catolic nu figurează printre Cultele istorice prevăzute de Legea Cultelor, în § 21.
2. El nu este prevăzut nici în Concordatul încheiat între România și Sfântul Scaun.

¹⁾ „Raportul“ înaintat de Consiliul Dirigent Adunării Generale convocată pentru 19 Noembrie 1931, ne întărește în mod neclintit în convingerea că invocarea § 22 nu e greșală de condeiu.

3. Culte istorice nu se mai pot creia, pe nici o cale.

Concluzia: Statutul Statului Catholic considerat ca cult istoric, nu se poate aproba.

3. Ipoteza a treia :

Dacă admitem Statul Catholic ca organizație strămoșească, situația lui este următoarea:

1. Prin nimic nu se spune în Statut: ce se înțelege prin „organizație strămoșească“.

2. Nici Constituția țării, nici Legea Cultelor, nici Concordatul nu admit „organizațiile strămoșești“, ci numai organizațiile legale, respectiv organizațiile canonic și legal constituite (art. IX din Concordat).

3. Organizația strămoșească a Statului Catholic n'a fost nici odată recunoscută ca personalitate juridică și nu se prezintă nici azi în condițiuni cari ar face-o proprie pentru aceasta.

Concluzia: Statul Catholic, ca organizație strămoșească, nu se poate aproba, neîntreținând condițiile legale.

4. Ipoteza a patra :

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dacă admitem teoria că Statul Catholic este identic cu Dieceza de Alba-Iulia, situația lui se prezintă astfel:

1. Statutul organic însuș nu susține o astfel de teorie, dimpotrivă, el vorbește de St. Cat. ca de o organizație proprie și despre Dieceză ca despre o organizație deosebită, cu averi deosebite.

2. Dieceza de Alba-Iulia își are organizația sa propriu zisă, concretă, întocmai ca și alte eparhii catolice din lume, cu Capitlu, Consistor și Exactorat, în consecință, ea nu poate fi identică cu o a doua organizație sau asociație, numai fiindcă președintele acesteia este episcopul.

Concluzia: St. Cat. socotit ca sinonim al Diecezei de Alba-Iulia, nu se poate aproba, căci prin statute nu se pot aproba echivocuri.

5. Ipoteza a cincia :

Dacă admitem teoria adoptată în procesul pendent, la Cluj, între St. Cat. și Statul român, că St. Cat. este „organizație pur bisericească și culturală a credincioșilor clerici și mireni de religia romano-catolică din dieceza Transilvaniei, sub prezidenția

episcopului eparhiei", — înseamnă că St. Cat. — care nu este nici „cult istoric“, nici „cult nou“, — este o „asociațiune religioasă“, care stă sub regimul legilor privitoare la asociațiuni și la întruniri publice.

În cazul acesta, St. Cat. trebuie să ceară aprobarea Statutelor sale pe calea prevăzută de legea respectivă, Ministerului de Culte rămânându-i sarcina de a da numai un aviz.

Dacă Statul Catolic, vrea să aibă numai un astfel de aviz al Ministerului de Culte, trebuie să-l ceară în consecință.

Concluzia: Aprobarea Statutului Catolic ca asociațiune, nu intră în competența Ministerului de Culte.

6. Ipoteza a șasea :

Dacă admitem ipoteza că St. Cat. este un organ al diecezei, urmează ca acesta să fie încadrat, în rând cu celelalte organe diecezane, în Statutul organic al Diecezei. Nu se poate concepe aprobarea unui Statut organic al unui organ, ci numai al unei organizații.

Concluzia: Statutul Statului Catolic considerat ca organ diecezan nu se poate aproba.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

7. Ipoteza a șaptea :

Dacă admitem că St. Cat. este numai un principiu de organizare autonomă, urmează ca Statutul organic să se ocupe de organizația concretă alcătuită în baza acestui principiu.

Concluzia: Statutul Statului Catolic privit ca principiu abstract, nu se poate aproba.

*

Concluzia generală a celor 7 ipoteze — singurele posibile — este că Statutele Statului Catolic nu pot fi aprobate.

*

Pentru a avea toate elementele necesare în vederea stabilirii situației de drept a Statului Catolic, la cele expuse mai sus, mai adăugăm următoarele considerente, cari rezultă din studiul asupra Statutelor:

I. Considerații de Drept civil :

1. St. Cat. nu știe însuș ce este, ca noțiune de drept. El plutește între vecinice echivocuri și măștișficări.

2. Organizația St. Cat. n'a fost aprobată prin nici o lege ungară sau română.

3. Regulamentele despre cari St. Cat. afirmă că au fost aprobate de Regele ungar, de Parlament sau de Guvern, sunt toate neaprobatе și, deci, nu pot fi invocate ca izvoare de drept.

4. St. Cat. a fost o grupare de fapt, neorganizată în sensul propriu al cuvântului și tolerată de vechea Ungarie, până când avea să se dea o organizație unitară Bisericii catolice maghiare. Cum acea organizație nu s'a făcut niciodată sub regimul maghiar și cum ea s'a făcut prin Legea Cultelor și prin Concordatul din 1927—1929, provizoratul Statului Catolic a încetat deodată cu intrarea în vigoare a acestora.

5. St. Cat. nu dispune de nici un document, prin care ar putea proba că fondurile, pe cari le consideră ale sale, sunt proprietățile lui, sau ale Diecezei.

6. St. Cat. nu dispune de nici un document prin care ar putea proba, cel puțin, că Statul ungar i-ar fi dat fondurile respective în administrație.

7. În schimb, există documente lămurite și definitive cu privire la natura publică a fondurilor din chestiune. (Vezi *Ghibu* pg. 219 ș. u., 257 ș. u., 366, 369, 371).

8. Există decretul Nr. 1564—1924 al Înaltei Curți de Casație și de Justiție, prin care se constată că dreptul de a dispune asupra fondurilor din chestiune este al Statului român.

II. Considerații de Drept canonic :

1. St. Cat. nu mărturisește unitatea cu Biserica catolică universală și cu șeful acesteia.

2. St. Cat. nu figurează printre organizațiile canonic și legal constituite ale Bisericii catolice prevăzute în art. IX al Concordatului.

3. St. Cat. nu are aprobarea specială a episcopului, din punctul de vedere al concordanței lui cu legile și cu canoanele Bisericii catolice.

4. St. Cat. este stigmatizat de episcopul Fogarassy și de actualul mitropolit catolic al României, ca anticanonic și primejdios pentru Biserica catolică.

5. St. Cat. n'a fost aprobat niciodată de Sfântul Scaun.

6. St. Cat. concepe un romano-catolicism maghiar în România, excluzând dintre membrii lui pe romano-catolicii ardeleni, români, italieni sau francezi, prin ceea ce învrăjbește chiar pe credincioșii aceleiași biserici.

7. St. Cat. a făcut din episcop, și din Biserică instrumente politice, îndreptate în contra Statului român.

III. Considerații de ordin politic :

1. St. Cat. se folosește de tot felul de echivocuri, mistificări, abuzuri și fraude, pentru a-și menține o stare de fapt, dobândită prin surpriză și tolerată în mod provizor.

2. St. Cat. s'a declarat stăpân al unor bunuri publice, a căror administrare a uzurpat-o în mod clandestin și ale căror venituri le întrebuințează împotriva intereselor publice.

3. St. Cat. și-a dat o organizare în afară de legile României și cu sfidarea acestora.

4. St. Cat. este o organizație politică maghiară, îndreptată în contra unității și siguranței Statului român.

SE IMPUNE IMEDIATA LICHIDARE A STATULUI CATOLIC.

Oricare din cele șapte ipoteze am lua-o ca punct de plecare, aprobarea Statutului Statului rom.-cat. urmează să fie refuzată categoric și definitiv.

Refuzată odată aprobarea Statutelor, urmează necesitatea interzicerii imediate a oricărei activități a zisei organizații ilegale, frauduloase și periculoase Statului român, și lichidarea imediată a întregii ei situații.

În ce privește lichidarea, cred că ea trebuie să se facă în următorul chip:

1. *Agendele Statului rom.-cat. ard., care după drept și după natura lor se referă la viața Eparhiei romano-catolice de rit latin, cu sediul în Alba-Iulia, trec asupra organelor canonice și legal constituite ale acesteia.*

2. *Despre aceasta va fi încunostiințat Sf. Scaun, spre a lua act de reabilitarea diecezei de Alba-Iulia și a episcopului ei, profund prejudiciați până aci prin existența și activitatea antică — nonică și ilegală a Statului Catolic, deraiat acum spre prăpastia unui „cult nou“.*

3. *Fondurile publice administrate în timpul din urmă, prin fraudă și abuz, de St. Cat. ard. — în deplin acord cu jurisprudența și cu practica maghiară veche și nouă, și în conformitate cu Decizia Nr. 1564—1924 a Înaltei Curți de Casație și Justiție din 1924 — se încredințează Administrației fondurilor publice ardelenene, care se va crea deodată cu intrarea în vigoare a acestor măsuri. Aceste fonduri vor fi administrate de un Consiliu, în conformitate cu dispozițiile fundamentale și cu interesele pu-*

blice ale țării. Membrii Consiliului, în număr de doisprezece, vor fi numiți prin Decret regal pe termen de 5 ani. Președintele va fi numit pe viață, în afară de numărul celor doisprezece membri. „Administrația“ va depinde de Ministerul de Culte și Instrucție.

4. Predarea și preluarea tuturor agendelor se va face începând cu ziua de astăzi. Ea va fi efectuată, în numele Guvernului, de un Comisar general al acestuia, care va putea fi și Președintele Consiliului de administrație și care va putea fi asistat de organele corespunzătoare ale vieții de stat.

5. Un Regulament special va stabili atât modul de transpunere a agendelor către organele diecezei de Alba-Iulia, cât și către Consiliul de administrație.

6. Un Regulament se va stabili și pentru Administrația fondurilor publice ardelene.

Domnule Ministru,

M'am achitat, în cele de mai sus, de datoria pe care mi-ați impus-o prin ordinul D-Voastră Nr. 102200, 11226 din 20 Octombrie.

Incheind avest „AVIZ“, îmi permit a Vă atrage atențiunea nu numai asupra importanței extraordinare pe care o reprezintă problema Statului Catolic pentru Statul nostru, ci și asupra urgenței deosebite pe care rezolvirea ei o reclamă.

Doisprezece ani a neglijat Statul român să ia măsurile trebuitoare pentru desființarea acestei organizațiuni frauduloase, care a pus la încercare atât de grea destinele Românismului din Transilvania, — acum chiar dacă ar voi să mai continue cu aceeași atitudine, nu o mai poate face. Chestiunea se găsește în pragul unei necesități inexorabile, din care nu mai poate fi ieșire.

Pentru ziua de 19 Noembrie a. c. este convocată, la Cluj. Adunarea anuală a Statului Catolic, în scopul de a alege un nou președinte laic, în locul răposatului baron G. Josika, fost și președinte al Partidului maghiar. Maghiarimea ardeleană se pregătește să-și pună în fruntea sa un nou conducător oficial, care să-i conducă, în țară și în străinătate — la Roma, la Geneva și la Haga, — luptele naționale ascunse sub masca catolicismului.

Până la 19 Noembrie, Guvernul român va trebui neapărat să-și spună *cumva*, cuvântul cu privire la noul Statut organic al noului cult al Statului catolic. Statut care face din președintele laic un duce autorizat al destinilor maghiare antiromânești din Transilvania.

Până la 19 Noembrie Guvernul trebuie — sau să refuze în mod categoric aprobarea Statutului, și să tragă, în același timp, toate concluziile, — sau să-l aprobe, *făcând astfel ceea ce nici Guvernele dela Budapesta n'au găsit cu cale să facă timp de șase decenii.*

Sau Guvernul, printr'o măsură, pe cât de energică și de demnă, pe atât de legală și de înțeleaptă, va dovedi că înțelege să fie stăpân în Ardeal, punând la locul lor pe cei ce-i sapă rădăcinile vieții, — sau, printr'o lășitate fără păreche, va consfinți situația Ardealului de arenă maghiară, unde se dispută desmembrarea României cu atâtea sacrificii întregită.

Din parte-mi, ca unul care de 12 ani am luptat fără încetare pentru punerea în deplină lumină a acestei uriașe probleme, reușind să câștig direct sau indirect, pt. punctul meu de vedere nu numai o serie întreagă de organe și de instituții de Stat (Contenciosul dela Cluj, Contenciosul Ministerului de Instrucție, Ministerul de Externe, Universitatea din Cluj, Academia de Agricultură, miniștrii noștri plenipotențieri dela Roma, Londra, Viena, și Berlin), ci și pe o serie de reprezentanți ai Bisericii catolice, (profesori greco- și romano-catolici dela Universitatea din Cluj, mitropolitul catolic dela București și chiar Sfântul Scaun, care, în urma demersurilor făcute, a refuzat aprobarea Statutului organic din chestiune), — am onoare a Vă declara că Vă stau și mai departe, cu toată priceperea și cu toate puterile mele demuncă la dispoziție, pentru a duce, în modul cel mai sigur și mai liniștit, la capăt problema Statului Catolic, în conformitate cu demnitatea și cu dreptatea Statului român.

Primiți, Vă rog, Domnule Prim-ministru, asigurarea deosebitului meu respect.

Cluj, 9 Noemvrie 1931.

(ss.) ONISIFOR GHIBU,
președintele Comisiunii istorico-juridice
pentru studiul problemei Statului Catolic,
delegat special al Guvernului pe lângă
Sfântul Scaun, în chestia Statului Catolic.

Domniei-Sale

D-ului MINISTRU AL INSTRUCȚIUNII ȘI AL CULTELOR,

București.

XIII.

Ministerul Cultelor refuză aprobarea Statutului organic al Statului catolic, interzice Adunarea anuală a lui și-i declară nule și neavenite toate hotărârile.

MINISTERUL INSTRUCȚIUNII PUBLICE ȘI AL CULTELOR.

Direcțiunea Cultelor.

No. 187.664—16.327.

Prea Sfinției Sale, Prea Sfințitului GUSTAV CAROL MAILATH.

Episcop catolic de rit latin din

ALBA-IULIA.

Prea Sfințite,

În legătură cu adresa noastră No. 168.134 din 20 Octombrie a. c., prin care am anulat dispoziția cuprinsă în comunicarea ce vi s'a făcut la 24 Mai 1924 privitor la capacitatea Consiliului Dirigent al Statului Catolic, de a sta în instanță în fața forurilor judecătorești, și în legătură cu adresa No. 1143 din 13 Mai a. c. a Consiliului Dirigent, prin care ați înaintat Ministerului Cultelor Statutul organic al Statusului Catolic, am onoare a Vă face cunoscut că, fiind în discuție însăși existența Statusului Catolic, nu poate fi vorba de aprobarea sau de luarea la cunoștință a Statutului din chestiune.

În temeiul acestui punct de vedere, — Statusul catolic, neavând nici din trecut un Statut aprobat de vre-o autoritate competentă, — Adunarea anuală a lui, convocată pe ziua de 19 Noiembrie a. c., nu se poate ține.

Orice hotărâri ale Statusului catolic, aduse înainte de ce se va spune cuvântul autorizat și definitiv al Guvernului român, le declar prin aceasta nule și neavenite, făcându-vă personal răspunzător pe Prea Sfinția Voastră, de ele.

*Președintele Consiliului de Miniștri,
Ministru al Instrucțiunii, al Cultelor
și Artelor:*

(ss.) **N. IORGA.**

Consilier.

(ss) **ST. BRĂDIȘTEANU**

XIV.

Ministerul Cultelor cere mitropolitului romano-catolic concursul pentru stabilirea situației legale din Dieceza de Alba-Iulia.

Ministerul Instrucțiunii Publice, al Cultelor și Artelor.

No. 189007.

16 Noembrie 1931.

I. P. S. S. ALEXANDRU CISAR, *Arhiepiscop rom.-cat.*

București.

Înalt Prea Sfințite,

Petrecându-se în eparhia catolică de Alba-Iulia o serie de lucruri în afară de prevederile legilor în ființă, cari lezează profund atât interesele Statului român, cât și cele ale Bisericii catolice, Ministerul de Instrucție, Culte și Arte s'a văzut necesitat a lua de urgență câteva măsuri, cari să asigure legalitatea.

În alăturare am onoare a Vă transpune, în copie, adresa telegrafică, care a fost trimisă Prea Sfințitului Episcop Gustav Carol Majláth, rugându-vă pe Înalt Prea Sfinția Voastră, ca în calitate de cap ierarhic al întregii Biserici catolice de rit latin din România, să binevoiți a lua act de ea, făcând și din partea Înalt Prea Sfinției Voastre toate demersurile, și totodată luând dispozițiunile pe cari le credeți necesare pentru restabilirea legalității, și pentru asigurarea raporturilor normale dintre Biserica pe care o păstoriți și dintre Statul român.

Primiți, etc.....

Secretar General:

(ss.) Dr. A. CRĂCIUNESCU.

Consilier:

G. ILIONIU.

XV.

Răspunsul mitropolitului romano-catolic.**ARHIEPISCOPIA CATOLICA DE BUCUREȘTI.***Str. Gen. Berthelot, 49.**București în 16 Noemvrie 1931.*

No. 5781.

Excelență, Domnule PRIM-MINISTRU,

Prim prezenta am onoare a Vă aduce la cunoștință că am primit adresa Onor. Minister al Instrucțiunii Publice și al Cultelor, Direcțiunea Cultelor Nr. 189.007—16.445 din 16 Noemvrie 1931, cu două anexe referitoare la chestiunea Statusului Catolic din Eparhia de Alba-Iulia.

Țin să declar că această chestiune este de o gravitate extremă și poate să aibă în mod natural consecințe chiar neașteptate.

Sunt dispus din partea mea de a conlucra fără șovăire la clarificarea numitei chestiuni, așteptând însă însărcinarea necesară din partea Sfântului Scaun, dacă Forul suprem al Bisericii catolice nu-și va rezerva competența de a soluționa cazul în mod direct, sau pe cale diplomatică.

Am luat cu plăcere act din adresa trimisă dlui profesor O. Ghibu, că Guvernul, înainte de a se pronunța definitiv în chestiunea Statusului Catolic, — vrea să cunoască în mod precis părerea Sfântului Scaun cu privire la canonicitatea acelei instituțiuni și că Onor. Guvern a însărcinat pe distinsul profesor dl O. Ghibu să pertracteze personal cu Sfântul Scaun.

Totodată îmi permit a Vă exprima aci părerea mea personală, că în urma unor împrejurări aflate în ultimul moment, socotesc oportun din punct de vedere al intereselor superioare de Stat și Biserică, precum și pentru a evita agitațiuni nedorite, să admiteți ținerea adunării Statusului, convocată pentru ziua de 19 Noemvrie și anume din motivul că membrii adunării generale sunt deja întruniți la Cluj pentru a lucra în Secțiuni pregătitoare. De altfel este cert, că autoritățile au ori și când dreptul de a suspenda executarea hotărârilor ce se vor lua de Congres, dacă le vor socoti inadmisibile, adică contrare legilor în vigoare.

Primiți, Domnule Prim-Ministru, încredințarea înaltei mele stime și considerațiuni împreună cu respectuoase omagii.

† (ss.) ALEXANDRU TH. CISAR,
Arhiepiscop și Mitropolit romano-catolic
de București.

*Excelenței Sale,***DOMNULUI PRIM-MINISTRU***București.*

XVI.

**Ministerul Caltelor însărcinează pe prof. O. Ghibu
să discute cu Sf. Scaun chestiunea canonicității
Statului catolic.**

MINISTERUL INSTRUȚIUNEI PUBLICE ȘI AL CULTELOR
Direcțiunea Cultelor.

No. 187.664—1931.

București, în 16 Noemvrie 1931.

D-sale

*Dlui Profesor ONISIFOR GHIBU,
Delegat special al Guvernului*

Cluj.

Domnule Profesor,

În legătură cu raportul Dvs. înregistrat sub No. 187.664 din 1931, prin care ați înaintat avizul Dvs. amănunțit asupra Statutului organic al Statusului rom. cat. ardelean, am onoare a vă face cunoscut că, întrucât hotărârea definitivă cu privire la existența însăși a Statusului catolic, este de competența Consiliului de Miniștri, deocamdată am aflat de bine să ținem în suspensie măsurile în legătură cu Statutul organic, dispunând numai ca adunarea anuală a Statusului, convocată pe ziua de 19 I c., să nu se ție și declarând nule și neavenite toate hotărârile Statusului catolic aduse înainte de ce Guvernul și-ar fi spus cuvântul său autorizat și definitiv.

Pentru ca Guvernul să se poată pronunța definitiv în chestiunea Statusului catolic, este necesar ca, mai întâi, să cunoască în mod precis părerea Sf. Scaun cu privire la canonicitatea aceluia.

În acest scop Vă rog ca, în conformitate cu însărcinarea care vi s'a dat la 18 Iulie a. c. sub No. 42.362, de către Ministerul de Externe, să binevoiți a lua cât mai curând contact personal cu Sf. Scaun, discutând cu el toate laturile acestei probleme și fixându-le în forme clare și definitive cari se facă posibilă, apoi, Guvernului luarea tuturor măsurilor, pe cari buzele raporturi dintre România și Sf. Scaun, pe de o parte, iar pe de alta ordinea publică și siguranța Statului român le exige.

Despre cele îndeplinite, de comun acord cu Ministrul nostru de pe lângă Sf. Scaun, Vă rog să-mi raportați în cel mai scurt timp.

Președintele Consiliului de Miniștri
Ministru al Instrucțiunii, al Cultelor și

Artelor,
(ss.) N. IORGA.

Consilier,
G. ILIONIU.

XVII.

Prof. O. Ghibu cere Ministerului Cultelor noi măsuri în chestia Statului catolic, înainte de a angaja convorbiri cu Sf. Scaun.

Domnule Prim-Ministru,

Am onoare a vă confirma primirea adresei No. 187.664—1931 a Ministerului Instrucțiunii, al Cultelor și Artelor și a vă răspunde că mă voi conforma însărcinării ce mi-ați dat de a merge la Roma, spre a lămurii cu Sf. Scaun chestiunea „Statusului rom. cat. ardelean” din punct de vedere al Dreptului canonic al Bisericii catolice, urmând ca, în baza încheierilor la cari se va putea junge, Onor. Consiliul de Miniștri să ia măsurile definitive față de Statusul catolic ardelean, asigurând deopotrivă bunele raporturi dintre România și Sf. Scaun, cât și interesele ordinii publice și ale siguranței Statului român.

De odată cu aceasta țin să-mi exprim deosebita gratitudine cetățenească față de măsurile preliminară pe cât de înțelepte pe atât de energice, pe cari le-ați luat față de Statusul catolic în vederea asigurării destinderii momentane a activității acestuia, până în clipa, când după înțelegerea cu Sf. Scaun relativ la canonicitatea Statusului catolic, se vor lua măsurile definitive.

Pentru deplina asigurare a desfășurării liniștite a lucrurilor, socotesc absolut necesar, ca Dvs. să dați imediat curs și celeilalte măsuri, pe care ați preconizat-o în audiența ce ați binevoit a-mi acorda la 14 Noemvrie a. c., când, împreună cu dl. Ministru al Ardealului, dr. Valeriu Pop, cu secretarii generali ai Ministerului Instrucțiunii și al Cultelor: pâr. dr. N. Popescu și dr. A. Crăciunescu, și cu directorul Contenciosului Ministerului, dl. I. Dumitrescu, am avut onoarea a Vă prezenta raportul meu despre Statutul organic al Statusului catolic, însoțit de propunerile necesare cu privire la măsurile ce trebuiesc luate față de noua situație pe care și-a creiat-o acesta.

În audiență amintită Dvs. ați binevoit a declara că socotiți absolut necesar să asigurați printr-o măsură provizorie imediată, gestiunea financiară a Statusului catolic, care a fost uzurpată, din anul 1919, de către acesta dela Statul român. Cum, cu privire la această urgentă necesitate, măsura preconizată încă n'a fost luată, și cum măsurile prevăzute sub No. 187.664, dacă ar rămânea necoroborate și printr'un control direct al Statului român, ar putea să aibă tocmai un efect contrar de cel urmărit, adică ar putea să determine pe actualii conducători ai Statului catolic să lichideze în mod ilicit diferite chestiuni impor-

tante, cari privesc fondurile publice și institutele susținute de acestea și să înstrăineze acte importante dela Arhivă, cu onoare
Vă rog să binevoiți a completa, cu cea mai mare urgență, măsurile începute, prin numirea unui Administrator-Delegat care, în epoca provizorie, până ce se va face aranjamentul necesar cu Sf. Scaun, să supravegheze și să conducă, cu actualul aparat administrativ, întreaga gestiune a Statusului Catolic.

În interesul cauzei, socotesc necesar că această măsură să o luați, numai după ce veți fi obținut și avizul capului ierarhic al Bisericii catolice de rit latin din România, Înalt Prea Sfinția Sa Mitropolitul Alexandru Th. Cisar.

Pentru însărcinarea de mai sus, socotesc că cea mai potrivită persoană ar fi dl dr. Alexandru Borza, profesor universitar din Cluj, fost Secretar General al Ministerului Instrucțiunii și al Cultelor și Mare Ofițer al Ordinului Papa Pius IX.

Măsura pe care v-o propun este perfect legală; ea se bazează pe art. de Lege XLIII din 1895 privitor la dreptul de supremație inspecțiune a Statului, pe paragraf. 45 al Tratatului dela Trianon și pe Decizia No. 1426—1924 a Înaltei Curți de Casație și Justiție. Dacă mai adăogăm la acestea și adeziunea capului ierarhic al Bisericii catolice de rit latin din țară, ea asigură în forme absolut neexceptionabile, tăria ei nu numai în fața țării, ci și în fața Romei și chiar a opiniei publice mondiale.

Pentru cazul că găsiți întemeiată măsura de mai sus, Vă rog să binevoiți a transforma și denumirea însărcinării, pe care mi-ați dat-o mie, în aceea de Comisar General al Guvernului pentru problema Statusului romano-catolic, pentru a putea asigura pe această cale unitatea de acțiune necesară în vederea ducerii la bun sfârșit a întregii chestiuni inițiată pe baze atât de solide și în condițiuni atât de bune.

Primiță, Vă rog, Domnule Prim-Ministru, asigurarea deosebitului meu respect.

București, 16 Noemvrie 1931.

(ss.) ONISIFOR GHIBU,

Delegat special al Guvernului pentru problema
„Statusului catolic ardelean”.

Dsale

Domnului Prim-Ministru N. IORGA, Ministru al Instrucțiunii și Cultelor.

București.

XVIII.

**Ministerul de Interne comunică episcopului de Alba-Iulia
că nu recunoaște dreptul de a funcționa al Statului catolic
și că nu poate aproba ținerea Adunării anuale
din 19 Noembrie 1931.**

MINISTERUL DE INTERNE

Inspectoratul General Administrativ Regional, Cluj.

No. 3654—1931.

Prea Sfințite,

În legătură cu cererea Dvs. înaintată Chesturei Poliției Cluj pentru autorizarea adunării generale anuale a Statusului Catolic, convocată pe ziua de 19 Noembrie, avem onoare a vă aduce la cunoștință, că suntem autorizați din partea Guvernului, prin Ministerul de Interne, a vă comunica următoarele:

„Autoritatea românească nu poate să ia act de această cerere, pentru că nu recunoaște legalitatea deciziunilor ce ar lua o asemenea întrunire, deoarece nu recunoaște existența legală ca persoană juridică cu drept de a funcționa a Statusului Catolic”.

Cluj, la 18 Noembrie 1931.

(ss.) HODOR.

Prea Sfinției Sale,

*Prea Sfințitului GUSTAV CAROL MAJLATH, Episcop catolic de
rit latin din Alba-Iulia*

Cluj.

XIX.

**Procesul verbal, în care episcopul G. C. Majlath declară,
că nu poate amâna Adunarea Statului catolic, interzisă de
Primul-ministru, și cere ca ea să nu fie împiedecată cu forța.**

PROCES-VERBAL

*dresat la locuința Prea Sfințitului Episcop Gustav Carol
Majlath din Cluj. Prezenți subsemnații.*

Astăzi 18 Noembrie 1931

DI inspector general Moise Ienciu predă la ora 11 a. m. Prea Sfințitului Episcop adresa Ministerului Instrucțiunii Publice. a E

Cultelor și Artelor Nr. 187.664/16.327/1931. P. S. Sa declară că a sosit la Cluj de dreptul din călătoria la Roma, în seara zilei de 17 Noemvrie, când secretarul său a comunicat verbal conținutul unei telegrame trimisă la Alba-Iulia, adăugând totodată că prelatul Francisc Balázs se află la București, unde se discută și chestiunea Adunării generale și sosește în dimineața zilei de 18 Noemvrie.

Prelatul Francisc Balázs citește în fața celor prezenți o notă în scris, care i-s-a predat la Arhiepiscopia catolică din București, despre demersurile făcute de I. P. S. Sa pe lângă Domnul Prim-Ministru Iorga la 16 Noemvrie seara, cetind adresa Arhiepiscopiei în care a declarat: „Primesc cu recunoștință intenția Domnului Prim-Ministru că nu dorește să iee nici o măsură definitivă până nu a finalizat tratativele cu Sfântul Scaun în această chestiune și atrage atenția Domnului Prim-Ministru că o intervenție cu forța publică pentru împiedecarea adunării ar avea cele mai grave urmări, cari trebuiesc evitate în aceste vremuri de neliniște atât în interesul superior al Statului, cât și al bisericii”.

Domnul Prim-Ministru, ascultând cu atenție citirea adresei și discutând-o punct de punct, a declarat că primește propunerea Arhiepiscopului și nu va admite ca chestiunea să fie tratată în semnul unei violențe, ci va fi supusă unei deliberări dimișite și obiective”.

Prelatul Francisc Balázs declară, că în urma acestor informațiuni a primit convingerea că nu există nici o piedecă pentru ținerea adunării generale.

Dl inspector general Moise Ienciu observă că informațiunile prelatului Balázs se bazează pe notițe particulare asupra unor tratative, cari au fost confidențiale și că în consecință nu se pot substitui unei adrese oficiale.

P. S. Sa Episcopul Majláth declară, că a condus timp de 35 de ani congresele anuale ale Statusului catolic, cari au decurs totdeauna în conformitate cu intențiile sale; în aceste congrese nu s'a făcut politică, cu atât mai puțin acțiuni cari ar fi fost neconforme cu interesele Statului; aceste adunări sunt manifestările administrative ale unui organ canonic și legal constituit conform art. 9 al Concordatului și chiar dacă s'ar ivi vre-o obiecțiune din punct de vedere canonic, aceasta va fi soluționată de Episcop și de Sf. Scaun; episcopul nu poate fi împiedecat să se consulte cu preoții săi și cu mirenii săi fruntași asupra trebuințelor eparhiei. Pentru toate aceste consfătuiri primește înțelegerea răspundere și roagă pe dl inspector general Ienciu să binevoiască a lua parte la adunarea ceasta ca invitat și a urmări cu atențiune decurgerea ei. Având însă în vedere, că con-

gresul este deja convocat și întrunit, comisiunile terminându-și deja lucrările și având în vedere că după cea mai bună a sa. conștiință și în conformitate cu uzul neturburat de 13 ani, chiar și sub imperiul românesc, episcopul este numai în exercitarea atribuțiunilor sale, când convoacă și ține această adunare, pe care acum, din motivele arătate mai sus, nu o mai poate amâna, ci roagă pe dl inspector Ienciu să binevoiască a comunica toate acestea Domnului Prim-Ministru și Ministru al Cultelor, cu rugămintea ca să nu se împiedece cu forța ținerea adunării generale tocmai în considerarea intereselor superioare invocate și de I. P. S. Arhiepiscop Cisar.

Dl inspector general Moise Ienciu declară că are o misiune limitată în această chestiune: de a înmâna P. S. Episcop adresa de mai sus. În consecință n'ar putea intra în discutarea fondului chestiunii, neavând pentru aceasta autorizație specială. Ține totuș să constate că punctul de vedere al adresei și al Ministerului este că Statusul catolic nu este un organ canonic și legal constituit; nu poate deci lua parte la adunarea generală a lui și nici nu poate face raport pentru autorizarea adunării generale, nefiind aceasta de atribuția sa.

Înainte de semnare dl canonic Andrei Balázs, referent al Statusului catolic și prelat papal, declară, de acord cu dl senator E. Gyárfás, că Statusul catolic este un organ străvechiu canonic și legal constituit în conformitate cu art. 9 din Concordat.

Cetindu-se și aprobându-se procesul verbal s'a semnat în dublu exemplar.

(ss.) *MOISE IENCIU,*
inspector general.

(ss.) *Dr. ANDREI BALÁZS,*
referent, prelat canonic.

(ss.) *G. C. MAJLÁTH,*
episcop.

(ss.) *Dr. E. GYÁRFÁS*
senator.

Totodată se constată că dl inspector general Moise Ienciu, prezentându-se la locuința particulară a P. S. Episcopului Majláth, a fost primit, fiind deja acolo domnii prelați Daniil Zomora, vicar general, Francisc Balázs și Andrei Balázs, canonici, precum și senatorul E. Gyárfás și invitat de P. S. Sa Domnul Episcop să comunice misiunea sa în fața tuturor celor prezenți.

(ss.) *MOISE IENCIU,*
inspector general.

(ss.) *GUSTAV CAROL MAJLÁTH,*
episcop.

(ss.) *Dr. ANDREI BALÁZS.*
(ss.) *Dr. E. GYÁRFÁS.*

XX.

Chestura Poliției Cluj comunică conducerii Statului catolic că Guvernul nu înțelege să împiedece (cu forța) Adunarea Statului catolic, dar nu-i recunoaște nici un fel de drept.

Onor. CONSILIUL BISERICEI ROMANO-CATOLICE

CLUJ.

Referindu-ne la adresa Dvs. în chestiunea ținerei congresului Dvs. în ziua de 19. XI. cor., avem onoare a Vă comunica următoarele:

Guvernul român nu înțelege să împiedece ținerea congresului, însă nu recunoaște valabilitatea deliberărilor și personalitatea juridică a Statusului romano-catolic.

Cluj, 18 Noemvrie 1931.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Chestor: (ss.) HAȚIEGANU.

p. Secretar: (ss.) NEMEȘ.

XXI.

Inspectorul general Dr. M. Ienciu raportează Ministerului Cultelor despre adunarea ilegală a Statului catolic și cere interzicerea imediată a oricărei funcționări a acestuia.

Domnule Ministru,

Delegat cu ordinul No. 187.666 să înmănez Prea Sfințitului Gustav Carol Majlath, Episcop catolic de rit latin din Alba-Iulia, adresa Ministerului No.187.664—1931, am onoare a vă raporta următoarele: În ziua de 18 Noemvrie la ora 11 a. m. m'am prezentat la locuința particulară a P. Sf. Episcop, în Sanatorul dela Clinici, unde fac serviciul de infirmiere călugărițele catolice, și

am predat adresa susamintită, dresând alăturatul Proces verbal de sub No. 1.

În cursul conversațiilor s'a accentuat de către dl Gyárfás că Statusul catolic trebuie să-și apere dreptul său față de Guvernul român, ca atunci, când vor veni bolșevicii, să-l poată apăra tot așa de bine, referindu-se tocmai la atitudinea lor de azi față de Guvernul român.

Am arătat, în conversația particulară avută cu dl Gyárfás și dl Andrei Balázs, referentul Statusului Catolic, că gestul P. Sf. Episcop de a ține cu orice preț Adunarea anuală, și de a nu respecta adresa Ministerului, — care nu este o hotărâre a unui Ministru, ci totodată și părerea primului Ministru, deci a Guvernului întreg, — este un gest de nesupunere față de autoritatea supremă a Statului, în consecință un gest de anarhie, care cu cu greu va putea fi justificat fie la Vatican, fie la Guvernul țării. La acest argument dl Gyárfás a declarat: „vom vedea ce vom hotărî“. Această scenă s'a petrecut după ce Episcopul declarase că nu poate amâna adunarea Statusului și după ce s'a fost semnat Procesul verbal și ea denotă, că și bărbații politici și-au dat seamă, măcar pentru un moment, de gravitatea excepțională a cazului și, mai ales, de gestul P. Sf. Episcop.

Nu am adus în prezența P. Sf. Episcop acest argument, deoarece, fiind bolnav de cord, trebuia menajat și, apoi, am câștigat convingerea că P. S. Sa nu iese, în chestiunile Statusului Catolic, din sfaturile dlui Gyárfás și Balázs, conducătorii de fapt ai Statusului catolic.

Din aceste două motive am și primit invitația P. S. Episcop de a expune în prezența tuturor misiunea mea, făcând rezervă că nu pot sta de vorbă oficios cu reprezentanții Statusului Catolic, acesta fiind inexistent din punct de vedere legal și canonic.

Înainte de a lua contact cu P. S. Episcop Majlath, am predat dlui Inspector general administrativ, Victor Hodor, adresa Ministerului nostru sus citată, spre știre și confirmare. Dsa, sesizând Ministerul de Interne, a primit telegrama alăturată sub No. 2, care a prilejuit o consfătuire la dl Ghibu, la orele 15 p. m., fiind de față dl Hodor, dl Hațieganu, Chestorul Poliției, dl Ghibu și subsemnatul. În această consfătuire am constatat că telegrama Ministerului de Interne acopere întocmai adresa Ministerului nostru. Totodată am hotărât, cunoscând acum și atitudinea Episcopului și a Statusului, că de o evacuare cu forța a Adunării anuale a Statusului nu poate fi vorba, deoarece scandalul ce s'ar produce n'ar servi decât Statusului catolic, care și-ar câștiga astfel o aureolă de martir și popularitate pe cât de efitină, pe atât de nemeritată. S'a hotărât numai ca poliția să trimită la adunare, care de altcum este publică, observatorii săi, ca să

consemneze cele ce se vor petrece acolo, rămânând astfel ca întreaga răspundere pentru actul de nesupunere și de ținerea adunării să cadă asupra autorilor acestui act și, în prima linie, asupra P. S. Episcop.

Chestura Poliției Municipiului Cluj a făcut asupra mersului adunării raportul alăturat în original, No. 1817—1931. Se arată în acest raport că Episcopul Majlath a rostit în biserică, de pe amvon, nu atât o predică, cât mai mult o vorbire înflăcărată de chemare la luptă, „la acțiune a tuturor, în contra tendințelor care voese a ne răpi independența noastră, a Statusului Catolic, și împreună cu acesta și avutul Statusului”. Promite totodată că în calitate de Episcop va face tot posibilul și imposibilul — pentru a apăra interesele Statusului, chiar și în cazul când va fi nevoit a risca o intervenție la Sf. Scaun, mergând chiar mai departe „de a apela la întreaga confesiune rom. cat. de pe toate continentele acestei lumi”. În fine, ordonă rugăciuni de fiecare zi, înainte și după masă, până Duminecă seara, pentru „bunul și marele Dumnezeu al națiunii maghiare năcăjite, să-i ajute și ca să merite ajutorul Sfintei Elisabeta”.

Acest strigăt disperat de alarmă, această ațâțare la luptă, îmbrăcată în haina fanatismului religios și național maghiar, e merit să influențeze atât asupra Guvernului, cât și asupra Vaticanului. P. S. Episcop a sosit, doar, la Cluj din călătoria sa la Roma, unde a văzut și pe Secretarul de Stat al Vaticanului, căruia i-a spus părerea sa în chestiunea Statusului Catolic, fapt ce mi l-a confirmat chiar P. S. Sa. Dar, de aprobarea Statutelor Statusului Catolic de către Vatican, P. S. Sa nu mi-a amintit nimic. La întrebarea mea, că de ce n'a dispus Concordatul nimic despre Statusul Catolic, P. S. Sa a invocat moitul că Statusul este o organizație specială a unei singure Episcopii și că este cuprins în art. 9 al Concordatului între „organizațiunile canonic și legal constituite”. În privința acestor instituțiuni P. S. Sa are o teorie proprie și anume: că toate instituțiunile Bisericii au personalitate juridică și deplină libertate, după promulgarea Concordatului, care după P. S. Sa a intrat în vigoare la anul 1927, când a fost semnat de Papa, și nu în 1929, când a fost înarticulat în Lege!

În consecință, nu este nevoie de nici o adresă a Ministerului pentru a li se recunoaște această personalitate juridică tuturor instituțiunilor Bisericii. Iar, că ce se consideră ca instituțiune a Bisericii, aceasta o hotărăște numai Biserica și autoritățile de Stat n'au cădere să hotărăască în această chestiune. Cu această interpretare, evident că nu se poate nici măcar imagina o singură instituție bisericească, care să nu aibă personalitate, juridică, ceea ce contrazice atât textului precis de lege, care enu-

mără persoanele juridice, — și anume atât Legea pentru regimul general al Cultelor, cât și Concordatul, — cât și din declarațiile făcute în Parlament și din întreaga corespondență purtată cu Vaticanul în această chestiune. A fost, de altcum, și intenția legiuitorului și zace în însăși logica lucrurilor. Vorbirea P. S. Episcop, din care luăm aceste citate și cu care a deschis — după ziarul *Ellenzék* — adunarea anuală a Statusului, se alătură în traducere românească, sub No. 3.

Despre mersul adunării se mai arată în raportul Chesturei că, imediat după vorbirea de deschidere, Majlath propune de președinte laic al Statusului pe dl dr. E. Gyárfás, vice-președintele Partidului maghiar, care este ales cu aclamațiune. După expediarea telegramelor omagiale obicinuite și după vorbirea de mulțumire a dlui Gyárfás, P. S. Episcop roagă pe dl președinte ca „încă mâine dimineată să plece la București pentru a informa Guvernul de intențiunile Statusului, înainte ca guvernul să fie indus în eroare de informațiuni mincinoase“. Este o lipsă totală de deferență față de Guvern acest limbaj inadmisibil pentru un Chiriarh. Dar, este folosit cu premeditare, pentru a scădea prestigiul Guvernului și a-l expune disprețului public, prezentându-l ca superficial și capabil a hotări după informațiuni mincinoase. Dar, cine să mai apere autoritatea Guvernului, dacă nici Chiriarhii, în fanatismul lor sovîn, nu mai înțeleg această elementară obligațiune? Și, mai cu seamă în această chestiune a Statusului Catolic, care preocupă așa de mult opinia publică a țării, încât conducătorii acestei instituții au simțit nevoia să scoată o mare carte pentru a-și dovedi legalitatea existenței lor, ceea ce însă nu le-a reușit. Iar din partea Statului român am convingerea că nu s'a studiat mai temeinic și nu s'a documentat mai mult nici o altă chestiune, ca aceea a Statusului Catolic.

În tot timpul, însă, conducerea Statusului Catolic a refuzat consecvent fie încadrarea sa în organizația bisericească, fie încadrarea în legile țării, ca persoană juridică de drept privat.

O sfidare mai mare a legilor și a autorităților de Stat și o provocare mai drastică decât această atitudine a Statusului Catolic nici nu se poate imagina. După ce Constituția, în art. 22 garantează tuturor cultelor deplină libertate și egală protecțiune, sub controlul Statului, după ce Legea pentru regimul general al Cultelor și Concordatul stabilește, conform Constituției, acest control al Statului, Statusul Catolic l-a respins consecvent și cu încăpăținare. Chiar și în Procesul verbal alăturat se vede această mentalitate de a se exchiva cu desăvârșire de sub orice control al Statului: subsemnatul a fost poftit de P. S. Episcop la adunare nu ca organ de control al Statului, de care nici nu vrea să audă Statusul Catolic, ci ca „mosafir“ (vendég), cum se ex-

primă P. S. Sa în textul declarației sale, dată în limba maghiară, în scris, pentru a se trece la procesul verbal amintit mai sus. Natural, că acest gest al P. S. Episcop a fost în asentimentul tuturor conducătorilor Statusului. Această mentalitate și atitudine a conducătorilor Statusului Catolic, este contrară legilor în vigoare și chiar Concordatului. Conform acestor legi Statul întregește salariile personalului eclesiastic, care se acopere în primă linie din veniturile proprii ale cultului respectiv. Legea pentru regimul general al Cultelor prevede că Statul va da ajutorul său numai după ce va fi constatat venitele proprii ale cultului respectiv. Statusul Catolic nici nu voește să audă ca Statul să controleze și să constate cari sunt veniturile sale, împiedecând astfel Ministerul de a constata venitul propriu al Cultului catolic și sabotând punerea în aplicare în mod integral, atât a Concordatului, cât și a legii pentru regimul general al Cultelor. Statul nu va putea pune în aplicare în mod integral Concordatul, decât numai după ce va cunoaște exact toate venitele proprii ale Cultului catolic. Din toate aceste motive credem că Statusul Catolic trebuie să înceteze imediat a funcționa, chiar dacă ar exista în baza unei legi a Statului, — ceea ce nu e cazul.

Am arătat în conversațiile particulare atât P. S. Episcop Majlath, cât și dlui Gyárfás, că Statul maghiar a suspendat în anul 1915 autonomia bisericii sârbești, garantată prin art. de lege IX din anul 1868, în interes superior de Stat. Și, tot din interese de Stat a trimis comisari ai Guvernului la Adunările eparhiale ale Bisericilor ortodoxe din Ardeal. La conducătorii Statusului Catolic însă interesele Statusului primează pe acelea ale Statului român.

În fine, ceva despre faptul că Statusul Catolic nu face politică.

Faptele sunt mai elocvente decât vorbele. Dl Gyárfás, vice-președintele Partidului maghiar, a fost propus de P. S. Episcop și ales cu aclamațiune de Președinte laic al Statusului, după ce ziarele maghiare din Cluj (*Ellenzék, Keleti Újság, Kolozsvári Friss Újság, Friss Hírek*, etc.) scriau, în cor, despre Statusul Catolic ca despre „Parlamentul Catolic” și preconizau alegerea dlui Gyárfás ca cel mai potrivit bărbat politic pentru a conduce destinele maghiarismului din Ardeal. Ori, aceste ziare, conduse în mare parte de evrei, nu se însuflețesc și nu lucrează pentru întărirea catolicismului, ci pentru întărirea șovinismului maghiar. Avem experiența istoriei, confirmată și de timpurile noastre, că bărbații politici, când sunt în fruntea instituțiilor bisericesti, sau se interesează de politică, neglijând problemele bisericesti, sau se interesează și de problemele bisericesti, utilizându-le pentru obiectivele lor politice. Dl Gyárfás este interesat în

chestiunea Statusului Catolic, fiind angajat cu broșura sa „L'ég-lise catholique en Transilvanie” pentru o anumită concepție ca-tolică, care nu se poate susține cu temei legal. Despre această argumentare din broșură, scrie dl Ghibu în cartea sa documen-tată așa de bine. „*Catolicismul unguresc în Transilvania*” la pag. 248, că este cu desăvârșire falsă. „Astfel este fundamental fals, că Statusul Catolic ardelean ar fi fost introdus în dreptul pu-blic ardelean (pag. 7), că el ar fi o persoană juridică (pag. 8) și că ar fi proprietarul imobilelor date lui de puterea civilă (pag.8), precum și aceea că organizația Statusului Catolic dela 1867 a fost sancționată de Francisc Iosif, după lungi negociațiuni cu Sf. Scaun și cu aprobarea acestuia (pag. 11)”.

În concluziune: alegerea dlui Gyárfás și a întregului Comitet fiind lovită de nulitate, conform adresei Ministerului nostru. Vă rog respectuos. Domnule Ministru, să binevoiți a lua act de cele constatate și a dispune cum veți crede de cuviință.

Cluj, la 19 Noemvrie 1931.

Inspector General,
(ss.) MOISE IENCIU.

Domniei Sale

Dlui Ministru al Instrucțiunii și al Cultelor

București.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

XXII.

Raportul Chesturei Poliției Cluj despre Adunarea ilegală a Statului catolic.

CHESTURA POLIȚIEI MUNICIPIULUI CLUJ.

No. 1817—1931 conf., din 19 Noemvrie 1931.

Domnule Inspector Regional,

Avem onoare a vă raporta că astăzi, 19 Noemvrie, orele 9, s'a început congresul Stausului rom.-at. din Ardeal, cu un Tedeum, ținut la Biserica Piaristilor din str. Universității și oficiat de in-susii Episcopul rom.-cat. Gustav Carol Majláth.

După Tedeum, încă în Biserică, de pe amvon, Episcopul Gu-stav C. Majláth a rosti o cuvântare, care în esență este urmă-toarea:

Iubiți creștini, descendenți ai Casei lui Arpad și credincioși scumpei noastre mame Elisabeta, care s'a știut sacrifica pentru națiunea vrednică. Mă bucur când vă văd că v'ați prezentat în

număr așa de impozant la apelul meu. Am avut nevoie de prezența voastră pentru a apela la simțul vostru de buni romano-catolici și a vă cere ajutorul de a acționa cu toții în contra acestor tendințe, cari voesc a ne răpi independența noastră, a Statului rom.-cat. și, împreună cu aceasta, și avutul Statusului. Făcetele ce alimentează simțul nostru puritan, școlile secundare, liceele, până și casa aceasta a lui Dumnezeu în care servesc eu azi, sunt periclitate de a ni se lua. Apelez la timpul vostru, pentru că vă văd solidari cu cugetul meu și văd că este nevoie de a ne ruga cu toții către Sfânta noastră Elisabeta, ca memoria ei să ne salveze dela acest dezastru. Răspundeți cu toții, în cor, la acest apel. Guvernul înțeleptului Prim-Ministru Iorga a admis adunarea Statusului rom.-cat.,¹⁾ cu rezerva dreptului asupra celor hotărâte de noi, până atunci până când acest Satus nu va fi recunoscut ca persoană juridică și autonomă cu tot avutul ei și statutele ei în acest Stat românesc. Bazat pe trecutul nostru de veacuri întregi, vom îndrăzni a stăruii cu toții, ca aceasta calitate să ni se recunoască, iar eu în calitatea mea de părinte sufletesc al vostru, în calitatea mea de episcopul acestei Eparhii rom.-cat. din Ardeal, voi face tot posibilul și imposibilul pentru a ne apăra de periclitarea intereselor noastre, chiar și în cazul când voi fi nevoit a risca o intervenție la Sfântul Scaun Papal, sau merg mai departe de a apela la întreaga confesiune rom.-cat. de pe toate continentele acestei lumi.

Vă rog, deci, pentru ca bunul și marele Dumnezeu al nației noastre maghiare necăjite, să ne ajute ca să merităm ajutorul Sf. noastre Elisabeta, să veniți în fiecare zi, de azi începând și până Dominecă seara, atât înainte de masă cât și seara, pentru a ne ruga la atot-puternicul nostru Dumnezeu, fiind încredințat că el singurul care nu ne-a părăsit niciodată, ne va ajuta și de data aceasta.

După ce s-a terminat cuvântarea, Episcopul Majlath a rugat pe toți cei prezenți să treacă în sala festivă a Liceului rom.-cat. din strada Kogălniceanu No. 2, pentru începerea Congresului.

Tedeumul a luat sfârșit la orele 9.55, fiind prezenți aproximativ 4—500 persoane, majoritatea bărbați și, în special, preoți, profesori de licee, din regiunile Cluj, Alba-Iulia, Brașov, Odorheiu, Târgu-Mureș și Săcuime.

Congresul Statusului rom.-cat. s'a început la orele 10.25 minute, în sala festivă a Liceului rom.-cat., sub prezenția lui Matskassy Paul, vice-președintele Statusului, care a făcut propunerea să fie invitat, conform tradiției, Episcopul Majlath, capul

¹⁾ Inexact! El a pus numai în vedere că nu o va opri (cu forța). — N. A.

bisericii din Ardeal. Episcopul Majláth și-a făcut intrarea însoțit fiind de baronul Jósika Gábor, fiul decedatului președinte al Statusului, și de prelații rom.-cat. din Cluj. Intrarea episcopului a stârnit vii aplauze, după cari a ocupat scaunul prezidențial, ținând în esență, următoarea cuvântare:

Iubiți membri ai Statusului și iubiți fii sufletești! Am o deosebită plăcere de a vă revedea pe toți la datorie, după un an de zile întrerupere.

Mă bucur, că purtați în sufletul vostru cu conștiinciositate interesele Statusului nostru, care are o chemare atât de importantă față de tineretul nostru, față de tinerile vârstare romano-catolice, cari sunt nevoite a crește în împrejurări materiale atât de vitregi. Azi, când avem de luptat nu numai cu vitregia materialismului, dar și cu atâtea greutăți cari ni se opun intereselor noastre, fie din rea voință, fie, după credința mea, din cauza inducerii în eroare a celor competenți dela conducerea țării, de către oameni, cari vor se parvină prin suprimarea noastră, și înăbușirea sentimentelor noastre creștine și pur religioase. Noi, cari luptăm numai pentru propășirea cultului bisericesc, care contribuie la fortificarea unui Stat, cum este Statul nostru român, credem că atunci când reprezentanții noștri de aici, pe cari îi vom alege în Adunarea generală de astăzi, vor expune în mod logic pretențiunile noastre și credem că guvernanții nostri înțelepți vor înțelege tendința noastră și ne vor da posibilitatea de a lucra în Statusul nostru bisericesc și pe mai departe, așa după cum am lucrat până acum nestingheriți. Vă rog, să-mi dați, deci, tot concursul vostru, pentru a putea duce la bun sfârșit scopul nostru urmărit. —

După aceasta, Episcopul Majláth propune ca președinte pe dr. Elemér Gyárfás, pe care Adunarea generală îl aprobă, cu aplauze. Vice-președinte a fost ales dr. Inczédy Ödön, iar membri în comitet dr. Nagy György, Matskássy Pál, Baron László Imre, dr. Gabányi Imre, dr. Szabó Gheorghe și Trefan Leonard.

Noul președinte ocupă scaunul prezidențial, dând apoi loc telegramelor M. S. Regelui Carol II, D-lui Prim-ministru Nicolae Iorga și Scaunului Papal.

Președintele nou ales mulțumește Adunării pentru încrederea pusă în el, arătând că își dă seamă de responsabilitatea mare ce își asumă în vremurile acestea grele, care planează nu numai asupra țării noastre, ci asupra lumii întregi, promițând satisfacerea doleanțelor, din toată puterea sa intelectuală cu care îi înzestrat.

Spune că va căuta să nu facă de răs această demnitate, ocupată în trecut de oameni atât de mari de națiune maghiară și

de religieune rom.-cat., și speră ca Guvernul țării, din al cărui Parlament și D-sa face parte, nu va desființa Statusul rom.-cat. și cu atât mai puțin, acest Guvern nu-i va răpi Statusului averea.

După aceasta Episcopul Majláth se ridică și roaga pe noul președinte ca încă mâine dimineată să plece la București, pentru a informa Guvernul de intențiunile Statusului, înainte ca Guvernul să fie indus în eroare de informațiuni mincinoase.

Urmează propunerile. Dr. Debreczeni Béla, reprezentantul Brașovului, a cerut ca Statusul să acopere cheltuielile cu întreținerea Liceului rom.-cat. din Brașov, în baza unei obligațiuni luate încă în anul 1889. În jurul acestei chestiuni s'au început discuțiuni vehemente, cari au luat sfârșit numai după ce episcopul Majláth a promis că, chiar dacă va ajunge la cerșit, cu riscul averii sale, garantează susținerea liceului rom.-cat. din Brașov.

Dr. Hindleder Fest, avocat din Odorhei, cere să se intervină prin Status, ca Statul se întrețină liceul romano-catolic din Săcuime, bazându-se pe tratatul de pace dela Paris, prin care România s'a obligat la susținerea școlilor minoritare. De acest drept al minorităților maghiare se vor servi pentru viitor.

Sedința de înainte de masă a luat sfârșit la orele 14.15.

Sedința de după masă s'a început în acelaș loc, la orele 16.30, cu cuvântarea de deschidere a Episcopului Majláth.

S'a discutat chestiunea pensionării canonicului Fejér Gerő, care și-a cedat întreaga pensiune pentru fondul de ajutorarea al orfanilor de învățători catolici.

Dr. Debreczi Béla, propunând întocmirea unei dări de seamă amănunțite asupra veniturilor Statusului rom.-cat., președintele, dr. Gyárfás Elemér, i-a retras cuvântul, afirmând că dările de seamă în general se fac în conformitate cu prevederile legii contabilității de Stat și nu crede oportun momentul pentru a se admite discuțiuni de detaliu.

Dr. Debreczi Béla, replicând președintelui Gyárfás, a afirmat că se simte dator a atrage atențiunea Adunării a nu se grăbi cu aprobarea ajutoarelor propuse, atunci când nici nu se cunosc adevăratele sume disponibile și veniturile din cari se alimentează fondurile.

Dr. Fejér Gerő, propunând introducerea contabilității duble, a cerut ca dările de seamă în viitor să nu se mai publice prin tipar, ci să fie litografiate în număr restrâns, numai pentru membrii invitați.

Președintele Gyárfás, canonicul Andrei Balázs și referentul Tuli Jelen, combatând pe Fejér Gerő, au cerut menținerea con-

tabilității simple, atât din punct de vedere economic, cât și politic. Contabilitatea a rămas simplă.

Punându-se în discuție dreptul de proprietate asupra bisericii Piariste din str. Universității, președintele dr. Gyárfás a afirmat, că acest drept fiind dovedit în favorul Statusului catolic, Guvernul caută a trage la îndoială starea de drept a Statusului catolic numai pentru a-i putea ataca dreptul de proprietate asupra bisericii.

Referentul dr. Biró Venczel, preot piarist, citind darea de seamă asupra veniturilor, a arătat că bilanțul s'a încheiat cu un profit de 2,172.000 lei, care sumă propune a se întrebuința real, prin cumpărarea de edificii în străzile principale ale orașului Cluj, cari ar spori veniturile Statusului.

Adunarea luând la cunoștință darea de seamă, Episcopul Majláth a mulțumit participanților pentru munca lor depusă și, declarând Adunarea închisă, a cerut ajutorul lui Dumnezeu asupra muncii din viitor și luminarea minților celor induși în eroare, cari de prezent, montați contra Statusului, se abat dela percepțele dragostei adevărate creștinești.

A citit apoi telegrama Cancelariei Papale, în care membrii fiind salutați de către Înaltul Pontifice, li se transmite binecuvântarea Papală.

Congresul prin aceasta a luat sfârșit, rămânând ca de mâine începând, până Duminica seara, să se facă rugăciuni în bisericile rom.-cat., atât înainte cât și după masă, așa după cum a propus Episcopul Majláth.

p. Chestor: (ss.) CLONTA.

XXIII.

Delegatul special al Guvernului cere instituirea imediată a unui Administrator-delegat al Ministerului Cultelor, la conducerea Statului catolic.

Domnule Ministru,

Prin raportul înregistrat sub Nr. 187.664, V'am înaintat avizul meu amănunțit cu privire la Statutul organic al Statusului romano-catolic ardelean, propunând să binevoiți a-i refuza aprobarea, din cauză că el, dela un capăt la altul, conține numai dispoziții îndreptate împotriva legilor țării și împotriva siguranței și unității Statului român.

În audiența pe care ați binevoit a mi-o acorda la 14 Nov.,

când am fost însoțit de dl Dr. Valer Pop, Ministrul Ardealului, de d-nii Secretari generali Dr. N. Popescu și Dr. A. Crăciunescu și de dl I. Dumitrescu, directorul Contenciosului Ministerului de Instrucție și Culte, mi-ați pus în vedere că chestiunea Statutelor o țineți în suspensie până după ziua de 19 Noemvrie, pe când era convocată adunarea anuală a Statusului catolic și până când vom putea avea și părerea dlui N. P. Comnen, Ministrul nostru pe lângă Sf. Scaun.

După cum vă este cunoscut, adunarea Statusului, — deși interzisă de Guvern, — a avut loc și ea a ales ca președinte laic, pe viață, pe dl Dr. Elemér Gyárfás, vice-președintele Asociației maghiarilor din România, pentru Societatea Națiunilor, iar ca vice-președinte pe dl Dr. Ö. Inczedy-Joksmán, vice-președinte al Partidului maghiar. Deasemenea, adunarea a ales și un nou Consiliu Dirigent, constător din o serie de bărbați cunoscuți pe terenul vieții publice maghiare ardelen.

În ce privește părerea dlui ministru N. P. Comnen cu privire la Statute, ea mi-a fost comunicată printr'o scrisoare cu data de 12 Noemvrie 1931, în care se spune: *„Eu persist în părerea mea de a se respinge aprobarea Statutelor, cerută implicit prin faptul depunerii Statutelor, dându-se o adevărată Decizie bine motivată în drept și în fapt. Această Decizie ar trebui apoi comunicată episcopului, pentru a se lăsa să curgă termenul de atac în Contencios“*.

Pentru deplina informare a Dvs., țin să mai citez din scrisoarea dlui Ministru Comnen, următoarele rânduri, cari dovedesc mai presus de orice evidență, situația în care a ajuns Statusul catolic, pe urma atitudinii Guvernului român și a Sf. Scaun: *„Nunțiul Apostolic, M-grul Dolci, care a plecat spre România, a venit să mă vadă zilele acestea și mi-a comunicat că, — după informațiile sale, — Ungurii ar contesta Sfântului Scaun dreptul de a se atinge de drepturile lor „seculare“ și că „la primul act de ostilitate“ al Guvernului nostru față de Statusul catolic, vor sesiza Liga Națiunilor“*.

Pentru înțelegerea acestei amenințări trebuie să vă fac cunoscut, că episcopul G. C. Majláth a fost, în timpul din urmă, la Roma, în tovărășia Primatului Ungariei, Cardinalul Serédy unde a intervenit la Papa pentru aprobarea Statutului organic al Statusului catolic. Papa a refuzat în mod categoric aprobarea Statutului și, astfel, episcopul Majláth s'a întors, în seara de 17 Noemvrie, la Cluj, fără nici un rezultat. Acest refuz al Papei a determinat pe episcop să amenințe deopotrivă și Sf. Scaun și Guvernul român, cu intervenția la Liga Națiunilor.

Cât de vană este această amenințare, s'a putut vedea din cele întâmplate în legătură cu interzicerea Adunării dela 19 I. c.

După ce acest act fusese precedat de câteva măsuri categorice ale Ministerului și anume: de anularea capacității Statusului catolic de a sta în instanță, de stigmatizarea actului No. 28038 —1924, ca act falsificat de către conducătorii Statusului catolic, — de anularea tuturor hotărârilor pe cari acesta le va aduce de aici înainte, — Statusul catolic nu numai că nu a alergat cu plângere la Societatea Națiunilor, dar și-a schimbat radical atitudinea față de Guvern, implorând bunăvoința lui.

În urma tuturor acestora, fiind evident pe de o parte faptul că Sf. Scaun a refuzat aprobarea Statutului organic, pe de alta fiind cunoscută și părerea Ministrului Comnen privitoare la respingerea aprobării acestui Statut, urmează în mod necesar ca Onor. Minister să refuze în mod categoric și definitiv aprobarea acestuia, iar până la lichidarea chestiunii Statusului catolic, printr'un acord comun cu Sf. Scaun, să înstitue un organ care să supravegheze și să gireze toate afacerile în curs, asigurând atât Arhiva, cât și fondurile de o înstrăinare sau de o întrebuințare ilicită.

De încheiere țin să Vă mai comunic propunerea dlui Ministru Comnen de a se tipări cât mai curând o broșură franțuzească, de cca 100 pagini, cu privire la chestiunea Statusului catolic, spre a putea informa, astfel, în mod cât mai documentat atât Sf. Scaun, cât și opinia publică mondială asupra lui. Găsesc și din parte-mi absolut necesară această broșură și, în consecință, Vă rog să binevoiți a lua măsurile necesare în vederea tipăririi ei.

București, 23 Noemvrie 1932.

(ss.) ONISIFOR GHIBU,

Delegat special al Guvernului.

XXIV.

Delegatul special al Guvernului stabilește că Statul catolic este, de drept, organ subaltern al Ministerului Cultelor și cere ca, în consecință, el să fie readus în cadrul acestui Minister, înainte de ce s'ar iniția orice fel de convorbiri cu Sf. Scaun.

Domnule Ministru,

În legătură cu raportul meu înregistrat sub Nr. 193.928 din 24 Noemvrie 1931, am onoarea a Vă face cunoscut, că întâm-

plarea mi-a scos înainte, eri, Anuarul oficial al Statului ungar pe 1918 (*Magyarország tiszti czim- és névtára*), care mi-a făcut cu putință să fixez în mod definitiv situația de drept, pe care a avut-o Statusul rom.-cat. ard. în cadrul vechei Ungarii. Conform indicațiunilor precise ale acestui Anuar, Statusul catolic nu era considerat nici decum ca un organ sau ca o organizație de administrație bisericească, fie autonom, fie dependent de Dieceza rom.-cat. de Alba-Iulia, ci era un organ subaltern al Ministerului de Culte și Instrucțiune Publică din Budapesta, așa după cum am susținut și eu în toate lucrările mele de până acum asupra Statusului catolic. Această situație a Statusului catolic este fixată în mod clar la pagina 361 a Anuarului amintit, unde el este înșirat printre cele 20 de *Consilii* și *Comisii* ale Ministerului de Instrucție.

Las să urmeze aci și lista celor 20 Consilii și Comisii ale Ministerului de Culte ungar, al cărui titular, la 1918, era tocmai Conteale Albert Apponyi:

1. Consiliul Dirigent al Statusului rom.-cat. ardelean,
2. „ special regnicolar al Institutelor medico-pedagogice,
3. „ regnicolar al Artelor frumoase,
4. „ regnicolar al Muzeelor și Bibliotecilor,
5. „ regnicolar al Monumentelor istorice,
6. „ regnicolar al Stenografiei,
7. „ pentru Congrua catolică,
8. „ pentru cultura generală a țării,
9. „ general al Instrucțiunii,
10. „ pentru învățământul liber,
11. „ pentru educația fizică,
12. Comisiunea centrală pentru perfecționarea Dreptului și Științelor de Stat,
13. „ pentru Congrua catolică,
14. „ mixtă însărcinată cu dreptul de a dispune în mod definitiv asupra lăsamântului și asupra separării averii de bază rămasă pe urma decedării prelaților rom.-cat. și gr.-catolici, cari au beneficiat de bunuri provenite din donațiuni regale,
15. „ provizorie de supraveghere și control a administrației Fondului maghiar de studii și a Fondului maghiar religios,
16. „ regnicolară a Monumentelor Istorice,
17. „ pentru Bibliotecile tinerimei din școlile primare,
18. „ executivă a legilor privitoare la pensionarea învățătorilor primari,

19. „ executivă a legilor privitoare la pensionarea profesorilor secundari,
20. „ specială permanentă pentru executarea articolului de lege XVI din 1894, privitor la dreptul de autor.

Concluziunea practică care se desface dela sine din Anuarul Statului ungar cu privire la Statusul rom.-cat. ardelean, este foarte simplă: și până ce Guvernul român va lua măsurile necesare în vederea lichidării Statusului catolic, care sub dominațiunea românească a devenit o organizație cu desăvârșire ilegală și primejdioasă, trebuie să restituie starea de lucruri dela 1 Decembrie 1918, readucându-se Statusul catolic în cadrele Ministerului de Instrucție și Culte român.

În baza tuturor celor expuse până aci, Vă rog Domnule Ministru, ca, deodată cu refuzarea aprobării Statutului organic al „noului cult” al Statusului rom.-cat. și cu interzicerea situației lui faptice de astăzi, să binevoiți a decide și imediata restituire a lui în situația de organ subaltern al Ministerului, până în momentul, când se vor lua măsurile convenite pentru lichidarea definitivă.

Dat fiind, că pentru moment Statusul catolic este lipsit de organe legale de conducere, întrucât cele alese în Adunarea dela 19 Noemvrie a. c. au fost declarate, prealabil, ilegale, urmează ca pentru conducerea provizorie a agendelor Guvernul să institue un Comisar al său, care să asigure mersul normal al afacerilor, până în momentul lichidării definitive a lor. Deasemenea, trebuie să se institue în Minister un organ special, care să conducă întreaga chestiune a Statusului catolic, până la terminarea ei.

Cum problema Statusului cat. a fost, sub guvernarea maghiară, o problemă de natură internă a Statului ungar, în care Sf. Scaun n'a avut absolut nici un amestec, nu cred că ar fi oportun ca, în situația dată, Guvernul român să facă atârmatore ducerea în îndeplinire a măsuri propuse aci, de atitudine Sf. Scaun. Eventuale convorbiri cu acesta, ar avea sens cel mult după ce Guvernul ar restitui situația dela 1 Decembrie 1918, și numai în cazul când Sf. Scaun le-ar cere. În orice caz, ca unul care, de o lungă serie de ani, țin neconținut la suprafață problema Statusului cat., pe care am studiat-o sub toate aspectele ei, Vă rog să-i dați această soluție, în unicul sens legal de mai sus, pe care nu-l va putea dificulta nici opinia publică ungurească, nici Sf. Scaun, nici Liga Națiunilor.

București, 25 Noemvrie 1931.

Delegat special al Guvernului.
(ss.) ONISIFOR GHIBU.

XXV.

**Decizia Ministerului de Instrucție și Culte privitoare la
regularea situației de fapt a Statului catolic.¹⁾**

Noi Ministru Secretar de Stat la Departamentul Instruc-
țiunii, Cultelor și Artelor,

I.

Având în vedere adresa Nr. 1143 din 13 Mai 1931 a Consi-
liului Directorial al Statusului Rom.-Cat. din Transilvania (înreg.
la Minister sub Nr. 102.200 din 22 Iulie 1931), prin care, re-
ferindu-se la art. 22 din Legea pentru regimul general al Culte-
lor, înaintează Ministerului „Organizația” sa,

Având în vedere că art. în chestiune se referă la recunoaște-
rea de „culte noi”,

Având în vedere că noul cult „Statusul Romano-Catolic din
Transilvania”, reprezentat prin P. Matskasy, vice președinte,
Ianosy Bela, secretar și G. C. Majlath, episcop, este în afară
de cadrele Bisericii Catolice Universale și de Dreptul ei canonic,
precum și în afară de cadrele Mitropoliei catolice de rit latin
prevăzută în Concordatul încheiat între România și Sf. Scaun,

Având în vedere că noul Cult nu are o denumire precisă și
bine fixată, ci se razimă pe un echivoc,

Având în vedere că noul cult nu îndeplinește condiția prin-
cipală, prevăzută în paragraful 22 a legii Cultelor, de a fi înain-
tat o Confesiune de credință și principiile sale morale,

Având în vedere că sfera de activitate a lui nu este limi-
tată prin nimic, putând cuprinde și acțiuni împotriva Statului
Român și a ordinii publice,

Având în vedere că principiile cuprinse în paragraf 5, lit.
p. q. r. paragraf 6, alin. 4, paragraf 8. 14, 15, 17, 18, 20 și
26, sunt potrivnice legilor țării.

Având în vedere că Statutul depășește prevederile art. 23
din Legea Cultelor, achiziționându-și averi imobile și institu-
țiuni neadmise pentru culte noi,

Având în vedere că prin situația sa echivocă de „cult nou”
a adus printre credincioșii catolici de rit latin ai țării, o pertur-
bațiune păgubitoare și liniștei publice și bunelor raporturi dintre
România și Sf. Scaun,

Având în vedere că noul Cult, prin toate dispozițiunile Sta-

¹⁾ Decizia prezentă a fost iscălită, la 27 Noemvrie 1931 de
dl Prim-Ministru și Ministru al Cultelor, N. Iorga, dar ulterior
s'a revenit, ținându-se chestiunea în suspens. — (N. A.)

tutului său organic se pune cu desăvârșire în afară de prevederile Constituției și al legilor României, făcând din Statusul catolic o organizație politică cu totul suverană și îndreptată împotriva siguranței și unității Statului Român.

DECIDEM:

Refuzăm recunoașterea noului cult „Statusul Rom. Cat. din Transilvania” și dispunem încetarea oricărei activități a acestuia pretins „nou cult”.

II.

Având în vedere că, prin declararea sa de cult nou, vechea formațiune, cunoscută sub numele „Statusul rom. cat. ardelean”, care n'a avut niciodată o situațiune recunoscută de Guvernul maghiar, fie prin vre-o lege, fie printr'un Statut organic sau Regulament, a recunoscut însăși că nu are drept de existență pe bazele de până aci,

Având în vedere că vechea grupare a Statusului catolic a fost tolerată de guvernele maghiare, numai întrucât a fost considerată ca organ al lor și numai până la înfăptuirea organizației definitive ce urma să se dea întregii Biserici catolice din Ungaria,

Având în vedere că Statusul catolic n'a fost recunoscut ca organizație canonică, nici de Mitropolitul catolic de rît latin din România, nici de Papa,

Având în vedere că Concordatul încheiat între România și Sf. Scaun, prevede organizarea canonică a diecezelor catolice din România fără a asigura nici un fel de abatere sau privilegiu pe seama vre-uneia din ele.

Având în vedere că Legea Cultelor nu prevede nici ea existența unui Status catolic ardelean, iar prin art. 59 al ei desființează toate măsurile cari depășesc dispozițiile ei fundamentale, deci și organizația provizorie și tolerată numai, a Statusului catolic,

Având în vedere că Statusul catolic, sub guvernarea românească și-a dat, cu dela sine putere, o organizație de adreaptă suverană, desființând Casieria fundatională a Perceptoratului regesc din Cluj și Serviciul de contabilitate al Statului, prefăcându-le în oficii proprii, exempte ori cărui control al Statului Român.

Având în vedere că Statusul catolic a luat în stăpânirea sa absolută Fondul academic regesc de studii, Fondul de studii ardelean, Fondul religios ardelean, Fondul orfelinatului Theresian, precum și alte Fonduri publice destinate trebuințelor

culturale generale ale Țării, declarându-le proprietăți exclusive ale sale,

Având în vedere că Statusul catolic a declarat desființat dreptul de patronat suprem și de inspecțiune supremă a Măjestății Sale Regelui, asupra fondurilor amintite, trecându-l asupra propriilor sale organe,

Având în vedere că Statusul catolic a refuzat să se supue măsurilor prevăzute de Ministerul Cultelor și Artelor sub Nr. 18680 din 27 Mai 1924, prin cari se restabileau aceste drepturi suverane ale Regelui, respectiv ale Statului,

Având în vedere că Statusul catolic, prin întreaga sa activitate s'a pus în afară de legile României, îndreptându-și întreaga acțiune în direcție național-maghiară, ostilă ființei Statului Român,

Având în vedere că Statusul catolic, pentru menținerea situației sale de fapt, a falsificat mai multe acte publice, inducând în eroare atât organele administrative și judiciare ale țării, cât și Societatea Națiunilor și Sf. Scaun, în detrimentul Statului Român,

Având în vedere rescriptul Nr. 30.918—1910 al Ministerului de Culte și Instrucție Publică ungar, prin care se constată în mod categoric că fondurile publice amintite mai sus nu sunt proprietatea Statusului catolic,

Având în vedere rescriptul Nr. 22.072—1912, prin care se stabilește că nici chiar administrația exclusivă a acestor Fonduri, nu-i revine Statusului catolic, care poate cere cel mult, ca administrația lor să se facă „cu influența” sa, influență pe care rămâne să i-o acorde Guvernul,

Având în vedere că întreaga „influență” a Statusului catolic la administrarea acestor fonduri, se bazează pe rescriptele ministeriale Nr. 1008 din 1873 și Nr. 44.918—1915, cari, ambele asigură această influență numai în mod provizor și pe lângă accentuarea categorică a dreptului suprem al Regelui, respectiv al Statului, asupra Fondurilor,

Având în vedere rescriptul Nr. 18.680 din 1924 al Ministerului de Culte Român, prin care se menține neschimbat punctul de vedere de mai sus al guvernelor maghiare,

Având în vedere Decizia Nr. 1426 din 1924 a Inaltei Curți de Casație și Justiție, prin care se constată că Statusul catolic nu este proprietarul Fondurilor deținute de el, ci numai administratorul, obligat să le administreze în conformitate cu literile lor fundamentale și prin care Inalta Curte de Casație a și amovut dela administrarea unuia din aceste Fonduri pe Statusul catolic, din cauză că acesta a călcat dispozițiile literilor fundamentale.

Având în vedere că, până la 1 Decembrie 1918, Statusul catolic a fost considerat ca un simplu organ subaltern al Ministerului de Culte și Instrucție maghiară, cu o situație de drept identică cu aceea a diferitelor Consilii ale Ministerului (ca Consiliul general al Instrucțiunii, Consiliul pentru Congregația catolică, etc.),

DECIDEM:

I. Organizația actuală a Statusului catolic nu are ființă legală.

II. Statusul catolic se restitue în situația lui dela 1 Dec. 1918, în sensul de organ subaltern al Ministerului Instrucției, Cultelor și Artelor român, care la timpul său va lua măsurile definitive, pe cari le va afla necesare în vederea asigurării ordinii publice și a intereselor de Stat.

III. Pentru asigurarea desfășurării normale în sensul punctului II, Ministerul institue organele sale proprii de conducere și control.

București, 26 Noembrie 1931.

Președintele Consiliului de Miniștri,

Ministrul Instrucțiunii, Cultelor și

Artelor.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Directorul Conenciosului,

XXVI.

Ministerul Cultelor cere avizul Ministerului Justiției cu privire la soluția ce trebuie dată chestiunii Statului catolic și la modalitatea de încunoștințare a Sf. Scaun.

MINISTERUL INSTRUCCIUNII ȘI AL CULTELOR.

Diracțiunea Cultelor.

No. 205.122—17.739.

Domnule Ministru,

Am onoare a Vă informa prin prezenta adresă despre o situațiune rămasă nelichidată la 1919, când țara noastră a luat în posesiunea sa ceea ce i se cuvinea pe urma războiului de întregire națională și a Vă cere totodată și avizul Dvs., care să ne facă acum posibilă luarea celor mai potrivite măsuri în vederea rezolvirii juste și echitabile a ei.

Este vorba, anume, de o situațiune de fapt, care s'a creiat

edela 1 Decembrie 1918 incoace în Transilvania și care prejudiciază atât interesele și siguranța Statului român, cât și prestigiul lui.

Situațiunea aceasta se cuprinde sub numele de „Statusul rom. cat. ardelean”. Fără nici o lege, edict, rescript sau decret regal, această formațiune, care nu-și găsește asemănare în nici o țară din lume, și-a creiat o stare faptică, pe care cea dintâi cercetare documentată a dovedit-o lipsită de orice drept de existență legală.

Ministerul Instrucțiunii și al Cultelor, sesizat cu privire la această situație, a instituit în primăvara anului acesta, o Comisiune istorico-juridică specială, care i-a prezentat o lucrare temeinică, însoțită de documente și de concluziuni, în baza cărora s'ar putea lua măsurile necesare de lichidare. Ne luăm voie a vă transpune un exemplar din această lucrare, și a adăoga la ea încă unele documente nouă, ivite ulterior, rugându-vă să binevoiți ca, după cercetarea lor, să vă dați și avizul Dvs. competent, spre a ne face astfel cu putință soluționarea cât mai întemeiată a problemei.

La lucrarea Comisiunii anexăm:

1. Decizia No. 1564—1924 a Înaltei Curți de Casație și Justiție, prin care se constată că Statusul rom. cat. ardelean nu este proprietarul fundațiilor administrate de el și că el poate fi înlocuit de către Statul Român, prin alt organ de administrare;

2. Studiul dlui profesor Onisifor Ghibu, președintele Comisiunii istorico-juridice privitor la Statutul organic a Statusului catolic, înaintat Ministerului de Instrucțiune spre luare la cunoștință;

3. Referatul dlui prof. Ghibu, înregistrat sub Nr. 194.990 din 26 Noiembrie 1931 privitor la situația de drept pe care Statusul catolic o avea în cadrul vechiului Stat ungar, și din care se vede că Statusul era un simplu organ subaltern al Ministerului de Culte din Budapesta;

4. Adresa Nr. 187.664—1931, prin care acest Minister comunică Episcopului romano-catolic de Alba-Iulia că declară nule și neavenite toate hotărârile pe cari le va aduce Statul catolic, înainte de ce Guvernul român și-ar fi spus cuvântul său definitiv și autorizat cu privire la însăși existența aceluia;

5. Adresa Nr. 3654—1931 a Inspectoratului General Administrativ Regional Cluj, prin care se comunică Episcopului de Alba-Iulia hotărârea Guvernului, dată prin Ministerul de Interne, în sensul că Statul catolic nu i se recunoaște existența legală ca persoană juridică, cu drept de a funcționa;

6. Raportul dlui inspector general Dr. Moise Ienciu despre adunarea ilegală, ținută la 19 Noembrie 1931 de către Statusul catolic, la Cluj, din care se vede tendința acestuia de a se manifesta ca o organizațiune mai mult național-politică maghiară, decât bisericească;

Rugându-vă să binevoiți ca pe baza documentelor aci înșirate să ne dați avizul Dvs. juridic cu privire la situația de drept a Statusului rom. cat. ardelean și cu privire la măsurile pe care Statul român este în drept și dator să le ia pentru asigurarea bunei administrațiuni a fundațiilor publice deținute actualmente de Statusul rom. cat. vă rugăm totodată să binevoiți a ne arăta și părerea Dvs. cu privire la modul în care ar trebui să fie pus în cunoștință de cauză Sfântul Scaun dela Roma.

Primiți, Vă rugăm, Domnule Ministru, asigurarea deosebitei noastre considerațiuni.

București, la 12 Decembrie 1931.

p. Ministru,
Dr. A. CRĂCIUNESCU.

Consilier,
G. ILIONIU.

BCU Cluj / Central Library Cluj

Ministerul Justiției comunică Ministerului Cultelor că se realizează la concluziunile Comisiunii istorico-juridice și că despre măsurile luate față de Statul catolic, nu e nevoie să fie încunoscute Sf. Scaun.

MINISTERUL JUSTIȚIEI
Secția generală judiciară.

Nr. 112.617.

București, 28 Decembrie 1931.

Domnule Ministru,

La adresa Dvs. Nr. 205.122—17.739 din 12 Decembrie curent am onoare a răspunde că, întemeindu-ne pe actele ce ne-au fost trimise, ne raliem concluziunilor Comisiunii istorico-juridice instituită de acel departament, pentru examinarea situațiunii așa zisului „Stat romano-catolic ardelean“.

Administrarea bunurilor aflate astăzi sub administrațiunea Statului romano-catolic în chestiune ar putea fi încredințată unei Comisiuni provizorii, făcându-se astfel legătură cu situațiunea dela 1873.

Ministerul Instrucțiunii Publice și al Cultelor să preia și

să conducă prin funcționarii săi contabilitatea Statului romano-catolic.

Pentru anul 1932 să se dea veniturilor întrebuințarea ce s'a hotărât a se da fondurilor de către conducerea actuală a Statului în chestiune, aceasta pentru ca eventual să nu se stânjenească mersul unor instituțiuni cari contau pe ajutorul dat.

Ar fi mai nemerit ca membrii Comisiunii provizorii să fie numiți prin Decret Regal, decât prin deciziune ministerială întrucât cadrează mai mult cu înaltul patronat al Majestății Sale Regelui.

Instituirea Comisiunii ar putea fi făcută și printr'un Jurnal al Consiliului de Miniștri, așa cum s'a făcut cu averile Fondului bisericesc bucovinean.

Celelalte chestiuni pot fi regulate pe cale de decizie ministerială.

În ce privește chestiunea modalității încunoștințării Sfântului Scaun dela Roma, suntem de părere că nu urmează a fi încunoștințat.

p. Ministru.

(ss.) N. N. LENGUCEANU.

Director,

(ss.) AL. M. ILIESCU.

XXVIII.

Parchetul Tribunalului Cluj, sesizat de opinia publică, inițiază cercetări în chestiunea Statului catolic.

Declarația profesorului O. Ghibu.

România, Parchetul Tribunalului, Cluj.

PROCES VERBAL.

Astăzi, anul una mie nouă sute treizeci și unu, Decembrie 20.

Noi, Primul-Procuror al Tribunalului Cluj, constatăm că la data de mai sus, în urma invitațiunei noastre, s'a prezentat la Tribunalul nostru, dl Onisifor Ghibu, care la întrebările ce i le-am făcut, ne-a declarat că se numește *Onisifor Ghibu*, profesor universitar, este de 48 ani, născut în comuna Săliște, jud. Sibiu, domiciliat în Cluj, Str. Minerva 7, iar asupra faptelor ce a fost întrebat, ne-a declarat următoarele:

Cunosc articolele scrise în „Universul” și „Epoca” despre așa zisul „Status rom.-cat. ardelean”. Încă dela 1915 m'am ocupat în scrierile mele de această chestiune și o cunosc în toate amănunțele ei. În 1915 am tratat despre Statul catolic în cartea mea „Viața bisericească și școlară în Transilvania și Ungaria”. După războiu am reluat problema, pe baze noi, publicând asupra ei următoarele lucrări: 1. *Necesitatea revizuirii radicale a situației confesiunilor din Transilvania*, Cluj 1923, 2. *Catolicismul unguresc în Transilvania și politica religioasă a Statului român*, Cluj, 1924, — 3. *În jurul catolicismului și a Unirii bisericilor*, Arad, 1926. După încheierea Concordatului între România și Sf. Scaun am relevat chestiunea, în calitate de președinte al Comisiunii istorico-juridice, instituită de Onor. Guvern în Aprilie 1931, am publicat în editura Ministerului Instrucției și Cultelor o lucrare vastă, intitulată „*Un anachronism și o sfidare: Statusul rom.-cat. ardelean*”, în care am dat o expunere amănunțită istorică și juridică, urmată de o serie de documente și de concluziunile Comisiunii, privitoare la desființarea Statului catolic prin organele Statului român. În urma tuturor acestor studii și în calitate de cunoscător temeinic al chestiunii, declar următoarele:

Acest așa zis Status rom.-cat. nu are o existență legală, nu e persoană juridică și numai prin abuz și fraudă a pus stăpânire sub era românească și administrează o serie de fundațiuni publice, a căror administrare numai Statului îi poate reveni. — Cu privire la persoanele cari s'au făcut vinovate în această afacere, cât și cu privire la faptele cari vin în conflict cu Codul penal, voi depune în cursul zilei de azi, o plângere amănunțită, în calitatea mea de președinte al Comisiunii istorico-juridice, însărcinată de Guvern cu studierea problemei Statului rom.-cat., rugându-vă în acelaș timp a asculta și pe dnii Dr. Victor Onișor, Dr. Alexandru Borza, Dr. Vitold Baroni, profesori universitari Cluj, Dr. Tudor Moisil, șeful Contenciosului regional al Ministerului de Agricultură, Cluj și Dr. Vasile Bianu, fost senator. Faptele precise de natură penală comise de cei ce s'au erijat în exponenți ai așa zisului Stat catolic, le voi expune în Plângerea-memoriu, despre care am vorbit mai sus. Tot acolo voi formula cererile de interes public, ce urmează a se lua de urgență pentru salvarea averii publice, pe care acești exponenți au uzurpat-o și care trebuie să fie redată organelor în drept.

I s'a cetit din cuvânt în cuvânt și semnează propriu.

Prim-procuror.

(ss) I. COLFESCU.

(ss) ONISIFOR GHIBU.

XXIX.

Declarația profesorului Alexandru Borza, făcută la Parchetul Tribunalului Cluj.

ROMANIA

Cabinetul Primului Procuror de pe lângă Tribunalul Cluj.

PROCES VERBAL.

Astăzi, anul 1931, luna Decembrie 21 zile.

Noi, Primul-Procuror al Tribunalului Cluj, constatăm, că la data de mai sus, în urma invitațiunii noastre, s'a prezentat la parchetul nostru dl Alexandru Borza care la întrebările ce i le-am făcut, ne-a declarat că se numește *Alexandru Borza*, de ani 44, născut la Alba-Iulia, greco-catolic, de profesie profesor universitar, domiciliat în Cluj, Str. Regală 28; iar asupra faptelor de cari a fost întrebat ne-a declarat următoarele:

Încă de pe când eram student la Universitatea din Budapesta, Facultatea teologică rom.-cat., profesorul meu Drept bisericesc ne spunea că așa numitul „Status rom.-cat. ardelean“ nu are ființă legală nici în temeiul canoanelor bisericești și nici al legilor statului ungar.

Știu, că anumite fundațiuni, înainte de Unire le administra Statul maghiar prin organele sale, iar acum aflu cu surprindere că sunt administrate de așa numitul „Status rom.-cat. ardelean“, deși nu există nici o bază de drept, în virtutea căreia să treacă administrarea averilor fundamentale dela Statul român, succesor de drept al Statului maghiar, la acest așa zis „Status rom.-cat. ardelean“. Fondurile acestea: *Fondul de studii ardeleanesc*, *Fondul de stipendii*, *Fondul religios* și altele sunt constituite din moșii întinse, în parte expropriate, din imobile, din instituții școlare și de binefaceri filantropice, precum și din bani. Aflu chiar că, contrar Regulamentul interior de administrare a bunurilor, fondurile acestea bănești ar fi fost plasate la o bancă „*Transilvania*“, ajunsă în concordat, prin ceea ce s'au păgubit fonduri de zeci de milioane, pe cari eu le consider ca *fonduri publice*. Răspunzător de această situațiune, în timpul din urmă, sunt aceia cari se erijează în proprietari ai acestor fonduri, administrându-le cu dela sine putere. Dintre aceștia, știu că roluri importante au avut referentul *Dr. Andrei Balázs*; **președinte** ecleziastic este episcopul *Gustav Carol Măflath*, iar **președinte** laic era răposatul baron *Jósika Gavrilă*, până în De-

decembrie 1930, iar într-o adunare a lor, oprită de Guvern, s-a ales la 19 Noiembrie 1931, dl senator *Gyárfás Elemér*, vice-președintele Partidului politic maghiar.

Am cunoștință personală că, într-o publicațiune oficială aprobată de episcopul Majlath și de conducerea așa numitului Status, s'a falsificat în traducerea ungurească oficială textul românesc, introducându-se trei cuvinte, cari schimbă esențial înțelesul documentului original, prezentând Statusul rom.-cat. ca „având personalitate juridică”. Aflu că s'a folosit de acest document falsificat în memorii către Ministerul Ardealului și în Justiție. Acest document este adresa Ministerului Cultelor Nr 28.038 din 30 Maiu 1924.

Alte amănunte le-am declarat în *Concluziile Comisiunii istorico-juridice*, al cărui membru sunt și pe cari concluziuni le susțin în întregime.

Mi s'a cetit din cuvânt în cuvânt, stăruii și semnez propriu.

(ss) PROF. AL. BORZA.

Procesul verbal s'a încheiat.

D. m. s.

Procuror (ss) I. COLFESCU.

BCU Cluj / Central University Library Cluj
XXX.

Declarația profesorului Dr. Vitold Baroni, făcută la Parchetul Tribunalului Cluj.

ROMÂNIA

Cabinetul Primului Procuror de pe lângă Tribunalul Cluj

PROCES VERBAL.

Astăzi, anul 1931, luna Decembrie în 21 zile.

Noi Primul Procuror al Tribunalului Cluj constatăm că la data de mai sus, s'a prezentat la Parchetul nostru, invitat de noi, dl Vitold Baroni, care la întrebările ce i le-am făcut ne-a declarat că se numește *Vitold Baroni*, de 48 ani, născut în Bacău, de profesiune profesor universitar, domiciliat în Cluj, Str. Calea Victoriei 70. La întrebările puse răspunde următoarele:

În ultimii cinci ani știu că această asociație a fost condusă de Episcopul Majlath. Cu privire la actele prezentate în justiție sau la autorități, în legătură cu faptele ce li se impută, am cunoștință de existența unor anumite documente, cari au fost traduse

în limba maghiară, alterându-li-se sensul și adăugându-li-se cuvinte cari n'au existat în originalul român, și prin care această instituție capătă o calitate care nu i-a fost acordată, în special calitatea de persoană juridică. Astfel, avem adresa Ministerului Cultelor din 30 Mai 1924 către Episcopul de Alba-Iulia, în care, în traducere maghiară, publicată apoi în documentele Asociației, s'au adăugat cuvintele „*mint jogi szemely*”, care românește înseamnă „ca personalitate juridică”. — De acest document falsificat s'au servit între altele și acum, în Noemvrie 1931, când a fost înmănat de Episcopul Majlath, Ministrului Ardealului pentru a dovedi drepturile Asociației pe care o conduce.

Alt document falsificat este o telegramă trimisă de răposatul Rege Ferdinand, către Episcopul Majlath, în care se vorbește despre mulțumiri aduse *Congresului general romano-catolic* din Cluj, ceea ce nu implică o recunoaștere a existenței legale a Statului rom.-cat. În traducerea maghiară publicată de Asociație. la 1926, se introduce și cuvântul „Adunarea generală din Cluj a *Statusului romano-catolic*”, din care text falsificat ar urma că Regele Ferdinand ar fi recunoscut implicit și dreptul legal de existență al Asociațiunii. Și această telegramă, astfel falsificată, a fost prezentată de Episcopul Majlath, Ministrului Ardealului, în Nov. 1931, pentru valorificarea pretențiilor drepturi ale Statului catolic.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

În adresa Nr. 1008 din 1873 a Ministerului de Culte ungar au introdus și cuvintele „*și să preia rosturile*” (Comisiunii Catolice), pentru a arăta astfel autorităților românești, că ei au fost îndreptățiți a considera astăzi aceste fonduri ca proprietățile lor. Și acest document a fost înaintat Ministerului Ardealului, pentru a dovedi drepturile lor.

Adaug că, în calitate de membru al Comisiunii istorico-juridice am luat cunoștință și de alte interpretări intenționate denaturate, în acte făcute cu scopul de a revendica anumite drepturi, pe cari nu le aveau.

În calitate de credincios romano-catolic și de profesor universitar în Cluj, în care calitate, conform vechilor Regulamente ale Asociației, aveam dreptul să fiu numit în Comisiunea de administrație, am adresat o scrisoare de protestare către Săntitatea Sa Papa, arătând totodată și procedeele acestei Asociațiuni, cari tind a răpi Statului român drepturile sale. Anexez și această scrisoare.

Prin aceste falșuri, prin abuz și fără să aibă vre-o ființă legală, membrii Asociației au pus stăpânire pe toate fondurile, care constituiau patrimoniul Statului ungar, — folosindu-le în profitul lor și în dauna culturii românești, au adus pagube incal-

culabile, atât materiale cât și naționale, cari s'ar putea cifra la multe milioane.

I s'a cetit din cuvânt în cuvânt, stăruie și semnează propriu.

(ss) PROF. DR. V. BARONI.

Procesul verbal s'a încheiat.

D. m. s.

(ss) Procuror I. COLFESCU.

XXXI.

Declarația Dlui Dr. T. Moisil, șeful Contenciosului regional, făcută la Parchetul Tribunalului Cluj.

ROMÂNIA

Cabinetul Primului Procuror de pe lângă Tribunalul Cluj.

PROCES VERBAL.

Astăzi, anul 1931, luna Decembrie în 21 zile.

Noi, Primul Procuror al Tribunalului Cluj, constatăm că la data de mai sus s'a prezentat la Parchetul nostru invitat de noi, dl Tudor Moisil, care la întrebările, ce i le-am făcut, ne-a declarat că se numește *Tudor Moisil*, de 48 ani, născut în Năsăud, greco-catolic, de profesie șeful Contenciosului Statului, domiciliat în Cluj, Str. Berde 2, și la întrebările puse; declară următoarele:

Eu știu un singur fapt. Consiliul de direcție al Statusului rom.-cat. din Ardeal a înaintat un proces înaintea Judecătoriei urbane Cluj, împotriva Ministerului de Agricultură și Domenii, cerând rezilierea unui contract de arendă, încheiat în 1899 între Statul maghiar și Fondul de studii ardelean. (Dosarul Nr. 2.8594—1930). Dreptul de arendă al Statului maghiar a fost transcris în c. f. la timpul său și ulterior a fost trecut asupra Statului român. Reclamantul la dosarul procesului a alăturat contractul de arendă redactat în limba maghiară, și în traducere românească legalizată de notarul public. În procura anexată, care făcea parte din contractul de arendă, Consiliul de direcție al Statusului rom.-cat. consimțea ca „*a tulajdonos erd. rom. kath. tanulmany-alap nezeben*” — în numele fondului rom.-cat. ardelean de studii ca proprietar — să se întabuleze dreptul de arendă în favoarea Statului maghiar. Traducerea românească legalizată, falsifică conținutul textului reprodus mai sus în ghilemele, redându-l în conținutul următor: „în numele Fondului de studii

al *Statusului rom.-cat. din Transilvania, proprietar*. — Mai știu că în 1898 s'au făcut rectificări în c. f. Nr. 1450 din Cluj în sensul că *proprietarul „Fondul general rom.-cat. de instrucțiune”* a fost înlocuit prin „Fondul de burse al *Statusului rom.-cat. ardelean*”, deși judecătorul referent hotărî să se înscrie ca proprietar Domeniul din Cluj-Mănăstur al Fondului de instrucție al *Statusului rom.-cat. ardelean*.

I s'a cetit din cuvânt în cuvânt, stăruie și semnează propriu.

(ss) DR. T. MOISIL.

(ss) Procuror I. COLFESCU.

Procesul verbal s'a încheiat.

D. m. s.

Procuror I. COLFESCU.

XXXII.

Plângerea profesorului O. Ghibu, făcută la Parchetul Tribunalului Cluj.

Domnule Prim-Procuror,

Invitat de Dvoastră să Vă dau relațiuni asupra așa zisului „*Stat romano-catolic ardelean*”, cu privire la care atât autoritățile de stat, cât și opinia publică manifestă, de o vreme încoace, o îngrijorare cu totul justificată. — mă simt dator a Vă declara prin aceasta, atât în calitatea mea de cercetător atent al problemei, cât și în acea de președinte al Comisiunii istorico-juridice instituită de Onor. Minster al Instrucțiunii și Cultelor prin ordinul Nr. 52202 din 30 Aprilie 1931, anume în vederea studierii problemei Statului romano-catolic ardelean, că acesta constituie o *fraudă unică în felul său*, de o potrivă de periculoasă atât pentru interesele, cât și pentru siguranța și unitatea statului român întregit.

Proiectat, la origina sa (în anii 1866—1868), ca organizație pe baze constituționale protestante a Diecezei romano-catolice de Alba-Iulia, — organizație rămasă neaprobată nici de Guvernul maghiar, nici de Sfântul Scaun, din cauza că era în contradicție pe de o parte cu dreptul de patronat suprem și de inspecție supremă al Regelui ungar, iar pe de alta cu organizația monarhică a Bisericii catolice universale, — Statul romano-catolic ardelean a evoluat, în cursul timpului, într-o direcție cu totul îndepărtată de prevederile inițiale, năzuind necontenit spre o in-

dependență faptică, cu un singur obiectiv: uzurparea dreptului de patron suprem al Regelui și a bunurilor publice administrate până la 1867 de Guvernul ardelean, prin așa zisa „Comisie literară” sau catolică.

Pe timpul vechei Ungarii, tendința această nu s'a putut afirma în forme direct păgubitoare Statului, din cauza că Guvernele maghiare au știut să reducă Statul catolic la situația de simplu organ subaltern al lor. După cum reese din documentele istorice și în special din Anuarele oficiale ale Statului ungar, Statul catolic nu era o organizație propriu zisă, constituită, și nu era nici un organ de administrație al eparhiei romano-catolice de Alba-Iulia, ci el făcea parte organică din Ministerul de Instrucție Publică și Culte, ca unul din cele 11 Consilii ale acestuia. (Vezi Anuarele oficiale ale Ungariei, pe anii 1915, 1916, 1917 și 1918. *Magyarország tisztii cím- és névtára*, Budapest) Atât Casieria, cât și Contabilitatea Statusului erau oficii de Stat, detașate, din motive de ordin practic la Administrația financiară din Cluj și supuse exclusiv Statului.

Sub guvernarea românească, organizația Statusului catolic a luat un caracter de o deosebită gravitate, prin aceea că și-a dat, în mod samavolnic o organizație cu totul independentă de stat, confiscând totodată, pe neobservate, toate drepturile Regelui și ale Statului asupra *Fondurilor publice*, administrate până aci, în mod provizor, cu influența sa. În speță:

1. La începutul guvernării românești, în 1919, când situația de drept a Statusului romano-catolic nu era suficient cunoscută de către autoritățile Statului român, Statusul catolic s'a sustras în mod fraudulos de sub orice influență a acestora, *constituindu-se ca o organizație absolut suverană*, cu sfidarea tuturor legilor Statului român;
2. Ca o consecință a acestei atitudini, conducătorii Statului catolic au transformat imediat, Cassieria fundațională a Perceptoratului regesc din Cluj, în serviciu particular al lor;
3. Tot atunci, conducătorii Statusului catolic au transformat și secția de contabilitate a Ministerului de Culte, detașată de acesta la Cluj, în serviciu propriu al lor;
4. Tot atunci, ei au trecut asupra Consiliului Dirigent al Statului catolic, dreptul de patronat suprem și de inspecție supremă al Regelui asupra Fondurilor publice administrate până aci, cu influența Statusului catolic, dar sub conducerea Ministerului de Culte.

5. În anul 1922, conducătorii Statusului au modificat regulamentul pentru administrarea bunurilor, impus, la 1915, de Regele și de Ministerul de Culte ungar, declarând proprietăți exclusive ale Statului romano-catolic, următoarele fonduri publice, ctitorii ale vechilor principii ardeleni sau regi ungari, făcute în beneficiul scopurilor culturale generale ale Ardealului:

- a) Fondul academic regesc de studii,
- b) Fondul de stipendii ardelean,
- c) Fondul religios ardelean,
- d) Fondul orfelinatului terezian.

dimpună cu toate instituțiile culturale și filantropice susținute din aceste Fonduri.

6. În anul 1924, conducătorii Statusului au refuzat să se supună ordinului No. 18.680 al Ministerului de Culte și Arte, prin care se restabiea Regulamentul dela 1915, privitor la drepturile Regelui și ale Statului cu privire la Fondurile amintite, și

7. Dela 1924 încoace, ei s'au abținut în mod permanent de a satisface ordinelor, Nr. 28.040, 36.042 și 49.444 din 1924 ale aceluiași Minister, prin care li se pusese în vedere să înainteze Regelui, spre aprobare, toate acele chestiuni cari, conform Regulamentului, îi competeau Regelui și printre cari erau și bugetele și bilanțurile fondurilor.

În scopul menținerii acestei situațiuni creată prin surprindere și abuz, conducătorii Statusului s'au folosit de o întreagă serie de falsuri în acte publice și de fraude, pe cari în interesul ordinii publice și a siguranței Statului, mă simt dator să vi le descoper pe această cale:

1. Neputând obține niciodată, în cursul celor șase decenii de existență, recunoașterea personalității sale juridice, pe căi legale, — și aceasta tocmai din motivul că era un simplu organ subaltern al Ministerului de Culte, — conducătorii Statusului catolic au introdus, în traducerea oficială a unui document emanat dela Ministerul Cultelor sub Nr. 28.038—1924, cuvintele: „*având personalitate juridică*”, referind aceste cuvinte la Consiliul dirigent al Statusului. Acest document l-au publicat apoi, în Raportul general al Statusului pe 1924 și în colecția oficială de documente, tipărită sub titlul: „*Az erdélyi romai katholikus Status fontosabb jogtörténelmi okmányai*” (Documentele de seamă ale Statusului romano-catolic, luate din istoria Dreptului, Cluj, 1926), folosindu-se de el și înducând în eroare cu ajutorul lui nu numai autoritățile românești, ci și Societatea Națiunilor și Sfântul Scaun dela Roma;

2. Aceiași conducători au introdus în traducerea românească a rescriptului No. 1008—1873 al Ministerului de Culte ungar cuvintele „*și să preia rosturile*” (Comisiunii catolice), — urmărind prin această intercalare frauduloasă, să inducă în eroare autoritățile românești cu privire la modul în care Statusul a pus, la un moment dat, stăpânire pe Fondurile publice, pe cari le consideră astăzi ca proprietăți ale sale. În realitate, Statusul n'a fost autorizat niciodată de către autoritățile ungare să preia în mod efectiv agendele Comisiunii catolice, autoritățile amintite prevăzând numai o anumită influență a Statusului în administrarea acestora (vezi: *Documentele de seamă ale Statusului catolic* pag. 34);

3. Aceiași conducători au falsificat textul telegrammei, prin care regretatul Rege Ferdinand I a răspuns la omagiile Adunării Statusului din 1921, intercalând în textul autentic cuvintele: „*Statusul catolic*”, în scopul de a prezenta pe Marele Rege ca pe un factor, care a recunoscut existența și legalitatea Statusului, deși, în realitate, nimic n'a fost mai departe de regretatul Rege, decât recunoașterea acestei formațiuni, pe care a declarat-o anticanonică și ilegală;

4. Aceiași conducători au prezentat Justiției (Judecătoria de Ocol urbană, Cluj Nor. 8594—1930) într-un proces intentat Statusului român — Ministerul de Domenii, o Procură în traducere românească autentificată, în care au falsificat situația de drept a Fondului de Studii ardelean, afirmând că acesta este proprietatea Statusului catolic ardelean, câtă vreme procura originală maghiară, prevede în mod mai presus de orice echivoc, că Fondul de studii este un subiect de drept aparte;

5. În memoriul înaintat de conducătorii Statusului, Justiției, cu acest prilej, ei debitează o serie de falsuri, cu cari încearcă inducerea în eroare a aceleia și prejudicierea Statului român. Astfel, ei atribuie Diplomei dela 12 Mai 1581, prin care principele Ștefan Bathory a înființat Universitatea din Cluj, următoarele cuvinte, cari în original nu se găsesc, și cari se referă la *lezuiții stabiliți în Ardeal*: „*pentru promovarea intereselor catolice în școală și în afară de școală*”. În realitate, diploma menționată nu vorbește nimic despre interesele catolice;

6. În acelaș memoriu se mai susține, că Fondul de studii n'a stat niciodată sub administrația sau sub controlul Statusului, ci întotdeauna... a stat sub administrația *suverană și exclusivă* a Eparhiei romano-catolice de Alba-Iulia, care prin organu

său de manifestare al autonomiei, numit Statusul catolic, a dispus întotdeauna și în toate timpurile de această fundațiune, ca de o justă și exclusivă proprietate". — Adevărul e că acest fond a stat otdeauna, până la 1919, sub controlul Statului:

7. În acelaș memoriu se afirmă că Statutul organic alcătuit la 10 Ianuarie 1866 de Adunarea Deputaților dietali aparținători Eparhiei rom.-cat. de Alba-Iulia, a fost aprobat prin Decretul regal ungar din 19 August 1867, ca Statut organic al Statusului catolic. — lucru neadevărat;

8. În acelaș memoriu se afirmă că Regulamentul de funcționare al Consiliului Dirigent, din 13 Mai 1873, a fost aprobat de Ministerul Cultelor, cu Decizia No. 1008 din 1873, — lucru deosemena neadevărat;

9. În acelaș Memoriu se afirmă, că Statutul organic din 1868, este aprobat de Guvern, — afirmațiune neîntemeiată, ca și cele de sub punctul 7 și 8, adevărul fiind că Statusul catolic n'a avut niciodată nici Statut organic, nici Regulament aprobat;

10. În ce privește, în special, pe *Episcopul G. C. Majláth* dela Alba-Iulia, care este președintele cleric al Statului romano-catolic ardelean, reținem, că acesta, în memoriul pe care l-a înmănat Regelui Ferdinand I, la 19 Martie 1921, cu prilejul depunerii jurământului de fidelitate, a afirmat neadevărul că Parlamentul ungar a întărit autonomia Statusului catolic;

11. Acelaș Episcop a afirmat, în raportul său oficial, înaintat Ministerului de Culte, la 1924 (înreg. la No. 18.680) că Regulamentele din 1873 și 1885, sunt aprobate de Guvernul maghiar;

12. Acelaș Episcop a falsificat, în rapoarte oficiale trimise Ministerului de Instrucție (înreg. la No. 18.859—1923) situația de drept a școalelor secundare susținute din Fondul ardelean de studii, afirmând că acestea sunt „școli romano-catolice autonome, cari stau sub conducerea și dispoziția Statusului romano-catolic și ca atare sunt susținute din Fondul de studii al Statusului catolic". Cu alt prilej, Episcopul a afirmat în mod oficial, că „Statusul" catolic suporta și a suportat și în trecut cheltuielile de susținere ale liceului din Cluj, precum și că Statusul „a fost totdeauna autoritatea supremă a acestui liceu": — afirmațiuni cu desăvârșire neîntemeiate, întrucât sub guvernarea maghiară toate școlile susținute din Fondul de studii au fost considerate de către Ministerul Instrucției ca „școli sub

conducerea imediată a Statului ungar", cu care situație, mutația mutandis, trebuiau să treacă și sub guvernarea românească;

13. Din ordinul aceluiaș Episcop s'a așezat, în Octombrie 1931, peste marmora de deasupra intrării liceului din Cluj, care prin inscripția sa latinească din anul 1821, spunea că liceul este *regesc* și că s'a făcut cu cheltuiala Fondului de studii. — o nouă tablă, de lemn, care ștergând cu totul și caracterul „regesc” al liceului și origina lui, datorită împăratului Francisc Iosif I și Fondului de studii, afirmă acum pur și simplu, că liceul este al Statusului catolic;

14. Acelaș Episcop a publicat, la 1926, în două ediții, română și maghiară, o colecție de așa zise „*Documente de scamă ale Statusului catolic*”, prin care a căutat să inducă în eroare autoritățile de Stat și opinia publică, și care este un monument unic în felul său de mistificare;

15. Acelaș Episcop a înaintat, la 22 Iulie 1931, Ministerului de Instrucție Statutul organic al Statusului romano-catolic, care constituie deasemenea o no mai pomenită mistificare și, în acelaș timp, o sfidare îndrăzneată la adresa Statului român;

16. Acelaș Episcop, după ce prin adresa No. 168.134 din 20 Oct. 1931 a Ministerului de Instrucție, a fost acuzat de falsificare de acte și după ce, prin adresa No. 187.664 din 15 Noemvrie 1931 a aceluiaș Minister, i s'a pus în vedere că Adunarea generală a Statusului catolic, fixată pentru ziua de 19 Noemvrie, nu se poate ținea, din cauză că Guvernul nu recunoaște nici personalitatea juridică a Statusului catolic, nici dreptul acestuia de a funcționa, — a ținut totuș adunarea, dând astfel subalternilor săi un primejdios exemplu de insubordonare față de legi și autorități; și în sfârșit;

17. Acelaș Episcop în scopul de a legitima pe orice cale situația frauduloasă a Statului catolic, în cuvântarea cu care a deschis Adunarea ilegală dela 19 Nov., a afirmat că art. 9 din Concordat „asigură deplină libertate și personalitate juridică instituțiilor bisericești”, câtă vreme acest articol vorbește exclusiv despre personalitatea juridică a organelor canonic și legal constituite, fără nici o aluzie la deplina lor libertate și fără să vizeze Statusul;

18. Președintele laic al Statusului catolic, ales în Adunarea ilegală dela 19 Nov. dl Dr. Elemér Gyárfás, în cartea sa publi-

cată la 1923, sub titlul „*L'Eglise catholique de Transilvanie*”. anume în vederea „informării factorilor vieții publice române”, susține neadevărurile că a) Statusul catolic are personalitate juridică, b) că el este proprietarul imobilelor date lui de Puterea civilă și c) că Statusul are o organizație sancționată de Regele Francisc Iosif I, după lungi negociațiuni cu Sf. Scaun, și cu aprobarea acestuia;

19. Acelaș președinte a publicat, la 1925, în editura Statusului un mare volum de 564 pagini, intitulat: „*Az erdélyi katolicizmus múltja és jelene*” (Trecutul și prezentul catolicismului ardelean), la care au colaborat 25 de istorici, canoniști și juriști ardeleni și în care se debitează toate neadevărurile, de cari Statusul are nevoie pentru a-și menține situația înjghebată pe timpul dominațiunei române;

20. Referentul Statusului, dl Dr. Andrei Balázs, în broșura sa oficială, tipărită la 1923 și retipărită la 1931 sub titlul „*Trecutul și prezentul Statusului catolic*”, susține neadevărurile că: a) Statutul organic dela 1866 a fost aprobat de Regele, b) că „pe baza aprobării regale” s'a încuviințat ca Statusul să administreze, prin Consiliul Dirigent, toate afacerile, cari au fost mai înainte de competența Comisiei catolice, c) că Comisia cat. a funcționat neatârnat de Gubernium, d) că Maria Terezia a donat Diecezei romano-catolice din Ardeal averea Iezuiților, e) că Fondul de studii constituie proprietatea netulburată a Statului catolic, f) că Biserica Universității din Cluj s'a clădit pe cheltuiala membrilor Statusului catolic și g) că, la 1829, reprezentanții Fondului catolic de studii au vândut Statului terenul pe care este astăzi Universitatea din Cluj, — „dovadă eclatantă a faptului că Fondul de studii e un Fond catolic”;

21. Secretarul general al Statusului dl Dr. P. Bela Jánossy invocând documentul falsificat de conducerea Statusului, afirmă a) că Ministerul Cultelor „a recunoscut în mod oficial personalitatea juridică a Statusului catolic”, b) că Biserica Universității din Cluj a fost edificată cu banii Statusului catolic, deci a format dela început proprietatea acestuia și c) că Fondul de burse și Fondul de studii „au fost proprietatea și sunt proprietatea Statusului catolic”.

Domnule Prim-Procuror,

Din cele expuse până aci cred că reiese mai presus de orice echivoc, că așa zisul Status romano-catolic ardelean, care n'a

avut niciodată o personalitate juridică aparte, recunoscută de vre-o autoritate, — sub guvernarea românească ultratolerantă a devenit nu numai o ofensă față de legile Statului, ci și o amenințare din cele mai grave la adresa ordinii publice și a siguranței Statului. În loc ca Consiliul Dirigent al Statului Catolic să continue, după 1 Decembrie 1918, să funcționeze ca organ subaltern al Ministerului de Culte și Instrucțiune publică român, administrând fundațiunile publice în conformitate cu Regulamentul dela 1915, în vigoare până atunci, respectiv cu nouile dispoziții ale Puterii de Stat, el a evadat de sub autoritatea Statului român și s'a declarat pur și simplu stăpân suveran al Fondurilor publice pe cari le-a administrat, contrar literelor lor fundamentale, exclusiv în folosul propriu și în al unor scopuri naționale maghiare ostile intereselor Statului român.

Această situație n'a încetat nici după ce Guvernul român, prin intermediul Ministerului Cultelor, a îndrumat conducerea Statului catolic, la 1924, să se conformeze legilor în vigoare și nici chiar după ce Înalta Curte de Casație și Justiție, prin decizia sa Nr. 1524 din 30 Septembrie 1924 (anexată la prezenta Plângere), a stabilit natura de drept a fondurilor administrate de Statul catolic și situația acestuia de simplu administrator temporal al lor, putând fi înlocuit ori când cu altcineva.

În baza tuturor acestora:

Considerând că membrii Consiliului Dirigent al Statusului romano-catolic ardelean — dela 1919 încoace, nu au fost aleși de organul în drept,

că ei nu au prestat jurământul legal, față de Rege, Constituție și legile țării,

că, deși sunt administratori de fapt ai unor fundațiuni publice și, astfel, responsabili conform art. 461 al Codului penal și art. 16 din Legea Contabilității publice 1929 — de 13 ani de zile au încasat veniturile de sute de milioane ale susnumitelor fundațiuni publice și au făcut plăți — fără bugete aprobate de Regele, respectiv de Guvern, — au vândut imobile (ca de ex. pădurile dela Almaș și moșia din Chinteu, județul Cluj ș. a.), — au plasat bani în mod nepermis de lege la institute financiare ajunse în concordat, (la Banca „Transilvania“ din Cluj au plasat contrar Regulamentului, 10 milioane lei), păgubind prin aceasta fondurile publice,

considerând că, prin falsuri în acte publice și prin diferite mistificări, ei au lucrat în sensul și cu scopul vădit ca să desființeze dreptul de proprietate al fundațiilor publice, ca persoane juridice, — și să treacă acest drept asupra „Statusului Ro-

„*romano Catholic*” legalmente inexistent ca persoană juridică, —

considerând că, prin toate mijloacele, ei au zădărnicit controlul și suprema inspecțiune a Statutului român, care era condiția fundamentală a ființei Statusului (ord. 896—1867) și au călcat legile de contabilitate publică (art. 120, 199, 227, 233), —

considerând, că unii membri ai Consiliului Dirigent, ridicând salarii pentru sine și plătind pentru alții, — au tras foloase materiale păgubind interesele tocmai ale acelor persoane juridice, ale căror interese erau dator să le promoveze și să le apere, — art. 361, 363 din Codul penal, și în sfârșit,

considerând că toate aceste operațiuni frauduloase, cari conf. art. 461 al Codului penal, constituie crime și sustracțiuni comise de funcționari publici, au fost făptuite nu numai din interese de ordin material, ci și cu scopuri subversive de iredentism maghiar, folosind veniturile fondurilor publice destinate unor scopuri umane de binefacere și cultură, pentru a menține în școlile și în instituțiunile sustrase dela Stat. spiritul de revanșă și de desființare a Statului român.

pentru toate aceste motive, socotesc ca o datorie patriotică să depun în contra conducătorilor principali ai Consiliului Dirigent al Statului romano-catolic și anume: 1. Conte Gustav C. Majlath, episcop de Alba-Iulia, 2. Dr. Gyárfás Elemér, 3. Dr. Balázs András și 4. Dr. P. Jánossy Béla, precum în contra lui Inczédi-Joksmán Ödön, care, — contrar măsurilor Guvernului român, a luat asupra sa, după Adunarea ilegală din 19 Neomvrie, conducerea Statusului catolic, în calitate de vicepreședinte al acestuia, adresându-se prin acte pratinse oficiale, către organele de stat, ca și când organizația, în numele căreia vorbește, ar fi legală. — prezenta

PLÂNGERE

rugând Onor. Panchet să depună toate stăruințele pentru apărarea intereselor adânc prejudiciate ale Statului român și ale Fundațiunilor publice ajunse pradă în mâna acestor oameni.

Ținând seama de importanța și gravitatea cauzei și de metode speciale cu cari lucrează conducătorii Statusului catolic, — și până ce acesta va fi reîncadrat, prin Puterea administrativă, în Ministerul de Instrucție și Culte, cum a fost până la 1 Decembrie 1918, cred că se impune de urgență, ca măsură de conservare, imediata punere sub sechestru a averii administrate, în mod fraudulos, de Consiliul dirigent al Statusului romano-catolic ardelen, dimpreună cu întreaga arhivă a acestuia, spre

a se putea descoperi, pe baza ei, toate fraudele comise de conducătorii ei.

Depunând deodată cu această plângere, și un exemplar din studiul istoric-juridic al Comisiunii instituite de Ministerul Instrucțiunii și al Cultelor în vederea cercetării problemei Statului catolic, mă pun la dispoziția Onor. Justiției pentru orice alte informațiuni, de cari ar mai avea nevoie.

Cluj, 20 Decembrie 1931.

ONISIFOR GHIBU,

profesor la Universitatea din Cluj,
membru cor. al Academiei Române,
președinte al Comisiunii istorico-
juridice pentru problema Statusului
rom.-cat. ard.

XXXIII.

Declarațiile secretarului general al Statului catolic.

**Dr. Béla Pap Jánossy, făcută la Parchetul
Tribunalului, Cluj.**

BCU Cluj / Central University Library Cluj

PROCES-VERBAL.

Anul 1931, luna Decembrie în 21 zile, Cluj.

Noi, I. Colfescu, Primul-Procuror de pe lângă Tribunalul Cluj, în urma cercetărilor făcute, rezultând indicii de culpabilitate contra lui Dr. Pap Jánossy Béla, am procedat la ascultarea acestuia care, la întrebările ce i-am pus, ne-a declarat următoarele:

Cum te numești? — Dr. Pap Jánossy Béla.

De câți ani ești? — 48 ani.

Unde ești născut? — Sângeorgiul Pădureni, jud. Mureș.

Unde domicilezi? — Cluj, Str. Universității 7.

Ce nume poartă părinții? — Alexandru și Clara Kádár.

De ce religie ești? — Romano-catolică.

Ai mai fost dat judecării? — Nepedepsit.

Ce meserie ai? — Secretarul Statusului catolic ardelean.

Șii carte? — Dr. în Drept.

Ești căsătorit și câți copii ai? — Căsătorit, cu doi copii.

1. De când funcționați la Statul catolic și în ce calitate?

Eu sunt secretarul Statusului catolic dela 1910 și până astăzi. Acest Status este condus de un Consiliu Direcțional de 24

persoane, ales pe trei ani, de Adunarea generală, care se face din an în an, de regulă în Noembrie. În Ardeal sunt 16 protopopiate. Parohiile din aceste protopopiate își trimit, prin alegere, delegații, ca să reprezinte parohiile la Adunarea generală. În total, aceste parohii trimit circa 240 delegați, cari constituiesc Adunarea generală a Statusului, în fiecare an. Consiliul Direcțional este exponentul acestei Adunări generale, președinte al acesteia fiind însă totdeauna episcopul de Alba-Iulia, iar președintele laic e ales de Adunarea generală pe viață. Membrii din Consiliul de direcție păstrează proporția de: 16 laici și 8 eclesiastici, afară de președinți. În fiecare lună acești 24 se adună și iau hotărâri, pe cari hotărâri le execută Cancelaria, care constă din: referent, secretar și președinte. Hotărârile ce se execută la exterior, le iscălește președintele sau subpreședintele — în lipsa președintelui — și secretarul. Menționez că subpreședintele este ales de Adunarea generală dintre membrii din direcțiune și mandatul său încetează odată cu mandatul său de membru. Și secretarul și referentul sunt aleși pe viață, de Adunarea generală. Deci avem: președinte, secretar și referent aleși pe viață. Cassierul și toți ceilalți funcționari (contabil, arhivar, impiegați), sunt numiți de Consiliul de direcție. — Reședința Statusului e la Cluj. Episcopul de Alba-Iulia prezidează de obicei ședințele Consiliului de direcție, iar dacă lipsește, e înlocuit de președintele lumesc, de subpreședinte, în lipsa acestuia din urmă prezidează cel mai bătrân.

Dela 1919 au fost președinți: Baronul *Jósika Samóld*, mort la 1923, Baronul *Jósika Gavrila*, mort în Decembrie 1930, și acum e *Dr. Gyárfás Elemér*, ales la 19 Noembrie 1931. Referent, până la 1920, a fost *Dr. Fejér Gerő*, dela 1920 până astăzi e *Dr. Balázs Andrei*. Vicepreședinte a fost dela 1919 încoace, câțiva ani, *baronul Szenkereszti Sigismund*, apoi *Dr. Farkas Ludovic, Matskasy Pavel*, până la 19 Noembrie 1931, când a demisionat și s'a ales în locul lui *Dr. Inczédi-Joksmán Ödön*. Cassier, dela 1923 este *Drunek Andrei*, iar înaintea lui a fost *Turóczi Albert*, care a fost și în războiu. Contabilitatea stă din trei persoane: șef-contabil, în persoana lui *Turóczy*, dela 1923, și doi contabili: *Klesz Eliza* și *Iolan Vári*.

2. Ați depus jurământul legal și ce text avea acel jurământ?

• Nici unul dintre noi n'am depus jurământul la Statul român, nefiind provocați. Episcopul a depus jurământul înaintea Majestății Sale Regelui Ferdinand I, și ca episcop și ca președinte al Statusului rom.-cat. — Eu am depus jurământul, ca funcționar, la 1910, în fața președintelui laic. Toți funcționarii Statusului depuneau acest jurământ în felul următor: „*Jur pe Atotputerni-*

„*cul Dumnezeu și pe Maica Domnului, că mi voi îndeplini datoria prescrisă în Regulamentul Statusului cu fidelitate și credință și voi fi cu supunere față de superiorii mei. Nu sunt și nu voi fi membru nici unei societăți oprite de Biserică. Așa să-mi ajute Dumnezeu!*”

Despre președinți și referent, nu știu dacă depuneau jurământ. Mi-se pare că referentul depunea jurământul înaintea Adunării generale. — În Adunarea primă, membrii aleși ai Consiliului de direcție depun jurământul în fața episcopului. — Tot așa se practică și azi.

3. Ce este Statul catolic?

După Reformațiune au venit ordine călugărești în Ardeal, cari au primit diferite donații. Când ordinele acestea au fost izgonite, în special lezuiții, aceste averi, rămase fără conducere, au trecut în administrația și patrimoniul credincioșilor catolici cari erau reprezentați prin Statul catolic. Prezint broșura: „*Tre-tutul și prezentul Statusului rom.-cat. ard.*”, care cuprinde tratarea întregii chestiuni. Această broșură, în baza datelor culese, cu aprobarea Comitetului de direcție și controlul acestuia, a redactat-o referentul Balázs Andrei. E scrisă românește, pentru a lumina opinia publică românească și are valoare de document. O prezint, ca dovadă, înaintea Parchetului. Prezint și broșura: „*Documentele de seamă ale Statusului romano-catolic*”, din 1926, scriere cu aceleași aprobări și având aceeași valoare documentară, ca și broșura de mai sus.

4. Are Statul catolic un Statul organic propriu zis? — De când este, de cine e aprobat. Puteți să-mi prezentați textul lui autentic?

Regulamentul organic al Statusului este publicat în broșura: „*Documentele de seamă*”, la pagina 9, până la sfârșit. Regulamentul e din 1866. — Aprobarea n'are și nici nu necesită, deoarece la 1867 și 1873 Statusul catolic a fost recunoscut ca persoană juridică de Ministerul de Culte. Aceste ordine de recunoaștere le posedăm în original și copii legalizate. Mă oblig a le prezenta în 24 de ore, — întrucât referentul, care lipsește, nu le-a închis.

5. Are Statul catolic personalitate juridică recunoscută în formă legală? — Când și sub ce număr a recunoscut-o cineva și care-i textul autentic al documentului?

Cele două documente confirmă personalitatea juridică, și sub imperiul românesc, avem adresa cu Nr. 28038 din 1924 a Ministerului de Culte, prin care, adresându-se Prea Sfinției Sale

Episcopului, declară că Consiliul de administrație al Statusului, reprezentat prin Episcop, poate sta în instanță în orice chestiuni judecătorești. Mai avem o sentință a Curții de Apel Cluj, în care nu se recunoaște personalitatea juridică, adică am fost acceptați ca parte în proces. Mă oblig a prezenta, în copie, și această sentință. Acestea sunt documentele, sub regimul românesc. Prin art. 9 din Concordat, între instituțiunile amintite se subînțelege și Statusul romano-catolic din Ardeal, deși nominal, nu e amintit.

6. Aveți cunoștință despre faptul că, Consiliul Dirigent al Statului catolic în vechea Ungarie era organ subaltern al Ministerului de Culte, și că această situație a lui e consfințită în mod oficial prin Anuarele oficiale ale Ungariei? (*Magyarország tiszti czim- és névtára*)?

Nu este adevărat că sub imperiul maghiar am fi fost subre-un raport de dependență de Ministerul de Culte ungar. Publicația Anuarelor era o călăuză și publicația acolo nu are importanța din chestiune.

7. Care sunt documentele autentice prin care dovediți că Fondul de Studii ardelean, Fondul religios ardelean, Fondul de stipendii ardelean și Fondul orfelinatului Terezian sunt proprietatea Statului catolic? Cluj / Central University Library Cluj

În broșura „Trecutul și prezentul”, sunt trecute toate documentele doveditoare că Statusul e proprietarul fondușiunilor dela acest punct.

8. Care sunt documentele autentice prin care dovediți că Statul ungar n'a încredințat administrarea exclusivă a fundațiunilor de mai sus?

Nu pot da răspuns dacă Statul ungar a încredințat sau nu Statusul catolic cu administrarea bunurilor de mai sus. Proprietatea nu era nevoie să ne-o mai recunoască, întrucât de câteva sute de ani suntem proprietari de fapt ai acestor fonduri.

9. Aveți cunoștință de decizia Curții de Casație Nr. 1564—1924, prin care se stabilește că Statul catolic nu este proprietarul Fondului terezian? Dacă da, cum afirmați în noul Statut că Statul catolic este proprietarul?

Cunosc hotărîrea No. 1564 din 1924 a Înaltei Curți de Cassație, prin care se decide că nu suntem proprietari ai Fondului terezian. Noi am pornit un proces de proprietate contra Statului român, de 7—8 ani, și nu avem până acum sentința.

10. Aveți cunoștință de rescriptul Nr. 30.918 din 1 Februarie-

1912 și de rescriptul Nr. 22.072 din 1912 ale Ministerului de Culte ungar, prin care se făcea aceeași constatare cu privire la toate fondurile amintite la Nr. 7 și se spunea că, Statul catolic poate cere cel mult, ca acele fonduri „să se administreze cu influența sa?” De ce n'ați publicat și aceste rescripte în broșura intitulată „Documentele de seamă ale Statusului catolic”.

Nu cunosc motivul pentru care nu s-au publicat documentele numerele 30819—1912 și 29072—1912 ale Ministerului de Culte maghiar. Nici nu știu dacă sunt în arhivă. Dacă sunt, nu le pot pune la dispoziție, decât cerându-ni-se prin adresă oficială.

11. Aveți cunoștință de rescriptul Nr. 42.377—1912 al Ministerului de agricultură ungar, prin care se dispunea, ca în cărțile funduare să se rectifice situația pădurilor considerate de Statusul catolic ca proprietățile sale în sensul că, pădurile din chestiune formează proprietatea fondurilor și numai se „administrează” cu influența Statului catolic?

Nu am cunoștință de rescriptul Nr. 42.377—1912 al Ministerului de Agricultură maghiar, dar, dacă s'a dat, se găsește la Arhivă. Spun însă, că nici un document nu putem pune la dispoziție, decât cu aprobarea Consiliului de direcție.

12. De când administrează Statul catolic fondurile din chestiune?

Fondurile dela punctul 7 le administrează Statusul, decând există el. Aceasta este rostul lui.

13. Au servit aceste fonduri în trecut, înainte de 1873, exclusiv scopuri romano-catolice? Nu au servit ele și pentru ajutoarele altor Confesiuni?

Numai pentru scopuri catolice au servit fondurile, totdeauna.

14. De când s'a obișnuit ca aceste fonduri să aibă în titlatura lor și atributul de „romano-catolice”?

Totdeauna au avut calificativul de „romano-catolice”, pentru că au fost făcute pentru catolici.

15. La a cui inițiativă s'au transformat, în anul 1919, Casieria fundațională a Perceptoratului regesc din Cluj și Serviciul de contabilitate al Statului maghiar, atașat la Statul catolic, în serviciu interne ale acestuia? — Ați avut pentru aceasta instrucțiuni dela Statul ungar, sau ați procedat din inițiativă proprie?

Până la 1919 plătea Statul maghiar profesorii, în comision, adică Statul romano-catolic vărsa la Stat — Percepția de Stat

din Cluj — fondurile, adică toate veniturile și Statul, în schimb, plătea profesorii și toți funcționarii Statusului rom.-cat. Era o Percepție a fondurilor de sub punctul 7, adică a fondurilor romano-catolice. Menționez că această Percepție de stat era, în același timp, și Cassieria principală a fondurilor romano-catolice. În această din urmă calitate, în care și făcea plățile. Pentru administrarea fondurilor era un alt funcționar, tot dela aceea Percepție, care era anume încredințatul Statusului, pentru administrarea fondurilor. Consiliul de direcție a dispus ca acestui percepător să i se dea un onorar peste salariul lui. Cantumul salariilor era hotărât de Adunarea generală, și Perceptoratul plătea. Și Serviciul de contabilitate tot al Statului maghiar era.

Odată cu schimbarea imperiului, Percepțiile românești n'au mai lichidat banii, iar noi nici n'am încercat să luăm cu Statul nou înființat raporturile pe cari le-am avut cu Statul maghiar, și, din acel moment, din inițiativă proprie, ne-am constituit a parte. De atunci, nici cu Statul român, nici cu Statul maghiar n'am avut nici un fel de raporturi.

16. *Pe ce v'ați bazat, când ați trecut drepturile de patronat suprem și de inspecțiune supremă ale Regelui cu privire la fondurile publice, asupra Statului catolic?*

Era Regele apostolic maghiar, care avea dreptul de inspecție supremă și nu putea trece acest drept asupra Regelui român, care nu era rege apostolic. De altfel, Legea cultelor românească a șters dreptul de patronat.

17. *Cu ce drept ați modificat, în 1922, Regulamentul de administrare a bunurilor, din anul 1915, eliminând toate drepturile Regelui și ale Statului?*

A modificat Regulamentul din 1915, pentru că Regele nu era apostolic.

18. *De ce nu v'ați conformat ordinului Nr. 48.680—1924 al Ministeriului de Culte, prin care s'a anulat Regulamentul modificat la 1922 și se repunea în vigoare a Regulamentului dela 1915?*

Nu ne-am conformat ordinului Nr. 18680 din 1924 pentru motivul de mai sus.

19. *Cine a falsificat documentul Nr. 28.038—1924, emanat dela Ministerul de Culte, introducând în traducerea ungardă autentică a lui cuvintele: „mint jogi személy”?*

Documentul Nr. 28038 din 1924 nu a fost falsificat, ci s'a

făcut traducerea liberă de profesorul Burnász, azi în Ungaria¹⁾. Adaug că, în 1924, nici nu era chestiune de persoană juridică.

20. Cine a falsificat documentul Nr. 1008—1873, emanat dela Ministerul de Culte ungar, introducând în el cuvintele: „și să preia rosturile” (Comisiei catolice), cari lipsesc din originalul maghiar și cari au fost introduse anume în traducerea autentică românească, pentru a induce în eroare autoritățile de stat române cu privire la modul, în care Statusul catolic a pus stăpânire pe fondurile publice amintite mai sus?

Cu privire la documentul Nr. 1008—1873 nu pot da nici o lămurire. Trebuie să se aducă documentul original, ca să mă pot pronunța. Cred că nici nu este traducere românească.

21. Cine a falsificat textul telegramei Regelui Ferdinand, dela 1921, adresată episcopului Małath, introducând în acela cuvintele: „Statusul catolic”, în scopul de a face să se creadă că răposatul rege ar fi recunoscut existența și legalitatea Statusului?

Nu s'a făcut nici o falsificare a telegramei Regelui Ferdinand dela 1921.

22. Cine a falsificat traducerea românească a procurei anexată la Contractul încheiat în anul 1928, între Statul ungar și Fondul de studii ardelean, prezentând Statul catolic ca proprietar al imobilelor fondului de studii ardelean, când vreme aceea, conform textului original maghiar al procurei, erau proprietatea Fondului de studii?

Nu pot da lămuriri cu privire la Procura dela 1899, amintită la acest punct. — Ar trebui să vedem actele. — Protestez în contra învinuirilor de fals, ce se aduc în sarcina Statusului catolic.

23. Pe baza cărei legi, Statul sau Regulamentul funcționează astăzi Statul catolic?

Statusul funcționează pe baza legilor de veacuri și a dreptului consuetudinar.

¹⁾ Prin această declarație inculpatul dovedește că depozitia sa este lipsită de bunăcredință. Pentru a scăpa de consecințele acestei penibile situații pe vinovatul adevărat, secretarul general al Statului Catolic denaturează adevărul, afirmând că traducătorul Documentelor s'a expatriat, plecând în Ungaria. În realitate, traducătorul este Dr. Arpad Bitay, actualmente consilier tehnic al Prezidenției Consiliului de miniștri. Mărturisirea a făcut-o însuși dl Béla Jánosy, la 1926, în revista *Erdélyi Irodalmi Szemle* (pag. 338), unde spune: „Bine a procedat Consiliul directorial, că a făcut accesibilă broșura, acelei părți a opiniei publice române, care este în stare să cumpănească în mod obiectiv adevărurile istorice, publicând-o simultan în excelenta traducere românească a dlui Dr. Arpad Bitay”.

24. *Statul român a recunoscut vre-odată în forme precise legalitatea Statului catolic?*

Recunoaştere formală nu avem. Dar faptul că stăm în continuă corespondenţă cu Ministerale, precum şi faptul că am stat în mai multe rânduri în procese, ca parte, apoi, primind răspuns de la Cabinetul Majestăţii Sale, prin acestea toate, în mod logic se conchide că suntem recunoscuţi.

25. *Sfântul Scaun a recunoscut vre-odată în formă de o legalitate indiscutabilă, canonicitatea Statului catolic? — A aprobat Statutul organic actual al Statului catolic?*

Tot aceleaşi argumente stau şi cu privire la Sf. Scaun, care de veacuri ne dă răspunsuri la adresele Statusului.

26. *De ce aţi eliminat prin ultimul Statut organic, din 1930, dintre membri de drept al Adunării Statului catolic, pe profesorii romano-catolici, cari conform vechiului regulament aveau acel drept, prevăzut chiar şi în proiectul Statutului din 1930?*

Profesorii universitari nu erau membri de drept, ci numai dacă erau aleşi.

27. *De ce aţi eliminat din §§ 14 şi 15 ai noului Statut organic, legile României, cari erau prevăzute în Proiectul de Statut?*

Cred că s'au scos din §§ 14 şi 15 vorbele despre legile României, respective declar că nu am cunoştinţă, că din vre-un Regulament intenţionat s'ar fi omis respectul legilor României.

28. *De ce n'aţi depus sumele mai mari de bani, în rente de Stat, conform Regulamentului, şi de ce aţi depus aceşti bani la bănci dubioase? — Ce sume aveţi la Banca Transilvania şi la alte bănci?*

N'am băgat în rente de stat banii, pentru că atunci nu am fi avut cu ce plăti profesorii. Am pus la Banca „Transilvania“, pentru că era bancă maghiară foarte de încredere, şi direct pentru păstrarea fondurilor bisericeşti s'a înfiinţat această bancă. Statusul catolic pierde, prin concordatul „Băncilor de Credit“ şi „Transilvania“ circa 5—6 milioane lei. — Profesorii se plătesc cu bani gata, din venituri, cu câte 5—6 milioane lei anual.

29. *Cu ce drept au luat asupra lor conducătorii laici actuali ai Consiliului Dirigent conducerea efectivă a agendelor acestuia, câtă vreme Guvernul român a declarat nule şi neavenite toate hotărârile Statului catolic şi câtă vreme acelaşi Guvern a declarat că nu recunoaşte Statului catolic personalitatea juridică şi dreptul de a funcţiona?*

Statusul are drepturi consacrate în decursul veacurilor și Ministerul de Culte a permis Adunarea generală chiar și în acest an. — Ministerul poate sau nu să recunoască, pe un cuvânt al Ministerului nu ne putem baza, având instituțiile culturale ale noastre trecut de veacuri și nu-i poate fi indiferent Statului român că Statusul, anual, mai multe mii de băeți maghiari îi crește ca buni cetățeni români și în respectul legilor.

30. *Ați atacat în Contencios, Guvernul, pentru că v-a retras hârtia Nr. 28038—1924 a Ministerului de Culte, prin care s'a luat Statului catolic și iluzia de personalitate juridică și în care se constată că conducătorii lui au falsificat hârtia din chestiune?*

Nu am atacat în Contencios chestiunea adresei Nr. 28038—1924, dar am făcut o întâmpinare, arătând Guvernului român, adică Ministerului de Instrucție și Culte punctul de vedere al Statusului rom-cat. și ilegalitatea acestei ordonanțe, prin care nu recunoaște personalitatea juridică a Statusului. — Avem speranță că o vedere mai dreaptă a Guvernului va constata că personalitatea juridică a Statusului catolic nu se poate discuta.

31. *În ce calitate a figurat Statusul romano-catolic în Procesul de expropriere și ce imobile posedă el astăzi?*

Și în procesele de expropriere Statusul romano-catolic a figurat ca parte. — Nu mai avem decât casele din Cluj și circa 100 jugăre teren rural. — Avem casele din strada Univeristății, din strada Avram Iancu, str. Mănăstur și Calea Regele Ferdinand. Terenul rural este în hotarul comunei Iernut și e constituit din intravilane.

S'a cetit din cuvânt în cuvânt în limba magiară, stăruie și semnează propriu.

Procuror: (ss.) I. COLFESCU.

(ss.) Dr. PAP JÁNOSSY BÉLA.

Procesul verbal s'a încheiat. — D. m. s.

Procuror: (ss.) I. COLFESCU.

XXXIV.

**Declarațiile șef-contabilului Statului catolic, Adalbert
Turóczy, făcute la Parchetul Tribunalului Cluj.**

P O C E S - V E R B A L.

Anul 1931, luna Decembrie, în 22 Cluj.

Noi, Primul-Procuror pe lângă Tribunalul Cluj. În urma cercetărilor făcute, rezultând indicii de culpabilitate contra lui *Turóczy Albert*, am procedat la ascultarea acestuia, care, la întrebările, ce i-am pus, a declarat următoarele :

Cum te numești? — *Turóczy Albert.*

De câți ni ești? — 52 ani.

Unde ești născut? — Târgul Săcuesc.

Unde domicilezi? — Cluj, Str. Universității 7.

Ce nume poartă părinții tăi? — *Albert și Carolina Bodó.*

De ce religie ești? — Romano-catolic.

Ce meserie ai? — Consilier-Contabil.

Știi carte? — Absolvent de Universitate.

Ești căsătorit și câți copii ai? — Căsătorit, cu 2 copii.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

1. De când funcționați la Statul Catolic și în ce calitate?

Funcționez la Statusul rom-cat. ardelean din 1905. Am fost funcționar trei ani, după care am funcționat ca director de birou până la 1919, dela 1919 până la 1923 am fost cassier și de atunci până azi sunt șef-contabil-consilier. Sunt plătit cu 102.000 lei anual. Adunara din Noembrie 1930 a stabilit lefăa asta pentru mine. Statul anual îl iscălește președintele și secretarul.

2. Când ați intrat în funcțiune la Statul Catolic ați depus jurământul pe Constituție și pe Capul încoronat al Țării? Cum era textul jurământului?

Am depus jurământul în 1909 sau 1910, înaintea președintelui și referntului și secretarului în rezumat în felul următor: „*Jur pe atotștiutorul Dumnezeu, pe preasfântul Dumnezeu, pe prea fericita Maria că cu credință voi servi Statusul catolic ardelean și voi u da ascultare celor mai mari și că nu voi face parte din alte societăți.*“

3. Ce este Statul Catolic?

La această întrebare, adică la întrebarea: ce e Statusul romano-catolic, nu pot răspunde până ce nu am dezlegare dela superiorii mei.

4. Are el personalitate juridică în regulă? În ce raport se află *Cassieria și Contabilitatea Statului* cu *Ministerul de Culte*, cu *Ministerul de Finanțe* și cu *Ministerul de Domenii ungar* înainte de 1 Decembrie 1918?

Are personalitate juridică, după știința mea. Adaog că tot ce a spus dl secretar Jánossy Béla susțin și eu. Prezint din partea lui și Sentința Curții de Apel Cluj, Sect. II V — p. II — 1109—10—1926, prin care ni se recunoaște personalitate juridică. În timpul imperiului maghiar am avut contract cu Statul maghiar, care contract, convențiune a trecut asupra Statului român.

Până la preluarea imperiului de Români, erau doi funcționari la Administrația financiară din Cluj, care administrau și hârtiile de valoare și banii. Statul plătea și tot Statul în casa, prin funcționarii menționați mai sus. — I s'a cetit din cuvânt în cuvânt martorului declarația secretarului Jánossy, sub punctul 15, și declară că o susține în totul. —

Nu știu dacă sunt documente prin care să se dovedească că Statul catolic este proprietarul fondurilor: Fondul de studii, Fondul religios, Fondul de stipendii, Orfelinatul Tereziian. Președintele trebuie să știe aceasta.

5. *De la ai dus. În Noembrie 1918, la Cassieria centrală din Budapesta* numerarul de 8 milioane coroane al Statului Catolic, și la al cui ordin?

În Noembrie sau Decembrie s'au trimis 4.000.000 coroane, în hârtii și bani, adică îmi închipuesc, dar nu știu când și cum s'au trimis. Am fost numai de față când s'au întors și s'au stampilat, în fața mea și a unui funcționar român dela Administrație. Are și acum Administrația financiară o casă de bani de a noastră, de pe acel timp.

6. Când și prin cine s'au adus îndărăt dela Budapesta cele 8 milioane coroane?

Probabil că funcționarii superiori ai Administrației financiare au adus aceste fonduri înapoi.

Au fost trimise la Budapesta, ca să fie în siguranță.

7. Cine avea căderea înainte de 1918, să aprobe Bugetul și Bilanțul Statului Catolic?

Și bilanțul și bugetul era alcătuit de Consiliul dirigent apoi erau prezentate Regelui apostolic, care le aproba. Pe fiecare buget sau bilanț, e pusă aprobarea Regelui într'o anumită formă, care se poate vedea pe orice buget sau bilanț. Regelui român nu le-am mai prezentat pentru aprobare, pentru că Statul

român nu recunoaște dreptul de patronat. Și Regelui Ungariei numai de aceea se prezentase, fiindcă era rege apostolic și avea dreptul de patronat.

8. *La a cui inițiativă și în ce chip s'a produs în 1919, separarea completă a Cassieriei și a Contabilității Statusului, de Perceptoratul regesc?*

Eu și cu secretarul am fost însărcinați din partea Statusului ca să preluăm dela Administrația financiară și am preluat, subscriind un proces verbal. Cu această, a încetat amestecul. Administrației financiare și am preluat eu, ca cassier, și contabilitatea Statusului — toată administrarea — și, de atunci, Statul român nu s'a mai amestecat, ne-am condus autonom. De atunci s'a separat complet și Contabilitatea și Casieria. Am fost constrânși să facem așa, pentru că Statul n'a mai luat administrația. S'a ținut atunci un consiliu, care a hotărât separarea completă, adică referentul a declarat Consiliului dirigent, că Administrația financiară nu le mai ține cassieria și contabilitatea și că orice raport s'a stins. În urma acestui raport, Consiliul dirigent a hotărât separarea completă.

9. *Cine a stăruit în mod special, la 1922, pentru modificarea Regulamentului de administrare a bunurilor?*

Separarea completă s'a ordonat de Consiliul Dirigent, la propunerea referentului. Referent era Fejér Gerő, canonic, preot.

Regulamentul datează din 1913, a fost modificat în 1914 și a devenit definitiv la 1915. Acesta era Regulamentul de administrare a fondurilor. La 1922 a trebuit să se schimbe regulamentul, din cauza schimbării regimului și din cauza stării financiare. Probabil că Adunarea genreală a cerut schimbarea; nu știu precis.

10. *De ce nu s'a supus Statul Catholic ordinului Nr. 18680—1924 al Ministerului de Culte, prin care se anula Reg. dela 1922 și se repunea în vigoare cel dela 1915?*

Despre ordinul Nr. 18.680—924 al Ministerului de Culte nu știu nimic, n'a trecut prin mâna mea.

11. *Pe baza cărui Regulament de administrare a bunurilor lucrează astăzi Statul Catholic?*

Nu știu azi în ce bază se administrează bunurile Statusului. Probabil în baza Regulamentului dela 1922.

12. *În calitatea D-tale de Cassier, — respectiv contabil, — nu ai crezut că săvârșești o călcare de jurământ și o crimă, operând*

cu un Buget care n'a fost aprobat de Rege și de Guvern, așa cum prevede Regulamentul. Nu ai crezut că întreaga D-tale gestiune este lovită de nulitate?

Eu nu port nici o responsabilitate pentru lipsa de aprobare din partea autorităților. Administrator și răspunzător e Consiliul dirigent. Actele noastre nu pot fi lovite de nulitate, deoarece Statusul lucrând autonom, hotărăște autonomic și nu are nevoie de aprobarea autorităților românești. De altfel Statul român nu și-a manifestat până în prezent dorința de a ne controla. Dacă își manifestă o asemenea voință, noi nu avem nimic de ascuns, ne supunem ori cărui control. După câte îmi amintesc, acum câțiva ani a venit un funcționar superior, care a făcut controlul și a constatat că totul e în regulă. Atunci i-a spus celui funcționar, că-l lasă să facă inspectia, pentru a se supune ordinului Ministerului; i s'a atras însă atenția că ei sunt instituție autonomă și nu au nevoie de inspectie. Era secretar de stat. A dresat un proces verbal, care se găsește la arhiva Statusului.

13. Ați putea spune cui și ce fel de sume s'au dat, din partea Statului catolic, dela 1919 încoace, pentru călătorii de studii și pentru altfel de călătorii la Budapesta, Roma și Geneva și ce sume s'au dat pentru scopuri culturale și filantropice, deosebite de cele ce se obișnuiau înainte de 1918?

Nu-mi amintesc să fi dat bani pentru vre-o călătorie. Am dat numai ajutoare profesorilor, pentru a învăța limba română la București. De bani pentru străinătate, nu-mi amintesc. Prin oarecare profesor Szász Mihai, când s'a reîntors dela Paris, i-a dat un ajutor de 10—15 lei. Am dat bani și pentru scopuri de binefacere. Avem 7 gimnazii, 7 internate și este un internat și pentru studenți. Pentru întreținerile acestora întrebuițăm banii, adică veniturile. Avem șapte fonduri și fiecare fond are bugetul propriu.

14. Ce fel de sume obișnuiește să trimită Statul Catolic la Roma și sub ce fel de titluri, pentru scopuri general-catolice?

Bugetul pe 1932 al fondului școlar (pentru studii) este de 18 milioane, însă din cauza schimbării stării financiare l-am redus la 9 milioane. Socotim în aceasta și circa 1 milion și jum. ce socotim că vom primi dela Stat. Circa 4 milioane ne revin din taxele școlare; circa 3 milioane din veniturile imobiliare, iar restul ne vin din dobânda hârtiilor de valoare și din venitele pe cari le avem dela școalele din comunele rurale. Avem, de asemenea, o grădinarie de tutun și, restul, imobile urbane.

Fondul religios are bugetul pe anul 1932 de 750.000 lei, din:

care probabil nu va primi decât 500.000 lei, care se va întrebuința pentru reparațiile bisericilor și a locuințelor.

Fondul de stipendii servește pentru ajutorarea elevilor interni sârguincioși, pentru reparația internatelor. Pe 1932 bugetul e de 1.200.000; probabil se va reduce. În cele 7 internate sunt cel puțin 170 elevi și studenți, din care 150 studenți la Universitatea din Cluj.

Fondul Terezian are bugetul de 400.000 lei pe anul 1932. Servește pentru ajutorarea, în general a copiilor săraci.

Fondul școalei primare are bugetul de 27.000 lei. Din acesta se ajută dascălii.

Fondul de pensii al funcționarilor Statusului, al cărui buget este de 250—300 mii lei. Fondul acesta servește pentru a pensiona pe funcționarii Statusului.

Fondul de ajutor de pensii a profesorilor are bugetul pe 1932, de 1.200.000. Acesta servește profesorilor, care ies la pensie sub regimul român și pentru văduvelor profesorilor, a căror pensie a fost aprobată de Statul român, însă sau n'au primit-o, sau nu li e de ajuns. Acest fond e alcătuit din reținerile din salariile profesorilor și din taxa de 6% din ceea ce plătesc elevii. Pe vremea regimului maghiar, Casa de Pensii plătea toate acestea.

Acest din urmă fond s'a înființat în 1923 sau 1924. Fondul penultim e din 1903. Celelalte sunt deveacuri.

15. *De ce n'au alocat sumele mari de bani în rente de stat, cum prevede Regulamentul din 1915?*

Nu s'au pus în hârtii de Stat ca normă, pentru că aceste hârtii își pierd valoarea. La Banca de Credit sunt circa 5 milioane lei și la Transilvania 7 milioane.

16. *Cine a aprobat ca din excedentele anuale să se cumpere, în Cluj, imobile?*

Am cumpărat anul acesta, în primăvară, un palat în Calea Regelui Ferdinand No. 117—119, cu 4.500.000 lei și anul trecut am cumpărat o casă cu 1.200.000 lei. Am cumpărat aceste imobile din suma de lei 2.500.000, ce am primit dela Stat, ca preț pentru o moșie vândută și restul l-am plătit din excedente bugetare. Adunarea generală a hotărât să cumpere imobilele acestea și, după cumpărare a aprobat. Adunarea din Noemvrie a aprobat această din urmă cumpărare.

17. *Ce sume de bani aveți astăzi la diferite bănci și în Casă?*

Cred că în casă avem circa 100.000 lei și, la alte bănci, afară de cele mai sus, mai avem circa 3—400.000 lei. Toată averea

Statusului e de circa, 80,000.000 lei. Anul trecut, bugetele au fost tot cam cele din 1932.

18. Aveți cunoștință despre călătoria la Roma a Dlui Dr. E. Gyárfás și C. Czifra, în Ianuarie 1934, și ce cheltuieli a necesitat ea?

Nu știu de călătoria dlui Gyárfás la Roma.

19. Ce știi despre împrumutul făcut în Olanda?

Din Olanda noi nu am luat și nici nu am dat nimic. Eccleziile rom. cat. a primit bani de acolo. Noi nu avem amestec.

20. Ce pagube va avea Statul Catolic pe urma concordatului „Băncilor de Credit” și „Transilvania”?

Cred că din Concordatul Băncilor de credit și Transilvania numai dobânzile le vom pierde.

I sa citit din cuvânt în cuvânt, stăruie și semnează propriu.

(ss.) THURÓCZY ALBERT.

Tot ceea ce a declarat dl secretar Jánossy Bela dr., îmi însușesc și declar că le susțin și eu întocmai.

(ss.) THURÓCZY ALBERT.

(ss.) Procuror: I. COLFESCU.

XXXV.

Declarațiile referentului Statului catolic, Dr. Andreiu Balázs, făcută la Parchetul Tribunalului Cluj.

PROCES-VERBAL.

Anul 1932, luna Ianuarie 2, noi Primul Procuror de pe lângă Tribunalul Cluj, în urma cercetărilor făcute, rezultând îndicii de culpabilitate contra lui Dr. Andrei Balázs, am procedat la ascultarea acestuia, care la întrebările, ce i-am pus, ne-a declarat următoarele:

Cum te numești? — Dr. Andrei Balázs.

De câți ani ești? — 61 de ani.

- Unde ești născut? — Cason inferior, jud. Ciuc.
 Unde domicilezi? — Cluj, str. Iuliu Maniu No. 5.
 Ce nume poartă părinții? — Alexandru și Ileana Bondo.
 De ce religie ești? — Romano-catolic.
 Ce meserie ai? — Prelat Papal, Canonic.
 Știi carte? — Dr. în teologie.

1. Ce v'a făcut să reeditați broșura „Trecutul și prezentul Statului catolic ardelean” dela 1923, din nou la 1934.

Am publicat broșura din proprie inițiativă, pentru că au apărut prin ziare atacuri la adresa Statusului, de Dl. Ghăbu. În calitate de referent al Statusului m'am găsit dator să răspund.

2. Vă mențineți absolut tot ce ați afirmat în broșură, ca adevăr istoric și juridic?

Broșura e o apărare juridică și istorică și mi-o însușesc. Se poate să fie vre-o eroare, pentru care nu pot fi tras la răspundere, pentru că am făcut-o la iuteală și n'am putut fi destul de meticulos. Esențialul îl mențin. Intenționat, n'am denaturat nimic și n'am scris cu știința nimic, care n'ar corespunde adevărului.

3. Ce este Statul Catolic? Are personalitate juridică? Cine și când a recunoscut-o?

Statusul romano-catolic ardelean e o instituție străbună și are o existență de peste 300 de ani. Sub Statul maghiar a avut personalitate juridică și cu această calitate a trecut în Statul român. Această personalitate juridică a fost recunoscută și direct și indirect: În mod direct am fost recunoscuți la Curtea de Apel din Cluj, unde, într'un proces am fost contestați și Curtea ne-a recunoscut personalitatea juridică. Lapedatu, ca Ministru de Culte, în 1924 ne-a dat o adresă, la cererea episcopului, după cunoștința mea, prin care Ministerul ne recunoaște calitatea de persoană juridică, adică, deși nu rezultă în mod categoric această recunoaștere, însă spune că Statusul, reprezentat prin episcop, poate să stea în instanță.

4—6. Vorbiți neconținut de „autonomia” bisericii catolice din Ardeal. Ce înțelegeți sub „autonomie”? Pe ce lege se bazează această autonomie? Concordatul și Legea Cultelor și Constituția o afirmă undeva?

Autonomia e o definiție teoretică a faptului că în Biserica rom.-cat. din Ardeal, mai precis, în Dieceza rom.-cat. de Alba-Iulia în anumite chestiuni ale Eparhiei, laicii împreună cu preoții, rezolvă anumite chestiuni, mai ales chestiuni materiale și

școlare confesionale și apără confesiunea rom.-cat. și în rezolvarea acestor chestiuni procedează, în cadrul și în limitele legilor Statului, în mod liber și independent. Forma concretă de manifestare a acestei autonomii este Adunarea preoților și mirenilor, cari s'au numit „Status” încă din veacul al XVIII. Organizația Statusului e organizația concretă a autonomiei. Încă dela Adunarea laicilor cu preoții, din 1615, s'a numit această adunare — Status, dar nu numai Adunarea, ci și organizația. Origina Statusului e alungarea episcopului de protestanți; elementul laic a trebuit să-i sară în ajutor. Era numai un vicar general. Și pentru a apăra mai bine catolicismul, au intervenit laicii.

Nu-mi amintesc dacă ar mai exista ceva similar în lumea catolică. Însă în Franța, în ultimul timp, s'a dat și laicilor cuvântul în chestii materiale și de apărare a credinței. Însă, nu știu în ce formă. Papa Pius XI, acum circa 2 ani, a îndemnat pe credincioși la luptă pentru sprijinirea bisericii rom.-cat.: a credinței și înlăturării ideilor destructive.

Intrucât capul Statusului, episcopul, și Statusul nu poate lua altă hotărâre, decât aceea impusă de el, adică dacă și el acceptă, și nu trece peste atribuțiile episcopului, Statusul e un organ general al eparhiei și, în această calitate, intră și în Concordat, și în Legea Cultelor, și în Constituția țării. Ca organ al eparhiei, activitatea Statusului, ca organ diocesan, aparține dreptul de exercitare liberă a confesiunii, pe care o asigură art. 22 din Constituție, și art 12 din Legea Cultelor. Concordatul din art. 8 și 9, care asigură existența Statusului, pentru că asigură exercitarea liberă a confesiunii. Concordatul, în art. 9, al. 2, asigură fiecărei organizațiuni sau instituțiuni bisericești legale personalitate juridică și apărarea averii.

7. Aveți cunoștința despre protestul episcopului N. Fogarassy înaintat la 1868 Guvernului maghiar și în care afirmă că Statul Catolic este organizație protestantă, eretică și separatistă? Ce aveți de obiectat la afirmațiunile lui Fogarassy?

Precise cunoștințe, că episcopul Fogarassy, în 1868, ar fi făcut o întâmpinare la Guvernul maghiar, prin care se respinge Statusul, nu am. Consider ca exclus, ca episcopul să fi afirmat despre Status că ar fi o instituție eretică și protestantă! Din acest motiv, consider excluse astfel de afirmații, fiindcă Adunarea generală a Statusului din 1866, chiar episcopul Fogarassy a convocat-o. În această Adunare generală s'a întocmit Regulamentul de organizare fundamentală. Procesul verbal și proiectele de Statute chiar el le-a iscălit și le-a înaintat, prin Ministerul de Culte, la Rege, și Regele, prin Ministerul de Culte a avizat pe episcop, că ia la cunoștință constituirea Statusului, în con-

încurajare cu Regulamentul cuprins în Procesul-verbal. Era o opoziție, în 1868, în sânul Statusului și episcopul a luat poziția față de această opoziție și, probabil, că în legătură cu această opoziție a făcut ceva declarații, — eu însă nu știu.

8. Aveți cunoștința despre faptul că catolicii ardeleni au cerut, la 1923, dela Papa, printr'un proiect de Concordat, publicat de „Transilvanus Viator”, ca să se aprobe autonomia eparhiei de Alba-Iulia și să o introducă și în celelalte eparhii, și că Papa n'a aprobat acest lucru?

Noi nu am înaintat nici un proiect de Concordat și n'am cunoștință de cecece a apărut în „Transilvanus Viator”, acum aud întâi.

9. Episcopul Majlath a dat declarația formală că Statul Catholic nu este în dezacord cu legile bisericești și unde este acea declarație?

Nu știu de declarația episcopului, că Statusul nu stă în contradicție cu legile bisericești, dar consider ca naturală această declarație, întrucât aproape 35 de ani e în fruntea lui și i-a aprobat activitatea.

10. Sub Guvernul român Statul Catholic are o situație de fapt mai bună ori mai rea decât sub cea ungurească? Are o libertate mai mare, sau mai mică?

Unii dintre guvernanți au fost cu cea mai bună înțelegere și considerație față de Status, d. e. răposatul Ion Brătianu, totdeauna i-a răspuns la salut. Unii dintre Miniștrii de Culte au fost cu considerațiune și echitate față de Status. Însă organele de învățământ, de care depinde Statusul, ca susținător de școale, s'au purtat ostil și ne-au îngreunat, ca să ne determine să reducem numărul școalelor confesionale în felul că pe unele le-a închis, iar altora le-au făcut activitatea imposibilă. Mai ales regimul Ministrului Anghelescu, a manifestat o atitudine cât se poate de răuvoitoare.

11. Afirmăți că Statul organic dela 1866 „e aprobat de rege”? Unde este documentul prin care regele aproba acel Statut organic?

Actul, prin care ni se comunică aprobarea regelui, din 1867, se găsește în un exemplar atât la episcopia din Alba-Iulia, cât și la Status.

12. De ce ați lăsat afară, la pagina 11, din rescriptul ministerial No. 896—1867 tocmai partea esențială, privitoare la „mo-

„dăltățile etc.“? Nu credeți că o astfel de procedură poate fi socotită ca rea credință, dacă nu chiar ca mistificare?

Din rescriptul ministerial No. 896—1867 s'a eliminat: „modalitățile, etc.“, pentru că nu era esențial. S'a publicat numai un extras, atât cât era necesar ca răspuns la afirmațiunea că Statusul nu ar avea aprobarea. Am publicat numai ce e necesar pentru a dovedi că i-a aprobat. Numai adevărul am relătat, cu bună credință.

13. Afirmăți că prin rescriptul Nr. 1008—73 se încuviințează „instalarea Consiliului Dirigent“ și se aprobă ca „Statusul să administreze prin Consiliul Dirigent toate afacerile cari mai înainte au fost de competența Comisiei Catolice“. În realitate, rescriptul spune că, cu privire la paragrafii din Proiectul de regulament, privitori la instalarea, adică la începerea activității Consiliului Dirigent, Guvernul nu găsește oportun să ia măsurile cerute, dimpotrivă, își rezervă dreptul de a se pronunța cu privire la această chestiune atunci, când se va înfăptui autonomia catolică din întreagă Ungaria, — ceeace, știți că n'a avut loc nici până astăzi. De altfel, rescriptul numit nu vorbește cătuș de puțin despre „administrarea“ afacerilor prin Consiliul Dirigent, ci numai de o „influență“ a acestuia în administrarea lor?

Ceeace am spus în broșură, esențialmente susțin și astăzi. Congresul anual din 1873 a instituit Comisiunea de 24 membri, prevăzută de rescriptul No. 896—1867 și Congresul din 1873 a elaborat Regulamentul de funcționare, respectiv de activitate a acestei Comisiuni, căreia îi zicem Consiliul direcțional. Procesul verbal despre instituirea Comisiunii de 24 membri, împreună cu Regulamentul de activitate și funcționare a acestui Consiliu, cuprins în acelaș proces-verbal, a fost înaintat Ministerului de Culte, ca reprezentant al regelui apostolic, care era patron suprem al Bisericii catolice. Ministerul de Culte, prin rescriptul 1008—1873, a luat la cunoștință constituirea Consiliului direcțional (Comisiunea de 24 membri), și implicit a luat la cunoștință și Regulamentul de funcționare al acestei Comisiuni. Fiindcă prin rescriptul No. 196—1867 s'a dispus sistarea Comisiunii catolice, în mod natural cercul de activitate al Comisiunii catolice sistate, a trecut asupra Consiliului direcțional. În broșură nici n'am vrut să spun direct aceasta. Rezerva Ministerului s'a referit la anumite chestiuni de ordin material, dar nu a atins această rezervă nici Statusul și nici Consiliul său direcțional.

14. Ce înțelegeți D-Voastră prin „cu influență“?

Cred că cuvântul din rescript „influență“ e numai o frază

burocratică, pentru că Statusul de fapt a rezolvat chestiunile împreună cu episcopul și nu numai le-a influențat.

15. *Vă mențineți afirmația dela pagina 12 că „Comisia catolică a funcționat neatârnat de Gubernium?”*

Chestiunea, dacă a ținut sau nu Comisiunea catolică de Guvern, este o chestiune de ordin istorico-juridic. Păreră mea e, că era independentă, pentru că în dispozițiunile pe care le-a luat, a procedat în mod de sine stătător, însă în cadrele Guvernului ca organ special catolic al Guvernului. Comisia catolică a fost înființată de Maria Terezia, pentru că tendința era atunci de centralizare și astfel a ajuns rezolvirea diferitelor chestiuni catolice în competența Guvernului, dar fiindcă regina Maria Terezia, ca patronă a Bisericii catolice, a voit să rezolve chestiunile catolice numai prin catolici, din acest motiv a instituit o Comisiune catolică specială, cu atât mai vărtos, fiindcă averea încredințată pentru administrarea acestei Comisiuni era avere catolică.

16. *Pe ce vă bazați când susțineți că Maria Terezia a donat Diecezii romano-catolice din Ardeal averea Iezuiților din Portugalia?*

Fundațiunile de la început au avut caracter catolic, cu excluderea oricărei alte confesiuni. În secolul XVI, când au alungat pe Iezuiți din Ardeal, unii dintre particulari au pus mâna pe averea lor. Când Habsburgii și-au întins puterea în Ardeal, au venit și Iezuiții. Statusul în continuu a protestat împotriva acestor confiscări. Protestele acestea dese au avut efect că, în 1774, dieta Ardealului a restituit averile Iezuiților și totodată a ordonat, ca acele din averi, care au fost transcrise pe stat, să fie din nou transcrise pe Iezuiți. Cele dela particulari le-au răscumpărat. Averile acestea le-au primit Iezuiții mai întâi dela Báthory, pentru scopurile de educație a tinerilor catolici. Deoarece, pe acea vreme, Statusul exista ca reprezentant al laicilor, dar nu se ocupa pe atunci cu educația, au fost date averile Iezuiților, ca să întrețină institute de învățământ, școli, și să apere credința. Când Papa Clement al XIV-lea a desființat Ordinul călugărilor Iezuiți, averea acestor călugări din Ardeal, fiindcă era avere catolică, Maria Terezia a înființat așa numita Comisiune catolică, cu scopul ca aceste averi să fie întrebuințate, ca mai înainte, pentru întreținerea școalelor, pentru educarea tinerimei și pentru întreținerea bisericilor. Comisiunea era compusă din episcop, dintr'un preot referent și din doi sau trei consilieri laici catolici. Această Comisie avea și administrarea, din încredințarea Regelui apostolic, care era patronul suprem al bi-

sericii catolice. Episcopul Haynald, în 1855, în adresa sa îndreptată la Consiliul de Stat ardelean, arată că nici când nu s'a întâmplat, ca în Comisiunea catolică să poată avea cuvânt altcineva, decât credincioșii catolici, în chestiuni pur catolice. Nici funcționarii necatolici nu puteau să aibă vre-un rol. În 1867, prin rescriptul 1896—1877 a fost sistată Comisia și, mai ales din 1873, decât s'a constituit Consiliul direcțional, acest Consiliu a intrat în atribuțiile vechei Comisii. Dupăce, în 1867, s'a desființat Comisia, aproximativ pot spune, că a continuat să administreze o Comisie provizorie în Ministerul de Culte. Nu știu sigur, dacă acea Comisie administra singură, sau împreună cu Statusul. Și Comisia provizorie din Ministerul Cultelor avea denumire de Comisie catolică. Statul nici când n'a administrat aceste bunuri, fără a ținea socoteala de natura lor catolică și nu ca stat laic, ci ca reprezentant al Regelui apostolic, care era patronul suprem al Bisericii catolice din Ungaria. — Statusul nu se poate concepe separat de episcopia de Alba-Iulia. Averele a fost a universalității credincioșilor rom.-cat. din eparhia Ardealului.

Din Status nu am exclus pe nimeni, din cei ce au avut dreptul, după vechile statute. Și astăzi profesorii universitari rom. cat. sunt membri. După Regulamentul vechiu, erau numai cei ai școlilor superioare din Cluj.

17. *Vă mențineți afirmațiunea că noul Codex Juris canonici ordonează prin canoanele 1519—1523 organizarea unor consilii mixte pentru fiecare dieceză episcopală, din punctul de vedere al administrării averii bisericești?*

Mențin afirmațiunea din acest punct, cu privire la organizarea unor consilii mixte pentru administrarea averilor, cu adaogirea, că în canoane se spune, că și laicii pot participa la aceste consilii. În unul din articole se prevede că, dacă undeva dreptul cutumiar prevede administrarea într'un fel sau altul a averii, acest drept cutumiar se va respecta.

18. *Afirmați că Papa „cu toate ocaziunile și-a trimis binecuvântările la activitatea Adunărilor Statusului? (17). Mi-ați putea cita un caz concret, când Papa a trimis un răspuns „Statusului” romano-catolic ardelean, ca atare?*

Pot prezenta mai multe procese verbale cu adrese de omagii către Papa și răspunsul acestuia. Precis nu știu, dacă în răspunsuri se cuprinde cuvântul „Status”. Imi amintesc de mai multe răspunsuri. Susțin ce e scris în procesele verbale, pe care le voi prezenta. Vreau să susțin precis, ceea ce e în Procesele verbale și nimic nu vreau să schimb sau să adaog.

19. De ce, în era maghiară, nu trimiteați adrese omagiale și Ministerului de Culte, etc., cum trimiteți în era românească?

Pe timpul stăpânirii maghiare se adresa cu omagii numai Regelui, găsind suficient, întrucât el era patronul.

20. D-Voastră vă referiți la hotărârile Adunării dela Alba-Iulia, din 1 Decembrie 1918, care recunoaște autonomia tuturor confesiunilor. Aveți informația că acele pretense hotărâri au devenit lege? De ce nu vă referiți la Constituția României, la legea Cultelor sau la Concordat?

În broșura mea nu m'am referit la Concordat și la legea Cultelor, pentru că broșura e din 1923, când acestea nu existau. În 1931 am scos o nouă ediție și m'am schimbat nimic.

21. Pe ce vă bazați când susțineți că Fondul de studii este proprietatea Statului Catolic. Ce documente aveți?

În afară de orice discuție trebuie reținut, că averile fundațiunilor administrate de Status sunt averi publice din Dieceza transilvăneană, și, din acest motiv, au fost considerate de către jurisprudență și de către dreptul cutumiar ca averi ale Statusului rom. cat. din Ardeal. Documente nu pot prezenta. Voi căuta în arhivă și voi prezenta. Pentru un moment pot afirma, că în cărțile funduare a fost trecut dreptul de proprietate pe numele „Fundațiunei romano-catolice de studii, de burse și de religie“.

22. Afirmati, la pagina 20, că Statul Catolic „și-a primit în anul 1866 Statutul organic și averea catolică, deci și dreptul de a dispune asupra Fondului de studii a ajuns în sfera de competență“ a lui. — Produceți documentul necesar, deoarece așa ceva nu se găsește în nici un rescript ministerial.

La pagina 20 din lucrarea mea, resp. la pag. 18—19 din ediția maghiară am afirmat: „După cum am văzut mai sus, Statutul rom. cat. din Transilvania în 1866 a obținut Statutul organic, iar dreptul de a dispune asupra bunurilor catolice, deci și asupra Fundațiunei catolice de studii în mod definitiv a trecut în atribuția autonomiei. Nu știu românește și, deci, nu garantez pentru textul românesc. Interpretarea textului de mai sus exclude interpretarea că Statusul, prin Statutul organic amintit, ar fi obținut și un Statut de administrarea bunurilor. Eu am înțeles că dreptul de administrare a bunurilor se cuvine Statusului, pe lângă menținerea dreptului de patronat al Regelui. Asta nu am exprimat-o în broșură, pentru că a trebuit să lucrez la repezeală. Nu poate fi vorba de document; e numai ● interpretare: așa văd eu lucrurile, — așa e convingerea mea.

23. *Vorbiți de un așa zis „Fond ungar de studii romano-catolic din Ungaria”. — De unde luați atributul lui de romano-catolic?*

Juriști și savanți, cercetători juridici, față de opiniile contrarii, au dovedit caracterul catolic al Fundațiunilor rom.-cat. din Ungaria. Aceasta e și credința mea.

24. *D-Voastră afirmați că în contractul încheiat, la 1829, între reprezentanții Provinciilor ardelen (Statul) și între acei ai Fondului de studii, Fondul de studii a fost reprezentat „de către episcopul Ardealului și de Comisia catolică”, căutând să trageți de aici concluzia, că episcopul de Alba-Iulia este și azi de drept reprezentantul Fondului de Studii din chestiune. În realitate, contractul vorbește exclusiv de „Fondul academic regesc de studii” și de cei trei reprezentanți ai lui, cu drepturi egale.*

Mențin, până ce voi vedea contrarul, că în acest Contract dela 1829, episcopul figurează ca vânzător, după cum îmi amintesc. Altă precizare nu pot da până ce nu văd contrarul.

25. *Cunoașteți diploma de fondare a Fondului de studii? Se spune în ea că Fondul este romano-catolic? și că el este al Statului Catolic?*

Nu cunosc diploma de fundare a Fondului de studii. E lucru prea vechiu și documentul s'a pierdut. Avem însă astfel de documente în arhivă, din care se poate constata, că fondul de studii e Fundațiune rom.-cat. Numai aceasta e esențial.

26. *Afirmați că „Stefan Báthory (toate moșiile) le-a dăruit bisericii romano-catolice, ca fundațiune de vecie pentru creșterea tinerimii romano-catolice și promovarea vieții religioase catolice din Ardeal” (pag. 23). Unde este documentul respectiv?*

Avem diploma de donațiuni a lui Báthory, care a și fost publicată în Anuarul liceului rom.-cat. din Cluj, apărut prin anii 1895—6—7. de unde rezultă caracterul ei. În diplomă sunt mai multe scopuri, însă îmi aduc aminte că e și scopul de educație a tinerimii și promovarea religioasă. Voi aduce un exemplar din Anuarul cu traducerea.

27. *Cunoașteți cele două diplome, din 1581 și 1583, ale lui Ștefan Báthory și știți că în ele nu se face nici o amintire nici despre catolici, nici despre biserica catolică, necum despre Statul Catolic?*

Nu afirm că în diplomă se vorbește de catolici. Dar e evident că aceste averi, fiind date Iezuiților care erau catolici, numai pentru scopuri catolice, nici de cum pentru scopuri protestante.

29. *Cunoașteți protestul preoților evanghelici, înaintat la anul 1725 Regelui Prusiei, în contra faptului că au fost impuși, supratitlul de „cathedratio“, să contribuie la clădirea bisericii Universității?*

Nu știu nimic despre „Cathedratio“, însă în arhivele Statului ungar e o adresă, cu data de 11 August 1724, adresată de Statusul rom.-cat. Regelui Carol al III-lea, prin care îl avizează că va fi sfințită Biserica „clădită pe cheltuielile proprii ale Statusului“, la 10 Septemvrie 1724.

29. *Pe ce bază afirmați că Biserica Universității „s'a clădit pe cheltuiala membrilor Statusului romano-catolic din Ardeal“?*

Susțin că Biserica Universității a fost clădită cu cheltuiala membrilor Statusului, pentru că Temesváry János, un scriitor istoric, ne-a comunicat că Jakab Elek, arhivar la Arhivele Statului, i-ar fi scris lui Temesváry în acest sens.

30. *Pe ce bază afirmați că Biserica Universității „se află fonciar înscrisă pe numele Statusului Catolic din Ardeal“?*

De aceea am spus că e al Statusului, pentru că tot ce e catolic e al Statusului.

31. *Știți că până la 1870, biserica a fost transcrisă în Cărțile Funduare pe numele „Fondului de studii regnicolar“?*

Templul a fost trecut pe Fondul de studii regnicolar rom.-cat.

Nu știu dacă e și romano însă catolic, e scris cu C (mare).

32. *Pe ce vă bazați când afirmați că e vorba să se ia averile deținute de Statul Catolic și să se dea Bisericii ortodoxe române? (pag. 3).*

N'am spus că averea Statusului se dă la ortodoksi, am spus numai că averea Statusului se poate lua numai cu forța. Era un răspuns la articolul lui Ghibu.

33. *De ce prezentați reforma agrară ca un act „în urma căruia nu numai credincioșii minoritari și-au pierdut cea mai mare parte a averii lor, ci a pierit și averea bisericească și de educație școlară a bisericilor minoritare din Ardeal“?*

Poate că am spus, pentru că eram consternat că se expropriază averile bisericești și am spus-o ca o nemulțumire personală.

34. *D-Voastră scrieți: „Nici un amic sincer al României nu*

poate dori ca țara aceasta să devie o țară a minorităților religioase despoiate de drepturile lor și ofensate la sânge”.

Nu e adevărat că m'am exprimat că minoritățile sunt nedreptățite sau ofensate.

35. *Pentru ce ați scris: „Agitățile în contra noastră trebuie să le considerăm de agitări în contra reușei noastre, pentru că nu putem vedea în ele altceva, decât o tendință îndreptată spre distrugerea organizării noastre legate inseparabil de exercitarea liberă a religiei noastre”?*

Nu e adevărat nici aceasta, că ne-am plâns sau am susținut că Statul ne persecută, însă m'am plâns de faptul, că autoritățile de învățământ ne făceau mizerii.

36. *Cunoașteți rescriptele Nr. 30918—1910 din 1 Februarie 1912, și 22072—1912 ale Ministerului de Culte și Nr. 42377—1912 ale Ministerului de Agricultură maghiar?*

Nu știu la ce se referă rescriptele 30918—1910, din 1 Februarie 1912 și celelalte două. Știu că Regulamentul de administrare a bunurilor a fost elaborat în 1913 sau 1914 și a fost modificat în anul următor și, în 1915, a fost aprobat de Rege. Toate s'au făcut prin Ministerul Cultelor. Regulamentul acesta nu neagă calitatea de proprietar a Statusului și nici nu se ocupă de această calitate. Aceasta se înțelege dela sine.

37. *Cunoașteți corespondența dintre Maria Terezia și Papa Clement XIV privitoare la natura de drept a averilor rămase pe urma Iezuiților? Ce rezultă din acea corespondență? Atribuie ea Fondul de studii diecezei catolice ardeleni sau Statusului romano-catolic și dă ea administrarea Fondului în seama Statusului catolic?*

Nu cunosc corespondența dintre Maria Thereza și Clement al XIV-lea. Știu însă cu averile administrate de Statusul romano-catolic din Ardeal sunt proprietatea acestui Status, după credința mea și după datele trecutului.

38. *Ce situație de drept are Fondul de Studii maghiar și Fondul religios maghiar în Ungaria de astăzi și dinainte de 1919?*

Natura juridică a Fundațiunilor din Ardeal și Ungaria diferă. Nu știu ce soartă au cele din Ungaria. Știu însă că, catolicii din Ungaria le consideră ca ale lor și că primatul Ungariei are drept de intervenție în administrarea acolor bunuri.

39. *S'au dat ajutoare din Fondul de studii și altor confesiuni?*

Din Fondul de studii ardeleni numai catolicilor li s'au dat

ajutoare. A putut să dea și la tineri greco-catolici, pentrucă erau și două Fundațiuni, a lui Ioan Bob și P. Maior, cari în 1875 cu Nr. 403 (Fondul Maior) și 1878, cu Nr. 297 (Fondul Bob), la cererea Ministerului de Culte, au fost vărsate la Stat. Câtă vreme aceste două fundațiuni au fost administrate de Status, au putut primi ajutoare și tinerii greco-catolici.

40. *Cine a schimbat inscripția de pe liceul din Cluj, acoperind textul care spunea că liceul e „regesc” și că e făcut de Fondul de studii?*

Era un ordin vechiu și acum s'a schimbat tabla. Dar nu trebuie nici un ordin. E un liceu susținut de Status și e natural să punem inscripția pe care am pus-o, ca și pe celelalte licee. Nu mi amintesc cine a dat ordinul. Dacă l-am dat eu, am procedat absolut legal. Ordinele le dă Consiliul direcțional; eu numai propun.

41. *Știți că la întemeierea liceului din Cluj a contribuit cu o sumă considerabilă și episcopul unit I. Bob, și că mai târziu Francisc Iosif a întemeiat pe seama elevilor ortodoksi ai acestui liceu 24 de burse?*

Nu știu precis dacă episcopul Bob a contribuit la clădirea liceului din Cluj, dar a putut să contribuie, pentrucă era catolic, și în această calitate a putut să facă donația. Nu știu să fi fost burse pentru ortodoksi.

42. *Cunoașteți colecția „Documentele de seamă ale Statului catolic”? Cine a îngrijit ediția românească a ei?*

Ediția românească a „Documentelor de seamă” a fost scoasă sub direcția Consiliului direcțional și pe răspunderea lui. Ediția maghiară am făcut-o eu. Traducerea nu mi amintesc cine a făcut-o. Ediția românească e numai de natură informativă.

43. *D-Voastră considerați Aprobatele ca legi în vigoare și astăzi în România, după cum reese din documentul I, publicat în aceste Documente? Ați dori ca și alte legi cari se cuprind în Aprobate, să fie pusă astăzi în aplicare?*

Aprobatele au rămas în vigoare, până ce o lege nouă le scoate din vigoare. Eu m'am referit la ele, ca la un izvor de drept, nu ca la o lege în vigoare.

44. *Știți că doc. II nu este un Regulament, ci numai un Proiect și că, deci, nu poate fi dat ca izvor de drept?*

45. *Știți că doc. III este fals prezintat, ca Statut organic al*

Statului catolic, și că el este numai un proiect, pe care autoritatea superioară nu l-a aprobat?

Documentele acestea sunt isvoare de drept; au aprobările necesare. Documentul IV n'a fost aprobat de Guvern, pentru că modificarea era de mică importanță. Am crezut că era suficientă aprobarea episcopului. Era o modificare de caracter intern și atunci, la 1923, nici n'a fost în vigoare legea Cultelor, ca să fim obligați a lua aprobarea. Documentele II—III se completează reciproc și, din compararea lor rezultă, că sunt în regulă, adică având aprobarea necesară; aceasta rezultă implicit.

46. *Tot astfel, doc. V. n'are aprobarea nici a autorității de Stat, nici a Sfântului Scaun.*

47. *Știți că pretinsul Statut organic, publicat ca documentul V, nu numai că n'a fost aprobat de Guvern și de Rege, dar el a fost repudiat în termenii cei mai aspri de însuși episcopul Fogarassy, care a cerut Guvernului în mod categoric să nu-l approve? — Cum vine acum Statul Catolic să prezinte acest act ca un izvor de drept, în favoarea Statusului Catolic?*

Regulamentul de sub V nici n'a fost prezentat spre aprobare, pentru că trebuia să-l prezinte însuși episcopul. Neavând aprobarea, n'a intrat în practică și l-am publicat numai ca un document istoric, nu ca izvor de drept și ca un **Regulament**, care în unele părți ar putea servi de bază pentru perfectarea autonomiei.

48. *Știți că doc. VI este și el un simplu proiect, care a fost trimis Guvernului spre aprobare, dar pe care Guvernul nu l-a aprobat până în ziua de astăzi?*

Documentul VI are aprobarea, sub Nr. 1008—1873. Din comparația documentelor VI—VII, rezultă că Regulamentul de sub VI a fost aprobat.

49. *Știți că doc. VII nu însemnează „Aprobarea Consiliului Dirigent”, cum afirmă conducătorii Statului Catolic și că el prevede o simplă „influență” a Statului Catolic la administrarea bunurilor conduse înainte de Comisia catolică, — „influență” ale cărei modalități aveau să fie fixate de Guvern, ceeace n'a avut loc niciodată?*

Documentul VII conține aprobarea Regulamentului de sub VI. Expresiunile de „influență” și de „modalități ce le va fixa Guvernul”, constituiesc expresii biurocratice, cari nu neagă dreptul consfințit. Nu se poate înțelege altfel, decât că Consi-

Unul direcțional are administrația tuturor acelor chestiuni și bunuri, care aparțin Statusului. Din citirea și pătrunderea atentă a textului, acest înțeles se poate scoate. Și astfel s'a și întâmplat, în practică. Nu era o situație provizorie. Se înființase chiar o Comisie pentru a se face un proiect de autonomie, după modelul din Ardeal. În art. 6 al acestui elaborat era prevăzut, că rămâne în ființă, cu toate drepturile sale, Statusul rom. catolic, precum și cu organizația sa. Autonomia proiectată n'a luat ființă. Expresia: „și să preia rosturile“ este rezultatul unei rele traduceri a originalului, fiindcă în realitate originalul tradus în mod corect este: „să preia rosturile“ (Comisiei catolice bisericești care au funcționat până acum). Nu răspunde nimeni de această eroare, pentru că nu e o traducere oficială, cu titlu de document, ci numai cu caracter informativ. O traducere oficială trebuie făcută prin interpret, un notar public, și câteva note sunt numai în extras.

50. Aveți cunoștință că doc. VIII n'a fost iscălit de episcopul Fogarassy și n'a fost aprobat de Guvern? În astfel de condițiuni, cum îl prezentați D-Voastră ca izvor de drept și ca document?

Documentul de sub VIII e o prelucrare amănunțită a Statutului organic din 1866, adică cel de sub Nr. V. Cred o imposibilitate ca episcopul să nu fi iscălit acest document. În 1873, când s'a înaintat Regelui Regulamentul sub VI spre aprobare, în acel proces verbal se cuprindea și aceea, că în Adunarea generală din anul următor să se redacteze un Regulament amănunțit, care să reglementeze întreaga activitate a Statusului. S'a făcut, însă n'a fost înaintat spre aprobare, pentru că era considerat ca o chestiune internă, deoarece Statutele referitoare la Consiliul Direcțional din 1873 erau aprobate. A făcut Regulamentul de sub VIII, pentru a fi o direcție precisă, și a și fost folosit. În practică, câteva părți nu s'au aplicat.

51. Știți că doc X a fost falsificat, prin introducerea în traducerea magiară a trei cuvinte, cari afirmă că Ministerul de Culte dela 1924 ar fi recunoscut personalitatea juridică a Statului catolic?

Documentul X a fost tradus de un profesor bătrân, Bur-nász și a tradus greșit pentru că nu putea reda textul românesc, decât numai cu cuvintele incriminate. Nimenea nu a supravegheat lucrarea. Nu ne-am servit decât de textul românesc. Adresa aceasta, în limba română, e servită la Curtea de Apel, pentru a demonstra, în plus, calitatea de persoană juridică a Statusului. Nici gând nu a putut fi de a falsifica, știind ce consecințe grozave ar atrage după sine un asemenea fapt.

52. *Știți că telegrama Regelui Ferdinand I, dela 1921, publicată în această colecție, a fost și ea falsificată, introducându-se în text „Statul Catolic“?*

Despre falsificarea telegramei Regelui, dela 1921, nu știu. Ne-a fost transmisă în traducere ungurească, dela Alba-Iulia, și așa a fost utilizată la Procesul verbal, adică cu textul maghiar. Nu ne-am servit nicăieri de telegrama falsificată. Numai din prostie s'au putut traduce cuvintele „Statusul catolic“.

53. *Știți că s'a introdus în traducerea românească a unei procuri cuvintele „Statul Catolic“, în scopul de a înfățișa înaintea justiției Fondul de studii ca proprietatea a Statului Catolic?*

Nu știu nimic de Procura, în care s'ar fi pus în plus cuvintele „Statusul catolic“.

54. *Ce bani ați depus la „Banca de Credit“ și la „Transilvania“?*

La Banca de credit am depus circa 5 milioane lei și la Transilvania circa 3.000.000 lei. Sperăm că nu se vor pierde banii.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

55. *De ce n'ați depus o parte a numerarului în rente de stat?*

A procedat conform Regulamentului. Am cumpărat două case și am depus în bănci solide, ceea ce nu exclude Regulamentul. Rentele nu erau sigure și trebuie să avem și bani numerar, pentru a putea oricând face față plăților.

56. *Ce rol a avut Statul Catolic în trimiterea la Universitățile din Seghedin și Budapesta, a studenților maghiari ardeleni, cari acolo au strâns cele 20 volume de iscălituri pentru refacearea vechii Ungarii, trimise lordului Rothermere?*

Până în anul trecut, sau până acum circa trei ani, am dat sume mici la câțiva studenți ca să învețe la Seghedin și la Pesta, la Universitățile respective, pentru perfecționarea studiilor. Deasemenea am trimis și la Paris. Acești studenți au fost ajutați și din partea unor membri binevoitori ai Statului, în primul rând episcopul și chiar și eu, personal. Nu știu, dacă au mai dat și alții bani. Unu! din ei e profesor la Miercurea Ciucului, Baumgarten Ladislau, altul, Gyéri Iuliu, e profesor la Alba-Iulia; altul, Gampe Iosif, e profesor în Odorhei. Aceștia au fost la Paris. Cu cei trimiși în Ungaria, Statu-

sul nu s'a ocupat serios și nu știu cine sunt și unde se găsc. Celor ce s'au dus în Ungaria li s'au dat numai ajutoare. Nu știu ce studenți ajutați de noi, să fi complotat contra Statului român.

57. *Ați depus jurământul cu prilejul ocupării funcțiunei D-Voastră și ce text avea acel jurământ?*

Am intrat ca referent în 1920, și am depus jurământul oficial al Statusului, care e acela, care a fost și pe vremea maghiară. Din formula jurământului nu s'a schimbat nimic. Această formulă a fost stabilită, după câte îmi aduc aminte, de Adunarea generală din 1900. Nu am cunoștință ca Guvernele maghiare să fie cerut altă formulă.

58. *Ce rol a avut Statul Catholic în salcarea tipografiei și editurii ziarului „Ujság” la 1927?*

Statusul nu are nici o legătură cu ziarul „Ujság”; nu i-a dat nici un ban. Însă la tipografia „Minerva”, — care nu era rău situată, pentrucă tipărește cărți școlare, — am semnat circa 2—300.000 lei, acțiuni, pe la 1922—23 sau 1924.

Pe baza raportului de patronaj suprem între Rege și Biserica catolică, prin dispoziția Statusului, toate veniturile Fundațiilor se vărsau la Percepția de Stat Cluj, care plătea din aceste venituri profesorii și funcționarii. Statusul făcea ordonanțările, fără de cari nu se puteau face plăți. Era și un funcționar separat, încredințat cu încasarea banilor și cu facerea plăților. Statusul controla toată gestiunea.

În conformitate cu Legea Cultelor, chestiunea Statusului este o chestiune internă a Bisericii. Atât membrii Statusului cât și eu personal, suntem membrii credincioși ai Statului. S'a încadrat în toate privințele în cadrele vieții de Stat și, chiar pentru acest motiv, am înaintat Regulamentul pentru aprobare la Ministerul Cultelor, cu toate că, existând Concordat, nici n'ar fi fost obligat să facă aceasta, și totuși au făcut-o, pentru a arăta supunerea lor către legile Statului român.

Cu toate că Ministrul-Președinte a dat un ordin de nerecunoaștere, noi nu suntem în nesupunere, pentrucă tratativele și astăzi sunt în curs. Și Guvernul, punctul de vedere definitiv și-l va formula numai după ce se va fi tratat cu Scaunul Papal.

Ca dovadă de loialitatea mea, e faptul că am figurat ca

martor și la jurământul de credință al episcopului Majlath, eu fiind acela care i-am întins crucea.

I s'a citit din cuvânt în cuvânt, în limba maghiară, — stăruie și semnează.

(ss) p. Prim-Procuror,
I. COLFESCU.

(ss.) Dr. BALÁZS ANDREI.

XXXVI.

Declarațiile președintelui laic ilegal al Statului catolic, Dr. Elemér Gyárfás, făcute la Parchetul Tribunalului Cluj.

Cabinetul Primului-Procuror de pe lângă Tribunalul Cluj.

PROCES-VERBAL.

Anul 1931, luna Decembrie în 31 zile, comuna Cluj.

Noi Primul-Procuror de pe lângă Tribunalul Cluj, am procedat la ascultarea acestuia, care, la întrebările, ce i-am pus, ne-a declarat următoarele:

Cum te numești? — Elemer Gyárfás.

De câți ani ești? — 47 ani.

Unde ești născut? -- Bozias, jud. Târnava Mică.

Unde domicilezi? — Cluj (idem).

Ce nume poartă părinții tăi? — Caroi și Irina Baronyi.

De ce religie ești? — Romano-catolic.

Ce meserie ai? — Proprietar.

Știi carte? — Dr. în drept, avocat.

Ești căsătorit și câți copii ai? — Căsătorit, cu 4 copii.

1. Neavând dreptul să vă ascult, întrucât D-Voastră, în calitate de senator, vă bucurați de imunitate, vă rog, să-mi comunicați: ce vă determină să vă prezentați, totuși, la acest interogatoriu?

Am venit din proprie inițiativă, pentru ca să pot da lămuriri autentice, deoarece cei doi funcționari nu sunt competenți să se pronunțe în chestiune, iar vice-președintele loksmann-Inczédi și referentul și conducătorul efectiv, prelatul Balázs nu știu românește.

2. *Doriți să răspundeți la toate întrebările, pe cari, în interesul instrucției, le socotesc necesare?*

Chestiunea Statusului catolic o considerăm ca o chestiune internă a bisericii. Însă, având în vedere respectul față de autorități și Justiție, suntem gata să dăm toate lămuririle. În chestiuni istorice de drept pregătim un memoriu pentru dl Prim-Ministru, care va fi gata la începutul săptămânii viitoare și pe care vi-l vom pune la dispoziție. Având în vedere că eu nu sunt istoric, în aceste chestiuni m'aș referi la acest memoriu al Prof. Bitay, Gajdacsy, Prelat Fejér, din partea Statusului. Prelatul Balázs îl redactează la Alba-Iulia, la care memoriu am colaborat și eu, care am redactat partea de drept civil.

3. *De când sunteți membru al Adunării Statusului rom.-cat. ardelen și de când sunteți membru al Consiliului Dirigent?*

— Eu am făcut parte din Adunarea generală din 1917 și din Consiliu am făcut parte din Noembrie 1921 și acum la 19 Noembrie 1931 am fost ales președinte laic

4. *Ce atribuții aveți astăzi la Statul catolic?*

Eu lucrez la ședințele Consiliului cari se țin tot a doua Miercuri a fiecărei luni și dacă lipsește episcopul, atunci prezidez eu. Acelaș lucru e și cu semnarea actului. Nici eu nici vice-președintele și nici Consilierii nu primesc nici un fel de remunerație, nici sub forme de rambursări a cheltuelilor efective. Atribuțiunile mele sunt trecute în statute, pe cari vi le voi pune la dispoziție.

5. *Când ați luat efectiv în primire acest post? Cine vi l-a predat?*

Numai referentul ia în primire, în caz de schimbare, biroul și agendele, el fiind conducătorul efectiv. Eu nu am decât atribuții onorifice.

6. *Ați depus jurământ cu prilejul intrării Dv. în funcțiune? Înaintea cui și cu ce text?*

La 1921 am depus jurământul, după formula care e în regulament și pe care o vom înainta. Ca președinte nu se depune jurământul. Jurământ depunem când ne alegem consilieri. Jurământul se depune în fața întregului Consiliu și înaintea episcopului. Nu știu când s'a stabilit formula care e acum în vigoare. Cred însă că e de mai multe decenii. Vom stabili acest punct cu dovezi, în câteva zile.

7. *Pe ce bază s'a întrunit Adunarea Statusului catolic dela 19 Noembrie 1931? Aveți cunoștință ca hotărârile Adunării acesteia au fost declarate de Guvern nule și neavenite și că Statul catolic a fost declarat lipsit de personalitate juridică și fără drept de a funcționa?*

Pe baza normelor de drept am anunțat Adunarea autorităților polițienești, cari n'au făcut nici o obiecțiune. Cu două zile mai înainte a primit dl episcop o telegramă dela Ministerul Cultelor, pe care o vom pune la dispoziție și prin care spune, între altele, că nefiind clarificată situația Statusului, Adunarea nu se poate ține. În preziua Adunării inspectorul Ienciu a înmănat episcopului o adresă circa cu acelaș conținut. Episcopul și eu am intervenit și în dimineața zilei de adunare am primit din partea tuturor și în scris și oral și telegrafic permisiunea de a ține adunarea.

În adresă se prevedeau mai multe dispoziții cu privire la situația Statusului. Vom pune adresa în copie exactă la dispoziție.

8. *În astfel de împrejurări, cum v'ați simțit îndemnat să luați asupra Dvoastră conducerea Statusului catolic?*

Am primit demnitatea de președinte conferită de Adunarea generală, pentru că avem convingerea că punctul de vedere al Guvernului e bazat pe informații greșite. Imediat după alegere ne-am dus cu Episcopul la București; ne-am prezentat membrilor Guvernului și ni s'a declarat că Consiliul de miniștri a însărcinat pe dl ministru Valer Pop cu rezolvirea chestiunii, iar dl Ministru Valer Pop, cu alți membri ai Guvernului, au spus că doresc să rezolve chestiunea în urma tratativelor cu Sfântul Scaun, iar până la terminarea acestor tratative statul quo să nu fie atins.

9. *Ați atacat în Contencios adresele ministeriale de mai sus? De ce nu?*

10. *De ce nu ați interpellat Guvernul, în Senat, cu privire la aceste măsuri ale lui?*

În urma celor mai sus relatate nu am mai alarmat opinia publică. Din cauza aceasta, nici n'am atacat în Contencios și nici nu am găsit de bine ca să facem alte demersuri, interpellare, etc., de natură de a alarma opinia publică.

11. *Ce este Statul catolic?*

Statul catolic ardelen e o formă de organizare de administrare a unor fonduri ale eparhiei romano-cat. ardelen și refe-

ritor la situația sa juridică vom arăta punctul nostru de vedere în memoriul sus citat.

12. Care este forul apelativ în contra hotărârilor Statusului catolic?

Referentul prezintă lunar Consiliului dirigent dare de seamă de lucrările făcute și Consiliul hotărăște. Hotărârile acestuia pot fi apelate de Adunarea generală, iar hotărârile Adunării generale devin valabile numai cu aprobarea episcopului. Totdeauna a fost așa. Episcopul e acela, care execută hotărârile. Orice chestiune de ceva importanță se execută prin episcop. Mai ales cu parohiile și cu autoritățile superioare bisericești întreaga corespondență se face prin episcop, astfel încât, în contra acestora conform dreptului canonic, se poate apela la Arhiepiscopul Cisar și la Sfântul Scaun.

13. Are Statul catolic un statut organic propriu zis, aprobat în regulă de Stat și de Sfântul Scaun? Și are el personalitate juridică?

Sfântul Scaun recunoaște Statusul și acesta are și personalitate juridică, după cum vom arăta în memoriu. În privința aceasta avem o serie de documente și argumente, pe care tot în memoriu le arătăm. Prezint și adresa autentică Nr. 28.038—1924 a Ministerului Cultelor din care se constată, că ni s'a recunoscut dreptul de a sta în instanță. Traducerea greșită nu a fost utilizată în fața nici unei autorități, a fost o publicare numai pentru uzul membrilor noștri, cari nu știu românește. Telegrama Regelui, despre care se spune că ar fi falsificată, a fost în adevăr publicată în procesul verbal tipărit în românește, cu text autentic, și imediat următor cu text greșit tradus. De aici urmează că nu e le mijloc reacredință. Dacă ar fi fost reacredință, am fi păstrat în arhivă textul românesc și am fi publicat numai textul unguresc. Despre alte nereguli nu am cunoștință.

14. Ce atitudine a luat Statul catolic față de dispoziția Ministerului de Culte maghiar, prin care l-a încadrat în sânul Consiliilor din sânul său, menținându-l în aceea situație dela 1915—1919?

În privința funcționării Statusului sub guvernele maghiare eu nu pot da deslușiri. Aceste deslușiri le poate da fostul referent, Prelatul Fejér dela Alba-Iulia. Tot el poate da referințe și cu privire la trecerea sub administrația românească. A fost referent până la 1921, după câte îmi amintesc.

15. *De ce în șematismele eparhiei de Alba-Iulia Statul catolic nu este amintit nici ca organizație bisericească autonomă, nici ca organ eparhial?*

Năci despre șematismul eparhiei de Alba-Iulia nu am cunoștință. Șematismul se trimite numai preoților și cuprinde numai pe preoți.

16. *Ce înțelegeți sub „Autonomia Statusului catolic“?*

Și despre autonomie ne vom explica în memoriu, fiind o chestiune încurcată.

17. *Cunoașteți teoria lui Dr. M. Bochkor și Bela Jankovich, fostul ministru de Culte ungar, cu privire la „Autonomie“ și aveți ceva de zis împotriva acestei teorii?*

Și sub era maghiară a fost un curent de statificare. Acest curent a fost susținut de mai mulți teoreticieni, însă n'au reușit să ne statifice. Și statul maghiar ne-a răpit un liceu și mai multe școli primare, pentru susținerea cărora n'am avut sursele necesare, dar eu am luptat totdeauna. Tot așa am luptat contra Habsburgilor până la 1867. Până la Iosif al II-lea, limba oficială a Principatului Ardelean era limba latină. Iosif II a vrut să impună limba germană și prin aceasta a trezit conștiința națională. În urma unor lupte de decenii, acolo unde majoritatea elevilor erau maghiari, s'a introdus treptat limba maghiară, care însă numai în 1867 a reușit să câștige teren definitiv. Față de Guvernele din Budapesta am apărat limba germană, față de școlile, unde (populația) elevii erau germani.

18. *Aveți cunoștință despre broșura „Trecutul și prezentul Statusului catolic“, scrisă de referentul Dr. A. Balázs și declarată în fața noastră de către Secretarul general Dr. Bela P. Iannossy, ca document?*

Broșura „Trecutul și prezentul Statusului catolic“ e o publicație particulară a prelatului Balázs, care le-a publicat sub formă de articole de ziar și le-a adunat apoi în broșură. Nu știu dacă ar fi fost aprobată.

19. *Vă însușiți în întregime cuprinsul ei în ce privește faptele istorice și concluziile?*

Am citit broșura și nu-mi aduc aminte precis de conținut. Vom arăta în memoriu.

20. *Aveți cunoștință despre colecția „Documentele de seamă ale Statusului Catolic“, apărută în două ediții și vă identificați cu ea“?*

21. Cine a îngrijit ediția românească și cine pe cea ungurească?

Broșura „Documentele de seamă ale Statusului Catolic” e oficială și o susțin, cu mențiunea că traducerea nu e cea mai potrivită. Profesorul Burnász a îngrijit de ambele ediții.

22. Vă mențineți toate afirmațiunile făcute în broșura Dvs intitulată „L'Eglise Catholique en Transilvanie”, dela 1923?

Am scris broșura „L'Eglise Catholique en Transilvanie” și-mi mențin principiile acolo expuse.

23. Ați putea produce documentul necesar pentru a dovedi afirmațiunea dela pag. 11, că „Organizațiunea actuală a Statului catolic a fost sancționată de Francisc Iosif, după lungi negociațiuni cu Sfântul Scaun și cu aprobarea acestuia”?

Mențin și acum că Regele Ungariei Franz Iosef a aprobat Statusul romano-catolic în formă de diferite rescripte, pe care le am la dispoziție.

BCU Cluj XXXVII. University Library Cluj

Rechizitorial primului-procuror al Tribunalului Cluj, prin care se cere punerea Sechectrului penal asupra întregii averi a Statului catolic.

Parchetul Tribunalului Cluj.

RECHIZITORIU NR. 19093—1931.

Noi, Primul Procuror al Tribunalului Cluj, văzând actele de cercetare penală aci anexate, dresate de noi contra lui:

1. Dr. Andrei Balázs,
2. Dr. Pap Jánossy Béla și
3. Adalbert Turoczy,

expunem următoarele:

Dela vechiul regim maghiar ne-a rămas, în Transilvania așa zisul „Status romano-catolic ardelean”, cu sediul în Cluj, — o înjghebare curioasă, unică în felul ei, și a cărei noțiune nu se poate defini, fiind ceva vag, imprecis și arbitrar.

Sub guvernarea maghiară, această înjghebare avea misiunea provizorie de a-și exercita influența, — conform unor modalități cari aveau să fie fixate de Guvernul maghiar, — asupra administrării următoarelor **fonduri publice**, rămase din vremuri vechi și administrate, înainte, de către organele de Stat propriu zise:

1. Fondul de studii al Academiei regești (sub care se înțelegea Universitatea din Cluj), — numit și Fondul de studii ardelean,

2. Fondul religios ardelean,

3. Fondul de stipendii ardelean,

4. Fondul Orfelinatlui Therezian și

5. Fondul școalelor primare.

Aceste fonduri provenite din donațiuni de ale foștilor regi maghiari, împărați austriaci sau principii ardeleni, și cari fuseseră alocate pentru trebuințe culturale, educative și filantropice ale țării, aveau pe Regele ca patron suprem și ca inspector suprem și făceau parte integrantă din administrația publică a Ministerului de Culte maghiar.

Natura de drept a acestor fonduri a fost stabilită, mai presus de orice echivoc, de Parlamentul maghiar (v. pag. 216 și urm., din lucrarea Comisiunii istorico-juridice însărcinată de Ministerul Instrucțiunii și al Cultelor la 1931 cu studiul problemei Statusului catolic ardelean, intitulată: „*Un anacronism și o sfidare: Statul romano-catolic ardelean*” și anexată la dosar sub Nr. 1), de Ministerul de Culte ungar, prin rescriptele Nr. 22.072—1912 și 30.918—1912 (v. aceeași lucrare pag. 366—369), de Ministerul de Agricultură ungar, prin rescriptul Nr. 42.377—1912 (v. aceeași lucrare, pag. 371) și de Înalta Curte de Casație și Justiție, prin Decizia Nr. 1564 din 3 Septembrie 1924, anexată la dosar sub Nr. 2.

Dată fiind origina averilor în chestiune, Guvernul maghiar, pentru motive de ordin practic și patriotic, a găsit necesar ca fondurile amintite să fie manipulate și contabilizate de Serviciul de Stat, atașate Administrației financiare și Perceptoratului regeșc din Cluj, administrația făcându-se pe baza Regulamentului impus de Ministerul Cultelor maghiar sub Nr. 44.918—1915, în urma Înaltului rescript al Regelui ca patron și inspector suprem al Fondurilor.

Din Fondurile amintite, Statul înreținea diferite școli secundare: liceele numite pe vremuri „regești”, din Cluj, Alba-Iulia, Brașov, Târgu-Mureș, Miercurea Ciucului, Târgul Săcuilor și Odorhei, școli cari erau socotite de Ministerul Instrucțiunii maghiar ca „școli sub conducerea imediată a Statului”, — precum

și alte instituțiuni culturale, religioase și filantropice.

Bugetele și bilanțurile fondurilor erau alcătuite pe baza îndrumărilor date de Consiliul Dirigent al Statusului catolic, de secția de Contabilitate a Ministerului de Culte, detașată anume la Cluj și reclamau aprobarea regală.

Consiliul dirigent al Statului catolic, ca organ subaltern al Ministerului de Culte, lucra prin exponenții săi: președintele cleric, care era totdeauna episcopul de Alba-Iulia, președintele laic, vicepreședintele, referentul și secretarul general, aleși toți pe viață, cu excepția vice-președintelui, care se alegea pe trei ani.

Acești exponenți erau obligați să depună, la intrarea lor în funcțiune, un jurământ special de credință: Regelui, Constituției și Patriei, că vor apăra averea Fondurilor și că se vor îngriji de educația tineretului din școlile susținute de acestea, în spirit patriotic.

*

Aceasta era starea de drept a așa zisului Status romano-catolic ardelean, în momentul când a luat ființă imperiul român în Ardeal.

Profitând de lipsa de orientare suficientă a autorităților române din primele vremuri ale noiei dominațiuni, — exponenții așa zisului „Stat rom.-cat. ard.” în urma raportului prezentat de referentul de pe acele vremuri Dr. Fejér Gerő, — au făcut „tabula rasa” din toată situația de drept descrisă mai sus. Rupându-se cu totul din angrenajul noului Stat, ei au trecut asupra lor înșile dreptul de patronat suprem și de inspecție supremă al Regelui, constituindu-se într-o organizație de sine stătătoare și suverană, — luând în stăpânire, cu titlul de proprietar, toate fondurile publice amintite dimpreună cu instituțiunile culturale și educative aparținătoare lor, — administrându-le și îndrumându-le contrar legilor și în dauna intereselor superioare ale Statului român.

Constituindu-se în felul acesta în afară de orice atingere cu Statul român, ei au modificat esențial Regulamentul amintit mai sus moștenit dela Statul maghiar pentru administrarea bunurilor, eliminând din el toate drepturile Regelui și ale Statului român, succesorul de drept al Statului ungar.

Nici după ce Ministerul de Culte român a ordonat prin adresa sa Nr. 18.680—1924 în mod expres repunerea în vigoare a vechiului Regulament, conducătorii Statusului n’au revenit la realitate, ci au continuat să sfideze noul Stat, disconsiderându-i și suveranitatea și interesele.

*

Operând în acest spirit și pe această bază și dându-și seama

de situația neregulată și de lipsa de personalitate juridică, indispensabilă într'un stat de drept, — exponenții Statusului romano-catolic au căutat pe toate căile posibile, permise și mai ales nepermise, să-și creeze o situație aparentă de drept, grație căreia să-și poată prelungi existența și să poată beneficia cât de mult de fondurile publice, pe care au pus stăpânire în mod samavolnic. În acest scop, începând din anul 1919 și până în prezent, exponenții Statusului rom.-cat. au recurs la toate mijloacele de fraudă, fals, înșelăciune și mistificare, prin care să poată induce în eroare atât autoritățile Statului, cât și opinia publică română și străină.

*

Din cercetările preliminare făcute de noi, în afară de faptele prescrise și amestiate, rezultă indicii indiscutabile de vinovăție gravă, în sarcina fostului președinte, decedatul baron Jossika Gavrilă, a referentului Dr. Andrei Balázs, a secretarului general Dar. Pap Jánossy Béla și a contabilului Turoczy Adalbert, menționați în capul prezentului Rechizitor, ca exponenți ai Consiliului dirigent al Statusului rom.-cat. și ca administratori de fapt ai Fondurilor publice, pentru următoarele fapte:

1. La începutul anului 1919, profitând de tulburarea rezultată din războiu și de lipsă de orientare suficientă a utorităților române din Transilvania, în urma referatului Dr.-ului Fejér Gerő, demisionat la 1920, în calitate de referent și în baza hotărârii Consiliului directorial de atunci, inculpatul Adalbert Turoczy, inducând în eroare pe funcționarul dela Perceptoratul regesc din Cluj, în numele persoanei juridice fictive, numită Statusul rom. cat. ard., a luat în primire fondurile și valorile administrate până atunci de organele de Stat, împreună cu actele și registrele Casieriei fundamentale dela Perceptorat, și în cointelegere frauduloasă cu fostul referent Dr. Fejér Gerő, — cu inculpatul Dr. Pap Jánossy Béla, cu răposatul baron Josika și cu alții a sustras din posesia și dispunerea Statului român, — succesorul de drept al Statului maghiar, — fondurile celor cinci fundațiuni — împreună cu instituțiunile culturale și școlare dependente de ele, reprezentând o valoare de peste un miliard lei, — în valuta de azi, — dându-le o destinațiune complet independentă de statul român, întrebuițându-le în interesul exclusiv al organizației pe care pretindeau că reprezintă și în scopuri dușmănoase Statului și poporului român.

2. La 1920, în urma amintitei constituiri frauduloase, exponenții de mai sus ai Consiliului dirigent au modificat textul jurământului formulat de Statul maghiar, prin care jurământ

funcționarii așa zisului Consiliu dirigent al Statusului, înainte de a intra în funcțiune, jurau credință Regelui și Constituției. Din textul noului jurământ, ei au eliminat tot ce se referă la Rege și la Constituție, ca unii ce se constituiau Stat în Stat, în disprețul Statului român.

3. La 1922 inculpații au propus și au obținut dela Adunarea generală a Statusului, modificarea esențială a Regulamentului dela 1915, pentru administrarea bunurilor însușite pe calea arătată mai sus. Prin noul Regulament se ștergeau toate drepturile Regelui și ale Statului, cari au fost trecute pur și simplu asupra Statusului catolic, devenit deodată stăpân absolut suveran al fondurilor și al întregii situațiuni.

În baza noului Regulament, inculpații au administrat în mod samavolnic averile publice, refuzând de a plasa numerarul în hârtii de stat și depunându-l la bănci dubioase, unde o parte a lui s'a pierdut, vânzând și cumpărând imobile fără aprobarea autorităților în drept și subvenționând tineretul maghiar ardelean la studii în Ungaria, în realitate susținându-l în vederea campaniei de revizuire a tratatelor și de refacere a vechii Ungarii.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

4. Cu ocazia Adunării generale din 1921, exponenții Consiliului dirigent au trimis în numele *Statusului* rom.-cat. ard., o telegramă omagială Regelui Ferdinand I. — Această telegramă era o manevră, întrebuintată în scopul de a obține prin surprindere din partea Regelui un răspuns, pe care să-l întrebuinteze, apoi, ca dovadă că organizația lor e recunoscută ca „Status” și ca persoană juridică, Regele însă a răspuns, pe adresa episcopului rom.-cat. la Alba-Iulia, „*Congresului rom.-cat. din Ardeal*”, — nu *Statusului*. Acest răspuns n'a satisfăcut așteptările inculpaților, cari voiau să întrebuinteze cu orice preț telegrama Regelui ca izvor de drept și ca dovadă pentru recunoașterea Statusului ca persoană juridică din partea Capului încoronat al Țării. În consecință, ei au publicat telegrama în colecția oficială intitulată: „*Documentele de seamă ale Statusului rom.-cat. din Ardeal*”, — falsificând-o prin înlocuirea cuvintelor: „Congresul general rom.-cat. din Cluj” cu „Adunarea Generală din Cluj a Statusului rom.-cat.”, și lăsând astfel să se înțeleagă și susținând că Regele a recunoscut Adunarea Statusului, și personalitatea juridică a acestuia. (Vezi pag. 38 din broșura: „*Trecutul și prezentul Statusului rom.-cat. ard.*”, Cluj 1931, și pag. 5 din: „*Documentele de seamă ale Statusului rom.-cat.*” Cluj, 1926, depuse înaintea noastră ca

documente din partea inculpaților, și anexate la acest dosar, sub Nr. 4 și 5).

Cu acest document, astfel falsificat, conducătorii Statusului s'au servit în fața Guvernului și chiar și în fața noastră.

5. La 1924, episcopul de Alba-Iulia, în calitate de Președinte al Statusului a obținut, prin surprindere, dela Ministerul Cultelor, adresa Nr. 28.038, prin care se recunoștea Consiliului dirigent dreptul de a sta în instanță, în orice chestiuni judecătorești, fiind reprezentat de episcop, ca președinte. Excluzând faptul, că această adresă nu rezolvă nimic și nu poate viza decât necesități impuse de moment, pentru a rezolva anumite chestiuni cari nu suferă amânare, — este a se releva, că un drept ca cel de mai sus, se poate obține numai pe cale de lege.

Exponenții Consiliului dirigent au căutat să prezinte și adresa în chestiune ca pe un document prin care se asigură Statusului catolic în mod expres personalitatea juridică. În consecință, ei au publicat documentul, în traducere maghiară oficială, atât în Anuarul lor din 1924 cât și în colecția de *Documente*, amintită mai sus, introducând la sfârșitul lui, — după cuvintele prin care se spunea, că Consiliul dirigent „poate sta în instanță în orice chestiuni judecătorești”, — cuvintele „*mint jogi személy*”, — adică: „ca persoană juridică”, — adaos care falsifică esențial și integral înțelesul adresei.

Falsul acesta, prin publicațiile de mai sus, a ajuns, printre altele, la cunoștința inspectorului general școlar Dr. Alex. Pteancu, care fusese însărcinat la 1925 de Ministerul Instrucțiunii publice, cu o anchetă, menită să ducă la disolvarea organizației ilegale și primejdioase a Statusului catolic. Documentul falsificat în chipul de mai sus a fost decisiv pentru a paraliza măsurile proiectate de acel Minister, întrucât acesta, nebănuind că documentul publicat ar putea fi un fals, a rămas cu convingerea că adresa în chestiune recunoaște de fapt personalitatea juridică a Statusului (vezi lucrarea Comisiunii istorico-juridice, pag. 87).

Deși concluzia este greșită în drept, căci chiar și cu această modificare făcută prin fals, adresa nu putea constitui un izvor de drept pentru existența ca persoană juridică a Statusului, — cu toate acestea, acest mijloc dolosiv și-a produs efectul, prelungind existența Statusului și evitându-i disolvarea.

Documentul în chestiune este prezentat și azi înaintea noastră de inculpați, ca valoare documentară și ca izvor de drept.

Trecând peste o serie întreagă de alte falsuri, cari sunt

evidențiate în declarațiile dela dosar ale dlor profesori universitari: Onisifor Ghibu, Alexandru Borza și Vitold Baroni și al dlu Dr. Tudor Moisiu, Șeful Contenciosului din Cluj al Statului, relevăm:

6. Procura anexată la Contractul încheiat la 1899, între Fondul de studii ardelean și Statul maghiar (anexat sub Nr. 6 și 7).

În textul original maghiar al acestei proci se poate citi că delegații Consiliului dirigent al Statusului catolic sunt autorizați să trateze „*a tulajdonos erd. kath. tanulmányi alap nevében*”, — adică „în numele fondului de studii rom.-at. ard. ca proprietar”. În traducerea românească, autentificată sub iscălitura notarului public Dr. Dorgo Albert se spune că respectivii sunt autorizați să trateze „*în numele Fondului de studii al Statusului rom.-cat. din Transilvania, ca proprietar*”, — ceea ce constituie o falsificare esențială a textului, făcută în scopul evident de a induce în eroare justiția română, prezentând Statul catolic ca proprietar al Fondului de studii ardelean.

7. La 1926 cu ocazia procesului de sub Nr. P. II. 1100/10—1926 Curtea de Apel Cluj, S. II (v. sentința anexată la declarația inculpatului Turoczy), tipărind colecția: *Documentele de seamă ale Statusului*, pentru a se servi de ea în justiție, — în traducerea românească a rescriptului Nr. 1008—1873, emanat dela Ministerul Cultelor maghiar, au intercalat cuvintele: „*să să preia rosturile*” (Comisiunii catolice) — urmărind prin această traducerea în eroare a autorităților românești cu privire la modul în care Statusul a pus, la un moment dat, stăpânire pe fonduri, pe care le consideră ca proprietăți ale sale, deși, în realitate, Guvernul maghiar n'a autorizat niciodată Statusul să preia agendele Comisiunii catolice, ci a aprobat numai o anumită „influență” a aceleia, după anumite modalități, pe care avea să le stabilească însuși Guvernul maghiar, dar pe cari nu le-a stabilit niciodată.

8. Bazați pe situația „de drept” înjghebată pe căile arătate aci, cu ocazia Reformei agrare, conducătorii Statului catolic ardelean s'au prezintat ca proprietari ai Fondurilor publice amintite, obținând ca rentele de stat, cari constituie prețul terenurilor expropriate dela aceste fonduri, să fie consfințite ca un drept al Statusului.

9. În timpul din urmă, — Octomvrie 1931 — în scopul de a șterge cu totul urmele caracterului original al Liceului din Cluj, conducătorii Statusului au pus peste tabla de marmoră

de deasupra intrării Liceului, — tablă care, prin inscripția latinească dela 1821 spunea că Liceul este „regesc” și că s'a edificat din veniturile Fondului de studii, — o tablă neagră, care afirmă că Liceul este proprietatea Statusului catolic.

10. Și, în sfârșit, tot în cursul acestui an, Statusul catolic, care în cursul întregii lui existențe de fapt de mai multe decenii, n'a avut niciodată un Statut organic aprobat, nici de Guvernul maghiar, nici de Sfântul Scaun, nici de episcopul diecezan, a înaintat Ministerului de Culte un Statut organic, prin care pretinde recunoașterea sa ca „cult nou”

Ceeace este cu deosebire surprinzător în acest Statut organic este faptul că din el s'a eliminat cu desăvârșire orice legătură atât cu Constituția, cu legile și cu suveranitatea Statului, cât și cu Sf. Scaun. Deasemenea, au fost eliminați dintre membri Statusului profesorii romano-catolici ai Universității din Cluj, cari în baza uzului vechiu și chiar în baza proiectului de Statut, erau membri de drept ai Adunării Statusului. Măsura aceasta s'a luat din motivul că actualii profesori rom.-cat. ai Universității, nu sunt Maghiari, ci Români, Francezi și Italieni. Teama că acești intelectuali catolici ar putea ridica, în corporațiunile Statusului, chestiunea îndrumării catolicismului ardelean în sens politic maghiar, antiromânesc, precum și chestiunea uzurpării Fondurilor și, în special a Fondului de studii, — care conform originii lui, aparține Universității din Cluj, — i-a determinat pe conducătorii Statusului să excludă din sânul său pe acești veritabili catolici, cari sunt pe cât de buni romano-catolici, pe atât de buni patrioți români.

*

În baza celor spuse până aci:

Având în vedere că așa zisul Status rom.-cat. ard., care în era maghiară, sub masca catolicismului, făcea operă de penetrațiune și întărire a elementului unguresc în Ardealul românesc, și care a fost tolerat și susținut de guvernele maghiare tocmai pentru că constituia în mâinile lor o formidabilă armă de apărare a elementului românesc, — sub imperiul român, uzând de mijloace dolosive, a continuat aceeași operă de exponent al vechii Ungarii și al politicei ei antiromânești,

Având în vedere că Statusul catolic a căutat pe toate căile să solidarizeze cu tendințele sale îndreptate în contra idealului de veacuri al Românilor și în contra tendințelor de dreptate ale noiei Europe, — și pe Sf. Scaun, implorându-l să apere din toate puterile năzuințele vechii Ungarii, „năzuințe îndreptate în-

tru apărarea unității ei milenare și a integrității ei teritoriale“
(vezi lucrarea Comisiunii istorico-juridice, pag. 31),

Având în vedere că Sf. Scaun, însuș, lămurit asupra manoprelor frauduloase ale Statusului cat., de către profesorii Vitold Baroni, Adrian Ostrogovich și Geandomenico Serra dela Universitatea din Cluj, — prin scrisoarea anexată la dosar sub 5, — a refuzat să recunoască canonicitatea Statusului catolic,

Având în vedere că, la rândul său Guvernul român, constatând în mod documentat atât lipsa de orice bază legală a Statului catolic, cât și tendințele lui profund primejdioase pentru ordinea publică și pentru siguranța Statului, prin adresele Nr. 168.134 și 187.664 din 1931 ale Ministerului de Instrucțiune și Culte, — Nr. 3654—1931 a Ministerului de Interne (Inspectoratul General administrativ Cluj) și Nr. 112.617—1931 a Ministerului de Justiție, anexate la prezentul rechizitor sub Nr. 9, 10, 11 și 12,— a luat poziție în contra Statului catolic, negându-i și existența de drept și personalitate juridică și dreptul de a funcționa, și constatând și faptul de falsificare a documentului de sub punctul 5 al prezentului memoriu,

Având în vedere că inculpații exponenți ai Statului rom.-cat. ard. au falsificat documente, în scopul de a-și crea o stare de drept potrivnică legilor și interesului Statului român, —

că au răpit, în beneficiul organizației pe care pretindeau că o reprezintă, dreptul de patronat suprem și de inspecție supremă al Regelui României, asupra fondurilor publice administrate, în mod provizoriu, cu influența lor, —

că, prin mijloace frauduloase, au uzurpat fonduri publice, declarând-le ca proprietăți ale Statusului catolic, —

că au înlăturat dela administrarea și controlul acestora, organele statului, —

că au încasat, sub titlul de proprietari, rentele provenind din exproprierea terenurilor fondurilor amintite mai sus, —

că au călcat Regulamentul, care prevedea alocarea numărului în hârtii de stat, —

că au administrat fondurile în mod păgubitor pentru acestea și pentru interesele publice, — și

... că au întrebuințat veniturile fondurilor pentru propagandă-
-ostilă unității Statului român, —

Având în vedere că faptele expuse aici ale numiților inculpați și ale altora, cari urmează a se descoperi în cursul instrucțiunii constituie o infracțiune continuă, care intră în prevederile art. 50 N. P., se califică conform art. 381 pct. 2 și se pedepsesc conform art. 383, al. 2, teza 2 și 388 C. P.

Pentru aceste motive declarăm că deschidem

ACȚIUNE PUBLICĂ

contra inculpaților: Dr. Andrei Balázs, referentul Statusului rom. cat. ard. Dr. Béla Pap Jánosy, secretarul general al Statusului rom. cat. și Adalbert Turoczy, șef-contabilul Statusului rom.-cat. pentru crima prevăzută de articolele mai sus citate.

Disponem trimiterea actelor dosarului domnului judecător-instructor, Cabinetul III de pe lângă Trib. Cluj.

Cerem să binevoiască a proceda la interogarea inculpaților și la stabilirea tuturor probelor care să aducă deplină lumină în cauză, ținându-ne în curent cu rezultatul cercetărilor, pentru a putea pune concluziile noastre.

Totodată, considerând gravitatea faptelor descrise, pericolul iminent la care sunt expuse averile considerabile ale Fondurilor publice, sustrate de sub conducerea și controlul Statului român, precum și primejdia la care sunt expuse interesele de stat și ordinea publică, —

Cerem ca, prin ordonanța ce va binevoi a da, să înființeze imediat sechestrul penal pe întreaga avere aflată în mâna așazisului Status rom.-cat. ard. prin exponenții lui, — inculpații — sau alții pe cari-i va determina, și să ia măsuri imediate pentru ducerea la îndeplinire a acestei ordonanțe, aplicând în cauză dispozițiile art. 492 din procedura penală.

Dat la Parchetul nostru Cluj.

Prim Procuror
(ss) I. COLFESCU.

p. Secretar,
(ss) I. LAZĂR.

XXXV^{III}.**Ministerul Cultelor constată reaua credință a conducătorilor Statului catolic.**

MINISTERUL INSTRUCCIUNII PUBLICE ȘI AL CULTELOR.

PREA SFINȚITULUI G. C. MAJLÁTH,

No. 171.079—13.436.

București, 20. X. 1934.

PRE SFINȚITULUI G. C. MAJLÁTH,

episcop catolic de rit latin,

ALBA-IULIA.

Prea Sfințite,

Prin adresa No. 18680 din 17 Mai 1924 Ministerul Cultelor și Artelor v'a încunoștiințat că, cu data aceea retrace întregirea de salar pe care dl Dr. A. Balázs, referentul Statusului catolic, o primea în calitate sa de canonic din bugetul Statului, și-l obligă totodată să restituie sumele ridicate dela 1 Iulie 1920 și până în acea zi, cari sume se urcau la 116.927 lei.

Prin adresa No. 36.042 din 18 Iulie 1924, drept răspuns la întâmpinarea Prea Sfinției Voastre ca Ministerul să renunțe la pretensiunea de mai sus, acesta v'a pus în vedere că „în urma examinării din nou a situațiunei canonicului A. Balázs, nu se poate abate dela hotărârea luată”.

Având în vedere următoarea declarație cuprinsă în adresa No. 4116 din 2 Decembrie 1921 a Consiliului Dirigent al Statului romano-catolic către Prea Sfinția Voastră: „De altcum, trebuie să notăm că peste tot nu ținem necesar a arăta nici leafa (dlui A. Balázs) regulată, *pentru că nu dorim ajutor de Stat pe seama referentului nostru*; tot pentru aceasta, în tabloul anexat la adresa noastră No. 3554, nu am trecut nimic din retribuția lui, iar în rubrica însemnărilor am făcut observarea că, deoarece în calitate de canonic are congruă, *nu dorește ajutor dela Stat pentru funcția dela Status*”, — suntem nevoiți să tragem concluzia că atât referentul Dr. A. Balázs cât și Consiliul Dirigent al Statusului catolic a procedat cu rea credință față de Stat, încasând și al doilea salar, de referent, și apoi, refuzând de a satisface celor două ordine ministeriale mai sus citate.

Rămânând, ca cu privire la acest grav moment de rea credință, să revenim la timpul său, în modul pe care el ni-l impune, prin prezenta avem onoare a vă ruga să binevoiți a pune în vedere dlui referent Dr. Andrei Balázs ca să restituie Statului, în termen de 15 zile, suma de 116.927 lei, dimpreună cu dobândă de 6% începând cu 18 Iulie 1924.

Pentru cazul contrar, vă vom face personal răspunzător pe

Prea Sfinția Voastră, ca pe unul care ați patronat fapta referențului Dvs

Primiți, Vă rugăm, Prea Sfințite, asigurarea deosebitei noastre considerațiuni.

p. Ministru,
Dr. A CRĂCIUNESCU.

Director,
G. ILIONIU.

XXXIX.

**Președintele Comisiunii istorico-juridice informează
Ministerul despre noile fapte ivite în chestiunea
Statului catolic.**

Domnule Prim-Ministru,

În legătură cu rapoartele mele din 23 și 25 Noembrie 1931, și cu scrisorile mele dela 2 Decembrie 1931 și dela 7 Ianuarie 1932, adresate Dumneavoastră personal, privitoare la Statul romano-catolic ardelean, am onoarea a vă atrage prin aceasta binevoitoarea atențiune asupra următoarelor fapte noi ivite relativ la acesta :

1. Presa din Capitală, și anume ziarele „Universul“, „Epoca“ și „Cuvântul“, au abordat în timpul din urmă, într'un mare număr de articole chestiunea Statului catolic, formulând împotriva lui acuzațiuni de o deosebită gravitate și cerând imediată intervenție la autorităților administrative și a Justiției.

Se credea că, din momentul ce organele de Stat român vor lua anumite măsuri împotriva Statului catolic și presa română îl va ataca, presa maghiară din România și din Ungaria, precum și presa străină, va riposta în forma cea mai categorică și mai violentă, luând apărarea acestuia. Temerea nu s'a împlinit: în fața măsurilor Guvernului și în fața atacurilor documentate ale presei, reacțiunea a fost aproape inexistentă. Presa maghiară n'a fost în stare să facă altceva decât să înregistreze în mod cu totul desperat, atacurile venite din ambele părți, fără să fie în stare a infirma absolut nici una

din multe acuzații care s'au ridicat împotriva Statului catolic.

2. Chestiunea Statului catolic a fost sulevată într-o formă hotărâtă și în ședința din 21 Decembrie a Senatului, de către Senatorul P. Partenie. Președintele Statului catolic, Senatorul Elemér Gyárfás, n'a răspuns nimic la atac, ceea ce dovedește că el însuși socotește situația pierdută.

3. Sesizat de articolele amintite mai sus, de comunicarea dela Senat și de informațiunile primite dela organele poliției-nești, Parchetul Tribunalului Cluj a inițiat o cercetare amănunțită, cu privire la chestiunea Statului catolic, ajungând, din primele zile chiar, la rezultate dintre cele mai importante și concludente, asupra cărora îmi rezerv dreptul de a vă informa prin graiu viu. Și, în sfârșit:

4. Onor. Minister de Justiție, prin Adresa sa No. 112.617, din 28 Decembrie 1931, înregistrată la Ministerul Instrucțiunii sub Nr. 213.834, — răspunzând la adresa Nr. 205.122 a acestuia, — a acceptat întru toate punctul de vedere preconizat de mine. personal, în rapoartele citate la începutul prezentului Referat și de Comisiunea istorico-juridică pentru studiul problemei Statului catolic, în sensul că aceasta este o problemă pur internă a Statului român și că, în consecință, nu este nevoie de tratative sau convorbiri cu Sf. Scaun dela Roma.

În fața situațiunii, pe care au creat-o faptele înșirate mai sus, mă simt dator a vă propune, în numele Comisiunii istorico-juridice, următoarele două măsuri:

a) Să binevoiți a comunica Parchetului Tribunalului Cluj, că, în baza faptului incontestabil, că Statul catolic a fost, până la 1 Decembrie 1918 organ subaltern al Ministerului de Culte ungar, — Ministerul de Instrucție și Culte, ca succesor de drept al acestuia, se constituie parte civilă în Acțiunea pe care acel Parchet a inițiat-o în chestiunea Statului catolic, — și

b) Să binevoiți a mă autoriza ca, utilizând și noul material documentar, scos la iveală în ultima jumătate de an, să elaborez o nouă lucrare, în limba franceză, pentru a oferi străinătății, inclusiv Sf. Scaun, posibilitatea de a cunoaște în mod documentat, problema Statului catolic. Asupra necesității acestei lucrări, stăruie și dl N. P. Comnen, Ministrul nostru pe lângă Sf. Scaun.

În așteptarea dispozițiilor Dumneavoastră, vă rog Domnule Prim-ministru, să primiți expresiunea profundului meu devotament.

București, 12 Ianuarie 1932.

(ss.) **ONISIFOR GHIBU**,
Președintele Comisiunii istorico-
juridice pentru studiul problemei
Statului catolic.

Domniei Sale,

Domnului Prim-Ministru N. IURGA,
Ministru al Instrucțiunii Publice și al Cultelor

București.

XL.

Un răspuns al episcopului de Alba-Iulia.

Nr. 3067—1931.

Domnule Ministru,

În legătură cu adresa D-Voastră Nr. 162.134—1931 am onoare a vă răspunde următoarele:

Privitor la partea întâia a adresei, spre justificarea noastră proprie avem onoare a observa cu toată stima, că Statusul romano-catolic ardelean, fiind un organ administrativ bisericesc al Eparhiei episcopale ardeleni, întrucât privește legăturile lui juridice față de Guvernul țării, trebuie să fie considerat după același norme ca însăși Eparhia episcopală. Iar Eparhia sau dieceza, precum se constată fără nici o îndoială chiar și în art. 25 al legii cultelor, din punct de vedere al controlului Statului cade în sfera de competență a Ministerului Cultelor, precum a fost și înainte de legea regimului Cultelor. Noi deci cu tot dreptul am putut să considerăm pentru noi ca competent și decisiv acea scrisoare a On. Minister al Cultelor (Nr. 28.038—1924), Ștatușul romano catolic Ardelean este o instituțiune, a cărei prin care se recunoaște, că Consiliul Direcțional al Statusului catolic, reprezentat de episcopul diecezan: „poate sta în instanță în orice chestiuni judecătorești....” Capacitatea aceasta de a sta în instanță în orice chestiuni judecătorești — după noțiunile fundamentale juridice — decurge din personalitatea juridică (morală).

Știm, că și Contenciosul onoratului Minister a fost condus de acest principiu și de aceea a dat avizul său favorabil pentru eliberarea adresei din chestie, considerând că Statusul catolic este persoană juridică chiar și în temeiul legilor anterioare, fiind de acea părere și capul Guvernului de atunci (răposatul I. I. C. Brătianu).

Dealtcum Consiliul Direcțional al Statusului catolic a stat de menumărate ori în instanță și înainte de eliberarea declarațiunii Nr. 28.038—1924 al Dlui Ministru de Culte, reprezentându-și afacerile juridice ca parte competentă nu numai sub imperiul unguresc, ci și sub cel românesc.

Dealtcum cu onoare observ, că vom înainta dlui Ministru un memoriu în care se arată cu deamănuntul situația juridică și istorică a Statusului nostru catolic.

Privitor la a doua parte a scrisorii Nr. 168.134—1931 a dlui Ministru cu toată stima observăm, că conducătorii Statusului au scos două feluri de ediții din documentele istorico-juridice ale Statusului: una în românește și cealaltă în ungurește. În ediția românească, în pagina 47 a fost publicată ca ultimul document din cuvânt în cuvânt scrisoarea ministerială Nr. 28.038—1924. De pe original s'a făcut copie legalizată de notar public și aceasta a fost întrebuințată, totdeauna, în caz de nevoie, la procedurile judecătorești. Consiliul Direcțional al Statusului nu a voit să falsifice și nu a falsificat. Dacă ar fi avut intențiunea să falsifice, ar fi falsificat documentul original, pentrucă numai acesta i-ar fi fost de folos, nu traducerea maghiară pe care nu a putut-o întrebuința în mod oficial și de fapt nici n'a întrebuințat-o la nici un for.

Dar nici în traducerea maghiară n'a avut loc vre-o falsificare, ci numai s'a tipărit textul traducerii simplu și în bună credință așa cum translatorul Statusului l-a tradus după cum știa cel mai bine. Căci translatorul cumpănind senzul expresiunii textului original „poate sta în instanță în orice chestiuni judecătorești”, nu l-a putut reproduce altcum cu precizie în ungurește, decât cu cuvintele: „bárminő bírósági kérdésekben szerepelhet mint jogi személy”. De exactitatea traducerii, înainte de scrisoarea ministerială Nr. 168.134—1931 în decursul de 7 ani, nu s'a îndoit nimeni. Translatorul Ernest Burnasz a fost un bătrân profesor secundar de literatură, translator constant la diferite ziare și până la repatriere și la Statusul nostru. Era un om foarte cinstit, calm și de absolută încredere, care n'a avut nici un motiv să falsifice, și nici s'a avut de gând să falsifice. El astfel a interpretat textul original român și astfel l-a tradus. A putut greși, dar n'a falsificat. După părerea noastră deși traducerea din literă în literă nu se potrivește cu textul

original, dar privitor la conținutul și sensul textului maghiar este identic cu textul original român.

Cea mai splendidă dovadă pentru exactitatea cuprinsului traducerii lui Burnász este sentința Nr. 2. P. II, 1109/10/1926 a Curții de Apel Cluj, a cărei motivare de importanță principială interpretează la fel scrisoarea ministerială Nr. 28038—1924.

Acuzarea de falsificare față de conducătorii Statușului catolic este deci cu totul neîntemeiată, prin urmare o *declinăm* dela noi cu toată stima, dar și cu toată hotărârea sufletului nostru.

În fine, cu toată sima declarăm și cu această ocaziune că personalitate juridică până în zilele din urmă nu a contestat-o nici un for public. Prin urmare personalitatea juridică, *fiind o organizațiune bisericească legal și canonic constituită*, se cuprinde chiar și în articolul 9 al Concordatului.

Cu privire la cele expuse mai sus, dispozițiunea Dvs. nu o putem considera decât ca bazată pe informațiunea eronată; Vă rugăm deci, Domnule Ministru, să binevoiți a reveni asupra punctului de vedere al D-voastră în cauza de față.

Primiți, Vă rog, Domnule Ministru, expresiunea deosebitei mele considerațiuni.

Din *ședința Consiliului Direcțional, ținută la Cluj, 16 Decembrie 1931.*

(ss.) G. C. MAJLATH.
episcopul Ardealului.

Domniei Sale

D-lui Ministru al Instrucțiunii și Cultelor

București.

XLI.

Ministerul Cultelor răspunde episcopului de Alba-Iulia că își menține în totul punctul de vedere relativ la lipsa de personalitate juridică a Statului catolic.

Ministerul Instrucțiunii, al Cultelor și Artelor. — Contenciosul.

No. 6246 din 14 Ian. 1932.

Prea Sfințite,

La adresa Prea Sfinției Voastre Nr. 3067—1931, am onoare a Vă face cunoscut că Ministerul își menține în totul punctul său de vedere arătat prin adresa cu Nr. 168134—1931.

În ceea ce privește explicațiunile date de Prea Sfinția Voastră cu privire la personalitatea juridică, persist în hotărârea, pe care v'am comunicat-o verbal, că nu pot sub nici un motiv să recunosc existența legală a Statusului catolic ardelean în forma lui actuală și-mi rezerv dreptul a lua atitudinea pe care mi-o impun legile și interesele Statului Român.

*Președinte al Consiliului de Miniștri și
Ministru al Instrucțiunii, Cultelor
și Artelor:*

(ss.) N. IORGA.

*Directorul Contenciosului:-
(ss.) I. DUMITRESCU.*

**Scrisoare adresată de senatorul Dr. Laurențin Oanea,
Primului-Ministru, cu privire la caracterul chestiunei
Statului Catolic.**

Domnule Prim-Ministru,

Intervenind vacanța Crăciunului, nu am putut să-mi dezvolt în Senat interpelarea anunțată de mine în chestiunea Statusului romano-catolic din Ardeal, deși doream acest lucru în interesul Statului și ca să previn diversiunea politico-diplomatică, care se pune la cale.

Ca Ardelean și Unit, cunosc bine situațiunea juridică a Statusului, dar cel mai în curent cu toată situațiunea este Dl Profesor *Onisifor Ghibu* dela Univ. din Cluj.

Ungurii, care fac din această chestiune de ordin pur intern și care aparține exclusiv atribuțiunilor Ministerului Instrucțiunii și Cultelor, — o chestiune politică și intenționează a amesteca politica Sf. Scaun Papal dela Roma, fac aceasta numai din abilitate.

În interes superior de Stat, Vă rog, să binevoiți a soluționa referatele D-lui *Ghibu* și propunerile Contenciosului în sensul că, singur Ministerul este chemat a soluționa această problemă de pură administrațiune a unor averi de pe teritoriul Statului nostru.

Ar fi o greșală, dacă Ministerul de Externe sau Legațiunea noastră dela Roma s'ar amesteca în soluționarea acestei probleme. Orice angajare de discuțiuni sau conferințe relativ la Statusul rom.-cat. este inoportună și lipsită de orice temei, de fapt și de drept, precum vi se arată în referatele menționate.

București, 15 Ianuarie 1932.

*Cu profund devotament:
(ss.) Dr. LAURENȚIU OANEA,
senator de Năsăud.*

**Serisoare deschise adresată ministrului de Externe, de către
senatorul Dr. Laurențiu Ganea.¹⁾**

Domnule Ministru,

„În ședința Senatului, din 21 Decembrie 1931, am anunțat o interpelare în chestiunea mult discutatei afaceri a Statului catolic din Ardeal, arătând și atitudinea echivocă și contrară intereselor românești a episcopului romano-catolic de Alba-Iulia, Majlath. De atunci s'au întâmplat unele evenimente și s'au făcut anumite acțiuni, pe cari le socot profund dăunătoare prestigiului României, păgubitoare intereselor Ardealului și jignitoare pentru Biserica română-unită și pentru uniții din Ardeal.

Vacanța parlamentară mă împiedecă să ridic chestiunea dela tribuna Senatului și de aceea îmi rămâne tribuna opiniei publice, ca prin organul presei să vă fac unele întrebări și să solicit respectuos oprirea oricărui amestec al diplomației noastre în o afacere de esență pur administrativă internă și de atributul exclusiv al Ministerului Instrucțiunii și Cultelor.

Mi-am ținut de datorie să previn pe dl prim-ministru, titularul celui departament, asupra pericolului, și cu multă durere a trebuit să iau act de scurta dsaale comunicare, că guvernul consideră această afacere ca o chestiune diplomatică.

Vă întreb, Domnule Ministru, dacă aveți cunoștință, că conducătorii maghiari ai Statului catolic, în frunte cu episcopul Majlath din Alba-Iulia și cu primatele catolice al Ungariei Seredy, se străduiesc de multă vreme, ca în fața Sfântului Scaun și în fața forurilor internaționale, să transforme afacerea aceasta de pur drept civil și de competența Ministerului Instrucțiunii și Cultelor, în o afacere politică. — ceeace până azi nu le-a reușit, căci Sf. Scaun nu s'a pretat jocului abil pe care îl juca la Roma episcopul Majlath și tovarășii săi abia cu căteva luni înainte.

Vă întreb, este oare posibil, ca Guvernul român să ignoreze acest fapt și să servească singur în mâinile adversarilor toate armele și instrumentele, cu cari să fim desbrăcați de dreptul nostru în această cauză?

Aveți cunoștință, Domnule Ministru, că această chestiune de drept a Statului catolic a fost soluționată de către Înalta Curte de Casație, încă în anul 1924 și că numai după pronunțarea supremei instanțe conducătorii politici ai Statului catolic au început să bată drumurile Romei și să caute temeluri pentru teza lor în afară de hotarele țării?

¹⁾ Publicată în ziarul „Universul” din București, la 16 Ianuarie 1932.

Dacă încă nu știți, vă rog să cunoașteți, că afacerea Statului catolic, chiar pe baza dispozițiilor dlui prof. Iorga, a fost minuțios cercetată sub toate aspectele și raporturile de o comisiune de distinși juriști, istorici și literați dela Cluj, care comisiune s'a îndrumat chiar de actele Consiliului dirigent al Statusului catolic și de lucrări publicate în formă oficială încă înainte de Unire, cari nu pot fi contestate nici de conducătorii Statului catolic, nici de episcopul Majlath.

Concluziile lucrărilor acelei comisiuni sunt precise: Consiliul dirigent al Statului catolic din Ardeal era unul dintre cele 20 Consilii și Comisii ale Ministerului de Culte ungar și nici decum n'a fost recunoscut vre-odată ca persoană juridică; iar averea, pe care o administrează, provine din donațiunea împărătesei Maria Terezia. Administrația se făcea din Viena, dela Cancelaria imperială și numai în anul 1867 dreptul de administrație a fost trecut Guvernului ungar.

Dela 1867 și până în anul 1931, conducătorii unguri din Consiliul dirigent niciodată nu au voit să aibă raporturi de dependență de Sf. Scaun, niciodată nu i-au supus vre-un act; iar Sf. Scaun niciodată nu a considerat Statul catolic din Ardeal, ca fiind un organ independent, ci era un organ administrativ subaltern al Ministerului ungar respectiv.

Numai în anul 1931 episcopul Majlath a găsit de cuviință să se adreseze direct Sf. Scaun pentru aprobarea unor statute și regulamente, cari să dea Consiliului dirigent al Statului catolic, personalitatea, ce n'a avut-o niciodată și pe care nu i-o putea da Statul român și nu avea interes să i-o acorde.

Ungurii au acaparat administrația și beneficiile averii și au folosit-o în scopuri curat urgurești, iar de 13 ani în România-Mare se servesc de această avere în scopuri iredente de propagandă contra Statului român.

Veți recunoaște, Domnule Ministru, că de această avere, cel puțin azi, ar trebui să beneficiem și noi *Românii uniți* din Ardeal, mai cu seamă acum când Concordatul ne-a făcut „catolici de rit răsăritean“, iar în proporție numerică, când noi uniții suntem de 6 ori mai mulți, decât catolicii de rit latin, să luăm parte și la conducerea și administrarea acestei averi, pe care fondatoarea a destinat-o tuturor cetățenilor Transilvaniei fără nici o deosebire de naționalitate.

Substratul acestei afaceri este foarte simplu și precis: o avere de pe teritoriul Statului român, având scop filantropic și cultural și caracter fundațional, este administrată de niște intruși contra intereselor Statului român.

Ministerul Instrucțiunii și Cultelor are în resortul său multe mii de afaceri similare. Își are organele sale, investite cu conduce-

rea și soluționarea acestor chestiuni, cari sunt Casa Școalelor și Serviciul Contencios, de cari aparțin toate donațiunile pioase și fundațiunile filantropice.

De ce chestiunea Statului catolic ar face excepție? De ce această simplă afacere de pură administrație ar fi de domeniul diplomației?

Am convingerea, că la nici una din aceste întrebări nu se va putea răspunde cu temei.

S-a întâmplat însă după anunțarea interpelării mele un gest elocvent al Sf. Scaun **Papal dela Roma:**

Au sosit trei mari decorațiuni papale, pentru d-voastră. Dle. Ministru, pentru dl. Ministru de Finanțe și Interne C. Argetoianu și pentru dl. Pangal, subsecretarul președinției, azi însărcinat cu conducerea presei române.

Vă rog să recunoașteți, că Dv. nu ați adus servicii excepționale Bisericii noastre catolice și cu atât mai puțin dl. ministru Argetoianu; iar dl. subsecretar Pangal, are alte convingeri și credințe, pentru cari nu poate să îl decoreze chiar Sf. Scaun.

Acest act al Sf. Scun m'a umplut de îngrijorare pe mine și pe toți românii uniți, cari sunt în curent cu stăruințele concetățenilor unguri dela conducerea Statului catolic.

Venirea acestor decorațiuni și consultațiunile, pe cari I. P. Sa dl. Vladimir Ghika, fratele dv. le-a dat chiar în cauza averii și conducerii Statului catolic din Ardeal, apoi alegerea în conducerea Statului cat. din Ardeal, a dlui. Bela de Szentkereszty, care vă este văr primar, ne dau dreptul să avem temeri, că transformarea unei simple afaceri de pură gestiune administrativă, aparținând unui Departament ministerial și care ar trebui transată ca atare de acel Minister, în o afacere diplomatică, va însemna pierderea unui interes pentru noi românii uniți din Ardeal și va constitui o atingere a demnității naționale.

Cu profund devotament și înaltă stimă

București, 18 Ianuarie 1932.

LAURENȚIU OANEA,
Senator de Năsăud.

XLIV.

**Comunicare făcută de senatorul Dr. Laurențiu Oanea, în
ședința dela 6 Februarie 1932 a Senatului.¹⁾**

Domnule Președinte,

Am onoarea a interpela pe dl Președinte al Consiliului de miniștri, Ministru al Instrucțiunii și Cultelor și Ministru ad-Interim al Afacerilor Străine asupra politicii Guvernului român relativ la chestiunea mult discutată a „Statului romano-catolic” din Ardeal.

În ședința Senatului din 21 Decembrie 1931 m'am asociat comunicării dlui senator Păr. Partenie, care a atins și această mare problemă a Statului romano-catolic.

De atunci au intervenit unele fapte și s'au luat unele măsuri, pe cari le socot jignitoare pentru prestigiul Statului român, incompatibile cu suveranitatea Statului nostru constituțional, profund păgubitoare administrațiunii Departamentului Cultelor și intereselor românești.

Este inadmisibil, ca din o afacere de pură administrațiune și de ordin interior al Statului român, în mod artificial, fără nici o necesitate de Stat, să se forțeze o chestiune diplomatică, să se angajeze tratative și să se facă propuneri unui înalt factor internațional politico-ecclesiastic, prin care Statul pierde importante interese și refuză să-și exercite un drept de administrațiune interioară.

Orice tergiversare în luarea măsurilor de apărare din partea Statului român, încurajează și promovează politica iredentă de un extrem șovinism, contra României, pe care a susțin din veniturile Statului romano-catolic conducătorii mireni din Consiliul dirigent al Statului catolic, cari se confundă, cu puține excepțiuni, cu conducătorii politici maghiari din Transilvania, cari întrețin vie propagandă contra unității Statului român, propagă distrugerea Tratatelor și, în străinătate, duc contra noastră cea mai periculoasă propagandă.

Fără de importanța chestiunii și cu considerare la urgența măsurilor pe cari Guvernul ar trebui să le ia în contra funcționării ilegale a acestui organism anahronic și periculos, rog să

²⁾ Vezi Decs baterile Senatului din 6 Februarie 1932.

mi se fixeze cea mai apropiată dată pentru dezvoltarea acestei interpelări.

D-lor Senatori, ași dori ca Dl Prim-Ministru și Ministru al Cultelor, să fie de față la dezvoltarea acestei interpelări. Totuș, dacă nu va putea fi, eu vă rog, față de atitudinea Partidului maghiar din Ardeal, care astăzi, în 6 Februarie, ne-a declarat formal război pe această chestiune a Statului catolic, în modul cel mai periculos, otrăvind toate sufletele cetățenilor noștri unguri din Transilvania, să binevoiți să fiți de acord și rog pe Dl Președinte, să binevoiască a aproba să dezvolt această interpelare Vinerea viitoare.

(ss.) Dr. LAURENȚIU OANEA.

XLV.

Actualul președinte ilegal al Statului catolic intervine, în numele Partidului maghiar, la Guvern, în interesul tuturor confesiunilor maghiare cerând suspendarea unor dispoziții legale, până când legea învățământului primar va fi revizuită în spiritul Tratatelor internaționale.¹⁾

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Domnule Ministru,

Conform art. 171—184 al legii învățământului primar, fiecare comună este obligată a construi în timp de 3 ani, câte o școală nouă, în conformitate cu planurile și dispozițiile date de Minister, iar dacă a fost deja o școală în comuna respectivă, totuș comuna a fost obligată s'o transforme conform planurilor date.

Această dispoziție a legii a fost executată cu cea mai mare rigiditate în comunele minoritare și, mai ales, în Săcuime. S'a ordonat clădirea școlilor, epuizându-se fondurile comunale sau, în lipsa acestora, cu împovărarea extremă a locuitorilor.

Construirea școlilor de Stat s'a ordonat și în acele comune, în cari cele trei biserici minoritare au susținut câte o școală și asta, tocmai în timpul celei mai mari crize economice. Locuitorii minoritari, pe lângă sarcinile grele, ce trebuie să suporte

¹⁾ Inregistrată la Ministerul de Instrucție sub Nr. 137.910/911, din 11 Septembrie 1931. (Nr. 37072—1931 al Inspectoratului regional, Cluj).

pentru susținerea școlilor confesionale, mai sunt nevoiți să suporte și cheltuielile școalei de Stat, bai mai mult, sunt nevoiți să plătească și cheltuielile planurilor de construcție, cu toate că legea prevede că acele planuri sunt puse la dispoziția comunelor din partea Ministerului.

Luând în considerare criza generală economică, *cerem suspendarea clădirii noilor școli, până când noul proiect de lege asupra învățământului, anunțat de dl Ministru, va revizui legile anterioare în spiritul Tratatului internațional.*

Cu deosebită stimă

In numele parlamentarilor
Partidului maghiar:

(ss.) *Dr. E. GYÁRFÁS.*
senator.

D-Sale D-lui MINISTRU AL INSTRUȚIUNII

BUCUREȘTI.

BCU Cluj / **XLVI.** Cluj University Library Cluj

Adunarea eparhiei ortodoxe a Clujului cere denunțarea Concordatului cu Sf. Seau.

— Hotărîre adusă în ședința dela 12 Maiu 1931 și comunicată Consiliului central bisericesc și Sfântului Sinod al Bisericii ortodoxe.

„Convenția încheiată cu Papa dela Roma, fără precedent în Statul românesc și cu atât mai puțin justificată în România mare, care și-a regulat raportul intern dintre culte prin legea cultelor, fiind deoparte jicnitoare pentru Biserica noastră, prin faptul că sancționează privilegiile ursite de stăpînirile de ieri intenționate pentru distrugerea noastră, iar de altă parte fiind în contradicție cu principiile fundamentale ale Constituției, să fie denunțată, rehabilitându-se astfel prestigiul Statului și al Bisericii noastre”.

Cluj, 12 Maiu 1931.

Președinte:

(ss.) *NICOLAE IVAN*
episcop.

Secretar:

Prototereu (ss.) ANTAL.

XLVII.

**Din Moțiunea clerului ortodox al Ardealului, cu privire
la echilibrul care trebuie creat între Biserica
dominantă și între celelalte culte.**

— Votată în Congresul dela Oradea, 13—14 Noembrie 1924. —

1. Situația de drept public a oricărui Cult din țară și a tuturor în colectiv să se reglementeze prin lege de Stat, isvorită din tradiția de toleranță religioasă a Poporului Român și din simțul de dreptate politică și civică a Legislației române, ca urmare a suveranității Statului nostru național și a apărării intereselor sale de existență.

2. În special, cu privire la *cultul catolic*,

ținându-se seama de situația de drept bisericesc al acestor culte, cari atarnă integral de dispozițiile unui factor internațional și extrateritorial care este Papalitatea;

având apoi în vedere, că Papismul are pretenția de a fi putere politică de primul rang și ca atare vrea să-și întindă pretinsa jurisdicție politică peste întreg pământul (*Wynen: Die päpstliche Diplomatie*, pag. 146), deci și peste Statul Român;

că enciclica *Sapientiae christianae* dela 10 Ianuarie 1890 a papei Leo XIII, fixează dreptul de putere al Papei, de a orândui — prin înțelepciunea sa politică: *politica prudentia* — toate acțiunile membrilor bisericii, și precizează obligamentul de conștiință pentru *cetățenii catolici* din toată lumea, de a se încrede și a urma orânduirilor autorității bisericești chiar și în chestiunile politice (*Enciclica*, publ. de editura Herder, Freiburg i. Br., pag. 44—45);

că chiar și jurământul de fidelitate civică al Ierarhiei catolice se face cu rezervații mentale (cazul episcopului Széchenyi din Oradea-Mare) ca o urmare a doctrinei catolice, după care (*Moulart: Biserica și Statul*, trad. ungurească, vol. I, pag. 239), jurământul de fidelitate civică al catolicului trebuie privit prin prisma intențiilor celei care face jurământul, deci atari jurăminte de fidelitate nu ofer nici o garanție reală pentru interesele Statului Român....

Dupăce enciclicele papale, după doctrina Romei, au un caracter obligator pentru bărbatul politic catolic, în unele privințe chiar caracterul hotărârilor *dogmatice* (Dr. L. Baur., u. Dr. K.

Rieder: Päpstliche Enzykliken, pag. 55—56), mai ales că misiunea divină a Papismului... se întinde și în chestiuni sociale, civile și politice (ibid., 54):

Statul Român ortodox are datoria de a se îngrădi împotriva acestui factor de clandestină concurență politică, întemeiată în hotărârile sinodului Tridentin și în dogma vaticană despre infalibilitate, cari n'au fost promulgate nici chiar în fostul Stat ungar și nu au obținut admisiunea puterii politice de stat; — are, mai departe, Statul Român datoria de a-și apăra suveranitatea și interesele sale de existență...

Statul Român să țină seama de centrifugalismul politic al Catolicilor și să-l subordoneze intereselor Țării și Neamului nostru.

În consecință cu cele de mai sus, Regele și Guvernul României să-și rezerve dreptul de *placet regal* cu privire la dispozițiile de orice natură ale Vaticanului în ceea ce privește cultele catolice, pentru a feri țara de ingerințe neavenite din afară.

Statul catolic ardelean, care a funcționat în România în afară de legile în vigoare, să fie desființat, iar cei ce au abuzat de acea organizație să-și tragă consecințele.

Patronatul *eclesiastic ungar*, în ce privește latura sa materială și *eclesiastică să se desființeze din sarcina Statului Român*, rămânând ca în ceea ce privește *numirea* chiriarhilor și canonicilor și a șefilor ordurilor călugărești, Regele și Guvernul României să aibă cuvânt decizător, în temeiul suveranității și a apărării naționale, dat fiind caracterul politic subversiv al Papismului...

Comitetul central al Asociațiunii „A. Șaguna” a Clerului din Metropolia Ardealului este autorizat și îndatorat să facă toate preparativele necesare pentru publicarea cât mai grabnică și largă cât și pentru executarea acestei hotărâri a Congresului general preotesc din Ardeal, la caz de nevoie, să se pune la cale, pentru apărarea cauzei bisericii noastre, chiar și adunări populare din credincioșii noștri.

Raportor ȘTEFAN METEȘ¹⁾.

¹⁾ Actualmente subsecretar de Stat la Ministerul Instrucțiunii și al Cultelor.

LXVIII.

Diploma regelui polon Ștefan Báthory, prin care înființează Universitatea din Cluj, făcându-i totodată o serie de donațiuni de caracter perpetuu, pe cari, cu timpul, le-a uzurpat Statul catolic ardelean.

Noi, Ștefan, prin grația lui Dumnezeu, rege al Poloniei, Mare Duce al Lituaniei, Rusiei, Prusiei, etc. și Principe al Transilvaniei.

Spre veșnică amintire a lucrurilor și a vremurilor.

Două sunt datoriile principale ale unui Principe: dintre acestea una este ca să se mențină între ai săi Cultul divin, adevărat și curat: aceasta este cu osebire scopul statorit al omului. Celalalt (este) ca să se dea fiecăruia dreptul său: ceea ce e socotit ca temelia vieții cetățenești. În ambele noi ne-am încercat să ne distingem (intrucâtva) chiar dela începutul Domniei noastre în Transilvania: mai întâi însă (ne-am distins) în îndepărtarea greșelilor Religiei, de care a fost turburată acea provincie, oferită Nouă prin darul divin.

În aceste lucruri, n'am avut nici un plan mai înalt, decât ca, după exemplul celorlalți Principi să atrăgem în Transilvania *bărbați învățați, însemnați prin pietate și prin conduita vieții lor*: prin învățătură și prin așezămintele de evlavie ale acestora să fie pusă din nou în vechea ei stăpânire adevărata pietate, iar tinerii instruiți în studiile literare sacre și a humanioarelor să devină mai apti, unii pentru învățarea lucrurilor sacre, alții pentru a studiilor profane.

Pentru aceste lucruri fiii neamului nostru au fost siliți să întreprindă, cu mare cheltuială, foarte îndelungate călătorii în străinătate, fiindcă nici în Transilvania, nici în Ungaria nu erau Colegii sau Academii. Ba adeseori, fiind foarte multe talente strălucite, fiindcă unora nu le era cu putință să plece din lipsă de mijloace materiale, (bunurile Ungariei fiind crunt prejudiciate de puterea sporită a Turcilor), fiind întrerupte din pricina aceasta ocupațiile cu studiile, între oamenii de arme chiar și practicile pietății au lăncezit și a fost înlăturată orice rafinare a vieții.

Drept aceea, pentruca să părem că am trăit și pentru Dumnezeu și pentru oameni, ba încă ne-am câștigat merite și față de posteritate, după dreapta noastră știință și după deplina noastră hotărîre, împărțându-ne planurile cu preafericitul în Hristos Părinte și Domn, *Papa Grigorie XIII, P. M.* și cu prea-

strălucitul Principe și Domn *Cristofor Bathory de Somlyo*, Voivod al Transilvaniei și Comite al Secuilor, fratele nostru prea iubit; pe lângă aceasta, trimițând scrisori Venerabilului *P. Laurentiu Magius*, doctor în Sf. Teologie, provincial al Ordinului Iezuiților în Boemia și Austria; am hotărît să înființăm un *Colegiu al Ordinului Iezuiților în Claudiopolis*, adică Cluj, oraș al Transilvaniei, așezat la hotarul Provinciei, frecventat de mulțimea oamenilor din Ungaria, Polonia și din alte locuri.

Ne-am gândit cu atât mai mult la ordinul acesta al Iezuiților, cu cât el a dat dovadă deja, aproape la toate popoarele creștine, că din așezământul lui renumit și folositor, atât Bisericii cât și *Statului*, și din sarcina pe care o are după regula sa, este apt să instruiască tinerimea atât în studiile sacre, cât și în umanioare și în toate disciplinele și moravurile bune; și cu cât acești părinți sunt obligați ca, cu sârguință să se ocupe de cultivarea minții și de mântuirea sufletelor, atât în biserică, cât și în școli, în slujbe pioase și în învățături mai înalte.

De aceea Noi, din considerația și din cauza acestei binefaceri ale amintitului Ordin al Iezuiților, care (binefacere) trebuie să fie arătată din partea ei prin propagarea pietății, religiei și bunelor moravuri pentru... noastră față, de religie, umanioare și însăși provincia noastră Transilvania, de a cărei bună stare, folos, cultură, și podoabă am voit să ne îngrijim prin aceasta, din deplina noastră știință și din sufletul nostru bine chibzuit și după hotărârea necântărită, fundăm, facem, întemeiem, prescriem și ridicăm în numele sacrosanct al lui *Isus Hristos, Domnul nostru*, un colegiu al Ordinului Iezuiților, în cetatea noastră Claudiopolis, numită și Kolozsvár, și îl înzestram cu bunurile și veniturile pomenite mai jos. *Vrem ca această fundație să dăinuiască în toate vremile viitoare și în vecii vecilor.*

Dăruim amintitului Ordin al Iezuiților (adăugându-se și aprobarea apostolică) mănăstirea părăsită, odinioară a Ordinului Fraților *Franciscani*, ridicată din dărnicia regilor *Ungariei*, în strada *Farkas*¹⁾ și învecinată cu zidul cetății, împreună cu biserică, grădinile, curțile, turnurile și cu toate locurile în jur aflate, aproape de zidurile cetății, al căror folos și proprietate le-au avut din vechime amintiții frați *Franciscani*. În afară de aceea (mai dăruim) și casa apropiată, în care odinioară locuiau surorile călugărite, cu toate lucrurile cari depind de ea în orice chip, pentru ca în ea să se înalțe o școală. Aceste locuri și acest Ordin al Iezuiților le eliberăm de orice jurisdicție, sarcină și servitute civilă, iar clauzele seculare și acele care nu aparțin

¹⁾ Astăzi (1932) M. Kogălniceanu (N. A.)

forului eclesiastic *sunt rezervate numai prea strălucitului și prea iubitului nostru frate mai sus pomenit și celorlalți urmași ai noștri.*

Iar pentru ca acestui Colegiu instituit de către Noi, după cum s'a spus mai sus, să nu-i lipsească nimic, nici în ce privește drepturile, podoabele, preeminențele, după datina celorlalte Academii din lumea creștină, *din deosebita noastră grație regească*, în temeiul celor de față, hotărâm și decretăm, ca aceia care s'au îndeletnicit laudabil cu *studiile ebraice, grecești și latinești* și după aceea ar voi să ajungă, după hotărârea Colegiului, la gradul oricăreia dintre facultăți, sau de *Teologie* sau de *Filosofie*, să poată fi promovat la gradele de: *bacalaureat, magistru și doctorat.*

Această promovare să aibă așa de mare drept, demnitate, înfațetate și podoabă, cât au și pot avea de obicei promoțiile de acest fel în *Acemiile Italiei, Franței, Spaniei și Germaniei.* Iar acest lucru să fie sancționat și prin autoritatea Prea Inaltului Părinte și intervenim la Scaunul apostolic ca acest Colegiu să obțină din toate părțile privilegiile unei adevărate Universități.

Iar pentru întreținerea acestui Ordin am dat, am donat și am oferit amintitului Colegiu al Ordinului Iezuiților *Abazia Prea fericitei Fecioare Maria din Colosmonostor (Mănăstur)*, cu satul vechiu, care este aproape unit cu suburbia amintitei cetăți *Kolozsvar* și cu altele în întregime și cu toate posesiunile *Bács, Jegenye, Kajanto*, aflătoare în comitatul *Kolozs (Cojocna)*, care, fiind socotite și *cumpărate pe propriile noastre cheltuieli*, intrând în posesiunea amintitei Abații, au fost restituite numitei mănăstiri din *Colosmonostor*, și totodată (le dăruim) cu toate folosițele și dependințele, cu locurile arabile, cultivate și necultivate, cu ogoarele, livezile, pășunile, câmpurile, fânațele, pădurile, codrii, cu munții, văile, cu piscurile, viile, grădinile și locurile de viță, cu apele, râurile, heleștaiele, pescăriile, cursurile de apă, cu morile și locurile lor: într'un cuvânt toate folosițele și dependințele lor; deasemenea, cu dijmele de pe vin, grâu, orz, ovăz, secară, în, cânepă și de pe alte cereale și legume produse ale pământului, și cu toate celelalte lucruri cu orice fel de numire, ca: vâmi, dări, pentru transportul pe apă, pentru negoțul cu vin etc. etc. aparținătoare numitei Abații, iar posesiunile mai sus numite — pe temeiul acestei diplome — le dăm, le donăm și le conferim deodată cu drepturile cari se cuveneau din vechime foștilor posesori, înăuntrul adevăratelor și vechilor lor hotare, — *numitului Colegiu al Ordinului Iezuiților*, cu tot dreptul, dominiul și proprietatea, pentru totdeauna, irevocabil și de veci.

Stăpânirea reală de fapt a acestora amintite mai sus o dăm și o concedem prin diploma de față, acordându-le deplină putere de a administra și de a schimba veniturile acelorora, cum le convine, după norma și obiceiul așezământului lor.

Apoi stabilim ca, Colegiul și... să fie libere și scutite de orice contribuții și sarcini, atât ordinare cât și extraordinare. La aceasta — pentruca cu atât mai mult să aibă timp liber pentru lucrurile divine și pentru studii — hotărâm ca toate cauzele aceluia Colegiu, care pot să intervină cu nobilimea sau cu oricine alt cineva, pe tema bunurilor, să fie apărute la judecătoria, de către directorul nostru de procese și de către cel al succesorilor noștri.

Înfărsiț, făgăduim cu cuvântul nostru regesc, că toate la un loc și fiecare din cele spuse până aci, în parte trebuie să fie observate și păstrate totdeauna, întărite, trainice și neclătinate. Totodată rugăm pe prea ilustrul și prea iubitul nostru frate mai sus pomenit și pe toți urmașii noștri, ca să mențină și să păstreze cu credință și sânguință această *Fundațiune* a noastră, *cu toate dependențele*: și toți, pentru gloria lui Hristos și pentru folosința tuturor, să se gândească la acestea, ca să aibă în toate timpurile urmări bune.

Derogăm și voim să se deroage prin această diplomă a noastră dela toate legile, constituțiunile, decretele, statutele, obiceiurile și dela toate acele dispozițiuni, cari se împotrivesc sau s'ar putea împotrivi în viitor prescripțiunilor privitoare la această fundațiune, constituire și ctitorie a noastră.

Spre deplina încredințare a tuturor acestora, am iscălit această diplomă cu mâna noastră și am poruncit să fie sigilată cu sigiliul nostru atârnat, care este folosit pentru afacerile Transilvaniei.

Dat de mâna Magnificului, credinciosului și într'adevăr iubitului nostru Martin Bezevicz, cavaler și cancelar al nostru pentru Transilvania, și de mâna Căpitanului zis Stargas. În cetatea noastră regească Vilno, 12 Mai, anul 1581, și al cincilea al Domniei noastre¹⁾.

¹⁾ Vezi observația dela documentul următor.

XLIX.

Diploma prin care regele polon Ștefan Báthory înființează un internat pe seama studenților Universității din Cluj, fără considerare la religie, — internat uzurpat, cu timpul, de Statul catolic și întrebuințat pentru scopuri potrivnice Statului român.¹⁾

Noi, Ștefan din mila lui Dumnezeu, rege al Poloniei, Mare Duce al Lituaniei, Rusiei, Prusiei, Moscoviei, Chievului, Voliniei, Podlachiei, Livoniei etc, precum și Principe al Transilvaniei.

Incredințăm aducerii aminte, prin cuprinsul celor de față, înștiințând pe toți cari îi privesc, că moi mai întâi pentru pietatea noastră față de Dumnezeu cel prea bun și prea mare, pe care o socotim mai presus decât orice, apoi pentru acea grijă și pentru acel zel pe care le depunem întru promovarea cât mai largă a religiei creștine, înfărsit, pentru acea dragoste specială față de națiunea noastră ungară, n'am zăbovit cătuși de puțin să facem acele lucruri, pe care le-am socotit că privesc bună starea, podoaba și interesul provinciei noastre Transilvania. E adevărat că ne-am îngrijit înainte de toate ca mai mulți bărbați învățați și pioși **din ordinul Iezuiților să se ducă** în această țară, pentru a instrui tinerimea în pietate și în disciplinele oneste, din care vine tot rostul culturii, să-și facă acolo locuințe, să deschidă școli și, fiind alungată pe încetul barbaria pe care o aruncase vitregia vremurilor, să aducă acelor oameni cele mai mari foloase. Și spre înstituirea și îndeplinirea mai bună a acestora, am dat Părinților din ordinul Iezuiților și le-am fundat un Colegiu măreț, le-am procurat veniturile necesare, am clădit școli și ne-am îngrijit din belșug de toate lucrurile cari le erau spre folosință.

Așezând toate acestea după rostul lor, nici acel lucru nu l-am trecut cu vederea ca să producem, ca și o recoltă bogată,

¹⁾ Documentul publicat în latinește, în O. Ghibu: Un anahronism și o sfidare, — Statul rom. cat. ardelean, Cluj, 1931, — după Dr. C. Erdélyi: A kolozsvári rom. kath. főgymnázium története, Cluj, 1898. Traducerea românească este făcută de N. Laslo, preparator la Institutul de studii clasice de pe lângă Universitatea din Cluj, și revăzută de Dr. C. Marinescu, profesor de Istorie universală la aceeași Universitate.

un mare număr de adolescenți nobili și tineri, aplicați spre studii și să-i creștem pe cheltuiala noastră, întru nădejdea pietății și a laudei literelor.

Astfel, fiindcă prea fericitul întru Christos părinte Papa Grigorie al XIII-lea, din iubirea și dărnicia sa față de neamul nostru unguresc, a hotărât să aducă oarecari ajutoare împreună cu noi, adăogăm amintitului Colegiu al ordinului Iezuiților din Cluj, Transilvania, împreună cu școlile deja ridicate, și un Seminar al tinerilor nobili și de jos, care din cauza micii lor averi nu-și pot cultiva mintea cu literele, un Seminar, în acea formă, chip și fel, de care în alte provincii de Nord Reverendul Părinte Antonius Possevinus din ordinul Iezuiților a obișnuit să întemeieze, și care a fost trimis în numele Sf. Părinte atât pentru acest lucru, cât și pentru altele și în care formă va întemeia și în acest loc (un Seminar). La aceste cheltuieli anuale oferim și adăogim pentru totdeauna suma de 1000 ducată de aur ungurești, din darea cathedralică a pastorilor sau a plebanilor sași transilvăneni, sub condiția ca acești bani, dimpreună cu cei pontificali, să fie administrați de cei în grija cărora sunt încredințați, numai spre folosința tinerimei studioase lipsite de mijloace, pentru nevoile și pentru hrana ei, și să se cheltuiască totdeauna în mod cinstit și cu bună credință. În afară de aceasta, prin scrisoarea de față, cu toată severitatea încredințăm și îi poruncim ție, crediciosului nostru iubit, Magnificule Ladislau de Sombor, consilier al nostru și arendator al dijmelor noastre din Transilvania, și altora care vor fi orânduiți în această slujbă în cursul vremurilor, adică celor de față și celor din viitor, ca ori de câte ori veți fi cercetați cu aceste scrisori ale noastre, totdeauna, în fiecare an, să numărați și să depuneți în întregime prefectilor și procuratorilor susnumitului Seminar, suma amințită de bani (provenită) din impozitul prescris asupra plebanilor. Și altfel nu veți face.

Întru amintirea veșnică a respectării cu statornicie a acestor lucruri, am iscălit cu mâna noastră această scrisoare și am poruncit să fie întărită cu sigilul nostru secret, atârnat, de care ne folosim în afacerile Transilvaniei.

Dat, în cetatea noastră regească, Nepolomicensis, în ziua 13-a a lunei Februarie, anul Domnului 1583 și al 7-lea al Domniei noastre.

L.

Memoriul prin care Staturile evangelice și reformat din Transilvania protestează la Regele Friedrich Wilhelm I al Prusiei, în contra impunerilor la cari autoritățile de stat ardeleni i-au obligat, în beneficiul bisericii catolice academice din Cluj. ¹⁾

Prea umilul Memorial al delegatului Statelor Evangelicilor din Ardeal, către Sacra Majestate Regală a Prusiei, prea milostivul Stăpân.

Dat în Berlin, la 23 Noemvrie 1709.

Biserica evanghelică din Ardeal se prosternă cu rugămintă la picioarele Majestății Voastre. Înșir motivele, cari o silesc la aceasta.

Ardealul a fost mult timp Principat liber și acest lucru l-a recunoscut toată Europa cu prilejul păcii de Vestfalia.

În cele din urmă, la 1686, a stat de partea Împăratului Roman, pentru apărare reciprocă. Atunci, și din nou la 1691, a rămas asigurată libertatea civilă și religioasă.

Însă din toate acestea nu s'a împlinit nimic. Dreptul de liberă alegere l-au violat, pe Principele legitim l-au alungat, provincia au încărcat-o cu dări mari și oșteni mulți au chinuit-o până la sânge. Dar nu vreau să pomenesc decât despre neajunsurile aduse religiei evanghelice. E ușor de văzut, cum s'a transformat în jale înflorirea ei de odinioară.

În Cluj catolicii au ridicat biserică, împotriva legii, prin dare comună; cheltuielile le-au încasat fără nici un drept dela preoții sași evanghelici, sub numele de „cathedratio“, impunând, nu peste mult timp, și Academia. Din biserica din Cetatea veche (Ovár) au scos pe stăpânitorii legali, reformați.

Iezuiții au ocupat cu forța militară o mare parte a Colegiului reformat din Alba-Iulia, pe seama școlii lor.

S'au așezat și la Târgul-Mureș, și chiar și în Sibiu, unde nu este nici un catolic, și-au procurat locuință stabilă și, refuzând biserica părăsită oferită lor, au voit să ocupe biserica evanghelică din Piață, dela care faptă i-a oprit numai izbucnirea răz-

¹⁾ Documentul, publicat în limba maghiară — cu unele părți în latinește, în *Történelmi Tár*, Budapesta, 1882, pag. 157—159. — Traducerea românească e făcută de Dl Dr. Ioachim Crăciun, asistent la Institutul de Istorie națională de pe lângă Universitatea din Cluj.

boiului. Școală au înființat totuși, primind copii sărbi și alți copii străini.

Pe Andrei Illyés l-au pus episcop, cu toată împotrivirea legii și a Staturilor.

Catolicii au pretins la început egalitate și apoi preponderanță în fundații, cu toate că abia constituie a 10-a parte față de confesiunile celelalte. Dintre familiile nobile le aparțin lor foarte puțini și de aceea au ridicat la rang de baron oameni de jos, pe cari îi recomandă (la aceasta) numai religia papistașă. Pe aceștia i-au făcut funcționari, îndepărtându-i pe cetățenii (celalți), din cauza religiei.

Orfanilor nemeșilor reformati le-au dat cu forța creștere iezuită.

Zelul pentru promovarea religiei papistașe era așa de mare, încât oricine socotea că trebuie s'o îmbrățișeze, oricât era de nelegiuit, ucigaș, desfrânat, își găsea adăpost; cei vinovați erau eliberați din închisori, datornicilor li-se iertau datoriile. Cu un cuvânt, toate rușinile erau acoperite de impunitate cu vestmântul larg al religiunii pontificale, batjocorindu-se legea și disprețuindu-se dreptatea.

Pe cei cari se întâlneau cu o procesiune, îi forțau cu bătăi, câteodată cu sabia, să îngenunchie.

Pe Valahi și pe ceilalți ortodocși, nefiind primiți între băștinași, nici ca națiune, nici ca religie, ci tolerați pentru exploatare, la bunul plac al locuitorilor, îi convertesc, în dauna nobililor, la religia papistașă, fără voia lor, pe preoți îi câștigă cu forța, sau cu vorbă bună, de partea lor, pe cari, împreună cu căpetenia lor numită vlădică — pentru a fi pe placul poporului nepriceput, îl numesc și arhiepiscop — i-au scos de sub supremația episcopului reformat, de care țineau după lege. Sfătuitorul arhiepiscopului este iezuit. Toate acestea le fac, ca prin înmulțirea numărului credincioșilor și a împrăștierii lor pretutindeni, violând legile din 1615 și 1630, să le poată ocupa bisericile și școlile.

Dar nici nu se poate descrie mizeria, care a îndemnat pe locuitori la războiul nimicitor.

De aceea se îndreaptă trimișii noștri către sprijinul Majestății Voastre ca, *dupăce pacea n'a fost călcată din vina lor*, să se milostivească (Majestatea Voastră) prin influința ce o are, a-i reaseza în drepturile lor bisericești și politice.

Faceți astfel Majestatea Voastră, ca la cele mai apropiate tratative de pace să fie adusă în discuție și starea bisericii evanghelice din Ardeal și la ele să poată lua parte și solii săi.

Va fi vrednică de a fi preamărită în toată Europa fapta pioasă a Majestății Voastre Regale, a cărei măreție o vor răspândi

amvoanele bisericilor din Ardeal în semnul gratitudinii vecinice, analele o vor povesti urmașilor și în băștinașa limbă ungurească, în mai curată credință, va venera pe liberatorul său, și prin stăruitoare rugăciuni va implora să fie răsplătit pe căile milei cerești”.

(Iscălit) *Delegatul Statelor Calvinilor și Evangelicilor din Principatul Transilvaniei:*

STEPHANUS DOBOZI.

LI.

Declarația făcută de călugării iezuiți în fața Staturilor și Ordinelor ardelene, la 30 Iunie 1744, cu privire la natura de drept a averilor lor ¹⁾

Idgenus foundationes non tam commodi et emolumenti nostri, sed boni publici, pietatis et bonorum artium, juventutis patriae dignis moribus et litteris imbuendae gratia constitutae fuerunt, quarum nobis administratio magis, quam dominium concredita.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

LII.

Dispozițiile Impărătesei Maria Terezia cu privire la averile fostului Ordin al Iezuiților, din cari s'au constituit Fondurile uzurpate mai târziu de Statul catolic.

I.

Impărăteasa declară, într'o scrisoare adresată „regelui catolic“, Carol III, al Spaniei, că nu admite amestecul Papei în chestiunea averilor foștilor Iezuiți, ci își rezervă sieși dreptul de a dispune de ele.

... Fără a voi să-l opresc, trebuie să-i împărtășesc că n'aș putea să-i acord Papei dreptul de a dispune de bunurile și de personalul Societății (Iezuiților). Noi nu vom admite niciodată

¹⁾ Vezi *Finánczy Ernő*: A magyarországi közoktatás története Maria Theresia korában, Budapest, 1899—1902, vol. II, pag. 162.

...acea cluază și credem că suntem în drept de a cere ca Papa să ne trateze așa cum s'a procedat în Spania, Franța, etc. și să schimbe acea parte a Bulei, în conformitate.... Dar, pentru a nu împiedeca publicarea Bulei, dacă Papa nu găsește putința să o schimbe conform dorinței noastre, noi vom regreta de a nu putea admite nici o dispoziție cuprinsă în Bulă cu privire la chestiunea aceasta, chiar dacă se va publica. În dorința de a crușa Sfântului Părinte și nouă înșine această neplăcere, m'am crezut dator să intru în acest amănunt față de Majestatea Voastră în scopul de a o remedia, și nevoind altceva decât să fie înțeleasă. În ce privește toate bunurile lor (Iezuiților) noi socotim să facem întocmai ca la Dvoastră, și anume, să nu întrebuințăm nimic decât pentru binele sfintei noastre Religii și al Statului....¹⁾

II.

Papa Clement XIV comunică Impărătesei că are încredere în modul în care aceasta va întrebuința averile din chestiune.

E foarte departe de inima noastră de a voi ori cât de puțin să diminuăm sau să tulburăm drepturile legitime și autoritatea Suveranilor, și mai puțin ale Majestății Voastre.... Avem încredere că bunurile zisei Societăți vor fi întrebuințate de Majestatea Voastră spre binele sfintei noastre religii și al Statului, unind și combinând, după cum se cere, aceste importante obiecte.

III.

Măsurile Mariei Tereziei în vederea preluării averilor ie-zuite. — Din ordinul dat Cancelarului, Conte Eszterházy,

Averea Iezuiților „revine de aci înainte Statului, cum onere et comodo”¹⁾. Preluarea averii se va face de un „Comisar” al Cancelariei aulice, care, în înțelegere cu Comisarul Camerei erariale va lua în seamă „nomine Camerae”, întreg inventarul.

IV.

Impărăteasa stabilește că averile foștilor Iezuiți, — fie că provin din donațiuni regești, sau din donațiuni particulare — revin Statului, ca „fiscalități”.

Die übrigen Güter aber, welche ad Titulos Beneficiorum

¹⁾ Vezi: Alfred Ritter von Arneth: Maria Theresia's letzte Regierungszeit, Vienna, 1879, vol. III, pag. 566.

Ecclesiasticorum nicht gehören, sondern von der erloschenem Gesellschaft durch königlich oder auch privat Donationen acquiritet worden, sind als Fiscalitäten anzusehen, die der Krone anheim gefallen....

V.

Instituirea unei Comisiuni mixte, de Stat, pentru administrarea provizorie a moștenirii dela Iezuiți.

Chestiunile în legătură cu moștenirea rămasă pe urma Iezuiților, Maria Terezia le relegă, în primii ani, unei Comisiuni mixte, constătătoare din reprezentanți ai Consiliului Locotenențial și ai Fiscului, — numită: *Commissio mixta in Iesuiticis ordinata*, — sub conducerea contelui Francisc Balassa ¹⁾.

VI.

Impărăteasa înființează Fondul de studii și îl dă în administrația autorităților de Stat.

„Eiusdem (Fundi studiorum) administrationem jurisdictioni politicae et respective Commissioni studiorum ex gremio Consilii Nostri Regii Locumtenentialis peculiariter constituat sub inspectionem eiusdem Consilii atque suprema directione et dispositione Nostra regia Nobis fundamento legum regni alioquin competente, deferimus“.

VII.

Scopul acestor averi îl determină intențiunea Impărătesei.

La 22 Maiu 1775, prin rescriptul adresat Camerei aulice ungare, Impărăteasa lua noi măsuri cu privire la averile foștilor iezuiți. „In conformitate cu intențiunea mea — zicea Impărăteasa — acestea vor avea să fie întrebuințate pentru gloria lui Dumnezeu și pentru prosperitatea Impărăției“ ²⁾.

VIII.

Nu origina averilor hotărește caracterul lor, ci exclusiv „grația împărătească“.

La 9 Noemvrie 1777, Impărăteasa declară, pentru evitarea oricărui echivoc :

„Pentru ca dispozițiile mele cuprinse în introducerea acestei note, să nu poată duce vreodată la rătăcire sau la interpretări:

¹⁾ O. c., II, pag. 163.

²⁾ *Finánczy E.*, o. c., II, pg. 435.

neveritabile, țin să le dau aici lămurirea deplină, în sensul, că, după conținutul rezoluțiilor mele, date în această chestiune, în anul trecut și în anul acesta, „cu excepția celor cari aparțin *ad titulos beneficiorum ecclesiasticorum*, adică a bunurilor ex-iesuite, rămase actualmente inaltimeabile, toate celelalte trebuie să fie considerate ca fiscalități revenite Coroanei, în adevăr, și în cel mai precis înțeles al cuvântului, iar valoarea lor are să rămâie afectată pentru Fondul de studii, *exclusiv din grația Mea*”¹⁾.

IX.

Inscripția pusă, la 1771, de Maria Terezia pe biserica Orfelinatului din Sibiu și ștearsă, la 1926, de conducătorii Statului catolic, pentru ca să nu se mai poată vedea caracterul de instituție filantropică generală a Orfelinatului.

Divis manibus Francisci I. R. I. Aug. conjugis desiteratissimi Maria Theresia R. I. regina apostolica educationi pauperis iuventutis patriae commodis posuit, anno MDCCLXXI.

LIII. BCU Cluj / Central University Library Cluj

Originea fondurilor administrate de Statul Catolic, așa cum o arată președintele Administrației fondurilor publice din Ungaria, I. Forster. ²⁾

„Fondul religionar a fost întemeiat la 1776 din averea Iezuiților; Fondul de studii a fost întemeiat la 12 Maiu 1581, cu prilejul înființării colegiului din Cluj, prin donarea din partea lui Ștefan Báthory, a bunurilor abațiale din Mănăstur și prin averea ordinului iezuit, desființat la 1773, iar Fondul școlar elementar s'a înființat, respectiv s'a dotat, din Fondul cameral”.

Fondul Terezianului s'a compus din veniturile Universității săsești, din taxele încassate dela dispensele de căsătorie ale acatolicilor, din veniturile Loteriei din Sibiu, din taxele de vamă după vinurile aduse din Țara Românească și din partea cuvenită Erariului după moștenirea rămasă pe urma fostului episcop ortodox român, Dionisie Novacovici și din două donațiuni făcute de catolici ³⁾

¹⁾ Id., pag. 456.

²⁾ I. Forster, o. c., pg. 352.

³⁾ Veszely, o. c., II, 100.

LIV.

Românii ardeleni respinși dela stipendiile de stat.

Națiunea română „speră aceasta cu atât mai sigur, cu cât știe că fiii ei au fost scoși de mult prin Guvernul Transilvaniei, cel compus numai din Maghiari și Sași, dela participarea stipendiilor din fonduri publice și din cassele de contribuție ale Transilvaniei destinate dela preainaltele locuri pentru formarea științifică a junilor Transilvani, cu toate că ea, ca cea mai numeroasă, a contribuit la Stat partea cea mai mare, și prin urmare a conferit cel mai mult spre formarea fondurilor scolastice”.

Viena, 6 Aug. 1850.

*TIMOTEIU CIPARIU, A. TREB. LAURIAN, VASILE CIUPE
IOAN MAIORESCU ¹⁾.*

LV.

Contractul prin care Fondul Academiei regești de studii vinde Provinciei (Statului) imobilul pe care, mai târziu, s'a construit Universitatea de astăzi, — Contract despre care Statul catolic susține că stabilește atât caracterul catolic al Fondului de studii, cât și dreptul de proprietate a sa asupra acestui Fond.

Nr. 2369/1830, ad : 5011/1833
951/1874 1049/1874

Subscriși prin această scrisoare contractuală dăm de știre tuturor celor de acum și celor din viitor, cum Excelența Sa baronul Ignatie Szepesy, episcopul din acea vreme al Ardealului, făcând prin raportul său din 5 Februarie 1822 propunere Guvernului Regesc, ca din pricinile de el arătate, Colegiul cel nou și cel vechiu al Iezuitilor din Cluj să fie vândut, iar Consiliul Superior de Direcție regesc găsind de bine, ba chiar de trebuincios, ca numitul Colegiu să aibă clădire proprie, în acest scop Comisia Literară Catolică a recercat confidențial pentru învoiala necesară și întregul Guvern, voind ca această dorință ținând binele și gloria patriei să fie dusă la îndeplinire, a su-

¹⁾ Cf. revista „Transilvanis”, 1884, pg. 89.

¹⁾ Originalul în limba maghiară, aflător la Cartea funduară din Cluj. Traducerea se datorește dlui Ioan Moga, asistent la Institutul de Istorie națională de pe lângă Universitatea din Cluj.

aplicat la Majestatea Sa pentru încuviințarea acelei vânzări, iar M. Sa Cesaro-Crăiască s'a milostivit, prin decretul regal datat cu No. curții 304 din 23 Febr. 1826 și cu No. gub. 2067 din acelaș an, a aproba ca cele două edificii așezate între așa numitele străzi Belső Farkas, Torda și Belső Királyi, hotărnicindu-se dinspre răsărit cu fundul clădirii Teatrului Național, iar cu colțul dinspre miazănoapte-apus fiind vecine cu biserica Academiei, cari clădiri au fost mai nainte ale Ordinului Iezuit, iar după desființarea acestuia au fost făcute proprietatea Fondului de studii academic regesc și în cuprinsul cărora, dela anul 1790 începând, își avea locuința permanentă Consiliul Superior de Direcție Regesc, din suma de bună voie oferită și stabilită prin evaluare legală de Nobilimea cu jurisdicție regnicolară, de Națiunea Săsească, de orașele libere regești și comunele rurale, precum și de locuitorii acestora, exceptând populația birnică, să fie cumpărate cu drept de succesiune.

Potrivit acestei grațioase încuviințări regești, în urma rescriptului Consiliului Superior de Direcție Regesc din 14 Iunie 1829 cu No. gub. 4496, întrunindu-ne în camera numitelor clădiri ale Colegiului din orașul liber crăesc al Clujului, în care cameră ținea obișnuit sedințele Consiliul Superior de Direcție Regesc, de o parte episcopul ardelean Nicolae Kovács de Tresznád, Góncz, Ruzskai, contele Ioan Kornis vice-președintele Comisiunii juridice a Guvernului Regesc și contele Iosif Bánffy de Losoncz consilier gubernial, ca reprezentanți ai Administrației Fondului de Studii, de altă parte Daniil Klein de Strassenburg, baronul Sigismund Katona de Magyarberkés și Alecu Cserei de Aita-Mare consilier gubernial, ca reprezentanți ai celor trei staturi regnicolare, anume a națiunilor Ungurească, Săsească și Săcucească, făcând fiecare cu prilejul negocierilor amănunțite a contractului ce urmează a se încheia oferte potrivite dorințelor Corpurilor Legiuitoare regnicolare, constituindu-se pentru încheierea acestui contract delegații constatați de către Consiliul Superior de Direcție Regesc prin apel nominal asupra punctelor cari vor forma actul vânzării și al cumpărării clădirilor și terenurilor în discuție ne-am învoit în felul următor, anume:

I. Fondul de Studii, ca parte vânzătoare a numitelor clădiri și terenuri, predă și lasă acestea în proprietatea Provinciei pentru preț definitiv de 60,894, adică șaizeci de mii opt sute nouăzeci și patru fiorini convenționali de argint — un fiorin renens fiind socotit cu trei husoși sunători de argint de valoare integrală — cu drept de succesiune și pe lângă angajamentul evicțiunii legale, astfel că

II. Numitele clădiri și terenuri vor rămânea supuse în fa-vorul Fondului de Studii, următoarelor servituți:

a) Sacristanul bisericii va avea locuință liberă și gratuită în o cameră care și până acum a servit la acest scop, aflătoare în partea inferioară a edificiului nou, ținând de această cameră și câmara de lemne de sub scară.

b) Clopotarul va primi „sălaș” potrivit în vre-un unghet al clădirii Colegiului.

c) Pe scările cari duc din curtea primă la criptă și sacristie va fi intrare liberă în corul bisericii.

d) Trecere asemănătoare liberă va mai fi pe scările vechi clădiri la turnurile bisericii și la corurile aurite din etajul su-prior.

e) Intrarea pe scările cari duc în turnul Observatorulu Astro-nomic aflător în curtea de dinapoi, lipit de o parte a clădirei noi, să rămână ca servitute asupra Provinciei și cât timp va fi Ob-servatoriul acolo ea va fi liberă, cu toate acestea de menținerea în bună stare a scărilor și a zidurilor turnului până la Obser-vator se va îngriji Provincia, iar de bunăstarea zidurilor și a-coperișului Observatoriului se va îngriji Fondul de Studii. Iar când Observatoriul va fi așezat în altă parte, turnul cu toate ale lui va rămâne pe veci Provinciei.

f) Cheltuielile pentru întreținerea ceasului din turnul bise-ricii vor fi suportate pe jumătate de Provincie.

III. Autoritățile cari cumpără pe seama Provinciei prin per-soana delegaților lor acum, se introduc formal în proprietatea numitelor clădiri și terenuri, cum însă suma mai sus hotărâtă nu va fi vărsată dintr'odată în Fondul de Studii, Provincia va fi obligată a plăti pentru capitalul neachitat interesele legale până la termenul când întreg prețul clădirilor în suma de 60894 fiorini conv. se va vărsa efectiv în Fondul de Studii.

IV. Rămâne în vigoare dreptul Fondului de Studii, ce ori când, cu trecerea vremii, când țara ne mai având nevoie de ele, va pune în vânzare din nou clădirile și terenurile în dis-cuție, pe acestea, întocmai, precum în prezent le vinde cu pre-țul de evaluare de acum, așa și atunci, fără a ține seamă chiar dacă pentru alte clădiri și terenuri se oferă mai mult, tot ase-menea să le poată cumpăra cu prețul lor de atunci legal eva-luat, numitele clădiri și terenuri numai în acel caz putând fi vândute străinilor, dacă Fondul de Studii n'ar voi să le cum-pere pe seam sa. Mai departe

V. Autoritățile ofertante, adică Provincia, ca parte cump-rătoare va da Fondului de Studii susnumita sumă de 60894

florini conv. de argint, nu însă suma întreagă dintr'odată, ci pe măsura ce Corpurile o vor strânge pe rând, în rate, o vor vărsa (administra) în Fondul de Studii.

VI. Provincia se obligă a se îngriji de servituțiile înșirate în punctul al doilea.

VII. Provincia nu se opune rezervei ridicate de Fondul de Studii, potrivit căreia precum își rezervă drept de preemțiune pentru cazul când clădirile și terenurile cumpărate vor fi puse oricând în vânzare, deasemenea și pentru altele, ca acele clădiri și terenuri, după cum în prezent le vinde cu prețul de evaluare de acum, sau în cazul că sunt făcute din nou vânzătoare, să le poată cumpăra cu prețul de evaluare de atunci.

VIII. Autoritățile ofertante doresc a face această cumpărare în folosul Provinciei, cu rezerva bine lămurită ca

a) Clădirile și terenurile cumpărate să nu poată fi întrebuințate pentru nici un alt scop, nici public, nici particular, decât ca în ele să aibă localul oficial Guvernul Regesc și Dicasteriul lui și ca local stabilit pentru adunările mari și mici regnicolare și lucrările lor oficiale, cu un cuvânt să fie casa praetorială a țării.

b) Oricând și din orice motiv s'ar întâmpla vre-odată ca clădirile și terenurile acum cumpărate să fie făcute vânzătoare, asupra sumei de răscumpărare a lor nimeni să nu dispună, decât Staturile reunite regnicolare, sau dacă în acel timp nu va fi Dietă, să decidă Autoritățile guberniale ofertante după ținerea concursului proporțional, pentru ca suma strânsă acum pentru binele public, în astfel de cazuri să se folosească pentru scopuri viitoare.

c) Suma acum colectată din danii de bunăvoie, în afară de cazul că o decide Dieta, sub nici un pretext și nici un titlu să nu fie luată drept criteriu pentru impunerea cotelor asupra clasei nobilitare, nici să nu lase în urma sa obligativitate, ci odată pentru totdeauna fiind dată, acel Fond va suporta de aici încolo bunăstarea clădirilor, care a suportat până acum impozitele asupra acestora.

IX. Ofertanții doresc ca după consumarea prezentului contract cele trei națiuni regnicolare să fie introduse, prin comisarii emiși din sânul lor, cu toate formele legale, în posesiunea clădirilor și terenurilor cumpărate.

X. Ambele părți doresc ca prezentul Contract să se expedieze în două exemplare solemn autentificate, unul dându-se Fondului de Studii ca vânzător, iar celalt Provinciei *pro futura jurium suorum cautela*.

Despre care învoială săvârșită în condițiunile de mai

sus și aprobată de Guvernul regesc, dăm această scrisoare contractuală, întărită cu iscăliturile numelor noastre proprii și a pecetelilor noastre pentru mărturie în viitor.

Cluj, în ziua de 21 Noemvrie, anul 1829.

Reprezentanții Administrației Fondului de Studii, ca parte
vânzătoare:

L. S. *NICOLAE KOVÁCS* m. p., episcop ardelean.

L. S. *CONTE IOAN KORNIS* m. p., V.-Prezident Gubern.

L. S. *CONTE IOSIF BÁNFFY* m. p., Consilier Gub.

Deputații celor trei națiuni alcătuitoare a Provinciei:

L. S. *DANIIL DE STRASSENBURG* m. p., Consilier Gub.

L. S. *SIGISMUND KATONA* m. p., Consilier Gub.

L. S. *ALECU CSEREI DE AITA-MARE*, m. p., Consilier Gub.

LVI.

Ce a stabilit Comisiunea exmisă de Parlamentul ungar, la 1872, cu privire la natura de drept a Fondului religionar și a Fondului de studii.

„... Din toate acestea este evident că regii noștri nu au cedat. nici odată statului bisericesc nici administrația, nici dreptul de dispunere asupra veniturilor Fondului religionar, ci le-au încredințat parte Camerei aulice regale, parte Consiliului Locotenențial, parte Comisiei bisericești instituite în sânul Cons. Locotenențial și subordonate acestuia. Dar acesteia din urmă (Comisiei bisericești), i-au încredințat numai chestiuni de o importanță mai mică, și și pentru rezolvirea acestora, ea avea nevoie de aprobarea președintelui Consiliului Locotenențial. De altfel, părțile stabilite de ea trebuiau înaintate Consiliului Locotenențial, care desbătându-le, sau le rezolvia el însuș, sau, dacă importanța chestiunii o cerea, le înainta spre preamnalta decideră, însoțite de părerea lui....

În ce privește natura de drept a averilor bisericești, din cele de mai sus urmează în mod logic, că proprietarul averii fundamentale a Fondului religionar, respectiv dreptul de dispunere, averea fundamentală a acestui fond, administrarea acestuia și întrebuințarea veniturilor lui — toate acestea revin Statului, Legislației....

Nu există din punct de vedere de drept nici un motiv întemeiat, care ar putea împiedeca Statul ca, în împrejurări cu totul schimbate, să dispună în alt fel, decât pentru scopuri bisericești, de bunurile fundamentale acvitate în împrejurări de altă natură, — și anume să dispună în conformitate cu cerințele și interesele publice ale Statului. Indreptățirea Statului de a putea lua astfel de dispozițiuni, este mai presus de orice îndoială, — dovada irefutabilă că proprietatea bunurilor bisericești revine de drept Statului...¹⁾).

LVII.

Concluziunile finale ale Comisiunei exmise de Camera ungară.

1. „Fondul de studii“ este de natură regnicolară, sau cu alte cuvinte e fond public.

2. Veniturile lui se întrebuințează pentru promovarea scopurilor școlare și culturale regnicolare.

3. Administrarea acestui Fond, modul de întrebuințare a veniturilor lui și instituttele culturale susținute cu ajutorul acestora, trebuie să se ia în bugetul țării, în conformitate cu descripțiile parlamentare și bugetare²⁾.

LVIII.

Punctul de vedere al contelui Albert Apponyi, fost ministru al Cultelor, despre natura de drept a Fondului religios-nar și a Fondului de studii.

Din toate acestea este evident că dreptul de hotărîre și dispunere (intézkedés és rendelkezés), asupra Fondului religios-nar, revine nemijlocit Regilor ungari apostolici, cari și-au exercitat acest drept cu deosebire prin Consiliul locotenențial. În privința

¹⁾ Jelentés a magyar országgyűlés képviselőháza által kiküldött tizenkéttagú bizottságának a vallás- és közoktatásügyi Minisztérium felügyelete alatt levő különféle alapok és alapítványok jogi természetének megvizsgálásáról. B.-Pesta, 1872, pg. 94.

²⁾ Ibid., pg. 387.

aceasta, art. de lege LXXIV din 1715, LXX din 1723, § 5 din art. IV. din 1741 și art. XXIV din 1791 nu lasă nici un fel de îndoielă. În baza acestora nu mai suferă nici o discuție chestiunea dreptului de dispunere, pe care Regele, ca patron suprem, îl are cu privire la Fondul religios.

Acest drept de patron suprem astăzi Regele, în baza art. III din 1877, îl exercită prin Ministerul de Culte și Instrucție publică, pe lângă care M. Sa, prin rescriptul din 21 Maiu 1880, a instituit în mod provizoriu pe durata de trei ani, până când pentru administrarea fondurilor pioase și, în special a Fondului religios și a Fondului de studii, se vor lua dispoziții definitive prin Corpurile Legiuitoare, — a instituit ca corporațiune consultativă o Comisiune provizorie, constătoare din 15 membri, clerici, senatori, deputați, magistrați și profesori, sub președinția ministrului de justiție¹⁾.

LIX.

Ministerul ungar de Culte precizează că Statul Catolic nu poate fi altceva, decât ce era Comisia catolică din Guvernul ardelean.²⁾

BCU Cluj / Central University Library Cluj

MINISTERUL UNGAR DE CULTE ȘI INSTRUCȚIE PUBLICĂ.

23 Sept 1884.

Către Onor.

CONSILIUL DIRIGENT AL STATULUI ROM.-CAT. ARDELEAN

CLUJ.

„Statul Catolic și Consiliul lui Dirigent n'au obținut drepturi pentru dispoziții exclusive și independente de guvernul ungar”.

De altfel modalitățile după cari avea să funcționeze Statul cat. — zice rescriptul, — nu s'a stabilit încă.

„Că modalitățile prevăzute în rezoluția preînaltă a M. S. c. r. apostolice n'au putut fi stabilite nici până în ziua de astăzi, cauza este că Statul Catolic a năzut spre o astfel de sferă de ac-

¹⁾ Raportul deputaților dietali, contele Albert Apponyi și Ștefan Apáthy, însărcinați de Comisiunea exmisă, la 30 Septembrie 1880, de Camera Deputaților, și însărcinată cu examinarea naturii de drept a Fondurilor și Fondatiunilor catolice religio-nare și de studii, din Ungaria, pag. 47.

²⁾ Publicat în: *Az erd. rom. kath. Státus 1885 évi Jelentése*, pag. 61.

...tivilute, care trece peste competența sa și urmărește o independență care este în contrazicere cu hotărîrea de mai sus a M. S. c. r. apostolice... Ordonanța din chestiune a atribuit Statului Catolic numai acea sferă de activitate, pe care o exercita Comisiunea catolică pendentă de Guvernul ardelean... Comisia catolică n'a fost altceva decât organul subaltern al Guvernului, care consta din consilierii guverniali, ale cărei hotărîri, având numai natură de propuneri, se ridicau la valoare de ordonanță numai fiind date din ședința Guvernului, date în numele acestuia și purtând sigilul lui".

Ministru AUGUSTIN TREFORT,

LX.

Ministerul ungar de Culte stabilește că Statul catolic nu este proprietarul Fondurilor administrate de el¹⁾.

MINISTERUL UNGAR DE CULTE ȘI INSTRUCȚIE PUBLICĂ.

No. 30.918—1910, din 1 Februarie 1912.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Către On.

CONSILIU DIRIGENT AL STATULUI ROM.-CAT. ARD.

C L U J.

Statul catolic sau nu e, de fapt, în clar cu natura fondurilor administrate cu influința sa, cu raportul său de drept cu privire la acestea și cu esența dreptului suprem de inspecție, — sau apoi vrea să întunece anume adevărata situație de drept a acestora.

Statul rom.-cat. ardelean își întemeiază funcționarea și drepturile sale autonome pe următoarele dispoziții legale, și anume: 1. Aprob. P. I. t. 1. art. 3; 2. Diploma Leopoldinum p. 1; 3. rescriptul din 26 Mai 1792 către Dietă, al regelui Francisc I. punct 45; 4. hotărârea prea înaltă a Majestății Sale din 19 Aug. 1867, comunicată sub Nr. 896—1867 pres.; 5. Legea 53 din 1868 par. 14; 6. Rescriptul Ministerului de Culte lt. 1008—1873 pres.; 7. Legea din 1883 par. 41; 8. și în fine hotărîrea prea înaltă din 4 Noem. 1899, dată sub Nr. 54.061—1893.

Însă relativ la toate aceste dispoziții, înșirate fără nici o

¹⁾ Anuarul Statului Catolic, 1912, pag. 132 ș. u. (Jelentés).

omisiune și invocate din partea Statului cat. la ori ce ocaziune. obiecționez, că *nu există nici una între ele, care ar dispensa Statul nici pe departe de validitatea nelimitată a inspecțiunei guvernelui exercitată în numele Majestății Sale în privința averii fondurilor lăsate în administrația Statului, ba dimpotrivă, dintre dispozițiunile citate mai sus în hotărîrea înaltă comunicată cu Nr. 896—1867 pres. se cuprind de-adreptul și expres dispozițiuni într'un astfel de sens, cari prescriu în mod luminos meatinșa validitate a dreptului de prea înalt patronat și supremă inspecțiune.*

Este evident, prin urmare, că cuvântului, respectiv noțiunei de *autonomie*, citat de Consiliul de adm. al Statului și utilizat ca argument principal, nu i-se poate da în nici un caz o interpretare atât de largă, încât Statul să poată dispune după plăcere sa cu averea fondurilor administrate cu *influența* sa, adică cu disconsiderarea inspecțiunei Statului ungar. De asemenea, este indiscutabil și pentru toate celelalte averi administrate cu *influența* Statului rom. catolic ardelean, ca și pentru păduri, că *toate aceste averi nu formează proprietate particulară care ar putea fi întrebuințată liber, ci ele sunt fundațiuni de natură perpetuă*, prin urmare astfel de avere, pentru care corporațiunile, în cazul dat, Statul rom.-cat. ardelean, chiar având autonomie, sunt numai *administratori responsabili*.

Noțiunea și cercul autonomiei relevate de către Statul catolic sunt determinate, privitor la Statul ungar, în dispozițiunile citate mai sus. Acest cadru satorit nu poate fi lărgit în *contul drepturilor Statului* și în special al prerogativelor regale.

Ministerul Instrucțiunii roagă pe Ministerul Agriculturii, ca cu ocaziunea discutării amenăjerilor, planurilor etc., relative la pădurile administrate cu *influența* St. c., să ceară totdeauna și avizul Ministerului Instrucțiunii, ca organ de supremă inspecțiune, mai departe „ca titlul de drept al acestor păduri să se rectifice atât în cartea funduară a pădurilor, cât și în planurile respective, astfel ca să rezulte în mod neîndoios, că aceste păduri se administrează cu *influența* statului rom.-cat. ardelean, dar formează proprietatea fondurilor respective. Acest caracter trebuie menținut și mai departe neschimbat; iar desideratul ridicat de consiliul de adm. al Stat. cat., ca în cărțile fundamentale ale pădurilor din chestiune să se șteargă cuvântul „administrate”, pentru-că aceste păduri după vederea Statului cat., formează proprietatea sa, să binevoiți a nu-l ținea în samă, pentru-că aceste păduri de fapt numai se administrează cu *influența* Statului cat., dar nici într'un caz nu formează proprietatea particulară a aceluia, sub întrebuințarea liberă”.

IOAN ZICHY
Ministrul Cultelor.

LXI.

Ministerul de Culte ungar respinge punctul de vedere al Statului catolic, conform cărui Fondurile administrate de acesta ar fi proprietatea lui¹⁾.

MINISTERUL UNGAR DE CULTE ȘI INSTRUCȚIE PUBLICĂ.

Nr. 22.072—1912.

Către Onor.

CONSILIUL DIRIGENT AL STATULUI CATOLIC

CLUJ.

„Onor. Cons. Dirigent concludă, în răspunsul său, că fondurile din chestiune, fiind proprietăți ale Statusului catolic, doarește să le administreze el însuși, independent de orice alt factor din afară și protestează în contra concepției că aceste fonduri, trebuie administrate numai „cu influența lui”.

„Înainte de toate, trebuie să obiectionez, că e greșită aceea vedere a on. Consiliu de adm., după care fondurile din chestiune formează proprietatea Statului catolic, pentru că aceste fonduri sunt persoane juridice de sine stătătoare, cari nu formează proprietatea nimănui, pe motivul că ele sunt subiecte, nu însă obiecte de drept”.

„Iar împotriva concepției că aceste fonduri au să fie administrate exclusiv de către Cons. Dirigent, în afară de orice alt factor, sunt nevoit să protestez în modul cel mai energic și să o resping în modul cel mai categoric, din motivul că în această recunosc tendința de a știrbi dreptul de patron suprem, care-i revine M. S. Regelui, drept pe care M. S., în baza art. III din 1848 îl exercită prin Ministerul responsabil de Culte și Instrucție publică”.

După ce citează întreg textul rescriptului din 12 Sept. 1867, Ministrul constată :

„E evident din acestea, înainte de toate, că St. r.-c. ardelean nu poate cere mai mult decât, ca fondurile și fundațiunile să se administreze cu *influența sa*”.

„E evident mai departe, că Statul catolic e în restanță și până astăzi cu elaborarea acelor modalități și cu înaintarea lor prin Guvernul ungar spre hotărîrea mai înaltă, după cari afa-

¹⁾ Publicat în Anuarul Statului Catolic (Jelentés), 1912, pag. 132 ș. u.

cerile din competența fostei Comisiuni catolice acum ar fi fost a se administra și rezolvi cu influința comisiunei alese din sânul Statului catolic”.

„Acest regulament de organizare, care trebuia să fie prezentat spre deciziune mai înaltă, prin urmare care trebuia să fie aprobat dela locul mai înalt, nu poate fi supliniț prin dispozițiunea antecesorului meu la acest departament, din 16 Iun. 1873, cu Nr. 1008 pres.” — Citind textul întreg al acesteia, continuă: „In acest stadiu se află chestiunea autonomiei Statului rom.-cat. ard. până în ziua de astăzi”.

„Procedând pe aceste haze, în conștiința răspunderii mele, nu-mi pot da asentimentul, ca drepturile Majestății Sale și ale Ministerului de Culte și Instrucțiune de ori când, privitoare la administrarea fondurilor catolice ardelenе să fie întunecate”.

(ss.) IOAN ZICHY,
Ministrul Cultelor și Instrucțiunii publice.

LXII.

Ministerul ungar de Agricultură dispune ca, în Cărțile funduare, pădurile considerate de Statul catolic ca proprietăți ale sale, să fie trecute ca proprietăți ale fondurilor administrate, numai, cu influența Statului catolic.¹⁾

MINISTERUL UNGAR DE AGRICULTURĂ.

Nr. 42.377. I. A—2—1912.

Către On.

CONSILIU DIRIGENT AL STATULUI ROM.-CAT. ARD.

C L U J.

Adresa prezentă am comunicat-o tuturor Comisiunilor silvice administrative interesate și, în conformitate cu dorința Ministerului de Culte și Instrucție, am dispus totodată ca datele de Carte Funduară, privitoare la pădurile din chestiune să se rectifice în sensul că acestea formează proprietatea fondurilor, administrate cu influența Statului rom.-cat. ardelen¹⁾.

(ss.) BÉLA SERÉNYI,
Ministru de Agricultură.

¹⁾ Publicat în Anuarul Statului Catolic (Jelentés), 1912, pag. 139.

LXIII.

Ministerul Cultelor și Artelor pune în vedere episcopului de Alba-Iulia că Orfelinatul therezian din Sibiu este al Statului, care-l poate da în administrația oricui.

MINISTERUL CULTELOR ȘI ARTELOR.

No. 10225.

București, 28 Februarie 1923.

PREA SFINTITULUI EPISCOP G. C. MAJLÁTH

ALBA-IULIA.

Prea Sfințite,

In ce privește Terezianum-ul din Sibiu P. S. Voastră știți foarte bine, că acesta a fost înființat de Maria Terezia, că el n'a format nici odată *proprietatea* Bisericii catolice, că a fost *numai administrat* în timpurile din urmă de un organ al eparhiei P. S. Voastre, fără a-și pierde în urma acestui fapt caracterul de instituție de Stat. Precum au avut guvernele ungurești dreptul de a administra și conduce Terezianum-ul printr'un organ al eparhiei P. S. Voastre, tot așa are și Guvernul român dreptul de a-l administra și conduce prin organul, care își pare mai potrivit...

Drept încheiere, dați-ne voie P. S. să vă atragem atențiunea asupra unui lucru: nu prin atitudini de revoltă forțată și artificială și nici prin continua repetare a acelorasi plângeri absolut neintemeiate... se poate crea o situație normală de prietenie și încredere între biserica P. S. V. și Statul român, ci printr'o statornică nizuință de a Vă identifica cu interesele superioare ale acestei țări și de a Vă încadra în curentul general al evoluției istorice al Statului român.

Ministru:
C. BANU.

Director:
Z. PĂCLIȘANU.

LXIV.

Inalta Curte de Cassație și Justiție stabilește că Statul catolic nu este proprietarul Orfelinatului terezian, ci numai administratorul lui.

Persoane Juridice. Fundațiuni pioase de binefacere. Administrarea și reprezentarea lor. Dreptul de supremă inspecțiune al regelui asupra Fundațiunilor exercitat prin Guvern. Administratorul fundațiunii nu are posesiune juridică asupra averii fundamentale, deci el nu poate intenta proces de repoziție contra Statului, din cauza dreptului de suprema inspecțiune, căci exercitarea acestui drept nu constituie act de conturbare.

După dreptul în vigoare în părțile ardelen, în sensul articolului de lege LXXIV din anul 1715, al art. de lege LXX din anul 1723, al art. de lege XXIII din anul 1791 și al articolului de lege XXVI din anul 1791, fundațiunile pioase (piae causae) de binefacere, prin dispozițiunea fondatorului iau flință și înființarea lor nu este pendentă de prezentarea literelor fundamentale și aprobarea acestora de Guvern. Asupra fundațiunilor Guvernul, în numele M. S. Regelui, numai dreptul de supremă inspecțiune îl are, spre a controla, că averea fundamentală într-adevăr și de fapt spre scopul destinat de fondator se folosește; de unde urmează, că dacă fundațiunea nu se administrează conform intențiunii fondatorului și scopului destinat de dânsul, Guvernul în baza dreptului de supremă inspecțiune, are dreptul și datoria a dispune în mod corespunzător realizarea scopului fundamental.

(Statul romano-catolic transilvănean cu Statul român pentru repoziție).

CURTEA : Având în vedere următoarea stare faptică :

Regela ungar Maria Terezia în anul 1770 a instituit o fundațiune pentru adăpostirea și creșterea copiilor orfani din Ardeal, cu sediul în Sibiu, punând această fundațiune sub supravegherea unui comitet, care dirija toate afacerile fundamentale din Viena.

Fundațiunea nu a avut caracter religios, nici național ungar, — din contra, în literile fundamentale, — cari conțin Statutele fundațiunii — se zice expres, că și copii români orfani au a fi crescuți în acest institut.

Această fundațiune a stat sub conducerea și administrarea comitetului din Viena, până după restabilirea constituționalismului în Ungaria, când apoi în anul 1877, Guvernul ungar exoperă dela Rege disolvarea comitetului vinez și predarea fundațiunii în administrarea Statului romano-catolic transilvănean, care a administrat această fundațiune ca institut romano-catolic, mai în urmă s'a abătut și dela destinațiunea fundațiunii și anume: orfelinatul l-a prefăcut în gimnaziu și alte școli cu scop de maghiarizare și cu tendințe direct contrare Statului român.

În urma acestei atitudini, în baza dreptului de supremă inspecțiune amovează Statul romano-catolic transilvănean dela administrarea fundațiunii și, în sensul literelor fundamentale, concede administrarea unui directorat, spre a realiza scopul și intențiunea fondatorului.

Statul romano-catolic transilvănean vede în această dispozițiune a Statului român act de conturbare în posesiune și intențiază contra Statului român proces de repoziție sumară.

Judecătoria de ocol, ca for de primă instanță, dă loc acțiunii și ordonă repunerea în posesiune a Statului romano-catolic transilvănean.

Tribunalul, ca for apelativ, schimbă sentința forului prim și respinge acțiunea.

Statul romano-catolic transilvănean atacă această sentință cu petițiunea de reviziune, în care se plânge că Tribunalul a violat regula de drept material, de oarece în procesul de repoziție sumară numai posesiunea faptică e decisivă.

Considerând că în proces s'a stabilit ca stare faptică și aceasta nu este atacată, că în anul 1770 regele ungar Maria Terezia a fondat o instituțiune pentru creșterea și educațiunea copiilor orfani, fără considerare de naționalitate și religione, dotând această instituțiune cu averea necesară pentru ajungerea scopului instituțiunii ca fundațiune cu scop de binefacere;

Considerând că această fundațiune a pus-o sub administrarea unei comisiuni ale cărei atribuțiuni, mai târziu, și anume în anul 1877, au trecut la Statul romano-catolic transilvănean.

Considerând că astfel fiind, *Statul romano-catolic transilvănean nu are dreptul de proprietate asupra averii fundamentale, căci dreptul de administrare nu constituie drept de proprietate, nici nu poate servi ca bază de usucapiune;*

Considerând că asupra tuturor fundațiilor (piae causae) Statul ungar a avut dreptul de supremă inspecțiune, spre a controla, că fundațiunile se administrează conform scopurilor pentru cari au fost înființate;

Considerând că în urma Tratatului de pace dela Trianon

acest drept de supremă inspecțiune a trecut asupra Statului român, deoarece averea fundațională e pe teritor român;

Considerând că atunci, când Statul român, în baza dreptului său de supremă inspecțiune, a scos din administrația orfelinatului pe Statul romano-catolic, și administrația aceuia a conceput-o altor organe, susținând însă realizarea scopului fundațional, nu a comis conturbare în posesiune, pentru că *Statul romano-catolic ardelean nu posesiune a avut, ci numai delegațiune pentru administrarea averii și realizarea scopului fundațiunii*; în fine

Considerând că, nesubversând act de conturbare din partea Statului român, acțiunea n'are bază legală:

Din aceste motive Inalta Curte nu admite cererea de revizuire a reclamantului, Statul romano-catolic transilvănean, și-l obligă pe acesta, ca în termen de 15 zile, sub greumânt de execuție, să solvească intimatului, Statul român, 3000 — trei mii lei spese de revizuire.

Decizia Nr. 1564 din 30 Sept. 1924.

Prezident: *Dr. GEORGIU PLOPU*, avocați *Dr. VERZAR*, pentru reclamant și *Dr. IONESCU*, pentru intimat¹⁾.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

LXV.

Justiția respinge acțiunea Statului Catolic în procesul privitor la dreptul de proprietate asupra Orfelinatului terezian.

Neavând acces la Arhiva Statului Catolic, n'am putut să ne procurăm documentul, prin care Justiția a respins definitiv acțiunea Statului catolic în contra Statului român pe chestiunea dreptului de proprietate a Orfelinatului Terezian din Sibiu. Statul catolic, adică, în urma Deciziei Inaltei Curți de Casație în chestia dreptului de repoziție a improcesuat Statul român pe chestia dreptului de proprietate, dar Justiția a respins acțiunea, pe motiv că nici Statul Catolic, nici episcopul de Alba-Iulia n'are calitatea de a acționa, nefiind nici unul proprietarul imobilului amintit.

Cu privire la sentința din chestiune, avem două declarații contradictorii ale conducătorilor actuali ai Statului Cat. Anume: secretarul general, Dr. B. Jánosy, în interogatoriul, care i s'a luat de către Parchetul Tribunalului Cluj, a declarat, sub Nr. 9

¹⁾ Vezi *Pandectele române*, 1925, P. I. pg. 6.

(vezi cartea prezentă, pag. 141), că St. C. „a pornit un proces de proprietate în contra Statului român, de 7—8 ani, și nu avem până acum sentința”. A doua declarație este a referentului Statului catolic, Dr. A. Balázs, care, în cartea sa *Adatok ad erdélyi kisebbségek iskolavedelmi küzdelmeihez* (Cluj, 1929, pag. 12), spune că instanța de gradul I a respins acțiunea Statului catolic pe motiv de lipsă de calitate, pe care o are exclusiv Direcțiunea fundațiilor publice, — Orfelinatul fiind fundațiune publică. — „In astfel de împrejurări — zice Dr. A. Balázs, — cum să mai poți apăra dreptul de proprietate”?

La ce, s'ar putea adăuga: în astfel de împrejurări, cum se poate explica șovăiala și imobilitatea Guvernului român?

LXVI.

Concluziunile Comisiunii juridice instituite de Ministerul de Culte și de Ministerul de Justiție, la 1925, pentru studierea naturii de drept a Fondului religios și a Fondului de studii.

BCU Cluj / eLibrary Cluj

„Având în vedere faptul că aceste fonduri, ca și alte averi, au fost în mare parte donate de Domnitorii țării din averea Statului, nu numai pentru nevoile religioase ale credincioșilor, ci și pentru realizarea unor scopuri de Stat, cum au fost apărarea națională, administrația, cultura națională, etc... de cari se îngrijea și biserica catolică;

Având în vedere faptul că Comisiunea emisă de Camera deputaților din Budapesta a stabilit ca concluzie, la anul 1872, că „proprietatea fondului religios precum și dreptul de dispunere asupra averilor acestuia și asupra manipulării și întrebuințării veniturilor lui, privesc pe Stat, respectiv Legislația”;

Fondul religios, fondul de studii și toate fondurile care s'au înființat din averea Statului prin donațiuni regale sunt fonduri publice și se vor folosi pentru scopurile destinate de Stat, pentru

¹⁾ Arhiva Ministerului Cultelor și Artelor, Nr. 62377 din 1925.

cult, pentru scopuri școlare și culturale generale, se vor administra de Stat și vor trece în bugetul Statului.

București, 21 Ianuarie 1925.

Dr. GHEORGHE PLOPU,
președintele al Inaltei Curți de
Casație și Justiție.

C. IONESCU-DOLJ,
Secretar general al Ministerului
de Justiție.

Dr. GRĂCIUNESCU,
consilier la Curtea de Casație.

Dr. MOÏSE IENCIU,
inspector general în Ministerul
Cultelor.

ISTRATE MICEȘCU
profesor la Facultatea de Drept.

Dr. IOAN SUCIU,
șeful Contenciosului regional
Cluj.

LXVII.

Politica Guvernului român cu privire la Fondul religiosar și la Fondul de studii.

I.

Hotărîrea Conferinței dela 16 Iulie 1924:

DI Z. Păclișanu „va examina din nou chestiunea Fondului religiosar catolic și Fondului de studii și, întru cât revine Statului român dreptul de administrare a lor, va reclama pe seama lui acest drept”.

București, 16 Iulie 1924.

I. I. C. BRĂTIANU. AL. CONSTANTINESCU. I. G. DUCA.
AL. LAPEDATU. Z. PĂCLIȘANU ¹⁾.

¹⁾ Vezi dosarul Concordatului dela Ministerul Cultelor, 1924.

II.

Hotărîrea Conferinței dela 18 Octomvrie 1924:

„Se va cere ca aceste Fonduri să fie administrate, ca și în prezent, de Stat”.

București, 18 Octomvrie 1924.

I. I. C. BRĂTIANU. I. G. DUCA. AL. LAPEDATU.
Dr. C. ANGHELESCU. D. PENNESCU.

III.

Dintr'o adresă a Legățiunei noastre dela Roma, către Sf. Scaun, la 25 Februarie 1925.¹⁾

În chestia Fondurilor religionar și de studii, Guvernul român „nu poate renunța”....

„Sf. Scaun va înțelege că Guvernul român nu poate privi cu ochi indiferenți ca clerul catolic să dispună de astfel de Fonduri importante, pe cari să le exploateze, fără control, nu în scopuri religioase, ci irendentiste... În ce privește Fondul religionar și Fondul de studii, situația este cu totul alta, decât cea înfățișată de Sf. Scaun. Statul austriac a revendicat în totdeauna și a exercitat administrația bunurilor acestora. În adevăr, art. XIII prevede că Fondurile respective aparținătoare Bisericii catolice din România vor face parte din Patrimoniul Sacru și vor avea o administrație deosebită. Ori, administrația acestor Fonduri n'a aparținut niciodată Bisericii... Resturile acestor fonduri se găsesc în Ungaria, Iugoslavia și Cehoslovacia. Efectele lor sunt administrate în Ungaria în totalitatea lor, prin Guvernul maghiar... Concordatul cu Austria a lăsat neschimbată această stare de lucruri, conform art. 31... Fondul religios și de studii n'au fost niciodată administrate de Biserică. Prin urmare, episcopii catolici din România nu pot pretinde acum să se substituie vechiului guvern maghiar. Adoptarea dispozițiilor art. XIII de către Guvernul meu ar însemna să acorde acum acestor episcopi drepturi pe cari nu le-au avut supt regimul austro-ungar... Fondul religionar și Fondul școlar au existat și în alte țări succesoare ale fostului imperiu austro-ungar și guvernele țărilor respective și-au asigurat administrarea lor și nu s'a găsit oportun de a suscita această chestiune cu prilejul încheierii diferitelor tratate”.

¹⁾ Din dosarul Concordatului dela Ministerul de Culte.

IV.

*Declarația Ministrului de Culte, Al. Lapedatu, în
Expunerea de motive la Legea Cultelor :*

„Proprietatea acestor averi o reținem pe seama Statului și nu dăm decât veniturile rentei de expropriere și aceasta numat în administrație”¹⁾).

V.

Ce prevede Concordatul cu Sf. Scaun :

§ XIII. „Acelaș Consiliu (al Episcopilor catolici) va administra veniturile rentei, provenind din Fondul general catolic de religie și Fondul general catolic de instrucție, care se bucură deja de personalitate juridică și rămân în starea patrimonială și juridică actuală”.

LXVIII.

Contenciosul regional din Cluj cere Ministerului de Instrucție și Culte anularea „rectificărilor” ilegale făcute de Statul catolic în Cărțile funduare și disolvarea Statului catolic însuș.

CONTENCIOSUL REGIONAL, CLUJ.

No. 443—1931.

Domnule Ministru,

În urma ordinului Ministerului Cultelor și Artelor No. 55872—1927, din 5 Noemvrie 1928 s'a dat, cu adresa Serviciului nostru No. 5058 din 20 Noemvrie 1928, aviz referitor la situația juridică a „Bisericii Universității” din Cluj. Cum, dela acea dată, au intervenit momente nouă juridice, cu onoare completăm avizul de mai sus, precum urmează:

¹⁾ Vezi: Expunerea de motive la legea regimului Cultelor 1928.

I. ISTORICUL CHESTIUNEI.

Se știe că, la înființarea Cărților Funduare în Ardeal, Biserica Universității din Cluj, ca și alte imobile zise „ale Piaristilor”, s'a întabulat în coala No. 1450 a municipiului Cluj, ca formând proprietatea „Fondului general r. c. de Instrucție”;

că în 1889 „Statusul rom.-cat. ardelean” a cerut rectificarea proprietății, în sensul că ea să treacă asupra „Fondului de studii (burse) al Statusului rom.-cat. ardelean”;

că judele referent nu a rezolvat întocmai cererea petiționarului în felul dorit de el, ci a dispus ca în locul vechiului proprietar să se înscrie „Domeniul din Cluj-Mănăstur al Fondului de Instrucție al Statusului rom.-cat. ardelean”;

că grefa Cărților Funduare, nesocotind această decizie a instanței, a trecut în mod abuziv ca proprietar „Fondul de studii (burse) al Statusului rom.-cat. ardelean”, care figurează și azi în Cartea Funduară în acea calitate.

Se știe, în sfârșit, că proprietarul inițial: „Fondul general de instrucție” era un fond public, asupra căruia dispunea guvernul Țării și ale cărui venituri și cheltuieli figurau în bugetul general al Statului.

Repararea falșului operat în Cartea Funduară, cum s'a arătat mai sus, s'ar putea obține printr'o simplă petiție, făcută în numele Ministerului Instrucțiunii Publice și al Cultelor către Judecătoria Urbană, Secția Cărților Funduare din Cluj, în care caz dreptul de proprietate s'ar rectifica în favoarea vechiului proprietar: Fondul general de Instrucție.

Cum obiectivul avizului nostru este de a se arăta dacă există modalitate ca Biserica Universității, ori se rectifică Cartea Funduară ori nu, să ajungă în posesiunea Statului, respectiv Universității din Cluj, vom examina chestiunea sub amândouă aspectele, ținând seamă de situația de drept creată prin Concordatul intervenit între Stat și Sf. Scaun.

II. SITUAȚIA FAȚĂ DE STATUSUL ROM.-CAT. ARDELEAN.

Față de Statusul rom.-cat. ardelean situația este clară: această organizație a catolicilor din Ardeal, — căreia nici sub regimul maghiar nu i-a succed să-și găsească formula juridică a existenței sale, nefiind legal recunoscută, ci numai tolerată până la înfăptuirea „Autonomiei catolice”, — nu a fost menținută prin Concordatul dintre Stat și Vatican, care reglementează în mod unitar organizația Bisericii catolice pe întreg teritoriul Ro-

mânii și care exclude orice tendințe de separatism și tratamente bisericești juridice speciale.

Prin art. IX. al Concordatului se prevede expres că Statul recunoaște Bisericii catolice personalitatea juridică numai când ea e reprezentată „prin legitimele ei autorități ierarhice”, specificând că: „în consecință: parohiile, protopopiatele, mănăstirile, capitolele, starostiile, abațiile, episcopiile, mitropoliile și celelalte organizații canonic și legal constituite, sunt persoane juridice, iar deplina proprietate a bunurilor lor, de orice natură ar fi ele, este garantată de către Stat, conform Constituției Regatului”.

Înainte de ratificarea Concordatului, Ministerul Afacerilor Străine, cu adresa No. 48524 din 20 Iulie 1928 a cerut Nunciaturii din București ca Sf. Scaun să precizeze din nou sensul art. IX. menționat mai sus, în felul că Biserica catolică, în afară de organizațiunile acolo enumerate, „nu va putea beneficia de personalitate juridică, nici posedă bunuri”, — interpretare acceptată de Sf. Scaun, cum rezultă din adresa No. 5310 din 22 Octombrie 1928 a Nunciaturii din București. Aceste adrese, anexate la legea pentru ratificarea Concordatului, au fost votate de Corpurile legiuitoare deodată cu Concordatul, deci constituiesc o interpretare autentică a art. IX.

Fiind neîndoios că „Statul rom. cat. ardelean” nu este o „legitimă autoritate ierarhică”, — conform Concordatului, — nu poate beneficia de personalitate juridică și nu poate posedea bunuri. În momentul publicării legii pentru ratificarea Concordatului, această organizație tolerată a încetat *de lege* a mai exista și Statul Român ar trebui să-i interzică orice activitate, trecând toate atribuțiunile ei parte Statului, parte organizațiilor catolice „canonic și legal constituite”.

Necesitatea acestei soluțiuni reiese evident și din dispozițiile art. XIV. al Concordatului, care prevede că proprietățile școalelor, institutelor de educație și binefacere și ale tuturor celorlalte instituțiuni pioase ale fiecărei dieceze, vor fi administrate de autoritățile diecezane și atribuite scopului voit de fiecare fundație „conform modalităților prevăzute de legile țării”. E cu totul inadmisibil ca, după ratificarea concordatului, bunurile diecezei catolice din Ardeal să continue a fi administrate, nu de autoritățile diecezane, cum cere Concordatul, ci de „Statusul rom.-cat. ardelean”, sustrăgând în același timp dela orice control, prevăzut și impus de legea persoanelor juridice, nenumăratele fundațiuni ce administrează.

De altă parte, Statul rom.-cat. ardelean a fost tolerat sub regimul maghiar în speranța soluționării apropiate a problemei „Autonomiei catolice”. Această problemă neexistând în România și statornicind Concordatul organizația și toate drepturile

de care se poate bucura în țara noastră Biserica catolică, Statutul a ajuns în o situație nu numai exclusă de lege, ci direct anacronică, lipsită de orice rost.

III. SITUAȚIA FAȚĂ DE FONDUL GENERAL DE INSTRUCȚIE.

Revenind Biserica Universității vechiului proprietar: Fondului General de Instrucție, am ajunge la următoarea situație juridică:

Print art. III, paragraful 3, alin. II al Concordatului, se urevede că acest fond „care se bucură deja de personalitate juridică, rămâne în starea patrimonială și juridică actuală”. Fiind persoană juridică recunoscută prin lege, având deci ființa sa proprie și independentă, fondul nu poate fi considerat în nici un caz ca formând proprietatea Bisericii catolice, ci el are menirea și destinația sa, fixată prin actele împărățești de fondare și prin dispozițiunile legale ulterioare. Lăsându-l „în starea juridică actuală”, Concordatul a înțeles ca fondul să fie și pe mai departe o fundațiune de drept public, cu menirea de a servi interesele generale ale instrucției în țara noastră, sub controlul nelimitat al Guvernului, oricine ar fi administratorii.

Menționăm că, conform Concordatului (art. XIII, par. 3), numai „veniturile rentei”, provenind din fond, urmează a se administra de Consiliul episcopilor diecezanii.

Ce privește dreptul de proprietate a Fondului asupra Bisericii Universității, el rezultă neîndoios din dispozițiile art. XV al Concordatului, care prevede că clădirile sfinte, dacă sunt înscrise în Cărțile Funduare pe numele persoanelor juridice, arătate la art. IX, rămân în deplina lor proprietate. Considerând că adevăratul proprietar tabular al Bisericii Universității este Fondul de Instrucție (căci rectificarea din 1898 în favoarea Fondului de stipendii este nulă, de drept), care este persoană juridică legal constituită în sensul art. IX, dreptul său de proprietate este indiscutabil și din punctul de vedere al Concordatului.

Nu vedem, deci nici o piedică juridică, ca Biserica Universității să fie rdată necesităților religioase ale Universității, așa cum s'a practicat atâtea decenii înainte de Unire.

IV. CONCLUZIUNI.

În temeiul celor spuse mai sus, credem necesar ca:

1.) Să se ia măsuri pentru anularea „rectificărilor” operate ilegal în Cartea Funduară;

2.) Guvernul să hotărască disolvarea „Statusului rom.-cat. ardelean”, stabilind modalitățile disolvării și instituirii noii administrații a Fondurilor și fundațiilor aflate în Administrația Statusului;

3.) Să se clarifice, felul de administrare și destinație viitoare a bunurilor aparținând Fondului de Instrucție.

Cluj, la 28 Ianuarie 1931.

Șeful Serviciului:
(ss.) Dr. T. MOISIL.

Domniei-Sale D-lui

MINISTRU AL INSTRUȚIUNII ȘI AL CULTELOR

BUCUREȘTI.

LXIX.

Toți profesorii greco-catolici dela Facultatea de Drept din Cluj s'au pronunțat pentru punctul de vedere stabilit, ulterior, de Comisiunea istorico-juridică.

I.

Avizul profesorului Dr. Victor Onișor, prezentat Ministerului de Instrucție, la 5 Februarie 1924.

„Proprietatea liceului din Cluj și a bisericii Universității. Schimbarea proprietarului prin fraudă. Până la anul 1898 clădirea liceului din Cluj era întabulată în Cartea funduară, împreună cu biserica Universității și cu alte imobile din coala fund. Nr. 1450 dela Cluj ca proprietate a *Fondului de studii r. c. regnicolar*. În urma unei cereri a Consiliului de administrație al St. c., cu încălcarea normelor de Carte funduară, s'a rectificat numele proprietarului astfel, cum se află azi adecă: „*Fondul de stipendii al Statusului rom.-cat. ardelean*”.

Cererea de rectificare a fost înaintată la Tribunal la 14 Iulie 1898. În ea se cere întabularea pe numele „Fondul de stipendii al statului rom. cat. ardelean”. Referentul ordonă a se întabula pe numele „Domeniul din Cluj-Mănăstur al *Fondului de studii* al Statului rom.-cat. ardelean”. La înregistrare însă funcționarul de carte funduară a trecut în coală „Fondul de sti-

pendii al Statului rom.-cat. ardelean". Judecătorul, cu toate ingerințele și presiunile ce se pare că s'au exercitat asupra lui, n'a putut fi convins, ca să schimbe pe proprietar, în loc de *fondul de studii* cel de *stipendii*. El a putut fi capacitat pentru o încălcare mai mică a regulilor de carte fund. Pentru schimbarea proprietarului a putut fi câștigat funcționarul inferior. Este caracteristic, că chestiunea a stat la cartea fund. 11 luni, până ce a fost rezolvită. Despre deciziunea adusă a fost încunoștiințat numai petentul, — reprezentantul legal al *Fondului de studii*, care, după Normativul din 17 Sept. 1867, Nr. 10.165 este „*Diracțiune fondului regnicolar de studii și a fundațiunilor publice*” di Budapesta, nu a fost încunoștiințat.

Această fraudă ar trebui să fie rectificată la Cartea funduară, trecând proprietățile respective, între cari și biserica Universității, din nou pe numele Fondului de studii regnicolar.

Astfel de rectificări intenționate, pentru a crea titlul de drept de proprietate pentru anume fonduri, s'au putut face și în alte orașe. Chestiunea ar trebui studiată și constatată realitatea. Găsindu-se fraude similare cu cea din Cluj, ar trebui să se facă rectificările necesare”.

Dr. VICTOR ONIȘOR.

BCU Cluj / Centru II. University Library Cluj

Atitudinea membrilor greco-catolici ai Senatului Universității din Cluj.

La 1924, în ședința Senatului Universității din Cluj, rectorul Dr. Camil Negrea a raportat că „se poate concluda nefîndoelnic că unele din bunurile stăpânite actualmente de romano-catolici ardeleni se cuvin de drept Statului român, ca succesor de drept al Statului ungar. Modul acesta este împărtășit și de Ministerale noastre de Culte și de Instrucție publică, ambele fiind preocupate de ideea de a da cât mai curând o temeinică rezolvire chestiunilor Statului catolic ardelean. Pentru a determina accelerarea rezolvirii, ar fi indicată intervențiunea Senatului universitar, care ar putea fi motivată mai cu seamă prin considerațiunea, că biserica așa zisă a Piaristilor, în caz de redobândire, ar trebui să fie atașată Universității”.

„Se aprobă în totul cele cuprinse în raportul dlui Rector”.

Dr. ROMUL BOILĂ, Dr. PETRU PORUȚIU, Dr. CAMIL NEGREA
și Dr. IULIU MOLDOVAN.

III.

Din adresa Rectorului Dr. Emil Hațieganu către Ministerul de Instrucție.

Nr. 728—1928—9 al Rectoratului Universității din Cluj.

„Terenul pe care este zidită biserica piariștilor, dimpreună cu aceasta, este proprietatea Fondului de studii, care, după natura lui, este fond public, — și numai prin eludare a fost trecut pe numele „Fondului de stipendii al Statului rom.-cat. ardelean”.

În anul 1898, reprezentantul Statului rom.-cat a cerut Cărilor funduare ca terenul, pe care este clădită biserica să fie transcris pe numele „Fondului de studii regnicolar r. c.”, pe numele „Fondului de stipendii al Statului catolic ardelean”, ceea ce s'a și făcut.

Acest fapt constituie o fraudă propriu zisă”.

Rector:

Dr. EMIL HAȚIEGANU.

IV.

Profesorul *Dr. Traian Pop*, actualmente Decanul Facultății de Drept, a îmbrățișat acelaș punct de vedere, în ședința Senatului universitar dela 10 Februarie 1932. (Vezi Documentul LXXI, pag. 236).

LXX.

Profesorii romano-catolici ai Universității din Cluj stabilesc caracterul anticatolic al Statului catolic și cer Papei să-l dissolve.¹⁾

Prea Fericite Părinde,

Subsemnații, fii ai Bisericii romano-catolice și profesori ai Universității Regele Ferdinand I din Cluj, venim cu profundă smerenie să vă arătăm măhnirea noastră pentru situația jignitoare în care am fost puși de către o organizație pretinsă ca-

¹⁾ Scrisoarea aceasta s'a tipărit în italienește, sub titlul: *Il Cattolismo unghurese di Romania — nemico del Cattolismo universale*, Cluj, 1931.

toică din Transilvania, și să Vă rugăm să luați de urgență măsurile pe cari adevăratele interese ale Bisericii le reclamă.

După cum, poate, Vă este cunoscut, în Transilvania funcționează pentru conducerea afacerilor bisericești rom.-catolice alături de organul prescris de dreptul canonic, un al doilea organ, necunoscut nici în dreptul canonic, nici în restul Bisericii universale, și anume așa zisul *Status romano-catolic ardelean*.

Dacă în vremurile de persecuție a catolicismului din partea protestanților (sec. XVI—VII) St. cat. a înlocuit episcopatul desființat de principii calvini ai Ardealului, în vremurile mai nouă, după restituirea episcopatului prin dinastia Habsburgilor, el a devenit un veritabil anahronism.

Lipsit de bază canonică și de justificare practică, fără o aprobare a organizației sale nici din partea Sf. Scaun, nici din a Guvernului vechei Ungarii, St. C. a lunecat în mod fatal spre un rol străin de adevăratele interese catolice, devenind un organ politic direct primejdios acestor interese. De aceea, la 1867, când Transilvania a fost anexată la Ungaria și când elementul laic centrifugal a încercat să dea Statului catolic organizarea de astăzi, episcopul rom.-cat. N. Fogarassy a combătut vehement ideea de a chema din nou la viață o astfel de organizație anticanonică, arătând într'un raport către Guvernul țării, că St. cat. năzuiește să răpească pe această cale atât drepturile episcopului, cât și pe ale Guvernului, ceea ce nu cadrează cu catolicismul și este de origine protestantă. Episcopul Fogarassy a calificat organizația Statului catolic de eretică, condamnând-o ca pe o instituțiune care distruge unitatea Bisericii și împinge eparhia ardeleană spre prăpastie.

Cu durere constatăm, că prevederile înțeleptului episcop N. Fogarassy sunt pe cale de a deveni realitate.

Noul Statut organic, pe care l-a votat Adunarea generală a St. Catolic, ținută în Noemvrie 1930, este un monument de sfidare atât la adresa catolicismului universal, cât și la adresa Statului român. Acest statut refuză să recunoască starea de drept internațional a României, ale cărei legi, — inclusiv Concordatul încheiat cu Sf. Scaun, — le ignorează în mod fățiș, în schimb își bazează, în mod direct provocător, întreaga organizație pe legi din vremea vechei Ungarii, cari legi au fost scoase din uz încă din vremuri de mult trecute.

În acelaș timp Statutul eliminează din corporațiunile sale conducătoare pe catolicii de altă naționalitate, decât cea maghiară. Conform vechiului Statut, profesorii rom. cat. ai Universității din Cluj erau membri de drept ai organului suprem de conducere a St. Cat. Noul Statut a omis cu totul paragraful respectiv, eliminând prin aceasta pe toți profesorii rom.-cat.

al Universității, din singurul motiv că ei sunt Români, Italieni sau Francezi și că, în această calitate a lor, ei nu pot fi angajați la luptă împotriva situației de drept a României.

În astfel de împrejurări, subsemnații fii ai Bisericii catolice și cetățeni sau angajați credincioși ai Statului Român, *declaram că ne desolidarizăm cu desăvârșire de orice acțiune a Sf. Cat., rugându-vă să binevoiți a lua măsuri nu numai ca Statutul lui organic, înaintat Sf. Scaun spre aprobare, să nu fie aprobat, dar ca Sf. Scaun să dispună dizolvarea imediată a unui astfel de organ*, care ofensează deopotrivă catolicismul general și ordinea publică din Statul român, cu care Sf. Scaun a încheiat raporturi internaționale, cari nu trebuiesc turburate prin manopere primejdioase, ca cele din chestiune.

Am socotit ca o datorie de conștiință a noastră, să facem acest demers, în convingerea că prin el servim atât interesele Sf. noastre Biserici, cât și pe ale scumpei țări române, ai cărei cetățeni și angajați loiali suntem.

Ai Prea Fericitului Părinte devotați fii:

Cluj, 22 Mai 1931.

(ss.) *Dr. VITOLO BARONI*,
profesor la Facultatea de Medicină.

(ss.) *A. OSTROGOVICH*,
profesor la Facultatea de Științe.

(ss.) *GEANDOMENICO SERRA*,
profesor la Facultatea de Litere.

LXXI.

Punctul de vedere al Comisiunii juridice a Ministerului de Culte și a Ministerului de Justiție cu privire la biserica Universității din Cluj.

„Biserica Universității trebuie să revină Statului.

Transcrierea pe Fondul de stipendii ardelenesc e greșită și, deci, nulă, în baza paragraf. 168 din Regulamentul Cărților Fundare; când e o introducere greșită — conducătorul are să facă raport verbal sau în scris la referent. Greșala trebuie necondi-

ționat corectată, chiar și când a treia persoană de bună credință a câștigat drept asupra acestei averi.

Să se trimită la Contenciosul din Cluj, pentru ca să refacă situația”.

București, 21 Ianuarie 1925.

*Dr. G. PLOPU, Dr. CRĂCIUNESCU, C. IONESCU-DOLJ,
ISTRATE MICESCU, Dr. M. IENCIU, Dr. I. SUCIU.*

LXXII.

**Senatul Universității Regele Ferdinand I din Cluj cere
Ministerului de Culte rectificarea urgentă a situației fon-
ciare a bisericii Universității.**

No. 1762.

Cluj, 11 Februarie 1932.

Domnule Ministru,

În conformitate cu hotărârea din 10 Februarie 1932 a Senatului Universitar, și ca urmare la adresa noastră No. 1762 din 29 Aprilie și 3 Septembrie 1931, avem onoare a vă înainta alăturat în copie, comunicarea dlui profesor Camil Negrea, relativ la situația juridică a Bisericii Universității din Cluj, spre a vă servi ca punct de plecare în vederea măsurilor pe care Vă rugăm să le luați de urgență.

Primiți, Vă rugăm Domnule Ministru, asigurarea deosebitei noastre considerațiuni.

Rector:
(ss.) *N. DRĂGANU.*

secretar general:
Dr. C. JURCANU.

Domniei-Sale D-lui
MINISTRU DE CULTE ȘI INSTRUCȚIE PUBLICĂ
BUCUREȘTI.

LXXIII.

**Raportul profesorului Dr. Camil Negrea despre situația
juridică a bisericii Universității.**

Domnule Rector,

La No. D-voastră 1551/1928—29, în chestiunea situației juridice a Bisericii Universității din Cluj, am onoare a Vă face următoarea comunicare:

Dintru tot începutul țin să accentuez cumcă opiniunea mea se reazămă principalmente pe situația cărții funduare No. 1450 Cluj, pe dosarele ce fac parte integrantă a inscripțiunilor din această carte funduare și — în drept — pe normele juridice, cari cărmuiesc instituția cărților funduare. Am pus la o parte, deci, toate acele considerațiuni de ordin istoric, cari deoparte depășesc cadrele problemei ce mi s'a pus, de altă parte nu sunt de competența mea.

În prot. funduar, No. 1450 Cluj, unde se găsește trecută pe fila A., biserica din chestiune, figurează pe aceeaș filă A., ca proprietar, *Fondul regnicolar de studii r. c.* Personalitatea juridică a acestei fundațiuni de drept public nu poate fi îndoelnică.

La 14 Iulie 1898, cu No. 6605 cf. se depune o petiție semnată de Contele Kornis Victor vicepreședinte, și de un notar, în care se susține cumcă acest imobil (la fel cu altele cari nu interesează), face proprietatea Fondului de studii, respectiv de burse ale Statusului rom.-cat. ardelean, și că numai din greșeală acest imobil a fost trecut cu denumirea sus menționată în prot. fond. No. 1450 Cluj. În consecință, se cere prin această petiție de rectificare ca în acest prot. fund. să fie rectificat numele proprietarului astfel, ca să fie trecut ca proprietar Fondul de burse al Statusului rom.-cat. ardelean.

Această petiție, care nu se sprijinește pe absolutamente nici un act ori dovadă, ci este o simplă afirmațiune, este admisă de judecătorul raportor, în așa fel că se ordonă a se înscrie ca proprietar — pe cale de rectificare — Domeniul din Cluj-Mănăstur al fondului de studii al Statusului r.-cat. ardelean, la efectuarea inscripției în cf. s'a trecut însă ca proprietar „*Fondul de burse al Statusului r.-cat. ardelean*“.

Această inscripțiune este însă viciată de *nevalabilitate inițială*. În adevăr, „Fondul regnicolar de studii r. c.“, personalitate juridică de drept public, este o entitate juridică reală și de sigur distinctă de oricare personalitate juridică a bisericii rom.-catolice, fie din Ardeal, fie din Ungaria. Organele legale ale Fondului regnicolar de studii r. c., sunt identice cu organele Statului. În consecință, o nouă inscripție, ca propriear al zisului imobil nu putea avea loc legalmente decât cu condiția, ca acela care-și revendică titlul de proprietar, să arate *titlul juridic valabil*, cu care a dobândit proprietatea dela Fondul regnicolar de studii r. c., ori să arate că, încă anterior, întocmirii cărților funduare, el, revendicantul, — și nu Fondul regnicolar de studii r. c., era proprietarul imobilului. Conform dispozițiunilor cuprinse în partea I-a a Regulamentului cărților funduare, rectificarea în cale grațioasă nu se poate face decât

cu *asentimentul* expres al aceluia, care urmează să fie înlăturat din cf.; ori pe *cale de proces*. În speță însă „Fondul regnicolar de studii r. c.”, nici nu a fost măcar întrebât în prealabil, dacă consimte la rectificare, nici nu a fost prezentat de către Statutul catolic, cu ocazia cererii de rectificare vreun act din care să rezulte un atare consimțământ. Așa fiind, este indiscutabil, că inscripția efectuată în baza încheierii No. 6605—1898 cf. este nulă.

În cât privește modalitățile sau procedura de urmat pentru restabilirea stării anterioare, este cert că, în principiu, Statul român, succesorul Statului ungar în toate bunurile, deci și în bunurile „Fondului regnicolar de studii r. c.”, — ar putea intenta *acțiune în radiere*, în conformitate cu art. 148 al Regulamentului cărților funduare. Acest mod de urmare, este însă contraindicat prin considerațiunea, că așa numitul „Status” rom.-cat. ardelean, nu e investit cu personalitate juridică, deci nu are nici capacitatea de a sta în judecată, așa încât Statul român nu ar putea chema în judecată nici „Statusul rom.-cat. ardelean”, nici pe altcineva, care să răspundă în locul acestuia, în instanță. În consecință, singurul mod de urmare ar fi ca Statul român să ceară instanței cărților funduare din Cluj, ca să radieze inscripția efectuată în baza încheierii No. 6605 din 1898 cf., restabilindu-se astfel starea anterioară în favoarea Fondului regnicolar de studii r. c.

Un mijloc mai puțin radical ar fi acela de a atrage atenția instanței cf. Cluj, că la efectuarea inscripției Bl. în prot. fond. No. 1450 s'a săvârșit greșeala de a nu se fi înscris ca titular acela care era indicat în încheierea No. 6605—1898, așa încât ar urma ca instanța cf. să procedeze în conformitate cu § 168 Regulamentul cărților funduare la *ascultarea părților* și pe urmă la o eventuală rectificare. La desbatere apoi reprezentantul Statului ar arăta că întreaga încheiere No. 6605—1898 e viciată, deci peițiția trebuie înlăturată; ori cel puțin s'ar oferi Statului ocazia de a atăca prin apel încheierea menționată.

Cluj, 10 Februarie 1932.

Cu distinsă stimă,
(ss.) Prof. CAMIL NEGREA.

Domniei-Sale

D-lui RECTOR AL UNIVERSITĂȚII

CLUJ.

LXXIV.

Punctul de vedere definitiv al Ministerului de Culte.

Având în vedere că chestiunea cuprinsă aci, a fost deja hotărâtă de Ministerul Cultelor sub Nrii. 62.377—1925 și 2363—1926, în sensul propunerii de acum a Universității din Cluj, și că Contenciosul regional din Cluj, prin raportul Nr. 445—1931, înaintat acestui Minister, a stăruit și el în acelaș sens, — adresa prezentă se transpune Contenciosului spre a lua măsurile definitive, cari decurg din cele stabilite din actele de până aci.

București, 12 Februarie 1931.

p. Ministru:

Dr. A. CRĂCIUNESCU.

LXXV.

Ministerul Cultelor ordonă retranscrierea bisericii Universității asupra Fondului de studii regnicolar, respectiv asupra Statului român.

MINISTERUL INSTRUCȚIUNII AL CULTELOR ȘI ARTELOR.
Contenciosul.

Nr. 21.372—1932.

București, 25 Februarie 1932.

Domnule Advocat Șef,

Ca urmare la adresa Ministerului Nr. 2363 din 9. I. 1926, avem onoarea a Vă înainta alăturata copie după comunicarea D-lui Profesor Universitar *Camil Negrea* către Dl. Rector al Universității din Cluj, rugându-Vă să binevoiți a lua, de urgență, măsurile necesare pentru a cere și obține dela instanța Cărilor Funduare din Cluj radiarea înscripției efectuată în baza încheierii Nr. 6605—1898 c. f., restabilindu-se astfel starea anterioară în favoarea „Fondului regnicolar de Studii r. c.” și mai departe înscrierea imobilului pe numele Statului Român, astăzi proprietarul menționatului Fond.

p. Ministru:

(ss.) Dr. A. CRĂCIUNESCU.

Directorul Contenciosului:
(ss.) ION DUMITRESCU.

Domniei-Sale

Domnului ȘEF AL CONTENCIOSULUI REGIONAL

CLUJ.

Caracterele specifice ale catolicismului unguresc:

1. Religia catolică, ca religie de Stat
2. Dreptul de Patronat suprem al Regelui
3. »Autonomia« Bisericii catolice

— Contribuțiuni mărunte. —

Ce era în vechea Ungarie, religia catolică.

Istoricul maghiar, Dr. J. Karácsonyi, mărturisește, că Statul ungar avea ca punct de plecare că „religia catolică e religie de Stat. — pe aceasta trebuie s'o apere, iar răspândirea celorlalte s'o împiedece”¹⁾.

Cum priveau catolicii din Ungaria, biserica catolică.

La 1486 franciscanul Ioan Capistrano scria domnilor catolici din Transilvania, rugându-i în numele lui Christos, să dea foc tuturor bisericilor românești, cari nu sunt altceva decât *sinago-gele Satanei*, iar pe preoții români cari nu vor să se facă catolici, să-i alunge.¹⁾

Ungaria, ca »Regnum Marianum«.

„Ideea Regnum Marianum-ului se reoglindește în multe din legile noastre vechi. Prelații, nobilii și straturile țării, deci partea cea mai stimată, mai independentă a națiunii înzestrată cu drepturi politice, sunt pătrunși de convingerea că asupra Ungariei au dreptul exclusiv numai catolicii și că existența ori cărei alte religii pe teritoriul Coroanei regatului „apostolic” al Sf. Ștefan

¹⁾ I. Karácsonyi: Magyarország egyháztörténete, főbb vonásiban. 970—1900-ig, 1915, pag. 257.

¹⁾ Történelmi Tár, 1901, pag. 187.

este împotriva dreptului dumnezeesc și omenesc. Această convingere, unită cu conștiința că cu ei este puterea, forța, mulțimea, bogăția, i-a împintinat tot mai tare în direcția la capătul căreia plutia idealul țării complet recatolizate. Acest scop ultim nici nu-l negau ei. Scriptele oficiale dovedesc că Guvernul, care se simția — și pe sine și pe Rege și pe majoritatea națională — catolic, mărturisește și urmărește pe față și sincer această politică. El consideră ca un merit al său dacă poate pune în calea protestanților piedeci, și dacă-i poate recuceri, fie pe cale pacinică, fie cu forța. Astfel gândia și Maria Terezia însăși. Conștiința o mustră dacă negligă și cea mai mică ocazie de a mântui sufletele căzute în mrejele „ereziei”. Poate că nimeni n'a fost mai convins despre calitatea de „singură mântuitoare” a religiei catolice, ca tocmai ea”¹⁾.

Maria Terezia privea catolicismul ca un mijloc pentru întărirea împărăției sale.

Dacă Maria Terezia ar fi urmărit întărirea și dezvoltarea Bisericii catolice, ar fi trebuit să lase pe reprezentanții acesteia să preia înșiși averile Ordinului iezuiților, desființat, și să dispună liber de ele. Dar M. T. n'a voit întărirea Bisericii catolice, ci întărirea Statului austriac; ea n'a conceput punerea Statului în serviciul Bisericii, ci tocmai contrarul: punerea Bisericii în serviciul Statului. De aceea și-a reținut pe seama sa averile „catolice”, de cari avea să dispună ea, prin Comisia specială. Catolicismul M. Tereziei era un mijloc politic în vederea întăririi Statului austriac. Nici vorbă de „autonomia Bisericii catolice” sau de scopuri confesional-catolice, ci exclusiv de scopuri politic-catolice.

Dr. E. Gyárfás, despre catolicismul Habsburgilor.

„Habsburgii nu considerau catolicismul ca un scop de urmărit, ci ca un mijloc foarte practic pentru a îngenunchia pe cei mai hotărâți dușmani ai puterii lor. Nu numai entuziasmul religios, ci mai cu seamă și în prima linie, rezioane politice au fost acelea, cari îi făcură să favorizeze catolicismul în Ungaria și să stabilească astfel primele legături între dinastia habsburgică și între populația acestei țări, care nimic nu detasta mai mult ca stăpânirea germană”¹⁾.

¹⁾ Dr. Fündz Erő, A magyarországi közoktatás története Mária Thérézia korában. vol. I, pag. 80.

¹⁾ Dr. E. Gyárfás: L'Eglise catholique en Transilvanie, pag. 9.

*Biserica maghiară a fost organizată de Regele ungar,
nu de Papa.*

„Despre Ștefan al nostru știm că a organizat, fără nici un fel de împuternicire, Biserica maghiară, numind însuși pe episcopi, și numai după ce și-a terminat, în parte, opera de organizare, s'a adresat Romei, și Roma nu face obiecțiuni în contra procedurii lui ilegale, ci, ceea ce a făcut el, aprobă și sancționează, dă bine-cuvântare la munca lui și declară „privilegiu” sfera de activitate pe care el a avut-o prealabil”¹⁾

*Regii maghiari erau patriarhi ai Bisericii catolice din
țara lor.*

Regii unguri au avut în biserica catolică maghiară pute. de Patriarh; le lipsea numai puterea de *ordo*, ca laici. Aici bis. rom.-cat. are două puteri (organe) particulare de dispunere: una laică — Regele, una eclesiastică — primatul ungar. Aceștia doi împreună, și ambii cu Papa, ca șef al bisericii universale, cârmuiesc în armonie biserica maghiară.

Regele ungar are dreptul să ție „sinoade naționale și să le prezideze”¹⁾.

*Papa, singur, nu are nici o putere asupra Bisericii
catolice din Ungaria.*

În vechea Ungarie, Papa nu putea cita pe nimeni, pentru ascultare la Roma. Chestiunile apelate la Roma nu le putea încredința judecătorilor de acolo, ci trebuia să le relege în toate cazurile la judecătorii, constituite din elemente din țară, în dăuntru țării. Legile ungurești prevedeau că Ungurii nu pot fi judecați decât de Unguri, și în interiorul țării¹⁾.

Orice corespondență cu Roma era aspru pedepsită

În ce privește corespondența clerului ungar cu Roma, existau legi ungurești, „cari interziceau clerului maghiar, în modul cel mai sever, sub pedeapsa pierderii averii, de a se adresa în ori și ce chestiune la Roma”¹⁾

¹⁾ M. Bochkor, o. c., pag. 204.

¹⁾ I. Kosutány: Egyházjog, pag. 213.

¹⁾ „Pesti Hirlap”, Nr. 169 — 1871.

¹⁾ Fraknoi, o. c., pag. 419.

*Sf. Scaun recunoaște Regelui ungar dreptul de a numi
pe episcopi*

„În privința aceea ca dreptul Regelui de a numi episcopi să se lărgască, Scaunul apostolic, n'a opus nici o piedecă. Astfel d. e. la 1721, Scaunul apostolic dăruia Regelui ungar patronatul și, dimpreună cu el, dreptul de numire al episcopiei de nou înființată de Făgăraș. Acesta s'a pus în practică și la episcopiile înființate între anii 1771—77¹⁾).

În baza acestui drept, Regele de astăzi ar putea declara desființată Biserica greco-catolică, fără nici o rezervă.

*Dreptul de patronat suprem al regelui ungar era o atribuție
de Stat, care trece și asupra guvernatorilor sau principilor*

La 18 Ianuarie 1583, nuntul papal a atras atențiunea asupra concepțiunii generale a canoniștilor, conform căreia, când o proprietate sau o țară își schimbă stăpânul, dreptul de patronat trece asupra noului proprietar („Ius patronatus secundo la comune sententia transit cum universitate bonorum“).²⁾

În consecință, dreptul de patronat al Regelui Ungariei a trecut asupra Principelui Ardealului de pe vremuri.

Dreptul de patronat suprem în vechea Ungarie a fost exercitat nu numai de Regi, ci și de Guvernatori și chiar și de Parlament. La 1445 Parlamentul din Pesta (Statuturile adunate) vestește pe Toma Debrentei că va fi numit Episcop în cea dintâi episcopie vacantă.

La 1446 Ion Huniade dă lui Debrentei Episcopia de Agria³⁾. Dreptul de patronat i l-a trecut lui Huniade, Parlamentul (VIII).

Și Mihail Szilágyi, ca guvernator ales al Ungariei, a exercitat dreptul de patronat suprem, ceea ce Vaticanul n'a dificultat nici decât (IX).

Francisc Rakoczy, ales la 1705 în Dieta din Szécseny de către „ordinele maghiare asociate” ca „principe conducător” a fost investit cu întreaga putere de guvernare a țării. Acest drept a fost interpretat de Rákóczy și de consilierii lui că se extinde și asupra patronatului suprem. De acest drept Rakoczy a și făcut uz (XXII).

¹⁾ Karácsonyi, o. c., pag. 312.

²⁾ Fraknóy: Oklevéltár a magyar királyi kegyuri jog történetéhez, pg. LV. — ³⁾ Id., pg. VI.

Rege apostolic — nu înseamnă rege catolic

Regele nu era patron suprem numai peste Biserica rom.-catolică, ci și peste cea greco-catolică și în genere, peste toate bisericele din țară.

Regii erau „apostolici”, nu „romano-catolici”.

Cardinalul Leopold Kollonits bazează și puterea Impăratului față de biserica greco-orientală, pe „*regalitatea apostolică*”.

La 25 Ianuarie 1699 el scrie patriarhului Cernovici, să abstea dela înființarea de episcopii greco-orientale, deoarece „domnia titlului episcopesc este în întreaga Ungarie de competența Domnitorului, ca rege apostolic, și acest drept Regele nu l-a transmis nimănui”. (Nilles 1754, ap. Fraknoi, 409).

Diploma lui Leopold din 9 Aprilie 1701 vorbește de „*Regele apostolic al Ungariei*”, „*patronul suprem al bisericilor lui Dumnezeu*” — „*apărătorul credinței adevărate*”, „*reintemeietorul bisericilor din Ungaria*”.¹⁾

Regi unguri — patroni ai Bisericilor române.

Huniadeștii protejează pe Români. Ion Huniade este patronul bisericii valahe din Șiria și alte localități, Matia al bisericii române din Hunedoara, pe care el a zidit-o la 1458. „Matiaș, care într-un moment a amenințat Scaunul roman cu trecerea la ortodoxism, intervine la Papa Sixtus IV (1476), ca episcopii latini să nu mai persecute pe ortodocșii români și de altă nație, pentru credința lor, într-un mod neomenos”.¹⁾

Guvernul român reclamă dreptul de patronat suprem pentru Regele României

Ministrul de Culte, O. Goga, către Ministrul de pe lângă Vatican:

„Binevoiti a face Sf. Scaun să înțeleagă, că Guvernul României nu poate fi pus într-o situație mai puțin favorabilă, în ce privește legăturile cu Biserica catolică decât aceea a Regilor Ungariei. Guvernul român....reclamă pentru M. S. Regele României dreptul de patron suprem avut de Regii Ungariei”¹⁾.

¹⁾ V. Fraknóy: A magyar királyi kegyuri jog Szent Istvántól Mártia Theresziáig, pag. 292.

¹⁾ St. Metes: Istoria bisericească a Românilor, pag. 44.

¹⁾ Cf. Dosarul Concordatului dela Ministerul Cultelor, 1921.

Părerera canonicului Dr. G. Fejér dela Alba-Iulia.

„Bine înțeles, Papa nu poate oferi unui domnitor ortodox drepturile ce le-au avut regii ungari, în alegerea de episcopi. Din asta însă nu rezultă că un rege ortodox, nu ar putea căpăta într'o formă pozitivă sau negativă oarecare influență sau drepturi și în această privință. În secolul trecut, Țarii ruși designau, în înțelegere cu Papa, persoana episcopilor catolici din Polonia... Drepturi de felul acesta i se vor oferi, de sigur, și Regelui român”¹.

Și regii necatolici pot fi patroni ai Bisericii catolice.

„Cumcă Roma poate acorda Guvernelor civile dreptul de prezentare sau numirea Episcopilor, este evident și rezultă chiar din dispozițiile aceluși Codice (con. 332). Sunt, deasemenea, precedente, când acest drept a fost acordat șefilor de stat, ca un privilegiu personal. Astfel la 1600 s'a dat un asemenea drept Principelui Șt. Bathory al Ardealului. Apoi la 15 Iulie 1801 între Pius VII și primul Consul al Republicii franceze, după ce prin art. 4 se prevede că primul Consul va numi pe arhiepiscopi și episcopi și că Sf. Părinte îi va confirma canoniceste, se stipulează în art. 17 că „dans le cas que quelqu'un des successeurs du premier Consul actuel ne serait pas catholique, les droits et prérogatives mentionnés dans l'art. dessus et la nomination aux evechés seront réglés par rapport à lui, par une nouvelle Convention”²).

Dreptul de patron suprem n'a emanat dela Roma.

„In fine, îmi permit a aminti că sunt canonisti, ca Kosutány, cari afirmă că dreptul de suprem patron al Regelui Ungariei n'a emanat dela Roma, ci din puterea națiunii și acceptând aceeașă părere, și Majestatea Sa Regele României poate exercita dreptul de suprem patron în Biserica catolică. Că acest drept n'a emanat dela Roma, se vede și din faptul, că a fost înscris în legile țării, ceeace nu se întâmpla, dacă ar fi fost un simplu privilegiu al Regelui apostolic”³).

¹) După ziarul „Keleti Ujság” în „Infrățirea”, Cluj, Nr. 1194—1924.

²) Ministrul D. Pennescu către Primul-Ministru gen. Averescu, la 25 Iunie 1920. (Dosarul Concordatului dela Ministerul de Culte).

³) Directorul general din Ministerul Cultelor, Dr. P. Ionescu, în memoriul său despre Abația de St. Iob, înaintat Ministerului, la 1925.

**Sf. Scaun era dispus să asigure Regelui României dreptul
de prezintare a episcopilor latini.**

Din raportul ministrului nostru de pe lângă Vatican, D. Pennescu :

„Monseignorul Ceretti s'a arătat dispus ca, printre modificările ce s'ar aduce proiectului, să se admită aceea de a se acorda M. S. Regelui Augustul nostru Suveran, ca un privilegiu personal, dreptul de prezentare Sfântului Scaun, a candidaților de episcopi de rit latin, — drept pe care-l avusese fostul Rege al Ungariei”.

Sf. Scaun s'a obligat să-i acorde acest drept

Acelaș ministru raportează:

„Cardinalul (Gasparri) își ia angajamentul ca să acorde dreptul de prezentare a episcopului, Majestății Sale Regelui, în dată ce un alt Suveran sau șef de stat ar obține, printr'un Concordat sau angajament de orice fel, un asemenea drept”¹⁾).

**Cum a operat Sf. Scaun în chestia subtilizării din Concor-
dat a patronatului suprem.**

Din raportul ministrului Pennescu :

„In instrucțiunile primite, deși se făceau rezerve în ceea ce privește desființarea dreptului de patron suprem avut de regii Ungariei, — drept reclamat și pentru Majestatea Sa Regele, Augustul nostru Suveran, — mi se cerea să propunem Sf. Scaun desființarea dreptului de patronat privat, fără să se mai prevadă vreo sarcină pentru patroni.

În acest sens fusese redactat art. 26 din contra-proiectul nostru, care zice: „toate drepturile și sarcinile de patronat, care grevau proprietatea de orice natură, atât a singuraticilor, cât și a comunităților de orice categorie, se desființează”.

În proiectul C. întocmit de cardinalii compunând S. Congregațiune, s'a omis cu totul acest articol.

În urma discuțiilor, ce am avut în ultimele zile cu cardinalul-secretar de Stat, obținusem să se reintroducă, în proiectul definitiv, un nou articol, cu următorul cuprins: „Toate drepturile de patronat inerente proprietăților bisericești, de ori ce natură, sunt abolite”, — articol care nu diferă, în substanță, de art. 26 al nostru.

¹⁾ O. Ghibu: Un anahronism și o sfidare, pag. 93.

Cum însă Vaticanul, ori de câte ori se tratează de interesele materiale ale Bisericii catolice se arată puțin dispus de a renunța la ele și cum cardinalul Gasparri mi-a explicat că, prin suprimarea desăvârșită a tuturor drepturilor de patronat s'ar aduce daune bănești Bisericii, și că ar fi „patroni“ rezezând în afară din Regat, care ar lua ca pretext o asemenea dispoziție generală ce s'ar înscrie în Concordat, spre a refuza, pe viitor, obolul ce-l dădeau bisericilor în acea calitate de patron, s'a mai adăogat la acest articol, tot sub rezerva „ad referendum“, un alineat cu următorul cuprins: „Sarcinile particulare vor putea fi lichidate cu învoiri particulare“.

Sf. Scaun înțelege prin aceasta de a i se lăsa libertatea să trateze cu foștii patroni, spre a obține, prin bună înțelegere, dela unii din ei, oarecare sume de bani“.

Din cuvintele citate vedem că Sf. Scaun s'a opus tendinței Guvernului român de a desființa patronatul, dar, văzând că România nu cedează, a acceptat propunerea, cu anumite rezerve. Totodată, Sf. Scaun a uzat și de o manevră caracteristică, despre care ministrul Pennescu relatează Guvernului român astfel :

„In ultimul moment, după ce stabilisem textul întregului Concordat, constatai cu mirare, că Sf. Scaun a introdus în acest articol, între paranteze, cuvântul „reale“ care schimbă cu totul sensul și scopul întregului articol“.

Cu alte cuvinte, Sf. Scaun, care luptase până aci zadarnic pentru desființarea Patronatului suprem al Regelui României, apărut de Guvernul acesteia, — introduce acum, în mod clandestin, după ce se stabilise de comun acord textul referitor la desființarea patronatului civil sau comun, cuvântul *reale*, adică *regesc*, în scopul de a face ca măsurile privitoare la desființarea patronatului să se raporte la patronatul *regesc*.

Arătându-și mirarea față de această schimbare, secretarul de Stat al Vaticanului, jenat, a căutat să retușeze lucrul. In legătură cu aceasta, Pennescu scria:

„Cardinalul-secretar de Stat mi-a arătat că acest cuvânt a fost introdus ieri, când a fost supus aprobării Papei textul definitiv al Concordatului, iar prin scrisoarea ce însoția acest text, cardinalul Gasparri arată în această privință (anexa E) „că dânsul, ca canonist, nu înțelege înțelesul juridico-canonice al acestui articol“, și că „este convins de necesitatea unei noi redacțiuni“.

Chestiunea, — continuă Pennescu — totuși, nu ni se pare atât de neînțeleasă.

În adevăr, Biserica catolică din fosta Monarhie austro-ungară a primit din averea Statului ungar averi fabuloase, admi-

nistrate de Guvern, sub controlul patronului, care era Regele Ungariei.

Vaticanul șterge acum dreptul de patronat al Regelui, în virtutea „renunțării exprese făcute către Sf. Scaun de ultimul împărat și Rege Carol“, dar nu vrea să renunțe în același timp, la averea „regală“ ce posedă. Povara patronatului regal o lea-pădă, dar averea regală voește s'o păstreze“.

Sfârșitul acestui curios epizod fu, că cuvântul *reale* („regesc“) fu șters din locul în care fusese intercalat în mod clandestin de către Vatican, și textul a rămas numai cu dispozițiile relative la desființarea patronatului comun sau civil.

*Sf. Scaun este obligat să ofere Regelui României dreptul
de prezentare a episcopilor catolici.*

În conformitate cu declarația fostului secretar de Stat al Vaticanului, de sub punctul penultim, astăzi Vaticanul este dator să ofere Regelui nostru dreptul de prezentare, dat fiind că un astfel de drept i s'a asigurat președintelui Republicii portugheze, print art. 7 din Convențiunea dela 15 Aprilie 1928¹⁾.

*Și conducătorii Statului catolic recunosc astăzi dreptul de
patron suprem al Regelui*

Declarația referentului Statului catolic la Parchet:

„Eu am înțeles că dreptul de administrare a bunurilor se cuvine Statusului, *pe lângă menținerea dreptului de patronat al Regelui*. Asta n'am exprimat-o în broșură, pentru că a trebuit să lucrez la repezeală“. (XXXV, 159, pct. 22).

Tot astfel, Ministerul de Justiție

A se vedea doc. XXVII (pag. 123).

*Singur Regele e în drept să hotărească cu privire la fon-
durile pretinse „catolice“.*

Regele Vladislav II a hotărât că chestiunile fundațiilor nu pot fi hotărâte decât exclusiv prin Rege și că diplomele donaționale

¹⁾ *Annuaire pontifical catholique*, A. XXXII, Paris, 1929, pag. 862.

și fundamentele vor trebui nu numai să fie menținute de toți regii cari vor urma, ci vor trebui apărate de către El împotriva oricui le-ar ataca. Acestea au fost întărite și prin art. XVII din 1647 și XVI din 1715¹⁾.

«Autonomia» Bisericii catolice din Ungaria voia să însemneze emanciparea de supt orice putere a Papei și încadrarea Bisericii în viața de stat maghiară.

Dacă Regii ungari ar fi vrut întărirea catolicismului, ar fi sprijinit în Transilvania mai mult pe Uniți, pe cari însă i-a su-pus cu desăvârșire rom-catolicilor. Uniții nici nu erau religie „receptă“, — întocmai ca și ortodocșii „schismatici“.

Nici vorba ca să fi vrut cineva să dea Diecezei ardeleni mai multe drepturi, decât bisericii catolice din restul Ungariei. Fusesse doar vorba ca, întregii biserici catolice din Ungaria și Transilvania să i se dea o organizație autonomă, în sensul ca la conducerea ei să ia parte și elementul laic, dar de organizarea unor „State catolice“ pe dieceze sau pe țara întreagă, nici vorbă n'a putut fi. Sub autonomie nu se înțelegea nicidecum ca Biserica să aibă dreptul de a-și da singură legi și de a lua dela Stat averile zise „catolice“ și de a le administra cum îi place ei, ci, dimpotrivă, se prevedea că Corul episcopesc trebuia să ceară *prealabil* învoirea Regelui pentru a putea chiar discuta această chestiune în Adunare, și apoi că, Statutul organic, care trebuie să respecte neatins dreptul de patronat suprem al Regelui, urmează să fie sancționat de acesta.¹⁾ Insuș Regulamentul după care aveau să se facă legile pentru Adunarea constituantă a autonomiei catolice regnicolare, a trebuit să fie aprobat de Regele²⁾ și numai după aceea s'a ținut congresul. În realitate, sub autonomie se înțelegea o emancipare aproape totală a Bisericii de sub autoritatea Romei și o încadrare a ei în rosturile naționale ale Statului ungar. În adunarea de constituire dela 1869, primatul ungar J. Simor a declarat că lupta se dă „pentru independența și autonomia Bisericii“, iar în ședința de deschidere a Congresului, preciza: trebuie să luptăm ca „Bise-

¹⁾ A magyar vallás-alap, a magyar tanulmányi alap és az egyetemi alap helyzetének törvényhozási uton való szabályozásának kérdése, pg. 78.

²⁾ Szemnecz, op. c., pag. 51. — *) Id., 53.

rica catolică și poporul catolic din patria noastră să găsească în autonomie garanția atât privitoare la siguranța libertății sale religioase, cât și la administrarea averilor bisericești și școlare și la independența autonomiei sale bisericești și școlare în așa măsură, încât, în afară de patronatul suprem al Regelui apostolic să nu cunoască nici un alt amestec legal, decât pe acela, pe care orice altă confesiune, este datorare să-l accepte, ca necesitate de stat". Intreaga cuvântare era țesută din aluzii transparente împotriva Romei și pentru afirmarea cât mai categorică a rolului Regelui, ca patron suprem.

Nu era vorba de autonomia Bisericii romano-catolice, ci de autonomia întregii Biserici catolice, cuprinzând și pe cea unită.

Congresul, de altfel, nu avea în vedere o autonomie a Bisericii romano-catolice, ci o „Autonomie a Bisericii catolice de rit latin și grec, din Ungaria”, după cum se spune clar în însușitul Statutului. La lucrările lui au luat parte și reprezentanții diecezelor greco-catolice. Concepția aceasta au acceptat-o și reprezentanții diecezei r-cat. de Alba-Iulia. Din Statutul votat, după desbateri de mai multe săptămâni, reținem § 3, care prevede că : „Dreptul de patron suprem al Regelui apostolic se menține în întregime”. Deasemenia reținem faptul că, printre cei 130 paragrafi ai Statutului, nu este nici unul care să facă vre-o amintire despre aceea că Biserica catolică din Ungaria face parte din Biserica cat. universală, fiind supusă jurisdicției aceleia sau Capului ei. De două ori se amintește „Scaunul roman”, (nu Sfântul Scaun). Iar numai în legătură cu dreptul Regelui de a dispune ca drepturile Bisericii să fie reprezentate pe lângă acesta prin organe de stat.²⁾

Episcopatul voia o autonomie în care să domine el.

Episcopatul și făcu lucrări pregătitoare în vederea autonomiei și primul ei elaborat fu: „Senatele bisericești mixte ale Bisericii creștine catolice din Ungaria; scopul organizarea și sfera lor de competență.” Ministerul nu găsi satisfăcător acest proiect și ceru ca să se facă un nou proiect, cu colaborarea personalităților marcante din partea mireană. (Forster, 92, 383).

¹⁾ Veszely, o. c., pag. 133.

²⁾ Szemecz, o. c., pg. 58.

Tendința Bisericii de a acapara averile și școlile de stat.

„Scopul episcopatului era, la urma urmelor, destul de clar și de simplu: el voia să ia din mână Statului averile fundamentale și școlile susținute din veniturile acestora. El se gândia că la un moment dat, guvernul lumesc poate deveni periculos pentru educație și învățământ. În fruntea Ministerului de Culte pot ajunge persoane acatolice sau francmasoni, cari să nu mai aibă nici o sollicitudine pentru catolicism“...¹⁾.

„Deosebirea între autonomia catolică și între autonomiile acordate celorlalte confesiuni, este că în vreme ce acestora din urmă Statul le dă posibilitatea de a trăi nesupărați în această țară ca persoane bisericești de drept, catolicii cer să li se dea averi cari sunt ale Statului și drepturi de stat.¹⁾”

Autonomia vrea să se substituie Ministerului de Culte, Statului.

Statul ungar n'a lăsat chestia învățământului în seama Bisericii catolice

„Nu trebuie scăpat din vedere că Statul este posesorul unei puteri de fapt și că rațiunea superioară de stat interzice ca el să-și lase din mână fără orice compensație, plenitudinea puterii sale... În consecință, în ce privește dispunerea asupra institutelor de învățământ, cari se susțin din Fondul de studii, Guvernul n'ar trebui să o dea din mâinile sale”¹⁾.

Până unde poate merge independența Bisericii.

Despre limitele autonomiei Forster zice cu drept cuvânt:

„Independența încetează acolo unde Biserica ajunge în raport cu Statul, acolo unde autonomia ajunge în atingere cu drepturile Regelui, ca patron suprem. Aici granițele autonomiei le stabilește Statul în acele cadre, pe care le indică baza istorică și de drept, dezvoltarea ei și cerințele situației actuale” (92, 428).

¹⁾ I. Forster, o. c., pag. 402.

¹⁾ A. C., Az országos katolikus autonómiáról, Bpest, 1871, pag. 4.

¹⁾ A magyar vallás-alap, etc., pag. 147.

Regele instituie o Comisiune pentru administrarea Fondului religiosar și a Fondului de studii

„Prin rescriptul prea înalt din 21 Mai 1880 al Regelui Francisc Iosif, în scopul menținerii neatînse a averilor Fondului de studii și a celui religiosar și până când se vor face dispoziții definitive prin Corpurile Legiuitoare pentru administrarea fundațiunilor pioase și în special a fondurilor amintite, cu menținerea neatinsă a responsabilității ministeriale, a instituit o Comisiune provizorie, rezervându-și sie-și — în baza dreptului de patron suprem — dreptul de a numi pe Președintele și pe membrii acestora¹⁾).

Din cine se compunea, la 1917, această Comisiune.

Președinte: Baronul Iuliu Forster, membru al Casei magnaților.

Co-președinte: Dr. Ioan Csernoch, cardinal, Primatul Ungariei, arhiepiscop de Strigoniu.

Membri: 1. L. Balás, episcop de Rozsnyó. 2. Dr. V. Concha, profesor la Universitatea din Budapesta, membru al Casei magnaților. 3. C. Csaky, episcop de Vaț. 4. Conte A. Cziráky, membru al Casei magnaților. 5. Prințul Nic. Eszterházy, membru al Casei magnaților, prim-paharnic regesc. 6. Conte M. Eszterházy, deputat dietal. 7. Dr. C. Haydin. 8. Conte C. Khuen-Héderváry, deputat. 9. I. Majláth, membru al Casei magnaților. 10. Dr. Emil Nagy, consilier aulic. 11. Dr. F. Radnay, episcop de Besztercebánya. 12. Dr. L. Smrecsányi, episcop de Agria.

Din partea Ministerului de Culte și Instrucție publică: 1. Fr. Justh, directorul fundațiunilor publice regești. 2. Dr. St. Steffanits, administratorul fundațiunilor publice regești, consilier ministerial. 3. Al. Egresi Nagy, director de contabilitate. Referent: L. Almásy, deputat dietal¹⁾).

Din fondul de studii ungar nu se susțin numai școli catolice

Este inexact că din Fondul maghiar de studii se întrețineau numai institute culturale catolice. Adevărul e că, alături de unele școli catolice, se susțineau o serie de școli secundare regești-catolice, precum și o mai mare serie de școli de stat sau comunale. (Vezi Bugetul pe 1912, pag. 26 ș. u.).

¹⁾ A magyar vallás-alap, etc., pag. 68.

¹⁾ Magyarország tisztii cím- és névtára, Budapesta, 1917, pag. 428.

Mănăstiri catolice destinate ortodocșilor.

Mănăstirea iezuită din Oradea, unde se află astăzi Internatul Școlii normale gr.-cat., fu destinată, printr'o diplomă a împăratului Leopold II, pentru Seminarul ortodox român. (Catholicism, 206),

Mănăstirea franciscană din Timișoara, destinată pentru călugării piariști, fu dată de împăratul Iosif II Românilor ortodocși, pentru seminarul lor, la 1879—80. Moartea împăratului împiedică ducerea la îndeplinire a măsurii ¹⁾.

Catolicii însiși susțin că fondurile »catolice« au fost date de regii ungari tuturor creștinilor din țară.

Mai reținem enunțarea șefului grupării radicale din Congres, Kálay Ödön, în sensul că el nu recunoaște natura curat catolică a Fondurilor de studii, din cauza că Regii ungari n'au făcut donațiunile respective din averea lor proprie și nu le-au dat catolicilor, ci *tuturor creștinilor din țară*. În consecință, Kálay a propus ca din Fondurile acestea numai partea care se cuvine catolicilor să se dea organizației autonome a Bisericii ²⁾.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Organele eparhiale trebuie să fie la reședința episcopului.

Și să mai reținem un amănunt. Conform § 52, atât Adunarea eparhială cât și Consiliul eparhial trebuiau să-și aibă sediul în aceeași localitate cu episcopul, — măsură prevăzută împotriva tendinței ardeleni de a deplasa aceste două organe dela Alba-Iulia, la Cluj. Dispoziția aceasta s'a luat chiar în urma propunerii episcopului ardelean Fogarassy.

Autonomia catolică regnicolară voia să iea locul Ministerului de Culte.

Prin autonomia preconizată la 1871 catolicii sperau să rebandească așa numitele licee „regești catolice”, precum și Universitatea din Pesta. Ea voia să ia pentru sine cele mai multe drepturi pe cari le are Statul maghiar față de Biserica catolică. Autonomia preconizată acolo se substituie Ministerului de Culte³⁾.

¹⁾ A. Pfeiffer: A kegyesrendi tanítórendiek temesvári társ-házának és főgymnásiumának története, 1889—90, pag. 35.

²⁾ Szemnecz, o. c. pag. 211.

³⁾ Szemnecz: A katolikus országos autonómiairól, pag. 3.

Episcopatul catolic cere reînființarea Comisiei catolice.

La 1882 episcopatul cat., prin arhiepiscopul de Kalocsa, Haynald, a cerut restituirea Comisiunii catolice. La 1884 episcopatul a mers mai departe și a cerut ca administrarea tuturor fondurilor și fundațiilor bisericești, școlare, universitare etc., precum și întreaga chestiune școlară a catolicilor să fie scoase din mâna guvernului și să fie transmise unei autorități superioare bisericești-școlare, care ar putea fi numită „Comisiunea regnicolară pentru afacerile bisericești-școlare catolice”, sau „Direcțiunea afacerilor catolice”, sau „Consiliul superior bisericesc”, și care ar consta din membrii clerici și mireni.

Statul catolic. organ de Stat.

Înșiși reprezentanții eparhiei ardelenene au cerut în congresul catolic dela Pesta (1870) încadrarea aceleia în autonomia regnicolară. De altfel, și în adunarea ținută în Cluj, la 1848, se hotărâse: „Mai departe, St. C. păstrează pentru Biserica catolică a întregului Regat ungar, toate acele bunuri bisericești, cari sunt bunuri incontestabile ale lui”.¹⁾

Autonomia Statului catolic ardelen în cadrele autonomiei catolice regnicolare.

Organizația dela 1871 nu cuprinde în sine nici o dispoziție cu privire la locul pe care-l va avea Statul catolic ardelen în cadrul Bisericii catolice din întreagă Ungaria. În privința aceasta se pare că Congresul a intenționat ca St. C. ardelen să fie încadrat ca o autonomie diecezană specială în cadrul organizației regnicolare, Statutul lui să-și piardă puterea, iar bunurile lui să fie cuprinse sub noțiunea generală de „proprietatea Bisericii catolice”.¹⁾

Înșiși catolicii ardeleni cer înglobarea lor în autonomia regnicolară.

Dealtfel, din desbaterile pe articole asupra Statutului organic regnicolar, aflăm că reprezentanții eparhiei ardelenene M. Miko și L. Josika, au cerut ca din § 1, unde se vorbea despre „catolicii din Ungaria și Transilvania, să se omită „Transilvania”. În legătură cu aceasta, baronul Josika a cerut ca și „Statul ca-

¹⁾ Veszely, o. c., pag. 133.

¹⁾ Szemecz, o. c., pag. 186.

tolice ardelenă" să fie luat în organizația autonomă regnicolară, iar episcopul Fogarassy s'a raliat la propunere, cerând ca „dieceza ardelenă să fie atrasă în autonomia regnicolară.”²⁾

La 1873, în Adunarea Statului catolic, Josika a declarat că atunci când proiectata organizație va lua ființă, St. cat. ard. se va alipi cu credință la hotărârile ei, ca parte integrantă a întregului Stat catolic ungar. Deocamdată „Universitatea credincioșilor rom.-cat. din eparhia ardelenă” ca „parte integrantă a St. cat. de sub Coroana ungară” cere restabilirea autonomiei ei.

La asta răspunde Trefort: până la rezolvirea chestiei autonomiei regnicolare, afacerile care până aci aparțineau C. C. se vor conduce cu influența Cons. dir. diecezan, după modalitățile care se vor fixa de Guvern!

Contele Apponyi intenționează menținerea autonomiei
Statului cat. ardelen, din motivul că o socotește potrivită
cu scopurile ei.

Proiectul de autonomie catolică regnicolară al ministrului de Culte, contele A. Apponyi, prevedea, în § 3, al. 2:

„Statul rom.-cat. ardelen formează parte integrantă din autonomia catolică regnicolară, în acel chip că, cu menținerea autonomiei sale, St. r.-cat. va avea să fie încadrat în organizația autonomă regnicolară, fără atingerea drepturilor lui câștigate și cu păstrarea organizației lui locale *socotite ca potrivită cu scopurile ei*. Cu privire la aceasta, va avea loc o înțelegere specială între autonomia regnicolară și între Statul rom.-cat. ardelen, care, obținând aprobarea Majestății Sale, va servi ca întregire a Statului organic”.

Episcopul Fogarassy socotește, la 1873, Statul catolic
ardelen ca o parte constitutivă a organizației regnicolare,
nu ca o organizație ardelenă aparte.

La 1873, Fogarassy nu se punea pe temeiul drepturilor strămoșești, ci zicea că „după ce chestiunile de principiu, parte au fost discutate temeinic în Adunarea anterioară (1868), parte au fost soluționate de Congresul regnicolar, în privința aceasta nu avem înaintea noastră altă problemă, decât ca, evitând chestiunile de principiu, în baza vechei noastre practice de drept și în baza organizației regnicolare, să hotărâm ținerea sistematică a Adunării Statului diecezei noastre și prin aceasta să realizăm înființarea și activitatea autoconducerii noastre”.

²⁾ Id. pg. 126.

LXXVII.

Mărunțișuri istorice despre Statul catolic

Statul catolic ardelen a fost o creațiune directă a Dietelor ardelen.

„În Transilvania, împrejurările din Biserica catolică au luat, în seq. XVII, o formă cu totul particulară, care nu se mai întâlnește nicăiri altundeva, în sensul că credincioșii laici au obținut influență în conducerea afacerilor bisericești. Aceasta nu se explică numai prin faptul că, începând cu sec. XVII, în Ardeal au domnit Principi calvini. Dietele ardelen reglementând cauza celor „patru religii” în mod unitar, prin legi, au stabilit pentru fiecare din ele că în chestiuni cari îi privesc și pe credincioșii laici, se pot aduce hotărâri numai „cu egala complăcere a înalților magistrați și a patronilor”; mai departe, că episcopii se aleg „prin complăcerea Adunării ordinare bisericești”, care-i recomandă Principelui spre întărire”¹⁾.

Statul catolic jură, la 1848, credință exclusiv Regelui ungar, nu și Papei.

Jurământul pe care l-au depus membrii Adunării Statului catolic din 27 August 1848, ținută la Alba-Iulia: „Eu, N. N., jur pe unul Dumnezeu cel viu, care e Tată, Fiu și Duh sfânt, treime sfântă într'un Dumnezeu veșnic, pe prea Sfânta Fecioara Maria și pe toți Sfinții lui Dumnezeu, că voi fi apărătorul neșămutat, credincios, supus și din toate puterile, al Regelui ungar Ferdinand V, al Constituției maghiare și al legilor ei. Așa să-mi ajute Dumnezeu!”

¹⁾ V. Fraknoy, o. c., pag. 455.

Socotelile Statului catolic se trimiteau lunar la Buda-
pesta, Contabilității Ministerului de Culte.

La 1878, conform dispoziției lui Trefort, registrele și socotelile Fondurilor se trimiteau prin Cons. Dir. la Contabilitatea ministerială, în fiecare lună, (Veszely, 128).

In organele de conducere ale Statului catolic, Erariul
unguresc își avea reprezentanții săi.

Până la anul 1886, Erariul era reprezentat în Adunările Statului catolic, de trei inși.

La 1884 invită pe Direcțiunea reg. financiară, Direcțiunea reg. silvanală. Direcțiunea reg. supremă minieră din Zlatna și Direcțiunea reg. supremă minieră din Uioara.

La 1887 întâlnim cinci reprezentanți ai Erariului și anume pe directorul financiar din Sibiu, pe directorul minelor, pe cel forestier, pe directorul poștelor și încă unul.

La 1914 reprezentau Erariul: Dr. Antoniu Pap, consilier ministerial, director de finanțe în Cluj, Marosi Ferencz, consilier minier Zlatna, precum și doi reprezentanți ai oficiului minier superior regesc și al celui din Uioara (Prot. 1914, pg. 7).

Adunări generale ale Statului catolic interzise
de Guvernul maghiar.

La 1878 Adunarea Statului Catolic nu s'a putut ținea din cauza unor măsuri luate din partea Statului ungar. În Cuvântarea de deschidere dela 1879 Episcopul insista, spunând că actuala adunare va avea o influență puternică asupra întregii vieți politice și sociale. (225).

La 1880 și 1881 iarăși nu s'a ținut Adunarea. „Nem önkéntes szűnetelés” spune Episcopul în cuvântarea de deschidere din 1882. (Veszely, pg. 239).

O dieceză bicefală : un cap la Alba-Iulia, cellalt la Cluj

Până la 1886 (cel puțin) Adunările St. C. s'au ținut la Alba-Iulia. Cu timpul, catolicismul unguresc a căutat să-și facă două reședințe, acaparând pe lângă Alba-Iulia și Clujul și făcând astfel din Cluj, un centru artificial de imperialism catolic-maghiar.

Se cere mutarea Statului catolic, dela Cluj la Alba-Iulia.

Se face propunerea ca, cu considerare la încurcăturile și mai ales la întârzierile pe care le aduce cu sine împrejurarea că Cons. Dir. își are sediul la Cluj, departe de sediul episcopal, acela să se mute la Alba-Iulia. Propunerea s'a luat dela ordinea zilei. (La 1885).¹⁾

Episcopul poate fi înfrânt oricând de majoritatea laicilor din corporațiunile Statului catolic.

În timpul din urmă conducătorii Statului catolic, voind să obție dela Roma recunoașterea organizației lor, afirmă că, în cadrele acesteia voința episcopului este cu totul neîngrădită și că, fără adeviziunea lui nici o hotărâre a St. C. nu este executorie. Din multele cazuri, în cari voința și autoritatea episcopului a fost înfrântă prin votul majorității laice, cităm un singur caz elocvent, urmat de aprecierea teoreticianului Statului catolic.

Iată declarația episcopului Lönhardt, în Adunarea Statusului dela 1886, când, fiind pus în minoritate, trebui să se supuie votului majorității:

„Când, plecându-mă în fața principiului constituțional, e-nunț, ca președinte, rezultatul votării, ca hotărâre, țin să declar totodată că, în calitate de Episcop, nu găsesc liniște în această hotărâre și acestei declarații ale mele, țin să-i dau expresiunea în Procesul verbal“¹⁾.

Cu alte cuvinte, după cum zice Bochkor :

„În sfera sa autonomă de activitate, decide majoritatea Adunării Statusului, independent de eventuala atitudine contrară a episcopului; opinia contrară a Episcopului se poate afirma numai în senz etic, nu și de drept“.

Statul catolic nu găsește acceptabile dorințele episcopului...

La 1913, în legătură cu Regulamentul pentru administrarea bunurilor, Episcopul, în urma consultării Capitlului, a cerut ca în Regulament să se prevadă un paragraf, în sensul căruia „orice chestiune relativă la administrația averilor, care trece suma de 5000 cor., trebuie comunicată prealabil cu autoritatea episcopală, pentru a-și da asentimentul“. Consiliul Dir. debătând într-o sedință extraordinară cererea Episcopului, a hotărât „să

¹⁾ Veszely K. 285.

²⁾ Az erdélyi katholicismus multja és jelene, pg. 551.

înainteze chestiunea Adunării Statusului, cu adaosul din partea-i că dorințele Episcopului, din considerare de drept(!) și de manipulare, nu le crede acceptabile”²⁾)

*Totuș, Papei, Statul catolic îi este prezintat ca un
organ consultativ al episcopului.*

Episcopul de Alba-Iulia către Papa, la 1887, din Adunarea Statului Catolic :

„Fideles diocesis Transylvanicae Hungari tam ecclesiastici, quam seculari, vocatu meo huc circa sedem episcopalem congregati, ut mecum de rebus circa proprietatem ecclesiae et fidei-
lium necessariis consilia capiant....“ etc.

Numai popor, nu și patrie.

Epp. Majláth în cuvântarea de deschidere din 1930:

„Sper că marile primejdii cari amenință *poporul nostru*, ne vor aduce din nou mai aproape unul de altul, astfel ca, încât atărnă de noi, să năzuim să ajutăm umăr la umăr nevoile sociale și să adâncim viața religioasă primejduită”.

Episcopul Majláth vinde bunuri de ale Bisericii, fără aprobarea Regelui sau a Statului.

Depoziții făcute înaintea Justiției, de doi canonici dela Alba-Iulia :

Boros Istif, canonic: „Știu că în intervalul dela 1918 până la 1926, Episcopul rom.-cat. a vândut diferite bunuri imobile numai cu aprobarea Capitulului rom.-cat. Dreptul canonic, după cunoștința mea, s'a pus în aplicare în anul 1917”.

Fejér Gerő: „După cunoștința mea, contractele de vânzare a bunurilor Episcopiei rom.-cat. din A.-Iulia, după Unire și până la încheierea Concordatului, s'au pus în lucrare după ce Capitulul își da consimțământul, fără a mai fi supuse altei aprobări. Natural, că numai contractele ce aveau obiect un bun de o valoare mai însemnată. Aceasta a fost o stare de fapt, numai, fiindcă și noi, clerul de pe lângă Episcopia de A.-Iulia, de multe ori eram nedumeriți, că mai e lipsă de o aprobare mai superioară sau nu, căci înainte de Unire atari contracte le aproba Regele apostolic al Ungariei. În orice caz, dreptul canonic dispune că contractul urmează a se judeca după normele de drept ale Statului, în care

²⁾ Anuarul St. C., 1913, pag. 134.

s-a încheiat, pe lângă rezerva aprobării pretinsă de Dreptul canonic". (Nr. 5582—1929, Jud. de ocol mixtă, Alba-Iulia).

Episcopul Majláth neagă, în fața Justiției, că ar fi iscălit un Contract, pe care, de fapt, l-a iscălit, și se pune la adăpostul Papei.

„În numele episcopului Majláth, avocatul, recunoaște că a semnat o ofertă către reclamant, însă contract n-a semnat și nici nu are drept să semneze fără aprobarea din partea Sf. Scaun". (Proces verbal, 5582—1929, din 15 Iulie 1929, al Jud. de mixte Alba-Iulia).

Pus în fața faptului, îl recunoaște, dar afirmă că Contractul n'are valoare fără aprobarea Sfântului Scaun! — Episcopul se consideră cetățean al Cetății Vaticanului, nu al României, și se pune supt protecția Nunțiului papal.

La 10 Oct. în șed. Jud. mixtă, Alba-Iulia:

„Părâtul, după ce a văzut actele prezentate de reclamant, declară că recunoaște ca autentică semnatura P. S. Episcopului de pe contractul original și de pe convenția ulterioară. Semnătura a făcut-o nu ca persoană particulară, ci în calitate de episcop al Transilvaniei. Declară mai departe.... Părâtul a procedat în această cauză ca episcop al Transilvaniei și contractul de locațiune trebuia neapărat aprobat de Sf. Scaun. Contractul, având de obiect sumă așa de mare, nefiind aprobat de Sf. Scaun, nu dă naștere la nici o obligațiune și la nici un raport de drept între părțile contractante. Capitlul nu-i autoritate superioară Eppului, nici atunci când e vorba de administrarea domeniilor episcopiei, ci conform dreptului canonic și legilor în vigoare și Concordatului, autoritatea superioară în această materie e Nunțiatura papală din București, până la 60.000 lire italiene și peste această sumă e Sf. Scaun".

Catolicism filoprotestant și anticatolic.

La jubileul de 25 de ani al episcopului Majláth, sărbătorit în ședință publică a St. C., au apărut reprezentanții confesiunilor ardelen maghiare protestante, cari au luat și cuvântul în Adunare¹⁾, dar nu a fost invitați și reprezentanții greco-catolicilor români.

¹⁾ Trecutul și prezentul catolicismului unguresc, pag. 431.

Catolicismul ardelean nu mai luptă în contra protestantismului, el luptă, mână 'n mână cu protestanții, în contra României și a religiei ei.

Denunțuri la Roma, pentru că Guvernul român nu permite nemaghiarilor din România să frecventeze școli maghiare.

Contele Gavrilă Jósika a înaintat un Memoriu Ministrului de Culte în chestia măsurilor luate de acel Minister contra unor părinți, cari și-au dat copiii la școli ungurești, nefiind unguri. „Eppul comunică Adunării că acest act îl va prezenta personal Papei cu prilejul apropiatei audiențe pe care o va avea la Roma”.

Se cere recunoașterea expresă a Statului Catolic în legile țării, dar nu se obține

Consiliul Dirigent raportează Adunării, la 1928, că, deoarece în Legea Cultelor nu este recunoscută cu destulă precizie personalitatea juridică a St. C., a intervenit la autoritățile superioare de Stat, „ca astfel de organe bisericești, cum este St. C., să fie înscrise în mod deschis, din punctul de vedere al personalității lor juridice”.

Conducătorii Statului catolic mărturisesc că Sf. Scaun n'a recunoscut niciodată această organizație.

Pál Gábor, răspunzând lui Gyárfás¹⁾, stăruie, în special, asupra faptului, că „St. C. n'a obținut din partea Sf. Scaun o recunoaștere formală, singura în stare să-i dea acea siguranță, care i-ar face ireductibilă autonomia ei de trei ori seculară. Din acest punct de vedere, nu înseamnă mult nici răspunsul dat de Sf. Scaun la telegrama omagială din anul trecut.

„Statul catolic n'a parvenit niciodată ca această organizație și această autonomie, care cuprinde într'un mănunchiu clerul și credincioșii mireni, să obție din partea Scaunului roman aprobarea formală”.

Abia în era românească, și-au dat seama catolicii ardeleni de însemnătatea Statului catolic.

O mărturisește secretarul general al Statului catolic la 1926:

¹⁾ Dr. G. Pál: Despre Concordat, în „Magyar Kisebbség”, 1928, pag. 802.

„Catolicii ardeleni abia acum încep să se trezească în adevăr la conștiința că ce însemnează pentru ei autonomia catolică și ce valoare are pentru ei faptul că pot hotări liber în chestiunile bisericești, școlare și fundamentale că soarta lor, și cu ea, viitorul lor și-l țin în mână”¹⁾).

Scopurile Statului catolic mărturisite de reprezentanții
ideologiei naționale maghiare: Programul lui Eugen Rá-

kosi:

„Ardealul, frumosul Ardeal, este primejdia Ungariei. Într'un timp când nu mai exista Ungaria, Ardealul a existat și 180 de ani a apărut libertatea ungurească. Valea Mureșului e inima țării Ardealului. Cine stăpânește valea Mureșului, acela e stăpânul Ardealului. În urma războaielor, Ungurii aci au pierit, și au năvălit Valahii, cari au cucerit pământul. Horia și Cloșca au voit să aibă în stăpânire tot Ardealul. Bătrânul Nopcea, prefect în Hunedoara, doria să fie ales principe al Ardealului și credea, că Valahii îl vor alege. Unguresc a fost Ardealul o mie de ani, acum e valah. Numai cele trei-patru județe secuiești se mai țin. Văzând maghiarismul ardelean, că sub protecția lui Andrássy, conte de Csikszentkirály, s'a făcut un Regat românesc, maghiarimea a recunoscut, că existența sa e în pericol. Deci s'a recules. Insufletirea națională a cuprins Ardealul și s'a făcut Societatea de maghiarizare: Dela Arad până la Gyergyószentmiklós să maghiarizăm valea Mureșului!

Când vom fi făcut aceasta, vom fi salvat Ardealul. Drumul de fier să facă drum maghiarizării.

Aradul, Radna, Lipova, Deva, Piski, Orăștia, Vințul de jos, Alba-Iulia, Aiudul, Vințul de sus, Târgu-Mureș, sunt punctele, de unde are să pornească lucrarea de maghiarizare. La Piski, din o comună 110 copii valahi învață ungurește. De aci pot lua învățătură toți, câți conduc învățământul public din Ardeal. Să ia aminte, deci: episcopii Lönhard din A.-Iulia, Szabo din Gherla, Szász Domokos din Cluj, *Statul rom.-cat. din Ardeal*, Reuniunea de maghiarizare din Ardeal, mai cu seamă însă prefectii, solgăbirăii și inspectorii școlari.

Se poate lucra cu succes, numai bunăvoință să fie. Să emuleze, spre a-și câștiga merite la recunoștința patriei.

Problema este: să păstrăm Ardealul Ungariei!

Să ferim poporul, prin aceea că l'am maghiarizat”¹⁾

¹⁾ B. P. Jánossy, în „Erdélyi Irodalmi Szemle”, 1926, pg. 338.

¹⁾ Cf. Eugen Rákosi, în *Budapesti Hirlap*, din 5 Iunie 1885, (după *Gazeta Transilvaniei*, din 11 Iunie 1885).

Catolicismul unguresc și Schisma românească.

Catolicismul *ardelean* are, „în România și în Orient”, o misiune hotărâtoare.

„Nu este o lozincă goală, ci un adevăr istoric veritabil că catolicismul *unguresc* a apărut cu propriul său trup toate atacurile cari au amenințat creștinătatea și cultura europeană dinspre Răsărit...

Misiunea noastră istorică nu e chestiune de un secol sau de un veac de om. Ea privește toate vremurile și astfel și vremea noastră. În situația noastră de astăzi, descopciați din cadrele vechi, simțim și mai bine că aici în Orient, vechea misiune istorică ne pune în fața unor probleme și mai grele. Noi suntem aici cel mai extrem bastion al Bisericii catolice universale. Dincolo de noi se întinde oceanul Ortodoxiei, al Islamului și al Păgânătății.

Fiecare lovitură de val trebuie s'o respingem din propriile noastre puteri.

Religia oficială a noii formațiuni de stat, căreia aparținem(!), este *SCHISMA* (!!!).

Suntem în clar cu aceea, că aici sprijin și ajutor în activitatea noastră culturală înzadar așteptăm. Aceasta nici n'o sperăm niciodată. Ceeace trebuie să facem pe terenul culturii general-umane și a culturii spirituale, trebuie să facem bizuiți pe propriile noastre puteri. Stând departe de orice considerații politice, poate că nici nu ne gândim cât de importantă e misiunea pe care suntem datori s'o îndeplinim¹⁾.

Catolicismul, ca factor național pan-maghiar.

Călugărul iezuit *Béla Bangha* dela Budapesta, publică în „*Erdélyi Tudósító*” un articol intitulat: „Icoane din Ardeal”. Reținem din acest articol următoarele constatări: „Dintre statele succesoare, România e, poate că, țara în care maghiarimea s'a regăsit, după grozăviile primilor ani, relativ mai bine, și a ajuns să-și poată crea o oarecare viață socială și spirituală de sine stătătoare”. Despre catolicismul ardelean spune că: „și în calitatea lui de minoritate națională și religioasă înlocuște cu răvnă cadrele pierdute de împreună viațuire cu patria-mamă, fără ca, bine înțeles, să aibă pretenția de a se putea compara cu situația din „țara ciuntită” de astăzi (*Csonkaország*)”¹⁾.

¹⁾ *Trefan Leonard*, în „Trecutul și prezentul catolicismului ardelean”, pag. 557.

¹⁾ *Erdélyi Tudósító*, 21 Sept. 1931.

*In mocirla Bucureștilor va face curățenie catolicismul
unguresc.*

După organul oficios al catolicismului maghiar din Transilvania, Capitala României este „Babilonul modern”, pe care e chemat să-l moralizeze catolicismul. „In mocirla Bucureștilor morali — zice „*Erdélyi Tudósító*”, Nr. 47—48 din 1926, — euge-
tarea catolică trebuie să facă încă mare curățenie”.

*Infiltrațiunea catolică în Transilvania a urmărit distrugere-
rea elementului autohton românesc.*

La ce a servit *Fondul religios ardelean*? La fărâmițarea cea mai nenorocită a Ardealului din punct de vedere confesional și la slăbirea oricărei coeziuni sufletești a populației provinciei. In loc ca Guvernele să fi ajutat din acest fond public comunitățile religioase viabile ale populațiunii ardelenе, pentru ca ele să se înzdrăvească prin instituții bune și sănătoase, el a ajutat infiltrațiunea catolicismului unguresc în inima românismului, pe care a căutat cu toate mijloacele să-l distrugă. Grație acestui sistem, s'a ajuns, la 1914, la următoarea situație a bisericii catolice din teritoriile noastre:

Dieceza rom.-cat. de Alba-Iulia avea :	230	parohii,	2113	fiii,	dintre cari	222	cu peste 50	credincioși
Oradea	76	..	1022	198
Satmar	95	..	1884	480
Timișoara	246	..	975	358

La oltă .. 647 parohii, 5180 fiii, din cari 1257 cu peste 50 credincioși.

In schimb, în biserica greco-catolică, avem următoarea situație :

Arhidieceza gr.-cat. de Blaj	705	parohii,	675	fiii
Dieceza de Gherla	408	parohii	195	fiii
Dieceza de Oradea	168	parohii,	?	fiii
Dieceza de Lugoj	?	parohii,	?	fiii

Laolalte : 1281 parohii, 870 fiii
(cu excepția Lugojului).

Arhidieceza ort. rom. de Sibiu	953	parohii,	347	fiii
Dieceza de Arad	321	parohii,	128	fiii
Dieceza de Oradea	276	parohii,	71	fiii
Dieceza de Caransebeș . .	326	parohii,	43	fiii

Laolalte : 1876 parohii, 589 fiii.

Ce dovedesc aceste cifre? Că Biserica rom.-catolică din întreg teritoriul de dincoace de Carpați a avut numai 33% parohii față de cele ortodoxe române, în schimb numărul filiilor ei este cu aproximativ 1000% mai mare decât al ortodoxilor. Catolicii au avut la o parohie 8 filii, ortodocșii la 3 parohii o filie, — deci o proporție de 24 : 1, — Anomalia aceasta a fost menținută și menajată, în paguba elementului majoritar autohton, din fondurile publice înființate de regii ungari și principii ardeleni!

Fondurile catolice au servit deci pentru distrugerea cu orice chip a omogenității românești a Ardealului.

Cum înțelegeau Guvernele maghiare egala îndreptățire a confesiunilor.

Bugetul Ministerului ungar de Culte prevedea pentru anul 1917—18 :

Pentru ajutorarea bisericilor reformatе și aug. evang.,

în înțelesul § 3, al art. de lege XX din 1848 coroane 4,573.400

Pe aceeași bază, pentru ajutorarea bisericii aug. ev.

regnicolare din Transilvania 304.000

Idem, bis. unitariană 171.400

Pt. sporirea fondului religionar al Statului cat. ard. 50.000

Pt. sporirea fondului bisericilor reformatе și aug. ev. 300.000

Pt. sporirea fond. bis. ev. aug. maghiare din Transilvania 20.000

Pt. sporirea fondului bisericii unitariene 15.800

Pt. ajutorarea fondului școlar izraelit regnicolar 100.000

Pentru ajutorarea bis. ref., evang. și unitare, în baza art. XX din 1848, § 3, a dat la 1908 2,000.000 + 100.000, la 1909 3 milioane + 200 de mii + 100 de mii cor.

Ministerul de Culte ungar a dat prin buget, 400.000 cor. pentru tipărirea și editarea cărților ungare ale bisericii greco-cat. maghiare.

Tot el a reparat Mănăstirea franciscană din Cluj, cu 53.000 cor. (1909), prin buget.

Pentru bisericile românești — nimic!

Catolicismul, ca instrument al Politicii de maghiarizare.

În ce privește prefacerea filiilor în matre, Guvernul stabilește ca aceasta să se facă numai în localitățile în cari se găsesc cel puțin 800 suflete. Dar în urmă, se fac și aici concesioni. Secretarul de Stat, Sándor János, scrie într-o epistolă „privată” publicată în Anuarul Statului catolic din 1913 (pag. 25), că „Chestiunea este, din punct de vedere de Stat unguresc atât de

¹⁾ Bugetul pe 1917—18, pag. 230.

importantă”, încât trebuiesc puse toate puterile la lucru pentru realizarea ei. Statul catolic cere pentru fiecare nouă parohie-matră câte 100.000 cor., din care să se facă biserică, casă parohială etc. (1913, pg. 27). Și până atunci, cere sistematizarea pe lângă fiecare paroh care are și filii, a încă cel puțin 2 capelani, susținuți de Stat. (ib.)

Așa dară, St. C. era pe cale să-și completeze opera de angajare a Statului ungar la suportarea tuturor cheltuielilor necesare pentru susținerea și întărirea bisericii catolice ardeleni, fără nici un fel de contribuție din partea acesteia. Statul, care făcuse în trecut bisericile catolice, *era angajat acum și pentru viitor să-i facă bisericii și case parohiale* în toate localitățile unde interesele politice și punctele de vedere de Stat unguresc cereau ca catolicismul să se afirme.

Statul catolic ardelen era obligat să susție din fondurile ardeleni și anumite organizații greco-catolice românești.

Prin rescriptul 34.204 din 28 Dec. 1874 Ministerul de Cultură răspunde St. C. că n'a putut lua în considerare intervenția acestuia de a se omite din Buget subvențiile pe seama vicariatelor gr.-cat. de Făgăraș, Hațeg și Rodna.

În legătură cu adresa 34.204—1874 a Ministerului, Ad. St. C. roagă din nou pe Ministerul de Culte să lase afară din bugetul fondului religiosar rom.-cat. ardelen vicariatele gr.-cat. de Făgăraș, Rodna și Hațeg. (1876, Veszely 178).

Statul catolic ardelen în contra catolicismului român din Ardeal.

La 1894, Ordinul minorit din Șimleul Silvaniei, a vândut în toată regula biserica sa de acolo, greco-catolicilor. Când a aflat St. C. că această clădire trece în mâini românești, a intervenit la Ministerul de Culte ca să anuleze contractul, pentruca apoi să poate cumpăra el biserica. Se înțelege că Ministerul a anulat contractul și uniții au rămas fără biserică, pe care St. C. a cumpărat-o pe seama celor câțiva unguri rom.-cat. (Anuarul St. C. 1894, p. 30).

Școlile primare catolice din Săcuime.

Din cele 191 școli primare cat., câte sunt în Ardeal, 142 sunt în Săcuime. În urma războiului, a „invaziei române”, zice St.

cat. în adresa sa Nr. 404—1918 către Minister, „săcuimea nu mai este în stare să-și susție școlile, din puterile proprii”. Dacă nu va veni mântuirea dela Stat, „școlile din săcuime se vor închide dela sine”. Cum Statul pusese în vedere Bisericii evanghelice din Transilvania, în baza art. de lege XX din 1848, pentru acoperirea trebuințelor școlare și bisericești suma de 12 milioane cor., ca fundațiune de veci, Statul catolic, în baza proporției și a parității, cere pentru sine 20 milioane, sau, în cazul că din motive principiare sau de altă natură, aceasta nu s’ar admite, cere un ajutor anual de 300.000 cor., care să fie prevăzut în buget. (Anuar. St. cat., 1918, pag. 53).

Câteva amănunte relative la școlile catolice.

Dr. Pál Gábor recunoaște că, în vreme ce Statutul din 1868 prevedea că Ad. St. „preia întreaga problemă a învățământului și a educației”, și dispune și cu privire la facerile școlilor primare și normale, Regulamentul din 1874, în § 23 releagă în sfera de activitate a Ad. St. numai stabilirea „sistemului de învățământ și astfel, în practică, dreptul de conducere și de supraveghere asupra școlilor amintite a căzut din sfera de activitate a St. C.”

Această este scurta expresiune a dezvoltării autonomiei, ceea ce arată că sfera de activitate a Comisiei catolice în realitate n’a trecut asupra Statului catolic, iar ce a rămas din ea, cu privire la aceasta, Statul cat. și-a pierdut dreptul de dispunere independentă¹⁾.

*

„Liceul rom.-cat. din Brașov este bastionul de apărare a maghiarismului la hotarele de miazăzi ale țării, locuite de Sași și de Români”¹⁾.

*

„Liceul rom. cat. din Miercurea Ciucului este clădit și susținut din Fondul de studii ardelean. După părerea noastră, aceasta fiind un Fond public, Statul român are drepturi încontestabile la acest liceu. Chestiunea aceasta acum este sub dezbateră, după cât știu, la Consiliul de Miniștri”¹⁾.

*

„Afacerea liceului catolic din Satu-Mare e deja finalizată și nu mai revenim asupra ei, fiindcă liceul amintit n’a fost

¹⁾ Proiectul de Statut organic al St. cat. din 1930, pag. 15.

¹⁾ Memoriul St. cat. către Minister la 1891, Veszely, II, 423.

¹⁾ Nr. 133.559 din 1923, arhiva Min. de Instrucție.

catolic pur, ci „catolic regesc” și astfel, dreptul de dispunere asupra lui îl are Statul român”¹⁾).

Cum prigonește România catolicismul unguresc.

Școli de teologie romano-catolică în eparhia de Alba-Iulia sunt :

1. Academia teologică dela Alba-Iulia.
2. Seminarul din Humedoara (unde se predă, ca obiect de învățământ, și *lingua valacha*!).
3. „Calazantinum”, institut teologic și pentru pregătirea de profesori piariști, la Cluj. *Inițiat la 1922.*
4. „Seraficum”, institut teologic al Franciscanilor, la Tg.-Săcuilor. *Inițiat la 1928.*

Politica religioasă a Ungariei față de catolicism¹⁾

„Până când conducerea supremă a Bisericii catolice va fi în mâna unui șef bisericesc, care-și are reședința în afară de hotarele țării, independent de Statul ungar, infailibil și nețârmurit, -- Statul ungar nu poate renunța la acele drepturi de cari se bucură confesiunea catolică în ce privește chestiunile ei lumesti în virtutea avantajilor materiale, oferite ei, și nu poate renunța la supravegherea și la administrarea acelor fonduri și averi, asupra cărora a dispus în vederea anumitor scopuri, fie ele chiar confesionale“.

Președintele Comisiunii pentru administrarea Fondului de studii ungar, despre averile pretinse „catolice”¹⁾

„Averile Bisericii catolice provenite din donațiuni regeste își au baza lor în dreptul de proprietate al Coroanei ungare, în suveranitatea Statului.

Atât baza puterii de stat, cât și origina averii bisericești sunt și astăzi tocmai cum au fost în trecut.

Administrația averilor și fondurilor, întemeiate de Coroană, este dreptul Regelui și al guvernului, prin care El își exercită puterea executivă.

Când regii noștri au făcut aceste fundațiuni, Biserica catolică nu era chemată să satisfacă exclusiv cerințele vieții reli-

¹⁾ Adresa Ministerului de Instrucție. Directoratul de învățământ, Cluj, Nr. 18772/IV din 1920, către episcopul rom.-cat. din Satu-Mare. — Semnat A. Ciortea.

¹⁾ Cf. I. Forster, o. c., pag. 416.

¹⁾ Iuliu Forster: A katolikusok autonómjájáról, pag. 431.

gioase și pe cele de ordin filantropic și general cultural, ci era și un factor al vieții de Stat, căruia îi reveniau probleme importante“.

Care a fost soarta averilor „catolice“ pe timpul Principilor calvini.

Pe timpul principilor ardeleni s'a întâmplat că „catolicii și protestanții se împărtășiau împreună din averile secularizate dela catolici“. „Principii întrebuințau bunurile confiscate, când pentru scopuri politice, școli și institute de binefacere, când pentru propriile lor scopuri, când înzestrau cu ele biserici protestante, când le dăruiau la particulari. Ba, s'a întâmplat și aceea, că, uneori, le zălogeau”¹⁾.

Până la 1872, profesorii universitari clujeni erau plătiți din Fondul de studii.

Profesorii Academiei de drept și ai Școalei de chirurgie — resturile vechii Universități alui Báthory — se plăteau, până la 1848 —și probabil și după aceea, până la 1872 — din Fondul de studii ardelean.²⁾

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Origina Fondului de stipendii „al Statului catolic“.

Fondul de stipendii a fost creat de Ștefan Báthory și consolidat de împărații Leopold și M. Theresia³⁾.

Comisia catolică ardeleană și Eforia școlară din vechile Principate române.

Comisia catolică era ceva asemănător cu Eforia școlară din Moldova și din Muntenia, dinainte de Regulamentul organic. Ba încă era ceva mai puțin decât acestea, care aveau ca Președinte pe Mitropolitul țării, câtă vreme la Comisia catolică Episcopul Ardealului era numai membru.

Vartolomei Măzăreanu era „îndreptător al Școalelor domnești, episcopești și mănăstirești a Moldaviei”⁴⁾.

¹⁾ M. Bochkor, o. c., pag. 100.

²⁾ Vezi Procesul verbal al Adunării Statului cat. din 1913. la Veszely, o. c., pag. 136.

³⁾ Idem, I. 21.

⁴⁾ N. Iorga: Ist. învățăm. rom., pag. 117.

**Patriarhul dela Ierusalim, Papa dela Roma și școlile din
România de azi**

Ce-am zice dacă ar veni astăzi Patriarhul dela Ierusalim și ar ridica pretenții asupra Universității din București, a cărei origină N. Iorga o reduce la Șerban Cantacuzino, — pentru motivul ca Const. Brâncoveanu, într'un hrisov al său prevede că: „Câte învățături vor fi datori (dascălii) să învețe pe ucenici și în ce chip, lua-vor învățătură din patriarșasca carte a Preafericitului Patriarh al sfintei cetăți Ierusalimului și a toată Palestina, duhovnicescului nostru părinte, Chir Chrisamt”¹⁾.

**Impăratul stabilește că Guvernul are dreptul de
dispunere asupra fondurilor ardelen.**

La 1851, când s'a deschis la Cluj Academia de drept, i s'au cerut episcopului încăperile necesare pentru Academie. Acesta a răspuns că supt anumite condiții le va da. La 1864 s'a și redactat un Contract între Stat și St. cat. Dar, când s'a trimis contractul la Impăratul, spre aprobare, Cancelaria aulică a dat un răspuns în sensul că: „Majestatea Sa nu vede necesitatea încheierii unui contract, de oarece administrarea și supravegherea bunurilor și capitalurilor aparținătoare Fondului catolic de studii aparține sferei de competență a Guvernului și, în consecință, este de datoria Guberniului ardelen, a cărui parte constitutivă este Comisia Catolică, de a apăra interesele fondurilor respective și aceste interese pot fi apărate în cazul de față și fără a fi nevoie de contract” (Veszely, I * 216).

**Ministerul de Culte ungar contestă dreptul de proprietate
al Statului catolic asupra liceului din Cluj.**

Facultatea de Drept și cea de Medicină a Universității din Cluj au fost plasate, la 1872, în localul liceului „regesc”.

Prin adresa Nr. 10151 din 22 Aprilie 1877, Ministerul de Instrucție a tras la îndoială dreptul de proprietate al Statului catolic asupra liceului din chestiune, declarând, că până când nu se va stabili situația lui de drept, Statul catolic nu poate lua nici o măsură față de Universitate, care a ocupat o parte a localului aceluia.

¹⁾ V. A. Ureche, Istoria Școalelor, vol. IV, pag. 24.

O bibliotecă publică, uzurpată de Statul catolic.

Biblioteca liceului este a Fondului de studii, și a fost înființată de Maria Terezia:

„*Quam bibliothecam Regina vult esse publicam, vult ad eam omnibus honestissimo scientiarum desiderio incitatis, liberum semper aditum patere*” (122).

An de an, ea s'a augmentat din Fondul de studii. La 1828, prin rescriptul împăărătesc 5515 dat de împăratul Francisc I, s'a aprobat din Fondul de studii suma anuală de 300 fl. pentru augmentarea bibliotecii (122).

La ce a servit, pe vremuri, actualul Cămin studențesc din Cluj, al Statului catolic.

Seminarul Báthory n'a funcționat între anii 1848—1867. În acest interval de timp el a servit ca atelier de fierărie, ca spital și ca pușcărie. Curtea lui a servit ca dăpost pentru vite. — La 1850 a fost deținut ca depozit de tutun și țigări, în schimbul unei chirii, pe care Erariul o plătia Fondului de studii ardelean. — Până la 1867 încăperile lui au fost ocupate de chiriași. În acest an, din ordinul Guvernului ardelean, au fost mutați juriștii, din Convinct în Seminar.

De altfel, Convinctul (mănăstirea piaristă de azi), dela 1848, până la 1865 a servit de cazarmă¹⁾.

Piariștii din Cluj vroiau să plece dela conducerea liceului.

La 1874, superiorul ordinului piariștilor a cerut ca acesta să fie dispensat de a mai conduce liceul din Cluj²⁾.

Sf. Scaun vorbește despre Statul catolic ca despre o „instituție binecuvântată”

Cardinalul Pacelli, secretarul de Stat al Vaticanului, către Baromul Jósika, președintele laic al St. cat., cu prilejul decorării acestuia de către Sf. Scaun, cu ordinul Sf. Grigorie cel Mare:

„Din propunerea muniului nostru din România, am aflat că tu ești Președintele brav și activ al acelei instituțiuni binecuvântate al cărei nume este „Statusul rom.-cat. ardelean”.

¹⁾ C. Erdélyi: Istoria Liceului din Cluj, pag. 117.

²⁾ Id., pg. 105.

Sf. Scaun asculta bucuros pe mirenii ardeleni.

Scrie Elemér Gyárfás:

„In cercurile conducătoare ale Vaticanului, informațiunile inspirate de sentimente strict bisericești și prezentate în deplin acord cu arhipăstoriile noastre, informațiuni pe cari în urma na-turei lucrului, *conducătorii noștri mirenii* sunt în măsură de a le prezenta mai liber și mai hotărît, sunt ascultate bucuros și luate în seamă, în marginile posibilităților”¹⁾.

Sprijin pentru cauza bună(?)

Răspunsul Sf. Scaun la telegrama omagială a Adunării ilegale a Statului catolic din 19 XI. 1931.

„Omagiile pe cari le-au trimis preoții și mirenii acelei eparhii, le-a primit cu plăcere Sf. Părinte, care cere ajutorul lui Dumnezeu și își trimite asupra voastră binecuvântarea, ca *acea cauză bună* pentru care luptați, s'o duceți la îndeplinire”.

Cardinalul PACELLI.

Binecuvântare cu totul deosebită.

Cu prilejul pelerinajului, făcut la Roma, în 1929, de catolicii unguri ardeleni, Papa, în audiența colectivă, s'a adresat episcopului Majlăth cu cuvintele: „Să se coboare binecuvântarea noastră în mod cu totul deosebit asupra Ta, binecuvântat episcop al Transilvaniei”¹⁾.

Papa, — sprijinitorul învățământului unguresc din Transilvania.

Papa sprijinește învățământul unguresc din Transilvania, — lucru pe care față de cel din Ungaria nu și-l îngăduie, acela fiind exclusiv de resortul Ministerului Instrucțiunii.

În Învățământul public al micii unei țări din lume nu se întâlnește un astfel de amestec.

O biserică luterană dată catolicilor — în Letonia.

Concordatul Letoniei cu Papa, încheiat la 30 Maiu 1922, prevede: „Pentru scopurile cultului romano-catolic se va da în

¹⁾ Erdélyi Tudósító, 1929, Nr. 36.

¹⁾ Magyar Kisebbség, 1928, pag. —

Rîga o biserică catedrală, care va fi desemnată de Guvern și acceptată, dacă se va găsi potrivită, de către arhiepiscop". Parlamentul leton, constatător din $\frac{1}{3}$ deputați luterani, a admis, cu 53 voturi contra 21, ca să li se dea catolicilor marea biserică luterană a Sf. Iacob, de care se leagă atâtea amintiri mari din trecutul Letonilor luterani.

Cum a procedat Austria, la 1848, față de episcopii catolici din Ungaria.

La 1848, Austria catolică a destituit din postul de Primat al Ungariei pe arhiepiscopul Hám, l-a exilat pe episcopul Lonovics și i-a băgat la închisoare pe episcopii Mihail Horváth, Jékelfalusi, Rudnyánszky, Bémer, Róka și Zilchy, înlocuindu-i cu elemente noi.

Pál citează cazuri cu episcopi ardeleni cari „au ajuns unele ordinare ale năzuințelor germanizatoare, ba s'au găsit chiar de aceea, cari au pus în lanțuri pe preoții cari, dimpreună cu poporul, apăraseră libertatea săcuilască, și i-au trimis la Alba-Iulia, unde i-au băgat în temniță grea de ani de zile”¹⁾

România ortodoxă a păstrat în posturile lor, la 1919, pe toți episcopii maghiari catolici, cari ne-au adus în situația pe care o ilustrează atât de fidel paginile cărții prezente.

Pilde din alte țări catolice.

La 1867, prin legea dela 7 Iulie, regele Italiei, Victor Emanuel, a dizolvat toate persoanele morale eclesiastice, declarând averile lor, averi ale Coroanei¹⁾.

În Spania, „țara cea mai catolică”— sub ochii noștri s'a desființat. La 1932, ordinul Iezuiților, confiscându-i-se de către Stat — toate bunurile. În acelaș timp Cardinalul Segura a fost destituit de guvern, din cauza că Biserica în fruntea căreia stătea, fu socotită de Stat, ca primejdioasă scopurilor lui.

Un catolic român despre catolicismul unguresc și austriac.

„Nu trebuie nimeni să confunde Roma cu bisericile catolice maghiare ori austriace, cari au făcut adesea rău Românismului, tocmai pentru că nu erau catolice, decât în aparență”¹⁾.

¹⁾ Dr. G. Pál. o. c., pag. 685.

²⁾ Petres Kálmán, în *Az rdélyi katholicismus multja és jele*, pag. 237.

³⁾ M. Theodorianu—Carada, în ziarul *Presa* din București, 19 Sept. 1923.

Activitatea antiromânească a conducătorilor Statului catolic ardelean și a Sfântului Scaun dela Roma.

— *Memoriu prezentat dlor Miniștri de Interne și de Justiție și Parchetului Tribunalului Cluj* —

Contele Gustav Carol Majlath, episcopul catolic de rit latin al diecezei de Alba-Iulia, sau „episcopul Ardealului”, cum obișnuiește a-și zice — contrar prevederilor Concordatului încheiat între România și Sf. Scaun, — este un om înzestrat cu o putere de muncă excepțională și cu calități persuasive rari.

Mare patriot și luptător național maghiar înainte de 1 Decembrie 1918, el a fost lăsat de autoritățile românești mai departe în funcțiunea sa, în speranța că amintirea originii lui române îl va aduce, cu timpul, la sentimente, dacă nu favorabile, cel puțin loiale față de noul Stat român, al cărui cetățean a consimțit de bunăvoie să rămână, cu toate că nu este născut pe teritoriul actual al României. Așteptările acestea s-au dovedit cu desăvârșire neîntemeiate: Episcopul Majlath nu numai că a rămas Ungur încarnat, dar s'a socotit și reprezentant al ideii naționale maghiare de revanșă în noua alcătuire de stat a României, lucrând pentru această idee cu toate mijloacele pe care le-a socotit potrivite. Departe de a se mulțumi să fie capul religios al diecezei sale și un stâlp al Bisericii catolice din România întregită, el a evitat consecvent contactul cu catolicismul românesc din Transilvania și cel latin din Vechiul Regat și a năzuit în mod permanent spre colaborare cu confesiunile protestante maghiare din Ardeal, precum și cu catolicismul din Ungaria. Paralel cu aceasta, el a lucrat cu o dilăcie și cu o râvnă deosebită pentru câștigarea Sf. Scaun în vederea scopurilor sale cari, sub masca catolică, în realitate aveau un singur obiectiv: restituea vechei Ungarii, în frunte cu Dinastia Habsburgică, sus-

ținută și de Sf. Scaun, care vede în ea un stâlp al catolicismului din Europa centrală.

Din documentele pe cari le posedăm și pe cari autoritățile de Stat ar trebui să le completeze prin cercetări cât mai minuțioase, rezultă în chip neîndoios că Episcopul Majlath a isbit să câștige Sf. Scaun pentru o acțiune sistematică împotriva Statului român. Actualul prim-ministru, dl N. Iorga, de altfel, a și fixat, în cuvinte lapidare, pe cari le reproducem la locul său, atitudinea dușmănoasă a Sf. Scaun față de Români.

În cele următoare vom reda faptele și lucrurile cari ne-au ajuns, pe diferite căi, la cunoștință, urmând ordinea cronologică începând cu toamna anului 1918, după momentul în care Românii ardeleni și-au fixat punctul lor de vedere cu privire la viitorul Ardealului.

ANUL 1918.

Episcopul Majlath face din Statul catolic organ al politiceii militante ungurești.

1. În ziua de 14 Noiembrie 1918 episcopul Majlath a deschis, la Cluj, *Adunarea generală a Statusului romano-catolic ardelen* cu o cuvântare de cuprins exclusiv politic, în care vorbind de „viața națională” maghiară, care „merge înainte într-o formă nouă”, a pus în vedere membrilor Statusului „esențialul”, pe care „nici în aceste împrejurări schimbate nu le e permis să-l piardă dinaintea ochilor: viața națională maghiară fericită, puternică”. Nouă, spunea episcopul Majlath „binele patriei ne este mai scump decât orice alt ceva”. Declarând că a asigurat deja în scris pe Consiliul maghiar despre conlucrarea preoției diecezei de Alba-Iulia, episcopul a cerut autorizarea Adunării spre a putea face acest lucru și față de Consiliul Național Ardelean, „pe care în opera lui grea și plină de răspundere voim să-l sprijinim ca un singur om”.

În numele Statului catolic, apelează la Papa să apere din toate puterile Ungaria milenară.

2. În aceeași zi, episcopul, în loc să caute o conlucrare loială cu Consiliul Național Român al Transilvaniei, adresă, în numele adunării Statusului, o telegramă *Papei* dela Roma, rugându-l „să apere din toate puterile năzuințele patriei noastre care veacuri de-a rândul a suferit și a sângerat întru apărarea creștinătății și a întregii civilizații apusene, — năzuințe îndreptate întru apărarea unității ei milenare și a integrității ei teritoriale”.

ANUL 1919.

Statul catolic ia asupra sa dreptul de patronat suprem al Regelui.

3. Socotind Statul romano-catolic ardelean ca un organ al Ministerului de Culte din Budapesta și socotindu-se pe sine ca reprezentant vremelnic al Statului ungar, până la apropiata lui refacere, episcopul Majlath a înglobat *Serviciul de Contabilitate și Casieria fundațională* de pe lângă Perceptoratul Regesc din Cluj, în *Statul Catolic*, pe lângă care le detașase, la timpul său, Ministerul de Culte ungar, ca servicii ale sale. În acelaș timp, el declară trecut asupra sa, respectiv asupra Statului Catolic, dreptul de patronat suprem și de inspecțiune supremă al Regelui ungar, cu privire la fondurile publice administrate de Statul Catolic prin Serviciile amintite mai sus.

Păstrează și supt stăpânirea românească legături oficiale cu Guvernul din Budapesta.

4. Deși Consiliul Dirigent Român al Transilvaniei, prin nota sa circulară Nr. 1 din 29 Decembrie 1918, a comunicat tuturor organelor bisericești și școlare că, începând cu ziua aceea, orice legături cu Ministerul de Culte din Budapesta încetează, făcându-se legătura cu Resortul din chestiune, episcopul Majlath în calitate de președinte al Statului Catolic, a continuat să primească ordine și să facă dările de seamă Ministerului de Culte ungar, până la 1921, dacă nu chiar și după această dată.

Angajează preoțimea la luptele împotriva noii patrii.

5. În timpul operațiunilor armatei române la Tisa, episcopul a întreținut corespondență cifrată cu preoțimea romano-catolică din Ardeal, lucru adus la cunoștință de Legațiunea română din Alba-Iulia Comandantului trupelor de Vest, generalul Moșoiu.

În serviciul Ministerului de război ungar.

6. La 25 Noembrie 1919, prin circulara adresată tuturor parohiilor din Eparhia sa, episcopul Majlath, secondat de episcopul reformat și de cel unitarian, se pune în serviciul Ministerului de război din Budapesta, pentru a mobiliza contingentele cheamate sub drapelul armatei maghiare a bărbaților unguri aflați pe teritoriul Ardealului de sub stăpânirea română.

Din textul ordinului de chemare a Ministerului de Război Maghiar Nr. 30.426—1918 și a ordinului circular al P. S. Sale gravitatea faptului reiese clar.

Rezultatul acestui ordin circular a fost că o mulțime de re-
cruiți de naționalitate maghiară au refuzat să depună jurămân-
tul pentru armata română. Un număr însemnat dintre tinerii
maghiari s'au repatriat, alții au trecut în mod clandestin în Un-
garia, unde s'au înrolat în batalioanele săcuiești, ale căror cadre
există și azi, fiind focarul tuturor acțiunilor iredente și revizio-
niste. Dislocate aceste cadre pe diferite centre din Ungaria dealun-
gul frontierei noastre, sunt un izvor nesecat al spionajului și
al râvnii de revanșe pentru recucerirea vechilor hotare.

Ocotitor al funcționarilor cari nu vor să recunoască
stăpânirea românească.

7. Cum o mare parte din funcționarii fostului imperiu austro-
ungar n'au recunoscut dominațiunea românească, refuzând să
depună jurământul de fidelitate și să servească Statului român.
P. S. Sa a sprijinit prin ajutoare bănești și prin plasare prin
diferite slujbe pe acești indivizi, încurajând prin faptul acesta
acțiunea lor de nesupunere la cărmuirea românească.

ANUL 1920.

In tovărășie cu reformatii, se pune sub scutul confe-
siunilor protestante din America, pentru a lupta în contra
României.

8. Evitând orice contact cu catolicii din România Veche și
cu greco-catolicii din Transilvania, episcopul Majlath, întovără-
șindu-se cu reprezentanții bisericii ardelenice maghiare reformate,
unitariene și mozaice, s'a pus sub scutul confesiunilor protes-
tante din Anglia și din America în vederea înființării unei Uni-
versități maghiare interconfesionale, cu sediul în Cluj, — Uni-
versitate pe care avea să o susție Guvernul maghiar și care să aibă
ca profesori pe foștii profesori ai Universității maghiare din Cluj,
cari au refuzat să dea jurământul pentru Regele Ferdinand.
După ce Guvernul român a refuzat să o aprobe, au așezat-o,
temporal, la Seghedin, în așteptarea momentului în care vechea
Ungarie refăcându-se, ar urma să ia locul Universității din
Cluj.

Campion al cauzei maghiare „care încă nu e pierdută”.

9. În anul 1920 luna Februarie, întreprinde o serie de călătorii, sub titlul de inspectarea liceelor și școlilor romano-catolice și de miruire a credincioșilor. În călătoriile acestea — cari au continuat aproape fără întrerupere până la anul 1923, P. S. Sa nu se mărginea numai la agendele pur pastorale, ci în tot locul căuta *întâlnire cu capii conducători ai minorităților* din localitatea cercetată, fără deosebire de confesiune, ținând cu ei convorbiri cu uși zăvorâte. Datorită acestei atitudini P. S. Sa era și este considerat chiar și din partea populației protestante, apărătorul cauzei maghiare.

În tot parcursul turneului său P. S. Sa, prin predicile sale a dat poporului să înțeleagă, ca să nu desnădăjduiască, *cauza maghiară nu este pierdută* și, peste puțin timp, totul se va schimba în bine, restaurându-se pe plaiurile Ardealului dominațiunea maghiară. Aceeași credință a fost alimentată și în vorbirile preoților asistenți.

La serviciul divin, ca să poată scormoni prin toate măjloacele degheizate sentimentele naționale ale populației, se îmbracă cu odăjdii de așa, că piesele hainelor reprezintă *treicolorul maghiar*. Populația, electrizată de atitudinea ierarhului și preoților săi, sporește întrunirile, cântând imnul maghiar, iar banderiuil călăreților veniți în întâmpinarea sa, la reîntoarcerea acasă își împodobește coama cailor cu tricolorul maghiar.

Îmbărbătează tineretul școlar la rezistență.

10. Intovărașit de episcopul reformat Carol Nagy și de episcopul de Timișoara, Dr. Iuliu Glattfelder a inspectat școlile secundare susținute din Fondul de studii ardelean (Cluj, Alba-Iulia, Brașov, Tg.-Mureș, Miercurea Ciucului, Odorheiu și Tg.-Săcuilor), *îndemnând tineretul școlar maghiar la rezistență*. Anuarele liceelor din Alba-Iulia și din Brașov, pe anii 1920—1921, fac amintire despre cuvântările ținute elevilor catolici de episcopul reformat, C. Nagy și de Glattfelder, „cari au lăsat plăcute amintiri în sufletul sensibil al tinereții” (Anuarul din Alba-Iulia, pag. 9). „În onoarea ilustrului oaspe — (Episcopul C. Nagy) — zice Anuarul din Brașov pagina 8, ne-am întrunit în sala de gimnastică, unde după cântarea imnului național maghiar, înaltul oaspe a adresat tinereții în ton părintesc o cuvântare adânc pătrunzătoare prin bogăția sentimentelor. A îndemnat la o viață activă, îndreptată spre o religiozitate adâncă și spre moravuri curate, căci numai în sensul acestora poate

tinerimea maghiară asigura aici, în meleagurile Transilvaniei, rasei sale o viață fericită, vrednică de cetățeni harnici”.

Cam ce a putut cuprinde cuvântarea episcopului Nagy, aceasta ni-o putem inchipui din proclamația pe care acesta a adresat-o la 25 Noemvrie 1919, către organizațiile protestante din lumea largă și în care zicea, printre altele:

„Frați creștini! Reformații din Transilvania se găsesc pe marginea prăpastiei și fac apel la voi. Dacă vom fi deslipiți de Ungaria, pentru a fi aruncați în brațele unui popor incult, și dacă Ungaria, pe care noi am apărut-o 1000 de ani, va fi desmembrată, nu va fi pace, pentru că se va da naștere unui iredentism implacabil și se va crea o nouă Alsacie-Lorenă, cu urmări mult mai funeste decât ale celeilalte. In ce ne privește pe noi, vom muri pe baricade, dar nu vom ceda”. (Citat de Dr. Zenovie Păclișanu, fost director al Cultelor minoritare din Ministerul Cultelor, în lucrarea „Culte minoritare în România”, pag. 835).

Deasemenea, putem ști și ce le-a vorbit episcopul Glattfelder, care a declarat cuiva că este:

„pentru o acțiune care să producă prin toate mijloacele nemulțumire și ură față de Statul român, ca astfel, prăbușindu-se acest stat, să ajungem iară sub stăpânirea Ungariei milenare, al cărei cetățean mă consider și astăzi”. (Citat tot de Dr. Z. Păclișanu, pag. 836).

Evită de a depune jurământul de fidelitate către România.

11. Drept consecință că nu voia să recunoască stăpânirea românească în Ardeal, P. S. Sa a intervenit la Scaunul papal din Roma în vederea scutirii dela prestarea jurământului a episcopilor și preoților unguri.

Uneltește în contra Unirei Ardealului cu România.

12. În acelaș timp P. S. Sa încearcă să facă, la Paris, atmosferă pentru scoaterea Ardealului de sub dominațiunea română, dându-i-se autonomie sub conducere ungurească.

Persecută pe catolicii cari recunosc alipirea Ardealului.

13. Demite din posturile lor pe toți acei învățători-cantori confesionali cari s'au pus în serviciul Statului Român, prestând jurământul de fidelitate.

Contra păcii dela Trianon.

14. În colaborare cu episcopul reformat Carol Nagy și cu cel unitarian, Iosif Ferencz, pregătește un memoriu privitor la *nedreptatea păcii dela Trianon* și persecuțiile ce pretinde că le îndură maghiarimea din Ardeal, — memoriu pe care-l predă preoților americani S. Snow și E. Witte. Acești preoți, la invitația episcopilor susamintiți, au cercetat Ardealul timp de 3 luni, luând contact cu toți factorii conducători ai minorităților.

15. Cu sfidarea conducerii românești dela Clinicile Universității din Cluj, a intrat în anul 1920, fără un prealabil anunț în clinică, cercetând bolnavi, având cu ei îndelungate convorbiri.

16. Prin ordinul său Nr. 911—1920 P. S. Sa dispune să i se comunice din partea parohiilor toate dispozițiile luate de autoritățile române, ca apoi acelea să le utilizeze cu ocazia deselor sale călătorii în străinătate, *pentru defăimarea țării noastre*, denaturând adevărul, angajându-se chiar și de interpretul tuturor minoritarilor din Ardeal, fără considerare la confesiune.

17. Amână răspunsul în merit la invitarea Ministerului Cultelor din anul 1920 de a se prezenta pentru *prestarea jurământului* și nu-l prestează până în luna Martie 1921.

Pentru delicvenții politici ardeleni. Cluj

18. Depune jurământul de fidelitate, cu care ocazie înmănează Regelui Ferdinand un memoriu, în care afirmă neadevăruri patente cu privire la drepturile „autonome” ale Statutului catolic, *inducând din prima zi în eroare*, în mod intenționat, *pe Capul statului* și pe Guvernul acestuia și asigurând, pe această cale, posesiunea imenselor averi publice pe seama cetățenilor maghiari, pentru scopuri maghiare iredentiste.

Între primele lucruri pe cari le-a făcut după depunerea jurământului, a fost intervenția, dimpreună cu episcopii protestanți maghiari din Ardeal, pe lângă Regele, ca acesta să *amnestieze pe delicvenții ardeleni maghiari, deținuți pentru complot în contra Siguranței Statului*.

ANUL 1922.

În serviciul intereselor pan-maghiare.

19. Sfătuit de Dr. E. Gyárfás, ia măsuri în vederea însărcinării oamenilor săi cu diferite misiuni importante din punctul de vedere al intereselor general-maghiare. Astfel, în locul canonicului Dr. G. Fejér, care de ani de zile funcționa ca referent al

Statului catolic și care era un om ponderat și aplicat spre o înțelegere dreaptă a noiei situații de drept, a instituit ca referent pe Dr. A. Andrei Balázs, om de o intrasigență deadreptul ofensătoare pentru ideia de stat român și pentru interesele naționale ale acestuia.

Rezistență pasivă!

20. Debașează, în mod deghizat, pe profesorul de teologie dela Alba-Iulia, Dr. Aurel Vécsey, la Budapesta, în serviciul central al Propagandei pentru refacerea Ungariei milenare, unde acesta desfășură o activitate de defăimare a României, într'un stil mare. Acest confident al Episcopului M., pe care acesta îl cercetează ori de câte ori, în drum spre Roma, se oprește la Budapesta, a publicat în cursul anilor o serie de broșuri semnate „*Transilvanus Viator*”, în care îi tratează pe Români ca pe niște Țigani ordinari și în care adresează fraților lui rămași acasă, astfel de cuvinte:

„La orice apel, incurajare sau stimulare, care vine fie din Occident, fie din București, noi nu putem avea decât un singur răspuns: Rezistență pasivă!”

Aveți răbdare și așteptați până în momentul, când mama voastră, Patria maghiară, astăzi rănită în mod viclean, își va redobândi forțele sale și își va aduna din nou la un loc jalnicile ei extremități: copii ei toți, — așa cum a mai făcut-o de atâtea ori, după vremurile de vijelie.

Țineți în mână Dreptul canonic și legile privitoare la apărarea minorităților, pe cari România a promis, la 9 Decembrie 1919, să le respecte și însemnați-vă toate doleanțele.

Patria maghiară va ținea seamă de această listă dure-roasă și va plăti! (Vezi: Transilvanus Viator: Le Concordat des Roumains, Budapesta, 1921 pag. 84).

Din toate aceste cuvinte este evidentă atitudinea catolicilor maghiari din Ardeal de pasivitate nu numai față de îndemnul care îi vin dela București, ci și față de cele care îi vin dela Liga Națiunilor și, uneori dela Papa, în sensul unei împăcări cu situația de drept dată. Indemnul acesta completează în mod evident declarația făcută la Roma, în 1931, de Episcopul Majlath, nuntului papal, Dolea, că nu recunoaște Sfântului Scaun dreptul de a se atinge de drepturile lor „seculare” și că la primul act de ostilitate al guvernului român față de Statul catolic va sesiza Liga Națiunilor (vezi punctul 78 al prezentului Memoriu).

Ungaria deghizată în „Țara lui Dumnezeu“.

21. Pe ceilalți profesori dela teologia din Alba-Iulia, rămași la posturile lor, i-a însărcinat să redacteze și să publice o revistă culturală, socială și religioasă, cu titlul de *Erdely* (Ardealul). — Titlul gazetei are un program politic, care n'are nimic a face cu catolicismul, după natura lui, universal. Primul anunț în gazetă îl scrie însuș episcopul, afirmând cu nevinovăție, că gazeta vrea să fie „locul de întâlnire a intelectualității catolice ardelenene” și „un modest tovarăș de ajutor în vederea consolidării țării lui Dumnezeu”. Episcopul, care, cu trei ani în urmă, declarase că „binele patriei maghiare îi e mai scump decât orice altceva”, ne mai putând vorbi acum în mod deschis despre patria maghiară, vorbește despre ea ca despre „țara lui Dumnezeu”, evitând cu desăvârșire orice cuvânt sau aluzie la acea țară, care este patria lui legală, căreia i-a jurat în mod solemn credință.

O gazetă subversivă.

22. Gazeta *Erdely*, al cărei redactor răspunzător era profesorul de teologie Dr. G. Floznik, se manifestă ca organ sovinit maghiar. Acuzat din toate părțile de îndreptism și de trădare de patrie, Floznik sfidează, sub ochii episcopului, pe adversarii săi, declarând trădător de patrie pe I. I. C. Brătianu și pe alți bărbați de stat, cari „calcă dispozițiile tratatelor de pace privitoare la minorități”. În preajma încoronării Regelui, Floznik scrie un articol irreverențios și injurios pentru Acela, iar cu prilejul încoronării gazeta catolică din orașul încoronării publică o simplă notiță, în care arăta cari preoți au făcut serviciul religios în biserica catolică. Sesizat de atitudinea gazetei susținute de episcopul Majlath, Ministerul Cultelor a cerut luarea de măsuri imediate față de autorul articolului, care era însuș profesorul Floznik, la ce episcopul și-a exprimat regretele, declarând totodată că, personal, nu se identifică cu cuprinsul articolului. Satisfacția cerută de Minister, episcopul însă n'a dat-o nici după alte două somațiuni ale aceluia. Drept urmare, Ministerul a scris episcopului, sub Nr. 68.583—1922: „*Veți înțelege și P. S. V. că răbdarea noastră are limite, că puterea executivă a Statului are demnitate la care ține și că, prin urmare, orice tergiversare în chestiunea care ne preocupă, trebuie să înceteze. În consecință, veți binevoi a cunoaște că Ministerul nu mai poate admite ca dl G. Floznik să continue a face educația științifică și morală și a îndruma viața viitoarelor generații de preoți și va trebui înlocuit cu altă persoană potrivită*”.

Constrâns de Guvern, episcopul se văzu nevoit să debarce pe talmăcitorul, prin scris, al credințelor sale politice, dela catedra de teologie, trecându-l în schimb, în postul de secretar al Diecezei, în care e plătit și menținut de Statul român, până în ziua de astăzi! Gazeta a continuat să mai apară câțeva vreme, tot sub conducerea lui Floznic, mărturisind ca program:

„pentru drepturile maghiarimei, pentru libertatea școlilor, pentru interesele Bisericii noastre am luptat deschis în contra dușmanilor noștri deschiși. Dar, deoarece n'am vrut să ne facem de dragul nimăruia apă domoală și să ne înjosim ca niște caractere cu spinarea îndoită, s'a și pornit împotriva noastră opera subterandă, sub inspirația infernului.

Și, din aceasta am înțeles că mergem pe drum bun... Căci trădătorii orfăniei noastre maghiare, dușmanii interni și externi ai Bisericii noastre au sărit în sus de câte ori din coloanele Erdély-ului a răsunat interesul pentru drepturile noastre sau durerea cauzată de încălcarea drepturilor.

De aceea, până când Dumnezeu ne va ținea în viață, până când ne vor ținea puterile, până când nu ne vor îndăbuși, până când nu va muri în sufletele noastre însufletirea, până când se va putea lupta pe față pentru drept, pentru pace, pentru cauza sfântă, până când nu ne vor lua cu forța din mână condeiul, Erdély își va continua drumul, cu fier, cu inimă, cu suflet!”

O organizatie general-maghiară: Statul catolic.

23. Statul catolic devine sub conducerea episcopului M. centru general maghiar. La adunarea din 1922 a luat parte, în frunte cu episcopul unitarian I. Ferencz, și o „delegație solemnă” a luteranilor și a calvinilor unguri. În cuvântarea ținută pentru proslăvirea episcopului M., din prilejul jubileului lui de 25 ani de apostolat, episcopul unitarian a relevat faptul că M. „și-a câștigat merite înaintea unei națiuni întregi. De această putere a dragostei Ex. Sale, care să ne închege la un loc sufletele, avem nevoie și noi, mai cu seamă acum, când și împreună fiind, suntem slabi, dar dacă nu am ținea laolaltă?”

24. Prezintă Statul catolic ca o instituție în drept să stăpânească în mod nelimitat averile, pe cari Statul maghiar i le lăsase temporar în administrație, pe lângă conducerea și controlul Ministerului de Culte.

25. În Adunarea generală, episcopul M. a schimbat Regulamentul de administrare a bunurilor, eliminând din el toate drep-

urile Regelui, ale Statului și ale Guvernului cu privire la întocmirea, aprobarea și executarea bugetului, precum și cu privire la plasarea numerarului fondurilor.

Regele Ferdinand I. — „rege catolic“, pur și simplu.

26. Din aceasta Adunare s'a dat o telegramă omagială și Regelui Ferdinand, în care se spunea că adunarea vede „pe bunul catolic“ — așa dar nu pe Regele României. (Gazeta Erdely 17 August 1922).

O sucursală a Budapestei.

27. În același an Episcopul a înființat „Reuniunea populară romano-catolică ardeleană“, care este o sucursală deghizată a Reuniunii cu același nume din Ungaria.

N. Iorga și politica filomaghiară și antiromânească a

Romei papale.

28. Dl Prof. N. Iorga, actual Prim-Ministru, observând lucrurile care se petrec sub masca catolicismului la noi, publică în ziarul „Neamul Românesc“ o serie de articole intitulate: „România și Roma Papală“, în cari constată că: „Ori când ea (Roma), — de loc latină, în această privință, — ne dădea pe noi pradă acestora“ (Ungurilor), că chiar la București, Biserica latină, organizată cu îngăduința noastră, ne-a răsplătit urât pentru această toleranță. — În continuare dl N. Iorga zice:

Abia încoronatul Împărat-Rege a plecat în Elveția, exilat al păcatelor acumulate de neamul său, și cine l-a mângâiat, cine l-a îmbărbătat, cine l-a trimis înapoi în Ungaria apostolică, cine i-a redat acolo tot prestigiul religios din clipa dădăi? Roma, care nu se poate sprijini pe altă dinastie, și care, firește, nu crede că dintr'un Ceh eretic, dintr'un Român și un Sârb, schismatici, se poate reface scutarul austro-unguresc al Bisericii. Cine, azi, ațâță ambițiile Zitei de Bourbon-Habsburg și lucrează la educația, cu hărțile vechi Ungarii la bază, a copilului Otto, cine chiamă în congrese pur maghiare pe aceia, cari au dela Dumnezeu misiunea de a reface Ungaria astăzi, Austria mâine? ROMA! (Vezi „Neamul Românesc“ din 1922 Noemvrie 11).

Anul 1923.

Dușman pe față.

29. Ministrul de Externe I. G. Duca, sub Nr. 670049—1923, arătând că episcopul M. somat să se explice cu privire la unele in-

formațiuni tendențioase date presei străine în legătură cu stările dela noi, dă Ministerului de Externe un răspuns „*de vădită rea credință*”, atrage atenția Ministerului de Culte să chibzuiească: „ce atitudine se cuvine a se lua față de un episcop român, care înțelege a-și exercita misiunea în condițiuni atât de neascuns dușmănoase?”

Un Parlament maghiar în România.

30. În Adunarea Statusului schimbă organizația acestuia, dublând numărul membrilor lui, și prefăcându-l într'un *Parlament maghiar*, în care a întronat pe toți foștii parlamentari și funcționari înalți din vremea vechei Ungarii, eliminând pe reprezentanții Regelui și ai Statului Român.

Sfinți unguri mobilizați în contra României.

31. La cererea Ministerului de Culte, ca să înlăture de prin biserici stema vechei Ungarii și chipurile și statuetele unor Regi ungari, cari servesc ca prilej de abatere a Bisericei dela misiunea ei religioasă, spre *tendințe irendente maghiare*, răspunde: „Nu voi putea aproba niciodată ca să se delătoreze chipul sau statua oricărui Sfânt catolic din biserică. Este o lege fundamentală a României libertatea religiei și noi toți avem sfânta datorie de a apăra și respecta această lege”. (Arhiva Ministerului Cultelor și Artelor Nr. 433,233—1923).

ANUL 1924.

Ură și neîncredere, — sub masca religiosității.

33. Reuniunea catolică își ține congresul la Arad având ca regisor principal pe eppul M., care duce, în ședințele congresului, un adevărat război împotriva Statului român. Delegatul guvernului, raportând Ministerului de Culte despre aceasta, care ca Guvernul să pună conducătorilor în vedere desființarea Reuniunii, dacă va continua cu acest mod de a conduce și a lucra. — „Această Reuniune — continuă delegatul Guvernului — va deveni cea mai periculoasă pentru Statul român, din punct de vedere politic, pentru că, sub masca religiosității, va infiltra în sufletele miilor de credincioși ura și neîncrederea față de Statul român și, în adunările lor locale și generale, mereu vor aduce conducătorii plângerile lor închipuite înaintea masselor poporului”.

Samarineamul milostiv.

34. Primatul Ungariei, I. Csernoch, conduce la Roma un pelerinaj, din care fac parte foarte mulți unguri din Ardeal, îndemnați de eppul M. Reținem următoarele cuvinte din alocuțiunea primatului, rostită cu ocaziunea prezentării la Papa, în fața pelerinilor:

„Și acum stăm în genunchi la picioarele Sfântului Părinte, ca reprezentanți ai unui popor greu încercat. Ca semn văzut al simțămintelor noastre nu putem aduce comori, căci de cea mai mare parte a comorilor, cu cari ne-a binecuvântat Dumnezeu, am fost despoiați. Națiunea maghiară a ajuns în situația omului din Evanghelie, pe care, despoiat, rănit și ucis pe jumătate, l-au părăsit pe marginea Dunării, în drumul de țară al popoarelor. Samarineanul, care n'a trecut nepăsător pe lângă el, ci s'a plecat asupra lui, i-a legat rănilor, turnând pe ele vin și untdelemn și purtându-i grija, a fost locțiitorul pământesc al lui Christos. În aceste momente solemne, deci, primul nostru cuvânt, e un cuvânt de mulțumire pentru acea grije, pe care ați purtat-o cu atâta milostivire în timpul războiului european și de atunci încolo, față de fiii națiunii maghiare și față de suferințele și mizeriile de cari a avut parte națiunea maghiară”.

De încheiere, a cerut „binecuvântarea papei asupra națiunii maghiare”. (Erdélyi Tudósító, 1924, Nr. 25).

Campanie ostilă la Roma în Contra României.

35. Ministrul României de pe lângă Vatican, D. Penescu, atrage atenția Guvernului asupra faptului ca „Episcopatul și Clerul maghiar din țara noastră a organizat la Roma o adevărată campanie ostilă”, în contra României, și că secretarul Congregației pentru afacerile eclesiastice de pe lângă Vatican, i-a confirmat numeroasele demersuri, pe cari Ungurii le fac pe lângă acesta în privința unei intervenții în chestia minorităților din România, amenințând în continuu cu trecerea la Reformă, dacă nu li se dă din partea Romei sprijinul așteptat. (Raportul din 27 Iulie 1924 al Legațiunii Române de pe lângă Sfântul Scaun).

România, țară orientală și venală.

36. Actualul subsecretar de Stat la Ministerul Instrucțiunii, Ștefan Metes, publică în ziarul „Neamul Românesc” următoarea

conversație, pe care a auzit-o din gura unui fruntaș catolic ardelean din apropierea episc. M.:

„E adevărat că se agită aici tot mult chestia catolică. Nu fiți îngrijorați, căci noi suntem oameni cu experiență și diplomați. Ne dăm foarte bine seama în ce țară trăim și cu ce oameni avem de lucru. Trebuie să recunoaștem, bine înțeles numai între noi, că situația noastră e dificilă și e în defavorul nostru. Norocul nostru e faptul, că la București nimeni nu e lămurit asupra rostului Bisericii catolice, iar cuvântul Românilor ardeleni nu e prea luat în seamă. Între guvern și opoziție nu e nici o înțelegere, ci dușmănie feroce. Unii se ocupă cu întărirea materială a partidului, iar ceilalți vreau răsturnarea Guvernului. Chestii, fie chiar naționale, nu sunt, care să-i poată uni, și aceasta, spre binele nostru. Vedeți, în Ungaria așa ceva n'a existat nici odată. Când era vorba de interese naționale, ura între partide înceta. Aici chiar dacă Guvernul ar vrea să aducă o lege pentru a micșora situația materială și culturală a catolicilor, fiți siguri, că opoziția va lupta cu înverșunare contra Guvernului, servindu-ne pe noi. Am intervenit la Papa ca, atunci când problema catolică va fi acută, Nunțiul papal să înceapă tratativele cu Guvernul român pentru Concordat. Și faptul acesta va ușura situația noastră foarte mult. Unde mai punei că frații români uniți ne dau tot sprijinul, prin arhereii lor, ca biserica noastră să nu fie înfrântă, căci aceasta va însemna și micșonarea votului lor în Statul român. Rezervăm la urmă cel mai puternic argument, dacă împrejurările și oamenii amintiți nu ne vor putea ajuta, cum dorim. **NU UITAȚI CĂ TRĂIM ÎNTR'O ȚARĂ ORIENTALĂ, unde BANUL ARE PUTEREA SUPREMĂ.** Noi **VOM JERTFI**, dacă trebuie, **ZECI DE MILIOANE** pentru a salva situația materială și culturală a Bisericii noastre, care e însăș mântuirea poporului maghiar de aici și pot să vă asigur, că izbândă noastră va fi deplină”.

Nu le trebuie educație cetățenească și patriotică.

37. Modifică scopul școalelor secundare, susținute din Fondul de studii ardeleni, eliminând din el *tendința patriotică și cetățenească* și prevăzând numai „cultura omenească, știința și morală, spre binele comun al omenirii” — fără cea mai mică aluzie la Patria română.

Praf în ochii autorităților române.

38. La cererea Ministerului de Culte, ca Statul catolic să-și justifice situația de drept, ep. M. a prezentat Ministerului ca do-

cumente veritabile niște simple proiecte de Regulament, susținând că acelea ar avea aprobarea în regulă a Guvernului respectiv a Regelui ungar.

Falsificatori de documente.

39. Exoperează, prin surprindere, un act dela Ministerul Culetelor că în senzul căruia „Consiliul Dirigent al Statului catolic, reprezentat prin P. S. S., poate sta în instanță în orice chestiuni judecătorești“. Acest document a fost tradus în limba maghiară și tipărit în publicațiuni oficiale, cu un adaus de trei cuvinte noi, în senzul căroră Statul catolic are „personalitate juridică“. Prin acest document, astfel falsificat, au fost induse în eroare autoritățile de stat și opinia publică, căroră Statul catolic le-a fost înfățișat, ca având personalitate juridică recunoscută de Statul român însuș.

ANUL 1925.

Nimicesc documentele istorice, pentru a-și putea menține situațiile uzurpate.

40. La porunca episcopului s'a șters de pe frontispiciul bisericii orfelinatului Theresianum din Sibiu, inscripția latinească dela 1771, care spunea că acel orfelinat este făcut „pentru educația tinerimei sărace a patriei“ (fără deosebire de confesiune; „*educationi pauperis iuventutis patriae*“). Aceasta, pentru a putea afirma că orfelinatul este instituție pur catolică și că pe drept aparține Statusului catolic.

Povestea unei telegrame regale.

41. Cu aprobarea Episcopului Majláth s'a publicat un volum de „*Documente de seamă ale Statusului catolic*“, în care se cuprind o serie de falsificări, menite a induce în eroare autoritățile române cu privire la situația de drept a St. C. și la fondurile publice. În acest volum se falsifică, printre altele, și o telegramă a Regelui Ferdinand I, intercalându-se în ea câteva cuvinte, prin cari se lasă a se înțelege că Regele ar fi recunoscut existența și legalitatea Statusului catolic.

Cu pâri, în contra Românilor, la Geneva și la Roma.

42. Pentru a presiona asupra Statului român ca să-i respecte școlile secundare, pe care a pus stăpânire în mod clandestin, —

deși ele erau școli „regești”, înființate și susținute din fondul ardelean de studii, — a mobilizat Sfântul Scaun și Liga Națiunilor în contra Statului român, amenințându-l cu un apel către toate popoarele lumii.

Pentru discreditarea României și refacerea Ungariei milenare.

43. Într'un memoriu al său către reprezentanții statelor cari fac parte din Societatea Națiunilor, ministrul nostru plenipotențiar, N. P. Comnen, scria următoarele:

„Chestiunea minorităților nu este decât un pretext pentru căpeteniile maghiare. Ceeace formează adevărata bază a revendicărilor, este chestiunea teritorială. Căpeteniile maghiare vor să împiedice orice apropiere între minoritatea maghiară și Statul român și ele își propun în special să fie viu spiritul iredentist în populația maghiară. Prin atitudinea lor, prin propaganda lor, prin reclamațiunile lor adresate Societății națiunilor, ele speră să creeze o atmosferă favorabilă modificării tratatului dela Trianon. Scopul lor este restabilirea Ungariei milenare, în vechile ei frontiere”.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

O busolă și un cărmaci misterios.

44. Inspiratorul și conducătorul episcopului Majláth, senatorul Dr. E. Gyórfás, într'o conferință ținută la Brașov, a spus printre altele: „Noi, catolicii ardeleni, avem aici la poalele Carpaților o misiune.... Ni s'au pus înainte țintele, ne-au așezat în înimi busola și cel ce trebuie să ne păzească, să nu ne confundăm, e cu noi” (Aluzie la Papa) (Erd. Tudósító, 1925, No. 40).

Un principe bisericesc maghiar în România. sub scutul Romei.

45. Actualul vicepreședinte al Statului cat. și al Partidului maghiar, Dr. Inczédi-Joksman Ödön, scrie despre episcopul Majláth, în cartea „Trecutul și prezentul catolicismului ardelean”, publicată de Statul cat.:

„După marea prăbușire (1918) a urmat ruperea noastră dela patria maghiară. La început ne-am amestecat cu micile injecții de îndoeli, mai târziu s'a lăsat, însă, asupra noastră grea, realitatea neîmășinabilă. Precum își salvează mama

copiii în clipa primejdiei, așa ne-am prins și noi la un loc pentru apărarea celei mai neprețuite comori, a celui mai drag fiu al culturii noastre maghiare. Și în această luptă steagul l-a luat în mână, pentru întreg Ardealul, Gustav Majláth. Și ceea ce a lucrat, a făcut și face și astăzi, întrece orice închipuire omenească. Aici nu lucrează numai episcopul Majláth, ci principele bisericesc maghiar, care storce nu numai recunoștința, lauda, mulțumita și însuflețirea catolicilor, ci și pe a celorlalte confesiuni maghiare antrenând la lucru și pe capii acestora".

Episcopul nu este prezintat, așa dară, ca un episcop catolic, ci ca un luptător maghiar. Catholicismul lui este un mijloc exclusiv pentru a putea obține sprijinul Papei și al catholicismului universal, în vederea întăririi maghiarismului.

Catholicismul va distruge Trianonul!

46. În congresul Reuniunii catolice din Ungaria, a cărei filială deghizată este Reuniunea cu acelaș nume din Transilvania, a ținut deputatul Wolf din Budapesta o conferință, în care spunea, printre altele :

„Dacă am putut susține națiunea catolică, în ciuda ravagilor hoardelor tătară și turcești, dacă am putut întemeia națiunea, sub primul nostru rege creștin, Sfântul Ștefan (fapt dovedit de istorie), atunci credința mea vie va zice celor mici la suflet: Chiar de ni se vor mai aduce o sută de Tria-noane, catholicismul va fi salvatorul nostru, întemeietorul viitorului nostru și restabilitorul vechilor noastre frontiere.

Catholicismul meu este o credință vie: eu sunt omul luptei. Credința mea vie strigă către tribunalul european: Puteți întemeia o sută de Ligi a Națiunilor, Beneș poate umbla dela Nord la Sud și poate reinvia Husitismul, puterea morală și dreptatea este pentru noi și cu ajutorul Prea Curatei, va sosi timpul, când vom putea întrebuița forțele catholicismului, pentru ca Slovaci, Valahii și Sărbii să cânte împreună cu noi Imnul maghiar, după restabilirea vechilor frontiere.

EU STRIG, DAR, CĂTRE FRĂȚII PROTESTANȚI: Sus la emulație nobilă! Catholicismul își va face datoria; să o faceți și voi în sufletele voastre și sunt convins că, IMPRE-UNA, VOM FI VICTORIOȘI!“

Regele României — Christos.

47. Papa, probabil, sesizat de episcopul Majláth(?), institue

celebrarea anuală a lui „Christos ca rege“. În Transilvania se ordonă sărbătorirea lui *Christos*, ca singurul REGE AL ȚĂRII.

ANUL 1926.

Larga munificență a Romei pentru Ungurii catolici din Ardeal.

48. Episcopul Majláth se duce din nou la Roma, unde „înformează“ pe Sf. Scaun despre stările din România și-i cere sprijinul pentru catolicismul unguresc ardelean, căruia Roma îi fixase o țântă... La Roma episcopul exoperează înalte distincțiuni și decorații pe seama oamenilor cu cari lucrează în acelaș gând. Astfel, în urma recomandățiunii sale, Sf. Scaun a numit camerier papal pe Dr. Floznic, pe care Ministerul Cultelor îl destituise la 1922 din postul de profesor și a cărui gazetă iredentistă — „Erdély“ — i-o oprise. Tot astfel, Papa a decorat pe Dr. E. Gyárfás cu ordinul Sf. Grigorie cel Mare, în gradul de cavaler. (Pentru această onoare, gazeta oficioasă a episcopului Majláth îi urează: „să trăiască, să vadă făcliile credinței lui ridicându-se puternice pe piscurile Ardealului. (Erd. Tudósító, 1926 No. 8). Dela Roma a adus cu sine „*donății însemnate*“ pentru o serie de institute rom. cat. ardeleni. Gazeta episcopului semnalează „larga munificență“ a Papei (Ib. No. 44). Ceeace a mai adus cu sine dela Roma episcopul, aceasta o aflăm dintr'o pastorală a sa, în care zice, printre altele:

„La începutul unui nou an bisericesc, v'am adus părintească binecuvântare a Prea Sfântului Părinte. Locșăilor părintesc a lui Christos a luat cu înduioșare și cu dragoste compătimitoare act de luptele voastre... El vă poruncește să nu uitați niciodată că, în vreme ce oamenii și statele cari se îndepărtează de Dumnezeu și de poruncile lui, animate de urd unete față de altele și roase de desbînări interne, merg spre prăpastie și spre ruină, Biserica lui Christos oferă și mai departe până la sfârșit, omenirii hrana vieții celei adevărate și căldura înțelegătoare a dragostei frățești, asigurându-i liniștea pe pământ și fericirea cerească vecnică. Conștiința înaltă a apartinerii noastre la Biserica sfântă a lui Christos, să vă umplă cu bucurie și cu îndrăzneală... Nu vă temeți de prigonirile cari vin asupra Bisericii lui Dumnezeu“. (Erd. Tudósító, 1926, No. 46).

ANUL 1927.

Cine-i dă episcopului Majláth și tovarășilor lui,
puterea de a lupta?

49. Dr. E. Gyárfás publică un articol, din care se poate reconstitui raportul în care se găsește cu episcopul Majláth și cu alți factori. Vorbind despre activitatea episcopului Majláth la București, Gyárfás mărturisește că ceea ce a făcut acesta în cursul anilor, știe numai acela, *de dragul căruia și cu puterea căruia a luat asupra sa această muncă de mucenic și a dus-o la capăt, fără șovăire* (Erd. Tud., 1927, No. 17).

Din aceste cuvinte tragem concluzia că episcopul a lucrat de dragul și cu puterea lui Gyárfás. Și, atunci, se pune întrebarea: De unde a avut și are acesta puteri de a susține, ani de-a rândul, acțiunea episcopului? Răspunsul ni l-ar putea da înseși cuvintele lui Gyárfás, prin care spunea că, pe seama bărbatilor însărcinați să isprăvească repede și cu rezultat lucrurile ungurești la București „trebuie să asigurăm o bază materială corespunzătoare, și greutatea și autoritatea față de Guvern”. — De unde a asigurat Gyárfás baza materială? Desigur că sau dela Roma, sau, ceea ce e mult mai probabil, dela Budapesta. Deci, cu ajutor extern se duce lupta catolicilor maghiari pentru scopurile pe cari le-am văzut mai sus.

Jurământ de credință către Papa, dar nu și către
Regele României.

50. În Adunarea Reuniunii catolice, ținută la Mercurea Ciucului în 1927, Gyárfás a ținut o cuvântare în legătură cu Concordatul și a citit la sfârșit o moțiune, care să fie trimisă Papei „în forma cea mai corespunzătoare”. În acea moțiune se cere Papei ca să nu îngăduiască schimbarea, prin Concordat, nici a granițelor actuale ale Eparhiilor catolice ardelenene, nici a reședințelor lor; acestea să rămâie toate „în întregimea și în solidaritatea lor, deoarece sfărâmarea unității lor teritoriale — mai cu seamă în ce privește eparhia de Alba-Iulia — ar prindea unitatea **sufletească a poporului nostru**”. După citirea moțiunii, întreagă Adunarea a depus **jurământ de credință către Sf. Scaun, jurând credință de 100% pentru împlinirea datoriei și pentru rezistență în privința credinței oș a propriei culturi**. Ce însemnează „propria cultură”, aceasta a lămurit-o prelatul papal Dr. Hirschler, tot cu acel prilej: „Arborele vieții maghiare” și „alipirea sfântă la aviticitate”. (E. T. 1927, No. 34).

*Roma îmbărbătează tineretul școlar maghiar
din Transilvania.*

51. Intr-o misivă adresată din Roma către tinerimea școlară, „în ziua sărbătoririi Regelui nostru Christos, a anului 1927“.. Episcopului Majláth scria:

„Așteptăm dela voi să ieșiți din școlile noastre strămoșești ca oameni întregi; așteptăm cu deplină încredere să ajungeți bărbați și femei, cufă și curagioși; oameni întregi, caractere catolice!... Intăriți-vă în Christos și rezistați cu credință, în anii voștri de tinerețe! Atunci, va veni viitorul cel frumos: Moravurile curate ale strămoșilor noștri, familia creștină, curățenia socială și a vieții publice voi a veți readuce iarăși printre noi. Prin voi va lua trup, pe plaiurile Ardealului, țara lui Christos. Aceasta este rugămintea mea, îndemnul meu și dorința mea. Pentru aceasta, Lectiitorul pădăntese a lui Christos, vă trimite, prin mine, binecuvântarea Sa părintească“. (E. T. 1927, 40).

*Cum sunt primiți politicieni unguri
din Ardeal la Vatican.*

52. Sub titlul „Votul de credință al Ardealului la tronul Sf. Petru“, scrie Gyárfás despre călătoria sa la Roma, din încredințarea Congresului Reuniunii Poporale, împreună cu baronul G. Josika, Col. Czifra și Dr. Jelen Gyula. Vorbind despre vizita făcută la biserica Sf. Petru, stăruie asupra „cauzei bune“ pentru care s'a dus la Roma, afirmând că hotărârile dela Mercurea Ciucului sunt „de valoare istorică“. In continuare, mărturisește: „Toate ușile s'au deschis în fața noastră“. Substitutul secretarului de stat, Borgongini, „pertractează cu noi un ceas și jumătate, ne cunoaște fiecare necaz, se interesează de fiecare doleanță și se desparte de noi cu cuvinte încurajatoare“. Cardinalul Gasparri se interesează în mod viu de chestiunile politice interne române. După audiențele la trei Cardinali, episcopul Majláth, care l-a condus, le zice: „Aproape de necrezut! Ați fost la cei trei oameni mai ocupați ai Romei, la cari trebuie să antișambrezii zile și, uneori, săptămâni, până să ajungi să poți fi primit. Bunul Pius X (al cărui mormânt fi cercetaseră cu puțin înainte, N. A.), v'a fost, desigur spre ajutor, căci ați găsit pretutindeni uși deschise!“

Interesant este epizodul pe care-l povestește la sfârșit: „Eșind din curtea Damasus și coborând scările, auzim vestea senzațională: Pennescu, Ministrul României pe lângă Vatican,

de care se leagă multe amărăciuni de ale noastre, a fost rechemat pe neașteptate, și în locul lui vine Prințul Ghica, al cărui frate a fost convertit la Paris și care astăzi e un zelos preot catolic. — Vedeti — zice episcopul. — ajutorul lui Pius X^u (E. T., 1927, 46).

Din aceste relatări se vede că *Roma susține cu multă consecvență pe Ungurii catolici ardeleni în toate chestiunile și că discută cu ei și alte chestiuni, decât strict religioase.*

Tatarii, Hunii, Pecenegii și... Românii.

53. În aceeași Adunare dela Miercurea Ciucului, a Reuniunii Poporale, profesorul de teologie Dr. L. Czumbel, — care este un intim al episcopului Majláth, — a spus: „Avem dreptul să sperăm. Au trecut prin aceste locuri Tatarii, Hunii, Pecenegii — și totuși credința noastră strămoșească a rămas în picioare. Trebuie să rezistăm și acum!“ (E. T. 1927, 34).

O ficțiune: România.

54. În aceeași Adunare, Coloman Czifra, fost prefect, a propus ca regalitatea lui Christos să fie declarată ca zi de sărbătoare anuală a Reuniunii. (E. T. 1927, 34).

Încetul cu încetul, lumea catolică de aici vede Ardealul exclusiv ca „Țara lui Dumnezeu“ (al cărei „Rege“ este Christos). De România și de Regele ei constituțional nu vrea să știe ni menii

O organizație clandestină.

55. Pentru a putea găsi mai ușor ecou la Societatea Națiunilor cu doleanțele maghiarimei ardeleni, E. Gyárfás lucrează pentru înființarea unei *Asociații a maghiarilor din România pentru Societatea Națiunilor*. În acest scop, el cere aprobarea autorităților de stat din Cluj, spre a putea convoca adunarea de constituire, dar autoritățile refuză aprobarea, pe motiv că în România poate să existe o singură Asociație de acest fel, în care pot intra cetățenii de orice limbă. În situația aceasta, Gyárfás s'a dus la Odorheiu, unde a constituit totuși Asociația maghiară, la 14 Mai 1927, designând ca sediu al ei, totuși, Clujul (vezi Sulyok și Fritz: Erdélyi Magyar Évkönyv, 1930, pag. 88).

ANUL 1928.

Se cântă Imnul papal, dar nu și cel regal.

56. Congresul Reuniunii poporale catolice se ține la Careii-Mari, într-o regiune cu mulți Șvabi, cari fuseseră maghiarizați

și pe care guvernele românești au căutat să-i readucă la naționalitatea lor originară. Scopul congresului este să facă o manifestație maghiară care să împuie și Șvabilor și Românilor.

57. La Congresul din Carei, 1928, Gyárfás a vorbit despre „Unitatea Catolică”. După această cuvântare s'a cântat „Imnul Papal”. (E. T. 1928, 32).

Singurul liman : Sf. Scaun.

58. Din cuvântarea lui Gyárfás ținută la Adunare:

„Dușmanii seculari ai Mărei Biserici sunt: spiritul public al necredinței și omnipotența Statului. Măna ajutoare a fraților noștri o vom găsi și puterile noastre, unindu-le cu ale lor, le vom înmulți, dacă nu vom șovdi, nedibaci și nesiguri, ci vom îndrepta busola corăbiei noastre cu mână ageră, spre scopurile noastre comune, după aceea, ne vom lăsa liniștiți, în grija Providenței, pentru ca în cărarea comună care duce spre scopul comun, să ne designeze locurile unii lângă alții. Acel liman comun, acel scop comun către care fiecare catolic adevărat se îndreaptă, este Sfântul Scaun Apostolic, — stânca, pe care porțile iadului nu o vor strica.”

Mărturisim cu încredere, că nu putem merge la altcineva, decât la acela, la care este cuvântul vecinic și al căruia cuvânt, tocmai de aceea îl vom asculta în orice împrejurări....”

Amenințări.

59. Totuși, nici Papa nu va fi urmat în orice împrejurări, ci numai în acelea, în care el va face ceea ce place Ungurilor ardeleni. Gyárfás, discutând chestia Patrimoniului sacru în legătură cu Concordatul, nu se sfiște să arunce mânia deopotrivă Statului român, și Papei. El zice, în această privință: „Pe orice punct de vedere s'ar pune Roma, în legătură cu concepția guvernului relativ la Patrimoniul sacru, acesta nu poate obliga pe persoanele juridice respective, nici în conștiința lor, nici juridicește să predea averile. Cu atât mai puțin le poate desființa dreptul de proprietate și de dispunere asupra acelorora” (Cf. revista „Magyar kisebbség”, 1928, pag. 692).

„Dreptul canonic nu recunoaște acel drept al Sf. Scaun, în baza căruia el să poată confisca pur și simplu averea parohilor, a capitlurilor și a persoanelor juridice cu caracter bisericesc. În cazul, de altfel, de neînchipuiți, că Sf. Scaun, în baza unor

informațiuni greșite și defectuoase, ar și adera în principiu la un asemenea plan al Guvernului, și în baza aceasta, puterea de stat ar și pune de fapt mâna pe aceste averi, acest fapt noi catolicii ardeleni de rit latin, l-am considera ca un act de forță majoră, cum a fost și exproprierea celor mai însemnate părți ale averii imobile a bisericii, prin Reforma agrară”.

Gesturi de demnitate?

60. Ministrul de Culte, Al. Lapedatu, a spus, într-o cuvântare ținută la Cameră, în ziua de 5 Aprilie 1928:

„Ce sunt toate acele repetate provocări față de suveranitatea Statului român, pe care Statul catolic le-a săvârșit prin călcarea și eludarea dispozițiilor din Statutele sale, care se raportau la drepturile și prerogativele fostului Stat ungar trecute asupra Statului român? Ce sunt toate acestea, decât acte și manifestațiuni de natură să arate că încrederea noastră față de Culle este răsplătită adesea prin lipsa lor de loialitate față de Stat, și că avem datoria să instituim și să exercităm controlul necesar pentru remedierea unor astfel de situațiuni intolerabile”

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ANUL 1929.

Destăinuiri senzaționale despre amestecul Papei în politica de stat a României.

61. Dr. G. Floznic, secretarul episcopului Majláth, face declarațiuni senzaționale despre sprijinul pe care l-a dat Papa Ungurilor ardeleni, împotriva Statului român. Într'un articol din „Erd. Tudósító”. No. 22, el scrie:

„Sf. Părinte, cu autoritatea lui mondială, priveghează asupra noastră, cari suntem și astăzi copii pe cari îi ocrotește aripa lui”.

„In țara aceasta, cel mai bun prieten al nostru al catolicilor, și cel mai mare sprijin în soarta noastră de minoritari, numai Sfântul Scaun poate fi”.

„Am cunoscut activitatea, prin care, în anii trecuți, Prea Sfinția Sa Majláth a năzuit să lămuirească Sf. Scaun în legătură cu punctele din proiectele de Concordat și nu o modificare importantă a fost acceptată de Guvernul român în urma demersurilor Sf. Scaun, tocmai în baza acestor lămuriri. Sf. Părinte a primit cu mulțumire informațiunile obli-

gatoare și nu odată tratativele s'au oprit pe loc din cauza că Sfântul Scaun, în apărarea dorințelor lui legitime, a rămas implacabil⁴.

„Concordatul atenuează politica școlară apăsătoare de până aci. Sf. Părinte a ostenit cu o perseverență nezdrunctată pentru îndulcirea politicii noastre școlare și a răsușit să determine Guvernul român să primească un articol care fixează mai presus de orice discuție că art. 37 din Legea Învățământului particular nu se referă la școlile catolice conduse de ordinele religioase“.

„Strigătul școlilor noastre a ajuns până la Vatican și Sfântul Părinte, cu barca salvatoare a art. 19 din Concordat, a sărit în ajutorul cauzei școlare catolice ardeleni care se frângea de valuri“.

„In corabia Sf. Petru avem un loc bun...“

„Frați catolici! Numai Sf. Părinte cu autoritatea lui creștină universală, ne poate apăra, mai presus de interesele individuale și de partid, interesele noastre rămase orfane. Desigur că pe el îl doare mai mult împrejurarea că libertatea noastră religioasă și culturală deocamdată a reușit să ni-o asigure numai prin Concordatul de astăzi. Dacă Sf. Scaun, cu prilejul iscălirei Concordatului, totuși n'a rostit: „non possumus“, putem fi siguri că soarta noastră este în mână bună“.

Sfântul Scaun „este salvatorul vieții noastre“.

O duplicitate elocventă.

62. Cu alte cuvinte, aflăm de aici, că Papa, în urma demersurilor Ungurilor, a făcut ca, prin Concordat să se anuleze pur și simplu unele dispoziții ale Legii învățământului particular privitoare la limba de propunere din școalele ordinilor călugărești, și că din același motiv Papa și-a călcat și cuvântul dat în fața reprezentantului Guvernului român, că va atașa la Dieceza de București, o parte a Săcuimei. În privința aceasta avem ca dovadă următoarea telegramă dela 10 Iulie 1924, a delegatului guvernului român, C. Banu, către Ministerul de Externe:

„In ce privește chestiunea Diecezei latine de București, Cardinalul Gasparri, autorizat de Papa, mi-a declarat categoric, că admitând extensiunea teritorială a acestei Dieceze în detrimentul aceleia de Majláth va da instrucțiuni dele-

gatului său în Comisiunea prevăzută în articolul adițional, de a-i atașa o mare parte din Săcuime". (Arhiva Ministerului de Externe, No. 35823—1924).

Concordatul n'a periclitat „Tara lui Dumnezeu”.

63. După Concordat, episcopul Majláth a declarat în fața atacurilor presei maghiare, că prin Concordat nu ar fi fost asigurate destul de bine interesele maghiare, că „el ar fi cel dintâi, care ar trebui să-și ridice cuvântul, dacă ar vedea că interesele *Tării lui Dumnezeu* ar fi periclitate, dar de așa ceva până acum, n'a fost nevoie („E. T.", 1929, 27).

Concordatul românesc — mijloc de consolidare a Maghiarismului general.

Declarația episcopului M., în Adunarea Statului Cat. din 1929:

„Concordatul n'a adus foloase numai Bisericii catolice, ci și celorlalți frați maghiari dubiți, cari nu se țin de Biserica noastră. Și ei pot ajunge la libertate mai multă pe baza libertății noastre și pot rămânea stăpâni pe ea. Ceeace mai lupsește din Concordat, se poate și trebuie să se împlinească”¹⁾.

O Academie catolică, unde se dospește și se frământă aluatul politicii minoritare.

64. Sub patronajul episcopului Majláth, respectiv al Reuniunii Poporale Catolice, ia ființă, la Cluj, o *Academie Catolică a Ardealului*, fără ca statutele ei să fie trimise spre aprobare guvernului. Și această instituție catolică este pronunțat regionalistă; ea are în vedere numai Ardealul, ceea ce înseamnă izolare națională și tendință de gravitare spre Ungaria. Academia se ocupă, în preponderanță, de *problema minoritară*. La ședințele ei participă deopotrivă catolici și protestanți. În afară de titlu, Academia nu are aproape nimic catolic. „Să o înțelegem aceasta, noi, rasa turanică de astăzi... și *dacă vrem Academia, vom voi și altceva*”. — zice organul oficios al catolicismului Erd. Tud., 1929, No. 9). — Ce este acel „altceva”, nu se spune.

Ziarul „Viitorul” din București declară Academia Catolică „Cetate puternică a iredentismului” (1929, Iunie).

1) Procesul verbal al Adunării St. Cat. din 1929.

Cea mai ingenioasă propagandă antidinastică și anti-patriotică.

65. Incepând cu anul 1929, sărbătoarea Regelui Christos a luat dimensiuni fantastice. Câte 3 zile de-a rândul se insistă asupra acestui „Rege”, cu care catolicii vor să uzurpeze pe de-aftregul regalitatea constituțională a țării. În revistele oficiale, cari n’au scris nimic despre Regele țării, nici când s’a încoronat, nici la vre-una din zilele Lui, găsim poezii cu titlul: „*Trăiască Christos, Regele nostru*” („Erd. Tud.”, 1929, No. 36), sau „*Omagiu Regelui Isus*”, apoi primarticole „*La sărbătoarea Regelui Isus*, de Dr. I. Hirschler (Erd. Tud. 1929, No. 37) și *Regele Isus*”, de Dr. A. Ballázs, din care reținem următoarele:

„Sufletele iubitoare de țară... recunosc pe Christos ca Rege al lor, se strâng în jurul Lui, întreaga dragoste a sufletului lor se alipește de El, și în țara Lui găsesc căminul cald fericitor, pe care nici bărbații de stat, cari fărâmițează țările, nici puterile cari înăbușesc națiunile, nici revoluționarii fără țară, nu li-l pot lua. Și, în timp ce Istoria își permite glume groaznice cu tronurile și cu împărățiile și chiar se joacă cu ele ca cu niște jucării, țara lui Christos stă neclintită, peste revoluții și popoare, principii și tronuri...”

B. Papă Pius în adevăr a urmat șoaptele noastre intime și a îndestulat dorul a milioane de creștini, când a ordonat sărbătoarea lui Christos.

Inchinare lui Christos, Regelui gloriei! Mulțumiri locuitorului Lui pământesc” („Erd. Tud.” 1930, 39).

Contra „climei morale” a Universității din București.

67. În Adunarea Statusului, sub prezidenția episcopului Majlăth, senatorul Dr. G. Pál „biciuește acea lipsă de curaj pe care o evidențiază luptele noastre minoritare din ultimii zece ani”. Tot atunci, Dr. E. Gyárfás, în opoziție cu propunerea Comisiunii școlare a Statusului, „nu recomandă îndrumarea tineretului nostru universitar, de dragul învățarei limbei, spre Universitatea din București, deoarece aceasta este, din multe puncte de vedere, și mai cu seamă din punctul de vedere al „climei morale”, un lucru primejdios”.

Lupta dusă de Status este considerată ca luptă „pentru ideea de rasă” (E. T., 1929, 40).

Despre această Adunare, ziarele locale și din Capitală au scris pe larg, arătând tendițele ei iredentiste. Astfel, ziarul „*Națiunea*” scria în No. 251 din 1929, că, cu toate că ordinea de zi a fost de caracter exclusiv religios, cuvântările ținute au alunecat totuși pe panta iredentistă. Ziarul „*Patria*” scria, în

No. 254, că, cu prilejul discutării chestiunilor bisericești, foarte des au trecut la chestiuni politice, atacând în mod vehement politica românească. („E. T.", 1929, 41).

Comerț catolic și industrie catolică.

68. La sfârșitul lui Noembrie 1929, episcopul Majláth a primit pe *industriștii și comercianții din Cluj*, cari au venit să ceară „aprobarea și binecuvântarea” pentru alcătuirea „Cercului industrișilor și comercianților catolici”. Acest Cerc urmează să fie „cetatea de puternică apărare” a bisericii catolice; el va lua în mână sa „educația ucenicilor” și protecția calfelor catolice. Episcopul le-a răspuns că se bucură de inițiativa luată, care are de scop ca membrii Cercului „să lupte în mod dezinteresat și pentru cauze nobile comune, în interesul bisericii și al moralei. Apoi în cuvinte convingătoare i-a însuflețit spre munca comună, spre realizarea planurilor frumoase, din cari își rezervă și P. S. S. partea sa. „Deviza Cercului va fi: „Să vorbim puțin, — să lucrăm mult”. (E. T., 1929, 42).

ANUL 1930.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Comunitate de lucru cu catolicismul din Ungaria, dar nu și cu cel din România.

69. E. Gyárfás participă la serbările pentru Sf. Emeric, cari au avut loc la Budapesta. La conferința internațională a bărbatilor de stat, publiciști și juriști catolici, ținută în 22 August 1930, la Budapesta, el face următorului apel către catolicii din lumea întreagă și, în special, către cei din Ungaria:

„Participanții la aceste serbări se vor depărta de aici mai întăriți în credință și mai bogați de cum au venit, — mai bogați în zel și mai tari în rezistență, căci aici s'au putut convinge despre aceia că activitatea noastră și luptele noastre nu sunt eforturi izolate, ci dimpreună cu noi luptă și lucrează marea mulțime a sufletelor. O astfel de mișcare internațională însemnează, așa dard, întărire sufletească și adevărată întinerire pentru toți participanții, dar mai cu seamă pentru catolicii țării respective. O țară în majoritate catolică va fi desigur, întotdeauna recunoscătoare catolicilor din celelalte țări, cari arată interes față de ea și îi oferă sprijin și ajutor prin aceia că participă la serbările ei, dându-le prin aceasta caracter internațional”. — Gyárfás cere ajutorul ca-

tolicilor din toată lumea, declarând că de acest ajutor, catolicii din țările, unde ei formează o minoritate „au neapărată nevoie pentru a se putea opune tuturor acelor ademeniri și altor mijloace de propagandă, care îi amenință”. În special însă, Gyárfás se adresează „către conducătorii catolicismului maghiar, cu rugarea, ca să ne ajute prin o mai strânsă îmbrățișare și prin organizarea instituțională a împreună-lucrării noastre sistematice, spre a putea să ne împlinim cu credință greaua noastră misiune și problemele noastre importante”. (E. T., 1930, No. 32).

Niciodată Gyárfás n'a adresat un astfel de apel către catolicii nemaghiari din România.

Cuvânt de ordine către tinerimea universitară în contra oricărei acomodări, orientări nouă sau loialități.

70. Prelatul papal Dr. A. Balázs, referentul Statului catolic a ținut o cuvântare, la deschiderea anului școlar 1930—1931, în căminul Báthory-Apor din Cluj „Despre problemele tinerimei universitare maghiare”. Reținem din această cuvântare a conducătorului efectiv al Statului catolic, următoarele cuvinte:

„Tinerimea maghiară din România stă în fața unei probleme mult mai grave, decât să se poată mulțumi cu o activitate superficială. În soarta noastră de minoritari, noi nu putem conta pe fotoliile comode ale funcționarilor publice. Situația aceasta îl îndeamnă pe fiecare spre o luptă neînteruptă, mai întâiu pentru existența individuală, iar în al doilea rând pentru rasa sa, pentru frații săi...

Printre datoriile tineretului minoritar este aceea, de a se încadra în viața etnică minoritară, pentru ei însuși și pentru rasa sa. Aceasta decurge, pe de o parte, în mod necesar, de acolo că s'a născut minoritar și numai prin trădare s'ar putea rupe din comunitatea națională a poporului său, ceea ce ar fi egal cu împotrivirea față de legile naturii. În măsură și mai mare este adevărat acest lucru, privitor la tineretul maghiar... Desprins din comunitatea cu națiunea sa sau punându-se împotriva lumii de idei a națiunii sale, el s'ar lipsi de acea forță morală indispensabilă, care zace în colectivismul național și pe care strângerea de mână prietenească, bazată pe solidaritatea națională, o oferă conșăngenilor. Lupta minoritară o poate duce cu izbandă fiecare individ minoritar, pentru el și pentru națiunea sa, numai sprijinit pe toate forțele aparținătoare poporului minoritar. În această luptă, stând singur, ar fi expus la jocul capricios

al forțelor adverse. Meghiarimea l-ar exclude dela sine, ca pe un fiu necredincios. Rassa conducătoare, chiar dacă-l primește la sine, nici odată nu-l privește ca pe unul de al săi și-i aruncă, cu o milă amestecată cu dispreț, câte un os de ros, drept răsplată pentru apostazia lui.

Povara sufletească a salitudinii îl apasă pe minoritarul care se abate dela naștunea sa chiar și atunci, când nu rămâne singur, ci sub firma fals înțelesei „loialității“, „orientare nouă“ sau „acomodare“, e în măsura de a aduna în jurul său tovarăși de idei sau se alipește la astfei de oameni, revoltându-se împotriva lumii de sentimente a propriei națiuni, nerecunoscându-i rezultatele momentane, sau chiar negând, din motive individuale, viitorul național al rasei sale și credința pusă în acest viitor. Și în acest caz soarta tui va fi că se pierde, înecându-se în marea majoritară“.

Documentul citat aci este foarte elocvent, în ce privește pe de o parte concepția, pe care o au conducătorii tinerimei catolice din Transilvania despre misiunea catolicismului maghiar, pe de alta activitatea „religioasă“, pe care o desvoltă Statutul catolic în mijlocul tinerimei universitare din Cluj. El ne dovedește în ce spirit de exclusivism și de întransigență turanică se face educația tinerimei catolice, cu ajutorul mijloacelor materiale ale Fondului de studii ardelean. / Central University Library Cluj

Nici un contact cu Românii!

71. Statut Catolic, de altfel, se însărcinează să reție întreg poporul maghiar din Transilvania dela orice apropiere cu Românii și cu Statul român. În Raportul general, adresat Adunării din 1930, se zice, cu privire la această problemă:

„Poporul sângerează din mii de răni și, deși a rămas credincios bisericeii cu o laudabilă statornicie și s'a arătat până acum tare și în privința sentimentului național, mizeria dublată de apăsarea de către autorități, îl poate duce pe căi rătăcite.

Nu ne temem câtuș de puțin că săracul nostru popor maghiar săcuiesc catolic va. fi câștigat de principiile bolșevismului... Dar, durere, nu un semn vedem — mai ales printre frații noștri săcui, pe care-i apărăm cu îngrijorare — de o astfel de influență, care-și închipuie că poate lecu ranele noastre prin târărea sentimentelor poporului nostru pe linii laterale.

În privința aceasta Statul Catolic este chemat să joace un rol istoric“.

O acțiune subterană.

72. O operă subterană dintre cele mai caracteristice săvârșește „Comisiunea de educație” a Eparhiei ardelen, despre care cetim în Raportul general către Adunarea Statusului din 1930:

„Comisiunea de educație „săvârșește o muncă plină de vrednicie și de rezultate. Această muncă nu este destinată publicității: ea decurge în liniște, fără zgomot, căci în partea ei cea mai mare se ocupă de astfel de probleme școlare și educative, cari formează chestiuni interne ale Eparhiei noastre”. Printre problemele acestei Comisiuni este și „direcționarea spiritului tinerimii universitare în sensul prețuirii trecutului național”. „Dacă în Eparhia noastră se va coace și se va cristaliza cândva unitatea de vederi și unitatea de acțiune privitoare la rezolvarea problemelor noastre minoritare religioase, spirituale și sociale, fără îndoială că impulsul la aceasta l-a dat activitatea Comisiunii eparhiale de educație”.

Contra spiritului românesc — la Iași.

73. În Adunarea Statusului s'au ridicat proteste în contra faptului, că „în seminarul din Iași, elevii romanizați, sunt instruiți în spirit românesc” (E. T., 1930, 44).

În afară de legile României.

74. Episcopul a exoperat dela Adunare votarea unui Statut organic, care plecând exclusiv dela legile vechii Ungarii, a pus Statusul în afară de legile României, eliminând dintre membrii de drept ai lui pe reprezentanții Regelui și ai Statului și pe profesorii romano-catolici ai Universității din Cluj, — evident, din singurul motiv că nu sunt Maghiari, ci Români, Italieni și Francezi, — și uzurpând pe seama sa bunurile tuturor fondurilor publice, cu privire la care cuvântul hotărâtor este al Statului român.

ANUL 1931.

Tabula rasa.

75. Din ordinul episcopului, s'a șters de pe lăceul din Cluj inscripția latinească dela 1821, prin care se arăta că acesta este „liceu regesc” și că a fost făcut cu cheltuiala Fondului de studii, — și s'a pus în locul ei o inscripție nouă, care afirmă pur și simplu că lăceul este al Statului romano-catolic.

*Presa „catolică” maghiară în Transilvania, cu bani
dela Budapesta și dela Roma.*

76. Congresul Reuniunii catolice se ține la Odorheiu. Organizatorii invita, ca conferențieri, și pe *Béle Huszár*, fost prim-ministru al Ungariei, și pe călugărul iezuit, B. Bangha dela Budapesta. Guvernul român interzice participarea activă a lui Huszár, totuși, în urma intervențiilor la Papa, Ungurii obțin aprobarea participării lui. Vine, totuși, numai Bangha, care vorbește despre necesitatea creării presei catolice în Transilvania. Se și decide editarea urgentă a unui cotidian „catolic”, la Oradea, și *i se și pun la dispoziție sumele necesare*. Ele provin, în partea cea mai mare, dela Budapesta și dela Roma. Ziarul, intitulat „*Erdélyi Lapok*” (Foi Ardelene), a apărut în cursul lunii Ianuarie 1932 și evoluează în sensul unei foi maghiare „ardelenesti”, cu tendințe străvezii, iar nu ca o gazetă propriu zis catolică. Cu privire la sprijinirea acestei gazete ungurești de către Papa, avem anumite declarații, făcute de înșiși catolicii, în organul oficios „*Erdélyi Tudósító*”.

Din prilejul Congresului dela Odorheiu, delegatul Ministerului de Culte a raportat acestuia prinre altele că: „Reuniunea poporală este o citadelă a maghiarismului în formă catolică. Ea nu poate fi considerată ca reprezentând catolicismul nici măcar cel din Ardeal, necum cel din România întreagă, deși ar voi să pară ca reprezentând în România-Mare „Acțiunea Catolică”.

*Sfidarea autorității de stat a României și amenințare
cu apel la catolicismul universal.*

77. Guvernul român, constatând că *Statul Catolic este lipsit* de orice bază legală și că activitatea lui este periculoasă față de Români, a comunicat, la 16 Noembrie 1931, episcopului Majláth că *nu recunoaște personalitatea juridică a Statusului, nici dreptul lui de a funcționa*, declarând totodată mule și neavenite toate hotărârile pe cari acesta le va aduce, înainte de ce Guvernul își va fi spus cuvântul său autorizat și definitiv. În acelaș timp guvernul a pus în vedere episcopului, că în împrejurările date, Adunarea Statusului dela 19 Noembrie nu se poate ținea și despre aceasta l-a făcut răspunzător pe episcop. Cu toate că ordinul în chestiune s'a dat cu trei zile înainte de Adunare, telegrafic, episcopul n'a luat nici o măsură în vederea executării aceluia, dimpotrivă s'a dus la Cluj și a lucrat în comisiunile pregătitoare ale Adunării, iar când, în preziua, un delegat special al Ministerului de Culte i-a înmănat ordinul și în scris,

episcopul a declarat că „nu poate amâna Adunarea“. În adevăr, episcopul a ținut Adunarea, „rostind în biserică, de pe amvon, nu atât o predică, cât mai mult o vorbire înflăcărată de chemare la luptă“, — după cum se exprimă delegatul Ministerului de Culte, în raportul oficial prezentat acestuia. În acea vorbire episcopul a amenințat Guvernul român cu o intervenție nu numai la Papa, ci și la întreg catolicismul mondial. Vorbirea însăși n'a avut nici un fel de conținut religios, ci exclusiv național-maghiar. Ea începea cu evocarea amintirii „dinastiei maghiare a lui Arpád“ și culmina în invocarea „Dumnezeului maghiar“.

La Roma, în tovărășia Primatului ungar și — un mic șantaj la adresa Sfântului Scaun.

78. Înainte de Adunare episcopul Majláth a fost la Roma, pentru a exopera aprobarea Statutului organic din partea Sfântului Scaun, ceea ce nu i-a succedat.

Văzând că Roma nu se angajează pe față să susțină atitudinea anti-patriotică a Statusului romano-catolic ardelen, episcopul Majláth a pus în vedere nuntului papal, monseniorul Dolci, că nu recunoaște dreptul Sf. Scaun de a se atinge de drepturile lor „seculare“ și că, la primul act de ostilitate al Guvernului român față de Statul catolic, va sesiza Liga Națiunilor.

La Roma, episcopul Majláth a fost însoțit de primatul Ungariei, cardinalul Justin Serédi, și a stat în permanent contact cu Legațiunea Ungară de pe lângă Vatican, și cu Colegiul german-maghiar, unde și-a avut chiar reședința.

Cu Dumnezeu, împotriva Guvernului român.

79. Episcopul a ordonat *rugăciuni publice* pe timp de o săptămână, în toate bisericile, pentru ca Dumnezeu să împiedece Guvernul român de a lua măsuri împotriva Statului catolic.

80. În calitate de președinte al Statusului, sub pretextul desbaterilor de ordin religios și intern ale acestuia, a ținut în cursul anilor dese adunări secrete, la cari au avut acces nu numai membri ai Statusului catolic, ci și alți exponenți de seamă ai politicii minoritare maghiare și ai Partidului maghiar.

Că desbaterile adunărilor Statusului prezidate de P. S. Sa nu au avut numai subiect religios și nu au fost de ordin pur confesional, dovadă avem în participarea la aceste adunări a episcopilor reformat și unitarian, în fruntea unei pleiade de reprezentanți ai protestanților de pe teritoriul Transilvaniei.

*In tovărășie cu protestanții și cu guvernul maghiar
în contra a tot ce e românesc.*

82. De altfel, epp. M. obicinuește ca în întreaga conducere, organizare și administrare a eparhiei sale să se orienteze în primul loc după îndrumările organelor superioare bisericesti maghiare și ale Guvernului din Budapesta, în care scop ține legături strânse cu aceste organe, consultându-le înainte de a se decide.

83. Peste tot atât la reședința sa din Alba-Iulia, cât și la Statul catolic din Cluj, domnește o atmosferă dușmănoasă atât față de poporul român, cât și față de autoritatea de stat, canonicii și funcționarii angajându-se la discuțiuni cu apostrofări vehemente la adresa Statului român.

*Cu topoare și cu cuțite, în contra autorităților române —
la nevoie.*

84. Nenumăratele reuniuni catolice de bărbați, femei, tineri, — de breaslă, ocrotite și înjghebate de însuși Statul catolic, respectiv de conducătorii lui, nutresc deasemenea cele mai dușmănoase sentimente față de Români. În debaterile lor se discută cu patimă aote de guvernământ ale autorităților de stat, ba chiar simpla bănuială că vre-o măsură ar putea fi luată contrar vederilor lor, îi face să preconizeze acte de rezistență împotriva autorităților, având să se folosească, în lupta lor, de *topoare, cuțite și alte utensilii de casă*.

In serviciul propagandei lordului Rothermere.

85. În *Căminul studentesc din Cluj*, susținut de Statul catolic își au loc toate formațiunile tineretului maghiar separatist și iredentist.

86. Din fondurile publice administrate de Statul catolic și din caseta particulară a episcopului, s'au trimis, ani de-a rândul sute de studenți ardeleni la universitățile din Seghedin și Budapesta, unde îndeletnicirea principală le-a fost să susție *propaganda revizionistă a lordului Rothermere*. Cele 20 de volume cu înscălfuri, în favorul refacerii vechii Ungarii, — volume oferite lui Rothermere, — sunt în partea cea mai mare, rodul osteneților acestor studenți.

Prin acțiunea sistematică exercitată asupra tineretului de liceu și asupra studenției universitare e amenințat nu numai prezentul Statului român, ci și viitorul lui și al păcii europene, atât de scump plătite prin războiul mondial.

Roma finanțează acțiunea maghiară din Ardeal.

87. Ceeace constituie un caz de o deosebită gravitate, este faptul că în afară de veniturile fondurilor publice administrate de Statul catolic și întrebuințate pentru opera de subminare a Statusului român, *această operă este susținută, moral și material, și de Guvernul din Budapesta și de Sfântul Scaun dela Roma.* În adevăr, cu toate că Legea pentru regimul cultelor prevede (§ 9), că acestea n'au voie să primească ajutoare bănești din străinătate, direct sau indirect, fără a le aduce la cunoștința guvernului, *Sft. Scaun pune la dispoziția catolicilor maghiari din Transilvania sume considerabile, cu ajutorul cărora se susțin luptele naționale centrifugale ale maghiarimei.* Dovadă pentru aceasta, o găsim în gazeta oficioasă „*Erdélyi Tudosito*“, care, în numărul 47 din 1931, raportează că, după ce *episcopul Majláth n'a mai dispus de sumele de bani necesare, „s'a adresat către locțiitorul pământesc al Domnului Isus, cerând dela el bogăție, cu împrumut. Preoți-pensionari, orfeline, învățători săraci, mănăstiri de călugărițe, seminar preotesc, presa catolică, — toate acestea au simțit și au primit și mai departe, prin mijlocirea marelui înimă a Sfântului Părinte, cadoul de Crăciun din mâna binecuvântată a Episcopului.* Împrumutul s'a dovedit a fi fost un bun plasament; el a fost în curând înapoiat în valuta de aur a rugăciunii sincere, devotate și recunoscătoare”.

**RĂMÂNE STABILIT, ÎN BAZA ACESTORA, CĂ PUTEÎNI-
CA MIȘCARE „CATOLICĂ“ MAGHIARĂ ARDELEANĂ DIN UL-
TIMII ANI, — MIȘCARE PENTRU CARE AU FOST MOBILI-
ZATE ȘI FORȚELE DIN UNGARIA, ÎN FRUNTE CU FOSTUL
PRIM-MINISTRU HUSZÁR, CU PRIMATUL UNGARIEI ȘI CU
CĂLUGĂRUL BANGHA, — A FOST FINANȚATĂ, ÎN MARE
PARTE, TOT DE ROMA, în urma stăruințelor neobosite ale epis-
copului Majláth și a oamenilor lui.**

Cei în drept vor aprecia în ce măsură astfel de înmăștiunări ale Sfântului Scaun sunt oportune, din punctul de vedere al siguranței Statului român și al păcii mondiale..

Mâna dreaptă — sau spiritul conducător al episco-
pului Majláth?

88. În fruntea mii gazete cotidiene „catolice“, *Erdélyi Lapok*, ca „primcolaborator“, figurează Dr. E. Gyárfás, președintele ilegal al Statusului catolic, și vicepreședintele Reuniunii

poporale catolice, al Academiei catolice maghiare, al Partidului maghiar și al Asociației Ungurilor din Ardeal pentru Societatea Națiunilor, — acel Gyárfás, care, după cum însuș lasă să se înțeleagă (vezi pctul 49), este persoana „de dragul căreia și cu puterea căreia eppul Majláth a luat asupra sa munca de muce-nic, ducându-o la capăt, fără șovăială”. — Acelaș Gyárfás, care în 1930, la Budapesta se adresa conducătorilor catolicismului maghiar ca să-i ajute pe ungurii catolici din Transilvania „prin o mai strânsă îmbrățișare și prin organizarea instituțională a unei lucrări sistematice, pentru a-și putea împlini greaua misiune și problemele importante” (pct. 69).

• *Ungaria răspunde la apelul consăngenilor ei din Transilvania: intervine la Roma și la lumea întreagă în contra Valahilor.*

89. Ca ecou la chemarea lui E. Gyárfás, adresată Reuniunii poporale catolice din Ungaria la 1930, trebuie să înregistrăm atitudinea lui Urmánczy Nándor, cunoscutul autor al arderii pe rug a celor 50 de țărani români din comuna Beliș, în timpul revoluției din Noemvrie 1918. În numărul dela 5 Februarie 1932 al ziarului „Pesti Hírlap” din Budapesta, Urmánczy, ocupându-se de atitudinea Guvernului român în chestiunea Statului catolic, într-un prim-articol, după ce arată că în „Ungaria mare, numai în Transilvania, în cadrele Eparhiei de Alba-Iulia au avut catolicii autonomie”, — își arată nemulțumirea că „Ungaria ciuntită” n'a intervenit la Roma în favorul ungurilor catolici din „Țara Valahilor”. După ce arată că Metropolitul rom.-cat. al acestei țări nu este un ungur, ci un „străin”, afirmă că acel aranjament păgubitor ar fi putut fi evitat prin pășirea tnergică la Roma, a „puterei catolice maghiare a Ungariei ciuntite”.

„De sigur — zice Urmánczy — că încercări izolate s'au făcut, dar urmări n'au avut, din cauza că a lipsit pășirea unitară energică”. Acum este necesar ca și „catolicii Ungariei ciuntite” să se miște, cerând protecția Romei împotriva atacului ilegal. Să nu părăsim pe consăngenii noștri ardeleni strămtorați, cari își duc crunt lupta lor pe moarte și pe viață. Aceasta este o datorie patriotică a noastră”.

Probabil că demersul marelui romanofob dela „Pesti Hírlap” va determina o acțiune puternică nu numai a Legațiunii maghiare depe lângă Vatican, ci și a întregii opinii publice maghiare, care va mobiliza opinia publică mondială.¹⁾

¹⁾Acest memoriu a fost înaintat de către Inspectoratul General al Siguranței de Stat din Transilvania, la 11 Martie 1932, sub Nr. 379.

LXXIX.

Documente despre lucrările Comisiunii istorico-juridice

I.

PROCES VERBAL

redactat în prima ședință a Comisiunii istorico-juridice pentru studierea situației Statului romano-catolic ardelean, ținută la 11 Mai 1931, în sala Seminarului de Drept administrativ al Universității din Cluj.

Prezenți, cei mai jos iscăliți.

Ședința se deschide la orele 12 a. m.

Considerând că Președintele Comisiunii a trimis, încă la 5 Mai a. c., tuturor membrilor primele 204 pagini din studiul istoric-juridic privitor la situația Statului catolic, spre a le citi înaintea de începerea lucrărilor propriu zise ale Comisiunii, se comunică membrilor cuprinsul părții ultime a studiului, care va apărea peste câteva zile, și anume: avizurile Contenciosului regional din Cluj cu privire la necesitatea disolvării Statului catolic; avizul, de acelaș cuprins, al Președintelui de onoare al Înaltei Curți de Casație și Justiție, Dr. G. Plopu; avizul Contenciosului Ministerului de Culte și Instrucție Publică; câteva memorii înaintate Universității din Cluj de studenție, de Facultate de Științe și de cea de Medicină, în legătură cu aceeaș chestiune, și adresa Rectorului Universității, Dr. Iuliu Hațieganu, actualul Ministru de stat, în sensul concluziunilor Contenciosului.

După această comunicare, Președintele roagă pe membrii prezenți să-și arate părerea cu privire la partea întâia a studiului din chestiune.

DI V. Onișor declară că a citit studiul și că a găsit că problemele puse sunt pe deplin documentate juridicește, așa că se pot trage pe baza lor concluziile necesare.

DI Al. Borza declară că n'a avut posibilitatea să citească întreg studiul, dar din cât a citit, a rămas cu convingerea că

problemele sunt prezentate în mod documentat și convingător.

Dl V. Onișor roagă pe Președintele să comunice Comisiunii și concluziile preconizate la sfârșitul studiului.

Președintele citește concluziunile, în formularea lor provizorie, în sensul cărora Statul catolic, ca o instituție ilegală, anticanonică și primejdioasă Statului român, urmează să fie dizolvat, restituindu-se situația dela 1873, pe care Statul catolic a schimbat-o fără nici un drept și fără nici o autorizație dela cineva. Locul Statului catolic îl va lua o Comisiune provizorie de lichidare.

În ce privește dizolvarea, ea va trebui să se facă pe cale administrativă, adică prin Decret Regal. Problema fiind rezolvată principiar, prin Legea Cultelor și prin Concordatul încheiat între România și Sfântul Scaun, nu este câtuș de puțin nevoie de legiferare. Se va legifera, ulterior, numai chestiunea patronatului suprem privitor la Fondurile de natură publică, deținute temporal, de Statul catolic, și chestiunea administrării acestora.

Dl Al. Borza socotește necesar ca, înainte de ce Comisiunea s'ar fixa definitiv asupra soluției, să fie pusă în situația de a cerceta toate documentele istorice și juridice, pe care le invocă în sprijinul său Statul catolic.

În conformitate cu propunerea Dnui Al. Borza se hotărăște ca în ședința viitoare să se aducă documentele din chestiunea, spre a putea fi văzute și cercetate cu cât mai deplină atențiune.

Ședința viitoare va avea loc mâine, Marți, 12 Mai, ore 10¹/₄.

Ne mai fiind alte agende, ședința se ridică la ora 1¹/₄.

Președinte,
ONISIFOR GHIBU

D. C. M. S.

Membrii:
Prof. AL. BORZA
V. ONIȘOR

II.

PROCES VERBAL

redactat în a II-a ședință a Comisiunii istorico-juridice pentru studierea chestiunii Statului rom. Catolic ardelean, ținută la 12 Maiu 1931, în sala Seminarului de Drept administrativ al Universității din Cluj.

Prezenți, membri mai jos iscăliți.

Ședința se deschide la orele 10¹/₄.

1. Președintele prezintă dlor membri ai Comisiunii lucrările și documentele istorice privitoare la St. cat., insistând în special

asupra broşurei oficiale „Documentele de seamă ale Statului Cat.„ publicată de Consiliul Dirigent al acestuia. Această publicaţie cuprinde câteva documente falsificate de Prezidiul St. cat., cu intenţia de a crea pe seama Statului Cat. o situaţie juridică, pe care atât Statul ungar de odinioară, cât şi Statul român i-au refuzat-o în mod permanent.

Din cercetarea documentelor publicate, membrii Comisiunii s'au încredinţat de gravitatea excepţională a acestui caz, care dovedeşte putenta rea credinţă a conducătorilor St. cat., şi primejdia pe care o organizaţie cu astfel de obiceiuri, o reprezintă pentru Statul român.

2. Dl Al. Borza pune în discuţie chestiunea: dacă St. Cat. trebuie să fie dizolvat sau să fie numai reorganizat într'o formă care să corespundă atât cu principiile Legii Cultelor şi ale Concordatului, cât şi cu prevederile Dreptului canonic al Bisericii catolice.

Dl V. Onişor, bazat pe faptul că St. Cat. a fost tolerat în vechea Ungarie numai în mod temporal, până la rezolvirea, prin lege, situaţiei generale a Bisericii catolice, susţine că, din momentul ce Statul român a reglementat, prin Legea Cultelor şi prin Concordat, situaţia Bisericii catolice, instituţiunea provizorie a Statului Catolic trebuie *eo ipso* să înceteze cu totul, rămânând ca eparhia Ardealului să fie condusă întocmai ca şi celelalte eparhii catolice. Concordatul nu numai că nu prevede pentru eparhia Ardealului vre-un privilegiu sau vre-o organizaţie aparte, dar exclude în mod categoric orice altă organizaţie, în afară de cele fixate de el în mod mai presus de orice echivoc.

3. Dl Al. Borza cere să se citeze articolul respectiv din Concordat, în baza căruia s'ar putea deduce cu certitudine lipsa oricărei îndreptăţiri a existenţei St. Cat. pentru viitor.

4. Preşedintele dă citire articolului IX din Concordat, unde se specifică în mod categoric organizaţiile Bisericii catolice, cari pot avea personalitate juridică şi pot poseda bunuri. Interpretarea ulterioară, pe care a dat-o Sfântul Scaun însuş acestui articol, exclude în mod precis fiinţarea St. Cat. Textul limpede al Concordatului dă Guvernului român posibilitatea de a lua măsura de dizolvare a St. Cat. fără nici o rezervă şi fără nici o teamă că s'ar putea ivi vre-o complicaţie, fie în legătură cu Sf. Scaun, fie cu Societatea Naţiunilor.

5. Dl Borza pune întrebarea: cum va motiva Guvernul român înaintea poniei publice mondiale măsura de dizolvare a St. Cat.

6. Preşedintele răspunde că măsura aceasta este o consecinţă firească a Concordatului, pe care crede că Sf. Scaun va

accepta-o fără nici o opoziție. Menținerea St. Cat. în afară de prevederile explicite ale Concordatului, ar însemna o lovitură dată Concordatului însuși, ceea ce ar deschide larg porțile pentru tot felul de lovituri, venite din alte părți.

Pentru a putea menține St. Cat., ar trebui modificat Concordatul însuși: Guvernul român și Corpurile legiuitoare ar trebui să aprobe Statutul organic al St. Cat., — lucru pe care timp de trei veacuri și jumătate vechea Ungarie a refuzat să-l facă, cu toate că Eiserica rom. cat. din cuprinsul ei nu avea o organizare legiferată, cum avem noi.

7. Dl Borza pune întrebarea: cum se va putea executa măsura de disolvare, împotriva căreia probabil că membrii St. Cat. se vor opune.

Președintele răspunde că opunerea la executarea unui Decret regal atrage după sine anumite sancțiuni, de cari nu vor putea fi cruțați nici deținătorii prin uzurpație ai situației St. Cat. De altfel, Decretul regal, care va dispune disolvarea, nu va face altceva, decât va restitui starea dela 1873, desființată fără nici un drept și fără nici o lege de St. Cat. prin crearea unei stări de fapt. Comisiunea de lichidare ce se va înstitui prin acel Decret regal, nu va fi altceva, decât vechea *Comissio literaria* din sânul guvernului ardelean, pe care a desființat-o, cu dela sine putere, St. Cat. la 1873.

Măsura din chestiune va crea, în Transilvania, exact situația din vechea și actuala Ungarie și situația din Cehoslovacia, așa că ea nu va putea fi combătută nici de Unguri, nici de Sf. Scaun, nici de Societatea Națiunilor. Evident că oricine ar cuteza să se opună unei măsuri de restituire a unor drepturi de Stat, încălcate de decenii de-a rândul de factori neîndreptățiți, va contribui numai la agravarea propriei sale situații.

În ce privește însăș partea tehnică a actului disolvării și lichidării, ea privește Guvernul, care, desigur, că va ști să execute și această măsură cu aceeași înțeleaptă prevedere și metodă, cu care a preluat, tocmai astăzi sunt 12 ani, Universitatea din Cluj, care și ea fusese pe vremuri catolică, întocmai ca și organizația Statului Catolic.

După aceste lămuriri și precizări, ședința se ridică la orele 12^{1/2}. Din cauza absenței din localitate a dlui Borza, chemat la Ministerul de Instrucție în chestiuni oficiale, ședința viitoare se fixează pentru ziua de 10 Mai, ora 1.

D. c. m. s.

Președinte:
ONISIFOR GHIBU.

Membri :
Prof. AL. BORZA.
Dr. V. ONISOR.

III.

PROCES VERBAL

redactat în ședința Comisiunii Istorico-Juridice pentru studiul situației „Statului Romano-Catolic Ardelean” ținută la 21 Maiu 1931 la Cluj în localul Seminarului de Drept administrativ al Universității „Regele Ferdinand I”.

Președintele face un rezumat al discuțiilor din primele patru ședințe ținute la 11, 12, 19 și 20 Maiu, constatând, că toate amănunțele problemei Statului Catolic au fost analizate de Comisiune pe temeiul documentelor istorice și al studiului istorico-juridic ce i s'a prezentat, au fost complet elucidate, conducând la concluziunea că Statul rom. cat. atât în baza Concordatului, Art. IX. cât și în baza situației sale provizorii și ilegale, urmează să fie dizolvat de către guvernul român, pe cale administrativă.

Comisiunea în unanimitate decide să ceară Guvernului dizolvarea Statului rom. cat., pe baza unor încheieri istorico-juridice, cu redactarea cărora se însărcinează președintele Comisiunii și dl Prof. Victor Onișor. Aceste încheieri vor fi trimise tuturor membrilor Comisiunii, urmând ca într-o nouă ședință ce se va ține la 14 Iunie a. c. la București, să li se dea forma definitivă, după care apoi să se înainteze Guvernului.

Președinte:
ONISIFOR GHIBU.

Membrii:
Prof. V. ONIȘOR
MOISE IENCIU.
Prof. AL. BORZA.
ION I. DEMETRESCU.
OVID DEMETRESCU.

IV.

PROCES VERBAL

redactat în ședința ținută la 15 Iunie 1931, în localul Casei Școalelor din București.

Ședința se deschide la orele 5^{1/2} după amiază.

În conformitate cu hotărârea adusă în ultima ședință a Comisiunii, ținută la Cluj, la 21 Mai a. c., Președintele comunică proiectul de Concluziuni privitoare la soluționarea problemei Statului cat. Proiectul se pune în discuție. După o discuție amă-

nunțită, la care iau parte toți membrii, se stabilește în unanimitate și în mod definitiv, elaboratul anexat la acest proces verbal și semnat de toți membrii, și se enunță următoarele concluziuni finale, cari vor fi înaintate, cât mai curând Ministerului, împreună cu toate lucrările Comisiunii:

„Statul Român, substituit în virtutea art. 45 din Tratatul dela Trianon, în toate drepturile fostului Stat Ungar, poate lua asupra sa, prin decizie ministerială, toate bunurile deținute timp de câteva decenii, în mod ilegal de către Statul rom. cat. ard., pentru a le încredința organelor în drept să le poseadă.

De o disolvare a St. Cat., conform prevederilor Legii persoanelor juridice sau a altei Legi analoage, nu este nevoie, întrucât zisa grupare nu are personalitate juridică și, în consecință, întruirile ei pot fi simplu interzise.

Preluarea bunurilor se va face printr'un delegat al Ministerului de Instrucție și Culte, care va fi ajutat de organele necesare ale Statului Român.

După preluare, o comisiune de specialiști va examina caz de caz, situația bunurilor din chestiune și va propune Ministerului modul de afectare de fapt, a fiecăruia din ele, în favoarea organelor canonic și legal constituite ale Bisericii catolice, a Universității din Cluj și a Statului Român“.

Nemai fiind deocamdată alte chestiuni la ordinea zilei, ședința se ridică la orele 8 și jum.¹⁾

București 15 Iunie 1931.

PRESEDINTE,
ONISIFOR Ghibu,

MEMBRI:
Prof. ISTRATE MICESCU,
Prof. VICTOR ONIȘOR,
Prof. ALEXANDRU BORZA
IOAN DUMITRESCU.
Prof. VITOLD BARONI,
Dr. MOISE IENCIU,
OCTAV DEMETRESCU,

¹⁾ Concluziunile Comisiunii sunt publicate în volumul prezent sub Nr. I, iar raportul prin care lucrările au fost înaintate Guvernului se găsește la pag. XX--XXX ale lucrării: *Un anahronism și o sfidare* de O. Ghibu, Cluj, 1931.

Statul român și Statul romano-catolic ardelean

— Memoriu informativ destinat să fie prezentat Vaticanului, din însărcinarea Guvernului român
(Septembrie 1931)

I.

România de astăzi cuprinde în hotarele ei și teritorii, cari înainte de războiul mondial au aparținut altor State, cu toate că acelea erau deținute în parte covârșitoare de populația autohtonă românească. Astfel, prin tratatele de pace din 1918 și 1919, au fost încorporate la România: Basarabia, în care populația românească trece de 70%, Bucovina, în care populația românească deține majoritatea absolută și Transilvania în care populația românească deține aproape 60% față de 20%, cât dețin foștii stăpânitori maghiari.

Este lucru ușor de înțeles că foștii stăpâni ai acestor teritorii frumoase și bogate sunt nemulțumiți de noul aranjament, adus de războiul mondial, și că fac toate eforturile în vederea unei refaceri a vechii situații, fie și numai supt eticheta, la aparență benignă, a „revizuirii tratatelor“, după cum și mai ușor de înțeles este că România, atât în interesul ei, cât și în interesul menținerii păcii europene, luptă cu toate mijloacele legale pentru menținerea stării actuale de drept și pentru consolidarea sa, prin cât mai largă respectare a tuturor cetățenilor ei, vechi și noi.

Lupta aceasta a României este cu atât mai grea, cu cât trebuie să o poarte nu numai împotriva adversarilor ei externi, ci și împotriva unei mari părți a propriilor ei cetățeni, cari, de comun acord cu conaționalii lor din țările lor de origină, se opun pe toate căile procesului de consolidare a țării, amenințând în tot felul unitatea și siguranța acestuia.

Situația aceasta grea se găsește în deosebi în Transilvania, unde elementul maghiar duce, sub diferite forme, la aparență

inofensive, un permanent războiu de slăbire a coeziunii statului și de refacere a vechii Ungarii. În nenumărate rânduri, România a avut prilejul să constate reaua credință a cetățenilor ei de origine și de limbă maghiară, totuși, în speranța că timpul va aduce dela sine, vindecarea rănilor rămase din trecut, și-a impus o politică de largă toleranță, cum nu mai există cazul în nici unul din statele europene, nouă sau vechi. Ca să dăm numai un exemplu: România a fost sigurul stat, în care s'au menținut în posturile lor toți episcopii romano-catolici instituiți de vechiul regim, câtă vreme aăt Jugoslavia, Cehoslovacia și Polonia, cât și Italia și Franța au înlocuit, imediat la 1918, pe toți episcopii din noile teritorii cari le-au revenit, cu oameni noi, în care puteau avea garanții depline din punctul de vedere al siguranței statului.

II.

Experiența pe care a făcut-o România cu episcopii menținuți la posturile lor a fost din cele mai funeste: acești episcopi s'au manifestat, pe toate căile posibile, ca dușmani neîmpăcați ai noii lor țări, căreia totuși, din motive de tactică, i-au jurat credință. Sub comanda lor, Biserica romano-catolică din Transilvania a devenit cea mai mare primejdie pentru siguranța României și, prin aceasta și pentru pacea Europei. În nenumărate rânduri, Statul român a apelat la Sfântul Scaun, informându-l despre acțiunea episcopilor ardeleni și cerând luarea de măsuri severe împotriva acțiunii lor subversive, dar aproape totdeauna intervenția la Sf. Scaun a rămas ineficace. Biserica romano-catolică ardeleană ține să fie mai mult un exponent al politicii maghiare imperialiste, decât un membru sincer al Bisericii lui Christos și un factor al păcii dintre popoare. Dovada despre aceasta ne-a dat-o mai nou, episcopul dela Alba-Iulia, contele Carol Gustav Majláth, în ședința de deschidere a penultimei Adunări generale a așa zisului Stat romano-catolic ardelean, declarând că Concordatul încheiat între România și Sf. Scaun, în condițiuni de o localitate și de o larghețe unică în fleul ei, este un simplu instrument pentru consolidarea maghiarismului în Transilvania. „Concordatul -- a declarat episcopul -- n'a adus foloase numai Bisericii catolice, ci și celorlalți frați maghiari iubiți, cari nu se țin de biserica noastră. Și ei pot ajunge la libertate mai multă pe baza libertății noastre și pot rămâne stăpâni pe ea”. Încheind, episcopul zicea, înbărbătând pe toți conaționalii săi și amenințând, indirect, Statul român: „Ceeace mai lipsește din Concordat...

-se poate și trebuie să se împlinească".¹⁾ Evident că, cu o astfel de concepție despre Concordat, valoarea acestuia pentru Statul român devine iluzorie, adeverindu-se dreptatea opiniei publice a României din timpul lungilor tratative, în sensul că Concordatul va deveni pentru Statul român o primejdie cu atât mai mare, cu cât dușmannii interni ai acestuia se vor putea ascunde mai ușor sub scutul Sf. Scaun dela Roma.

În astfel de împrejurări, nu poate fi mirare că în opinia publică a României s'a aruncat, de curând, în mod aproape violent, dozinca denunțării Concordatului, care a avut ca singură consecință pozitivă până acum întărirea maghiarismului dușman României.

După toate semnele pe cari le avem, ne aflăm în pragul unor evenimente grave, pe cari nu știu dacă le vom mai putea împiedeca. Înșelați în toate așteptările lor, cetățenii Români au ajuns în sfârșit, la convingerea că, pentru asigurarea situației lor de drept trebuie să recurgă și ei măcar în ceasul al unsprezecelea la metodele pe cari alții le-au întrebuințat încă din cea dintâi clipă.

III.

Guvernul român, condus de aceeași lăalitate de care a dat atâtea dovezi din clipa în care a contractat legături oficiale cu Sf. Scaun, conștient de marea răspundere pe care o are față de menținerea păcii europene, se crede dator să atragă atențiunea acestuia asupra gravității situației, declinând dela sine orice răspundere pentru tot ce va mai putea urma de aci înainte și declarând prin aceasta că, după desiluziile de până aci, își rezervă dreptul de a-și lua singur toate acele măsuri pe cari Concordatul nu i le interzice și cari îi sunt impuse în mod imperios de către interesele sale de viață, mai mari de cât orice fel de alte considerații. Astfel, Guvernul român, trăgând concluzia art. IX din Concordat, a hotărât să ia măsurile cuvenite față de organizația ilegală și necanonică a *Statului rom. cat. ardelean*, despre care într'un larg șir de 12 ani s'a convins că este un instrument primejdios al Budapestei, pe care ar însemna o adevărată inconstiență și tradare de patrie, dacă l'ar mai tolera. Dacă Guvernul n'a luat mai din vreme măsurile necesare față de Statul catolic, cauza este că el a voit să-i dea cât mai multe șcazi de a se arăta drept ceea ce este.

¹⁾ Procesul verbal al Adunării Statului rom. cat. ard. Cluj, 1929, pag. 4.

IV.

În cele următoare, în conformitate cu însărcinarea specială ce mi s'a dat prin partea Guvernului român prin adresa No. 42362 a Ministerului Afacerilor Străine, din 18 Iulie a. c., îmi iau voie a Vă informa cu privire la situația intolerabilă a Statului Cat. și a Vă preveni cu privire la măsurile hotărâte față de el, punându-Vă în vedere că un dezacord pe această chestiune între Sf. Scaun și România ar putea avea consecințe de o gravitate, asupra căreia nu credem că este nevoie să mai insistăm.

Înainte de a arăta originea și organizația Statului cat., îmi permit a Vă reaminti art. IX din Concordat, în care sunt înscrise organizațiile canonic și legal constituite ale Bisericii catolice, cari pot avea personalitate juridică și pot poseda bunuri în România. Printre aceste organizațiuni nu este înșirat și Statul Catolic, ceea ce însemnează în mod clar că acesta, chiar dacă ar fi avut vreodată personalitate juridică, prin Concordat și-a pierdut-o și că, în consecință, nu mai are nici un drept de existență.

Concluzia imediată a Concordatului ar fi trebuit să fie lichidarea Statului cat. și trecerea tuturor atribuțiilor lui, cari pot fi puse de acord cu legile și cu canoanele, în seama organelor recunoscute de Concordat. Constatăm cu surprindere că, cu toată evidența dispozițiilor Concordatului, nici episcopul de Alba-Iulia și nici alte organe superioare ale acestuia n'au făcut nimic pentru intrarea în legalitate, ci tocmai dimpotrivă: pe căi lăturalice au încercat să creeze, împotriva dispozițiilor Concordatului, dintr-o stare de fapt tolerată temporal, o stare de drept, cu lezarea Concordatului însuș. Este simptomatic faptul că Sf. Scaun însuș, nu s'a sesizat în chestiunea Statului Cat., nici chiar după ce trei profesori romano-catolici ai Universității din Cluj s'au adresat direct Sfântului Părinte cu o scrisoare de protest în contra acestei organizații pseudocatolice, care prin prezența și prin activitatea ei primejduiește atât relațiile dintre România și Sf. Scaun, cât și siguranța României.

Din această atitudine a Sf. Scaun față de catolicii nemaghiari din România, s'ar putea trage concluzii de o deosebită gravitate cu privire la sentimentele Sf. Scaun față de România.

V.

În astfel de împrejurări, Statul român, în interesul propriei sale apărări se simte în drept și dator să-și ia singur măsurile de cari are nevoie. Conducătorii Statului catolic pretind că această organizație datează din sec. XVI și că îndelungata ei existență este în sine însăși o confirmare a îndreptățirii ei la viață

și de aci înainte. În realitate, reprezentanții Statului ungar de pe vremuri au dovedit că ceea ce se înțelegea în sec. XVI—XVIII sub denumirea „Stat catolic“, nu era o organizație bisericească, ci era colectivitatea deputaților catolici din Dieta ardeleană ceea ce ar corespunde „partidelor catolice“ sau „Centrului“, din viața parlamentară a statelor moderne.

În realitate, Statul catolic datează numai dela 1873. El a luat ființă prin surprindere, împotriva prevederilor limpezi ale Guvernului maghiar și fără cel mai mic amestec al Sf. Scaun. Fusesse anume, vorba, după unirea Transilvaniei cu Ungaria, de fixarea modalităților de administrare a fondurilor publice, pe cari Împărăteasa Maria Terezia, după desființarea Ordinului iezuit, le-a dat în seama unei „Comisiuni literare“ din sânul Guvernului austriac, — guvern care la 1868 încetase de a mai exista pentru Transilvania devenită maghiară. Printr'o apucătură ingenioasă, președintele comisiunii din chestiune, baronul L. Josika, a acceptat locul de președinte al Statului Catolic înjghebat prin surprindere și anume spre acest scop, și a trecut, fără nici o altă formalitate, agendele vechii Comisiuni în seama Statului cat., în care intraseră ca membri de drept toți deputații și senatorii catolici din Transilvania, precum și prefectii de județe, primarii de orașe, consilierii dela Curtea de Apel, profesorii universitari din Cluj, pe lângă un număr de 1/3 de preoți. Când s'a preconizat, la 1868, o astfel de organizație, în care elementul laic deține 2/3 din locuri, episcopul rom. cat. M. Fogarassy, a intervenit la Guvern, cerând să nu-i aprobe Statutul organic și afirmând că astfel de organizații sunt condamnate de Biserica catolică ca organizații eretice. Ascultând cuvântul episcopului interesat, Guvernul n'a aprobat Statutul organic al St. cat., nici atunci, nici mai târziu, după cum nici Sfântul Scaun n'a aprobat niciodată, până în ziua de astăzi, organizația din chestiune, care și în fond și în formă este o organizație protestantă, radical opusă doctrinei Bisericii catolice.

Dacă, cu toată ilegalitatea situației Statului Catolic, Statul maghiar n'a luat nici o măsură efectivă împotriva aceluia, explicația ni-o dă pe deoparte faptul că, în cadrele Statului catolic se grupaseă toate forțele politice catolice maghiare din Transilvania, pe cari politica Budapestei n'ar fi fost în situația să le înfrângă cu una cu două, pe de alta faptul, confirmat de reprezentanții Statului maghiar, că această organizație, din punctul de vedere social și politic maghiar nu prezintă nici o primejdie, ci tocmai dimpotrivă, în Ardealul românesc în majoritate, reprezintă o forță națională maghiară în plus. Nu este mai puțin adevărat însă că Guvernul maghiar a pus neconținut în vedere

Statului Catolic că existența lui este tolerată numai până la organizarea autonomiei catolice din întreagă Unguria și că el nu are alte atribuții decât vechea Comisie din guvernul austriac, pe care a înlocuit-o. Nici vorbă că averile pe care le administrează să fi fost socotite ca averi proprii; Statul catolic era pur și simplu administratorul lor responsabil și temporar. În consecință, Statul ungar a și dat ordin ca, în cărțile funduare pretutindeni să se precizeze că averile din chestiune nu sunt ale Statului cat., ci ale diferitelor fonduri, cari se administrează numai „cu influența Statului Catolic“, Patronul suprem al lor fiind însuși Regele. Drept consecință a acestui punct de vedere, Guvernul maghiar a supus întreaga gestiune financiară a Statului catolic contabilității Ministerului de Culte, care își avea o expoziție specială a sa la Cluj anume pentru Statul catolic și numai pentru el. De asemenea, în ce privește școlile susținute de Statul catolic din Fondul de studii, Guvernul maghiar a pus în repetite rânduri în vedere Statului catolic că acestea sunt „școli sub conducerea imediată a Statului ungar“, iar nu școli „susținute și conduse de Statul catolic“.

Din toate cercetările istorice și juridice cari s'au făcut, reiese că Statul cat. în era ungurească a fost un organ provizoriu, la dispoziția Guvernului, pentru scopuri politice maghiare, pe cari le-a împlinit într-un mod deplin satisfăcător din punct de vedere maghiar.

VI.

Evident, că o astfel de organizație nu-și putea schimba natura însăși, după unirea Transilvaniei cu România, ei, în mod fatal, ea avea să meargă înainte pe calea sa, intensificându-și acțiunea în proporție cu toleranța largă acordată de România, minorităților etnice din cuprinsul ei. Abuzând de faptul că organele conducătoare de stat nu erau la început suficient informate despre situația de drept și de fapt a acestei organizații curioase și unice în felul ei în întreaga lume catolică, conducătorii Statului cat. au creat în mod clandestin o nouă stare de fapt, care însemnează cea mai îndrăzneală sfidare față de Statul român. Astfel, prin simple decizii ale organelor sale de conducere, Statul catolic:

1. a declarat șters dreptul de patron suprem al Regelui României asupra fondurilor administrate în vechea Ungarie „cu influența“ sa,
2. a eliminat dintre membri de drept ai organului său suprem de conducere pe reprezentanții Statului român,
3. și-a dublat numărul membrilor Adunării sale, la 240

constituind un veritabil Parlament maghiar, alcătuit din toate notabilitățile vieții publice maghiare,

4. a grupat în Adunarea sa generală pe toți foștii slujbași ai Statului maghiar: miniștri, deputați, senatori, prefecți etc.,

5. a transformat Secția de contabilitate atașată de către Ministerul ungar de Culte pe lângă Statul catolic, în serviciu independent al acestuia.

6. a transformat școlile „regești“ pe cari, din însărcinarea și în numele guvernului, le susținea din Fondul de studii, în școli pur maghiare puse în serviciul iredentismului maghiar,

7. a luat asupra sa, în mod deghizat, conducerea întregii acțiuni maghiare iredente și direcționarea educației întregului tineret universitar maghiar în acelaș sens, amenințând în mod grav siguranța Statului român,

8. a inițiat și a susținut, sub diferitele titluri și pretexte, o formidabilă propagandă de denigrare a României în străinătate, apelând, umăr la umăr cu celelalte confesiuni maghiare, — în repetite rânduri și la Societatea Națiunilor, unde, la un moment dat, a creat României o atmosferă dintre cele mai păgubitoare și unde, la sfârșit, s'a dovedit pe deplin lipsa de date temeinice a tuturor afirmațiunilor debitate de el

9. a refuzat în mod consecvent să se supună controlului gestiunii și activității sale din partea Statului Român, pe care nici nu voește să-l recunoască,

10. și, în sfârșit, ceea ce este mai grav, pentru inducerea în eroare a factorului de stat, conducătorii Statului catolic, s'au pretat la o serie de apucături frauduloase și la falsuri în acte publice, cari pot avea ca urmare traducerea vinovaților în fața Parchetului și pedepsirea lor în conformitate cu dispozițiile respective ale Codului penal. Astfel episcopul Majlath 1. a înmănat Regelui Ferdinand un memoriu în care a afirmat neadevărul că Statul catolic a fost aprobat de Parlamentul maghiar, 2. a declarat acelaș lucru în Parlamentul României, pe care l-a indus în eroare, 3. a falsificat o telegramă a Regelui Ferdinand, afirmând că acesta ar fi recunoscut organizația Statului catolic, ceea ce nu a avut niciodată loc și 4. a falsificat un document emanat dela Ministerul Cultelor român, introducând în textul maghiar al lui, cuvintele că Statul catolic „are personalitate juridică“. Această falsificare constituie culmea îndrăzelii, dar ea constituie și dovada cea mai evidentă că Statul Catolic n'a putut ajunge pe nici o cale la o stare legală, ci a trebuit să-și ia refugiul la un fals în acte publice, — fapt care poate avea încă cele mai grave urmări nu numai pentru episcopul falsificator, ci și pentru viitoarele relații dintre România și Sfântul Scaun.

VII.

După ce Statul român a tolerat, temporal, toate aceste apucături ale Statului catolic, conducătorii acestuia, în convingerea că România este incapabilă de o atitudine energică față de cei cari o sapă la temelie, s-a dedat la o acțiune și mai îndrăznească.

Cât de provocatoare este această organizație față de Statul român, se poate vedea din atitudinea ei manifestată după ratificarea Concordatului, la 1929.

După ce nici în cursul tratativelor pentru încheierea Concordatului, nici în cursul desbaterilor parlamentare cari au avut loc cu prilejul ratificării lui, conducătorii Statului cat. n'au avut curajul să ridice problema organizației lor și să ceară legitimarea ei prin Concordat, — știind bine că din chiar momentul în care ar fi ridicat-o, ar fi pierdut-o definitiv, deoarece nici Statul român, nici Sfântul Scaun n'ar fi admis legitimarea unei astfel de organizații anacronice, anticanonice și primejdioase —, după ratificare au recurs la anumite manevre dintre cele mai caracteristice. Incredințați, la un moment dat, că România va trage imediat concluziunile art. IX din Concordat și va desființa organele neadmise de acesta, conducătorii Statului cat. au luat măsuri în vederea alcătuirii unui Statut organic, în baza căruiu să-și poată continua existența și activitatea. În proiectul de Statut, tipărit în primăvara anului 1930, se preconizează renunțarea la autonomia multiseculară și înglobarea ei în organizația eparhială, ca organ propriu zis eparhial, bazat pe canoanele 1529—1534 ale Dreptului canonic al Bisericii catolice. De asemenea, se preconizează recunoașterea legilor României și se renunță la proprietatea averilor, pe cari în anii din urmă le revendica ca averi proprii. Având, mai târziu impresia că Statul român nu este conștient de dreptul său prevăzut în art. IX, de a desființa Statul cat. pretins autonom, în Adunarea din 1930, s'a revenit asupra punctelor cardinale ale proiectului, votându-se un Statut organic în care se șterge caracterul de organ eparhial al Statului cat., se omite întemeierea lui pe baza Dreptului canonic al Bisericii catolice și se revine la vechile legi ale Dietelor ardelenene din sec. XVI și XVII (cari, în realitate nici nu amintesc măcar Statul cat.), se renunță la recunoașterea legilor României, se preconizează absoluta suveranitate a Statului cat. atât față de organele de stat și față de Rege, cât și față de mitropolia romano-catolică din România și față de Sf. Scaun. Mai mult chiar: Statul cat. este declarat un organ exclusiv maghiar și anticatolic, eliminându-se dintre membri săi de drept profesorii romano-catolici ai

Universității din Cluj, din cauza că aceștia sunt Români, Italiani și Francezi.

Acest fapt de o gravitate excepțională, care este atât de compromițător pentru catolicism, a fost adus la cunoștința Papei prin cei trei profesori rom. cat. ai Universității din Cluj, cari printr'o scrisoare, au cerut imediată disolvare a Statului cat. Deși au trecut la mijloc câteva luni, nu avem nici un semn din care să putem vedea că Sf. Scaun ar fi intervenit pentru apărarea catolicismului ardelean atât de grav atins de către organizația pseudocatolică a așazisului Stat catolic.

În astfel de împrejurări, nimeni nu se va putea mira de lăstărarea guvernului român de a se îngriji el singur de lichidarea gravei situații, care a devenit în așa de mare măsură amenințătoare atât pentru bunele raporturi dintre Statul român și Sf. Scaun, cât și pentru propria sa siguranță.

Nici un stat din lume n-ar tolera înăuntrul său astfel de stări, fără a consimți să se sinucidă prin aceasta.

VIII.

În temeiul acestora, Guvernul își permite a aduce, prin mine, la cunoștința Sf. Scaun că, considerând problema Statului cat. — despre care nu s'a făcut, din nici o parte, nici o amintire în cursul tratativelor pentru Concordat, — ca o *chestiune internă a sa*, va proceda imediat la măsurile pe cari este în drept a le lua față de ea, creând starea preconizată de art. IX din Concordat.

În privința aceasta, Guvernul român, după ce a supus problema unui studiu amănunțit prin diferite organe de specialitate ale sale, compuse în mare parte din personalități de religia catolică, a fixat și modalitățile necesare în vederea lichidării Statului catolic. Lichidarea se va face strict în cadrele Concordatului, cu respectarea intereselor Bisericii catolice, dar și cu convenita afirmare a suveranității și a intereselor de stat, atât de mult prejudiciate până acum de zisa organizație pseudocatolică și antiromânească. În același timp în care va fi reabilitat episcopatul de Alba-Iulia, vor fi reabilitate drepturile M. S. Regelui României, în toate acele puncte, în care Statul cat., — cu o îndrăzneală fără pereche, — a procedat la frustrarea Lui.

Constatându-se în mod oficial că prin noul Statut organic al Statului cat., votat în ultima Adunare generală a acestuia, s'au fters toate drepturile de patron suprem ale *M. S. Regelui* asupra fondurilor de natură publică administrate temporal de Statul catolic, *M. S. Regele m'a autorizat să Vă comunic, că în conformitate cu punctul de vedere pe care Guvernul M. S. în peșite rânduri a avut onoarea să-l puie în vedere Sf. Scaun, în*

Regele să-și menție neștirbit acel drept și să-și afirme în conformitate cu legile în ființă. Dreptul din chestiune n'a fost abolit prin Concordat. În § XIV, acesta se ocupă numai de patronatul civil și de stat, nu și de patronatul surpem al Regelui. Dacă, cu privire la menținerea acelui drept, în Concordat nu se găsesc dispoziții pozitive, explicația este că Concordatul s'a încheiat și ratificat într-o vreme, în care regalitatea în România trecea printr-o gravă criză și în care interesele legate de persoana și de funcția Regelui, n'au putut fi afirmate cu tăria cuvenită. Astăzi însă, M. S. Regele se simte dator, ca în interesul echilibrului dintre cetățenii de diferite origini și tendințe ai țării, și mai cu seamă în interesul siguranței Statului atât de grav amenințată, să-și afirme fără rezervă acest drept.

IX.

Acesta este minimul pe care-l poate face Guvernul României, care a fost sesizat oficial de un înalt slujbaş al țării, de fostul secretar general al Ministerului de Instrucție și Culte, Dr. Al. Borza, cunoscut și Sfântului Scaun ca un devotat servitor al Bisericii catolice,—ca nu numai să disolve Statul catolic, ci să și pedepsească pe conducătorii acestuia, cari s'au făcut vinovați de așa de grave culpe la adresa României.

Dacă Sf. Scaun se va fi convins din cele expuse aci, pe scurt, că, în adevăr, Statul cat. este o instituție deopotrivă de primejdioasă pentru catolicism, ca și pentru România și, în consecință, va manifesta o atitudine neutrală față de măsurile locale și binevoitoare ale Statului român, fără cel mai mic amestec în chestiune, Guvernul va ști să aprecieze această atitudine a Sf. Scaun și va ști până unde să meargă cu măsurile sale în vederea așezării cuminți a lucrurilor. Dacă subsemnatul delegat special al Guvernului român n'ar putea obține în timp de opt zile, cât va mai rămânea la Roma, o asigurare categorică în acest sens, Guvernul se va simți deslegat de orice răspundere, procedând în consecință.

Stând cu plăcere la dispoziția Sf. Scaun pentru eventuale deslușiri în cursul celor opt zile, Vă rog să primiți încredințarea doosebitului meu respect: ¹⁾

Roma, 22 Septemvrie 1931.

(ss) ONISIFOR GHIBU,

profesor la Universitatea din Cluj,
delegat special al Guvernului român.

¹⁾ Memoriul prezent aveam să-l tipăresc în limba franceză și apoi să-l prezint Vaticanului. Ceeace însă nu a avut loc. Motivele se vor vedea din documentele ce vor urma. O. G.

LXXXI

Delegatul guvernului informează, dela Roma, pe șeful guvernului, d. N. Iorga, despre stadiul în care se găsea chestiunea Statului catolic în acel moment.

DOMNULE PRIM-MINISTRU,

Înainte de a părăsi pentru câțva timp Roma, unde, din cauza concediului Em. S. Cardinalului-Secretar de stat Pacelli, n'am putut lua încă contactul necesar cu Vaticanul în chestia Statului catolic, țin să vă comunic pe această cale, că după lungile convorbiri la Geneva și la Roma, cu dd. miniștri Ghica, Antoniadă, Titulescu și Comnen, am ajuns la un punct, în care problema mi se pare definitiv lămurită în toate privințele, având convingerea mai puternică decât oricând, că ea va putea fi rezolvată, cu însuș asentimentul Sfântului Scaun, în condițiuni foarte avantajoase pentru Statul nostru. Temerea că chestiunea ar putea fi dusă înaintea Societății Națiunilor sau la Haga, din momentul ce ajungem la înțelegere deplină cu Vaticanul, — de ceeace sunt absolut sigur, nu mai poate exista.

Din parte-mi, iau toată răspunderea pentru executarea în cele mai bune condiții, a măsurii prevăzute de Dvoastră prin ordinul Nr. 42362—1931 al Ministerului de Externe.

Sâmbătă voi sosi la București cu dl ministru Comnen, pentru a vă referi asupra chestiunii și pentru a lua și avizul Comisiunii juridice a Ministerului de Externe, — aviz care este necesar mai mult pentru a nu ne putea reproșa că n'am îndeplinit toate formele necesare și posibile.

Sunt fericit că sub guvernarea Dvoastră se va soluționa în modul cel mai binevenit această problemă atât de gravă a vieții noastre de Stat și vă rog ca în scopul ducerii ei la bun sfârșit să-mi dați și de aici încolo tot concursul de care va mai fi nevoie.

Al Dvoastră devotat

Roma, 9 Octombrie 1931.

(ss.) ONISIFOR GHIBU.

LXXXII

Delegatul guvernului, ofensat de către Ministrul de Externe D. Ghica, îi trimite acestuia scrisoarea următoare :

București, 17 Noemvrie 1931.

DOMNULE MINISTRU,

Purtarea pe care Dvoastră ați avut-o ieri față de mine, — delegat special al guvernului în una din cele mai importante și mai grele chestiuni naționale și de Stat —, mi-a dat ultima do-

vadă că impresiunile și informațiunile mele avute la Geneva și la Roma, nu m'au înșelat: Dvoastră, — condus de motive, pe cari le cunosc destul de bine —, vreți să sabotați acea mare chestiune națională, ingruindu-mi sau făcându-mi imposibilă împlinirea misiunii mele.

Îmi rezerv dreptul de a aduce la cunoștința factorilor în drept și a țării manoperele Dvoastră, pe cari le scotesc profund primejdioase cauzei.

Cu respectul cuvenit
(ss) ONISIFOR GHIBU

profesor universitar, membru coresp. al Academiei Române.
Delegat special al Guvernului.

LXXXIII

Delegatul guvernului dă lămuriri Primului-Ministru cu privire la conflictul său cu Ministrul de Externe.

Cluj, 2. XII. 1931.

DOMNULE PRIMMINISTRU,

N'aș vrea să vă las ca, asupra conflictului dintre mine și dl Ghica, să judecați exclusiv după informațiunile scurte pe cari Vi le-am dat ultima oară, când am vorbit cu Dvoastră și după informațiunile pe cari vi le-a dat dl Ghica. Pentru ca să puteți judeca obiectiv conflictul, trebuie să cunoașteți chestiunea în fond și nu numai după forma în care v-o prezintă cel interesat.

Credeți Dvoastră, Dle Primministru, că aș fi făcut ce am făcut, dacă n'ar fi fost la mijloc motive grave? Motive cari ating mari interese de stat? Sunt eu un om care să arunce cu ușurință vorbe grele la adresa unor oameni perfect neexceptionabili? Iar dacă am aruncat, într-o scrisoare particulară, o vorbă mai indesață, Dvoastră mă judecați înainte de a-mi cere să dovedesc ceea ce am afirmat?

Iată, aici, eu o să vă aduc dovezi, din cetirea cărora, cred că vă veți putea încredința de partecii este vima.

Documentele le iau din ziarul meu, fără să schimb nici un singur cuvânt. Dvoastră, care v-ați publicat Memoriile pe baza ziarului Dvoastră, cred că nu veți trage la îndoială autenticitatea ziarului unul elev al Dvoastră, pe care într'un sfert de veac nu l-ați bănuit niciodată de rea credință și căruia n'ați stat la îndoială de a-i acorda, de atâtea ori concursul și încre-

derea. Ar fi prea trist ca pentru un singur lucru, chiar și dacă ar fi *intemeiat* — precum nu e —, să vă îndepărtați pe un om, care v-a fost totdeauna credincios și care a servit totdeauna cu un devotament desăvârșit cauza publică.

Las să urmeze aici rândurile din ziar:

Geneva, 14 Septembrie 1931. Lungă convorbire cu ministrul Titulescu. De încheiere, stabilim să fac o broșură franțuzească asupra Statului catolic, pentru informarea Vaticanului și a lumii celeilalte. El zice să traduc, pur și simplu, concluziunile (Comisiunii istorico-juridice), cari sunt perfecte, și să le iscălesc numai eu, pe răspunderea lui. Pentru cheltuieli, va vorbi cu ministrul Ghica. Dela Roma, să-i telefoniez, cum merge chestiunea, ca să-l poată pisa și el pe Drummond.

După convorbirea cu Titulescu, am intrat la ministrul Ghica, căruia i-am comunicat conversația cu T. Ghica a fost deosebit de amabil și de înțelegător. A declarat că Ministerul de Externe va acoperi cheltuielile împreună cu traducerea și tipărirea broșurei. Să-i trimit, numai, prin Zănescu delà Roma, devizul. De asemenea, după ce se va întoarce la București, va aranja partea bănească a misiunii mele, pentru că *e ridicol ce face Iorga*, care dă misiuni onorifice de Stat. A repetat și a doua oară cuvântul „ridicol” și mi-a arătat, ca întărire, un bilet de vizită primit azi delà Iorga: „Te rog, dragă, să găsești o sumă de bani pentru școala mea delà Fontenay aux Roses, care se dărâmă”. Dar școala se ține ministerului Instrucțiunii, și Ministrul Instrucțiunii să-mi ceară mie astfel de lucruri!

Roma, 20 Septembrie. Întâlnire cu X., care îmi spune, supt cuvântul de onoare, că situația aici este cu totul defavorabilă pentru cauza pe care o reprezintă. Diplomații noștri sunt în contra și trag sforile într'un mod uimitor... Însărcinatul de afaceri (al ministerului nostru de pe lângă Quirinal) a primit ieri o scrisoare delà Geneva, din partea lui Bosie, secretarul ministrului Ghica. Îi scrie: „Va veni pela dta zilele acestea, delà Geneva, Ghiu. În numele ministrului, te rog să nu-i dai nici un concurs, până ce nu-ți va arăta o adresă oficială din partea dlui Ghica(?), de asemenea, să-l amâni cât vei putea cu privire la cele 1000 Lire (?), cu cari e vorba să tipărească o lucrare a sa, în italianeste”.

Roma, 8. Octombrie. X. îmi comunică, sub cuvânt de onoare că nu voi face uz de ce-mi spune, că ministrul de Externe (care a fost zilele trecute la Roma) i-a spus *să nu facă nimic în chestiune și să nu-mi dea nici un concurs!* Rămân stupefiat, dar asta nu mă descurajează, dimpotrivă. Îi spun lui X că, să mai fie o mie de Ghica, și eu tot voi merge înainte și voi duce lucrul la capăt.

București, 16 Noembrie. Merg la Ghica, care, după ce mă face să aștept $\frac{1}{2}$ ceas, pleacă pe furiș din biroul său, ieșind prin odaia șefului de cabinet. Il observ și fug spre el. El zice că e târziu (era, în adevăr la 1 și un sfert) și să vin altădată. Eu insist că e un lucru foarte urgent, la ce el îmi răspunde din nou că e foarte târziu. Ii spun că în 5 minute termin, totuși, el nu revine în cabinet. Atunci îi spun pe scurt, măsurile luate de primul ministru (cu privire la Adunarea Statului Catolic¹). Ghica izbucnește în chip violent, spunând că asta-i o prostie și că el a stabilit cu Iorga că nu se va lua nici o măsură până ce nu va veni răspuns dela Comnen. Ii spun că măsurile se iau cu asentimentul mitropolitului Cisar. Cu atât mai rău, zice Ghica, făcând o gură ne mai pomenită și, plecând infuriat, m'a lăsat în drum (în hallul Ministerului).

Tablou între ministrul de externe și între „delegatul special” al său!

Termîn aici extrasele din ziarul meu, lăsând la aprecierea Dvoastră să vedeți dacă, în astfel de împrejurări, rândurile mele scrise dlui ministru Ghica aveau sau nu vre-o justificare. În tot cazul, eu nu recunosc nimănui dreptul de a se purta astfel nici față de cauza națională, pe care eu o servesc cu un devotament deplin, trăgând dela gura copiilor mei ultima bucatică, — nici față de mine personal, care nu am alt cusur decât că îmi pun tot sufletul într-o astfel de acțiune. Singur faptul că dl Ghica este ministru, nu-i dă dreptul să mă saboteze și să deruteze o cauză ca aceasta, nici să se poarte nedelicat față de mine. Dimpotrivă, tocmai fiindcă este ministru și fiindcă este plătit de Stat, **trebuie să se poarte îndoit de prevenitor** față de un profesor universitar, care de 11 ani de zile lucrează în mod absolut gratuit într-o chestiune mare de stat, pe care o cunoaște mai bine de cât oricine și pe care a dat dovadă că o știe mînuî cum trebuie.

Dacă strămoșii mei n'au fost Domni ai țării, în secolul al XVIII și al XIX, în schimb, în secolul al XVI un străbun al meu, despre care ați scris Dvoastră în Studii și Documente, era și el un fel de ministru în acea admirabilă republică a Săliștii, despre care Dvoastră ați scris și ați spus vorbe atât de elogionse. Așa, că din nici un punct de vedere nu-i dau voie dlui Ghica să se poarte față de mine așa cum s'a purtat.

De aceea, după aceste lămuriri, cred că Dv. veți reveni asupra atitudinii pe care ați avut-o față de mine, ultima dată, când am vrut să vă vorbesc, la Cameră, și că îmi veți da satis-

¹ Vezi Documentul XIII, pag. 94.

facția morală, la care am dreptul. Altfel, spre profundul și eternul meu regret, m'ați împinge ca, atât pentru apărarea cauzei celei mari, cât și pentru apărarea onoarei mele, care îmi este singura avere, să mă adresez opiniei publice. Imi dau seamă că acest pas al meu ar fi păgubitor pentru cauza națională, dar dacă nu l-aș face, cauza ar păgubi și mai mult. Prin ultimul meu raport, pe care Vi l-a prezintat dl director al Contenciosului, V-am arătat în mod absolut convingător că situația Statului catolic s'a simplificat cu desăvârșire, în sensul că acesta este o chestiune internă a Ministerului de Instrucție și că ar fi o mare greșală să se înceapă negociațiuni cu Sf. Scaun înainte de ce Guvernul ar restabili situația dela 1 Dec. 1918 și ar numi acolo organe proprii de conducere și supraveghere. Rămân pe lângă acest punct de vedere, rugându-Vă să-l acceptați și să mă avizați despre punctul Dvoastră de vedere cu privire la cele cuprinse aici.

Cu deosebită stimă, al Dvoastră
O. GHIBU

LXXXIV

Delegatul guvernului arată Primului-Ministru, că în situația dată, orice convorbiri cu Vaticanul privitor la Statul catolic, sunt inoportune.

Cluj, 7 Ianuarie 1932.

DOMNULE PRIM-MINISTRU,

Aflu din ziare că, Consiliul de miniștri ar fi numit ca delegat la Vatican pentru chestiunea Statului cat. pe dl ministru Valer Pop și că tratativele ar fi să se înceapă la 15 Ianuarie.

Prin scrisoarea pe care V'am trimis-o la 2 Decembrie, mi-am permis a Vă arăta că chestiunea Statului Catolic a intrat într-o fază nouă, care nu numai că nu mai reclamă câtus de puțin contactul cu Sf. Scaun, ci dimpotrivă, îl exclude cu desăvârșire. Acest punct de vedere l-a fixat și Ministerul de Justiție, prin adresa No. 112.617, trimisă la 28 Dec. 1931 Ministerului de Culte.

Acum, în zilele din urmă, chestia Statului Catolic a fost îmbrățișată și de Parchetul Tribunalului Cluj, ale cărui cercetări de ordin penal au dus la rezultate de o gravitate excepțională¹⁾.

În situația dată, în interesul cauzei, Vă rog să dispuneți

¹⁾ Vezi Documentele XXVIII—XXXVII.

luarea dela ordinea zilei a tratativelor cu Vaticanul, până când Justiția nu-și va fi spus cuvântul.

Eu voi sosi Luni la București cu dl Procuror general dela Cluj, spre a discuta chestiunea cu noul titular al departamentului Justiției. Eram pregătiți să plecăm astăzi, Joi, dar vestea morții regretatului C. Hamangiu ne-a făcut să amânăm plecarea până după numirea succesorului său. Luni îmi voi lua libertatea de a mă prezenta în audiență la Dvoastră, pentru a Vă pune în curent cu noile fapte intervenite și pe cari n'aș putea să vi le comunic decât prin graiu viu.

Urându-Vă din tot sufletul un an nou plin de binefaceri pentru țară și de mulțumiri pentru Dvoastră, Vă rog, Domnule Prim-ministru, să primiți asigurarea stimei mele celei mai distinse, al Dvoastră devotat

(ss.) ONISIFOR GHIBU

LXXXV

Ungurii catolici ardeleni, uitând că sunt cetățeni ai României, intervin prin Nunțul papal la Sf. Scaun, ca acesta să-i apere de „lăcomia disprețuitoare de lege“, a guvernului român.

EXCELENȚĂ,

„Cu consternare și cu temere asistăm la atacurile pe cari unele ziare românești le îndreaptă de vreo două luni încoace aproape zi de zi în contra Statusului nostru rom. cat. ardelen și contra vrednicilor lui conducători, în special în contra distinsului nostru episcop, contele Gustav Carol Majlath. Temerea noastră mărește împrejurarea că, factorii oficiali nu numai că nu se străduiesc să puie zăgaz acestei campanii de presă care distruge pacea socială, ci, prin imobilitatea lor nu numai că sporesc îndrăzneala atacului, ci în cazul dat al acțiunii începute în contra stimaților conducători ai Statusului, îi dau aceuia și un colorit oficial.

Instituția autonomă a Statusului a fost adusă la viață prin munca neîntreruptă veacuri dearândul și prin zelul și spiritul de jefă al credincioșilor catolici din Ardeal, spre a servi ca fundament puternic și ca legătură de unire pentru educația religioasă-morală și pentru desvoltarea vieții religioase. În acest chip s'a desvoltat Statusul, ca organ administrativ al Eparhiei ardelen, împlinidu-și în toate timpurile în mod strălucit

menirea. În temeiul activității lui, nu numai că pe platourile Ardealului s'a desfășurat în plină putere și libertate ideea catolică, dar, prin educația religioasă-morală a promovat în cea mai mare măsură și consolidarea ordinii sociale și de stat. Acum, sovinișmul preocupat fi ațăță pe adversarii noștri ca să năcăjască rassa noastră suferindă, și cu distrugerea vieții sale religioase și confiscându-i resturile averilor rămase pe urma reformei agrare, să distrugă baza puternică și legătura vieții religioase. Comitetul Secției Odorheiu a Reuniunii populare rom. cat. ardeleni, ca reprezentant al celor aproximativ 50.000 credincioși, negăsind, în situația strâmtorată actuală o altă apărare, se întoarce către Excelența Voastră cu doleanțele sale de ordin religios, rugându-Vă cu insistență să le aduceți la cunoștința Sf. Scaun, ca acesta, cu autoritatea lui mai presus de neamuri, să intervieve la Guvernul român și să apere pe iubitul nostru arhipăstor... Să apere Statusul făurit din jertfele strămoșilor noștri pentru a servi ca bază a vieții religioase-morale a strănepoștilor, -- să-l apere în contra lăcomiei disprețuitoare de lege, pentru ca să-și poată împlini și mai departe misiunea măreață, spre sporirea Sfintei Maice Biseici. Și, în sfârșit, rugăm cu insistență și pe Excelența Voastră, să intervieve de urgență la Guvernul României, în cauza noastră.*)

Odorheiu, 12 Ianuarie 1932.

Reuniunea populară romano-catolică, Secția Odorheiu.

LXXXVI

Ministrul României de pe lângă Vatican comunică guvernului că Sf. Scaun ar fi bucuros ca chestiunea Statului să fie rezolvită la București.

LEGAȚIUNEA ROMÂNĂ DE PE LÂNGĂ SF. SCAUN
ROMA.

Nr. 81, din 6 Februarie 1932.

Dlui Președinte al Consiliului,

Urmare la raportul meu Nr. 72 din 1 Febr. 1932.

Am văzut ieri și azi consecutiv pe Cardinalul Pacelli și pe Arhiepiscopul Pizzardo.

*) Protestul acesta s'a trimis și Guvernului și M. S. Regelui, de către aproape toate comunele bisericești rom. cat. din Săcuime. — Vezi *Székel Közelet*, Odorheiu 16. I, *Erdélyi Lapok*, Oradea, 23 I. și *Friss Újság*, Cluj, 24 I. 1932. — Protestul a emoționat foarte mult pe dl N. Iorga, președintele Consiliului de miniștri.

Aceștia mi-au confirmat că au primit în audiență pe dl senator Dr. Gyárfás și Mgr. Balázs, reprezentanții Statului Catolic, cari s'au plâns de acțiunea ce pregătește Guvernul împotriva instituțiunei reprezentate de Dlor. S'au plâns în special de anularea documetului liberat pe vremuri de dl fost ministru Lapedatu, de vexațiunile ce au avut să sufere în ultimul timp prin convocarea conducătorilor și funcționarilor Instituțiunei în fața judecătorului de instrucție, de un proces ce Guvernul l-ar fi întreprins sau ar avea de gând să-l întreprindă pentru a-i deposea de bunurile lor. N'au lipsit, bine înțeles, să le vorbească și de campania de presă și în special, de ultimul articol-interpelare, publicat de dl Senator Oanea în „Universul” și, în fine, au sfârșit prin a afirma că toată lupta se dă pentru spolierea Statului catolic de bunurile sale.

Am declarat ambilor înalți prelați că nu sunt îndreptățit să fac desvoltări asupra acestei grave chestiuni, ce va fi discutată la timpul socotit oportun de Guvernul meu, de *persoane mai calificate decât mine* că, însă, din instrucțiunile precise ce am chiar dela dl Președinte al Consiliului, ministru de Culte și azi *adinterim* la Externe, pot să asigur Sf. Scaun, că nu există în spiritul Guvernului nici un sentiment de ostilitate și nici o intențiune de spoliațiune. Am adăugat că știu pozitiv că Guvernul meu nu are altă intențiune, decât să introducă legalitatea și ordinea, acolo unde azi există ilegalitate, abuz și acțiune subversivă.

În ceea ce privește convocarea funcționarilor în fața judecătorului de instrucție, am spus că, deși nu am informațiuni oficiale, din câte știu, Guvernul fiind informat că în administrațiunea St. Cat. ar exista serioase nereguli, a dorit să facă lumină pentru a lua măsuri împotriva culpabililor, dacă ar fi locul. În ceea ce privește procesul despre care i se vorbea, am răspuns, că știu de existența unor procese de drept comun. pendinte încă de mult timp, dar că ignorez cu desăvârșire existența unui proces de procedare.

Cardinalul mi-a spus apoi că dd. Dr. Gyárfás și Balázs, i-au prezentat un memoriu imprimat (cel ce am trimis la Extren, cu raportul meu Nr. 72 din 1 Febr. 1932) și m'a întrebat, dacă nu am fi și noi în măsură să-i renitem un asemenea memoriu chiar înainte de începerea ori căror conversațiuni oficiale? I-am răspuns, că nu voiu lipsi să transmit E. V. dorința exprimată de Eminența Sa. Astfel, utilitatea propunerii adresate la Externe de subsemnatul, cu telegrama Nr. 68 și raportul meu Nr. 72, se confirmă.

Cardinalul mi-a comunicat apoi că onorații noștri compa-

trioți cereau cu insistență ca Sf. Scaun să le dea un document recunoscând că St. Cat. ardelean e o instituțiune perfect legală și canonică. Cardinalul, bine înțeles, a refuzat să le dea un asemenea document, obiectând că chestiunea trebuie să fie studiată de aproape, că trebuie ascultată „et altera pars” și că, în fine, ar fi absolut imposibil să prejudece chestiunea atunci, când Vaticanul a fost prevestit de Guvernul român, că aceasta urmează să formeze obiectul unor viitoare *conversațiuni* oficiale. La aceste obiecțiuni, atât de judicioase, se pare că dl Senator Gyárfás ar fi răspuns: — „Dar ce vom răspunde noi celor ce ne-au trimis aci? Noi avem un mandat precis și nu vom pleca de aci, fără a fi obținut un rezultat pozitiv...”

Cardinalul le-a răspuns, că el nu-i poate împiedeca să rămână la Roma cât ar dori, cu atât mai mult cu cât primăvara este excepțional de frumoasă anul acesta la Roma și că se pregătesc mari festivități cu prilejul aniversării a 40 ani de domnie a Sf. Părinte.

Acest răspuns nu a intimidat pe vajnicii noștri adversari, cari au încercat — cu sprijinul Consultorului eclesiastic al Legațiunii ungare de aci — nenumărate demersuri pe lângă alți Cardinali de Curie și în special pe lângă Cardinalul Sincero, secretarul Congregațiunii Orientale. Dar și aci rezultatul a fost înclinat, întrucât această Congregațiune s'a declarat incompetentă, adresând chiar o scrisoare Secretariei de Stat în acest sens. Lucru, însă, îngrijitor, Mgnorul Cicognani, cel ce conduce de fapt această Congregațiune și care a studiat de aproape chestiunea, crede că nu va fi cu puțință să se admită ca Biserica noastră unită să beneficieze de bunurile Statului cat., deoarece aceste bunuri au fost dăruite, atribuite, afectate *exclusiv* Bisericei rom. cat., care, ori cum, este deosebită de cea gr-catolică.

Semnalez aceasta chestiune binevoitoarei atențiuni a E. V., pentru a face să fie studiată și aceasta cu toată atențiunea cuvenită de *expertii onoratului Guvern*.

În fine, din ultimele conversațiuni avute la Vatican mi-am format tot mai mult convingerea, că Vaticanul consideră această chestiune, ca una dintre cele mai complicate și mai delicate din câte au la ordinea zilei și că o *soluțiune amiabilă, găsită la București*, cu concursul Nunțiaturei, ar fi primită la Roma cu o deosebită satisfacțiune.

Asfel, ce raportam E. V. cu Nr. 72, sunt confirmate și din acest punct de privire.

Primiți...

(ss.) N. P. COMNEN

LXXXVII

**Comunicarea deputatului George Sofronie, făcută în
ședința dela 12 Februarie 1932 a Camerei, cu privire
la măsurile pe cari guvernul trebuie să le ia față de
Statul catolic.**

Domnule Președinte, Domnilor Deputați,

Am onoare a adresa dlui Președinte al Consiliului de Miniștri, Ministru al Instrucțiunii Publice, Cultelor și Artelor, și ad-interim la Externe următoarea comunicare:

Opinia publică din Ardeal, în special, este viu preocupată pe chestiunea dăinuiri în actuala formă și cu actualele manifestări a Statusului rom. cat. În repetate rânduri s'a semnalat faptul că acest organ funcționează pentru conducerea afacerilor bisericești rom. cat. alături de organul prescris de Dreptul canonic. Necunoscut nici în Dreptul canonic, nici în restul Bisericii universale, — Statul Catolic este contrar nu numai intereselor catolicismului în general, dar și, mai ales, intereselor Statului român.

Astfel, s'a demonstrat că Status-ul rom. cat. și-a însușit în Adunarea generală din Noembrie 1930 un nou Statut organic, care este un monument de sfidare atât la adresa catolicismului universal, cât și la adresa Statului român. Acest Statut refuză să recunoască starea de drept internațional a României, ale cărei legi, inclusiv Concordatul încheiat cu Sf. Scaun, le ignorează în mod fățiș, în schimb își bazează în mod direct provocător, întreaga organizație pe legi din vremea vechei Ungarii, cari legi au fost scoase din uz încă din vremurile de mult trecute.

Deasemeni s'a accentuat în presă, publicații și chiar dela tribuna Parlamentului asupra diverselor cazuri *de manifestări iredente*, pe cari acest Stat rom. cat. le-a produs sau le produce.

În fața acestei situațiuni, — dacă Onor. Guvern este în cunoștința exactității faptelor semnalate, — am onoare a întreba pe dl Președinte al Consiliului, dacă interesul național nu ar cere luarea de măsuri grabnice, atât cu titlu de exemplu, cât și cu titlu de conservare națională? Pentrucă, dacă problema desființării acestui organ ar fi poate mai grea, — ea implicând eventual noi tratative cu Vaticanul, pentru care se pare că pe lângă misiune ar avea dl Ministru al Justiției Valer Pop, guvernul este în tot dreptul de a veni cu măsuri energice, acolo

unde, sub adăpostul oricărei firme, se încearcă punerea în discuție a drepturilor noastre imprescriptibile asupra integrității pământului românesc.

Dealtfel avem convingerea întreagă că prezența în fruntea guvernului a dlui profesor Nicolae Iorga, este o cheazășie, că această problemă trebuie să-și găsească soluția cea mai compatibilă cu interesele naționale.

GEORGE SOFRONIU
deputat de Bihor.

LXXXVIII

Nota Secretariei de Stat a Vaticanului cu privire la canonicitatea Statului catolic ¹⁾.

SEGRETERIA DI STATO DI SUA SANTITÀ.

Nr. 516—1932.

Du Vatican, le 25 février 1932.

Le soussigné Cardinal Secrétaire d'Etat de Sa Sainteté, se referant a la note de Votre Excellence du 16 février Nr. 111—1932 au sujet du „Status catholicus Transylvaniensis“, a l'honneur de lui signifier, que dans la lettre de la S. Congregation du Concil du premier juin 1904 a Monseigneur Majlath on n'y trouve aucune mention speciel au sujet de la dite Institution.

Le Cardinal Secrétaire d'Etat PACELLI

¹⁾ În memoriul amintit în Documentul LXXXVI, conducătorii Statului Catolic afirmau (la pag. 28 a ediției latinești) că organizația lor a fost aprobată de Vatican, la 1904, printr-o scrisoare adresată de acesta episcopului Majláth. Cerându-i-se Vaticanului confirmarea acestei surprinzătoare aserțiuni, Legațiunea română a primit următoarea notă din partea Sf. Scaun, prin care se constată că în scrisoarea din chestiune adresată episcopului Majláth *nici măcar nu se face amintire despre Statul catolic, necum să i se fi dat aprobarea.* (O. G.)

LXXXIX

**Senatorul de Năsăud, Dr. Laurențiu Oanea își dezvoltă
interpelarea sa în fața Senatului.**

În ședința dela 12 Februarie a Senatului dl Dr. L. Oanea și-a dezvoltat interpelarea anunțată prin doc. XLII—XLIV, și care a ținut timp de trei ore. În interpelarea sa, dl Oanea a afirmat și a dovedit că:

1. St. Catholic a maghiarizat, în trecut, massa românească din Săcuime.

2. St. catholic a sfărâmat unitatea poporului român prin așa zisa Unire cu Roma, dela 1700.

3. St. catholic a făcut tot ce i-a stat în putere ca să compromită România în fața forurilor internaționale.

4. Conducătorii St. cat. s'au dus la 1932, peste Guvernul țării, la Roma, încercând să obțină dela Sf. Scaun, prin informațiuni false, o recunoaștere, — ceea ce nu le-a succedat.

5. St. C. a falsificat documente spre a dovedi că are personalitate juridică și că este proprietarul bunurilor pe cari le deține prin simplă uzurpațiune și fraudă,

6. Regina Maria Terezia n'a înființat nimic romano-catholic; ea a dat fondurile uzurpate mai târziu de St. C., pentru scopuri culturale și de stat,

7. Sub guvernarea maghiară St. C. a fost un simplu Consiliu al Măntuitorului de Culte, așadară un organ subaltern al acestuia

8. Fondurile administrate de St. C. din încredințarea guvernului maghiar, aveau ca patron superior pe Regele Ungariei, al cărui succesor de drept este M. S. Regele României.

9. Întreaga situație de astăzi a St. C. se bazează pe mistificare.

Concluzia: St. C. este un organ abuziv și un detentor prin uzurpațiune a suveranității Statului român, a bunurilor Universității din Cluj și a intereselor școlare generale. El trebuie lichidat imediat. Averile de origine și natură academică vor trebui date Universității, iar ceea ce este de natură general școlară, să treacă în beneficiul școlilor. M. S. Regele trebuie reintegrat în drepturile Sale de patron suprem.

Averile bisericești să fie date întregii biserici catolice, inclusiv cea greco-catolică română.

Pentru cazul că Guvernul nu va lua în modul cel mai grabnic măsurile pe cari suveranitatea Statului le reclamă, dl Oanea, referindu-se la cercetarea penală făcută de Parchetul Cluj, pune

în vedere Senatului, că va trebui să ție o ședință secretă, unde Dsa va veni cu destălmuiiri grave.

Intenția Guvernului de a angaja cu privire la St. C. convorbiri cu Sf. Scaun, dl Oanea — deși de confesiune greco-catolică — o consideră deplasată. Dsa cere măsuri interne imediate.¹⁾

XC

Președintele ilegal al Statului catolic, senatorul E. Gyárfás, se asociază la interpelarea dlui L. Oanea, făcând declarații surprinzătoare.

— Din cuvântarea senatorului E. Gyárfás ținută la Senat, în ziua de 12 Februarie 1932.¹⁾ —

Guvernul a cerut de mai multor ani registrele și socotelile Statului cat...

Ce sunt astăzi aceste bunuri ale St. C.? Știți că bunurile nu se măresc. S'a făcut donațiunea principelui Báthory, în 1583, a venit și ceva dela Iezuiți și dela Maria Terezia, dar aceste bunuri s'au micșorat și ceea ce a mai rămas, a fost expropriat prin reforma agrară... Prin urmare, cum stăm cu aceste bunuri?

Este o singură biserică la Cluj. Avem la Cluj, Brașov, Miercurea Ciucului, Alba-Iulia, Tg.-Săcuesc, Tg.-Murăș și Odorheiu, câte o clădire de liceu și câte un internat... Toate aceste bunuri neproductive reprezintă o valoare de 202 milioane. Mai este un internat pe seama studenților universitari. Aceste bunuri nu produc nici un ban venit. Din contra, susținerea și repararea acestor clădiri costă o sumă enormă de bani.

Care sunt bunurile producătoare de venituri? Două case închiriate la Cluj, din care una este mare și una mai mică. Este o moară la Ierret, sunt 15 ha vie, 30 ha pământ arabă. Atâta ne-a rămas din averea de 6000 ha, care reprezintă azi cam 30 milioane și produc anual cam 3—4 milioane venit, care trebuie să acopere toate cheltuielile materiale la 7 licee.

Dacă cineva m-ar spune că este dispus să plătească, să asigure pentru totdeauna toate cheltuielile materiale și de personal din cele 7 licee, numai la 3 sau 4, foarte bucuros am ceda toate

¹⁾ Monitorul Oficial, Desbaterile Senatului din 12 Febr. Nr. 30. Interpelarea dlui L. Oanea, urmată de răspunsul Primului-ministru, a apărut și în broșură.

¹⁾ Monitorul Oficial, Desbaterile Senatului Nr. 30, 1932.

Bunurile, ca să n'avem a ne ocupa decât cu liceele celelalte, pe care le susținem cu cotizațiile elevilor și contribuțiile părinților și credincioșlor...

Dlor senatori, cred că și opinia publică și Dvoastră vă puneți întrebarea: cum de se aduce această chestiune în fața Senatului? De ce se neliniștete opinia publică cu chestiunea aceasta, când lucrul este foarte precis lămurit, atunci, când nu vrea nimeni să-l încurce?

Se afirmă că această organizație (St. cat.) ar fi contra Statului român și ar fi comis acte iredentiste. Dacă aceasta este adevărat, Statul are mijloace ca să găsească pe vinovat și să-l pedepsească. Are Siguranța și are Panchetul la dispoziție, cu ajutorul cărora poate face cercetările...

Dacă aceste bunuri... sunt legal proprietatea noastră, sau dacă avem dreptul să le administrăm și să le ținem în proprietatea noastră, sau nu, *il y a de juges a Berlin! Sunt magistrați în România!* Dacă oricine crede, dacă Universitatea din Cluj, de ex. crede că biserica și căminul formează proprietatea sa, are dreptul să se adreseze Justiției. Și eu provoc pe acest domn (Onisifor Ghibu), care a scris volumul de 480 pagini, din care a citit dl senator Oanea și care a neliniștit pe dl Prim-ministru pe această chestiune, să facă un proces de proprietate, să dovedească acolo în fața judecătorului, că este proprietară.

XCI

Primul-ministru N. Iorga se declară mai catolic decât Papa și mai ungar decât contele Apponyi.

— Din răspunsul dat la interpelarea dlui L. Oanea.¹⁾

Dl Gyárfás face parte din elementele cele mai culte și mai cumpătate și cele mai patriotice, în sensul că-și dă scama de nevoile unei solidarități între toate națiile cari se cuprind între hotarele României. Am avut impresia că a vorbit simplu și cu bună credință...

Poate să existe o singură soluție, care nu poate să atingă decât de puțin drepturile elementare ale poporului maghiar din Ardeal și din părțile vecine, de a avea cât mai multe școli și de a păstra darurile ce s'au făcut unei Biserici...

Nu suntem secularizatori, nu suntem profantori de biserici.

¹⁾ Monitorul Oficial, Debaterile Senatului Nr. 30—1932.

Nu suntem oameni cari să dorim o singură școală: aceea carea primește pecetea Statului...

Trecutul nu mă interesează deloc...

Adaug un lucru: veți avea dela Statul român, în toate împrejurările, mai mult respect pentru așezămintele religioase, de cât ați avut dela Statul ungar... Nu veți avea dela noi, cari suntem ortodocși, decât cea mai largă înțelegere în ceea ce privește orice recunoaștere și orice toleranță religioasă.

Cunosc și eu lumea catolică, și am scris și eu istoria bisericii capitole întregi de istorie a bisericii catolice... Dar, eu n'am găsit niciodată pe laicii de acolo amestecați în conducerea afacerilor bisericesti... Și din cunoștința bisericii catolice în întregime, și din cunoștința bisericii catolice pe pământul românesc, înainte de marele război, eu n'am cunoscut această formă... Dvoastră ar trebui să-mi dovediti că organizația pe care v'ați dat-o, este una a cărei inițiativă a pornit dela șeful fresc al bisericii catolice...

Toate așezămintele pentru apărarea bisericii rom. cat. au fost făcute într'un moment, când în Ardeal exista numai o categorie de catolici, catolici maghiari... Dar după aceea s'a ivit un număr foarte mare de credincioși catolici de rit românesc. Prin urmare, din acel moment ori și ce problemă catolică a luat un alt caracter. Dacă acest caracter n'a fost recunoscut de Diete... și dacă acestea au păstrat vechiul lor caracter medieval al unui catolicism legat de o singură națiune, aceasta se datorește faptului că în aceste diete domina un spirit, pe care, din fericire, nu-l văd în Parlamentul român...

Episcopul Majlath, coboritor al unui Voevod ardelean, originar din Făgăraș, de bună viață românească... Când dl Lapedașu a fost întrebat dacă aveți dreptul să stați în justiție, el nu s'a gândit că nu dsa poate crea, în forme pe cari le prevede legea, o personalitate juridică. Și, atunci, v'a dat dreptul să stați în judecată. Și tot așa și eu, am avut mai târziu dreptul să vă spun: Vă prezentați în judecată, aceasta vă privește, dar nu cu aprobarea mea. Și tot ceea ce pleacă dela starea Dvoastră în justiție, fără să aveți caracterul de personalitate juridică, din nenorocire pentru Dvoastră, cari pierdeți vremea degeaba, nu are valoare...

Ne-am găsit înaintea unor forme de organizație, de care nu vrem să știm. Noi nu ne putem ocupa de regulamentele unei fundațiuni, care nu este recunoscută de Statul român. Chestiunea se prezintă pe două laturi: pe o latură care este a suveranității Statului român, care poate crea organizații, care poate suprima organizații, afară de cele care se găsesc asigurate prin tratatele de pace, și, în cazul dvoastră, prin Concordatul cu Sf. Scaun.

Nu este nici un caz, nu este nici celălalt.

În acelaș timp e o organizație bisericească și noi avem, ca și toată creștinătatea, nu numai cea apuseană, respect pentru Scaunul Apostolic.

Atunci m'am gândit: în cece privește canonicitatea, de ce n'am întreba Sf. Scaun? Sf. Scaun ne poate da un sfat bun. Nu numai atât, dacă Episcopul de Roma s'a ridicat în cursul secolelor, la importanța ecumenică mondială, nu în sens constantinopolitan, ci în vechiul sens al cuvântului, aceasta se datorește faptului că toată lumea, când a fost chestie de dogmă, când a fost chestie de canoane, s'a adresat la Roma.

Roma fiind izvorul sigur de autenticitate. Printr'aceasta s'a ajuns dela modestul episcop de Roma, la șeful atât de puternic al întregii biserici occidentale, cu atâtea ramificații în lumea întreagă.

Ce a fost mai departe decât atât? Apoi ce poate fi mai departe decât atât: continuarea sau începerea într'o formă precisă, și prin delegatul Statului român, a unor discuții la Roma.

Iată, pe dl Ghiбу l-am refuzat; am spus: nu trebuie să meargă dl Ghiбу, care este ortodox și ortodox pasionat, care și-a fixat punctul de vedere, ci prin delegatul Statului român, prin delegatul catolic, numit de Statul român să se poarte negociațiuni precise cu Sf. Scaun, cum suntem îndatorați prin însuși textul concordatului. În orice chestiune s'ar ridica — spune un articol din concordat — între Statul român și între organizațiile bisericești catolice este indicat să se întrebe Sf. Scaun. Se găsește aici îndatorirea aceasta precisă a noastră.

Și este bine să nu se creadă nimănui nedreptățit, deoarece noi ne vom fi adresat la o autoritate înaintea căreia nimănui nu ar putea să spună nici un cuvânt. Căci Sf. Părinte va face ceea ce cere ierarhia catolică. Vă aduceți aminte, lucru pe care l-ați uitat, că există un arhiepiscop catolic la București. Va întreba pe arhiepiscopul catolic din București, pe care noi nu-l silim să facă nici un fel de declarații.

Eu știu, și știm, cu toții, care-i sunt datoriile față de Biserica căreia îi aparține. Nu-i facem nici o violență de conștiință. Va răspunde așa cum conștiința sa îi va indica. Va primi Sf. Scaun singura informațiune care nu poate fi bănuită, aceea care pleacă dela șeful catolicismului Regatului Român și veți prezenta, cum ați făcut-o, îi veți prezenta și mai departe punctul dvoastră de vedere; — vor trece câteva zile și-l vom prezenta și noi. Și un ministru, care este catolic, dl Pop, se va duce la Roma, la timp, după ce chestiunea va fi examinată și va lua de acolo părerea Sf. Părinte.

Iar, dacă mă întrebați, care sunt bazele pe care înțeleg eu, ca reprezentant al Statului Român, să negociez, vi le spun în câteva cuvinte, încheind în felul acesta o discuțiune, care, dacă a durat aici mult, a durat în opinia publică, fără îndoială, prea mult, și nu din vina noastră.

Nu avem intențiunea de a spolia pe nimeni; orice fundațiune a cărei bază va fi arăată și verificată, o recunoaștem. Fundațiunile verificate aparținând Bisericii catolice, acestea sunt la dispoziția Bisericii catolice întregi, în amândouă formele sale, sub autoritatea aceleia care este în România șeful Bisericii catolice și sub controlul financiar al Statului român. (Aplauze puternice).

XCII

Deputatul I. C. Cătuneanu, profesor la Universitatea din Cluj, anunță, la Cameră, o interpelare în chestiunea Statului Catolic.

DOMNULE PREȘEDINTE, DOMNILOR DEPUTAȚI

În ședința din 12 Februarie a Senatului s'a dezvoltat o interpelare în chestia Statului romano-catolic din Ardeal, chestie care a agitat opinia publică și continuă să o preocupe cu atât mai mult, cu cât răspunsul dat de dl Președinte al Consiliului, nu constituie o indicație liniștitoare spre rezolvirea chestiunii, în conformitate cu prestigiul și interesele permanente ale Statului român.

Considerând că această chestiune de o deosebită importanță a fost adusă și în Cameră, în aceeași zi, de colegul nostru, dl deputat Gheorghe Sofronie, fără ca dl ministru al Instrucțiunii și al Cultelor să fi dat până în acest moment vreun răspuns,

Considerând că această chestiune nu este de natură propriu-zis bisericească și, în deslegarea ei nu se pot admite negociațiuni cu Sfântul Scaun, ci, dimpotrivă, ea are un caracter exclusiv intern, privind dreptul de patronat suprem al Regelui României, ca succesor în drepturile fostilor regi ai Ungariei.

Considerând că rezolvarea ei, prea mult întârziată, nu mai poate suferi nici o amânare, fără a prejudicia în mod grav mari interese de Stat,

am onoarea a vă ruga să binevoiți a-mi fixa de urgență un termen spre a dezvolta o interpelare și în acest scop, ca să-mi se pună la dispoziție dosarele respective ce se află la Ministerul de Instrucție, la Ministerul de Interne, Direcțiunea Si-

guranței Generale și la Cabinetul III Instrucție, Tribunalul Cluj.
N. N. Miclescu, vice-președinte: Consult Adunarea în privința urgenței.

Adunarea încuviințează urgența.)*

XCHH

Cererea Ministerului de Culte pentru rectificarea inscripțiilor frauduloase operate de Statul Catolic în cărțile funduare, în paguba Statului român ¹⁾.

CONTENCIOSUL REGIONAL AL STATULUI ROMÂN.

Nr. 1006—1932.

DOMNULE PREȘEDINTE,

În baza adresei cu Nr. 21372—1932 a Ministerului Instrucțiunii, al Cultelor și Artelor, alăturată în copie, avem onoarea a înainta următoarea cerere:

Dupăcum reese din prot. c. f. 1450 Cluj, la întocmirea cărților funduare a fost trecut pe fila A), ca proprietar „Fondul Regnicolar de Studii r. c.” În 14 Iulie 1898 s'a înregistrat la Nr. 6605 c. f. o petiție prin care, în numele „Consiliului de Direcție al Statusului rom. cat. Ardelean”, se susținea că adevăratul proprietar nu ar fi cel menționat mai sus, ci „Fodul de Burse al Statusului Rom. Cat. Ardelean” și că deci numele proprietarului urmează să se rectifice în acest sens.

Pe baza acestei simple afirmațiuni, neprijinită de nici un act sau dovadă, Judecătorul raportor de atunci a ordonat să se înscrie ca proprietar, *pe cale de rectificare*, Domeniul din Cluj-Mănăstur al Fondului de Studii al Statusului rom. cat. Ardelean. Dispoziția aceasta nu a fost executată, ci cu ocaziunea efectuării inscripției s'a trecut drept proprietar: „Fondul de Burse al Statusului rom. cat. Ardelean”, așa cum figurează și azi pe fila B), sub Nr. ord. 1. Încheierea prin care s'a ordonat rectificarea nu a fost comunicată decât petiționarului.

Atât inscripțiunea ordonată cu încheierea 6605—1898 c. f. cât și cea efectuată fără de nici o dispoziție judecătorească, sunt *viciate de nevalabilitate inițială*, deoarece „Fondul Regnicolar de Studii r. c.”, *personalitate juridică de drept public*, este o

*) Desbaterile Adunării Deputaților, 25 Martie 1932.

¹⁾ Pentru înțelegerea exactă a acestui document, a se citi mai întâi dcc. Nr. LXXII—LXXV.

entitate juridică reală și de sigur *distinctă de ori care personalitate juridică a bisericii rom. catolice*, fie din Ardeal, fie din Ungaria. Organele legale ale Fondului Regnicolar de Studii r. c. sunt identice cu organele Statului. În consecință o nouă înscricție ca proprietar al zisului imobil nu putea avea loc legalmente, decât cu condiția ca acela care-și revendică titlul de proprietar să arate *titlul juridic valabil* cu care a dobândit proprietatea dela Fondul Regnicolar de Studii r. c., ori să arate că încă anterior întocmirii cărților funduare, el — revendicantul, — și nu Fondul Regnicolar de Studii r. c., era proprietarul imobilului. Conform dispozițiilor cuprinse în partea I-a a regulamentului cărților funduare, rectificarea în cale grațioasă nu se poate face decât *cu asentimentul expres* al aceluia care urmează să fie înălțurat din c. f., ori pe *cale de proces*. În speță însă, „Fondul Regnicolar de Studii r. c.” nici nu a fost măcar întrebat în prealabil dacă consimte la rectificare, nici nu a fost prezentat de către Statusul Catolic, cu ocazia cererii de rectificare, vre-un act din care să rezulte un atare consimțământ. Așa fiind este indiscutabil că înscricția efectuată în baza închierii Nr. 6605—1898 c. f. este *nullă*.

De altă parte așa zisul Consiliu de direcție al Statusului rom. cat. ardelean a procedat în această chestiune fără nici o calculare, căci fiind vorba de un *fond regnicolar*, în privința acestuia nu se putea lua nici o măsură decât de către Ministerul Cultelor și Direcțiunea fundațiilor publice organizată prin ordon. Nr. 10165—1867. Art. 20. al legii *ungare* pentru regimul Cultelor (legea 43 din 1895) prevede expres că *fundațiile bisericești* stau sub supravegherea Ministerului și că ele nu pot fi utilizate decât potrivit actelor de fondare. Nu putea deci o organizație străină să schimbe după bunul său plac proprietățile unei fundațiuni publice.

Având în vedere că *potrivit art. 12. și 25 din legea pentru regimul general al Cultelor din 1928* aceleași drepturi de supraveghere și control asupra fundațiilor bisericești s'au asigurat Ministerului Cultelor și în Statul Român și că în speță chiar *dreptul de administrare al fondului regnicolar de studii r. c. a trecut asupra Statului Român*,

considerând că conform doctrinei și jurisprudenței, printr-o înscricție eronată sau ilegală nu se poate dobândi nici un drept de carte funduare, și că astfel de înscricție nu se poate ridica nici când la valoare de drept, nici prescripția nu poate opera în favoarea ei (Curia, *Dtár IV. 58*).

considerând că încheierea 6605—1898 n'a fost comunicată nici Ministerului, nici Direcțiunii fundațiilor publice și că deci nici din acest punct de vedere nu este definitivă,

considerând în sfârșit că este vorba de o rectificare *ilegală* și *abuzivă*, dar nu de un drept dobândit,

pentru toate acestea motive cu onoare Vă rugăm să bine-
voiți a ordona ca să se radieze pe cale scurtă inscripția efec-
tuată în prot. fundur 1450 Cluj pe baza încheierii Nr. 6605—1898
c. f. și să se restabilească starea anterioară în favoarea vechiu-
lui proprietar „Fondul regnicolar de studii r. c.”, administrat
de organele Statului Român.

Cu stimă:

STATUL ROMÂN,
Ministerul Instrucțiunii, al Cultelor și
Artelor, repr. prin Serviciul Contencios
Regional din Cluj,

Advocat-Şef :
(ss) Dr. T. MOISIL

Către Onor.

JUDECĂTORIA URBANĂ. SECȚIA CĂRȚILOR FUNDUARE
CLUJ.

XCIV
BCU Cluj / Central University Library Cluj

**Decizia prin care Judecătoria din Cluj restituie Statul român
în drepturile sale asupra unei părți a bunurilor deținute
până aci de Statul Catolic.**

Judecătoria urbană Cluj, secția c. f.

Nr. 3676—1932. c. f.

INCHEIERE.

Judecătoria urbană Cluj, secția cărții funduare în baza ce-
rerii Contenciosului Regional al Statului, din Cluj, cu Nr. 1006—
1932, bazată pe adresa Ministerului Instrucțiunii, al Cultelor și
Artelor, cu Nr. 21372—1932, ordonă ca asupra imobilelor cuprinse
în cartea funduară Nr. 1450 din Cluj, Nr. de ord. A + 1—3 și Nr.
top. 53, 108/1, 1825/1, 1825/2, 1826, intabulate în favoarea fondului
de burse al Statusului romano-cat. Ardelean sub B. 1, să se
restitue starea cărții funduare anterioară, în favoarea „Fondul
Regnicolar de studii r. c.” administrat de organele Statului Ro-
mân, cu titlul de rectificare (art. 168 al Reg. de C. F.).

Această încheiere se comunică celor interesați.

Cluj, la 30 Martie 1932.

ss. DR. VASILE FĂRCAȘ,
judecător.

XCV

**Contenciosul regional din Cluj care aprobarea Ministerului
Cultelor pentru rectificarea tuturor inscripțiilor făcute în
mod fraudulos de Statul catolic, în paguba Statului român.**

CONTENCIOSUL REGIONAL AL STATULUI DIN CLUJ.

Nr. 1006—1932.

DOMNULE MINISTRU,

În referire la ordinul Dvs. cu Nr. 31372—1932, avem onoare-
a. Vă face cunoscut, că instanța cărților funduare din Cluj, în
urma cererii înaintate de noi în numele Onor. Minister, a recti-
ficat inscripțiunea privitoare la proprietatea imobilelor trecute
în cartea funduară 1450 din Cluj, în sensul că s'a restabilit
starea anterioară în favoarea „Fondul Regnicolar de Studii r.
c. administrat de organele Statului Român”.

Nu am putut cere în aceeaș petițiune transcrierea imobi-
lelor pe numele Statului Român, fiindcă cererea de rectificare
am întemeiat-o chiar pe existența personalității distincte a di-
feritelor fonduri și din motivul că în cartea funduară 1450
figurează nu numai Biserica Universității ci și alte imobile.

În acelaș timp cu onoare Vă rugăm, să binevoiți a ne au-
toriza să facem cereri de rectificări și privitor la alte imobile
din Cluj sau provincie, în cazul când proprietatea Fondului
Regnicolar de studii sau de burse a fost rectificată abuziv în
favoarea altui proprietar.

Cluj, la 31 Martie 1932.

Advocat-Şef:

ss. DR. T. MOISIL.

Între

MINISTERUL INSTRUCCIUNII, CULTELOR ŞI ARTELOR

BUCUREŞTI

XCVI

Ministerul Cultelor autorizează Contenciosul din Cluj să ceară rectificarea tuturor inscripțiilor frauduloase făcute de Statul catolic în cărțile funduare.

MINISTERUL INSTRUCȚIUNII, AL CULTELOR ȘI ARTELOR
Direcțiunea Cultelor.

DLUI ȘEF AL CONTENCIOSULUI REGIONAL

Cluj.

Domnule Avocat Șef,

În legătură cu raportul Dvs. No. 1006—1932, am onoare a vă face cunoscut că Ministerul Instrucțiunii, al Cultelor și Artelor vă autorizează și vă însărcinează prin aceasta să luați de urgență măsurile necesare în vederea rectificării tuturor înscrisurilor făcute în mod abuziv în Cărțile funduare ale orașului Cluj sau oricărei alte localități din Transilvania, în dauna Fondului de Studii regnicolar și a Fondului de stipendii regnicolar, precum și a Fondului religios regnicolar, toate administrate de Statul român.

Despre cele îndeplinite, Vă rog să binevoiți a-mi raporta de urgență, trimițându-mi și Extrasele respective din Cărțile funduare rectificate.

p. Ministru,
DR. A. CRĂCIUNESCU.

Consilier,
G. ILIONIU.

XCVII

A doua intervenție a Contenciosului regional din Cluj.

CONTENCIOSUL REGIONAL AL STATULUI DIN CLUJ.

Nr. 1621—1932.

Onorată Judecătorie, Secția Cărților Funduare.

În legătură cu adresa noastră Nr. 1006—1932, am onoare a vă face cunoscut că am comunicat Onl. Minister al Instrucției și Cultelor „Încheierea” Dvs. Nr. 3676—1932, prin care s-a rectificat transcrierea abuzivă și frauduloasă făcută la 1898, în coala Nr. 1450 a c. f., în dauna Fondului de Stipendii Regnicolar, res-

tabilindu-se astfel situația de drept originală, în favorul acestui fond, administrat de organele Statului Român.

Luând act de cele îndeplinite și constatând că Consiliul Dirigent al Statului Romano Catolic Ardelean, în lipsa oricărei autorizații din partea organelor vechiului Stat ungar, folosindu-se de manopere frauduloase și de falsuri în acte publice, a izbutit să obțină, în trecut, o serie întreagă de înscricții abuzive în cartea funduară a orașului Cluj și a unor comune din împrejurimea Clujului, în dauna unei întregi serii de fonduri publice, On. Minister al Instrucției și al Cultelor m'a însărcinat să Vă cer de urgență rectificarea tuturor înscricțiilor abuzive făcute în dauna Fondului religios regnicolar, a Fondului de studii regnicolar și a Fondului de stipendii regnicolar, — numite tot în mod abuziv, și Fondul de studii, respectiv stipendii regnicolar ardelean, sau romano-catolic ardelean, sau numai ardelean.

În baza însărcinării amintite, vin a Vă ruga să binevoiți a efectua de urgență următoarele rectificări:

1. Nr. top. 1908, imobilul urmează să fie trecut pe numele original: „Fondul de Studii Regnicolar, administrat de organele Statului Român“.
2. Nr. top. 1429 se va trece pe numele: „Domeniul Fondului de Studii Cluj-Mănăstur administrat de organele Statului Român“. BCU Cluj / Central University Library Cluj
3. Nr. top. 1434 se va trece pe numele: „Seminariul Regesc al Fondului Regnicolar de Studii, administrat de organele Statului Român“.
4. Nr. top. 1443 se va trece pe numele: „Convictul Regesc din Cluj al Fondului Regnicolar de Studii, administrat de organele Statului Român“.
5. Nr. top. 728 se va trece pe numele: „Fondul de Stipendii Regnicolar, administrat de organele Statului Român“.
6. Nr. top. 390 se va trece pe numele: „Fondul de Studii Regnicolar, administrat de organele Statului Român“.
7. Nr. top. 6797 se va trece pe numele: „Fondul de Studii Regnicolar, administrat de organele Statului Român“.
8. Nr. top. 5696 se va trece: 1/3, pe „Fondul de Studii Regnicolar, o altă 1/3 pe Fondul de Stipendii Regnicolar, — ambele administrate de organele Statului Român, — iar ultima 1/3 va rămânea, până la alte dispozițiuni, pe numele de până acuma“.
9. Nr. top. 2698 se va trece jumătate pe „Fondul de Studii Regnicolar, administrat de organele Statului Român“, iar a doua jumătate va rămânea, până la noi dispoziții, pe numele de până acuma“.
10. Nr. top. 165 Cluj-Mănăstur, va fi trecut pe numele: „Fon-

cul de Studii Catolic, administrat de organele Statului Român“.

11. Nr. top. 14 Baci, va fi trecut pe numele: „Fondul de Studii Ardelean Catolic, administrat de organele Statului Român“.

12. Nr. top. 6 Băgara, va fi trecut pe numele: „Fondul de Studii Ardelean Catolic, administrat de organele Statului Român“.

13. Nr. top. 20 Chintău, va fi trecut pe numele: „Domeniul Fondului de Studii Cluj-Mănăstur, administrat de organele Statului Român“.

Despre efectuarea acestor inscripții, Vă rog să binevoiți a mă aviza de urgență și a-mi remite și Extrasele din cartea funduară cu rectificările făcute, pentru a le putea transpune On. Ministerului Instrucțiunii și al Cultelor.

Cu stimă:

*Statul Român, Ministerul Instrucțiunii,
Cultelor și Artelor, repr. prin Contencio-
sul Regional al Statului din Cluj.*

Advocat-Şef:

(ss) DR. T. MOISIL.

BCU Cluj / Central University Library Cluj
XCVIII

A doua încheiere a Judecătoriei de Ocol din Cluj.

JUDECĂTORIA URBANĂ CLUJ, SECȚIA C. F.

Nr. 4191—1932 c. f.

INCHEIERE.

Judecătoria Urbană Cluj, secția cărții funduare în baza cererii Contenciosului Regional al Statului din Cluj Nr. 1621—1932, bazată pe adresa Ministerului Instrucțiunii, al Cultelor și Artelor Nr. 48529—1932 ordonă ca, asupra imobilului cuprins în c. f. Nr. 1908 din Cluj, Nr. de ord. A. + 1 și Nr. top. 1828 întabulat în favoarea Fondului de burse al Statusului Rom. Cat. Ardelean de sub B. 1 să se restabilească starea cărții funduare anterioară în favoarea „Fondului de Studii Ardelean Rom. Cat.“,

asupra imobilelor cuprinse în c. f. Nr. 1464 din Cluj Nr. de ord. A + 1, 4—35, întabulate în favoarea Fondului de burse al Statusului Rom. Cat. Ardelean de sub B. 3, să se restabilească starea cărții funduare anterioare în favoarea „Fondului Regnicolar R. C. de Studii, Seminarul din Cluj“.

asupra imobilului cuprins în c. f. Nr. 1443 din Cluj, Nr. de ord. A + 1 și Nr. top. 108/2, 108/3, intabulat sub B 7, în favoarea Fondului de burse al Statusului Rom. Cat. Ardelean, să se restabilească starea cărții funduare în favoarea „Fondului de stipendii Regnicolar R. C. (Convictul Cluj)”,

asupra imobilului cuprins în c. f. Nr. 728 din Cluj, Nr. de ord. A + 2 și Nr. top. 1824/1/1, 1824/1/2, 1835/2, intabulat în favoarea Fondului de burse al Statusului rom. cat. ardelean de sub B. 7, să se restabilească starea cărții funduare anterioară în favoarea „Fondului de Stipendii Rom. Cat. Ardelean”,

asupra imobilului cuprins în c. f. Nr. 390 din Cluj Nr. de ord. A + 1 și Nr. top. 1827, intabulat sub B. 4 în favoarea Fondului de burse al Statusului Rom. Cat. Ardelean, să se restabilească starea cărții funduare anterioară, în favoarea „Fondului de Studii Ardelean Rom. Cat.”,

asupra imobilelor cuprinse în c. f. Nr. 165 a comunei Cluj-Mănăstur, Nr. de ord. A 1, 2, 5—7, 12, 13, 19, 21—31, 38—40, 41, 44, 48, 50—52, 54—56, 58, 60—62, 65—69, 71—80, 96, 97, 105, 107, 108, 110, 111, intabulat în favoarea Domeniului Cluj-Mănăstur a Fundațiunii de Studii a Statusului Rom. Cat. din Transilvania, să se restabilească starea cărții funduare anterioară în favoarea „Domeniului Fondului de Studii Catolic”.

asupra imobilelor cuprinse în c. f. Nr. 14 a comunei Băciu, Nr. de ord. A 1, 1—4, 8, 11—13, 98 și A + 3—8, 10, 11, 13—20, 22, 24—32, 34—48, intabulate sub B. 8 în favoarea Domeniului Cluj-Mănăstur a Fundațiunii de Studii a Statusului Rom. Cat. din Transilvania, să se restabilească starea cărții funduare anterioară, în favoarea „Fondului de Studii Ardelean Catolic”.

asupra imobilelor cuprinse în c. f. 6 a comunei Băgara Nr. de ord. A + 4, 7, 8, 12, 13, 23, 24, intabulate sub B. 7 în favoarea Domeniului Cluj-Mănăstur a Fundațiunii de Studii a Statusului Rom. Cat. din Transilvania, să se restabilească starea cărții funduare anterioare în favoarea „Fondului Ardelean Rom. Cat. a Instituțiilor de Invățământ”

și asupra imobilelor cuprinse în c. f. Nr. 20 a comunei Chin-tău Nr. de ord. A + 43, 49, 50, 52, 56, intabulate sub B 31, în favoarea Statusului rom. cat. Transilvănean, să se restabilească starea cărții funduare anterioară, în favoarea *Fondului de Studii Rom. cat. (aparține Domeniului Cluj-Mănăstur)*.

Se observă, că în c. f. Nr. 1498, 2698, 5696 și 6797 din Cluj, nu s'a făcut nici o rectificare, deci restabilirea este fără de obiect.

Această încheiere se comunică celor interesați.

Cluj, la 8 Aprilie 1932.

ss. DR. VASILE FĂRCAȘ.
judecător.

XCIX

**Președintele laic *ilegal* al Statului catolic intervine la
Primul-ministru pentru anularea inscripțiilor făcute în
Cartea funduară din Cluj în favorul Statului român.**

DOMNULE PRIM-MINISTRU,

Pe cale particulară am fost informați, că Contenciosul Regional al Statului din Cluj, — invocând ordinul Ministerului Instrucțiunii, al Cultelor și Artelor — a dispus schimbarea inscripțiilor în cărțile funduare din Cluj, referitor la Statusul rom. cat. din Transilvania.

Această schimbare, conform informațiilor noastre, a fost realizată astfel, că au șters din cărțile funduare din Cluj pe Statusul rom. cat. din Transilvania, ca proprietarul bisericii Piaristilor, al Liceului catolic și a unui imobil aparținând acestui complex. Secția cărților funduare din Cluj a introdus iar cu totul ilegal, o observație, că aceste fonduri sunt „administrare de organele Statului român“.

Această dispoziție s'a făcut fără de întrebarea proprietarului, care este, de multe decenii, Statusul rom. cat. din Transilvania, ceea ce însemnează o călcare de lege extrem de gravă.

Domnule Prim-ministru,

Dvs cunoașteți problema Statului catolic din Transilvania și sunteți, de sigur, de acord cu noi, că această problemă, de cea mai mare importanță, nu se poate rezolva prin schimbarea ilegală a inscripțiilor din cărțile funduare.

În cuvântarea Dvs. ținută în Senat, precum și cu alte ocaziuni, ați declarat că veți proceda în rezolvarea acestei chestiuni în înțelegere cu Sf. Scaun.

Maiestatea Sa, iubitul nostru Suveran, a asigurat în acest sens pe Ex. Sa Mons. Dolci, Nuntial apostolic din București.

Vă rugăm cu toată încrederea, să binevoiți a dispune o cercetare urgentă și severă pentru a constata, care funcționar din Direcțiunea Contenciosului a avut îndrăzneala de a proceda la o astfel de rezolvare contrară voinții Maiestății Sale Regale, precum și a Președintelui Consiliului de miniștri.

Totodată, Vă rugăm să binevoiți a dispune anularea acelor dispozițiuni ilegale¹⁾.

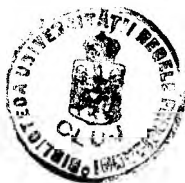
Președintele laic al Statului cat. din Transilvania:

DR. GYÁRFÁS EL.

Referent, Prolet papal, canonic:

Dr. BALÁZS AND.

¹⁾ Înregistrat la Ministerul Instrucțiunii sub Nr. 50834, din 7 Aprilie 1932.

C

**Ministerul Cultelor ordonă, de urgență, suspendarea opera-
țiunilor făcute de Cărțile funduare din Cluj în favorul
Statului român.**

Ministerul Instrucțiunii, al Cultelor și Artelor.

TELEGRAMĂ

urgent

Nr. 2485 București, II.

CONTENCIOSUL REGIONAL AL STATULUI, CLUJ.

București, 8—294 St. 56. 7/4. 9/30.

În legătură cu adresa noastră Nr. 48529 și cu adresa Dvs. Nr. 1006 din a. c. referitoare la rectificarea cărților funduare în chestiunea Statului Catolic, Vă rugăm să binevoiți a suspenda orice lucrări până la primirea altor comunicări și ordine din partea Ministerului nostru.

P. Ministru: (ss.) AUREL CRĂCIUNESCU. Nr. 50884.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

CI

**Episcopul de Alba Iulia intervine la Primul-ministru
pentru anularea rectificărilor făcute în favorul
Statului român.**

DELA EPISCOPUL TRANSILVANIEI

Nr. 312 pres.

Domnule Prim-ministru

Autoritatea Cărților funduare din Cluj în baza ordinului Nr. 21372—1932 al Contenciosului Ministerului Instrucțiunii Publice și al Cultelor a transcris în cărțile funduare dreptul de proprietate a bisericii, liceului și a diferitelor alte clădiri, cari formează proprietatea Statusului r. cat. Ardelean și astfel a schimbat situația funduară.

Reprezentanții Statusului nostru au adus la cunoștința Excelenței Voastre acest lucru la 6 Aprilie a crt., rugându-vă să binevoiți a anula măsurile luate în vederea schimbării ar-
bitrare a cărților funduare.

Cu onoare Vă aducem la cunoștință că la Cărțile funduare n'a ajuns până acum nici o dispoziție în sensul cerut. Ne permitem deci a reînnoi cererea noastră din 6 Apr. a. c. rugându-Vă să binevoiți a scoate din vigoare dispoziția jignitoare, care s'a dat fără știrea și cu nesocotirea intențiunilor binevoitoare ale Excelenței Voastre.

Primiți, Vă rog, Dle Prim-ministru expresia sincerenelor mele stime.¹⁾

Alba-Iulia, la 9 Aprilie 1932.

CAROL GUSTAV MAJLATH,
episcopul Transilvaniei.

CII

Ministerul Cultelor revine asupra ordinului din 7 Aprilie, dispunând ca lucrările de rectificare a situației tuturor bunurilor deținute de Statul Catolic să fie continuate.

MINISTERUL INSTRUCȚIUNII, AL CULTELOR ȘI ARTELOR,
DIRECȚIUNEA CULTELOR.

Nr. 43529—5451, 12 Aprilie 1932.

Domnului Șef al Contenciosului Statului

CLUJ

DOMNULE AVOCAT ȘEF,

Am onoare a Vă confirma prin aceasta următoarea telegramă, pe care V'am expedit-o la 7 Aprilie a. c. Nr. 50.884:

„In legătură cu adresa noastră Nr. 48529 și cu adresa Dvs. Nr. 1006 din a. c. referitoare la rectificările cărții funduare în chestiunea Statusului Catolic, Vă rugăm să binevoiți a suspenda orice lucrări până la primirea altor comunicări și ordine din partea Ministerului nostru“.

Pentru evitarea oricărei echivocități, țin să precizez că telegrama aceasta avea de scop să Vă lămurească mai de aproape adresa noastră Nr. 48529, în sensul, că adresa din chestiune se referă exclusiv la efectuarea rectificării *inscripțiilor abuzive și frauduloase făcute în cărțile funduare în beneficiul Statusului Romano-Catolic Ardelean*, și nu și la luarea imediată în posesiunea Statului Român a proprietăților din chestiune.

¹⁾ Inregistrată la cabinetul Primului ministru Nr.2345 din 21 Aprilie 1932 și Ministerul Cultelor Nr. 58911 din 22 Decembrie 1932.

În acest sens, ordinul nostru Nr. 48529 rămâne în vigoare și despre îndeplinirea lui Vă rog să ne raportați. Având raportul Dvs. vom prezenta toate lucrările Dlui Prim Ministru și Ministrului Instrucțiunii și al Cultelor, spre a se lua deciziunile pe cari D. Ministru le va afla de corespunzătoare.

P. Ministru ss. A. CRĂCIUNESCU.

P. Consilier G. ILIONIU.

CIII

Deputatul I. C. Cătuneanu cere, în ședința dela 25 Martie 1932 a Camerei, ca Guvernul să ia măsuri pentru punerea Statului român în posesiunea bunurilor care îi fuseseră uzurpate de Statul Catholic.

DOMNULE PREȘEDINTE, DOMNILOR DEPUTAȚI,

În ședința dela 25 Martie, am anunțat o interpelare privitoare la Statusul catholic ardelean, care constituie o chestiune nu numai cu caracter strict intern, și deci, excluzând în deslegarea ei necesitatea oricăror negociațiuni cu Sfântul Scaun, dar prezintă și un „caracter cu totul primejdios din punctul de vedere al siguranței statului român“, după cum afirmă însuși domnul Prim-ministru în adresa d-sale No. 42362 din 18 Iulie 1931, către ministrul nostru acreditat pe lângă Vatican.

Pentru dezvoltarea interpelării, am cerut să mi se pună la dispoziție dosarele respective dela Direcția Siguranței generale a Statului și dela Cabinetul III de instrucție al Tribunalului Cluj.

Deși onorata Cameră, având în vedere importanța chestiunii, a binevoit să-mi admită urgența, totuși până în prezent nu am primit dosarele cerute, care cuprind un material de o gravitate excepțională.

În așteptarea unor măsuri decisive din partea Guvernului, s'au produs între timp, fapte care dovedesc dreptatea deplină a punctului nostru de vedere, că întreaga chestiune a Statusului catholic ardelean, nu are un caracter extern, ci se rezolvă prin măsuri de ordin intern.

Într'adevăr, Ministerul Instrucțiunii publice, sesizat de Universitatea din Cluj, care are interese speciale în ce privește viitoarea destinație a bunurilor deținute astăzi pe nedrept de

Status-ul catolic, cercetând prin Serviciul Contencios situația juridică a acelor bunuri, a constatat că Status-ul catolic, prin întabularea din 1898, și-a însușit în mod abuziv acele bunuri publice, care până atunci erau întabulate ca proprietate a Fondului regnicolar de studii, Fondului regnicolar de burse și a Fondului regnicolar religios, care toate erau administrate de fostul Stat maghiar.

În consecință, Ministerul, prin adresa No. 21.372 din 25 Februarie 1932, a cerut rectificarea întabulării abuzive dela 1898 și trecerea acelor bunuri în administrația organelor Statului român, ca succesor în drepturile Statului maghiar. Executând această dispoziție a Ministerului, Judecătoria urbană din Cluj, Secția cărții funduare, prin deciziile sale No. 3676 din 24 Martie 1932 și No. 1191 din 8 Aprilie 1932, a făcut în Cartea funduară rectificările convenite în favoarea Statului român.

Aceasta fiind starea actuală de drept se impune executarea ei în fapt, prin următoarele măsuri, pe care le cerem de urgență:

1) Ministerul instrucțiunii publice se instituie un organ special, căruia să i se dea în mod provizoriu administrarea acelor bunuri, așa cum, în aceeași chestiune, s'a procedat și în celelalte state succesorale ale vechei Ungarii, rămânând ca pe cale legislativă să se rezolve definitiv această materie.

2) Ministerul instrucțiunii publice să dea acelor bunuri destinația stabilită de către Comisia juridică, instituită la 1925. de ministerul Cultelor și ministerul Justiției, sub No. 62377 și compusă din următorii membri: Dr. Gheorghe Popu, președinte la Înalta Curte de Casație și Justiție, Dr. Crăciunescu, consilier la Înalta Curte de Casație, C. Ionescu-Dolj, secretar general al Ministerului de Justiție, Istrate Micescu, profesor la Facultatea de drept din București, Dr. Moise Ienciu, inspector general al Ministerul Cultelor, Dr. Ion Suci, șeful Contenciosului regional din Cluj.—care Comisie conchide că acele bunuri „se vor folosi pentru scopurile destinate de stat, pentru cult și pentru scopuri școlare și culturale generale, se vor administra de stat și vor trece în bugetul statului.”

3) Bunurile cari, prin diplomele de fondare, au fost destinate Universității din Cluj și cari au servit pe vremuri vechei Universități clujene, să fie puse, fără zăbavă, la dispoziția Universității noastre din Cluj, care are nevoie de ele, spre a-și împlini misiunea sa științifică, culturală și patriotică.

4. În ce privește Status-ul catolic ardelean, ca organizație considerată de însuși domnul Prim-ministru și de o serie de organe ale statului ca primejdioasă pentru siguranța statului ca nefiind recunoscută nici de Concordatul nostru cu Sfântul

Scaun, nici de legea. pentru regimul general al cultelor, nici de Vatican, — cer ca onor. Guvern, în conformitate cu punctul său de vedere, exprimat în adresele ministerului de instrucție Nr. 168.134, din 20 Octombrie 1931 și Nr. 187.664, din 16 Noembrie 1931, în adresa Nr. 42362 din 18 Iulie 1931 a Ministerului afacerilor străine, în adresa Nr. 3654 din 18 Noembrie a Ministerului de interne, în adresa 112617 din 28 Decembrie 1931 a Ministerului de justiție, prin care adrese ale celor patru ministere mai sus menționate se stabilește adevărul, că Status-ul catolic ardelean nu are personalitate juridică și, deci, dreptul de a funcționa; — cer, în virtutea celor mai sus arătate, ca Guvernul să ia măsuri ca Status-ul catolic să înceteze orice activitate, trecând atribuțiile ce-i mai rămân asupra organelor canonic și legal constituite ale Bisericii catolice. (aplauze pe băncile L. A. N. C.).

CIV

O nouă intervenție a episcopului de Alba Iulia pentru radierea înscricțiilor făcute în favorul Statului român.

Rezoluția Primului ministru pusă pe acest act: *Se va reveni IMEDIAT. — ss. Iorga.*

BCU Cluj / Central University Library Cluj 316—931.

DOMNULE MINISTRU,

La 5 Aprilie a. c. ne-am permis să atragem atenția Dvs. asupra faptului, că Contenciosul Direcțiunei regionale a Ministerului Cultelor din Cluj a cerut, prin adresa Nr. 1066—1932 din 24 Martie la autoritatea cărților funduare schimbarea înscricțiunii imobilelor noastre cuprinse în cartea funduară Nr. 1450 din Cluj și anume a bisericii și liceului care se află sub conducerea piariștilor.

În urma intervențiunei noastre și pe baza unui ordin telegrafic, Contenciosul din Cluj a revocat, la 3 Aprilie 1932, cu Nr. 1657, cererea sa.

Spre cea mai mare nedumerire a noastră însă, Contenciosul susamintit nu numai că a reînviat, la 15 Aprilie 1932, cu Nr. 1791 cererea sa, odată revocată, dar a și lărgit cadrele primei adrese, cerând schimbarea înscricțiunii funduare, în afară de imobilele de mai sus și referitor la încă o serie de imobile ale noastre.

Având în vedere că înscricțiunea, așa cum se găsește azi, există neschimbată dela 1898, adică timp de 35 de ani,

având în vedere că termenul de prescripțiune în Ardeal este de 30 de ani,

având în vedere că chestiunea acestor averi se află în stadiul unor negocieri diplomatice introduse cu Sf. Scaun, conform declarațiunilor făcute de dl Prim-ministeru la 12 Febr. a. c. în Senat,

având în vedere că, chiar în cazul dacă drepturile afirmative ale Statului ar exista, aceste drepturi pot fi valorificate ori și când, chiar și fără a face astfel de acte ilegale și neleale,

având în vedere și alarmarea opiniei publice în urma acestor măsuri, care chiar în interesul superior al Statului ar trebui să fie potolită,

având în vedere că nici Statul maghiar, timp de 20 de ani, dela 1898 până la 1918, și nici Statul român în timp de 14 ani, dela 1918 până azi n'a găsit niciodată vre-un motiv să se atingă de aceste imobile, care sunt de veacuri în posesiunea cultului catolic,

având în vedere, în sfârșit, că chiar și în cazul, dacă, din motive pe care nu le cunoaștem, guvernul ar dori să se ocupe cu chestiunea acestor averi, acest lucru se poate face și trebuie să se facă sau pe cale juridică în cadrele unui proces contradictoriu, sau pe calea unor tratative, la care suntem gata ori și când, nicidecum însă prin o dispoziție administrativă ilegală, unilaterală, nădmisă de legile în vigoare și fără ascultarea noastră,

cu onoare Vă rugăm să binevoiți a îndruma de urgență Comitetul regional din Cluj, să facă toate măsurile legale spre a restabili situația anterioară a cărților funduare ale imobilelor noastre și a cere radierea tuturor schimbărilor făcute dela 24 Martie încoace, în urma intervențiilor făcute de acest oficiu.

Primiți etc.

București, la 20 Aprilie 1932.

CAROL GUSTAV MAJLATH,
episcop r. cat. al Transilvaniei și
Președinte al Statusului r. cat. ardelen.

*) Inregistrată la Ministerul Instrucțiunii sub Nr. 58859 din 21 Aprilie 1932.

CV

Situața fonciară a imobilelor deținute de Statul catolic și reclamate de Universitatea „Regele Ferdinand I” din Cluj

— Extrasele oficiale din Cărțile Funduare modificate prin înmădă de către Statul catolic la 1898, și rectificate de Statul român, la 1932. —

No, 1429 c. f.

A.

CLUJ.

FOAIA DE AVERE

**Kolozs-Monostori Tanulmányi Alapítványi Uradalom
(Domeniul Fundațiunii de studii Cluj—Mănăștur)**

No. ord.	No. top.		Teritor	
			luq.	stj.
1	573/1	Két emeletes kőház 28-a(449) sz. a. Főtéren udvarral 31 lakiesz (Casă de piatră, cu două etaje, Nr. 28a (44a), în Piața mare, 31 încăperi).	—	276
	573/2	Emeletes kőház 28-b sz. a. ugyanazon telken, 5 lakrész (Casă de piatră cu etaj, Nr. 23-b. pe acelaș teren 5 încăperi)	—	—
2	—	Poziție scăzută	—	—
B.				
FOAIE DE PROPRIETATE				
1	Pres. la 21 Decembrie 1921 Nr. 7115. Pe baza ord. 66 a legii pentru reforma agrară se notează procedura de ex-propiere asupra imobilelor de sub Nr. de ord. A+12			
2	Pres. la 29 Decembrie 1928 Nr. 12273. În baza deciziei de sub Nr. de mai sus imobilul de sub Nr. de ord. A+2 în baza încorporării scutit de notarea de sub B. 1, se ab-notează în foaia c. f. Nr. 1464 tot în favoarea proprietarului de până acum, adică în favoarea Statului Rom. Cat.			
C. Foaia de sarcini nu s'a cerut în copie				

Nr. jurn. 2104—1932.

Din partea biroului c. f. se certifică că această copie parțială în extras consună întru toate cu pozițiile A. B. cerute în copie, din coala originală.

Pentru folosință oficială, scutit de timbru.

Urbană, Cluj, la 29 Decembrie 1932.

GH. STAN,
conducătorul c. f.

No. 1450

A.

CLUJ

FOAIA DE AVERE

Országos R. C. Tanulmányi alap Kolozsvári Liceum B. 1.
(Fondul de Studii regnicolar R. C. Liceul clujan).

No. ord.	No. top.		Teritor		Notă
			rug.	stj.	
1	53	Templom Belső Torda utcában (Biserică, în Strada interioară a Turzii)	—	264	
2	108/1	Kétemeletes kőház (Liceum), 2(83) sz. a. Belső Farkas utcában udvarral 40 lakrészt (Casă de piatră, cu două etaje (Liceu), sub Nr. 2(83) în Strada interioară a Turzii, în curte, 40 încăperi)	—	888	
3	1825/2	Emeletes kőház 13-a (11) sz. a. Nyomda, külső Torda utcában udvarral 24 lakrészt (Casă de piatră cu etaj, sub Nr. 13-a (11) tipografie, în curte, 24 încăperi)	—	560	
4	1825/2	Kőház 13-b sz. a. ugyanazon téren 3 lakrészt (Casă de piatră, sub Nr. 13-b, pe acelaș teren, 3 încăperi)	—	"	
5	1826	Grădină, tot acolo - Kert ugyanott	—	81	
BCU Cluj / Central University Library Cluj FOAIE DE PROPRIETATE					
1		Érk. 1898 Julius 14-én 6604 sz. a. a Jelen szám kérvény alapján az A lapon tévesen bejegyzett Országos r. c. tanulmányi alap ezim helyett: <i>Erdélyi Rom. Kath. Status ösztöndíj alapja</i> , kiigazítás útján bejegyeztetik. (Pres. la 14 Iulie 1898, Nr. 6605. în baza cererii prezente, în locul titlului „Fondulus de studii regnicolar r. c.”, intro- dus greșit în coala A., se introduce prin rectificare: <i>Fondul de burse al Statului rom. cat. ardelen.</i>)			
2		Pres la 24 Martie 1932, Nr. 3676. în baza cererii con- tensiosului Regional al Statului din Cluj Nr. 1096/1932, bazată pe adresa Ministerului Instrucțiunei, al Cultelor și Artelor Nr. 21872/1932, asupra imobilelor de sub Nr. de ord. a+1-9 intabulate în favoarea Fondului de burse al Statului rom. cat. ardelen sub B. 1. se restituie starea cărții funduare anterioară în favoarea Fondului regnicolar de studii r. c. administrat de organele Statului Român, cu titlul de rectificare			
Pe foaia C. nu este nici o înducere.					

Nr. 881—1932.

Din partea biroului c. f. se certifică, că această copie com-
pletă consună întru toate cu pozițiile în vigoare a foii A, B, C,
din coala c. f. originală.

Pentru folosință oficială, scutit de timbru.

Urbană, Cluj, la 30 Martie 1932.

GH. STAN,
conducătorul c. f.

FOAIA DE AVERE

Országos R. C. Ösztöndíj alap (Kolozsvári Convictus.)
(Fondul de Burse regnicolar R. C. (Convictul clujan).)

No. top.	Teritor	Notă
1 108/2	Émeletes köház 9(84) sz. a. Belső Torda utczában udvarral 25 lakrészt (Casă de piatră cu etaj Nr. 9(84) în Str. interioară a Turzii cu curte, 35 încăperi)	— 964
108/3	Köház (bolt) 11, sz. a. Belső Torda utczában udvarral 1 lakrészt (Casă de piatră (prăvălie), Nr 11, în Str. interioară a Turzii, cu curte, o încăpère)	— —
2-21	Poziții (sistate) scăzute și necerute în copie	— —
B.		
FOAIE DE PROPRIETATE		
1-6	Poziții cari nu s'au cerut în copie	
7	Érk 1898 Julius 14-én 6605 sz. a. Jelen számú kérvény alapán az A. lapon hibásan bejegyzett Országos r. c. Ösztöndíj alap cím helyett: Erdélyi Rom. Kath. Status Ösztöndíj alap, kigazítás útján bejegyeztetik (Prez. l. 14 Iulie 1898, Nr. 6605. În baza cererii prezente, în locul Fondului regnicolar de burse r. c., greșit introdus în coala A., se notează prin rectificarea: Fondul de burse al Statului rom. cat. ardelean)	
8-9	Poziții cari nu s'au cerut în copie	
10	Pres la 29 Decembrie 1927 Nr. 12273. În baza deciziei d. sub Nr. de mai sus imobilele de sub N-rii de ord. A+4 8— O. 11 - 15, se abnotează în foaia a. f. Nr. 1464 în baza încorporării în favoarea proprietarului de până acum, adică în favoarea Statului rom. catolic	
11	Pres. la 6 Aprilie 1932 Nr. 4191. În baza cererii Contenciosului Regional al Statului din Cluj Nr. 1621/1932, se restabilește starea Cărtii Fundare anterioară asupra imobilului de sub Nr. ord. A+1 în favoarea Fondului de Stipendii Regnicolar R. C. (Convictul din Cluj)	
C.	Foaia de sarcici liberă	

Nr. jurn. 2104—1932.

Din partea biroului c. f. se certifică că această copie *parțială* în extras consumă întru toate cu pozițiile A, B, cerute în copie, din coala c. f. originală în vigoare.

Pentru folosință oficială, scutită de timbru.

Urbană, Cluj, la 29 Decembrie 1932.

GH. STAN,
conducătorul c. f.

FOAIE DE AVERE

Országos R. C. Ösztöndíj alap (Kolozsvári Seminarium).
(Fondul de Burse regnicolar R. C. (Seminarul clujan)).

Nr. ord.	Nr. top.		Teritor		Notă
			juc.	stj.	
1	112	Emeletes kőház 10(87) sz. Belső Torda utcában udvarral 32 lakrész. (Casă de piatră cu etaj, Nr. 10(87) în strada interioară a Turzii, cu curte, 32 încăperi)	—	1320	
2-35	—	Poziții cari nu s'au cerut în copie	—	—	
B.					
FOAIE DE PROPRIETATE					
1-2		Poziții cari nu s'au cerut în copie.			
8		Érk. 1898 Julius 14 én 6605 sz. a. Jelen számú kérvény alapján az Á. lapon tévesen bejegyzet Országos r. k. ösztöndíj alap ezim helyett: Erdélyi Rom. kat. Status ösztöndíj alapja kiigazítás utján bejegyeztetik. (Prezentat la 14 Iulie 1898, N. 6605. În baza prezentei cereri, în locul Fondului regnicolar de burse r. c. greșit introdus în coala A.: se notează prin rectificare: Fondul de burse al Statului rom. cat. ardelean.)			Restabilit R.228
4-221		Poziții cari nu s'au cerut în copie.			
228		Pres. 6. Aprilie 1932 No. 4191. În baza cererei Contenciosului Regional al Statului din Cluj No. 1621/1932, se restabilește starea cărții funduare anterioare asupra imobilelor de sub No. de ord. A+1.4—35 proprietatea de sub B 3. a Fondului de burse al Statului rom. cat. ardelean, — în favoarea Fondului Regnicolar R. C. de Stipendii — (Seminariul din Cluj)			
C. Foia de sarcini nu s'a cerut în copie.					

Nr. jurn. 2104—1932.

Din partea biroului c. f. se certifică că această copie parțială în extras consună întru toate cu pozițiile A, B, cerute în copie, din coala c. f. originală în vigoare.

Pentru folosință oficioasă, scutit de timbru.

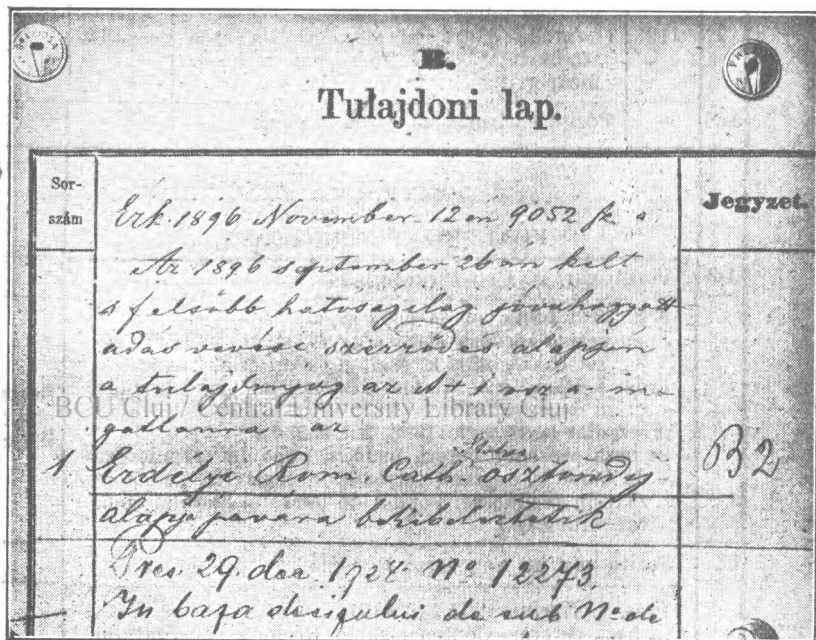
Urbană, Cluj, la 29 Decembrie 1932.

GH. STAN,
conducătorul c. f.

CVI

Dovezi despre manoperele frauduloase prin cari Statul catolic a ajuns proprietar al bunurilor publice, restituite la 1932, de Justiția română, în vechea lor situație legală.

I.

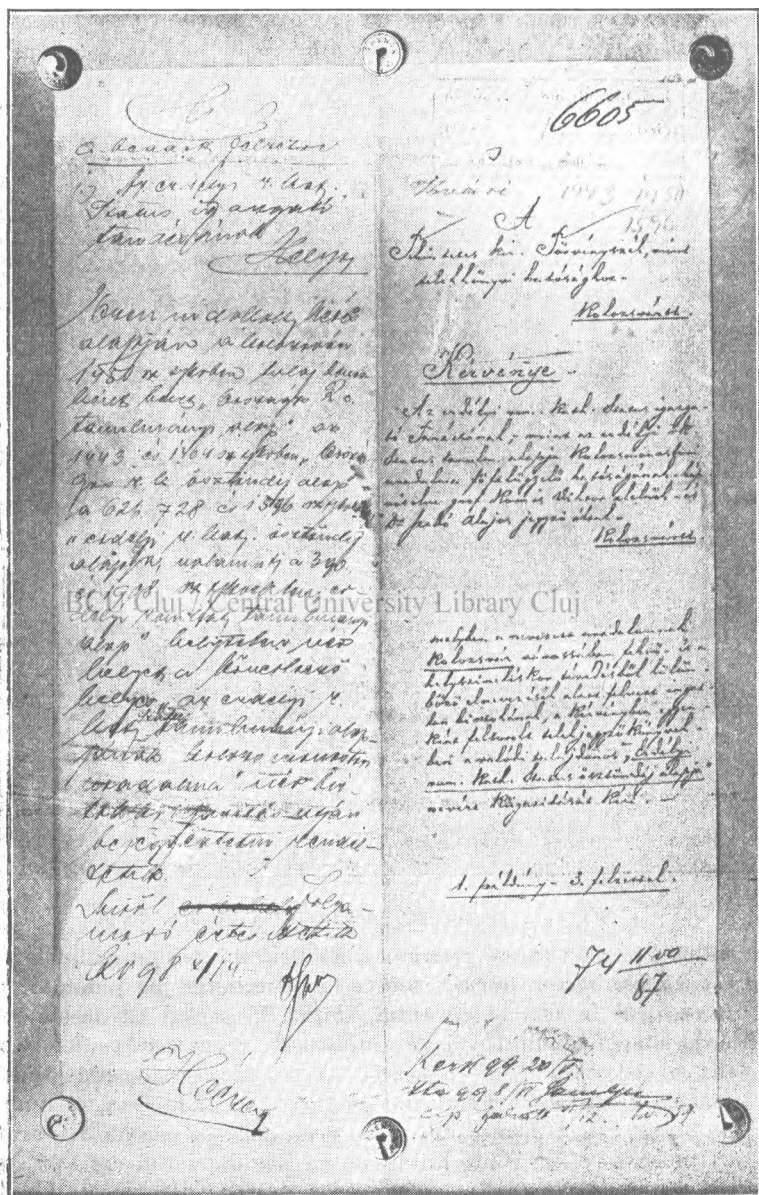

Fotografia contei Nr. 626 a cărții funduare din Cluj.

Imobilele cuprinse în această coală fuseseră puse pe numele Fondului de burse rom.-cat. ardelean, care era un fond public, — întocmai ca și cel similar din Ungaria, care era administrat de Statul ungar. Prin mijloace neavuabile, conducătorii Statului Catolic au încercat să facă, printr'o simplă intercalare, din Statul catolic proprietarul Fondului respectiv și deci al bunurilor lui.

Intercalarea cuvântului *Status* se poate vedea în rândul de sub Nr. 1.

După ce funcționarii cărților funduare, de teama să nu fie prinși, au refuzat să mai opereze cu simple intercalări în favo-
rul Statusului catolic, conducătorii acestuia au cerut Tribuna-

Facsimilul deciziei Nr. 6685 din 14 Oct. 1898, din care se vede dubla fraudă, cu ajutorul căreia Statul catolic a pus stăpânire pe bunurile Statului ungar.

CVII

Apelul Statului Catolic la Tribunalul Cluj în contra rectificărilor făcute la Cartea funduară în favorul Statului român...

ONORATĂ JUDECĂTORIE URBANĂ, CA

INSTANȚA DE CARTE FUNDUARĂ!

Incheierea Nr. 3676—1932 c. f. din 30 Martie 1932, a Judecătoriei Cluj Urbane scoțând cărțile funduare, este în întregime justificată pentru Statul romano-catolic din Ardeal și ca pentru proprietarul fundațiunii de burse a Statusului romano-catolic din Ardeal, care fundațiune o reprezintă în mod legal Consiliul Direcțional al Statusului romano-catolic din Ardeal în frunte cu episcopul de totdeauna, de aceea în baza art. 142 și în termenul legal prevăzut de art. 143 din Regulamentul de carte funduară prin avocatul nostru justificat cu procura de sub A/. atacăm această încheiere cu prezentul

APEL:

și cu onoare rugăm: Binevoii a înainta acest apel împreună cu întreg dosarul la Onoratul Tribunal al instanță de apel unde rugăm:

Binevoii a scoate din vigoare încheierea cu Nr. 3676—1932 c. f. referitoare la prot. fund. Nr. 1450 din Cluj și a ordona radierea acestei încheieri în cartea funduară.

MOTIVE:

1. Statul romano-catolic din Ardeal, în baza art. 3 din Titlul 1. Partea 1 din Approbatae Constitutiones, ca autonomie legal statuată și constituită a bisericii recepte romano-catolice ardelenice, este proprietar de plin drept a fundațiunilor sale bisericesti și a imobilelor acelora de orice fel. (Autonomia bisericească a fost confirmată mai târziu prin art. 14 a legii XLIII din anul 1868 prin art. 6 a legii XLIII din anul 1895, prin art. 22 a Constituțiunei Române și în fine prin legea pentru Regimul General al Cultelor).

Ca proprietar este îndreptățit a face toate dispozițiunile care rezultă din dreptul de proprietate și astfel indicarea corectă a denumirii (titulaturii) fondurilor și fundațiunilor sale bisericesti este nu numai dreptul său, ci este totodată și obligațiunea sa.

Atunci când în anii 1870 și următorii s'au efectuat operațiunile generale de întocmire a cărților funduare și când con-

form Regulamentului de carte funduară sau făcut primele localizări, fondurile și fundațiunile bisericești romano-catolice proprietatea Statusului romano-catolic și administrate de acesta au fost indicate în primele cărți funduare sub denumiri (îngitulări) de proprietate deosebite și anume din lipsa de atențiune necesară și din cauza desorientării, necunoașterii chestiunilor de carte funduară a organelor declarante, denumirea exactă juridică a fondurilor și fundațiunilor a fost indicată în mod greșit.

În această situațiune de carte funduară înscrisă cu ocaziunea primei localizări, nu s'a produs schimbarea până în anul 1898, când legile și ordonanțele legale, date în privința comasărilor generale, a regulamentării posesiunii, a transformării funduare și a rectificării de carte funduară au atras atenția conducătorilor Statusului romano-catolic din Ardeal în urma examinării cărților sale funduare, că înscrierile efectuate cu ocaziunea localizării originale nu s'au făcut cu acea precizie care este prevăzută de art. 52 a Regulamentului cărților funduare, în deosebi este defectuoasă indicarea precisă a numelui proprietarului.

Tocmai pentru aceasta, ca să se evite și excludă orice îndoială față de persoana proprietarului, Statusul romano-catolic din Ardeal a înaintat cereri la instanțele în drept de carte funduară, în cari a cerut în calitate de proprietar și în calitate de parte de carte funduară, ca numirea (titulatura) de proprietar să se rectifice în cărțile funduare corespunzător și în conformitate cu adevărata situațiune juridică, fără ca prin aceasta în mod firesc. să se fi produs vreo schimbare fie în proprietar, fie în proprietate sau în dreptul de proprietate.

O astfel de rectificare a cărții funduare este admisibilă pe baza cererei proprietarului de carte funduară și din acest motiv instanța de carte funduară a ordonat rectificarea cerută. Astfel în prot. fund. N. 1450 din Cluj, s'a efectuat rectificarea cărții funduare cu deciziunea Nr. 6605—1898 c. f.

Această deciziune a fost înmanuată în mod reglementar Statusului romano-catolic din Ardeal ca parte exclusiv interesată în cartea funduară și contra acestei deciziuni nu s'a înaintat din partea nimănui remediu de drept. Art. 138 din Regulamentul de carte funduară indică precis pe acela, cărora trebuie să li se înmanueze orice fel de deciziune a instanței de carte funduară. Acestei îndatoriri legale a și satisfăcut instanța de carte funduară. Instanța c. f. nici nu a fost obligată, nici prin lege, să avizeze prin deciziune. nici Ministerul și nici Direcțiunea fundațiunilor publice, fiindcă nici Ministerul și nici

Direcțiunea nu sunt parte de carte funduară, dar și de altfel, din legile și ordonanțele legale era cunoscut și de către instanțele judiciare, că Statusul romano-catolic din Ardeal, este nu numai proprietarul exclusiv al fondurilor și imobilelor bisericești dar singur și exclusiv este reprezentantul legal autorizat.

Osebit menționăm că nici odată, din partea nimănui și astfel nici din partea Statului, nu ni s'a contestat dreptul nostru de proprietate și neodată, nimeni nu ne-a făcut proces de proprietate, radiere sau posesiune.

II. „Ministerul Instrucțiunii și al Cultelor cu ordinul Nr. 21372—1932, în baza opiniunii Contenciosului Regional al Statului a dispus, ca Contenciosul să atace rectificarea de carte funduară cerută de Statusul romano-catolic din Ardeal, și ordonată de instanța de carte funduară sub Nr. 6605—7898 c. f. și să ceară restabilirea în starea anterioară, cu adăugirea, că fondul restabilit în starea originală „*il administrează organele Statului Român*“.

În urma acestei cereri Judecătoria urbană Cluj, secția cărții funduare cu încheierea Nr. 3676—1932 c. f. pe cale scurtă, — deci fără audierea părții interesate de carte funduară, a ordonat ca întabularea efectuată asupra imobilelor înscrise în prot. c. f. Nr. 1450 din Cluj, A + 1—3 și nrii top. 53, 108/1, 1825/1, 1825/2, și 1826, (biserica romano-catolică și liceum) sub poziția B 1, în favorul „Erdélyi rom. kath. Státus Ösztöndíjalapja“ (Fondul de burse al Statusului romano-catolic din Ardeal) să se restabilească în starea anterioară în favorul „Fondul regnicolar de studii r. c.“ *administrat de organele Statului Român* cu titlul de rectificare (art. 168 al Reg. c. f.).

Prin urmare secția cărții funduare a Judecătoriei urbane Cluj, deciziunea dată pe cale scurtă și-o întemeiază pe art 168 din Regulamentul de carte funduară.

Această deciziune și emiterea unei astfel de deciziuni este în totul *contrară legii*.

III. Instanța de carte funduară a procedat în mod ilegal, fiindcă nu a ținut seamă de art. 119 din Regul. cărții funduare, care indică pe acela care este îndreptățit să ceară schimbarea drepturilor din registrele publice, și că prin urmare Contenciosul nu este îndreptățit a cere schimbarea drepturilor simpiamente pe cale de carte funduară, ci poate proceda numai pe calea dreptului comun.

Instanța c. f. nu a luat în considerare dispozițiunile rigurose definite ale art. 67, 81, 82, 83, 84, 85 din Regul. de carte funduară și a dat deciziunea cu violarea acestor texte de lege care deciziune și pentru acest motiv este în totul ilegală. A desconsi-

derat cu totul obligațiunea prevăzută de art. 127 din Regul. de carte funduară.

IV. Este ilegală deciziunea instanței de carte funduară atăcată, fiindcă:

a) în baza art. 168 din Regul. de carte funduară înșirând toate cazurile, rectificarea în afară de proces poate avea loc numai atunci:

1. dacă deciziunea este în contradicție cu conținutul cererii sau actului,

2. dacă înscrierea se ordonă sau s'a efectuat în contra unei alte persoane, pe un alt imobil sau în favorul altei persoane, decât contra acelei persoane, asupra acelui imobil sau în favorul cui s'a cerut respective s'a ordonat,

3. dacă s'a efectuat, nu înscrierea care a fost ordonată, ci din eroare altă înscriere,

4. dacă deciziunea în privința dreptului ce urmează a se înscrie este contrară conținutului cererii,

5. dacă înscrierea în privința dreptului ce urmează a se înscrie este contrară conținutului deciziunii,

6. dacă în locul prenotațiunei ordonate s'a efectuat intabulare sau notațiune sau dacă în locul intabulării s'a efectuat prenotațiune sau notațiune,

7. dacă în locul notațiunei cerute s'a ordonat intabulare sau prenotare, sau dacă în locul notațiunei ordonate s'a efectuat intabulare sau prenotare, în fine

8. dacă din **corpul de avere grevat** s'a transcris o parcelă în alt prot. fund. fără transcrierea sarcinei din trecere cu vedere.

Instanța de carte funduară, în baza acestui art. 168, atunci când atrăgându-i atenția sau din partea directorului de carte funduară în scris sau verbal, sau dacă atrăgându-se atenția prin cererea *părții interesate* de carte funduară, se convinge despre înscrierea greșită, poate ordona și pe cale scurtă rectificarea acestei erori. Și numai **rectificarea erorii** o poate ordona, dar nu radierea întregii decizii anterioare, și pe *cale scurtă* nu poate fi ordonată rectificare atunci, când decizia de ordonare a înscrierii a fost înmanuată deja părților. În astfel de **cazuri numai după audierea părții interesate** de carte funduară poate fi ordonată rectificare.

Adecă instanța de carte funduară din Cluj, a procedat în mod ilegal, când la cererea unei părți, care nu are drept de carte funduară și **fără audierea părții** în drept de carte funduară a dat în baza art. 168 deciziune și o astfel de deciziune care în baza art. 168 nu se poate da.

b) Instanța de carte funduară nu poate aplica art. 168 din Regulamentul de carte funduară și din motivul că deciziunea No. 6605—1898 c. f. nu poate fi schimbată cu titlul de rectificare, adică pe baza art. 168. Ori rectificarea este coregerea unor

erori parțiale, dar nu are acel sens juridic, ca Instanța de carte funduară prin aceasta să scoată din vigoare pe cale scurtă fără știrea și consimțământul părții de carte funduară decizia meritorie dată anterior, inmanuată definitiv. La aceasta, instanța de Carte funduară, conform Regulamentului de carte funduară nu are dreptul. Cererea introdusă de Contencios, deci cel mult putea fi considerată ca apel contra deciziunii Nr. 6605—1898 c. f. și putea fi înaintată la Instanța II cu toate că este fără îndoială, că nici astfel de apel nu poate înainta o parte care nu are drept de carte funduară și nu în termen legal.

c) În fine cea mai gravă violare de lege a săvârșit-o instanța de carte funduară atunci, când în deciziunea sa Nr. 3676—1932 c. f. a ordonat pe cale scurtă nu numai restituirea în starea originală, ci totodată a indicat și evidențiat în cartea funduară ca administrator al fondului proprietar Statul Român, adică în esență a indicat proprietar nou de carte funduară fără ca, pentru aceasta să fie înaintat un act în forma și conținutul prevăzut și definit de Regulamentul de carte funduară, deci fără ca pentru efectuarea unei astfel de înscrieri în cartea funduară să fi fost justificat și din punct de vedere formal titlul de drept.

Este absolut contrar legii și contrar ordinii de drept actuale ca astfel fără nici un titlu de drept și cu violarea dreptului formal riguros prevăzut în Regulamentul de carte funduară să se poată câștiga proprietate de carte funduară. Fiindcă este fără îndoială că atunci, când ca administrator al fostului proprietar se indică în cartea funduară Statul Român, prin aceasta se manifestă reprezentarea legală asupra fondurilor și prin aceasta dreptul de dispunere (înstrăinare, grevare, etc.). Deși înscrierea în cartea funduară în sine numai, nici așa nu acordă proprietatea faptică și nici posesiunea, este fără îndoială că și astfel constituie cea mai gravă violare de drept și produce situațiuni absolut ilegale, răsturnarea totală a ordinii noastre de drept a proprietății particulare și nesiguranta completă a dreptului de proprietate. Statul Român nu poate dobândi proprietăți pe titlu de simplă rectificare de eroare, fiindcă aceasta nu constituie titlu de drept la dobândirea proprietății și Statul nu poate proceda pe cale ilegală, fiindcă în primul rând tocmai Statul este păzitorul legilor.

d) Ne referim și la violarea dreptului asigurat în art. 1472 din codul austr., conform căruia există în favorul Statușului romano-catolic din Ardeal, usucapiune de carte funduară (mai

mult de 60 ani dela prima înființare a cărților funduare și 34 ani dela înscrierea din anul 1898) și astfel nici din partea Statului nu se poate ataca.

e) Contenciosul se referă la legile Cultelor, conform cărora fundațiunilor bisericești și chiar însăși biserica atât în baza legii maghiare vechi, cât și în baza legii cultelor azi în vigoare, stau sub dreptul supremului control al Statului. Aceasta este perfect adevărat, dar aceasta dă dreptul Ministerului Cultelor și respective Statului ca, în baza dreptului de control, să exercite controlul necesar asupra singuraticelor fonduri bisericești, împreună cu biserica interesată, dar nu dă drept Statului, ca pe tătul dreptului de supraveghere să-și poată întabula în cartea funduară în favorul său administrația unor fonduri sau fundațiuni bisericești, dreptul de a dispune. A dobândi pe această cale drept de carte funduară asupra tuturor bunurilor bisericești, ar fi egal cu secularizarea, la care însă în dreptul țării noastre nu există bază legală.

Cu luarea în considerare a tuturor acestor motive, este în totul justă cererea noastră ca deciziunea Nr. 3676—1932 c. f. să fie scoasă din vigoare și ordonată radiarea aceleia.

Cu stimă:

Statusul romano-catolic din Ardeal repr. prin Consiliul Direcțional al Statusului romano-catolic din Ardeal și ca reprezentant legal al fondului de burse a Statusului romano-catolic ardelean cu sediul în Cluj, Str. Iuliu Maniu Nr. 5 și ca repr. al fostului „Fond regnicolar de studii r. c.”, reprezentat prin advocații DR. L. NAGY și DR. P. REBREANU¹⁾.

CVIII

Condiții privitoare la lichidarea Statului Catolic, comunicate, oral și neoficial, reprezentantului mitropoliei rom. cat. de București. Dr. L. Zombori, în Martie 1932, de delegatul guvernului, Onisifor Ghibu.

1. Desființarea Statului catolic, — drept consecință a Concordatului, — și relegarea atribuțiunilor lui canonice și legale, organelor eparhiale existente, enumerate în art. IX. al Concordatului.

¹⁾ Un apel identic s'a înaintat și în contra sentinței Nr. 5165—1932. Ingregistrat la Jud. de Ocol, Cluj, sub Nr. 4852—932.

2. Dacă organele superioare ale Bisericii catolice intenționează să introducă în organele de conducere și de administrație ale eparhiilor catolice din România, în locul sistemului absolutistic, sistemul reprezentativ, cu participarea mirenilor, așa cum este la protestanți și la ortodocși, nu am nimic de obiectat. Dar, o astfel de organizație trebuie să fie unitară, adică să fie obligatoare pentru toate eparhiile catolice din România.

3. Nu admit pentru dieceza rom. cat. de Alba Iulia nici o situație specială, pe care n'ar avea-o și celelalte eparhii rom. cat. din România.

4. În ce privește bunurile deținute până acum de Statul catolic, situația lor va fi rezolvită în conformitate cu diplomele de fundare și cu modalitatea urmată, în cazurile analoge, în Ungaria și în statele succesoare (Austria, Cehoslovacia și Iugoslavia). Bunurile care au fost testate de fondatorii Universității din Cluj, vor fi date acesteia, așa cum s'a dat în Ungaria Universității din Budapesta, cota respectivă din Fondul de studii. Cele care vor fi de natură strict bisericească, se vor da Eparhiei rom. cat. de Alba Iulia, iar cele de natură publică vor fi administrate de Stat, întocmai ca în Ungaria dinainte și de după războiu.

5. Convorbirile cu privire la chestiunile de sub punctele 1-4, înțeleg să aibă loc între delegații Ministerului de Culte și între aceia ai organizațiilor canonice și legale ale Bisericii rom. catolice din România, adică ai Eparhiei de Alba Iulia și ai Mitropoliei de București, cu excluderea categorică a Statului catolic, declarat de guvernul român, prin o serie întreagă de rescripte, ca ilegal, anticanonic și antiromânesc. Delegații ai eparhiei de Alba Iulia nu pot fi conducătorii Statului catolic, cari au fost aleși de Adunarea ilegală dela 19 Noemvrie 1931 sau cari reprezintă vederile acesteia

CIX

Condiții comunicate în mod oficial, președintelui mirean al Statului Catolic, Elefterie Gyárfás, de către ministrul de justiție Dr. Valer Pop, în Februarie 1932¹⁾.

1. Să se fixeze în Statute că Status este organism eparhial *pur consultativ*.

2. Numirea să nu fie „Status“.

¹⁾ Data indicată de dl E. Gyárfás trebuie să fie greșită. În loc de Februarie, trebuie să fie Martie.
(O. G.)

3. *Sediul să nu fie la Cluj, ci în Alba Iulia:*

4. Să se reducă *considerabil* numărul membrilor atât *aa* adunării generale cât și ai consiliului dirigent. În adunarea Statusului dintre mireni să nu fie decât membrii de drept și câte un deputat ales în fiecare district protopopesesc dintre clerici, membrii capitolului și protopopii și încăodată atâtia clerici ca, pe cât posibil, *clericii să fie în majoritate de două treimi sau cel puțin în proporție egală.*

Consiliul dirigent să stea din 6 *membri* (trei clerici, trei mireni) și episcopul ca președinte.

5. *Ca for apelator și de control al întregii administrații* să se institue Consiliul Corpului episcopesc, în care să participe toți episcopii *celor două rituri*, sub președinția arhiepiscopului din București.

6. Din venitele fundațiilor 40% să se dea anual gr. catolicilor sau să se ceezeze pe seama lor unele case din Cluj, sau din alte orașe.

7. Hotărârile privitoare la averi să se înainteze Ministerului de culte *pentru aprobare* din partea guvernului.¹⁾

CX

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Primul contraproiect al Acordului dintre Sf. Seaun și Statul român

stabilit la 2 Aprilie 1932 prin Nunțiul papal A. M. Dolei, ep. G.-C. Majlath și președintele mirean E. Gyárfás.

§ 1. Status Catholic Ardelean este o instituție multiseculară, care s'a înființat în interesul apărării intereselor culturale, școlare și materiale ale eparhiei de rit latin din Ardeal. Este deci instituție eparhială și canonică, conform și canoanelor 1519—1521 ale lui Codex Juris Canonici.

§ 2. Statul Cat., pe care Statul român l-a recunoscut ca personalitate juridică de drept public și în conformitate cu art IX al Concordatului, își va dezvolta toată activitatea sa sub aceeaș inspecție și control, pe care guvernul îl exercită și asupra celorlalte confesiuni religioase. Venitele fundațiilor St.-ului cat. se vor întrebuința în conformitate cu voința donatorilor și citorilor. Din acest punct de vedere președintele St. C. va înainta anual

¹⁾ Traducere după textul unguresc publicat de dl Dr. E. Gyárfás în Nrul de pe Septemvrie al oficiosului *Erdélyi Tudositó*.

procesele verbale ale Adunării generale, bugetul și raportul anual Arhiepiscopului din București, ca mitropolit al eparhiei ardelenale.

§ 3. Dreptul de proprietate a bunurilor St.-ului C. compete Diecezei de rit latin din Ardeal, prin urmare acestea sunt bunuri bisericesti. Administrarea acestor bunuri compete St. Cat. care și în cărțile funduare figurează ca proprietarul acestora, pe cari le administrează prin organul său executiv, Consiliul dirigent. Statul român garantează deci dreptul de proprietate, posesiune și libera administrație, al acestor bunuri, în chipuri și măsura, care a fost situația acestora în timpul ratificării Concordatului (1929).

§ 4. Hotărârile St.-ului Cat. și ale organului său executiv devin jurevalide cu aprobarea episcopului eparhial, în caz de sedisvacanță cu aprobarea vicarului capitular sau a vicarului apostolic, pe lângă cari St. Cat. și consiliul său dirigent îndeplinesc acel cerc de competență consultativ prevăzut de canonul 1520 al C. I. C.

§ 5. St. C. ardelean declaratiile principiare de mai sus le înarticulează în fruntea Statutelor sale, iar guvernul român cu subscrierea acestui Acord aprobă aceste statute, cari în acest scop i-au fost înaintate și va dispune de urgență, să fie publicate cât mai curând în formă de Decret Regal în Monitorul Oficial, conform dispozițiilor din legea cultelor.¹⁾

CXII

Proiect lege privitor la denunțarea Concordatului dintre România și Sf. Scaun, prezintat Parlamentului la 16 Aprilie 1932.

EXPUNERE DE MOTIVE.

I.

La 10 Mai 1927, după tratative cari au durat aproape 7 ani, Guvernul român a încheiat cu Sfântul Scaun dela Roma o Convențiune, — zisă și Concordat, — prin care s'au fixat, pe de o parte situația Bisericii catolice apostolice romane din România, iar pe de alta raportul ei față de Sfântul Scaun și față de Statul român. Această Convențiune a fost ratificată de Camera Deputaților la 29 Mai 1929.

Deși n'au trecut nici 3 ani dela întrarea în vigoare a Convențiunei din chestiune, totuș, timpul a fost suficient pentru ca să ne putem încredința că ea nu este proprie pentru a crea raporturi normale între România și Sfântul Scaun, ci, dimpotrivă,

¹⁾ Trad. după textul unguresc din Erd. Tud., 1. IX, 1932.

ea servește ca substrat al unei acțiuni sistematice, care amenință în mod grav atât interesele de viață ale poporului român, cât și unitatea și siguranța Statului.

Înainte de toate, trebuie să stabilim că Convențiunea cu Sf. Scaun s'a încheiat într-o vreme, când acesta avea o altă situație internațională, decât cea de astăzi. La 1927, Sfântul Scaun nu era o putere și un Stat cu o suveranitate propriu zisă în domeniul internațional. Abia prin Tratatul dela Lateran, încheiat la 11 Februarie 1929, el a fost constituit ca o putere în înțelesul adevărat al cuvântului, sub numele de *Cetatea Vaticanului*. În baza acestui Tratat, Sfântul Scaun se prezintă într-o formă internațională cu totul deosebită de aceea pe care o avea în momentul, când România a încheiat cu el Convențiunea din chestiune, și această formă nouă îi dă un alt prestigiu, o altă forță și un alt rol internațional, decât cele pe care se întemeia Convențiunea noastră. Prin Tratatul dela Lateran, Cetatea Vaticanului dispune de un teritoriu propriu, ca ori care alt Stat, iar Papa a dobândit atributul și calitatea de Suveran, ca ori și care alt Cap de Stat monarhic, ceea ce, evident, schimbă într-o măsură esențială situația internațională a noii alcătuirii. În astfel de condițiuni, Convențiunea încheiată între România și Sfântul Scaun dela 1927, nu poate fi socotită ca o Convenție între România și *Cetatea Vaticanului*, fără ca ea să fie supusă cel puțin unei revizuirii generale și prezentată din nou spre ratificare Corpurilor Leguitoare.

Trebuie să mai semnalăm ca completare, că Tratatul dela Lateran n'a fost înregistrat nici la Secretariatul Societății Națiunilor, după cum cere art. 18 din Pactul acestei societăți, din care face parte și România.

II.

De altfel, însăși natura de drept a Convențiunei noastre cu Sfântul Scaun nu este pe deplin lămurită și stabilită? Ea este socotită când ca Convențiune, când ca Concordat. În organul oficial al Sfântului Scaun (*Acta Apostolicae Sedis*) din 15 Iulie 1929, actul din chestiune este numit „*Sollemnis Conventio*”; în cât privește ediția oficială românească a lui, în Monitorul Oficial român No. 72 din 1929, ea nu poartă nici un fel de titlu.

În preambulul Convenției se fixează, printre altele, că: „Sancțiunea Sa Pius al XI-lea.. și Majestatea Sa Regele Ferdinand I. al României *au convenit* asupra următoarelor dispoziții...”

Dacă comparăm formula aceasta cu cea din Concordatul încheiat între Sf. Scaun și Regatul Italiei, la 1929, observăm imediat deosebirea esențială dintre ele. În preambulul actului italian.

se spune expres că: „Sanctitatea Sa, *Suveranul* Pontifice Pius al XI-lea și Majestatea Sa Victor Emanuel al III-lea, Regele Italiei au hotărât să facă un *Concordat*, care să reglementeze situația *Religiei și a Bisericii în Italia*“.

Din faptul că art. 21 al „Concordatului“ nostru prevede că anumite bunuri bisericesti „vor forma obiectul unei Convențiuni speciale“, putem deduce că, ceea ce numim de obicei Concordatul român, nu este decât o Convenție generală. Aceasta o întărește faptul că în scrisoarea adresată, la 22 Octombrie 1928, sub No. 5310, de către Nunțiul Papal, Ministerului nostru de Externe, — scrisoare care, conform formulei oficiale, „integrează Convențiunea“ — Nunțiul vorbește din parte-l, deasemenea exclusiv de „Convenție“, nu de „Concordat“.

III.

Dar chiar dacă am admite că pretinsul nostru Concordat nu este o simplă Convenție, ci un Concordat veritabil, și în acel caz chestiunea Concordatului din punct de vedere al *naturei sale de drept*, rămâne deschisă. Căci ce este, din punct de vedere internațional, un Concordat? Teoreticienii acestui Drept nu sunt de acord cu privire la faptul dacă Concordatul trebuie clasificat printre *tratatele* internaționale sau nu. — După unii, Concordatele nu au natura juridică a Tratatelor internaționale; ele sunt acte de suveranitate internă a Statului. După alții (ca Heffter, Pradier-Fodéré, Fauchille, Méringnae, Le Fur) ele sunt tratate, acte bilaterale, dar de o natură cu totul specială, ca și obiectul pe care-l urmăresc Convențiunile. Fauchille face următoarea distincție între Concordate și între Tratatete internaționale propriu zise: „Tratatetele nu trebuie să dispară deodată cu guvernele cari le-au semnat. Concordatele dimpotrivă, pot înceta să mai existe, când Guvernul țării care le-a semnat a trecut prin schimbări importante. Clauza *rebus sic stantibus* li se poate aplica Concordatelor mai mult ca oricăror altor tratate... În realitate, spre deosebire de Tratatetele ordinare, Concordatele sunt convențiuni făcute mai mult între Guverne, de cât între State“.¹⁾

În temeiul acestor considerații, se poate afirma că România nu are cu Sfântul Scaun un Concordat propriu zis, care ar reglementa în toată puterea cuvântului situația Bisericii catolice din România, cum este cazul cu Concordatul Italian, ci numai o Convenție generală, de o natură apropiată de cea încheiată între Sfântul Scaun și Cehoslovacia, sub numirea de *Mo-*

¹⁾ *G. Sofronie: Tratatul dela Lateran și Statul internațional al Papalității, Oradea, 1931, pag. 54.*

modus vivendi, și că, drept consecință, revenirea asupra ei este mult mai ușoară, în cazul că motive serioase de ordin politic intern ar reclama o astfel de revenire.

IV.

Motive pentru o revenire asupra Convenției există destule. Reținem pe cele mai importante dintre acestea:

Concordatul nu recunoaște Statul român în actualele lui granițe și anume, *el nu recunoaște unirea Basarabiei cu România*. Câtă vreme prin art. II se prevăd măsuri pentru Biserica catolică din vechiul Regat, din Transilvania și din Bucovina, despre Basarabia nu se face nici o amintire; credincioșii catolici din această provincie, cu o situație internațională încă destul de șubredă, sunt suspendați în aer; Concordatul nu-i înglobează la dieceza de Iași, cum a făcut-o expres cu cei din Bucovina.

Această caracteristică lacună a Concordatului, fie că am socoti-o întâmplătoare, fie că am considera-o ca intenționată, constituie o gravă știrbire a suveranității Statului român și contribuie la slăbirea situației lui internaționale.

V.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Concordatul este în flagrantă contradicție cu Constituția României. Conform art. 22 din Constituție, „Biserica creștină ortodoxă și cea greco-catolică sunt biserici românești” și „Biserica greco-catolică are întâietate față de celelalte culte”. Consecvent cu aceste dispoziții ale Constituției, Legea Cultelor consideră „cultul român greco-catolic (unit)” la locul prim între „cultele istorice”. Cu toate acestea, Concordatul nu prevede nimic din ceea ce stabilește Constituția și Legea Cultelor: nici că Biserica unită e Biserica românească, nici că are întâietate față de celelalte culte, nici că este unită; dimpotrivă, el înglobează această Biserică românească, alături de ritul latin și armean, în cadrele „Religiei catolice apostolice romane”. Cu alte cuvinte: din religia românească a Constituției, Concordatul a făcut religie romană...

Având în vedere că Legea cultelor este ulterioară Concordatului, urmează că prevederile ei trebuie să fie hotărâtoare. În consecință, Biserica greco-catolică trebuie socotită ca „Biserica unită” și anume în înțelesul pe care l-au stabilit declarațiile făcute în Corpurile Legiuitoare de către reprezentanții ei și ai Statului român. În privința aceasta, reținem următoarele declarații ale piscopatului greco-catolic și ale Ministrului Cultelor. La învinuirea adusă de mitropolitul ortodox al Ardealului că uniții

ar fi părăsit legea strămoșească ortodoxă, s'au produs următoarele declarațiuni:

Episcopul greco-catolic Valeriu Tr. Frențiu dela Oradea: Și, noi suntem ortodocși!

Ministrul Cultelor, Al. Lapadatu: Preasfințitul Episcop al Orăzii a zis că și Dlor sunt ortodocși.

Episcopul Frențiu: Suntem ortodocși uniți cu Roma!

Ministrul Cultelor, Al. Lapadatu: Aceasta este formula exactă: ortodocși uniți cu Biserica din Roma.¹⁾

Intr'o altă ședință a Senatului, episcopul Frențiu a pus în mod deschis chestiunea necesității unirii celor două Biserici românești între olăită: „Unirea credinții tuturor Românilor — zicea P. S. Frențiu, — o dorim și noi. Cred că ar fi bine să ne adunăm într'un Sinod comun, și acolo, cu istoria și cu evanghelia în mână, în dragostea frățească a lui Christos, să facem o *Biserică românească*, care să ne asigure că vom fi părtași ai tuturor *dăruirilor cari le-a dat Mântuitorul nostru* pe cruce. Noi nu suntem de vină că acel Sinod nu s'a ținut“²⁾

Tot atunci, Episcopul *Dr. Iuliu Hossu* dela Gherla a spus: „Și eu am făcut de aici propunerea ce s'a făcut din partea P. S. Frențiu: *Pentru ce nu ne adunăm într'un Congres*, ca să căutăm căile cari să ne unească? Nu sunt două Biserici în lume, cari să fie atât de apropiate. Nu suntem noi în stare să aflăm o cale de apropiere între noi? Domnilor, este un curent în întreaga lume de apropierea popoarelor prin Biserică, de apropierea Bisericilor. Două sute de prelați anglicani s'au putut aduna, prin delegații lor, în reședința Primatului Cardinal Mercier din Belgia, și noi nu ne putem aduna la un sfat?“ —

Această mare și imperioasă problemă, a restabilirii unității religioase a tuturor Românilor, Concordatul a făcut-o imposibilă, — ceea ce constituie o nemăsurată pagubă pentru neamul românesc și pentru întreaga creștinătate.

VI.

Formula de jurământ a episcopilor catolici, stabilită de Concordatul român, le permite acestora să saboteze, pur și simplu, România și să lucreze pentru scopuri ascunse, dușmănoase acesteia. Iată textul jurământului cuprins în art. VI al

¹⁾ Desbaterile Senatului dela 227 Martie 1928.

²⁾ Desbaterile Senatului, 20 Martie 1928.

Concordatului nostru, față cu jurământul din art. 20 al Concordatului iatlian:

Concordatul român:

Art. VI. „Înaintea lui Dumnezeu și pe Sfintele Evanghelii, jur și promit credință M. S. Regelui României, precum și succesorilor săi și, precum se cuvine unui episcop, a respecta și a face să se respecte de către supușii mei, împreună cu credința către Rege, Constituția și Legile țării. Pe lângă aceasta, nu voi înțeprinde nimic, care să fie de natură a aduce atingere ordinii publice sau integrității Statului.

Concordatul italian:

Art. 20. „Înaintea lui Dumnezeu și pe sfintele Evanghelii, jur și promit cum se cuvine unui episcop, credință Statului italian. Jur și promit de a respecta și de a face să fie respectat de către clerul meu, Regele și Guvernul, stabilit după legile constituționale ale Statului.

Jur și promit, că nu voi participa la nici o înțelegere și nu voi asista la nici o reuniune, care ar putea să aducă daună Statului italian și ordinii publice și că nu voi permite nici clerului meu o asemenea participare. Îngrijat de binele și de interesele Statului italian, voi căuta să evit orice pagubă, care l-ar putea amenința“.

După cum vedem, în jurământul românesc nu găsim nici un singur cuvânt despre Statul român, în timp ce în textul italian găsim de trei ori amintit Statul italian. — Dată fiind rezervația mentală, obișnuită foarte des la clerul catolic, membrii acestuia, când jură pe Rege, pe Stat și pe Constituție, se pot gândi, în deplină libertate, la Regele și la Statul ungar, — așa că, în special, jurământul episcopilor maghiari impus de Concordatul românesc, nu are nici o valoare. Că jurământul românesc a fost fixat cu gânduri ostile României, despre acesta avem dovadă în faptul, că s'a omis din el următorul alineat, foarte important, pe care îl găsim aproape în toate Concordatele postbelice: „Jur, asemenea, și promit, că nu voi avea nici o legătură și nu voi fi părtaș nici unui plan care ar putea să tulbure liniștea publică și nu voi avea nici o legătură suspectă, nici în granițele țării, nici în afară de ele și, dacă voi ști de vre-o primejdie publică, nu voi întârzia a o descoperi“. — Acest alineat se găsea în Proiectul Goga, dela 1921, al Concordatului.

— proiect primit de Sfântul Scaun, — și numai uneltirile ulterioare au făcut ca el să fie șters, spre a lăsa astfel Libertate deplină în vederea lupei pentru desmembrarea României.

VII.

O dispoziție asemănătoare întâlnim și cu privire la *rugăciunile pentru Rege*. Concordatul prevede o rugăciune „*pentru Rege*”, — sub care catolicii unguri pot înțelege pe Regele *ungar*. — Concordatul italian prescrie în mod clar, rugăciuni pentru prosperitatea Regelui *Italiei* și a *Statului italian*.

Concordatul român:

Art. 7. „Formule rugăciunilor pentru Suveran: „*Domine, salvum fac Regem*”, se va cânta conform normelor liturgice”.

Concordatul italian:

Art. 12. „Duminecile și la sărbătorile legale, în Bisericiile capitulare, preotul oficial va cânta după regulile liturgice, o rugăciune pentru prosperitatea Regelui *Italiei* și a *Statului italian*”.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

VIII.

Cu toate asigurările date în cursul tratativilor de către reprezentanții Sfântului Scaun, Concordatul a lăsat, în mod intenționat, deschisă chestiunea *patronatului suprem al Regelui României*, prin ceea ce s'a adus un prejudiciu deosebit de grav și prestigiul Regelui și intereselor Statului.

IX.

Concordatul nu prevede nimic cu privire la *datoria clerului catolic față de limba Statului*. Evident, din moment ce nu i se cere nici măcar printr'un singur cuvânt, credință față de Statul român, o astfel de obligațiune față de *limba română*, — pe care catolicii unguri și azi o numesc „*valahă*”, — se găsește și mai puțin. În acelaș timp în Concordatul italian se prevăd următoarele măsuri:

Art 22. — „*Titularii diecezelor și ai parohiilor trebuie să vorbească limba italiană. În caz de nevoie vor trebui să le fie adăugați coadjutori cari în afară de limba italiană să înțeleagă și să vorbească și dialectul local, pentru a putea da ajutor religios în limba credincioșilor și după regulile Bisericii.*

Publicațiunile făcute de Sfântul Scaun pot fi făcute în orice-

limbă. Acele ale episcopilor vor fi făcute în limba italiana sau latină, dar alături de textul italian, autoritatea ecleastică poate să adauge traducerea în alte limbi“.

În Transilvania, clerul catolic sfidează, direct, limba statului. Astfel, de ex. în Orariul oficial al Seminarului romano-catolic din Humedoara, limba română este numită: *Lingua valacha*, iar conducătorii Bisericii catolice se prezintă și astăzi, după 13 ani de la unirea Transilvaniei cu România, în fața autorităților de stat, declarând că nu știu românește.

X.

O dispoziție deadreptul catastrofală se cuprinde în art. 4 al Concordatului, cu privire la *contactul catolicilor din România cu Sfântul Scaun*.

Pe vremea vechei Ungarii, legile țării opreau contactul persoanelor singurate cu Roma, sub pedeapsa pierderii averii. Astăzi România lasă contactul direct și *absolut liber*, nu numai în chestiuni spirituale, ci și în orice afaceri bisericești, pe seama tuturor fiilor Bisericii catolice, clerici și mireni.

Concordatul italian nu prevede o astfel de libertate absolută; el admite, ce-i drept, comunicarea liberă (nu absolut liberă) a Sfântului Scaun cu *toată lumea catolică*, dar nu și comunicarea catolicilor din Italia, cu Sfântul Scaun. Se prevede, doar, comunicarea liberă, și exclusiv în chestiuni care se referă la ministerul pastoral, numai între episcop, cler și credincioși.

Concordatul românesc:

Art. 4. „Comunicația *directă* a episcopilor, a clerului și a poporului cu Sfântul Scaun și *invers*, în materie spirituală și în *afaceri bisericești*, va fi *absolut liberă*“.

Concordatul italian:

Art. 2. „Sf. Scaun comunică și corespunde *liber* cu episcopi, clerul și cu *toată lumea catolică*, fără vreun amestec al Guvernului italian. Deasemenea în tot ce privește *ministerul pastoral*, episcopi comunică și corespunde *liber* cu clerul lor și cu toți credincioșii“.

Italia, deci, nu tolerează ca cetățenii ei să graviteze spre șeful unui stat străin, cu care să poată avea contact direct, fără nici o restricție, România în schimb, lasă toate porțile deschise spre Roma, tuturor cetățenilor ei catolici, care, după cum se va vedea din documentele înșirate mai jos, nu caută la Sfântul

Scaun un sprijin religios, ci o pârghie pentru acțiunea lor politică îndreptată împotriva stării de drept actuale a României.

Iată câteva documente, din care se poate constata cum politicienii maghiari din Transilvania, sub masca confesiunii catolice, și apărăți de libertatea *absolută*, pe care li-o asigură Concordatul, au acces liber la Sf. Scaun în chestiuni politice și cum acesta colaborează cu ei într'un sens care este, mai presus de orice îndoială, antiromânesc.

a) *Vicepreședintele Partidului maghiar și al Asociației maghiarilor din România pentru Societatea Națiunilor, dl Dr. Elemér Gyárfás*, într'o discuție publică cu politicianul maghiar, G. Pál, ne dă următoarele relațiuni despre demersurile D-sale pe lângă Sf. Scaun la chestiuni publice maghiare: Pentru soluționarea problemei școlilor catolice maghiare din Transilvania, — școli care, de drept, sunt ale Statului român, și care au fost pur și simplu uzurpate de la acesta de către o organizație pretinsă catolică din Transilvania, — „avem, — zice dl Gyárfás, — cea mai mare nevoie de sprijinul binevoitor al Sf. Scaun. Pentru obținerea acestuia, trebuie să-l informăm despre situația noastră pe Sfântul Scaun, fără întrerupere și în mod convingător. Astăzi nu se poate încă aprecia însemnătatea extraordinară a hotărârii aduse anul trecut (1927) de Congresul Reuniunii catolice ținut la Șimleul Ciucului, prin care punctul de vedere relativ la Concordat, a fost înfățișat Sfântului Scaun de către o delegație compusă nu numai din membrii episcopatului, ci și de mireni însărcinați să sprijinească episcopatul. Delegația și-a împlinit misiunea și a informat și s'a informat temeinic asupra situației. — Pot să liniștesc pe dl Pál, că *am spus tot ce am propovăduit aici, și încă mai mult și mai substanțial*. Materialul tratativelor duse, astăzi încă nu poate fi dat la iveală, dar în baza experiențelor personale câștigate la Roma, putem rezuma în următoarele situația și problemele care ne revin nouă:

1. Din mai multe părți se depun stăruințe neconținute, în sensul ca să informeze pe Sfântul Scaun în chip necoresct despre situația catolicilor din Ardeal, să prezinte pe conducătorii noștri în culori nefavorabile și să-i acuze de șovinism preocupat

2. *În cercurile conducătoare ale Vaticanului*, informațiunile inspirate de sentimente strict bisericești și prezentate în deplin acord cu arhiepiscopii noștri, informațiuni pe care, în urma naturii lucrului, conducătorii noștri mireni sunt în măsură de a le prezenta mai liber și mai hotărât — sunt ascultate bucuroși și luate în seamă, în marginea posibilităților¹⁾.

¹⁾ Magyar Kisebbség, 1928.

Cu alt prilej, domnul E. Gyárfás ne mai dă și următoarele amănunțe despre această călătorie, pe care, dimpreună cu alții, a întreprins-o la Roma, în vederea „cauzei bune”: „Toate ușile s'au deschis în fața noastră”. Substitutul secretarului de Stat, Borgonghini, „pertractează cu noi un ceas și jumătate, ne cunoaște fiecare necaz se interesează de fiecare doleanță și se desparte de noi cu cuvinte încurajatoare. Cardinalul Gasparri „se interesează în mod viu de *chestiunile politice interne române*”. După audiențele la trei cardinali, episcopul Majláth, care a condus delegația mirenilor ardeleni, le-a zis acestora: „Aproape de necrezut! Ați fost la cei trei oameni mai ocupați ai Romei, la cari trebuie să antișambrezii zile și, uneori săptămâni, până să ajungi să poți fi primit.... Voi ați găsit pretutindeni ușile deschise”¹⁾.

b) Un alt factor important al vieții catolice din Transilvania, Dr. G. Floznik, secretarul episcopiei de Alba-Iulia, mărturisește deschis că *Sf. Scaun este susținătorul revendicărilor minoritare* din Transilvania. Iată declarațiile senzaționale ale dlui Dr. Floznik:

„Sf. Părinte, cu autoritatea lui mondială, priveghează asupra noastră, cari suntem și astăzi copiii pe cari îi ocrotește aripa lui.

În țara aceasta, cel mai bun prieten al nostru, al catolicilor, și cel mai mare sprijin în soarta noastră de *minoritari*, nu mai Sf. Scaun poate fi...

Am cunoscut activitatea, prin care, în anii trecuți, P. S. S. Majláth a năzuit să lămurească Sfântul Scaun în legătură cu punctele din proiectul de Concordat, și nu o modificare importantă a fost acceptată de Guvernul român în urma demersului Sfântului Scaun, tocmai în baza acestor lămuriri. Sf. Părinte a primit cu mulțumire informațiile obligatoare și nu odată tratativele s'au oprit pe loc din cauza că *Sf. Scaun*, în apărarea dorințelor lui legitime a rămas implacabil.... Concordatul atenuază politica școlară apăsătoare de până aci. Sfântul Părinte a ostentat cu o perseveranță nezdruccinată pentru îndulcirea politicii noastre școlare și a reușit să determine Guvernul român să primească un articol, care fixează, mai presus de orice discuție, că art. 37 din Legea învățământului particular nu se referă la școlile catolice conduse de ordinele religioase.

Strigătul școlilor noastre a ajuns până la Vatican și Sfântul Părinte, cu barca salvatoare a art. 19 din Concordat, a sărit în ajutorul cauzei școlare ardeleni care se frângea de valuri...

¹⁾ Erdélyi Tudositó, 1927, No. 46.

În corabia Sf. Petru avem un loc bun...

Frați catolici! Numai Sf. Părinte, cu autoritatea lui creștină universală ne poate apăra, mai presus de interesele individuale și de partid, interesele noastre rămase orfane. Desigur că pe ei îl doare mai mult împrejurarea că libertatea noastră religioasă și culturală deocamdată a reușit să ne-o asigure numai prin Concordatul de astăzi. Dacă Sf. Scaun, cu prilejul iscăririi Concordatului, totuși n'a rostit: „Non possumus“, puteam fi siguri că soarta noastră este în mână bună...

Sf. Scaun este salvatorul vieții noastre¹⁾.

c) Consecvent cu aceste puncte de vedere, catolicii maghiari din Ardeal văd în Papa pe unicul lor cap. De aceea, în congresele lor, ei cântă ostentativ Imnul papal, dar evită să cânte Imnul regal român, și jură credință exclusiv Papei. Oficiosul catolic maghiar, „Erdélyi Tudosito“, scriind în No. 34, din 1927, despre Congresul Reuniunii Catolice, ținut în acel an la Miercurea Ciucului, semnalează că mii de participanți, „au depus jurământ de credință către Sf. Scaun, jurând credință de 100% pentru împlinirea datoriei și pentru rezistență în privința credinței și a propriei culturi“, — sub care se înțelege „arboarele vieții maghiare“ și „alipirea sfântă la aviticitate“.

d) Este nespus de ingenioasă metoda, prin care catolicii maghiari din Transilvania, sprijiniți efectiv de Sf. Scaun, au izbutit să escamoteze regalitatea constituțională a României, înlocuindu-o cu regalitatea lui Christos. Ignorând cu desăvârșire pe Regele țării, a cărui zi nu o serbează, ei strigă, pur și simplu: „Trăiască Christos, Regele nostru!“²⁾ — și scriu, din prilejul sărbătoririi Lui, care ia proporții ostentative de câte trei zile în șir, — cuvinte subversive ca acestea: „Sufletele iubitoare de țară... recunosc pe Christos ca rege al lor, se strâng în jurul lui, întreaga dragoste a sufletului lor se alipește de El, și în țara Lui găsesc căminul cald fericitor, pe care nici bărbății de stat, cari jădămitează țările nici puterile cari îndăbușesc națiunile, nici revoluționarii fără țară, nu ni-l pot lua. Și, în timp ce istoria își permite glume groaznice cu tronurile și cu împărățiile și chiar se joacă cu ele, ca cu niște jucării, țara Lui Christos stă neclintită, peste revoluții și popoare, principii și tronuri...“

Papa Pius în adevăr a urmat șoaptelor noastre intime și a îndestulat dorul a milioane de creștini, când a ordonat sărbătoarea lui Christos-Rege.

¹⁾ Erdélyi Tudosito, 1929, No. 22.

²⁾ Erd. Tud. No. 36, 1929.

Inchinare lui Christos, Regelui gloriei! Mulțumiri locuitorului Lui pământesc¹⁾).

e) Tendința permanentă de a prezenta pe Christos, respectiv pe Papa, ca Rege, — ca singurul rege al țării, — o vedem și în Nr. dela 15 Februarie a. c. al oficiosului „Erdélyi Tudositó”, unde din prilejul jubileului Papei, cetim, în articolul prim, următoarele cuvinte: „Să mai vorbim despre toate urmările pe care le-a avut Tratatul dela Lateran? Despre *Cetatea Vaticanului* (subliniat!), despre construcțiile ei ca din basme, despre organizația ei de Stat-model și despre așezămintele ei moderne? Toate acestea sunt o dovadă mai luminoasă decât lumina soarelui, că *Pius XI, Pontifex Maxim, știe să fie totodată și Rege*. Dacă salutăm cu cucernicie și cu stimă pe Pontifex Maximus, putem striga cu mândrie: *Eviva il Papa-Re!* (Trăiască Papa-Rege!)

f) Acestui Rege i-au încredințat Ungurii catolici ardeleni, soarta lor. E Gyárfás mărturisește: „Noi, catolicii ardeleni, avem aici la poalele Carpaților o misiune... Ni s'au pus înaintea-țintele, ne-au așezat în inimi busola și cel ce trebuie să ne păzească să nu ne cufundăm, e cu noi”.

g) Tot dl Gyárfás spune pe Papa — Statului român, în cuvântarea cu care a deschis Congresul dela Carei al Reununii catolice dela 1928, și în care, vorbind acoperit despre solidaritatea cu Unguria din Ungaria, pune acțiunea comună a lor sub protectoratul și conducerea efectivă a Papei, în cuvinte ca acestea: „Dușmanii seculari ai maicii Biserici sunt: spiritul public al necredinței și *omnipotența Statului*. Mâna ajutătoare a fraților noștri o vom găsi și puterile noastre, unindu-le cu ale lor, le vom înmulți, dacă nu vom șovăi, nedibaci și nesiguri, ci vom îndrepta busola corăbiei noastre cu mână ageră, spre scopurile noastre comune, după aceea, ne vom lăsa liniștiți în grija lui, să ne designeze locurile unii lângă alții. Acel liman comun, acel scop comun către care fiecare catolic adăvărat se îndreaptă, este Sf. Scaun apostolic, — stânca, pe care porțile iadului nu o vor strica.

Mărturisim cu încredere că nu putem merge la altcineva, decât la Acela, la care este cuvântul veșnic și al cărui cuvânt, de aceea, *il vom asculta în orice împrejurări*²⁾.

h) Până unde merge grija Sf. Scaun pentru Ungurii ardeleni, aceasta o putem vedea din următoarea mărturisire a oficiosul „Erdélyi Tudositó” din 1931, No. 31. După ce episcopul Majlath n'a mai dispus de sumele de bani necesare pentru sus...

¹⁾ Erd. Tud.. No. 39.

²⁾ Erd. Tud. 1928, No. 32.

ținerea acțiunii largi inițiate de el, „s'a adresat către locuitorul pământean al Domnului Isus, cerând dela el bogăție cu împrumut. Preoți, pensionari, orfelinate, învățători săraci, mănăstiri de călugărițe, seminar preoțesc, *presa catolică*, — toate acestea au simțit și au primit și mai departe prin mijlocirea marelui înimi a Sf. Părinte, cadoul de Crăciun din mâna binecuvântată a episcopului. Împrumutul s'a dovedit a fi fost un bun plasament: el a fost în curând înapoiat în valuta aur a rugăciunii sincere, devotate și recunoscătoare“.

i) Cum că Sf. Scaun susține și bănește năzuințele Ungurilor catolici, ni-o mărturisește însuși episcopul de Alba-Iulia.

În No. 8 din 1926 al oficiosului „Erdélyi Tudosító“, el declară că a adus cu sine dela Roma „*donățiuni însemnate*“. Același oficios vorbește, în No. 44 din 1926, despre „*larga munificență*“ a Papei.

k) Sollicitudinea Sf. Scaun pentru diferitele nevoi ale Ungurilor catolici este în contradicție cu art. 9 din Legea Cultelor, care prevede că „*Culte și asociațiunile religioase nu pot primi ajutoare materiale din străinătate, direct sau indirect, fără a le aduce la cunoștință Guvernului*“.

l) În special, este grav faptul că Sf. Scaun sprijină *presa maghiară*, zisă „*catolică*“, care, în realitate este o presă politică maghiară, redactată, în parte, chiar de necatolici (Cazul cu Erdélyi Lapok, dela Oradea, finanțată în mare parte de Sf. Scaun).

m) Amestecul acestuia, direct sau indirect, în luptele pe cari le duc Ungurii în contra Statului român, constituie o gravitate cu atât mai mare, cu cât faptul ne este mărturisit de însuși episcopul de Alba-Iulia, care, întors dintr'o călătorie dela Roma, într'o pastorală adresată clerului, spune printre altele: „*Locuitorul pământesc al lui Hristos a luat cu induşoare și cu dragoste compătimitoare act de luptele voastre*“ (vezi Erd. Tud. 1926, No. 44).

n) Și, ca să încheiem considerațiile asupra acestui punct, mai reținem următoarele declarații ale Episcopului de Alba-Iulia: După încheierea Concordatului, fiind sesizat de ziaristii maghiari, cari și-au exprimat teama că prin acesta ar fi fost prejudiciate interesele ungurești, Episcopul a răspuns că „*el ar fi cel dintâi, care ar trebui să-și ridice cuvântul, dacă ar vedea că interesele Țării lui Dumnezeu ar fi periclitare, dar de așa ceva până acum n'a fost nevoie*“ (Erd. Tud. 1929, No. 27).

¹⁾ Erd. Tud. No. 40, 1925.

Sub „Țara lui Dumnezeu“, despre care se vorbește foarte adeseori în presa catolică maghiară, se înțelege „Ardealul anexat temporal la România“.

XI.

Cum că prin Concordat nu numai că au fost menajate toate interesele catolice maghiare, dar au fost asigurate chiar și interesele maghiare generale, aceasta a declarat-o în mod solemn însuși Episcopul de Alba-Iulia, în cuvântarea cu care a deschis la 19.9, Congresul Statului romano-catolic ardelean, prin cuvintele: „*Concordatul n'a adus foloase numai bisericii catolice, ci și celorlalți frați maghiari iubiți, cari nu se țin de biserica noastră. Și ei pot ajunge la libertate mai multă pe baza libertății noastre și pot rămânea stăpâni pe ea. Ceeace mai țip-sește din Concordat, se poate și trebuie să se împlinească*“¹⁾

Din cele expuse până aci, este mai presus de orice îndoială evident, că *Concordatul a devenit în realitate pârghie de susținere a intereselor general-maghiare*, — constatare care vine să întărească în mod hotărâtor cuvintele pline de prevedere, pe cari, scriind despre „*România și Roma Papală*“, le-a spus actualul președinte al Consiliului de Miniștri, dl prof. N. Iorga: „**ORI CÂND EA (ROMA) — DELOC LATINĂ ÎN ACEASTĂ PRIVINȚĂ — NE DĂDEA PE NOI PRADĂ UNGURILOR**“. Neputându-se sprijini pe altă dinastie, decât a Habsburgilor, Roma — continuă dl N. Iorga — „**NU CREDE CA DINTR'UN CEH ERETIC, DINTR'UN ROMÂN ȘI SÂRB SCHISMATICI, SE POATE REFACE SCUTARUL AUSTRO-UNGAR AL BISERICII**“. De aceea, ROMA este aceea care „**LUCREAZĂ LA EDUCAȚIA CU HĂRȚILE VECHEI UNGARII LA BAZĂ, a copilului OTTO**“, — ROMA este cea care „**CHIAMĂ ÎN CONGRESE PUR MAGHIARE PE ACEIA, CARI AU DELA DUMNEZEU MISIUNEA DE A PREFACE UNGARIA ASTĂZI. AUSTRIA MĂNE**“.²⁾

XII.

În fața tuturor acestor dovezi, se impune ca o necesitate imperioasă și extraurgentă *denunțarea Convenției încheiată între România și Sf. Scaun la 10 Mai 1927 și ratificată de Parlamentul român la 29 Mai 1929, rămânând ca eventual Statul*

¹⁾ Procesul verbal al Adunării Statului romano-catolic ardelean din 1929.

²⁾ N. Iorga: *România și Roma Papală* (Neamul Românesc, 11 Noemvrie 1922).

român să vadă dacă ar fi posibilă, ulterior, încheierea unui Concordat propriu zis cu Sf. Scaun, în condițiuni cari să-i asigure, mai presus de orice echivoc, și suveranitatea și interesele.

În baza celor expuse, subsemnații deputați, pătrunși de cel mai adânc sentiment patriotic, cu onoare înaintăm, din inițiativă parlamentară, următorul

PRIIECT DE LEGE.

Art. unic. — *Convențiunea încheiată la 10 Mai 1927, între Statul Român și Sf. Scaun dela Roma și ratificată de Corpurile Legiuitoare române la 29 Mai 1929, prin legea de față este și rămâne denunțată.*

Cu considerare la gravitatea motivelor cari ne-au determinat să prezentăm acest Proiect de Lege, crem votarea urgentă a lui.

București, 2 Aprilie 1932.

General Racoviță, I. C. Cătuneanu, C. R. Ifrim, R. Caracș, Dr. S. Irimescu, D. Secărea, Pr. I. Maloș, Dr. Sulică, Mihai Filip Sabiu, Dr. Aurel Milea, Dr. Papinian, Dr. V. Bogos, C. Radovici; Dr. Brătănescu, Gh. Bociar, Calinic Istrati, Dr. F. Sava, I. Coăreanu, St. Munteanu, D. V. Toni, Ic. St. P. Guciujna, D. Topciu, P. Gh. Cotenescu, I. Florea, A. Mihăilă, T. D. Iacobescu, Coriolan Zuiac, Dr. H. Vasiliu, C. Spănișteanu, S. Țeposu, Pr. Al. Cosma, D. Gheorghiu, C. Dimitriu.

CXII

Consiliul Legislativ, apreciind faptele de o gravitate excepțională invocate de Expunerea de motive, conchid la necesitatea denunțării Concordatului cu Sf. Scaun.

CONSILIUL LEGISLATIV, SECȚIA I.

AVIZ No. 165.

Sedința dela 4 Iunie 1932 sub Președinția dlui Ionescu-Dolj. Prezenți fiind: Consilierii permanenți dnii C. D. Anghel, D. Ispasiu, I. C. Fillitti.

Raportor al lucrării: dl I. Ionescu-Dolj.

Referent: dl C. Vrăbiescu.

La ordinea zilei fiind proiectul de lege relativ la denunțarea Convențiunei încheiate la 10 Mai 1927 între România și

Sf. Scaun; înaintat Consiliului de Presidenția Adunării Deputaților cu adresa No. 4417, 18 IV, 1932, și înregistrată la acest Consiliu sub No. 676 din 10 IV, 1932.

CONSILIUL

Luând în examinare proiectul de lege pornit din inițiativă parlamentară pentru denunțarea Concordatului încheiat între România și Sf. Scaun la 10 Mai 1927;

Văzând textul proiectului și expunerea de motive ce-l însoțește;

Văzând și textul legii pentru regimul general al Cultelor din 22 Aprilie 1928, legea din 12 Iunie 1929 pentru ratificarea Concordatului, precum și dispozițiunile convențiunei cu Sf. Scaun (Concordatul);

Văzând că prin acest proiect se propune, că în considerațiunea faptelor arătate în expunerea de motive, Convențiunea cu Sf. Scaun să rămână denunțată prin chiar efectul transformării în lege a proiectului;

Văzând însă că prin chiar textul concordatului se arată modalitatea denunțării lui și anume prin art. 23 se prevede că fiecare din părțile contractante poate denunța convențiunea cu un preaviz de 6 luni, adică prin o manifestare unilaterală de voință;

Față de dispozițiunile acestui text, se naște întrebarea dacă denunțarea în aceste condițiuni, nu este un act pur administrativ care poate fi făcut de Guvern, fără intervenția Parlamentului și în care caz nu ar fi nevoie de o lege, Răspunsul la această întrebare depinde de o altă și anume aceea, de a se ști dacă în sistemul legii române Concordatul are caracterul unei convențiuni internaționale, al unei legi interne, sau numai al unui act public intern pentru regularea raporturilor dintre cultul catolic și Stat.

În dreptul internațional autorii sunt împărțiți asupra chestiunii de a ști care e natura concordatului.

Majoritatea susțin că concordatul nu are caracterul unei convențiuni internaționale, ci numai acel al unui act public al suveranității interne, încheiat de acord cu Sf. Scaun; iar majoritatea, că concordatul este un tratat internațional cu caracter special (Fauchille T. I. 5-ème partie, pag. 421).

Privită astfel chestiunea, este evident că oricum ar fi considerat concordatul, fie ca o convențiune, fie ca un simplu act public al suveranității interne, denunțarea lui rămâne un act administrativ care poate fi făcut de Guvern așa cum se face.

pentru oricare convențiune internațională sau pentru oricare act public intern, pentru cari nu sunt prevăzute în legi anumite forme.

Așa că din acest punct de vedere nu este necesară o lege.

Având în vedere că în afară de aceasta rămâne încă a vedea dacă în dreptul nostru intern soluțiunea poate fi aceeași față cu textul art. 22 din Constituție, care prevede că „raporturile dintre Stat și diferitele Cule se stabilesc prin lege” și față cu textul legii din 12 Iunie 1929, care a ratificat concordatul;

Având în vedere că legea impusă de textul art. 22 din Constituția a fost deja întocmită încă din anul 1928, sub denumirea de „lege pentru regimul general al Cultelor” și că însăși această lege autoriză încheierea unui concordat cu Sf. Scaun pentru cultul catolic;

Că, prin urmare, denunțarea Concordatului nu ar putea avea drept consecință creiarea unor noi raporturi între stat și cultul catolic, ci numai revenirea la regimul comun, care e acel stabilit prin legea susmenționată;

Cât despre legea din 12 Iunie 1929, prin care s'a aprobat concordatul, ea nu poate, prin aprobarea acordată, decât să dea posibilitatea de aplicațiune a Convențiunii pentru timpul cât va fi în vigoare;

Având în vedere că astfel fiind, și în sistemul legislațiunii române soluțiunea nu poate fi alta decât aceea indicată de doctrina generală expusă mai sus, — soluțiune ce, de altfel, corespunde și intențiunii comune a înaltelor părți contractante, cari prin înscrierea art. 23 din textul concordatului au voit ca această convențiune să poate lua sfârșit prin simpla manifestare de voință a oricăreia din părți, deci și a Guvernului român;

Intemeiat pe aceste considerațiuni, Consiliul este de părere că pentru scopul arătat, nu este necesar ca proiectul să fie transformat în lege.

Că însă, deși faptele cuprinse în expunerea de motive sunt de o gravitate excepțională, mai ales chestiunea excluderii Basarabiei, chestiunea formulei puțin precisă a jurământului și care face să se creadă că din această cauză s'au produs faptele enunțate, etc. — totuși Consiliul este de părere că este în interesul cauzei ca mai înainte de a se proceda la denunțare să se facă uz de dispozițiunea articolului 22 din textul Concordatului, cerându-se Sfântului Scaun modificările necesare în scopul în-

lăturării semnalate și numai dacă nu s'ar putea obține aceste modificări și spre a se înlătura posibilitatea de repetiție a faptelor, să se recurgă la facerea preavizului.

Cu aceste observațiuni și propuneri, Consiliul dispune restituirea proiectului de lege.

Președinte (ss.) IONESCU-DOLJ.

Consilieri permanenți: C. D. ANGHEL, I. C. FILITTI, D. ISPASIE

Referent titular (ss) G. VRĂBIESCU.

CXIII

Judecătoria de Ocol Cluj constată că Statul catolic nu are personalitate juridică și, drept consecință, nu poate sta în instanță.

JUDECĂTORIA URBANĂ CLUJ.

Nr. C. 24187—1926.

Luându-se în desbatere procesul pornit prin acțiunea înaintată la 12 Noemvrie 1926, Nr. 24187 de către reclamantul Statușul rom. cat. din Transilvania, dom. în Cluj, repr. prin Dr. L. Nagy și Dr. P. Rebreanu avocați în Cluj, contra părăților I. Kovács Bálint, domiciliat în Cluj, repr. prin Dr. L. Ghilezan, avocat, II. Albina Intrepozite S. a. Cluj, III. Salamon Martin și IV. Salamon Maurițiu, toți domiciliați în Cluj, repr. prin Dr. S. Sebestyén avocat Cluj, pentru 25.000 Lei capital și accesorii, Judecătoria de Ocol urbană Cluj, a adus, după terminarea desbaterii orale, la 5 Mai 1932, în ziua de mai jos arătată în numele legii următoarea

SENTINȚĂ:

Judecătoria constată întemeiată excepțiunea dilatorie ridicată din oficiu în baza art. 180, pct. 6 pr. civ., că reclamantul Statușului rom. cat. din Transilvania, nu are capacitatea de a sta în proces și în baza art. 182, pr. civ., stinge procesul. În baza art. 75 pr. civ. obligă solidar pe Matskasy și Dr. Thuroczy: cari au procedat fără drept pentru reclamant, ca în termen de 15 zile, sub urmările execuției, să solvească pârâtului I, la

mâna avocatului Dr. L. Ghilezan și părăților II—IV împreună, la mâna avocatului Dr. J. Sebestyén, câte 2200—2200 lei, drept spese de proces.

MOTIVE:

Reclamantul Statusul rom. cat. din Transilvania, a chemat în judecată prin acțiunea înaintată la 12 Noemvrie 1926, sub Nr. C. 24187, pe părăți, ca să-i solvească 25.000 lei capital, cu dobândă legală și spesele de proces. Reclamantul în acțiunea înaintată a fost reprezentat prin Matskasy ca președinte și Dr. Thuroczy ca secretarul său.

Părății au cerut respingerea acțiunii cu spese de proces. În apărare au contestat, că reclamantul are dreptul de a pretinde suma inacționată dela ei.

În cursul procesului la desbaterea în fond, Judecătoria a ridicat din oficiu excepțiunea dilatorie, în baza art. 180 pct. 6 pr. civ. în stabilirea, că reclamantul să dovedească, că are capacitate de a sta în proces.

Reclamantul a cerut respingerea excepțiilor ridicate, susținând că este persoană juridică de drept public și ca atare are capacitatea de a sta în proces. În sprijinirea susținerilor sale a alăturat la dosar 2 broșuri cu titlurile „Statusul rom. cat. din Transilvania” și „Documentele de seamă ale Statusului rom. cat. din Ardeal” prin un script pregătitor înaintat la 30 Martie 1932, — susținând:

că este persoană juridică de drept public, creată prin lege sub numele de Status, ca un organ de manifestare al automiei biserici rom. cat. din Transilvania prin participarea credincioșilor lor mireni rom. cat. din Transilvania la rezolvarea afacerilor școlare și materiale ale acestei biserici,

că în această calitate a fost recunoscut ca Status cu veacuri înainte, în temeiul Aprobatorilor din Transilvania, reprezentând Biserica rom. cat. din Transilvania, în baza statutelor aprobate în urma decretului Regal Ungar din 19 August 1867, Nr. 896—1867 al Ministerului de Culte Ung., prezentate și recunoscute de Ministerul Cultelor Ungar încă din 16 Iunie 1873, sub Nr. 1008—1873 și administrează afacerile și patrimoniul acestei biserici sub prezidența episcopului, cari nu cad în sfera de activitate exclusivă a acestuia,

că aceste regulamente au fost menținute în vigoare prin art. 6 al legii XLIII din 1895, din era maghiară, prin decretul Nr. 1 al Consiliului Dirigent și art. 22 al Constituției, prin art. VIII

din legea pentru regimul general al cultelor și art. IX din Concordatul încheiat între Statul Român și Sf. Scaun,

Având în vedere, că legea pentru persoanele juridice în art. 1 prevede în mod clar și precis, că persoanele juridice de drept public se creiază numai prin lege, prin aceasta a exclus luarea ființei persoanelor juridice de drept public în alt mod. Din acest text de lege urmează, că după intrarea în vigoare a numitei legi, o persoană juridică de drept public pentru a putea lua ființă, trebuie să fie creiată, înființată prin lege, — iar acele persoane juridice de drept public, cari au existat înainte de intrarea în vigoare a legii invocate, trebuie prin o lege să fie recunoscute ca atare și anume prin o lege adusă de legiuitorul român.

În speță, deci, Statusul rom. cat. din Transilvania trebuia să dovedească, că este creiată prin o lege a Statului român, sau, întrucât susține, că a existat înainte de alipirea Transilvaniei la Vechiul Regat, că a fost recunoscută de Statul Român prin o lege în mod expres ca persoană juridică de drept public.

Reclamantul, Statusul rom. cat. din Transilvania nu a dovedit aceasta.

Legea pentru regimul general al Cultelor nu a recunoscut Statusul rom. cat. din Transilvania ca persoană juridică de drept public, nici în art. VIII invocat de reclamant, nici în alt articol. — Legea pentru regimul general al cultelor în art. 1 garantează deopotrivă libertate și protecțiune tuturor cultelor, iar în art. 21 recunoaște existența cultului catolic din rit latin pe întreaga țară, fără să facă vre-o deosebire între episcopia rom. cat. din Transilvania și celelalte episcopii rom. cat. din țară în ce privește organizația lor bazată, natural, pe Dreptul canonic. Ori, dacă legiuitorul ar fi intenționat să recunoască Episcopiei rom. cat. din Transilvania o organizație aparte dela Dreptul canonic și dela celelalte episcopii rom. cat. din țară, — în care puterile episcopului să treacă asupra unei organizațiuni cu membri mireni, ca persoană juridică, — cum este Statusul reclamant, în ce privește administrarea patrimoniului, bunurilor materiale. — cu siguranță, că ar fi arătat aceasta în mod precis și clar în textul legii și ar fi dispus, că Statusul rom. cat. din Transilvania este o persoană juridică de drept public. Conform dreptului bisericesc rom. cat., toate averile acestei biserici forfează patrimoniul sacru, al cărui proprietar e biserica romano-catolică, iar reprezentantul ei de pe teritorul unei episcopii, este episcopul însuși. El poate administra această avere prin diferite persoane. aceste însă administrarea aceleia o fac în numele episcopului și nu pot reprezenta acea avere față de terțe persoane.

Legiuitorul român această organizație a episcopiei rom.

cat. din Transilvania a recunoscut-o în legea cultelor art. 21, tocmai prin faptul, că nu a făcut nici o deosebire între aceasta și celelalte episcopii.

Art. 51, din legea pentru regimul general al cultelor prevede că cultele sunt datoare a pune statutele lor de organizare în concordanță cu dispozițiunile acestei legi, înaintându-le Ministerului spre aprobare. Dacă episcopia rom. cat. din Transilvania a avut posibilitatea să-și înainteze și exopereze aprobarea statutelor lor de organizare aparte și în care să ceară recunoașterea ca persoană juridică a Statusului rom. cat. din Transilvania, — cu toate aceste reclamantul Statusul rom. cat. din Transilvania nu a făcut nici dovada, că este aprobat de Minister statutul său.

Nu este recunoscut Statusul rom. cat. din Transilvania ca persoană juridică, nici prin art. IX al Concordatului încheiat între Statul Român și Sft. Scaun.

În acest articol se prevede, că Statul român recunoaște bisericii rom. cat. reprezentată prin autoritățile sale ierarhice legitime personalitatea juridică, înșirând și diferite organizațiuni, dar această recunoaștere se referă numai la organizațiunile legal și canonic constituite, ori Statusul rom. cat. din Transilvania pretinzându-și drepturi episcopesti ca persoană juridică, este contrar legilor bisericii rom. cat. Deci, constituirea lui ca contrară canoanelor, nu se poate considera ca fiind recunoscută prin Concordat. Statusul rom. cat. nu a făcut dovadă, că ar fi fost recunoscut ca persoană juridică de Sft. Scaun, — nefiind publicat în broșură acest document.

Judecătoria nu și-a însușit nici dovada invocată de Statusul rom. cat. că **prin adresa Nr. 28028—1924 a Ministerului Cultelor**, a fost recunoscut ca persoană juridică, deoarece o adresă simplă a Ministrului de Culte nu poate crea persoană juridică de drept public, și de altcum aceea a fost retrasă de Ministerul Cultelor prin adresa Nr. 168134 din 20 Octomvrie 1931.

Din aceste motive, Judecătoria negăsind dovedită calitatea de persoană juridică a Statusului rom. cat. din Transilvania și, deci, calitatea sa de a sta în proces, — a stins procesul în baza art. 182 pr. civ. și obligând pe cei cari au procedat în numele lui fără drept, la suportarea speșelor, în baza art. 75 pr. civ. La stabilirea cantității sumei speșelor s'a luat în considerare faptul, că părâții nu au invocat excepțiunile, că acele au fost ridicate din oficiu, cum și tariful advocațial.

Cluj, la 5 Mai 1932.

Judecător,

Grefier,

ss. DR. DRECIN.

ss. DR. EMIL PRIGOANĂ.

CXIV

Anteproiectul Acordului dela București, prezentat la 2 Maiu 1932, Nunțului papal A. M. Dolci, de către fostul ministru de justiție, Dr. Valer Pop ¹⁾, afirmativ în numele Guvernului român.

Art. 1. — „Statusul rom. cat. ardelean“ este și rămâne și pentru viitor organul consultativ al episcopului de Alba-Iulia și determinarea lui va fi.....

Art. 2. — Toate drepturile patrimoniale, cari până aci au fost în administrarea numitului Stat cat. ardelean, pe viitor se vor administra prin episcopul de Alba-Iulia, conform canoanelor din Codex Canonici și a legilor Statului român.

Art. 3. — Toate aceste drepturi patrimoniale se vor administra exclusiv după scopurile desemnate și prescrise în literile fundaționale și diplome, iar venitele lor se vor întrebuința exclusiv spre acele scopuri.

Art. 4. — Arhiepiscopul din București, împreună cu episcopii catolici de ambele rituri cu reședința pe teritoriul Regatului român, are drept de inspecțiune și control asupra administrației averilor și asupra întrebuințării venitelor în scopul stabilit în art. precedent.

Art. 5. — Dreptul de proprietate se asigură pe seafa fundațiilor, așa cum s'a stabilit în literile și diplomele fundaționale, cari se acclud aci și formează parte întregitoare a Acordului prezent.

Notările în cărțile funduare se vor rectifica din oficiu și gratuit conform dispozițiilor din alineatul precedent al acestui articol.

Art. 6. — Numitul Stat catolic ardelean, a cărui numire pe viitor va fi..... în termen de două luni dela semnarea prezentului Acord își va modifica statutele, în conformitate cu cele stabilite mai sus și acele statute le va înainta Guvernului pentru aprobare.

¹⁾ Traducere după textul maghiar publicat de E. Gyarfás în *Erdékyi Tudositó* dela 1 Sept. 1932.

CXV

Observațiile Statului catolic la Anteproiectul atribuit Guvernului român.

In general: Aceste 6 puncte sunt cu desăvârșire inacceptabile și inadmisibile, și nici ca substrat nu pot servi tratativelor, cari ar urma să se continue în temeiul celor 4 puncte modificate de Exc. Sa Nunciul, la 21 Aprilie 1932 și întregite cu un al 5-lea articol.

Privitor la singuraticile articole proiectate, propunem următoarele:

§ 1. a) Numirea s'ar putea schimba astfel: „*Statusul autonom al eparhiei rom. cat. ardelenae din România*“.

b) Situația de fapt și importante puncte de vedere practice ne impun să pretindem ca Statusul să fie recunoscut ca *personalitate juridică de drept public*.

c) Nu putem accepta ca Statusul să fie declarat *organ pur consultativ* al episcopului. Din acest punct de vedere, putem accepta cel mult § 4 al punctelor dela 21 Aprilie, după care „*Consiliul dirigent al Statusului împlinește sfera de competență a organului consultativ prevăzut în can. 1520 al. C. I. C.*“ (Vezi motivarea în memoriul nostru separat). Socotim superfluu a ne opri mai mult la acest punct, pe care îl normează destul § 1 al nostru și prima propoziție a §-lui 2.

§ 2. În locul acestui §, care e inacceptabil, ținem la § 3 al nostru, care este a se întregi cu propoziția: „privitor la raportul dintre Status și episcop, în ce privește administrarea bunurilor, e determinantă sfera de competență prevăzută în § 2 al. can. 1521 (C. I. C.).

§ 3. Este singurul § ce s'ar putea accepta, cu mici modificări, cum s'a redactat în § 2 al nostru și anume: „venitele averilor administrate de St. cat. se vor întrebuința exclusiv spre scopuri religioase și școlare, conform voinței ctitorilor și donatorilor“.

§ 4. Acesta e deplin inacceptabil.

a) Episcopii de rit grecesc nu pot avea, după canoane, nici un drept a se amesteca în această chestiune. Ne provocăm la motivele în temeiul cărora episcopii gr. cat. au denegat pe vremea imperiului maghiar a alcătui o organizație comună cu noi (Citate în cuvântarea lui Gyárfás rostită în Senat cu ocazia ratificării Concordatului).

b) Nu putem admite arhiepiscopului din București mai mare influență decât am fixat în aliniatul ultim al § 2 din 21

Aprilie. Canoanele nu cunosc posibilitatea unui astfel de amestec, cel mult în forma unei speciale însărcinări din partea Sf. Scaun.

c) Inspecțiunea și controlul Statului nu poate avea cerc mai larg față de noi, decât față de celelalte confesiuni istorice. Demnitatea Bisericii catolice nu o admite aceasta.

§ 5. Deasemenea înacceptabil. E cu totul imposibil de a include în acest Acord toate literile fundaționale, apoi mai este un plus de avere, privitor la care nu există litere fundaționale. (Creștere de valori, cumpărări, vânzări, etc.).

În locul acestui art. dorim ca Guvernul să primească ultimul alineat al art. nostru 3 și să garanteze după situația din vremea ratificării Concordatului (1929) proprietatea, posesiunea și libera administrare a bunurilor noastre.

Alineatul 2 al acestui articol cu rectificarea din oficiu, e foarte primejdios și face posibil ca autoritățile inferioare să comită noi abuzuri. Ar fi destul a declara că Statul cat. are dreptul a înscrie pe numele său, liber de taxe și impozit, toate bunurile ce sunt azi în administrația lui.

§ 6. E total înacceptabil. Statutele trebuie să fie aprobate deodată cu semnarea Acordului, pentru că altfel Guvernul va face dificultăți ulterioare la fiecare art. și nici când nu vom avea statute aprobate.

Declarăm deci solemn că suntem dispuși a lua asupra noastră orice persecuție și a risca orice pas violent, chiar și confiscarea cu forța brutală a tuturor bunurilor —, ceace totuși n'ar putea fi durabil —, decât să permitem și să acceptăm aceste condițiuni umiltoare și să îngropăm cu mâinile noastre așezămintele create de străbunii noștri, așezăminte atât de scumpe credincioșilor noștri.

Suntem convinși că atitudinea noastră ni-o vor aproba pe deplin nu numai ce 360 de mii credincioși catolici, ci toți catolicii din teritoriile alipite. toți credincioșii confesiunilor minoritare, întreagă lumea cultă și chiar Sf. Scaun însuș.

Primirea proiectelor Guvernului, în rezultatul final ar ducă și așa la pierderea bunurilor și a institutelor susținute din acestea.¹⁾

București. 3 Mai 1932.

(ss.) CONTELE CAROL GUSTAV MAJLATH.

Episcop ardelean, preș. St. C. Ard.

(ss.) ELEFTERIE GYÁRFÁS, președinte mirean.

(ss). Dr. ANDREI BALÁZS, referent.

¹⁾ Traducere după textul unguresc tipărit în Erdélyi Tod., I. IX, 1932.

CXVI

Contraproiectul de Acord prezentat de conducătorii Statului cat., afirmativ în înțelegere cu arhiepiscopul Dr. Al. Cisar și cu Nuntialul papal A. M. Dolci, reprezentantului Guvernului, Dr. Valer Pop, la 5 Maiu 1932 ¹⁾.

§ 1. Guvernul român recunoaște că bunurile cari sunt azi în posesiunea și administrarea Statului Cat. Ard. sunt bunuri de caracter bisericesc și formează proprietatea Eparhiei cat. de rit latin de Alba-Iulia.

§ 2. Aceste bunuri le va administra, ca și până acum, aceea instituție seculară, ce va purta de acum numirea de „*Status at eparhiei romano-catolice ardelenae*” care a luat ființă în veacul al XVII pentru apărarea intereselor culturale și școlare ale acestei eparhii și care a fost recunoscută deja în cap. IX al Concordatului ca instituție canonică, în conformitate cu can. 25, 26, 100, 1519—1521 din Codex juris canonici.

Cu privire la raportul dintre organismul St. c. și episcopul eparhial relativ la administrarea bunurilor, va fi determinant § 2 al can. 1521.

Consiliul dirigent al St. C. împlinește sfera de competență a organului consultativ prevăzut în can. 1521.

§ 3. Veniturile bunurilor se întrebuințează exclusiv pentru scopuri religioase, școlare și de educație, conform cu voința și intențiunea donatorilor și fondatorilor.

§ 4. Statul C. își va dezvolta activitatea sa pe lângă inspecțiunea și controlul guvernului pe care acela le exercită și față de celelalte confesiuni istorice de pe teritoriul Regatului român.

Președintele Statusului C. trimite în fiecare an raportul despre activitatea sa anuală, bugetul, procesul verbal al Adunării generale și bilanțurile, arhiepiscopului latin din București, ca mitropolit al eparhiei ardelenae, care exercită inspecțiune din punct de vedere bisericesc asupra activității în modul și în măsura prescrisă în C. J. C.

§ 5. Guvernul român își dă învoirea irevocabilă ca dreptul de proprietate să se noteze în cărțile funduare în favorul Eparhiei latine numite mai sus, fără nici o cheltuială de taxe sau impozite, privitor la toate acele bunuri cari de prezent stau în cărțile funduare pe numele Statusului sau pe numele diferitelor

¹⁾ Traducerea textului unguresc tipărit în Erd. Tud. 1. IX. 1932.

fundățiunii administrate de el, cum sunt Fondul de studii, Fondul religionar, de stipendii etc.

§ 6. Organizația Statusului eparhiei lat. cat. din Ardeal și modul funcționării sale se stabilește și se normează în statutele acestuia, cari alcătuiesc parte întregitoare a prezentului Acord și cari deodată cu subscrierea Acordului se aprobă atât din partea Sf. Scaun, cât și din partea Guvernului român.

CXVII

Acordul stabilit în mod ocult, în ziua de 7 Maiu 1932, la București, între reprezentanții Statului catolic: episcopul G. C. Majlăth, președintele laic Dr. E. Gyárfás, referentul Dr. A. Balázs și între preținșii reprezentanți ai Guvernului român: ministrul de justiție Dr. Valer Pop și consilierul de Legație Barbu Constantinescu.

Reprezentanții Sftului Scaun și ai Guvernului român, după ce și-au schimbat credenționalele,, găsite în ordine și corespunzătoare, în temeiul art. XXII al Concordatului încheiat la 10 Mai 1927, au convenit asupra următoarelor dispozițiuni:

§ 1. „Status-ul rom. cat. ardelean” este și rămâne și pe viitor organul Eparhiei catolice de rit latin din Ardeal și la numele de „*Consiliu al Eparhiei catolice de rit latin de Alba-Iulia*”.

§ 2. Toate acele drepturi patrimoniale, cari au stat până acum sub administrarea așa numitului „Status rom.-cat. Ardelean”, pe viitor se vor administra de episcopul din Alba-Iulia, conform § 2 al can. 1521 din Codex juris canonici și conform cu legile Regatului român.

Sfera de competență desemnată în § 2 al. can. 1520 și 1521 o va îndeplini Consiliul eparhial numit în § 1 al Acordului prezent.

Hotărârile acestui Consiliu sunt jurevalide și executorii numai cu aprobarea episcopului după vremuri (ordinarius).

§ 3. Toate aceste drepturi patrimoniale și veniturile lor se administrează și întrebuințează exclusiv conform scopurilor desemnate în literele și diplomele fundăționale.

Dacă literele și diplomele fundăționale nu desemnează precis un scop special, sau scopul acela a fost deja atins, întrebuințarea se va face în scopuri religionare, școlare și de educație în conformitate cu intențiunile și voința fondatorilor și donatorilor.

§ 4. Arhiepiscopul latin din București, ca mitropolit al Eparhiei sufragane de Alba-Iulia, are dreptul de a inspecta și controla întrebuințarea veniturilor, în conformitate cu modul fixat în §-ul precedent.

Spre acest scop, Ordinariul de Alba-Iulia înaintează în fiecare an Arhiepiscopului raportul anual, bugetul, bilanțul și procesul verbal al Adunării generale.

§ 5. Toate bunurile, cari sunt astăzi în posesiunea sau administrarea Statului rom.-cat. ardelen, sunt bunuri de caracter bisericesc și compet Eparhiei catolice latine de Alba-Iulia.

Dreptul de proprietate este și rămâne garantat în favorul fundațiilor respective.

Aceste fundațiuni, înaintea legii, le reprezintă Episcopul de Alba-Iulia (ordinarius).

Notarea dreptului de proprietate în cărțile funduare se va rectifica pe baza adresei Ministerului de Culte și Instrucțiune publică sau la cererea Ordinariului de Alba-Iulia, liber de taxe, conform dispozițiilor din al. 2 al acestui §.

§ 6. Dispozițiunile cuprinse în prezentul Acord se vor aplica și fundației Orfelinatului rom.-cat. terezian din Sibiu, dacă cumva ferurile judiciare nu vor fi hotărât altfel, sau nu ar avea loc, ulterior, o înțelegere de altă natură.

§ 7. Deodată cu subscrierea acestui Acord, se aprobă și Statutele de organizare și funcționare ale Consiliului eparhiei catolice latine de Alba-Iulia, în textul anexat aci sub / A.¹)

CXVIII

Ministerul Cultelor pune în vedere Episcopului de Alba Iulia că convorbiile dintre Guvernul român și Sf. Scaun nu se reportă la chestiunea bunurilor deținute de Statul cat., a căror situație este competentă să o decidă exclusiv Justiția țării.

MINISTERUL INSTRUCȚIUNII, AL CULTELOR ȘI ARTELOR

Contenciosul.

Nr. 60024 din 14 Mai 1932.

PREA SFINȚITE,

La adresele P. S. Voastre înregistrate la acest Minister sub Nr. 58859 și 58911—1932, referitoare la rectificările operate de instanțele judecătorești în cărțile funduare, avem onoare a vă face

¹Traducere după textul maghiar, tradus după originalul francez și publicat în Erd. Tud. 1. IX. 1932.

cunoscut că problema pe care Guvernul Român a înțeles s-o rezolve conform legilor și intereselor Statului Român, după ce în prealabil va auzi și cuvântul Sfântului Scaun, este completamente independentă de chestiunea dreptului de proprietate a bunurilor aparținătoare celor 2 fonduri publice: „Fondul regnicolar de Studii și Fondul Religionar“, cu privire la care instanțele judecătorești au operat cuvenitele rectificări în cărțile funduare, la cererea acestui Departament.

Prima problemă, aceea care face obiectul discuțiilor cu Vaticanul, se referă la existența însăși a așa zisei organizațiuni a „Statusului Romano-Catolic Ardelean“, iar rezultatul acestor convorbiri, ori care ar fi el, nu poate avea absolut nici o influență asupra celorlalte probleme, cu caracter pur juridic: „rectificarea cărților funduare“ cu privire la bunurile celor 2 fonduri publice, cari în mod eronat și prin abuz au fost intabulate acum câteva decenii pe numele unei Organizații, care nu avea și nu putea avea nici un drept de proprietate asupra lor; această a doua problemă, nu poate face obiectul unor discuțiuni diplomatice, și nici nu poate fi rezolvată pe cale administrativă de către acest Departament, ci numai pe cale judecătorească, de către instanțele legale.

Ministerul nu are nici o cădere și nu poate cere instanțelor judecătorești să revină asupra unor hotărâri date.

Hotărârile judecătorești conform legilor Țării nu pot fi anulate sau reformate decât tot pe cale judecătorească, prin căile de atac legale.

Ca urmare, dacă așa zisa organizațiune a „Statusului“ de care P. S. Voastră se interesează, are căderea și se crede îndreptățită, este liberă să se adreseze justiției spre a-și revendica drepturile ce crede că are.

Totodată pentru o mai deplină lămurire a P. S. Voastre, vă anexăm în copie certificată, avizul Consiliului de avocați al acestui Minister.

p. Ministru:
CRĂCIUNESCU.

p. Directorul Contenciosului:
OCT. DEMETRESCU.

P. S. Contelui GUSTAV CAROL MAJLATH.
Episcop Romano-Catolic al Transilvaniei

ALBA-IULIA.

CXIX

Contenciosul Ministerului Cultelor stabilește — și *Primul-ministru N. Iorga confirmă* — că dl E. Gyárfás n'are căderea să intervie în chestiunile Statului catolic, că convorbirile cu Sf. Scaun sunt de natură exclusiv informativă, și că chestiunea bunurilor Statului cat. nu poate forma obiect de tratative internaționale.

MINISTERUL INSTRUCȚIUNII, CULTELOR ȘI ARTELOR.

Consiliul de avocați.

AVIZ No. 285—932.

Prin petiția înreg. la Nr. 50894—932, dl E. Gyárfás, și prin adresele înreg. la Nr. 58859 și 58911—932, P. S. Episcop romano-catolic al Transilvaniei, protestează în contra dispozițiunii Ministerului, prin care s'a ordonat ca Serviciul Contencios Regional al Statului din Cluj, (să ceară instanțelor funduare rectificarea inscripțiilor privitoare la bunurile, proprietatea „Statusului Romano-Catolic Ardelean“, prin trecerea acestor bunuri, cu mențiunea că sunt administrate de Statul Român.

Dela început ne permitem a atrage atenția că petițiunea dlui Gyárfás, adresată în calitate de Președinte laic al Statusului Romano-Catolic, nu poate și nu trebuie ținută în seamă, întrucât dl Prim-ministru nu a admis și a interzis adunarea generală a așa zisului **Status Romano-Catolic**, din luna Noembrie 1931, adunare ținută fără voia Guvernului, și care a proclamat pe dl Gyárfás prezident.

În atari condițiuni, D-sa nu are căderea de a vorbi în numele acestei asociații de fapt.

Urmează să examinăm cele două adrese ale P. S. Episcop de Alba-Iulia, care ne face reclamațiunea sa în calitate de Episcop.

P. S. Sa protestând contra rectificării Cărților Funduare, atrage atențiunea Ministerului că dl Prim-ministru a declarat formal și a promis atât în Parlament, cât și Monseniorului Dolci, că nu se va lua nici o măsură în privința Statusului Romano-Catolic Ardelean, decât de comun acord cu Sfântul Scaun, cu care Guvernul Român va intra în tratative.

Cum aceste tratative cu Sf. Scaun au început, nu se va putea lua de către Guvern o hotărîre atât de importantă.

Prea Sf. Episcop, face o confuzie între problema care face obiectul convorbirilor cu Sf. Scaun, și rectificarea Cărilor Funduare, operată de Instanțele judecătorești, la cererea Contenciosului din Cluj.

Prima, este o problemă politică, referitoare la existența legală a așa zisului Status Romano-Catolic Ardelean, pe teritoriul României, urmînd a se vedea dacă o asemenea organizație mai poate fi sau nu tolerată.

Rectificarea Cărilor Funduare, este o problemă pur juridică, de ordin strict intern și se referă la restabilirea unei stări de drept, prin trecerea pe numele adevăratului proprietar, a bunurilor cari prin abuz și mistificarea adevărului au fost întabulate pe numele Statusului Romano-Catolic.

Prima problemă, pe care Onor. Guvernul a înțeles s'o tranșeze de comun acord cu Sf. Scaun, este completamente independentă și nu are absolut nici o legătură cu cea de a doua, rectificarea Cărilor Funduare.

Oricare ar fi rezultatul convorbirilor cu Vaticanul, acest rezultat nu va putea avea nici o influență asupra problemei juridice a rectificării Cărilor Funduare cu privire la bunurile uzurpate.

Chestiunea proprietății, problemă de ordin pur juridic, nu se poate tranșa nici pe cale diplomatică, nici pe cale administrativă, ci numai pe cale judecătorească, după legile țării, de către instanțele legale.

Vom examina în ce constă problema juridică.

În Ardeal, există de multă vreme două Fonduri (Fundațiuni) Publice, dotate cu personalitate juridică, proprietare a numeroase imobile: Fondul regnicolar de studii și Fondul religios. Aceste Fonduri publice au fost administrate de organele Statului Maghiar.

La 1898, prin mijloace dolosive nepermise, conducătorii Statusului Romano-Catolic, organizațiune care nici odată nu a fost recunoscută formal de Statul Maghiar ca avînd o existență proprie și legală, au izbutit să schimbe în Cățile funduare înscripiunea existentă și au trecut toate bunurile aparținînd celor două Fonduri, ca proprietate a Statusului Romano-Catolic.

După cum am arătat mai sus, această mistificare s'a făcut

prin abuz și în mod unilateral fără încuviințarea Statului național.

În 1932, după cercetări îndelungate, Ministerul Instrucțiunii, prin adresa cu Nr. 21372 a cerut Serviciului regional de contencios al Statului din Cluj, care după lege are obligația să vegheze și să ia toate măsurile pentru conservarea averii Statului, să ceară instanțelor funduare rectificarea greșelilor făcute în 1898 și să restabilească starea de lucruri legală, înscriind în Cărțile funduare respective bunurile uzurpate de Status, ca proprietatea Fondului de studii sau religiosar, administrate de Statul Român.

Pentru moment, operația s'a făcut numai pentru câteva imobile din Cluj.

Judecătoria, constatând temeinicia cererii, au dat cuvenita ordonanță de rectificare.

Este cu totul greșită calea luată de persoanele cari se cred îndreptățite a vorbi în numele așa zisului Status Romano-Catolic, întrucât o problemă dedusă în fața instanțelor judecătorești nu poate fi tranșată pe cale administrativă.

Acei cari se cred nedreptățiți de hotărârile judecătorului funduar, au la dispoziție căi legale pentru reformarea acestor hotărâri. Ei pot ataca cu recurs hotărârile date și-și pot valorifica drepturile lor, dacă le au, în fața instanțelor judecătorești, singurele competente, după legile Țării, să hotărască în litigii referitoare la proprietate.

Credem că este inadmisibil ca după ce Statul a făcut o cerere înaintea judecătorului și judecătorul examinând temeinicia acestei cereri, l-a satisfăcut-o, să vină în urmă și să ceară aceluiași judecător, anularea hotărârii luate.

Ordonanța sau hotărîrea judecătorească odată dată, nu poate fi reformată decât tot pe cale judecătorească, prin apel sau recurs.

Pentru aceste considerente, suntem de părerea că procedeu Contenciosului regional din Cluj este strict legal, că părțile interesate au greșit când s'au adresat Ministerului, care în nici un caz nu are posibilitatea legală să le satisfacă cererea, întrucât ar echivala cu renunțarea benevolă asupra unor bunuri cari fac parte din patrimoniul Statului și cari au fost înscrise în Cărțile funduare, ca atare, de către judecătorul competent, renunțare imposibilă față de legile Țării.

Urmează ca cei interesați să se adreseze justiției pe căile legale.

Mai suntem de părere că rectificările operate în Cartea

Funduară, nu au nici o legătură și nu împiedecă întru nimic tratativele cu Sf. Scaun, care se poartă cu privire la altă problemă decât aceea a bunurilor uzurpate.

Avocați:

ss. I. DUMITRESCU, ss. N. VOINESCU, ss. T. DRAGOȘ,
ss. O. C. C. DEMETRESCU, ss. N. C. DAVIDESCU,
ss. ST. VOINESCU, ss. TH. POLICRAT,

Rezoluția Ministrului de Culte și președinte al Consiliului de miniștri:

Se va comunica Statusului.¹⁾

N. IORGA

CXX

Sfidând pur și simplu pe Primul-ministru și pe întreg Ministerul Cultelor, președintele *illegal* al Statului cat. E. Gyárfás, însoțit de episcopul G. C. Majláth, intervine la Nunțul papal ca Acordul, stabilit la București în mod ocult între dânsii și preținșii delegați ai Guvernului român, să fie înaintat Sftului Scaun spre aprobare, respectiv spre a fi încheiat din nou, în formă solemnă, între Papa și între Regele României.

EXCELENȚA,

Avem onoare a înainta Excelenței Voastre textul român și francez al Acordului stabilit la 7 Mai a. c. între noi, ca reprezentanții Status-ului cat. ard. și între Ministrul Valer Pop și Barbu Constantinescu, consilier de legatie, ca reprezentanți ai Guvernului român. Aceste texte le-am prevăzut cu semnăturile noastre și le-a aprobat și Consiliul Dirigent al Status-ului nostru cat., în ședința din 12 c., adăugându-i încă două puncte, cari servesc pentru întregirea și lămurirea textului stabilit.

Repetăm și cu acest prilej mulțumirea noastră sinceră, căreia subsemnatul i-am dat expresie și în scrisoarea particulară din 12 l. c., pentru toată osteneala, energia și înțelepciunea cu

¹⁾ Ceeace s'a și făcut prin adresa Nr. 66024 din 14 Mai 1932.

care Excelența Voastră ați apărut interesele, averile și instituțiile Status-ului nostru cat., cari întotdeauna au fost cetăți de întărire ale Bisericei în țara noastră și cu ajutorul lui Dumnezeu, așa vor fi și pe viitor.

Rugăm, deci, pe Excelența Voastră să binevoiască a face să se aprobe cu deplină putere de către Sf. Scaun acest Acord, care constituie *maximum* de concesiuni, ce am putut face din drepturile străbune, fără să tradăm însăși cauza, fără să primejduim existența și dezvoltarea din viitor a instituțiilor noastre, și fără să neliniștim opinia noastră publică, destul de atârțată prin atacurile neconținute ale adversarilor noștri.

Tocmai pentru aceea, trebuie, din contra, să rugăm pe Excelența Voastră să binevoiți a face să se introducă în textul final două puncte, stabilite de Consiliul Dirigent al nostru și cari sunt *necondiționat necesare*, pentru a înlătura orice interpretare malițioasă sau inițiativă contra averii noastre și cari singure pot asigura o tranziție liniștită, fără zguduiri.

Anume, Vă rugăm, Excelență, să binevoiți a exopera următoarele modificări:

a) La alineatul 2 din § 5 să se adauge: „*în conformitate cu situația lor din 10 Mai 1927*” (data semnării Concordatului), cari sunt necesare în legătură cu modificările arbitrare, săvârșite în săptămânile din urmă privitor la unele imobile din Cluj ale Status-ului.

Alineatul 4 al §-ului 5 să se modifice și întregască cu următoarele: „conform dispozițiilor din 1 și 2 a §-ului prezent”, apoi, pentru notațiile în cărțile funduare să precizeze și mai lămurit, că aceste bunuri sunt ale eparhiei noastre, ar trebui adăugat: „*prin urmare notarea cea nouă în cărțile funduare va fi astfel: „Fondul religios (fondul de studii, fondul de burse etc.) al eparhiei catolice latine de Alba-Iulia*”.

b) La dispozițiile tranzitorii, pentru evitarea unor turburări superflue, ar fi de făcut un nou paragraf, cu următorul text:

„*Reducerea numărului deputaților aleși, prevăzută în p. 1 f) și p. 2 e) și j) ai paragrafului 6, se va aplica cu ocazia celor mai apropiate alegeri generale*”.

În ce privește forma Acordului, rugăm pe Excelența Voastră să binevoiți a face ca să fie încheiat în formă solemnă între Sf. Părinte și Majestatea Sa Regele României, pentru că aceasta e unica formă ce garantează pentru noi liniștea și stabilitatea aranjamentului față cu guvernele schimbătoare, căci altfel fiecare guvern ar putea încerca să zgândăre din nou chestiunea.

Exprimând din nou mulțumita și gratitudinea noastră, rugăm Excelența Voastră să binevoiască a primi expresiunea profundului și cordialei noastre stime.¹⁾

București, la 18 Mai 1932.

(ss.) CONTELE CAROL G. MAJLATH,
episcopul Ardealului, președintele Statului cat.
ardelean.

(ss.) ELEFTERIE GYÁRFÁS,
președintele mirean al St. cat. ardelean.

CXXI

N. Iorga Nr. 2 contra N. Iorga Nr. 1.

În urma Avizului Contenciosului de sub Nr. CXIX, aprobat de Primul-ministru, — Aviz care excludea posibilitatea oricăror discuții cu E. Gyárfás și a oricăror *tratatative* cu Sf. Scaun și, mai cu seamă posibilitatea vreunui aranjament între Guvernul român și Sf. Scaun cu privire la chestiunea proprietății și posesiunii bunurilor deținute de Statul cat., care rămânea să fie hotărâtă prin Justiție —, delegatul special al Guvernului, prof. O. Ghibu s'a prezentat în ziua de 14 Mai, la dl Valer Pop și apoi împreună cu acesta, la dl N. Iorga, cerând ca punctelor de vedere de mai sus să li se dea urmarea cuvenită, renunțându-se la tratativele cu Sf. Scaun, în vederea cărora se pregătea dl V. Pop.

Spre stupefierea delegatului Guvernului, care, în acel moment n'avea cunoștință despre Acordul clandestin încheiat la București între dl V. Pop și Unguri —, cei doi miniștri au declarat că nu renunță la hotărîrea lor anterioară, de a rezolvi chestiunea St. C. la Roma, de acord cu Sf. Scaun.

În fața acestei situații, prof. O. Ghibu, în calitate sa oficială de *Delegat special al Guvernului pe lângă Sf. Scaun în chestia St. cat.*, s'a adresat publicității, tipărind, în zilele de 16—22 Mai, pe pagina întâia a marelui ziar *Universul* următoarele patru articole:

1. *O gravă prejudiciare a suveranității Statului român: Tratatative în chestia Statului rom. cat. ard.*

2. *Anarhie, înconștiență, sau tradare? — Tratatative pe două fronturi în chestia Statului cat.*

¹⁾ Traducere după textul publicat în Erd. Tud. 1. IX. 1932.

3. *Intre Regele României și Scaunul apostolic al Romei. — O gravă problemă pe care o compromite Guvernul actual.*

4. *Dnii N. Iorga și Dr. V. Pop compromis suveranitatea României.*

Aceste articole, cari au făcut o profundă impresie asupra opiniei publice române și străine, ar fi trebuit să atragă după sine imediat sancțiunile desărcinării profesorului O. Ghibu din delegația pe care o avea, — măsură pe care Guvernul, însă, n'a avut curajul s'o ia. Guvernul n'a găsit de cuviință nici chiar să lămurească opinia publică a țării printr'un comunicat oficial. Strămtorat de propriile greșeli și inconsecvențe Primul-ministru s'a mulțumit să publice, doar, în ziarul său *Neamul Românesc*, din 18 Maiu, următoarele rânduri:

„Dl Omisifor Ghibu își permite, — în legătură cu tratativele ce guvernul înțelege să le ducă cu Sf. Scaun, cu privire la așa zisul Status catolic ardelean, și la modul de administrare a fondurilor gospodărite în fapt, până azi de acest Status, — să vorbească la adresa guvernului, a dlui prim ministru Nicolae Iorga și a dlui ministru de Justiție, Valer Pop, de... anarhie, înconștiență sau trădare!

Acest limbaj este inadmisibil și de neînțeles. Mai ales că dl Ghibu, nici idee nu are de punctul de vedere adoptat de guvern în această chestiune, nici de bazele pe care urmează să fie tratat proiectul acord.

Este suficient să se rostească numele lui Nicolae Iorga, sau să se vadă activitatea de intransigență națională a dlui Valer Pop, pentru ca opinia publică să fie complet edificată asupra seriozității și temeiniciei acestor nesăbuite atacuri.

Iar rezultatele acestor tratative, vor demonstra că demnitatea și interesele permanente ale Țării, au fost apărate și salvate cel puțin tot așa de mult, dacă războinicul domn Ghibu ar fi avut până la sfârșit în mână, tratarea și soluționarea acestei probleme delicate și importante“.

În aceeași zi de 18 Mai, dl Valer Pop a plecat la Roma, în tovărășia dlor E. Gyárfás și Dr. A. Balázs, — cel dintâi președinte declarat ilegal de însuș dl N. Iorga, al Statului catolic, vicepreședinte al Partidului maghiar și președinte clandestin al Asociației ungarilor ardeleni pentru Liga Națiunilor, — cel de-al doilea inițiator și conducător al campaniei antiromânești dela Geneva, din anul 1925, despre care se vorbește sub un număr următor.

CXXII

Presa italiană împărtăşeşte punctul de vedere al Ministerului de Culte, că chestiunea Statului catolic este o chestiune internă a României.

— *Telegramă din Roma.*¹⁾ —

Roma, 19. V. 1932. (Dela corespondentul nostru particular).
— Ziarul *Giornale d'Italia* publică următoarele: „Vineri seara soseşte la Roma ministrul de justiţie al României Valer Pop, spre a lua contact cu Vaticanul şi a-i expune punctul de vedere românesc asupra problemei atât de spinoasă şi puţin cunoscută a Status-ului catolic transilvănean.

Intr-adevăr există în Transilvania un fel de simulacru de constituţiune purtând acest nume, care însă n'a fost niciodată recunoscută nici de Ungaria, nici de biserica catolică înainte de război şi pe baza căreia s'a desfăşurat o acţiune contrarie intereselor statului şi bisericeii.

Această instituţiune este unică în lume şi nu este în regulă nici cu religia catolică, fiind de inspiraţie protestantă. Ea constituie în prezent în România *un stat în stat*.

Guvernul român i-ar fi putut oricând aplica legile româneşti, destăinţând-o fără a pune chestiunea pe teren internaţional. Din deferenţă pentru Vatican şi din dorinţa de a da lumii civilizate o nouă dovadă de toleranţă, guvernul român, înainte de a lua măsurile de rigoare, a socotit să pună la curent Vaticanul, arătându-i că situaţia aceasta nu mai poate fi tolerată şi cerând aplicarea strictă a legilor şi a Concordatului“.

CXXIII

Reportul oficial înaintat de E. Gyàrfás, conducerii Statului cat. cu privire la noile tratative purtate de el şi de referentul Dr. A. Balázs, la Roma, cu ministrul de justiţie Dr. Valer Pop, în vederea ratificării de către Sf. Scaun, a Acordului dela Bucureşti.

**EXCELENŢA VOASTRĂ, DOMNULE CONTE EPISCOP,
ONORAT CONSILIU DIRIGENT,**

Despre cele îndeplinite de noi la Roma, raportez în cele următoare şi, anexat, trimit documentele mai importante.

La 20 Mai, seara, am sosit la Roma, călătorind dela Veneţia, împreună cu Ministrul Justiţiei Valer Pop, căruia i-am arătat îndată scrisoarea lui Crăciunescu, care, în mod vădit, îl atinse

¹⁾ Publicată în ziarul *Curentul* din Bucureşti, la 19 Mai 1932.

neplăcut și s'a declarat, că el numai pe drum a văzut-o, la dosar.

La 21 Mai, cel dintâi lucru ni-a fost, de a redacta adresa de sub /I, prin care am comunicat Cardinalului-Secretar de Stat, dezideratele noastre, desfășurate și în adresa predată Nunțiului, la 18 Mai, accentuând cu deosebire necesitatea de a se preciza punctual pasajul referitor la cărțile funduare, motivând și cu scrisoarea Crăciunescu, pe care i-am anexat-o dimpreună cu anexa ei, în traducere franceză. Adresa de sub /I între aceea, am dat-o și Nunțiului Dolci, sosit la Roma, cu scopul de a o transpune Cardinalului.

La 22 Mai am fost la prânz la Petrescu-Comnen, reprezentantul României pe lângă Vatican, unde în afară de Ministrul și suita lui, a fost prezent Nunțiul și întreg personalul Legațiunii. Aici, după masă ni s'a comunicat dorința lor privitoare la locuința paracisierului, cu motivarea că dreptul de proprietate e și așa al Universității, și că acele câteva camere sunt pricina principală a tuturor controverselor. După tratarea amănunțită între noi a chestiunii, am declarat că, dacă nu există altă piedecă, în această una chestiune noi n'o să facem dificultăți.

La 23 Mai, pe ora 10 era fixată la Cardinalul conferința meritatorie, unde ne-am dus și noi, cu Nunțiul, așteptând în sala de Consiliu, să ne introducă la tratative. Ceeace însă, nu s'a întâmplat. La ora 11 $\frac{1}{2}$ a eșit Ministrul dela Cardinalul, împreună cu Petrescu Comnen, și numai după aceea am putut ajunge și noi, pe un timp de tot scurt, când i-am predat scrisoarea particulară a dlui episcop al nostru, și încă un exemplar din adresa de sub /I. Despre substratul tratativelor am luat cunoștință numai prin intermediul Nunțiului, care ne-a comunicat că au avut loc scene neplăcute, pentru că trimișii Guvernului au trecut peste Acordul din 7 Mai, și-au ridicat pretențiuni cari depășeau mult punctele originale ale Ministrului de Justiție — *evident la inspirația lui Petrescu Comnen, și în spiritul lui Ghibu*. — între altele cerând, în deosebi, ca întreaga avere să se dea în administrația corului episcopal de ambele rituri etc.

Această atitudine a trimișilor Guvernului și desigur și adresa de sub /I cu anexa ei, au făcut cea mai rea impresie asupra Cardinalului Secretar de stat, care în cursul după amiezii a anunțat pe delegații Guvernului, că nu dorește a mai continua

tratatativele penibile cari îi răpesc timpul și sau să se țină strict de cele stabilite la 7 Mai, sau, dacă vreau să modifice orice în aceste puncte, să trateze mai întâi cu noi, și numai în acel caz să se mai prezinte la dânsul, dacă vor fi reușit să cadă de acord cu noi asupra tuturor punctelor, pentru că Sf. Scaun nu e dispus să facă nici o modificare Acordului din 7 Mai fără învoirea noastră.

La 24 Mai, de dimineață, dimpreună eu Nunțiul am vorbit cu subsecretarul de Stat, Pizzardo, l-am informat și apoi, după amiază, am început la Legația Română discutarea punct de punct a textului Acordului, ceea ce a ținut până seara târziu. Acest text, față cu Acordul dela 7 Mai, era mai defavorabil pentru noi, întrucât am cedat locuința sacristanului, respectiv am renunțat la servitutea de locuință a acestor camere din edificiul Universității, dar, în schimb pentru aceasta, am reușit a fortifica punctul privitor la cărțile funduare după cea mai bună a noastră știință, conform dorinței noastre, iar cercul de competență al §-ului 1 și 2 am reușit să-l circumscriem mai clar.

De întâmplările zilei se ține, că în cursul convorbirilor, traduceri și baterilor la mașină, în limba română și franceză, în chip de neînțeles pentru noi, la punctul IV privitor la dreptul de inspecție al Guvernului în loc de expresii stabilite, după lungi desbateri că darea de seamă despre gestiunea anuală, consiliul Dirigent o „*trimite anual*” Ministrului de Culte, în textul francez au furișat expresia: „*o înaintează spre aprobare*”, ceea ce numai așa s'a putut întâmpla, doar și punctuațiunea o controlam, că au schimbat, pe neobservate, un text revizuit, cu altul. Aceasta am putut-o rectifica numai cu mare greutate, și incidentul arată cu ce dificultăți am avut de lucrat.

La 25 Mai, înainte de amiază, era fixată continuarea desbaterilor Ministrului și delegatului pe lângă Vatican cu Cardinalul Secretar de Stat, care, după antecedente și după așteptările noastre, ar fi avut de scop numai ratificarea textului parafat deja a doua oară, și deaceia noi nici nu am luat parte la această conferență. În orele de după amiază ne-a înștiințat Nunțiul Dolci, spre uimirea noastră, că delegații Guvernului, în loc să ratifice, conform înțelegerii, avute, textul fixat împreună, au ridicat înaintea Cardinalului cererea, ca Biserica noastră din Cluj să se cedeze Universității, sau cel puțin episcopului greco-catol. și în această chestiune au avut loc, timp de trei ore, schimburi de cuvinte extraordinar de neplăcute, cari s'au sfârșit fără nici un rezultat.

Pe urma acestui comunicat ne-am exprimat, în adresa de sub II, protestul viguros în contra cedării bisericii, declarând că mai curând suntem aplicați să renunțăm la Acord, decât să cedăm Biserica. În aceeași adresă am atras atențiunea Cardinalului și la rectificarea termenului greșit, privitor la *aprobarea* Guvernului, introdusă prin mistificație în textul francez al § 4.

Acest act l-am dus în persoană, după amiază, la Vatican, și acolo am tratat cu subsecretarul Pizzardo, dela 5—7, desbătând amănunțit chestiunea bisericii și alte probleme importante. Subsecretarul Pizzardo arăta înțelegere și bunăvoință față de cauza și interesele noastre.

La 26 Mai Valer Pop, Ministru de Justiție, a tratat două ore cu Cardinalul, și a doua zi, 27 Mai, ambii delegați ai Guvernului au tratat și s-au năzuit a-l determina să cedeze în chestiunea bisericii, dar fără rezultat pozitiv. În 27 Mai am putut să ne orientăm cu privire la opinia Cardinalului în chestia bisericii, și esența informațiunii noastre a fost, că Cardinalul dorește descopciarea chestiunii bisericii din Acord. De altă parte, am aflat că *la Vatican au făcut, negreșit, mare impresie argumentele delegaților Guvernului*, și mai ales spusele lui Valer Pop, că nu se pot îngriji de necesitățile sufletești ale multelor mii de studenți universitari gr-cat., dacă nu li se cedează biserica. Sub influența acestor informațiuni, am redactat actul de sub III, în care, drept concluzie, am fixat, că suntem dispuși a face să se țină în fiecare Duminică la orele 12 de către preoții noștri câte o predică, în limba română, pentru tinerimea universitară. La această concesțiune ne-a determinat și faptul, că la 26 Mai, până seara târziu, ne-a rugat ministrul Valer Pop, să fim concesivi în această chestiune, declarând, că altfel nu-i e cu putință să subscrie Acordul. Actul de sub III încă în 27 Mai d. a. l-am predat subsecretarului de Stat Pizzardo.

La 28 Mai, delegații Guvernului au întrebuințat toată dimineața amiezii a Cardinalului Secretar de Stat. După depărtarea lor, Cardinalul ne-a primit pe noi, și i-am predat încă un ex. din actul III, deși se vedea evident obosit de tratativele dinainte. Cardinalul ne-a comunicat că, în decursul tratativelor *recomandat din partea sa scoaterea chestiunii bisericii din Acord*, dar delegații Guvernului nu au primit propunerea, ci și-au rezervat pentru Luni, 31 Mai, de a lua poziție definitivă în chestiune. Cardinalul ne-a arătat, de pe o foaie de hârtie, textul propus de el; esența lui era că *chestiunea dreptului de-*

proprietate și de folosirea bisericii se detașează din Acord; episcopul Ardealului va fi obligat a prezenta în termen de 3 luni documentele originale de întemeiere și, după examinarea acestora, Sf. Scaun și Guvernul român vor decide, aparte, cu privire la chestiunea proprietății și întrebuințării bisericeii.

Am explicat Cardinalului, că *formula aceasta este mai rea, decât dacă ar fi dat întreagă biserica cu drept de proprietate*, pentru că natura de drept a bisericii și a celorlalte edificii ce se găsesc în mâna Piaristilor, *este aceeași, fiind toate pe aceeași joale a cărții funduare*, astfel, lăsând nehotărît dreptul de proprietate a bisericii se poate pune în discuție și proprietatea celorlalte edificii, eventual se poate scormoni din nou chestiunea întregii averi a Iezuiților. L-am rugat deci foarte mult să abandoneze formula aceasta, dar Cardinalul ne-a declarat, că asta ar fi foarte cu greu, pentru că el a făcut deja această ofertă, și numai în acel caz s'ar putea absta, dacă, sau ne-am înțelege cumva asupra vr' unui mod de folosire a bisericii, sau s'ar răsturna, pentru asta, întreg Acordul.

Cele comunicate de Cardinal și mai ales formula de detașare a chestiunei bisericii, ne-au umplut de nedumeriri.

În decursul după amiezii, Ministrul ne-a cerut, prin Nunțul Dolci, o convorbire directă în cauza bisericii, pe care am și purtat-o până seara târziu. În firul acesteia Ministrul, pe baza de drept depusă de noi în actul de sub III, adică pe baza că noi înșine, ca proprietari bisericeii, vrem să ne îngrijim de necesitățile sufletești ale tinerimei catolice de limba maternă română, ne-a făcut propunerea, că, primind el punctul principal de drept, să facem concesiunea, ca să permitem a se face nu numai o predică românească, ci și o liturgie de rit grec, printr'un preot ce-l vom angaja noi. Am cerut timp de meditare asupra propunerii până în ziua următoare și, în cursul nopții, am cumpănit cu îngrijorare eventualitățile, în deplină conștiință a răspunderii noastre grele.

La 29 Mai, pe ora 10, era fixată continuarea conversațiilor în care trebuia să ne pronunțăm cu privire la propunere. În cumpănirile noastre a cântărit mult faptul că Ministrul, în propunerea pe care ni-a făcut-o, recunoștea apriat *dreptul nostru de deplină dispunere*, și cerea favorul și pe motivul, că din punct de vedere catolic nici nu li-l putem refuza fraților de alt rit, cari în această chestiune au avut totdeauna o atitudine loială, și cari și în viitor, în caz de concesiune, ne vor fi puternic sprijin față cu năzuințele ce se îndreaptă în contra Bisericeii

noastre. Ne-a influențat și împrejurarea, că am văzut bună-voința hotărâtă a Ministrului Valer Pop, precum și *principala îngrijorare, că dacă Guvernul, a cărui situație și prietenii noștri din Roma o judecau foarte critică, ar cădea, și în locul lui Valer Pop ar fi încredințat cu tratativele Ghibu, sau altul asemenea lui, și atitudinea rău voitoare a adversarilor noștri nu va mai fi neutralizată de simțirea nobilă a bineintenționatului Ministrului de Externe Ghica*. atunci, evident, vom ajunge într-o situație mult mai defavorabilă. De aceea am hotărît, că pe lângă circumscrierea cât mai precisă a liturghiei greco-catolice, nu ne vom eschiva de a împlini cererea, și încă în decursul nopții am fixat în scris condițiunile noastre. Dimineața le-am revizuit și îndreptat și cu chibzuială am hotărît, ca pentru această singură chestiune să nu răsturnăm situația, ci ne-am hotărît pentru continuarea tratativelor și, la ora 10, ne-am dus din nou la Ministrul, cu Nunțiul Dolci, care dela 7 dimineața ne tot urgita să-i comunicăm hotărîrea noastră. După consfătuiri îndelungate cu Ministrul, ne-am înțeles cu privire la modalitățile ținerii liturghiei greco-catolice pe baza dispozițiilor pe cari le vom lua noi. Textul înțelegerii l-a dus, către amiază, Nunțiul, la Cardinalul Secretar de Stat, care aștepta nerăbdător.

La hotărîrea această ne-a determinat în mod hotărîtor împrejurarea că, dacă nu ne putem înțelege cu privire la chestiunea aceasta, sau se răstoarnă Acordul și suntem expuși tuturor măsurilor violente ale adversarilor noștri, sau, în cazul cel mai bun, reușește propunerea Cardinalului, formulată la 28 Mai, și rămâne discutabilă nu numai întrebuintarea, ci și proprietatea bisericii, ba s'ar contesta în acelaș timp și celelalte edificii, prin ce, eventual, am primejdui totul.

Ne-a determinat greu și împrejurarea că *Ministrul de repetitori s'a provocat înaintea Cardinalului la faptul, că Ministerul de Culte a introdus deja în cărțile funduare, că asupra bisericii dispun organele Statului și decizia forului prim, cu aprobarea forului al doilea, în cel mai scurt timp ar putea fi executată*.

Luând în considerare toate acestea, credem că Excelența Sa domnul Episcop și Consiliul Dirigent vor aproba, că, pe lângă circumscrierea dreptului de proprietate și îngrădirea ceremonialului extern al liturghiei, nu am răsturnat pentru această chestiune, în sine neînsemnată, toată situația, care în mijlocul tulburărilor crizei de guvern, ușor putea deveni fatală.

Nunțiul s'a întors dela Cardinal spunându-ne că, la Vatican se pregătește deja, pe baza celor stabilite, textul definitiv al Acordului și în decursul serii, el ne va fi prezentat nouă și

Ministrului, pentru că a doua zi Cardinalul vrea să evite orice discuție ulterioară.

În cursul serii am și primit textul și când, la 8^{1/2} seara, ne-am adunat la Ministru pentru o nouă convorbire, am constatat cu surprindere că în paragraful privitor la intabulare, delegații Guvernului au vârit un singur cuvânt, care putea face îndoielnic dreptul nostru de proprietate și pe care după discuție mai lungă, l-au șters, cum de asemenea am șters două modificări introduse în statute, de către Congregatio Concilii, cari, după judecata noastră, puteau să dea prilej la neînțelegeri.

La 30 Mai, dimineața, am cuprins, în scrisoarea de sub IV, motivele pentru care am rugat pe Cardinal să adereze la ștergerea celor trei modificări. Cardinalul ne-a primit la ora 10 și ne-a acceptat cererea, după care i-am predat scrisoarea de sub V, în care i-am exprimat gratitudinea noastră pentru sprijinul dat. Cardinalul a relevat, că nici când n'a avut tratative așa de grele. L-am rugat foarte mult să ne sprijinească și la executarea Acordului dacă am avea dificultăți, ceea ce ne-a promis și, amintind cu multă iubire de Episcopul nostru, ne-a asigurat, că înțelege situația noastră grea și că Sf. Scaun va aprecia sacrificiile noastre aduse pentru cauza bisericii și atitudinea corectă și loială ce am dovedit.

După audiența la Cardinal, în biroul Subsecretarului ni s'a arătat textul final al Acordului și al anexei, apoi ele au fost prezentate Sfântului Părinte, după aprobarea căruia, s'a făcut semnarea, în orele amiezii.

Din exemplarele autentice, noi am primit două exemplare.

Raportând în acestea despre momentele principale ale acțiunii noastre, rog a lua grațios act de raportul nostru, cu adaosul, că n'am mai avut parte de o problemă așa de enervantă și grea, care ne-a pus la încercare toată puterea morală, și că din partea noastră tot ce am putut face, ca muncă, știință, osteneală și alergare omenească, — tot am pus în cumpănă, pentru a asigura succesul, și pentru a reduce, după putință, sacrificiile cari ni s'au cerut.

Primiți, Excelență și Onor. Consiliu Dirigent, expresia sinceră a celui mai profund respect¹⁾.

Borzas, 2 Iunie 1932.

ELEFTERIE GYÁRFÁS,
președinte *mărcan*.

¹⁾ Traducere după textul maghiar din Erd. Tud. 1, IX, 1932.

CXXIV

Cinci adrese trimise de reprezentanții Statului catolic, ¹⁾ Secretarului de Stat al Vaticanului, în cursul tratativelor duse de ei la Roma cu ministrul de Justiție Dr. V. Pop.

Roma, 21 Mai 1932.

EMINENȚĂ,

Cu adresa noastră dela 18 Mai a. c. am înaintat Ex. S. S. Nunțiul, M. Dolci, textele română și franceză, ale Acordului intervenit la 7 Mai a. c., între noi, ca reprezentanții Statusului catolic, și între ministrul Valer Pop și Barbu Constantinescu, consilier de legație, ca reprezentanții Guvernului român.

Aceste texte le-am prevăzut cu subscrierea noastră și le-a aprobat și Consiliul Dirigent al Statusului nostru, în sesiunea sa din 12 Mai, adăugându-le încă două puncte, cari servesc la înțelegerea și lămurirea textului stabilit.

Am declarat în repetite rânduri, în cursul tratativelor și declarăm și cu acest prilej, că am fost nevoiți a primi acest Acord și a renunța la o întreagă serie de drepturi consacrate printr'un exercițiu secular, numai pentru a pune în afară de orice discuție chestiunea dreptului de proprietate a bunurilor noastre, pe cari strămoșii noștri le-au câștigat pe seama bisericilor și cari constituie temeliiile institutelor noastre de educație.

Am declarat înaintea Ex. S. Nunțiului, că acest Acord *conține maximum de concesiuni pe cari le-am putut face* din drepturile noastre strămoșești, fără de a trada însăși cauza și de a primejdui însăși existența și dezvoltarea instituțiilor noastre și fără de a neliniști opinia noastră publică, pe care și altfel au atârnat-o atacurile neconținute ale adversarilor noștri.

De aceea am rugat pe Ex. S. Nunțiul, să nu mai admită nici un fel de schimbare în acest text, ci din contra, să introducă și aceste două puncte, pe cari le-a stabilit Consiliul nostru Dirigent și cari sunt *neapărat necesare*, pentru a se evita orice interpretare malițioasă sau orice încercare în contra avutului nostru, și să se asigure o tranziție netedă și fără zguduiri.

Anume am cerut să se introducă în text următoarele precizări:

a) Să se adauge la alin. 2 al § 5: „conform situației noastre

¹⁾ Dr. E. Gyárfás și Dr. A. Balázs.

dela 10 Mai 1924¹⁾ (data semnării Concordatului), cuvinte necesare cu considerare la acele modificări arbitrare, cari s'au făcut în ultimele săptămâni, cu privire la unele imobile din Cluj ale Status-ului.

Alineatul 4 al § 5 să se modifice și întregască astfel: „în conformitate cu dispozițiile 1 și 2 ale § prezent“, și pentru ca notările în cărțile funduare să arate și mai clar că aceste bunuri compet Eparhiei noastre, ar trebui să se mai adauge: „*prin urmare notarea nouă în cărțile funduare va fi: „Fondul religios-nar (Fondul de studii, Fondul de stipendii, etc...) al Eparhiei catolice de rit latin de Alba-Iulia“*“.

b) Ca dispoziție tranzitorie. — pentru evitarea unor turburări superflue — ar fi de luat un nou punct, cu următorul text:

„*Reducerea numărului deputaților aleși, prevăzută în p. I. f. și 2. e) și j) din § 6, va intra în vigoare cu ocazia alegerilor generale cele mai apropiate*“.

După redactarea scrisoarei noastre adresată Excelenței Sale Nuntialui am primit adresa Ministerului de Culte No. 66200—1932, cu anexa ei, care e datată din 14 Mai 1932, deci după 7 Mai, adică la o săptămână după ce am stabilit cu dl Ministru Valer Pop principiile acceptabile ale Acordului.

Anexăm aci în traducere franceză adresa din chestiune.

Ministerul Cultelor declară categoric în această adresă, că *converbirile* în curs cu Vaticanul se refer numai la organizația Status-ului nostru cat., dar nu pot avea nici o influență asupra „rectificărilor de carte funduare“ pe cari acel Minister le-a introdus în ultimele două luni cu privire la bunuri, cari formează proprietatea fondurilor noastre.

Toate aserțiunile actului anexat sunt în *flagrantă contradicere* cu textul Acordului stabilit între noi și dnii Ministru Pop, la 7 Mai, și anume cu §§ 2 și 5 al Acordului, și toate sunt numai aserțiuni goale, cari nu se sprijinesc pe nici un fel de dovadă istorică-juridică.

Nu avem intențiunea de a trage la îndoială, că dl Ministru V. Pop e mai competent să se declare în numele Guvernului, decât dnii cari au semnat actul anexat aci¹⁾, totuș, acesta e un act oficial, și cu considerare că e *ulterior Acordului din 7 Mai*, socotim cu atât mai necesar ca *cele două întregiri mai precise să fie introduse, în tot cazul, în Acord, pentru că numai astfel*

¹⁾ Intre „domnii“ cari au semnat actul din chestiune era și primul-ministru N. Iorga. (O. G.)

putem evita interpretările răutăcioase, cari se văd și din actul anexat.

E pentru noi o imposibilitate morală, să facem concesiuni cari destramă instituțiuni seculare, le schimbă total modul de funcționare și vatămă cele mai sfinte sentimente ale credincioșilor noștri, fără ca să nu asigurăm, cel puțin dreptul de proprietate incontestabilă a bunurilor lăsate nouă de strămoșii noștri și liniștea, siguranța și stabilitatea posesiunii lor netulburate.

Cu încredere recomandăm această chestiune în apărarea bunăvoanței și înțelepciunii Eminenței Voastre și Vă rugăm să primiți expresiunea sentimentelor noastre devotate și stima noastră filială.

II.

Roma, 25 Mai 1932.

EMINENȚĂ,

În momentul acesta aflăm dela Ex. Sa Dolci, că în cursul conversațiunilor dinainte de amiazi, s'a ridicat pretențiunea ca să cedăm Biserica noastră din Cluj, Universității sau cel puțin greco-catolicilor.

Această veste a fost pentru noi o mare și penibilă surprindere, pentru că în tot decursul foarte obositoarelor tratative, această chestiune niciodată n'a fost măcar pusă; ba, din contra, dl. Ministru V. Pop, chiar la începutul tratativelor, la 5 Mai, a declarat, în prezența dlor Arhiepiscop Cisar și Episcop Majlath, că nu intenționează a lua nici cea mai mică parte din bunurile noastre.

Pentru a evita orice greșită interpretare și noi discuțiuni, declarăm solemn, și implorăm Em. Voastră să binevoiască a respinge în cel mai categoric mod această pretențiune, care este cu totul inacceptabilă.

Ne luăm voie a reaminti Em. Voastre, faptul că în Ianuarie 1932 ne-am prezentat odată în delegație la Sf. Scaun tocmai în chestiunea acestei biserici. De atunci, am fost expuși la o serie întreagă de încercări și atacuri, cari atât de mult au indignat pe credincioșii noștri, încât sunt hotărâți să-și apere acest sanctuar chiar cu trupurile lor.

Biserica din chestiune au edificat-o acei Iezuiți, cari au salvat catolicismul în Ardeal; în această biserică sunt înmormântați membrii celor mai distinse familii, cari au binemeritat grațitudinea noastră; de prezent această biserică o folosesc 12-14 preoți piariști și o cercetează tinerimea noastră universitară și

cea din școlile secundare. Nu există, deci, nici un singur catolic din Ardeal, pe care să nu-l lege cele mai intime legături de această biserică. Predarea ei ar provoca o astfel de indignare și tulburare, în întreaga dieceză, ba și în afară de hotarele ei, încât ar primejdui interesele de viață ale bisericii.

Suntem mai curând aplicați să renunțăm la orice Acord cu Guvernul privitor la averile noastre și să luăm asupra noastră orice prigonire, care s'ar îndrepta în contra instituțiilor noastre sau chiar, nemijlocit, în contra persoanelor noastre, decât să aderăm la o astfel de nedreptate.

*

Folosim acest prilej, spre a atrage și pe această cale atențiunea E. Voastre, că textul nou, stabilit eri între noi și dl Ministru V. Pop, a fost redactat, în ce privește aliniatul 2 al § 4 astfel, că Ordinariul „*va înainta anual*” — raportul anual, bilanțul etc.... Ministerului de Culte. Cu mare surprindere am văzut azi dimineața, că în câteva exemplare franceze a alunecat traducerea cu totul necorectă a acestor cuvinte, „*soumettre à l'approbation*”, care trudecere nu corespunde nici textului stabilit de comun acord, nici principiilor fundamentale ale Dreptului canonic.

Am semnalat imediat — prin grai viu și în scris — această greșală Excelenței Sale Dolci, și deși nu putem crede că dl Ministru Pop ar putea trage la îndoială corectitatea afirmațiunei noastre și că ar ținea la expresiunea greșit introdusă, totuși socotim necesar să fixăm și în scris acestea înaintea Em. Voastre.

Primiți, Em., expresiunea devotamentului nostru filial.

III.

EMINENȚĂ,

În legătură cu memoriul nostru din 25 Mai, și în urma convorbirilor noastre continuuate eri, 26 Mai, cu dl Ministru V. Pop avem onoarea a Vă raporta următoarele:

1. Domnul Ministru Pop a recunoscut, că de fapt alin. 2 al § IV l-am stabilit așa cum spunem noi, adică: „*va înainta anual*” și nu „*va înainta spre aprobare*” cum greșit au tradus textul românesc în franțuzește, și dl Ministru a declarat limpede, că n'are intențiunea de a exploata actul regretabil al unei traduceri greșite, în consecință aderă la restabilirea expresiunei originale: „*va înainta anual*”.

Rugăm deci, umiliți, pe Em. V. să binevoiți a lua act de a-

această declarație, și în consecință, a introduce în textul final această rectificare, care e necesară și din punctul de vedere al dreptului canonic și al libertății bisericii.

2. Domnul Ministru Pop a declarat înaintea noastră că Guvernul nu mai dorește nici o modificare în textul Acordului și a Statutelor, și a recunoscut că aceste texte constituiesc un întreg unitar, stabilit ca rezultat al unor tratative îndelungate și amănunțite, prin urmare orice modificare a textului stabilit ar însemna răsturnarea întregului acord.

După ce textul înaintat s'a stabilit cu însemnate concesii făcute din partea noastră, implorăm Em. V. să nu mai permită nici un fel de modificare în text, pentru că și numai transformarea textului stabilit ar putea schimba esențial situația de drept a instituțiilor noastre.

3. Dl Ministru ținea și eri la cedarea bisericii noastre din Cluj, în privința căreia noi am ținut neclintit punctul de vedere fixat în memoriul nostru din 25 Mai.

Văzând rezistența noastră hotărâtă, Ministrul ne-a rugat ca cel puțin să permitem, ca Dumineca și în sărbători să se poată face câte o liturgie după ritul românesc pentru tinerimea universitară română.

Față cu această pretențiune, ne-am provocat la dificultățile practice ce ar urma din întrebuințarea odăjdiiilor și vaselor sacre de rit grecesc, pe de altă parte la dificultățile disciplinare ce se pot ivi la folosirea bisericii, după ce biserica deja de 153 ani e în administrația piariștilor și numai preoții din acest ordin au dreptul a celebra acolo.

De aceea, i-am declarat că în această privință putem face cel mult concesiunea să ne obligăm a ținea, — *prin preoți de ai noștri* — în primul rând prin piariști — *câte o predică românească în decursul anului școlar în fiecare Duminică și sărbătoare, pentru tinerii universitari români* cari, înainte sau după predică, pot asculta și ei liturgia de rit latin.

Dl Ministru n'a fost dispus a se mulțumi cu această soluție, ci a ținut și ține și acum ca să se permită liturgia greco-catolică.

După ce, pe de o parte liturgia de rit grecesc ar turbura ordinea sfintelor slujbe, pe de altă parte modul de rezolvare propus de noi ar satisface pe deplin necesitățile sufletești ale tinerimei universitare române, rugăm cu umilință pe Em. V. să nu adereze, decât cel mult la soluția indicată de noi, și și la aceasta numai cu rezerva, că aceste predici se vor ținea numai în timpul duratei cursurilor universitare, după liturgia dela ora 11, și

că dacă ele nu vor fi ascultate de cel puțin 50 studenți universitari, să nu fim obligați a le ținea.

În cazul cădă, — în ciuda tuturor bunăvoințelor și concesiunilor noastre, Guvernul român va refuza semnarea Acordului, noi ne vom continua funcționarea în baza statului quo-ante, și cu umălință rugăm pe Em. V. să binevoiți a lua act de această și a apăra instituțiunea noastră strămoșească în baza art. IX al Concordatului.

Primiți, etc....

IV.

România, 30 Mai 1932.

EMINENT^ă,

Am citit ieri textul definitiv al Acordului și — înainte de semnarea lui — am fost siliți să ștergem din el trei modificări introduse ulterior în textul stabilit de comun acord și subscris la 24. Mai.

Cu umălință rugăm pe Em. V. să binevoiți a aproba ca aceste trei modificări să rămână șterse, din următoarele considerente:

A) În textul Acordului:

„Din alin. 5 al § 8 am șters cuvântul „*catolic*”, pentru ca să prevenim interpretările greșite ulterioare. Regretabil, că Ministerul nu-i aplicat a conveni să întrebuițăm termenul singular și precis, adică „*romano-catolic*”, care și azi figurează în cele mai multe din cărțile noastre funduare, și care ar preciza situația de drept a imobilelor. Dacă nu putem ajunge la aceasta, mai bucuros păstrăm — conform alin. 4 din § 8 — textul original al notării, decât ca să se introducă în cărțile funduare termenul general „*catolic*”, fără determinare mai apropiată, ceea ce ar putea face posibile interpretări greșite, malițioase, și ar primejdui starea patrimonială a diecezei noastre.

B) În textul Statutelor:

1. E neapărat necesar a șterge din § 1 al Statutelor termenul introdus ulterior, după care Consiliul eparhial se poate ocupa numai de administrarea averii atinse în Acordul prezent. Această dispoziție nu corespunde nici cu faptele, nici cu necesitățile, și ar fi în contradicție cu dispozițiile §§ 1 și 2 ale Acordului, pe cari cu prețul atâtor dificultăți am reușit a le redacta.

2. Aliniatul 1 al § 15 este a se menține în textul său original. Consiliul Dirigent e o corporațiune restrânsă, intimă, se

întrunește des și se sfătuește zile de-a rândul — cam 2 zile pe săptămână, — așa că nu se poate prescrie în aceste Statute, cu cine să se substituie președintele. Această chestiune se va norma în înțelegere cu Ordinariul, fără a cărui aprobare și altfel nu sunt valide hotărârile luate, prin urmare el va avea puțința să stabilească felul de substituție.

Intemeiat pe toate aceste motive, vă rugăm cu umilință să binevoiți a adera, ca aceste trei modificări, — care au fost introduse ulterior în textul stabilit în Acordul din 24 Mai — să rămână șterse.

Primiți, etc...

V.

Roma, 30 Mai 1932.

EXCELENȚA,

Am prevăzut cu semnătura noastră textul definitiv al Acordului, care de acum înainte va norma situația de drept a instituțiilor noastre multiseculare, care se numea până aci Status-ul cat. ardelean. Am făcut concesiuni mari și am adus dureroase sacrificii, pentru a pune capăt campaniei ce primejduia avutul nostru, pentru ca să asigurăm dreptul de proprietate și liberă administrare a aceluia și ca să încadrăm organic instituția noastră strămoșească în corpul Maicei Biserici universale.

Sperăm că acele principii, pe cari le statornicesc prezentul Acord și Statutele aprobate de Sf. Scaun vor fi temelii solide, cari vor asigura liniștea și libera dezvoltare a institutelor noastre de educație.

Deși sacrificiile impuse nouă au fost dureroase, totuși, știm foarte bine că rezultatul l-am putut obține numai cu ajutorul Sf. Scaun și, în primul rând, cu sprijinul valoros al Em. V.

Ne exprimăm, deci, din toată inima grațitudinea și recunoștința noastră Sf. Scaun și, în special, Em. V., rugându-Vă să binevoiți a ne lua sub scutul vostru și în decursul executării Acordului.

Mulțumim și Ex. S. Pizzardo și Nunțiului Dolci, pentru atenția.

Primiți Em. expresiunea omagiului nostru filial.¹⁾

¹⁾ Trad. după textul ungurec din Erd. Tud., 1. IX. 1932.

CXXV

Acordul privitor la interpretarea art. IX. al Concordatului încheiat la 30 Mai 1932, între Sf. Scaun și Guvernul român.¹⁾

Sanctitatea Sa Papa Pius al XI-lea,

Majestatea Sa Regele Carol al II-lea al României,

Derind a fixa definitiv situațiunea organului denumit „*Status Romano-Catholicus Transylvaniensis*“,

Bazându-se pe art. XXII din Concordatul încheiat la 10 Mai 1927, între Sf. Scaun și Guvernul Român,

Au decis a realiza, printr'un acord, intențiunea lor comună, și, în acest scop, au designat ca Plenipotențiarilor lor

Sanctitatea Sa Papa Pius al XV-lea,

Pe Eminența Sa Reverendisimă Cardinalul Pacelli, Secretarul Său de Stat;

Majestatea Sa Regele Carol al II-lea al României,

Pe Excelența Sa Ministrul Justiției, Domnul Valeriu Pop,

cari după ce au schimbat deplinele lor puteri, găsite în bună și cuvenită formă, au convenit asupra dispozițiilor următoare:

Art. I. — Instituțiunea cunoscută sub numele de „*Status Romano-Catholicus Transylvaniensis*“, se transformă prin acest acord într'un organ al Diocezei Catolice de rit latin de Alba-Iulia, și va lua denumirea de „Consiliu al Diocezei Catolice de rit latin de Alba-Iulia“.

Acel Consiliu îndeplinește sarcinile prevăzute de Canoanele 1520 și 1521 din Codex Juris Canonici.

Deciziunile acelui Consiliu nu sunt valabile și executorii decât cu aprobarea Ordinariului.

Art. II. — Toate drepturile patrimoniale ce se găseau până în prezent sub administrațiunea zisului „*Status Romano-Catholicus Transylvaniensis*“, vor fi pe viitor administrate de Ordinariul Catholic de rit latin de Alba-Iulia, conform paragrafului 2 din Canonul 1521 din Codex Juris Canonici și dreptului comun al Regatului României.

Sarcinile prevăzute de paragraful 2 din Canonul 1521, vor fi îndeplinite de Consiliul Diocezan, prevăzut în art. I al prezentului acord, în limitele fixate de același articol.

Art. III. — Toate drepturile patrimoniale vor fi administrate

¹⁾ Monitorul Oficial. Nr. 180 din 3 August 1932.

și veniturile lor vor fi întrebuințate numai în scopurile indicate și prevăzute de Actele, Decretele și Literile de fundațiune.

Acolo unde Actele, Decretele și Literile de fundațiune nu precizează scopul, sau dacă scopul pentru care fundațiunea constituită a fost atins, **întrebuințarea** acelor venituri va fi trecută în scopuri religioase, școlare și de educațiune, în conformitate cu intențiunea donatorilor și a fondatorilor.

Art. IV. — Dreptul de control și supraveghere al Statului, prevăzut prin dreptul comun al Regatului României, pre um și prin Concordatul în vigoare între Sf. Scaun și România, rămâne intact.

În acest scop, Ordinariul Catolic de rit latin de Alba-Iulia, va prezenta anual Ministrului Cultelor României, raportul de gestiune, bugetul, bilanțul și procesele-verbale ale adunărilor.

Arhiepiscopul Catolic de rit latin de București, Mitropolit al Diocezei sufragane de Alba-Iulia, se bucură, în virtutea facultății apostolice speciale acordată lui, de dreptul de supraveghere și de control, în ceea ce privește întrebuințarea veniturilor, astfel după cum s'a stabilit în articolul precedent.

Art. V. — Toate bunurile ce se găseau la data de 1 Ianuarie 1932, în posesiunea și sub administrarea celui „Status Romanus-Catholicus Transylvaniensis”, sunt bunuri cu caracter ecleziastic și vor fi întrebuințate conform destinațiunii lor inițiale, numai pe teritoriul actual al Diocezei Catolice de rit latin de Alba-Iulia.

Dreptul de proprietate este și rămâne garantat, în conformitate cu literile de fundațiune, donațiune, etc., în favoarea fondurilor respective, astfel după cum urmează:

- a) fondul de Religiiune;
- b) fondul de Studii;
- c) fondul de Burse;
- d) fondul școalelor primare;
- e) fondul Orfelinatlui Terezian;
- f) fondul de pensii al funcționarilor;
- g) fondul de pensii al profesorilor;
- h) fondul asigurărilor.

Aceste fonduri sunt de drept reprezentate de Ordinariul de Alba-Iulia.

Acele drepturi nu pot fi nici înstrăinate, nici grevate de cât în conformitate cu dispozițiunile dreptului comun ale Regatului României și cu prescripțiunile Dreptului Canonic.

Art. VI. — Dispozițiunile cuprinse în prezentul acord, vor fi deasemenea aplicate fondurilor Orfelimatului Terezian din Sibiu, afară numai dacă instanțele judecătorești, nu vor decide în altfel, în mod definitiv sau dacă un aranjament ulterior, de altă natură, nu ar fi intervenit.

Art. VII. — Terenul, construcțiile și dependențele făcând parte din blocul de imobile al Universității din Cluj și proprietate a Statului român, grevate astăzi de o servitute de locuință, trec în deplina proprietate a Universității de Stat „Regele Ferdinand al României” din Cluj, libere de orice îndatoriri, sarcine sau servitute, cu excepția servitutei de trecere spre sacristie.

Ele vor fi evacuate și puse la libera dispozițiune a Universității cel mai târziu la 1 Septembrie 1932.

Art. VIII. — Se va proceda la rectificarea inscripțiunilor privitoare la proprietatea bunurilor indicate prin prezentul acord în cărțile funduare.

Această rectificare se va face din oficiu. În acest scop Ministrul Justiției, după cererea Ordinariului de Alba-Iulia, va înștiința autoritățile respective ale „Registrului funciar”.

Această operațiune va fi scutită de toate drepturile de timbru sau de taxa de mutațiune. Rectificarea se va face conform dispozițiunilor prezentului acord, ținând seamă de inscripțiunea inițială menționată în cărțile funduare, în momentul înfăptuirii lor.

Pentru imobilele dobândite ulterior se va ține seamă de inscripțiunea făcută în momentul primei dobândiri.

Acele rectificări se vor face arătându-se fondurile respective, conform aliniatului precedent, adăugându-se cuvintele: „administrat de Ordinariul Catolic de rit latin de Alba-Iulia”.

Art. IX. — În ceea ce privește biserica, situată la Cluj, aproape de Universitate, deservită actualmente de Părinții Piaști, a cărei situațiune juridică este regulată de art. III, V și VIII din acest acord, Sf. Scaun dorind, în mod statornic, ca înțelegerea fraternă care unește pe fideli catolici de diferite rituri să fie manifestată și în acest caz, Ordinariul Catolic de rit latin de Alba-Iulia, conform art. II al prezentului, va îngriji să se celebreze în fiecare Duminică și în fiecare zi de sărbătoare (în care intră și cele naționale) un serviciu divin după ritul greco-român, pentru a satisface în primul rând trebuințele religioase ale tinerimei școlare catolice de rit greco-român.

Preotul oficianț va fi designat de Ordinariul Catolic de rit grec din Cluj-Gherla, și deși rămânând subordonat din punct de vedere canonic și disciplinar acestui Ordinariu, va fi retribuit pentru acele servicii de Ordinariul Catolic de rit latin de Alba-Iulia, după obiceiurile locale de rit latin la Cluj. Numele preotului designat va fi comunicat Ordinariului de Alba-Iulia.

Serviciile divine vor fi celebrate în fiecare Duminică și în fiecare zi de sărbătoare de rit grecesc, dela orele 11 dimineața până la ora 1 după amiază și în zilele de sărbători naționale (24 Ianuarie, 10 Mai, aniversările Suveranului, ale Membrilor Familiei Regale și ale urcării pe Tron), dela orele 10 de dimineață până la amiază. Fac excepție sărbătorile dela 15 August și 8 Septembrie, cărora biserica rămâne numai pentru serviciile de rit latin.

Serviciile divine în rit greco-român, vor începe chiar dela 20 Iulie 1932.

Art. X. — Simultan cu semnătura prezentului acord sunt aprobate statutele de organizare și de funcționare a Consiliului Diocezei Catolice de rit latin de Alba-Iulia, în redacțiunea aci alăturată, semnate de Înaltele Părți Contractante.

Numărul membrilor Consiliului prevăzut la art. I al prezentului acord, fiind redus în virtutea nouilor statute, în raport cu acela din vechiul „Status Romano-Catholicus Transylvaniensis”, Înaltele Părți Contractante declară dizolvată, prin acest Acord, Adunarea generală actualmente existentă.

În termen de șase luni, începând dela semnarea acestui Acord, se va procedea la alegerea și la constituirea „Consiliului Diocezei Catolice de Alba-Iulia”, conform prezentului Acord și Statute.

Consiliul dirigent actualmente în funcțiune, în calitate de Comitet provizoriu, va gira afacerile curente, conform prezentului Acord, până la constituirea Consiliului Diocezei, creat de art. I.

Făcut în Vatican, astăzi 30 Mai 1932.

(L. S.) semnat *E. CARD. PACELLI*.

(L. S.) semnat *VALER POP*.

CXXVI

Statutul organic al noului Stat catolic inventat de Acordul dela Roma și botezat Consiliu al diecezei catolice de rit latin de Alba Iulia¹⁾.

Art. I. — Sarcinile prevăzute la canoanele 1520 și 1521, paragraful 2, din Codex Juris Canonici, pentru Dioceza catolică de rit latin de Alba-Iulia, vor fi îndeplinite de „Consiliul Diocezei catolice de rit latin de Alba-Iulia“.

Art. II. — Consiliul precitat exercitează atribuțiunile sale prin organul Adunării sale Generale și prin acel al Comitetului său.

CAP. I.

Adunarea generală

Art. III. — Adunarea generală va fi convocată de Ordinariul zisei Dioceze. Convocarea are loc odată pe an; în caz de urgență, ea poate de asemenea să fie convocată în Adunare Generală Extraordinară.

Adunarea Generală este convocată cu cel puțin 15 zile înainte arătând locul, timpul și ordinea de zi.

Art. IV. — Președintele Adunării este Ordinariul, sau, în absența sa, un ecleciastic care îl reprezintă.

La fiecare Adunare sunt aleși doi notari, unul fiind ecleciastic și celălalt laic, cari dresază procesul-verbal.

Art. V. — Pot fi membri ai Adunării Generale numai credincioșii de religione catolică de rit latin, cari aparțin Diocezei de Alba-Iulia și cari sunt cetățeni români. Nu pot fi membri ai Adunării Generale persoanele găsindu-se sub o cenzură a Bisericii, acelea cari au fost condamnate pentru orice crime, precum și pentru orice delictc săvârșite în contra ordinii publice și a siguranței Statului, în contra bunelor moravuri, în contra religiei, sau săvârșite încă din spiritul de câștig; deasemenea și pentru persoanele cari duc o viață necreștină.

Membrii Adunării nu primesc nici o retribuțiune.

¹⁾ Monitorul Oficial, Nr. 180 din 3 August 1932.

Art. VI. — Sunt membri ai Adunării Generale:

1. *Eclesiastici*

- a) Orice membru activ al capitolului diocezan;
- b) Abații și prepuși;
- c) Protopopii districtului;
- d) Arbitrii sinodali;
- e) Un reprezentant al Clerului pentru circumscripțiile fiecărui protopopiat;
- f) Profesorii Seminarului teologic;
- g) Superiorii ordinelor călugărești rezidente pe teritoriul Diocezei.

2. *Laici*

a) Președintele laicilor, ales de Adunarea Generală pentru 6 ani;

b) Consilierii Curților de Apel;

c) Funcționarul cel mai înalt în grad, din fiecare județ;

d) Primarii orașelor;

e) Doi reprezentanți din fiecare circumscripție de protopoiat;

f) Un reprezentant laic din fiecare parohie unde numărul credincioșilor cu filialele depășește 3000, doi reprezentanți laici din fiecare parohie, având mai mult de 5000 de credincioși cu filialele, trei reprezentanți laici pentru parohia Cluj;

g) Profesorii universitari și cei dela școalele, având caracter academic din Dioceză;

h) Laicii, odinioară patroni și quasi-patroni, cari subvenționează capela și preoți;

i) Oamenii eminenți cari s'au distins pe terenul eclesastic și școlar: numărul lor nu ar putea fi mai mare de cinci; ei vor fi invitați de Episcop; această distincțiune le va fi acordată ca recompensă morală pentru meritele lor;

j) Șase reprezentanți aleși ai școalelor primare confesionale catolice de rit latin.

3. *Fără considerațiunea în ceea ce privește calitatea de eclesiastici sau de laici.*

a) Membrii Corpurilor Legiuitoare;

b) Directorii școalelor secundare, ai internatelor, ai Orfelinatului Terezian și ai școalelor normale de institutori și de institutoare de sate.

Art. VII. — Reprezentanții laici ai circumscripțiunilor fiecărui protopopiat sunt aleși de delegații Consiliilor parohiale din circumscripțiune, fiecare parohie designând un delegat. Reprezentanții parohiilor indicate la art. 6, II, punctul f), sunt aleși de adunarea generală a parohiei respective cu majoritate de voturi, sub președinția protopopului din district și cu vot secret. Acele parohii nu participă la alegerea reprezentanților laici din circumscripție.

Reprezentanții eclesiastici ai circumscripțiunilor de protopopiat, sunt aleși de preoții în funcțiune în districtul lor respectiv.

Ca reprezentant eclesiastic poate fi ales orice preot hirotonit.

Ca reprezentant laic poate fi ales orice alegător în etate de 24 ani împliniți, care este membru al adunării generale parohiale, care știe citi și scrie, și care contribuie la sarcinile eclesiastice.

Reprezentanții școalelor primare sunt aleși de institutorii în funcțiune.

Alegerea reprezentanților laici și eclesiastici se face pentru o durată de șase ani. Alegerile generale, precum și alegerile parțiale, vor avea loc după dispozițiunea Ordinariului.

Art. VIII. — Președintele conduce desbaterile și are dreptul de a chema la ordine pe oratori, cărora le poate retrage cuvântul.

Art. IX. — Orice propunere eventuală, va fi anunțată Ordinariului cu cel puțin patru săptămâni înainte.

Art. X. — Adunarea generală ia deciziunile sale cu majoritatea de voturi a membrilor prezenți. Votul are loc prin ridicare de mână, prin apel nominal sau prin vot secret.

Art. XI. — Procesul verbal încheiat în adunarea generală este semnat de președinți, precum și de cei doi secretari ai ședinței. El este verificat de cei doi membri laici și de un membru eclesiastic, designați de președinte la începutul ședinței.

CAP. II.

Competința Adunării Generale.

Art. XII. Adunarea generală nu are decât atribuțiunile prevăzute în Canoanele 1520 și 1521 din Codex Juris Canonici.

Art. XIII. — Adunarea poate alege comisii pentru pregătirea lucrărilor indicate la articolul precedent.

Art. XIV. — Adunarea verifică și ratifică activitatea comitetului.

CAP. III.

Comitetul

Art. XV. — Președintele Comitetului este Ordinariul, care va putea fi înlocuit printr'un delegat ales de el.

Comitetul este compus din opt eclesiastici, dintre cari cel puțin doi canonici capitulari, din Președintele laic și din 16 laici, aleși de Adunarea Generală, precum și din referent.

Membrii Comitetului sunt aleși de Adunarea Generală, cu majoritatea voturilor pentru o durată de trei ani.

Membrii Comitetului nu primesc nici o retribuțiune.

Art. XVI. — Comitetul este organul administrativ al Consiliului.

Art. XVII. — Comitetul ține în fiecare lună o ședință ordinară; el poate deasemenea a ține ședințe extraordinare, dacă chestiuni cu deosebire importante sau urgente cer deliberările sale.

Pentru a delibera în mod valabil, prezența a cel puțin șase membri, în afară de Președinte, este necesară.

Art. XVIII. — Comitetul, în lucrările sale, urmează majoritatea voturilor.

Membrii Comitetului interesați, nu pot participa la deliberările asupra chestiunii care îi privește.

Art. XIX. — Se va încheia un proces verbal, arătând lucrările fiecărei ședințe.

Procesul verbal va fi semnat de către Președinte și de către Secretar, și va fi verificat de către doi Consilieri, dintre cari un eclesiastic.

CAP. IV.

Art. XX. — Deciziunile Consiliului și ale Comitetului nu sunt valabile și executorii decât cu aprobarea Ordinariului.

Aprobarea nu poate fi dată decât în mod explicit.

CAP. V.

Art. XXI. — Modificările eventuale aduse prezentelor statute pentru a putea obține puterea executorie, vor trebui să aibă aprobarea Ministerului Cultelor al României și, din punct de vedere canonic, aceea a Sf. Scaun.

Orice modificare adusă în contradicție cu acest articol, rămâne nulă și fără efect.

(ss.) E. CARD. PACELLI.

(ss.) VALER POP.

CXXVII

Canoanele din Corpus juris canonici al Bisericii catolice, luate ca pretext pentru Acordul dela Roma și pentru Statutele noului Stat catolic preconizat de acesta ¹⁾.

Canon 1518: Pontificele Roman este Supremul Administrator și Dispunător al tuturor bunurilor bisericești.

Canon 1519: Ordinariul locului (Episcop eparhial, Abate etc.), trebuie să vegheze cu atențiune la administrarea bunurilor bisericești, cari se află în teritoriul său și cari n'au fost sus-trase din jurisdicțiunea sa, rămânând neatrinse legitimele pre-scripțiuni cari vor da drepturi mai mari.

§ 2. Luând în considerare felul drepturilor, al obiceiurilor legitime și al circumstanțelor. Ordinarii să îngrijească, ca prin instrucțiuni speciale, date în mod oportun și între limitele dreptului comun, să orânduiască toate chestiunile administrative ale bunurilor bisericești.

Canon 1520: § 1. Ca să poată îndeplini aceasta sarcină cum se cade, fiecare Ordinariu să institue în orașul său episcopal (re-sedința sa) un *Consiliu*, care să se compună dintr'un președinte, care este însuși ordinariul și din doi sau mai mulți bărbați price-puși, cunoscători pe cât se poate chiar ai dreptului civil, cari trebuie să fie aleși de către însuși Ordinariul, după ce va fi consultat părerea Capitlului, dacă nu cumva printr'un drept

¹⁾ Este semnificativ că Acordul nu amintete și canonul 1518, care este *canonul de bază* al celor următoare (1519—1521) și care este în contrazicere cu dreptul civil al Statelor moderne, inclusiv România.

sau obicei special va fi prevăzut altcumva în mod *legitim un alt expedient echivalent*.

§ 2. Afară de cazul unui indult apostolic, sunt excluși dela funcția de administrator acei cari sunt înrudiți cu Ordinariul locului în primul sau al doilea grad de consanguinitate sau afinitate.

§ 3. Ordinariul locului să nu omită de a asculta consiliul administrativ în acte administrative de mai mare însemnătate. Membri însă ai acestui Consiliu *au numai vot consultativ*, afară de cazul, când prin dreptul comun, în cazuri anume expres stabilite sau prin statutele fundaționale, se cere consimțământul lor.

§ 4. Membrii acestui Consiliu să depună jurământul înaintea Ordinariului, că vor îndeplini funcția lor bine și conștiincios.

Canon 1521: § 1. Pe lângă acest Consiliu diocesan de administrație, Ordinariul locului să-și ia bărbați destoinici, prudenți și de bun renume, pentru administrarea bunurilor cari aparțin vre-unei biserici sau institut pios și cari de drept sau prin statutele fundaționale, n'ar avea administrator, căroră după 3 ani de funcționare să le pună alții în loc, dacă împrejurările locale nu sfătuiesc altfel.

§ 2. Dacă în administrarea bunurilor bisericești, fie dintr-un *„au legitim de fundațiune sau constituire*, fie din voința Ordinariului locului, au și laicii vre-o parte, cu toate acestea întreaga administrație trebuie să se facă în numele Bisericii și rămânând salvagardat dreptul Ordinariului de a vizita, de a cere socoteala și de a prescrie modul administrării.¹⁾

CXXVIII

Cum se prezintă Acordul dela Roma din punct de vedere formal, față de Constituția și de legile României.

Grație manoperelor unor persoane suspecte din serviciul Ministerului de Externe, Acordul dela Roma s'a publicat în *Monitorul Oficial al României*, ca și când ar avea o formă legală definitivă și obligatorie. În realitate, Acordul s'a trimis la *Monitorul Oficial* fără știrea și semnătura titularului Departamentului Afacerilor Străine și fără ratificarea necesară din partea Parlamentului.

¹⁾ Traduse de I. P. S. mitropolit rom. catolic Dr. Alexandru Cisar.

Iată aci, textele din Constituție și din Legea Cultelor, care normează și publicarea actelor făcute în numele Regelui și intrarea lor în vigoare:

Art. 88 din Constituție:

„Regele încheie cu statele strdine convențiunile necesare pentru comerț, navigațiune și alte asemenea; însă pentru ca aceste acte să aibă autoritate îndatoritoare, trebuie mai întâi, a fi supuse Puterii legislative și aprobate de ea“.

Art. 91 din Constituție:

„Regele nu are alte puteri, decât cele date lui prin Constituțiune“.

Art. 88 din Constituție:

„Nici un act al Regelui nu poate avea tărie, dacă nu va fi contrasemnat de un ministru, care prin aceasta chiar devine răspunzător de acel act“.

Art. 7 din Legea Cultelor prevede:

„Relațiunile dintre Stat și cultul catolic vor putea fi stabilite printr'un Acord. Pentru a obține valabilitatea la care aspiră, el trebuie adus în fața Corpurilor Legiuitoare, spre aprobare“.

*

De altfel, însăși opinia publică maghiară a înțeles din primul moment că Acordul dela Roma, așa cum e, n'are valoare și că el urmează să fie aprobat de autoritățile interne ale țării.

Iată ce scria la 2 Iunie 1932, oficiosul Partidului maghiar din Cluj, *Keleti Újság*:

„Pentru ridicarea la valoare de drept a Acordului, e nevoie și de aprobarea dela București“.

Ziarul *Ellenzék* din Cluj, scria la 2 Iunie 1932:

„Conform uzanțelor, Acordul va fi adus la cunoștința publică numai după ce va fi ratificat de Guvern“.

Oficiosul catolicismului ardelean de sub direcția dlui E. Gyárfás, *Erdélyi Lapok* din Oradea scria la 13 Iulie 1932:

„Textul Acordului internațional care dorește să aranjeze în mod definitiv chestiunea Statului cat., dela întoarcerea acasă a fostului ministru de justiție V. Pop, s'a odihnit mai întâi în diferitele birouri ale Ministerul de Externe, iar mai nou așteaptă în pupitrul dlui ministru de Culte D. Gusti, ca să-i vie rândul în mod serios: adecă să și-l însușească și guvernul, să-l ratifice și apoi, publicându-l în Monitorul Oficial, să-l traducă în realitate“.

Intrebat de reprezentantul ziarului amintit cu privire la soarta Acordului, d. ministru D. Gusti a răspuns:

„Cu privire la această chestiune, încă nu pot face nici o declarație și mai puțin decât orice, pot spune când se ridică la valoare de drept, sau dacă, peste tot, el se va ridica la valoare... Deocamdată numai atâtă pot să spun că chestiunea este în studiu“.

Intrebat de acelaș ziarist, d. Dr. Emil Hațieganu, ministrul Ardealului, a răspuns:

„Nu va fi din Acordul dela Roma nimic!“

Fostul subsecretar de stat la Ministerul Cultelor, dl Gh. Pop, a declarat aceluiăș ziarist:

„Totmai acum am discutat cu d. ministru de Culte Gusti despre problema Statusului și a Acordului dela Roma. Am recomandat dlui ministru să mai așteptăm, să mai rumegăm chestiunea, să nu ne grăbim cu ea, căci poate că este mai bine dacă vom modifica textul Acordului“.

Și, în sfârșit, fostul subsecretar de stat la Ministerul Cultelor, d. Dr. Valer Moldovan, scrie în Nr. dela 25 August al ziarului „Patria“ din Cluj:

„Președintele laic al Statului cat., d. Gyárfás a avut motive să fie mulțumit cu dispozițiile Acordului. Nu putem afirma acelaș lucru despre d. Ghibu și despre opinia publică românească... Dacă în chestiunea situației de drept a Statusului, rezultatul Acordului e în parte inutil, în parte contestabil, în chestiunea fondurilor și fundațiunilor catolice el constituie un adevărat dezastru“.

CXXIX

Interpretările contradictorii ale dlor Valer Pop și E. Gyárfás cu privire la caracterul Acordului dela Roma.

— Cum interpretează cei doi părinți ai Acordului, tendințele, dispozițiile și valabilitatea acestuia. —

Ce zice VALER POP:

Ce zice E. GYÁRFÁS:

I.

„Incredințat să tratez chestia averilor bisericii romano-catolice din Ardeal cu Sf. Scaun din Roma, am înche-

Trebue să dăm mulțămită providenței dumnezeiești, că ascultând multele rugăciuni fierbinți cari s'au ridicat din-

iat un Acord, care este un mare succes pentru România¹⁾

*

„Acordul este formula cea mai fericită și cea mai avantajoasă pentru România²⁾, ...El este „un succes cu care mă mândresc“³⁾)

Ardeal spre cer în aceste vremuri grele, a zădărnicit apucăturile răutăcioase ale adversarilor noștri și le-a schimbat spre bine, folosindu-i pe ei de instrument pentru ca situația de drept a celei mai mobile instituțiuni strămoșești să se circumscrie precis și să se întărească temeiurile.⁴⁾

II.

Cu privire la afirmațiunea că Acordul „a desființat Statul catolic“, despre aceasta, *nici vorbă nu este*. — Sfera de activitate de până acum a Statusului a rămas întreagă, ba încă, s'a lărgit⁵⁾

*

Acordul „însemnează, nici mai mult, nici mai puțin decât completa capitulare a Statului cat., renunțarea dintr'odată la tot pentru ce luptase și obținuse dela 1867 încoace, pe de o parte, iar pe de altă parte legalizarea revizuirii caracterului și destinației fondurilor. Ceeace dl O. Ghibu vroia să facă unilateral, prin forță și cu riscurile incalculabile internaționale, se poate face astăzi în temei legal și în mod consfintit prin semnătura Sf. Scaun. Cu o singură condiție și anume: ca actele și decretetele

„Acordul nu numai că n'a luat și n'a nimicit drepturile autonome ale catolicilor maghiari din Transilvania, ci dimpotrivă, le-a întărit, pentru că le-a așezat sub scutul și apărarea Sftului Scaun.... Ori cine, care este versat în o carecare măsură în Dreptul canonic, vorbește despre un astfel de rezultat, care stă singur în istoria universală a bisericii catolice. Cei mai înalți demnitari ai Sftului Scaun au aflat necesar să accentueze că Acordul însemnează recunoașterea formală a meritelor câștigate în tre-

¹⁾ *Neamul Românesc* din 25 Iunie 1932.

²⁾ *Cuvântul*, 25 Iunie 1932.

³⁾ *Neamul Românesc*, 15 Iunie 1932.

⁴⁾ *Erdélyi Lapok*, 27. VIII. 1932.

⁵⁾ *Erdélyi Lapok*, 31. VIII. 1932.

„ce urmează să fie scoase la lumina zilei de acum înainte din arhivele dela Viena, să confirme, ceeace până acum a rămas o simplă supoziție, adecă caracterul public sau cel puțin catolic fără deosebire de rit al fundațiunilor posedate până azi de Statul cat. Această formulă este trecută în Acordul din 30 Mai 1932“.¹⁾

*

Acordul înseamnă „desființarea autonomiei și a personalității juridice“ a St. cat.

„Statusul uzurpase drepturile episcopale, dar mai știuse să înlăture în fapt și controlul Statului“.

Autonomia Statusului „a fost tolerată de guvernele ungurești fie sub influința concepției protestante, fie din cauza serviciilor aduse cauzei maghiare din Ardeal.

După Unire, autonomia Statusului a jignit în egală măsură interesele Statului român și ale Bisericii catolice“.²⁾

*

Acordul „însemnează desființarea preținsei organizații strămoșești autonome, crearea unui simplu Consiliu eparhial, cum are și biserica ortodoxă sau cele protestante, cu caracter exclusiv consultativ, care nu se mai poate o-

cut de catolicii maghiari din Ardeal.

Autonomia strămoșească a catolicilor maghiari din Ardeal este în ființă“.³⁾

*

„Acordul dela Roma — n'a sacrificat din patrimoniul eparhiei de Alba-Iulia nici o cărămidă, nici un stâncen pătrat de pământ și nici o singură para... Schimbarea numelui de „Stat catolic“, în acela de „Consiliu eparhial“, s'a făcut exclusiv din motivul ca adversarii noștri să nu mai poată întrebuița acea numire, cu scop de ațătare.

În ce privește organizația însăși a statului catolic, ea n'a fost supusă la modificări esențiale. Cea mai însemnată schimbare e că, cu privire la numărul deputaților aleși ai adunării generale a statului catolic, este dătătoare de ton situația dinainte de 1922. O altă schimbare mai e, că președintele laic nu se mai alege pe viață, ci pe șase ani. Schimbări, cari să dea drept la nemulțumiri, nu s'au făcut... Acordul încheiat acum este un nou motiv pentru recunoștința noastră și pentru alipirea noastră față de sfântul Scaun“.⁴⁾

¹⁾ *Cuvântul*, 5. IV. 1932.

²⁾ *Patria* Cluj, 6. IV. 1932.

³⁾ *Erdélyi Lapok*, 29. VII. 1932.

⁴⁾ *Ellenzék*, 4. VI. 1932.

cupa în viitor nici de politica școlară, nici de chestii disciplinare și mai puțin de probleme politice¹⁾

III.

Prin Acordul dela Roma, „s-a restabilit situația inițială” a fondurilor. Prin această măsură se trage cu buretele peste o stare de lucruri, care este rezultatul unei evoluții de aproape 150 de ani, înfăptuită cu dreptul sau nedreptul. *Pretinsa* proprietate a *pretinsului* Status rom. cat. a devenit inexistentă. Cu privire la restabilirea acestei situații, — de pe timpul lui St. Báthory, respectiv al Mariei Terezia, — „îi revine Guvernului și chiar cercetătorilor istoriei noastre îndatorarea, de a scoate la lumina zilei din arhivele imperiale dela Viena toate aceste prețioase documente. Dacă din acestea va rezulta, că fondurile au fost create cu scopuri... culturale fără deosebire de confesiune, ele vor folosi tuturor cetățenilor români așezați pe teritoriul fostului principat ardelean.²⁾

„In Acord se stipulează (art 3) că, în viitor, averile vor fi administrate și veniturile vor fi întrebuințate exclusiv pentru scopurile prevăzute în actele, decretele, și literile fundamentale. Aceste dispoziții implică:

Pe când Status-ul numește Consiliu eparhial, în sfera de drept a art. 1 — pe care vechiul Staus nu o exercita, — purcede numai cu vot. consultativ, și în cazul cel mai bun, poate reclama la Sf. Scaun: dacă nu se iau în considerare consiliile sale, pe atunci în sfera de competență de pândă acum a Status-ului, Consiliul eparhial instituit prin Acord. *purcede pe titlul de drept propriu*, însuși dispune și episcopul asupra acestei administrații are numai dreptul prevăzut în § 2 can 1521, de inspecțiune și control.

Așa dară; cap. II al Acordului este o strălucită recunoaștere din partea Sf. Scaun: a vechii autonomii a St. cat. și; în deosebi recunoașterea fățișă a drepturilor strămoșești ale membrilor mireni ai Status-ului.

În ce privește dispoziția repetată a Acordului și Statutului, că *hotărârile luate numai cu aprobarea episcopului devin jurevalide și executorii*, a această dispoziție nici pe departe nu înseamnă că Statutul, resp. Consiliul eparhial,

¹⁾ Neamul Românesc, 15. VI. 1932.

²⁾ Neamul Românesc, 15. VI. 1932.

o revizuire pentru fiecare fond și pentru fiecare act în parte. Guvernul are nu numai dreptul, dar și sfânta datorie să o facă, fie direct, fie printr'un delegat, fie printr'o comisiune. Dacă, deci, fundațiunile în mod inițial au avut o destinație exclusiv rom. cat., în viitor va beneficia de ele numai dieceza de Alba-Iulia, dacă fondurile au caracter catolic fără deosebire de rit, ele vor folosi în egală măsură și Bisericii române unite, iar dacă caracterul acestor fonduri a fost interconfesional, de foloase se vor bucura toți locuitorii aflați pe teritoriul fostului principat transilvănean. Această putință de revizuire (este) consfințită prin semnătura Sf. Scaun¹⁾

„Statul n'a renunțat la averile sale. Prin Acord s'a restabilit situația creată sub Maria Terezia... Averele și veniturile se vor utiliza exclusiv pentru scopurile prevăzute în actele, decretale și literile fundamentale. Deci, s'a tras cu buretele peste o evoluție de circa 150 de ani și peste toate drepturile câștigate prin uzurpațiune și prescripțiune. Aplicarea Acordului reclamă și o revizuire a tuturor actelor, decretelor și literilor fundamentale. Dacă această examinare a actelor

în viitor s'ar restrânge exclusiv la un rol consultativ. În contra acestei tendințe am luptat în tot decursul tratatelor, până la cufite. În chestiuni, în care conform cap. II, Consiliul are nu numai competență consultatoare, ci și dispunătoare, episcopul nu poate dispune imediat.

Nu-i mirare că la despărțir, Cardinalul Pacelli, secretarul de stat a relevat în mod accentuat că, cu prilejul discutării Statutelor celor noi în Congregatio Concilii, Cardinalii participanți au constatat că prin aprobarea acelorora au consimțit la o instituție cu o sferă de competență așa de largă, cum nu au mai cunoscut altă și a cărei sferă întrece toate organizațiunile analoge din întreaga biserică universală de ori unde și dacă, totuși, i-au dat aprobarea, aceasta s'a făcut pe deoparte pentru că Cardinalii Congregației au luat în considerație marile merite pe cari Statusul nostru și le-a câștigat în trecut în interesul susținerii catolicismului în Ardeal, iar pe de altă parte au considerat grava situație în care luptăm și de prezent pentru aceleași interese cu acelaș curaj și hotărâre.²⁾

¹⁾ Patria, 5 Sept 1932.

²⁾ Erdélyi Lapok, 27. VI. 1932.

va adevăra caracterului public (interconfesional) al averilor, de ele vor beneficia toți locuitorii fostului principat transilvănean“.¹⁾

*

Dacă averile au fost date Universității, Românilor uniți sau oricui altcuiva, aceștia vor fi beneficiarii în viitor. Acordul statornicește acest lucru și anihilează orice împotrivire“.²⁾

Consiliul diecezan instituit în locul Statului cat. este „un organ subaltern, cu caracter consultativ, fără personalitate juridică și fără nici o imixtiune în chestiuni bisericești și școlare, evident, cu și mai puțină îndrituire de a se ocupa de chestii de altă natură, — scurt, o organizație mai prejos decât la ceea ce aveau dreptul“.³⁾

IV.

„Schimbarea de nume a Statusului catolic ardelenesc cu un trecut atât de glorios, poate însemna și schimbare de front.

Strămoșii noștri au apărut în fața prepotenței de tunde a puterii de stat, interesele juste ale credinței și ale bisericii noastre. Sperăm că Acordul dela Roma, încadrat în Convenție internațională, a pus punct acestei lupte. Sfera de activitate a Consiliului diecezan, care se constituie acum, a fost înconjurată cu șanțuri de către Sf. Scaun și astfel sperăm că ne vom putea uni toate forțele în direcția ca să ținem trează în poporul nostru marea dreptate a credinței noastre, să-i apărăm tradițiile nobile, pirtuțile naționale și sănătatea trupească și sufletască“.⁴⁾

¹⁾ *Cuvântul*, 5. IX. 1932.

²⁾ *Universul*, 26. XI. 1932.

³⁾ *Universul*, 26. XI. 1932. Adevărul este că Acordul nu prevede nimic din tot ce afirmă dl V. Pop.

⁴⁾ *Erdélyi Lapok*, 19. XI. 1932.

CXXX

Opera de mistificare încercată de dl Valer Pop cu privire la pretensiunile Universității din Cluj.

Universitatea Regele Ferdinand I, a cerut în repetite rânduri Guvernului, să ia din stăpânirea Statului catolic averile fostului ordin al Iezuiților, pe cari numita organizație le uzurpase prin apucături frauduloase, și să i le pună ei la dispoziție, în conformitate cu prevederile foștilor principii ardeleni și împărați austriaci, cari le afectaseră anume pentru scopurile Universității din Cluj, intocmai după cum procedaseră și fața de Universitățile din Budapesta și Viena.

Cu toate că natura de drept a averilor Iezuiților de odinioară ... stabilită la **timpul său în mod definitiv** în toate statele Europei, unde se găseau iezuiți, și cu toate că, în anul 1932 și Justiția română a trecut averile respective din România în posesiunea Statului, așa cum s'a procedat încă cu mult înainte în toate celelalte state europene, — dl Valer Pop a încercat să le scoată, prin Acordul dela Roma, din mâinile Statului, și să le dea Ungurilor catolici, rezervându-și prin art. VIII, *sieși personal*, ca ministru de Justiție, întreaga operațiune respectivă la cărțile funduare.

Știind bine că acest aranjament făcut la Roma va trezi în cercurile Universității din Cluj și în întreaga opinie publică, o împotrivire neiertătoare dacă ar ajunge să fie cunoscut înainte de perfectuarea lui definitivă, dl V. Pop a încercat să inducă în eroare pe cei interesați, prezintăndu-le chestiunea în sensul că toate pretensiunile Universității au fost împlinite prin Acord. Această diversiune dl Pop o socotea necesară pentru a-i permite ca, între timp, dsa să aranjeze la cartea funduară noile operațiuni în favorul Ungurilor catolici. În realitate, Acordul nu obținuse nimic pentru Universitate, afară doar de evacuarea paraclisierului bisericii Universității, evacuare pe care cu trei ani înainte de aceea o ordonase Ministerul Instrucției, prin ordinul Nr. 33963—1929, dat de fostul ministru N. Costăchescu și publicat în lucrarea Comisiunii istorico- juridice dela 1931, pag. 389.

Iată documentele relative la manopera fostului ministru de Justiție:

Telegramă din Roma: „V. Pop a făcut presei declarații cu privire la Acordul cu Vaticanul. Conform acestor declarații clă-

dirile anexate Universității din Cluj trec fără nici o sarcină în proprietatea Universității".¹⁾

*

În bucuria pe care i-au cauzat-o aceste declarații ale reprezentantului României, ziarul *Curentul* din București, după ce a comunicat cetitorilor săi vestea bună primită din Cetatea eternă adăuga: „Cu alte cuvinte, asistăm la o romanizare a bunurilor Statului catolic. Rămâne de văzut, cât de efectivă și de garantată va fi această romanizare“.²⁾

*

A doua zi, 5 Iunie, ziarul *Ellenzék* scria, sub titlul:

„Clădirile din jurul Universității trecute în proprietatea acesteia“, următoarele:

„Primim cu cea mai mare rezervă știrile privitoare la schimbarea formei Statusului ardelean care a avut un rol istoric, cu toate că acelea, conform unei informațiuni primite de la Roma, prin declarațiile ministrului V. Pop par a fi confirmate. Dar telegrama din Roma știe și despre lucruri mai grave și anume că edificiile aparținătoare terenului Universității trec în proprietatea acesteia, fără nici o sarcină“.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

*

În fața acestor știri răspândite de V. Pop prin comunicatul dat presei din Roma, E. Gyárfás s'a simțit dator să liniștească opinia publică maghiară, prin o serie de declarații, din care reținem următoarele:

„Acele clădiri (ale Universității din Cluj), despre cari vorbește ministrul de justiție, sunt locuința paraclisierului, care se găsește în clădirea Universității însăși și cu privire la care Statusul avea numai un drept de servitute, iar nu unul de proprietate. La dreptul acesta asupra a 2—3 camere am renunțat, din cauza că reprezentantul Guvernului a declarat că acestea formează principala cauză a nemulțumirii profesorilor universitari“. (Vezi *Keleti Ujság*, 4 Iunie).

*

În legătură cu declarațiile acestora ale dlui E. Gyárfás, *Ellenzék* din 4 Iunie îi puna o serie de întrebări, printre cari și următoarea, din care se vede că Ungurii înșiși, știind bine care

1) *Ellenzék*, 2 Iunie 1932.

2) *Curentul*, 2 Iunie 1932.

este situația de drept a imobilelor foștilor Iezuiți, se așteptau ca ele să fie luate, și în România, definitiv de către Stat:

„S'a discutat la Roma chestiunea proprietății edificiilor școlilor rom. cat. din Cluj, cari au fost transcrise în cărțile funduare pe numele Statului român, sau — în baza rescriptului cunoscut al guvernului Iorga — acestea *trebuie considerate ca bunuri luate de Stat* până la o eventuală sentință judecătorească favorabilă nouă? Comunicatul ziarului *Cuvântul*, inspirat de dl N. Petrescu-Comnen vorbește de predarea *clădirilor*, la plural. Este altă chestiune că delegații maghiari (E. Gyárfás și A. Balázs) „n'au sacrificat nimic“ și alta, dacă nici nu li-au cerut adeziunea, ci au luat pur și simplu fără să-i întrebe, întreg blocul de imobile al piariștilor“.

La 6 Iunie 1932, *Brassói Lapok*, anunța cu satisfacție că „conform informațiilor din cercurile bisericești, știrile răspândite despre Acord nu pot fi adevărate“. Dimpotrivă, întreaga avere a rămas neatinsă în mâinile Statusului, inclusiv blocul de imobile al piariștilor, „despre cure știri mai noi delă București scriu că drept rezultat al acțiunii profesorului O. Ghibu, trec în proprietatea Universității“.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cu toate că dl E. Gyárfás a precizat că nici vorbă nu este ca bunurile amintite să fi trecut în mâinile Universității, și că întreaga chestiune se reduce la locuința paraclisierului, dl V. Pop, fără a reflecta câtuș de puțin la declarațiile lui E. Gyárfás, într'un comunicat dat presei românești din Capitală, la 15 Iunie, sub titlul „*Proprietățile Universității din Cluj*“, susține mai departe, că: „Articolul 7 din Acord dă *terenul, construcțiile și anexele ce fac parte din blocul imobilelor Universității din Cluj în deplină proprietate Universității „Regele Ferdinand I“, liberă de orice servituți, cu excepția servituții de trecere prin curte, la sacristia bisericii. Preluarea și predarea se va face cel mai târziu până la 1 Septembrie 1932. După îndeplinirea acestei măsuri, Universitatea din Cluj nu va mai avea nici un cuiu străin în propria-i casă“.*

*

Total nu este altceva decât „*isprava unui farsor politic*“, — după cum a numit-o oficiosul ardelean al Guvernului (*Patria*, Cluj, 6. VI.).

1) *Neamul Românesc, Universul, Dimineața, Curentul și Cuvântul* din 15 Iunie 1932.

CXXXI

**Conducătorii Statului catolic fac uz de toate mijloacele
ca să traducă în faptă Acordul dela Roma.**

În înțelegere cu dd. V. Pop și B. Constantinescu dela Ministerul de Externe, d. E. Gyárfás izbuteste să determine Sf. Scaun să publice Acordul, *neratificat încă*, în organul oficial al Sfiului Scaun (*Acta Apostolicae Sedis*, Roma 1 Iulie 1932), prezintându-l, astfel, ca intrat în vigoare. Aranjată odată chestiunea în organul oficial dela Roma, lucrul nu mai intampina mari dificultăți la București. Cum, în acea epocă, România avea un **simplu guvern de alegeri**, al cărui șef a declarat în repetite rânduri că are o singură misiune: aceea de a face alegeri libere pentru Parlament, conducătorii Statului catolic, sprijiniți de factori cari vor trebui identificați de azi înainte, au știut să strecoare Acordul *neratificat și necontrasemnat de nici un ministru*, și în *Monitorul Oficial* (No. 180 din 3 August), prezentându-l astfel opiniei publice ca definitiv intrat în valoare.

Imediat după aceasta, dl Gyárfás a procedat la o nouă serie de fapte, despre cari a făcut următoarele declarații ziarului *Erdélyi Lapok* dela 7 August 1932:

„Problema a ajuns la capăt. Mai sunt acum numai două chestiuni cari așteaptă să fie rezolvite și anume fixarea detaliilor privitoare la serviciul divin greco-catolic din biserica piariștilor și transcrierile în cărțile funduare. Cu privire la punctul întâi, am discutat cu episcopul greco-catolic Iuliu Hossu, și am stabilit cu el modalitățile privitoare la ținerea serviciilor lor divine... Cu privire la transcrierile din cărțile funduare, am așteptat numai ca Acordul să ajungă în *Monitorul Oficial*. După ce aceasta a avut loc, am discutat cu referenții din Ministerul de Justiție chestiunea, care în cursul săptămânei viitoare își va găsi rezolvirea definitivă. În baza Acordului, voi înainta încă aici, la București, petiția în sensul că întabularea corectă a bunurilor administrate de Status să aibă loc și astfel să înceteze acele complicațiuni, cari s'au ivit din cauza cunoscutelor schimbări în cărțile funduare“.

*

Totuși hiperzelul dlui E. Gyárfás de astădată n'a avut rezultatul dorit.

Manoperele au fost demascate și Guvernul, Parlamentul, Justiția, Universitatea din Cluj și studențimea din întreaga țară s'au pus în gardă.

CXXXII

Președintele cleric al noului Stat catolic consideră Acordul dela Roma ca o măsură prin care Sftul Scaun a asigurat pentru totdeauna autonomia strămoșească a Ungurilor în Transilvania.

— Din Circulara episcopului G. C. Majlath către cler și credincioși. —

„Instituția strămoșească a diecezei noastre St. r. c. ard., reorganizându-se în urma dispoziției Sf. Scaun, în conformitate cu Codicele de drept al Bisericii noastre, s'a numit Consiliu eparhial. Înțelepciunea Sf. Scaun, aprecierea înțelegătoare a instituției noastre străbune și îngrijirea părintească pe care ni-a arătat-o totdeauna, au făcut cu puțință nu numai ca să păstrăm neatins dreptul de proprietate a fondurilor și fundațiilor noastre, pe cari nimeni să nu le mai poată ataca, dar ne-au asigurat și administrarea și susținerea acestora în mod corespunzător cu autonomia noastră... Deși, nu se poate tăgădui, că ne cade greu să ne despărțim de numele istoric al instituției noastre străbune, totuș cu recunoștință recunoaștem înțelepciunea prin care Sf. Scaun, cu sacrificarea numelui, care putea fi interpretat greșit, nu numai că a asigurat esența și continuitatea instituțiunii istorice, ci, întemeind-o pe bazele solide ale Dreptului canonic al Bisericii catolice, a făcut-o inexpugnabilă...

Unitatea dragostei să ne ție la un loc pe toți, preoțime și mireni ai diecezei, pentruca pe drumul înțelepțeste hotărât de Sf. Scaun apostolic, să lucrăm și în Consiliul eparhial, cu puteri unite și cu înțelegere, în spiritul așezământului nostru strămoșesc pentru binele Bisericii noastre și al diecezei noastre.“¹⁾

CXXXIII

Avizul Consiliului de inspectorii al Ministerului de Culte cu privire la caracterul de drept al Acordului dela Roma.

MINISTERUL INSTRUCȚIUNII, CULTELOR ȘI ARTELOR

Diracțiunea Cultelor.

REFERAT.

DOMNULE MINISTRU,

Conformându-mă rezoluției dela tem. No. 95380—1932, am onoare a vă raporta următoarele:

Art. 22 din Legea pentru ratificarea Concordatului prevede că

¹⁾ Erd. Tud. 1932, pg. 526.

toate dificultățile și chestiunile ce s'ar putea ivi cu privire la interpretarea prezentului Concordat vor fi rezolvite de comun acord între Sf. Scaun și Guvern.

Concordatul nu conține nici o dispozițiune referitor la Statutul rom. cat. transilvănean și nici referitor la funcțiunile administrate de acest organ și înscrise la art. V din acest Acord.

În consecință, avem a face nu cu interpretarea dispozițiunilor din Concordat, ci cu o problemă nouă, nereglementată în Concordat, cu fundațiuni noi, necuprinse în Concordat, dintre care unele ca de ex. Fondul de religie și Fondul de instrucție, deși au aceeași numire, geneză și destinație ca și fundațiunile similare dela art. XIII. § 3 din Concordat, totuși nu intră în regimul concordatar al Patrimoniului Sacru interdiecezan, ci se statuează pe seama lor un regim special de administrare sub jurisdicțiunea episcopului de rit latin din Alba-Iulia, ceea ce dovedește până la evidență că avem a face cu un *novum*, deci cu o *Convenție suplimentară*, care neapărat trebuie supusă ratificării Parlamentului.

Aceasta cu atât mai mult, deoarece prezentul Acord stabilește drepturi de servitute asupra imobilului Universității din Cluj, proprietate indiscutabilă a Statului român, și pe de altă parte stabilește drepturi de proprietate asupra bisericii din corpul acestui imobil al Universității pe seama ordului Piaristilor, ceea ce credem că, fără Parlament, nu e cu putință, fiind vorba de patrimoniul Statului.

Vă rog, Domnule Ministru, să binevoiți a supune Contenciosului Ministerului nostru această chestiune, spre avizare, urmând ca Comisiunea istorică-juridică instituită pentru studiul acelei chestiuni să avizeze asupra tuturor punctelor din prezentul acord.¹⁾

Inspector general:

DR. MOISE IENCIU.

¹⁾ În arhiva Ministerului Instrucțiunii ad Nr. 95380 din 1932.

CXXXIV

Consiliul de avocați al Ministerului de Culte stabilește ilegalitatea Acordului dela Roma și necesitatea de a fi deferit Parlamentului.

MINISTERUL INSTRUȚIUNII, CULTELOR ȘI ARTELOR.

Consiliul de avocați.

Nr. 95380/7696—1932 din 8 August.

AVIZ.

Nr. 491—1932.

Consiliul de avocați, sesizat de Nota de serviciu Nr. 95380—1932 și în conformitate cu disp. art. 142 din Legea de organizare a Ministerului Instrucțiunii, Cultelor și Artelor, examinând Acordul încheiat la Roma la 30 Mai 1932, între Sf. Scaun și dl *Dr. Valer Pop*, fost Ministru al Justiției, în calitate de delegat al Guvernului Român, are de făcut următoarele observațiuni:

Acordul încheiat la Roma, în baza art. XXII din Concordat, care prevede că „toate dificultățile și chestiunile ce s'ar putea ivi cu privire la interpretarea prezentului Concordat, vor fi rezolvite de comun acord între Sf. Scaun și Guvern“, este intitulat: „*Acord cu privire la interpretarea art. IX din Concordat*“.

Din această titulatură rezultă clar că cele două părți contractante, prin acest Acord, n'au avut alt scop, decât să lămuirească de comun acord, conform art. XXII din Concordat, înțelesul art. IX, anume, să vadă dacă organizația denumită „Statul rom. cat. ard.“, intră sau nu în rândul organizațiilor Bisericii catolice canonic și legal constituite, cărora Statul, prin sus citatul text, le-a recunoscut personalitatea juridică și dreptul de a poseda bunuri.

Din examinarea textelor ce cuprinde acest Acord, se constată, însă, dela prima vedere, că nu este vorba de un simplu Acord încheiat conform art. XXII din Concordat, — că nu este vorba de o interpretare a art. IX din Concordat, ci de o nouă și adevărată Convențiune, cu totul independentă de Concordat, care tratează probleme străine de raporturile dintre Biserica catolică și Statul român.

Intr'adevăr, art. IX din Concordat prevede că „Statul recunoaște Bisericii catolice, reprezentată prin legitimele ei autorități ierarhice, personalitatea juridică, conform dreptului comun al țării. În consecință, parohiile, protopiatele, mănăstirile, capito-

lele, starostiile, abațiile, episcopiile, mitropoliile și celelalte organizații canonic și legal constituite, sunt persoane juridice, iar deplina proprietate a bunurilor lor, de orice natură ar fi, este garantată de Stat, conform Constituției Regatului”.

Cu ocazia ratificării Concordatului, s'a pus chestiunea, dacă enumerația organizațiilor catolice, prevăzute de art. IX, este limitativă, sau numai enumerativă.

Guvernul Român, pentru a preîntâmpina anumite discuțiuni în Parlament, a căutat a lămuri această problemă cu Sf. Scaun înainte de ratificare.

Din adresa Ministerului Afacerilor Străine român, cu Nr. 48524, din 20 Iulie 1929, și răspunsul Sf. Scaun, dat prin Nunciatura Papală din București cu Nr. 5310 din 22 Octombrie 1929, rezultă în mod precis că Inaltele părți contractante au făcut deja uz de dispozițiile art. XXII și au interpretat cu ocazia ratificării înțelesul art. IX, în sensul că enumerația organizațiilor catolice, prevăzută de acel text, este limitativă, adică Statul recunoaște personalitatea juridică și dreptul de proprietate asupra bunurilor, numai părților constitutive ale Bisericii catolice expres arătate în art. IX.

Cu această strictă interpretare a art. IX, Concordatul a fost ratificat.

De aci rezultă în mod clar, că organizația necanonică și sui generis a așa zisului „*Status rom. cat. ard.*”, nerecunoscută oficial niciodată, nici de Statul maghiar și nici cel român, de comun acord cu Sf. Scaun, nu intră în prevederile art. IX.

Date fiind cele mai sus expuse, urmează că sensul pur limitativ al art. IX, a fost stabilit odată de ambele părți, cu ocazia ratificării, că deci, părțile au înțeles în mod implicit că Statusul rom. cat. nu intră în rândul organizațiilor recunoscute de Stat. — că imediat după ratificarea Concordatului, Guvernul român putea, fără să mai întrebe pe nimeni, și în mod legal, să dizolve această organizație nelegală, chestiunea Statusului ne mai prezentând decât un caracter de ordin administrativ intern.

Astfel fiind, nu putea fi vorba, în Mai 1932, de o nouă interpretare a art. IX, de pe urma căreia să rezulte recunoașterea Statusului și transformarea lui într'un organ al Diecezei catolice de rit latin de Alba-Iulia, această problemă fiind definitiv tranșată în 1929, prin nerecunoașterea oricărei alte organizații, în afară de enumerarea limitativă a art. IX.

Prin urmare, așa zisul „*Acord dela Roma*” din 30 Mai 1932.

constitue o Convenție nouă, în afară de prevederile Concordatului, convenție care se referă, nu la o problemă religioasă, ci la una de ordin administrativ intern a Statului român, pentru tranșarea căreia nu era nevoie de intervenția vre-unei Puteri străine și pe care Statul român era exclusiv competent să o rezolve, în conformitate cu legile sale.

Este vorba de o Convenție nouă, prin care Statul român recunoaște o organizație contrară principiilor constitutive ale Bisericii catolice, care nu admit amestecul laicilor în afacerile Bisericii, — organizație nerecunoscută niciodată oficial de Statul maghiar, ci numai tolerată, din considerente politice, — organizație pe care Statul român n'a recunoscut-o și nici nu putea s'o recunoască, dată fiind lipsa ei de rost pe teritoriul României și care, chiar dacă ar fi avut o recunoaștere legală anterioară Concordatului, a încetat de drept a mai exista în urma art. IX din acea Convenție, — și în sfârșit, o organizație, care deține astăzi averi importante, majoritatea fonduri publice, — cum ar fi Fondul de studii, Fondul de burse, etc., provenite din avere publică și afectate scopurilor școlare, fără caracter confesional, — averi pe care numita organizație a Statusului le-a uzurpat și le deține fără nici un drept.

Prin această Convenție Statul renunță la o avere publică care-i aparține, pe care în orice caz are dreptul s'o administreze direct.

În concluzie, în urma acestei Convențiuni, Statul român își creiază singur o situație mai rea decât o avea în trecut.

Până acum ne găseam în fața unei organizațiuni de fapt, căreia Guvernul putea pur și simplu să-i interzică orice manifestare și să ia, fără multe formalități, în stăpânire averile publice, cari, în mod provizoriu și nelegal, erau deținute și administrate de Status.

Ca probă, avem exemplul recent din anul acesta, dela Cluj, când instanțele judecătorești funduare au radiat dreptul la proprietate al Statusului ca. asupra unor imobile din Cluj, trecându-le în Cartea funduară, ca proprietate a Fondului respectiv de studii, sau de burse, administrate de Statul român.

În urma Convenției din 30 Mai 1932, Statul român pierde în mod benevol, tot, și nu câștigă nimic. Statusul catolic rămâne intact, cum se găsea în fapt mai înainte, schimbându-și numai titulatura în „Consiliul diecezei catolice de rit latin de Alba-Iulia“, — adică, devenind dintr-o organizație nelegală, de fapt, una încadrată în structura Bisericii catolice. *Întreaga avere uzurpată, îi rămâne în deplină proprietate, deși sub regimul ma-*

ghiur Statul nu a admis niciodată că Statul catolic ar fi proprietar asupra bunurilor ce le deținea.

Toate aceste bunuri erau numai administrate „cu influența Statului catolic”, cu titlul precar, pentru Stat, care era adevăratul proprietar.

Ceeace este mai grav, i se recunoaște dreptul asupra unor bunuri, în privința cărora justiția Țării a stabilit că aparțin Statului român, cum ar fi Orfelinatul Teresian din Sibiu.

Pe de altă parte, se dă caracter religios unor fonduri, ce nu au avut acest caracter (Fondul de studii și Fondul de burse), — fonduri ce erau afectate, prin actele constitutive, nevoilor culturale ale poporului, indiferent de confesiune.

În schimbul tuturor acestor renunțări, Statul român capătă dreptul de control asupra bugetului și gestiunii.

Să ne fie permis a observa, că nu era nevoie de nici o Convenție pentru acest lucru.

Într-adevăr, Statul maghiar, prin Ministerul Cultelor, a avut întotdeauna acest control, pe care îl exercita printr-o Secție de contabilitate, detașată din Minister, la Cluj, în sânul Consiliului dirigent al St. cat.

Statul Român, atât în calitate de succesor al Statului Ungar, cât și potrivit Constituției și Legii persoanelor juridice, avea deja acest drept, pe care nimeni nu i-l putea contesta, deși în practică, din motive neînțelese de noi, nu l-a exercitat niciodată asupra Statusului cat.

Întregul istoric al Statusului, cât și situația lui juridică, atât sub regimul maghiar, cât și sub regimul român, au fost cu deamănuntul cercetate de Contenciosul acestui Minister, cât și de Comisia istorică-juridică, instituită de dl Prim-ministru N. Iorga, care prin rapoarte depuse, au stabilit pe bază de documente, ipsa de legalitate a Statului catolic, precum și lipsa oricărui drept de proprietate al acestuia asupra bunurilor pe care le deține.

În rezumat, ceeace s'a făcut la Roma, constituie o Convenție nouă, prin care Statul renunță la toate drepturile sale, iar nu un simplu Acord interpretativ, conform art. IX din Concordat.

În consecință, această Convenție nu poate produce nici un efect mai înainte de a căpăta formă legală, prin ratificare, care, potrivit art. 88 din Constituție, nu poate fi dată decât prin votul

Parlamentului, organul suveran în aprecierea necesității și utilității pentru Stat a unui asemenea act.

Nu cunoaștem ce imputernicire a avut dl Dr. Vaier Pop dela Ministerul Afacerilor Străine, dacă dsa a avut sau nu pline puteri să încheie o Convenție. Constatăm însă, din dosarul acestui Minister, care a pornit această problemă, că *șeful Guvernului*, care era și Ministru al Instrucțiunii, și-a exprimat punctul său de vedere prin acceptarea concluziilor Contenciosului, în sensul că Statul catolic nu are existență legală, că nu este proprietar al imobilelor ce deține.

Mai mult decât atât, din aceste lucrări rezultă că *delegatul Guvernului român nu avea alt mandat decât acela, de a consulta Sf. Scaun, de a-i cere părerea cu privire la această problemă, ce numai în slabă măsură era o problemă catolică, urmând ca după aceasta Guvernul să o rezolve în conformitate cu interesele și cu legile Statului român.*

În orice caz, ori care ar fi fost mandatul dlui Valer Pop, actul încheiat la Roma este o adevărată Convenție, care nu are nici un efect înainte de a fi ratificată.

Astfel fiind, credem că *simpla publicare în Monitorul Oficial a acestui Acord, nu are decât o valoare informativă, Acordul neputând deveni obligatoriu fără a se fi îndeplinit, în prealabil, forma constituțională.*

Avocați:

ss. ION DUMITRESCU.

ss. O. C. DEMETRESCU,

ss. ST. VOINESCU,

ss T. DRAGOȘ.

CXXXV

Avizul Consiliului de avocați al Ministerului de Agricultură cu privire la caracterul de drept al Acordului dela Roma.

MINISTERUL DE AGRICULTURĂ ȘI DOMENII.

Consiliul de Avocați.

AVIZUL NO. 16644, DIN 1 NOEMVRIE 1932.

„Considerând că, potrivit art. 88 din Constituție, pentru ca Convențiunile încheiate de Capul statului cu un alt stat, să aibă putere legală, trebuie să fie supuse aprobării Parlamentului;

„Considerând că prin zisul Acord se creiază o nouă instituție, denumită „Consiliul Diecezei Catolice de rit latin de Alba-Iulia“, căreia i se trec toate bunurile specificate în Acord, și care aparțineau instituțiunei denumită Statul Romano-Catolic Ardelean, a cărei personalitate juridică era însă contestată de Minister, — astfel că, în fond, Acordul poartă asupra unor drepturi de proprietate revendicate de Statul român și trecute asupra unei instituțiuni a Ordinariatului de Alba-Iulia, —

Acordul cată a fi ratificat de Parlament.

(ss.) PAUL PORUMBARU, VICTOR DUMITRESCU, GRIGORE CARACOSTEA, ALEXANDRU RĂDULESCU, NICOLAE MARI-NESCU, ARTUR GORSKI, AL. STAN, RADU PANCU.

CXXXVI

Ignorând Acordul, pe care uneltitorii în contra Statului român au încercat să-l impuie pe căi clandestine, Ministerul Cultelor, prin Contenciosul regional din Cluj, se adresează Tribunalului, cerând respingerea Recursului Statului cat. în contra întabulărilor din Cartea funduară.¹⁾

BCU Cluj / Central University Library Cluj

CONTENCIOSUL REGIONAL AL STATULUI DIN CLUJ.

Nr. 2219—1932.

DOMNULE PREȘEDINTE,

În cauza înregistrată la On. Tribunal S. II. sub Nr. 931/1932, avem onoare a înainta, asupra apelului făcut de „Statusul rom. cat. din Ardeal“, următoarele întâmpinări:

1. Asupra motivelor de apel de sub I:

Este inexact în fapt că *Approbatæ Constitutiones* ar avea cunoștință de vre-un „Status rom. cat. ardelean“ și că l-ar recunoaște „ca autonomie legal constituită“. *Approbatæle* nu fac altceva decât recunosc existența legală a patru religii, între cari figurează și cea romano-catolică, fără privilegii speciale. Dar nici cu un cuvânt nu se pomeneste în ele de vre-o organizație catolică cu denumirea de „Status rom. cat. ardelean“ sau alte asemănătoare, nici nu se statuează că Biserica rom. cat. este „proprietar cu deplin drept al fundațiunilor sale bisericești și al imobilelor acelora de orice fel“.

¹⁾ În legătură cu documentul CVII.

În drept, această susținere este și absurdă, fiind lucru elementar că fundațiunile sunt persoane juridice cu patrimoniu propriu. Va fi având biserica catolică *fondurile* sale, asupra cărora îi recunoaștem cu plăcere proprietatea deplin drept, dar *bururile fundațiunilor* nu pot fi niciodată proprietatea altuia, decât a însăși fundațiunei respective.

Legea ungară pentru regimul cultelor (XLIII—1895) sub imperiul căreia s'a făcut „rectificarea” cerută de Status, prevede expres prin art. 20 că fundațiunile bisericești stau sub supravegherea Ministerului Cultelor și că ele nu pot fi utilizate decât potrivit actelor de fondare.

Legea românească a cultelor din 1928, prin art. 12, reglementează în același fel situația fundațiunilor bisericești. Astfel: alin. III: „Fundațiunile vor fi administrate potrivit actelor de fundațiune și nu vor putea fi folosite decât în scopurile speciale pentru cari sunt destinate”.

Apelantul susține că atunci când s'au întocmit cărțile funduare, proprietățile diferitelor fundațiuni s'ar fi înscris greșit în c. f. E o simplă aserțiune, în sprijinul căreia nu aduce și nu propune nici o dovadă, prin urmare nici nu i se poate da nici o importanță.

Fapt e că întocmirea cărților funduare s'a făcut pe bază de acte și de declarațiuni ale persoanelor autorizate. Atunci s'a stabilit fără nici o contradicție că proprietarul imobilelor din c. f. 1450, este Fundațiune de Studii Regnicolară r. c., care avea proprietăți și în alte părți ale țării, era instituție de Stat pusă sub administrația Statului și având buget separat. Nimeni n'a protestat împotriva acestei înscrieri, până când în 1896, *in mod clandestin*, s'a încercat schimbarea proprietarului pe cale de rectificare. În urma acestei manopere a devenit proprietar tabular o fundațiune inexistentă: „Fondul de burse al Statusului rom. cat. ard.”, când și cine a întemeiat aceasta fundațiune? Și cum a ajuns Statusul rom. cat. ard. ca o fundațiune regnicolară, întemeiată prin diplome împărătești și dată temporar în administrația sa, să o declare de fond al său? E exact același caz, ca și când un tutor și-ar însuși averea copilului dată în administrarea sa. Cu atât mai puțin era admisibilă aceasta „rectificare”, cu cât *însuși Statusul rom. cat. ard nu era și nu este recunoscut ca persoană juridică*.

2. Asupra motivului de apel II.

Cum am arătat, Fondul de studii regnicolar a fost și este o instituție a Statului, prin urmare Secția c. f. n'a săvârșit nici o ilegalitate când, la cererea noastră, a adăugat după restabili-

rea adevăratului proprietar; cuvintele: „administrat de organele Statului român“. O astfel de mențiune nu prejudiciază cu nimic interesele Fundațiunei, dimpotrivă, o păzesc de eventuale abuzuri ce s'ar încerca în viitor.¹⁾

3. Asupra motivului de apel III.

Rectificarea a cerut-o subsemnatul Minister care, ca organ de supraveghere și control al Fundațiunilor bisericești are dreptul să intervie în favorul lor în caz de abuzuri. Acest drept l-a asigurat legea Cultelor din 1928 prin art. 25. și ordonanța ungară Nr. 10165—1867 a Min. Instrucțiunii.

Dimpotrivă, nu recunoaștem Statusului rom. cat. ardelean dreptul de a interveni ca apelant în cauză, fiindcă:

a) *Nu are personalitate juridică și deci nu poate sta în justiție în numele său propriu.*

b) Nu se poate erija de reprezentant legal al „Fondului de burse al Statusului rom. cat. Ardelean“, fiindcă un asemenea fond cu personalitate juridică nu există în mod legal, și nici ca reprezentant al Fondului religios de studii, fiindcă administratorul legal al acestuia este Statul român, cum înainte era Statul ungar, chiar dacă unele averi ale acestei fundațiuni au ajuns, *prin abuz*, în administrația de fapt a Statusului rom. cat. ard.;

c) Art. 1 din ordonanța Nr. 10165—1867 Min. Instr. prevede că Direcțiunea Fundațiunilor Publice din Ministerul Instrucțiunii și Cultelor are singură dreptul de a reprezenta în justiție „Fondul de religie, de studii, cel universitar și orice alte fundațiuni publice, fie bisericești, fie laice“, iar azi acest drept se exercită prin Ministerul Instrucțiunii și al Cultelor.

4. Asupra motivelor de apel de sub IV. nu reflectăm decât atâtă că, dacă rectificarea abuzivă din 1898 apelantul o consideră făcută în conformitate cu art. 168, Reg. c. f. și corect ordonată fără ascultarea părților, cu atât mai mult este reglementară rectificarea ordonată în urma cererii noastre, care nu schimbă proprietarul, ci simplaminte înlătură o inscripție abuzivă și ilegală făcută pe calea scurtă a rectificării, la o simplă cerere nemotivată și fără ascultarea părților.

În consecință, cu onoare cerem respingerea apelului:

1. Fiindcă e făcut de un terțiu, lipsit de personalitate juri-

¹⁾ În legătură cu această, vezi punctul de vedere al Guvernului român sub Nr. LXVII. — (O. G.)

«dică (Statusul rom. cat. ard.), care lucrează totuși în numele unei Fundațiuni inexistente (Fondul de studii al Statusului r. c. Ard.).

2. Fiindcă s'a înalțat în numele Fondului de burse al Statului r. c. ard., Fond care nu are personalitate juridică.

3. Fiindcă Fondul regnicolar de studii r. c. nu poate fi reprezentat decât prin Ministerul Instrucțiunii și al Cultelor.

4. Fiindcă în fapt și în drept este neîntemeiat.

Cu stimă

*Statul Român, Ministerul Instrucțiunii,
Cultelor și Artelor repr. prin Con-
tenciosul Regional al Statului, Cluj.*

Advocat șef:

DR. T. MOISIL.

CXXXVII

Tribunalul Cluj respinge Recursul Statului catolic și aprobă în mod definitiv intabularea pe numele Statului român a bunurilor pe cari acela i le-a usurpat prin fraudă.

TRIBUNALUL CLUJ, SECȚIA II-a.

Nr. 1124—1932.

Tribunalul Cluj, ca instanță de recurs în cauza de carte funduară pornită la Judecătoria urbană Cluj, secția cărții funduare, de către reclamantul Ministerul Instrucțiunii, Cultelor și Artelor, contra intimatului Statusul rom. cat. din Ardeal, pentru rectificarea inscripțiunilor în cartea funduară, în urma apelului considerat de recurs, înaintat de către intimat la 6 Mai 1932, sub Nr. 5165—1932, c. f. contra încheierii judecătorei Nr. 2676—1932 c. f. din 8 Aprilie 1932, Tribunalul în camera de consiliu, în ziua de 14 Iulie, a adus următorul

DECIS:

Respinge apelul considerat de recurs al intimatului, ca neîntemeiat și confirmă încheierea judecătorei.

MOTIVE:

În contra încheierii judecătoreii urbane Cluj, secția c. f., prin care a admis cererea Ministerului Instrucțiunii, Cultelor și Artelor repr. prin Serviciul Contencios Cluj, de a rectifica înscrisurile în cartea funduară din Cluj Nr. 1908, 1469, 1443, 728, 390, Cluj-Mănăstur 165, Baciș Nr. 14, Băgara Nr. 6 și Chintău. Nr. 20 și a efectui rectificările, conform cererii Ministerului înregistrată sub Nr. 4191—1932, intimatul Statusul rom. cat. din Ardeal a făcut apel, care trebuie considerat ca recurs, pe motivul, că Judecătoria a greșit când a adus cererea de rectificare și că încheierea dată e contrară legii. Susține, că Judecătoria nu a luat în considerare art. 119 din Reg. c. f., că a violat dispozițiile art. 67, 81, 82, 83, 84 și 85 din Reg. c. f., că nu a luat în considerare art. 127 din Reg. c. f., că nu a putut da încheiere în baza art. 168 al Reg. c. f., și că a violat și dispoziția art. 1472 C. c. a. Din actele dela dosar s'a stabilit, că fără nici un titlu și numai în baza unei cereri, în anul 1898, s'au făcut rectificări în dauna Fondului de Studii Ardelean, Fondului de Stipendii Regnicolar etc., în folosul Statusului Romano Catolic din Ardeal, fără a se face înștiințările cuvenite, conform art. 138 reg. c. f. Deoarece aceste instituțiuni sunt administrate de Ministerul Instrucțiunii, Cultelor și Artelor, acesta, prin Serviciul Contencios din Cluj, a cerut rectificarea, care s'a și efectuit.

Având în vedere, că în baza art. 119 Reg. c. f., Ministerul e îndreptățit să facă astfel de cereri, deoarece, el dispune de *bunurile intabulate în c. f. de mai sus*,

Având în vedere, că în 1898 s'a procedat greșit, când s'au făcut rectificări, fără ca Statusul Romano Catolic să fi făcut dovada că el e proprietar,

Având în vedere, că Judecătoria bine a procedat când a admis cererea de rectificare, conform art. 168 Reg. c. f. și că nu a violat dispozițiunile art. 67, 81, 82, 83, 84 și 85 Reg. c. f., care dispozițiuni se referă la intabulări și nu la rectificări,

Având în vedere, că Statul, prin Ministerul Instrucțiunii, are capacitatea juridică și dreptul de a dispune asupra bunurilor de mai sus,

Având în vedere, că Statusul rom. cat. nu a uzucipat aceste bunuri, deoarece nu au trecut 40 de ani dela rectificarea din 1898, până la rectificarea din 1932, fiind reclamantul persoană juridică de drept public, în consecință nu s'a violat art.

1472 C. c. a., iar prescripțiunea de 6 ani, nu se poate lua în considerare, pentrucă nu e întemeiată pe un titlu just, conform art. 1461 C. c. a.

Din aceste motive s'a respins recursul, conform dispozițiunii.¹⁾

Cluj, la 14 Iulie 1932.

Președinte m. p. BOCA.

Judecător m. p., DR. POP.

Grefier: HOREA m. p.

CXXXVIII

Raportul Delegatului special al Guvernului către noul ministru de Culte, dl D. Gusti, despre intervenția misterioasă a fostului ministru de Justiție în chestia Statului catolic și despre atentatul încercat prin Așa zisul Acord dela Roma ²⁾.

BCU Cluj / Central University Library Cluj
DOMNULE MINISTRU,

I.

Subsemnatul, având în anii 1919—1920 însărcinarea de Secretar General al Resortului de Culte și Instrucție Publică din Consiliul Dirigent al Transilvaniei, am preluat în acea calitate, în afară de Universitatea din Cluj, și o serie întreagă de instituțiuni culturale aparținătoare *Fondului de studii regnicolar*, printre cari *Academia de Drept din Oradea*, liceele regesti-catolice din Arad, Satu-Mare, Carei și altele, trecându-le, în urma naturei lor de drept, pe numele Statului român, pe care au și rămas neturburate până în ziua de astăzi. În acelaș timp, am preluat, — dimpreună cu Resortul Ocrotirilor Sociale, — Orfeli-

¹⁾ Un decis analog a dat Tribunalul Cluj sub Nr. 931—1932, cu privire la intabulările de sub Nr. 3676—1932 c. f. Cluj. Vezi Docum. XCIV.

²⁾ La data redactării prezentului raport încă nu era cunoscută întreaga acțiune a dlui V. Pop, pusă în lumină definitivă, abia după publicarea sensaționalelor Documente de sub Nr. CX, CXIV—CXVII, CXX, CXXIII și CXXIV, publicate de E. Gyárfás în cursul lunii Septemvrie 1932.

natul numit „Teresianum“ din Sibiu, al cărui proprietar presumpțiv era așa zisul Stat rom. cat. ard., — deținătorul încă a unei întregi serii de bunuri, a căror natură de drept nu o cunoșteam precis în acel moment, după cum nu o cunoștea nici un alt Român.

Nefiind fixată în mod precis nici problema organizației însăși a Statului catolic și nici aceea a naturii de drept a bunurilor deținute de el, m'am văzut nevoit să amân rezolvirea completă a acestor probleme până mai târziu, când împrejurările aveau să-mi permită să le studiez în mod documentat și obiectiv.

După plecarea mea dela conducerea Resortului de Culte și Instrucție, pe urma desființării Consiliului Dirigent (1920), studiind mai de aproape problemele amintite, în toamna anului acelui am sesizat în mod oficial pe cei în drept, arătându-le că anumite imobile deținute de Statul cat. sunt ale Fondului de studii regnicolar și că, în consecință, ele urmează să fie preluate și administrate de Stat, întocmai ca și celelalte, despre cari am făcut amintirea de mai sus.

II.

În cursul anilor următori, studiind problema pe baze tot mai largi, în două lucrări ale mele: „Necesitatea revizuirii radicale a situației confesiunilor din Transilvania“, (Cluj, 1923), și „Catolicismul unguresc în Transilvania și Politica religioasă a Statului român“ (Cluj, 1924), am dovedit mai presus de orice îndoielă, că Statul catolic, care deține o serie întreagă de bunuri de natură publică, este o organizație nu numai ilegală și anticanonică, ci și profund primejdioasă unității și siguranței Statului român și că, în consecință, ea trebuie desființată, iar bunurile deținute de ea, date în administrația Statului, așa cum însuși Statul ungar de înainte de război a înțeles să rezolve problema Fondului de studii regnicolar în teritoriul din afară de Transilvania istorică.

Din cauza politicianismului guvernelor noastre de partid, nici după o luptă de 10 ani n'am izbutit să duc la capăt lucrarea aceasta, începută la 1919 în cele mai favorabile condițiuni, cu toate că toate organele vieții de Stat mi-au dat totdeauna dreptate, — în teorie. Abia în anul 1931, sub Guvernul național-tărănist, am izbutit să conving Ministerul de Instrucție și Culte să ia o atitudine hotărâtă în chestiune și să preconizeze măsurile cari se impun. Prin adresa No. 51803—1931, acel Minister a stabilit că Statul cat. este „o instituțiune absolut ilegală și primej

„diaoasă țării”, care nu numai că ar trebui „*imediat dizolvată*”, dar înșiși conducătorii ei ar urma să fie pedepsiți. În acelaș timp, Ministerul a preconizat instituirea unei Comisiuni istorico-juridice, care să studieze problema cu deamănuntul și să propue măsurile pe cari Guvernul va avea să le ia. Comisiunea din chestiune a fost instituită abia la 30 Aprilie 1931, sub No. 52202—1931, de Prim-ministrul și Ministru al Cultelor, dl N. Iorga, care a aflat de bine să mă însărcineze cu prezidarea lucrărilor pe mine, ca pe cel care cunoaște mai bine chestiunea și care a inițiat-o și a ținut-o la suprafață timp de peste un deceniu.

Comisiunea istorico-juridică, constătătoare din 4 profesori universitari din Cluj și 4 juriști dela București, a elaborat o vastă lucrare, tipărită — pe propria mea cheltuială și în editura Ministerului — într-un volum de 500 de pagini, ajungând la concluziunea că Statul român este în drept să ăa asupra sa, prin Decizie ministerială, bunurile deținute, timp de câteva decenii, în mod ilegal, de Statul cat., pentru a le încredința organelor în drept să le poseadă, printre cari este și Universitatea din Cluj.

În posesiunea acestei lucrări, Guvernul, sub semnătura Primului-ministru, a constatat că „*Statul român, în baza suveranității sale, poate lua singur măsurile*” propuse de Comisiune, totuși „spre a evita o eventuală complicație, care s'ar putea ivi pe urma necunoașterii suficiente a chestiunei” din partea Sf. Scaun, ține ca să-l previe în această chestiune, într'un mod loial și documentat. În acest scop am fost trimis ca „*Delegat special al Guvernului*”, la Roma, cu însărcinarea să pun „în cunoștință de cauză Sf. Scaun, explicându-i punctele de vedere ale noastre și făcându-l să înțeleagă, că un dezacord pe această chestiune vitală a României, ar putea avea consecințe, pe cari noi cu orice preț am voi să le împiedecăm”. În urma acestei însărcinări, pe care, din parte-mi, am socotit-o dela început lipsită de vre-un rost, — în toamna anului trecut, am plecat mai întâi la Geneva, apoi la Roma, unde timp de cinci săptămâni am discutat chestiunea cu diplomații noștri de acolo, cu care am căzut de acord că, problema fiind de natură internă, este mai bine ca, înainte de a angaja orice convorbiri cu Sf. Scaun, Guvernul român să creieze, cu ajutorul organelor sale interne, anumite stări de fapt, cari să dovedească Sfântului Scaun că chestiunea Statului catolic face parte din domeniul problemelor interne ale Statului român, nefiind nevoie ca ea să fie supusă în vre-un chip oarecare aprecierii Sf. Scaun.

Întemeiat pe acest punct de vedere, m'am întors dela Roma, fără să fi luat contact cu Sf. Scaun și hotărât să determin măsurile interne necesare pentru deslegarea problemei.

Comunicând dlui Prim-ministru concluzia la care am ajuns, dsa a recunoscut din nou că dreptul de a soluționa problema Statului cat. este exclusiv al Guvernului român, totuși, din deferență față de Sf. Scaun, socoti necesar să ceară părerea acestuia cu privire la canonicitatea Statului cat., în care scop Dsa a aflat necesar să mă trimită din nou la Roma, dându-mi însărcinarea să discut cu Sf. Scaun „toate laturile acestei probleme și să le fixez în forme clare și definitive, cari să facă posibilă apoi Guvernului luarea tuturor măsurilor (adresa No. 187664 din 16 Noembrie 1931). Din parte-mi, am arătat dlui Prim-ministru din nou că, dat fiind că sub guvernarea maghiară, problema Statului cat. a fost o problemă de natură internă a Statului maghiar, în care Sf. Scaun n'a avut absolut nici un amestec, nu cred că ar fi oportun ca în situația dată, Guvernul român să facă atârănătoare ducerea în îndeplinire a măsurilor propuse, de atitudinea Sf. Scaun. Eventualele convorbiri cu acesta ar avea sens cel mult după ce Guvernul și-ar lua măsurile la care este îndreptățit, „și numai în cazul când Sf. Scaun le-ar cere“. Punctul acesta de vedere al meu a fost pe deplin conștințit prin însăși atitudinea Sf. Scaun. Acesta, fiind informat de aproape, prin organele sale, despre natura delicată și penibilă a chestiunii Statului catolic, a comunicat Ministerului nostru de pe lângă Vatican, că nu dorește ca această chestiune să fie discutată la Roma, ci ea să se aranjeze la București, pe cale amiabilă, cu Nunțiatura (vezi raportul No. 81 din 6 Februarie 1932 al Legației noastre din Roma către Ministerul de Externe).

Mentținându-mă pe punctul în vedere principal, că chestiunea nu trebuie supusă nici într-o formă aprecierii Sf. Scaun, am căutat să lămuresc și să conving de dreptatea punctului meu de vedere pe diferitele organe ale vieții noastre publice, cari apoi s'au și simțit îndemnate să procedeze la luarea măsurilor necesare în vederea rezolvirii efective a chestiunii Statului catolic. Astfel, Ministerul Instrucțiunii a retras adresa No. 28038 din 1924, prin care Ministerul Cultelor, la aparență recunoscușe personalitatea juridică a Statului cat. Acelaș Minister a interzis, mai departe, ținerea Adunării generale a Statului cat., a refuzat să-i aprobe Statutul organic și a declarat nule și neavenite toate hotărârile pe cari acela le va aduce înaintea ca Guvernul să-și fi spus cuvântul său autorizat și definitiv în chestiunea existenței însuși a Statului catolic. La rândul său, Ministerul de Justiție, prin adresa sa No. 112617 din 28 Decembrie 1931, a comunicat Ministerul Cultelor, că se rapiază întru toate concluziunilor Comisiunii istorico-juridice, cerând desființarea Statului catolic și

preluarea bunurilor acestuia de către Statul român. În acelaș timp Ministerul de Justiție stabilea că despre măsurile sale, Guvernul român nu are nici o obligațiune de a încunoștiința în vre-o formă oarecare, pe Sf. Scaun.

Paralel cu aceasta, *Parchetul Tribunalului Cluj*, sesizându-se din oficiu cu privire la fraudele comise de Statul catolic în detrimentul Statului român, după o cercetare foarte minuțioasă a întregii situații, a dat un rechizitoriu bine documentat, cerând Judecătorului de Instrucție punerea imediată a sechestrului penal asupra întregii averi a Statului catolic. Deasemenea, *Siguranța Generală a Statului*, printr'un memoriu bogat documentat înaintat Ministerului de Interne și Ministerului de Justiție, a constatat activitatea deosebit de primejdioasă a conducătorilor Statului cat. în contra Statului român și complicitatea Sf. Scaun însuși în această operă vinovată.

Informat despre toate aceste operațiuni, Ministerul Cultelor, fiind sesizat și din partea *Senatului Universității din Cluj*, care a dovedit în mod neîndoios că Statul cat. a ajuns prin fraudă în posesiunea actualelor sale bunuri, a cerut organelor judiciare din Cluj să anuleze înscrisurile abuzive din Cărțile Funduare, privitoare la bunurile Statului cat. și să refacă vechea situație legală, transcriind din nou acele bunuri pe numele Fondurilor regnicolare, administrate de organele Statului român. Organele judiciare respective, după ce au studiat problema în mod conștiincios, au dat urmare cererei Ministerului Cultelor, transcriind bunurile Statului catolic din nou pe numele Fondurilor regnicolare, cari conform însăși stipulațiunilor din art. 13 al Concordatului, sunt administrate de Statul român.

După îndeplinirea acestor lucrări, s'a cerut în ședința din 15 Aprilie 1931 a *Camerei Deputaților*, de către un deputat profesor la Universitatea din Cluj, ca Guvernul să procedeze imediat la instituirea efectivă a administrației de Stat cu privire la bunurile trecute în mod legal, la Cartea Funduară, pe numele Statului român, și să puie în acelaș timp la dispoziția Universității din Cluj bunurile cari, după destinația lor originală, îi revin acesteia. Parlamentul a mers chiar și mai departe. Informat din o serie întreagă de izvcare ungurești despre situația primejdioasă pentru Statul român, pe care a creiat-o Concordatul încheiat cu Sf. Scaun, un număr de vre-o 40 de deputați au înaintat Camerei, la sfârșitul sesiunii din urmă, un *proiect de lege* prin care se cere imediata denunțare a Concordatului amintit.

Proiectul, fiind trimis *Consiliului Legislativ*, spre a-și da avizul, acesta a stabilit prin avizul său No. 165—1932, că „faptele cuprinse în Expunerea de motive sunt de o gravitate excepțională” și că Concordatul urmează să fie denunțat. Totuși, în interesul cauzei, Consiliul Legislativ propune ca înainte de ce s'ar proceda la denunțare, Guvernul să facă uz de art. 22 al Concordatului, cerând Sf. Scaun modificările necesare în scopul înlăturării faptelor semnalate, și numai dacă nu s'ar putea obține aceste modificări, să se recurgă la denunțare.

III.

În timp ce lucrurile se desfășurau în acest chip, — grație unor anumite machinațiuni îndreptate împotriva mea de către unii diplomați ai noștri, pe cari îi jena stăruința și intrasi-gența mea, precum și grație intervenției oculte a conducătorilor Statului cat. la unii din membrii Guvernului, dl N. Iorga, fără să-mi retragă delegația și fără să oprească pe loc lucrările organelor Statului îndreptate în direcția arătată, — a autorizat și pe dl Dr. Valer Pop, fost Ministru de Justiție, să se ocupe de chestiunea Statului cat., dar — într'un sens invers de cel de până aci și în desacord atât cu lucrările Ministerului de Culte și de Justiție, cât și cu demersurile instanțelor judiciare și legislative, Acoperit de autoritatea personală a dlui N. Iorga, dar fără nici o însărcinare oficială a Ministerului de resort, dl Dr. V. Pop a intervenit la judecătorul de instrucție din Cluj ca să oprească pe loc aplicarea sechestrului penal și, evitând în mod permanent orice contact cu mine, care eram și care am rămas până în ziua de astăzi delegatul special al Guvernului, a inițiat tratative cu conducătorii ilegali ai Statului cat., în vederea unui aranjament, pe care apoi să-l supuie aprobării Sf. Scaun. Spre marea mea surprindere, la un moment dat am citit în ziarele ungurești din Cluj un comunicat dat de Președintele ilegal al Statului cat., prin care spunea că s'a stabilit, între dl V. Pop și conducătorii Statusului cat. un Acord, conform căruia acesta rămâne mai departe în ființă, păstrându-și neatinse toate bunurile sale, iar înscricțiunile făcute în timpul din urmă în Cărțile Funduare din Cluj, în favorul Statului român, vor fi anulate. Acest acord urma să fie supus de dl Dr. V. Pop, personal, aprobării Sf. Scaun.

Luând cunoștință de această surprinzătoare, illoială și primejdioasă întorsătură, în ziua de 14 Mai a. c., am intervenit direct la dl V. Pop, cerându-i lămuriri în calitatea mea de delegat special al Guvernului și trăgându-l la răspundere pentru

cele ce și-a permis să facă, în dezacord strigător cu politica Ministerelor de Culte și Justiție și cu interesele și cu drepturile Statului român. În același timp am arătat că Ministerul Cultelor a stabilit prin avizul No. 285—1932 al Contenciosului său, trei lucruri de importanță deosebită, pe cari dsa, prin tratativele inoportune cu conducătorii Statului cat., le-a călcat în modul cel mai grav și anume:

1. că Președintele laic al Statului catolic, cu care dsa a tratat ca cu un factor legal, „nu are căderea de a vorbi în numele Statului cat.” întrucât el a fost ales într-o adunare ținută fără voia Guvernului și interzisă de Guvern. Intervenția lui nu poate și nu trebuie ținută în seamă“;

2. Chestiunea bunurilor Statului cat., „problemă de ordin pur juridic — nu se poate tranșa pe calea diplomatică. Fondurile regnicolare, trecute prin mijloace dolosive nepermise, asupra Statului cat. sunt de drept proprietăți ale Statului și renunțarea la ele ar echivala cu renunțarea benevolă asupra unor bunuri cari fac parte din patrimoniul Statului și cari au fost înscrise în Cărțile Funduare, ca atare“, și

3. Problema Statului cat., „Guvernul român a înțeles s'o rezolve conform legilor și intereselor Statului român după ce în prealabil va auzi și cuvântul Sf. Scaun“.

În astfel de împrejurări, când toate organele administrative și judiciare au stabilit în mod precis platforma chestiunii și când aceasta este în curs de rezolvire competentă la organele țării, — nu se poate admite nici un fel de acord clandestin cu conducătorii Statului cat. și nici un fel de tratative cu Sf. Scaun.

În lunga mea convorbire cu dl Dr. V. Pop, i-am mai arătat că dsa nici nu cunoaște în mod complet problema Statului cat., cu privire la care eu am strâns în timpul din urmă toate documentele istorice și juridice posibile, pe cari le tipăresc tocmai acum într'un nou volum de cca 500 pagini și că lansarea dsale așa, în gol, în tratative cu Sf. Scaun, însemnează o veritabilă prăpastie. Dându-și seama de temeinicia afirmațiunilor mele și de situația imposibilă în care s'a vârit dsa, dl Pop a stăruit să mergem împreună la Roma, sau în caz când eu nu aș voi, să-i pun la dispoziție documentele mele, dar eu i-am arătat că tratativele cu Vaticanul sunt o sfidare a tuturor stipulațiunilor organelor de resort și că, în consecință nu pot să mă pretez cu nici un preț la o astfel de atitudine și nici documentele nu i le pot da, ele fiind, toate, concludente tocmai în sensul opus tratativelor cu Roma. Drept încheiere, am apelat la dl Ministru al

Justiției, să respecte Justiția țării, care este pe cale de a tranșa în mod obiectiv și definitiv chestiunea în timp de cel mult câteva luni.

În fața argumentelor mele, am avut impresia că dl Dr. V. Pop este aplicat să cedeze. În consecință, dsa a convenit să comunicăm dlui Prim-ministru N. Iorga punctul meu de vedere, ceea ce am și făcut imediat. Dar, spre marea mea uimire dl N. Iorga, care cu o zi înainte semnase avizul de mai sus al Conducătorului Ministerului de Culte, aviz care i s'a comunicat oficial și Episcopului de Alba-Iulia, — s'a pus din nou pe punctul de vedere că chestiunea trebuie tranșată prin tratative cu Sf. Scaun, tratative, cari vor fi purtate în numele Guvernului român, de Dr. V. Pop.

Refuzând din parte-mi să accept o astfel de soluție și făcând responsabil de urmările ei pe dl Prim-ministru și pe dl Dr. V. Pop, m'am simțit dator să apelez la opinia publică a țării, informându-o despre panta primejdioasă și rușinoasă pe care cei chemați au împins delicata problemă a Statului catolic. În ziarul *Universul* din 15 până la 22 Mai, am arătat, în patru articole, — pe care le anexez la acest memoriu, — punctele mele de vedere, rămânând ca viitorul să arate dacă ele sunt îndreptățite.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

IV.

Cu toate acestea dl Dr. V. Pop a plecat la Roma, înarmat exclusiv cu materialul meu documentar din anul trecut și fără să aibă la îndemână cele mai concludente documente adunate de mine în timpul din urmă. Ceea ce este de o gravitate deosebită, dl Pop pleca la Roma înarmat mai mult cu punctele de vedere ale conducătorilor ilegali ai Statului cat., cari au izbutit să-l câștige pentru ei și în tovărășia cărora a plecat la Roma, cu toate că Ministerul îi descalificase. Tovărășia dlui Ministru de Justiție V. Pop cu conducătorii clandestini ai Statului cat. mi s'a părut, de altfel, demult suspectă. Din momentul în care dsa a fost lansat în opinia publică a Țării ca însărcinat — tam-nesam. peste mine — ca delegat în chestia Statului cat., opinia publică ungurească din Transilvania l-a înconjurat cu o simpatie cu totul transparentă. Pentru a se face simpatice cercurilor catolice maghiare din Ardeal, dsa nu s'a dat îndărăt de a manifesta, cu orice ocazie, atitudine de un echivoc cel puțin curios. Astfel, în numărul dela 16 Decembrie 1921 al ziarului *Mai Világ* din Cluj se spunea, că reprezentantul acestuia „cercetând la locurile competente scopul tratativelor dela Roma (cu care a fost în-

însărcinat, dl V. Pop) a primit răspunsul că Statul român n'a avut, nu are și măci nu va avea intențiunea de a lua averile Statului cat. Singurul scop al tratativilor este să aranjeze, în înțelegere cu Sf. Scaun, chestiunea personalității juridice a Statului cat'.

Cu câteva zile mai târziu, dl V. Pop declară gazetei *Erdélyi Lapok*, organul președintelui ilegal al Statului cat., următoarele: „Scopul delegației mele este clarificarea și fixarea situației de drept a Statului catolic și a averilor și fundațiunilor administrate de el. În baza cercetărilor mele pot declara deja de pe acum, că confiscarea și luarea în stăpânire a averii Statului cat. de către Statul român e o eroare“. În ziarul *Brassói Lapok* din 30 Ianuarie se scria: „Episcopul Majlath a sosit acum dela București, unde a tratat cu Ministrul de Justiție Dr. V. Pop în chestia Statului cat. Despre decurgerea tratativilor, Episcopul n'a făcut declarații, dar cercurile apropiate de Prea Sfinția Sa știu că Dr. V. Pop, și în calitate lui de președinte al Asociației greco-catolicilor și în calitate lui de Ministru de Justiție, nu manifestă astfel de sentimente preocupate și dușmănoase față de Statul cat., ca acele cercuri cari au inițiat această chestiune odioasă“.

Și, în sfârșit o ultimă declarație a presei maghiare: „Ministrul de Justiție Dr. V. Pop, care a fost însărcinat cu tratativele la Roma, e de confesiunea greco-catolică și, în afară de asta, e și jurist ardelean. În astfel de împrejurări este, în adevăr pagubă să se tragă clopotele într-o dungă, a primejdie“. (*Erdélyi Futár*, 4 Februarie, pag. 4).

Într-o asemenea atmosferă, potrivnică intereselor Statului român, dl Dr. V. Pop a plecat în ziua de 18 Mai, la Roma, în condițiuni pe cari le mărturisește pe față președintele ilegal al St. cat., prin următoarele cuvinte, redată de ziarul *Ellenzék* din Cluj, cu data de 3 Iunie: „Am plecat la Roma, în vederea tratativilor, în ziua de 19 Mai, dimpreună cu referentul Statului catolic, prelatul Dr. A. Balázs, și dela Veneția încolo am călătorit cu Dr. V. Pop, Ministrul de Justiție... După tratative grele obositoare și enervante, care au ținut 10 zile neîntrerupt, Duminică, în 29 Mai, noaptea târziu, în fine s'a stabilit textul definitiv al Acordului, pe care Luni, în 30 Mai, l-au semnat, în numele Papei Pius XI și al Regelui Carol al II-lea, Cardinalul Pacelli și Ministrul V. Pop... În întreg cursul tratativilor am fost în strâns și permanent contact cu delegații Inaltelor părți contractante, atrăgându-le, în repetite rânduri, atenția prin grai viu și în scris, asupra împrejurărilor considerate de noi ca importante. La redactarea anumitor părți ale Acordului, care a

trecut prin mai multe schimbări, am luat parte activă. Am făcut tot ce a fost omeneste cu putință pentru apărarea și vălădarea intereselor noastre. In cursul tratativelor nespuse de grele și istovitoare chiar și pentru cei mai rezistenți nervi, am avut ocazia liniștitoare de a ne convinge că, în dezoarea noastră, cel mai puternic sprijin ne este Sf. Scaun“.

V.

In astfel de împrejurări, când Ungurii înșiși au ajuns să redacteze anumite părți ale Acordului dela Roma, este ușor de a înțelege în ce formă și în ce măsură a asigurat dl Dr. V. Pop interesele și suveranitatea Statului român, în legătură cu problema St. cat. Tot ce a făcut dsa, se reduce la următoarele: făcând totală abstracție și de caracterul ilegal și primejdios al St. cat., și de încheierile justiției românești cu privire la bunurile stăpânite de el, președintele Asociației greco-catolicilor din România, dl V. Pop a supus aprobării Sf. Scaun pactul încheiat la București cu Ungurii catolici, garantându-le pentru totdeauna existența Statului cat., care a suferit o schimbare doar prin aceea că i s'a schimbat numele în „Consiliul Eparhiei de Alba-Iulia“. Măsura aceasta constituie o revoltătoare greșeală de ordin politic și național, prin care acțiunea iredentistă maghiară intră, oarecum, sub un scut legitim acordat atât de Guvernul român, cât și de Sf. Scaun. In ce privește bunurile St. cat., ele trec din administrația Statului român, pe care o asigură art. XIII din Concordat și nouile inscripții din Cartea Funduară, în administrația eparhiei rom. cat. de Alba-Iulia, cu palida rezervă a cercetării ulterioare a documentelor de temelie a bunurilor în chestiune. Biserica Universității din Cluj, deși trecută pe numele Statului român, va servi în viitor pentru serviciile divine ale romano-catolicilor și ale greco-catolicilor, Universitatea neavând nici un drept asupra zisei biserici. Din toate bunurile imense, afectate pe vremuri de Principii ardeleni și de Regii ungari pe seama Universității din Cluj și deținute prin fraudă de St. cat. nimic nu i se recunoaște Universității, cu excepția doar alor vre-o două-trei camere din însuși palatul central al Universității, cari sunt deținute de o lungă serie de ani încoace de personalul de serviciu al bisericii. Anezez la acest memoriu declarațiile dlui Pop, așa cum se găsesc publicate în ziarul *Neamul Românesc*, No. 135—1932, adăugând imediat la ele și declarațiile ulterioare ale președintelui ilegal a St. cat., care a participat la tratativele dela Roma“.

„Acordul dela Roma — zice numitul președinte — n'a sacrificat din patrimoniul eparhiei de Alba-Iulia nici o cărămidă, nici

un stâmpen pătrat de pământ și nici o singură para... Schimbarea numelui de „Stat catolic” în acela de „Consiliu Eparhial”, s’a făcut exclusiv din motivul, ca adversarii noștri să nu mai poată întrebuița acea numire cu scop de ațâțare. În ce privește organizația însăși a Statului catolic, ea n’a fost supusă la modificări esențiale. Cea mai însemnată schimbare e că, cu privire la numărul deputaților aleși ai Adunării generale a Statului catolic, este dădătoare de ton situația dinainte de 1922. O altă schimbare mai e, că președintele laic nu se mai alege pe viață, ci pe șase ani... Schimbări, cari să dea drept la nemulțumirea, nu s’au făcut... Acordul încheiat acum, este un nou motiv pentru recunoștința noastră și pentru alipirea noastră față de Sfântul Scaun”. (Vezi ziarul Keleti Ujság, din 4 Iunie).

VI.

Din toate cele spuse până aci, reiese mai presus de orice îndoială că Acordul încheiat la Roma peste prevederile principiare ale Ministerelor de Culte și de Justiție, cu sacrificarea celor mai justificate interese ale Statului român și cu menajarea mai mult decât suspectă a punctelor de vedere ale Ungurilor iredentiști din Transilvania, — este un aranjament care poate să-l privească pe dl Valer Pop și, eventual pe dl N. Iorga, — dar care nu poate angaja cătuși de puțin pe Ministerul Instrucțiunii și al Cultelor, ale cărui puncte de vedere, exprimate cu o consecvență meștirbită, ani de-a rândul, au fost nesocotite în mod brutal. În consecință, Ministerul Cultelor este dator atât față de sine însuși cât și față de Țară, să procedeze de urgență la luarea măsurilor cari rezultă din legile Țării și din interesul de conservare a Statului, și anume:

1. Luând ca punct de plecare Proiectul de Lege No. 271 înaintat Camerei Deputaților în ultima sesiune legislativă și întemeindu-se în mod hotărât pe punctul de vedere exprimat în avizul No. 165—1932 al Consiliului Legislativ, — Ministerul de Culte, înainte de oricare alt pas, să ceară Sf. Scaun imediată modificare a Concordatului, în toate acele puncte grave care au creat situația penibilă evidențiată în proiectul anexat și la acest memoriu. — În caz contrar, Guvernul să denunțe Concordatul, ce primejdios pentru interesele Statului român.

Măsura aceasta este absolut necesară atât pentru a asigura suveranitatea Statului român, cât și pentru a menține pacea între diferitele confesiuni ale Țării. În caz când n’ar urma modificarea sau denunțarea Concordatului, se va deslănțui din-

partea Bisericii dominante a Țării, o ofensivă inverșunată, care a și fost anunțată prin atitudinea hotărâtă a ultimei Adunări Eparhiale a Diecezei ortodoxe a Clujului.

2. Acordul încheiat de dl Dr. V. Pop cu Sf. Scaun în ziua de 30 Mai a. c., fiind în contradicție atât cu punctul de vedere al Ministerului de Culte cât și cu interesul Statului roman, să fie declarat nul.

3. Chestiunea Statului catolic să se rezolve în conformitate cu punctul de vedere al Ministerului de Externe No. 42362—1932, cu acela al Ministerului de Justiție No. 112617 din 1931 și cu al Ministerului de Instrucție și Culte No. 67024—1932.

4. Chestia bunurilor deținute de Statul catolic să se rezolve prin justiția Țării, în conformitate cu punctul de vedere fixat în Decizia No. 1564—1924 a Înaltei Curți de Casație și Justiție.

5. În vederea punerii la dispoziția organelor de Stat a tuturor documentelor necesare în legătură cu problema Statului catolic, Onor. Minister să ia asupra sa cheltuielile împreunate cu tipărirea noului meu volum, intitulat: *„Acte și documente privitoare la problema Statului rom. cat. ardelean și la Politica religioasă actuală a Statului român”*, — volum din care am tipărit peste 20 de coale, dar pe care nu l-am putut termina din lipsa mijloacelor materiale, și

6. Cele două însărcinări de Delegat special al Guvernului pentru chestia Statului catolic, cari mi s'au dat sub No. 42362—1931 al Ministerului de Externe și No. 187664—1932 al Ministerului de Instrucție și Culte, să se transforme în aceea de „Comisar General pentru problema Statului catolic”, spre a putea coordona și duce la bun sfârșit lucrările în legătură cu lichidare definitivă a acestuia.

În așteptarea dispozițiilor D-Voastre, Vă rog, Domnule Ministru, să binevoiți a primi asigurarea desăvârșitului meu devotament.

Cluj, 16 Iunie 1932.

(ss.) ONISIFOR GHIBU,
președintele comisiunii istorico-juridice
și delegatul special al Guvernului pentru
problema Statului cat.

CXXXIX

Un nou referat al Delegatului Guvernului către Ministerul de Instrucție.

DOMNULE MINISTRU,

La 16 Iunie a. c. am avut onoarea a vă remite un referat amănunțit privitor la Acordul încheiat de dl Dr. Valer Pop, la 30 Mai 1932, la Roma, relativ la chestiunea Statului romano-catolic ardelean. Cum, cu puțină vreme înainte de data amintită, Consiliul Legislativ și-a dat avizul său cu privire la proiectul de lege relativ la denunțarea Concordatului cu Sf. Scaun, am căutat să fac legătura necesară între acest Aviz și între Acordul amintit și să trag concluziuni unitare din amândouă aceste fapte.

Incheierile referatului meu erau următoarele:¹⁾

Cu considerare la importanța și la urgența acestor chestiuni mă așteptam ca Onor. Minister să procedeze la luarea imediată a măsurilor propuse de mine, ceea ce însă până în momentul de față n'a avut.

În schimb, în acest interval de timp, Ministerul de Externe, sesizat de conducătorii foarte zeloși ai Statului catolic, a publicat, în No. 180 al Monitorului Oficial, Acordul cu Sf. Scaun, iar aceștia au și procedat imediat la executarea dispozițiilor lui.

În situația dată, sunt dator să mă adresez din nou către D-voastră, rugându-vă să binevoiți a nu lăsa ca manoperele îndrăznețe și periculoase ale dușmanilor Statului nostru să fie prevăzute cu clauza legalității și puse în aplicare, ci sau să anulați Acordul din chestiune, ca pe o măsură luată fără știerea și în contra punctului de vedere al Ministerului de Culte, sau, în cazul cel mai extrem, să o relegați Corpurilor Legiuitoare spre ratificare, așa cum a propus Contenciosul Ministerului în Avizul său No. 491—1932, anexat la temeiul 95380—1006—1932 din 8 August.

Stăruind asupra acestui punct de vedere, țin să vă comunic că în urma delegației speciale pe care mi-a dat-o Ministerul de Culte sub No. 187664 din 16 Noembrie 1931, de a merge la Roma spre a discuta cu Sf. Scaun chestiunea canonicității Statului

¹⁾ Vezi punctul VI al raportului precedent.

catolic, eu am adunat întreg materialul documentar necesary pe care, după cum am amintit și mai sus, am și început să-l tipăresc într-o mare lucrare a mea. Vă asigur cu toată hotărârea, că am la dispoziție absolut toate documentele istorice de care e nevoie pentru a pune în valoare definitivă punctul de vedere al Statului român în chestia Statului catolic. Dacă Ministerul de Externe ar fi procedat în această chestiune, în mod loial, lucrând de acord cu Ministerul de Culte, al cărui delegat special sunt eu, și nu ar fi inventat, într-un mod misterios, delegația dlui Dr. V. Pop, care a plecat la Roma complet nepregătit, în schimb îmbibat de punctele de vedere și de interesele ungurești, nu s'ar fi ajuns la situația profund rușinoasă și păgubitoare de astăzi. Pentru împlinirea misiunii mele, în afară de munca istovitoare și neîntreruptă pe care am depus-o o serie întreagă de ani, eu am făcut și însemnate jertfe materiale, cari m'au adus în situațiuni dintre cele mai grave. Astfel, am cheltuit cu tipărirea diferitelor lucrări relative la Statul catolic și cu multele călătorii pe care problema aceasta mi le-a impus (35 de drumuri dela Cluj la București și retour, călătorii la Viena, Sibiu, Arad, Lugoj, Oradea, Timișoara, Geneva și Roma, — cu totul 208 zile), peste 400.000 lei, — bani pe cari i-am improvizat pe cele mai riscate căi cari mi-au adus, în zilele din urmă, punerea de sechestru pe întreaga mea avere mobilă (biblioteca etc.). Această situație mă face acum să insist, ca să binevoiți a lua asupra Ministerului acoperirea cheltuielilor împreunate cu tipărirea ultimei mele lucrări, cedându-vă, în schimbul acestora, 900 exemplare, din totalul de 1100 exemplare, câte tipăresc.

Incheind acest referat vă rog ca, cu considerare la faptul, că conducătorii Statului catolic au și procedat, cu dela sine putere, la executarea faptică a diferitelor dispoziții ale Acordului, să luați de urgență și următoarele măsuri, cari se impun cu necesitate imperioasă:

a) Să binevoiți a interveni la Onor. Minister de Justiție să nu dea curs măsurilor care ar rezulta din articolul 8 al Acordului, adică să nu ordone rectificarea, în favorul Diecezei catolice de Alba-Iulia, a inscripțiilor din Cartea Funduară dela Cluj, relative la imobilele trecute de justiție în administrația Statului român,

b) Să binevoiți a dispune ca Episcopia greco-catolică din Cluj să revie asupra măsurii de a ținea servicii divine în biserică Universității din Cluj, începând cu 21 August a. c., așa cum a cea Episcopie, sesizată de Statul Catolic, a stabilit.

c) Să binevoiți a dispune ca Consiliul dirigent al Statului catolic să oprească orice lucrări cu privire la alegerea noilor membri; ai viitoarei Adunări generale a Consiliului Diecezei de Alba-Iulia, și peste tot, orice lucrări în legătură cu Acordul.

București, 11 August 1932,¹⁾

(ss) *ONISIFOR GHIBU,*
Președintele Comisiunii Istórico-Ju-
ridice pentru studiul problemei Statului
catolic, Delegat special al Guvernului.

CXL

Delegatul Guvernului aduce la cunoștința Ministerului Instrucțiunii că din dosarul Statului catolic lipsesc piesele cele mai importante.

DOMNULE MINISTRU,

Cercetând dosarul relativ la chestiunea Statului catolic ardelean dela Ministerul Cultelor, am constatat cu mirare, că din el lipsesc mai multe piese dintre cele mai importante.

Astfel, lipsește întreg dosarul cu lucrările Comisiunii istorico-juridice a Ministerului, înmănat de mine personal fostului Ministru al Instrucțiunii, dl Iorga, la 26 Iunie 1931. Deasemenea lipsește studiul meu, de aproape 80 pagini, referitor la Proiectul de Statut al Statului catolic, — studiu care mi s'a cerut prin adresa No. 102200 din 28 Oct. 1931, și pe care deasemenea l-am înmănat dlui N. Iorga în ziua de 15 Noembrie 1931, în prezența celor doi secretari generali ai Ministerului, a Șefului Contenciosului și a Ministrului Ardealului, dl Dr. Valer Pop.

Ținând seama că aceste două lucrări sunt lucrările de temelie în chestiunea atât de complicată a St. cat., absența lor dela dosar poate explica, ered, într-o oarecare măsură, soluția greșită și profund păgubitoare, care s'a dat acelei chestiuni prin Acordul dela Roma, semnat la 30 Mai a. c.

Cum acest Acord urmează să fie reexaminat, vă rog, Domnule Ministru, să binevoiți a interveni de urgență la dl N. Iorga,

¹⁾ Actul acesta, înmănat la 11 August dlui Ministru de Instrucție, s'a rătăcit dela dosar. Abia la 9 Dec. a fost găsit din nou.

ca să trimită Ministerului lucrările amintite mai sus, spre a fi anexate la dosar și întrebuințate, cum trebuie, cu prilejul reexaminării chestiunii.

București, 13 August 1932.

(ss) **ONISIFOR GHIBU**,
Președintele comisiei istorico-juridice.

CXLI.

Ca răspunsle Ministerul Instrucțiunii.

MINISTERUL INSTRUCTIUNIEI, AL CULTELOR ȘI ARTELOR.

Direcțiunea Cultelor.

Nr. 187374/16190—1932.

Domnului

ONISIFOR GHIBU, Profesor Universitar.

CLUJ.

DOMNULE PROFESOR,

În referire la cererea Dvs. înregistrată sub No. 187374/16190 din 1932, avem onoare a vă face cunoscut că, cercetându-se la Ministerul de Externe în dosarul chestiunii Statului catolic ardelen, actele pe care le-ați dat dlui profesor N. Iorga, fost atunci Prim-ministru, nu se găsesc anexate la acel dosar.

p. Ministru, **EMANUIL BUCUȚA**.

p. Consilier, **G. ILIONIU**.

CXLII.

Deputatul I. Al. Vasilescu-Valjean anunță, în ședința dela 19 August a Camerei, o interpelare în chestiunea Acordului dela Roma.

DOMNULE PREȘEDINTE,

DOMNILOR DEPUTAȚI,

Am onoare să anunț dlor miniștri de Culte, de Justiție și de Externe, următoarea întrebare:

De o lungă serie de ani se agită în opinia publică a țării, și de o vreme încoace și în opinia publică străină, așa numita

„problemă a statului romano-catolic ardelean”, care a fost ridicată de nenumărate ori și de la tribuna Parlamentului.

Sub numele de „Statul Romano-Catolic Ardelean” se înțelegea în era maghiară, o formațiune provizorie care, sub înaltul patronaj al regelui maghiar și ca organ al ministerului de culte, administra o serie de bunuri publice și conducea diferite instituțiuni educative și școlare al căror ultim scop era desnaționalizarea Ardealului.

Ajuns, la 1918, sub stăpânirea românească, ale cărei organe de conducere nu-i cunoșteau situația de drept, statul catolic pe neobservate a înlăturat patronatul suprem al noului rege, precum și controlul și conducerea nouilor organe de stat, și, considerându-se ca înlocuitorul vechiului stat maghiar a continuat să acționeze pe cont propriu și într-o direcție pronunțat anti-românească. E destul să amintim că din oficiu statului catolic și sub conducerea efectivă a lui s'au porosit și s'au dus toate campaniile minoritarilor ardeleni purtate înaintea Ligii Națiunilor, de la unire încoace, în contra României.

Organele vieții noastre de Stat, dându-și, cu timpul, seama de situație; s'au văzut nevoite să preconizeze anumite măsuri menite a lichida această chestiune, devenită insuportabilă. Astfel sub guvernarea liberală dintre anii 1922—26, Ministerul de Culte, în baza unei cercetări minuțioase a întregii situații a Statului catolic, a ajuns la concluziunea că „statul catolic” este în ilegalitate și urmează să se procedeze la o „restituire în întregum”.

Sub guvernarea național-țărănistă anterioară s'a constatat oficial (No. 51803—1931) că statul catolic este „primejdios țării” și că urmează nu numai ca el să fie dizolvat, dar că cei ce lucrează în el să fie pedepsiți.

Sub guvernarea Uniunii naționale, Ministerul de Externe, stăruiind și el asupra „caracterului cu totul primejdios atât din punctul de vedere al raporturilor dintre România și Sf. Scaun, cât și din punctul de vedere al siguranței statului român”, declara situația „intolerabilă” și stabliea că guvernul român „în baza suveranității sale” are „drept indiscutabil” de a lua măsurile pe care le crede indicate în vederea lichidării statului catolic (No. 42362—1931).

Măsurile în vederea dizolvării și fuseseră fixate, dar pentru a nu trezi eventual nedumeriri în opinia publică străină și pentru a nu tulbura bunele relații cu Sf. Scaun, guvernul a crezut de cuviință ca înainte de a traduce în fapt acele măsuri, să pună în prealabilă cunoștință de cauză pe Sf. Scaun expunându-i punctele noastre de vedere și făcându-l să înțeleagă că un

dezacord pe această chestiune vitală a României ar putea avea consecințe, pe cari cu orice preț am voi să le împiedecăm”.

Consecvent convingerii sale, că guvernul este îndreptățit de a lua singur măsurile pe cari le cer interesele supreoare ale statului, diferitele Ministere, obligate de necesități urgente, au și procedat la luarea unei serii de dispoziții înainte ca această chestiune să fie comunicată Sf. Scaun. Astfel Ministerul de Culte a interzis (No. 187.664 din 1931) ținerea adunării generale a Statului catolic, declarând totodată nule și neavenite toate hotărârile pe cari acesta le va aduce înainte ca guvernul să-și fi spus „cuvântul autorizat și definitiv”. Ministerul de Interne a declarat (No. 3654—1931), că „nu recunoaște dreptul de a funcționa al statului catolic”. Ministerul de Justiție a stabilit (No. 112617 din 1931) necesitatea de a se proceda la dizolvarea statului catolic și la instituirea administrației de stat fără ca Sf. Scaun să mai fie încunostințat în vreun fel. Ministerul de Justiție a ținut să afirme cu acel prilej și dreptul de patron suprem al Regelui României asupra bunurilor deținute până aci de statul catolic.

În afară de autoritățile administrative, și organele judiciare ale țării au ținut să intervie cu măsuri concrete față de situația gravă pe care a creat-o statul catolic în cursul ultimilor 12 ani. *BCU Cluj / Central University Library Cluj*

Astfel, Parchetul tribunalului Cluj, constatând în baza unei investigațiuni foarte minuțioase, situația frauduloasă și primejdioasă a organizației amintite, a dat un rechizitoriu categoric, cerând judecătorului de instrucție imediată punere sub sechestru a întregii gestiuni a acesteia. La rândul ei, judecătoria urbană Cluj, secția cărților funduare, în urma intervenției Senatului Universității din Cluj a întabulat pe numele statului român o serie de imobile deținute, prin uzurpare de statul catolic, — imobile cari după natura lor aparțin Universității Regele Ferdinand I din capitala Ardealului (No. 3676—24 Martie 1932 c. f. Cluj).

Însăși Înalta Curte de Casație și justiție a stabilit (decizia No. 1564 din 1924) că statul catolic a transformat instituțiile publice conduse de el în institute „cu scop de maghiarizare și cu tendințe direct contrare statului român”. Drept consecință, Curtea de Casație a cerut ca statul catolic să fie înăvurat dela conducerea acelor instituții să se ia administrația bunurilor, acestea revenind statului român.

Drept încoronare a tuturor acțiunilor amintite, Ministerul de Culte, sub iscălitura titularului său, N. Iorga a declarat, la

14 Mai 1932, că statul catolic a ajuns în posesiunea bunurilor sale, prin „uzurpare, mistificare și abuz“, — și că acele averi sunt ale statului român și că o cedare a lor pe seama statului catolic „ar echivala cu renunțarea benevolă asupra unor bunuri cari fac parte din patrimoniul statului“.

„Chestiunea proprietății, — zicea în continuare, Ministerul de Culte, — chestiune de ordin pur juridic, nu se poate tranșa pe cale diplomatică, ci numai pe cale judecătorească, după legile țării, de către instanțele legale“.

„Problema organizației însăși a statului catolic, guvernul a înțeles s'o rezolve conform legilor și interesului statului român, după ce, în prealabil, va auzi și cuvântul Sf. Scaun“.

Rezultatul convorbirilor cu Sf. Scaun privitoare la însăși existența statului catolic, „nu poate avea absolut nici o influență asupra celorlalte probleme cu caracter juridic“. Problema averilor statului catolic, „nu poate face obiectul unor discuțiuni diplomatice și nu poate fi rezolvită decât numai pe cale judecătorească de către instanțele legale“.

Cu toate aceste concluzii limpezi și categorice din actul No. 66024 dela 14 Mai 1932 al Ministerului de Culte, printr'un joc de neînțeles al capriciilor, în ziua de 30 a aceleiași luni, fostul Ministru de Justiție după tratative suspecte cu conducătorii statului catolic, declarat de atâtea ori „ilegal și primejdios“, a încheiat la Roma, în numele României, un acord cu Sf. Scaun, prin care nu numai că se menține statul catolic de până aci, — ce e drept sub un nume nou, — dar i se dă o sferă de activitate și mai largă, și, ceea ce este mai grav, toate imobilele, din cari o parte statul român le și trecuse, prin sentință judecătorească, pe numele său, se dau în posesiunea nelimitată a noului stat catolic.

Având în vedere că acordul dela Roma, în realitate nu este un acord, ci o convențiune propriu zisă, s'a încheiat nu numai fără știrea, dar chiar împotriva stipulațiunilor categorice ale Ministerului de Culte și ale celui de Justiție, că el este în dezacord nu numai cu întreaga jurisprudență maghiară și română, ci și cu art. 22 din Concordat care prevede administrarea bunurilor din chestiune de către Statul român,

În numele Partidului național-agrar îmi iau voie a întreba pe dñii miniștri de Culte și de Justiție dacă au cunoștință de împrejurările absolut anormale în care s'a încheiat acordul

dela Roma și de condițiile păgubitoare, periculoase și ilegale ale lui și dacă nu socotesc ca o datorie elementară a d-lor, ca să declare imediat nul acordul în chestiune, sau să-l prezinte spre ratificare Corpurilor legiuitoare.

În vederea acesteia, rog să mi se pună de urgență la dispoziție, toate dosarele respective dela Ministerele de Culte, de Externe și de Justiție.

D-lor deputați, în cazul când și Guvernul actual ar ratifica acest Acord, Statul român ar pierde o avere de peste un miliard, care este a lui.

Dl ȘT. C.-POP, președinte: Se va comunica Guvernului.

Dl ADONIS POPOV: D-le Președinte, declar că mă asociez și eu la comunicarea dlui deputat Valjean.

Dl ȘT. C.-POP, președinte: D-le deputat, vă rog să faceți o comunicare în scris. Nu vă puteți asocia la o comunicare.

Dl I. WILLER: D-le Președinte, cer cuvântul pentru a da o explicație.

Dl ȘT. C.-POP: D-le deputat, la comunicări nu pot să vă dau cuvântul, pentru ca să dați explicații. Nici dl ministru respectiv nu este de față, ca să vă răspundă.

Dl IOSIF WILLER: Totuși, vă rog să-mi dați voie să fac o observație. Anume, este foarte regretabil, ca un jurist, în calitatea dlui Valjean, să se lase a fi indus în eroare de un pamflet, care a fost desmintit în întregime de dl senator Gyárfás, la Senatul. Este vorba de o problemă, care a fost tranșată printr'un Acord încheiat între Statul român și Sf. Scaun și ar fi regretabil, dacă am aduce pe tapet, în fiecare săptămână sau în fiecare lună, o problemă atât de importantă. Prin această problemă nu servim absolut de loc apropierea, atât de accentuată, de care are nevoie și Statul român, ca și noi, credincioșii acestei biserici.

Dl I. AL. VASILESCU-VALJEAN: Am invocat nulitatea Acordului și am atras atențiunea colegilor mei că Statul român pierde o avere de un miliard, pe care o are în posesie.

Dl FRANCISC LAAR: Niciodată nu era a Statului.

Dl ȘT. C.-POP președinte: Trecem la anunțări de interpe-lări.¹⁾

¹⁾ *Monitorul Oficial*, Desbaterile Camerei deputaților, ședința de la 19 August, 1932.

CXLIII

La locul Guvernului, la întrebarea deputatului I Al. Vasilescu-Valjean răspunde E. Gyárfás, în ședința dela 23 August a Senatului, declarând că chestiunea Statului catolic este definitiv închisă.

DOMULE PREȘEDINTE, DLOR SENATORI,

În ședința penultimă a Camerei dl deputat Vasilescu-Valjean a găsit de cuviință să atace iarăș chestiunea Statului catolic ardelen.

Spre a lămuri opinia publică, țin să stabilesc că această chestiune este definitiv tranșată prin *Acordul internațional* încheiat la 30 Mai a. c. în numele Majestății Sale Regelui. Acest Acord, publicat în Monitorul Oficial, reglementează precis situația juridică a organelor și bunurilor din chestiune.

DI PROF. M. MANOILESCU: Chestiunea este dacă s'a tranșat bine sau nu.

DI ELEMÉR GYÁRFÁS: În tot cazul este închisă chestiunea.¹⁾

BCU Cluj / Central University Library Cluj

CXLIV

Ministerul Instrucțiunii intervine la Ministerul Afacerilor străine în vederea tipăririi documentelor relative la chestiunea Statului catolic, declarând că aceasta va rămânea încă multă vreme actuală.

MINISTERUL INSTRUCȚIUNII, CULTELOR ȘI ARTELOR

Direcțiunea Cultelor.

Nr. 110794—11387 din 26 August 1932.

DOMNULE MINISTRU,

Pentru cercetarea unei probleme de mare interes pentru țară ca aceea a organizației cunoscute sub numele de Statul romano-catolic ardelen, Ministerul Instrucțiunii a crezut că

¹⁾ *Monitorul Oficial*, Debaterile Senatului, ședința dela 23 August 1932. — Pe banca ministerială se găseau dd. Virgil Madgearu, ministrul de Finanțe și Dr. Emil Hațieganu, ministrul Ardealului.

trebuie să ceară colaborarea de expert a dlui profesor universitar dela Cluj, Onisifor Ghibu. Rând pe rând prin adresa No. 52202—1931 a Ministerului Instrucției, dsa a fost numit președinte al Comisiei istorico-juridice, întocmită în acest scop, — prin adresa No. 42362 a Ministerului de Externe, delegat special al Guvernului pe lângă Sfântul Scaun și prin adresa No. 187664—1931 a Ministerului Instrucției, pentru a doua oară delegat special al Guvernului. Precum se vede dezvoltarea pe care o lua problema depășea orizontul propriu zis al Ministerului Instrucției și atrăgea, pentru rezolvare, și intervenția altor departamente.

Din activitatea Comisiei istorico-juridice, ca atare, și a dlui O. Ghibu, personal, a ieșit, între alte lucrări de alt caracter, un volum de acte, documente și comentarii de peste 500 de pagini, care constituie o bază de drept și de fapt pentru oricine vrea sau e dator să cunoască problema organizației despre care am amintit.. Acest volum a fost publicat pe cheltuiala proprie a dlui O. Ghibu, care a pus la dispoziția Ministerelor de Instrucție și de Externe exemplarele necesare, peste o sută, fără nici o despăgubire; aceasta, deși volumul nu apărea ca o lucrare individuală, ci ca o publicație a Comisiei istorico-juridice investită cu un caracter oficial.

Pentru întregirea cu documente noi, de mare însemnătate, a acelei lucrări, dl O Ghibu a pregătit un al doilea volum, din care a putut tipări până acum mai mult de jumătate, adică vre-o 300 de pagini. Dsa se găsește împiedecat să continue din lipsa de mijloace materiale, ceea ce ar fi o grea pierdere, atât pentru știință, cât și pentru documentarea unei chibzuite politici de Stat într-o problemă care va rămâne multă vreme actuală.

Rezemați pe aceste fapte, spuse numai foarte pe scurt, vă rugăm Domnule Ministru, să hînevoiți a dispune să se acorde dlui Onisifor Ghibu un ajutor de tipar de 200.000 lei, din fondurile Ministerului de Externe, în schimbul cărora autorul se obligă să pună la dispoziție, fără plată, un număr corespunzător de exemplare din volumul care va apărea.

Ministru (ss) D. GUSTI.

Consilier (ss) ST. BRĂDIȘTEANU.

DOMNULUI MINISTRU DE EXTERNE

CXLV

În şedinţa dela 30 August a Camerei deputatul Adonis Popov întreabă pe ministrul Cultelor : Ce măsuri are de gând să ia în vederea denunţării Concordatului încheiat, la 1927, cu Sf. Scaun.

DOMNULE PREŞEDINTE, DOMNILOR DEPUTAŢI,

Am onoarea a întreba pe domnul Ministru al Instrucţiunii şi al Cultelor:

1. Are Dsa cunoştinţă de împrejurările cu totul păgubi-toare, în cari s'a tratat şi s'a încheiat, la 1927, Concordatul din-tre România şi Sf. Scaun privitor la situaţia Bisericii catolice din Statul român şi la raperturile ei cu Sf. Scaun?

2. Are dsa cunoştinţă despre efectele primejdioase pentru unitatea şi pentru siguranţa Statului român, pe cari le-a produs acest Concordat, dela ratificarea lui dela 1929 încoace?

3. Are dsa cunoştinţă despre Proiectul de Lege, depus la 16 Aprilie 1932, din iniţiativă parlamentară, prin care în baza unei serii de fapte luate din publicaţiile oficiale maghiare, se constată că Concordatul este un veritabil instrument al reven-dicărilor medentiste maghiare şi prin care se cere denunţarea Concordatului?

4. Are dsa cunoştinţă despre avizul No. 165 din 4 Iunie 1932, al Consiliului Legislativ, prin care acesta constatând „gravi-tatea excepţională a motivelor“ invocate de Proect, ajunge la încheerea că Guvernul României este dator să ceară Sfântului Scaun modificarea Concordatului în toate acele puncte, cari au dat prilej să se ivească faptele grave semnalate, şi în cazul că Sfântul Scaun ar refuza să împlinească cererea României, Gu-vernul să denunţe Concordatul, ca profund primejdios ţării?

5. Are dsa cunoştinţă că acest aviz categoric i-a fost trimis de către Biroul Camerii Deputaţilor, la 17 Iunie a. c., Minis-terului de Instrucţie şi Culte, care urma să ia imediat măsu-rile cari rezultau din constatările Proiectului şi din încheierile Consiliului Legislativ?

6. Dacă dl Ministru cunoaşte toate acestea, ce măsuri a luat sau are de gând să ia pentru salvagardarea intereselor şi sigu-ranţei Statului nostru?

Dela răspunsul pe care-l voiu primi la aceste întrebări, a-tărnă dacă imi voiu transforma sau nu această comunicare,

în interpelare. Pentru orice eventualitate, rog să mi se pună la dispoziție dosarul relativ la tratativele purtate în vederea încheierii Concordatului, dosar aflător la Ministerul de Externe.

Totodată, am onoare a atrage atențiunea Onoratului Guvern, că tratatul dela Roma, încheiat anul curent de plenipotențiarul nostru, fostul ministru de Justiție, dl Valer Pop, deși încheiat cu un Stat — Cetatea Vaticanului — cu suveranitate proprie, este pus în aplicare fără ca acest tratat să fi fost adus spre ratificare în fața Parlamentului țării și fără să aibă omologarea din partea M. S. Regelui.

DL AUREL BUTEANU: Dar nu e tratat, este convenție! Citiți Dreptul internațional mai întâi!

DL ADONIS POPOV: Provocați? sunt gata să vă răspund.

DL ȘT. C.-POP. președinte: Se va comunica dlui ministru al Instrucțiunii și Cultelor.¹⁾

CXLVI

Cu toate că Acordul dela Roma n'a fost ratificat de Parlamentul român, Ungurii catolici considerându-se Stat în Stat, trec peste Regele României și se pun exclusiv supt protecția Papei.

— *O adresă a Statului catolic metamorfozat în mod ilegal, în Consiliu direcțional (!!) diecezan. —*

DELA CONSILIUL DIRECȚIONAL DIECEZAN.

No. 2320--1932.

P. S. SALE CAROL GUSTAV MAJLATH,
Episcopul Transilvaniei

Alba-Iulia.

Din inițiativa P. S. V., Consiliul nostru direcțional, în ședința de azi a hotărât că vom înainta din cea dintâi ședință a Consiliului Diecezan, Sanctității Sale Papa Pius XI. omagiul nostru de mulțumire pentru Acordul, prin care a fost asigurată existența institutelor noastre de educație.

Forma acestuia ar fi un Album, în care s'ar găsi fotografiile institutelor noastre de educație, precum și semnăturile

¹⁾ *Monitorul Oficial*, Debaterile Camerei Deputaților, ședința dela 30 August, 1932.

membrilor Consiliului Diecezan, ale corpurilor profesoriale, cum și ale elevilor, pe institute, și ale conducătorilor și studenților Seminarului Báthory-Apor.

Albumul va fi desemnat de către vre-un profesor de desen, sau vre-un alt artist și ar avea o introducere scurtă omagială.

Spre efectuarea acestei idei frumoase avem onoare a Vă ruga respectuos să binevoiți a lua următoarele dispoziții:

a) Să invitați pe profesorii de desen ai institutelor să facă schițe pentru acest Album și acestea să le înainteze cât mai curând, dar cel mai mult peste 10 zile, dimpreună cu un raport informativ asupra executării.

Dintre schițe cea mai corespunzătoare va fi primită pentru executare.

b) Să invitați pe directorii institutelor ca semnăturile elevilor să fie executate cu cea mai mare grijă pe foile pe care le vom trimite ulterior, îndată după sosirea acestor schițe.

Observăm că avem deja fotografiile corespunzătoare ale tuturor institutelor noastre de educație, care se pot folosi foarte bine pentru Album.

Primiți, Prea Sfințite, asigurarea distinșelor noastre stime.

Cluj, 15 Sept. 1932, din ședința de Septemvrie.

p Președinte, Dr. INCZÉDY-JOKSMANN,
vice-președinte.

Secretar, (ss) P. JÁNOSSY.

CXLVII

Exploatând lipsa de seriozitate a fostului Guvern Iorga și lipsa de energie a actualului Guvern, conducătorii Statului catolic își afișează pe față tendințele iredentiste maghiare.

După ce a stabilit, la București, cu dl V. Pop, Acordul pe care l-a voit, — după ce la Roma a înfrânt și compromis Guvernul român cu concursul Sftului Scaun, — după ce, prin Ministerul de Externe, a publicat Acordul în *Monitorul Oficial* și a crezut că și-a asigurat prin Ministerul de Justiție, executarea imediată a lui, — dl E. Gyárfás lasă să se publice în oficiosul catolicismului maghiar ardelean *Erdélyi Lapok*, pe frontispiciul căruia se găsește numele său, următorul interviu al cores-

ponentului său, *Paul Balázs* din Amsterdam, cu preşedintele Congresului naţional din India, *Patel Valabhay*:

„Cunoaşteţi situaţia tristă a Ungariei pe urma tratatului dela Trianon?

— *Ştiu foarte bine, cât de nedrept s'au purtat faţă de această ţară, care veacuri de-a rândul a apărut cultura şi averea acelor ţări, cari i-au dictat sentinţa de moarte. Scrie, te rog, că salut cu simpatie Ungaria, pe care a batjocorit-o Trianonul şi vestesc cu încredere, că în curând va veni vremea, când imperialismul va pieri şi popoarele apăsate vor ajunge libere“¹⁾*

CXLVIII

Tribunalul Cluj stabileşte lipsa de capacitate juridică a Statului catolic şi-i contestă dreptul de a sta în instanţă.

ROMÂNIA, TRIBUNALUL CLUJ, SECŢIA III-a.

No. 123—932.

IN NUMELE LEGII.

Luându-se în desbatere procesul pornit de reclamantul Statul rom. cat. ard. domiciliat cu sediul în Cluj, reprezentat prin avocatul Dr. Nagy şi Rebreanu din Cluj, în contra pârîtului, Statul român, repr. prin Ministerul Agriculturii şi Domeniilor din Bucureşti, reprezentat prin Serviciul Contencios Regional din Cluj, pentru rezilierea contractului de chirie, prin acţiunea introdusă înaintea judecătoriei Urbane Cluj, care a dat sentinţă în prima instanţă în ziua de 20 Mai 1932 cu No. 34218—19328, şi fiind procesul adus înaintea Tribunalului prin apelul reclamantului introdus în ziua de 31 Mai 1932 cu No. 3421—1928,

TRIBUNALUL

a dat după terminarea desbaterii orale din 7 Octomvrie 1932, următoarea

SENTINŢĂ:

Respinge apelul ca nefondat, confirmă hotărârea primei instanţe şi obligă pe apelant să plătească intimatului suma de 1200 (una mie două sute) lei cheltueli de apel, în termen de 15 zile, sub sancţiunile execuţiei.

¹⁾ *Erdélyi Lapok*, Oradea, No. 205—1932.

MOTIVE:

Contra sentinței Judecătoriei de Ocol Urban Cluj a făcut apel în termen reclamantul, cerând admiterea apelului, reformarea sentinței Judecătoriei de Ocol, respingerea excepțiilor dilatorice și retrimiterăa cauzei Judecătoriei de Ocol Urban Cluj, pentru a desbăte cauza în fond.

Pârîtul a cerut respingerea apelului cu spese. Referitor la cele petracute înaintea primei instanțe, precum și înaintea instanței de apel. Tribunalul trimite la actele, scriptele, sentința și motivele apelului dela dosar.

Tribunalul găsește că bine a judecat prima instanță, când a admis ambele excepțiuni dilatorice. Din dosar se constată că reclamantul Statusul rom. cat. din Cluj a înaintat acțiune de reziliere a contractului de arendă intervenit între ei și antecesorul Statului român, la 19 Octombrie 1899, asupra imobilului situat în hotarul comunei Cojocna, la judecătorie. Pârîtul a ridicat excepțiunile dilatorice bazate pe art. 180 pct. 3 și anume, că nu este competentă Judecătoria urbană, ci cea rurală, în circumscripția căreia se află imobilul, precum și pe art. 180 pct. 6, că reclamantul nu are calitatea de a sta în instanță, neavând personalitate juridică.

Judecătoria a împărțit acest punct de vedere pe baza motivelor arătate în sentință.

Reclamantul a făcut apel invocând ca motive:

1. Prin Acordul dintre Sf. Scaun și Statul român dela 30 Mai 1932 s'a schimbat această instituție în Consiliu al Diezezei catolice, iar Fundațiunea este de drept reprezentată prin Episcopul de Alba-Iulia, care își însușește cele întreprinse de Statusul rom. cat. prin procura anexată în apel,

2. Că conform pct. 11 din contractul de arendă, s'a stipulat că instanță este competentă a judeca litigiile dintre părți și anume că, în cazul când Statusul este pârît, se va aplica ordonanța Directoratului General 26 Mai 1922, în care se precizează că între cele două judecătorii de ocol este competentă judecătoria urbană Cluj. Că fiind vorba de un contract de arendă în sensul art. 41 și urm. deci se poate stipula și altă competență, neprevăzând competența exclusivă,

3. Că Statusul rom. cat. are capacitatea de a sta în instanță de pe timpul maghiar, complectat prin Acordul din Mai 1932.

Motivele sunt nefondate:

Din citirea art. 29 pr. civ. se constată că sunt exclusiv de

competența situației imobilului, procesele de împărțeală, posesiune, sarcini reale, etc. Că în speță se vede că contractul de arendă încheiat între părți a fost intabulat în favoarea reclamantului, așa că a devenit o sarcină reală și, deci, nu se putea stabili o altă competență decât a judecătoriei rurale Cluj. Dacă nu s'ar fi intabulat contractul de arendă, atunci s'ar fi aplicat dispozițiunile art. 41 pr. civ. și art. 45, care arată cum se poate stabili competența convențională.

Că în adevăr ordonanța %6.000—1932 arată în procesele cu Statul care instanțe sunt competente, Clujul și Aradul, însă această ordonanță s'a dat pentru ușurarea Statului în apărarea intereselor lui, iar nici decum nu este posibil ca o ordonanță să modifice un text de lege.

In ce privește motivul că are capacitatea juridică de a sta în instanță, cu nimic nu a dovedit, că la intentarea acțiunii a avut această capacitate, nu a dovedit că are personalitate juridică sau că a fost recunoscută prin vre-o lege.

Faptul că ulterior ar fi căpătat această capacitate, nu poate schimba situația procesului, deoarece ratificarea ulterioară nu este valabilă, rămânând să facă o nouă acțiune valabilă. Că, dar, motivele de apel fiind neîntemeiate a trebuit confirmată sentința Judecătoriei de Ocol Urbană Cluj, obligând pe reclamant și la spese de apel conf. art. 508 pr. civ.

Cluj, la 7 Octombrie 1932.

Președinte ss. *EPURE*.

Judecător ss. *DUNCA*.

Grefier ss. *TAMAȘ*.

CXLIX

Tribunalul Cluj, constatând că Statul catolic n'a avut sub dominațiunea maghiară, personalitate juridică — el fiind un simplu organ al Ministerului de Culte, susținut în scopul maghiarizării Ardealului, — nu-l admite să stea în instanță în fața Justiției.

TRIBUNALUL CLUJ, S. III.

Dcs. C. a. No. 1221—1932.

IN NUMELE LEGII.

Luându-se în desbatere procesul pornit de reclamantul Statul romano-catolic din Transilvania, cu sediul în Cluj, având ca apărător pe dl Dr. Petre Rebreanu din Cluj, — în

„contra părâților: Kovaci Bălint din Cluj, repr. prin dl Dr. L. Ghilezan, — Albina întrepozite, Salomon Martin și Salomon Mauritiu, — toți reprezentați prin dl Dr. J. Sebestyén din Cluj, pentru lei 25.000 capital și accesorii, — prin acțiunea introdusă la Judecătoria Urbană Cluj, care a pronunțat hotărâre în 5 Mai 1932, cu No. 24187—1926 și fiind procesul adus înaintea Tribunalului prin apelul reclamantului, introdus în 13 Mai 1932:

TRIBUNALUL

a pronunțat, după terminarea desbaterilor orale din 5 Octombrie 1932, — astăzi, 8 Octombrie 1932, următoarea

SENTINȚĂ.

Respinge apelul reclamantului, ca nefondat, — confirmă hotărârea Judecătoriei Urbane Cluj, și obligă pe apelant să plătească pariților, la mâna dlor adv. L. Ghilezan și J. Sebestyén din Cluj, câte 740 lei cheltuieli de apel pentru fiecare, — în 15 zile, sub execuție.

MOTIVE:

Reclamantul a declarat apel în contra hotărârei Judecătoriei, prin care, pe baza art. 182 pr. civ. s'a stins procesul, pe motiv că nu a avut capacitatea de a sta în instanță, nefiind persoană juridică, obligându-l și la cheltuieli.

Având în vedere motivele hotărârei atacate, cum și motivele invocate în apel, pro și contra, de părțile litigante,

Având în vedere, că din cuprinsul acțiunei rezultă că reclamantul, ce semnează: Status romano-catolic din Transilvania, are o pretențiune bănească pentru chirie și accesorii, contra părâților, — și la prima instanță ridicându-se incidentul incapacității reclamantului de a se judeca, ca instituție de sine stătătoare, i s'a respins acțiunea,

Considerând că astăzi, în fața instanței de apel cu nimic mai mult reclamantul nu și-a putut dovedi capacitatea de a se judeca, fie ca Stat romano-catolic, fie ca Consiliu dirigent, fie chiar ca fundațiune de studii, întru cât nici una din aceste instituții nu s'a putut dovedi a fi independentă, de sine stătătoare, fie prin vreo lege anterioară dominației române, fie conformându-se ulterior legilor acum în vigoare în România,

Situația juridică a Statului romano-catolic este cu totul alta față de burmurile, asupra cărora își revendică drepturi. — Principii ardeleni, respectiv Regii ungari încă în secolul XVI-lea pentru a se întări în Ardeal, au predat averi imense spre ad-

ministrare și folosire, catolicilor din Ardeal, cu scop ca prin acest mijloc și influența de care se bucurau, să catolicească populația din Ardeal și totodată să o maghiarizeze. — Rezultatul intențiunii inițiale a fost, că aceste averi, în mâinile dibace ale catolicilor, s'au mărit, înființând școli, internate și alte instituții de propagandă catolică și maghiară, — toate aceste averi au fost însă întotdeauna considerate ca proprietate a Statului, și acel Consiliu dirigent al Statului rom. cat., înființat tocmai pentru administrarea acestor bunuri, — era considerat, sub era maghiară, ca încadrat în Ministerul Cultelor.

Conducătorii Statului ungar, văzând că misiunea pentru care aceste averi erau lăsate în folosința și administrația Consiliului dirigent, se îndeplinea prin înființări de școli, internate și alte instituții similare de propagandă maghiară, — au îngăduit acestui Consiliu dirigent libertăți de acțiune referitor la folosirea veniturilor averii ce le era încredințată. — În Anuarele oficiale maghiare din anii 1915—1918, se vede însă că Ministrul Cultelor amintește Consiliului dirigent al Stat. rom. cat. din Ardeal, că este o dependență a Ministerului.

Subt actuala dominație, dl. Ministru al Cultelor, N. Iorga, prin o adresă cu data de 20 Octombrie 1931, contestă Statului romano-catolic din Ardeal, calitatea de persoană juridică.

Având în vedere și deciziunea I. Curții de Casație din București, sub No. 1564—1924, prin care se stabilește că bunurile posedate de Stat. rom. cat. din Ardeal nu formează proprietățile lor, ci le sunt lăsate numai spre administrare.

Astfel fiind, calitatea de a sta în instanță nefiind dovedită și aceasta neputându-se face decât cu aprobarea Ministerului de Culte, după cum s'a arătat mai sus, bine incidentul a fost pus în discuțiune la prima instanță din oficiu și în conformitate cu disp. art. 180, alineatul ultim, proc. civilă și acțiunea trebuia stinsă conf. art. 182 pr. civ. ard.

Referitor la Acordul dintre Sf. Scaun și Guvernul român, semnat după întentarea acțiunii și chiar după pronunțarea hotărârii la prima instanță, acela nu poate schimba starea de drept până la darea hotărârii prime și nici acum înaintea Tribunalului, — Acordul nefiind încă ratificat de Corpurile Legiuitoare.

Pentru aceste motive redactate de Președinte, Tribunalul a trebuit să respingă apelul ca nefondat, cu cheltuieli, conf. proc. civile.

Președinte (ss) AL. G. ȘUTZU: judecător (ss) N. EPURE:

Grefier. (ss) SCHLETT.

CL

**Episcopul ortodox al Clujului stigmatizează inconștiența
Guvernului Iorga, care a condamnat și mai departe la
iobăgie biserica națională a Românilor,
întărziind iezuitismul.**

CONSILIUL EPARHIAL ORTODOX ROMÂN, CLUJ.

No. 4158—1932.

DOMNULE RECTOR,

Actul istoric dela 1918 a pus în stăpânire îndreptătită Statul român pe toate proprietățile fostului Stat maghiar.

În realitate însă, au rămas unele din aceste proprietăți netrecute în patrimoniul Statului român până în zilele de astăzi. Între acestea este, la locul cel dintâi, biserica Universității din Cluj. Cu ocazia preluării acestei Universități, în 1919, s'a făcut greșeala că biserica acesteia, care formează o unitate cu Universitatea, a rămas în proprietatea vechilor stăpâni.

Convinsi de această nedreptate, am cerut în repetite rânduri repararea acestei greșeli și trecerea bisericii în posesiunea Statului român.

Rezultatul l-am văzut în primăvara acestui an, când inconștiența guvernului dlui N. Iorga a săvârșit actul trist și odios, care a lăsat această biserică tot vechilor ei stăpâni, cu anexa iezuitismului oportunist de a fi utilizată din când în când și de Uniți.

Acest act va rămânea pentru totdeauna o pată de rușine pe Statul român și va fi considerat de Biserica noastră ca un act criminal îndreptat împotriva ființei sale.

Credem însă că ceea ce s'a făcut de guvernul dlui Iorga cu sfidarea celui mai elementar simț de dreptate și echitate, nu poate fi un act definitiv. Cu atât mai vătos, că toate forurile competente din țară s'au pronunțat în favorul Statului român și dreptul acestui Stat asupra bisericii Universității a și fost înregistrat în cartea funduară din Cluj. Și, avem credința că însași Universitatea, care este direct interesată în această cauză nu va lăsa să dăinuiască și mai departe această ilegalitate.

Apelăm, deci, la Dvoastră, Domnule Rector, ca întemeindu-vă pe multele documente și acte ale forurilor competente, publicate în cartea dlui prof. Dr. Onisifor Ghibu, să binevoiți a se-

siza de această datorie Senatul universitar și a interveni cu toată energia la locurile cu cădere, pentruca starea de astăzi a bisericii Universității să înceteze.

Cerem ca această biserică să treacă definitiv în posesiunea Statului român, iar acesta să o pună la dispoziția creștinilor ortodocși din Cluj.

Știți prea bine și Dvoastră, că situația bisericii noastre din Cluj este și azi, după 13 ani dela Unire, cea mai tristă. Pe când toate celelalte confesiuni au biserici pompoase, au averi și bogății din belșug, noi, credincioșii bisericii ortodoxe suntem nevoiți să ne înghesuim în bisericuța mică și modestă, măr-turia vremilor de tristă amintire, iar în sufletul credincioșilor noștri se sălășluște, în loc de mângăiere și întărire în dragoste față de instituțiile Statului român, un adânc sentiment de mahnire și amărăciune și le dă senzația unei ironii de iobăgie, din care nici astăzi nu suntem eliberați și care ne sfidează tot pasul, în țara noastră românească.

Instinctul nostru național de conservare și necesitatea întronării dreptății și echității pretinde ca să se facă și în cauza aceasta repararea cuvenită a trecutului, dându-ni-se toate drepturile, dela cari am fost excluși.

Prin urmare, nu cerem decât împlinirea unui act de cea-mai curată dreptate socială și morală, când cerem biserica Universității pe seama noastră.

Și avem firma convingere că și Universitatea va interveni, cu autoritatea ei pentru ca această cauză să se soluționeze pe bază de dreptate și echitate.

Primiți, Vă rugăm, asigurarea deosebitelor noastre considerațiuni.

Cluj, la 24 Octomvrie 1932.

(ss) NICOLAE IVAN,
episcop.

Dsale

DLUI RECTOR AL UNIVERSITĂȚII REGELE FERDINAND I^o

Cluj.

¹⁾ Inregistrată în arhiva Rectoratului Universității din Cluj sub No. 266—1932—33, din 26 Oct. 1932.

CLI

Delegatul special al Guvernului cere Ministerului Cultelor luarea de măsuri în vederea administrării de către Statul român a bunurilor atribuite lui de Justiție.

Dsale

DOMNULUI MINISTRU AL INSTRUȚIUNII ȘI CULTELOR

DOMNULE MINISTRU,

În legătură cu cele două referate ale mele, pe care am avut onoarea a vi le înmăna la 16 Iunie și la 11 August a. c. cu privire la Acordul dela Roma, și în care v'am făcut mai multe propuneri, rămase până în acest moment nerealizate, viu prin aceasta a Vă face cunoscut că chestiunea St. cat. a ajuns în timpul din urmă — cu toate enormele greșeli comise de Guvernul Iorga — în acel stadiu, pe care eu îl urmăresc de mai bine de 12 ani și care încununează cu succes și străduințele, aproape tot atât de vechi, ale Ministerului de Instrucțiune și Culte.

După ce, în urma intervenției Ministerului de Culte de sub Nr. 21372—1932, cărțile funduare din Cluj au constatat că Statul catolic a ajuns grație unor mijloace dolosive în posesiunea bunurilor deținute de el și, în consecință, au refăcut situația fonciară originală a acelora, restituindu-le singuraticelor Fonduri a căror ad-ție revine Statului român, — acum, Tribunalul de Cluj, Secția II, prin sentințele Nr. 931 și 1124 din 14 Iulie a. c. — anexate la prezentul raport — a venit și a confirmat acele transcrieri în favorul Statului român. Cu aceasta, *chestiunea bunurilor deținute până acum în mod fraudulos de către Statul catolic ardelean a fost tranșată definitiv de Justiție și Ministerul Cultelor e în drept și e chiar dator să procedeze imediat la instituirea administrației de Stat asupra lor.*

În conformitate cu punctul de vedere al Ministerului de Justiție, comunicat sub Nr. 112617 Ministerului de Culte la 28 Decembrie 1931, măsura aceasta ar urma să fie luată fără ca despre ea să mai fie avizat Sf. Scaun dela Roma.

Având în vedere că sub Guvernul Iorga s'a făcut marea greșală de a se intra cu Sf. Scaun în tratative cu privire la întreaga problemă a Statului catolic, inclusiv bunurile deținute de acesta, și a se încheia chiar și un Acord, la 30 Mai a. c. — Acord care însă a rămas netradus în realitate, — cred că este necesar ca Guvernul să comunice Sfântului Scaun stadiul

în care a ajuns problema. Aceasta cu atât mai vârtos, cu cât din documentele publicate de către Președintele ilegal al Statului catolic, dl Dr. Elefterie Gyárfás, cu privire a Acordul dela Roma, la care a luat parte activă, — documente, pe cari, pentru extraordinara lor importanță le anexez în traducere românească, supravegheată de mine, — este evident că Acordul s'a încheiat nu numai în împrejurări cu desăvârșire anormale și ilegale, ci și în condițiunile cele mai rușinoase și mai păgubitoare pentru Statul român. De fapt, ACORDUL DELA ROMA ESTE UN ACT DE TRĂDARE NAȚIONALĂ.

Având în vedere că în cursul anului acestuia s'a depus, la Parlament, din inițiativă parlamentară, un proiect de lege prin care, în temeiul unor fapte cu desăvârșire grave și amenințătoare pentru Statul român, s'a cerut denunțarea Concordatului dintre România și Sfântul Scaun, și că Consiliul Legislativ, sesizându-se de faptele „de o gravitate excepțională” cuprinse în expunerea de motive a Proiectului, a stabilit că Guvernul este dator să ceară Vaticanului modificarea Concordatului, iar în caz că n'ar putea-o obține aceasta, să-l denunțe pur și simplu. — sunt încredințat că, în împrejurările date, la Vatican punctul de vedere al Statului român relativ la Statul catolic, respectiv la Acordul încheiat, ar fi întru toate acceptat.

Cum prin adresa Nr. 187664 din 16 Noembrie 1931 a Ministerului de Culte, eu am fost delegat să merg la Roma în vederea aranjării chestiunii St. cat., — însărcinare pe care n'am voit s'o duc la îndeplinire, decât după ce organele Țării, administrative sau judiciare, vor fi creat anumite fapte împlinite cari să ne ușureze esențial situația, — cu onoare vă aduc la cunoștință, că acum socotesc sosit momentul pentru ducerea la îndeplinire a acestei însărcinări. În consecință, Vă rog să binevoiți a interveni la locurile competente pentru a se face formele diplomatice necesare în vederea plecării mele cât mai curând la Roma, spre a lua contact cu Sfântul Scaun în chestiunea St. cat., încadrată acum în marea problemă a modificării Concordatului, menită a aduce la remedierea tuturor relelor, pe cari politica religioasă, cu totul inconsecventă și, adeseori, vinovată a Statului român, le-a adus asupra țării.

Pentru a-mi putea împlini misiunea în condițiunile cele mai satisfăcătoare, este absolut necesar ca, înainte de plecare să termin publicarea marei mele colecții de *Acte și Documente cu privire la St. cat.*, colecție necesară pentru a putea dovedi Sfântului Scaun perfectă îndreptățire a măsurilor luate de Statul român. În consecință, cu onoare Vă rog să binevoiți a-mi pune la dispoziție suma cerută pentru acest scop prin ra-

portul meu înregistrat sub Nr. 110794—11384 din 20 August a. c.
 Primiți vă rog Domnule Ministru, asigurarea necesității
 mele stime,

București, 29 Octomvrie 1932.

ONISIFOR GHIBU,

Președintele Comisiunii istorico-juridice
 pentru studiul problemei Statului catolic,
 Delegatul special al Guvernului pe lângă
 Sfântul Scaun.

CLII

**Acelaș, cere Ministerului Cultelor luarea de măsuri pentru
 împiedecarea punerii în aplicare a Acordului dela Roma,
 înainte de ce el ar fi ratificat de către Parlament.**

DOMNULE MINISTRU,

În legătură cu referatul meu din 29 Octomvrie, prin care
 vă rugam să binevoiți a lua câteva măsuri urgente cu privire
 la Statul român catolicean, am onoare a vă aduce la cunoștință
 că conducătorii acestuia, întemeindu-se pe așa zisul Acord dela
 Roma, încheiat la 30 Mai a. c., au convocat pentru ziua de 17
 Noemvrie a. c. la Cluj, Adunarea generală de constituire a Con-
 siliului diecezei romano-catolice de Alba-Iulia, prevăzut de acel
 Acord.

Cum Acordul din chestiune n'a fost ratificat până în acest
 moment de către Corpurile Legiuitoare, în conformitate cu
 Constituția țării, urmează ca măsurile prevăzute de Acord să
 nu poată fi puse în practică înainte de această ratificare, așa
 că constituirea Consiliului diecezan nu poate avea deocamdată
 loc.

Astfel stând lucrurile, cu onoare vă rog să binevoiți a pune
 în vedere Episcopului de Alba-Iulia cele cuvenite, interzicân-
 du-i orice pas în legătură cu Acordul, până când acesta nu va
 fi ratificat.

Deodată cu aceasta țin să vă atrag binevoitoarea atențiune
 asupra adresei Nr. 187664 din 20 Octomvrie 1931, prin care
 Onor. Minister al Cultelor, bazat pe faptul că Statul catolic
 n'are personalitate juridică, i-a interzis în anul trecut ținerea
 Adunării generale, punându-i în vedere că toate hotărârile a-
 duse de el, înainte de ce Guvernul și-ar fi spus cuvântul hotă-
 ritor, sunt nule și neavenite.

În conformitate cu acest punct de vedere al Ministerului, urmează că nu se poate ținea nici Adunarea generală a Statului catolic.

Momentele relevate mai sus fac absolut imperioasă necesitatea de a se lua măsurile preconizate de mine în rapoartele anterioare, asupra cărora îmi permit din nou a vă atrage dr. nevoitoarea luare aminte.

București, 2 Noembrie 1932.

Prof. ONISIFOR GHIBU.

CLIV

Delegatul special al Guvernului informează pe noul ministru de Externe, dl N. Titulescu, despre împrejurările unice în felul lor în care s'a încheiat Acordul dela Roma și cere ca Guvernul să ia față de el măsurile cuvenite.

Domnici Sale

DOMNULUI MINISTRU AL AFACERILOR STRAINE
BCU Cluj / Central University Library Cluj
DOMNULE MINISTRU.

În calitatea mea de președinte al Comisiunii Istorico-Juridice pentru studiul problemei Statului rom. cat. ard. și de delegat special al Guvernului pe lângă Sf. Scaun, în aceeași chestiune, am onoare a vă atrage prin aceasta deosebita atențiune asupra așa zisului *Acord dela Roma*, încheiat la 30 Mai a. c., în numele Majestății Sale Regelui României, de fostul Ministru de Justiție, dl Valer Pop, cu Sfântul Scaun, și a vă ruga să binevoiți a lua de urgență măsurile pe cari înaltele interese de Stat le reclamă în mod imperios.

I.

Titlul Acordului dela Roma, prin care se urmărește recunoașterea legală a existenței Statului cat. și atribuirea pe seama lui a unor importante imobile, a căror administrare, în baza legilor, revine Statului român, — este:

Acord privitor la interpretarea art. IX din Concordatul încheiat la 10 Mai 1927 între Sf. Scaun și Guvernul român.

În realitate, Acordul nu face nici cea mai mică amintire despre art. IX din Concordat; el tratează o chestiune cu desăvâr-

sire străină de acest articol. Insuși autorul Acordului, dl V. Pop, o recunoaște aceasta, într'o dare de seamă asupra activității sale ca Ministru al Justiției, publicată în *Neamul Românesc* dela 23 Iunie a. c., unde spune: „In sfârșit, *incredințat să tratez chestiunea averilor Bisericii romano-catolice din Ardeal, cu Sf. Scaun, am încheiat la 30 Mai 1932 un Acord, care este un mare succes pentru România*”.

Punctul nostru de vedere, confirmat de dl Pop prin cuvintele de mai sus, ne este atestat și de unul dintre canonistii Sfântului Scaun, dl *Amadeo Giannini*, care în ultimul număr al revistei „*L'Europa Orientale*”, într'un studiu asupra Acordului, scrie: „*Con l'accordo de 30 Maggio non si interpreta l'articolo IX, ma si disciplina la situazione giuridica del cosiddetto Stat rom. cat. Transilvaniensis*”.

Fie că acceptăm punctul de vedere al dlui Pop, — ceea ce ni se pare mai logic, — fie că acceptăm punctul de vedere al reprezentantului Vaticanului, Acordul dela Roma n'are nimic comun cu art. IX din Concordat; el tratează o chestiune aparte, care a fost discutată ani de-a rândul între România și Sf. Scaun cu prilejul tratativelor în vederea Concordatului dela 1927, și care, precum vom vedea, a fost rezolvită în cadrul art. XIII al acestuia.

În orice caz, este caracteristic că autorul Acordului reduce întreaga problemă a Statului cat. la averile deținute de acesta, trecând cu vederea partea cea mai esențială a ei, anume că Statul cat. care sub guvernarea maghiară era un simplu organ de Stat, încadrat în Ministerul de Culte, sub guvernarea românească s'a constituit ca organ central al acțiunii iredentiste maghiare, confiscând dela Stat nu numai averi considerabile, de care dispunea acesta, ci și o serie întreagă de școli secundare și de instituțiuni didactice, pe cari le-a pus în serviciul aceluiaș obiectiv dușman Statului român.

Baza echivocă a Acordului ne-o dovedește și preambulul lui, care, în contradicție cu titlul, spune că Acordul se bazează pe art. XXII din Concordat, articol care prevede că: „orice dificultăți și chestiuni s'ar putea ridica privitor la interpretarea Concordatului, se vor rezolvi de comun acord între Sf. Scaun și Guvern”.

Admițând că s'ar fi ivit cazul ca art. IX să aibă nevoie de o interpretare, trebuie să spunem că această interpretare a avut loc încă la 1928, printr'un schimb de scrisori între Dvoastră, ca Ministru de Externe, și între Nunțiatura Papală din București. Prin adresa No. 5310 a acesteia, vorbind despre art. IX se preciza:

„Cet article est très clair dans ses termes et dans sa substance. En conséquence, si le Gouvernement déclare au cours des discussions parlementaires ou à toute autre occasion, que en vertu de cet article l'Eglise Catholique en Roumanie, en aenors de ses organisations énumérées dans l'art. 9, ne pourra pas exercer sa personnalité juridique au sujet de la possession des biens. (la Saint-Siège, de son côté, déclare ne pas soulever d'objection“.

În baza acestei declarații a Nunțiaterei, înțelesul art. IX este în adevăr clar: Concordatul recunoaște ca persoane juridice numai organizațiile *enumărate* acolo, — organizații printre cari nu se găsește și Statul cat. Deasemenea este clar că Sf. Scaun se obligă ca, în cazul când Guvernul român ar declara cu orice ocaziune, că în afară de organizațiile *enumărate* acolo, nu recunoaște alte organizații, Sf. Scaun nu va ridica obiecțiuni.

Având în vedere că Guvernul a declarat în repetate rânduri că Statul cat. nu are personalitate juridică și nu intră în art. IX, situația este mai presus de orice echivoc: art. IX nu mai are nevoie să fie interpretat printr'un nou Acord.

Dacă, totuși, prin absurd s'ar fi simțit nevoie de o nouă interpretare a acestui articol, în legătură cu Statul cat., primul și unicul articol al unui eventual Acord cu privire la această chestiune, ar fi trebuit să spuie: „Sf. Scaun și Guvernul român declară de comun acord că organizația Statului cat. se subînțelege printre organizațiile canonic și legal constituite prevăzute în art. IX și, în consecință, el se bucură în mod integral de toate drepturile cari li se recunosc acestor organizații“. Dar, despre așa ceva Acordul dela Roma nu face nici cea mai mică amintire, dovadă că nici Sf. Scaun nu putea recunoaște canonicitatea Statului catolic, nici Guvernul român nu-l putea recunoaște legalitatea. Neîntrunind deci, nici una din condițiile reclamate de art. IX, Acordul dela 30 Mai este, în acelaș timp, în flagrantă contradicție cu toate punctele de vedere ale organelor superioare ale vieții Statului român. Astfel, așa zisul Acord e în deplin dezacord cu:

1. Punctul de vedere al Ministerului de Externe, cu
2. Punctul de vedere al Ministerului de Instrucție și Culte,
3. Punctul de vedere al Ministerului de Justiție, cu
4. Punctul de vedere al Ministerului de Interne, cu
5. Punctul de vedere al Parlamentului Român și cu
6. Punctul de vedere al Justiției Țării.

Ad. 1. Prin adresa sa No. 42362 din 10 Iulie 1931, Ministerul de Externe a declarat că Statul cat. este o „organizație tolerată

în fapt, dar lipsită de bază legală și canonică și care s'a dovedit a fi de un caracter cu totul primejdios din punctul de vedere al siguranței Statului român". Acelaș Minister declară mai departe că Guvernul, „în baza dreptului său indiscutabil” și „în baza suveranității sale este în drept a lua cu privire la organizarea ilegală și primejdioasă a Statului cat.” *măsurile de lichidare* pe cari le crede el indicate. Drept consecință, Ministerul de Externe m'a însărcinat pe mine, care eram președintele Comisiunii Istorico-Juridice pentru studiul problemei Statului cat. și care mă ocupasem de această problemă de mai bine de 12 ani, să mă duc la Sf. Scaun și să-l informez cu privire la „situația intolerabilă” a Statului cat., prevenindu-l cu privire la măsurile pe cari Statul român este hotărât să le ia, în baza suveranității sale. Înștiințarea pe care aveam s'o fac, avea un caracter de adevărat ultimatum. Ministerul mă obliga să fac pe Sf. Scaun să înțeleagă „că un dezacord pe această chestie vitală a României, ar putea avea consecințe, pe cari noi cu orice preț am voi să le împiedecăm”.

Consiliul juridic al Ministerului de Externe, sesizat în urma cererii mele exprese, s'a declarat de acord cu încheierile Comisiunii istorico-juridice a Ministerului de Culte, cu singura rezervă asupra modalității tehnice, care urma să fie întreprinsă în executarea măsurilor privitoare la lichidarea Statului cat.: el opină că ar fi mai consult ca să nu se procedeze de către Guvern pe cale administrativă, ci să fie sesizată Justiția, care să găsească ea soluția de lichidare. Nici o clipă, Consiliul juridic n'a prevăzut ca chestiunea, care este de competența suveranității Statului român, să fie deferită tratativelor cu o putere străină, care n'avea nici un drept de a se amesteca într-o astfel de chestiune.

Ad. 2. Ministerul de Instrucție și Culte a avut, de la început și până la sfârșit o linie dreaptă și energică de conduită în chestiunea măsurilor **ce trebuiau luate**: încă la 1924, sub No. 18680, el preconiza că Statul cat. urmează să fie înglobat în Ministerul de Culte, ca un Consiliu sau ca o Comisiune a acestuia, cum era și sub Guvernul maghiar. Mai târziu, la 1931, sub No. 168134, Ministerul anulă singura bază, la aparență legală, pe care se răzimese Statul cat. sub guvernarea românească, declarând că aceea a fost obținută în mod ilegal și prin falsificarea unui document și declarând nule și neavemite toate hotărârile pe cari acesta le va aduce înainte ce Guvernul își va spune cuvântul său autorizat și definitiv.

La 16 Noembrie 1931, sub No. 187664, Ministerul Cultelor

confirmându-mi din nou punctul meu de vedere că înțelege să ia singur măsurile de lichidare a Statului cat., mă delega din nou la Roma spre a afla părerea Sf. Scaun despre canonicitatea St. cat., — ceea ce însemna că Guvernul a mers cu un pas mai departe decât prevedea Ministerul de Externe în adresa sa No. 42302, prin care mă delegase să *informez* și să *previu* Sf. Scaun.

La 26 Noemvrie 1931, șeful Guvernului, dl N. Iorga, fără a mai aștepta părerea Sf. Scaun, iscăli decizia Ministerului de Culte prin care: 1. se constată că Statul cat. n'are ființă legală, 2. se restituie în situația sa dela 1 Decemvrie 1918, de Consiliu al Ministerului de Culte și 3. se institue la conducerea lui, organele de conducere și de control ale Ministerului. Ce e drept, după câteva minute dl Iorga a revenit asupra iscăliturii pusă pe decizie, ștergând-o și declarând că vrea să aștepte mai întâi părerea Papei cu privire la canonicitatea Statului cat.

Cu toată această atitudine curioasă a șefului Guvernului, Ministerul Cultelor, convingându-se din cercetările minuțioase pe care le-a făcut, că Statul cat. a ajuns prin fraudă în posesiunea bunurilor sale, a intervenit la Justiția din Cluj cerând să rectifice în cărțile funduare situația acelor bunuri, restituindu-le în situația de drept pe care a falsificat-o, cu câteva decenii în urmă, Statul cat. Justiția, confirmând cele susținute de Minister, a dat urmare cererii acestuia și sub No. 3676 din 24 Martie a. c. a cărților funduare din Cluj, a anulat dreptul Statului cat. asupra imobilelor din chestiune, trecând administrația lor asupra Statului român. La protestul conducătorilor Statului cat. în contra acestor măsuri, Ministerul Cultelor, sub No. 66024 din 14 Mai 1932, a stabilit din nou că problema Statului cat. o va rezolvi Guvernul român „conform legilor și intereselor Statului român, după ce în prealabil va auzi și cuvântul Sf. Scaun” și că chestiunea bunurilor „nu poate face obiectul unor discuțiuni diplomatice”, ea urmând să fie hotărâtă de către Justiție. Cu privire la aceste bunuri, Contenciosul Ministerului de Culte declara, în avizul său anexat la prezentul raport și aprobat de însuși șeful Guvernului, că ele au ajuns în posesiunea Statului cat. prin „mijloace dolosive, nepermise, prin mistificare și abuz” și că ele „fac parte din patrimoniul Statului”.

Ad. 3. — Ministerul de Justiție, prin adresa sa No. 112617, din 28 Decemvrie 1931, s'a identificat pe deamțregul cu punctul de vedere al Ministerului de Culte, accentuând că nu este nevoie de nici un fel de încunoștințare a Sf. Scaun despre mă-

surile pe care Guvernul le va lua cu privire la Statul cat., chestiunea fiind de natură cu totul internă.

Ad. 4. — Ministerul de Interne sub No. 3654/931 al Inspectoratului general administrativ regional din Cluj a stabilit că: „Autoritatea românească nu recunoaște existența legală, ca persoană juridică cu drept de a funcționa, a Statului cat. și nu recunoaște legalitatea deciziunilor ce ar lua el“.

Ad. 5. — Chestiunea Statului cat. s'a discutat și în Parlament, la 12 Februarie 1932. Răspunzând la o interpelare care s'a făcut la Senat, Șeful guvernului, care la acea dată era și titularul Departamentului Cultelor și înțarimar al Departamentului Externelor, a ținut să dea următoarele lămuriri cu privire la măsurile pe care înțelege să le ia față de Statul cat.: „M'am gândit în ceea ce privește canonicitatea Statului cat.: de ce m'am întreba Sf. Scaun? Sf. Scaun ne poate da *un sfat bun*“... Un Ministru al țării „se va duce la Roma, la timp, după ce chestiunea va fi examinată, și va lua de acolo *părerea Sf. Părinte*“. În continuare, șeful Guvernului a declarat că nu înțelege ca la conducerea bisericii catolice să aibă un amestec elementul mirean și că deci, Statul cat. nu are drept de existență. Bunurile deținute de el vor fi verificate pe bază de documente și acelea care se vor dovedi că „aparțin Bisericii catolice“, vor fi puse la dispoziția „Bisericii catolice întregi, sub amândouă formele ei, sub autoritatea aceluia, care este România șeful Bisericii catolice, și sub controlul financiar al Statului Român“.

Ad. 6. — Chestia Statului cat. a fost judecată și în fața instanțelor judecătorești. În repetite rânduri, Justiția din Cluj a stabilit că Statul cat. n'are personalitate juridică și că a ajuns în posesiunea bunurilor prin mijloace nepermise. Însăși Înalta Curte de Casație și Justiție, prin decizia sa No. 1564, din 30 Septembrie 1924, a stabilit că Statul cat. s'a făcut pe nedrept stăpân pe Fundațiunea Orfelinatului Terezian din Sibiu, care „n'a avut caracter religios, nici național unguresc“ și din care el a făcut o instituție „de maghiarizare și cu tendințe direct contrare Statului român“. În consecință, Înalta Curte de Casație a și amovat din posesiunea Fundațiunei respective, pe Statul cat., recunoscând Statului român dreptul de a dispune de ea, ceea ce el și face, de mai bine de 10 ani încoace.

Înainte de încheierea Acordului dela Roma cu câteva luni, Parchetul Tribunalului Cluj a inițiat o vastă cercetare penală în contra Statului cat., ajungând la constatări de o gravitate cu

totul excepțională, în baza căroră a dat un Rechiזורiu amplu, cerând totodată judecătorului de instrucție instituirea imediată a sechestrului penal asupra întregii gestiuni a Statului cat. În momentul, în care era să se aplice sechestrul, a intervenit dl V. Pop, pe atunci Ministru al Ardealului, oprind măsura autorităților judiciare.

O altă măsură luată de organele judiciare din Cluj, a fost cea privitoare la intabularea bunurilor Statului cat. pe numele Fondului de studii, administrat de Statul român.

III.

În timp ce chestiunea Statului cat. începuse să se rezolve astfel prin măsuri de ordine internă, a venit la mine în primăvara anului acesta, Vicarul Mitropoliei rom. cat. din București, care mi-a comunicat că Sf. Scaun, convingându-se însuși, că chestiunea Statului cat. este pentru el o chestiune delicată, a lăsat să se înțeleagă că nu ar dori ca această chestiune să se trateze la Roma și că ar fi bucuros dacă, cu privire la ea, s'ar găsi un aranjament amiabil la București. În numele Mitropolitului Cisar, Vicarul mi-a propus să accept o astfel de modalitate, la ce eu am răspuns, că din moment ce eu am în chestiunea Statului cat. o situație oficială, ca delegat al Statului român, nu pot să discut cu dsa o astfel de propunere înainte ce s'ar pronunța Guvernul asupra ei. În mod neoficial l-am comunicat însă, că personal n'aș avea nimic împotriva unor astfel de discuții, dar nu cu reprezentanții Statului cat., pe care Guvernul l-a declarat ilegal, ci cu delegații organizațiilor canonice (Arhiepiscopie, Dieceză, etc.). Nerecunoscând legalitatea Statului cat., evident că n'aș putea discuta chestiunea decât pe baza tranșantă a dizolvării și de fapt a lui, așa cum au preconizat-o, înainte, organele de Stat și cum a pus-o în vedere și șeful Guvernului, în Senat, și pe baza atribuirii bunurilor pe seama acelor organe, pe cari le indică ca îndreptățite, documentele istorice. Vicarul a găsit ideile mele juste și s'a însărcinat să le comunice Arhiepiscopului și dlui Valer Pop, care într'aceea ocupase demnitatea de Ministru de Justiție și fusese însărcinat și dsa să se ocupe de chestiunea Statusului. Urma ca despre punctul de vedere al Guvernului în această chestiune, să fiu avizat în curând, spre a putea lua parte la eventualele discuții.

Luând cunoștință despre punctul de vedere al meu comunicat Vicarului Mitropoliei din București, dl V. Pop a crezut că este mai potrivit să dea chestiunii un alt curs: izolându-se cu

desăvârşire de mine, cu care până aci lucrase luni de-a rândul, de comun acord, şi ţinându-se departe de orice contact cu Ministerul de Culte şi cu cel de Justiţie,— pe cât se pare, în înţelegere exclusiv cu Ministrul de Externe *D. Ghica*,— a iniţiat tratative directe cu conducătorii oficiali ai Statului cat., pe nişte baze cu totul deosebite de cele cari rezultau din desfăşurarea de până aci a chestiunii. Timp de câteva săptămâni, în cel mai mare secret, însoţit exclusiv de dl *Barbu Constantinescu*, consilier la Ministerul de Externe, a tratat cu conducătorii ilegali ai Statului cat. şi, în parte şi cu Arhiepiscopul Cisar şi cu Nuntialul Papal, *M. Dolci*, ajungând să încheie, la 7 Mai a. c., un Acord în toată forma, în care toate punctele de vedere ale Ministerului de Culte şi ale Justiţiei, au fost sacrificate, adoptându-se în partea cea mai mare punctele de vedere şi interesele iredentismului maghiar.

Prin Acordul dela 7 Mai, Statul cat. se menţine pentru mai departe, dându-i-se o seară de activitate de două ori mai mare decât până aci şi schimbându-i-se doar numele, în acela de „*Consiliu al Diecezei catolice de rit latin de Alba-Iulia*“. Toate bunurile, pe cari Justiţia română le trecuse în administraţia Statului român, se trec din nou în administraţia catolicilor unguri. Conducerea Statului cat. ajunge efectiv în mâna laicilor cari sunt în fruntea Partidului maghiar, şi cari obţin o organizaţie unică în felul ei în lumea întreagă. Organizaţia, stigmatizată în nenumăratele rânduri ca „profund primejdioasă Statului român“, ajunge astfel să fie recunoscută legală de către acesta şi să-şi lărgască şi mai mult sfera de activitate şi de influenţă.

IV.

După ce s'a ajuns la încheierea Acordului dela 7 Mai, Ungurii dându-şi seama că au obţinut o victorie cu totul extraordinară, la care nu se aşteptau câtuşi de puţin, au depus toate stăruinţele ca Acordul să fie dus la Roma, spre a fi iscălit în numele *M. S. Regelui Carol al II-lea* şi al *S. S. Papei*.

Insistenţa catolicilor unguri în această direcţie a fost cu atât mai stăruitoare, cu cât marea lor victorie, repurtată cu ajutorul dlor *V. Pop* şi *B. Constantinescu*, a avut loc într'un moment, când manoperile lor iredentiste, patronate, afirmativ, de însuşi *Sf. Scaun*, au fost consemnate într'un Proiect de lege din iniţiativă parlamentară, prin care se cerea *denunţarea Concordatului însuşi, care prin urmările lui s'a dovedit a fi cea*

mai primejdioasă părghie a năzuințelor maghiare îndreptate în contra Statului român. Proiectul din chestiune se ridică cu o tragică seriozitate, în contra stărei de fapt creată de Concordat. La rândul său, *Consiliul Legistativ*, prin avizul său anexat la acest raport, dimpreună cu Proiectul de lege, recunoscând motivele „de o excepțională gravitate” invocate de acesta, conchidea că se impune ca Guvernul să ceară imediata modificare a Concordatului în toate acele dispoziții cari au dus la faptele grave relevate, iar în caz că Sf. Scaun n'ar consimți la modificarea propusă, Guvernul să procedeze la denunțarea Concordatului.

În astfel de împrejurări, catolicii unguri au făcut cele mai neînchipuite eforturi pentru a putea trece peste imensa primejdie care îi aștepta. În situația gravă în care se găseau dl V. Pop s'a angajat să-i salveze. Prin mijloace, pe cari nu mi-a succedat până acum să le verific, dar pe cari vă rog, prin aceasta, să le constatați Dvoastră, dsa a izbutit să obțină dela Ministerul de Externe o însărcinare contrară celei date mie și contrară punctului de vedere fixat de șeful Guvernului, la 14 Mai, în sensul ca să încheie Acordul dela București, și la Roma.

Despre toate cele întreprinse până aci de dl V. Pop, *Ministerul de Culte*, care — precum am văzut, inițiasă cu rezultatele cele mai bune, acțiunea de dizolvare a Statului cat. pe cale judiciară, — nu avea nici cea mai mică cunoștință. Dimpotrivă la 4 zile după încheierea Acordului dela București, Consiliul de avocați al acestui Minister, printr'un aviz pe care și l-a în-sușit și pe care l-a semnat însuși șeful Guvernului și care, conform ordinului acestuia, s'a trimis în mod oficial și Statu-lui, a stabilit în mod categoric că chestiunea Statului cat. Guvernul român o va rezolva singur, în conformitate cu legile și interesele Statului și că chestiunea bunurilor nu poate forma obiect de discuții diplomatice.

Cu toate acestea, dl Pop a crezut că este în interesul Statului român să meargă la Roma și să perfectueze acolo Acordul dela București. Mi-am făcut o datorie patriotică de a-i atrage atât dânsului, cât și dlui N. Iorga, atențiunea asupra imensei greșeli care se face cu aceste tratative noi, dar n'am reușit să împiedec pe cei ce lunecaseră în modul arătat aci, spre prăpastie.

V.

Cu privire la tratativele dela Roma, dl Dr. E. Gyárfás, președintele ilegal al Statului cat., a publicat în numărul de

pe Septembrie al oficiosului catolic ardelean *Erdélyi Tudositó*, o serie de documente senzaționale, unice în felul lor. Pentru importanța lor, le anexez la acest raport, reținând din ele aici numai câteva momente mai caracteristice.

Domnul Ministru de Justiție al României a călătorit la Roma în tovărășia reprezentanților Statului cat. Aceștia i-au arătat în primul moment al întâlnirii, adresa Ministerului de Culte prin care se prevedea că chestiunea Statusului o rezolvă Guvernul românesc însuși și că chestiunea bunurilor nu poate fi tratată cu Sf. Scaun. În fața îngrijorării mari pe care această adresă le-a cauzat-o, dl V. Pop li-a declarat că ea nu are nici o valoare.

Ajuns la Roma, dl Pop s'a trezit, deodată, că se găsește în complet dezacord cu Ministrul României de pe lângă Sf. Scaun, dl N. P. Comnen, care reprezenta vederile mele și ale Guvernului. În situația dată, dl Pop află de bine să se acomodeze la punctul de vedere ridicat de dl Comnen. Ajuns, în tovărășia acestuia, în fața Cardinalului-Secretar de Stat al Vaticanului, el a ridicat teza mea. În raportul său prezentat Consiliului dirigent al Statusului despre tratativele dela Roma, dl Gyárfás, scrie, în legătură cu aceasta următoarele: „Trimisiuni Guvernului au trecut peste Acordul din 7 Mai și au ridicat pretențiuni cari depășeau mult punctele originale ale Ministrului de Justiție, evident la inspirația lui Petrescu-Comnen și în spiritul lui Ghibu“. În fața acestei schimbări de atitudine, Cardinalul, „a anunțat pe delegații Guvernului, că nu dorește a mai continua tratativele penibile, cari îi răpesc timpul și să se țină strict de cele stabilite la 7 Mai, sau dacă vreau să modifice orice în aceste puncte, să trateze întâi cu noi, și numai în acel caz să se prezinte la dânsul, dacă au reușit să isprăvească cu noi toate punctele, pentru că Sf. Scaun nu e dispus să facă nici o modificare a Acordului din 7 Mai fără învoirea noastră“.

Cu alte cuvinte, Statul român, prin dl V. Pop, ducea tratative, nu cu Sf. Scaun, cum credeau naivii, — ci cu Statul cat. ardelean, — Sf. Scaun avea numai rolul de arbitru și de patron suveran al supușilor săi.

În loc ca, drept urmare a refuzului Sf. Scaun de a accepta discuția pe tema pusă de reprezentantul Statului român, dl V. Pop să se fi întors, pur și simplu, la București, dsa, a doua zi, a reluat discuțiile cu delegații Statusului, cedând pe toată lînia și rămânând în cadrele Acordului dela 7 Mai, cu foarte mici excepțiuni. Prezentându-se din nou la Secretarul de Stat al Vaticanului, în baza aranjamentului nou făcut cu reprezen-

tanții Statului cat., dl. Pop, ambiționat din nou de către dl. Comnen, a ținut să menție cel puțin o mică parte a revendicărilor pe care le ridicase cu prima ocazie, cerând ca dacă nu se recunoaște punctul de vedere al Statului cu privire la toate bunurile deținute de St. cat., să se dea cel puțin Biserica, zisă a Piaristilor, Universității din Cluj. Cu toate că, în acest punct, atitudinea secretarului de Stat a fost destul de convenabilă, dl. Pop a cedat și în acest punct, lăsând Biserica pentru totdeauna catolicilor, și mulțumindu-se cu un mic și extrem de umilitor favor pentru greco-catolicii români. Speriat de vestile cari îi veneau dela București cu privire la iminenta cădere a Guvernului, dl. Pop s'a grăbit să încheie cu orice preț Acordul, tratând pur și simplu interese de Stat pe cari însuși Vaticanul le găsi îndreptățite.

Iată ce zice cu privire la împrejurările, în cari s'a încheiat Acordul dela Roma, dl. E. Gyárfás: „Ne-a influențat și împrejurarea, că am văzut bunavoință hotărâtă a Ministrului V. Pop și principala îngrijorare că, dacă Guvernul, a cărui situație și prietenii noștri dela Roma o judecau foarte critică, ar cădea, și în locul lui V. Pop ar fi încredințat cu tratativele Ghibu, sau altul asemenea lui, și atitudinea răduvoitoare a adversarilor noștri nu va mai fi neutralizată de simțirea nobilă a bine intenționatului Ministru de Externe Ghica, atunci, evident, vom ajunge într-o situațiune mult mai defavorabilă... Ne-a mai determinat greu împrejurarea că Ministrul de repetite ori s'a provocat înaintea Cardinalului la faptul că Ministerul Cultelor a introdus deja în cărțile funduare că asupra bisericii dispun organele Statului, și decizia forului prim, cu aprobarea forului al doilea în cel mai scurt timp ar putea fi executată“.

După cum reiese din declarația dlui Gyárfás, Ministrul de Justiție al României, sprijinit de Ministrul de Externe atât de bine intenționat față de Unguri și atât de neutral față de țara pe care ar fi fost chemat să o servească cu toată energia, de frica ca nu cumva să ajung eu să duc tratativele în chestia Statului cat., a trecut și peste Justiția țării și a renunțat și la orice verificare a situației de drept a bunurilor din chestiune, dând deplină dreptate de cauză Statului cat. și sacrificând atât interesele, cât și suveranitatea Statului român.

În adevăr, chestiunea fondurilor pe cari dl. V. Pop, prin Acordul dela Roma le-a cedat catolicilor unguri, — contrar punctului de vedere exprimat de șeful Guvernului la Senat, a fost discutată între Guvernul român și Sf. Scaun timp de 7 ani

de zile cu prilejul tratativelor în vederea încheierii Concordatului și discuția s'a terminat în favorul Statului român. Drept concluzie a punctului de vedere al Guvernului cu privire la fondurile din chestiune, Legațiunea noastră dela Roma scria, cu data de 25 Februarie 1925, următoarele către Vatican: În chestiunea fondurilor religioase și de studii „Guvernul român nu poate ceda... Sf. Scaun va înțelege că Guvernul român nu poate privi cu ochi indiferenți, ca clerul catolic să dispună de astfel de fonduri importante, pe cari să le exploateze, în scopuri religioase, ci iredentiste... Fondul religios și fondul de studii n'au fost administrate niciodată de Biserică. Prin urmare, Episcopii catolici din România nu pot pretinde acum să se substituie vechiului Guvern maghiar. Adoptarea dispozițiilor (propușe de Vatican) de către Guvernul meu, ar însemna să acorde acum acestor episcopi drepturi pe cari nu le-au avut sub regimul Austro-Ungar“.

Urmarea atitudinii demne și categorice a Guvernului a fost că, prin Concordat administrația așa ziselor fonduri catolice i s'a rezervat Statului român.

Ceeace Concordatul dela 1927 n'a voit să pună la dispoziția iredentismului maghiar. Acordul dlui V. Pop i-a oferit acum cu toată mărinimia.

Se pare însă că, totuși, Provedința divină n'a uitat România, pe care miniștrii săi au batjocorit-o în acest hal. Căci, cu o zi după semnarea Acordului, Guvernul care a comis acest atentat la adresa României, a căzut, iar peste alte câteva zile, Justiția, de cuvântul căreia Ministrul de Justiție V. Pop, se temea atât de mult, prin sentințele No. 931 și 1124—1932 ale Tribunalului Cluj S. II a stabilit în mod definitiv că bunurile pe cari Statul cat. le-a deținut temporal în mod fraudulos, revin la vechea lor situație, dându-se în administrația Statului român, în conformitate cu prevederile art. 13 din Concordat.

VI.

Desmeticindu-se, mai târziu, din toropeala care l-a stăpânit în timpul tratativelor, dl V. Pop s'a încredințat însuși că aranjamentul făcut prin Acord, nu are nici un temei. În consecință, s'a văzut dator să recunoască în fața publicității că a acordat Ungurilor bunurile din chestiune, fără să fi cercetat origina și situația lor de drept și că-i rămâne Guvernului sarcina de a face aceste cercetări, înainte de a lua măsurile de întărire în favorul catolicilor, așa cum prevede Acordul. „Revine — spune dea — Guvernului și chiar cercetătorilor istoriei noastre,

îndatorirea de a scoate la lumina zilei din arhivele imperiale dela Viena, toate aceste prețioase documente. Dacă din aceste documente va rezulta că fondurile au fost create... în scopuri culturale și morale fără deosebire de confesiune, ele vor folosi tuturor cetățenilor români așezați pe teritoriul fostului principat ardelean" (vezi *Neamul Românesc* din 15 Iunie 1932). „...Guvernul are nu numai dreptul, dar și sfânta datorie să o facă, fie direct, fie printr'un delegat, fie printr'o comisiune... Această putință de revizuire este consfințită prin semnătura Sfântului Scaun" (*Patria*, Cluj, 6 Septembrie 1932).

Va să zică, însuși autorul Acordului declară că acesta nu este definitiv și că urmează ca chestiunea bunurilor să fie acum examinată, pe bază de documente, lucru cu privire la care Sf. Scaun este de aceeași părere.

VII.

Dar să vedem și părerile celeilalte părți, adică a conducătorului tratativelor în numele Statului cat., dl E. Gyárfás. În mai multe articole interpretative cu privire la Acord, dl E. Gyárfás declară că prin acesta nu s'a schimbat întru nimic situația Statului cat. de până aci. „Schimbarea numelui s'a făcut exclusiv din motivul, că adversarii noștri să nu mai poată întrebuința acea numire cu scop de atătare... În ce privește organizația însăși a St. cat., ea n'a fost supusă la modificări esențiale, cari să dea drept la nemulțumiri". În noua lui formă, Statul cat. este departe de a fi un simplu organ consultativ al Episcopului, cum afirmă cei cari se mulțumesc cu o lectură superficială a Acordului. Impotriva tendinței de a reduce Statul cat. transformat, la un astfel de rol, „am luptat — zice dl Gyárfás — în tot decursul tratativelor, până la cufite". Consiliul diecezan, care ține locul Statului cat., are nu numai competență consultativă, ci și dispunătoare" (*Ellenzék*, 3 Iunie). „In adevăr, Statusul, pe lângă atribuțiile de până aci, a obținut și drepturi noi și anume el a devenit organ consultativ al Episcopului în toate chestiunile de administrație cari până aci îi erau rezervate exclusiv lui, menținându-și neschimbată sfera de activitate pe care a exercitat-o până acum". În această nouă sferă de drept — zice Gy. — pe care vechiul Status nu o exercita, el purcede acum numai cu vot consultativ, în schimb, în sfera de competență de până aci, Consiliul diecezan instituit de Acord, purcede pe titlu de drept propriu, dispunând însuși, episcopul având asupra acestei administrații numai dreptul de inspecție și control" (*Erdelyi Lapok*, 27 Iulie). În timp ce sfera

de activitate a Consiliului diecezan s'a dublat, dreptul Statului român s'a micșorat și față de ce era până acum. „Acordul — zice dl Gy. — mai mult îngustează decât lărgeste aceste drepturi“. (*Erd. Lapok*, 3 August).

Concluzia dlui Gy.: „Fiecare om, care este versat în oarecare măsură în dreptul canonic, vorbind despre Acord, constată un astfel de succes și de rezultat, care este cu totul unic în felul său în istoria catolicismului universal“. (Ibid. 29 Iulie). „Noul Stat cat., posedă un cerc de competență atât de larg, cum nu se mai află caz și a cărui sferă de activitate întrece toate organizațiile analoage din întreaga Biserică de ori unde“. (Ibid. 27 Iulie).

VIII.

Am înfățișat, pe scurt, momentele principale din istoricul Acordului dela Roma. Urmează să trecem acum la concluzii:

Înainte de toate, trebuie să fixăm faptul că Acordul nu e socotit nici de către autorul său ca definitiv; însuși dl Pop stabilește ca „sfântă datorie a Guvernului“ să cerceteze, printr'un delegat, sau printr'o Comisiune, ceea ce nici dsa, nici șeful dsale, istoricul N. Iorga, n'au făcut înainte de încheierea Acordului, adică să pună la punct pe baza documentelor istorice, situația de drept a bunurilor și numai după aceea să stabilească scopul și modalitățile ce vor trebui avute în vedere la întrebuițarea aceloră.

Ori cât de rușinos moment este acesta, atât pentru dl Pop, personal, cât și pentru Guvernul, în numele căruia a plecat la Roma cu mâinile goale, fără nici un document, — acest moment trebuie să fie concludent pentru atitudinea actualului Guvern român. *Acordul, așa cum este, declarat nul de însuși autorul lui, urmează să fie declarat ca atare și de Guvernul actual, lăsându-se întreaga chestiune în seama Justiției, unde se și găsește în curs.*

În cazul că această soluție n'ar putea fi acceptată, ar urma să se ia măsurile propuse de dl Pop, adică să se verifice, pe bază de documente istorice, situația averilor. Verificarea, respectiv reexaminarea chestiunii pe aceste baze, este foarte ușoară, întrucât eu posed toate documentele istorice necesare. Înainte cu câteva luni am început chiar să le tipăresc, într'un mare volum de circa 600 pagini, în vederea întrebuițării lor cu prilejul eventualelor convorbiri pe care ar fi urmat să le am cu

Sf. Scaun. Despre aceasta l'am informat la timp și pe dl Pop, și pe dl Iorga, cari însă au crezut că vor putea încheia Acordul și în lipsa documentelor istorice, pe care acum le apreciază atât de mult. Din lipsa de mijloace materiale, a trebuit să mă opresc cu tipărirea documentelor la jumătate. E timpul să mi se dea acum posibilitatea materială spre a putea termina cât mai curând lucrarea, de care este o așa de mare nevoie.

O a treia ipoteză ar fi: Dacă Guvernul socotește că Acordul, așa cum este, însemnează un bine pentru țară, — să-l trimită Parlamentului spre ratificare și să obție ratificarea, după care să procedeze apoi la realizarea lui, fără a mai întreprinde cercetările, pe care dl V. Pop i le impune ca o sfântă datorie. Pentru cazul din speță, ratificarea este imperios impusă de Legea Cultelor, care prevede în art. 7: „*Relațiunile dintre Stat și cultul catolic vor putea fi stabilite printr-un Acord special, care va fi supus Corpurilor Legiuitoare spre aprobare*“.

Și în sfârșit, ultima ipoteză, pe care eu o socotesc și mai onorabilă, și mai practică, și mai folositoare: *În conformitate cu avizul Consiliului Legislativ privitor la Proiectul de lege pentru denunțarea Concordatului, Guvernul să ceară Sf. Scaun modificarea acestuia în toate punctele care au creat situația „exceptional de gravă“, pe care a relevat-o bogata expunere de motive, și în cadrul acesta larg și generos să caute a remedia, deodată cu alte probleme grave, și problema Statului cat., în temeiul documentelor istorice, peste cari Guvernul istoricului Iorga a trecut cu o ușurință fără pereche.*

Oricare ar fi măsura Guvernului, ea trebuie luată urgent și energic. Urgența este impusă de faptul că pe ziua de 17 Noemvrie este convocată la Cluj adunarea de constituire a Consiliului diecezan prevăzut de Acord, — ceea ce dacă ar avea loc, ar crea o stare defapt care ar îngreua situația Guvernului și ar însemna o nouă înfrângere a ideii de autoritate de stat.

În așteptarea măsurilor Dvs. demne și energice, vă rog Domnule Ministru să primiți asigurarea deosebitei mele stime.

București 9 Noemvrie 1932.

(ss) ONISIFOR GHIBU.

CLIV

Universitatea din Cluj în contra Acordului dela Roma.

RECTORATUL UNIVERSITĂȚII REGELE FERDINAND I, CLUJ
Ad. 2614—1931/32, 12 Noemvrie 1932.

DOMNULE MINISTRU,

La 1 Septemvrie 1932, cu adresa noastră No. 2614, am raportat că nu am luat nici o măsură cu privire la preluarea locurilor atribuite Universității noastre, din blocul de imobile ale bisericii Piariștilor, arătând și motivele pentru cari un s'au putut lua acele măsuri (între altele: edificiul Universității îi aparține Statului, care nu și-a trimis delegat; nu s'au dat instrucțiuni și indicațiuni oficiale, nici din partea Ministerului Instrucțiunii și indicațiuni oficiale, nici din partea Ministerului Justiției) și am cerut delegarea de urgență a unui expert al Ministerului.

La 26 Oct. 1932 am reclamat răspuns și lămuriri. Onor. Minister nu a dat răspuns. Astfel locurile din chestiune încă nu sunt preluate.

Suntem de părerea să nu se ratifice Acordul dintre Guvernul român și Sf. Scaun, apărut în *Monitorul Oficial* Nr. 180, din 3 August 1932, deoarece nu este avantajos Universității și nu respectă drepturile ei.

Rector: **FL. ȘTEFĂNESCU-GOANGĂ.**

Secretar general: **DR. C. JURCAN.**

DSALE DLUI MINISTRU AL INSTRUCȚIEI PUBLICE.

CLV

Studentimea română dela Universitatea din Cluj protestează în contra acțiunii de subminare îndreptată de Statul catolic împotriva Statului român și cere factorilor vieții de Stat executarea măsurilor prevăzute de Justiție și anularea Acordului dela Roma.

— Adrese telegrafice trimise din întrunirea studenților dela toate Facultățile, ținută la 15 Noemvrie 1932. —

I.

M. S. REGELUI CAROL II.

București.

Studentimea română dela Universitatea Regele Ferdinand din Cluj, a luat cu deosebită satisfacție act de sentința No. 931 din 24 Iulie a Tribunalului Cluj, prin care se restituie în mod

definitiv în administrația Statului român o serie de imobile dăruite pe vremuri Universității noastre de principii ardeleni și pe care acum câțiva ani le-a uzurpat Statul romano-catolic ardelean, întrebându-le pentru acțiunea de desființare a românismului, iar acum de curând un sfetnic ilioial al Majestății Voastre a încercat prin Acordul dela Roma să le atribue iredențiștilor maghiari din Ardeal.

Cum, în baza legilor, Majestatea Voastră sunteți Patronul suprem al bunurilor din chestiune, Vă rugăm cu tot devotamentul ca, întemeiați pe cuvântul justiției, să binevoiți a dispune ca aceste bunuri să fie date de urgență în întrebuintărea Universității, care poartă numele neuitat al Augustului Vostru Părinte.

Studentimea clujană, făcând zid în jurul Patronului suprem al acestor bunuri, își permite a Vă pune în vedere, că va uza de toate mijloacele pentru a face ca decizia Justiției să fie trecută în faptă fără nici o amânare.

II.

DOMNULUI IULIU MANIU,

Președintele Consiliului de Miniștri, — București.

Studentimea universitară din Cluj, întrunită în 15 Noemvrie, protestează împotriva felului cum s'a rezolvat chestiunea Statului romano-catolic din Ardeal prin Acordul dela Roma și vă roagă să dispuneți ca în temeiul cuvântului Justiției, bunurile asupra cărora avem drepturi nediscutate să fie date de urgență Universității noastre care are neapărată nevoie de ele.

Studentimea din Cluj, conștientă de drepturile Universității, își permite a vă aduce la cunoștință că va uza de toate mijloacele pentru a pune în valoare aceste drepturi.

III.

DOMNULUI NICOLAE TITULESCU,

Ministrul Afacerilor Străine, — București.

Studentimea universității din Cluj condamnă Acordul dela Roma, prin care s'a încercat legalizarea în țara noastră a unei organizații iredentiste maghiare și atribuirea pe seama ei a unor importante bunuri care revin după drept Universității noastre. Cum justiția țării a redat aceste bunuri Statului român, studentimea clujană speră că dv., care ați apărat totdeauna cu îndărătnicie și elan patrimoniul nostru național amenințat de

dușmanul lui milenar, veți depune toate eforturile pentru a face să triumfe și acum împotriva uneltirilor dușmane punctul de vedere stabilit de justiția țării. Studențimea clujană va lupta pe toate căile pentru a face ca dreptatea cauzei noastre să învingă.

IV.

DOMNULUI MIHAI POPOVICI,

Ministrul Justiției, — București.

Studențimea universitară din Cluj apelează cu toată încrederea la dv., ca șeful justiției țării, și vă roagă să luați măsurile cuvenite ca sentința Tribunalului Cluj din 24 Iulie-1932 să fie pusă în valoare, atribuindu-se bunurile legale Universității Regele Ferdinand din Cluj.

Studențimea universitară din Cluj nu va dezarma până când nu se va da urmare deplină cuvântului justiției.

V.

DOMNULUI DIMITRIE GUSTI

Ministrul Cultelor, — București.

Studențimea universitară din Cluj protestează împotriva Acordului dela Roma, care ia Universității noastre drepturile stabilite prin justiție. Noi cerem ca nici o măsură să nu fie luată în legătură cu acest Acord, până când Parlamentul nu-și va spune cuvântul său.

Vă rugăm, pentru a nu provoca turburări nedorite, să interziceți constituirea Consiliului Diecezei de Alba-Iulia.

Studențimea clujană va lupta cu toate mijloacele pentru punerea în valoare a sentinței justiției țării.

VI.

Domniei Sale

DLUI RECTOR AL UNIVERSITĂȚII REGELE FERDINAND I¹⁾,
CLUJ

DOMNULE RECTOR,

Studențimea română dela Universitatea Regele Ferdinand I din Cluj, întrunindu-se astăzi, 15 Noemvrie, spre a discuta chestiunea Acordului dela Roma, ascultând documentatele cu-

¹⁾ Această adresă a fost prezintată dlui Rector Fl. Ștefănescu-Goangă, personal, de către președinții societăților studențești, la 16 Noemvrie 1932.

vântări ale Domnilor Profesori: O. Ghibu, I. C. Cătuneanu și V. Baroni, constată că acest Acord atinge grav interesele Universității noastre, și Vă roagă cu tot respectul să binevoiți a sesiza de urgență On. Senat Universitar, cât și Marele Consiliu Universitar, în scopul de a apăra cu toată energia interesele ultragiutate ale scumpei noastre Alma Mater.

Tinând seamă de sentința No. 931 din 19 Iulie a. c. a Tribunalului din Cluj, prin care blocul de imobile din jurul Universității intabulate prin decizia No. 3676 a Cărilor Funduare pe numele Statului român, au fost atribuite în mod definitiv pe seama acestuia, — studențimea socotește sosit momentul pentru o intervenție energică și hotărîtoare a întregii Universități la forurile competente, în scopul ca aceste imobile afectate pe vremuri de Principii ardeleni Universității din Cluj, să fie date în folosința acesteia.

În acelaș timp studențimea Vă roagă să binevoiți a lua de urgență măsurile pentru ca Onoratul Guvern să împiedece tendințele iredentistilor uzurpatori din Ardeal, îndreptate în sensul realizării Acordului dela Roma, înainte ca acest Acord să fie prezentat Parlamentului spre ratificare.

Cluj, 15 Nov. 1932.

Cu profund respect

Președinția societăților studențești pe Facultăți:

Drapt: EUGEN POP.

Medicină: IOAN N. OPREAN.

Litere: TIT LIVIU VALEA.

Științe: AXENTE BANCIU.

Farmacie: NICOLAE RADU.

CLVI

Profesorii romano-catolici dela Universitatea din Cluj se desolidarizează de acțiunea Statului catolic și protestează în contra Acordului dela Roma, care vrea să creeze în România un catolicism unguresc, cu tendința de a desbina Statul român.

Domniei Sale

DOMNULUI MINISTRU AL INSTRUCȚIUNII ȘI CULTELOR

DOMNULE MINISTRU,

Suhsemnații profesori la Universitatea din Cluj, de confesiune romano-catolică, luând cunoștință în anii trecuți despre existența în orașul nostru, a unei organizații pretinse romano-

catolice numită Status catolic, organizație ai cărei membri de drept urma să fim, în baza Statutelor ei, ne-am informat mai de aproape despre scopurile și activitatea ei. Cercetările pe cari le-am făcut, ne-au dus la constatarea că Statul catolic nu are nici o bază legală și canonică și că sub această firmă religioasă se lucrează pentru scopuri culturale, naționale și politice maghiare, fără a se fi supus vre-unui control al Statului român. Tolerat sub guvernarea maghiară în baza faptului că era un organ subaltern al Ministerului de Culte, din însărcinarea căruia administra și anumite fonduri publice cu care susținea o serie de institute școlare maghiare, sub guvernarea românească Statul catolic și-a arogat drepturi de autonomie și a uzurpat acele bunuri dela Statul român, căruia-i reveneau de drept.

În astfel de împrejurări ni s'a părut o datorie patriotică de a nu lua parte ca membri ai acestei organizații și a interveni direct la SS. Papa, căruia i-am adus la cunoștință situația intolerabilă, cerându-i să interzică din parte-i funcționarea ei. Pasul nostru a fost adus și la cunoștința Guvernului.

Sfântul Scaun nu a dat nici o urmare intervenției noastre însă Guvernul a luat asupra sa să soluționeze problema prin măsuri interne, la cari îi dădeau dreptul legile în ființă.

Luni de zile am așteptat cu încredere măsurile puse în vedere de Guvern, dar spre marea noastră surprindere, în locul acestora s'a încheiat la 30 Mai 1932, la Roma, un Acord între un reprezentant improvizat pe neașteptate al Statului român și între Sf. Scaun, Acord prin care organizația ilegală, anticanonică și neromânească se legalizează, schimbându-i-se doar numele de mai înainte, în acela de Consiliu al diecezei de Alba-Iulia. Printre membrii de drept ai acestui Consiliu suntem menținuți și noi.

Domnule Ministru,

În calitatea noastră de buni români, ne permitem a Vă aduce la cunoștință că protestăm din toate puterile noastre împotriva Acordului din chestiune și că refuzăm a face parte ca membri de drept ai acestei organizații pe care o socotim dăunătoare intereselor Statului român. Acest gest al nostru nu poate fi socotit ca o nesupunere față de Sfântul Scaun, din cauză că în realitate Acordul dela Roma n'a fost stabilit între El și Statul român, ci între un reprezentant pripit al Statului român și conducătorii maghiarimei din România. Sfântului Scaun i s'a cerut o simplă adeziune pe care, din moment ce Acordul încheiat la București purta semăturile celor două părți interesate, n'avea nici un motiv să o refuze.

Pe de altă parte, în calitatea noastră de profesori universitari nu înțelegem să facem parte dintr-o organizație care, după ce a uzurpat bunuri ale Universității din Cluj, le și întrebuintează pentru scopuri exclusiv maghiare. Dimpotrivă, înțelegem ca, stând pe baza sentinței date de forurile judiciare ale țării, (decizia 931—1932 a Tribunalului Cluj S. II), să luăm atitudine netă împotriva acestei organizații, pentru că, după cum am mai spus, ea este contrară atât intereselor Universității, cât și ale Statului român. Pe de altă parte nu putem admite să se procedeze la punerea în aplicare a Acordului dela Roma, înainte ca Parlamentul Țării, în conformitate cu art. 88 din Constituție, să-l fi ratificat.

Consiliul eparhial de Alba-Iulia, așa cum este prevăzut de Acord și așa cum îl concep conducătorii lui, este o *organizație națională maghiară*; ori noi nu putem admite în România un catolicism unguresc, paravan pentru acțiuni politice necontrolate de Statul român, căci nu înțelegem ca în România catolicismul să poate deveni o forță de desbinare a Statului.

Aducându-vă aceasta la cunoștință, ne permitem a vă ruga, Domnule Ministru, să binevoiți a interveni cu toată autoritatea pe care o aveți, spre a obține anularea Acordului dela Roma și spre a aduce la îndeplinire măsurile preconizate de justiția țării, cu privire la bunurile reclamate de Universitatea din Cluj, ai cărei devotați slujitori suntem.

Cluj, 23 Noemvrie 1932.

DR. VITOLD BARONI,
DR. ADRIAN OSTROGOVICH,
profesori la Universitatea din Cluj.

CLVII

Delegatul special al Guvernului descopere existența în în-
suș Ministerul de Externe, a unor factori cari tradează, în
mod consecvent, străinilor interesele Statului român și
cere împotriva acestora intervenția dlui ministru de Externe
N. Titulescu.

DOMNULE MINISTRU,

La 9 Noemvrie a. c., în urma convorbirii pe care am avut-o cu D-voastră la 7 Noemvrie, mi-am permis a vă înainta un lung referat, în care am expus problema așa zisului Acord dela Roma, încheiat între Statul român și Sf. Scaun cu privire la Sta-

ful rom.-cat. ardelean, preconizând o serie de măsuri, dintre care Onor. Guvern urma să aleagă pe cea mai corespunzătoare, în vederea rezolvirii cât mai urgente a chestiunii.

Deoarece referatului meu nu i s'a dat încă urmarea cuvenită, îmi permit a reveni prin rândurile prezente asupra problemei și a vă atrage atențiunea asupra unui fapt de o gravitate excepțională în legătură cu Ministerul în fruntea căruia stați.

În numerile dela 14 și 16 Noemvrie a. c., ale ziarului *Universul*, eu am publicat două articole, în care am afirmat în modul cel mai categoric posibil:

1. Că Acordul dela Roma constituie o adevărată „*trădare națională*”, întrucât a legitimat o organizație iredentistă maghiară și i-a dat pe mână administrarea unor imobile de caracter public, a căror situație de drept era în curs de desbatere la Justiție și cari, cu puțin în urmă, au și fost date în mod definitiv de Justiție în administrația Statului român și

2. Că ceea ce se cunoaște sub numele de Acordul dela Roma, este o simplă *mistificare*, deoarece *acel Acord a fost încheiat la București cu conducătorii maghiarimei iredentiste și prezentat Sf. Scaun doar spre semnare, în urma stăruinței Ungurilor, a căror unealtă a fost delegatul Statului român, dl V. Pop.*

Urmarea acestor articole a fost că, în numărul dela 26 Noemvrie a. c., al ziarului *Universul*, dl Pop evitând de a spune măcar un singur cuvânt în legătură cu deciziunile Justiției relative la dreptul Statului român de a administra bunurile amintite, nu numai că recunoaște, implicit, că Acordul s'a făcut la București, dar face și o destăinuire senzațională în legătură cu Ministerul de Externe. Iată ce spune dl Pop:

„*În urma unei neînțelegeri, proiectul de text ce urma să formeze o bază de discuție, comunicat Nunțiului Apostolic de către Ministerul de Externe, a fost însoțit de o adresă cu data de 18 Mai 1932, prin care Acordul era calificat de definitiv, urmând să i se aducă numai ușoare modificări stilare. De această adresă am luat cunoștință abia la 22 Mai, la Roma, prin Cardinalul Pacelli.*”

Va să zică, la 18 Mai Ministerul de Externe comunica Vaticanului, prin Nunțiul Papal, că Acordul dela București e definitiv, — lucru despre care delegatul Guvernului avea să ia cunoștință abia la Roma!

Cred că conveniți și Dvoastră, Domnule Ministru, că un asemenea lucru este într'adevăr extraordinar și că el nu poate însemna altceva decât că, la Ministerul de Externe este *cineva*, care se află în serviciul Ungurilor, trădând pur și simplu Sta-

tul român. Pe acel *cineva*, Dvoastră aveți datoria de a-l descoperi numai decât și de a-l da pe mâna organelor de Stat chemate a aplica sancțiunile necesare.

Caracterul de gravitate excepțională a acestui caz consistă în următoarele:

La 14 Mai, așa dar cu patru zile înainte de intervenția Ministerului de Externe, Ministerul Cultelor, — care era cel dintâi interesat în cauză și care n'avea nici cea mai mică cunoștință despre tratativele pe care le duceau la București, cu Ungurii, dd. V. Pop și Barbu Constantinescu, — în numele Ministerului de Externe, stabilea, prin avizul său No. 285—1932 al Consiliului de avocați, — aviz aprobat de titularul acelui Departament, care era în acelaș timp și președinte al Consiliului de Miniștri, că „problema Statului cat. Guvernul român o va rezolvi conform legilor și intereselor Statului, după ce prealabil va auzi și cuvântul Sf. Scaun” și că chestia bunurilor „nu poate face obiectul unor discuțiuni diplomatice”, ea urmând să fie hotărâtă de către Justiția țării. Cu alte cuvinte Ministerul de Culte, în frunte cu dl N. Iorga, stabilea că nici vorbă nu poate fi de nici un fel de tratative cu Sf. Scaun, privitoare la Statul cat., *necum să admită tratative cu Ungurii ardeleni.*

În zilele de 15—18 Mai, după ce am încercat zadarnic să-l conving pe dl Pop de enorma greșeală pe care intenționează a o face, pretându-se la însărcinarea misterioasă de a angaja tratative la Roma, — am publicat în ziarul *Universul* alăturatele 3 articole vehemente, în cari am atacat Guvernul, în calitatea mea oficială de „delegat special al Guvernului pe lângă Sf. Scaun în chestia Statului cat.”

În orice țară din lume, într'o împrejurare ca aceasta, când un delegat al Guvernului vine în publicitate cu astfel de chestiuni grave, atacând fără cruțare Guvernul, acesta se simte obligat de a veni imediat în fața opiniei publice cu lămuriri date printr'un comunicat oficial, fie al Consiliului de Miniștri, fie al unui anumit Minister. Dar, Guvernul român nu numai că nu s'a grăbit să dea vre-un comunicat oficial, ci dimpotrivă, în ziua de 18 Mai, când a apărut ultimul articol din acea serie, Ministerul de Externe a trimis adresa către Vatican, prin care declara că Acordul cu Ungurii era încheiat definitiv la București, și că Sfântului Scaun nu-i rămâne decât să aprobe acest Acord.

Dacă D-voastră găsiți în aceste fapte vre-o logică, vă implor să mi-o faceți și mie cunoscută. Din parte-mi, eu nu vă

aici decât o *adevărată trădare de patrie*, pe care mă simt dator a v-o denunța pe această cale, cu atât mai mult, cu cât cazul acesta nu este cel dintâi, la Ministerul de Externe, ci, după socoteala mea, cel puțin al treilea. Cele două cazuri precedente sunt:

1. La 1924, când dl C. Banu trata, la Roma, Concordatul cu Sf. Scaun, cineva a dat publicității, prin ziarul maghiar *Brassói Lapok* proiectul Guvernului, dând astfel posibilitatea publicității maghiare de a deslănțui o campanie formidabilă împotriva punctului de vedere românesc al Concordatului. Cercetările făcute pentru a afla pe funcționarul care a divulgat secretul, n'au dus la nici un rezultat.

2. La 1927, când Ministrul de Culte V. Goldiș trata la Roma Concordatul, a căzut victimă unei indiscrețiuni tot atât de penibile, la care l-a expus un funcționar dela Externe. Anume, dl Goldiș insistase pentru o anumită modalitate care avea să fie urmată în legătură cu depunerea jurământului de credință al clerului catolic de România. Neputând ajunge de acord cu Sf. Scaun, a cerut instrucțiuni telegrafice dela Ministerul de Externe, care i-a comunicat că, în cazul cel mai extrem, să facă concesii Vaticanului în punctul din chestiune. Reluând discuția cu acesta, dl Goldiș a încercat să ducă, totuși, la izbândă punctul de vedere, prin ce s'a expus la o situație dinire cele mai jenante. Iată cum relatează dânsul această întâmplare, în broșura sa intitulată „*Concordatul*“, tipărită la 1928, pag. 14:

„Reluând tratativele, am încercat totuși, din nou să induc Sf. Scaun să cedeze și să admită jurământul clerului. Care mi-a fost însă mirarea, când mi s'a ripostat că, doară, Guvernul român a adoptat punctul de vedere al Sf. Scaun și că Sf. Părinte a primit în acest sens o telegramă dela Nunțiul Papal din București, monseignorul Dolci. Am răspuns că trebuie să fie la mijloc vre-o neînțelegere din partea Monseignorului. Ulterior am constatat însă că s'a făcut la București o regretabilă indiscrețiune, dar nu s'a putut găsi vinovatul“.

În fața unor astfel de situațiuni penibile și grave, cred, Domnule Ministru, că sentimentul patriotic și conștiința de înalt funcționar al Statului, vă vor îndemna să luați cele mai urgente și mai severe măsuri pentru a constata cauza acestor stări, făcând totodată ca Acordul, pe care Ministerul de Externe a căutat să-l împue țării în mod fraudulos și care con-

stitue un odios atentat la adresa României, să fie declarat imediat nul.

Primiți, Vă rog Domnule Ministru, asigurarea deosebitei mele stime.

Cluj, 25 Noemvrie 1932.

ONISIFOR GHIBU,
Profesor Universitar.

Domniei Sale

DOMNULUI MINISTRU AL AFACERILOR STRĂINE.

CLVII

Studentimea română din întreagă țara cere Guvernului lichidarea Statului catolic și aducerea Acordului dela Roma în fața Parlamentului.

— *Moțiunea Congresului studențimii române creștine, ținut la Brașov, la 4—7 Decemvrie 1932. —*

„Uniunea studențimei cere lichidarea Statusului catolic ardeleanesc, pretinzând Guvernului să aducă în fața Corpurilor legiuitoare rușinosul Acord dela Roma și traducerea în faptă a hotărârii justiției în această chestiune.

Al 7-lea congres studențesc împuternicește comitetul executiv al U. N. S. C. R. de a întocmi un memoriu amănunțit spre a-l înainta organelor de stat, cari au îndatorirea a lua măsurile cerute de împrejurări, fără de care acțiunea noastră nu va înceta niciodată.

Președintele congresului:
(ss) ST. D. CÂMPINEANU.

CLVIII

După ce au ajuns la Acordul dela Roma așa cum au ajuns, conducătorii catolicismului unguresc din Ardeal îl anulează pur și simplu printr'un Regulament, pe care și-l dau singuri, reînființând la loc Statul catolic, fixându-i o sferă de activitate de două ori mai mare ca până aci, exemtându-l cu desăvârșire de supt Statul român și de supt Biserica catolică din România, și supunându-l direct Papei.

I.

După ce intervențiile făcute la Ministerul Cultelor, la Ministerul Afacerilor străine și la șeful guvernului (Dl Iuliu Maniu), în scopul de a-i determina să ia o atitudine demnă și energică față de atentatul îndreptat prin Acordul dela Roma în contra Statului Român și de a împiedeca constituirea Consiliu-

Cui eparchial anunțată pe ziua de 17 Noembrie 1932, înainte de
ce Acordul ar fi obținut ratificarea, — n'au dus la nici un rezul-
tat, Guvernul declarând că-și va spune cuvântul său la momentul
oportun — și după ce ministrul de Culte, d. D. Gusti, în loc să
răspundă în Parlament la întrebările categorice cari i s'au pus
relativ la măsurile pe cari are de gând să le ia în chestia Acor-
dului și în chestia modificării Concordatului, s'a pretat la ges-
tul cu desăvârșire insolit de a se duce la locuința particulară
din București a episcopului G. Majláth, pentru a asculta acolo
lămuririle acestuia în chestiuni cu privire la cari punctul
de vedere al conducătorilor de stat era de mult fixat¹⁾, — cer-
curile universitare din Cluj s'au gndit, dacă în fața penibi-
lei slăbiciuni a guvernului, nu este cazul ca ele să intervie
singure în chestiune, punând, printr'un act conștient, la lo-
cul lor pe cei ce sfidează în mod cinic interesele Universității.

Profesorii universitari, cari de ani de zile lucrează pentru
lămurirea problemei Statului catolic, simțind că printre stu-
dențimea română se agită ideea de a opri cu forța adunarea
ilegală a Statului catolic din 17 Noembrie și de a ocupa imobi-
lele pe cari Justiția le atribuie Universității — și fiind înfor-
mați că Ungurii, în nemărginitul lor dășpreț pentru România,
sunt pregătiți să dea în adunarea din chestiune, o serie de do-
vezi noi de îndrăzneală și de sfidare la adresa României, au
căutat să canalizeze deocamdată elanul tinerimii, lăsând curs
liber de desfășurare Adunării și sfătuind pe studenți să se mul-
țumească, pentru moment, nuumai cu un apel hotărât către toți
conducătorii țării. Astfel, Adunarea sa ținut în liniște și condu-
cătorii maghiarimei au putut să-și etaleze nejenafi de nămenii
ideale și proiectele lor cari au ajuns, apoi, la cunoștința celor
interesati.

Înainte de a ne opri asupra hotărârilor Adunării, lăsăm să
urmeze un articol tipărit în Nrul dela 20 Noembrie 1932 al ofi-
ciosului Erdélyi Lapok, despre atmosfera în care s'a ținut Adu-
narea.

Din acest articol se poate ghici starea de spirit din tabăra
ungurească și se poate înțelege că printre Ungurii cu simț de
răspundere se găsesc și mulți oameni cuminți, cari și-au dat

¹⁾ Drept recunoștință pentru acest gest, episcopul Majláth
i-a dat, după cum relatează *Keleti Újság* din 18. XI. 1932, urmă-
torul certificat: „Dl D. Gusti este un om cu orizonturi europene.
El a fost cel dintâi ministru activ al României, care în momen-
tul când episcopul i-a cerut să-l primească în audiență, a răs-
puns că el se va duce în audiență la episcop”.

seama că Acordul dela Roma este simplă „șarlatanie“, care va avea urmări fatale pentru Unguri, din moment ce factorii conducători ai României se vor desmeteci și vor proceda la măsurile cuvenite.

II.

Iată articolul:

„Situția tragică a Ungurilor ardeleni și în special a Ungurilor catolici, nimăc nu o caracterizează mai bine, ca acele voci contradictorii cari au răsunit în jurul Acordului referitor la chestiunea Statusului. Mulți dintre cei mai de seamă factori ai vieții publice catolice maghiare ardeleni au primit Acordul cu cea mai mare îngrijorare; ei vedeau în acesta nu numai încetarea autonomiei strămoșești, ci și izvorul unor viitoare primejdii, care, după părerea lor, între împrejurări defavorabile pot deveni fatale pentru instituțiile culturale maghiare catolice și pentru întreaga stare catolică din Transilvania.

De altă parte, tabăra adversară, tabăra dușmanilor cari ne urăsc de moarte și cari nu văd alta decât că averile, pe cari le jinduesc, ne-au fost asigurate și pe mai departe, — au început să califice Acordul ca șarlatanie și să dea cuvântul de ordine că el trebuie declarat imediat nul, ca ceva umilitor și păgubitor pentru punctul de vedere românesc, din care motiv urmează că trebuie împiedecată însăși Adunarea de constituire, dacă va fi nevoie, chiar cu forța. Se părea că începutul acestei mișcări este adunarea pe care Marți seara au ținut-o, întruna din salele Universității, profesorii *Ghibu*, *Călușeanu* și *Baroni*, cu tinerimea universitară. Din această adunare au trimis telegrame către șeful guvernului și către diferiți membri ai acesteia, cerând anularea Acordului și făcându-le cunoscut că pentru acest scop acordă Guvernului un răgaz de 48 ore¹⁾, rămânând ca în caz contrar să ia ei măsurile necesare.

În astfel de împrejurări, publicul care a participat la Adunare, dimpreună cu întreaga societatea maghiară a Clujului s'a așteptat, cu o enervare evidentă, la un atac în contra Adunării. Dar, se prevedeau atacuri chiar în sânul adunării însăși din partea unora, cari priveau cu îngrijorare Acordul, în care păreau a vedea înfrângerea punctului de vedere unguresc, și se prevedeau manifestațiuni zgomotoase în afară de adunare din partea acelor cari, la rândul lor, vedeau în același Acord nișarea și deplina biruință a punctului de vedere maghiar.

Din ambele părți însă, atacurile au rămas nedate. Temerile ungurești le-a liniștit acel expozeu profund și miezos pe care l-a făcut, în conferința preliminară ținută în prezința adunării,

¹⁾ Inexact! Nu i s'a pus guvernului nici un termen.

El. Gyárfas despre înțelesul și însemnătatea Acordului. Atacul extern, despre care veniau știri nouă din oră în oră, a rămas pur și simplu afară din program. Poate că prevederea și circumspecția guvernului au pus piedică unor astfel de acțiuni necugetate.

Consiliul diecezan s'a constituit, și încă în cadre atât de puternice și de importante din toate punctele de vedere, cum în istoria adunărilor Statusului de mult nu s'a mai întâmplat¹⁾

III.

Adunării i s'a prezentat, ca în toți anii, *Raportul general despre activitatea anului expirat, dimpreună cu propunerile în vederea activității anului următor. Raportul tipărit într-o broșură de 134 pagini este intitulat: Darea de seamă a Consiliului Dirigent al Statusului rom. cat. ardelean către Adunarea constituantă a Consiliului Diecezan reorganizat prin Acordul dela 30 Maiu 1932, convocată pe ziua de 17 Noembrie 1932 (în ungurește. Cluj, Tip. Minerva, 134 pagini).*

Această Dare de seamă cuprinde, în afară de alte părți, cari nu ne interesează aici:

1) *o expunere succintă a antecedentelor Acordului dela Roma, și*

2) *Regulamentul intern al Consiliului creat prin Acord, precum și o serie de Regulamente speciale pentru diferite organe ale noului Consiliu.*

Privitor la antecedentele Acordului și la împrejurările în cari el s'a încheiat, Darea de seamă ne spune următoarele:

„Vitregia timpurilor, neînțeleasa preocupare îndreptată în contra existenței Statului catolic, i-au hărăzit o lovitură mortală. Dar o energică mână purtătoare de grije a abătut lovitura. Sfântul Scaun a apărut instituția noastră strămoșească în mod efeciv și cu o grijă pentru care nu putem fi îndestud de mulțumitori. Și, cu toate că a trebuit să renunțăm la cadrele nobile și la zidurile din afară ale autonomiei strămoșești, grija și înțelepciunea Sfântului Scaun au găsit modalitatea de a salva și a trece din trecut, în seama viitorului, conținutul ei intern.

Prin transformarea Statului cat. în Consiliu al Diecezei, Acordul a făcut, pe de o parte, cu puțință păstrarea instituțiilor noastre de cultură, a mijloacelor de susținere a acestora și a organelor lor, pe de altă parte a încopciat în mod organic in-

¹⁾ Erdélyi Lapok. 21 Noembrie 1932.

instituția strămoșească, în formă nouă, în structura salvatoare a Codicelui dreptului canonic. Avem, prin urmare, toată speranța, că vechea instituție își va continua activitatea îniefăcătoare cu o putere nouă, proaspătă, aducând din trecut, vechiul suflet: credința față de Biserică, solidaritatea, prețuirea proprie, spiritul de sacrificiu și alipirea neclintită față de dulcea limbă maternă, față de școala confesională, ca față de casa părintească. Speranța o scoatem din puternica noastră credință pusă în ajutorul Providenței divine, care, cu toată slăbiciunea noastră, ni-a fost și până acuma tăria cea mai mare față cu violența venită din partea dușmanilor noștri" (pag. 6).

Așa dară: deoparte Statul român declarat dușman, — de alta Sf. Scaun înfățișat ca apărător al Ungurilor.

IV.

În continuare:

Raportul prezintă, la început, chestiunea tratativelor dela București, astfel că ele au avut loc între d. V. Pop, delegatul guvernului, și între Nunțiul apostolic și, că la ele au fost atrași și conducătorii Statului cat. — după ce Consiliul Dirigent căzuse, prealabil, cu Nunțiul, de acord asupra punctelor principale mai importante".

Totuși, imediat chestiunea este prezintă și în al doilea fel: „Așadară, tratativele cari s'au terminat la 7 Maiu în București, le-au dus reprezentanții Guvernului și ai Statusului nostru, în prezența (!) dlui mitropolit Cisar dela București, care a arătat față de cauza noastră, în cursul întregii durate a tratativelor, cel mai cald interes și cea mai caldă înțelegere".¹⁾

Acordul încheiat „a fost semnat într'un exemplar, și de ministrul Pop. La Acord și-a dat și Consiliul nostru dirigent, adeziunea în ședința dela 12 Maiu, intervenind în acelaș timp.

¹⁾ Va să zică: grație dlui V. Pop, mitropolitul Cisar, care în ziua de 19 Octombrie 1931 a declarat în mod oficial în fața ministrului de Externe, D. Ghica și a ministrului nostru de pe lângă Vatican, N. Petrescu-Comnen, că Statul catolic este anticanonice și antiromănesc — (declarația este consemnată într'un act oficial aflat în casa de fier a Ministerului de Externe) — și care, în ședința dela 12 Februarie 1932 a Senatului, a felicitat călduros pe senatorul Dr. L. Oanea pentru atacul puternic dat în contra Statului catolic —, acum a devenit apărătorul acestuia!

la Nunțiatura apostolică pentru ca, cu oarecare modificări, să binevoiască a exopera aprobarea lui de către Sf. Scaun, ca a unui Acord încheiat între Sf. Părinte și M. S. Regele României“.

Mai departe:

Pentru a se asigura față de activitatea „unor organe ale Ministerului de culte“, conducătorii St. cat. au ajuns la convingerea că „trebuie neapărat să obție adeziunea Sfântului Scaun în ce privește Acordul“. Astfel, conducătorii amintiți au plecat la Roma în scopul de a obține „aprobarea Acordului din partea Sf. Scaun“ (p. 9). La Roma, „a ieșit la iveală încă din prima zi a tratativelor, că reprezentanții guvernului, ca și când la București nu s'ar fi întâmplat nimic, cu abandonarea Acordului încheiat acolo, lucrează în vederea unui Acord aproape catastrofal pentru noi, Acord cu mult mai defavorabil și decât dela București... Reprezentanții Guvernului, — chiar și V. Pop, om, de altfel, cu simț de drept și cu *mentalitate catolică*. — erau conduși de tendința ca, prin desființarea Statusului, dreptul de proprietate asupra bunurilor să treacă trunchiat asupra noului organ și să fie supus controlului cât mai strict al Statului și, pe cât posibil, noua formațiune să fie condamnată la inanitate. Cu durere a trebuit să constatăm în cursul tratativelor cu inteligenții bărbați, efectul răufăcător pe care campania îndreptată în contra noastră de ani de zile și mai cu seamă, în timpul din urmă, cu o elementară putere, l-a avut asupra opiniei publice și de altfel aplicată spre un sovînimism extrem... Cu o astfel de atmosferă sufletească, din partea Guvernului nostru, a trebuit să stea față în față Statusul nostru, în cursul tratativelor dela Roma... Acordul l-a încheiat Sf. Scaun cu cea mai extremă bunăvoință față de noi, cu înțelegere și cu înțelepțească circumspecție“...

Făcând bilanțul general al isprăvii dela Roma, Raportul constată că „*dela punctul de plecare al Guvernului, până la Acord, e un drum lung*... Cu sentimentul intim al conștiințelor liniștite, putem spune acum numai atâta: *Roma locuta, causa finita*. Sf. Scaun ne-a apărut, — slavă Proniei cerești, Sfântului Scaun, Episcopului nostru și Președintelui nostru laic, *tuturor binevoitorilor noștri*,¹⁾ și poporului catolic al Armîniei, care a ieșit cu mîile pe arenă pentru dreptatea noastră“.

Așa dară: V. Pop a cedat pe toată linia, Ungurii ajutați

¹⁾ Sub cari se înțeleg dd. N. Iorga, C. Argetoianu, D. Ghica, V. Pop și Barbu Constantinescu (N. A.).

atât de Sf. Scaun cât și de V Pop, au învins.

Roma a avut cuvântul hotărîtor: România a fost la discreția ei.

V.

Să vedem: cum interpretează Consiliul Dirigent al Statului dispozițiile esențiale ale Acordului.

După cum am văzut la alt loc (pag. 433 ș. ur.) d. V. Pop consideră ca un mare succes al său că prin Acord a izbutit:

1) să asigure proprietatea bunurilor de până acum ale Statului catolic pe seama Fondurilor, administrate de aci înainte de Episcopul cu ajutorul Consiliului. — fonduri a căror natură de drept ar urma să fie stabilită de acum încolo, și

2) să facă din Consiliul diecezan un simplu organ consultativ al episcopului.

Ce răspunde la aceasta Statul catolic?

Bunurile sunt, ce e drept, ale Fondurilor, dar „fondurile înseși formează proprietatea neînstrăinabilă și indivizibilă a Eparhiei rom. cat. de Alba-Iulia“ (p. 10). Nici vorba ca cineva să se mai atîngă de ele, să le cerceteze originea și situația de drept și să le dea, eventual, Universității din Cluj, Românilor greco-catolici, sau chiar schismaticilor!

„Dreptul de a dispune asupra fondurilor, revine Consiliului diecezan, *dîmpreună cu Episcopul*“ (p. 11). Factorul hotărîtor este Consiliul, nu episcopul, cum prevede Acordul. „Pentru valabilitatea hotărîrilor și dispozițiilor Consiliului — zice Statul cat. la pag. 11 — e necesară adeziunea (!) episcopului. *In schimb episcopul este legat în ce privește administrarea acestor bunuri și întreaga sferă de activitate relativă la acestea, de Consiliul eparhial*“. — Nu consiliul este un organ consultativ pe lângă episcop, ci episcopul este un organ consultativ pe lângă Consiliu.

Prin această interpretare, întreagă ara Acordului V. Pop a fost deplasată: episcopul este o simplă jucărie a politicienilor laici din Consiliu.

Adecă, tocmai aceeași d. V. Pop mărturisește că i-a succedat să înfrângă, cu ajutorul Sf. Scaun.

VI.

Adunarea a aprobat o serie de Regulamente nouă, „stabilite în conformitate cu obiceiul strămoșesc și cu intențiile înaltelor părți contractante“ (p. 21). Ele au menirea să dea viață acestor probleme, cari prin Acord și Statute n'au putut fi salvate.

Să ne oprim asupra Regulamentului intern al Consiliului.

1. În contradicție cu canonul 1520, care prevede că Consiliul diecezan trebuie să funcționeze în orașul de reședință a episcopului, se fixează, prin art. 43 că sediul lui este în Cluj. *Politicianii maghiari au nevoie ca și de aici încolo Cartierul lor general să fie în capitala Ardealului.*

2. În contradicție cu asigurarea solemnă a dlui V. Pop, că noul Consiliu „nu se mai poate ocupa în viitor de politica școlară, nici de chestii disciplinare și mai puțin de chestii politice”, — prin art. 28 se înființează, printre altele, o *Comisiune școlară* și o *Comisiune disciplinară*. Art. 36 prevede că „Consiliul, prin organele sale supraveghează și controlează conducerea și direcționarea școlilor” susținute din Fondul de Studii.

3. Prin art. 89, Consiliul diecezan se declară pe față o simplă ficțiune, el având să fie înlocuit prin ceea ce Statutele aprobate la Roma și publicate în *Monitorul Oficial*, numesc Comitetul Consiliului, dar ceea ce conducătorii unguri numesc tot cu vechiul nume: *Consiliu Dirigent*. În adevăr, acest articol prevede că, din momentul intrării în vigoare a prezentului Regulament, nu adunarea Generală (adecă Consiliul propriu zis, ci acest Consiliu Dirigent își va da părerea „cu deplină putere de drept”, în toate chestiunile în care, conform canonului 1520, Consiliul este competent.

În ce privește Regulamentul, — acesta a și fost primit de Adunarea generală a Consiliului și intră în vigoare imediat după aprobarea lui de către Episcop, — fără nici un drept de a se mai amesteca nici Guvernul, nici Regele, nici Sf. Scaun. Art. 92 prevede în această ordine de idei că „acest Regulament, respectiv singuraticile dispoziții ale lui, le poate modifica sau schimba exclusiv Consiliul Decezan și numai cu aprobarea ulterioară explicită a Episcopului”.

4. În contradicție cu art. IV din Statute, care prevede că Președintele Adunării generale a Consiliului diecezan este episcopul, iar în absența lui, *un eclesiastic*, care îl reprezintă, — § 41 din Regulament prevede că în absența episcopului, Consiliul dirigent e condus de președintele laic, iar în absența acestuia de vicepreședintele laic. Articolul are următorul text:

§ 41. „Președintele Consiliului Dirigent este Episcopul, în a cărui absență este înlocuit în conducerea debaterilor de președintele laic, în calitate de *reprezentant ordinar al Episcopului*. În caz de împiedecare a președintelui laic va fi suplini-

de către vicepreședintele ales dintre consilierii direcționali laici, și dacă și acesta va fi împiedecat, va fi suplinît de către consilierul mai vechiu în activitate“.

Ceeace însemnează, că Consiliul Dirigent, — care nu este, conform canoanelor, la Alba-Iulia, ci la Cluj, — este pe mâna laicilor. Și încă a ce fel de laici! Atât președintele cât și vicepreședintele laic sunt în acelaș timp *vicepreședinții Partidului maghiar*, a cărui ideologie și directivă sunt destul de binecunoscute.

5. În conformitate cu art. IV al Acordului, Episcopul este obligat a prezenta anual Ministerului Cultelor raportul de gestiune, bilanțul și procesele verbale ale Adunării generale a Consiliului diecezan. Acelaș articol stabilește dreptul de control al mitropolitului dela București cu privire la întrebuințarea veniturilor bunurilor administrate de Consiliu.

Regulamentul trece pur și simplu peste aceste drepturi ale Statului român și ale mitropolitului, supunând Consiliul direct și exclusiv Sfântului Scaun, — lucru pe care Acordul nu-l prevede cătuș de puțin, nici în litera lui și nici în spiritul lui. Astfel, § 79 și 83 prevăd că contractele relative la vânzarea sau grevarea unor imobile cu o valoare de peste 500.000 lei, trebuiesc aprobate de Sf. Scaun. Deasemenea „pentru înființarea vreunei întreprinderi industriale mai mari, precum și participarea la vreo astfel de întreprindere“ se cere aprobarea Sfântului Scaun.

Pentru înțelegerea enormității acestei situații trebuie să însemnăm că ceeace prin paragraful amintit¹⁾ se prevede să fie supus aprobării Sfântului Scaun, prin Regulamentul dela 1915 al Statului catolic se cerea să fie aprobat de Regele Ungariei.²⁾

Ministerul de Culte al României, prin ordinul Nr. 18680 din 1924 a trecut, cum era și firesc, acest drept asupra Regelui României. Acum, grație dlui V. Pop, ca reprezentant al acestui Rege, se trece pur și simplu dreptul din chestiune, asupra Papei dela Roma.

6. Dar, ceeace este și mai de necrezut: prin art. 90 al Regulamentului se prevede pur și simplu continuarea ființării Statului catolic în vechea lui formațiune. În adevăr, iată ce zice acest articol:

„În toate acele chestiuni și agende și în toate acele cazuri concrete cari se pot ivi, cu privire la cari Statul

¹⁾ Vezi pag. 76 a cărții prezente.

organic aprobat și Regulamentul prezent sau nu cuprind peste tot dispozițiuni sau, cel puțin nu conțin dispozițiuni contrare, sunt datătoare de directivă cutumele juridice exercitate în baza drepturilor strămoșești multiseculare de către organele corespunzătoare ale vechiului Stat rom. cat. ardelean”.

7. Consiliul diecezan a stabilit în adunarea din 17 Noiembrie 1932 și un „Regulament pentru disciplina profesorilor școalelor secundare susținute de Consiliul diecezan (Statut)” (pag. 73 și u.) § 40 al acestui Regulament prevede: „Acest Regulament intră în vigoare după aprobarea lui de către Adunarea generală a Consiliului diecezan din 1932, respectiv după aprobarea lui de către Episcop, în urma căreia Regulamentul dat de Adunarea generală a Statusului din 1897 își pierde valoarea”.

S-ar părea că acest Regulament din 1897 este un Regulament particular, pe care și l-a dat, la timpul său, Statul catolic cum a voit. Nici de cum. Acest Regulament intern a fost făcut în temeiul § 9 al Regulamentului aprobat de Regele Ungariei la 4 Noiembrie 1893; el a fost aprobat în mod special de Ministerul de Instrucție ungar¹⁾ și menținut sau anulat, după 1 Dec. 1918, de Ministerul de Instrucție al României. Înlocuirea lui (samovolnică printr-un nou Regulament, aprobat exclusiv de Consiliul eparhial, face parte din concepția de *stat in stat* a actualilor conducători ai maghiarimei ardelen, — concepție inaugurată dela 1924 încoace.

VII.

In concluzie:

Acordul de la Roma și Statutul organic aprobat de dd. V. Pop și Card. Pacelli sunt simple ficțiuni: Statul catolic rămâne în ființă, doar cu nume schimbat și cu o sferă de activitate dublă

El continuă să fie mai departe ce-a fost dela 1919 încoace: STAT ÎN STAT, cu deosebire că de acum înainte această situație privilegiată, unică în lume, are aprobarea Regelui României, indus în eroare de V. Pop, și scutul Sfântului Scaun.

¹⁾ Vezi Pirchala Imre: A magyarországi középiskolák rendjei. v. I, pag. 111. și v. II, pag. 20.

CLIX.

În sfârșit, — Statul român declară că nu recunoaște valabilitatea Acordului dela Roma.

CONTENCIOSUL REGIONAL AL STATULUI DIN CLUJ.

Nr. 322—1933.

DOMNULE PREȘEDINTE,

Asupra „Memoriului II” înaintat de către „Fundațiunea de studii romano-catolică ardeleană repr. prin Gustav Carol Majlath, Ordinariu (Episcop) catolic de rit latin de Alba-Iulia” în procesul cu Nr. Ca. 51—1932 intentat de „Fundațiunea de studii a Statusului rom. cat. din Transilvania” avem onoare a înainta următoarele

OBSERVAȚIUNI:

I.

Constatăm înainte de toate că „Memoriul II” este semnat de o altă fundațiune, decât aceea care a intentat acțiunea și că în nici un chip nu se arată și dovedește în el că cele două „fundațiuni” ar fi identice. În consecință *contestăm că ar exista „Fundațiunea de studii romano-catolică ardeleană”, iar dacă s’ar face totuși dovada că ea există, contestăm că este identică cu fundațiunea reclamantă, că ar avea personalitate juriică și că ar fi legal reprezentată prin Ordinariatul catolic de Alba-Iulia. În astfel de împrejurări, cerem înlăturarea Memoriului II, fără nici o discuțiune, ca fiind făcut de un terțiu fără calitate.*

Dar chiar în puterea Acordului cu Sf. Scaun din 30 Mai 1932 — *a cărui valabilitate de altfel nu o recunoaștem* — Ordinariul de Alba-Iulia reprezintă de drept numai cele opt *fonduri* enumerate la art. V., între cari însă nu figurează nici *fundațiunea* în numele căreia s’a înaintat Memoriul II, nici *fundațiunea* în numele căreia s’a intentat acțiunea

În tot cazul vrem să știm, cine este adversarul, căci numai astfel judecata va putea hotări, dacă el poate avea calitatea de reclamant și dacă da, cine trebuie să-i fie reprezentantul legal în proces.

Spre a ilustra jocul de-a fundațiunile în această pricină, precizăm aici că:

1. Contractul de arendă din 1899, a cărui reziliere se cere, a fost încheiat de Statul Ungar cu „*Fondul de studii rom. cat. ardelean*“.

2. Acțiunea e intentată de „*Fundațiunea de studii a Statului rom. cat. din Transilvania*“.

3. La data încheierii contractului de arendă și la data intentării acțiunei figura în cartea funduară ca proprietar „*Domeniul din Cluj-Mănăstur al fondului de studii al Statusului rom. cat. ardelean*“.

4. După rectificarea din 1932, proprietarul imobilelor arendate este „*Domeniul Fondului de studii catolic*“, așa cum a fost înscrisiunea inițială în momentul întocmirii cărților funduare.

5. În acordul cu Sf. Scaun se pomeneste la art. V „*Fondul de studii*“ fără alte atribute, adică nici ardelean, nici rom. catolic, nici al Statusului rom. cat. ardelean, nici al Domeniului catolic, nici al Domeniului din Cluj-Mănăstur al Statusului rom. cat. ardelean.

Astfel stând lucrurile, noi contestăm că toate aceste fonduri și fundațiuni ar fi identice și pretindem ca reclamantul să prezinte actele de fundație în original sau în formă autentică, pentru a se vedea, care fond sau fundațiune este proprietarul imobilelor în proces și spre a se constata dacă fundațiunea proprietară are sau nu are capacitate, care de altfel trebuie cercetată și stabilită din oficiu în oricare stadiu al procesului.

II.

Semnatarii Memoriului II invocă „Acordul privitor la interpretarea art. IX din Concordat“ apărut în Monitorul Oficial No. 180—1932 și cer ca instanța să ia act de succesiunea de drept ce ar fi intervenit în urma Acordului în reprezentarea reclamantei. În această privință noi invocăm Avizul No. 491—1932 al Consiliului de Advocați din Ministerul Instrucțiunii și Avizul No. 1644—1932 al Consiliului de Advocați din Ministerul Agriculturii, alăturate în copie, cari ambele conchid că Acordul constituie în realitate o convențiune nouă ce nu poate produce nici un efect mai înainte de a fi căpătat forma legală, prin ratificarea lui de Corpurile legiuitoare, potrivit art. 88 din Constituție și că deci simpla lui publicare în Monitorul Oficial nu poate avea decât o valoare informativă.

Chiar admitând însă că Acordul este o simplă interpretare

a art. IX din Concordat și că astfel n'ar fi necesară încuviințarea Puterii Legislative, și în această ipoteză *forma în care Acordul s'a inserat în Monitorul Oficial nu-i conferă nici o putere obligatorie.*

Intr'adevăr inserțiunea nu are decât această comitivă: „La 30 Mai 1932 au fost semnate în Vatican un Acord privitor la interpretarea art. IX din Concordatul dela 10 Mai 1927 între Sf. Scaun și Guvernul român, precum și Statutele Consiliului Diecezei catolice de rit latin de Alba-Iulia”, și, apoi, urmează textul Acordului și al Statutelor. Comitiva poartă anteta Ministerului Regal de Externe, — nu poartă însă nici un număr, nici o semnătură. Or, potrivit art. 3, alin. 2 din legea de organizare a Ministerului de Externe, toate piesele, scrisorile și documentele emanând dela Minister trebuie semnate de către Ministru, sau, în virtutea unei delegațiuni, de către secretarul general. Nu vedem niciăiri o astfel de semnătură și contestăm că ar fi existat. *Contestăm peste tot că înscrierea s'ar fi ordonat de către demnitarii competenți.*

De altă parte, legea de organizare a Ministerului de Externe prevede că acest Minister are în atribuțiunile sale *exclusive* negocierea și interpretarea tratatelor și convențiunilor internaționale de orice natură, iar legea pentru organizarea Ministerelor din 1929 însiră între atribuțiunile Ministerului de Externe: încheierea, interpretarea și executarea tratatelor și convențiunilor internaționale. Ar putea, așa dară, să intre în vigoare și să fie executată o Convențiune sau un Acord care tranșează importante litigii de natură bisericească, națională, patrimonială și juridică, ce Statul ungar le-a ținut nelichidate veacuri întregi, fără ca cel puțin Ministrul de Externe să legalizeze aranjamentul și să-și asume răspunderea ministerială? Și pot fi obligate autoritățile și cetățenii acestui Stat, să țină seamă de un aranjament pe care puterea executivă nu l-l impune și nu-l consfințește? Un act important de guvernământ, ca să fie obligatoriu, poate fi el inserat în Monitor, ca statutele unei întreprinderi comerciale?

Mai mult, art. XXII din Concordat prevede că interpretarea lui se va face de comun acord între Sf. Scaun și Guvernul român. Prin urmare Acordul — dacă e o simplă interpretare — ar trebui să fie un act al Guvernului. Un atare act ar deveni însă Acordul numai dacă ar fi ratificat de Guvern și s'ar publica în Monitor, însoțit de jurnalul respectiv al Consiliului de Miniștri, potrivit normelor constituționale și de responsabilitate ministerială.

Dar, că nu e vorba de o simplă interpretare a unei Convențiuni, rezultă din însaș redactarea ce s'a dat Acordului care se încheie între Sanctitatea Sa Papa și M. S. Regele României, redactare uzitată numai la tratatele și convențiunile internaționale valabile numai după aprobarea dată de legiuitor.

Susținem deci că, până în prezent, Acordul nu a intrat în vigoare, că el nu poate produce nici un efect juridic și că intervenția Ordinariului de Alba-Iulia în acest proces este inadmisibilă.

III.

Cu toată lipsa de valabilitate actuală, Acordul constituie totuș, pentru situația juridică a Statusului rom. cat. ard. și a fundațiilor ce administrea, un important mijloc de probațiune. El verifică pe deplin susținerile noastre, că acest Status nu a avut nici când personalitate juridică și deci nu poate acționa în nume propriu, nici reprezenta pe nimeni în fața instanțelor judecătorești, iar de altă parte că fundațiunile pe cari vremelnic le-a administrat nu formau proprietatea Status-ului, cum în mod abuziv încercase să le acapareze. Astfel:

1. Nici Acordul nu cunoaște ce situație juridică are Statusul; odată îi zice „organul denumit Satus...” („în Introducere), altă dată „instituțiunea cunoscută sub numele de Status...” (art. I), fără a preciza, când îl desființează, că ce dispozițiuni legale se scot din vigoare. Evident, nici una, fiindcă Statusul niciodată nu a avut o situație legală recunoscută.

2. Din nici un text al Acordului nu rezultă că desființarea și transformarea în Consiliu Diecezan s'ar fi făcut cu știrea și învoirea Statusului. Ori, dacă el ar fi fost organizație independentă, personalitate juridică cu situație legală, nu putea fi desființat decât în urma unei deciziuni a Adunării generale și respectându-se formalitățile legale de disolvare.

Iar ce privește bunurile administrate de Status, nicăiri nu se spune că erau proprietatea lui, ci dimpotrivă că erau numai administrate de el (art. II și V) și prin Acord nici Episcopatul de Alba-Iulia nu dobândește mai multe drepturi. Astfel se statuiază că:

1. Toate drepturile patrimoniale vor fi pe viitor administrate de Ordinariul catolic (art. II).

2. Toate drepturile patrimoniale vor fi administrate și veniturile lor vor fi întrebuințate numai în scopurile indicate și prevăzute de actele, decretele și literele de fundațiune (art. III).

3. Dreptul de proprietate este și rămâne garantat, în conformitate cu literele de fundațiune etc., în favoarea fondurilor respective (art. V).

4. Inscripția proprietății se va rectifica în cartea funduară, restabilindu-se inscripția inițială.

IV.

Din toate acestea rezultă că nu este exact în fapt, cum stabilește senința Judecătoreiei, că Statul român ar sta în raport contractual cu Fundațiunea de studii a Satusului rom. cat. ard., căci, precum am arătat, Contractul din 1899 s'a încheiat cu „Fondul de studii rom. cat. ardelean”. O acțiune s'ar fi putut intenta cel mul de către acest fond. Nu este exactă în fapt nici stabilirea că Ministerul Cultelor ar fi recunoscut Statusului dreptul de a sta în instanță. Avizul Consiliului de avocați al acelui Minister, invocat mai sus, arată care este atitudinea Ministerului față de Status, iar adresa cu No. 28038—1924, eliberată prin surprindere într'un caz special, a fost revocată și anulată prin decizia cu No. 168134—1931 a aceluiași Minister. Alăturăm în copie această decizie.

Având în vedere că capacitatea juridică de a sta în instanță nu poate fi ulterior complinită și fiind evident că fundațiunea reclamantă nu are această capacitate, acțiunea intentată în numele ei urmează a fi respinsă.

Menționăm, în sfârșit, că fondul proprietar al imobilelor în litigiu nu poate fi reprezentat în justiție decât de Ministerul Instrucțiunii și al Cultelor, așa cum prevede Ord. No. 10165—1867 a Min. Instr. Ung. și art. 84 al legii LIV din 1864.

Cluj, 14 Februarie 1933.

Cu stimă:

STATUL ROMÂN, MINISTERUL AGRICULTURII ȘI DOMENIILOR repr. prin
SERVICIUL CONTENCIOSUL REGIO-
REGIONAL DIN CLUJ,

Advocat șef:
DR. MOISIL.

D SALE DOMNULUI

PREȘEDINTE AL TRIBUNALULUI

CLUJ.

CLXI

Contenciosul Ministerului Cultelor se identifică cu Universitatea din Cluj în ce privește nevalabilitatea Acordului dela Roma ¹⁾.

CONSILIUL DE ADVOCAȚI AL MINISTERULUI
INSTRUCȚIUNII.

Ad. Nr. 71535 din 15. XI. 1932.

AVIZ.

Prin avizul Nr. 491--1932, Contenciosul a arătat că Acordul dela Roma din 31 Mai 1932 nu este un act interpretativ al Concordatului, ci o convenție nouă referitoare la chestiuni complet străine de Concordat și care ca atare nu poate fi aplicat înainte de ratificarea Parlamentului.

Mai arătam, că această Convenție este complet desavantajoasă Statului.

Se pare că Guvernul a apreciat avizul nostru, întrucât până în prezent n'a luat nici o hotărâre și nici o măsură cu privire la aplicarea Acordului.

Statul rom. cat. însă, care are tot interesul ca Acordul dela Roma să fie aplicat, caută să forțeze evenimentul oferindu-se să ne predea imobilele prevăzute în Acord și invitându-ne să trimitem delegat spre a le lua în primire, pentru ca în modul acesta să pună guvernul în fața unui fapt împlinit prin executarea parțială în fapt a Acordului.

Suntem de părerea să se comunice Universității să nu iea nici o măsură de preluare a imobilului și să nu răspundă invitației Statusului înainte ca Guvernul să ia o hotărâre.

(ss) IOAN I. DUMITRESCU, OCT. DEMETRESCU.
N. C. DAVIDESCU, STEL. VOINESCU.

CLXII

Punctul de vedere al directorului general al cultelor relativ la propunerile profesorului O. Ghibu de sub Nrii CLI și CLII (pag. 487 și u.)²⁾.

Referat prezentat dlui ministru al Cultelor D. Gusti.

„Chestiunea care se pune astăzi, este, de sigur, aceea, dacă Acordul încheiat la Roma de către d. Valer Pop trebuie să fie aplicat sau anulat.

¹⁾ Vezi Doc. Nr. CLIV, dela pag. 505.

²⁾ Ad. Nrii 163,906 și 163,974. Ministerul Instrucțiunii.

În tot cazul, pentru a ne putea pronunța în mod competent, în privința propunerii d-lui prof. O. Ghibu, ar trebui să cunoaștem documentele pe care D-sa nu le-a putut publica, din cauza lipsei de fonduri“.

ST. BRĂDIȘTEANU,
directorul general al cultelor.

CLXIII

Ministerul de Externe inventează o formulă favorabilă Ungurilor iredentiști, în scopul de a deruta Justiția, Legislația, Ministerele de Culte, Agricultură și Ocrotiri sociale și Universitatea din Cluj.

În loc să dea urmare avizului Consiliului Legislativ relativ la modificarea Concordatului din 1927 (v. Doc. CXII, pag. 387) și să răspundă la întrebarea deputatului I. Valjean făcută în ședința dela 19 August 1932 a Camerei (v. Doc. CXII, pag. 470) și la rapoartele delegatului special al Guvernului (v. Doc. CLIV și CLVII, pag. 490 și 510) — Ministerul de Externe se grăbește să răspundă președintelui Consiliului eparhial legal al Ungurilor iredentiști, pe cari îi ia sub ocrotirea sa.

BCU Cluj / Central University Library Cluj
MINISTERUL AFACERILOR STRAINE.

Nr. 12.052.

București, 31 Martie 1933.

Domnule Președinte,

Drept răspuns la cererea Dys. primită și înregistrată la acest Departament sub Nr. 12052 din 6 Martie crt., am onoare a Vă informa că am înaintat-o la timp, spre examinare, Consiliului Juridic al Departamentului meu.

În consecință, Consiliul Juridic a dat un aviz, confirmând părerea că, întrucât părțile contractante au considerat Acordul semnat la Roma în 30 Mai 1932 ca interpretativ, nu era locul ca el să fie ratificat de către Parlament.

Cu această ocaziune, Consiliul Juridic atrage atențiunea asupra Jurnalului Consiliului de Miniștri Nr. 1479—1928, conform căruia „nici un Departament Ministerial nu poate lua vre-o deciziune sau vre-o soluțiune asupra unei chestiuni privitoare la interpretarea sau aplicarea tratatelor sau a convențiunilor de orice natură încheiate cu un Stat străin, fără avizul prealabil, conform și în scris al Ministerului Afacerilor străine“.

Adaug totodată, că avizul Consiliului Juridic în aceasta chestiune a fost deja comunicat Departamentelor Justiției, Cultelor și Agriculturii, cari au fost invitate a se conforma Jurnalului Consiliului de Miniștri amintit mai sus.

Binevoiiți a primi, Vă rog, Domnule Președinte, asigurarea
prea distinsei mele considerațiuni.

P. Ministru: *FILALITY m. p.*

Director, Ministru Plenipotențiar:

BARBU CONSTANTINESCU, m. p.

D-sale Domnului

*Senator E. Gyárfás, Președinte laic al Consiliului Diecezan
Romano Catolic de Alba-Iulia*

CLXIV

Episcopul Majlath induce în eroare Sftul Scaun, prin scrisori mincinoase.

*Neputând înfrânge nici un argument din cele întrebuin-
tate de profesorii Universității din Cluj în lupta lor pentru
lichidarea Statului catolic, conducători acestuia își iau refu-
giul la manopere ca cele ce rezultă din următoarele trei scrisori:*

I.

Scrisoarea dlui Dr. Victor Vancea către prof. O. Ghibu.

D-SALE DOMNULUI

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dr. ONISIFOR GHIBU

prof. univ.

CLUJ.

Stimate Domnule Profesor,

Reintorcându-mă zilele trecute dela Roma, țin a vă comu-
nica unele informații autentice ce le dețin din enturajul Vatica-
nului în legătură cu chestiunea fostului Status rom. cat. din
Ardeal. P. S. S. Episcopul Majlath din Alba-Iulia a prezentat
Vaticanului unele epistole, ce afirmativ le-ar fi primit din par-
tea dlor Profesori univ. Cătuneanu și Baroni, în cari susnumiții
domni ar detesta și desaproba concluziile și activitatea depusă
de Comisia juridică-istorică instituită de Guvern pentru aduna-
rea documentelor istorice cu privire la dreptul de existență și
funcționare a Statusului rom. cat. și ar fi declarat mai departe
susnumiții domni, că în necunoștință de cauză și induși fiind
în eroare au semnat acel Memoriu, regretă actul, cerându-și
scuze etc., etc....

Totodată, folosindu-mă de această ocaziune. Vă mai comu-
nic, tot după informații autentice ce le am, cumcă, Vaticanul
nu a privit nici când cu ochi buni acest Status, care îl consi-
dera ab ovo anticanonic, unic în felul său pe lume.

Cu ocaziunea desbaterilor ce au decurs între Guvernul Român și Vatican, la insistența reprezentantului Guvernului Român, dl Valer Pop, fost ministru de Justiție, azi avocat în Cluj, în tot decursul întrevederilor avute cu Vaticanul a stat sub influința nefastă a reprezentanților Statusului cat., a dlor Gyárfás și can. Balázs, cedând tuturor dorințelor exprimate de susnumiții și cerând Vaticanului ca să binevoiască și să sancționeze acest monstru anticanonic unic în felul său în lume, și să-l mențină și pe mai departe sub altă denumire, sub altă mască, pentru că așa cer interesele naționale ale Ungurilor din România.

În fine, vă mai comunic că Vaticanul, în cursul celor 14 ani de după război, a ajuns la convingerea cumcă „catolicismul maghiar din România este dușmanul catolicismului universal“, — formulă care a devenit o adevărată lozincă în cercurile înalte ale Vaticanului.

Cluj, la 10 Martie 1933.

Semnez cu toată stîmă ce vă păstrez.
Dr. VICTOR VANCEA DE BUTEASA
advocat.¹⁾

BCU Cluj / Central University Library Cluj
II.

Scrisoarea profesorului I. C. Cătuneanu către Legația română de pe lângă Vatican.

Cluj, 16 Martie 1933.

EXCELENȚEI SALE

DOMNULUI MINISTRU VASILIU,
Legațiunea română pe lângă Sf. Scaun

ROMA.

Domnule Ministru,

Fiind informat că, în chestiunea Statului catolic din România, episcopul rom. cat. din Ardeal, Mgr. Majláth ar fi invocat la Sf. Scaun în favoarea tezei sale o scrisoare ce subsemnatul i-ar fi adresat, mă simt dator să fac Excelenței Voastre următoarea declarație, pe care vă rog să binevoiți a o aduce la cunoștința celor în drept, pentru clarificarea adevărului:

¹⁾ Dl Dr. Victor Vancea este nepotul fostului mitropolit gr.-cat. dela Blaj, Dr. Ioan Vancea. Dsa obișnuiește a face în fiecare an câte un pelerinaj la Roma, unde numără mulți cunoscuți și prieteni în cercurile Vaticanului. (N. A.)

Nu mi-am schimbat o clipă în această chestiune punctul meu de vedere, așa cum l-am exprimat prin două comunicări făcute în Camera deputaților, în ședințele dela 25 Martie și 15 Aprilie 1932 și cum l-am expus la Cluj și într-o adunare publică ținută la 15 Noembrie 1932.

Este o pură invenție că aș fi adresat Mgr. Majláth vre-o scrisoare de orice fel de conținut.

Mă surprinde faptul că în cercuri eclesiastice înalte, unde trebuie să domnească o perfectă loialitate, prin tradiția și rolul educativ al bisericii, a putut să se strecoare un mijloc de luptă atât de reprobabil.

Vă rog, agreeați, Domnule Ministru, expresiunea distinsei mele stime,

(ss.) I. C. CATUNEANU,
profesor la Universitatea din Cluj.

III.

Scrisoarea profesorului Vitold Baroni către Secretarul de Stat al Vaticanului *).

Eminenței Sale

B. CARDINALUL E. PACELLI
Secretar de stat al Sfântului Scaun

ROMA.

Eminență,

Fiind informat că ar exista la Secretariatul Sfântului Scaun o scrisoare care privește atitudinea mea față de situația Statusului catolic ardelean și care ar fi fost adresată Monseigneurului Majláth în scopul de a retracta anumite afirmațiuni făcute de mine în public, îmi iau libertatea de a informa pe Eminența Voastră, că o asemenea scrisoare nu poate fi decât apocrifă, de-oarece eu nu am făcut niciodată nici un fel de demers pe lângă Monseigneurul Majláth.

Acest fel de a se comporta al adversurilor pe cari, ce e drept, i-am combătut, însă cu arme perfect loiale, m'a întristat profund și aș fi nespus de recunoscător dacă Eminența Voastră ar binevoi să parcurgă scrisorile anexate aci, adresate, una Sanctității Sale (Papei¹⁾), alta Ministerului de Culte al României²⁾), în traducere conformă, — și să binevoiască a crede, că eu nu mi-am schimbat nicicând părerea cu pri-

*) Traducere din limba franceză.

¹⁾ Vezi scrisoarea în volumul prezent, sub Nr. LXX. p 234.

²⁾ Vezi scrisoarea în volumul prezent, pag. 508 ș u.

vire la Statusul catolic din Cluj, a cărei organizație, chiar și în forma de acum o socotesc dăunătoare atât intereselor sfintei noastre Biserici catolice, cât și intereselor Statului român.

Rog pe Eminența Voastră să binevoiască a primi expresiunea omagiilor mele celor mai respectuoase,

Cluj, 23 Martie 1933.

(ss) Dr. VITOLD BARONI,
profesor la Universitatea din Cluj.

CLXV

Adversarii profesorului O. Ghibu îl acuză de falsificare de acte. — Dați în judecată, ei fug de răspundere.

Oficiosul Partidului Maghiar din Cluj, „Keleti Újság”, a publicat în Nrul 47 al său, din 25 Februarie 1932, un articol care cuprinde următoarele:

BCU Cluj / Central University Library Cluj

„Ancheta ziarului *Keleti Újság* cu privire la Statul catolic a trezit o senzație deosebită... Cel din urmă pe care l-am intervievat a fost Dr. D. Manu, binecunoscutul popa Man, profesor gr. cat. de teologie și fost vicepreședinte al Camerei deputaților sub național-tărăniști...

Profesorul Ghibu a tradus în limba latină memorabilul interviu (cu Popa Man), din *Keleti Újság*. A făcut un lucru foarte serios și precis. Numai esența unei singure propozițiuni a tradus-o în mod eronat, și că aceasta n'a făcut-o în mod întâmplător, o dovedește următorul amănunt. În introducerea articolului obvine următoarea propozițiune: „După amiază, la ora 5 apare în ușe popa Man. Barba lui neagră și ochii scânteietori ne aduc aminte de Rasputin”.

Ultimul pasaj l-a redat astfel: „Preotul greco-catolic cu barba neagră duce o viață a la Rasputin”.

Va să zică, profesorul Ghibu compromite Biserica (catolică) cu modul de viață stricată a profesorului de teologie puritan, model de soliditate sufletească.

Acest articol al nostru, — transpus într-o astfel de execuție artistică, l-a făcut apoi să ajungă, pe diferite căi, la: Sf. Scaun.

Cu puțină vreme în urmă, l-au citat pe popa Man la Nun-
țatura din București, care avertizându-l i-a zis: „Faptul că
Dta duci o viață a la Rasputin, reduce foarte mult valoarea
declarației Dtale făcută în favorul Statului catolic și aruncă
și asupra Dtale o umbră întunecată....

Iată, a căzut perdeaua de după culisele manoperei în con-
tra Statului catolic. După acestea, oare cu ce titlu de drept
și cu ce bază morală acuză profesorul Ghibu cu falsificare de
acte pe conducătorii Statului rom. cat. ardelen, când el în-
suși operează astfel în contra indivizilor și a instituțiilor, prin
prezentarea falsă și tendențioasă a faptelor?

*Cum fapta care i se atribuie profesorului O. Ghibu este ab-
solut din domeniul fanteziei, întrucât Dsa n'a tradus în lati-
nește sau în vre-o altă limbă nici un articol din Keleti Ujság,
n'a trimis nici un fel de informații sau articole la Sf. Scaun
și n'a avut nici un fel de legături cu oameni cari ar fi făcut
astfel de lucruri, — Dsa a dat în judecată ziarul, pentru ca-
lomnie.¹⁾*

Redactorul ziarului a declarat în fața Tribunalului Cluj,
că își menține întru totul acuzațiile și a cerut ascultarea ca
martori, a cardinalului E. Pacelli, secretarul de Stat al Sfân-
tului Scaun dela Roma, a mitropolitului rom. cat. Dr. Alexan-
dru Cisar din București și a profesorului Dr. D. Man.

Tribunalul a respins cererea de a fi citat cardinalul Pa-
celli, încuviințând numai citarea celorlalți doi martori.

De două ori martorii au fost citați de Tribunal la dez-
bateri, dar nu s'au prezentat. La ultima dezbatere, nu s'a prezentat
nici acuzatul, a cărui domiciliu nu s'a putut afla!... Tactica
adversarilor e de a calomnia și de a face totul pentru amâna-
rea procesului până ce va interveni vre-o amnestie, care să l
stingă.

Tribunalul a hotărît să dea mandat de aducere a marto-
rilor pentru desbaterea dela 23 Septembrie 1933.

¹⁾ Dosarul sub Nr. 759/1932, Tribunalul Cluj, s. IV

CLXVI

Regele Carol II a trecut la romano-catolici ? ¹⁾.

— O insinuaare ne mai pomenit de îndrăzneală —

În lupta lor pentru a-și menține situația și pentru a slăbi autoritatea Statului român și a factorilor săi susținători, conducătorii Ungurilor din Transilvania nu se dau îndărăt dela nici un fel de mijloc.

Astfel, în numărul dela 26 Febr. 1932, ziarul „Erdélyi Lapok“, care are ca director politic pe domnul E. Gyárfás, într'un prim-articol intitulat: „*Cine știe n'o spune — cine-o spune n'o știe*“, luându-se după ziarul „Friss Hírek“, care-și scoate informațiile sale din izvoare „foarte serioase“, afirmă, nici mai mult, nici mai puțin, decât că Regele Carol II a trecut la romano-catolici.

„*În timpul cât a fost moștenitor de tron, M. S. Regele Carol, a fost ce e drept, ortodox, dar în timpul renunțării la tron s'a făcut romano-catolic și ca aparținător la această confesiune a pășit pe tronul României*“.

Seriozitatea acestei informațiuni o dovedesc indirect și împrejurări externe și anume: Poliția n'a oprit răspândirea ei și, pe altă parte, Consulatul englez a luat act de ea, trimițând-o Ministerului de Externe din Londra.

Din parte-i, *Erdélyi Lapok* declară că „nici ea nu trage la îndoială buna credință a informației acesteia“.

*

Cum se explică îndrăzneala aceasta a conducătorilor maghiari ardeleni, prin care caută să compromită pe Capul Statului, prezentându-L ca necredincios religiei dominante a țării și trecut în tabăra lor?

Credem că factorii răspunzători au datoria să facă lumină, acolo unde forțele oculte vor să producă haos și anarhie.

ONISIFOR GHIBU.

profesor la Universitatea din Cluj.

¹⁾ Articol publicat în ziarul *Frontul* din Cluj, 15 Dec. 1932.

CLXVII

Parchetul Tribunalului Cluj dispune judecătorului de Instrucție să facă noi cercetări în legătură cu Statul Catolic.

Sub Nr. 19093—1931. Parchetul Tribunalului Cluj a cerut Cabinetului III. de Instrucție aplicarea sechestrului penal asupra întregii gestiuni a Statului Catolice (v. Doc. XXXVII, pag. 173 și Doc. XXVIII XXXVI pag. 123—173). Intervenind conducătorii Statusului catolic la d. Dr. Valer Pop, pe atunci ministru de Justiție, acesta a chemat la sine pe primul procuror Richard Filipescu și pe judecătorul de Instrucție G. Vioreanu, cărora le-a dat ordin să nu ia măsurile ce fuseseră preconizate. Drept precauțiune, ministrul de Justiție a retras delegația de judecător de instrucție dlui Vioreanu și a transferat pe primul procuror la Timișoara, unde acesta s'a și mutat. Intre timp, căzând dela putere d. V. Pop, d. R. Filipescu l-a dat în judecată pentru abuz de putere, obținând dela Justiție realitizarea sa și transferarea dela Timișoara la Cluj, unde se află și stăzi.

Noul judecător de instrucție, după ce a făcut unele cercetări ordonate de Parchet a înapoiat acestuia dosarul în vederea punerii concluziilor. Parchetul a găsit instrucția insuficientă și a ordonat noi cercetări minuțioase, precum se vede din următoarea adresă ce a trimis Judecătorului de Instrucție.

PARCHETUL TRIBUNALULUI CLUJ

către

CABINETUL III. DE INSTRUCȚIE

Nr. 3005/1932.

In cauza dosarului Nr. 4126—127—1932, avem onoare a Vă ruga să binevoiți a completa instrucția cu următoarele dovezi:

I. Cu audiarea martorilor ascultați de noi asupra întrebărilor la cari au răspuns înaintea Parchetului, precum și cu privire la comunicările pe cari le-au făcut înaintea Dvs, și anume:

1. Onisifor Ghibu, Profesor la Universitatea din Cluj.
2. Alexandru Borza, Profesor la Universitatea din Cluj.
3. Vitold Baroni, Profesor la Universitatea din Cluj.

4. Dr. Tudor Moisil, Șeful Contenciosului Regional Local al Ministerului de Agricultură.

*

II. Se vor asculta, mai departe, martorii: *Adrian Ostro-govich* și *Geandomenico Serra*, profesori la Universitatea di Cluj, asupra scrisorii adresate de ei, în tovărășie cu V. Baroni, Sanctității Sale Papei dela Roma, cu privire la atitudinea antiromânească a Statusului Romano Catolic, precum și cu privire la motivele cari l-au determinat să facă această scrisoare

*

III. Se vor asculta următorii martori, punându-li-se întrebările indicate la fiecare în parte, și anume:

1. *Contele Gustav Carol Majláth*, Episcop Romano Catolic al Diecezei de Alba-Iulia și Președinte de drept al Statusului Catolic, va fi chestionat asupra următoarelor:

a) Aveți cunoștință de intervenția făcută, în anul 1898, la cărțile funduare ale orașului Cluj, în sensul ca o întreagă serie de imobile ale Fondului de Studii și ale Fondului de Stipendii regnicolar, respectiv ardelean, cari erau creațiuni cezaro-regesti, făcute în interesul întregii Transilvanii — să fie trecute pe numele Statusului Romano Catolic, fără ca despre aceasta să fie avizat Ministerul Cultelor, respectiv Direcțiunea fundațiilor Publice din Budapesta, cari erau interesate în cauză;

b) Aveți cunoștință de un demers analog, făcut la 1912 din partea Statusului Catolic, în sensul ca să fie transcris pe numele acestuia, Orfelinatul Regesc Therezian din Sibiu? Pe ce documente V-ați întemeiat în amândouă aceste intervenții;

c) Pe ce V-ați întemeiat, la 1919 când ați scos Statusul Catolic cu desăvârșire de sub controlul și autoritatea Statului Român, care era succesorul de drept al Statului Maghiar și cum ați procedat la înlocuirea Serviciului de Conturi, prin Serviciul de Conturi al Statului Catolic;

d) Până când ați continuat să mențineți legături oficiale cu Ministerul de Culte din Budapesta în ce privește Statusul, și până când ați primit dela acela instrucțiuni și, eventual, bani?

e) Ce v-a determinat să dați, în Noemvrie 1919, dimpreună cu Episcopul reformat și cu cel unitarian din Cluj, circulara prin care ați comunicat ordinul de chemare sub arme al Ministerului de Războiu Ungar, credincioșilor bisericii Dvs., îndemnându-i să intre în armata maghiară;

f) Când ați depus jurământul de credință față de Regele și față de Constituția și legile României;

g) Pe ce bază ați afirmat, cu prilejul jurământului de fidelitate că Statusul „a fost întărit de vechile diete ardelen- și de Parlamentul Ungar“?

h) Ce V'a făcut să înlocuiți, la 1922 Regulamentul de administrare a bunurilor Statusului, aprobat de Ministerul Cultelor și de Regele ungar la 1915, cu un nou regulament, din care ați șters, pur și simplu, drepturile Guvernului Român și în special dreptul de patron suprem al Regelui României?

i) Cu ce drept ați admis vânzarea unor imobile ale Statu- sului Catolic, fără a fi avut aprobarea Regelui, așa cum pre- tinde în mod expres, Regulamentul dela 1915?

j) Ce V'a făcut să publicați și să prevedeți cu clauza de autenticitate o serie de acte neaprobrate de Guvernul Moghlar, ca documente propriuzise, și să le prezentați autorităților romă- nești și Sfântului Scaun ca acte aprobate, prin care ați indus ani de-a rândul, în eroare factorii competenți oficiali cu privire la situația de drept a Statusului Catolic?

k) Ce lămuriri aveți de dat în legătură cu falsificarea a- dresei Nr. 28038—1924 a Ministerului Cultelor, în care, în tra- ducerea maghiară autentificată de P. S. Voastră, s'au adăugat la cuvintele: „poate sta în instanță în orice chestiuni judecă- toarești“ — cuvintele: „mint jogi személy“ (ca persoană juri- dică), — cuvinte prin cari au fost induse în eroare și opinia pu- blică maghiară și autoritățile românești cu privire la situația de drept a Statusului?

l) Pe ce bază ați afirmat în adresă înregistrată la Ministe- rul Cultelor sub Nr. 18690—1924, că ați depus în fața Regelui României jurământul de fidelitate „în calitate de Președinte al Statusului Romano-Catolic“?

m) Ce ați urmărit prin aceea că ați prezentat Ministerului Cultelor, anumite proiecte făcute de Status și cari nici odată nu obținuseră aprobarea reglementară a Ministerului Cultelor Un- gar, ca acte aprobate în regulă?

n) Pe ce bază ați afirmat, în ședința dela 11 Martie 1924 a Senatului, că Liceul din Cluj a avut totdeauna „caracter epis- copesc“, câtă vreme acest liceu a fost totdeauna „regesc“?

o) Cine a dispus să se șteargă de pe frontispiciul bisericii de lângă Orfelinatul Therezian din Sibiu inscripția latinească dela 1771, prin care se arată caracterul general cetățenesc al Orfelinatului?

p) Cari sunt tinerii pe cari i-ați trimis, dela 1919 încôace, la studii în Ungaria? — De unde ați luat pentru aceasta banii

trebuitori și ce activitate politică au dezvoltat aceștia în Ungaria, în legătură cu tendințele iredentiste și revizioniste ale Lordului Rothermere și ale altor campioni ai acestei idei?;

r) Ce sume ați adus, an de an, începând cu 1919, dela Roma și dela Budapesta, în vederea susținerii diferitelor instituții ale Statusului Catolic, și cum justificați această procedură, care este contrară art. 9 din legea Cultelor?;

s) Cum justificați faptul ținerii Adunării generale a Statusului Catolic, la 19 Noemvrie 1931, câtă vreme Ministerul Cultelor, prin însăși iscălitura Primului Ministru, a oprit sub Nr. 137664—1931, ținerea acestei adunări și a declarat nule și neavenite toate hotărârile pe care o astfel de adunare le-ar aduce?

t) Pe ce V-ați întemeiat când ați afirmat, în broșura oficială tipărită de Statusul Catolic pentru informarea cercurilor oficiale române, că Sfântul Scaun a aprobat la 1904 Statusul Catolic, — câtă vreme acela, prin adresa Nr. 516 dela 25 Februarie 1932, a Secretariei de Stat a Vaticanului către Legația României de pe lângă Sfântul Scaun, a declarat că în adresa la care Vă referiți nu se face nici o amintire despre Status?;

u) Ce V'a îndreptățit să instituiți Consiliul Diecezan de Alba-Iulia, preconizat de așa zisul Acord dela Roma, câtă vreme acesta n'a fost ratificat până în ziua de astăzi, nici de Guvern, nici de Parlament?;

v) Pe ce V-ați întemeiat când, în adunarea de constituire a acestui Consiliu, ați admis să se voteze anumite Regulamente, prin cari se anulează însuși Acordul și se escamotează atât drepturile Guvernului Român, cât și ale Metropolitului Romano Catolic din București, punându-se Consiliul direct sub autoritatea și conducerea Papei, cu disprețul absolut al tuturor le-gilor României?;

*

2. *Dr. Elemér Gyárfás*, Senator, ales Președintele laic al Statusului Catolic în adunarea ilegală dela 19 Noemvrie 1931, va fi invitat să răspundă la următoarele întrebări:

a) Pe ce V-ați întemeiat, când ați afirmat în broșura Dvs. „L'Eglise Catholique en Transilvanie“ (pagina 11), că „organizația actuală a Statusului Catolic a fost sancționată de Francisc Iosif, după lungi negociațiuni cu Sfântul Scaun și cu aprobarea acestuia“. Produceți documentul respectiv, întrucât după cum dovedesc specialiștii, cari s'au ocupat de această problemă, n'au avut loc nici un fel de negociațiuni între Regele Ungar și Sfântul Scaun, și acesta n'a aprobat nici odată organizația din chestiune;

b) Pe ce bază ați afirmat, în broșura „Statusul Romano Catholic Ardelean” dela 1932, pagina 21, că Sfântul Scaun a recunoscut, la 1904 Statusul, prin adresa din 1 Iunie a Congregației Conciliului? Secretaria de Stat a Vaticanului, prin nota sa Nr. 513 din 25 Februarie 1932 adresată Legațiunii Române de pe lângă Vatican, a declarat că în adresa amintită de Dvs. nici măcar nu se face pomenire despre Status.

c) Cum se explică împrejurarea că, de câte ori se întâmplă ca în Parlament să se discute chestiunea caracterului catolicismului, Dvs. accentuați totdeauna că acesta este internațional, dar de câte ori vorbiți sau scrieți acest lucru în Transilvania, accentuați totdeauna că catolicismul ardelean este unguresc? — Este știut doar că în Transilvania există și romano-catolici români, printre cari chiar și câțiva profesori dela Universitatea din Cluj, cari refuză de a face parte din Statusul catolic tocmai pentru motivul, că conducătorii acestuia vor să-l transforme întrun instrument al politicii maghiare:

d) De ce prezentați neconținut Sfântul Scaun ca pe un apărător al maghiarismului ardelean, iar pe conducătorii României ca pe dușmanii catolicismului?

e) Cum justificați atitudinea Dvs. nu numai ofensivă, ci direct disprețuitoare și sfidătoare față de biserica dominantă a României, pe care o porecliți, atât în țară, cât și în străinătate, „schismă”? — În însăși cartea publicată sub îngrijirea Dvs.: „Trecutul și Prezentul Catolicismului Ardelean”, la pagina 556, biserica ortodoxă este numită „schismă”;

f) Cum justificați înființarea „Asociației Maghiarilor din România pentru Liga Națiunilor”, a cărei constituire poliția din Cluj a interzis-o și pe care Dvs. în mod clandestin, ați înființat-o la Odorheiu, punându-vă în fruntea ei ca președinte? — Are această Asociația statute aprobate, și care este activitatea ei?

g) Pe ce cale ați ajuns Dvs. să tratați, la București cu fostul Ministru de Justiție Dr. Valer Pop, chestiunea Statusului Catholic, și să încheiați cu el un Acord?

h) Cine a lucrat ca Ministerul de Externe să comunice Nunțiatunii Apostolice că Acordul dela București este definitiv, înainte de ce Guvernul sau Parlamentul și-ar fi spus cuvântul asupra lui?

i) Când ați luat cunoștință de adresa Nr. 66024 din 14 Mai 1932 a Ministerului de Culte și de avizul Contenciosului acestuia, aprobat de Primul Ministru, prin care se spunea că intervenția Dvs., în calitate de Președinte al Statusului Catholic nu

trebuie ținută în seamă, din cauză că ați fost ales în acea demnitate de către o Adunare interzisă de Guvern și că, în consecință, Dvs. nu aveți căderea de a vorbi în numele Statusului?

Ați protestat la locurile în drept în contra acestui punct de vedere al Ministerului, comunicat oficial Diecezei de Alba-Iulia?

Dacă nu, cu ce drept ați continuat să funcționați ca Președinte al Statusului Catolic și să mergeți chiar la Roma, în numele acestuia?

j) Vă mențineți toate afirmațiunile pe cari le-ați făcut în raportul Dvs. despre tratativele dela Roma, înaintat conducerii Statutului? și publicat în Nr. 9—1932 al revistei „Erdélyi Tudósító”?

k) Ce V-a făcut să scoateți în relief, în raportul amintit, în special afirmațiunea că fostul Ministru de Justiție, D.r. Valer Pop, în cursul convorbirilor cu Secretarul de Stat al Vaticanului, Cardinalul Pacelli „s-a provocat în repețite rânduri” la faptul că asupra anumitor imobile deținute de Statutul Catolic s-a și introdus în cărțile funduare din Cluj dreptul Statului Român de administrare și că „decizia forului prim, cu aprobarea forului al doilea, în cel mai scurt timp ar putea fi executată”?

l) Pe ce Vă întemeiați când afirmați că prin așa zisul Acord dela Roma, sfera de activitate a Statusului transformat în Consiliu Diecezan, nu numai că nu a suferit nici o știrbire, „dar încă s'a lărgit”, — că Acordul „a întărit drepturile autonome ale catolicilor *maghiari* din Ardeal”, — că „cei mai înalți demnitari ai Sfântului Scaun au aflat necesar să accentueze că Acordul însemnează recunoașterea formală a meritelor câștigate în trecut de catolicii *maghiari* din Ardeal”?

m) Pe ce Vă întemeiați, când afirmați că Consiliul Diecezan, care atât conform §. 3. al Canonului 1520, cât și art. XX. al Statutelor, urmează să fie un simplu organ consultativ al episcopului, — nu este un simplu organ de acest fel, ci el are competență dispunătoare mai presus de episcop? — Nu credeți că printr-o astfel de interpretare răsturnați nu numai Acordul, ci însăși canoanele bisericii catolice, cari nu admit suveranitatea laicilor, peste episcop?

n) Pe ce V-ați întemeiat când ați convocat Adunarea generală de constituire a Consiliului Diecezan, când știți foarte bine că așa zisul Acord dela Roma nu a obținut ratificarea Parlamentului și că publicarea lui în Monitorul Oficial, fără număr și fără semnătura Regelui, a Ministrului de Externe și a celui de Culte, nu are valoare legală, ci e de un caracter

pur informativ? În privința aceasta nu numai întreaga opinie publică românească, dar și întreaga opinie publică ungurească era unanimă. Insuși oficiosul catolic „*Erdélyi Lapok*“, care poartă pe frontispiciul lui numele Dvs., o recunoaște aceasta în mod deschis, în numărul dela 13.Iulie, precum o declară și oficiosul Partidului maghiar: „*Keleti Ujság* și *Ellenzék*“ din 2 Iunie 1932. — Nu credeți că procedura Dvs. constituie o nouă sfidare și o nouă provocare la adresa suveranității Statului Român?

o) Cum justificați faptul că Regulamentul Consiliului, votat în adunarea ilegală dela 17 Noembrie 1932, trece pur și simplu la ordinea zilei peste obligațiunea acelui Consiliu, prevăzută în art. IV. al Acordului, de a trimite darea de seamă anuală și procesele verbale Ministerului Cultelor și de a sta sub controlul Mitropolitului Romano-Catolic de București, — și prin §-ii 79 și 83, pune Consiliul sub directă și unica autoritate administrativă a Sfântului Scaun, contrar Acordului?

p) Ce V'a îndreptățit să desemnați ca sediu al Consiliului Diecezan, orașul Cluj, când §. 1. al Canonului 1520, pe care se întemeiază, afirmativ, Acordul, prescrie în mod categoric ca sediul să fie în orașul de reședință al Episcopului, — deci în Alba-Iulia?

r) Ce V'a îndreptățit să transformați *Comitetul* Consiliului, prevăzut la art. XV. al Statutelor, în *Consiliul Dirigent al Consiliului*, prevăzut în §. 41. și urm. al Regulamentului?

s) Ce V'a îndreptățit să prevedeați prin §. 41. al Regulamentului că, în lipsa Episcopului, acest Consiliu Dirigent are să fie condus de Președintele laic, în lipsa acestuia de Vice-Președintele, tot laic, și în lipsa acestuia de un membru al Consiliului Dirigent; care poate fi tot laic? Nu credeți că acest aranjament este în contradicție absolută cu Canoanele și cu însăși dispozițiile din art. IV. al Statutului, care prevede că Adunarea generală a Consiliului va fi prezidată de Episcop, iar în absența lui, de un ecleciastic, care îl reprezintă? — Se pot aplica Consiliului alte criterii canonice și legale, decât Adunării generale?

t) Ce V'a îndreptățit să prevedeați în §. 90., că toate cazurile concrete, cari se pot ivi, cu privire la cari Statutul și Regulamentul sau nu cuprind dispozițiuni sau cel puțin nu conțin dispoziții contrare, sunt dătătoare de directivă cutumele juridice exercitate în baza drepturilor strămoșesti mulți-seculare de către organele corespunzătoare ale vechiului Stat Catolic, — prin ce se anihilează întreaga economie a așa zisului Acord și se restabilește vechiul Stat Catolic?

u) De unde V-ați luat Dvs. dreptul de a Vă da singuri regulamente, pe cari le declarați intrate în vigoare din momentul în care le-ați votat și prin cari anulați atât legea Cultelor, cât și Concordatul și Acordul?

v) Aveți cunoștință despre propaganda iredentistă maghiară, pe care o face în mod deschis ziarul Erdélyi Lapok, în fruntea căruia figurează numele Dvs. și care a publicat în numărul 205—1932 un interview cu Președintele Congresului Național din India, la sfârșitul căruia se întâlnesc următoarele rânduri: „Aveți cunoștință despre situația tristă a Ungariei pe urma Tratatului dela Trianon? — Știu foarte bine, cât de nedrept s-au purtat față de această țară, care veacuri de-a rândul a apărut cultura și averea acelor țări, cari i-au dictat sentința de moarte. — Scrie, te rog, că *salut cu simpatie Ungaria*, pe care a batjocorit-o Trianonul și vestesc cu încredere, că în curând va veni vremea, când Imperialismul va peri și popoarele apărate vor ajunge libere“.

Ce atitudine ați înțeles să luați față de gazeta care servește în acest chip interesele unei țări străine, care socotește că mai are de aranjat cu România socoteli, pe cari Tratatetele de Pace le-au încheiat definitiv?

*

38 Dr. Arpad (Bitay) Profesor de Teologie la Alba-Iulia, fost Consilier al Preșidenției Consiliului de Miniștri sub Guvernul Iorga—Argetoianu, va fi întrebat asupra următoarelor chestiuni:

a) Cine a îngrijit traducerea românească a broșurei: „Documentele de seamă ale Statusului Catolic Ardelean“, apărută la 1924, din încredințarea Consiliului Dirigent al acestuia?

b) De ce nu a desmințit afirmațiunea categorică făcută în revista „Erdélyi Irodalmi Szemle“ din 1926 (pag. 338), de însuși Secretarul General al Statusului Catolic, Dr. Jánossy Béla, prin care este indicat D-~~sa~~, Dl Bitay, ca cel care a îngrijit ediția românească a broșurei?

c) Când ați intrat în serviciul Consiliului Preșidenției de Miniștri, ca Consilier, ați depus jurământul de funcționar?

d) Ce v-a făcut să participați, totuși, la Adunarea Generală a Statusului Catolic din 19 Noemvrie 1931, pe care Guvernul, în serviciul căruia erați, a decretat-o ilegală și ale cărei hotărâri le-a stigmatizat ca nule și neavenite?

e) Mai mult chiar, ce V-a determinat să acceptați alegerea de către acea Adunare, ca Consilier al Statusului Catolic, a cărui însăși existență era pusă în discuție prin adresa Nr. 187664 din 20 Octomvrie 1931, iscălită de însuși Șeful Guvernului? Credeți că era compatibilă demnitatea de Consilier al Statusului

Catolic ilegal, cu aceea de Consilier al Prezidenției Consiliului de Miniștri?

f) Dvs. sunteți unul dintre autorii broșurei: „Statusul Rom. Cat. din Transilvania” apărută la Cluj, în anul 1932, în ediții: românească, latinească și ungurească? — Cari sunt ceilalți autori ai broșurei?

g) De ce nu V'ați pus numele pe broșură și de ce lipsește și numele Statusului Catholic de pe ea?

h) Ca coautor al broșurei, Vă luați răspundere pentru cuprinsul ei?

i) Cu ce dovedeți afirmațiunea, făcută solidar la pagina 21 a ediției românești, că Sfântul Scaun prin Sacra Congregație Concilii a aprobat la 1 Iunie 1904 organizația Statusului? Nu ați crezut că o astfel de afirmațiune, de o importanță decisivă, trebuie imediat dovedită prin publicarea hotărârei Congregației respective, printre anexele lucrării? Aveți cunoștință că Sfântul Scaun, la întrebarea Guvernului nostru, a răspuns că în hârtia amintită a Congregației nici măcar nu se face amintire de Statusul Catholic, necum ca el să fi fost aprobat?

j) Cu ce scop ați publicat la pagina 28, ca document valabil adresa Nr. 28038 din 1924 a Ministerului de Culte, după ce bine știți că acea adresă, obținută de Episcopul Majláth prin surprindere, a fost anulată de către însuși șeful Dvs. Primul Ministru N. Iorga, prin adresa Nr. 168134—1931 a Ministerului de Instrucție?

*

4. Dr. Gherasim Fejér (Gerő), Canonic la Alba-Iulia, fost referent al Statusului Catholic, va fi întrebat asupra următoarelor chestiuni:

a) În ce condițiuni și la al cui ordin s'a înălțurat, la anul 1919, controlul Ministerului de Culte Român asupra gestiunii și activității Statusului Catholic? — Ce parte personală ați avut Dvs. în acest punct?

b) Cum s'a procedat la instituirea Serviciului de Conturi al Statusului Catholic în locul Serviciului de Conturi al Statului Maghiar?

c) Aveți cunoștință că în anii 1915—1918, Statusul Catholic a fost înglobat efectiv în cadrul Ministerului de Culte Ungar, după cum se vede aceasta din Anuarele oficiale ale Statului Ungar pe acei ani? — Cum ați crezut că este posibil, ca în această situație Statusul să poată fi scos din angrenajul oficial al Statului și declarat pur și simplu Stat în Stat?

d) Care a fost adevăratul motiv al îndepărtării Dvs. din funcțiunea de referent al Statusului Catolic?

*

5. *Dr. Acașiu Vári*, Substituit al Notarului Public Dr. Alexandru Pop din Cluj, va fi întrebat asupra următoarelor chestiuni:

Sub Nr. 1110—1928 ați legalizat traducerea românească a procurei ungurești prin care Consiliul Dirigent al Statusului Catolic era autorizat să trateze cu reprezentantul Academiei de Agricultură din Cluj „a tulajdonos Erdélyi Katholikus Tanulmányi alap nevén”, adică „în numele Fondului de Studii Catolic, ca proprietar”. — În traducerea legalizată și semnată de Dvs., în locul acestei formule ați spus: „În numele Fondului de Studii al Statusului Catolic Ardelean, ca proprietar”, — ceea ce are un înțeles cu totul deosebit de cel original și ceea ce a creat în fața Justiției românești, care n'a observat decât foarte târziu schimbarea operată în traducerea românească, — o situație de drept cu totul prejudicioasă pentru Statul Român. (Vezi anexele 6 și 7 dela dosar).

Cum s'a ajuns la falsificarea textului original al procurei?

*

6. *Dr. Liviu Rebreanu și Dr. L. Nagy*, avocații Statusului Catolic domiciliați în Cluj, vor fi întrebați cu privire la următoarele chestiuni:

a) Cum au ajuns să înainteze justiției, în procesul amintit la pct. precedent, procura falsificată de care se vorbește acolo?

b) Pe ce se întemeiază când intervin și astăzi la justiție în numele Consiliului Diezei de Alba-Iulia, a cărui organizație nu este ratificată nici de Guvern, nici de Parlament?

*

7. *Preotul Ioan Badila*, Directorul Orfelinatului Maghiar Therezian din Sibiu, va fi întrebat cu privire la următoarele chestiuni:

a) Cine V'a autorizat să Vă adresați justiției ca reprezentant al „Orfelinatului *Regesc Maghiar* Catolic Therezian”? Nu aveți cunoștință, că, prin Tratatul de pace toate drepturile fostului Rege Ungar în chestiunile din teritoriului unit cu România, au trecut asupra Regelui acesteia, respectiv asupra Statului Român?

b) Cu ce drept ați încasat Dvs., dela 1925 încoace, chiriiile dela locatarii imobilului Orfelinatului Therezian, câtă vreme știți că acel imobil este al Statului Român și că Ministerul Sănătății Publice a dat ordin ca chiriiile să fie plătite organelor

ade Stat? — Vă dați seama, că prin măsura aceasta a Dvs. ați frustrat Statul Român cu o sumă de peste patru milioane Lei?

c) De ce nu ați evacuat la sfârșitul anului 1929 localul Orfelinatului, care Vi se pusese la dispoziție de către Ministerul Sănătății Publice numai până la acea dată?

*

8. *Dr. Alexandru Pteancu*, Inspector General al Invățământului, Cluj, Str. Caragiale 1, va fi întrebat asupra următoarelor chestiuni :

a) Ce amestec ați avut în chestiunea Statusului Catolic, în anii 1923—1925, în calitate de Inspector General al Invățământului Secundar?

b) Ce propuneri ați făcut Ministerului Instrucțiunii cu privire la școlile secundare zise al Statusului Catolic?

c) Ce soluție ați indicat Guvernului cu privire la chestiunea Patronatului Suprem al Regelui României?

d) Ce constatări ați făcut la Geneva, în calitate de Consilier tehnic al Guvernului, cu privire la acuzațiile pe cari le-a ridicat Statusul Catolic în fața Ligii Națiunilor în contra Statului Român?

e) Ce ați raportat răposatului Rege Ferdinand în chestiunea politicei Statului Român față de școlile minoritare din Ardeal și care a fost răspunsul ce Vi s'a dat?

f) Este adevărat că Ministerul de Instrucție, în baza cerțelor făcute, era pe punctul de a readuce sub autoritatea și conducerea Statului Român, școlile zise ale Statusului Catolic, — așa cum era în epoca ungurească, dar că Dvs., fiind indus în eroare de o adresă a Ministerului Cultelor, publicată în mod falsificat în Anuarul Statusului Catolic, ați raportat Ministerului Instrucției că măsura preconizată nu se mai poate lua, din cauza că Ministerul Cultelor ar fi recunoscut personalitatea juridică a Statusului Catolic, lucru care n'a avut loc, dar pe care conducătorii acestuia, prin documentul falsificat, îl susțineau?

g) Care a fost cauza adevărată pentru care Ministerul Instrucțiunii n'a preluat școlile Statului Catolic, cu toate insistențele Dvs.?

*

9. *Bl. Alexandru Lapedatu*, Profesor la Universitatea din Cluj, fost Ministru al Cultelor, va fi întrebat asupra următoarelor chestiuni :

a) Ce ați constatat, pe când erați Ministru al Cultelor, cu privire la situația de drept și la activitatea Statusului Catolic, în raport cu Statul Român? — Era situația de drept a acestuia legală, și era activitatea lui în conformitate cu legile Statului Român și în folosul acestuia?

b) Ce ați înțeles prin comunicatul oficial al Ministerului, publicat în ziarul „Universul” din 9 Mai 1924, în care se spunea că, față cu modificarea ilegală a Regulamentului Statusului Catolic, în scopul sustragerii dela controlul Guvernului în ce privește administrarea fondurilor, „autoritatea în drept” se va pronunța?

c) În ce mod s'a pronunțat autoritatea în drept?

d) Ați supravegheat executarea măsurilor luate față de Statusul Catolic în ce privește repunerea în vigoare a Regulamentului dela 1915, prin respectarea drepturilor de suprem patronale Regelui Românie?

e) Ați trimis spre aprobare Regelui toate chestiunile Statusului Catolic dela 1 Decembrie 1918 încoace, cari reclamau aprobarea Lui, — așa cum îi pusesetți în vedere Statusului Catolic prin adresele Nr. 28040 din 13 Iunie și 49444 din 10 Octombrie 1924 ale Ministerului Cultelor?

f) De ce nu ați procedat la „restitutio in integrum” față de Statusul Catolic, așa cum ați promis în ședința dela 7 Februarie 1924 a Senatului, restituind vechea Comisie ecleziastică din Ministerul de Culte, — după cum ați și pus în vedere acest lucru prin actul Nr. 18680 din 17 Mai 1924?

g) De ce n'ați soluționat chestiunea regulamentului modificat la 1922, așa cum ați stabilit Dvs. înșivă prin rescriptul Nr. 28040 din 13 Iunie 1924, în care declarați că veți face acel lucru „în cel mai scurt timp posibil”?

h) Cum explicați actul Nr. 28038 din 1924, semnat de Dvs., prin care autorizați pe Episcopul de Alba-Iulia să poartă sta în instanță în orice chestiuni judecătorești în numele Statusului Catolic? — Ce V'a determinat să dați acea adresă, înainte de ce s'ar fi lămurit chestiunea situației de drept a Statusului Catolic, chestiunea Regulamentului dela 1915 modificat în mod ilegal la 1922 și, în special, chestiunea patronatului suprem al Majestății Sale Regelui?

i) Ați avut cunoștință că adresa aceasta a fost falsificată, în traducerea ungurească a ei, de către conducătorii Statusului Catolic și publicată în Anuarul Oficial al acestuia și în broșura

oficială: „Documente de seamă ale Statusului Catolic” (Cluj, 1924), adăugându-se la textul din adresa Dvs., trei cuvinte nouă, prin cari se susține că Statusul Catolic are „personalitate juridică”? Vi s’a trimis la Minister Anuarul și colecția de Documente amintită? — Cine avea însărcinarea, în Minister, să urmărească cu atențiune, probleme de acest fel și să avizeze la măsurile cuvenite în astfel de cazuri?

j) De ce n’ați rezolvit chestiunea Statusului Catolic, nici prin măsurile administrative puse în vedere în mod categoric, nici în cadrul legii Cultelor și nici în cadrul Concordatului cu Sfântul Scaun?

k) Pe ce bază ați aprobat vânzarea anumitor imobile ale Statusului Catolic, sub Nr. 51443—1927, când Regulamentul prevedea expres, că astfel de acte trebuie să aibă aprobarea Adunării generale a Statusului, să fie făcute prin licitație publică și, în special, să aibă aprobarea prea înaltă a Majestății Sale Regelui?

l) Este adevărat că Sfântul Scaun a declarat, în cursul tratativelor în vederea încheierii Concordatului cu Sfântul Scaun, că este aplicat să recunoască răposatului Rege Ferdinand I. dreptul de patron suprem asupra bisericii catolice din Transilvania, și că numai lipsei de solitudine a factorilor conducători de Stat se poate atribui faptul că acel drept până’n ziua de astăzi a rămas în suspens?

m) Cum explicați faptul că o serie de acte relative la chestiunile Statusului Catolic rezolvite pe timpul Ministerului Dvs., lipsesc din arhiva Ministerului de Culte?

n) De cânti faceți parte din Consiliul de administrație al Băncii Maghiare de Agricultură și Casa de Economii S. A. din Cluj, condusă de membrii marcanți ai Statusului Catolic?

*

10. Dl. Dr. Valer Pop, avocat, fost Ministru al Justiției, va fi întrebat asupra următoarelor chestiuni:

a) Este adevărat că Dvs. ați fost, împreună cu Dl. Profesor Universitar Onisifor Ghibu, cu Secretarii Generali ai Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Dr. Aurel Crăciunescu și Dr. Nicolae Popescu, și cu Directorii Contenciosului aceluși Minister, Ioan Dumitrescu, în ziua de 15 Noembrie 1931, la Dl. N. Iorga, pe atunci Președinte al Consiliului de Miniștri, cerând cu insistență ca Guvernul să ia măsuri pentru readucerea Statusului Catolic în cadrele Ministerului de Culte, așa cum era situația sub guvernarea maghiară?

b) Este adevărat că ați declarat D-lui Profesor O. Ghibu, înainte de plecarea acestuia la Roma, că nu Vă îndoiți că Sfântul Scaun va aproba desființarea Statusului Catolic, ca a unei organizații anticanonice?

c) Este adevărat că ați intervenit la fostul Prim-Ministru N. Iorga ca să primească, de urgență, în audiență pe Mitropolitul Dr. Alexandru Cisar în chestia Statusului Catolic și să instituie pe Profesorul Universitar Dr. Alexandru Borza din Cluj, ca administrator delegat al Guvernului la Statusul Catolic, conform însăși propunerii Mitropolitului amintit?

d) Ați avut cunoștință despre demersurile profesorilor universitari Dr. Vitold Baroni, Adrian Ostrogovich și Ceandomenico Serra la Sfântul Scaun și despre demersurile oficiale ale Universității din Cluj în chestiunea bunurilor aparținătoare „Fondului academic regesc de studii”, deținute prin fraudă de Statusul Catolic și reclamat de acea Universitate?

e) Ați avut cunoștință exactă despre situația de drept a bunurilor fostului Ordin al Iezuiților? — Știați că în toate țările europene, inclusiv Ungaria de ieri și de azi, ele au fost considerate ca bunuri publice și administrate de Stat, pentru scopuri fixate de acesta?

f) Vă mențineți afirmațiunea făcută în numărul dela 6 Septembrie 1932 al ziarului „Patria” din Cluj că, Statusul Catolic „a fost tolerat de guvernele ungurești din cauza serviciilor aduse cauzei maghiare din Ardeal”, și că, sub guvernarea românească el a știut „să înlăture în fapt controlul Statului Român”?

g) Vă mențineți afirmațiunea făcută în ziarul „Neamul Românesc” din 15 Iunie 1932, că proprietatea Statusului Catolic cu privire la bunurile deținute de el, a fost o simplă „pretenție” și că acele bunuri au fost „câștigate de Statusul Catolic prin uzurpațiune și prescripțiune”?

h) Aveți cunoștință despre faptul, că Ministerul de Justiție cu două săptămâni înainte de a fi ajuns Dvs. în fruntea lui, a stabilit, prin adresa Nr. 112617 din 28 Decembrie 1931, trimisă Ministerului de Instrucție, că: 1. se impune restituirea Statusului Catolic în situația dela 1873, când agendele lui erau conduse de o comisiune provizorie instituită de Stat, că 2. instituirea acestei comisiuni trebuie să se facă prin Decret Regal, în baza dreptului de patron suprem al Majestății Sale Regelui și, că 3) în vederea lichidării Statusului Catolic nu numai că nu sunt necesare tratative cu Sfântul Scaun, dar nu este necesar nici măcar să-l încunoștiințeze pe acesta despre măsurile luate, acestea fiind de domeniul administrației interne a Ministerului de Culte?

f) Aveați cunoștință de faptul că justiția română, al cărei șef suprem erați, intabulase în favorul Statului Român, o mare parte a bunurilor „uzurpate“ de Statusul Catolic, — după însăși expresiunea Dvs., — și că chestiunea aceasta se găsea în apel la Tribunalul Cluj, care, cu puțin în urmă a și confirmat încheierile judecătoriei de ocol Cluj, secția cărților fundare, prin sentințele Nr. 931 și 1124—1932 s. II.?

g) Este adevărat că Serviciul de Siguranță din Cluj v-a remis, la 11 Martie 1932, sub Nr. 379, un memoriu foarte amănunțit, însoțit de documente senzaționale, cu privire la activitatea antiromânească a conducătorilor Statusului Catolic? — Ce curs ați dat acelui memoriu și întrucât ați ținut cont de el, când V-ați hotărât să stați de vorbă în mod oficial cu acei conducători?

k) Aveați cunoștință despre proiectul de lege înaintat Camerii Deputaților, la 16 Aprilie 1932, din inițiativă parlamentară, în vederea denunțării Concordatului cu Sfântul Scaun, dovedit a fi un simplu instrument în serviciul tendințelor contrifugale ale Ungurilor ardeleni?

l) N-ați crezut că, în împrejurările date, când Expunerea de motive a acelui proiect releva lucruri de o gravitate excepțională, nu este momentul oportun spre a începe tratative cu conducătorii Statusului Catolic, denunțați de Siguranța Statului ca dușmani ai țării și prezentați și Parlamentului ca atare, printr'un proiect de lege care se găsea tocmai la Consiliul Legislativ, spre cercetare și aviz?

m) Este adevărat că Ministerul de Externe a comunicat Nuntiaturni Apostolice că Acordul încheiat de Dvs. cu reprezentanții Statusului Catolic, la București, este definitiv, — cu toate că el nu avea aprobarea Guvernului, — și că Dvs. ați aflat acest lucru abia la Roma, dela Cardinalul Secretar de Stat al Vaticanului? — Cum Vă explicați acest fapt gray? Cine credeți că l-a provocat, la Ministerul de Externe?

n) Când ați luat cunoștință de adresa Ministerului Cultelor Nr. 66924, din 14 Mai 1932, prin care acesta, cu aprobarea expresă a Șefului Guvernului, stabilea: 1) că Dl Dr. Elemér Gyárfás nu are căderea de a vorbi în numele Statusului Catolic, fiind ales președinte al acestuia într'o adunare ilegală, oprită de Guvern 2) că convorbirile cu Sfântul Scaun relative la Statusul Catolic au exclusiv scopul de a afla părerea acestuia cu privire la canonicitatea aceluia și că 3) chestiunea bunurilor definite de Statusul Catolic nu poate forma nici într'un caz obiect de tratative cu Sfântul Scaun?

o) S'a revocat vreodată acest ordin, și dacă da, de cine, când și în ce formă?

p) Ce V'a determinat să mergeți, totuși, la Roma, însoțit de Dl Gyárfás și să tratați acolo chestiunea bunurilor amintite, dat fiind pe de o parte că acest ordin n'a fost revocat de autoritatea în drept, iar pe de altă parte convingerea Dvs. categorică că Statul Catolic deținea bunurile din chestiune prin simplă uzurpare și că pe timpul ungarilor Statusul Catolic era un organ politic maghiar?

r) Este adevărat că în preajma plecării Dvs. la Roma, Dl profesor O. Ghibu V'a arătat o parte a documentelor istorice privitoare la bunurile de mai sus, — documente din care dreptul Statului eșea în relief în mod mai presus de orice discuție, — și că V'a conjurat în modul cel mai stăruitor să nu Vă duceți la Roma spre a trata această chestiune cu Sfântul Scaun, ci să o lăsați în seama justiției românești, care, în stadiul actual al problemei, este singură chemată să o rezolve, — precum a și rezolvit-o apoi, în mare parte?

s) Aveți cunoștință de documente publicate de Dl Dr. E. Gyárfás în numărul dela 1 Septembrie 1932 al revistei „*Erdeleyi Tudósító*” privitoare la Acordul dela Roma, și ce aveți de observat relativ la părțile cari Vă privesc personal, din acele documente?

t) Este adevărat ceea ce afirmă Dl Gyárfás, că Secretarul de Stat al Vaticanului V'a pus în vedere că nu este aplicat să discute cu Dvs. nimic în afară de ce ați stabilit la București cu reprezentanții Statusului Catolic, respectiv ceea ce ați stabilit cu aceștia la Roma și că, în consecință, ceea ce s'a publicat mai târziu în Monitorul Oficial ca Acord încheiat între Sfântul Scaun și Statul Român, în realitate nu este altceva decât un Acord între Dvs. și reprezentanții maghiari a Statusului Catolic Ardelean, aprobat doar de formă de către Sfântul Scaun?

u) De ce nu ați acceptat propunerea, pe care V'a făcut-o în scris Secretarul de Stat al Vaticanului, de a lăsa în suspensie chestiunea unor bunuri deținute de Statusul Catolic, până ce ea va putea fi studiată pe bază de documente?

v) Este adevărată afirmațiunea Dlui Gyárfás, că ați fi insistat pe lângă Cardinalul de Stat ca conducării Statusului Catolic să accepte soluțiile propuse de Dvs. cu privire la Biblioteca Universității și la celelalte imobile rămase dela Iezuiți, — căci la caz contrar justiția română va proceda la executarea măsurilor luate de cartea funduară din Cluj, în favorul Statului Român?

z) Cum explicați schimbarea operată, la Roma, cu privire la §. 5. al Acordului stabilit la București? În textul dela București se prevedea anume, că intervenția pentru rectificarea cărților funduare în favorul Diecezei de Alba-Iulia, — adică anularea intabulărilor făcute în favorul Statului Român și trecerea bunurilor acestuia asupra Diecezei de Alba-Iulia — va fi făcută la cererea Ministerului de Culte. Prin art. 8. al Acordul dela Roma, această atribuție a fost trecută asupra Ministrului de Justiție, adică asupra Dvs. personal, cu toate că Regulamentul cărților funduare exclude în mod categoric intervenția unei terțe persoane în chestiuni de c. f.

y) De ce ați renunțat, prin Acordul dela Roma, atât la dreptul de patron suprem al Majestății Sale Regelui cu privire la bunurile uzurpate de Statusul Catolic, cât și la drepturile Statului prevăzute în Regulamentul dela 1915, cari, în momentul încheierii așa zisului Acord, erau încă în vigoare? — Ați avut de undeva autorizație precisă de a renunța la aceste drepturi și de a le da pe mâna unor persoane denunțate de Siguranța Statului ca periculoase pentru Statul Român?

aa) Este adevărată afirmațiunea dlui E. Gvârfás că „textul definitiv al Acordului dela Roma” a fost iscălit de Dvs. și de delegații Statusului Catolic, — că, deci, Sfântul Scaun n'a făcut altceva decât să ratifice Acordul stabilit între Guvernul Român și o organizație de fapt din cuprinsul României?

bb) De ce V-ați grăbit să încheiați Acordul dela Roma, când în cursul convorbirilor cu Secretarul de Stat al Vaticanului s'au ridicat atâtea chestiuni grele, asupra cărora nu aveți suficiente informațiuni și când Vaticanul manifesta pentru punctul de vedere al Statului Român o înțelegere și o bunăvoință indiscutabilă?

cc) Pe ce Vă întemeiați afirmațiunea, făcută după întoarcerea Dvs. dela Roma și după căderea Guvernului din care făceați parte, că situația bunurilor aparținătoare diferitelor fonduri administrate de Consiliul diecezan preconizat de Acord, n'a fost tranșată prin dispozițiile acestuia și că cu privire la această chestiune Guvernul urmează să inițieze de aci înainte cercetări istorice și juridice, în baza cărora să stabilească apoi modul de administrare și de întrebuințare a veniturilor fondurilor din chestiune? — Unde se găsește expresivă această idee și acest punct de vedere, în Acord? — Și pentru ce a fost nevoie de un Acord, înainte de această chestiune cardinală ar fi fost tranșată definitiv, pe bază de documente?

dd) Aveți de făcut vre-o obiecțiune relativ la afirmațiunea făcută de Dl Gyárfás, că fostul Ministru de Externe, Dl Ghica „a neutralizat cu simțirea sa nobilă, atitudinea rău voitoare a adversarilor Statusului Catolic”, — sub cari, evident că trebuia să se înțeleagă Ministerul de Culte, cel de Justiție și persoanele cari au lucrat din însărcinarea și în numele acestora, persoane; printre cari ați putea fi socotit, eventual, și Dvoastră?

ee) Aveți cunoștință de faptul că conducătorii Statusului Catolic sub pretext că realizează dispozițiile așa zisului Acord dela Roma, în Adunarea de constituire a Consiliului Diecezan, ținută la 17 Noemvrie 1931, la Cluj, au stabilit și aprobat un Regulament al acestui Consiliu, în care, ignorând cu desăvârșire prevederile Acordului, trec peste dreptul de control asigurat pe de o parte Statului Român, pe de alta Mitropolitului Romano-Catolic din București și supun organizația din chestiune exclusiv Sfântului Scaun, contrar Acordului însuși? — Cum calificați această tendință a oamenilor, cu cari ați tratat la București și la Roma, contrar dispozițiilor Ministerului de Culte și Justiție?

*

IV. Toți martorii amintiți până aici vor fi invitați să depună toate actele și documentele ce posedă în legătură cu întrebările puse

Cluj, la 6 Aprilie 1933.

Primprocuror, I COLFESCU

Grefier, FLORIAN POP.

CLXVIII

Cum am sfidat Ungurii iredentiști, timp de aproape un deceniu, hotărârea Inaltei Curți de Casație privitoare la Orfelinatul Terezianum din Sibiu (v. doc. LXV, pg. 224).

Prin decizia Nr. 1564 din 30 Sept. 1924 (v. doc. XLIV, pg. 222) Inalta Curte de Casație a stabilit că Orfelinatul Terezianum din Sibiu este un institut de caracter public, asupra căruia dreptul de dispunere este al Statului român, iar nu al Statului catolic, care e un simplu administrator, instituit de vechiul Stat maghiar, și care a transformat, dela 1919 încoace, institutul într'un instrument „de maghiarizare, cu tendințe direct contrare Statului român”.

În temeiul acestei decizii, ministerul Ocrotirilor Sociale, Secția I. O. V. a intervenit la Judecătoria de Ocol, Secția cărților funduare din Sibiu, să transcrie imobilul din chestiune pe numele său. Drept urmare, s'a dat următoarea deciziune:

I.

JUDECĂTORIA DE OCOL SIBIU,
ca autoritate de carte funduară.

No: 3250—1924 c. f.

Cererea Ministerului Ocrotirilor Sociale, Secția Oficiul Național I. O. V. București împotriva „Statusului rom. cat. din Ardeal” pentru înscrierea dreptului de proprietate.

DECIZIUNE:

În baza acestei cereri, cu data de 21 Octombrie 1924 și alor cinci documente, Judecătoria de ocol din Sibiu, ca autoritate de Carte funduară ordonă cancelariei, ca în cale de rectificare să înregistreze în Cartea funduară a orașului Sibiu prot. 893 pe pagina „B” în loc de „Institutul de orfani rom. cat. reg. Magh. Terezianum” ca proprietar de: Statul român, Ministerul Sănătății Publice și Ocrotirilor Sociale, Oficiul I. O. V. secția Terezianum”.

CONSIDERENTE:

Imobilele înscrise în cartea funduară a orașului Sibiu No. prot. 893 au fost înregistrate originalmente cu ocaziunea localizării în favoarea și pe numele lui: *Magy. kir. rom. cath. Tereziaí árcváltózet*, ce înseamnă pe românește *Institutul de Orfani rom. cat. reg. magh. Terezianum*, care numire occură și azi ca proprietar în acest protocol funduar. Fiind, prin actele anexate la cererea petiționarului Minister, dovedit, că institutul Terezianum a fost un institut creat și susținut de Statul maghiar, apoi considerând că în urma Tratatului dela Trianon, drepturile Statului maghiar au trecut asupra Statului român în ce privește teritoriile alipite dela Ungaria,

în baza acestora, Judecătoria a admis cererea petiționarului și dispus conform celor precedente.

Sibiu, la 8 Martie 1925.

Judecător m. p. DR. LAZAR.

II.

Dându-și seama că împotriva măsurii supremei instanțe judecătorești, Statul catolic nu mai poate acționa pe nici o cale de drept, conducătorii acestuia și-au luat refuzul la o serie de apucături ingenioase, prin cari să eludeze hotărârea Casei, cel puțin pentru un interval de timp, în care, cine știe ce surprize se mai pot ivi...

Prima apucătură o evidențiază următoarea intervenție făcută către Ministerul Ocrotirilor Sociale:

REUNIUNEA POPORALĂ ROM. CAT. DIN ARDEAL.

Domnule Ministru,

Biserica rom. cat. posedă la Sibiu un orfelinat pe care îl primise dela fosta Regină ungară Maria Terezia. Acest așezământ a fost rechiziționat de către Oficiul Național I. O. V. și se intenționează rechiziționarea întregii clădiri. Eparhia rom. cat. de Alba-Iulia a intentat proces în cauză referitor la dreptul de proprietate.

Rugămintea mea ar fi: să binevoiți a permite ca până la terminarea procesului să se pună la dispoziție unele încăperi și pentru orfanii catolici.

Vă rog să însărcinați pe un delegat al On. Minister, care să aranjeze această chestiune împreună cu mine la fața locului.

Primiți, etc.

Cluj, 10. XII. 1924.

Dr. LADISLAU ZOMBORI

Director general al Reuniunii rom. catolice.

La această intervenție, Ministerul Ocrotirilor sociale a dat următorul răspuns:

III.

MINISTERUL SĂNĂTĂȚII PUBLICE ȘI OCROTIRILOR SOCIALE.

Oficiul Național I. O. V.

București, 21 Ianuarie 1925.

No. 453—1925.

DALE DLUI DIRECTOR GENERAL AL REUNIUNII ROM.-CAT. DIN ARDEAL

Cluj, Str. Iuliu Maniu No. 26.

Domnule Director General,

La petițiunea Dvoastră din 1 Decembrie 1924, avem onoarea să vă răspundem:

1. Admitem ca orfelinatul ce aveți în institutul Terezianum din Sibiu, care este proprietatea noastră, să rămână în aceea clădire timp de cinci ani.

2. Chiriile ce ați primit până la 31 Dec. 1924 nu vă vor mai fi reclamate; cu începere dela 1 Ianuarie a. c. acele chirii însă se vor încasa de acest Minister.

3. Biserica din aripa stângă a Terezianum-ului rămâne în deplina Dvoastră proprietate.

Ministru:

(ss) N. SĂVEANU

Director general:

(ss) general Dr. POPIȘTEANU.

IV.

Curând după aceasta, episcopul G. C. Majláth a înaintat Întâlnirii Sibiului un Recurs în contra Deciziei Nr. 3250—1924 a Judecătoriei de ocol, publicată mai sus, sub Nr. I. Recursul nu-l înaintează în calitate sa de președinte al Statului catolic, ci în calitate de reprezentant al „*Fundațiunii Orfelinatului Therezianum reg. cat. din Sibiu*”. Ceea ce înseamnă, că Statul catolic a renunțat la pretinsa sa proprietate asupra Orfelinatului, care ar fi să revie acum eparhiei de Alba-Iulia, respectiv episcopului ei.

Paralel cu acest Recurs, înaintat numai de formă, conducătorii Statului Catolic convinși că acesta ar urma să fie imediat respins de Tribunal, au intervenit pe căi inavuabile de lângă un funcționar ungur dela c. f. din Sibiu să nu-i dea curs, ci să-l dosească, oprind pe loc în același timp și executarea dispozițiilor de sub pct. III. ale Ministerului.

În adevăr, Recursul, dimpreună cu dispoziția amintită a Ministerului, au stat absolut neatinse în pupitrul funcționarului ungur, dela 1925 până la 1931, păgubind Statul român cu aproximativ $\frac{1}{2}$ milion de Lei pe fiecare an. Abia la finea lui 1931, în urma intervenției prof. O. Ghibu, chestiunea a fost urnită din loc.

V.

Pentru apărarea ei, conducătorii maghiarismului ardelean s'au hotărât acuma să dea cea mai îndrăzneță și mai sfidătoare luptă. După Dr. L. Zombori, care între aceea a ajuns Vicarul Mitropoliei rom. cat. din București, și după episcopul Majláth, întră acum în scenă directorul secției maghiare a Orfelinatului, preotul Ioan Bădă, un român renegat.

Convins că România nu merită decât disprețul său, preotul Ion Bădă, născut din părinți ortodocși, într'un sat de lângă Alba-Iulia, trecut apoi la romano-catolici, după ce și-a renegat și limba și naționalitatea, se adresează Tribunalului Sibiului, cu un Recurs, semnând ca reprezentant al Ungariei stăpâne încă și astăzi în Transilvania. Reținem din acest recurs rândurile de mai jos, cari în afară de provocarea la adresa suveranității României, afirmă lucruri cu desăvârșire neadevărate ¹⁾.

¹⁾ Înregistrat la Judecătoria mixtă, Sibiu, secția c. f. Nr. 1831 din 1932.

Onorat Tribunal,

„Institutul din chestie este exclusiv de caracter catolic, nici când n'a fost al Statului ungar, s'a fondat pe seama bisericii rom. cat. din Ardeal.

Regina Maria Terezia a fondat Institutul de orfani Terezian reg. maghiar rom. cat. cu respectarea tuturor condițiilor legale și l-a predat episcopului rom. cat. al Ardealului spre realizarea scopului fundațiunei”.

*Institutul de orfani Therezianum regesc MAGHIAR
rom. cat. din Sibiu, reprezentat prin directorul*

(ss). IOAN BADILA.

VI.

Cu două zile mai târziu, intervine din nou episcopul, în calitate de episcop, cu o cerere de completare plină de neadevăruri, pe cari, peste un an de zile, cei chemați le-au pus la punct, în bază de documente. Reținem din această cerere:

Onorat Tribunal.

...„Cu ocaziunea localizării cărților funduare, toate imobilele aparținând proprietății fundațiunii Terezianului s'au înscris în c. f. pe fondul de proprietate „Institutul de orfani Therezianum reg. unguresc rom. cat.” La localizare s'a făcut o greșală de formă, că s'a înscris „regesc unguresc”. Biserica rom. cat. fiind o confesiune universală, un institut al ei nu poate fi contemporan „regesc-unguresc” și romano-catolic...”

Regina Maria Terezia în punctul 1 al actului de constituire scoate acest institut din punct de vedere al dreptului civil și penal de sub jurisdicția magistratului orașului săsesc Sibiu și dispune că stă sub jurisdicția civilă a episcopului Transilvaniei.

Iar în pct. 6 dispune că, pentru educația religioasă delegă pe pastorul Delpini și succesorii lui. Actualmente succesorul d-lui Pater Delpini este dl Ioan Badila, preotul rom. cat. care, din oportunitate a înaintat el însuși un recurs, dar susțin cu toată dreptatea și legalitatea, că recursul înaintat în baza procurei al subsemnatului este cel legal”.

*GUSTAV MAJLATH
Episcopul Transilvaniei.*

VII.

La un moment dat, I. Badilă reapare cu o nouă apucătură frauduloasă. În contrazicere strigătoare cu adevărul, el raportează în mod oficial conducerii Statului catolic următoarele

neadevăruri, pe cari le găsim tipărite în *Darea de seară pe anul 1932* a Consiliului Dirigent:

„Aflu necesar să raportez și aici despre împrejurarea liniștitoare, că în luna Martie a. c. am fost chemat la București de d. Ion Lapădatu, fost ministru, care a fost încredințat de Guvernul Iorga cu examinarea situației de drept a Institutului. După o examinare temeinică cu ajutorul unor specialiști serioși, dsa a stabilit că transcrierea Orfelinatului la cartea funduară pe numele Statului român este nemotivată și că este absolut sigur că Orfelinatul este proprietatea Bisericii catolice¹⁾).

VIII.

Întrebat cu privire la cele afirmate de I. Bădila, fostul Ministru de finanțe, I. Lapădatu, dă următoarele lămuriri:

București, 31 Martie 1933.

Stimate Domnule Ghibu,

Că răspuns la întrebarea ce mi-ai adresat prin scrisoarea D-tale din 24 crt., socot necesar să dau, mai întâiu, câteva lămuriri prealabile.

În legătură cu aranjamentul pentru fundațiunea Gojdu, am fost nevoit să mă ocup și cu unele chestiuni laterale, între care și chestiunea Orfelinatului Terezian din Sibiu. Am făcut aceasta în interesul fundațiunii Gojdu, obiectul principal al preocupărilor mele, și în baza unei deciziuni date de d. Profesor N. Iorga, în calitate de Președinte al Consiliului de Miniștri. Rapoartele mele, în care se găsește examinată și chestiunea inscripțiilor din cartea funduară, atât cele de sub regimul maghiar, cât și cele de sub regimul român, inscripțiuni privind imobilele deținute de Orfelinatul Terezian, le-am depus, la timpul său, la Consiliul de Miniștri.

Pe când studiam aceste chestiuni, voind să mă informez și asupra stării de fapt ce privește folosința imobilelor amintite, am rugat pe d. I. Bădila, preot romano-catolic și, mi se pare, director al Orfelinatului, ca, venind la București, să treacă pe la mine, spre a-mi da informațiunile de care aveam nevoie. A venit și mi-a dat informațiunile cerute, informațiuni pe care, mai târziu, le-am verificat și personal cu ocazia unui drum la Sibiu.

¹⁾ Raportul anual al Statului catolic, Cluj, 1932, (ungurește), pag. 91.

Iată, Domnule Ghibu, împrejurările și motivul vizitei că-mi-a făcut d. I. Bădilă.

Ce privește dreptul de proprietate asupra imobilelor deținute de Orfelinatul Terezian, la vizita dlui Bădilă, — eram deplin edificat din acte autentice și deci n'am simțit nevoia de a discuta cu Dsa această chestiune. Dacă însă, cu toate acestea, în decursul conversației ar fi venit vorba — precum spune raportul citat de Dta — și de inscripțiile din cartea funduară, afirmațiunile Dlui Bădilă, nu mă privesc Concluziunile la care ajunsese eu relativ la aceste inscripțiuni sunt altele decât cele ce ar rezulta din raportul dlui Bădilă.

Te rog să primești cordiale salutări dela al Dtale stimateor,
(ss.) I. I. LAPEDATU.

IX.

Nu peste mult, episcopul Majláth apare din nou cu o cerere de completare, într'o nouă calitate și anume în aceea de reprezentant al Orfelinatului în baza Acordului dela Roma, despre care, fără nici o rezervă, afirmă că a fost aprobat de Parlamentul României, câtă vreme adevărul este că el nu are această aprobare. Reținem și din această cerere următoarele rân-uri:

Onorat Tribunal,

BCU Cluj / Central University Library Cluj
...„Am onoarea a vă atrage atenția Onoratului Tribunal cu privire la rezolvirea recursului meu, asupra Acordului, care a intervenit la 30 Maiu 1932 între Sf. Scaun din Roma, de o parte, și între Guvernul român de altă parte. Acest acord a fost ratificat de Legislația română și a apărut în *Monitorul Oficial* din 3 August 1932.

...In urma tuturor acestora, e hotărât că rezolvirea Recursului este ușurat prin acordul susmenționat și acesta nu poate fi dat în alt sens, decât numai admiterea di.

Orfelinatul Therezian regesc catolic din Sibiu.

G. C. MAJLÁTH.

CLXIX

După Ministerul de Agricultură (v. doc. CLX, pg. 524) — și Ministerul Sănătății și Ocrotirilor sociale susține în fața Justiției că Acordul dela Roma nu e valabil.

ONORAT TRIBUNAL!

Le recursul înaintat de P. S. S. *Gustav C. Majláth*, episcopul romano-catolic de Alba-Iulia pentru *Fundațiunea Orfelinatului*

Therezianum reg. cat. din Sibiu, și de preotul *Ion Bădilă*, pentru Institutul de Orfani *Therezianum Regesc Maghiar rom.-cat. din Sibiu*, contra deciziei Nr. 3250—1924, a Judecătoriei Mixte Sibiu, Secția Cf. comunicată la timpul său și *Ministerului Sănătății și Ocrotirilor Sociale*, Secția I.O.V. și cari recursuri se află la dosarul Nr. Ga. II. 2065—1931, avem onoare a înainta următoarea

INTÂMPINARE:

Înainte de toate, ținem să relevăm faptul curios și semnificativ că, în procesul de repoziție purtat înaintea tuturor instanțelor judecătorești în anii 1921—1924, Orfelinatul *Therezian* a fost reprezentat de către așa zisul „*Status rom-cat ardelen*”, care a figurat dela 1912—1924 și în Cărțile Funduare ca proprietar al numitului Orfelinat. Cum se explică împrejurarea că acum, deodată, Statul catolic nu se mai consideră proprietar și reprezentant al Orfelinatului și că în locul lui se găsesc deodată alți doi reprezentanți, cu totul noi și neobișnuiți, cari vin cu recursuri separate, într-o chestiune care, în realitate, a fost decisă în mod definitiv de către Înalta Curte de Cassație și Justiție, prin decizia Nr. 1564—1924?

I

În ce privește recursul înaintat de preotul *Ioan Bădilă*, el urmează să fie reținut, din motiv că el este făcut de o persoană cu totul lipsită de calitate pe care și-o atribuie. Dl *Ioan Bădilă* ar fi trebuit să producă un document veridic și autentic, prin care să dovedească că dânsul este investit cu un asemenea drept, fie de către Institutul Orfelinat *Therezian*, fie de către Guvernul regesc maghiar, fie cel puțin de către autoritatea bisericească care se crede proprietară a *Fundațiunii* în chestiune. Faptul că Dsa se girează ca reprezentant al Institutului *Therezianum regesc maghiar rom. cat. din Sibiu*, constituie nu numai o fraudă, din punct de vedere legal, ci și o nemai-pomenită provocare și sfidare la adresa suveranității Statului Român, care în virtutea art. 45 al Tratatului dela *Trianon*, a fost investit cu toate drepturile cari îi competeau fostului Stat ungar în tot ce privește teritoriile unite la 1 Decembrie 1918 cu România. *Împotriva acestui gest al D-lui Ioan Bădilă, prin care își permite să afirme perpetuarea Regatului maghiar pe teritoriului Statului român întregit, și să se recomande pe sine ca reprezentant al Statului maghiar, ținem să protestăm în modul cel mai categoric și la acest loc, în convingerea că Onor. Tribunal va găsi, și din parte-i modalitatea de a-l califica după cuviință.*

Singur acest fapt, de o îndrăzneală unică în felul ei, trebuie să aibă ca urmare imediată, respingerea recursului.

Dar respingerea recursului, urmează, cu necesitate și din atitudinea Episcopului G. C. Majláth, însuși. În adevăr, șeful ierarhic al D-lui Ioan Bădilă, în cererea sa de compiectare din 12 Martie 1932, de sub fila 63, declară categoric că preotul Bădilă nu are drept să stea în Justiție, și că acest drept îi revine P. S. S., adică Episcopului Majláth.

II

În ce privește recursul înaintat de episcopul Majláth, la 15 Aprilie 1925 (filele 26—38 dela dosar), — și acesta este lipsit de orice temei, fapt contestat de Onor. Tribunal prin decizia sa din 23 Dec. 1931, în care a stabilit ca el a fost înaintat din partea unei persoane, a cărei identitate cu proprietarul nu este dovedită, după cum nu este dovedit nici faptul că episcopul Majláth este reprezentantul autorizat al proprietarului în drept. Față de acest punct de vedere al Onor. Tribunal, episcopul a dat două răspunsuri, pe cât de necongruente, pe atât de lipsite de temei. Primul răspuns se află sub filele 63—64, și în el episcopul afirmă că dreptul său de reprezentant al Fundațiunii Orfelinatlui Terezian îi este acordat de însăși Regina fondatoare, Maria Terezia, precum o dovedește aceasta punctul 1 din diploma de fondare a Orfelinatlui. Această afirmațiune este pe cât de îndrăzneată, pe atât de falsă, după cum se poate vedea din textul pe care-l cităm din Diploma anexată la dosar, pus alături, pe coloană paralelă cu cuvintele episcopului:

Episcopul afirmă :

„Maria Terezia, în pct. 1 al actului de constituire, scoate acest Institut din punct de vedere al dreptului civil și penal de sub jurisdicția magistratului orașului săsesc Sibiu și *dispune că stă sub jurisdicția civilă a episcopului Transilvaniei*“.

Diploma de fondare zice, în pct. 1. :

„Institutul acesta, cu tot teritoriul lui și cu toate persoanele locuitoare înțiansul, le scoatem de sub jurisdicția magistratului orașului nostru săsesc Sibiu, și le scutim de sub toate sarcinile cetățenești, ordinare și extraordinare“.

Precum vedem, diploma de fondare nu cuprinde nici un singur cuvânt despre jurisdicția Episcopului Ardealului asupra Orfelinatlui Terezian. *P.S.S. episcopul Majláth operează, pur și simplu, cu un fals*. Adevărul este că diploma, în pct. 2 lea, instituie ca autoritate supremă a Orfelinatlui, o Comisiune, în frunte cu președintele Guvernului Ardelean și constătoare din 7 membri, dintre care unul avea să fie „Episcopul Transilvaniei“ (fără specificarea că sub acesta ar avea să se înțeleagă episcopul romano-catolic de Alba-Iulia), și care, tocmai din motiv

că era episcop, se bucura de mai puține drepturi decât ceilalți membri.

Diploma, la care, cu atâta îndrăzneală se referă Episcopul, nu putea să-i confere episcopului dreptul de a reprezenta Fundațiunea sau Institutul, din simplu motiv că acesta nu era un așezământ religios sau bisericesc, ci o instituțiune de stat, în cel mai autentic înțeles al cuvântului. Tocmai din acest motiv, în textul Diplomei, nici nu se vorbește absolut nici o singură dată, nici de Biserica romano-catolică, nici de Episcopul romano-catolic, ci exclusiv de „*Marele principat al Ardealului*” de „*binele scumpei noastre Transilvanii și al tuturor popoarelor locuitoare întrânsa*”, de Fundațiunea menită „*spre mărirea mai mare a lui Dumnezeu și a glorioasei lui Născătoare, spre onorarea Casei Regale și a Patroanei și Advocatei puternice a Regelui nostru, spre lăfîrca religiunilor adevărate și spre binele și po-doaba scumpei noastre Transilvanii*”. De altfel, în scrisoarea adresată de către Regina Maria Terezia, Episcopului de Alba-Iulia, Bajtai și publicată în Monografia Orfelinatului Terezian, tipărită la 1869 sub titlul: „*Die Stiftung des Katolischen Theresianischen Waisenhauses bei Hermannstadt*”, de Wilhelm Schmidt, Împărăteasa vorbește exclusiv de „*propagarea religiei ortodoxe și a doctrinei creștine de către acest Orfelinat*” (pag. 98 ș. u.). În Orfelinat — continuă Împărăteasa, — „*se vor primi copii din rândurile celor trei Națiuni recepte, și din părinți valahi, pentru a fi crescuți în religia ortodoxă*”. Orfanii erau „*orfanii cezaro-regesti*” (pag. 30), întocmai ca și Institutul, pe care împărăteasa îl numea tot „*cezaro-regesc*” (pag. 95—98). Caracterul lui cezaro-regesc avea să se manifeste, în ce privește creșterea copiilor, de preferință români, — în respectul față de Împărăteasa, în limba Împărătesei și în regia Împărătesei. Catolicismul, care era numit, când „*religia adevărată*”, când „*religia ortodoxă*” când „*religie mântuitoare*”, când, simplu, „*religie creștină*”, nu era o noțiune religioasă, în sens bisericesc confesional, ci era un aspect al vieții de stat. În acest sens conceput catolicismul, Orfelinatul Terezian „*catolic*” era o instituțiune de stat, în serviciul statului și condusă de stat, după cum este absolut evident atât din textul Diplomei, cât și din declarația primului director al Orfelinatului, iezuitul Delpini, care mărturisește că „*acest Orfelinat este condus de D-nii comisar: regesti*” (pag. 25). Împrejurarea că la un moment dat, după deslăpirea Ardealului de Austria și după realipirea lui la Ungaria, administrația Orfelinatului, — din considerațiuni de ordin politic maghiar, a fost încredințată de către Guvernul maghiar, așa zisului Statut romano-catolic ardelean, — bineînțeles sub controlul și conducerea autorității de stat, — nu a conferit cătuși de puțin un

drept de proprietate sau de reprezentare, nici pe seama bisericii romano-catolice, nici pe seama Episcopului romano-catolic, după cum reiese în mod evident din o serie întreagă de rescripte ale Ministerului de Culte ungar, asupra cărora vom reveni mai jos, și după cum a stabilit mai târziu și Înalta Curte de Casație și Justiție română, prin decizia Nr. 1564—1924, asupra căreia de asemenea vom reveni.

De altfel, natura de drept a Orfelinatlui Terezian a fost fixată în mod absolut clar, în articolul de lege XLII din 1876, pe care îl anexăm sub 1) și în care este stipulat nu numai caracterul „*regesc*” (fără „catolic”) al Orfelinatlui ci și natura lui de „*Fundațiune de stat*”.

În astfel de împrejurări, credem că este absolut dovedit că episcopul n'a avut nici odată vre'un drept propriu zis asupra Orfelinatlui Terezian, și că el, respectiv Statul rom. cat. a fost un simplu administrator, instituit de statul maghiar.

În sprijinul acestei afirmațiuni, invocăm următoarele documente:

1.) Rescriptul din 23 Sept. 1924, al Ministerului de Culte ungar, care precizează în mod categoric, ca Statul rom. cat. n'are alte drepturi, decât Comisia pendentă de Guvernul Ardelean --- Comisie analoagă cu aceea prevăzută în Diploma de fondare a Orfelinatlui Terezian (vezi anexa 2).

2.) Rescriptul dela 1 Februarie 1912 al aceleiași Minister, prin care se aduce Statului catolic, învinuirea că vrea anume să întunece situațiunea de drept a bunurilor, pe care le administrează din însărcinarea statului (vezi anexa Nr. 3).

3) Rescriptul Nr. 22072—1912 al aceluiași Minister, care „protestează în modul cel mai energic, și respinge în modul cel mai categoric” în contra încercărei episcopului, respectiv a Statului catolic de a escamota chestiunea administrării bunurilor (vezi anexa Nr. 4).

4. Rescriptul Nr. 10225—1923 al Ministerului de Culte român, prin care se pune în vedere episcopului Majláth că Statul român, ca succesor al statului maghiar, și-a rezervat dreptul indiscutabil de a institui la conducerea Orfelinatlui Terezian, un organ care să reprezinte vederile și interesele lui (vezi anexa Nr. 5) și

5.) Decizia Nr. 1564—1924, a Înaltei Curți de Casație și Justiție română, prin care se stabilește, că Orfelinatul Terezian nu a avut nici când caracter religios catolic, că el este o instituțiune asupra căreia dreptul de administrare îi revine statului, și în care, pe lângă considerațiunile de ordin juridic, se accentuează și considerațiunea de ordin politic, că sub guver-

marca românească, Statusul romano-catolic, a prefăcut Orfelina-tul într'un institut „de magharizare, cu tendința direct contrară statului nostru” (vezi anexa Nr. 6).

În concluziune, afirmațiunea episcopului că el reprezintă de drept Fundațiunea Orfelinatului Tereziian, este dovedită lip-sită cu desăvârșire de orice temei, și deci, intervenția acestuia trebuie respinsă din capul locului.

III.

Dându-și seama ca punctul de vedere pe care s'a pus în cele de mai sus, este cu totul șubred, în cererea sa înregistrată la 14 Oct. 1932 (fila 12), episcopul se pune pe un nou punct de vedere și anume se întemeiază pe așa zisul „Acord dela Roma”, în-cheiat la 30 Maiu 1932 între Statul român și Sf. Scaun.

Invocarea Acordului dela Roma este și ea o simplă manevră frauduloasă, prin care episcopul vrea să inducă în eroare Justi-ția Țării, pe care a jurat, la timpul său, să o respecte. Episcopul afirmă în scriptul amintit, că numitul Acord „a fost ratificat de Corpurile Legiuitoare”, — *lucru absolut neadevărat*. Adevă-rul este, ca Acordul, încheiat în niște împrejurări cu totul anor-male și în condițiuni absolut dezavantajoase și păgubitoare pentru statul român, n'a fost ratificat nici de Corpurile Legiui-toare, nici de Guvern, și că el, în consecință este nul. Invocarea lui în Justiție din partea unui șef bisericesc, care știe foarte bine că Acordul e lovit, dela început, de nulitate, constituie o apucă-tură condamnată pe care, credem, că atât autoritățile supe-rioare ale Statului român, cât și acelea ale bisericii catolice, nu o vor lăsa fără sancțiunea cuvenită.

Pentru lămurirea deplină a chestiunii Acordului dela Roma, anexăm aci:

a) Avizul Nr. 491—1932, al Consiliului de advocați al Minis-terului de Culte și Arte (anexa 7).

b) Avizul Nr. 16664—1932, al Consiliului de Advocăți și Minis-terului de Agricultură (anexa 8) și în special:

c) Observațiunile Contenciosului regional a Statului din Cluj, Nr. 322—1932.

Mai anexăm, în sfârșit, sentința 1221—1932, a Tribunalului Cluj, S. III, prin care s'a respins acțiunea intentată de P.S.S. Majláth în baza Acordului amintit, tocmai din motivul, că acesta nu este ratificat de organele de stat în drept, și că deci nu are valabilitate (vezi anexa 10).

IV.

În baza argumentelor și documentelor invocate, credem că urmează dela sine că atât recursul episcopului G. C. Majláth,

cât și intervenția preotului Ioan Bădilă trebuiesc respinse, ca nefondate în drept și ca bazate pe prejudicierea statului român și pe mistificare.

De altfel Tribunalul Cluj, care a avut de judecat în Iulie 1932 două procese absolut analoage cu cel din speță, a rezolvit problema, respingând acțiunea episcopului Majláth și aprobând înscrispțiile făcute la Cf. Cluj în beneficiul Statului român. Sentințele Nr. 931 și 1124 ale Trib. Cluj, secția II-a, le anexăm sub Nr. 11.

În baza celor de mai sus, rugăm să binevoiti a respinge ambele recursuri.

Sibiu, 24 Aprilie 1933.

**STATUL ROMÂN, MINISTERUL SĂNĂTĂȚII
ȘI OCROTIRILOR SOCIALE,**

Reprezentat prin avocatul Statului din jud. Sibiu:
Dr. I. POPA.

CLXX

După Ministerul Agriculturii (v. doc. CLX, pg. 524) și după Ministerul Sănătății (v. doc. CLXIX, pag. 561), și Ministerul Cultelor susține, în întâmpinarea sa înaintată înaltei

Curți de Casație, că Acordul dela Roma nu e valabil

**CONTENCIOSUL REGIONAL
AL STATUSULUI DIN CLUJ.
Nr. 2179—1933.**

Cătră

ONOR. ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE. SECȚIA I-a

București.

Domnule Președinte,

Asupra recursului în casare dela dosar Nr. 302 —1933, înaintat de F.S.S. Gustav Carol Majláth, episcop catolic de Alba-Iulia, în contra deciziei Nr. 1124—1932 a Tribunalului Cluj s. II, dată în cauză de rectificare a cărții funduare, subsemnatul Minister al Instrucțiunii, Cultelor și Artelor reprezentat prin Serviciul Contencios Regional din Cluj, înaintăm următoarea

ÎNȚÂMPINARE :

I.

Cerem în prim rând respingerea recursului ca inadmisibil. Într'adevăr, art. 145 din Reg. Cărtilor Funduare exclude orice cale de atac împotriva hotărârii instanței a II-a, cu excepția

cazurilor semnalate în alin. II. Această dispoziție a fost menținută de legea pentru punerea în aplicare a procedurilor civile ungare (legea LIV. din 1912), care prin art. 13. prescrie că în cazurile gratuite de carte fonduară decizia instanței a II-a poate fi atacată la Înalta Curte numai în cazul când recursul, potrivit Regulamentului c. f., ar fi admisibil.

În specie, Tribunalul a considerat apelul Statusului rom. cat. drept recurs și l-a respins ca atare. Prin urmare un nou recurs în contra „decisului“ instanței a II-a nu este îngăduit de lege.

II.

Recurentul intervine în această calitate „ca reprezentant legal în sensul art. V. din Acordul încheiat între Guvernul Român și Sfântul Scaun la 30 Mai 1932 al Fundațiunilor de Studii, Stipendii, „Burse“ și „Religiune r. c.“ susținând că „Statusul Rom. Cat. din Ardeal“ al cărui apel a fost respins prin decizia atacată cu recurs, s'a transformat între timp în „Consiliu al Diocezei Catolice de rit latin de Alba-Iulia“, iar administrarea fundațiunilor a fost trecută Ordinarului Romano-Catolic de Alba-Iulia, care, conform zisului Acord, ar fi reprezentantul juridic al acestora.

Contestând că acordul invocat de recurent s'ar referi la Fundațiunile arătate ca proprietate în cartea fonduară, noi susținem că Acordul nu a intrat în vigoare până în prezent, că el nu poate produce nici un efect juridic și că intervenția Ordinariului de Alba-Iulia ca recurent este inadmisibilă.

În aceasta prvință noi invocăm Avizul Nr. 491—1932 și Avizul Ad. Nr. 71.525 din 15 Noembrie 1932 ale Consiliului de Avocați din Ministerul Instrucțiunii și Avizul Nr. 1644/1932 al Comitetului de avocați al Ministerului Agriculturii, alăturate în copie, cari toate conchid că Acordul constituie în realitate o Convențiune nouă, ce nu poate produce nici un efect mai înainte de a fi căpătat forma legală, prin ratificarea lui de Corpurile Legiuitoare, potrivit art. 88. din Constituție, și deci simpla lui publicare în Mon. Of. nu poate avea decât o valoare informativă.

Chiar admitând însă că acordul este o simplă interpretare a art. IX. din Concordat și că astfel n'ar fi necesară încuviințarea puterii legislative, și în această ipoteză forma în care acordul s'a inserat în *Monitorul Oficial* nu-i conferă nici o putere obligatorie.

Într'adevăr, inserțiunea nu are decât această comitivă: *La 30 Mai 1932 au fost semnate în Vatican un Acord privitor la interpretarea art. IX. din Concordatul dela 10 Mai 1927 între Sf. Scaun și Guvernul Român, precum și Statutele Consiliului Diocezei Ca-*

tolice de rit latin de Alba-Iulia", — și apoi urmează textul Acordului și al Statutelor. Comitiva însă *nu poartă nici un număr, nici o semnătură*. Or, potrivit art. 3. alin. 2. din legea de organizare a Ministerului de Externe, toate piesele, scrisorile și documentele emanând de la Minister trebuie semnate de către Ministru sau, în virtutea unei delegațiuni, de către Secretarul General. Nu vedem nicăieri o astfel de semnătură și contestăm că ar fi existat. *Contestăm peste tot că inserarea s'ar fi ordonat de către demnitarul competenți*.

De altă parte, legea de organizare a Ministerului de Externe prevede că acest Minister are în atribuțiunile sale *exclusive* negocierea și interpretarea Tratatelor și Convențiunilor internaționale de orice natură, iar legea pentru organizarea Ministerelor din 1929 înșiră între atribuțiunile Ministerului de Externe: încheierea, interpretarea și executarea tratatelor și convențiunilor internaționale. Ar putea oare să intre în vigoare și să fie executată o convențiune sau un acord, care tranșează importante litigii de natură bisericească, națională, patrimonială și juridică, ce Statul Ungar le-a ținut nelichidate veacuri întregi, fără ca cel puțin Ministerul de Externe să legalizeze aranjamentul și să asume răspunderea ministerială? Și pot fi obligate autoritățile și cetățenii acestui Stat, să țină seamă de un aranjament, pe care puterea executivă nu li-l impune și nu-l consfințește.

Mai mult, art. XXII. din Concordat, prevede că interpretarea lui se va face de comun acord între Sfântul Scaun și Guvernul Român. Prin urmare Acordul — dacă e o simplă interpretare — ar trebui să fie un act al Guvernului. Un atare act ar deveni însă Acordul numai dacă ar fi ratificat de Guvern și s'ar publica în *Monitor* însoțit de Jurnalul respectiv al Consiliului de Miniștri, potrivit normelor constituționale și de responsabilitate ministerială.

Dar, că nu e vorba de o simplă interpretare a unei convențiuni, rezultă din însăși redactarea ce s'a dat acordului, care se încheie între Sanctitatea Sa Papa și Majestatea Sa Regele României, redactare uzitată numai la tratatele și convențiunile internaționale, valabile numai după aprobarea dată de legiuitor.

În acelaș sens prevede și art. 7. alin. II. din legea *Cultelor* că *Acordul dintre Stat și Cultul Catolic trebuie supus Corpurilor legiuitoare pentru aprobare*.

Tot astfel s'a pronunțat și Tribunalul Cluj prin sentința Nr. C. III. 1221-1932. alăturată în copie.

III.

Holărârea Tribunalului poate fi atacată cu atât mai puțin cu cât nici chiar apelantul, Statusul Rom. Cat., nu a avut calitatea de a interveni în cauză, neavând personalitate juridică

recunoscută, ceea ce am arătat în întâmpinarea noastră făcută asupra apelului. În acelaș sens s'au pronunțat în ultimul timp și instanțele judecătorești, de ex. Tribunalul Cluj, S. III prin sentințele Nr. 1221—1932 și 1223—1932, apoi Tribunalul Sibiu, conform copiilor alăturate.

În ce privește afirmativa uzucapiune de către Statusul Român. Cat. a bunurilor fundamentale, deși ea nu poate fi pusă în discuțiune în cadrele procedurii de rectificare, după ce recurenții totuș invocă dovezi în recurs, ținem să arătăm și noi situația istorică și juridică a acestor bunuri

Precum reese din documentele istorice și juridice publicate la anul 1875 și 1879 de Ministerul de Culte și Instrucție Ungar, sub titlul „*A magyarországi kir. tanulmányi alap jogi természetének megvizsgálására szolgáló vezérokmányok*” (Documentele fundamentale menite să servească la examinarea naturii de drept a Fondului de Studii Regesc din Ungaria) și „*A magyar királyi vallás-alap jogi természetének megvizsgálására szolgáló vezérokmányok*” (Documentele fundamentale menite să servească la examinarea naturii de drept a Fondului Religios Regesc Maghiar), tipărite la Budapesta, bunurile din chestiune au fost donațiuni făcute de Principii Ardeleni, respective Regii Ungari, Ordinului Iezuiților însărcinat cu providerea învățământului public din Transilvania, — bunuri cari la anul 1733, când numitul Ordin a fost desființat, au fost redate de către Stat și administrate tot de către el, pentru scopuri publice de învățământ și religioase. — Neputând anexa volumele cari cu prind aceste documente, din cauza, că ele se găsesc în câte un singur exemplar, la Biblioteca Universității din Cluj, ne rezervăm dreptul de a le prezenta On. Inalte Curți cu prilejul debaterii procesului. Deocamdată anexăm sub — în traducere românească diplomele prin care fostul Rege al Poloniei și mare Prințpe al Ardealului, Ștefan Báthory a înființat Universitatea din Cluj și Institutele anexe ei, alocând pe seama lor o serie de bunuri uzurpate mai târziu de Statul Catholic și prezentate ca proprietate indiscutabilă a lui. Din aceste diplome rezultă caracterul indiscutabil de avere publică a acestor bunuri cari nu stăteau nici într'un fel de raport, nici cu biserica romano-catolică, nici cu Statusul Romano-Catholic, în acea vreme cu totul inexistent. Anexăm în continuare contractul dela 1829, din care se vede că bunurile din chestiune constituiau „*Fondul de Studii, al Academiei Regesti*”, adică al *Universității din Cluj*. Deasemenea anexăm documentele emanate dela Regina Maria Terezia privitoare la dispozițiile luate de ea cu privire la bunurile confiscate dela Ordinul Iezuiților, apoi concluziunile *Comisiunii emise de Camera ungară a deputaților* cu privire la natura de

drept a bunurilor din cheștiune, precum și dispozițiile luate de fostul Rege al Ungariei cu privire la administrarea lor printr-o *Comisiune specială*, și astăzi în vigoare în vechea Ungarie.

Drept dovadă că afirmațiunea, de 5 ori repetată de către Statul Catholic în recursul său, că el este proprietarul bunurilor din cheștiune, este lipsită de oricare temei, anexăm adresa Nr. 30918—1910 a Ministerului de Culte Ungar, din care se vede că Statusul Catholic a încercat și în era maghiară să se prezinte ca proprietar al acelor bunuri, dar Guvernul Maghiar a respins punctul de vedere al Statusului, — deasemenea adresa Nr. 22072 din 1912, prin care Ministerul de Instrucție Ungar „protestează în modul cel mai energic și respinge în modul cel mai categoric” punctul de vedere al Statusului Catholic, — apoi adresa Nr. 42377/1912 a Ministerului de Agricultură Ungar, prin care acesta ordonă cărților funduare din Ardeal să înscrie ca proprietar al bunurilor amintite în locul Statusului Catholic, Fondul de Studii respectiv Fondul de Stipendii etc., — precum și adresa din 23 Septembrie 1884 a Ministerului de Culte Ungar, prin care acesta stabilește că Statusul Catholic, departe de a fi o organizație propriu-zisă, provăzută cu personalitate juridică, este o simplă Comisiune a Ministerului de Culte, întocmai precum era vechea comisiune analogă din Guvernul Ardelean, care a administrat, înainte de aceea, bunurile din cheștiune.

Punctul acesta de vedere a stăpânit dealungul întregii ere maghiare. Ca dovadă aducem Anuarele Oficiale ale vechii Ungarii (*Magyarország Tisztviselési és Névtára*), în cari Statusul Romano Catholic a fost înșirat, în mod consecvent, printre Comisiunile, respectiv Consiliile Ministerului de Culte și Instrucție Publică. Vom prezenta la dezbateri Anuarele respective, aflătoare în Biblioteca Universității din Cluj.

De altfel punctul de vedere pe care l-a avut Guvernul Maghiar față de Statusul Catholic și față de bunurile administrate de el, l-au manifestat și organele de Stat ale României întregite după anul 1919. Anexăm aci Concluziunile *Comisiunii Juridice a Ministerului de Justiție* din anul 1925, Comisiune prezidată de Dl. Dr. Gheorghe Popu, fost Președinte al Inaltei Curți de Casație și Justiție, precum și hotărârile Guvernului Român și ale Legișlației Române.

Pentru clarificarea definitivă a acestei cheștiuni (inem să invocăm și decizia cu Nr. 1564/1924, anexată sub A., a Inaltei Curți de Casație, prin care aceasta, într-un caz concret de o natură absolut identică cu cel din speță, a stabilit că Fundațiunea din

litigiu a Statusului Catolic nu a avut nici odată nici caracter religios, nici caracter național maghiar, că ea nu a fost niciodată proprietatea Statusului Catolic, că a fost pur și simplu administrată, în mod temporal, de acesta și că în era românească Statusul Catolic și-a permis să prefacă Fundațiunea din chestiune în *instituție, cu scopuri de maghiarizare și cu tendințe direct contrare Statului Român*, — motive pentru care On. Curte de Casație a aprobat amovarea Statusului dela administrarea Fundațiunii, și instituirea unei noi administrații de Stat român.

Faptul, că cu toată evidența indiscutabilă a naturii de drept a bunurilor administrate de Statusul Catolic, acesta a isbutit totuși să dețină timp atât de îndelungat bunurile în forma de astăzi, se datorește sistemului fraudulos cu care a lucrat decenii de-a rândul pentru a induce în eroare atât autoritățile administrative și judiciare ale țării, cât și opinia publică din țară și din străinătate. Ca dovadă a acestui sistem, anexăm sub J, în fotografie foile Nr. 626 și 1596 din cărțile funduare Cluj, din care se vede cum, în flagrantă contradicție cu documentele respective din arhiva cărților funduare, Statusul Catolic a isbutit să se introducă, prin simplă intercalare, ca proprietar al bunurilor cari aparțineau Fondului de Stipendii Ardelean Rom Cat. În aceeaș ordine de idei anexăm fotografia actului Nr. 6605 din 1898 al Tribunalului Cluj, din care se vede apucătura analogă, prin care Statusul Catolic a reușit să se strecoare ca proprietar al bunurilor Fondului de Stipendii și să înlăture dela luarea la cunoștință a acestor măsuri, Direcțiunea Fondurilor Publice din Budapesta.

De încheiere ținem să menționăm că Statusul Catolic, respective Episcopul Majláth, continuă a se folosi de sistemul de inducere în eroare a autorităților judiciare, chiar și în recursul înaintat On. Curții de Cassație. La acest recurs Episcopul anexează broșura informativă oficială, intitulată „Statusul Romano Catolic din Transilvania“, prin care se încearcă a se dovedi că Statusul Catolic are personalitate juridică și este proprietarul de drept al bunurilor ce deține. Pentru a lăsa impresia deplinei temeinicii a tezei susținute, broșura oficială afirmă, la pagina 21, că Statusul a fost aprobat în toată regula de către Sfântul Scaun, încă în 1904 printr'un act oficial al Sacrei Congregațiuni a Consiliului. Guvernul Român, pentru a se documenta cu privire la această afirmațiune, a cerut Sfântului Scaun lămuriri. După cum se poate vedea din nota Nr. 516—1932 a de pe lângă Sfântul Scaun, — în adresa la care se referă Episcopul Majláth, *Statul Catolic nici măcar nu este menționat*.

În baza tuturor dovezilor și argumentelor aduse, Vă rugăm să binevoiti a respinge recursul înaintat de Episcopul G. C. Majláth.¹⁾

Cluj, la 28 Aprilie 1933.

Cu stimă:

STATUL ROMÂN, MINISTERUL INSTRUCCIUNII,
CULTELOR ȘI ARTELOR, REPR. PRIN CONTEN-
CIOSUL REGIONAL AL STATULUI DIN CLUJ

Advocat-Şef:

Dr. T. MOLII.

CLXXI.

Tribunalul Cluj cere ca, în conformitate cu Legea persoanelor juridice, în procesul dintre Ministerul Agriculturii și Statul catolic, Parchetul să-și pule concluziile sale.

Pe ziua de 2 Maiu fusese fixat procesul, la care se referă Doc. CLX, dela pag. 524. Tribunalul Cluj a amânat desbaterea pe ziua de 27 Iunie, pentruca până atunci Parchetul să-și poată pune concluziile sale în chestiunea Statuli Catolic.

CLXXII.

Tribunalul Sibiu, constatând că Statul rom. cat. ardelean n'are personalitate juridică, — că aşazisul Acord dela Roma nu e valabil, și că bunurile reclamate de reprezentanții acestora sunt bunuri publice ce revin Statului român, — aprobă întabularea Orfelinatlui Terezian pe numele Ministerului Ocrotirilor sociale, secția I. O. V.

— Două încheieri. —

I.

TRIBUNALUL SIBIU, SECȚIA II-a.

Nr. Ga. II. 2065—1931.

Tribunalul Sibiu, secția a II-a. ca instanță de recurs, în cauza de carte funduară, a petiționarului *Oficiul Național I. O. V. din Ministerul Sănătății Publice și Ocrotirilor Sociale*, București, împotriva *Magyar királyi* rom. kath. Teréziai érva-
intézet, pentru rectificarea inscripțiunii tabulare, luând în cercetare, în ședința restrânsă, în 4 Mai 1933, încheierea Judecătoriei Mixte Sibiu. ca instanță de carte fonduară din 8 Martie 1925 cu Nr. 3250/1924 c. f., în urma recursului înaintat de Episcopul Transilvaniei *Gustav Carol Majláth* pentru Fonda-

țiunea Orfelinatlui Terezianm regesc catolic din Sibiu, reprezentat prin Dr. Francisc Verzar avocat în Sibiu, la 15 Aprilie 1925, cu Nr. 1629/1925 c. f., în urma recursului înaintat de Ioan Badila, reprezentat tot prin Dr. Francisc Verzar, avocat în Sibiu, în calitate de director al Institutului de orfani Terezianum regesc maghiar romano-catolic din Sibiu, la 10 Martie 1932 cu Nr. 1831/1932 c. f., și, în urma cererei de complectare a recursului Nr. 1629/1925 c. f., introdusă tot de Gustav C. Majláth, în calitate de episcop romano-catolic al Transilvaniei, reprezentat tot prin Dr. Francisc Verzar avocat în Sibiu, la 12 Martie 1932 sub Nr. 1870/1932 c. f., — a adus următoarea.

I N C H E I E R E.

Respinge recursul înaintat de Episcopul Transilvaniei G. C. Majláth pentru Fondațiunea Orfelinatlui Terezianum regesc catolic din Sibiu, — respinge recursul înaintat de Ioan Badila, în calitate de director al Institutului de orfani Terezianum regesc maghiar romano-catolic din Sibiu și respinge și cererea de complectare introdusă de G. C. Majláth, în calitate de episcop rom.-cat. al Transilvaniei, împotriva încheierii Nr. 3250/1924 c. f. din 8 Martie 1925 adusă de Judecătoria mixtă Sibiu ca instanță de carte fonduară, prin care s'a dispus întabularea dreptului de proprietar, sub titlu de rectificare a inscripțiunii de carte fonduară, în favorul Statului Român, Ministerul Sănătății Publice și Ocrotirilor Sociale, Oficiul Național I. O. V. secția Terezianum, asupra imobilelor cuprinse în prot. c. f. Sibiu Nr. 893 A. I.

M O T I V E,

Episcopul Transilvaniei G. C. Majláth în recursul Nr. 1629 1925 c. f. din 15 Aprilie 1925, în numele Fondațiunei orfelinatlui Terezianum regesc catolic din Sibiu, atacă încheierea Nr. 3250/1924 c. f., din 8 Martie 1925 adusă de Judecătoria Mixtă Sibiu, ca instanță de carte fonduară, prin care, la cererea Oficiului Național I. O. V. din Ministerul Sănătății Publice și Ocrotirilor Sociale, București, sub titlul de rectificare a inscripțiunii de carte fonduară, s'au dispus întabularea dreptului de proprietate în favorul Statului Român, Ministerul Sănătății Publice și Ocrotirilor Sociale, Oficiul Național I. O. V. secția Terezianum, asupra imobilelor cuprinse în prot. c. f. Sibiu Nr. 893 A. I., afirmând că, potrivit dispozițiilor art. 138 din Regulamentul cărții fonduare în vigoare în Transilvania, încheierea amintită trebuie să fie înmănată la mâna sa, fiindcă, este persoana directă împotriva căreia s'a dispus înscrierea în cartea fonduară și cerând deci o repetare a înmânării încheie-

rii amintite a judecătoriei. — Mai atacă încheierea amintită în recursul Nr. 1629/1925 c. f. din 15 Aprilie 1925, cerând reformarea ei și respingerea petiției pentru intabularea dreptului de proprietate în favorul Statului petiționar, invocând dispozițiunile art. 67, 68 din Rcf. în vigoare în Transilvania, potrivit cărora, afirmă, că intabulațiunile se fac numai în baza documentelor originale și că petiționarul n'a prezentat astfel de documente și invocând faptul că imobilele din protocolul de carte fonduară amintit nici în baza Tratatului de pace dela Trianon nu pot constitui proprietatea Statului.

Ioan Budila, în calitate de director al Institutului de orfani Terezianum regesc maghiar rom. cat. din Sibiu, afirmă, prin recursul introdus la 10 Martie 1932 sub Nr. 1831/1932 c. f., asemenea că petiția admisă de I-a instanță, prin încheierea amintită, este de a se respinge, deci cere reformarea încheierii amintite și respingerea petiției, invocând violarea aceluiași dispozițiuni din Reg. c. f. în vigoare în Transilvania și, apoi, invocând, ca și recurentul G. C. Majláth pentru Fondatiunea Orfelinatului Terezianum reg. cat. din Sibiu, și alte fapte cu caracter de drept material și nu formal, adică nu de carte fonduară.

G. C. Majláth, în afară de aceasta, în calitate de episcop romano-catolic al Transilvaniei, reprezentat tot prin Dr. F. Verzar avocat în Sibiu, prin cererea de complectare a recursului Nr. 1629/1925 c. f., introdusă la 12 Martie 1932 sub Nr. 1870/1932 c. f., susține toate faptele predate în recursul Nr. 1629/1925 c. f. la 15 Aprilie 1925, complectându-l cu aceia că cere reformarea încheierii I-ei instanțe și respingerea petiției de intabulare a Statului și în calitate de episcop rom. cat. al Transilvaniei.

Considerând că aceste fapte rezultă din scriptele celor două recursuri menționate și a cererii de complectare, aflătoare la dosar,

Considerând că, atât recurentul episcopul Transilvaniei G. C. Majláth, în numele Fondatiunei Orfelinatului Terezianum reg. cat. din Sibiu, cât și recurentul în numele de director al Institutului de orfani Terezianum regesc maghiar rom. cat. din Sibiu, precum și același G. C. Majláth, în calitate numai de episcop rom. cat. al Transilvaniei, se prezintă, prin recursurile ce au introdus împotriva încheierii I-ei instanțe, ca părți împotriva cărora, prin încheierea amintită a I-ei instanțe, s'ar fi efectuat vre-o intabulațiune, deci, invocând dispozițiunile art. 138 din Reg. c. f., în vigoare în Transilvania, potrivit cărora despre rezolvirea cererilor de carte fonduară, vor fi înștiințate

din oficiu și persoanele împotriva cărora se face achiziția prin înscrierea în cartea fonduară, cer repetarea înmânării încheierii l-ei instanțe,

Considerând că, pentru ca recurentul episcopul Transilvaniei G. C. Majláth, să aibă calitatea de parte, în numele și pentru, de P. S. Sa așa numita Fondatiunea Orfelinatului Terezianum reg. cat. din Sibiu, trebuie ca, sub acest nume, să existe înlăuntrul României, o persoană juridică fie de drept public, fie de drept privat,

Considerând că, față de dispozițiunile art. 1, din legea privitoare la persoanele juridice, publicată în Monitorul Oficial Nr. 27 din 6 Februarie 1924, potrivit cărora, persoanele juridice de drept public se creiază numai prin lege, — *nu există în România nici o lege ce ar acorda personalitatea juridică pentru, de recurent numita Fondatiuneu Orfelinatului Terezianum reg. cat. din Sibiu.* — În ce privește personalitatea juridică de drept privat a amintitei Fondatiunea Orfelinatului Terezianum reg. cat. din Sibiu, asemenea nu afirmă recurentul episcopul Transilvaniei G. C. Majláth, că ar avea ființă,

Considerând că, și recurentul I. Badila, pentru ca să aibă calitatea de parte, față de inscripțiunea tabulară efectuată prin încheierea atacată a l-ei instanțe, în numele și de D-sa așa numit Institut de orfani Terezianum reg. maghiar rom. cat. din Sibiu, al cărui director afirmă că este, trebuie ca și sub acest nume să existe, în cuprinsul României, o persoană juridică fie de drept public, fie de drept privat, lucru ce nici nu este afirmat de numitul recurent I. Badila,

Considerând că atât recurentul în numele Fondatiunei Orfelinatului Terezianum regesc catolic din Sibiu, episcopul Transilvaniei G. C. Majláth, cât și recurentul I. Badila, în numele Institutului de orfani Terezianum regesc maghiar rom. cat. din Sibiu, au introdus recursurile amintite, ca fiind în numele unor organizațiuni ale cultului rom. cat. din episcopatul Transilvaniei,

Considerând că, față de dispozițiunile art. 11 din legea pentru regimul general al cultelor, publicată în Monitorul Oficial Nr. 89 din 22 Aprilie 1928, potrivit cărora sunt persoane juridice: organizațiunile cultelor istorice create și reprezentate în conformitate cu sistemul lor de organizare și prevăzute în statute (comunițiile, parohiile, protopopiatele, monastirile, capitulele, episcopiiile, arhiepiscopiiile, mitropoliiile etc.), instituțiunile sau fundațiunile afirmate de recurenți ne fiind nici comunități, nici parohii etc., chiar dacă, în fapt, sunt organizațiuni ale cultului afirmat de recurenți, ele nu sunt, potrivit dispozițiunilor amintite din legea cultelor: persoane juridice, —

Astfel fiind, recurentul episcop al Transilvaniei G. C. Majlăth, în numele Fondatiunii orfelinatului Terezianum reg. cat. din Sibiu, inexistentă sub raportul personalității juridice, n'are nici o calitate de parte, față de inscripțiunea tabulară efectuată prin încheierea atacată a I-ei instanțe, deci, nu poate invoca în favorul său dispozițiunile art. 138 din Reg. c. f., în vigoare în Transilvania, privitoare la comunicarea din oficiu, de către I-a instanță, a rezolvirii cererei 3250/1924 din 21 Octombrie 1924, introdusă de Oficiul Național I. O. V. din Ministerul Sănătății Publice și Ocrotirilor Sociale din București.

Considerând că, la fel, nici recurentul I. Badila n'are nici o calitate de parte în numele Institutului de orfani Terezianum reg. maghiar rom. cat. din Sibiu, asemenea inexistent sub raportul personalității juridice, deci, nu poate invoca îndreptățirea de a i se comunica încheierea I-ei instanțe, în temeiul dispozițiilor art. 138 din Reg. c. f. în vigoare în Transilvania.

Considerând, apoi, că G. C. Majlăth, reprezentat prin Dr. F. Verzar, avocat în Sibiu, a introdus și o cerere de completare a recursului introdus sub Nr. 1629/1925 c. f., cerere introdusă la 12 Martie 1932, sub Nr. 1870/1932 c. f., aceasta numai, în calitate de episcop rom. cat. al Transilvaniei. Tribunalul crede că această cerere, abstracție făcând dela împrejurarea, că în această calitate de episcop cererea de completare, considerată ca recurs, este tardivă, este asemenea introdusă de o persoană care, ca atare, adică episcopul rom. cat. al Transilvaniei, în numele episcopatului rom. cat. al Transilvaniei, sau în numele Statusului rom. cat. transilvănean, n'are nici o calitate față de inscripțiunea tabulară efectuată prin încheierea atacată a I-ei instanțe. —

În consecință, sub raportul normelor ce cărmuiesc inscripțiunile tabulare și atacarea lor pe cale grațioasă — și acest recurs, în cazul că nu este tardiv, este introdus prin lipsă de interes juridic.

Considerând că această lipsă de interes juridic tabular, rezultă și din faptul că, Statusul rom. cat. ardelean afirmat, ne fiind o organizațiune de cult ce, potrivit dispozițiilor art. 11 din legea pentru regimul general al cultelor, invocat deja, ar avea personalitate juridică în cadrele episcopiei rom. cat. din Transilvania, în numele lui, nici episcopatul și deci nici episcopul, nu se poate înfățișa ca reprezentant, el, adică Statusul ne având îndreptățirea de a fi reprezentat așa cum sunt comunitățile, parohiile, protopopiatele, monastirile, capitulele, episcopiile, arhiepiscopiile și mitropoliile, fiindcă acest drept, potrivit normelor de drept pozitiv, în care intră și cele de drept formal, în

vigoare în Transilvania, este al persoanelor fie fizice, fie juridice, iar numitul Status rom. cat. ardelean nu este nici una, nici alta.

Aceasta și fiindcă, deși, prin art. I. din „Acordul privitor la interpretarea art. IX. din Concordatul dela 10 Maiu 1927, între Sfântul Scaun și Guvernul Român“, publicat, sub titlu de comunicat, și numai sub titlul de comunicat, fără nici o altă mențiune, de către Ministerul Regal al Afacerilor Străine al României, în Monitorul Oficial Nr. 180 din 3 August 1932, se declară că, instituțiunea cunoscută sub numele de „Status Romano Catholicus Transylvanensis“, se transformă, prin numitul acord, într-un organ al Diecezei Catolice de rit latin de Aiba-Iulia“, *acordul amintit, față de dispozițiunile aliniatului ultim din art. 88 din Constituție, potrivit cărora, ca convențiunile încheiate cu State străine, să aibă autoritate îndatoritoare, trebuie mai întâi a fi supuse Puterii legislative și aprobate de ea, ori acordul amintit comunicat și publicat așa cum a fost publicat în Monitorul Oficial al Țării, nu poate constitui, în lipsa aprobării legislative amintite, pentru organele puterii judecătorești din România, o normă de drept pozitiv, în care intră și dreptul formal, deoarece, acest fapt ar însemna că aceste organe ale puterii judecătorești, fără intervenirea Statului, adică în urma unei constrângeri exterioare statului, funcționează totuși ca organe ale puterilor Statului, lucru ce nu se poate concepe.*

Considerând, în afară de cele expuse, că din extrasul de prot. c. f. Sibiu Nr. 893 A. I., aflător în copie legalizată, la 3 Iulie 1932, la dosar, rezultă că imobilele din acest protocol de carte fonduară, cu ocazia redactării protocolului de carte fonduară amintit, prin anii 1873—1874 — localizarea — au fost înscrise în fila (foaia) A I. din acest protocol pe numele: Magyar királyi rom. kath. Thereziai árvaintézet, și că prin o restituire a stării cărții fonduare din protocolul c. f. amintit, tot pe acest numele s'a găsit în mod definitiv înscrise sub B 5, prin încheierea Nr. 1071/1921 c. f. din 28 Maiu 1921 a judecătoriei mixte Sibiu, ca instanță de carte fonduară,

Considerând că, potrivit dispozițiilor art. 45 din Tratatul de pace din Trianon din 4 Iunie 1920, ratificat prin Legea publicată în Monitorul Oficial Nr. 136 din 21 Septembrie 1920, Ungaria renunță, în ceea ce o privește, în favoarea României, la toate drepturile și titlurile asupra teritoriilor fostei monarhii austro-ungare, situate dincolo de fruntariile Ungariei și că, potrivit dispozițiilor din art. 191 din acest Tratat de pace, statele cărora li s'a transferat, un teritoriu al fostei monarhii austro-ungare, sau cari s'au născut din desmembrarea acestei

monarhiei, vor dobândi toate bunurile și proprietățile ce aparțin guvernului ungar din trecut sau actual și situate pe teritoriile lor respective. Tribunalul crede, că prin dispozițiunile amintite ale Tratatului de pace ratificat, dreptul de proprietate, înscris pe numele Magyar királyi... árvaintézet, atât pe fila A I, cât și pe fila B, sub B 5, s'au transferat din punct de vedere al dreptului material asupra României, adică asupra Statului Român,

Considerând, deci, că în aceste împrejurări, adresa-petiție a Oficiului Național I. O. V. din Ministerul Sănătății Publice și Ocrotirilor Sociale București, introdusă la 21 Octombrie 1924, sub Nr. 3250/1924, c. f. la judecătoria mixtă Sibiu, ca instanță de carte fonduară, întemeindu-se pe legea de ratificare a Tratatului de pace dela Trianon amintit, potrivit dispozițiunilor aliniatului 3 din art. 67 din regulamentul cărții fonduare în vigoare în Transilvania, având forța juridică constitutivă de drept material amintită, a suplinit documentul original prevăzut de dispozițiunile aliniatului amintit din articolul amintit, pentru efectuarea intabulațiunilor, deci afirmațiunea recurențelor, — în caz că aceștia ar avea calitate, — că I-a instanță a violat dispozițiunile art. 67 și 68 din regulamentul cărții fonduare în vigoare în Transilvania, *nu are temei.*

Considerând că, în afară de toate acestea, în cazul când recurența ar avea calitate, ce-lace Tribunalul nu o crede, și din punctul de vedere al dispozițiunilor art. 71 și 119 din regulamentul cărții fonduare în vigoare în Transilvania, potrivit cărora intabulațiunea are loc numai în cazul când acela în contra căruia urmează a se ordona încetarea vre-unui drept este intabulat ca proprietar al bunului în timpul înaintării cererii și potrivit cărora, cererile de c. f. le pot înainta de regulă numai acela cari sunt interesați prin înscripțiunile de carte fonduară, fie în calitate de îndreptățiți sau succesori de drept, fie în calitate de obligați, petiția-adresă introdusă de Oficiul Național I. O. V. din Ministerul Sănătății Publice și Ocrotirilor Sociale, București, constituind un titlu de drept valabil pentru ca în baza ei să se dispună de I-a instanță efectuarea înscripțiunilor tabulare, *afirmațiunile recurențelor sunt nefondate.*

Pentru aceste motive, redactate de Domnul Judecător Visarion Pop, Tribunalul a trebuit să decidă conform dispozitivului acestei încheieri.

Sibiu, la 4 Maiu 1933

Președinte, ss. MIHAILESCU,

Judecător-raportor,
ss. VISARION POP.

Grefier, ss. PASZTOR.

11.

TRIBUNALUL SIBIU, Secția II a.

Nr. Ga. II. 2065--1934.

INCHEIERE.

În cauza de mai înainte, Tribunalul în temeiul dispozițiilor alin. 2. din art. 423 și ale alineatului 1. din art. 407 din Pr. civ. în vigoare în Transilvania, potrivit cărora *instanța poate corecta ori când și din oficiu erorile evidente strecurate*, corectează motivele încheierii în sensul, că alineatul al 8-lea socotit dela finele încheierii amintite, este, nu „In consecință...”, ci „Considerând că, *această lipsă de calitate, întemeiată pe lipsa de interes juridic tabular*, rezultă și din faptul că Statusul rom. cat. ard. afirmat, ne fiind o organizațiune de cult, ce, potrivit dispozițiilor art. 11 din lege pentru regimul general al cultelor, invocat deja, ar avea personalitate juridică în cadrele episcopiei romano-catolice din Transilvania, în numele lui, nici episcopatul și nici episcopul, nu se poate înfățișa ca reprezentant, el, adică Statusul ne având îndreptățirea de fi reprezentat așa cum sunt: comunitățile, parohiile, protopopiatele, monastirile, capitulele, episcopiile, arhiepiscopiile și mitropoliile, fiindcă, acest drept, potrivit normelor de drept pozitiv, în care intră și cele de drept formal, în vigoare în Transilvania, este al persoanelor, fie fizice, fie juridice, iar numitul Status romano-catolic ardelean nu este nici una, nici alta“.

După acest aliniat urmează alineatul 7, socotit din urmă care este :

„In consecință, sub raportul normelor ce cărmuiesc inscripțiunile tabulare și atacarea lor pe cale grațioasă, și acest recurs, în cazul că nu este tardiv, este introdus prin *lipsă de calitate, întemeiată pe lipsă de interes juridic*“.

Sibiu, la 8 Maiu 1933.

Președinte, ss. MIHAILESCU.

Jude-raportor ss. POP.

Grefier, ss. PASZTOR.

CLXXIII

Ministerul de Externe, ignorând dispozițiile Constituției și ale Legii Cultelor, precum și sentințele date de Justiția țării — se crede în drept să hotărască singur caracterul de drept al Acordului dela Roma, pe care-l declară simplă interpretare a unui paragraf al Concordatului.

MINISTERUL REGAL AL AFACERILOR STRĂINE

— Direcția politică. —

Nr. 22090.

Domnule Ministru,

Nunțiatura apostolică, printr-o notă din 22 Aprilie curent, îmi comunică următoarele:

Articolul 5 al Acordului dela Roma din 30 Maiu 1932 cu privire la „ex-Status catholicus Transilvaniensis” prevede că: „Toate bunurile cari se găsesc la data de 1 Ianuarie 1932 în posesiunea și sub administrația Statului catolic transilvan sunt bunuri cu caracter eclesiastic”. apoi art. 8 prevede că: se va proceda la ratificarea inscripțiunilor privind proprietatea bunurilor vizate prin prezentul Acord în cărțile funciare, și că rectificarea se va face conform cu dispozițiile prezentului Acord (al. 2), la cererea Ordinariatului de Alba-Iulia către Ministerul Justiției.

Această cerere a fost într-adevăr prezentată Ministerului Justiției în ziua de 7 curent.

Față cu acestea, este dela sine înțeles că, în virtutea ziselor articole 5 și 8 de mai sus, orice schimbare în registrele fonciare posteroară datei de 1 Ianuarie și contrară cu-prinsului acestui Acord este nulă de plin drept.

Totuș, Nunțiatura apostolică crede că s'ar urmări -- pe baza unui Aviz al avocaților Ministerului Instrucțiunii și al Cultelor, precum și al Ministerului Agriculturii -- sancționarea schimbărilor introduse în registrul funciar din Cluj, *ca și când Acordul dela Roma nu ar exista.*

Comunicându-Vă cele ce preced, am onoare a Vă ruga să binevoiți a examina reclamațiunea formulată de Nunțiatura apostolică, în special în ce privește executarea integrală și cu bună credință a Acordului dela Roma din 30 Maiu 1932 și a ne pune apoi în măsură de a da un răspuns sus zisei Nunțiaturi.

P. Ministru, (ss.) AL. ARION,

p. Director, (ss.) V. BRABEȚIANU.

D-Sale

DLUI MINISTRU AL INSTRUCȚIUNII ȘI CULTELOR

CLXXIV

Ministerul Instrucției cere avizul Contenciosului său cu privire la punctul de vedere al Ministerului de Externe.

MINISTERUL INSTRUCȚIUNII, AL CULTELOR ȘI ARTELOR

— Direcția Cultelor. —

18 Maiu 1933.

Nr. 55700—6642—1933.

DOMNULUI ȘEF AL CONTENCIOSULUI

— în Minister. —

Domnule Avocat Consilier,

Avem onoare a Vă înainta, în original, adresa Ministerului Afacerilor Străine Nr. 22090—1933, relativ la art. 5 al Acordului dela Roma din 30 Maiu 1932 cu privire la „ex-Status catholicus Transilvaniae”, rugându-vă să binevoiți a ne da avizul D-Voastră.

P. Ministru, (ss) ST. BRADIȘTEANU

BCU Cluj / Centrul Universitar de Literatură Cluj
p. Consilier, (ss) G. ILIONIC.

CLXXV.

Contenciosul Ministerului Instrucțiunii se declară hotărât în contra punctului de vedere al Ministerului de Externe.

MINISTERUL INSTRUCȚIUNII, AL CULTELOR ȘI ARTELOR

— Contenciosul. —

Ad Nr. 55700—1933.

AVIZ.

Asupra adresei Ministerului Afacerilor Străine Nr. 22090—1933, înaintată nouă de Direcția Cultelor cu nota de serviciu Nr. 55700—1933.

Având în vedere că acest Consiliu, prin avizul Nr. 491—1932, a arătat în mod documentat că pretinsul „Acord interpretativ ar art. IX din Concordat” încheiat la Roma la 30 Maiu 1932, est o Convenție nouă care tratează probleme cu totul străine de Concordat. și care ca orice convenție, nu poate avea tăria și nu se poate aplica mai înainte de a se obține aprobarea Corpurilor Legiuitoare,

Având în vedere că independent de considerentele de ordin politic internațional, cari au determinat Ministerul Afacerilor Străine să considere această nouă Convenție ca un simplu Acord interpretativ, și de soluția pe care Onoratul Guvern va binevoi să dea acestei probleme, Consiliul de Avocați al acestui Minister, pe care nu-l poate interesa decât latura juridică, crede de datoria sa a atrage atenția că nu poate fi vorba de acord interpretativ, atunci când la art. 5 din preținut Acord se recunoaște fostului „Status romano-catolic”, în plină proprietate, bunuri pe cari nu le-a avut niciodată,

Că acest text echivalează cu o cedare benevolă a unor bunuri ale Statului, care nu se poate face pe baza unui simplu acord interpretativ,

Considerând că, Statul nu poate înstrăina cu titlu gratuit bunuri ale sale, decât pe cale de lege, sau în mod forțat, în baza unei hotărâri judecătorești,

Că atât timp, cât o lege de ratificare a Convenției din 30 Maiu 1932 n'a intervenit și nici instanțele judecătorești n'au recunoscut fostului „Status Romano-Catolic”, dreptul de proprietate asupra bunurilor în litigiu, Statul Român nu poate lua nici o măsură de cedare sau de rectificare a inscripțiilor din cărțile funduare,

Având în vedere că actualmente, Înalta Curte de Casație S. I, este sesizată cu 2 recursuri ale Statusului Romano-Catolic, în contra sentințelor Trib. Cluj, prin care s'au confirmat deciziile instanțelor funduare cu privire la ridicarea unor imobile din Cluj și trecerei lor în cartea funduară ca proprietate a Fondului respectiv „de studii” sau „de burse”, administrate de Statul Român, recursuri ce au termen de judecată la 27 Septembrie:

Că, în fața acestei situații, *din punct de vedere juridic, este o imposibilitate ca problema proprietății să se tranșeze pe cale administrativă sau diplomatică, singura instanță în măsură fiind Înalta Curte de Casație, care este sesizată —*

Pentru toate aceste considerente, Consiliul își menține în totul avizul cu Nr. 491—1932 și este de părere că din punct de vedere juridic, *Ministerul nu poate executa clauzele Acordului dela Roma, aceasta, echivalând cu o cedare gratuită din avutul Statului, ce nu se poate face decât pe cale de lege.*

Avocați,

IOAN DUMITRESCU, OVID DEMETRESCU,
STELIAN VOINESCU, FL. POLICRAT, T.
DRAGOȘ.

CLXXVI.

Conflictul dintre Ministerul Instrucțiuni și Ministerul de Externe pe chestiunea Acordului dela Roma.— *Referatul Consilierului juridic către dl ministru D. Gusti.*

MINISTERUL INSTRUCTIUNII, AL CULTELOR ȘI ARTELOR.

— Contenciosul. —

— *Referat.* —*Domnule Ministru,*

Conform delegațiunii Dv. m'am prezentat în ziua de 5 Maiu, ora 4½ p. m., la Ministerul Afacerilor Străine, unde am participat la ședința Consiliului juridic, prezidat de d. ministru Titulescu, ședință la care s'a discutat chestiunea Acordului dela Roma din 30 Maiu 1932 cu privire la Statusul rom. cat. ardelean.

Dl ministru al Afacerilor Străine a susținut că Acordul încheiat la Roma. nu constituie o Convenție nouă, ci o interpretare a dispozițiilor Concordatului, făcută în baza art. XXII din Concordat și, ca atare, pentru executarea lui nu este nevoie de ratificarea Parlamentului.

Dl Ministru a mai arătat că, potrivit legii, interpretarea Convențiilor internaționale aparține exclusiv Ministerului afacerilor Străine, care, în speță, ținând seama și de avizul Comisiunii juridice de pe lângă acel Departament, a dat interpretația mai sus arătată.

Dl Ministru, admitând că, din punct de vedere strict juridic, concluziunile Avizului Nr. 491—1932, dat de Consiliul de avocați de pe lângă Ministerul Instrucțiunii ar putea fi întemeiate, a declarat că *interesele țării, din punct de vedere al raporturilor internaționale, dictează în sensul recunoașterii valabilității Acordului dela Roma și executării lui.*

Am susținut înaintea comisiunii teza Consiliului de avocați de pe lângă acest Minister, prevăzută în avizul sus-amintit.

Intr'adevăr, art. IX din Concordat prevede că Statul recunoaște Bisericii catolice reprezentată prin legitimele ei autorități ierarhice, personalitatea juridică, conform dreptului comun al țării. — În consecință, parohiile, protopopiatele, mănăstirile, capitolele, starostiile, abațiile, episcopiile, mitropoliile și celelalte organizații canonice și legal constituite sunt persoane juridice, iar deplina lor proprietate a bunurilor de orice natură ar fi ele, este garantată de către stat, conform Constituției Regatului.

Cu ocazia ratificării Concordatului, s'a pus chestiunea dacă enumerația organizațiilor catolice prevăzute în art. IX este limitativă sau enunțiativă.

Într-adevăr, deși textul enumeră absolut toate legitimele autorități ierarhice ale Bisericii catolice cărora Statul le recunoaște personalitatea juridică, sfârșește prin expresia „precum și celelalte organizațiuni canonic și legal constituite”, care nu-și mai avea rostul din moment ce se limitase la început instituțiile pe care Statul le recunoaște, prin enumerarea tuturor autorităților ierarhice catolice aflate pe teritoriul țării.

Intrucât însă aceste cuvinte ar fi putut crea nedumeriri în Parlament cu ocazia ratificării, Guvernul român pentru a lămurii această problemă și a preîntîmpina anumite discuțiuni, a făcut uz de dispozițiile art. XXII din Concordat și a căutat să tranșeze această chestiune în prealabil cu Sf. Scaun.

Din adresa Ministerului Afacerilor Străine rom. Nr. 48524 din 20 Iulie 1929 și răspunsul Sf. Scaun, dat prin Nunciatura papală din București cu Nr. 5310 din 22 Oct. 1929, rezultă în mod precis că Înaltele părți contractante, făcând uz de dispozițiunile art. XXII, au interpretat cu ocazia ratificării, înțelesul articolului IX, în sensul că enumerația organizațiilor catolice, prevăzute în acel text, este limitativă, adică Statul recunoaște personalitatea juridică și dreptul de proprietate numai părților constitutive ale Bisericii catolice arătate în art. IX.

Cu această interpretare, Parlamentul a ratificat Concordatul, astfel, că ea face parte integrantă din Concordat și ca urmare, un nou Acord, prin care se schimbă interpretarea inițială, constituie o Convenție nouă, care nu poate fi valabilă decât în urma votului Parlamentului.

Dat fiind această interpretare a forurilor competente, urmează că expresiunile: „și celelalte organizațiuni canonic și legal constituite”, prevăzute în art. IX, au rămas un nonsens, neputînd cadra cu caracterul strict limitativ al instituțiilor enumerate la acel articol.

În afară de aceasta, așa zisul Stat rom. cat. ard. este o organizație necanonică, care nu există în nici o altă țară din lume, contrară principiilor esențiale ale Bisericii cat., cari nu admit amestecul laicilor în conducerea treburilor bisericesti, organizație căreia nu i-a recunoscut legalitatea nici odată nici Sf. Scaun, nici Statul maghiar.

Ca urmare, în urma ratificării Concordatului, Statul rom. cat. ard., care nu avea o existență de drept, trebuia deplin drept să înceteze de a mai funcționa.

Acordul dela Roma din 30 Maiu 1932, transformînd Statul rom. cat. din organizație necanonică și ilegală într-un organ

al Eparhiei rom. cat. de Alba-Iulia, atribuindu-i în plină proprietate bunuri pe care le avea numai în simplă posesie cu titlul precar, are caracterul unei Convenții noi, care tratează probleme cu totul străine de Concordat, Convenție prin care Statul român, fără a câștiga ceva, renunță în mod benevol la o sumedenie de bunuri cari i se cuvin, și, ca atare, această Convenție nu poate fi aplicată înainte de ratificarea Parlamentului.

Cu privire la procesele pe cari acest Minister le are în ziua de 8 Maiu, înaintea Inaltei Curți de Casație S. I., cu privire la rectificarea intabulării unor imobile din Cluj, procese ce în fața instanțelor de fond din Cluj au fost câștigate de Stat, întrucât s'a radiat titlul de proprietar cu care, în mod ilegal era trecut Statul rom. cat. ard., — Dl. Ministru Titulescu ne-a declarat că, față cu Acordul dela Roma, pe care Dsa îl recunaste valabil, judecarea acestor procese nu-și mai are rostul, punându-ne în vedere, deocamdată, până la noi dispoziții, să amânăm procesele.

Evident, că ne vom prezenta în fața Curții și vom stărui în amânare, atragem atenția însă, că dacă adversarii noștri se vor opune, amânarea nu va fi ușoară, întrucât nu avem nici un motiv legal de amânare. Totuși, vom face toate eforturile.

Aducându-vă la cunoștință toate cele de mai sus, Vă declar. Domnule Ministru, că *imi mențin în totul punctul de vedere expus Dluș. Ministru de Externe și dezvoltat în avizul acestui Contencios cu Nr. 494 1932*, în sensul că Acordul dela Roma este o Convenție nouă, ce nu poate fi executată fără ratificare, Convenție prin care *Statul român își crează o situație mult mai rea decât o avea în trecut și, prin care fără să câștige nimic, cedează Statului catolic bunuri pe care acesta nu le-a avut nici odată*,

Este de notat că însuș dl. Dr. V. Pop care a semnat acest Acord, declară într-o publicație că a încheiat un *Acord* privitor la averile Bisericii rom. cat., prin urmare *nu o interpretare* a Concordatului.

De asemenea A. Gianini, profesor de drept canonic la Roma, precizează în revista *L'Europa Orientale* din Roma, că „*prin Acordul dela 30 Maiu 1932 nu se interpretează art. IX din Concordat, ci se disciplinează situația așa zisului Stat rom. cat. ardelean*“.

Cred de datoria mea să mai adaog, Domnule Ministru, că *renunțarea la niște bunuri asupra cărora Justiția, prin sentințele Tribunalului din Cluj și Sibiu, ni-a recunoscut drept*

tul, — renunțare făcută în baza Acordului dela Roma, *va produce nemulțumiri în sânul populației ardelen.*

Numai Parlamentul Țării ar putea da acestui Acord autoritatea juridică și morală necesară executării lui.

Consilier, IOAN I. DUMITRESCU.

CLXXVII.

Intervenția Delegatului special al Guvernului pe lângă Ministerul Cultelor, în scopul aplanării conflictului.

Domniei Sale

DOMNULUI MINISTRU AL INSTRUCȚIUNII, CULTELOR ȘI ARTELOR

Domnule ministru,

Astăzi urma să aibă loc la Inalta Curte de Casație și Justiție, procesul inițiat de Ministerul Instrucțiunii și al Cultelor sub Nr. 21372/1932, în chestia rectificării cărților funduare din Cluj.

„Se obișnuște ca fundațiunile să fie constituite din bunuri Curții de Casație, Tribunalele din Cluj și Sibiu, prin două sentințe ale lor. Inalta Curte avea să și spuie azi cuvântul cu privire la întreaga chestiune a bunurilor uzurpate pe vremuri de Statul romano-catolic ardelen, cu privire la cari, în mod parțial, ea se pronunțase deja la 1924, prin Decizia Nr. 1564. În acelaș timp, Casația avea să se pronunțe și cu privire la nevalabilitatea așa zisului Acord dela Roma, asupra căruia cele două Tribunale amintite și-au spus cuvântul.

După toate antecedentele, azi Casația avea să decidă atât chestia bunurilor, cât și chestia Acordului, pe care Guvernul o ține în suspensie de aproape un an de zile.

Spre marea mea surprindere a trebuit să aflu astăzi că, în urma intervenției Onor. Minister de Externe, procesul se va amâna. În acelaș timp, am aflat că Ministerul de Externe ar dori ca chestiunea Acordului să fie soluționată de Guvern printr'un act de guvernământ, în sensul că Acordul să fie declarat pur și simplu valabil, iar procesul dela Casație să înceteze drept consecință imediată a acestui act de guvernământ.

Prin raportul de față îmi iau voe a-mi exprima profundul meu regret față de intervenția absolut inoportună a Ministerului de Externe, prin care a fost împiedecată suprema instanță judiciară de a-și spune astăzi cuvântul său obiectiv în chestiunea atât de mult discutată a Acordului dela Roma.

Odată cu aceasta, îmi iau voe să vă aduc la cunoștință că în cursul lunii Mai a. c. va eși de sub tipar volumul meu de: „*Acte și Documente relative la Statul Catolic Ardelean și la Acordul dela Roma*“, cu privire la tipărirea căruia Dv. ați intervenit la Ministerul de Externe prin adresa Nr. 110794 din 1932, — volum care, în cele peste 700 pagini ale lui, cuprinde absolut toate elementele de cari are nevoie Statul, Guvernul și Justiția, spre a rezolvi chestiunea Statului catolic și a Acordului într'un mod just și onorabil, fără inutile convulsii interne și externe, cari printr'o măsură ca cea preconizată pentru moment de Onor. Minister de Externe, n'ar putea fi evitate.

Aducându-vă aceasta la cunoștință, vă rog să faceți totul pentru ca să nu se ia absolut nici o măsură în chestiunile acestea de către nimenea, înainte de ce aş pune la dispoziția factorilor competenți Actele și Documentele necesare.

Primiți vă rog Domnule Ministru, asigurarea deosebitei mele stime,

București, 8 Maiu 1932.

ONISIFOR GHIBU

Președintele Comisiunii Istórico-Juridice și
Delegatul special al Guvernului pentru chestiunea Statului Catolic.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

APENDICE

**cuprinzând acte, documente și materialuri
istorice întregitoare, cari, din cauze tehnice,
n'au putut fi tipărite în cadrul primei părți
a volumului.**

BCU Cluj / Central University Library Cluj

O serie de acte relative la chestiunea Orfelinatului Therezian din Sibiu.

Actul de fondare a Orfelinatului Regesc Therezianum din Sibiu.

Noi, Maria Terezia, din mila lui Dumnezeu Impărăteasa Văduva a Romanilor, Regina Ungariei, Bohemiei, Dalmației, Croației și Slavoniei, Arhiducesa Austriei, ducesa Burgundiei, Siriei, Lodomeriei, Carinției și Carnioliei, mare Principe al Transilvaniei, etc. — Spre eternă memorie a înființării.

Cea mai bună guvernare este aceea care se îngrijește de fericirea supușilor, încât fundamentul ei să fie frica lui Dumnezeu, fiindcă scopului natural propriu zis de guvernare e mai convenient, că să derive din percepțele legii divine, de unde porced și drepturile Impăraților, și astfel ca să ocupe primul loc între faptele de guvernare, prin ce și coroana Domnitorului va fi mai cinstită, chiar și fericirea supușilor va fi mai certă, și prin urmare toate afacerile și relațiile țării vor fi mai înfloritoare și mai statornice.

Fiindcă principiul acesta s'a înrădăcinat în sufletul nostru încă deja la începutul domniei Noastre, ne-am dat toată siliința să facem totul cu ce putem dovedi cumcă binele popoarelor primează îngrijirea noastră.

Gândirea aceasta ne-a tras atențiunea și la mult iubitul nostru Ardeal, care fiind bogat în darurile distribuite de natură, să nu sufere lipsă de cele ce fac fundamentul vieții civile și cari sunt recunoscute de necesare pentru susținerea fricei și iubirii de Dumnezeu, trebuincioase la ajungerea scopului omenesc.

Recugetând în sufletul nostru cumcă acest Mare Principat al nostru, în trecut prin multe veacuri a fost propugna-

culul creștinismului și este și acum, și că nici când nu au lipsit. În el instituțiunile pioase prin care evlavie, adevărată, religia sinceră și cultul drept al Preubunului Dumnezeu în posesiunea sa de demult să se conserve, însă totuși prin împrejurările nefavorabile ale vremurilor s'a întâmplat că din starea strălucită a ajuns la stări nefavorabile, și prin urmare și la rătăcirii diferite, adică recugetând toate acestea în sufletul nostru, ne-am ținut de datoria noastră să ne îngrijim cum să putem pune scumpa noastră moștenire din splendoarea sa de demult în una și mai strălucită; și pe când îngrijirea noastră a fost și este că pentru scopul menționat avem să-i dăm tinerimei o ocaziune mai bogată spre frecventarea studiilor, și a scoate poporul din erorile în care s'a încurcat în cursul vremurilor, la lumina doctrinei mai curate și așa a restaura și propaga cultul divin prin ridicarea bisericilor și noilor parohii, am aflat și alt mod nu chiar de pe urmă, prin care putem sluji binele, fericirea și prosperarea scumpului nostru Principat.

Băieții rămași de părinți, fără educațiune, ba câte odată lipsiți și de alimente, din pricina sărăciei lor, sunt totdeauna spre trist aspect tuturor oamenilor și au devenit totodată membri fără de folos ai Statului, ori exemple urite ale diferitelor crime, cari foarte ușor se lipesc de sufletele acelor, cari nu sunt dedați cu disciplină.

Având în vedere, aşadară, a ne îngriji în mod oportun de mântuirea și viața acestora, am aflat potrivit de a ridica și institui acolo un Orfanotrophiu catolic, unde nu numai cu vipt și cu vestminte, dar și cu învățături salutare să fie provăzuți, așa încât și binelui obștesc să poată fi cândva slujitoră.

Locul acestui Orferinat l-am designat în Sibiu — suburbii, care e situat în șesul aproape de râul Cibin, unde mai înainte s'au zidit niște case mari cu permisiunea și consimțământul Nostru, pe seama câtorva emigranți supuși ai noștri din Austria superioară de Ens., Carintia și Carniolia, însă cari, mai târziu mutându-se locuitorii dintrânsele, au ajuns aproape pustii.

Intreg edificiul acesta l-am destinat acestui Institut și de fapt l-am și aplicat; mai departe, tot teritoriul care zace între edificiul și între drumul principal care duce spre Ocna, mai departe terenul între drumul care trece peste râu, dela podul care face legătură cu orașul nostru săsesc Sibiu, și care duce pe marginea stângă a aceluiaș teritoriu, înaintea grădinilor orașenilor, îl alăturăm aceluiaș institut, ca grădină și teritoriu de exerciții și jocuri pe seama copiilor alimentați și crescuți în orfelinatul acela. Și așa în grija și zelul Nostru pentru Sfânta și mântuitoarea Religie catolică și pentru binele scumpei noastre

Transilvanii și al tuturor popoarelor locuitoare întrânsa, voind a fi în ajutorul lor, din convingerea noastră tare și deliberată și după sfatul matur în numele sfânt al celui ce este binele suprem și mântuirea tuturor, în locul amintit, unde venerabilul P. Ioan Theophil Delpini prin ajutorul nostru cu zel drept și laudabil a și luat inițiative solide, întemeiem, facem, instituiem, ordinăm și ridicăm Orfelinat catolic și vrem ca fundațiunea aceasta să fie spre mărirea mai mare a lui Dumnezeu și a glorioasei Născătoarei Lui, spre onoarea Casei regesti și a Patroanei și Sprijinitoarei puternice a Regelui nostru, spre lăfșirea religiunii adevărate și spre binele și podoba iubitei noastre Transilvanii pe vecii vecilor să fie în vigoare.

Pentru scopul acesta, îl prevedem și îl dotăm cu drepturi, privilegiile și venituri speciale, adică:

1. Institutul acesta cu tot teritoriul lui și cu toate persoanele locuitoare întrânsul le scoatem toată de sub jurisdicțiunea Magistratului Orașului nostru săsesc Sibiu, și le scutim de sub toate sarcinile cetățenești, ordinare și extraordinare.

2. Fiindcă ce privește inspecțiunea asupra disciplinei și moralei acestei Instituții, mai departe pentru judecarea în cauze civile și criminale a persoanelor locuitoare în el, am văzut necesar a delega o Comisiune și totodată o și delegăm, ai cărei membri vor fi în cauze disciplinare și care se țin de jurisdicțiunea civilă, pe lângă *presidentul Gubernului nostru regeșc ardelean, Episcopul Transilvaniei, doi consilieri guberniali de religiuine catolică și unul din partea Thesaurariatului nostru regeșc ardelean, luând cu sine dintre protocoliștii sau concepțiștii guberniali pe unul ca actuar, tot catolic.*

În cauze criminale însă, Episcopul sus numit, cu privire la starea lui pretească rămânând afară, pe lângă cei mai înalte numiți să se împlinească numărul septenar astfel, că se vor asocia la tezaurariul regeșc încă un Consilier gubernial și unul din partea Tezaurariatului și vrem că apelarea contra sentințelor aduse de judecătorie sau comisiunea aceasta, să nu se facă și să nu treacă la numitul Gubernium, ci imediat la noi și dacă comisiunea aceasta socotește de necesar ajutorul Guberniului Nostru regeșc, vrem să i se și dea, după natura lucrului.

3. Fiindcă institutul acesta fără venituri nu poate exista, pe seama personalului pe care pentru conducerea Institutului după numărul elevilor și exigența circumstanțelor îl vom trimite acolo, destinăm:

a) Peste ceace am dat până acuma pe seama institutului și

peste ce, din sânguința părintelui Delpini, s'a dat cu camată, donăm din veniturile dijmei fiscului săsesc douămii de florini Rhenensi anual, în bani, iar în natură douămii cincisute (2500) măsurii de grâu, așa și în modul acela, că prestațiunea aceasta să continue fără întrerupere și fără micșorare în tot anul, chiar și când nimic nu va rămânea din venitele de până acuma, ba chiar și în cazul când numitele dijme se vor da în arandă din partea Erariului.

b) Atribuind, mai departe Institutului acestuia spre spori-rea capitalului taxele de dispensă pe care au să le plătească supușii noștri acatolici pentru dispensarea primită dela Puterea regească de sub gradele prohibite de legile în vigoare, în caz de matrimoniu sau pe care le-au solvit ori le vor solvi.

c) Am dat ordin să se institue în Marele nostru Principat o Loterie, și veniturile acesteia pe cinci ani, — mai departe.

d) Veniturile din impozitele nouă vamale ale vinurilor românești, pe cinci ani câte zecemii florini anual, — mai departe

e) *Sumele din lăsamântul răposatului episcop neunît (ortodox), Dionisie Novacovici, care altcum ar fi trebuit să se verse în Erariul nostru, împreună cu stocul aceleiași masse de lăsamânt, care ca „gratuitum“ din partea numitului Episcop s'a colectat, dar nu s'a vărsat, să treacă spre sporirea capitalului aceluiași institut.*

Mai departe, ca donațiune pe seama aceluiași institut, destinăm

f) Suma aceea, pe care un anumit Ettlinger, locuitor din Sibiu, sub jurisdicțiunea militară prin testament a lăsat-o pe seama orfanilor catolici, care însă din partea miliției s'a confiscat și cu procentele s'a ridicat la 10.604 florini Rhenensi, — aceasta sumă tot scopului acestuia o asigurăm.

g) Arhiepiscopul de Calocsa, Iosephus comite de Battyán, ca fundațiune pentru susținerea orfanilor în Institutul acesta a depus 20.000 florini. Când faptul acesta îl lăudăm, totodată acceptăm suma aceasta fundațională pentru fondul capital al institutului acestuia, care îl contopim și destinăm pentru scopul menționat.

În ce privește banii menționați, cari au să se verse din dispense, din Loterie, din vama vinurilor românești și din alte destinațiuni pe cari le vom stabili noi, suspomenitul Tezaurar al nostru va arăta în scriptele Orfelinatului însuș, la sfârșitul fiecărui an, începând cu cel curent: ce s'a vărsat de fapt Institutului din banii destinați lui și unde sunt plasați spre fructificare, pentruca el să se poată orienta în consecință în ce privește primirea orfanilor.

4. Am ordonat, ca să se facă un plan, după care să se construiască succesive tot institutul, care l-am și aprobat, ba chiar am și prevăzut cheltuielile necesare, cu cari tot institutul să se prefacă într-o clădire comodă și să se ridice acolo și o biserică cu turn, din fundament, după forma aprobată de noi.

5. Fiindcă în institutul acesta în primul rând de frica lui Dumnezeu trebuie să se îngrijească, și tinerețea aceea nu numai prin învățătură, dar mai ales prin exemple trebuie să se formeze, inspecțiunea internă și superioritatea o dăm în grija credinței, zelului și vigilenței susnumitului Pater Delpini și tuturor succesorilor lui în acest post, nu numai în chestiunile spirituale, ci și în acele lumești, așa că atât prefectul, adică tatăl orfanilor, care încă trebuie să fie în institut, și controlorul său, să-l respecte ca pe acela pe care l-am investit cu dreptul de a dispune de bani, așa însă că nici prefectul cu primarul să nu deie afară, nici controlorii să nu cumpere nimic, fără permisiunea lui, mai departe atât prefectul despre cheltuielile făcute de dânsul, cât și controlorul despre ce a cumpărat sau să îngrijit, să fie obligați a-i da seamă lui, după regulile prescrise.

6. Dispozițiile în chestiuni religioase le încredințăm aceluiași Pater Delpini și succesorilor lui, și fiindcă singur, pentru atâta lucru nu e destul, prevedem să i se deie pentru prevederea trebuințelor sufletești un tovarăș, care afară de o locuință comodă acolo, să capete anual 300, adică 300 florini. Mai departe, revenim special la aceea pentru care am întemeiat institutul, așa dară

7. Ordonăm și statuăm că copii, fie născuți din naștere receptă sau din părinți valahi și, în genere, toți copiii născuți din matrimoniu, sau afară de matrimoniu, dar din părinți săraci ori fără părinți, ba chiar și aceia cari nu s'au născut din părinți creștini, dar sunt total părăsiți de părinți și vremuri, ori din partea lor s'au adus în orfelinat, să se crească în religunea catolică, să facă parte din instituțiunea aceasta, însă așa că în clădire numai copii trecuți de 7 ani să se primească, în schimb copiii lepădați (părăsiți) și alții cari nu sunt încă de 7 ani, să se crească și să se nutrească afară de institut, la catolici pentru o sumă potrivită.

8. În favorul copiilor născuți din păț ilegală ori cari au altă maculă (pată), ordonăm ca aceștia prin însuș faptul pri-

ca acest privilegiu general să aibă efectul ca și când fiecare dintre ei ar fi obținut în specie legitimitatea.

9. Să se primească în Orfelimatul acesta, dar, și copile fără nici o referință la apropierea numărului, fiindcă altmanturenea în orfelinate numărul băieților e totdeauna mai mare ca al copilelor. Aceasta să se respecte și în ce privește sugarii cari se nutresc afară de institut.

10. Tinerimea de ambele sexe care se crește în orfelimatul acesta, să se instruiască în doctrina creștină, în cetirea și scrierea limbii germane și în aritmetică, tors de in, de câneapă și bumbac, totodată și în țesutul acestora și în fabricarea bastistelor de mătasă, mai cu seamă fetițele la cusutul fin, iar băieții cari se văd mai aplicați, să se instruiască afară de studiile amintite, în cânt, muzică, geometrie și arhitectura civilă, în pregătire de hărți și în exerciții militare, pe deasupra și în desen, întrucât au lipsă măsurii, zidarii, bărdasi, rotarii și alți meseriași.

11. Normativele ce privesc alimentarea, îmbrăcămintea, ordinea de zi, cari sunt în vigoare, în orfelinatul din Graz, fiind aprobate de noi, vrem să se observe și pentru Orfelinatul acesta, și pentru întreținerea fiecărui copil prevedem 50 Floreni pe an.

12. Fiindcă scopul nostru e, ca succesiv, cât mai mulți să aibă parte de binefacerile acestui institut și să fie crescuți în orfelinatul acesta, iar mai departe să se poată susține singuri, — determinăm ca etate până la care se pot ținea în orfelinat atât băieții cât și fetițele, anul al 15-lea, însă așa că băieții, dacă au putere și știință necesară pentru practicarea meseriilor și artelor înalte de împlinirea acestei etăți, și mai iute să se poată dimite, și din contră dacă vor face un progres însemnat în învățatură, în cetire, scriere, aritmetică sau în alte studii propuse în institut, ori dacă vreunul va dovedi dexteritate în propunerea altor studii, unul sau altul să se reție mai departe în institut și informați special în geometrie să fie ajutători în instrucțiune și ieșind cu totul afară să se poată aplica în calitate de învățători.

13. Copilele ieșite din orfelinatul acesta se pot da în serviciu la nobili și cetățeni, în orașe și pe sate, ori se pot aplica în fabrici sau manufacturi și după ce, la timp în mod onest și convenient s'au măritat, le autorizăm și concedăm ca dotățiune 50 floreni Rhenensi, iar băieților cari trec din institut la

wreo meserie, să li se solvească din partea Orfelinatului didactrul mirei lor în orfelinatul acesta, să fie declarați legitimi și vrem și toate cheltuielile survenite din primirea sau dămiterea din meserie și cu sfârșitul anilor de ucenic să li se deie un rând de haine nouă. Și vrem ca după aceea să se trimită, după obiceiul meseriașilor, la peregrinare prin țările Noastre ereditare germane, dându-li-se epistole de recomandare către Comitetele comerciale ale Provinciilor, ca acestea să se îngrijească de ei, că- rora dacă se reintorc, să li se deie 50 floreni bani de ajutor, să-și poată pune un atelier în rând pe seama lor proprie, însă așa, că dâșii să fie obligați a instrui băieți dați la meserie din institut pe seama lor.

14. Vrând a stabili viitorul orfanilor în modul cel mai bun, prin aceasta dăm institutului acestuia privilegiul special, că toți cei ieșiți din el, *ipso facto*, fără nci o cheltuială sau formalitate cuvenită, să se primească în Națiunea, în care nu s'au născut, în consecință și în corporațiunile săsești, și astfel să se bucure de toate drepturile orășenești și de posesiune.

15. Permiteam mai departe pentru binele și folosul acestui institut, că meseriașii cari sunt primiți în el, sau se vor primi în viitor pentru instrucția ucenicilor, să aibă dreptul și să poată exercita și pentru sine acolo meseriile lor.

16. În cazul că s'a primit în institut un comerciant catolic, dela care institutul și toți din locuințe își pot cumpăra cele necesare, îl aprobăm și admitem, ca și pe viitor așa unul să se primească care să aibă dreptul de a-și pune marfa afară spre vânzare.

17. Dăm institutului dreptul de liberă exersare de măcelărit.

18. E permis alimentatorului institutului să vândă de mâncare atât pentru cei din localitate, cât și pentru externi, cari voiesc să mănânce ori să bea în locuința sa.

19. La celelalte drepturi, adaugăm pe seama acestui institut și dreptul de a instala o berărie.

20. Orfelinatul acesta așa ridicat, fondat și privilegiat, care e dovada îngrijirii noastre de binele scumpei noastre Transilvanii și exemplu pentru succesorii noștri, îl numim și vrem să se numească pentru veșnica pomenirea noastră „*Orfelinatul regesc catolic Therezianum din Sibiu*“. Totodată îi admitem și

conferim un sigil, cu care, ca cu propriu, să poată sigila actele publice și private. Decorul sigilului îl va forma coroana Noastră regească ungară. Mijlocul decorului să perpetueze amintirea Augustului de odinioară Francisc al Romanilor, prearubitul Nostru soț și, pe când era în viață, preacredincios tovarăș la grijile Impărăției, și acolo, unde se va păstra memoria noastră să se păstreze și a Lui, însemnându-se inițialele vrednicului nostru nume F. M. T., cu inscripțiunea dejur împrejur „*Sigillum Orphanotrophii Regii Theresiani Catholici Cibiniensis*”.

Prin aceasta, Orfelinatul catolic l-am fundat, l-am instituit, l-am ordonat, l-am ridicat, l-am concedat, l-am dotat, l-am exemptionat, acestea pe seama lui le-am destinat, le-am dat, le-am permis, le-am admis, le-am concedat și conferit, ba chiar fundăm, instituim, ordinăm, ridicăm, concedăm, dotăm, exemptionăm, cele permise lui le destinăm, dăm, concedăm, comitem și conferim. Pentru dreptatea și firmitatea perpetuă a tuturor acestora, am subscris cu mâna Noastră proprie diploma această a Noastră, și am ordonat să se întărească cu pecetul Nostru pendinte.

Dat în arhiducescul Nostru oraș, Viena Austriei, în ziua de 25 Martie, la sărbătoarea Bunei Vestiri, în anul Domnului 1770, și al treizecelea al domniei Noastre.¹⁾

MARIA THEREZIA m. p. CAROLUS BREINER m. p.
Ad mandatum etc. WOLFGANG CSEREI DE NAGYAJTA m. p.

II

Avizul Contenciosului regional Cluj către Ministerul Domeniilor.

MINISTERUL DOMENIILOR

Serviciul Contencios regional din Cluj.

No. 7—1922

Cluj, 16 Ianuarie 1922

DOMNULE MINISTRU,

Cu onoare înaintez dosarul actelor cu privire la chestiunea instituțiunei „Therезianum” din Sibiu prezintând

¹⁾ Originalul latinesc se păstrează în biblioteca Bathyán din Alba-Iulia. Publicat în: Wilhelm Schmidt: Die Stiftung des katholischen, Theresianischen Waisenhauses bei Hermannstadt, (Sibiu, 1869, pag. 104—109). Traducerea e făcută de episcopia rom. cat. din Alba-Iulia și se găsește în dosarul chestiunii, la Tribunalul Sibiu.

OPINIUNEA

acestui Serviciu regional, în următoarele:

I.

Este neîndoios că orfelinatul „Therezianum“ din Sibiu a fost înființat pe urma unui oram împărătesc dat de regina Maria Therezia, în calitate de Mare ducesă a Ardealului; ordin prin care a dispus absolutistic ca anumite imobile ale Statului ardelean, trecute vremelnice în uzufructul orașului Sibiu, să fie întrebuintate în scopul înființării unui Orfelinat, pus sub conducerea dezuitalui Delpini.

Fondarea acestui orfelinat nu s'a făcut nici în cea mai mică parte din averea sau venitele împărătești, ci din venite ale Statului, din venite publice.

E de observat, că Marea ducesă Maria Therezia a guvernat Ardealul, dela anul 1761 încoace și până la moartea sa, vreme de aproape 20 ani, absolutistic, cu violarea Constituției în vigoare și fără a fi convocat Dieta, care, bine înțeles, era feudală, însă, oricum, singură era în drept a vota dări și a dispune asupra întrebuintării venitelor Țării.

Astfel reiese evident, că *întrebuintarea venitelor Ardealului pentru scopuri spectale de prozelitism confesional, fie acest scop îmbrăcat în veșmânt de caritate, — a fost un act de volnicie, un act în fond ilegal și abuziv.* Este știut, că Maria Therezia inaugurase, începând dela 1761, politica de catolicizare a Românilor și Rutenilor ortodocși.

Cu momeli și apucături, și unde acestea nu ajungeau, cu rețede fel de apucături se lucra intensiv pentru „unirea“ confesională a acestor popoare cu Biserica romano-catolică.

Religia ortodoxă era o religie nerecunoscută de legile Țării, ea era numai „suferită“. Insuși poporul român nu era considerat ca națiune. Dieta se compunea numai din reprezentanții celor trei națiuni ardelenice, cari erau: Ungurii, Săcuii și Sașii. Nici chiar preoții ortodocși nu erau scutiți de prestațiunile grele iobagiale.

Intre atari împrejurări nu-i de mirare, că au prins momelile cari puneau în vedere preoților „uniți“ eliberare de iobăgie, vladicilor uniți moșii extinse și poporenților uniți ușurarea sorții lor nespuse de amare.

Cu toate acestea, va servi pentru vecie ca titlu de glorie pentru covârșitoarea majoritate a preotimii și a poporului român ardelean, că a știut rezista cu eroism acestor momeli, mai ales însă teroarei ce decenit deardândul se deslănțuise asupra lor

din interes de a-și lăsa să se lepede de biserica lor strămoșească.

Orfelinatele catolice, ca cel din chestiune, înființat în Sibiu, n'aveau alt rost și altă menire, decât a servi ca pepiniere în ajutorul acestei acțiuni de prozelitism confesional.

Mii de copii născuți din părinți români ortodocși sau „u-niți” vor fi ieșit, în răstimpul de aproape un veac și jumătate, din acest Orfelinat, transformați în romano-catolici și plini de ură și dispreț pentru neamul părinților lor. În calitate de slujbași ai Statului, câți dintre acești prozeliti nu vor fi înfipt arma în fratele lor de sânge și nu vor fi pricinuit dureri și rele fiilor poporului românesc?

Din cele mai sus expuse, politica habsburgică urmăria în Ardeal o divizare a elementului român prin catolizarea unei părți din popor. Și urmăria acest scop, nu cu mijloace bănești private, ori bisericești catolice, ci cu mijloacele materiale ale Statului, pe care le detrașea abuziv, volnic, inconstituțional, dela adevărata lor menire, întrebuintându-le pentru lățirea prozelitismului.

Întrebarea este, că care dator este Statul român să respecte și să sufere susținerea continuativă a acelor abuzuri, acum după eliberarea elementului român din robia-i milenară? Pot oare să pretindă minoritățile din Ardeal, fie în puterea Tratatului dela Trianon, fie în numele elementelor lor etnice, favorizări speciale, supremație asupra elementului român? Să fie privite din partea Statului român ca drepturi câșigate, ca un fel de „*nolli me tangere*”? Din furt, din abuz poate oare cineva să creadă drepturi nevioabile în favorul său?

III.

Orfelinatul din chestiune:

- a) a fost înființat din resurse ale Statului,
- b) a fost susținut din resurse dela Stat, vreme de un veac și jumătate.

Imobilele acestui Orfelinat au format, până în anul 1912, averea Statului. De drept, ele sunt și azi avere ale Statului, deși au fost, în anul 1912, abuziv transcrise în cartea funduară pe numele Statului romano catolic din Ardeal. Abuziv și, astfel, în mod neavenit și nul, pentru că, după legile în vigoare, Judecătoria de ocol din Sibiu nu avea dreptul să transcrie acele averi imobile de pe numele Statului, în favoarea Bisericii catolice din Ardeal, pe calea unei simple cereri, fără a avea conșimțământul dat pe cale legală, al Statului. Nici pe baza de

afirmativă prescripțiune nu putea pretinde Biserica catolică din Ardeal, chiar și pe cale de proces, această avere a fi judecată ca proprietate exclusivă a sa. Nu, pentru că față cu Statul se cere în interes de prescripțiune o posesiune neconturbată, de buna credință — *animo rem sui habendi* — în durata de 100 ani împliniți, ce este exclus ca să poată dovedi Biserica catolică din Ardeal în chestia acestui Orfelinat. Ori, există socoteli și acte, cari dovedesc că Orfelinatul era, cu toată averea sa, în posesiunea Statului ardelean.

c) Chiar și în cazul supoziționat că nu ar fi avere de Stat și nu ar fi fost înființat din resurse de Stat, el este expropriabil din utilitate publică, dată fiind constatarea că nu sunt orfani catolici, cari să reflecteze la adăpostirea în acest orfelinat, până când orfani de alte confesiuni, cari așteaptă de ani de zile adăpostirea, avem cu zecile de mii.

Sau doar în numele spiritului creștinesc reclamă dl episcop romano catolic de Alba-Iulia acest orfelinat pe seama celor abia 17 orfani, ce se află în el, — nici a zecea parte cât este în stare să adăpostească acest colos de zidiri, — în vreme ce zeci de mii de orfani, creștini și ei, — însă români, — orfani ai căror părinți susținători au pierit, duși să moară pentru idealuri ne-bune, contrare firei și sângelui ce curgea în vinele lor?

IV.

Când am arătat că acest Orfelinat s'ar putea lua cu drept, rechiziționându-se, sau mai bine zis: expropriindu-se pe cale legală, sub titlu de drept înscris în constituție al „utilității publice”, am atins numai și acea eventualitate, când nu ne-ar sta la dispoziție și alte titluri de drept, pentru a se considera cu drept stăpân ca Stat român asupra acestei instituțiuni și asupra întregii ei averi.

Din norocire, Statul român n'are lipsă, în cazul prezent, ca să recurgă la expropriere, ca la ultimul expedient.

Este fapt neîndoiios că această avere a fost înscrisă dela început în cărțile funduare ca avere a Statului. Cum regulamentul cărților funduare prescria imperativ, ca din incidentul deschiderii acelor cărți funduare să fie introduse în ele ca proprietar totdeauna posesorul de fapt al respectivelor imobile, apare încontestabil că introducerea Statului în calitate de proprietar al lor, precum al timpului îndelungat de peste 60 ani, câtă vreme au stat înscrise acele realități în cartea funduară pe numele Statului, constituie o presumpțiune juridică pozitivă pe lângă proprietatea Statului.

În fața acestei presupțiuni sancționate de jurisprudența ardeleană în nenumărate cazuri, Biserica romano-catolică din Ardeal ar avea să probeze aserțiunea contrară: că nu Statul, ci ea a posedat și înainte de 1865—68 (când s'au introdus cărțile funduare), și de atunci încolo Orfelinatul și realitățile acestuia.

Se va putea dovedi așa ceva. Pentrucă acest orfelinat a purtat, ce e drept, numirea de orfelinat „catolic“, însă de fapt nu Biserica catolică l-a înființat, nu Biserica catolică l-a susținut, ci Statul ungar, în scopuri de prozelitism catolic.

Dimpotrivă, Statul român, ca succesor de drept al Statului Ungar în aceste teritorii alipite, ar putea intenta contra Bisericii rom.-cat. ardeleni, proces pentru radierea întabulării dreptului de proprietate, făcută la 1912 în mod ilegal și fraudulos, în favorul acestei Biserici, cu sorți depline de isbândă, fie ca acțiune proprie, fie ca contra-acțiune într'un proces intentat de susatinsa Biserică. Statul are șanse depline de a ieși biruitor în fața forurilor judecătorești, judecându-i-se proprietatea realităților din chestiune. Se cere însă, ca chestia regulării dreptului de proprietate să nu se neglige și târăgăneze cu ani, pentrucă în interval averile pot ajunge a fi împovărate cu vre-o datorie a Bisericii catolice ardeleni.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

În consecință, cu onoare îmi iau voia, Domnule Ministru, a prezenta următoarele propuneri:

1. Să binevoiți a răspunde dlui episcop Majlath, că, după studiul cauzei ați ajuns la convingerea, că nu puteți și nu sunteți în drept a ceda Orfelinatul din chestiune Bisericii rom.-cat. ardeleni, ci trebuie să insistați pentru menținerea acestui orfelinat și a averii sale, fără alterarea scopului ei în general, în administrarea Statului, deoarece

a) este documentabil că acest orfelinat a fost înființat din resurse bănești publice ale Statului,

b) că a fost susținut tot de bani publici ai Statului și numai, în o parte absolut neînsemnată, din donațiuni particulare,

c) că a fost administrat de organe plătite din bani ai Statului și

d) transcrierea dreptului de proprietate de pe numele Statului în favorul bisericii catolice ardeleni încă nu poate aduce prejudiciu, fiind făcută abuziv și având a fi pe cale legală anulată.

e) în fine și din acel motiv, pentru că lipsa de a eloca mlaie de orfani de război, cari de ani sunt primejduiți cu peirea, se prezintă ca un vis major, ce v'ar sili, ca și în cazul când în adevăr ar forma acest orfelinat justă avere a bisericii cat. din Ardeal, — ce nu sustă, — să luați acest orfelinat în administrarea Statului român, pe titlul de drept al utilității publice, înscrisă în Constituția țării, având înaintea ochilor faptul că în acest orfelinat abia 17 orfani erau ocrotiți, deși zidurile sunt în stare a asigura loc la 150—200 orfani.

În temeiul acestor considerente, invitați Biserica catolică ardeleană să se abată dela reclamáările sale, retrocedând dreptul de proprietate al imobilelor din chestiune în favorul Statului.

2. Să binevoiți a răspunde I. P. S. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului, că ori cât de cu bucurie primiți concursul prin colecte și oferte benevole făcute de privați, reuniuni și biserici, întru protejarea Orfelinatului din chestiune, trebuie să-l țineți cel puțin până la regularea controversei dintre Stat și Biserica catolică ardeleană, în exclusivă administrare a Statului român.

3. Iar subsemnatului Serviciu contencios regional să binevoiți a-i da, după ascultarea părerii Consiliului de avocați, autorizația de a întreprinde toți pașii legali pentru regularea definitivă a acestei chestiuni pe cale judecătorească.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cluj, la 16 Ianuarie 1922.

Șeful Serviciului (ss) DR. I. SUCIU.

III

Sentința prin care Judecătoria de ocol Sibiu stabilește că proprietarul Orfelinatului therezian nu este Statul catolic, ci Statul român.

JUDECĂTORIA DE OCOL SIBIU.

Nr. C. 2942—1921.

IN NUMELE LEGII.

Judecătoria de Ocol din Sibiu în procesul intentat sub Nr. C. 2942 din anul 1922 de reclamantul Statusul rom. cat. din Transilvania domiciliat în Cluj și repr. prin avocatul Dr. Francisc Verzar domiciliat în Sibiu contra pârîtului Ministerul de Război (Oficiul Național I. O. V.) domiciliat în București și repr. prin avocatul Ștefan Ștefănescu, domiciliat în București.

pentru repoziție sumară, în baza desbaterii verbale terminată în Sibiu la 6 Octombrie 1922, a dat și pronunțat în ziua semnată mai jos următoarea:

SENTINȚĂ:

Judecătoria admite numai în parte acțiunea reclamantului, în consecință declară pe pârît de tulburător în posesiune pentru faptul că la 7 și 8 Mai 1921, în mod arbitrar și fără consimțământul reclamantului, ca posesor de până atunci, a luat în posesiune și stăpânire imobilul „Orfelinatul Therezianum din Sibiu”. Partea cererii din acțiune trecătoare peste aceasta în speță cererea reclamantului pentru reintegrare, judecătoria o respinge, iar spesele de proces le compensează reciproc.

MOTIVE:

Reclamantul a expus în cererea sa din acțiune, că în zilele de 7 și 8 Mai 1921, a ocupat și luat în posesiunea sa, în mod arbitrar și autoritar, Ministerul de Război, Oficiul Național I. O. V. prin delegații săi autorizați, Orfelinatul Therezianum din Sibiu, Institut de binefacere care formează proprietatea reclamantului, a Statusului rom. cat. din Transilvania, și a fost întotdeauna în posesia acestuia. În baza acestora, reclamantul a înaintat acțiune pentru repoziție sumară, cerând ca Judecătoria să oblige pe pârît, prin sentință, să restituie posesiunea imobilului litigios și să permită reclamantului reintrarea imediată în posesiunea obiectului din pricină, fără considerare la vreun eventual apel și sub urmărire de o imediată executare; a mai cerut reclamantul ca judecătoria să-l oblige pe pârît la suportarea cheltuielilor de judecată, cauzate prin turburarea în posesiune și prin darea motivului la prezentul proces.

Pârîtul a cerut respingerea acțiunii și condamnarea reclamantului la plata speselor de proces. În fond, pârîtul a recunoscut faptul afirmativ tulburător săvârșit de el la data indicată în acțiunea reclamantului, a contestat calitatea reclamantului de proprietar și a expus în apărarea sa că Institutul de Orfani Therezianum regesc maghiar, rom. cat. a fost o fundațiune a Statului Maghiar, fondată de regina Maria Therezia în anul 1770 din resursele Statului. Reclamantul este numai administratorul acestei fundațiuni, iar proprietarul institutului a fost întotdeauna Statul Maghiar. Astfel fiind calitatea de drept a reclamantului, acesta nici nu are drept de acțiune, deoarece nici când nu a fost posesorul de „*rem sibi habendă*” al obiectului din litigiu. Statul Român. ca succesor de drept al Statului ma-

ghiar, în baza principiilor dreptului internațional și în baza condițiilor de pace dela Trianon, a devenit succesorul Statului maghiar și, astfel, proprietarul exclusiv și unic al bunurilor publice aflate pe teritoriul țării românești întregite, cari bunuri au fost anterior proprietatea Statului maghiar, în consecință și proprietarul fundațiunii „Therezianum” care deasemenea este un bun public. În baza acestora, observând Statul român că Institutul Therezianum nu este administrat conform menirii sale de a ocroti copii orfani, *ci acolo s'a instalat, în mod clandestin un liceu de băieți*, a detras în virtutea dreptului său de proprietar și suveran, dreptul de administrare al Statului rom. cat. Mai expune pârîtul că, și în cazul să Statul rom. cat. ar fi privit de posesor, Statul român pârît poate cere în baza dreptului său de supremă inspecțiune (*ius supremae inspectionis*), dacă o fundațiune publică este administrată potrivit destinațiunei sale și poate lua măsuri de guvernămînt, față de cari nu se poate înainta acțiune de repoziție.

Față de apărarea aceasta a pârîtului, reclamantul a mai expus că, fiind legile obligatoare atât pentru cetățeni cât și pentru Stat, pârîtul în mod fățiș, a calcat legea care spune expressis verbis în art. 339 din Cod. civ. austr. că: „Ori care ar fi natura posesiunei, nimănui nu-i este îngăduit să o tulbure prin proprie autoritate. Cel tulburat are dreptul să ceară în justiție încetarea tulburării și reparațiunea daunelor cu ade-cărat cășunate”. A mai afirmat reclamantul, că proprietarul Fundațiunii „Therezianum” este totalitatea credincioșilor rom. cat. din Transilvania care este reprezentată prin Statutul rom. cat. din Cluj. Fundațiunea s'a fondat, o parte din donațiunea reginei Maria Therezia, altă parte prin colecte. Toate acestea reclamantul le expune numai din precauțiune, deoarece, conform jurisprudenței, în proces de reintegrare nu se poate discuta și rezolvi chestiunea de drept, ci numai chestiunea de fapt, rămânând ca chestiunea de drept să fie lămurită într'un proces petitoriu deosebit, iar nu în procesul posesoriu de față.

JUDECĂTORIA:

În baza acestor expuneri și după studierea intensivă a actelor depuse la dosar de către ambele părți litigante, folosindu-se apoi de toate izvoarele ce i-au stat la îndemână referitor la chestiunea de pricină, admitînd, în fine, și discuțiunea în chestiuni de drept, potrivit art. 579 din P. c., a constatat ca fapt incontestabil și neîndoios că Orfelinatul Therezianum din Sibiu s'a înființat în urma unui ordin împăărătesc (*Patenta*), dat de regina Maria Therezia în calitate de de Mare Lucesă

a Ardealului, prin care a dispus absolutistic, ca anumite imobile ale Statului ardelean, trecute vremelnice în uzufructul orașului Sibiu, să fie întrebuintate în scopul înființării unui Orfelinat, pus sub conducerea iezuitului Delpini. Fondarea acestui orfelinat nu s'a făcut nici în cea mai mică parte din averea sau venitele Împărătesei, ci din venite ale Statului, din venite publice. Tot din resursele Statului a fost susținut vreme de un veac și jumătate. Dovada cea mai eclatantă, între altele, este *Legea XLI din anul 1876*:

Art. I. „*Pe seama Orfelinatlui regesc Theresianum din Sibiu sub titlul de fundațiune de stat, în cauza predării competențelor de fundațiune, restanțe și curente ce grevează fiseul. se aprobă, ca beneficiu, suma competențelor stabilite în aceeași lege, în sarcina Ministerului de Culte și Instrucțiune publică, ca credit suplimentar*“.

Art. II. „*Ministerul de Culte și de Instrucțiune publică, precum și Ministerul de Finanțe sunt îndrumate totodată să prelimizeze în bugetul Ministerului de Culte și de Instrucțiune publică, sumele aprobate Orfelinatlui Theresianum din Sibiu, ca competență anuală de fundațiune și sub titlul de beneficiu permanent*“.

Luând apoi în considerare suma acestor cotizațiuni anuale, care trece peste 17.000 Floreni, ceea ce înseamnă, în timpurile de pe atunci, o sumă de bani foarte considerabilă, este evident faptul că Statul nu numai că a dat ființă acestui Orfelinat, dar i-a asigurat chiar și existența și prosperarea prin sacrificiile ce le aducea pentru susținerea acestui Orfelinat, care pe lângă scopul propus, avea să îndeplinească în partea aceasta îndepărtată a fostei țări ungurești, probabil și alt scop, de ordin mai înalt.

Imobilele acestui orfelinat au format până la anul 1912 averea Statului maghiar, în urmare ele sunt și azi averi ale Statului, deși au fost în anul 1912 abuziv transcrise în cartea funduară pe numele Statului bisericesc catolic din Ardeal, — abuziv și, astfel, în mod neavenit și nul, pentru că după legile în vigoare, Judecătoria de ocol din Sibiu, nu avea dreptul să transcrie acele averi imobile de pe numele Statului în favoarea Bisericii catolice din Ardeal, pe calea unei simple cereri, fără a avea consimțământul dat pe cale legală al Statului. (Deciziunea Tribunalului Sibiu Ga. 59/10—1922). Nici pe baza de afirmativă prescripțiune nu putea și nu poate pretinde Biserica catolică din Ardeal, chiar și pe cale de proces, ca această avere să fie judecată ca proprietatea exclusivă a sa. Nu, pentru că față cu Statul se cere în interesul prescripțiunii o posesiune neconturbată, de bună-credință, *animo rem sibi habendi*, în durată de 100 ani în de-

pliniți, ce nu a dovedit și este exclus ca să poată dovedi Biserica catolică.

Este fapt neîndoios, că imobilele din litigiu au fost înscrise dela început în cărțile funduare ca averea Statului. Cum Pegulamentul cărților funduare prescria imperativ, ca, din incidentul deschiderii acelor cărți funduare, să fie introdus în ele ca proprietar totdeauna posesorul respectivelor imobile, apare încontestabil că introducerea Statului în calitate de proprietar al lor, precum și timpul îndelungat de peste 60 ani, câtă vreme au stat înscrise acele realități în cartea funduară pe numele Statului, constituie, pe lângă toate celelalte dovezi, și o prezumpțiune juridică pozitivă, pe lângă proprietatea Statului.

Fînd astfel evidentă calitatea de fost proprietar a Statului maghiar asupra obiectelor din litigiu, *Statul român, ca succesorul puterii de Stat, cu deplină îndrăzneală și-a exercitat dreptul său de proprietar atunci*, când după observarea neregulilor comise de către Statusul rom. cat. în administrarea obiectelor de pricină, a ordonat remedierea acestui neajuns, alegînd însă un mijloc ilegal și nepotrivit pentru atingerea acestui scop, a cludat prin aceasta calea dreaptă a judecării.

Având în vedere starea de fapt expusă în cele premergătoare precum și faptul că pârîtul prin organele sale a intrat în posesiunea imobilelor de pricină fără consimțămîntul și voința reclamantului precum și fără o predare, în baza acestora, Judecătoria a declarat pe pârît de tulburător în posesiune pentru procedura sa nejudiciară, denotată în procesul verbal dresat la 8 Mai 1921, cu ocaziunea când pârîtul a intrat prin delegații săi, în mod arbitrar în posesiunea orfelinatului „Therezianum“.

Mai avînd în vedere că imobilul din litigiu a stat anterior sub dispozițiunile Guvernului maghiar, apoi că Statul român, ca succesorul în drept al Statului maghiar are drept încontestabil de a dispune acum însus de Orfelinatul „Therezianum“.

În fine Statul român, aflîndu-se în posesiunea Orfelinatului „Therezianum“, are dreptul în baza suveranității de a dispune și pe mai departe de întrebuințarea Orfelinatului Therezianum.

În baza acestora, Judecătoria a respins cererea reclamantului pentru reintegrare și a admis starea faptică actuală, lăsînd pe Statul român în posesiunea Orfelinatului d'n litigiu, fiind aceasta posesiune justă și legală.

Sesesele de proces Judecătoria le-a compensat reciproc, potrivit art 436 din P. c.

Sibiu, la 6 Octombrie 1922.

DT. LAZAR m. p., consilier la Curtea de Apel.

IV

Tribunalul Sibiu confirmă sentința prin care Judecătoria de ocol a anulat inscripțiile ilegale făcute în cărțile funduare în beneficiul Statului catolic și restabilește situația anterioară.

TRIBUNALUL SIBIU.

Ga. 5910--1932.

Tribunalul Sibiu ca Judecătorie apelativă în cauza funduară a „Direcțiunii Statusului rom. cat. ard.” contra Ministerului de Război, intentată sub Nr. 2430—121 c. f., luând în urma recursului înaintat din partea Statusului rom. cat. ard. sub Nr. 1875—1921 c. f. la 14 Iunie 1921, sub examinare decîsul Judecătoriei de ocol, Secția cărților fundare, adus la 27 Mai 1921 sub Nr. 1671—1921, a dat în ședința sa publică, ținută la 8 Mai 1922, următorul

DECIS:

Tribunalul nu admite recursul.

MOTIVARE:

Din petiția „Direcțiunii Statusului” rom. cat. ard. înaintată sub Nr. 2430—1912 și alăturată la dosar sub No. curent 1, reiese că petiționarul a pretins corectarea unei greșeli comisă afirmativ cu ocazia localizărilor funduare.

Instrucțiunile introduse în cărțile funduare cu prilejul acestei nu se mai pot ataca în ceea ce privește exactitatea sau neexactitatea lor, decât numai prin proces în timpul legal de prescripțiune și anume prin acțiune în rectificarea cărții funduare, conform §-ilor 22 și urm. Regul. c. f.

La nici un caz însă n'a fost îndreptătită Direcțiunea Statusului rom. cat. ard. să pretindă ca un tertiu, afară de c. f., la 36 ani după localizarea funduară, efectuată aci în anul 1874, prin cererea sa unilaterală, schimbarea stărei fonciare, iar autoritatea fonciară a procedat ilegal, când prin decîsul de sub No. 2430—1912 a admis schimbarea aceasta, fără ca să avizeze, cel puțin pe cei interesați.

Din adeverința de primire alăturată la dosar sub Nr. 1 reiese, că acest decîs adus sub Nr. 2430—1912, n'a fost înmănat decât numai petitorului Direcțiunea Statusului rom. cat. ard. și anume la 22 Martie 1912. Erarului maghiar însă nu prin urmare acest decîs față de Statul maghiar, și față de Statul

român, ca succesor, nici până azi nu s'a ridicat la putere de drept.

Statul român, prin urmare, a avut tot dreptul când, în baza §-lui 119 din Reg. c. f., ca succesor juridic, a înaintat prin Ministerul de Război, ca organul său legal, petițiunea de sub Nr. 1671—1921 c. f., pretinzând ca înscripțiunea fonciară în protocolul funduar 893 Sibiu sub Nr. de ordine B. 4, să fie radiată, iar autoritatea funduară a procedat conform, restabilind starea anterioară, având fiecare parte dreptul de a-și valida pretențiunile sale legitime pe calea legală ordinară.

În baza acestora, precum și în baza motivelor deciziei Judecătorei de ocol acceptate și din partea Tribunalului, recursul înaintat nu s'a admis.

Din ședința Tribunalului Sibiu.

(ss) DR. VASILE DAN, pres. de senat, ca referent

(ss) DR. CHIRION BÂNDĂ, consilier, votant.

(ss) EMIL GHEORGHIU, jude, ca votant.

BCU Cluj / ^V Central University Library Cluj

**Tribunalul Sibiu confirmă sentința prin care s'a a stabilit că
Statul român este în drept să dispună de Orfelinatul
therezian, iar nu Statul catolic.**

TRIBUNALUL SIBIU.

No. G. a 2601—1922/17.

IN NUMELE LEGII!

Tribunalul Sibiu, în cauza reclamantului Statusul rom. cat. din Transilvania, reprezentat prin avocatul Dr. Ladislau Nagy, contra pârâților: Ministerul Muncii, Oficiul Național I. O. V. reprezentat prin avocații St. Ștefănescu și Dr. C. Popa, pentru reintegrare în posesiune, înaintată judecătorei de Ocol Sibiu, totacolo, rezolvată prin sentința dată la 6 Oct. 1922 sub Nr. C. 2942—921—10 în baza desbaterii verbale terminată la 1 Iunie 1923 în ziua semnată mai jos a dat următoarea

SENTINȚĂ:

Tribunalul reformează sentința primei instanțe, respinge pe reclamant cu acțiunea și-l obligă a plăti pârâtului — Statul român, prin Oficiul I. O. V. suma de 2000 Lei cheltuieli de

prima instanță și 1000 Lei (una mie Lei) cheltuieli apelative în termen de 15 zile, sub urmările executiei.

MOTIVARE:

Sentința Judecătorei de Ocol a atacat-o cu apel Statusul rom. cat. ca reclamant, cerând reformarea sentinței în sensul acela, că declarându-se Statul român ca tulburător, să fie obligat a reintegra pe reclamant în posesiunea imobilelor aparținătoare orfelinatului „Therezianum” din Sibiu. Procuratorul Statului român aderând la apel, a cerut reformarea sentinței în partea unde Statul român este declarat de tulburător, respingându-se în întregime reclamantul cu acțiunea și obligându-se și la plățirea cheltuielilor procesuale și apelative.

Intrând în desbaterea fondului, părțile au expus sentința atacată, împreună cu considerantele, precum și rezultatul desbaterii și administrării probelor decurse înaintea primei instanțe, și după aceea au desbătut cauza din nou în limitele cererii și cantracerii de apel.

Tribunalul deliberând, a stabilit în baza actelor dela dosar și a tuturor anexelor, precum și a declarațiunilor, următoarea stare faptică:

Conform actului fundational alăturat la dosar în copie latinească și în traducere românească — cu autenticitate necontestată de părți, — Regina Maria Theresia, în calitate de Mare Princesă a Transilvaniei, a înființat, în anul 1770, în Sibiu, pe imobilele din litigiu, un orfelinat cu numele: „*Orphanotropeum Regium Theresianum Catholicum Cibintense*” înzestrându-l cu multe mijloace materiale enumerate în Capitlul III. sub punctele 1- 7 din susziseul act fundational, între altele donând din veniturile decimale anuale ale fiseului săsesc 2000 f. bani gaia și 2500 măsuri în grâu, veniturile anuale ale unei Loterii de stat, venituri din impozite vamale pe vinuri românești, întreaga succesiune a decedatului episcop gr. ort. (*ritus non unitorum*) *Dionisiu Novacovici, etc.*

În partea introductivă a suspomenitului act, regina Maria Theresia expune, că deosebita îngrijire și sollicitudine, ce o nutrește față de Ardeal, precum și scopul de a da tinerimii o ocazie mai bună de a se cultiva, scoțând *ponorul* acestei provincii din diferitele aberațiuni, în care s'a răfăcit — i-a inspirat ideea fondării acestui orfelinat.

Dispon deci, că în acest institut să fie primiți și să li se dea creștineasca educațiune copiii rămași fără de părinți, și anume fără deosebire de regiune și naționalitate („*Proles tum e receptis Nationibus, tum e Valachis Parentibus, natae pauperes*”).

inimo cliam illas, quae in Religione Christiana natae quidem non sunt" (P. 7), anunţând în special copiii de roman.

Regina fondatoare, în temeiul potestaţiei sale de drept public, scoate acest institut din punct de vedere al dreptului civil şi penai de sub jurisdicţiunea Consiliului oraşului Sibiu (exemptio) şi încredinţează inspecţiunea şi îngrijirea de disciplină şi morală a institutului unei Comisiuni, din care fac parte, afară de episcopul rom. cat., cei mai mari *dignitari de stat* ai Ardealului, cum sunt Preşedintele Guvernului Transilvaniei, 2 consilieri guberniali de religieune catolică, un consilier din partea Thesauriatului etc. ordonând, că apelurile făcute contra hotărârilor acestei Comisiuni să se judece direct de *Curtea regală din Viena*. (V. Punctul 1 din act).

Se constată mai departe din actele alăturate la dosar şi, în special, din adresa Ministerului de Culte şi Instrucţiune publică reg. ung. No. 986—1867 Prez — depusă în copie autentică — că în urma stăruinţelor deputaţilor rom. cat. din Episcopia Ardealului, M. S. Impăratul şi Regele Apostolic ung. a admis, că desfiinţându-se „Comisia catolică” de pe lângă Scaunul Regal din Ardeal, toate atribuţiunile aparţinătoare acesteia, şi în special administrarea şi controlul gestiunii fundaţiunilor bisericeşti, catolice,¹⁾ întrucât aceasta n’ar aparţineea sferei de activitate a autorităţilor bisericeşti, — să treacă asupra Statusului rom. catolic din Ardeal, adecă a unui Consiliu ales în Adunarea generală a rom. cat. ținută la 10 Ianuarie 1866, fără ştirbirea *puterii suverane şi dreptului de inspecţie supremă a Guvernului*.

Extrasul autentic al cărţii fund. No. 893 al oraşului Sibiu arată, că cu ocaziunea localizării, care a putut avea loc prin anii 1873—1874, imobilele din litigiu s’au înscris în cartea funduară pe numele: „*Institutul de orfani Terezian Regesc Ungaresc romano-catholic*” (Magyar kir. rom. kath. Tereziyai árvaház), care înscriere s’a rectificat în anul 1912 pe baza unei simple petiţiuni unilaterale a Statusului rom. cat. şi în urma decisului 2430—1912 astfel: „*Fundaţiunea Tereziană a Statusului rom. cat din Ardeal*”.

În contra cărei modificări înaintându-se din partea Statului român, ca succesor de drept al Statului maghiar, în anul 1921 protest, Judecătoria Ocolului Sibiu în prima instanţă şi *Tribunalul în a doua ŞI ULTIMA*, a stabilit *IN MOD DEFINITIV* ilegalitatea procedurii urmată la suszisa rectificare şi a ordonat restituirea situaţiei de mai înainte, lucru care, prin deciziunea No. 1671—921 c. f., s’a şi dus la îndeplinire.

În continuare se constată mai departe din Procesul verbal încheiat la 8 Maiu 1921 şi ataşat la acţiune, că la data aceasta s’au prezentat la administraţia rom. cat. de atunci a acestui

¹⁾ Inexact. — Vezi pag. 695 ş. u. — N. A.

instituit delegații Guvernului român și au preluat pe seama Statului român conducerea și administrarea acestui Institut, urmând să continue a servi ca Instituție de stat pentru ocrotirea și educarea copiilor orfani din războiu — indiferent de confesiune și naționalitate.

Petrecându-se această preluare, — Statusul rom. cat. din Transilvania a introdus acțiunea posesorie contra Statului român, respectiv contra Oficiului Național I. O. V., fost pendinte de Ministerul de Războiu, iar de prezent de acela al Muncii — cerând reintegrarea sa în posesiunea institutului din chestiune.

Prima instanță în sentință stabilește actul de turburare al Statului român, omite însă din considerațiuni de drept (în baza dreptului de proprietate al Statului român) ordonarea reintegrării în posesiune a reclamantului.

Declarând în contra acestei sentințe Statusul rom. cat. apel, la care a aderat mai târziu din cauza constatării turburării în posesiune și Statul român, Tribunalul a luat în discuție acțiunea bisericii rom. cat. și, stabilind în cele ce preced, starea faptică, a găsit acțiunea în întreg cuprinsul ei de neîntemeiată, și deci a respins-o, bazându-se pe următoarele considerente:

Nu poate fi lucru contestat, că Regina Maria Theresia, prin actul său fundațional din 28 Martie 1770, a dat ființă unui „*institut public*“, cu scop de utilitate publică bine determinat, asigurându-i condițiile materiale de existență și desemnând organele chemate a-l administra.

Este evident deci, că Maria Theresia prin suszitul act al său a dat naștere unei „*persoane morale*“ independente, sau mai bine zis aparte de alte persoane, cu scop precizat, cu avere separată și cu organizație potrivită.

Această persoană morală având deci, după normele de drept, o existență juridică distinctă de alte persoane fizice, sau morale, ea nu se poate confunda cu „*Statusul rom. cat. al Transilvaniei*“ care singur *este o persoană morală*. Raportul de drept între aceste două persoane morale este clar, Institutul Orfelinatului Theresianum ca persoană morală, a fost administrat de „*Statusul rom. cat.*“ adecă de altă persoană morală, ceea ce nici conform doctrinei, nici a jurisprudenței nu este exclus.

Conform normelor de drept civil, persoanele morale au în domeniul dreptului aceeași calitate, ca și cele firești, sunt *subiectul drepturilor și obligațiunilor*, și deci de câteori se tratează de drepturi sau obligațiuni ce le privește, ele și numai ele pot sta în proces, ca parte.

În speță, este deci evident, că întrucât orfelinatul Theresianum se plânge de violarea drepturilor sale la posesiunea imobilelor din litigiu, pentru reparațiunea acestor pretense. știrbiri

numai acest „Institut este în drept a păși înaintea Justiției cu acțiune *ca parte*, și nu altă persoană morală, care este numai administrator al acestui institut și ca atare nu poate reclama nimic în numele său.

În consecință, neputându-se recunoaște Statusului rom. cat. dreptul de „actorat” în acest proces, acțiunea a trebuit să fie respinsă.

Însă ar fi fost nefondată acțiunea și în ipoteza, dacă aceea ar fi fost introdusă în numele „Orfelinatului Therezianum” reprezentat prin Statusul rom. cat. din Transilvania.

S'a accentuat mai sus, că Regina Maria. Therezia, prin actul său fundațional a dat naștere unui *institut public*, sau unei *fundațiuni publice* (din punct de vedere al dreptului nu e diferență), intenționând prin aceasta fericirea *întregului popor* din Ardeal și investind reprezentanța acestui institut, instituită din organele biserici rom. cat. și din ale Statului în special pentru acest scop, cu putere de drept public (jurisdicția civilă și penală), rezervându-și însă în mod expres pentru sine și succesorii săi suverani drepturile de *supremă dispunere*.

Este deci clar, că activitatea acestei fundațiuni, ca și a ori cărei alte fundațiuni publice, este guvernată nu numai de regulile dreptului civil, ci în mai mare parte de *dreptul public*.

Situația Statului față de o asemenea fundațiune nu este aceea a unei terțe persoane, care ingerându-se în gestiunea ei, procedul său ar putea servi de bază pentru o acțiune posesorie.

Față de instituttele și fundațiunile publice, Statului i-a fost recunoscut chiar și în vechea Ungarie dreptul de inspecțiune (vezi legile XII. 1548, XIX. 1550, LXXIV din 1715), în baza căruia guvernele n-au cenzurat numai gestiunea aceloră prin organele sale, ci, întrucât s'a ivit necesitate dictată de interese obștești, a schimbat chiar și modul de administrare. Ba aflăm urma în istoria fostei monarhii ungare, că statul, după *Francisc Rákoczi al II-lea* a fost bătut, a preluat multe *fundațiuni protestante*, fără ca protestanților să le fie venit în minte a cere reintegrare prin acțiune posesorie (v. lucrarea lui *Dobay Sándor: Az alapítványok iránti felügyeleti jog szabályozása*).

Tot în dreptul public maghiar aflăm consacrată doctrina că o *fundațiune publică*, atâta vreme se va întrebuința pentru scopul determinat de fondator, până când acesta corespunde *împurilor și intereselor obștești*.

Dacă în urma timpului îndelungat, sau din cauza altui eveniment politic împrejurările sociale și politice s'au schimbat în așa fel, că fundațiunii i se impune o altă administrație pentru obținerea aceluiași scop determinat de fondator, sau pentru rea-

fixarea unui scop *similar* cu acela cuprins în literile fundamentale, în acest caz Statul n'are numai dreptul, ci chiar este obligat a *interveni* în direcția aceasta. (Vezi tratatul lui *Katona Mor* din *Jogi Lexikon*, pag. 155).

Transformarea organizației unui Institut sau Fundațiuni publice pentru obținerea aceluiaș scop, sau a unui scop similar cu acel determinat de fondator, se cheamă în limbajul juridic *permutațiune* („permutatio”) și dreptul Statului la aceasta permutațiune chiar în formă de contopire a unei fundațiuni cu altă similară dacă referințele s'au schimbat, se recunoaște aproape de toți autorii de drept civil maghiari (V. lucrarea: *Zilinsky-Reiner Magyar Magánjog*, ed. VIII. pag. 105, *Dr. Kolozsváry Bálint*, A magyar magánjog tankönyve, pag. 210).

Ori, în speță, cu ce alt fenomen juridic avem de a face, decât cu o asemenea *permutațiune*? Am trecut peste un războiu mondial care nu-și află asemănare în istoria lumii, și care a avut de urmare o transformare radicală în fixarea noilor frontiere ale statelor, luându-se de bază principiul de naționalitate. Datorită acestei împrejurări i s'a făcut dreptate și Ardealului, atașându-se, amăsurat populației sale, Regatului român.

Războiul mondial însă a avut de rezultat și alte consecințe nu tot așa de îmbucurătoare, ca cele semnalate mai sus. În urma decedării pe câmpul de luptă și prin diferite spitale a numeroșilor eroi, de diferite naționalități și religii, au rămas cu mii de femei văduvite și orfani minori, fără sustinator și fără mijloace materiale pentru traiu. Față de acestia, societatea și Statul a avut datoria sfântă de a se îngriji, și anume de întreținerea văduvelor și de educația orfanilor. Ocrotirea acestor victime ale războiului a necesitat înființarea Oficiului Național I. O. V.

Și acum, dacă a venit Guvernul Statului român și a preluat administrarea „Orfelinatului Theresianum” pentru susținutul Oficiu Național și pentru scopurile urmărite de el, credem că a putut-o face în temeiul *dreptului său de deținător al puterii de Stat*, exercitat la timpul său și de Statul maghiar, în a cărui succesiune a intrat. Impejurările s'au schimbat, după cum s'a accentuat mai sus, esențial, și în urma acestor schimbări și transformări întrebuințarea fundațiunii din chestiune pentru necesitățile Oficiului Național I. O. V. s'a impus în mod natural, deoarece scopul ce-l urmărește acest Oficiu în împrejurările actuale este foarte similar cu acela precizat de Regina Maria Theresia. Și ea a făcut acest Institut pentru toți copiii săraci și părăsiți ai Ardealului, fără considerare la neam și confesiune, ba chiar a amintit în mod expres pe Români, la înființarea acestui Orfelinat a destinat o parte

din veniturile Statului (Fiscului săsesc), veniturile unei Loterii de Stat și succesiunea unui episcop român.

În rezumat tribunalul este de părerea, că:

1. Orfelinatul Therezianum este un institut public (Közintézet, Közalapítvány), și ca atare este o persoană morală, cu existența juridică independentă, și deci Statusul rom. cat. din Transilvania n'a fost îndreptățit a păși pentru valorificarea drepturilor acestui institut cu acțiune în numele său.

2. N-ar fi fost în drept a intenta acțiune nici ca reprezentant al acestui orfelinat, deoarece conf. ordonanței Ministerului de Culte și Instrucțiune ung. No. 10165 din 27 Sept. 1867, art. 1, punct 2, (v. Colecția: *Rendeletek Tára* pag. 456) *fundatiunile publice, atât cele bisricești, cât și cele lumești, sunt reprezentate înaintea instanțelor judecătorești, sau altor autorități de Direcțiunea fundatiunilor publice*, ori aceea neexistând astăzi, ar urma să fie de un organ instituit de Ministerul de Culte și Instrucțiune al Statului român, fiind acesta, conf. punctului 3 al. 2 din suspomenitul articol, autorizat a se pronunța și în caz, dacă chestia reprezentării este dubioasă.

3. Admițând, că „Orfelinatul Therezianum” ar fi intentat acțiune în numele său, prin reprezentantul său legal, și atunci acțiunea sa ar fi fost nefondată, deoarece:

a) Statul român în baza dreptului de supremă inspecțiune, în urma faptului, că, drept urmare a războiului mondial, referințele s'au schimbat esențial, — a avut dreptul de a se ingera în administrarea averii și conducerii acestui institut, stabilindu-i scopul conform situației schimbate și ținând cont și de intențiunea fondatorului.

b) Raportul juridic între Statul român și între Orfelinatul Therezianum nu este de drept civil, Statul își are drepturile sale asigurate în dreptul public, și întrucât măsurile luate de Stat în baza dreptului său suveran ar fi jignitoare pentru acest Orfelinat ca persoană morală, **reparațiune pentru aceasta** nu-și poate căuta pe cale judecătorească, cu acțiune posesorie, ci cel mult pe cale administrativă, prin plângere sau petiție la Înalțul Guvern.

4. Tribunalul n'a scăpat din vedere nici faptul că acțiunea din chestiune este o **acțiune posesorie**, prin care Statusul rom. cat. cere, în urma pretenției turburări, reintegrarea sa: în consecință, în cadrul acestui proces chestiunea dreptului de proprietate nu se poate discuta, deși art. 579 din P.c., pentru cazul

dacă vre-una din părți a făcut și privitor la dreptul de proprietate acțiune sau cerere reconvențională, nu esclude aceasta.

În speță însă acțiune petitorie (de proprietate) nu s'a făcut din nici o parte, însă chiar dacă s'ar fi intentat o atare acțiune, asupra dreptului de proprietate nu s'ar fi putut hotărî, deoarece valoarea obiectului din litigiu depășește cu mult limitele de competență materială a judecătoriei de ocol (imobilele din litigiu valorează milioane).

Prin urmare, în cadrul acestui proces început la judecătoria de ocol, cerere convențională pentru stabilirea dreptului de proprietate în baza art. 1. p. 1, din p. c. și a legilor de mai târziu referitor la stabilirea competenței materiale a Judecătoriei de ocol, nu s'ar fi putut face (vezi Comentarul lui Kovács Marcel, pag. 755).

Este clar deci, că expunerile de mai sus precum și constatările făcute nu pot avea în ceea ce privește dreptul de proprietate a imobilelor din cauză, autoritatea lucrului judecat.

Natura acțiunii posesorie însă n'a putut împiedeca Tribunalul de a discuta pentru soluționarea procesului și chestiuni de drept civil public, deoarece normele de drept privitoare la acțiunea posesorie nu exclud aceasta.

5. Tribunalul a reformat sentința primei instanțe, respingând în întregime acțiunea în baza declarației de aderare la apel a pârîtului, pe care declarație reprezentantul acestuia a făcut-o la ședința din 1 Iunie 1923, înainte de terminarea debaterilor, la ceea ce conf. art. 493 P.c. are și drept. Dispoziția referitor la cheltuielile de proces se bazează pe art. 425 și 508 P. .c

Sibiu, la 8 Iunie 1923.

LEONIDA PETRESCU, președ. m. p. DR. BÂNDĂ, raportor m. p.

DR. MÜLLER, m. p. votant.

VI

Inalta Curte de Casație și Justiție confirmă sentința Tribunalului.

Vezi documentul la pag. 222—224.

VII

④ nouă întorsătură în chestia Orfelinatlui, după hotărârea Inaltei Curți de Casație.

Vezi Doc. CLXVIII — CLXXII, pg. 554—579.

Merită să fie reținut amănuntul că transcrierea Orfelinatlui pe numele Statului Român a fost cerută pentru întâia oară de către Resortul Justiției din Consiliul Dirigent al Transilvaniei, sub Nr. 4949—1920, sub semnătura șefului de Secție Dr. C. Crăciunescu, actualmente consilier la Inalta Curte de Casație.

VIII

⑤ O spicuire în documentele relative la înființarea Orfelinatlui Terezianum.

Precum s'a arătat în cele precedente, Statul catolic a ajuns „stăpân“ al Orfelinatlui, abia la 1912, printr'o simplă petiție înaintată Cărilor lundare din Sibiu. Cu 43 de ani înainte de acea dată, s'a tipărit însă la Sibiu, din prilejul Centenarlui Orfelinatlui, istoricul obiectiv al lui, însoțit de documente istorice corespunzătoare.

Din această lucrare, intitulată: *Die Stiftung des Katholischen, Theresianischen Waisenhauses bei Hermannstadt, gelegentlich der ersten Säcularfeier des Bestandes desselben, actenmässig dargestellt von Wilhelm Schmidt*. (Sibiu, 1869, 184 pg.), — lucrare pe care conducătorii Statului catolic evită în mod consecvent de a invoca, — tendințele și caracterul Orfelinatlui se văd în mod și mai lămurit și mai obiectiv decât numai în baza diplomei de fondare. După cum reiese în mod clar din documentele publicate în original în cuprinsul acestei cărți, Orfelinatlul din Sibiu urmărea germanizarea Românilor ardeleni și readucerea lor și a. Sașilor luterani la religia creștinească ortodoxă, sub care se înțelege religia de Stat a timpului.

Cuvântul „catolic“ nu obvine nici o singură dată în aceste documente.

Reținem aci părțile următoare:

Cortele Iosif Batthyán, arhiepiscopul de Caloccea intenționase să înființeze la Cluj, un Xenodochiu pe seama copiilor populației care se convertește la catolicism. Fundațiunea de 20.000 fl. făcută în acel scop, a trecut-o însă, la Sibiu cu pri-

lejul înființării orfelinatului Terezian. Batthyán spune limpede: „După ce, în favorul intențiunei Noastre, ni-a venit la cunoștință că M. S. c. r. împărăteasa Maria Terezia, a înființat în liberul oraș Sibiu o casă pentru orfani săraci, în scopul promovării religiei creștine“ (26), ne-am hotărât să trecem această sumă asupra casei din chestiune“.

*

Preocupat de „cei rătăciți dela învățătura cea dreaptă a bisericii“, de „readucerea lor la sânul bisericii ortodoxe“, de „binele și sporul religiunii ortodoxe“, arhiepiscopul se adresează cu rugămintea la picioarele Prea Sfinței Sale Maiestăți, implorând aprobarea, ca tinerii convertiți din Cluj să poată fi transferați în orfelinatul cesaro-regesc din Sibiu.“

În ce privește dreptul de dispunere asupra burselor, arhiepiscopul nu-l rezervă nici pe seama sa, nici pe a episcopului Ardealului, nici pe a Consistorului sau Capitlului de Alba-Iulia, nici pe seama Statului catolic, ci-l încredințează „acelui organ, căruia înaltul Tron cesaro-regesc a încredințat conducerea fundațiunilor pioase“.

Nici o singură dată, în lunga lui scrisoare, arhiepiscopul nu numește orfelinatul catolic, ci totdeauna, exclusiv cesaro-regesc, sau regesc (W. Schmidt, 95—98).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

*

În scrisoarea sa către episcopul de Alba-Iulia, Bajtai, Maria Terezia vorbește, în repetite rânduri, exclusiv de *propagarea religiei ortodoxe* și a *doctrinei creștine*, fără să o numească nici o singură dată: catolică, romană, sau papistă.

Pentru conducerea orfelinatului, împărăteasa institui o Comisiune constătătoare din Guvernatorul Ardealului, ca președinte, din episcopul de Alba-Iulia, din doi consilieri guberniali catolici și alți doi funcționari catolici ai guvernului. Comisiunea avea atribuțiuni de drept civil și criminal; în chestiunile de categoria ultimă, episcopul nu avea nici un drept de amestec.

*

Reflectând asupra acestei măsuri, directorul orfelinatului, iezuitul Delpini zicea, în avizul său: „M. S. să binevoiască a adăuga că această înaltă instanță să se îngrijească de revizuirea de patru ori pe an a socotelilor de casă... Această examinare ar putea fi făcută de ofițerul de cavalerie al Thezauriatului“ (Thesauriats-Reith-offizier) (28).

Delpini însuși, numește pe orfanii adăpostiți în noul așezământ „orfani cesaro-crdești“ (30).

În continuare, Împărăteasa stabilește că în orfelinat se vor primi „copii din rândurile celor trei națiuni recepte și din părinți valahi“ (așadară, fără nici o privire la *religia* lor : proles tum e tribus nationibus receptis, tum e valachis parentibus oriundae, p. 99), pentru a fi crescuți în *religia ortodoxă*. I se dă Institutului și un privilegiu împărătesc special, în baza căruia toți copiii *neligitiți* vor fi declarați legitimi și trecuți la religia catolică.

Din parte-i, Delpini adaugă la această intenție a Împărătesei: „La început, copiii vor trebui să învețe înainte de toate limba germană, — lucru pe care însaș M. T. mi l-a poruncit expres și pe care-l reclamă cauza însaș, pentruca într-o limbă comună să li se poată comunica copiilor toate cunoștințele prescrise, — altfel ar trebui angajați învățători germani, unguri, sași și valahi“ (p. 34). — Și, în continuare: „aici, scopul principal este răspândirea religiei (!) și creșterea cu luare aminte în moravurile creștine“. (35).

*

Guvernatorul Bruckenthal, întemeindu-se pe vechile privilegii ale națiunii săsești, cari prin noul Orfelinat sunt în mare parte desființate, a înaintat Mariei Terezie un protest în contra înființării acestuia. Protestul s'a transpus spre opinie lui Delpini și episcopului Bajtai. Din avizul acestora, reținem următoarele:

*

„M. S. vrea ca prin acest orfelinat să-și eternizeze numele, și așa destul de glorios, și în acelaș timp să propage printre populația săsească *religia mântuitoare*“ (51).

*

„Dacă acest orfelinat va rămânea și numai 50 de ani în posesiunea liberalităților lui de astăzi, orașele săsești, corporațiile lor, precum și luteranismul dimpreună cu toate fleacurile lui, vor fi trântite la pământ“. (52).

*

„Orfelinatul este un orfelinat regesc, iar nu o casă săsească, prin urmare trebuie să fie condus de căpeteniile țării, pentru că-i privește pe toți“ (cetățenii acesteia). (57).

*

„Nici unui singur om nu-i este permis să cerceteze sau să stăruiească intențiunile Domnitorului țării sale. Dacă actualul

Orfelinat therezian se va transforma cu timpul în adevăr într-un oraș therezian, aceasta va contribui nu numai la eternizarea acestui mume, și așa atât de glorios, ci și la prosperarea cinstei națiunii săsești.... Privilegiile (pe cari M. S. le-a acordat orfelinatlui) sunt pure acte de grațe ale M. Sale... În fruntea orfelinatlui stau cei mai de seamă membri ai acestei țări: Guvernatorul, episcopul, tezaurierul, un consilier erarial și doi consilieri guberniali... Infimțarea orfelinatlui și grațiile acordate acestuia sunt, ce e drept, dedicate exclusiv Sașilor născuți sau naturalizați, terenul însă nu încetează nici de cum de a fi un *fundus regius Saxonicus*. Afară de aceea, înainte, acest teren a fost posedat de Comandamentul general care l-a acordat orașului cu condiția, evidentă din Revers, că în orice moment ar avea acel Comandament nevoie de el, să-i fie restituit fără plată și fără nici o opunere. Și, în sfârșit, în baza *Decr. P. 3 tit. 20*, în orașele libere regești Principele este *dominus terrestris*, în consecință, lui îi revin toate drepturile pe cari le are un proprietar asupra pământurilor sale" (60).

*

„Că Valahii sunt un popor nestatornic, se poate explica prin împrejurarea că nu li se permite să învețe nimic; ei sunt expuși disprețului și persecuțiilor și aceasta spre paguba *Era-riului viu*. De aceea, Valahii vagabonzi sunt uniți sau schismatici. Copiii cari vor fi crescuți în acest orfelinat, sunt toți catolici și nu vor avea nici un motiv să treacă în Țara românească" (63).

*

Drept răspuns la afirmațiunea lui Bruckenthal că Sașii sunt o națiune aparte și, în baza vechilor privilegii, au dreptul și vor să rămâie astfel, — episcopul Bajtai emite următoarele opinii:

„Dacă cinstita națiune săsească voește să-și deducă constituția națională caracteristică, exclusiv în baza sângelui, nu-și va putea susține acel temei până la sfârșit. Căci, este lucru cunoscut în țara întreagă, că aproape în toate scaunele și orașele săsești, se găsesc o mulțime de familii, cari se trag din Unguri, din Români sau din alte popoare străine... Adevărata constituție a unei națiuni nu atârână, așa dară numai de sânge, ci mai cu esamă de limbă și moravuri, de obiceiuri și de legi. Și, dacă această teză e adevărată, atunci nu este nici un motiv pentru a exclude din națiunea săsească pe orfanii unguri, săcui și valahi crescuți în acest orfelinat. Căci, toți acești orfani învață limba germană, intră în națiunea săsească în anii lor de înflorire, cresc în exercitarea moravuri-

lor acesteia, și se supun tuturor legilor și obiceiurilor cari o deosebesc de toate celelalte națiuni din țară și din străinătate. Această teză este favorabilă și celorlalți supuși ai Casei prealuminate și desigur că ea a provocat și următoarea preafinală rezoluție ad. II. (puncte pe cari M. S. le-a prezentat Comisiunii care s'a ținut, în anul 1770, la Viena): „Nu numai Boemia, ci toți supușii țărilor germane și ungare, trebuie primiți în națiunea sâsească, îndată ce au ajuns stăpâni pe limba germană, în schimb toate celelalte națiuni străine trebuie excluse, fără o dispozițiune specială a mea“.

*

În continuare, episcopul se face a lua apărarea Românilor față de Sași, cari îi asupresc. „Rămâi încremenit, când vezi, cum Sașii lasă mai cu seamă pe Valahi în afară de orice considerație, vrând să-i fie aproape ca pe vite, cu toate că ei întrec cu mult pe toate celelalte națiuni în ce privește numărul, și duc și partea cea mai mare a greutăților țării în spinarea lor“.

Concluzia episcopului este că *Valahii au tot dreptul să intre în națiunea sâsească*, după ce, bine înțeles, vor învăța în orfelinatul *terezian*, limba germană. (65).

*

„Partea cea mai mare a orfanilor cari vor ieși din acest institut — continuă episcopul — vor lua în căsătorie fete sâsoaice, sporind astfel, din 10 în 10 ani națiunea sâsească cel puțin cu câte 100 familii“. (68).

*

Pentru a întărâta pe Impărăteasă în contra Sașilor, Del-pini se adresează Impărătesei zicându-i: „Adevăratul pretext al lor nu este națiunea; ei vor să-și asigure pe mai departe *secta* lor“ (luterană). (69). Dar, continuă dibaciul iezuit, completându-l pe episcopul Bajtai — luteranismul nu trebuie admis ca o notă componentă a națiunei sâsești. Dimpotrivă: „adevăratele note specifice ale națiunei germane sunt: moravurile, respectiv educațiunea, și limba. Ambele acestea li se împărtășesc copiilor în institutul dela Sibiu, foarte bine: toți vorbesc nemțește, toți sunt îmbrăcați în haine nemțești, au instructori și supraveghetori nemți,—sunt hrăniți și cultivați după norme nemțești; tot ce nu se potrivește cu acestea este eliminat și pedepsit“. (70).

Delpini fusese adus în Transilvania ca „misionar *cesaro-crăesc*”. — Schmidt afirmă că acesta „urmărea fără odihnă, cu ajutorul tuturor forțelor spirituale și materiale cari îi stăteau la dispoziție, prejudicierea acatolicilor, umblând pe cărările întrigei, care a creat ordinului Iezuit un renume atât de defavorabil (p. 16). „*Oroarea față de Iezuiți* — încheie catolicul Schmidt — *oroare care izbucni mai târziu într-o ură generală deschisă, și-a avut deplina sa îndreptățire*” (p. 17).

*

În ce privește opera de convertire la *religia mântuitoare ortodoxă*, — adică la romano-catolicism, — pe care Delpini o servea cu un mare fanatism, catolicul luminat nu se sfiește să o declare, în scrierea sa jubilară, ca o simplă manevră iezuitică. Căci, — zice el — așa-numitele convertiri se făceau în timpul Mariei Tereziei, din motive cu totul profane: „*Non propter Jesum, sed propter esum*”, — adică *NU DE DRAGUL LUI ISUS CI DE DRAGUL MÂNCĂRII*. (W. Schmidt, 57).

*

În sfârșit, să nu se uite că **Orfelinatul s'a înființat, în partea cea mai mare, din lăsamântul episcopului ortodox D. Novacovici și din colecte făcute de acesta, în vederea înființării unui fond cultural pe seama Românilor ortodocși.**

Episcopul romano-catolic n'a contribuit cu nici un ban, — nici Statul catolic. (Vezi pag. 594 a cărții prezente).

Dreptul de patron suprem al Regelui

Chestiunea aceasta a fost expusă de autor în lucrările lui anterioare: „*Catolicismul unguresc în Transilvania*“, (pg. 25—32) și „*Un anahronism și o sfidare*“ (pag. 267-278). De asemenea s'au publicat asupra ei „contribuțiuni mărunte“ în volumul prezent, pg. 244 ș. u — Aici se dă, acum numai materialul complimentar, necesar înțelegerii chestiunii.

I

Organizarea Bisericii catolice din vechea Ungarie și dreptul de patron suprem al Regelui

Materialul publicat aci provine, în prima linie din cartea: *Egyházjog — A magyarországi egyházak alkotmánya és közgazgatása* (Dreptul bisericesc. — Constituția și administrația bisericilor din Ungaria). Ed. II. Cluj, 1903, 610 pag.), datorită dlui Dr. Ignátiusz Kosutány, fost profesor de Drept bisericesc la Universitatea din Cluj și Seghedin, și fost Rector al Universității din Cluj. — Dl Kosutány este de confesiunea romano-catolică.¹⁾

Biserica catolică din Ungaria avea altă organizație decât cea din restul lumii catolice.

„Organizația bisericii catolice în Ungaria nu corespunde întru toate cu acele principii fundamentale constituționale, pe cari viața de 19 veacuri a Bisericii rom. catolice a izbutit să le facă acceptate de către catolicii din întreagă lume, abia prin Sinodul Vatican dela 1869... În țara noastră, catolicismul roman și-a găsit canalizarea sa în cadrul Dreptului particular maghiar...

¹⁾ Nu reformată, cum greșit s'a afirmat în: *Un anahronism și o sfidare*, pg. 76).

Națiunea maghiară s'a bucurat totdeauna în cadrul bisericii catolice universale, de *autonomie* în baza căreia și a reglementat raporturile sale bisericești, cu excepția articolelor de credință, prin propria sa Legislație, ea însăși rămânând însă credincioasă Bisericii romane" (I. Kosutány, pg. 211).

Biserica catolică maghiară era instituție de Stat.

„Faptul că puterea regilor ungari în cele bisericești nu poate fi derivată de nimenea, nici din instituțiile bisericești ale sec. XI, nici din Dreptul canonic de mai târziu, — cu care ea stă chiar în contradicție directă, — dovedește mai presus de orice îndoială că raporturile Bisericii maghiare sunt alcătuituri genuine, în care *autonomia* Bisericii maghiare apare ca o manifestare a *geniului nostru național*, în sensul că Biserica rom. cat. are două puteri dispunătoare particulare, una lumească: regele ungar, a doua bisericească: primatul maghiar. Aceste două puteri împreună și amândouă în înțelegere cu Papa dela Roma, ca cu șeful comun al Bisericii, guvernează Biserica maghiară...

Regelui maghiar îi compet următoarele drepturi:

1. Să ție sinoade naționale, și să le prezideze;
2. Să vegheze asupra unității credinței și asupra respectării legilor.
3. Să ție judecată în chestiuni de patronat și în alte chestiuni de administrație bisericească. §
4. Să organizeze Biserica ungară, să instituie episcopii, să le transforme, să le desființeze;
5. Să ceară jurământ de fidelitate dela episcopi;
6. Să lase să i se poarte înaintea sa, Sf. Cruce;
7. Să admită în țară ordine religioase, să se îngrijească de situația acestora și să dispună asupra lor". (Id, pag. 214).

Regele factor principal în Biserica catolică maghiară.

„În Ungaria, biserica catolică era biserică națională, ale cărei instituții cardinale erau: Regalitatea ungară, Primația ungară, Sinoadele naționale și Legislația ungară de stat. Biserica maghiară este membru al Bisericii catolice romane, dar legătura cu aceasta are loc prin intermediul Regelui, care este capul acestei biserici naționale". (I. Kosutány, 91).

Acest drept a rămas neschimbat în cursul timpului.

„Regelui ungar îi revin și astăzi față de Biserica catolică drepturi speciale, cari față de alte Biserici sunt lipsite de bază

istorică și, astfel, nici nu se face uz de ele. Printre aceste drepturi sunt:

1. Dreptul de patronat suprem; 2. Dreptul de *placet*;

El nu este un drept personal, ci un drept de stat.

„În baza istoriei dreptului maghiar, atât ca subiect al drepturilor privitoare la religie, în general, cât și în special ca subiect al dreptului de patronat suprem, trebuie să fie considerată sfânta Coroană ungară, ca simbol al Statului.... *Dreptul de patronat suprem nu este un drept personal al Regilor ungari, ci drept de stat.* Din această cauză, regii nu pot renunța la el nici în general, nici în unele părți singuratiche ale lui, nici în favorul Sfântului Scaun, nici în favorul altcuiva, fără învoirea țării. De aceea, Concordatul încheiat cu Papa Pius IX. la 5 Noembrie 1855, ca unul care s'a produs în contradicție cu dreptul public al țării și fără intervenția Legișlăției, n'a fost socotit la noi niciodată valabil“.

Elementele cari compun dreptul de patronat suprem.

„Legile ungare nu fixează în mod precis în ce constă dreptul de patronat suprem al Regelui, aceasta o putem schița numai din instituțiile țării, din obiceiurile legale și din practica veche“.

„Papa a împuternicit pe primul rege ungar și pe succesorii lui legitimi, să conducă în numele lui (al Papei) bisericele lui Dumnezeu din țările de sub Coroana ungară“.

Dreptul din chestiune s'a manifestat în practică prin următoarele drepturi speciale:

1. Dreptul în jurul afacerilor religioase, în general;
2. Dreptul de supremă inspecțiune;
3. Dreptul de *placet*;
4. Dreptul de înființare a bisericilor, de regulare a episcopilor și a parohiilor, și de instituire a Seminarilor preoțești;
5. Dreptul de conferire a bunurilor bisericesti mai mari; și
6. Dreptul de conferire a privilegiilor (pag. 61).

Necesitatea dreptului de *placet*.

„În ce privește dreptul de *placet*, Regele este în drept să se folosească de el față de Biserica catolică cu atât mai mult, cu cât Capul Bisericii, nefiind cetățean ungar, nu poate fi tras la răspundere prin legile penale ale țării noastre în cazul când dispozițiile lui s'ar lovi în legile noastre de stat“ (Aici Boncz citează pe *Bluntschli*: *Allgem. Staatsrecht* (fără indicarea pa-

„Baza acestui drept se găsește în aceea, că conform legilor noastre, numai legile țării și numai autoritățile țării pot dispune asupra cetățenilor acesteia, iar nu autorități străine sau vreun cap de stat străin, chiar și când el e căpetenie religioasă a unei confesiuni. Acest drept de dispunere nu poate fi reclamat, sub mantaua credinței religioase, de Biserică, deoarece religia nu poate dispensa pe cetățeni de sub obligația recunoașterii puterii supreme a Statului“. (75).

*Concordatul austro-ungar a sters dreptul de placet, dar
Concordatul a fost anulat de guvernul ungar.*

Concordatul din 18 Aug. 1855 a renunțat la dreptul de placet, prin art. II al său, care spunea: „Având în vedere că Papei dela Roma, în temeiul legii dumnezeiești îi revine în întreaga biserică, oriunde s-ar întinde ea, primatul de onoare și de jurisdicție, — nu va mai fi nevoie de exoperarea dreptului de placet regal pentru libera comunicare reciprocă cu Sf. Scaun, a episcopilor, a clerului și a poporului, acesta rămânând cu totul liber“.

Acest Concordat a fost însă anulat de primul guvern ungar responsabil, care a restituit dreptul de placet regal, trăgând la răspundere și pedepsind pe episcopii cari ar fi cutezat să publice brevele papale neprevăzute cu această formulă.

Francisc Deák despre dreptul de placet.

Fr. Deák a spus despre acest drept: „Dreptul acesta este foarte caracteristic. Eu nici pe acesta nu-l socotesc un drept special, ci un drept care nu i se cuvine numai unui stat, în special Ungariei, ci fiecărui stat din lume, care este dator ca, în vederea asigurării ființei sale, să pășească în contra astor fel de teorii sau acțiuni cari primejdiesc viața statului. Acesta este un drept care derivă din concepțiunea Statului și el îi compete oricărui Stat“. (In cuvântarea lui memorabilă dela 23 Iunie 1873, pag. 80).

*Investirea Cardinalului maghiar se făcea în baza dreptului
de patronat suprem.*

Investirea cardinalului maghiar se face după un alt tipic, decât a tuturor cardinalilor din restul lumii catolice. Aceasta, în temeiul dreptului de patron suprem al Regelui. Astfel, în timp ce celorlalți cardinali, pălăria li-o dă Papa, în Ungaria, Regele i-o pune pe cap. Aceasta are loc în biserică, la ceremo-

nia în cadrul căreia urmează să se citească breva papală de numire. Atât breva, cât și pălăria se depun, înainte de învrarea Regelui în biserică, pe masa altarului, unde stau acoperite, în semn că Regele este care are dreptul să le dea caracter public. Solemnitatea de investire se poate începe numai după ce Regele a dat anume, din cap, semnul de aprobare. După aceasta, delegații Papei iau în mână breva papală, se închină de trei ori în fața Regelui, și, după o scurtă cuvântare în limba latină, i-o întind Regelui. Acesta atinge breva cu mâna sa, și rostește cuvântul *legatur* (să se cetească!), după care aprobare urmează cetirea brevei prin care se vestește numirea cardinalului. După cetire, delegații Papei, în genunchi predau Regelui pălăria (biretumul) de cardinal, pe care acesta și-o pune mai întâi șieși pe cap, apoi o așează pe capul noului cardinal.

Mai mult chiar. În cazul că Nunțiul papal în funcțiune pe lângă regele ungar, ar fi numit cardinal, deși reprezentant politic al Papei, ceremonia de investire a lui se face tot după tipicul de mai sus. Așadară, nici reprezentantul Papei nu e dispensat de obligația de a exopera placetul regal pentru ocuparea demnității de cardinal (*Boncz*, 79).

Regele dispunea independent în afacerile bisericești.

„Trebuie să invocăm și ceremonia actului încoronării regelui ungar, act pe care-l săvârșește, conform uzului strămoșesc, primatul dela Strigoniu, ajutat de doi episcopi. În conformitate cu Molitvenicul roman, Primatul rostește în momentul punerii Coroanei pe capul Regelui, aceste cuvinte: „*Primește Coroana, pe care s'o privești ca simbol al slavei, al cinstei și al puterii. Prin ea, devii capul ordinului nostru în acel chip că, precum noi suntem în cele dinlăuntru, păstori și cărmuitori ai sufletelor. așa și Tu să fii în cele din afară adevăratul cinstitor al lui Dumnezeu și patron al Bisericii lui Christos față de toți dușmanii lui*”. — Prin aceste cuvinte Biserica recunoaște în mod deschis că Regele, ca patronul Bisericii, cum s'a numit pe sine încă Sf. Ștefan, dispune în mod independent cu privire la raporturile externe ale Bisericii. De aci urmează că Regii, în scrisorile lor fiduciare, dela încoronare, totdeauna întăresc Biserica în drepturile și privilegiile ei. Acestui act nu i se poate da o altă explicație, decât că atât legile ungare, cât și Biserica recunosc și întăresc totdeauna și în fiecare caz dreptul de patron suprem al Regelui apostolic”. (*Fr. Boncz*, 46).

Regii ungari prezidau și Sinoadele bisericești.

„Regii ungari și-au menținut întreg dreptul de patron

asupra Bisericii întemeiate de ei: au înființat biserici, episcopii, mănăstiri, claustre, au pus în fruntea acestora prepoziți, a căror venituri le-au regulat, au ținut sinoade, au făcut legi și reguli bisericești și în afară de sinoade, cu un cuvânt au organizat biserica maghiară astfel, încât ea a existat ca o biserică independentă, neatârnată de nici o altă biserică, și și cu Scaunul roman, în afară de chestiunile de credință, era în legătură numai prin organizarea ierarhică....

Nici azi nu exercită Roma o influență mai mare asupra afacerilor Bisericii maghiare; nici astăzi drepturile Sfintei Coroane ungare și, în baza ei, drepturile maiestatiche privitoare la religie ale Regilor noștri nu sunt mai mici decum au fost mai înainte.

Dacă cântărim serios luptele date, ni se umple inima de admirație față de stăruința și înțelepciunea cu care strămoșii noștri au fost în stare să se lupte cu adversarul mult mai puternic decât ei. (Fr. Boncz, 197).

Clerul maghiar nu putea corespunde direct cu Sf. Scaun.

Maria Terezia, catolica, a introdus o măsură de rigoare: „nici episcopilor, nici egumenilor nu le mai fu permis a corespunde de-a dreptul cu Scaunul Romei, decât numai prin Ministerul afacerilor străine“. (G. Baritiu: *Părți alese* I. 399).

*

„In vechea Ungarie, — după cum spune V. Fraknoi, — legile interziceau clerului maghiar în modul cel mai sever, sub pedeapsa pierderii averii de a se adresa în ori și ce chestiune la Roma“. (419).

Concordatul român prevede că „Comunicarea directă a episcopilor, a clerului și poporului cu Sf. Scaun, în materie spirituală și în afaceri bisericești, va fi absolut liberă“.

*

Părerea lui Francisc Deák despre titlul „apostolic“ al regilor ungari.

„Întrebat cu privire la sensul titlului de „apostolic“ al Regelui Ungariei, Francisc Deák a răspuns că legile țării nu stabilesc ce se înțelege sub acest titlu. Probabil că nu este mai mult de un simplu titlu, pe care Regii ungari, până la Maria Terezia, nici nu l-au întrebuințat. Dar un lucru îl știe sigur că dreptul de patronat suprem nu-i compete „Regelui apostolic“, ci capului statului din fiecare moment“. (Boncz, ib.)

De când datează titlul de „apostolic“.

Titlul de rege „apostolic“ și l-a luat mai întâi *Lepold I.* Al sfatului cardinalului *Kollonits*, în anul 1690. Atributul de „apostolic“ însemna că „Regele ungar este dator să restabilească religia catolică, dar în același timp el mai însemna că, toate acestea, în Ungaria el le poate face fără amestecul și fără autorizația Sf. Scaun și că poate dispune liber în toate chestiunile bisericești... Scaunul apostolic n'a putut face altceva, decât să aprobe ulterior dispozițiile Regelui“.¹⁾

Acest titlu nu derivă dela Papa

Că nu Papa a conferit titlul de „apostolic“, ni-o dovedește breva lui *Clement al XIII* din 19 August 1758, către *Maria Terezia*, în care se spune că Papa „vrând să urmeze pilda antecesorilor și vrând să-și îndrepte chiar dintru începutul domniei Sale, atențiunea spre ridicarea demnității Majestății Tale apostolice și a Ungariei, aceasta o facem prin aceea că adăugăm — întrucât ar mai fi nevoie de aceasta — la acea denumire vrednică de stimă, de „apostolică“, autoritate și putere papală; drept aceea de bună voie și în temeiul maturei noastre hotărâri, precum și în virtutea deplinei noastre autorități papale, prin breva prezentă împodobim pe Majestatea Ta apostolică, pe *Regina Ungariei*, și pe succesorii M. T. în această țară, cu titlul, cu numele și cu denumirea de „rege apostolic“ (pag. 48).

Papa recunoaște deci, apostolicitatea tradițională a *Măriei Terezia*, și nu face altceva, decât să-i adauge și autoritate și putere papală.

*

Boncz relevă faptul că regii apostolici ungari, când apăreau undeva în mod oficial, înaintea lor mergea un episcop, care purta simbolul apostolatului: *Crucea* (pag. 48).

Regele ungar — înlocuitor al Sf. Duh.

„A plăcut Sfântului Duh și Nouă“ — era formula prin care se aduceau hotărârile Sinoadelor ecumenice.

... Ni-a plăcut Nouă și Sinodului — era formula Sinoadelor Bisericii ungurești, în care Sfântul Duh era înlocuit cu Regele Ungariei. (*I. Kosutány*, 90).

¹⁾ Dr. *I. Karácsonyi*: Magyarország Egyháztörténete főbb vonásaiban, 970—1900-ig, pg. 186.

„Dreptul cuvenit Regelui ungar față de Biserica rom. cat. nu este un drept personal. Constituția maghiară o dovedește aceasta mai presus de orice îndoială... *Insaș Curia romană a admis acest punct de vedere... Ea însăși a considerat dreptul de patronat suprem al Regelui ca un drept care derivă din suveranitatea națională*“. (Id., 229).

Papa n'avea nici un drept în ce privește numirea episcopilor.

„Dreptul Regelui ungar înseamnă mai mult decât desemnare; el nu are numai dreptul de a indica persoana demnă pentru a fi instituită în locul rămas vacant, ci el completează efectiv locul, prin donațiune regală. Că dreptul regelui este mai mult decât de a desemna, aceasta o dovedește împrejurarea că, în anumite cazuri, când se întâmplă vre-o greșală cu prilejul desemnării episcopilor, Papa are dreptul să o anuleze și, în baza devoluțiunii, să și completeze în mod liber beneficiul respectiv. *În ce privește episcopatele maghiare, un astfel de drept nu-i compete Papei*“. (Id., 224).

*

„Confirmarea din partea Papei nu are acel înțeles că, în afară de Papa nimeni nu poate institui episcopi, ci că episcopul poate activa în mod legal numai în unitate cu Papa și recunoscut de el. Au fost timpuri când pe episcopi nu-i instituia Papa, ci mitropolitul. Patriarhul Maroniților și astăzi numește și consacră el pe episcopii sufragani ai lui. Patriarhii Greco-melchitilor, ai Iacobiților și ai Armenilor întăresc ei înșiși și consacră pe episcopii aleși de către supușii lor, dreptul nemijlocit al Papei restrângându-se exclusiv la confirmarea Patriarhilor. Mitropolitul de Salzburg confirmă și azi, și consacră însuș pe episcopii de Seckan, Lavant și Gurk. — Și în Ungaria, potestatea regală este astfel, — după cum a stabilit Sinodul național dela Sâmbăta mare, din anul 1648... Confirmarea episcopilor maghiari din partea Papei nu are alt înțeles, decât că Papa recunoaște ca episcopi adevărați pe episcopii instituiți de Regele maghiar. Nu înseamnă aprobare (întărire). *Actele regale ale Regelui ungar nu au nevoie să fie confirmate sau întărite de nici un fel de Putere*“. (Id., 188).

Regii ungari, Seminariile și Ordinele călugărești.

„Regii ungari și-au exercitat dreptul de patron suprem în cea mai largă măsură și în ce privește seminariile preoțești (pag. 91). Și dreptul de primire în țară a ordinelor călugărești aparține între drepturile maiestatică“ (pag. 183).

*Biserica „catolică“ a Impăraților austriaci, nu era
biserică română-papistă.*

Renumitul iezuit Ioan Fridvalszky, fost profesor la Universitatea din Cluj, numește, în scrierea sa *Diploma Andreae II Hyerosolimitani*, (Cluj 1770), biserica „catolică“ din Transilvania : **Eclesia dacica Regni, adică : Religia dacă (dacică) a Impărației.**

*

*Biserica dacică a Transilvaniei era chiar potrivnică
Romei.*

Iată ce ne spune în privința asta istoricul *Petru Maior*:

„De mila lui Dumnezeu, Nemții acum s'au luminat și toate vicleniile Romei le descopere, cearcă învățăturile sfinților Părinți și obiceiurile cele bătrâne ale Bisericii și în practică le pun, precum se vede din cele multe decreturi ce prea puternicul Impărat Iosif al doilea le-au dat afară și a se ținea au poruncit. Carele, pentru știința tuturor Românilor, vestitului oarecăr neamului nostru, la aceasta carte pe urmă, pe limba noastră întoarse le voi adăoga”.¹⁾

Adevăratul caracter al Unirii Românilor.

Istoricul obiectiv al trecutului românesc nu poate să nu constate cu toată hotărîrea că și așa zisa *Unire a Românilor ardeleni cu biserica Romei*, în realitate n'a fost, la originea ei și în cursul întregii ei evoluții, aproape până la unirea Transilvaniei cu România, altceva decât un act politic și un instrument politic al Austriei, în scopuri pentru cari elementul românesc era socotit exclusiv ca un mijloc. „Unirea“ n'a fost o unire cu *Roma*, — care decenii întregi nici n'a avut cunoștință de ea, — ci un simplu act politic făcut din interese austriace.

Vom da numai câteva documente:

Afacerile Unirii le aranja Consiliul de războiu.

Rezoluția împărătească din 10 Maiu 1738, dată de Carol III în vederea promovării Unirii în părțile bănățene:

„Noi, din îndemnul propriu am emis prețiosul mandat ca,

¹⁾ P. Maior, Procanonul pg. 47, ediția C. Erbiceanu.

această Uniune, după exemplul din principatul Transilvaniei, să se lătească și în provinciile nou câștigate și la preaumilita propunere a *Consiliului nostru de războiu* și a Camerei aulice, consimțând la aceasta și actualul episcop al Cînadului, baronul de Falkenstein, am decis: 1) să se înființeze un episcopat unit, dotat de Impărăție, 2) să se edifice reședința episcopoească, mănăstire și un alumnat pentru 12 studenți. Afacerile bănești vor fi manipulate de Oficialatul cameral. „Planul de zidire se va trimite Consiliului de războiu și Camerei aulice, spre aprobare... Spesele cerute pentru edificare se vor acoperi din cei 30.000 fl. destinați pentru zidirile civile și camerale din Banat”. (*Șematism, Lugoj*, 9).

Episcopul unit era la discreția generalului Buccow.

„Generalul Buccow trata foarte aspru și grobian cu episcopul P. P. Aron, pe care la cea mai mică opoziție față cu planurile sale, îl amenința cu disgrația Impărătesei, și-l silea să stea pururea la dispoziția sa”. (*Bunea, P. P. Aron*, 231).

Episcopatul unit lucra pentru subjugarea Principatelor române sub sceptrul habsburgic.

În anul 1777, episcopul greco-catolic Moise Dragoș dela Oradea, la provocarea S. Congregațiunii de Propaganda Fide, a trimis la Roma un memoriu informativ „*Despre originea, progresul și conversiunea Valahilor*”, în care, printre altele, cerea restaurarea mitropoliei românești, singura care poate garanta supunerea tuturor Românilor de pretutindenea sceptrului habsburgic. „Ce va să fie — zicea Dragoș — dacă vom căuta în jur: Marmăția, ce va să fie dacă districtul Biharei, Satu-mareului, Heveșiului, Aradului, Banatului, MOLDAVIEI, VALAHIEI și Bulgariei, FĂRȚI CE DUPĂ DREPT CAUȚĂ SA SE TÎNA DE COROANA UNGARIEI, cari, oarecând vor fi și supuse cu ajutorului bunului Dumnezeu, acestui imperiu al Casei austriace, sperăm, dorim și pe Dumnezeu îl rugăm neînecat”. (*Ardeleanu: Istoria diecezei Oradea*, v. I. pg. 90).

Din circulara metropolitului Al. Sulufiu.

„Biserica catolică de ritul grecesc a Românilor din imperiul austriac, organizându-se acum prin M. S. Imperială și pusă în legătură nemijlocită cu Sf. Scaun, spre pildă va fi tuturor celor de neamul acesta, cari sunt dincolo de hotarele imperiului austriac”.¹⁾

*

¹⁾ Memoriul episcopilor uniți, din anul 1851, în *Șematismul istoric al Diecezei Lugoșului* 1903, pg. 52.

„Numai așa putem nădăjdui un mai bun viitor și sufletește, și politicește, dacă ne vom întoarce în sânul mamei și apostoleștii Bisericii a Romei.

Auziți și înțelegeți voi toți, oh Românilor, câți sunteți dela Marea Neagră și dela Tesalia până dincoace de Carpați în fisa.“

*

În cuvântarea sa ținută la 28 Oct. 1855, în catedrala din Blaj, cu prilejul sfîrșirii sale întru episcop, *Alex. Dobra*, primul episcop al noii eparhii a Lugojului, spunea, printre altele; „M. S. Augustissimul, preamăritul și adevăratul Apostolicul nostru Imperator, Francisc Iosif I., vechiul, însă prin vitregile timpuri dispărutul Arhiepiscopat și demnitate metropolitică a Bisericii, religiei și națiunii române cu Biserica rom. catolică unită, cu Apostolică îngrijire o au redonat, o au reasezat. Afară de aceea, ca un al doilea S. Stefan Rege apostolic, a fundat și dotat două episcopaturi nouă“...¹⁾

O vorbă a actualului prim-ministru, Dr. Al. Vaida.

„În contra dogmei infalibilității Papei au votat toți arhierii români greco-uniți, cu fericitul Vancea în frunte.

Poporul român gr-unît până azi nu știe, ce va să zică infalibilitatea din chestiune. Aceste împrejurări dovedesc, că atât poporul nostru, cât și arhierii posed un sâmbure intelectual și moral foarte sănătos“. (Postul-virtute, 1898, pg. 67).

Roma a fost exclusiv la remorca Impăratului.

În realitate, Roma n'a făcut, dela anul 1700 și până la 1919, absolut nimic pentru biserica unită, decât să confirme ulterior — cu întârziere nu numai de ani, ci de decenii întregi — măsurile politice luate de Viena Habsburgilor.

Cât de subordonată era Roma față de Impăratul austriac în ce privește biserica unită, ni-o dovedesc cele două cazuri elocvente din istoria acesteia: cazul episcopului Inocențiu Clain și cazul cu episcopia ungurească de Hajdu-Dorog.

Discuții contemporane cu privire la raportul dintre Papa și Regele ungar, — și ecoul lor în opinia publică maghiară ardeleană.

Deputatul dietal *Coloman Ghiczy*, unul din cei mai reputați luptători catolici de după anul 1867, scria:

„Șefii religioși ai tuturor confesiunilor din patrie locuiesc în

¹⁾ Șematism, Lugoj, 86.

țară, sub protecția autorităților de stat și a legilor civile. Singură confesiunea catolică este cea al cărei cap, care este în acelaș timp capul bisericii catolice universale, locuiește în afară de granițele țării, pe înălțimea unui pedestal la care puterea de stat și legile civile nu pot ajunge. Acest fapt constituie din punctul de vedere al pazei drepturilor și intereselor Statului, o mare deosebire între confesiunea catolică și între celelalte confesiuni din patrie. Statul ar trebui să știe, ce poruncește cetățenilor lui o putere din afară de hotarele țării. Oare compatibil ar fi cu siguranța Statului, dacă d. e. *Țarul Rusiei, care este capul religiei ortodoxe din Impăria lui*, ar exercita un drept asupra ortodocșilor din patria noastră? Iar puterea lumească a Țarului Rusiei nu cred că e mai mare decât influența morală, pe care o exercită Papa asupra întregii lumi creștine. Curia romană poate dispune și în chestiuni de aceea, cari nu se referă la religie, după cum s'a și întâmplat în realitate.

Însuș statul preotesc catolic are interes ca dreptul de *placet* să se menție, căci acesta îl împiedecă de a aplica dispoziții ilegale și face cu neputință cazul trist, ca Statul să păsească cu toată severitatea în scopul apărării legilor față de persoane cari ar cere-o aceasta". (Ziarul *Kelet*, 143—1872).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

„Statul ar putea pretinde bisericii catolice, să devie egală cu celelalte biserici și să se rupă de sub puterea străină, sub care să găsește" (*Kelet*, 272—1872).

*

Atitudinea catolicilor ardeleni era așa de categorică în privința raporturilor dintre Papa și Biserica catolică ungară, încât ziarul cu mentalitate catolică *Kolozsvári Közlöny* se văzu obligat să precizeze chestiunea în acest fel:

„Capul bisericii catolice, care locuiește în străinătate, nu poate exercita nici un fel de influență asupra autoconducerii noastre. În privința aceasta, garanția o avem în universitatea catolică constătătoare din mireni și clerici și în drepturile nice în felul lor ale Regelui apostolic. În adevăr, Regele apostolic al Ungariei, este patronul suprem, sau, mai bine zis, capul Bisericii catolice... Ierarhia nici până acum n'a exercitat în baza dreptului de patron suprem al Regelui, a fost luată în mână de Guvern...

Cine acuză biserica catolică de necredință față de Stat, din cauza Papei, care trăiește în afară de granițele țării, „aceia ar trebui să-i refuze și bisericii ortodoxe din Transilvania, autonomia, pe motiv că chiar capul ei religios își are reședința la St. Petersburg. Deasemenea, ar trebuie să-i supuie la o

supraveghere specială și la restricțiuni și pe protestanți, ca nu cumva ei să conspire cu puterile protestante ale Europei, referindu-se la tratatele de pace respective" (Kolozsvári Közlöny, 256—1872).

*

„Biserica catolică maghiară este ferită de orice amestec ilegal, prin sfera de drept a Regelui maghiar apostolic. În baza acestuia, el se bucură de prerogative pe cari nici un alt suveran din Europa nu le posedă". Printre altele, Regele poate să disolve episcopii existente, poate transfera pe canonici dela un capitol la altul, poate aduce în țară ordine călugărești și le poate desființa, în unele privințe poate exercita dreptul disciplinar asupra clerului, poate limita numărul serbărilor religioase. Toate aceste drepturi exclud posibilitatea amestecului puterii străine. Asupra tuturor acestora, puterea papală nu poate exercita nici cea mai mică influență. Dreptul Romei se rezumă exclusiv la aprobarea episcopilor și a canonicilor numiți". (Id. 287—1872).

Punctul de vedere al canonistului I. Kosutány, fost rector al Universității din Cluj.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

„Statul ungar nu poate lăsa din mână sa resturile puterii sale de odinioară, pentru a întâri prin aceasta acea Biserică, care pretinde aceleași prerogative față de Stat, cași pe vremea papei Bonifacius al VIII¹⁾).

II

Regii ungari nu erau regi „apostolici” catolici, — ei erau „apostolici” și în raportul lor cu Biserica română ortodoxă și greco-catolică.

Argumentul principal cu care a operat și Sf. Scaun și Statul catolic în chestiunea patronatului suprem, a fost în permanență acela că Regele României nefiind „apostolic”, nu poate intra în mcștenirea fostului rege ungar „apostolic”.

În fața Parchetului, conducătorii Statului catolic au afirmat în mod categoric acest lucru. (Vezi pg. 143, 149 și 158 ale cărții prezente, unde se găsește declarația că dreptul de patronat „nu putea trece asupra Regelui român, care nu era Rege apostolic“.)

¹⁾ Ig. Kosutány: Discurs rectoral la deschiderea anului școlar 1912/13 la Universitatea din Cluj, pg. 18.

Dar atributul de „apostolic“ nu derivă dela Papa, — el de ordin constituțional și, ca atare, dimpreună cu toate celelalte drepturi ale fostului rege ungar, în baza art. 145 al Tratatului dela Trianon, a trecut asupra Regelui României.

Regele nu era apostolic în sens catolic. — *Vezi despre aceasta, mai pe larg, pg. 245 a cărții prezente.*

Alte dovezi:

Începând cu anul 1777, o serie întreagă de tipărituri bisericești românești, ortodoxe și greco-catolice deopotrivă, recunosc apostolicitatea Împăratului Austriei și a Regelui Ungariei, în acelaș chip în care o recunoșteau și conducătorii bisericii catolice și oficialitatea civilă a țării.

Cităm aci câteva exemple:

În *Bucoavna* tipărită la Blaj în 1777, episcopul *Grigorie Maer* se intitulează: „Vlădica Făgărașului și al Înălțatei chesaro-crăeștii *Apostoliceștii* Măririi Sfetnic din lăuntru”.

Bucoavna românească din Sibiu dela 1783, s'a tipărit „mit ihrer Röm. Kaisl Königl. apost. Majestät allergnädigster Freyheit”.

Biblia lui S. Clain s'a tipărit la Blaj, în anul 1795, în vremea Prea înălțatului Împărat *Frântisc al doilea*, *Craiul apostolicesc* și *Mare Prințip al Ardealului*. — Tot astfel *Teologia dogmatică și moralească* și cele 7 cărți asupra celor 7 taine, ale aceluiaș autor (1801) — precum și *Triodul* (1800 și 1813), *Apostolul* (1802), *Strastnicul* (1804 și 1817) și *Liturghierul* (1807).

Acelaș lucru îl întâlnim în cărțile bisericești tipărite la Buda: cele 12 *Mineie* s'au tipărit la 1804—5, sub „Înaltul Împărat al Romanilor și *Apostolicesc* Craiu, *Frântisc al doilea*”, — tot astfel: *Învățătura creștinească* (1886), *Povățuirea către Aritmetică*, — și către *Economia de câmp* (1806), — *Regulele școlasticești* (1806), — *Octoiul* (1811), *Evanghelia* (1812), *Triodul* (1816), *Strastnicul* (1816) ș. a. a. ș. a.

Tot astfel, în toate cărțile bisericești (rituale) tipărite la Sibiu de mitropolitul *Andrei Șaguna*, acesta semnează consecvent: sfetnic din lăuntru al Maiestății Sale cesaro-regești apostolice. (Vezi: *Biblia sau Dumnezeasca Scriptură*, (1856—1858), *Chiriadodromionul* (1855), *Evangheliile* (1859), *Triodul* (1860).

Mai mult chiar, în însuși textul rugăciunilor și ectenilor dela slujba sfintei Liturghii, întâlnim caracterul apostolic al Regelui. În *Liturghierul* dela 1905 întâlnim pretutindenea rugăciunea pentru: „dreptcredinciosul și iubitorul de *Christos* Im-

păratul și Regele nostru apostolic ..." (Pg. 19, 44, 50, 76, 87 și 95 din ediția dela Blaș).¹⁾

III

Punctul de vedere al Președintelui Inaltei Curți de Casație în chestiunea Patronatului suprem al Regelui.

Prin rescriptul Nr. 38073 din 24 Iunie 1925, ministrul Cultelor d. Al. Lapedatu, a însărcinat pe dl Dr. George Plopu, președintele Inaltei Curți de Casație și Justiție, să studieze această problemă și să refere Ministerului, în vederea rezolvării problemei prin legile în curs de elaborare.

Cu data de 25 Septemvrie 1925, dl G. Plopu a înaintat Ministerului un lung referat, tipărit mai târziu într-o broșură de 72 pagini (*Patronat și Inspecțiune*, Oradea, 1926). Redăm aici Concluziunile referatului:

„Cu rescriptul ministerial din 24 Iulie 1925, No. 38073, s'a pretins dela mine: *un studiu amănunțit și documentat*:

a) *despre dreptul de patronat suprem și inspecțiune supremă al regilor ungari*, — și

b) *despre legalitatea autonizațiunii Regelui României la exercitarea acestui drept*.

ad. a)

Am studiat cu deamănuntul atât Opul Tripartit alui Werböczy, cât și toate legile ungare dela fondarea regatului ungar până în timpul prezent (1000—1925), și în opșorul prezent am citat toate dispozițiunile mai importante ale legilor și dreptului ungar, referitoare la dreptul maiestatic de patronat suprem și inspecțiune supremă.

aa) din Opul „Tripartit“ e fapt pozitiv:

1. *Că fondarea ecclesiei catholice, înființarea tuturor episcopilor și capitulelor derivă dela primul rege al Ungariei, dela regele Ștefan, oare primind creștinismul și religiunea catholică, cu zelul ce caracterizează epoca mijlocie a evului mediu a pro-*

¹⁾ Un fapt surprinzător: în *Liturgierul* tipărit la Blaș în 1931, Regele României nu mai este pomenit ca, drpetcredincios și apostolic, ci numai ca „iubitor de Christos“. (pg. 13, 79 ș. a.)

Cine și pe ce bază a despoiat pe Regele României de două atribuții pe cari biserica română unită le recunoștea, alături de cea ortodoxă, Regilor vechei Ungarii?

pagat religiunea catholică în întreaga Ungarie, — și aceasta a fost lung timp unica religiune oficial recunoscută; după acest apostolat al creștinismului a fost ulterior, după moarte, titulat regele Ștefan cu epitetul de „Sfânt” și de „apostol”, fără însă ca aceste epitete să fie „donațiunea Scaunului roman” (papal);

2. că fondarea ecclesiei catholice e în strânsă legătură cu sistemul de donațiune regie;

3. că din actul de donațiune decurge eo ipso dreptul de patronat, iar patronul de orice categorie are autorizațiunea de a controla, vigila și inspecta: că fundațiunea sa se administreze spre scopul destănat;

4. că în baza aceasta s'a dezvoltat dreptul de patronat suprem și de inspecțiune supremă al regilor ungari asupra tuturor averilor și fundațiunilor ecclesiastice, cari toate derivă dela stat, — și mai târziu acest drept s'a extins și la celelalte confesii și asupra patronatelor de orice categorie, deci și asupra averilor, cari nu derivă dela stat, însă servesc spre scopuri publice sau pioase (piae causae);

5. că pontificele roman (papa) nu are nici o ingerință la conferarea oficiilor (beneficiilor) ecclesiastice, căci nu Papa, ci Regele în baza suveranității Statului, face toate numirile prelaților, — iar papa numai dă confirmarea în cele spirituale; deci titulatura și epitetul de „apostol” n'are nimic cu dreptul public ungar, — precum o desășură aceasta clar Werbőczy în Tripartit, Partea I. titlul II.

De altcum confirmarea spirituală se regulează prin concordate; de unde urmează logic, că papa nu poate numi episcopi, căci cei numiți de dănsul sunt numai spirituali simpli, fără drepturi publice.

bb) din legile ungare e fapt:

6. că regii ungari și dreptul public ungar nici când nu au tolerat nici o ingerință străină (ius placeti) în suveranitatea Statului, căci străinii nici un oficiu public nu au putut purta în Ungaria;

7. dreptul de patronat suprem al regelui în legi totdeauna și în tot locul ca drept suveran al regelui e decretat, care-și are de bază cutumele vechi ale țării, — și nu autoritatea papală;

8. că regele ca patron suprem dotează și susține ecclesiile;

9. că regele ca patron suprem are și inspecțiune supremă asupra tuturor instituțiunilor pioase;

10. că regele (nu Papa) are drept a introduce în țară ordine călugărești și a le provide cu beneficii;

11. că toate fundațiunile de orice natură stau sub inspecțiunea supremă a regelui, ca patronul suprem al lor;

12. că patronatul suprem și inspecțiunea supremă a regelui se estinde și asupra instrucțiunii publice, fiind și instrucțiunea interes de stat;

13. că patronatul și inspecțiunea supremă sunt decretate și în convențiuni internaționale, ca să nu se eludeze aceste drepturi suverane;

14. în fine articolul de lege XLIII. din 1895, decretează expres și clar, că toate legile și regulile de drept referitoare la eclezii sunt susținute în vigoare, iar averile tuturor confesiunilor sunt supuse inspecțiunii supreme;

Catolicii totdeauna s'au opus, când e vorba de avere și de putere, căci ei știu bine, că unde-i averea, acolo-i și puterea, însă această opunere e ilegală și de rea credință, despre ce face testimoniul clasic legal articolul de lege XXVI. din 1790—91 („neobstând opoziția vreunei părți a domnilor preoți, etc.“ pag. 55).

15. În polemie nu voesc a intra, ci în această privință mă refer la **opul de mare valoare și lucrat cu mare erudițiune al domnului profesor de universitate Dr. Onisifor Ghibu:** „Catholicismul unguresc în Transilvania și politica religioasă a statului român“.

ad. b)

Toate legile și regulile de drept expuse în acest opșor sunt în vigoare pe teritoriul fostei Ungarii, din care în prezent o parte aparține României, o altă parte Cehoslovaciei, o a treia parte Jugoslaviei, în fine o a patra parte Austriei.

Astfel din suveranitatea teritorială urmează, că acele legi și reguli se aplică și trebuiesc aplicate.

Și fiindcă România pe cale diplomatică prin tratat internațional, cu putere de drept public a ajuns la potestatea acelui teritor:

este evident: că Statul, și respective Suveranul statului, adică Regele, are drept regal maiestetic, a aplica acele legi și reguli de drept în teritoriul în care sunt în vigoare, — tot așa precum aplică Statul și Regele român și celelalte legi și reguli de drept ungare în acel teritor prin forurile judecătorești și administrative, până atunci, până când legislațiunea Statului român nu va dispune altcum.

Prin urmare: Regele român din punctul de vedere al Suveranității fiind succesorul de drept public al regilor ungari, Lui

aici consecința, că: în teritoriul ungar, ce constituie Ungaria de azi, guvernul încă uzează de dreptul de patronat suprem și în specțiune supremă — deși Ungaria de astăzi n'are Rege.

București, 10 Septembrie 1925.

Dr. GHEORGHE PLOPU

*Președinte la Înalta Curte de Casație
și Justiție.*

IV

Cum se prezintă chestiunea Patronatului suprem al Regelui supt imperiul românesc.

Sf. Scaun voia anularea acestui drept.

În art. XXVIII al proiectului de Concordat făcut la 1920 de Sf. Scaun se prevedea:

„Dreptul de patronat suprem pe care îl exercita împăratul Austro-Ungariei, fie în mod direct, fie prin mijlocirea diferitelor Miniștere și care derivă din bunurile Fondului religios, rămâne desființat (în virtutea renunțării exprese la acest drept, făcută de către ultimul împărat, Carol, Sfântului Scaun)“.

Guvernul român respinge punctul de vedere al Sf. Scaun.

Vezi și pg. 93 a cărții de față

„Sf. Scaun prevede în art. XXVIII al proiectului său ștergerea instituției patronatului în țara noastră. Referitor la dreptul de patronat suprem avut de regii Ungariei, pe care-l reclamează și pentru M. S. Regele României, ne-am declarat mai sus“.¹⁾

Guvernul liberal (1924) se menține pe punctul de vedere al guvernului Averescu.

„După cum se știe. Biserica catolică posedă imense averi și latifundii în Ardeal, averi oferite de regele Ungariei... În Ungaria. Regele avea dreptul de proprietate asupra acestor averi: el le controla și avea dreptul să le retragă. Evident că acest drept suveran îl exercita prin guvernul său.

Conform tratatelor de pace și uzanțelor internaționale, re-

¹⁾ Din instrucțiunile date de Ministerul de Externe (1921), reprezentantului nostru pe lângă Sf. Scaun, D. Pennescu.

gele nostru a moștenit și drepturile regelui, în special drepturile ce le avea în calitate de Principe al Ardealului.

Guvernul român cere respectarea strictă a drepturilor trecute. În această chestiune a tratat la Roma și D. Penescu, ministrul nostru la Vatican.

În ce privește numirea prelaților catolici, Guvernul nostru cere să nu se schimbe formalitățile de pe vremea Ungariei și anume, noi să propunem Vaticanului candidatul, să se dea de acesta agreementul, iar *Regele să facă numirea*“.

În consfătuirea ce a avut loc ieri la Ministerul de Culte s'au examinat toate aceste chestiuni, căutându-se modalitățile pentru lor. Consfătuirea a fost prezidată de d. Lapedatu („*Dimineața*“, 25. II. 1924).

Acest punct de vedere i s'a impus în mod categoric Statului catolic din partea Ministerului de Culte.

Sub Nr. 18680 din 27 Maiu 1924 Ministerul pune în vedere conducerii Statului cat. că „până la clarificarea definitivă a chestiunii Statului cat acesta va avea să-i trimită toate lucrările rezolvite cu începere dela 1 Ianuarie 1919 și până în prezent, pentru ca, în înțelesul Regulamentului din 1915, ministerul să le prezinte Majestății Sale Regelui“.

Sub Nr. 49444—1920 Ministerul cere din nou conducerii St. C. să-i înainteze de urgență „toate afacerile cari, începând cu 1 Ian. 1919 au fost rezolvite fără aprobarea M. S. Regelui și, de drept, nu putea fi executate“.

În acelaș timp, Ministerul Cultelor comunică Ministerului de Externe că a dispus „să se susțină pentru Regele României neatinse toate drepturile ce le-a avut în trecut Regele maghiar față de Statul cat. În stadiul acesta se află de prezent chestia Statului cat.“

Concordatul românesc n'a renunțat la dreptul de patronat suprem.

În ziarul *Politica* din București, Nr. dela 221 Sept. 1926, un „Diplomat“ din anturajul imediat al primului ministru gen. Averescu, care tocmai se reîntorsese dintr'o călătorie dela Roma, publică un articol intitulat: *Concordatul cu Vaticanul*, în care, printre altele spune că, prin Concordatul, care avea să se încheie în curând „toate drepturile de patronat ale Statului și

ale comunelor sunt desființate". Despre desființarea patronatului suprem al Regelui nu spune nimic.

Cumcă sub patronatul desființat de Concordat se înțelege exclusiv cel civil, o dovedește și discursul Ministrului de Culte ținut la 29 Martie 1918 la Senat. (Vezi *Al. Lapedatu: Noul regim al cultelor în România*, pg. 19).

Cum privia Statul Catolic problema, în principiu.

„Dela 1918 încoace Statul catolic n'a răpit nimic din drepturile patronului suprem, nici din drepturile de inspecție ale Statului: acestea, până la reglementarea lor, au rămas în suspens”¹⁾

In realitate, Statul catolic a recunoscut dreptul de patron suprem al Regelui României.

„Chestia patronatului suprem, cum e știut, nu este încă clarificată de loc”... Cu toate acestea „anunțăm Exceleței Voastre, că toate dispozițiunile Statusului, cari sunt a se înainta spre aprobare de patronul suprem, le vom prezenta în curând Exceleței Voastre”²⁾.

Declarația referentului Statului Catolic în fața Parchetului.

„Eu am înțeles că dreptul de administrare a bunurilor se cuvine Statusului, pe lângă menținerea dreptului de patronat al Regelui. Asta n'am exprimat-o în broșură, pentru că a trebuit să lucrez la repezeală” (vezi pag. 159 a vol. prezent).

Ministerul de Justiție socotește dreptul de patronat suprem, în vigoare. — Tot astfel și Parlamentul

Vezi rescriptul Nr. 112617 din 28 Dec. 1931, la pg. 123, și pg. 327 și 342.

¹⁾ Comunicatul Consiliului Dirigent al Statului cat., în ziarul *Ellenzék*. Cluj Nr. 45, din 1924.

²⁾ Răspunsul Statului cat., la adresa Nr. 49414 din 1924 a Ministerului Cultelor.

V

M. S. Regele Carol II și chestiunea Patronatului suprem.

Cuvinte spuse autorului acestei cărți, în audiența dela 31 August 1931, în preziua plecării lui la Roma:

„Concordatul s'a tratat în mod foarte păgubitor pentru țară. S'a făcut un Concordat foarte rău.

În ce privește dreptul de patronat suprem, înțeleg să exercitez asupra Bisericii catolice din Transilvania toate drepturile pe cari le-au avut vechii regi ungari. Te autorizez să pui în vedere acest lucru Sfântului Scaun în mod categoric.”¹⁾

VI

4) țară care a renunțat la dreptul de patronat suprem : Italia.

Italia a renunțat la patronatul regal și la dreptul de placet. Dar aceasta se spune categoric în art. 24 și 25 al Concordatului:

„Sunt abolite *exequator*-ul și *placet*-ul regal, ca și orice numire imperială sau regală în materie de complinire de beneficii sau oficii eclesiastice în toată Italia, afară de excepțiunile stabilite la art. 29 lit. g). — Statul italian renunță la prerogativa suverană a patronatului regal, asupra beneficiilor majore și minore“.

Ara văzut la alt loc (pg. 637) că Sf. Scaun, în proiectul său de Concordat din 1920, a cerut abolirea acestui drept și dela Guvernul român, care însă a refuzat categoric propunerea.

Dacă dreptul de patronat al Regelui României ar fi fost anulat prin Concordat, acest lucru ar fi trebuit să fi fost fixat în mod categoric, așa cum a cerut Sf. Scaun și așa cum îl întâlnim în Concordatul italian.

¹⁾ Vezi pg. 324 a cărții prezente.

Catolicismul unguresc în luptă contra Românismului ardelean.

Cuvintele unui fost Ministru al Cultelor:

În vechea Ungarie „catolicismul a fost ofensiv și agresiv... El a acționat împotriva noastră, dincolo și dincoace de munți, și, pe urma acestei ofensive religioase catolice s'a desorganizat și s'a pierdut vechea ierarhie bisericească a Românilor cis-carpătini, -- s'a convertit și s'a înstrăinat, prin desnaționalizare, clasa conducătoare pe care o aveau în secolii XIV și XV acești Români... Catolicismul urmărea nimicirea ființei noastre naționale“.

...Mai târziu în Principatul liber al Ardealului cele trei națiuni politice și cele patru religii recepte, erau „coalizate și îndreptate cu puteri unite, împotriva poporului românesc, ca element etnic și ca element religios“¹⁾.

I

Acțiunea episcopilor ardeleni.

Ei au provocat catastrofa românismului ardelean.

Biserica catolică din Ardeal a fost, în cursul veacurilor simplă expozitură a regalității ungare militante pe teren politic și militar. Episcopii erau generali, prefecți, politicieni, administratori și notari publici, cari erau recrutați de obicei din rândurile funcționarilor sau a ofițerilor împărătești.

Față de Românii ardeleni, episcopii de Alba-Iulia au avut în tot cursul istoriei, o atitudine ostilă și brutală.

G. Barițiu, care era greco-catolic, o mărturisește aceasta

¹⁾ Alex. Lapedatu, ministrul Cultelor și Artelor: Noul regim al Cultelor în România. Cuvântări rostite în Senat și în Adunarea deputaților, Buc. 1928, pag. 7.

în cuvinte categorice. „Românii — spune B. — aveau să se apere și în contra brutalității episcopilor de Alba-Iulia, cari se bucurau de mare putere și jurisdicție”... Ei „tiranizau foarte mult pe popor, din cauza decimelor și, fiindcă clerul catolic lua decime nu numai dela credincioșii săi, ci și dela Români. aceștia căutau tot felul de mijloace, ca să scape de năpastă”¹⁾.

*

„În modul acesta se prepară catastrofa cea mare din anii 1437 — 1438, în care steaua Românilor (transilvăneni) căzuse pentru mult timp. Epocă de trei ori nesuficientă, în care Românii, după încordări extraordinare și după luptele cele mai crunte, au căzut așa de greu, încât și aici, dincoace de Carpați, ca națiune politică și ca individualitate națională nici până în ziua de astăzi n'au mai fost în stare a se reînălța, măcar numai la rangul și condițiunile în care s'au susținut și până în anul 1437”. (Ib p. 183 și 271).

Acțiunea episcopilor nu era îndreptată în scopuri religioase, ci în scopuri personale, politice și militare.

Ni-o spune fostul episcop titular de Oradea, istoricul Dr. I. Karácsonyi:

„În fruntea diecezei ardeleni ar fi fost nevoe de episcopi cu mare știință, însuflețiți și mai cu seamă cu viață sfântă, pentruca în primejdii ca acestea (aduse de invaziile turcești N. A.) să-i întoarcă pe credincioși din nou în dragostea lui Christos, spre apărarea comună. Dar, tocmai în aceste vremuri, regii și guvernele țineau în mâna lor numirile și dotațiile episcopesci și ei instituiau în posturi de episcopi totdeauna astfel de persoane, cari se învârtteau cu predilecție prin cancelariile regesti, prin consiliile de Stat sau pe câmpurile de luptă”. În postul de episcop întâlnim decenii de-arândul exclusiv instrumente de-ale voievozilor ardeleni, — laici sau militari, cari n'aveau nici o înțelegere pentru religie și cari nu se ocupau decât de afaceri particulare și de încasarea birurilor de pe spinarea populației. Postul de episcop era considerat sub o serie întreagă de principii ardeleni, ca și mai târziu, sub împărații austriaci, ca o situație de tranziție și ca o căpătuială personală pe seama acoliților acestora, iar nu ca o misiune sfântă, în serviciul marilor idealuri morale umane. Ca exemplu caracteristic în acest sens e destul să cităm cazul lui Francisc Perényi, fiul Pașatinului Ungariei, care a fost instituit episcop de Alba-Iulia în etatea plâpândă de opt ani²⁾).

¹⁾ Transilvania, 1872, p. 181, 182.

²⁾ I. Karácsonyi, o. c. pg. 30.

Alte câteva exemple caracteristice despre episcopi catolici ardeleni, din secolul XVI.

În anul 1526, anul dezastrului dela Mohaci, episcop al Ardealului era Ioan Gosztonyi, cancelarul soției regelui Ludovic II, mort pe câmpul dela Mohaci. El fu ucis de oamenii lui Ioan Zápolya. După moartea lui, în scaunul de episcop au fost numiți deodată doi irși, unul de către Regele Ferdinand, în persoana lui Nicolai Gerendy, tezaurierul regelui, și al doilea în persoana lui Ioan Statileo, secretarul lui Ioan Zápolya.

Episcopul Orăzii, militarul Czibák, fu omorât de oamenii guvernatorului imperial L. Gritti, la Brașov în ziua de 11 August 1534. În locul lui fu instituit de către I. Zápolya, tezaurierul său *G. Utyeszenich* despre care istoricul de mai târziu episcopul Dr. I. Karácsonyi spune că „avea știința străngerii de averi, dar era lipsit de știința cuceririi sufletelor și a întăririi credinței. Prin asprimea sa și prin severa executare a birurilor, el mai mult a sălbăticit sufletele, decât le-a adunat la un loc“.

La 17 Dec. 1551, emisarul regelui Ferdinand, I. Castaldo, ucid pe episcopul de Alba-Iulia, G. Martinuzzi. Acesta era al patrulea episcop ardelen ucis în lupte politice. La 1554 fu ucis și locțiitorul de episcop F. Medgyesi, în abația dela Mănăstur. (Dr. I. Karácsonyi: În „Catolicismul“ ardelen în trecut și prezent. pg. 35 ș. u.)

M Csáki, directorul Cancelariei voievodului *Báthory*, exoră numirea sa de mare prepozit al Capitlului din Oradea. „Dar și acesta — zice I. Karácsonyi — pusese numai mâna pe veniturile Capitlului; el însuș a rămas mai departe la Curtea domnească, în calitate de cancelar“. (39) Acest Csáki care „a fost dela început om cu creștere păgână“ a deținut un timp și episcopia ardelenă, ca substitut, bucurându-se de toate veniturile ei.

„Alți, iarăș, s'au afirmat ca conducătorii de armate, care conform obiceiului timpului, au apărat patria și creștinătețea cu sabia și dintre cari unul, Ioan Dominisi, a căzut pe câmpul de luptă dela Varna, iar altul, Francisc Perényi, la Mohaci“.

„În astfel de împrejurări nu e mirare că și grația și munificența regilor și nobililor noștri au fost, nesecate față de episcopii dela Oradea: Ștefan V., Ladislau al IV-lea, Sigismundii, ș. a., i-au îngărmădit cu damii, iar regele Matia Corvinul s'a

ingrijit și de distingerea strălucită a episcopilor investindu-l cu oficiul de prefect perpetuu al județului Bihor²⁾

Episcopii erau mai întâi baroni, apoi prefecti, apoi consilieri, imperiali și numai la sfârșit, și episcopi.

La 1791 Ignățiu Batthyányi era: „Conte ereditar de Németh-Ujvár. Prefect perpetuu al județului Vas, Consilier de Stat intim actual al M. S. c. r. apostolice și al Guvernului regesc ardelean, *Episcop al Ardealului*”. (Inceze, 111).

Cum au încercat episcopii de Alba-Iulia să fie socotiți consilieri guverniali de drept.

În Dieta dela 1791, episcopul *Ign. Batthyány* ceru ca să i se recunoască prerogativa de consilier guvernial de drept, în calitate de episcop, așa cum, afirmativ s'ar fi hotărât prin art. VI din 1744. Se întâmplase, adică, că episcopul „n'a intrat în rândul consilierilor, nici pe bază de alegere, nici pe altă bază”. (618).

La aceasta, Dieta a stabilit că încă de mult este hotărât că „episcopul, ca episcop nu poate avea loc în Consiliul guvernial, ci numai dacă, cu considerare la persoana lui sau la însușirile lui, ar obține din partea țării alegerea anume într'un scaun de consilier. Aceasta, din cauza că în această Patrie tagma preotească nu formează un Stat prelațial deosebit, precum și din cauza că Țara, în conformitate cu legile în ființă și cu contractul regelui Leopold I, voind să-i pună pe picior de legalitate, nu poate recunoaște pe nici un consilier intim ca atare, decât dacă și-l alege ea însăși. La acestea se mai adaugă faptul că atunci când a fost introdus în Consiliu fostul episcop *Martonffy*, oficiul de consilier nu s'a legat de episcopat, ci numitul episcop a dobândit un loc care atunci era vacant. În urma acestora, de oarece Domnul Episcop n'a obținut voturi suficiente pentru a putea intra în numărul ternar, chestiunea alegerii se va înainta Măiestrății Sale, arătându-se în memoriul ce I se va prezenta motivele pe cari s'au întemeiat Statuturile, când n'au socotit slujba de consilier guvernial legată de episcopat” (*Erdély országgyűlési jegyzőkönyv*, pe a. 1791, 674).

2) Schematismus historicus venerabilis Cleri Diocesis Magno-Varadiensis latinorum, 1896, p. 13.

Privilegiile episcopului de Alba-Iulia. — El era, până nu
de mult, protectorul Evreilor!

1. „Episcopul este primul Consilier actual al Înaltului guvern regesc, liber de obligațiunea de referent;
2. Numește pe cei șapte canonici actuali;
3. Așază în cele cinci gimnazii regești ale Marelui Principat al Ardealului profesori din clerul diecezan.
4. Are putere liberă de testare.
5. Este curatorul Xenodochiului catolic dela Sf. Petru din Cluj.
6. Deține fondul dominal și apelatoriu, dela care cauzele pot fi deduse la Maiestatea Sa regească numai prin recurs. Numai înaintea acestui for pot apărea în procese colonii bunurilor episcopale și Evreii locuitori în Alba-Iulia, „îară de oarecari cauze.
7. Este protectorul Evreilor; pe seama acestora cari sunt răspândiți în întreg Marele Principat al Transilvaniei, în-situe și rabinul”.¹⁾

Episcopul catolic a fost așezat, la Alba-Iulia, în o parte a
castelului vovodal, asupra căruia Împăratul și-a rezervat
toate drepturile.

BCU Cluj / Central University Library Cluj
Art. I. al Dietei ardelenе din 1751, pornind dela dispoziția prin care Împăratul Carol VI, condus de zelul său religios”, a readus la 1715, în Ardeal pe episcopul rom. catolic, „așezându-l în Alba-Iulia și designându-i ca reședință o parte a cetății, — sub titlul de lăsamânt nou, — dimpreună cu alte proprietăți ale aceluiaș domeniu de Alba-Iulia, aparținătoare Fiscului regesc”, — scoate imobilele respective din rândul fiscalităților, dar „cu rezerva menținerii dreptului Principelui”. (Incze, 63).

*

„O parte a Cetății se designează ca reședință a episcopului, iar satele Daia, Straja, Totolu, Seușa, Păclișa, Tăut, Poiana, Gaura, Metes Galda de sus, Ghiomal, Ponor, Remetea, Drămbar, Ciugud, Văradia, Șard, Ighiu și Bărabant i se dau episcopului”. (Incze, 354).

*

Episcopului i s'a dat Cetatea Alba-Iulia în calitate de general sau susținător de armată și apărător de țară.

¹⁾ Historia Episcopatus et Capituli in Transilvanie, Cluj, 1873, pg. XLV.

Înainte de aceea Capitlul ajunsese stăpân pe 72 de sate, aproape toate românești, apoi pe salinele dela Turda și pe multe alte realități.¹⁾

Până în ziua de astăzi în cărțile funduare din Alba-Iulia, o mare parte a terenurilor pe care sunt clădite instalațiile episcopiei rom. cat., sunt intabulate pe numele Ministerului de războiu, — acum român.

Episcopii de Alba-Iulia în loc să testeze averea lor în beneficiul fondurilor Statului catolic, și-o testează Împăratului.

Episcopul *George Martonffi* baron de Karczalva (1721) spune în testamentul său, la loc de frunte: „Știu bine, ce fel de recunoștință mă leagă față de Majestatea Sa împărătească, Prea Milostivul meu Stăpân, din a cărui exclusivă milă, după Dumnezeu, mi-am câștigat situația de episcop, și tocmai pentru aceea, chiar și din mica mea avere, ar trebui să-mi aduc aminte de El. Dar... pe lângă cea mai mare bunăvoință, recunoștinței mele nu-i pot da altfel expresiune, decât testând Majestății Sale Împărătești, 500 mierțe de grâu din recolta anului curent, care vor fi predate depozitului fiscal din Alba-Iulia”.

În rândul al treilea testează „Excelenței Sale comandant-metropolitului de Agria câte o cantitate de aur, în greutatea unui galben de douăzeci (husos).

În rândul al treilea testează „Excelenței Sale comandantului militar al Ardealului, generalul *Damian Virmond*, un cal murg, Excelenței Sale Guvernatorului Ardealului, contele *Sig Kornis* și baronului *I. Bornemisa*, cancelarul aulic al Ardealului” câte o cantitate de aur identică cu cea prevăzută la punct. 2. Ilustrității Sale, *Steinfeld*, comandantul cetății Alba-Iulia și Ilustrații sale consilierului *Ignățiu Hazu*, câte două buți cu vin, după cum vor voi să-și aelagă”. (4).

*

Al doilea episcop ardelean, baronul *I. Antalfi* (1728), testează, sub pct. 1 „Pentru magazinul din Alba-Iulia al M. S. Imperiale, Prea Milostivului Meu Stăpân, 300 mierțe grâu”. (11).

*

Al treilea episcop, baronul *Grigorie Zorgen* (1739) scrie la pct. 2 al testamentului: „Știu foarte bine la ce mare recunoștință m'a obligat bunătatea M. S. Imperiale, din a cărui

¹⁾ Historia episcopatus etc. pg. LI.

exclusivă și specială grație am putut să-mi pun pe cap infula de de episcop. Și și aceea este limpede înaintea mea, că acestei recunoștințe ar trebui să-i dau și acum expresiune, însă — durere, — modesta mea avere nu-mi dă posibilitatea s'o fac în mod corespunzător. De aceea, trebuie să mă restrâng a testa depozitului din Alba-Iulia, pentru trebuințele armatei imperiale, 500 mierde de grâu, 1000 fl. r., alți 500 fl. adjudecați prin lege, dar neridicați încă de administratorul moșiei mele dela Vințul de jos, precum și datoriile, în cereale și vin ale iobagilor mei" (13).

*

Episcopul *Iosif Martonffi*, baron de Csikmindszent (1813) ține să fixeze la începutul testamentului său: „Pentru ca nu cumva, întâmplându-se să închid ochii, ca episcop al Ardealului, în Ungaria, și întărirea testamentului meu să întâmpine greutăți, trebuie să permit că Convențiunea Kolontzeană nu se referă deloc la episcopii ardeleni, întrucât Patronul suprem al bisericilor maghiare, prin rescriptul său milostiv Nr. 874, din 13 Iulie 1775 (care se poate găsi în arhiva gubernială sub Nr. 5886 din 1775), li-a acordat drept de liberă testare și în exercitarea acestui drept, pe ei nu i-a supărat nimeni, nici înainte de aceea, și nici după aceea“.

În continuare, episcopul ține să se știe că prin osteneala lui, s'a înființat la moșia din Benedic destileria de rachiu, tot prin el s'a deschis în cetate, „unde episcopia are și licență de vânzare de băuturi spirituoase, un local de cărciumă, cumpărând episcopul, cu banii săi, o casă în acest scop, pe care, fiindcă era într'o stare de ruină, a demolat-o, ridicând pe locul ei, o clădire nouă“. — „Și pentru scopuri militare am jertfit mult... La 1809, cu prilejul insurecției nobililor, am dat 40 de cai, apoi la 1813, alți 11 cai și 30.000 florini și multe altele“.

Prin testament, episcopul dispune ca funcționarii dela domeniile episcopale, să fie plătiți până inclusiv la ziua morții sale. „In ce privește pe angajați mei din Alba-Iulia și Vințul de sus, de procedura mai departe a acestora, este dator să se îngrijească fiscal, ca acela în serviciul căruia aceștia intră după moartea mea“. (24).

*

Episcopul Martonffi își împarte întreaga avere în 10 părți egale. „Prima parte — zice testamentul — o testez Maiestății Sale Împăratului și Regelui meu apostolic, Prea Milostivului meu Stăpân și Mare Duce, pentru invalizii de război.

Partea aceasta să se dea Comandamentului militar din Transilvania". (*Dr. I. Temesvári: Testamentul celor șapte episcopi ai Ardealului* (ung.), pg. 4, 11, 13, 24).

II

Incapacitatea episcopilor și pofta de stăpânire a Habsburgilor aduc pe capul Ardealului, pe călugării Iezuiți, cari tulbură pentru veacuri întregi viața publică, distrugând forța de viață a Românilor.

Sterilitatea catolicismului unguresc din Transilvania o dovedește și faptul că el nu s'a putut menține niciodată prin sine însuși. Cum să o fi și putut face aceasta când aici populația majoritară era ortodoxă și când catolicismul se manifesta, doar ca o armă politică lumească, iar nu ca o religie divină?

Așa zisa restaurare a catolicismului ardelean se datorește puterii politice a stăpânilor Ardealului, cari s'au servit în opera lor de Iezuiții importați din țări străine. Catolicismul ardelean n'a fost în stare să și creeze ordine religioase naționale. Într-o vreme când în Transilvania existau peste o sută de mănăstiri ortodoxe create de indigeni pioși, în biserica catolică ardeleană nu exista nici o singură mănăstire; tot călugării diferitelor ordine au fost aduși din țări străine, de către Principii ardeleni sau de către Impărații austriaci și provăzuți din banii țării cu toate mijloacele necesare unui războiu de cucerire.

Pe timpul venirii Iezuiților, în întreg Ardealul. — afară de Săcuime, nu mai erau decât doi preoți catolici. Preoții din Săcuime trăiau în concubinaj. (*A. Veress: A kolozsvári Báthory-Egyetem története* 14).

Cum se prezintă chestiunea Iezuiților ardeleni din punct de vedere românesc.

„Istoricul transilvan este constrâns a cunoaște istoria întruagă a acelei Societăți (iezuite) mai mult politice, decât religioase, care spre a-și ajunge scopurile sale, rezeși pe o mare parte a omenirii în abisul calamităților și al nefericirii". (*G. Barițiu, Trans. 1870, 192.*)

„În Transilvania, Iezuiții, atât hirotoniți, cât și mireni, în calitate de consilieri, generali, etc afacerile țării, până în zilele Mariei Thereziei, și anume până la anatimizarea lor prin Papa Clement XIV, le-au condus pe față. în vederea lumii". (*Id ib. 193.*)

„Chestiunea Evreilor, ca și chestiunea Iezuiților, ca și chestiunea Fanarioților merită tocmai acum, în aceste zile de probă, cel mai serios studiu din partea tuturor Românilor, pentru că toate trei au avut și mai au încă o înfruntare puternică asupra vieții noastre naționale“. (G. Barițiu: *Transilvania*, 1870, pag. 304).

„Românii din Transilvania erau maltratați de Iezuiți“. (*Id.*, 1869, 257).

Iezuiții — societate mai mult politică.

„Societate „mai mult politică decât religioasă, — membrii ei s'au abătut dela o vreme cu totul dela principala lor vocațiune de a predica morala evanghelică și începură a propaga doctrine demne de tiranii cei mai nerușinați“. (G. Barițiu, *Transilvania*, 1871, 25).

Armele Iezuiților: foc și sabie.

„Odinioară Mohamedanii ziceau: Religiuinea lui Mohamed trebuie să se propage și cu sabia.

Iară Iezuiții ziceau: Nu cercetați, ci credeți, iar de nu: *compele intrare, cu foc și cu sabie*“. (*Id.*, *ib.*, 81).

Iezuiții aduși în Cluj de Principii ardeleni au colonizat împrejurimile acestui oraș cu Unguri, slăbind românismul.

„Cu toate că în deceniul al șaselea al secolului XVII Mănăsturul a încetat a mai fi proprietatea Iezuiților și astfel, în diferitele perioade ale acestui secol, până la sfârșitul lui, îl vedem aparținând altor proprietari, mai mulți la număr, dintre cari nici unul de religiunea romană (catolică), totuși preoții, uneori simpli capelani, erau Iezuiți, formând o serie neîntreruptă, cât privește Mănăsturul. În epoca aceasta, Mănăsturul era sat bine populat și populația era în mare parte ungurească. Căci cu vederea lor ascuțită, Iezuiții în acele proprietăți ale lor, unde nu găseau iobagi unguri, se străduiau să colonizeze astfel de iobagi, neneglijând în același timp nici opera de convertire. După catagrafia urbarială din 1588, Domeniul donat Iezuiților. După catagrafia urbarială din 1588, Domeniul donat Iezuiților 207 iobagi și 14 zilleri, în Baci 103, în Chintău 97, în Leghia 93, în Băgara 43. Ceeace bate la ochi, este faptul că în timp ce populația acestor sate este mixtă, (românească și

ungurească, N. A.), *în timpul acesta* (la 1500, N. A.) în Mănăsturul care constituia partea principală a Domeniului și care era așa de aproape de Cluj, — *nu găsim nici un singur locuitor ungur*"¹⁾

III

Dietele Ardealului au hotărît în repetite rânduri izgonirea din țară a lezuiților.

Din *Approbatæ Constitutiones*, P. I. T. II și III: „*Despre modul și cauza exilării Societății Iezuiților*“.

Art. I. Despre starea Societății Iezuiților, țara luase dela început dispozițiuni mai multe, iară acea stare a trecut prin multe prefaceri, pentrucă uneori fu limitată purtarea lor, și afară de învățământul în școală, li-a fost interzisă orice altă funcțiune. Uneori li s'a dat libertate de a se așeza pe la locuri anumite, însă numai la câte doi, trei, iar aceasta cu condițiunea ca să nu conturbe starea pacinică a altor dascăli vechi și să nu dea cauză la nici o ceartă și discordie („*Ex articulis annorum 1579, 1581, 1595*“).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Iară uneori au fost exilați cu totul din țară și din toate părțile acestui regat, cu tot personalul lor și *au fost privați pentru totdeauna de posesiunea tuturor averilor*, încă și în timpul principilor papistași și al oamenilor de autoritate mare (Ex. 1595).

Iară mai târziu, în alte timpuri, se cunoaște invederat din decretale și declarațiunile comune recunoscute, ale țării și ale Principelui, că acei din Societatea Iezuită nu s'au ținut de condițiunile descrise mai sus, ci s'au amestecat în intrigi în contra Principelui și în lucruri cari duceau la conturbarea păcii în patrie și o arunca în pericol. Din aceasta și din mai multe alte cauze arătate pe atunci, prin buna înțelegere a principilor țării și a tuturor Staturilor, nu numai au fost lipsiți cu totul de averile lor, ci au fost și proscriși și exilați în persoanele lor pentru totdeauna. Iară la acestea s'au mai adăos și exemplele că în unele părți chiar domnitorii de religiuena papistă și țările lor nu i suferă, din cauzele stricăciunilor pe cari le au dela ei; iară pe acolo, pe unde dânsii se aflau în stare bună și înaintează, în parte mare crește discordia, persecuțiunea altor religiiuni și domnia lor peste conștiin-

¹⁾ Carol Hodor: *Istoria Universității Báthory ene, 1579--1849*, pg. 78. (Ms în Arhiva Muzeului ardelean, Cluj. Nr. 259).

te; iar acele state au decăzut, s'au depopulat și s'au ruinat mai de tot. Au mai fost și alte cauze recente. Deci, din aceste cauze aprobându-se și astădată decretul vechi ale țării emantate asupra lor, mai ales art. din a. 1588, 1607, 1610 se reînnoesc și se confirmă. Așa dară, Societatea iezuitică pe temeiul suscitațiilor articoli s'a prescris și de astădată din toate părțile acestei țări și dela emanarea acelorăși încoace nu au mai fost primiți; de acum înainte încă să fie considerată ca o societate neadmisă nici într'ascuns, nici pe față, pentru totdeauna, sub pedepsele specificate în acei articoli, atât asupra lor, cât și asupra avere: lor și a favoritorilor acelorăși (Ex. 1607 1610).“

„Despre confirmarea prescripțiunii Iezuiților și patronilor
acelora“.

Din „Approbatæ Constitutiones“, P. I. T. III:

Art. I. Este timp mult, de când Societatea Iezuiților a fost exclusă și proscrisă pentru totdeauna din această patrie și a fost *privată dela orice averi*, de asemenea și favoritorii ei, *s'a dat voie la toate clasele ca, dacă dâșii ar cuteza să reîntre în contra legilor, să-i poată persecuta ori unde și să i poată spolia de toate averile lor și nicideată în această patrie să nu se auză de acea Societate, nici să fie admisă nicideată și din nici un punct de vedere, precum anume s'a amintit despre dâșii mai clar în articoli din a. 1588, 1607 și 1610. Deci, confruntându-se acei articoli din nou, s'a decis ca societatea iezuitică și aseclii acelei societăți, să fie proscriși pentru totdeauna și să fie considerați ca *lipsiți de toată avere: lor și nicideată*, în nici un timp să nu-i cheme, să nu-i primească, nici să-i lase a intra în această patrie nimeni, din nici o clasă a locuitorilor; iar dacă din contra ar cuteza să între sau pe față sau pe ascuns, atunci descoperindu-se adevărul, iar nu numai pe prepus sau pe baza simplei denunțări, ca proscrișii și notorii să poată fi arestați fără piedică, atât de către principii, cât și de către oricare funcționar public și să fie pedepsiți cu pedepsele specificate în legi. De asemenea aceia, cari în contra acestor legi patriotice, atât de tari, ar chema pe Iezuiți, sau pe ascuns, sau pe față, sau știind că ei se află în țară, nu i-ar denunța, ci mai vartos i-ar patrona, aceia, citați la Dieta generală, să cadă în nota infidelității. (Ex. art. a 1588, 1607, 1610).*

Art. II. Nici principele, nici domnii (boeri), magnați și nobili, nici alții să nu țină popi, dascăli, studenți din societatea iezuitică, nici alt fel de oameni cari au fost în adevăr și mai

sunt și acum în acea Societate și poate că stau ascunși în uniformă ostășească sau în alte oarecare sub pedeapsa specificată mai sus, pe lângă obligamentul lor de a observa condițiile și statutele țării".¹⁾

Principele F. Rákoczy despre Iezuiți.

Povestește cronicarul ungar ardelean *Mihail Cserei*:

Comitatele ungurești interveniră la F. Rákoczy să nu alunge pe Iezuiți, Rákoczy, care era catolic²⁾ le răspunse:

„Voi nu știți ce cereți. Petițiunile voastre sunt spre pierderea voastră și spre ruina țării întregi. Mai înainte de vremea Iezuiților, și religiunea se propunea mai bine și mai adevărat, și științele latinești încă să învățau mai bine. Iezuiții vă mint, că ceea ce învață ei ar fi produsul ingeniului lor, când acelea toate sunt împrumutate dela alții mai vechi. Ei propun o filosofie, care nu este nici mai mult, nici mai puțin, decât o țesătură foarte încurcată de sofisme și minciuni neînțelese, cu care amănesc capetele junimii. Oricât vi se pare vouă Iezuiții de învățați, dar când voiești să aplici pe cei ieșiți din Academia lor în administrația publică, nu pricep altceva nimic, decât să mintă. Iezuiții propun o doctrină ateistică, afurisită de câteva ori de lumea creștină, adică cumcă oamenii își pot călca cuvântul dat, că în caz de a fi constrânși prin puterea din afară, pot depune jurământul fără nici un scrupul, numai mintea lor să cugete altceva, când jură. Nu este adevărat că Iezuiții ar propune științele gratis, ci *învățământul gratuit avem să-l mulțumim numeroșilor fondatori vechi, cari au dăruit Iezuiților moșii, cu venituri de multe mii, din care aceștia se îngrijă și se lăfădesc în pompă și confort*. La Iezuiți nu află nici o pietate; la ei serviciul divin este numai un act de comedianți, pus în scenă cu mult aparat și pompă, pentru ca să înșele ochii plebei ignorante, care cască ochii și gura. Iezuiții conspiră pe ascuns cu Papa dela Roma: ei nu vor să se lege cu fidelitate nici către Rege, nici către țară, ci numai către Papa, a cărui autoritate sunt gata să o apere cu foc și cu sabie și chiar contra țării. Ei pun jurământ înfricoșat că vor extermina pe toți ereticii, iar apoi, fiindcă cu știința nu-i pot învinge, îi forțează prin persecuțiuni, până când, prin

¹⁾ Traducea acestor articole de lege este luată din „*Transilvania*”, 1870, pag. 205.

²⁾ Fapt interesant: acest principe catolic a avut ca naș pe voevodul moldovean Vasile Lupu (Cf. Dr. A. Bitay, în revista *Hírnök*, Cluj, 15 IV. 1925.

asemenea fapte ale lor tulbură țara, irită pe regii și principii de alte religii, atrag ura lumii asupra religiei papistăsești, pe care o propagă cu zelul lor cel dobitoicesc, condamnat de Sf. Scriptură, și așa, în loc de a folosi Bisericii catolice, mai mult îi strică și o sfâșie în bucăți. Iezuiții nu sunt credincioși nici-unui Stat, ci ei sub pretext că promovează gloria lui Dumnezeu, peste tot caută numai interesele lor. Acest adevăr se dovedește chiar și cu exemplul meu. Iezuiții, de o parte m'au asmuțat și pe mine în contra Impăratului, iară de alta pe Impăratul îl puseră la cale să mă aresteze, apoi tot ei mă eliberară prin acel căpitan nemțesc. Iezuiții, pe de o parte făcură ca eu să fiu condamnat la moarte, iară pe altă mă ajutorară, în secret, cu bani, pe când mă aflam în Polonia. La Sâmbăta Mare și la Cluj înălțară arcuri de triumf în onoarea mea, iar pe aiurea își arătară bucuria pentru triumfurile Impăratului. Cu regele Franciei conspirară în contra Impăratului, iar față de acesta condamna și blestema pe Francezi, pentruca așa, de va învinge Francezul pe Neamț, ei să poată pretinde lucruri mari dela acela, iară dacă va bate Impăratul pe Unguri, atunci ei să aibă parte din averile confiscate dela aceștia. Iezuiții se poartă cu aceeași perfidie nu numai între creștini, ci și în India și în China, unde se fățărăsc că recunosc și adoră pe Confucius, iar între acela se încearcă a propaga religia papistăsească. Iezuiții au înșelat pe bunica mea, luându-i și furându-i toți banii și tot ce avea mai scump, încât tatăl meu vitreg, Emerik Tökölyi, fu nevoit a lua dela ei lăzile bunicii cu puterea. Avuțiile Iezuiților sunt mai mari, decât ale oricărui rege. Ei voesc să guverneze toate popoarele. Nimeni nu cutează a-și ridica vocea în contra lor, temându-se, care de anatema, care de moarte. Iezuiții, oriunde s'au încuibat pe la curțile Domnitorilor, pe acelea le-au și înțors cu capul în jos. Iezuiții mai comit și alte multe fapte și fărădelegi spurcate și ne mai auzite, demne de atei și de păgâni. Deci, Iezuiții să se curețe. să se care din această țară. Ducă-se pe vre-o insulă undeva, și să nu mai tulbure popoarele creștine, sau să meargă printre păgânii barbari, pe aceea să-i convertească la legea creștină".

În urma acestei atitudini aluă Rákoczy, Iezuiții au și fost izgoniți din toate locurile, unde ajungea autoritatea lui. (Redat în românește de G. Barițiu, în *Transilvania*, 1869, 270)

Cronicarul M. Cserei despre izgonirea Iezuiților din Transilvania.

M. Cserei, în legătură cu Diploma leopoldină scrie:

„Atât reformatii, cât și celelalte confesiuni știau că legile

acelea s'au decretat prin învoială comună a țării și așa s'a înarticolat și că, dacă acei articoli se vor desființa, fără ca să fie întrebată țara, prin Dieta sa, atunci pe această cale toate legile Transilvaniei se vor răsturna, din cauza că acei articoli au fost decretați de dietă și codificați totdeauna cu mare grijă, și țara a voit ca să fie observați în veci, ca aceia să fie legi fundamentale ale țării, după care să fie conduse afacerile patriei. Mai vărtos, proscricțiunea Iezuiților a fost decretată pentru salvarea țării întregi; înșiși papistații din Ardeal, în unire cu celelalte confesiuni au voit și au propus proscricțiunea Iezuiților, pentru că ei aveau atunci, înaintea ochilor tristul exemplu în ce mod Iezuiții aruncaseră în cel mai fioros pericol atât pe Sigismund Báthory, cât și țara. Deci, Iezuiții fuseseră proscrise, pentru ca să nu mai aducă și alte dați un rău atât de mare peste țară". (G. Barițiu, Trans. 1869, 147).

Ign. Kosutány despre rolul Iezuiților.

Iezuiții „văzând în casa de Habsburg instrumentul cel mai puternic în serviciul scopului lor, n'au încetat de a lucra cu cel mai mare zel, ca Transilvania să înceteze de a mai fi **stat independent** și să se prefacă într-o provincie ereditară a Casei de Habsburg. Această năzuință contrasta în modul cel mai brutal cu marile interese de Stat ale Ardealului, cari erau susținute și de înțelepciunea de Stat a episcopilor maghiari".

„În anul 1610, o mână de conjurați au căutat să-l asasi-neze pe Gavriil Báthory. Ancheta făcută a stabilit că conspiratorii au fost nobili catolici (Kendi, S. Kornis, Boldizsár etc.), pe cari îi puseră la cale Iezuiții".

„Pe acest teren, călugării Iezuiți au fost spre marea pagubă a cauzei catolice". (Kosutány, 234).

IV

Impotriva hotărîrilor Dietelor ardelen, împărații Habsburgi au readus, în mod clandestin, pe Iezuiți în Ardeal.

Modul fraudulos în care Iezuiții s'au strecurat din nou în Ardeal sub Habsburgi.

Cserei spune că, sub principii calvini, Iezuiții s'au introdus în Transilvania, când în uniforme militarești, când în halne preoțești de mir.

„Kollonits¹⁾ încercă să înduplece pe Împăratul să-i aducă pe Iezuiți în Transilvania, dar acesta răspunse: „Noi am dat Transilvaniei diploma cu jurământ, că nu vom mai trimite acolo alți călugări. afară de aceia, cari se află între ei. Legile lor (ale Ardeleilor) încă le-am confirmat prin acea diplomă, prin care Iezuiții sunt prescriși de acolo, sub anatema eternă. Ne este peste putință să ne călcăm jurământul“ -- Cardinalul răspunse: „*Maiestate, dați-mi voie să trimit eu, pe răspunderea mea, Iezuiții în acea țară. Dacă cei interesați nu vor protesta, însemnează că M. Ta n'ai violat diploma*“ Împăratul se învoi, iar Kolonits trimise pe Iezuiți în Transilvania. Dacă vreuna din cele trei religii ar fi protestat, aceștia ar fi trebuit să părăsească numai decât țara. Dar, guvernatorul temându-și demnitatea, iar magnașilor nepăsându-le de gloria lui Dumnezeu, — nici unul n'a zis nimic.

Iată așa au violat ei (Iezuiții) și atunci articoliile cei tari, scrise în Constituțiunile aprobate în contra lor. Pentru că ei, susținând că cine tace, consimte, s'au așezat frumușel în Alba-Iulia. Cluj, etc., și deteră peste cap administrația politică a țării“. (*Trans. 1869, 169*).

*

Clotăruca, Diocesele dela Făgăraș și Blaj din anii 1686 și 1687, hotărâseră că bunurile cari fuseseră luate în stăpânire de către protestanți în secolul XVI, vor rămânea pentru totdeauna în posesiunea acestora,¹⁾ — cu toate că pct 2 din diploma leopoldiană asigura pe seama fiecărei confesiuni starea patrimonială din acel moment, — cu toate că se prevedea că orice legături s'ar face între Ardeal și Habsburgi, bunurile secularizate nu vor fi luate îndărăt de Împărat, nici nu-și va întinde protectoratul său peste biserica catolică²⁾ — și cu toate că în Ardeal aproape nici nu mai existau catolici — în întreg Clujul, nu mai erau decât 115 inși) —, Împăratul nu s'a dat îndărăt dela nici un pas pe care interesele dinastiei lui îl cereau.

Călcările de lege comise de Împăratul, la stăruința Iezuiților.

Încurajat de succesul deținut pe calea recomandată de primatul Kollonits, și susținut energic de Iezuiți, Împăratul merse mai departe pe calea întronării integrale a catolicismului ca religie de Stat a Transilvaniei. Istoricul catolic de astăzi V.

¹⁾ Primatul dela Strigoniu.

¹⁾ Catolicismul ardelean în trecut și prezent, 105

²⁾ Erdély Országgyűlési Emlékek, XVIII, pg. 40.

Biró apreciază această activitate a Impăratului, în cuvintele următoare:

„Impăratul Carol III, a dat dovada că, în chestiunea religioasă este condus de principii hotărâte. El și-a dat seama că, dacă în Ardeal va voi să procedeze pe baza legilor în calea restaurării catolicismului se vor pune nemădurate obstacole. Pentruca, deci, să-și realizeze planurile, a dispus și pe teren religios, prin Decrete, — lucru pe care în această epocă sistemul de guvernământ îl aducea pe toate terenurile cu sine.

Din punct de vedere constituțional, dispozițiile lui în materie religioasă, conform legilor ardelen, n'aveau bază de drept, dar realizarea intențiunilor lui cu păstrarea formelor legale, cu toată siguranța ar fi putut încă multă vreme în nesiguranța viitorului. Într-o epocă, în care respectul Constituției din partea Domnitorilor stătea pe un picior atât de slab și în care spiritul absolutismului luminat își proiectase umbra sa, în guvernarea statelor, Constituția juca un rol secundar. La toate acestea a mai contribuit faptul că regele Carol III, a pus religia în serviciul politicii și că, la el, ideea unității religioase mergea mână în mână cu himera unității politice.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dacă puterea de stat protejează pe față religiunea, atunci acest concurs este împreunat pe toată linia cu întărirea religiei. Avantajele acestui concurs, catolicii le-au simțit cu toată puterea, sub Carol III, cu toate că sprijinul Domnitorului nu s'a dat îndărăt nici dela violențe. Așa s'a întâmplat și cu reluarea bisericii din Piața principală a Clujului. Biserica aceasta catolicii au pretins-o încă de multă vreme... Văzând Carol III, că chestiunea nu merge cu frumosul, pe neașteptate a recurs la un mijloc radical: a luat biserica cu forța.

După cum relatează cronicarul contemporan al evenimentului, general Steinwille a somat mai întâi pe cei în drept să-i predea biserica, iar când aceștia au refuzat, soldații lui nemți au luat-o cu asediu, în anul 1716. În acel moment, sau mai târziu cu doi ani, Unitarienii au fost siliți să înapoieze catolicilor și acele bunuri, cari li s'au cerut ca bunuri de odinioară ale bisericii catolice sau ca contravaloare a bunurilor pierdute. În chipul acesta au ajuns în mâinile catolicilor Plebania, câte o casă, două, la stânga sau la dreapta acesteia, tipografia unitariană de lângă biserică, apoi alte trei case, școala și biserica Sf. Petru, ca veche biserică catolică. După un istoric unitarian de mai târziu, când generalul Steinwille și episcopul

Mártonffy au cerut cheile bisericii, le-au și căpătat și ~~armata~~ austriacă a pătruns numai după aceasta în biserică...¹⁾

Guvernatorul Ardealului, contele Sigmund Kornis¹⁾, una dintre cele mai distinse figuri ale Restaurăției catolice, dimpreună cu generalul Steinwille au instalat apoi pe episcopul Mártonffy și în posesiunea bunurilor episcopiei din Alba-Iulia. Din parte-le, reformații au predat în liniște biserica episcopală. De asemenea, în multe alte localități din provincie, reformații au fost siliți să dea înapoi catolicilor bisericile. Și din oficiile de stat, Unitarienii au fost tot mai mult eliminați, iar reformații căpătau numai cu greu locuri în oficiile de stat (V. Biro: *Catolicismul ardelean*, 147—149).

O altă mărturisire a unui catolic ungar.

„Sferele mai înalte nu s'au dat îndărătt nici dela mijloace violente, pentruca, împotriva Constituției, să facă și în Transilvania, religia catolică, religie dominantă”. (Bagossy, pag. 185).

*

Conform legilor ardelenesti „ordinele date în interesul catolicilor nu aveau bază de drept”. La 1730 a s'au prezentat Dietei ardeleni un proiect de lege prin care se urmărea legalizarea situației noi a catolicilor, dar „majoritatea Dietei a luat poziție ostilă față de proiect”.

Iezuiții erau miliția presidială a Împăratului.

La 1696 Împăratul asignează pe seama Iezuiților din Sibiu o subvenție anuală de 360 fl. În rescriptul respectiv, Iezuiții sunt socotiți ca *miliție presidială* (împărătească).

Iosif Szerdahelyi, șeful de mai trazu al casei din Sibiu, relatând despre aceasta zice: „Anno 1696 per Leopoldum Imperatorem pro stipendio annuo horum missionariorum titulo militiæ praesidiariae clementer resoluti sunt 360 fl.” (G. Boros 139).

Istoriograful Clujului, E. Jakab, despre Iezuiți.

„Este dovedit că Iezuiții au ajuns pe căi nepermise la putere și la avere”.

¹⁾ De origine Român, N. A.

Însuși Papa Clement XIV a stabilit că acest ordin n'a arătat pentru adevărata sa misiune. Jakab zice: „Ei vroiau să conducă politica țării; ei permanentizau dihonțiile de partid. Au răspândit mărturisirea dragostei lui Christos cu ajutorul temnițelor, călărilor și a vărsărilor de sânge. Istoricii ardeleni le-au consemnat toate acestea... Ei au provocat neliniște între locuitorii Clujului, nimicind în sufletele lor răbdarea și dragostea creștinească. Iezuiții erau periculoși pentru Stat”. (Jakab E. Kolczvár története. III. 327).

Un episcop gr. catolic despre Iezuiți.

Episcopul Inocențiu Clain către Maria Terezia:

„Teologii iezuiți nu apără clerul de maltratările ce i le fac conaționalii lor eretici și, în loc să-i lumineze pe aceștia și să-i aducă la calea adevărului, umblă să convertească sau, mai bine zicând, să-i înstrăineze pe Români dela adevăr. Ei nu sunt conduși de zel apostolic, căci atunci ar avea câmp destul de larg în sânul națiunii maghiare” (Citat la: Dr. A. Bunea, Inocențiu Micu Clain, 149).

N. Iorga despre influența Iezuiților asupra Românilor.

„Dar mai era un factor cu menirea de a opri pe loc trezirea aceluia spirit, care putea face din iobagul valah, Românul liber: Iezuiții... Ei au sterilizat sufletul românesc”. (N. Iorga, Ist. Rom. în Transilvania I, 450).

V

• O bună parte a averilor Iezuiților au fost răscumpărate cu bani de ai Românilor ortodocși.

Am arătat la alt loc, că și Orfelinatul terezian din Sibiu a fost înființat, în mare parte, din lăsamântul episcopului ortodox din Sibiu, — *ceea ce catolicii de azi trec totdeauna sub tăcere.*

Pe timpul Principilor ardeleni, averile cari fuseseră date Iezuiților, au fost reluate de Stat, care le-a întrebuințat pentru scopuri protestante, iar la un moment dat, le-a zălogit unor particulari în schimbul unor sume de bani, de cari avea stringentă nevoie. După revenirea Habsburgilor la tronul Transilvaniei, bunurile au fost răscumpărate dela particulari și date iarăși Iezuiților, în scopul susținerii Universității din Cluj. Banii cu care s'a făcut răscumpărarea au fost încasați în bună parte dela Românii ortodocși. Aceasta o mărturisește însuși ie-

zuțul I. Szegedy, care zice, la pag. 394: „Că o sumă mai mică, luată din *Cassa contribuțională* (la care catolicii și Valahii, peatunci încă schismatici au contribuit cu mai mult de jumătate), satul mai sus amintit, (Mănăsturul) a fost apoi răscumărat și reluat“.

Iezuiții însiși recunosc că bunurile date pentru Universitatea din Cluj sunt bunuri publice, nu eclesiastice.

Intr-o petiție adresată din Sibiul Dacilor (Cibinium Dacorum), Guvernului și Dietei Ardealului, la 30 Iunie 1744, „Prea umiliții, preaplecății și prea respectuoși servi și respectivi cetățeni și călugări ai prea micii Societăți a Iezuiților“, pornind de la faptul că Dieta i-a reasezat în posesiunea bunurilor care le fuseseră date de principele Báthory, declară că, întărindu-se acum posesiunea Fondurilor, a bunurilor și a beneficiilor pe care le deținem din dania pioasă a Principilor și a particularilor, nu atât pentru propriul nostru folos, cât pentru binele public, și a căror supremă inspecție și protecție în țările sale ereditare, Maiestatea Sa prea milostivă a binevoit a și o rezerva... acelea vor fi întrebuințate totdeauna pentru „caritatea creștină“. (Ioannes Szegedy: Decreta et Vitae regum Ungariae qui Transilvaniam possederunt, Cluj, 1763, pag. 402 (Biblioteca Universității Nr. 110819).

*

Bunuri erau: „cele ce aparțineau fie în baza dreptului personal, fie în baza ipotecii posesorilor, — sate, orașe, prediilor, curiilor, posesiunilor, porțiilor, posesiunilor, alodilor, vilelor și altor asemenea“.

Iar beneficiile erau: bliseriile, școlile, seminarile, convictele, fundațiunile pioase de bani, tipografia, farmacia, dijmeele, quar-tele dijmelor săsești care obișnuiau să se plătească de anumite sate, conferite odinioară de împăratul Leopold: un anumit censi-catedralic, destinat prin aceeași confirmare și prin donațiunea bathoryană, pentru educația tinereții. Mai departe presta-țiunile unor saline cameraliale... apoi scutiri de tributuri, de cartiruire, de așezări de militari, de sarcini publice și alte imu-nități nobiliare, precum și alte asemenea și înrudite. De cari toate. Părinții (iezuiți!) au obișnuit să le folosească în mod frugal și religios, pentru gloria lui Dumnezeu și pentru măn-tuirea deaproapelui, conform legilor lor (aprobate și lăudate, mai întâi de Scaunul apostolic, apoi și de Preasfântul Sinod ecumenic Tridentin), punând mai mult preț pe binecuvântarea lui Dumnezeu și pe propria sărăcie, iar nu pe banii aduși, în:

mod fabulos, din India sau Japonia, sau pe oarecari lăudăroșenii superstițioase și pe ceremonii procurate de geniul rău, după cum cineva, în chip calomnios și malițios a strigat, nu de mult, în gura mare, în fața servitorilor și a străinilor de credința română“.

*

Intr-o a doua petiție a acelorași, cu data de 30 Iunie 1744, virbindu-se de aceleași bunuri și fonduri, se face apel la Dieta din Sibiu, ca ele să nu fie lăsate în păragină, „spre marea pagubă a pietății creștine, a bisericilor sfinte, a tinerimei patriei și a cetățenilor patriei“. În sprijinul tezei lor, Iezuiții în să de-clare: „*Fundațiunile din chestiune au fost constituite nu atât spre folosul și spre binele nostru, ele sunt bunuri publice așezate în scopul promovării pietății și a artelor bune și în scopul înzestrării tinerimei patriei cu moravuri demne și cu științe. Aceste bunuri nouă ni s'au dat mai mult în administrație, decât în stăpânire, iar suprema protecțiune și inspecțiune asupra lor, — grație pietății îndăscute a Principilor austriaci, — este preamilosiv rezervată, Preasfintei Maiestăți Regeste*“ (Id. 407).

Și în legătură cu această petiție întâlnim o notă explicativă de o oarecare importanță, în ce privește natura fondurilor.

Iată-o:

„Se obișnuște ca fundațiunile să fie constituite din bunuri și din capitaluri. Și anume, de felul din urmă sunt cele cari au în vedere mai cu seamă educația, hrana și îmbrăcămintea tinerimei, sau pe tinerii cari aspiră să intre în eler sau de alte bune stăruențe, sau sunt din rândul nobilimei sărace, sau din rândul nenobililor. Și alte asemenea acestora, toate având în vedere binele comun, așa că, drept vorbind, este mai curând interesul Măritelor Statului ale Țării, decât în al nostru, a Societății Iezuiților, să le respecte cu sfințenie (mai mult chiar, să le sporească, de oarece cele mai multe sunt, pentru moment, sărăcăcioase). Societatea noastră nu are pe urma acestor fonduri decât neplăcerile administrației și răsplata eternă pe care o nădăjduște“ (Id. ib. 408).

VI

Papa Clement al XIV a desființat, la 1773, ordinul Iezuiților, care devenise o primejdie publică pentru înălțea Europei.

Breva papală: *Dominus ac Redemptor noster*, din 21 Iulie 1773, prin care Clement al XIV a desființat ordinul Iezuiților, se află în: *A magyarországi kir. tanulmányi alap jogi megvizs-*

gálására szolgáló vezérokmányok, publicată de Ministerul Instrucţiunii maghiar, la 1875, pg. 1—10).

Averile Iezuiţilor au fost confiscate pe seama Fîscului.
(Vezi pg. 206 ş u. din cartea prezentă.)

VII

Iezuiţii reapar. — În România, ei reprezintă azi o forţă ungurească incommensurabilă.

Reînfiinţat după câteva decenii, la 1872 Ordinul iezuit fu exilat din Prusia. Un număr de membri ai lui au vrut să se așeze în Transilvania, dar toate județele au protestat în contra unei astfel de tendințe. — Vezi protestele județelor Sibiu și Arad în *Kelet*, Nr. 264—1872, al orașului Timișoara, ib. 136, al județului Pesta, ib. 264.

Din prilejul acesta, în ziarul *Kelet* s'a publicat un studiu mai lung despre Iezuiții în Ungaria (Nrii 230—237). Concluzia era că Iezuiții „au avut asupra Ungariei totdeauna o influență extraordinară de mare, din nefericire însă totdeauna păgubitoare. — Geniul tutelar al Patriei să ne ferească de a-i vedea așezându-se din nou printre noi”.

*

Prin manoperele lor cunoscute, Iezuiții s'au așezat totuși la Satu-Mare și la Cernăuți, unde au case și astăzi.

Situația actuală se prezintă astfel:

Iezuiții din Ungaria — animatori ai maghiarismului ardelean.

Iezuiții lucrează astăzi în România cu o febrilitate uimitoare. — Șeful lor nu eșet un eclesiastic, ci un laic (E. Gyárfás), care posedă toate mijloacele clasice de activitate ale vestitului ordin. (Vezi pg. 417). Ca Mentor și colaborator îl are pe călugărul *Bela Bangha* dela Budapesta, care este amestecat în întreaga mișcare ungurească din Transilvania: Gazeta iredentistă dela Oradea, *Erdélyi Lapok* este creațiunea acestuia. În coloanele ei, ca de altfel și în coloanele altor gazete ungurești ardeleni, *Bangha* apare destul de des, scriind lucruri ca acestea.

Iezuitul P. Bangha dela Budapestă rutreeră Ardealul, la 1931° și face declarații ca acestea :

„Ardealul are la noi (în Ungaria) marcă și reputație prețioasă. El a pus cel dintâi piciorul în prag, și în literatură, și

în opera de organizare a salvat cu un avânt nobil soarta marismului și viitorul maghiarismului, îndreptându-l spre țărături, de unde poate porni activitatea adevărată, mare și creatoare. Ardealul ne-a dat exemplu!" (Ellenzek 8 IX. 1931)

Iezuitul dela Budapesta declară războiu Statului.

În Nrul de Paști a. c. al ziarului orădan, scriind despre necesitatea luptei Bisericii catolice împotriva Statului (sub care-l subînțelege pe cel românesc), Bangha zice: „Trebuie să luăm lupta cu acest Kulturkampf... De aceea, trebuie să dezvoltăm cauza școlară confesională, știința, literatura, arta și presa (confesională! N. A.), de-aceea trebuie să ne aliem în contra forțelor întunerecului" (reprezentate de Stat, N. A.).

Șeful Iezuiților ardeleni aruncă mănua, deodată dlui B. Mussolini și Statului român. El vrea subjugarea Statului de către Biserica catolică.

Ceeace iezuitul budapestan nu poate spune pe față în gazetele ungurești din Transilvania românească, spune tovarășul său laic E. Gyárfás, care nu se sfiește să declare pe față atitudinea lui războinică în contra Statului. Reținem din conferința ținută de acesta la Congresul Reuniunii catolice din Odorheiu (Septembrie 1931), cu subiectul: *Noia Chestiune romană*, următoarele rânduri:

„Fascismul, în orgoliul său național rău înțeles și în preocuparea sa șovinistă, a reclamat în mod exclusiv pe seama sa îndrumarea spirituală și morală a tinerimii. Restrângând tradiționalele practice religioase, el a vrut să crească tinerimea italiană pe baza principiilor atotputerniciei Statului și a conștiinței naționale și de rasă, extreme, și din cauza aceasta a privit cu ochi răi și a împiedecat în toate chipurile afirmarea influenței bisericii asupra lumii spirituale a generației în curs de dezvoltare.

Această politică școlară și de educație a Statului italian, în mod fatal s'a izbit de tendințele Bisericii, iar Sf. Părinte s'a opus cu tărie de stâncă, în scopul apărării adevărurilor și a intereselor morale încredințate lui.

Enciclica dela 29 Iunie 1931 a Sfântului Părinte ne luminează noua Chestiune romană: **LUPTA SFÂNTULUI SCAUN ÎMPOTRIVA PUTERII DE STAT CIVILE PENTRU EDUCAȚIA CREȘTINĂ A TINERIMEI.**

Cuvintele Sf. Părinte răsună cu glas de clopote, care ne atrage luarea aminte asupra primejdiilor cari provin din amestecul prea accentuat al puterii de Stat în domeniul educației...

Noi, catolicii adunați aici, în orașul-mamă al Săcuilor, la poalele Harghitei, — în numele sutelor de mii pe cari îi reprezentăm, ne întoarcem cu inima plină de recunoștință spre locuitorul lui: Chrstos, care a stabilit clar, cu curaj și cu energie acest adevăr, care este și adevărul nostru.

În glasul puternic al catedralei Sfântului Petru, care răsună în luna întregă, s'a amestecat și muzica împreună sunătoare a clopotelor orașelor și satelor noastre. Alături de torța ținută sus de Sf. Părinte, ridicăm și noi făcliile noastre aprinse și promitem, că vom fi tari în îndurarea creștinească a păcii, că vom fi vârtosi în îndrăzneala sfântă și că vom lupta și vom suferi cu Isus pentru Isus, cu tinerimea pentru tinerime¹⁾.

Este evident că ne aflăm în fața unui *Kulturkampf* deschis împotriva Statului român de Iezuiții unguri dela Buda-pesta și dela Dic'osânmartin, cari — precum vom vedea mai departe — au mobilizat în contra noastră întreaga lume catolică de pretutindeni.

BCU Cluj / Central University Library Cluj
 Încă un amănut caracteristic:

Iezuiții în serviciul maghiarizării Ceangărilor din Moldova.

În timpul recent, doi iezuiți s'au așezat la Iași, în serviciul Seminarului catolic, cu tendința de a îndruma educația viitorilor preoți rom. cat din Moldova în sens unguresc. (Numele lor: Dr. St. Jakubek, fost până de curând în serviciul episcopului Majláth și Fischer, fost în serviciul arhiepiscopiei catolice din București).

¹⁾ Keleti Ujság, Nr. 204—1931.

Bunurile pretinse „catolice“ sunt, de drept, ale Universității din Cluj.

Bunurile în litigiu constituiesc șase *Fonduri* (vezi pg. 423, lit. a—e)

Din aceste fonduri fac parte: biserica Universității din Cluj, Convictul cesaro-regesc deținut actualmente de mănăstirea piariștilor, Seminarul cesaro-regesc în care este plasat Căminul studențesc al Statului catolic, tipografia liceului regesc, care servește azi ca locuință, o serie de palate și case de raport, șapte clădiri de licee și șapte internate: în Cluj, Tg. Mureș, Alba-Iulia, Brașov, Tg. Săcuiilor, Odorheiu și Miercurea Ciucului. — o moșie la Iernut ș. a.

Aceste bunuri provin din trei izvoare: o mare parte sunt moștenire rămasă după Ordinul Iezuiților, dizolvat la 1773, — o parte sunt fundațiuni regale, făcute țării Ardealului, iar o parte — cea mai puțin însemnată — provine din donațiuni pioase particulare.

Averile Iezuiților au fost luate, în toate țările europene, pe seama Statului. Tot astfel și în vechea Austrie și Transilvanie. (Vezi pg. 198—228).

În ce privește averile Iezuiților, și ele, proveniau din donațiuni făcute de Principii ardeleni și de Împărații austriaci în scopul promovării învățământului, și, adeseori, din însaș Cassa țării. Bunurile din Cluj-Mănăstur, cari au constituit apoi diferitele fonduri, au fost date anume pentru întreținerea Universității din Cluj.

Bunurile din cheștiune sunt bunuri publice.

Nicodată populația ardeleană acatolică n'a recunoscut că aceste bunuri ar fi catolice. Ele erau socotite ca atare numai de catolici, cari urmăreau pe toate căile posibile desființarea tuturor celorlalte confesiuni. Ni-o spun aceasta scriitori catolici, ca I. M. Moldovan și G. Barițiu, cari afirmă:

„În Transilvania, religiunea catolică, până când a fost la putere, n'a voit să sufere alte convicțiuni religioase... Reli-

giunea majorității locuitorilor a fost lipsită de orice libertate, miniștri ei asupriți și nedreptățiți...

În Transilvania, numai acele dintre legi erau cu putere și aplicare deplină, cari serveau spre nedreptățirea poporului. Privilegiații nu aveau altă lege, decât violența, pe care o exercitau fără nici o considerare, de câte ori puteau" (I. M. Moldovanu: *Libertatea cuștiinții*, Arhiv. 577).

„Mai vântos sub domnia lui Ferdinand II. și Leopold I., oriunde catolicii au apucat deasupra, a fost vai și amar de locuitorii căți se țineau de alte confesiuni; foc, sabie, tortură satanică, confiscări de toată averea și de biserici peste tot au fost la ordinea zilei, iar mai de aproape în Ungaria nemțească acatolicii au fost tiranizați tot cu aceea cruzime și barbarie, cu care-i extermina inchizițiunea din Spania. Văi de sânge au curs în acele timpuri din cauza confesiunilor. De aci proveni apoi în Transilvania cerbicoasa rezistență în contra catolicilor, pentruca să nu mai poată apuca pe deasupra altora, spre a-i tiraniza în modul cel mai barbar" (G. Barițiu, Transilvania, 1870. 174).

*

Opinia directorului Fondurilor publice din vechea Ungarie.

„Proprietatea Fondului de studii nu-i compete Bisericii, ci Statului, ca proprietar principal, și Fondului regnicolar de studii, ca uzufructuar permanent... Nu suferă îndoială că dreptul privitor la problema învățământului și la administrarea Fondului de studii, acum revine deopotrivă Regelui și Legislației". (P. Hamar).

*

Opinia directorului Fundațiunilor publice despre averea fundamentală a Universității.

„Averea fundamentală a Universității regești nu-i compete Bisericii catolice, ci Statului ungar, ca proprietar principal și Universității regești, ca uzufructuară"... „Maria Terezia a voit să înființeze Universitate interconfesională". (P. Hamar).

*

Episcopul catolic M. Horváth recunoaște că fondurile zise „catolice" sunt proprietatea Statului.

Președintele Comisiunii instituite de ministrul de culte Aug. Tréfort pentru studierea naturii de drept a fondurilor zise catolice, la 1872, a fost episcopul catolic Mihail Horváth. În una

din ședințele Comisiunii, președintele fu întrebat de notarul acesteia, Ferdinand Horánszky: „Spuneți sincer, ce părere aveți despre natura de drept a fondurilor și fundațiilor catolice”. La aceasta, președintele Horváth a răspuns că chestiunea este pentru el foarte delicată, de oarece în calitatea lui de episcop catolic ar trebui să spuie că aceste fonduri formează proprietatea Bisericii catolice. Dar, — continuă episcopul — de carece sunt și istoric, trebuie să declar cu toată hotărârea că ele sunt proprietatea Statului”.

Această lucrăre îl mărturisește și episcopul O. Prohászka.

Episcopul catolic Ottokár Prohaszka, a declarat și el:

„Activitatea culturală, pe care odinioară o săvârșia exclusiv biserica, și puterea de care, în baza acesteia, dispunea clerul, o reclamă astăzi pentru sine Statul burghez. Și anume, cu tot dreptul, deoarece acele funcțiuni, pe cari odinioară le îndeplinea Biserica, astăzi sunt în atribuțiile elementului civil. Nici apărarea țării, nici dezvoltarea culturii naționale nu mai sunt astăzi — ca odinioară — privilegiul și datoria Bisericii. Din aceasta decurge dela sine că nici averea și posesiunea obținută în vederea acelei activități, nu poate forma proprietatea exclusivă a Bisericii” (M. Zsilinszky, Noch ein Wort zu der Frage der katholischen Autonomie, pag. 39).

Alte dovezi de aceeași natură.

Der öffentliche Studienfond für die königl. Gymnasien in Ungarn.

Der öffentliche Studienfond für die königl. Gymnasien in Siebenbürgen. (Novis orbis Pictus juventuti, Viena, 1808, pag. 1 de F. I. Bertuch, în 4 limbi).

Adecă: Fondul de studii public pentru liceele regești din Ungaria și Fondul de studii public pentru liceele regești din Transilvania. — Nimic catolic, nici ca proveniență, nici ca scop!

Maria Terezia și averile Iezuiților.

„După ce, printr'un decret al Romei, Societatea Iezuiților a fost disolvată, bunurile ei mobile și imobile au fost afectate de către Maria Terezia pentru scopuri de educație a tinerimii și de promovare a artelor și a științelor. Ziua de 25 Iunie 1780 a fost aceea zi fericită, în care acest act al binefacerii regești a fost promulgat în mod solemn, în cadrul însăși inau-

gurării Universității, din care pricină acea zi este sfântă și binecuvântată și va rămânea astfel în veac, atât pentru Senatul, cât și pentru doctorii și pentru studenții academici ai acestui lăcaș al Muzelor și al științelor". (Horvath, 483).

A cui e moștenirea Iezuiților.

„Moștenitoarea legală a ordinului Iezuiților a fost Maria Terezia". (Faber, II, 86).

Și spitalele erau catolice!

„Evenimentul important fu că Maria Terezia a declarat *Spitalul din Cluj, fundațiune catolică*. (Dr. V. Biro: Epoca restaurării catolicismului, — în „Trecutul și prezentul catolicismului ardelean", pag. 159).

O inscripție, care lămurește caracterul de drept al Domeniului Mănăstur.

Pe frontispiciul curiei Domeniului Mănăstur se găsea inscripția:

Stephanus Báthori Rex. Poloniae dedit.

BCU Cluj / Centru de Cercetare Istorică Cluj *Sigis. Rakoczy lauxit.*

Georgius Rakoczy confirmavit.

Leopold I. reddidit. (Hodor 87).

*

Adecă: „Șt. Báthory, regele Poloniei a dat (Domeniul), S. Rákoczy l-a mărit, G. Rákoczy l-a întărit, Împăratul Leopold l-a redat". — Nici Papa, nici episcopul, nici ordinul Iezuiților, nici vre-un mecenat catolic n'a contribuit cu nimic!

Fondul de studii era al Marelui Principat ardelean.

Pe moara (fabrica) de hârtie a Domeniului Cluj-Mănăstur se găsea gravată inscripția:

Caesare FRANCISCO regnante et nos MODERANTE CAUTA sub Istvánffy et sub Hodor facta haec mola (1801).

Locul acestei inscripții l-a luat, cu timpul această inscripție:

In ratione Fundi studiorum M. PPATUS TRANNNIAE aedificatum A. 1796, reperatum A. 1832. (Hodor, pg. 91).

Adecă: „S'a clădit cu cheltuiala Fondului de studii al Marelui Principat al Ardealului".

Situații inversate.

Carol Hodor afirmă că *Domeniul Cluj-Mănăstur era patronul eparhiei rom. cat. ardelen.* Așadar, pe vremuri stăpâna tocmai raportul invers decât cel pe care l-au introdus în timpul din urmă conducătorii Statului catolic, cari prezintă pe episcopul, respectiv episcopia din Alba-Iulia ca patron al acelui domeniu (pag. 30).

I. Szegedy aduce o seamă de argumente din care trage concluziunea, că Mănăstirea dela Cluj-Mănăstur este „*exemptă, privilegiată și liberă* de sub jurisdicția episcopului” de Alba-Iulia. (O. c. 377).

O părere protestantă despre cedarea averilor pe mâna catolicilor.

„Protestanții n'au nimic în contra ca să li se cedeze catolicilor drepturile și bunurile cari actualmente se găsesc în mâinile Guvernului, dar, în cazul acela, Statul să puie și la dispoziția protestanților bunuri în proporție echitabilă” (*Dr. M. Zsilinszky*)

Dacă fondurile și fundațiunile catolice se vor da așa zisei „autonomii catolice”, urmează dela sine aceste două consecvențe:

1. Dacă fondurile și fundațiunile cari până acum au servit exclusiv scopuri catolice, vor fi date în administratea „autonomiei catolice”, și celelalte confesiuni recepte să fie provăzute în aceeași proporție cu fonduri, în același scop.

2. De oarece clerul catolic de astăzi de mult nu mai îndeplinește scopurile pentru cari i s'au dat bunurile și veniturile cari se găsesc azi în mâinile lui, Legislația țării să caute a regula cât mai curând pe cale legislativă, acele situațiuni, cari agită sufletele a milioane de cetățeni, împiedecând înstăpânirea unei păci durabile în țară”. (*Zsilinszky*, o. c., pag. 42).

Ce valoare au literele fundamentale ale fondurilor.

„Fundațiunea trebuie folosită pentru scopurile fixate de fondator, până în momentul în care realizarea acestora este oportună și servește spre binele public. Dacă referințele sociale în cursul timpului s'au schimbat de așa fel, încât folosirea fundațiunilor nu mai e posibilă, sau ar avea un efect păgubitor, este datoria autorității publice să întrebuițeze fundațiunea în scopul fixat de fondator pentru cazul încetării fundațiunii, sau dacă el nu s'a gândit la aceasta, autoritatea trebuie să ia dispoziții pentru fixarea altor scopuri de binefacere similare sau în-

rudite, cari vor fi în măsura să servească cu o oarecare aproximație intențiunea fondatorului. Multe fundațiuni vechi astăzi au devenit anacronice (și-au pierdut scopul), din care cauză nu este permis să ne ținem morțiș de litera diplomei de fondare, dacă vrem să procedăm la adevăr în spiritul fondatorului" — (*Kalona Mor*, în *Jogi Lexikon*, vol. I, pag. 155).

Un fost membru al Comisiunii parlamentare maghiare afirmă că rom. catolicii au ajuns în posesiunea averilor prin falsificare de documente.

„Zău așa, ar fi bine dacă uneori cei chemați și-ar aduce aminte că partea covârșitoare a bunurilor din chestiune a ajuns în stăpânirea Bisericii catolice prin falsificare de documente. Nu suferă nici o îndoială, că vechii preoți catolici din acea epocă, în care nimeni nu știa scrie și ceta în afară de ei, și-au agonisit, în numele regilor, prin falsificare de documente, atâtea averi, încât contravaloarea lor ar face de prisos orice subvenție din partea Statului. Falsificatorii de meserie ai documentelor erau exclusiv preoți cari își linișteau conștiința cu aceea, că o sporire pe această cale a patrimoniului bisericii nu numai că nu este un păcat, ci tocmai din contră, este un lucru bineplăcut lui Dumnezeu. Ei credeau că furtul pios, în numele sfinților regi, este o procedare deosebit de vrednică de prețuire. Astfel s'a întâmplat, că cele mai multe falsificări s'au făcut în numele Papilor și al regilor maghiari sfinți: Ștefan și Ladislau.

Documentele falsificate și inventate, conscrise de Dr. I. Kárácsyoni trec peste numărul de 200. Documentele falsificate se urcă la 269, cele fără dată la 302. Falsificările se referă de obicei la dotațiuni de bunuri, transcrieri și confirmări, respectiv la alte privilegii (*Zsilinszky, Noch ein Wort*, 27).

Care era mobilul clerului superior maghiar.

„De fapt, înaintea ochilor clerului superior de pe vremuri nu plutea serviciul în onoarea lui Dumnezeu, nici interesul bisericii, ci posedarea puterii lumesti" (29).

Cum înțelegeau Împărații habsburgi dragostea creștinească.

Prin art. 8 din patentă regelui Leopold dela anul 1701 se prevedea că protestanții nu pot poseda bunuri bisericești proprii (32).

Fondul de studii nu era catolic. El servea și pentru alte scopuri, după cum afla de bine Regele.

La 29 April 1871 regele Francisc Iosif a aprobat să se edifice localul Academiei de drept și al liceului din Oradea, pe spesele Fondului de studii (187.323 florei). — (*A kilences bizottság felterjesztése*, II, 187).

*

La 12 Maiu 1868, acelaș rege a aprobat ca din Fondul de studii să se cumpere terenul necesar și să se clădească liceul de stat din Buda (circumscripția V).

*

La 22 Aprilie 1874 s'a cumpărat din Fondul de studii terenul necesar Școlii regnicolare pentru desemn și pentru pregătirea profesorilor de desemn din Budapesta. Tot din acest fond s'a făcut și clădirea. (*Ib.* 195).

*

La 1867 „cetățenii Aradului“ au cerut aprobarea Ministerului de Instrucție pentru înființarea unui liceu complet în acea localitate. Terenul îl dădea orașul, iar sumele necesare le dădea fundațiunea Bibics, precum și orașul Arad, care oferea 49.000 fl., Ministerul a aprobat cererea, dar cheltuelile de clădire au depășit cu mult planurile inițiale. Ministerul s'a văzut nevoit să salveze el situația, — dând sumele necesare din *Fondul de Studii*. Liceul s'a înființat pe acest Fond (*Kilences Bizottság felterjesztése*, v. II, pag. 90).

Din fondul de studii s'au susținut pe timpul Austriei și școlile ortodoxe din Ardeal. — Venind Ungurii la conducere, această situație a încetat.

„Dupăce biserica noastră din Ardeal căpătase Arhiereu, numai decât începu a se îngriji Episcopul pentru școli, și a se sfătui cu clerul și poporul eparhial, și așa Impăratul Iosif II, la rugarea episcopescă s'au îndurat a rândui:

1. Ca școlile cele vechi să se pună în stare mai bună și încă alte nouă să se înființeze în satele mai mari:

2. Ca spesele trebuincioase să se acopere parte din colecte, parte din didactrul ce au a plăti părinții școlarilor, și unde acestea nu ajung, acolo să se deplinească din *Fondul ardelean*, ba și unguresc al studiilor (*Studienfond*).

3. Spre privegherea școalelor s'au rezolvat un Director de Școli cu leafa de 400 fl. din *Fondul ardelean de studii* și totodată s'au sistematizat 25 dascăli cu câte 50 fl.

Superinspecția școlară au avut neîntrerupt episcopul nostru, iar la 1838, din pricini nouă necunoscute, s'au încredințat superinspecția școalelor noastre, Episcopului catolic, prin ordinăciunea gubernamentală" (Andrieu Șaguna Ist. bis. II, p. 213 și Andreu Bârseanu, pag. 9).

Si reformatii se împărtășesc de binefacerile acestui Fond.

Francisc Kazinczy, deși reformat, era plătit din Fondul de studii, ca revizor școlar. (Dr. M. Zsilinszky: A rom. kath. autonómia, pag. 37).

Biserica catolică maghiară ungară nu putea dobândi bunuri imobiliare decât cu aprobarea specială a Regelui.

„Dispoziții cari sunt în vigoare deplină până în ziua de astăzi :

„Bisericele și corporațiunile bisericești, precum în trecut tot astfel și în prezent nu pot dobândi cu titlu percutuu nici un fel de proprietate lumească, decât dacă (în temeiul unor obiceiuri cari s'au dezvoltat în cursul timpului) regele dă aprobare anume pentru o astfel de dobândire.

Datoria oficiilor de Carte funduare în chestiuni de averi ale Bisericii catolice.

În consecință, autoritățile de cărți funduare, în baza § 19 al art. IV. din 1869, trebuie să fie din oficiu, cu atențiune la hotărârile respective ale patriei, relative la interzicerea dobândirii de bunuri, și să nu ordone întabulări de proprietăți de bunuri imobiliare pe numele Bisericilor și a corporațiunilor religioase, în bază de contracte sau alte obligațiuni, cari nu au aprobarea regală". (553).

„Dacă, în ciuda acestora, dreptul de proprietate privitor la vre-un teren ar fi fost înscris pe Biserică sau pe vre-o corporațiune de a ei, pașii legali necesari în vederea radierii astorfel de inscripții, îi poate face atât partea interesată de c. f., cât și din interes public, Direcțiunea afacerilor judiciare a Fiscului regesc". (I. Kosutány, 554.)

Cum au fost administrate bunurile zise „catolice”, supt guvernarea austriacă.

După cum rezultă și din Anuarele istorice ale Marelui Principat ardelean, înainte de desființarea ordinului Iezuiților (1773), în Guvernul ardelean nu exista un organ special pentru administrarea chestiunilor publice eclesiastice. Conform publicației oficiale *Titulare Dacicum*, tipărită în Sibiu la 1771, ș. u., în Guvernul ardelean exista o *Societas principalis Agriculturae et Artium* și o *Commissio regia pra censura librorum ordinala*. Abia la 1777 întâlnim Comisiunea *in publico-ecclesiasticis*, în fruntea căreia, prin rescriptul din 31 Dec. a fost numit președinte episcopul *conte lad. Kollonits*, dar rescriptul prevedea expres că acesta va rămânea subordonat Guvernatorului, care în acel moment, era luteranul baron S. *Bruckenthal*. Având în vedere — zicea rescriptul Nr. 2238 din 1778 al Guvernului ardelean, că „prin rescriptul din 31 Dec. anul expirat, M. S. Impărateasa a binevoit prea grațios să puie Comisiunea *in publico-ecclesiasticis*, sub prezidenția P. S. dlui episcop *Kollonits*, a ordonat totodată ca aceasta să fie subordonată E. S. dlui Guvernator S. *Bruckenthal*. Toate actele ei vor fi semnate, în numele guvernului, de E. S. dl guvernator și de E. S. dl Cancelar, cu mențiunea „*in publico-ecclesiasticis*”. (C. *Veszely*, 37).

Comisia de administrație nu era catolică, ci „publică”.

În *Calendarium titulare et historicum Magni Principatus Transylvaniae*, pe 1780, găsim următoarea organizație a Marelui Principat ardelean:

- I. Regium Gubernium seu Consilium Guberniale intimum;
- II. *Commissio in Publico-ecclesiasticis ordinata*;
- III. *Commissariatus Provincialis*;
- IV. *Commissio regia librorum censoria*;

- V. Commissio contributionalis;
- VI. Exactoratus Provincialis;
- VII. Tabula regia judiciaria.

*

Sub Iosif al II, la 1784, Comisia în publico-ecclesiasticis s'a împărțit în trei: 1) ecleziastică, 2) de studii și 3) fundațională. Prima a rămas catolică, *celelalte două erau mixte*. (C. Veszely, I, 121 și I. Forster, Despre autonomia catolicilor, 179). Cea ecleziastică nu era romano-catolică, ci *general-catolică*, cuprinzând și pe Armeni și pe Românii uniți.

Din cine se compunea Comisia de administrație.

În 1780 Comisiunea în publico-ecclesiasticis se compunea din episcopul, ca președinte, și din vicepreședintele contele C. Teleki, asesorii Cont. W. Kemény, Cont. A. Haller, F. Felszegi, consilier c. r., I. Th. Delpini, abate de Cluj-Mănăstur și consilier c. r., Iosif Donath de Aita-mare, secretar gub., Iosif Mártonffy, directorul școalelor naționale, Ioan Lambert Thorvetzen, exactor cam. — Protocolist era românul *Stefan Koszta de Beius* (pag. 6))

Se creiază o nouă Comisiune, compusă din reprezentanți ai tuturor religiilor recepte. — Religia românească nu era receptă și, deci, nu era reprezentată în acea Comisie.

La 1782 în afară de această comisie, mai găsim, sub aceeași președinție și o *Comissio in Re Litteraria ordinata*, având ca vicepreședinte pe contele C. Teleki și ca asessori pe contele W. Kemény, cont. S. Teleki, St. de Hannenheim, cons. c. r., I. Donath, secr. gub., I. Martonffy, Șt. Koszta de Beius, protocolist gub.; I. Kovács, profesor la Colegiul reformat din Aiud și I. A. Müller, rectorul liceului săsesc din Sibiu.

La 1784 se mențin ambele Comisiuni, dar la cea literară îl întâlnim ca președinte pe baronul S. de Bruckenthal, Guvernatorul Ardealului, *de confesiunea evanghelică*, care, de altfel era Guvernator și la 1780 și 1782.

Comisiunile ardelenene erau simple filiale ale Comisiunilor centrale din Viena.

La 1782 în Consiliul Locotenențial (din Viena) s'a organizat o *Comisiune bisericească*¹⁾ a cărei unică problemă era men-

¹⁾ Numele ei era: „Commissio ecclesiastica c. r. aulica“ (cesaro-regească) Cf. *Calendarium titulare et historicum* M. P. Transilvaniae.

ținerea și răspândirea religiei. În sfera ei de activitate aparțineau chestiunile Bisericii romano- și greco-catolice (Kosztány, 215).

În acelaș timp, s'a înstituit la Viena o *Comisiune aulică de studii*, de care atârneau toate comisiunile filiale din diferitele provincii ale Impărăției. (Horváth, 475).

Președintele ambelor Comisii era Guvernatorul Ardealului, chiar și când era de religie luterană

La 1787 președintele Comisiei eclesiastice nu mai este episcopul de Alba-Iulia, care nu se găsește trecut nici printre consilierii guverniali, ci este contele Carol Teleki, vicepreședintele Guvernului. Președintele Comisiei literare este guvernatorul, baronul S. de Bruckenthal.

La 1789 Comisia eclesiastică are ca președinte tot pe guvernatorul. Și cea literară e tot sub prezidenția guvernatorului G. Bánffy. Vicepreședinte: contele Petru de Reva, vicepreședintele Guvernului; asesori cont. I. Eszterházi, cons. c. r., cont. L. Teleki, cons. c. r., I. de Lichtenfeld, inspectorul școlilor naționale, I. Kovács, prof. la Colegiul reformat din Abud și I. Breckner rectorul liceului săsesc din Sibiu, Secretar (St.) Koszta de Beiuș.

Denumirea oficială a Comisiunei.

Între anii 1804—1846, Comisiunea este intitulată: *Gremialis R. Guber. Commissio in ecclesiasticis, fundationalibus et literariis* — Președinte guvernatorul. Printre consilieri e și episcopul de Alba-Iulia, și St. Koszta.

La 1816, episcopul nu face parte din Comisie; cel dintâi consilier este românul *Stefan Koszta*, consilier c. r.

Nici la Comisia pentru revizuirea cărților nu e președinte episcopul; locul de președinte e neocupat.

Din cine consta, la 1820, Comisiunea.

Comisiunea reg ardeleană pentru afacerile școlare (de studii), religioase și fundationale (cu reședința în Cluj).

Președinte E. S. D. George Bánffy, L. B. de Losoncz, Consilier intim actual c. r. Camerar și Guvernator al Transilvaniei.

Consilieri:

E. S. D. Ignatie baron de Sepessy și Megyes, consilier intim actual c. r. și consilier guvernial ardelean și episcop în Marele Principat al Ardealului. E. S. D. Iosif baron de Miske, con-

silier intim c. r. act. Camerar, consilier gubernial e. ard. și te-
zaurar r. în Marele Principat al Transilvaniei;

E. S. D. *Joan baron de Josika*, consilier intim c. r. Camerier-
și Vicepreședinte al Guvernului ardelean;

D. L. *Csedő de Csik Szt. György*, consilier guv. r.;

D. L. *Alexe Cserey de Aita mare*, consilier guv. r.;

D. L. *Alexe Nopsta de Silvașul de sus*, cons. guv. r. ard.

D. L. *Nicolae Cserey de Aita mare*, cons. guv. r. ard.

D. L. *Ioan Szabo*, consilier c. r., abate, preot în Cluj.¹⁾

La un moment dat, întreaga Comisiune era condusă de Ro- mâni — mai mult sau mai puțin desnaționalizați.

La 1823, președinte al Comisiunii gremiale regești era ba-
ronul I. Josika. La 1834, secretar era Ladislau Vajda. La
1836 și 1847, președinte era contele I. Kornis, vicepreședintele
guvernului ardelean. Guvernul în acești ani n'a avut un pre-
ședinte, respectiv un guvernator titular. Din comisie mai fă-
cea parte și baronul Alexe Nopsta.

Toți aceștia erau de origină Români.

BCU Cluj / Central University Library Cluj Administrația fondurilor era de Stat.

„Administrația superioară a acestui îndoit Fond, adică
al studiilor și al Universității, a fost încredințată Consiliu-
lui regesc, fără a cărui cunoștință, precum și fără binevol-
toarea aprobare a Majestății sale regești, nici o dispoziție nu
este valabilă și deplină. În afară de aceasta, socotelile despre
intrate și ieșite ale tuturor organelor economice, trebuie să
fie înaintate, la diferite termene fixe, acestei dicasterii politice,
spre a fi cercetate, și, în caz că se găsesc în deplină regulă,
provăzute cu absolutul necesar“. (Horváth, 186).

Episcopul catolic n'avea rol conducător în Comisiune.

Între anii 1841—1847, comisiunea n'a avut președinte. *Totuș nu
episcopul a condus desbaterile!* El a fost simplu consilier. În acelaș
an, și până la 1848, guvernatorul era președintele *Comisiunii
regești-guberniale pentru spitale*, din care făcea parte ca con-
silier și episcopul, întocmai ca și din cea eclesiastică-literară
(p. 12). Tot astfel la 1844. — La 1848, Guvernatorul era și pre-

¹⁾ Hoff und Staats-Schematismus des Oesterreichischen Kai-
serthums. 1820. Wien, II. 228.

ședintele Comisiunii de administrare a Spitalului Carolina din Cluj, — comisie din care făcea parte și episcopul, ca consilier.

Apucături caracteristice.

În cursul timpului catolicii au falsificat în mod consecvent, caracterul acestei Comisii, prezentându-o ca instituțiune catolică eclesiastică. De câte ori oficialitatea scria: *Commissio in publicis ecclesiasticis*, ei traduceau: *Commissio catholica*, introducând astfel, în eroare nu numai opinia publică și istoria, ci și pe unele organe oficiale de bună credință.

*

Commissio in publicis ecclesiasticis nu era o Comisie catolică, în sensul confesional, ci în sens administrativ-politic. Întocmai cum este astăzi în Ministerul Cultelor d. e. *Dirrecția cultelor minoritare* — Aceasta nu însemnează că *Dirrecția* amintită ar fi *minoritară* sau a *minoritarilor*, ci că este o *dirrecție pentru afacerile cultelor minoritare* conduse de Stat, iar nu de cultele respective. Sau, cum există un Subsecretariat al minorităților pe lângă Prezenția Consiliului de miniștri. Sau și mai eclatant: cum exista, în Resortul Cultelor al Consiliului Dirigent al Transilvaniei din anul 1919, o *dirrecție ortodoxă*, una catolică și una protestantă, — toate trei însă de Stat, și nicidecum organe bisericești confesionale.

După încetarea catolicismului ca religie de Stat (1848), catolicii au pus mâna pe ce li-a ieșit înaintea.

Episcopia din Oradea a luat, la 1862, cu sprijinul guvernului absolutist, fondul de 140.000 fl. al orfanilor din Debrevin. În ședința dela 1 Februarie 1870 a Camerei s'a cerut restituirea fondului. (*Országgyűlés naplo*, vol. V, 1869—72, pg. 101).

Administrația specială a domeniului Cluj-Mănăstur.

În ce privește bunurile aparținătoare domeniului Mănăstur, reclamate astăzi de Universitatea din Cluj, ele aveau, în cadrul Comisiunei o administrație specială, intitulată: *Administratio Regii fundationalis Domini Kolos-Monostoriensis* sau *Administratio Regii Fisco fundationalis Domini Kolos-Monostoriensis*.

Administrația aceasta consta din 7 persoane, numite de guvern, sub prezenția episcopului, în calitate de consilier gubernial.

¹⁾ Vezi *Calendarium titulare* etc. pe anii 1825—1846.

Comisia catolică era cu totul altceva.

Maria Terezia a înființat la 1746 o „*Comisiune catolică*”, în care numi ca membri pe cancelarul D. Pongrácz și pe proto-notarii D. Henter și Petru Dobra, acesta din urmă Român. (Gh. Barițiu, *Părți alese*, I. 439). — Dar, această comisiune catolică, căreia i se dădu la 20 Iunie 1746, o instrucțiune de 7 puncte, după care avea să se pună stavilă abaterii dela Unire, nu era identică cu *Comisiunea in ecclesiasticis*. Ea avea ca obiectiv promovarea Unirii cu biserica catolică a ortodocșilor și a alor necatolici.

Cum au fost administrate bunurile „catolice“, după unirea Ardealului cu Ungaria.

Ce a hotărât Comisiunea pentru Unirea Ardealului.

Comisiunea pentru Unirea Ardealului cu Ungaria, a stabilit, la 1848, că „Fondul de studii și Fondul religiosar, pe cari până acum le-a administrat Guvernul ardelean, Cancelaria aulică și Comisiunea aulică de studii, prin Comisiunea catolică, să fie administrate de către o Comisiune specială, sub controlul Ministerului de Instrucție, întocmai așa cum se administrează Fondul Spitalului regnicolar“. (Dr. Al. Márki: *Az erdélyi unio-bizottság*, în *Budapesti Szemle*, 1898, vol. 95, pag. 349).

După Unirea Ardealului cu Ungaria ele au fost înglobate în Ministerul de Culte ungar.

„Art. de lege III. din 1848 a transpus agendele Consiliului Locotenențial asupra Ministerului reg. ung. responsabil, — din cauza evenimentelor survenite, aceasta însă a avut loc, de fapt, abia la 1867. Prin urmare, astăzi Ministerul regesc ungar este acea autoritate, prin care Regele își exercită în mod constituțional și regal drepturile sale“. (I. Kosutány, 216).

Marinainte de a fi fost uzurpate de Statul catolic, fondurile au fost administrate de Guvernul din Budapesta.

În ședința dela 27 Ianuarie 1871 a Camerei din Budapesta, Ministerul Cultelor a înaintat raportul și bilanțul despre fondurile ungare și ardelen de supt administrația lui. (*Országgyűtési Napló*, 1869—72, vol. XII, pag. 203.)

O organizație care nu s'a realizat nici odată :

Autonomia catolică regnicolară, și o camuflare- îndrăzneță : Statul catolic.

Încercare în vederea unei autonomii catolice ardelen.

Situația aceasta nu le convenea politicianilor ardeleni, cari, cu toată Unirea Ardealului, ar fi vrut ca în afacerile politice ale acestuia să aibă ei cuvântul hotărâtor, nu Budapesta. Era fenomenul regionalist ardelen, care se opunea tendințelor centraliste ale Capitalei și ale Guvernului, militând pentru o *autonomie de fapt*, pe cât mai multe terene. În acest sens, deputații catolici unguri din Ardeal, supt președenția episcopului de Alba-Iulia, au intervenit la Guvernul central, ca sistându-se Comisiunea catolică din Guvernul Ardelean, pe urma Unirii, agendele ei să fie încredințate unei Comisiuni alese de ei.

În urma intervenției „deputaților dietali aparținători eparhiei rom. cat. ardelen”, Ministerul Cultelor din Budapesta a aprobat în principiu, prin rescriptul 396 din 1867 ca desființându-se Comisia catolică, agendele ei să se conducă „cu influență” unei Adunări și a unei Comisiuni catolice care va avea să se constituie „conform modalităților pe cari Guvernul M. S., în înțelegere cu toți factorii interesați și pe lângă păstrarea neatinsă a drepturilor prealabile de patron și de inspector suprem, le va stabili și le va înainta spre aprobare”. Ministrul Eötvös a însărcinat pe episcopul M. Fogarassy să convoace o astfel de adunare a credincioșilor din eparhia sa și să-i trimită „propunerile acesteia”, însoțite de părerea lui. Episcopul a convocat la 1868, o adunare a Statului catolic (sub care se înțelegea totalitatea credincioșilor catolici), dar adunarea n'a putut ajunge la o înțelegere asupra chestiunii, din cauza că

laicii voiau să stabilească o nouă organizație a Bisericii catolice, pe baze reprezentative protestante, ceea ce episcopul nu voi să admită cu nici un preț.

Atitudinea conciliantă a Guvernului central.

Lupta Statului unguresc contra Papei.

Urmarea fu că, neputându-se constitui un organ local în conformitate cu intenția Guvernului, acesta numi el o nouă *Comisiune catolică provizorie*, în frunte cu baronul *Ludovic Josika* ca președinte.

Între acea, drept răspuns la hotărârea *Sinodului Vatican*, prin care s'a stabilit *dogma infalibilității Papei* — în întreaga Ungarie, inclusiv Transilvania, se iniție o mișcare puternică de însuși ministrul Cultelor, baronul I. Eötvös, în vederea unei *autonomiei catolice regnicolare*, în sensul ca Statul să permită preoției inferioare și laicilor un amestec hotărâtor atât în conducerea bisericii și în alegerea episcopilor și a preoților, cât și în administrarea averilor și conducerea școlilor, — menținându-se, în același timp, neatinse, drepturile de patronat suprem ale Regelui. Autonomia era proiectată de Guvern cu scopul de a slăbi puterea episcopilor și a Papei, și a întări puterea credincioșilor, a Statului și a Regelui. Episcopatul, deși în fond nu privea cu ochi buni această mișcare, îndreptată în contra atotputerniciei lui, totuși, pentru a-și asigura situația materială și grația Regelui, de voie de nevoie, s'a împăcat cu o astfel de „autonomie“.

În conformitate cu aceste puncte de vedere, la anul 1870 s'a ținut la Pesta un *Congres* cu delegați ai tuturor eparhiilor catolice, *inclusiv ai celei ardelenne*, în care se stabili un Statut de organizare a autonomiei, care Statut fu trimis Regelui spre aprobare. Statutul prevedea cu privire la bunurile pretinse „catolice“ următoarele, în art. 4. al său:

„Toate bunurile aflătoare în posesiunea, respectiv în administrarea beneficiarilor Bisericii catolice, precum și Fondul religios și de studii și celelalte fonduri catolice, formează proprietatea Bisericii catolice din Ungaria“.

Opinia publică a țării — în contra autonomiei, care vrea să fie „Stat în Stat“.

Proiectul acesta de Statut a stârnit însă o vehementă opoziție în opinia publică a țării. Chiar și bărbați de stat de confesiune catolică i s'au opus din toate puterile, tăgăduind Regelui dreptul de a putea aproba el, fără Parlament, Statutul. Din

toate părțile țării s'a cerut ca chestiunea să fie deferită Corpurilor Legiuitoare. Drept urmare Regele a și trimis proiectul de Statut, Parlamentului, în cartioanele căruia a rămas până în ziua de astăzi.

În Transilvania, cercurile politice (în afară de cele strict catolice) erau împotriva autonomiei catolice, astfel înțelese ca „Stat în stat”. Ziarul clujan *Kelet*, care trecea de exponentul cel mai autentic al opiniei politice ardeleni maghiare, scria, în legătură cu § 4 al Statutului: Cu acest articol „Biserica catolică nu urmărește altceva, decât să ia ce nu este al ei”. Autonomia catolică „declară de proprietate a sa, ceea ce până acum n'a stăpânit niciodată”. Ea vrea să creeze „Stat în Stat” (Nr. 262 și 266—1872).

Catolicii ardeleni luptă pentru realizarea autonomiei regnicolare.

La rândul său, ziarul *Kolozsvári Közlöny*, de inspirație catolică, scria în editorialul său din 6 Oct. 1872, intitulat: „Biserica catolică în Statul ungar”¹⁾, următoarele:

„Comisia regească a fost dizolvată la 1 Oct. Mai mulți membri ai ei s'au mutat la Pesta, unde au fost aplicați pe lângă Ministere. Insași arhiva țării, cu care actele Comisiei catolice sunt amestecate de un secol și jumătate încoace, va fi dusă și ea la Pesta. Organizația autonomiei catolice ardeleni a fost încadrată în autonomia regnicolară, a cărei sancționare însă întârzie. Toate acestea sunt lucruri, care umplu de îngrijorare pe catolicii din părțile ardeleni, cari în urma legăturii indisolubile care unește eparhia ardelenă cu Biserica din Ungaria, sunt îndrumați ca — oricât de gravaminoasă ar socoti lipsirea lor de drepturile autonome, — totuși să aștepte verdictul prea înalt, care se va da în chestiunea organizării regnicolare a autonomiei. Ori cum însă, ei cred că sancționarea așteptată a acesteia nu mai poate întârzia mult”.

Articolul conclude însă: că, în orice caz, chestiunea autonomiei este „cauză internă a catolicilor” și că „nu se poate închipui: cum s'ar putea motiva acea părere că ea ar trebui înaintată Parlamentului?”.

Intr'un articol următor se repetă constatarea că: „chestiunea autonomiei catolice nu este o chestiune care ar privi Parlamentul, ci ea privește direct și exclusiv pe Regele apostolic și Biserica catolică”. (234).

¹⁾ Așadară, punctul de plecare era Statul ungar unitar, nu Transilvania N. A.

In vederea realizării ei, Ardelenii se gândesc la o lovitură de stat.

Întârzierea sancționării Statutului din partea Regelui și perspectiva intervenției Parlamentului, — perspectivă care nu părea cătuș de puțin favorabilă, — a pus în mișcare febrilă pe catolicii ardeleni, îndemnându-i să creeze pe orice cale, un fapt împlinit menit să le asigure stăpânirea asupra situației de acasă.

La 17 Noemvrie 1872, baronul *L. Josika*, care la acea dată era președintele Comisiei catolice provizorii, în care se găseau și membrii necatolici¹⁾, — a ridicat chestiunea, într-o adunare a reprezentanței bisericii catolice din Cluj, spunând între altele, că în calitate sa de reprezentant al unei circumscripții ardeleni în Congresul autonomiei catolice dela Pesta, a sulevat acolo chestiunea situației de drept a eparhiei ardeleni, întrebând ce drepturi îi revin acestela și cerând intervenția Congresului. „Deși — spunea Josika — n'am putut aștepta ca Congresul, ocupat cu aranjarea propriilor lui chestiuni, să trateze în merit chestiunea parțială ridicată de mine în mod incidental, totuș am nutrit speranța că Congresul va arăta față de cauzele confratilor ardeleni vre-un interes oarecare, ceace ar fi avut asupra cauzei noastre o mare influență. Dar, interpelarea mea n'a izbutit să trezească interes la nici o parte a Congresului; eu am fost îndrumat să înaintez — la timpul său, chestiunea în formă de propunere. Eu, Domnilor, mi-am ridicat cuvântul atunci, când s'a tratat despre situația ardelenilor în cadrul autonomiei regnicolare și dacă în decursul discuțiilor atât de multifarii n'am reușit să exoperez oarecare simpatie față de cauzele ardelenesti, -- nu știu când aș mai fi putut-o face, în cursul discuțiilor, sau când s'ar mai ivi a ocazie pentru așa ceva.

Dar, dacă nu se va putea obține nici de aici încolo, clarificarea situației noastre de drept, avem înaintea noastră drumul deschis, pe care ne-a îndrumat și guvernul, și acesta este: adunarea autonomă a diecezei ardeleni. *Este adevărat că autonomia noastră încă nu este organizată în sensul ca să putem exopera convocarea reglementară a acestei adunări.*

Dar există, Domnilor, în viața publică o forță, pe care nu-i permis s'o neglijăm și pe care este dator să o cultive factorii mai influenți ai publicului, și anume: opinia publică..

În consecință, propun onoratei adunării.. să cerem P. S.

¹⁾ *Kolozsvári Közlöny*. 295—1872.

²⁾ *Kolozsv. Közlöny*. 295—1872.

nostru episcop să binevoiască a publica, pe bazele pe cari am mai discutat, o adunare diecezană, ca acolo să continuăm discuțiunile privitoare la această chestiune rămasă în suspens și astfel să ne putem îngriji de preluarea și administrarea averii bisericești, ordonată de Înaltul Minister" (*Kolozsv. Közlöny*. 295—1872).

Din cuvântarea baronului Josika reținem următoarele:

1. Congresul regnicolar catolic n'a dat nici o atențiune punctului de vedere regionalist al reprezentanților bisericii catolice din Ardeal;

2. Această biserică a fost înglobată fără nicio rezervă, în cadrul autonomiei regnicolare maghiare;

3. Din cauza că această autonomie regnicolară n'a fost încă sancționată, se face apel la opinia publică ardeleană, ca ea să exopereze dela episcop ținerea unei adunări diecezane, în scopul de a găsi posibilitatea administrării bunurilor.

Nu se face nici cea mai mică amintire nici despre Statul catolic istoric și autonom, nici de o organizare autonomă și independentă a Bisericii ardeleni, ci se vorbește exclusiv de o Adunare diecezană care să ia o măsură parțială în ce privește administrarea bunurilor rămase, afirmativ, fără organul necesar de administrație, și în preajma momentului de a fi trecute în administrația centrală dela Budapesta.

Nimeni nu se gândește la Papa, decât ca la un dușman.

Și, să mai reținem și faptul, că nimeni nu se gândește să întrebe, cu privire la această chestiune, în vre-un chip parecare, pa Papa dela Roma. Dimpotrivă: nu numai că totul se făcea fără știrea Lui, dar totul se făcea în contra Lui.

Astfel în ședința dela 20 Martie a Camerei deputaților, leaderul unei puternice grupări politice, catolicul C. Ghiczy, vorbind despre fundațiunile reclamate de către autonomia catolică, spunea următoarele cuvinte grele în contra Papei:

„Printre aceste fundațiuni, există câteva, cari sunt fundațiuni particulare. Cu privire la acestea nu poate încăpea nici o discuție: ele vor fi întrebuințate pentru scopurile fixate de fondatori. Dar sunt printre ele și de acelea, cari au fost înființate de puterea de stat și cari trebuiesc întrebuințate în conformitate cu un text de lege și astăzi în vigoare. În privința aceasta se poate naște întrebarea, dacă ele trebuiesc întrebuințate necontenit și exclusiv pentru acele scopuri, pentru cari au fost în-

trebuințate până acum, — dar nu se poate pune în mod serios întrebarea cu privire la administrarea lor de către Stat, deoarece ele au fost înființate de puterea de Stat, din venituri de Stat sau devenite de Stat, cu condițiunea ca ele să fie administrate în veci de Stat. Practica seculară în această privință dovedește îndreptățirea Statului de a le administra.

Puterea de Stat are dreptul să lase din mână sa aceste fonduri, dar nu e dator să le predea și, după părerea mea n'ar face un lucru cuminte, dacă aceste mari valori l-ar încredința unei astfel de corporațiuni, care, — *fiind supusă unei Puteri cu sediul în afară de hotarele țării*, și care tinde să se ridice peste puterea de Stat (*Aplauze sgomotoase*) și prin natura ei este nelimitată, — pune poruncile acestei Puteri mai presus de legile țării, și — în urma dispozițiilor ei, este aplicată să înfrângă și să calce în picioare aceste legi" (Vii aprobări)¹.

Universitatea din Cluj reclamă pe seama sa fondurile, cari îi fuseseră afectate ei.

În toamna anului 1872, guvernul din Budapesta a transformat Academia de drept și Facultatea de chirurgie din Cluj, — cari se susțineau din Fondul de studii ardelean — într-o Universitate completă, a cărei întreținere, în urma necunoaște-

¹) În legătură cu Memoriul deputaților ardeleni către Guvern, *Kolozsvári Közlöny*, scria în Nr. 29/1872:

„Este în adevăr un lucru înrăstător să vezi cu fiecare ocazie, atât la organele dela centru, cât și la bărbații de stat din Ungaria, că cunosc mai bine împrejurările franceze, belgiene și germane, decât pe cele din Transilvania. Mai mult chiar, să vezi că, ignorând importanța acestora din urmă, nici nu voesc măcar să le studieze, cu toatăcă Părțile ardeleni formează partea cea mai importantă a Imperiului Stului Stefan. Fără Transilvania, misiunea europeană a Ungariei este o curată iluzie. Când la 1867 s'au organizat ministerele și când, mai târziu s'a reorganizat Curia, n'au dat atenția cuvenită la aplicarea funcționarilor din Ardeal. Exemplele sunt o liioase. De atunci nu s'a întâmplat nici un singur caz, ca, în locul vre-unui funcționar ieșit din serviciu sau mort, să fi fost numit vre-un funcționar din Ardeal, care să cunoască chestiunile speciale uneori atât de încurcate ale acestei provincii. În toate cazurile, totul a fost absorbit de Țara-mamă. Mai mult chiar: în slujbele înalte din Transilvania au fost trimiși funcționari superiori, cari au trebuit ani de-arândul să facă experimentări, de sigur nu spre binele părților ardeleni". (Nr. 29—1872).

rei împrejurărilor speciale din Ardeal¹⁾ — a pus-o întreagă în sarcina bugetului Statului. Profesorilor clujeni însă li s'au fixat, prin buget, salarii mult mai mici decât profesorilor dela Universitatea din Budapesta. Din această cauză, ei au înaintat în primivara anului 1873, Parlamentului un memoriu, în care cereau deplina egalitate cu colegii lor din Capitala țării. Opinia publică a sprijinit cererea profesorilor clujeni.

Ziarul *Hon* din Budapesta scria în Nrul său din 16 Aprilie 1873:

„Sperăm că, de oarece, după cum suntem informați, *Domeniul Cluj-Mănăstur, care în baza donațiunii Principilor ardeleni, constituie un drept al Universității din Cluj, — încă nu este dat în întrebuințarea acesteia, — chestiunea aceasta poate fi rezolvită fără grevarea bugetului Statului. În orice caz, chestiunea este foarte importantă și dorim ca Parlamentul s'o trateze în merit*”.

Inregistrând acest punct de vedere, ziarul *Kelet* din Cluj, (Nr. 8), observa că, după informațiunile lui, domeniul din chestiune aparține Fondului de studii, care, conform stărilor faptice existente (!) poate servi numai pentru scopuri școlare catolice.”

La rândul ei, gazeta *Kolozsvári Közlöny*, atrage atențiunea cercurilor competente că „Domeniul Cluj-Mănăstur este proprietatea Statului catolic cumpărată cu bani proprii”²⁾.

Pentru a împiedeca ajungerea bunurilor în posesiunea Universității, catolicii ardeleni se grăbesc să creeze un fapt împlinit.

În astfel de împrejurări episcopul Fogarassy, sesizat de catolicii clujeni, cari se gândeau să puie ei mâna pe situație, derutând Guvernul din Budapesta, — a convocat Adunarea Statului eparhiei catolice ardeleni, în scopul de a crea cu orice preț, un organ, care să preia el administrarea bunurilor amănitate să ajungă pe mâna Universității, respectiv pe a Statului. Adunarea fu convocată pe ziua de 12 Maiu 1873, la Alba-Iulia, — nu la Cluj, unde s'ar fi putut ivi surprize cu totul neprevăzute. O comisiune de clujeni pregătise, în vederea adunării, un proiect de organizare autonomă completă a eparhiei ardeleni, în conformitate cu principiile stabilite de Congresul dela Pesta, dar proiectul fu lăsat la o parte.

¹⁾ Afirmațiune absolut neadevărată, după cum s'a dovedit la alt loc (pag. 662).

²⁾ Magyar Polgár, Cluj, 1. IV. 1873.

Redăm aci momentele caracteristice ale adunării:

Se forțează situația, în vederea derutării Guvernului și a Parlamentului.

În ședința pregătitoare din 11 Maiu, delegatul Al. Simon a spus următoarele: Congresul dela Pesta din 1870 a trimis Statutul Regelui. „Răspuns n'a sosit până acum, și chiar dacă va veni, nu se știe cum va fi. Statutul a găsit dușmani. Unii sunt de părerea că el trebuie înaintat Parlamentului, pentru ca autonomia să fie înarticulată în lege, ca mai demult. Dar, Parlamentului nu va aduce nicio hotărâre în chestiune, până când chestiunile capitale, despre care tratează Statutul, nu vor fi aranjate și până când chestiunea averilor nu va fi rezolvată în mod precis. În consecință, astăzi stăm așa că averile catolice le administrează Statul, care, conform stărilor de astăzi este aconfesional.

Ce urmează de aci? Urmează că, la urma urmelor, trebuie, în orice caz să facem ceva. Trebuie ca Ardealul să iasă pe arena deschisă, — trebuie ca clerici și laici deopotrivă, să colaboreze în mod frătesc, să-și dea mâna în vederea realizării autonomiei și a scoaterii averilor din mâna Statului¹⁾).

Apeluri disperate: Periculum in mora! Hannibal ante portas!

Moise Kiseru propune ca să nu se mai discute chestiunea autonomiei, ci să se aleagă imediat Consiliul Dirigent, care să ia locul Comisiei catolice¹⁾. „După aceea să rugăm pe M. Sa să predea averea care se ține de Eparhia ardeleană (!). Consiliului Dirigent. În acest chip, vom ajunge ușor la rezultat“. Kiseru recomandă graba cea mai mare posibilă, din motivul că este cazul de „Periculum in mora: Ministerul de finanțe a dispus deja transportarea fondurilor noastre la Budapesta. Impachetarea lor s'a și început. Episcopul, Consistorul și Comisia catolică au protestat împotriva ducerii de aici a averii ardeleni, au cerut apărarea Ministerului de Culte și pe calea aceasta s'a putut obține împiedecarea transportării. Dacă am zăbovi cu luarea de măsuri imediate, ne-am expune la mari primejdii“.

¹⁾ Înainte de ce situația lor de drept ar fi lămurită! N. A.

¹⁾ Înainte de ce Guvernul ar fi stabilit modalitățile și le-ar fi aprobat Regele! N. A.

Ignatiu Ninger „vede o primejdie în o eventuală amânare a chestiunii” și exclamă: „Hannibal ante portas!”

Episcopul Fogarassy merge cu un pas mai departe.

El zice:

„Imprejurările cer instituirea cât mai grabnică a autonomiei noastre. Congresul catolic regnicolar, la care și Eparhia ardeleană a fost reprezentată prin delegații săi aleși, s'a ținut și el a stabilit organizația autonomiei catolice din întreg imperiul Sfântului Ștefan¹). Guvernul regal ardelean a fost dizolvat și locul lui l-a luat, pentru un timp oarecare, Comisiunea regală, care și ea a încetat. Acum, chestiunile cari cad în competența Statului catolic, le administrează o Comisiune instituită de Ministerul regal ungar de culte și instrucție“. E nevoie ca să se creeze acum organul, care să preia agendele acestuia“.

O manevră neașteptată: Președintele Comisiei catolice provisorii de stat, își depune mandatul în mâinile Adunării eparhiale.

Pentru a forța, pe deoparte, Guvernul să accelereze chestiunea sancționării Statutului autonomiei catolice regnicolare, iar pe de alta, pentru a scăpa din situația penibilă pe care o avea ca președinte al Comisiei catolice provizorii, care urma să fie contopită în Ministerul de Culte din Budapesta, Josika se grăbi să anunțe, chiar dela începutul cuvântării sale, demisia din acea demnitate, — gest, care fu primit cu aclamație din partea Adunării. Dar acest gest nu fu făcut în înțelesul unei tendințe autonomiste catolice ardelene, ci în sensul autonomiei catolice regnicolare.

[Adevăratul înțeles al pasului ce se preconizează.]

Acesta fu exprimat de Mihail Miko în modul următor:

„Dieceza ardeleană nu renunță la drepturile sale anterioare bazate pe legi, până atunci, până când autonomia catolică nu va intra în vigoare pentru întreg Statul catolic ma-

¹) Să se observe atitudinea episcopului față de Guvern și Parlament. Deși Statutul autonomiei nu fusese aprobat de nimeni — episcopul îl consideră legal și definitiv și propune să se procedeze la realizarea postulatelor lui. Aceasta este metoda catolică, care, văzând în Stat un dușman, îl sfidează ori de câte ori poate.

ghiar. Prin aceasta ea nu intenționează câtuș de puțin să se scoată din legăturile autonomiei catolice maghiare și, în momentul când aceasta se va realiza, o va socoti obligatoare pentru sine, în toate privințele ei... Nu voesc ca prin aceasta, Statul diecezei ardeleni să fie învinuit de tendințe separatiste. Din acest motiv, *nu doresc să se ia ca bază de discuție proiectul de organizare specială a autonomiei ardeleni*".

Proiectul de organizare a autonomiei ardeleni, discutat în adunarea din 1868, în urma participării diecezei ardeleni la lucrările Congresului autonom din Pesta „și-a pierdut valoarea”¹⁾, — și cred că, din cauza aceasta inima nici unui singur membru dintre cei prezenți, nu va simți nici o durere. Dar, — continuă M. Miko, — nici nu e nevoie să ne mai sprinim pe lucrările perimate dela 1868, din moment ce avem proiectul înaintat de Congresul dela Pesta și care s'a făcut cu intervenția diecezei ardeleni. Cum s'ar putea, după toate acestea, ca Adunarea de astăzi să elaboreze un nou Statut de organizare separată a diecezei ardeleni, — Statut care, ar trebui neapărat înaintat iarăși spre aprobare? S'a ivit, ce e drept, în această sală și părerea că înaintarea spre aprobare a proiectului, care ar urma să se alcătuiască astăzi, ar putea fi evitată. Eu, această părere nu o împărtășesc, din motiv că, dacă n'a fost posibil să traducem în realitate organizația dela 1868, fără aprobare mai înaltă, nu văd cum am putea face așa ceva, acum. Iar, dacă proiectul care s'ar elabora acum, s'ar înainta spre aprobare, el n'ar putea avea altă soartă, decât cea de până acum. Căci, sau Guvernul este în situația de a putea exopera aprobarea organizației autonome, și atunci se va aproba cea stabilită la Pesta, prin ce proiectul nostru devine superfluu, — sau nu este în situația aceea, și atunci proiectul nostru se va împărtăși de aceeași soartă și va fi pus la o parte, — prin ce și alegerea Consiliului Dirigent, care pentru noi a devenit o necesitate ardentă, s'ar amâna pe un timp nedeterminat.

Eu, peste tot, nu pot socoti nici ca lucru corect, nici ca lucru logic ca „după ce am apărut la Congresul general catolic din întreaga Ungarie, acum să venim și să ne apucăm, la Alba-

În concluzie, M. Miko propune ca Adunarea să intervie la Guvern, rugându-l, — să exopereze cât mai degrabă înfăptuirea autonomiei catolice regnicolare“. De asemenea, propune ca Adunarea să decidă că, în momentul în care autonomia

¹⁾ Cu toate acestea, la 1924, conducerea Statului catolic, a înaintat Ministerului de Culte român acel proiect, prezintându-l ca aprobat de Regele ungar și ca valabil. Ca atare, l-a tipărit și în colecția de *Documente de seamă* ale Statului cat. (N. A.)

Iulia, din nou de construirea unei organizații „separate” regnicolară se va înfăptui, Statul diecezei ardelenne se va alipă cu credință la punctele organizației ei, ca parte integrantă a Statului catolic din întreaga Ungarie”. Cu considerarea la faptul că Comisia catolică provizorie a demisionat, el propune să fie ales imediat Consiliul dirigent al Statului diecezan, în scopul ca acesta să preia administrarea agendelor rămase fără de conducere.

Și *Episcopul Fogarassy* se declară contra proiectului de organizare prezentat de membrii dela Cluj. Abaterea dela baza din 1866, este periculoasă. „Să rămânem — până când se va organiza și Ungaria — pe bazele dela 1866”.¹⁾

Din nou — frondă împotriva Guvernului, și amenințare cu Justiția.

La propunerea făcută de unul din membri ca Consiliul de administrație, ales de Adunare, să intre imediat în funcțiune, fără a mai aviza despre aceasta Guvernul și aducând faptul pur și simplu la cunoștința Regelui, *Alexe Simon*, care și el fusese membru al Comisiei catolice provizorii, a declarat că „nu se poate evita Ministerul, de-oarece M. S. guvernează prin Minister. Dar, de-oarece petițiile anterioare au rămas fără rezultat, Adunarea să intervie din nou și dacă și intervenția ei va fi fără rezultat, să recurgă la calea judecătorească, pentru că *donationi semel factae, nec ipse Princeps refragari potest*”.

Totusi. — spiritele se calmează și se îndreaptă cu cerere către Guvern.

Adunarea primește să se intervie printr'un memoriu la Minister.

Memoriul adunării adresat Ministerului, se termină cu cuvintele: „Binevoiți, Vă rugăm, a înainta hotărârile noastre *Maiestății Sale*, a exopera sancționarea din partea preatol-fatului nostru Rege și a ordona predarea averilor fundacionale(!): *aflătoare astăzi în administrarea organelor de stat*, în mă-

¹⁾ Adecă pe baza că averile vor avea să fie administrate „cu influența Adunării și a Comisiei alese din sânul ei, conform modalităților pe cari Guvernul M. Sale, în înțelegere cu factorii interesați și pe lângă păstrarea neatinsă a drepturilor prea înalte de patron și de inspector suprem, le va stabili și le va înainta spre aprobare”.

„ile Comisiei administrative, designate de Adunarea Statului eparhiei ardelenene”.

În rezumat, Adunarea din Maiu 1873 a ajuns la următoarele încheieri:

1. Nu se poate concepe o organizare autonomă a eparhiei ardelenene în afară de autonomia regnicolă maghiară.

2. Nici vorbă de un Stat catolic, ca organizație istorică strămoșească, cu ființă aparte și cu autonomie;

3. Toate silințele trebuiesc îndreptate în sensul realizării cât mai grabnice a autonomiei regnicolare;

4. Până la realizarea ei, în mod provizoriu, agendele fostei Comisiuni catolice vor avea să fie conduse de Comisia administrativă aleasă de adunare;

5. Aceste măsuri, preconizate de Adunare, pentru a putea fi puse în aplicare, au nevoie de sancționarea Regelui;

6. În caz că chestiunea administrației bunurilor nu s'ar putea aranja pe calea administrativă preconizată mai sus, să se recurgă la calea judecătorească în vederea separării sau segregării bunurilor.

Atitudinea opiniei publice față de adunarea dela Alba-Iulia.

Scrie Alex. Hegedüs, membru al Academiei maghiare și deputat de Cluj:

„Adunarea dela Alba-Iulia urgencează autonomia regnicolă, dar pe de altă parte se organizează *separat* pe bazele dela 1866. Cu ce scop? Pentru ca să dea pe mâna unui Consiliu Dirigent, constătat din 2/3 laici și 1/3 clerici, administrarea afacerilor lui patrimoniale și școlare. Abstrăgând dela acela, că la 1870 delegații Diecezei ardelenene au participat la Congresul regnicolar și, prin aceasta, au renunțat *de fapt* la situația lor aparte, și abstrăgând dela elementele cari alcătuiesc Consiliul Dirigent, însași sfera de activitate a acestui Consiliu este de așa natură că, parte se isbește în interesele prezentului, parte pre-judecă desfășurarea viitorului. În privința aceasta, invocăm numai două cazuri. Adunarea dela Alba-Iulia recamnă pur și simplu, dela Stat, astfel de averi, a căror natură de drept trebuie să fie mai întâi stabilită. Ea cere de ex. în mod necondiționat fundațiunile lui Carol III și Maria Terezia, făcute pentru staturile de canonici și pentru Orfelinatul Terezian din Sibiu, în timp ce însăși adunarea a accentuat că partea cea mai mare a acestora este constituită din dijmă și din Loteria de stat, aceasta este așadar o avere de Stat asupra destinației căreia trebuie să decidă mai întâi Parlamentul, deoarece asupra lor Regele nu poate dispune ca *patron suprem*, ci *exclusiv* ca *Rege*.

Prin urmare, acestea cad și astăzi în sfera de drept a Statului. Credem că Guvernul nu va satisface aceste pretențiuni înainte de ce se va fi rezolvit această chestiune. (A Hon., Budapesta, 22, V. 1873).

Glasul Universității din Cluj nu rămâne fără nici un ecou.

În urma intervenției profesorilor Universității din Cluj și a unei interpelări făcute în Cameră în chestia Domeniului Cluj-Mănăstur, oficialitatea s'a sesizat. În Nrul dela 5 Iunie 1873 al ziarului *Kelet*, aflăm, în legătură cu aceasta, următoarea informațiune:

„Guvernul a dispus tocmai acum examinarea imobilelor domeniului Cluj-Mănăstur. Consilierul Gradwohl, care a sosit înainte cu câteva zile în acest scop în orașul nostru, a plecat ieri la Baciú și la Cordoș, iar azi a cercetat Chiutdăul și Băgara“.

Declarația categorică a Ministrului de Culte.

Cu puțin în urmă Ministrul de Culte A. Trefort, răspunzând unor interpelări în Cameră, a declarat, în ședința dela 8 Iunie 1873 că în privința fondurilor și fundațiilor catolice „*natura de drept a acestora nu se poate lămuri decât pe cale judecătorească*“ (Kolozsvári Közlöny, 151—1873).

Pentru a înlăsa sarcina organelor judiciare în acest punct, Ministrul a dispus tipărirea în două volume a *Documentelor fundamentale ale Fondului de studii și ale Fondului religios*. Aceasta după ce o Comisiune parlamentară constatătoare din istorici și juriști, a studiat timp de doi ani de zile chestiunea, tipărindu-și rezultatele în două volume mari.¹⁾

Acest demers al Ministrului a calmat într'o considerabilă măsură neastămpărul catolicilor, cari, conform unui obicei vechiu al lor de a amenința și de a trage clopotele într'o dungă, pentru a deruta astfel pe adversar, lansară lozinca, că vor pune în aplicare autonomia lor și fără aprobarea Parlamentului. În fața acestei manevre, deputatul *Coloman Ghiczy*, membru al Comisiei parlamentare însărcinată cu studierea naturii de drept a fondurilor catolice, — el însuș un catolic de marcă — a făcut declarația publică, că:

„*Proiectul de autonomie, elaborat de Congresul catolic, nu are nici o putere obligatoare asupra cetățenilor țării, fără de apro-*

¹⁾ Cf. O. Ghibu, *Catolicismul*, pg. 86.

barea Parlamentului; el nu poate fi executat nici în întregime, nici în parte și încercarea sau permisiunea guvernului de a-l pune în aplicare, ar însemna directă vătămare a Constituției". (Kelet, 1872, 268.)

Răspunsul Guvernului la memoriul Adunării eparhiale.

Prin rescriptul Nr. 1008 din 16 Iunie 1873, ministrul Trefort răspunde episcopului Fogarassy că aprobă ca agendele fostei Comisii catolice să fie administrate în viitor „cu influența” Consiliului dirigent ales de Adunarea eparhială, dar „cu privire la toate celelalte chestiuni, cari s-au desbătut în ședințele dela 12 Maiu și zilele următoare și cari trec peste această sferă, nu este în situațiunea de a putea lua pentru eparhia ardeleană dispoziții speciale și excepționale „din motiv că, cu privire la acestea va dispune la timpul său. de-odată și organic, cu prilejul stabilirii definitive a autonomiei întregii biserici catolice din Statul ungar”.

Cu alte cuvinte: nu este vorba de aprobarea autonomiei Statului catolic, ci pur și simplu de o anumită „influență” a Consiliului dirigent (numai!) asupra conducerii agendelor fostei Comisii catolice, — conducere pe care o va stabili însă Guvernul și o va aproba Regele. Mai departe, nu este vorba de nici un fel de măsuri speciale pentru eparhia ardeleană, — din contra, ministrul este condus de aceleași vederi ca și Mihail Miko, că singură autonomia regnicolară va fixa normele obligatoare. Și, în sfârșit, în ce privește extradarea bunurilor, totul se menține în situația de până aci, — nimic nu se dă în seama Consiliului Dirigent, creat în principiu și teoretic, în baza unui Statut rămas neaprobat.

Intre politică de principii și politică de oportunitate.

Ziarul *A Hon* din Budapesta scrie în editorialul său dela 6. V. 1873:

„Fiind vorba de reglementarea raportului dintre Biserică și Stat, trebuie să ținem seamă că pe Stat îl reprezintă Parlamentul. Ascuțișul agitației sistematice îndreptate împotriva Parlamentului vor avea să-l simtă, fără îndoială, acele interese, cu considerare la cari unii au aflat de bine să inițieze această agitație. În special, în Transilvania începe să devie modă tânguirea că, prin unirea Ardealului cu Ungaria, Ardealul a câștigat *neșpus de puțin*. Față cu această stare de lucruri ar fi trist, dacă această dispoziție ar fi înrăutățită și printr-o *agitație catolică*,”

care ar alimenta mai cu seamă înstrăinarea față de Parlament.

Ziarul *Pesti Naplo* nu crede ca chestiunea să ia o astfel de întorsătură și este convins că gravaminele Ardelenilor, cari se referă la neglijarea Institutelor de binefacere și la prescurtarea ilegală a staturilor canonice, vor fi luate în timpul cel mai scurt în considerare din partea Guvernului. *Dar, organizația generală a Congresului și chestiunea averilor nu poate fi rezolvită decât pe aceiaș cale, ca și în Ungaria, adică: prin intervenția și asentimentul Parlamentului*. (A Hon, II, 1873, 6 Iunie).

Până și renegatul Moldovan Gergely, se declară în contra Statului catolic.

Iată cuvintele lui:

„Sub Nr. 118 din 22 Ianuarie 1870, Ministerul Cultelor răspunde la adresa din 15 Sept. 1869 a mitropolitului Ion Vancea dela Blaj, prin care se cerea acordarea autonomiei pe seama Bisericii greco-catolice române din Transilvania și convocarea congresului, care să stabilească această autonomie. Rescriptul ministerial zice: „In consecință, convocarea aceluî Congres nu o pot aproba, nici din punct de vedere bisericesc, și nici din punct de vedere politic, din cauza că prin aceasta, chestiunea greco-catolicilor ardeleni, s'ar rupe de aceea a celor din Ungaria“...

„Care se poate aproba, atât din punct de vedere bisericesc, cât și politic, ca bunurile romano-catolice ardeleni, *cari sunt în mare parte bunuri de stat*, să fie lăsate la dispoziția unei astfel de corporațiuni, care, în baza zelului religios și în propriul ei interes, le va întrebuința pentru sporirea puterii ei? Bunurile greco-catolice sunt donațiuni particulare și dreptul de dispunere asupra lor se cuvine greco-catolicilor, cari nu amestecă politica cu religia, și nu voesc să se împărtășească de puterea politică“ (ca romano-catolicii). (A Hon, I, 1873, 169, 24 Iulie).

Un comunicat oficial dat presei de Ministerul Cultelor.

De carece, catolicii, conform obiceiului lor de a denatura uneori lucrurile, au prezentat rescriptul ministerial în favorul lor propriu ca o aprobare a cererii formulate de Adunarea dela Alba-Iulia, Ministerul Cultelor s'a văzut nevoit să dea publicității următorul comunicat oficial:

„In mai multe ziare s'a publicat știrea că prin dispoziția cuprinsă în rescriptul Ministerului de Culte Nr. 1008 din 16 Iunie a. c., s'ar fi aprobat, și încă pe cale administrativă, pe seama Eparchiei ardeleni o autonomie separată, și că s'ar fi pus la dis-

poziția Statului Catolic așa numitele bunuri bisericești catolice.

Această informațiune este complet lipsită de temei. Ministerul n'a dat absolut nimic Eparhiei catolice ardelen, ci, după ce Guvernul, în baza hotărârilor preaminate a M. Sale, încă în Septembrie 1867, a permis ca „desființându-se Comisiunea catolică de pe lângă Guvernul ardelean, agendele aparținătoare sferei de competență a acesteia să fie administrate și conduse cu influența Statului cat. ard. și a Comisiunii alese din sânul acesteia (adecă a Consiliului Dirigent constător, din 24 persoane)”, — procedarea Statului cat., prin care și-a ținut adunarea anuală și a ales de fapt Consiliul Dirigent care să păsească în locul Comisiei catolice care a funcționat până aci, — a fost luată pur și simplu spre știre.

După încetarea Guvernului ardelean n'a mai avut sens funcționarea mai departe a Comisiei catolice. Prin urmare, în locul acesteia, cu considerare la situația excepțională a eparhiei ardelen și la dispoziția mai veche a Guvernului, amintită deja, a pășit un alt organ, constător din membri aleși, nu numiți.

Aceasta e. ceea ce Ministerul micu n'a aprobat, ci a luat pur și simplu la cunoștință, ca o procedare dinainte aprobată. — Sfera de drept a Consiliului Dirigent care a găsit în locul Comisiei catolice este același care a fost a Comisiei catolice. Nici în ce privește administrația averilor, nici în alte privințe, ea n'a fost lărgită: dimpotrivă rescriptul ministerial spune lămurit și categoric „cu privire la toate celelalte chestiuni, cari s'au desbătut în ședința dela 12 Maiu și zilele următoare, Ministerul nu este în situația să da, pentru Eparhia ardeleană, dispoziții speciale și excepționale, deoarece, cu privire la ele va dispune la timpul să de odată și organic, cu prilejul stabilirii definitive a autonomiei întregii biserici catolice din Statul Ungar”. (*Magyar Polgár*, 1873, 1 August).

Cum a fost interpretat rescriptul ministerial de către opinia publică.

Iată un glas din presa dela Budapesta:

„Suntem în măsura de a înregistra un moment important petrecut la Cluj, în legătură cu convocarea făcută de episcopul ardelean, Consiliul Dirigent, constător din 24 persoane, ales în Adunarea eparhială dela 12—15 Mai, s'a constituit.

Am urmărit cu interes această chestiune. Nu ne-am înșelat în ce am bănuț și în ceea ce gazetele au discutat în mod atât de diferit și de vehement. Acestea au răspândit știrea, că Guvernul intenționează să predea averea fundațională ardeleană acestui Consiliu Dirigent. Cu prilejul constituirii din chestiune

s'a văzut că Guvernul n'a făcut-o aceasta, ci el a recunoscut numai două drepturi principale: 1.) că adunarea eparhială își poate ține adunările anuale pe bazele vechi, și 2.) că aceasta poate să aleagă Consiliul Dirigent constător din 24 persoane, care urmează să fie încredințat cu conducerea afacerilor care aparțineau sferei de activitate a Comisiei catolice provizorii, dar care nu este îndreptățit la conducerea și administrarea nici unei alte chestiuni. — Putem fi satisfăcuți cu această dispoziție a Guvernului. Statul catolic rămâne în mod provizoriu în drepturile lui vechi. El a putut alege și Comisiunea, respectiv Consiliul Dirigent numit de Stat, dar deocamdată n'a fost posibil să fie investit cu mai multe drepturi, în special cu dreptul de administrare a bunurilor. Aceasta cu atât mai puțin, cu cât chestiunea aceasta poate fi rezolvită numai de odată cu constituirea definitivă a autonomiei regnicolare. (După *Pesti Naplo*, reproduc în *A Hon*, I, 1873, 3 Aug.).

Ce înseamnă Comunicatul guvernului, declarația ministerului și comentările presei? — Ele înseamnă că :

1. Eparhiei ardelenе nu i s'a recunoscut nici un fel de autonomie și nici un fel de organizație, deosebită de cea de până aci, sau în conformitate cu Statutul votat, fie la Alba-Iulia, fie la Pesta; că —

2. Consiliul Dirigent este un organ provizoriu, admis de Stat până la apropiata organizare a autonomiei catolice, pe care o va face tot Statul ungar, în scopul de a se asigura față de tendințele Romei;

3. că fondurile și fundațiunile nu se dau în administrația Consiliului Dirigent, ci rămân mai departe în administrația Statului ungar, până când ratura lor de drept se va decide prin Parlament, sau prin Justiție.

Intervenția județelor din Ungaria în chestiunea autonomiei catolice.

Din Adresa județului Heves către Parlament, în legătură cu apelul județului Arad, relativ la fixarea raportului dintre Biserică și Stat:

„Față de concepțiunea unei confesiuni care pune la îndoială, cel puțin în unele cazuri, suveranitatea Statului și care este legată de voința absolută, infalibilă și considerată divină a unui Cap, care locuiește în afară de hotarele țării și care manifestă în multe pricințe atitudini contrare Statului. — rezolvirea acestei probleme reclamă o deosebită chibzuire. În Ungaria în interesul suveranității de Stat atacate și bagatelizate prin impulsul venit dela Roma, este nevoie să se stabilească astfel de

dispoziții, cari să taie adânc în sfera internă a Bisericii.... Noile învățături ale Iezuiților și curentul inițiat de febra îndreptată în contra Statului o impun aceasta“.

În ce privește fondurile „acestea trebuie să fie reținute de către Stat și întrebuințate în mod nemijlocit de el, în scopuri culturale și în special școlare... Această dispoziție nu atinge pe nimeni, care se simte cetățean al Statului... Singura școală a confesiunii să fie — biserica. Parlamentul să fie cu băgare de seamă și să cerceteze, cât privește dreptul de instituire a episcopilor, dacă dreptul de numire, pe care-l lasă din mână Statul, urmează să fie înlocuit cu alegerea episcopului din partea universității credincioșilor“ (nici vorbă să fie numiți de Papa) . .

În urma dogmei despre infalibilitatea Papei, „episcopii nu mai sunt episcopi, ci exclusiv vicari ai episcopului de Roma, care este izvorul oricărui drept“.

Județul Heves cere respingerea din partea Parlamentului a proiectului de autonomie regnicolă catolică. (A Hon, II, 1873, 18 Sept.).

Ce fac catolicii ardeleni în urma rescriptului ministerial.

Episcopul Fogarassy vine la Cluj în vederea instalării Consiliului Dirigent. Cu acest prilej, revista *Katholikus Reform*, și după ea ziarul *Kelet* din Cluj, scrie în Nr. 121—1873, că hotărârile adunării din Maiu „stabilesc numai dispoziții provizorii, cari sunt valabile numai până în momentul, când vor urma măsurile preconizate de autonomia catolică regnicolă“. Din parte-i, *Alexe Simon*, care fusese membru al Comisiei catolice provizorii declară în cuvântarea sa ținută la instalarea Consiliului, dirigent că în rescriptul ministerial vede numai dispoziții de jumătate, din cauza că extradarea bunurilor a fost amânată pe timpuri neprevăzute. „Totuș, Cons. dirig. trebuie instalat, de-oarece trebuie să fie cineva care să se ocupe de chestiunea fondurilor. Nu putem învia din morminte pe fondatori — zice *Simon* — pentruca ei să apere situația de drept și destinația fondurilor. E neapărat necesar, prin urmare, ca Consiliul Dirigent să fie așezat în drepturile lui autonome și de autoapărare, pentruca în calitate de proprietar direct al bunurilor și al fundațiilor, să fie reprezentat în procesul de separare“. (Kolozsvári Közlöny, 178—1873).

Prin urmare, și cu prilejul instalării se constată că e vorba de un lucru cu totul provizoriu, — că averile nu se predau Con-

siliului dirigent și că instalația acestuia este reclamată exclusiv de necesitatea ca să fie cineva, care să apere bunurile, în procesul care, conform declarației ministrului de Culte, urma să stabilească situația de drept a acestora.

Mărturisiri prețioase și concludente ale primului referent al Statusului cat.

Secretarul de mai târziu al Statului catolic, Carol Veszely, a publicat la 1876, o broșură intitulată „Despre sfera de activitate a Comisiei catolice care a existat în anul fostului Gubernium regesc ardelean și despre modalitățile de procedare ce vor trebui urmate de Adunarea Statului catolic și de Consiliul dirigent. — Pe baza documentelor originale. (Alba-Iulia, 1876, pag. 64)¹⁾

Broșura cuprinde documentele socotite de autor mai însemnate. Nici un singur document nu numește Comisia cu atributul de catolică, ci exclusiv: *Specialis Commissio* (?), *Commissio in publico-ecclesiasticis* (8,9, 36) și *Commissio caesaro-regia in publico-ecclesiasticis* (13). Sigilul comisiei avea inscripția: *Sigillum Commissionis regiae in publico-ecclesiasticis* (36).

Comisia avea la dispoziția sa o secție specială de conturi, sub titlul „*Fundationis extractoratus*”. Această secție pregătea proiectul de buget și conducea toate socotelile fondurilor.

Reprezentantul cauzelor de drept ale Fondurilor era Directorul regesc al cauzelor fiscale (*Directoratus fiscalis*).

Desființându-se, în anul 1869, Guvernul ardelean, prin ordinul Nr. 479 din 1 Aprilie, Comisiunea a fost menținută în mod provizor, în cadrul „Comisiunii regesti pentru Transilvania”. În urma unirii Ardealului, ea a intrat cu Ministerul ungar de Culte în acelaș raport, în care a fost cu Guvernul ardelean. Administrarea fondurilor rămânând și mai departe în mâna Erarului, intratele și ieșitele acestora le prevede Oficiul suprem regesc de dare și vămi, care face și toate asemnările și lichidările. Bugetele le pregătește Serviciul de Conturi al Ministerului de Culte care le trimite Comisiunii, iar aceasta le înaintează spre aprobare, Ministerului, însoțite de observațiunile ei și ale episcopului (?). Conspectul despre situația fondurilor îl stabilește oficiul de dare și de vămi din Cluj și-l controlează Serviciul de conturi al Ministerului de Culte, împreună cu bilanțurile amănunțite”. (38).

¹⁾ Publicată fără indicația autorului (N. A.).

Cum vedea C. Veszely, la 1876, chestiunea administrării
vinătoare a fondurilor.

„Fondurile publice — continuă Veszely — au fost și sunt și astăzi (la 1876 N. A.) în administrația Erariului regesc”, (p. 37).

Cât pentru viitor:

1. „În ce privește plasarea și administrarea financiară a celor șase fonduri, sunt posibile două modalități și anume: 1. sau fondurile rămân și mai departe la Erariul regesc și în administrația financiară a acestuia, sau ele vor fi date în administrația Adunării Statusului, respectiv a Consiliului dirigenț”. Re-scriptul 1008—1873 „n’a refuzat în mod definitiv extradarea fondurilor în mâna Consiliului Dir., ci numai a amânat-o. În cazul când ele vor fi lăsate în administrația acestuia vor trebui stabilite astfel de dispoziții cari să respecte și drepturile de patron suprem și de inspecție supremă. Căci, catolicii ardeleni nu pot uita nicicdată că au să mulțumească în mare parte averea lor publică și institutele lor de educație susținute din acestea, Casei ungare, a glorioasei dinastii Habsburg-Lotaringiene

BCU Cluj / Central University Library Cluj

2) În ce privește întrebuințarea acestor fonduri publice, fie ele ori sub administrația Erariului regesc, fie sub a Consiliului Dirig., în vederea asigurării dreptului suprem de patronat al M. S. Regelui, trebuie să se respecte modalitatea prevăzută în pctul XXI, pe care a urmat-o și fosta Comisie catolică și care este și acum în ființă, și anume:

a) să se întrebuințeze pentru scopuri educative catolice;

b) Dominațiunile permanente făcute de înaintașii M. S. diferitelor institute educative să nu se schimbe decât cu aprobarea M. S.;

c) În fiecare an să i se facă raport M. S. despre starea fondurilor;

d) În fiecare an proiectul de buget trebuie înaintat M. S. pentru aprobare.

3. În rezolvirea cauzelor bisericești mixte, întrucât acelea ar aparține la autoritățile publice civile sau ar fi deferite aceloră, drepturile M. S. Regelui respectiv ale Guvernului regal maghiar fiind asigurate prin legile patriei, nu este cazul ca să se stabilească modalități de procedare cu abatere dela acestea.

4. Deplina respectare a drepturilor de patron suprem și de inspector suprem ale M. S. cu privire la direcționarea institu-

telor de educație și învățământ susținut din fondurile publice ale Diecezei ardelen, o asigura de asemenea legile țării“.

Mistificări de noțiuni și încercări de substituire.

Cum autonomia catolică regnicolară, în așteptarea căreia se înstituisese în mod provizor Consiliul Dirigent al Statului catolic, nu s'a înai realizat, și cum Eparhia ardeleană nu putu să se organizeze singură, pe bazele autonome care îi fuseseră refuzate întregii biserici din Ungaria, — conducătorii catolicismului ardelean, pentru a obține și deținea fondurile în vederea propriilor lor scopuri, au încercat să transforme pe nesimțite, Statul catolic, într'un organ aparte, emancipându-l de sub autoritatea Statului ungar. Acest „Stat catolic“ nu înai era *Eparhia ardeleană*, organizată pe baze constituționale, cu participarea laicilor, cum fusese contemplat în cadrele autonomiei ardelen, el voia să fie un organ autonom aparte. Pentru a impune Statului, el și-a luat refugiul la „drepturi istorice“ autonome, provenind încă din din sec. XVII!

Dar, încercarea de substituire n'a prins. Guvernul ungar cu fiecare ocaziune a știut să puie la locul său pe măgarul îmbrăcat în piele de leu. Încă la 1836, prin art. de lege XLI, Guvernul a precizat că orfelinatul therezian din Sibiu, reclamat de Statul cat. este instituție „*regească*“, care se susține *dintr'o „fundatiune de stat“* (v. pag. 611).

Prin rescriptul din 23 Sept. 1884, Ministerul Cultelor îi reamintea Statului cat. că acesta „n'a obținut drepturi pentru poziții exclusive și independente de Guvernul ungar“ și că modalitățile după cari el avea să funcționeze, încă nu s'au stabilit. Că aceste modalități „n'au putut fi stabilite, cauza este că Statul Cat. a năzuit spre o astfel de sferă de activitate, care trece peste competența sa și urmărește o independență, care este în contradicere cu hotărîrea M. S.“... Rescriptul din 1868 „a atribuit Statului cat. numai acea sferă de activitate, pe care o exercita Comisiunea catolică din Guvernul ardelean... Comisia cat. n'a fost altceva, decât *organul subaltern al Guvernului*, care consta din consilierii guverniali, ale cărei hotărîri, având numai natură de propuneri, se ridicau la valoare de drept numai fiind date din ședința Guvernului, date în numele acestuia și provăzute cu sigilul lui“.

Concluzia finală era: *Statul cat. este organ subaltern al Guvernului, iar nu organizație bisericească*.

Acest punct de vedere a fost repetat de Minister și în rescriptul Nr. 44918 din 1915.

Ministerul Cultelor pune capăt mistificărilor înscenate de Statul catolic.

Drept concluzie practică, și pentru a pune odată capăt echi-vocului care a durat prea mult, Ministerul a declarat Consiliul dirig. al St. C. *înglobat, efectiv, în cadrele sale* adecă ale Ministerului de Culte, în calitate de *Consiliu* al acestuia¹⁾. Cu această situație a intrat St. C. în cadrele României.

Cine reprezintă Fondurile publice.

§. 84 din Legea 1868 prevede că fundațiunile publice sunt reprezentate înaintea instanțelor judecătorești prin *Direcțiunea Fundațiunilor publice*.

*

Cum a ajuns Statul catolic „stăpân“ pe imobilele Fondurilor.

La 1870, când s'au făcut Cărțile funduare și când Statusul catolic încă nu era constituit și organizat, imobilele de astăzi ale lui au fost trecute toate, dar absolut toate, fie pe numele „*Domeniul fundațiunii școlare Cluj-Mănăstur*“, fie pe acela „*Fondul regnicolar R. C. de studii*“, „*Fondul regnicolar R. C. de stipendii*“ sau „*Fondul regnicolar R. C. religios*“. Cei interesați au introdus în titulatura fondurilor și literile R. C. — cari nu se găsesc în Cărțile funduare din orașele afară de Transilvania propriu zisă și sub cari ei aveau să înțeleagă — după împrejurări și necesități adhoc. — când „*regesc-cesareu*“, când „*regesc catolic*“, când „*romano-catolic*“. După cum se vede, caracterul de „regnicolar“ al fondurilor era precis scos în relief. Acest caracter este evident și din diferite contracte de mai târziu, aflătoare în arhiva c. f. din Cluj, și din alte orașe. Cităm: Contractul de sub No. 2332 1872, unde Seminarul și Convictul aparținător „Fondului de stipendii regnicolar (fără „R. C.“), sunt numite expres: „*Convictul regesc*“ și „*Seminarul regesc*“, fără nici o mențiune că ar fi *catolice* sau ale Statului cat.

Contractul de sub Nr. 1891/1877, în care „Fondul regnicolar R. C. de stipendii“, este numit când „Fondul regnicolar *ardelean* R.C. de stipendii“, când „Fondul *ardelean* romano-catolic de stipendii, — dovadă, că cei interesați căutau să escamoteze pe nesimțite situația, prefecând-o din „regnicolară“ în „ardeleană“ și transformând și pe R. C. în „rom. cat.“

¹⁾ Vezi Anuarele oficiale ale Ungariei, pe anii 1915 -1918 și pg. 114 a cărții prezente.

În Decizia c. f. dela Nr. 1919/1886, Fondurile nu mai sunt *regnicolare*, ci numai *ardelene*.

În Contractul de sub Nr. 8215/1896, găsim „*Fondul regnicolar (ardelean) rom. cat. de stipendii*”, — dar în Decizia Judecătorei urbane, care s'a comunicat și Direcțiunii erariale judiciare din Budapesta, se vorbește exclusiv și consecvent numai de „*Fondul regnicolar rom. cat. de stipendii*”.

Dupăce conducătorii Statului cat. au operat timp de 24 ani mistificând situația fondurilor în chipul acesta în Contractele încheiate în numele ~~fondurilor~~ *regnicolare*, au crezut că pot trece și la mistificarea Cărilor funduare, transcriind fondurile din chestiune direct pe numele Statului cat., pe care țineau să-l facă proprietar perpetuu al fondurilor.

Drept urmare, întâlnim în c. f. din Cluj mai multe cazuri de introducere *frauduloasă* prin intercalare a Statului cat. ca proprietar al Fondurilor de stipendii (Vezi fotografiile dela pag. 362—364).

Un mister care n'a putut fi explicat până acum.

Toate încercările de a stabili, cum a ajuns Statul catolic în posesiunea efectivă a Fondurilor, au rămas până acum zădărnice. Nici Parchetul n'a putut lămuri până astăzi această chestiune. Conducătorii St. C. au știut să se strecoare într'un mod ingenios printre greutățile tuturor cercetărilor de până astăzi. În fața Parchetului, întrebat cu privire la modalitățile de funcționare a Statului catolic, în era ungurească, președintele E. Gyárfás a răspuns: „în privința funcționării Statului catolic sub guvernele maghiare nu pot da deslușiri” (vezi pag. 171).

Incurând, — declară Gy. — vom publica o broșură oficială, în care se vor da toate lămuririle, — cari însă nu s'au dat. Broșura nu publică nici un singur document, din care să se vadă că Guvernul ungar ar fi dat vre-o dată, în vre-un chip, bunurile din chestiune, Statului catolic.

Tot astfel referentul St. C., Dr. A. Balázs, care dimpreună cu E. Gyárfás a colaborat la Acordul dela Roma din 1932, în fața Parchetului, în loc de documente, s'a plătit exclusiv cu declarații ca acestea: „Nu cunosc corespondența dintre Maria Terezia și Papa Clement XIV. (prin care s'a stabilit situația de drept a fondurilor), știu însă că averile administrate de Statul catolic sunt proprietatea acestuia, după credința mea și după datele trecutului”. (pag. 162). — „Nu cunosc diploma de fondare a Fondului de studii, E lucru prea vechiu și do-

cumentul s'a pierdut" (160). — Aceasta e credința mea" (ib.). — În afară de orice discuție, trebuie reținut că averea fundațiilor administrate de Status sunt averi publice din Dieceza Transilvăneană și din acest motiv au fost considerate de jurisprudență și de dreptul cutumiar, ca averi ale Statusului". „Documente nu pot prezenta". — „Nu poate fi vorba de document; e numai o interpretare; așa văd eu lucrurile; — așa e convingerea mea". (159).

Și, în sfârșit, declarația secretarului general al St. C., *Dr. P. Jánossy*. Întrebat la parchet: care sunt documentele autentice prin care dovediți că Fondurile sunt proprietatea Statului cat, *P. Jánossy* a răspuns scurt: „In broșura *Trecutul și prezentul Statului cat*. sunt trecute toate documentele doveditoare că Statusul e proprietarul fundațiilor de mai sus". (pg. 141).

În realitate, *broșura amintită nu cuprinde nici un singur document*.

Deși autorul avea broșura în mână, în fața Procurorului, n'a putut arăta din ea nici un singur document, din simplul motiv că *astfel de documente nu există*.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Chestiunea administrării fondurilor, sub guvernarea românească

La 1919, în baza ordinului dat de autorul acestei cărți, în calitate de Secretar general al Resortului de Culte și Instrucție al Consiliului Dirigent român al Transilvaniei, s'au preluat pe seama Statului, toate instituțiile de învățământ susținute până aci din Fondul de studii regnicolar și anume: Academia de drept din Oradea, liceele regești catolice din Satu-Mare, Arad, și altele.

Nimeni n'a protestat nici la Roma, nici, mai târziu, la Geneva, nici la Justiția țării.

Statul român a preluat și Terezianul din Sibiu. — Statul catolic n'a protestat nici la Sf. Scaun, nici la Liga Națiunilor, ci s'a adresat Justiției care a dat dreptate Statului român

Consiliul Dirigent român al Transilvaniei a luat asupra sa administrarea Fondului de studii regnicolar.

„Prin deciziunea regală din 21 Maiu 1880, acest Fond era dat în administrația unei Comisiuni de supraveghere. Mai târziu administrația fondului a fost trecută Ministerului de Culte ungar. După războiu, administrarea acestui fond a fost lăsată, în urma deciziei Nr. 4125 din 20 Oct. 1919 a Consiliului Dirigent, în sarcina Resortului Agriculturii, urmând ca de venituri să dispună Resortul Cultelor. — După desființarea Consiliului Dirigent, administrația acestor bunuri a trecut asupra Ministerului Agriculturii. Fondul se compune din moși și păduri, anume: teren cultivabil 30.751 iugăre 22 stânjini în jud. Caraș și Timiș-Torontal și Păduri 18.679 jugere 8 stânjini, în ocoalele silvice Chevereșul Mare și Iersig“. (Ministerul Cultelor, Nr. 95583 din 17 Iulie 1930).

Cum voia Sf. Scaun să se rezolve chestiunea.

În proiectul de Concordat făcut de Sfântul Scaun la 1920, se zicea la articolul XV: „Fundus reli-

gionis și Fundus instructionis, aparținând Bisericii catolice din România, vor face parte din Patrimoniul sacru, cu o administrație deosebită și vor fi destinate aceluiaș scop, ca mai înainte”.

Pe marginea textului acestuia din propunerea Vaticanului ministrul de Culte, Al. Lapedatu a scris: „Dreptul Statului în administrare”.

Guvernul român a refuzat punctul de vedere al Sf. Scaun.

D. Pennescu, ministrul nostru pe lângă Vatican, în raportul din 27 Iulie, înregistrat la Min. de Externe sub Nr. 41141—1924, scria:

„La art. XIII am întâmpinat cea mai vie rezistență din partea Vaticanului, de a se introduce modificarea de principiu cerută prin cele din urmă instrucțiuni ale Guvernului. Card. Gasparri mi-a declarat că Sf. Scaun nu poate ceda asupra acestui punct, întrucât modificarea aceasta nouă și esențială, ce s'ar dori să se aducă acestui articol, ar fi în contradicție cu art. VII al Concordatului și cu prima frază a art. XIII însuș. Într-adevăr, prin zisa frază se admite că aceste fonduri „aparțin Bisericii catolice”, iar prin art. VII se recunoaște Bisericii catolice personalitatea juridică. Biserica fiind, deci, o persoană juridică — raționează Cardinalul — nu se poate nega dreptul de administrație ce are orice persoană asupra fondurilor ce-i aparțin”.

*

La 8. IV. 1925 Pennescu scrie Ministerului de Externe:

„Privitor la Fondul religios și la cel al Instrucției (art. XIII, mi se cere să stăruiesc asupra punctului de vedere cuprins în ultimele instrucții, adică, ca aceste fonduri „să fie administrate de Stat”, fără nici un amestec al ordinarilor. Voi pune, firește, cele mai mari stăruințe pentru a se admite ultima cerere a guvernului relativă la aceste fonduri”.

Pentru cazul că Sf. Scaun n'ar accepta acest punct de vedere, Pennescu întreabă Guvernul: „Intr'un asemenea caz ce vom face? Renunțăm la încheierea Concordatului? -- Dacă aș propune, ca o ultimă concesiune din partea noastră, suprimarea completă a art. XIII, adică să nu se vorbească în Concordat de Fondul religios și de studii, care ar continua deci, de fapt, să fie administrate de Stat, aș avea ori nu asentimentul Guvernului?”

El stabilește că fondurile vor fi administrate de Stat.

Guvernul răspunde: „Privitor la Fondul religios și la Fondul de studii veți binevoi a stăruia pe lângă punctul de vedere cuprins în ultimele instrucțiuni“.

Sf. Scaun a acceptat punctul de vedere românesc.

Prin telegrama sa cifrată, aflătoare la Min. de Externe sub Nr. 6246 din 26. II. 1926, D. Pennescu comunică că, în convorbirea sa cu Cardinalul Gasparri acesta „a ținut să releveze că Sf. Scaun, în cursul ultimelor tratative, ni-a acordat, în fond, tot ce i se ceruse“.

*

La 20 Ianuarie 1926 Ministerul de Externe comunică celui de Culte, sub Nr. 3120, că „tratativele pentru încheierea Concordatului s'au încheiat“ și că „toate modificările și adăugirile cerute de noi au fost admise de Sf. Scaun unele cu oarecare modificări ușoare, mai mult de formă, decât de fond“.

Ce prevede Concordatul.

„Același Consiliu va administra veniturile rentei provenind din Fondul general catolic de Religie și din Fondul catolic de Instrucție, cari se bucură deja de personalitate juridică și rămân în starea patrimonială și juridică actuală“. (Art. XIII).

Precizările ministrului de culte, Al. Lapedatu.

„La „Patrimoniul sacru“ nu este vorba de averile bisericesti, ci numai de titlurile de rentă, și nu e tot una“.

„Afirmatiunea că Statul românesc face mai mult decât a făcut Statul unguresc și că prin Concordat aceste averi se mențin, este o afirmațiune absolut eronată. Prin Concordat se spune că aceste averi își păstrează situațiunea juridică actuală, adică sunt ale Statului și că numai venitul lor se dă în administrarea acestui Patrimoniu sacru, care are datoria ca din venit să acopere trebuințele pe care, în mare parte (!) le implinirea (!) astăzi Statul“. (Dezbaterile Senatului, 20 Martie 1928).

Ministrul de Culte, Statul catolic, Comisiia catolică și Restitutio in integrum.

Interpelat în Senat de senatorul greco-catolic Dr. Vasile Bîanu, cu privire la uzurparea săvârșită de Statul cat., minis-

Arhiepiscopul de Câlărași Al. Lapadatu a răspuns că va cere imediat să i se pună la dispoziție toate documentele autentice și că după ce acestea îi vor sosi, va studia cu toată seriozitatea chestiunea și dacă se va impune — asigura ministrul — „voi cere nu numai o „restitutio in integrum“, dar voi trage la răspundere pe toți aceia, cari au crezut că pot nesocoti autoritatea și suveranitatea Statului român“.¹⁾

*

În curând după aceasta, ministrul a declarat că a constatat că „Statul cat. e în ilegalitate“.

„Trebuie să cer Statului cat. — continuă ministrul — să-mi pună la dispoziție Regulamentul Comisiei catolice desființate la 1866, pentru că *Regulamentul Statului cat. și al Consiliului Dirigent nu poate fi altul, decât acela al Comisiei catolice*“.²⁾

Prin ordinul Nr. 18680 din 27 Maiu, Ministerul i-o și pune aceasta în vedere Statului catolic, dar acesta *n'a răspuns la somațiune nici până în ziua de astăzi*.³⁾

„Restitutio in integrum“ promisă, nu s'a realizat³⁾.

Numai înconștiența și mai ales incorectitudinea penibilă a unor elemente din Ministerul Cultelor au impledecat traducerea în realitate a măsurilor stabilite odată în mod legal.

Concordatul a rezolvit virtual problema bunurilor Statului catolic.

Prin stipulațiunile Concordatului s'a rezolvit principiar și chestiunea administrării bunurilor deținute până aci de către Statul catolic, CARE FUSESE UN ORGAN INSTITUIT DE GUVERNUL UNGAR ȘI ÎNCADRAT ÎN MINISTERUL CULTELOR

În realitate, sub durată întregei guvernări maghiare averile au fost administrate, virtual, de Stat. Întreagă gestiunea financiară se făcea prin Administrația financiară.

Sub guvernarea românească, Statul catolic, pe căi înăvuite a uzurpat pe seama sa și bunurile și administrația lor.

¹⁾ Desbaterile Senatului din 7 Febr. 1924.

²⁾ Asupra împrejurărilor cari explică acest fapt, vezi O. Ghi-bu: Un anahronism și o sfidare pg. 77 și u.

³⁾ Vezi în legătură cu acestea pg. 548 ș. u.

Ministrul de Culte sub care s'a tratat Concordatul cu Roma,
face declarații categorice cu privire la lipsa personalității
juridice a Statului catolic.

Declarația dlui Al. Lapedatu:

„Prin schimbul de scrisori între Statul român și Sf. Scaun, făcut înainte și în vederea ratificării Concordatului, problema aceasta s'a lămurit: Statul rom. cat. nu face parte din instituțiile bisericești, cărora Statul român le recunoștea și acorda personalitate juridică”.

— Act de inconștiență: Acordul dela Roma.

Sub guvernul Iorga—Argetoianu, președintele Consiliului de miniștri, istoricul N. Iorga, interpelat la Senat în chestiunea atitudinii Ministerului de Culte față de Statul catolic, a răspuns că pe d-sa „trecutul nu-l interesează de loc” și că d-sa vrea să tranșeze chestiunea Statului cat. cu Papa.

Urmarea acestei atitudini fu așa zisul *Acord dela Roma*, din 30 Maiu 1932, care, prin art. V. decretează „bunuri eclesiastice”, acele bunuri pe cari Concordatul dela 1927 le-a decretat bunuri de Stat.

BCU Cluj / Central University Library Cluj
*Acordul dela Roma n'a decis chestiunea Fondurilor. Aceasta
a rămas să fie hotărâtă de organele Statului român.*

Delegatul improvizat al Statului român la tratativele din chestiune, a declarat mai târziu, că prin Acordul amintit „Statul n'a renunțat la averile sale”, că „prin Acord se restabilește situația creată de Maria Terezia”, că Statul catolic a căștigat bunurile „prin uzurpațiune” și că urmează ca natura de drept a lor să fie cercetată, de Guvern, de acum înainte. „Dacă averile au fost date (de întemeietorii fondurilor) Universității, aceasta va beneficia în viitor de ele”. (Vezi pag. 438 ș. u.).

Cu alte cuvinte, chestiunea este încă deschisă. Factorii competenți: Guvernul, Legislația și Justiția, au, de acum înainte-cuvântul.

Continuatorii operei Iezuiților : Piaristi.

— Opera lor de mistificare, sub guvernarea românească. —

Cine i-a adus pe Piaristi la Cluj.

După desființarea Ordinului Iezuiților, Impărăteasa a însărcinat cu conducerea învățământului și a educației la Universitatea și la gimnaziul din Cluj, pe călugării piarști, pe care i-a adus anume în acest scop în capitala Ardealului.

Diploma prin care Maria Terezia a introdus pe Piaristi în Cluj, zice, printre altele: „Ne-am îngrijit să introducem pe părinții piarști în liberul oraș Cluj al Marelui nostru Principat ardelean și să le încredințăm biserica *academică* cu toate funcțiunile sacre, precum le-a exercitat acestea mai înainte desființata societate a Iezuiților, de asemenea și *școlile publice* în ce privește literalele umaniere și filosofia, dimpreună cu educația tinerimei, atât în Convictul nobililor, cât și în Seminarul Sf. Iosif”. (M. Várady, 10).

Si cine i-a plasat pe Piaristi în celelalte orașe din Ungaria și Transilvania.

De altfel, nu numai la Cluj, ci în cele mai multe orașe din Transilvania și Ungaria, Piaristii au fost așezați de către organe de stat. Astfel:

Casa din Kecskemét a fost înființată de ministerul de justiție (országbiro), 1714 (pg. 21), Casa din Kis-Szeben a fost înființată de general-adjutantul St. Dessewffy, la 1739, (23), cea din Cluj de Maria Terezia la 1776 (pg. 24), cea din Becicherecul mare, de către oraș, la 1846 (33), cea din Sighetul

Marmăției de Impăratul Carol VI, la 1730 (pg. 32), cea din Nagy-Kanizsa de Palatinul Ungariei, la 1765 (34), cea din Careii mari de contele Al. Károlyi, la 1725 (36), cea din Seghedin de oraș, la 1720, cea din Tatra de prefectul județului, la 1765, cea din Trencsén de Maria Terezia la 1776.¹⁾

La Bistrița au fost aduși de generalul *Steinwille*, cel care a luat cu forța armată bisericile dela reformați.

Episcopul Majláth și Superiorul ordinului piarist falsifică adevărul istoric.

Cu toată evidența ce rezultă din cele de mai sus, actualii conducători ai catolicismului ardelean nu se sfiesc de a denatura și în acest punct. adevărul, prezintă lucrurile într-o formă menită să legitimeze situația frauduloasă de astăzi și să justifice pretenziunile de dominație ale lor asupra bunurilor și drepturilor uzurpate. Iată, cum prezintă situația, episcopul Majláth, înlocuind pe Maria Terezia cu antecesorul P. S. Sale:

„Autonomia eparhială ardeleană, care în frunte cu episcopul, a fost totdeauna autoritatea supremă a liceului din Cluj, înainte cu 150 de ani a încredințat instrucția și educația tinerimii (din Cluj) Ordinului piarist.”

Tot asemenea denaturează adevărul și superiorul Ordinului din Cluj:

„Pe piariști i-a așezat în Cluj, ca și în general în toate casele din Transilvania, superiorul ordinului piarist.” (I. Patai, *Catolicismul ardelean*, 510).

Maria Terezia a instituit ca director al Universității pe prefectul județului Cojocna.

Universitatea avea ca director pe contele Dionisie Bánffy, prefectul județului Cojocna, care era în același timp și inspectorul celor două Convicte universitare. Șeful piariștilor, care fusese încredințat cu direcția de studii a Universității și cu direcția Convictului nobililor, avea să înainteze toate rapoartele sale prefectului-director, prin care primea ordinele împărătești privitoare la școală. — Dările de seamă fi-

¹⁾ Dr. L. György: *Öreg diák visszaemlékezése*, Prefață.

²⁾ A magyar kegyes tanítórend Névtára az 1911–12 tanévre

nanciare despre biserica academică și despre Conviciul Le înainta direct Comisiunii în publico-ecclesiasticis¹⁾.

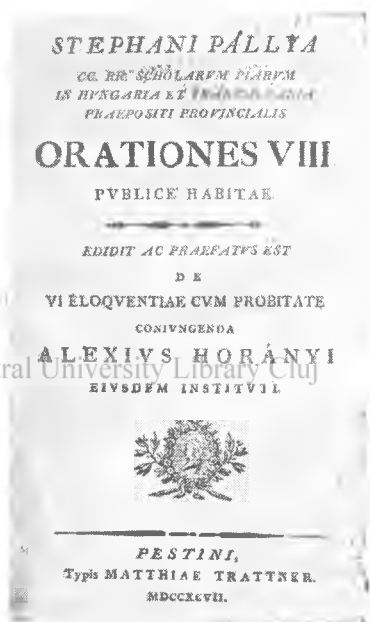
Un document contemporan care pune în lumină misiunea primordială a Piaristilor la Cluj.

Foaia de titlu a cărții supericrului piaristilor din Cluj, *Stefan Pállya*, în care se cuprind cuvântările ținute de acesta la diferite ocazii, profesorilor și studenților Universității.

Școlile conduse de Piaristi sunt arătate aci cu adevăratul lor caracter de școli „cesaro-regești“ (*cc. rr. scholae piaie*).

Editorul acestor cuvântări, *Alexius Horányi*, spune în Prefață, că a urmărit scopul ca prin acestea să dea cetitorilor o idee despre preceptele Filosofiei morale a autorului, și să-i familiarizeze cu multele și variatele sentințe luate din cei mai buni oratori latini. „Mai departe, ca să înflăcăreze tinerimea studioasă spre împlinirea cât mai largă a datoriilor față de Patrie și față de principe, spre zelul deosebit și spre

binefacerile Casei de Austria, față de Ungaria și față de meritele incomparabilei Regine a Ungariei, Maria Theresia, ale Împăratului Leopold II și ale Împăratului Francisc II, astăzi domnitor“ (P. XXX).

¹⁾ M. Várady, care a scris schița istorică centenară a Mănăstirii piariste și a Școalei superioare rom. cat. din Cluj, redând conținutul diplomei împărătești, traduce în mod consecvent numirea comisiei publico-ecclesiastice cu Comisia *catolică*

Idei din cuvântările rostite de prepozitul piarist St. Pállya
în Universitatea din Cluj.

În cuvântarea ținută în Noembrie 1777 la „cesaro-geasca Universitate din Cluj”, cu prilejul inaugurării solemne a studiilor artistice, literare și științifice, adresându-se studenților, St. Pállya, zicea:

„V-ați adunat aici, în lăcașul artelor alese și al științelor” (p. 4), pentru ca la vârsta voastră „atât de potrivită pentru însușirea tuturor artelor oneste, să vă înzestrați cu acele virtuți și științe. cu cari, la timpul său, să puteți fi sprijin necintit Regelui, Patriei și vouă înșivă. Ca aceasta s'o faceți cu cât mai multă liniște sufletească în vederea datoriilor față de Augustul vostru Principe, față de Patrie și față de voi înșivă, la aceasta vă îndemn cu toată stăruința prin cuvântarea de astăzi”. (p. 3).

*

„Multe și mari sunt lucrurile făcute de Prea Înalta noastră Doamnă, Maria Terezia pentru fericirea obștească și traianică a supușilor săi. Și în războaie a luptat vitejește și în pace a lucrat înțelepțește. Dar, ceeace a făcut M. Terezia pentru îndrumarea tineretului și pentru progresul științelor, socotesc că trebuie să le compar cu faptele cele mai mari și mai vrednice de glorie nemuritoare ale Ei. Dacă este adevărat că Statele se sprijinesc în prima linie pe artele liberale și pe științe, trebuie să fie adevărat și aceea că în serviciul Statului aceia aduc cel mai puternic aport, cari au depus în scopul promovării literelor și a desvoltării științelor osteneala cea mai mare”.

*

„Nimic altceva nu așteaptă dela voi conducătorul Statului, nimic altceva nu așteaptă Patria, decât ca fiecare să ieșiți, în temeiul disciplinei acestei școli, buni bărbați și buni cetățeni, căci din cinstea și din datoria singuraticilor cetățeni se încheagă fericirea întregului Stat. Cât despre Marea noastră Terezie, îndrăsnesc a vă încredința că nimic nu-i va fi mai plăcut și nici un serviciu al vostru nu-i va fi mai bine-venit, decât dacă veți îmbrățișa cu sârguință ceeace vă oferă acest cinstit așezământ, pe care ea vi l-a închinat din materna ei solitudine, ceeace va aduce și fericirea voastră, și a Patriei. Iar Patria, ce datorie mai scumpă și mai de dorit vă poate impune ea?” (pg 25).

*

În capitala Transilvaniei Maria Terezia „a întemeiat lăcaș artelor liberale și științelor; a scos științele din vizuinele

private și le-a așezat în lumina publică a Patriei, pentruca să strălucească tuturor cetățenilor spre fericirea comună și spre siguranța vieții oneste" (65).

*

Cuvântarea inaugurală a anului 1779 tratează despre omul bun și cetățeanul bun (*bonus vir et bonus civis*). „Iată, voi, cetățeni academici, ați venit în acest locaș al literelor, pentru ca, împodobindu-vă cu știința celor mai bune arte, să ieșiți la timpul său, oameni buni și cetățeni buni" (84).

„După părerea mea, — acela trebuie socotit *om bun*, care, urmând dumnezeasca religie alui Christos, nu numai că respectă și mărturisește cu credință tare și neclintită toate așezămintele acestei prea sfinte religii, dar dovedește și prin moravurile sale și prin întreg rostul vieții sale că este creștin care se supune legilor dumnezești și omenști, care cu *puterea rațiunii sale* și a grației dumnezești înfrânează poftele îndreptate spre rele ale naturii depravate, și care, prin exercitarea neîntreruptă a dreptății, temperanței, bărbăției și a celorlalte virtuți, își întărește sufletul. Iată, aceste datorii ale omului bun se propovăduiesc zilnic în școli". — Exemplele pentru astfel de virtuți nu trebuiesc luate din „sentințele vechi și de post" cari au format până aci hrana principală oferită de școli, ci mai cu seamă din cultura greacă și romană (97). „Care dintre voi nu simte arzând în el dorul după virtuți, văzând neclintita credință față de patrie a *Patricii*-lor, minunata stăpânire de sine a lui *Alexandru Macedon* în *tabăra* lui *Darie*; impunătoarea și delicata pietate alui *Coriolan* față de mama sa; marea iubire alui *Caesar* față de cetățeni și minunata lui generositate față de dușmani?" (98).

*

Dar „omul bun, în afară de aceea că trebuie să fie om bun, trebuie să mai fie instruit cu acele arte și științe, fără de care Statul nu poate să se păstreze multă vreme nevătămat. Iar acestea sunt: Jurisprudența, Politica, Istoria, Filosofia, Matematica și Literele frumoase, de al căror ajutor ne folosim la compararea celorlalte științe. Toate aceste arte și științe le aveți întemeiate din nou în această prea nobilă Cetate, ce cu drept trebuie numită *Athena Transilvaniei*, și care e ca un hambar îmbelșugat, din care vă puteți hrăni pururea. Au fost, ce e drept, și mai înainte în Transilvania, cetățeni cu multă prevedere și cu multă sollicitudine pentru binele comun al Patriei, cari, după ce au scăpat patria din acele funeste zguduiri și nenorociri ale războaielor, și-au pus sufletul pentru instaurarea studiilor literare. Au fost *Stefan, Christofor*

și Sigismund Báthory, — au fost Apor-ii și alte luminii ale Transilvaniei, cu totul vrednice de a fi pomenite în veci, cari n'au lipsit de a se interesa de fericirea obștească prin buna îndrumare a tineretului, în care scop au pus la contribuție propriile lor averi, spre binele cel mai mare al Patriei și spre a putea încetățeni în Transilvania artele cele bune și a putea aduce în serviciul literelor buni magistri. Și, este astăzi marea Terezie, Prea milostiva noastră Doamnă, ale cărei nemuritoare merite față de litere și față de literați, nicideată posteritatea nu le va putea acoperi cu tăcere". (100)

*

Adresându-se către profesori: „Noi toți, cari am fost aduși aici în scopul educației acestei prea nobile tinerimi, suntem cetățenii Transilvaniei, ne bucurăm de toate binefacerile acestei Cetăți, în consecință, este drept, să ne dăm tot concursul nostru la ușurarea sarcinilor obștești ale acestora. Aceasta (Patria) nu cere altceva dela noi (și ce ar putea cere mai mult și mai de folos) decât să creștem, din acești tineri, oameni buni și buni cetățeni. (113).

Subt Habsburgi și subt Români.

Precum se vede, — nici vorbă nici despre episcopul catolic, ca cititor sau autoritate supremă a Universității, — nici de Statul catolic sau de autonomia catolică, — nici de scopuri confesionale catolice, nici de scopuri naționale maghiare, — ci exclusiv de Patrie, de Impărăteasă, de educație cetățenească și de idealuri clasice.

Totuș, astăzi toate acestea au dispărut fără urmă și fără veste.

Cum încearcă Piaristii să falsifice situația de drept a Ordinului lor.

Sub guvernarea românească, piaristii și patronii lor au falsificat cu desăvârșire situația de drept a acestui ordin.

Sub Unguri, situația lui de drept era fixată prin art. de lege 102 din 1715, în baza căruia acest ordin a fost admis să intre în Ungaria, cu rezerva că el nu poate poseda bunuri în nume propriu. Iată textul articolului 102:

„Se holdrește ca ordinele religioase: al fraților camaldulensi, al redemționiștilor, precum și al clericilor regulari săraci al școlilor pii ale Maicii Domnului, să fie socotite ca recepte și așezate în acest regat al Ungariei. Aceste ordine vor putea poseda bunuri fundamentale, numai seculare și supuse

liberei dispoziții a fondatorului, numai cu drept și titlu precar. (Bonaque foundationalia, pure saecularia et liberae fundatorum dispositioni subiecta, jure et titulo dumtaxat pignoris possidere valeant).

Legea aceasta a fost respectată până la sfârșitul erei ungurești. Ea era publicată de Statul catolic ca un *memento* permanent, în fiecare Anuar al liceului din Cluj dintre anii 1901—1918. Deodată cu încetarea guvernării maghiare, s'a suprimat însă din Anuare această lege, iar piariștii au apărut cu pretenția de personalitate juridică, în drept să poseadă bunuri cu titlu de proprietari.

Mai mult chiar, grație lipsei de vigilență a autorităților românești, ei au acaparat pe seama lor și liceul din Timișoara care sub Unguri era „*Liceu orășenesc*, sub conducerea ordinului Piaristilor”. (Vezi mai pe larg: O. Ghibu: „Catholicismul unguresc etc. 1922”). I Patay îl prezintă astăzi ca „Liceu rom. catolic piarist al cărui susținător este ordinul piarist din România”. (Trecutul și prezentul catholicismului, 506).

Liceele piariste : fabrici de Unguri.

În Aprilie 1920, autorul acestei cărți, făcând, în calitate de general al Resortului de Instrucție din Transilvania, o inspecție la liceul piarist din Sighetul Marmăției, a găsit în registrele și tablourile ținute de Direcțiunea liceului, următoarea situație a elevilor din acel an al liceului:

<u>Elevii, după confesiune :</u>		<u>Elevii, după limba maternă :</u>	
romano-catolici	224	unguri	628
greco-cat. ruteni	87	români	3
„ români	24	ruteni	1
reformați	61		
evangelici	7		
unitarieni	3		
izraeliți	219		

Iată isprava călugărilor piariști sub dominațiunea românească: 219 Evrei, 84 Ruteni și 21 Români — cu totul 324 de tineri români, ruteni și evrei, — făcuți toți Unguri, dintr'un condei¹⁾.

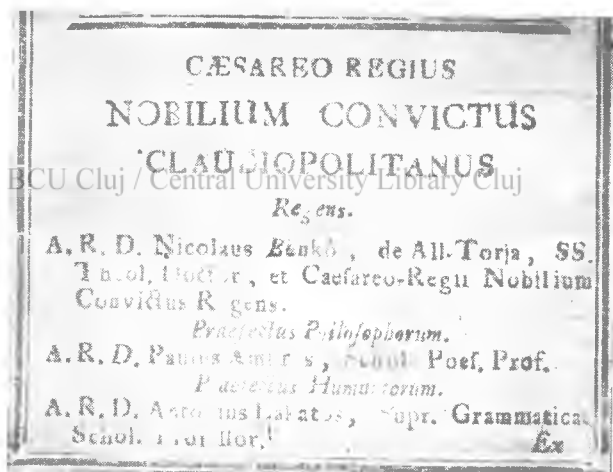
În urma raportului făcut de autor, — liceul din Sighet a fost preluat de Stat, fără ca Piaristii să fi avut îndrăzneala de a apela, fie la Papa, fie la Geneva, fie la Justiție.

¹⁾ Despre opera de maghiarizare a Piaristilor din Cluj, vezi O. Ghibu, Catholicismul, pg. 156.

Seminarul cesaro-regesc și Convictul cesaro-regesc din Cluj.

— Uzurpate de Statul catolic, — ele sunt puse în serviciul propagandei contra României. —

În legătură cu Colegiul (Universitatea) din Cluj, St. Bathory a înființat și un „Seminar“, adică un internat. (Vezi diploma de fondare la pg. 202 ș. u.). — Acest seminar, numit, mai

Situația Convictului nobililor, arătată de Calendarul Universității, pe anul 1776. Convictul este „cesaro-regesc“.

târziu „cezaro-regesc“, a fost uzurpat, cu timpul de Statul catolic. Conducătorii acestuia nu se sfiesc să afirme că Seminarul a fost înființat de Papa.

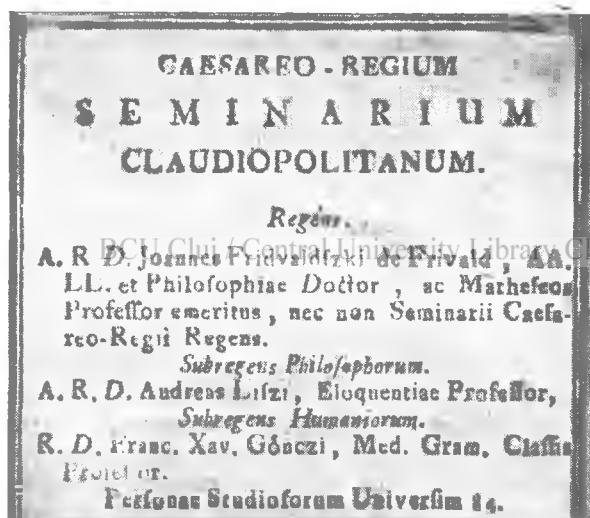
„Papa Grigore XIII, începând cu anul 1582 a înființat — zic ei — în legătură cu școala¹⁾ un internat, numit Seminar, pe

¹⁾ Evită de a spune că e vorba despre *Universitate* și prezintă chestiunea ca și când Seminarul ar fi fost înființat în legătură cu *liceul* de sub conducerea Statului catolic. N. A.

seama copiilor săraci, promițând pentru cheltuelile de zidire anual câte 1200 de taleri“.

Paralel cu acest Seminar-internat a funcționat în Cluj și un Seminar pentru pregătirea preoților. În acesta erau aduși tineri ortodocși de pe sate, spre a fi crescuți ca viitori preoți catolici. Conducătorul acestui seminar a fost, un timp oarecare, *Adam Fitter*, superiorul mănăstirei iezuite și vicar al bisericii greco-catolice române. (*C. Hodor*, 28).

La 1746 Mara Terezia a înființat, pe seama copiilor de nobili din Austro-Ungaria mai multe Convicte, numite toate: *Theresianum*.

Cum este înfățișat Seminarul, în Calendarul Universității pe anul 1776. — El este arătat ca „cesaro-regesc“.

Unul din acestea fu înființat în capitala Imperiului, la Viena, — unde el funcționează și astăzi, ca institut de stat, sub numirea de *Theresianische Akademie*, altul a fost așezat în Cluj, în locul deținut actualmente de ordinul Piaristilor. ca mănăstire.

Mijloacele de susținere a acestor Convicte le dădea Erariul.

„Theresianul din Cluj „a fost înființat la 1745, în scopul ca în el să fie crescuți tinerii capabili ai patriei în sentimente religio-morale, pentru scopurile Statului. Ordinul piarist totdea-

una, dela așezarea lui aci, în anul 1776, a lucrat cu zel spre a corespunde scopului acestuia, în conformitate cu interesele patriei și ale bisericii" (Kolozsvári Közlöny, 1872, 36).

Caracterul aconfesional al Seminarului din Cluj.

„Seminarul era populat și, printre membrii lui, erau pri-miți tineri de orice confesiune”. (Erd. Tudosito, 1932, p. 382.).

Regulamentul Seminarului din Cluj a fost făcut de in-suș italianul P. Possevino, conducătorul Iezuiților aduși la Cluj. În Regulament nu se spune nici un singur cuvânt despre religia catolică. În chiar partea introduc-tivă a lui se vorbește despre „legea carității interioare, pe care Domnul Christos a înipărit-o prin Duhul Sfânt, fiecă-rui creștin și ortodox” etc. (pg. 58). Se prevede că în Semi-nar se vor primi alumni și din Ungaria, „dar, înainte de toate se vor primi tineri din cetățile transilvane și săsești” (60). În-tr’un capitol care vorbește „despre păstrarea și sporirea acelor virtuți de tot felul, cari vor rămânea în seminar până la tim-pul hotărât dinainte”, se prevede că ori de unde ar fi alum-nii -- fie ei din Ungaria, din Polonia, din Transilvania, fie eei Săcui, Nemți sau Sași, nu trebuie să trăiască rău unii cu alți, ci să fie legați prin „unirea dragostei, mai mult chiar, prin dragostea mutuală care trebuie să fie între toți creștinii”. (pag. 61).

În scrisoarea însoțitoare, cu care trimitea lui Șt. Băthory tex-tul Regulamentului, Possevino mărturisește că s’a ferit anume de a pune chestiunea educației pe baze catolice, spre a nu răni sentimentele elevilor și ale senatorilor ardeleni (*legibus, quas condidi, visum hauid est, inserare ne ipsi quoque senatores Transilvania, aut alii hoc initio deterierentur si catholicae fi-dei confessionem exigi ab alumnis, aut aliquid alii ziusmodi vi-dissent*). (pg. 63).

În sec XVIII toate internatele din Austria și Ungaria erau conduse de ordine călugărești.

În anul 1784 erau în Ungaria și Croația 17 Convicte, din-tre cari (la 1773), 9 erau conduse de Iezuiți, 7 de Piaristi și 1 de preoți de măr. (Schwartner, 532).

Caracterul prozelitistic al Convictelor.

„Demn de relevat este faptul că în diplomele de fondare ale unor Convicte se asigură, cu precădere față de toți ceilalți,

primirea tinerilor luterani sau reformati cari au devenit sau cari oferă speranța că vor deveni catolici, — fie că fac, fie că nu fac parte din tagma nobililor" (Id. 533).

Bursele în Convict se dădeau fără considerare la confesiunea candidatului.

Împăratul Iosif II, care înlocui convictele cu „burse" (stipendii) nu mai făcea nici un fel de deosebire între tinerii catolici și necatolici, nici între convertiți sau convertinzi. "Sîlînța deosebită și purtarea bună erau primele și indispensabile condiții cari se cereau dela candidați". (Id. 534).

Ce le-a impus Maria Terezia piariștilor, pe cari i-a așezat la conducerea Universității, bisericii și liceului.

Punctul 5 prevedea ca în fiecare an către sfârșitul lui Noemvrie să se înainteze „Guvernului nostru" socotelile cu intratele și ieșitele celor două case, precum și cu privire la biserica academică.

„Nu ne îndoim că și succesorii nostri vor păstra neștirbit aceste dispoziții fundaționale binevoitoare".

„Biserica academică" li-a dat piariștilor cu toate funcțiunile sacre, dupăcum le-a exercitat abolitul ordin Iezuit.

Dintre profesorii piariști unul avea să-i învețe pe convictorii nobili limba franceză, altul limba germană, în ore separate, altul avea să ție predici în nemțește, iar altul în „ingurește". *Impărdeasa plăția până și veșmintele rectorului și ale regentului.*

Fundațiuni românești făcute pe seama Convictului și a Seminarului din Cluj.

Revista *Transilvania* (1872 p. 106) reproduce după *Federațiunea* din Pesta, următorul articol, în legătură cu un tablou publicat în gazeta *Kelet*, despre fundațiunile făcute pe seama Universității din Cluj:

Percepțiunile în bani gata ale Universității Báthoryane și ale părților ei accesorii, pe anii 1582 până la 1830, scoase din izvoarele arătate mai la vale:

FUNDAȚIUNEA. CONVICTULUI.

La Nr. cr. 14, *B. Sigismund Stoica* episcop al Transilvaniei, la anul 1770, face fundațiune de 5000 fl. mon. conv.

La Nr. c. 21, *Ioan Bob*, episcop greco-catolic, la an. 1802 face fundațiune de 4500 fr. mon. ung. și nemțească.

La Nr. c. 24, *Petru Maior* (anul lipsește) face fundațiune de 700 fr. valută și argint (mon. sunăt.)

La Nr. c. 30, *Teodor Bucescu*, la anul 1733 Aprilie 4, face fundațiune de 1000 fr. mon. ung.

La Nr. c. 38 *Ioan Bob*, epp. greco-cat., tot la anul 1802 face altă fundațiune de 6000 fr. în argint (mon. sunăt.)

Va să zică, numai aceste cinci fundațiuni dau suma de 16.700 fr. contribuită de Români, căci, deși bar. Sig. Stoica a fost episcop de ritul latin, prin urmare Român renegat, a fost totuș Român și nu putem crede ca în literele fundaționale să-și fi uitat cu totul de ființa acelei națiuni din care se trăgea el, cel puțin de cei de confesiunea greco-catolică.

Despre episcopul Bob se știe că a făcut fundațiuni; mai puțin cunoscută este fundațiunea fericitului Maior, care nu poate fi altul decât nemuritorul literat și istoriograf român Petru Maior, carele fără îndoială a făcut fundațiunea numai pentru Români¹⁾.

T. Bucescu, a fost el renegat, sau ba? Numai în literele lui fundaționale s'ar putea afla.

Asemenea, numai cercetându-se cu deamănuntul toate actele fundaționale, îndegetate în 105 pozițiuni (numeri curenți) s'ar putea afla, de mai sunt și alte fundațiuni făcute de Români, ceea ce noi presupunem, cu toate că numele fondatorilor (afară de cei susnumiți) sunt toate maghiarizate. Dar, cine nu știe că aproape jumătate din nobilii români poartă și astăzi nume maghiarești?...

Suma tuturor fundațiunilor face 4.168.194 fr. 45 cr., din aceasta 906.501 sunt ai bisericii piariștilor.

Între fundatori se află și Împărăteasa Maria Terezia, care în literele sale fundaționale n'a putut să-și uite de aceea, pentru a căror conversiune dânsa stăruise atât de mult.

Este timpul a cerceta și a reclama. *Vigilantibus jura!*²⁾. —

În afară de fundațiunile amintite mai sus episcopul I. Bob a mai dat, la 1802, încă 14.000 fl. pentru Convictul din Cluj și pentru gimnaziile din Alba Iulia, Tg. Mureș și Cluj³⁾.

De asemenea, mai este o fundațiune făcută de *Emeric Boer de Berivoii mari*.

¹⁾ Redacțiunea „*Transilvaniei*” completează: „Și anume pentru nepoții din familia Maior”. (1872 pg. 106).

²⁾ Cato Censorius, în *Federațiunea* din Pesta. 1872, Nr. 32.

³⁾ Török János: *Egyetemes magyar Encyklopedia*, 1860, v. II. articolul despre Fundațiunile publice din Transilvania, pg. 330

*Fundațiuni regești, de Stat și românești întrebuințate astăzi
în contra Românilor.*

„Fondul de burse“, constituit de Maria Terezia și adăogit de Români, există și astăzi, dar el este administrat de Statul catolic și întrebuințat exclusiv pentru ajutorarea studenților unguri, dintre cari o parte urmează la Universitatea din Seghedin și Budapesta, unde preocuparea lor principală este revizuirea tratatelor și refacerea vechei Ungarii.

Cum se prezintă moștenirea Mariei Terezia astăzi, la Cluj.

Marea împărăteasă a înființat așezămintele ei din Cluj cu intenția de a crește în ele buni supuși și cetățeni credincioși ai Impărăției, cari să iubească limba germană și religia „ortodoxă“.

Astăzi, în cuprinsul așezămintelor din chestiune nu se mai accentuează nici unul din scopurile originale și nici vreunul din scopurile cari ar fi trebuit să fie transferate asupra organizației de Stat actuale.

Scopurile urmărite astăzi sunt pe de o parte izolarea față de Statul român, de națiunea dominantă și de religia creștină, — pe de altă, cultivarea particularismului maghiar, mai presus de exigențele catolice, și încadrarea lui în ideea de rasă și în problema minorităților etnice.

Aceste fenomene le putem urmări din două publicațiuni apărute de curând și anume: din numărul special dedicat *Tinerimei* de către oficiul catolic *Erdelyi Tudosito*, și din lucrarea lui E. Miko: Statul ardelenesc și problema națională, (Cluj, 1932, în ung.)¹⁾.

In loc de creștinism general. — catolicism unguresc, și în loc de germanizare — maghiarizare — Așa ceva s'ar putea intelege în Ungaria, dar nu în România.

Aron Marton, educatorul tinerimii maghiare catolice din Căminul Báthory și predicatorul din biserica Universității, a-ratâ într'un articol intitulat *Pro domo* din numărul special amintit: cari sunt idealurile tinerimei. Iată-le:

1) „*Tinerimea își iubește cu fanatism rasa*“;

¹⁾ Faptul că E. Miko nu este catolic, nu numai că nu slăbește câtuș de puțin teza noastră, ci dimpotrivă, o întărește. El dovedește că atitudinea catolicilor înarmează și pe studenții unguri de celelalte confesiuni. (N. A.)

2) „Tinerimea este mai catolică de cum se vede și de cum se crede“. (Erd. Tud., pag. 359, 1932).

Atâta! Nici un cuvânt despre patrie, despre creștinismul general sau despre catolicismul din România.

O singură preocupare: politica minoritară.

Studentul în teologie *Beniamin Ferencz* încearcă să arate: „Ce așteaptă viitorul preot dela viitorii intelectuali? Cel dintâi moment pe care îl relevă inocentul *Beniamin* este că: „*Drumul nostru este drum zgrunțuros de minoritari*. E grea umblarea pe el și va fi, poate, și mai grea.... Cei chemați (preoții catolici *N. A.*) trebuie să meargă în frunte....

Suntem popor *minoritar*. Numai în ajutorul lui Dumnezeu și în puterile noastre ne putem încrede. Noi trebuie să împlinim și ceea ce în alte locuri face Statul“. (376.)

Iară și iară: exclusiv politică minoritară.

Dr. George Parecz scrie despre: „*Punctele de vedere minoritare ale tinerimii catolice ardelenе*“.

„Scopurile tinerimii catolice ardelenе trebuie să fie determinate de două puncte de vedere: 1) *general-catolic* și 2) *special-ardelenesc*“ (așadară: nici general-creștinesc, nici general-țetățenesc!)....

Catolicismul conceput ca noțiune politică.

„*Concepția catolică de viață este totodată și program politic... Spiritul catolic intrasigent trebuie să se valorifice și în pregătirea politică a tinerimei... Tinerimea catolică luptă... pe de o parte împotriva Monstrului roșu, pe de alta împotriva capitalismului prădător și în contra șovinismului*“.

Catolicismul nu se teme de reformati, ci de ortodocși!

„In țara aceasta¹⁾ nu suntem numai minoritari de limbă și de rasă, ci și de confesiune, pe care vrea deopotrivă să o distrugă: șovinismul (românesc *N. A.*), *ortodoxia dominantă*²⁾ și francmasoneria provenită din libera cugetare franceză...“

¹⁾ Se evită consecvent numele României. (*N. A.*)

²⁾ Nici un cuvânt despre luterani, calvini, unitarieni, adventiști, mozaici, etc., etc.

Nu se recunoaște dreptul de existență în Transilvania, decât
unui catolicism unguresc.

„O parte integrantă a activității sociale catolice o constituie lupta începută pentru salvarea poporului maghiar ardelen. Lupta începută pentru rassa noastră și pentru Biserica noastră trebuie să meargă paralel, căci, dacă vom pierde lupta pe un front, se clatină și celalalt. Dreptaceea, este radical greșită politica unei părți a preoției regătene, în special politica aulei (episcopiei) dela Iași, care nu numai că n'a căutat să stăvilească romanizarea Ungurilor regătene, ci a pus Biserica direct în serviciul romanizării pentru ca pe această cale să-și menție bunăvoința guvernului. Deși, se știe că *semen christianorum* a fost totdeauna *sanguis martyrum*, iar nu grația puternicilor. Credem bucuros că prin loialitatea foarte pronunțată vor să-i câștige pe Români și prin aceasta să ajungă a-i face catolici, — recunoaștem buna intențiune, dar trebuie să relevăm marea greșală de tactică“....

Solidaritatea catolicismului cu reformatii unguri — în
contra României.

„Al doilea punct de vedere special ardelenesc derivă din faptul că trăim în aceeași soartă comună cu alte minorități confesionale creștine, de cari, în afară de această soartă comună, ne leagă la un loc limba comună și simțământul comun de rassă. Aceleași forțe se năpustesc și asupra lor, leși, poate că cu o oarecare deosebire de tempo.... Ne dăm seama că, dacă vom lupta separat pentru menținerea noastră, nu ajungem departe, în schimb, dacă vom fi uniți, reprezentăm o forță puternică. De unde urmează că, *un partid politic catolic nu numai că e de prisos, ci ar fi direct păgubitor în constelația ardelenă de astăzi.*¹⁾

Cu considerare la aceste puncte de vedere general-catolice și special-ardelene, tinerimea catolică ardelenă dorește să servească în prima linie apărarea socială a poporului nostru... Apărarea socială și educația morală o completează *educația culturală a poporului*. Scopul principal al acestei educații culturale e să contrabalanseze efectele politicii școlare anti-catolice și antimaghiare și să menție poporul în limba sa și în simțământul său de rassă“.... Pe calea aceasta, tinerimea

¹⁾ Evident, că dacă s'ar înjgheba în România un partid catolic, din acesta ar trebui să facă parte și Români greco-catolici, ceea ce nu le-ar conveni Ungurilor (N. A.)

catolică ardeleană „dorește cu sinceritate și dragoste să-și servească Biserica și Neamul”. (pg. 378 ș. u.)

Nimic despre patrie, nimic despre Românii greco-catolici, sau despre catolicii din Regat.

Numai probleme maghiare.

În cadrul Secției universitare a Reuniunii rom. cat. ardelene „tinerii se ocupă cu mare interes de probleme general-maghiare și de probleme ardelenene, și lucrează la posibilitățile de rezolvire a acestora”. (Ib. pg. 386.)

*

O privire în sufletul tinerimii universitare maghiare din Cluj

Lucrarea „*Satul ardelenesc și problema națională*” de studentul Emeric Miko (Az erdélyi falu es a nemzetiségi kérdés, Cluj, Editura revistei *Tinerii ardeleni*, 1932, 134 pagini), pornește dela ideia „transilvanismului reinviat pe urma schimbării imperiului” (p. 5). Se întemeiază exclusiv pe o literatură istorică, juridică, economică și sociologică maghiară cu puncte de vedere ostile celor românești. Citează un singur autor român: pe renegatul Moldovan Gergely (94). În istorie este de părerea celor cari tăgăduiesc origina latină a Românilor și continuitatea lor în Dacia traiană. Pe eroii români îi privește prin prisma istoricilor unguri. Astfel Mihai Viteazul nu este numit niciodată altfel, decât *voevodul Mihaiu*, etc. Românii s’au străcurat în Ardeal pe nesimțite, târziu după așezarea aci a Ungurilor. Ei sunt prezentați mai mult ca rebeli și devastatori (sub *voevodul Mihaiu*, Horia, Avram Iancu).

„Nu cercetăm drepturile istorice, — zice autorul — căci cînvîngerea noastră fundamentală este, că Ardealul nu e al aceloră, al cărora a fost, ci e proprietatea popoarelor cari trăiesc astăzi în cuprinsul lui. Nu vrem să ne luăm la hartă cu teoria continuității, căci nu aceea e important, că cine a venit cel dintâi în Ardeal, ci aceea: cine l-a făcut ceeace e astăzi”.

Cap. II, tratează însă despre „Problema națională din cele mai vechi timpuri până la apariția în masă a Românilor” (25). La venirea lor în Transilvania, Ungurii au găsit aici „popoare vlahă”, — denumire sub care se înțelege o populație de păstori slavi. (30). Maghiarimea a pierit în mare număr în luptele contra Turcilor. În locul ei „domnii de pământ au colonizat valahii” (34). Până în sec. XIV, cu toată schimbarea iobagilor, au rămas unguri” (43).

„Apăsarea populației rurale ungurești s'a agravat de două ori: ca clasă, pe ea se ridică și din ea trăesc toate straturile țării, și ca naționalitate se împărtășește de o apăsare specială în ce privește limba și cultura“ (123). *„Plugarul maghiar din Ardeal este cea mai apăsată clasă din Europa“* (125).

Dacă vrem să avem viitor „trebuie să încadrăm problema națională ardeleană în raporturile de forță economică mondială“.

În ce privește situația de astăzi:

„Ardealul plătește mai mult de jumătate din impozitele țării întregi. Și în Ardeal, impozitele apasă mai mult populația rurală și în special minoritatea maghiară“ (125). Dar, în afară de greutățile economice generale ale țării, pe plugarul ungur îl apasă poveri culturale speciale. În lipsa concursului Statului, el (plugarul ungur) susține școala, plătește contribuție bisericească, ba în zona culturală tot prin el se plătesc și cheltuielile împreunate cu românizarea lui. *Din plugarul ungur trădește, așadar, Statul, dar din el trăește și propria lui pătură.* — Având în vedere acestea, *Ardealul nu este altceva decât o colonie, a cărei recoltă o iau direct cetățenii țării, iar indirect capitalul apusean. Iar plugarul ungur ardelean este pătura cea mai apăsată din Europa,* care în afară de susținerea propriei sale cetățenii, este datorare și deținătorilor puterii de Stat și creditorilor acestora“ (126).

Datoria de astăzi a tinerimei universitare este să se pregătească, atât în cadrul specialității sale, cât și în chestiuni

de concepțiuni despre lume, pentru munca de organizare a satelor. Ea trebuie „să-l convingă pe plugar, că el este membrul unei națiuni minoritare apăsate și, în plus, și al unei pături sociale de jos, că, deci, numai așa poate spera într-o îmbunătățire a situației sale, dacă rămâne statornic în naționalitatea sa și luptă împotriva apăsării clasei sale“ (133).

Incheierea:

„Ce putem face noi tinerimea intelectuală maghiară? Să intrăm, ca simpli soldați, în rândurile societății de mâine: plugari și muncitori, căutând în serviciile intelectuale puse în interesele acestora, dreptul la societatea viitoare a noii generații a clasei de mijloc care apune“ (134).

*

Nici un cuvânt despre patria care le dă cultură și le asigură viața.

O Academie ungurească în Cluj.

În Convictul cezaro-regesc își are reședința și așa zisa *Academie catolică*, instituție a adulților, care se ocupă în special cu problema minoritară sub toate aspectele ei. Deși „catolică”, ea îmbrățișează numai pe ungurii catolici; Românii uniți nu sunt primiți în ea. Această Academie n'are statute aprobate de autoritățile de Stat.

*

Tineri maghiari — nu vă acomodați! — Nu vă bateți capul
cu localitatea față de România!

A se ceti și îndemnurile date studenților catolici din Căminul Báthory, de Dr. A. Balázs, la pag. 302 a cărții prezente.

*

Așa se crește în Convictul cesaro-regesc și în Liceul cesaro-regesc din Cluj o parte a intelectualității de mâine a țării.

În nici o țară din cele cinci continente ale lumii, nu se găsește o situație ca aceasta.

Cum au uzurpat catolicii biblioteca înființată de Maria Terezia

— Și cum au făcut din ea un instrument
unguresc îndreptat împotriva României. —

Biblioteca liceului, înființată de Maria Terezia cu scopul ca ea să fie „o bibliotecă publică¹⁾”, la care să aibă acces liber, oricând, toți aceia pe cari îi mână dorul prea onest după știință,²⁾ — această bibliotecă a devenit un apanaj exclusiv al Ungurilor. Ea „este frecventată cu sârguință nu numai de tinerimea catolică, ci în general de orice student universitar maghiar... Este biblioteca cea mai bogată în tipărituri străvechi... În anii din urmă s'a acomodat în mod conștient la exigențele spirituale ale tinerimii și la problemele ei de cultură”. Are 25 de mese, la cari găesc loc 90 de studenți³⁾. Biblioteca liceală este totodată și o instituție socială, de binefaceri la care se împărtășește tinerimea maghiară dela toate școlile superioare din Cluj, fără distincție. În anul acesta (1932) s'au înscris până la sfârșitul lui Aprilie, 695 de studenți maghiari și s'au înregistrat 31.423 de frecvențe. Din aceste se poate stabili nu numai faptul că Biblioteca liceală s'a afirmat foarte bine și că e cea mai binecuvântată instituție pentru toate cele străduinți cari s'au depus până acum pentru sprijinirea și regăsirea de sine a tinerimei maghiare ardelen postbelice ci se poate judeca și faptul că tinerimea de astăzi învață serios, lucrează încordat și se pregătește în mod conștient, printr'o mun-

¹⁾ Cuvinte cari se găsesc în însași diplomă împărătească: cf. C. Erdelyi, o. c. pg. 122.

Ea a fost sub vechiul regim în adevăr o bibliotecă publică, nu numai în baza originii ei, ci și în baza faptului că i se trimiteau din partea tuturor tipografiilor din Ardeal, toate imprimatele legale. Această situație a durat până la 1910.

că în plus luată benevol asupra sa, *în vederea problemelor minoritare cari o aşteaptă*.

În afară de cele amintite, Biblioteca liceală consideră ca o datorie a sa de a promova pregătirea ştiinţifică de specialitate a tinerimei studioase. Căci, bine ştie Biblioteca liceală, că intelectualitatea de mâine va avea nevoie de bărbaţi învăţaţi temeinic pregătiţi şi capabili de o activitate independentă pe diferite terene, care să menţină nivelul spiritual al *poporului nostru* şi să poarte la inimă interesele lui pe diferite terene ale vieţii. În această direcţie, Biblioteca liceală dă indicaţiuni, îndrumări, directive şi stimulente, îngrijindu-se şi de programul formării viitorilor savanţi maghiari. Astfel, această instituţiune catolică este un organ foarte important care ocroteşte cu dragoste la sânul ei *viitorul spiritualităţii maghiare*¹⁾.

*

Seminarul din Cluj a fost o pepinieră de desnaţionalizare a Românilor.

C. Erdélyi (pg. 27) afirmă că Seminarul Báthory, îmbogăţit mai târziu cu donaţiunea lui Apor, avea să servească conform stipulaţiunii acestuia, pentru educaţia tinerilor convertiţi la catolicism. La 1703 întâlnim un mare număr de tineri români desnaţionalizaţi: George Literati, George Duma, Boldizsár Puia, Ion Duma, Stefan Mixa, George Mihocsa, Samuël Boer, Carol Saia, Ion Bucsa, Ion Boer.

În Alba-Iulia — de unde au fost izgoniţi vlădicii români — azi este sediul Bisericii MAGHIARE politice.

La Alba-Iulia există o „Şcoală literară a bisericii lor maghiare din Ardeal“ (*Gyulafehérvári Erdélyi Magyar Egyházi Irodalmi Iskola*).

Cadrele acestei şcoli sunt: „ardelene şi ungureşti“ (pg. 391). Scopul ei e să studieze problemele sociale. Printre conferenţieri este şi E. Gyárfás cu subiectul: *Politica şi Biserica* (391). O altă conferinţă care s'a ținut a tratat despre poezia lui L. Mecs, un cunoscut poet maghiar iredentist, ale cărui opere au fost interzise să intre în România, tocmai din cauza caracterului lor primejdios pentru Statul român¹⁾.

¹⁾ Erd Tud., 1932, pag. 360.

¹⁾ Vezi comunicatul Direcţiunii generale a vămilor, prin care se face cunoscută dispoziţia respectivă a Subsecretariatului de Stat al presei, — în ziarele dela 20 Martie 1933.

O Universitate ungurească clandestină în Cluj.

La 1919 Ungurii și-au deschis în mod clandestin o Universitate în Cluj, cu ajutorul foștilor profesori universitari, cari refuzaseră, la 12 Maiu 1919, jurământul de fidelitate față de Statul român. După trei ani de funcționare clandestină, Universitatea maghiară, care funcționase în localul Academiei teologice reformată, a fost închisă, la 3 Sept. 1922, de Guvernul român, în baza unei cercetări făcute de profesorul universitar Dr. Petre Poruțiu, — cercetare care conchidea că numita Universitate constituie „un prejudiciu în contra siguranței și demnității Statului român”.¹⁾

După câțiva ani, Universitatea ungurească, care „prejudicia siguranța Statului român”, s-a redeschis în altă formă, și ea funcționează și astăzi sub ochii noștri, în localul vechiului liceu *regesc*, de pe frontispiciul căruia, înainte cu un an și jumătate a fost șters cuvântul *regesc*.

Seminarul și „Liceul” sunt astăzi o veritabilă Universitate, ungurească, și cu „cursuri” și cu „cursuri”, ținute de toate notabilitățile vieții publice maghiare. În timp ce biblioteca acestei Universități clandestine este frecventată de 695 de studenți unguri, biblioteca Seminarului de limba maghiară dela Universitatea de Stat, Regele Ferdinand I, este aproape în permanență, goală, cu toate că profesorul G. Kristof e Maghiar, și încă bun Maghiar.

Concluzia care se impune în ce privește Căminul Báthory

Acest Seminar (Cămin), pūs sub augustul protectorat al Capului Statului, ca urmaș al vechilor ctitori regali, trebuie reîncadrat în organismul Universității, impunându-i-se să se îngrijească de educația cetățenească și patriotică a tinerimei de diferite naționalități, — cu precădere a celei provenite din păturile minoritare. Procedând în acest chip, se respectă însăși intenția fondatorilor și se servește într-o măsură mare interesele țării și chiar ale păcii europene.

¹⁾ Dr. A. Márki: Istoria Universității Francisc Iosif, Sehedin 1922 (în ungurește) p. 147.

Biserica Universității din Cluj, și icoana ei, care mai face și astăzi minuni, pe seama Ungurilor iređentiști.

Pentru nevoile religioase ale tinerimei universitare și pentru realizarea cât mai ușoară a scopurilor prozelitiste urmărite cu mare răvnă de către Iezuiți. Stăpânirea a zidit, în legătură cu Universitatea și o biserică mare și frumoasă.

Sfințirea ei, în anul 1725, s'a făcut cu pompă oficială împărătească. Insemnările contemporane iezuite redau astfel solemnitatea sfințirii bisericii academice:

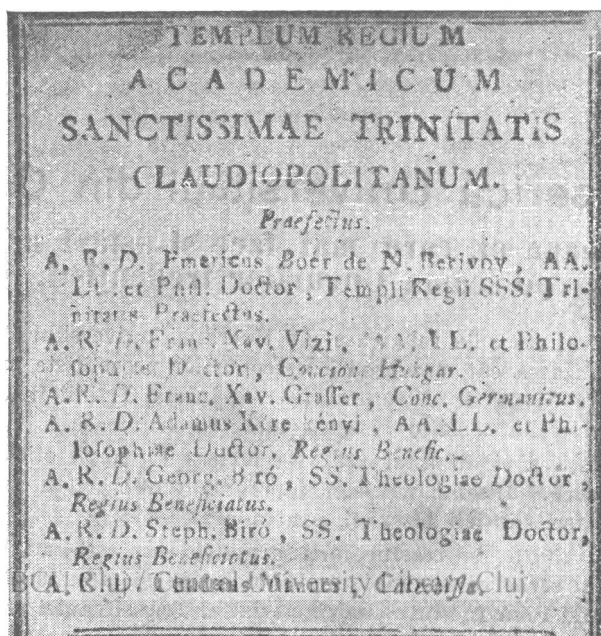
„In afară de conducătorii armatei nemțești, au fost de față la serbare cei mai mulți notabili și anume: în primul rând Prea Înaltul Senat imperial al Transilvaniei precum și celalalt Senat mai mic al Provinciei, care fiind așezat în fruntea Justiției, se numește Tabla regească, apoi prefecții de județ și juzii regești și, în fine, cei doi înalți îndreptători împărătești ai treburilor dace (ardelene), (dacicarum rerum), unu al celor civile, celalalt al celor militare, — afară de eclesiastici și de alți nobili adunați în mare număr“. (Dr. Biro o. c. 39).

Biserica pe care Statul catolic afirmă că a clădit-o el. pe cheltuiela lui și pe seama lui, a fost clădită de oficialitatea civilă pentru trebuințele educative ale Universității.

Biserica pe care conducătorii Statului cat. o numesc astăzi biserica piariștilor, a fost făcută dela început și a servit până la 1919 ca biserică academică, sau biserică a Universității. Terenul pe care s'a clădit a fost cumpărat de Erariu, cu 15.000 florini. (Dr. V. Biro: Intemeierea bisericii piariștilor din Cluj, 1932, 14.)

Predicile se țineau în limba germană și maghiară. A fost o epocă, în sec. XVIII, când se predica și românește, de către Iezuiți români.

Biserica fu întrebuințată timp îndelungat și pentru servicii divine pe seama candidaților de preoți români ortodocși, cari erau pregătiți de către Iezuiți ca viitori preoți uniți cu Roma.

„Prefectul“ bisericii academice regești era românul *Emeric Boer de Berivoy* mari, — după cum se vede din clișeu de mai sus, luat din *Calendarul Universității*, pe anul 1776.

Biserica nu era a Iezuiților, ci a Statului, întocmai ca și
Universitatea.

Următoarele fapte relevă în modul cel mai autentic caracterul bisericii academice:

În § 5, al Regulamentului Colegiului regesc thorezian se prevedea că, în fiecare an, către sfârșitul lui Noemvrie trebuie să se înainteze Guvernului socotelile, cu intratele și ieșitele celor două case (Convictul și Seminarul), *precum și ale bisericii academice*

2) Când s'a șters ordinul Iezuiților, Guvernul a dat biserica dimpreună cu Convictul și Seminarul, în grija prefectului Clujului, contele Dionisie Bánffy, în calitate de comisar guvernial, iar nu parohiei romano-catolice, episcopului, sau Statului catolic, care nici nu exista. În momentul când, pen-

tru provederea învățământului au fost aduși Piaristii, comisarul guvernial le-a predat acestora institutele de învățământ regesti. „*His peractis — raportează contele Bánffy — mox diebus subsequis Templum, Convictum, atque Seminarium per duos regios, conscribi omniaque eo pertinentia novis regentibus transponi curavi*“. (*Erdélyi*, 90).

Și, în continuare:

3) Istoricul Universității clujene, Carol Hodor, ne relatează următorul fapt, din care se vede cum Guvernul ardelean dispunea cu privire biserica Universității, întocmai ca și cu privire la orice altă instituție de stat:

La 3 Maiu canonicul *Iosif Bela* și șeful ordinului piarist *Antoniu Constantin Mulay* au făcut o listă a voturilor închinare icoanei făcătoare de minuni. Erau foarte multe piese de aur veritabil. Episcopul, conte *Ignătiu Bathyányi* a făcut despre aceasta raport. În August, acelaș an, o *Comisiune regescă* s'a prezintat și a cules de pe altar toate acele voturi, ducându-le la monetăria statului, în Alba-Iulia. Procesul verbal luat cu această ocazie zice: „Voturile au fost preluate prin estimare, scotind un galben în doi floreni, un lot de argint în 57 crețari. Intreg prețul aurului și argintului ridicat a fost fixat la 4600 floreni. Procesul verbal continuă: „aurul și argintul de estimare, M. Sa a ordonat să fie vărsat în Casieria religioasă“. (*C. Hodor*).

Cu prilejul izgonirii Iezuiților, biserica a fost luată în seamă de prefectul județului, care mai târziu a predat-o în numele Regelui, Piaristilor. — Din raportul prefectului.

„Am încredințat Domnului Rector, în numele Regelui, cheile bisericii, dimpreună cu grija și administrarea ei: de acolo (dela biserică) trecând la Convict, l-am transpus și pe acesta numitului Domn Rector, în conformitate cu ordinațiunile prea înalte“. (*M. Várady*, 7).

Icoana, care a făcut faima bisericii Universității și i-a adus venituri bănești imense, este o icoană luată cu forța de către Iezuiți, dintr'o biserică ortodoxă română.

Pe altarul principal al bisericii Universității se vede până în ziua de astăzi o icoană „făcătoare de minuni“, a cărei istorie o redăm aci, în baza următorului document latinesc, publicat de *C. Erdélyi* (pg. 58):

„S-a zugrăvit această icoană pe lemn, după cât se spune de un oarecare Luca, în satul Iclod, nu departe de mănăstirea dela Nicula, județul Dobâca¹⁾, la comanda lui Ioan Cupcea, bărbat nobil. Înainte de ce a fost văzută lăcrămând, a stat expusă pentru cultul public în biserica valahă a mănăstirii Nicula, timp de 18 ani, unde mai întâi a fost observată de către cineva lăcrămând, la anul 1699, ziua 15, luna Februarie, iar în ziua de 22 a aceleiași luni se zice că toți locuitorii din jurul mănăstirii Nicula, au văzut aceasta. Din care pricină, contele *Sigismund Kornis*, în acelaș an, luna Martie, a transportat icoana la castelul său, dela mănăstirea Benediug.... De aci icoana a fost dusă îndărăt, în 24 Martie a aceluiaș an 1699, în aceeași biserică valahă a mănăstirii Nicula, în care a fost văzută lăcrămând, și anume a fost dusă de către comisarii Ordinului eclesiastic²⁾, reverendisimul *Sigismund Vizkietzi* (cu alt nume: Csete), paroh în Cluj și *Ladislau Baranyi*, paroh în Alba-Iulia, cari fuseseră exmiși în scopul de a examina veritatea minunei. Cei doi comisari amintiți aci, scriu că au fost 28 de martori, cari au întărit cu jurământ că au văzut icoana lăcrămând. Printre aceștia excelează Comitele *Sigismund Kornis*, stăpânul castelului din Benediug, ajuns în urmă. la 1713, Guvernator al Principatului, — apoi *Ioan Kiss* din secta Calvinilor, devenit mai târziu romano-catolic, precum și parohul Valahilor din satul Nicula, cu numele *Mihail* în vârstă de 60 de ani. Se scrie chiar că *Ioan Wanner*, protribun în regimentul de călărași Hohenzollern, și-ar fi umplut de câteva ori batista curată cu lacrimile șterse de pe icoană. Depozițiile martorilor au fost trimise Cardinalului și episcopului de Strigona, *Lepold Kolonits*, căruia, în acea vreme îi era supusă biserica din Transilvania. Acesta a transpus icoana făcătoare de minuni călugărilor din societatea Iezuită dela Cluj. În consecință, aceasta a fost dusă de părințele *Stefan Halasi* alias *Thomas Mercis*, cu pompă solemnă și cu asistența armatei împărătești, dela mănăstirea Nicula, la Capela Maicei Domnului din Mănăstur. Cel care a luat mai întâi dispoziții ca scrisorile închinătorii relative la icoana plângătoare, să fie așezate în arhiva Mănăstirii Sfintei Fecioare Maria din Cluj-Mănăstur, a fost *George Szegedi*, rectorul colegiului clujan al Iezuiților, la anul 1768, iar copia acestora a cerut să se dea de către parohul clujan al conventului Mănăstirii din Cluj-Mănăstur, *Ioan Lukács* care se găsește... în arhiva bisericii academice. Această icoană făcă-

¹⁾ Someșul de astăzi, (N. A.)

²⁾ al Iezuiților, (N. A.)

toare de minuni a preacuratei Fecioare a fost dusă dela capela din Mănăstur, în oraşul Cluj şi acolo a fost aşezată pe altarul cel mare din capela călugărilor Iezuiţi, la 20 Noembrie 1715. De aici, în sfârşit, a fost dusă la biserica cea nouă a Universităţii, cu hramul Sfintei Treimi, unde în prezenţa floarei boerilor şi nobililor ardeleni, la 1724 a fost aşezată la mijlocul altarului, după cum se vede până în ziua de astăzi¹.

Revoluţia Românilor din Nicula, din cauza icoanei

Alte izvoare contemporane ne povestesc că locuitorii români ai satului Nicula s'au împotrivit în toate chipurile în contra răpirei icoanei, pe care o cinsteau aşa de mult, dar în faţa puterii armate au trebuit să cedeze. — „Dar nici Românii nu s'au lăsat să fie despozaţi de icoană“. — zice Varjas¹). Văzând însă armata, care a venit să ia icoana cu forţa, poporul s'a supus „despărţindu-se cu durere, de icoană“¹).

Intervenţia unui nobil făgărăşan român, trecut în serviciul Iezuiţilor.

Dacă icoana putu fi smulsă din modesta biserică sătească, explicaţia ni-o dă, în parte, şi împrejurarea că contele Kornis, care s'a întrepus mai mult în chestiune şi care a ajuns apoi Guvernator al Ardealului, trecea drept Român, după cum şi era de origine, şi că el se folosi şi de serviciile tânărului nobil român din Ţara Făgăraşului Iosif Mărgineanu (*Iosephus Merdzina, nobilis valachus de terra Fogaras*). (Historia Thaumaturgae B. V. Mariae, Cluj, 1736).

Procesul Românilor cu contele Kornis.

S. Kornis „fiind improcesuat din partea locuitorilor din Nicula şi pierzând procesul, a pierdut şi icoana“ (Z. Păclişanu, Vechile mănăstiri româneşti din Ardeal. 14).

Iezuiţi au pus stăpânire pe icoană, ventruca aceasta să nu poată ajunge în mâinile Voevodului Moldovei.

„Primatele Kollonits a încredinţat paza icoanei în seama Iezuiţilor din Cluj, cu atât mai vărtos, cu cât şi Voevodul

¹) A kolozsvári könnyező Szűz kegyelem képeinek története, Cluj, 1923, p. 6.

schismatic al Moldovei voia să-și procure pe seama sa icoana făcătoare de minuni, făgăduind 1000 de taleri aelcuia care i-ar aduce-o". (E. Varjas, 6).

Icoana mai face și astăzi minuni. — Cu ajutorul ei, Iezuiții unguri au izbutit să menție, și la 1932, Ardealul în cadrul Ungariei.

Acordul încheiat la 31 Maiu 1932 la Roma, prevede în art. IX, că episcopul romano-catolic se va îngriji ca în „biserica, situată la Cluj, aproape de Universitate, să se celebreze în fiecare Duminică și în fiecare sărbătoare (în care intră și cele naționale), un serviciu divin după ritul greco-român. *Face excepție sărbătorile dela 15 August și 8 Septembrie, cărora biserica rămâne numai pentru serviciile de rit latin*".

Care sunt aceste sărbători și de ce nu sunt numite cu numele, cum sunt numite și înșirate cele naționale?

Cele două sărbători sunt: Nașterea și Adormirea Maicii Domnului. Iar Maica Domnului e *Patroana specială a Ungariei*.

În acele două zile, cari sunt privite acum de Ungurii ardeleni ca sărbători naționale maghiare, Românii n'au voie să se roage la Maica Domnului, care nu este și a lor, ci numai a Ungurilor.

Această monstruozitate poartă semnătura Secretarului de Stat al Sfântului Scaun și a unui împuternicit al Regelui României!

Iezuiții unguri dela 1932 au izbutit, în adevăr, cu ajutorul unui ministru al României mari, să menție Ardealul în cadrul *Regnum-Marianum*-ului.

Ce soluție trebuie să se dea chestiunii bisericii?

După unirea Transilvaniei cu România, s'au ivit o serie de pretendenți ai acestei Biserici. Mai întâi a reclamat-o episcopia ortodoxă din Cluj, pentru trebuințele Bisericii dominante. După aceea a reclamat-o Universitatea, pentru nevoile ei educative. Apoi a reclamat-o, ca un drept indiscutabil al său, Statul catolic, pentru elevii și studenții romano-catolici maghiari.

Totuși, după toate câte s'au petrecut până aci în legătură cu această chestiune, o singură soluție este posibilă: *biserica*.

„făcută la timpul său, pe seama Universității, să fie dată pentru scopul ei original — Universității. Aceasta, prin organele ei competente, va găsi cea mai bună modalitate de întreținere a ei.

O soluție analogă s'a dat bisericii Universității din Budapesta, celei din Viena și celei din Roma.

Un caz elocvent: Biserica Universității din Viena, luată la 1773 dela Iezuiți, fu dată din nou acestora, la 1856, cu respectarea tuturor drepturilor Universității.

„Prin rezoluția preamnată din 24 Aug. 1856, Majestatea Sa c. r. apostolică a binevoit a dispune ca biserica Universității c. r. să fie predată Ordinului Iezuiților și ca serviciile divine să fie săvârșite de către acest ordin, cu condiția ca biserica să rămăie, ca și până aci, destinată pentru serviciile divine academice, iar Universitatea să-și păstreze atât drepturile în legătură cu festivitățile academice cari urmează să aibă loc în această biserică, cât și toate celelalte drepturi cari derivă din raporturile ei cu biserica și pe cari Universitatea le-a exercitat și înainte de 1773“. (*Übersicht der Akademischen Behörden der k. k. Universität zu Wien*, 1875, 40 — 1876, 43, — 1890 și 1916—17, pg. 91).

*

Alt caz elocvent: Biserica Universității din Budapesta.

În anuarul Universității din Pesta, sub rubrica *Institute și colecții universitare*, primul loc îl ocupă Biserica Universității, care are un curator, un predicator, un inspector și un îngrijitor. Sub No. 2 e Biblioteca Universității. Situația asta o întâlnim până la 1917 (pg. 98), — de atunci încoaie nu mai dispunem de Anuare de ale Universității.

²⁾ A magyar kir. Tudomány-Egyetem személyzete, 1863, pg. 8, 1867, 1868, 1888, pg. 39.

Universitatea din Cluj, —

**Creațiune de Stat. — Bunurile ei au fost
uzurpate de Statul catolic, care le deține
până în ziua de astăzi.**

Universitatea din Cluj a fost înființată de St. Báthory, Regele Poloniei, care a adus pe Iezuiți la Cluj și le-a dat, în scopul susținerii aceleia, Domeniul dela Cluj-Mănăstur.

Stefan Báthory a înființat Colegiul, respectiv Universitatea din Cluj nu numai fără știrea și aprobarea Dietei ardelene, dar în contra voinței hotărâte a Staturilor ardelene. (M. Bochkor, 91).

După alungarea Iezuiților de către Principii calvinii, Universitatea s'a închis, iar Domeniul amintit a fost luat pe seama Statului și întrebuințat pentru scopuri culturale calvine.

Dieta din Cluj, dela 1 Maiu 1622, hotărî:

Art. 7. „Staturile află foarte necesară și lăudabilă propozițiunea aceea a Măriei Sale ca, pentru înmulțirea învățaților, al cărui număr acuma și așa a scăzut foarte, să se ridice o Academie. Ci, fiindcă în țară adeseori se nasc turburări, se pofteste ca Academia să fie în loc cu securitate. Spre scopul acesta, Clujul se pare mai corespunzător. Deci, se decide ca mănăstirea catolicilor din Cluj, care acum stă deșartă, să se întrebuințeze pentru aceasta, așa cât M. Sa reparând-o cu ajutorul lui Dumnezeu, să așeze profesori buni înrânsa și în deciziunea aceasta, nici odată să nu poată face nici cea mai mică schimbare, *nici să se poată înstrăina veniturile determinate pentru Academie*“. (In: T. Cipariu: Arhiv, 396).

**Universitatea din Cluj n'a fost înființată nici de Papa, nici
de biserica catolică ardeleană, ci de Principii și Regi.**

„Pentru susținerea Universității din Cluj, principii Ardealului se întreceau unii pe alții. În ordine cronologică, principii binefăcători, pioși și donatori s'au succedat astfel:

1, La 5 Maiu 1579, principele Cristofor Báthory asigură ordinul Iezuiților, care avea să fie invitat la Cluj, că-i va da ca donațiune de veci Abația din Cluj-Mănăstur, dimpreună cu curtea și cu târgul Cluj-Mănăstur și cu localitatea Baci și Leghia....

2) La 12 Maiu, Stefan Báthory îi dotează și cu satul Cluj-Mănăstur și și cu satele Baci, Leghia, Chintău și Băgara.

3) Sigismund Báthory li-a donat Domeniul din Cluj Mănăstur, iar la 1602 li-a donat Iezuiților și prin ei „Fondului de studii”, dijma aceluia.

4) La 1693, împăratul Leopold, domeniul — în acel moment numai Mănăsturul — l-a restituit Iezuiților, respectiv Fondului de studii. La 1694, în 5 Octomvrie, Statul catolic¹⁾ al Ardealului și-a ținut sesiunea la Turda, cu care ocaziune quartele satelor săsești desemnate de către Maiestatea Sa pentru susținerea școlilor și institutelor de educație catolică din Ardeal, au fost împărțite în chipul următor: Pentru susținerea școlilor din Cluj s-au designat dijmele satelor: Slimnic, Biertan, Bărcut, Lechința. Subscrieri: Ioan Müller și Francisc Volanus. Dijma aceasta constătoare din grâu, ovăș, vin și cânepă, au primit-o până la 1848, an de an cele două internate.

5) Prin diploma sa din 15 Oct. 1732, Împăratul Carol III a aprobat Iezuiților să poată răscumpăra pe seama Fondului de studii, satele aparținătoare Domeniului din Mănăstur, dar cari în acel moment erau amanetate. Dupăcum acele sate, și anume Baciul, Leghia, Băgara, Chintăul și Tiborțul, au și fost răscumpărate și în calitatea lor de donațiuni perpetue ale Fondului de studii, au fost șterse de către Principe și cu asentimentul Dietei din rândul fiscalităților pure. Veniturile amănunțite ale acestuia¹⁾ erau: Tipografia, Farmacia, dijmele în special dijmele după vinul din vîile Hoia aflătoare în hotarul Clujului, dijmele săsești, veniturile bisericesti (census catedralicus) — în baza dispozițiilor împăratului Leopold I, destinate pentru creșterea tinerimii —, o anumită cantitate de sare erarială, cărciumăritul, măcelăritul, fierberea de rachiu și de spirt, păduri, mori, vîmă, cinci sate întregi, baia de aramă dela Vălcău și pădurile din hotarele acestuia, adică *munții așa numiți daci*. apoi dela 1820/21 încoace, marea casă cu două etaje din Piața

¹⁾ Nu Status-ul catolic, ci Statul politic, care sub Habsburgi era socotit Stat catolic, N. A.

¹⁾ I. e. ale Fondului de studii (N. A.)

Clujului, privilegii exclusive de vânat și de pescuit, cariere de piatră, târguri de țară (bâlciori) ș. a. Aceste foloase și venituri, dimpreună cu cele provenite din bunurile imobile au fost date de munificența pîcasă și legală a principilor, nu atât spre folosul personal al Iezuiților, cât spre binele public¹. (Hodor).

*

Director al Universității nu era nici episcopul, nici seful
Piaristilor, ci prefectul județului.

„Autoritatea supremă a Piaristilor cu privire la școli și la Convict o reprezenta directorul Universității regești din Cluj, contele Dionisie Bánffy, care era prefectul județului Cojocna. Agendele privitoare la administrația bisericii academice, a Convictului și a Seminarului, le rezolvia Comisia catolică¹) al cărei președinte era contele Nicolae Bethlen“. (Erdélyi, 92).

*

De unde se vede sistemul care se aplica față de Români.

„Valahii în Transilvania sunt mai mult șerbi (subdiți) decât liberi; ei trăesc răsfiirați prin satele de pe domeniile Ungurilor. Sunt supuși la legile comune ale plebeilor. Dacă cineva, de origine Valah, câștigă nobilitatea, obișnuște și voeste să fie numărat printre Unguri“. (Calendarium Universitatis Claudiopolitanae et Transilvaniae Titulare, Cluj 1776).

Universitatea din Cluj învăța din aceleași manuale, ca și
cea din Viena.

Prin rescriptul No. 1280—698 din 12 Sept. 1776, Cancelaria aulică prevedea că „Manualele de școală pentru Matematică, Logică și Fizică vor fi aceleași cari se întrebuintează în Universitatea din Viena“. (Id. 20.)

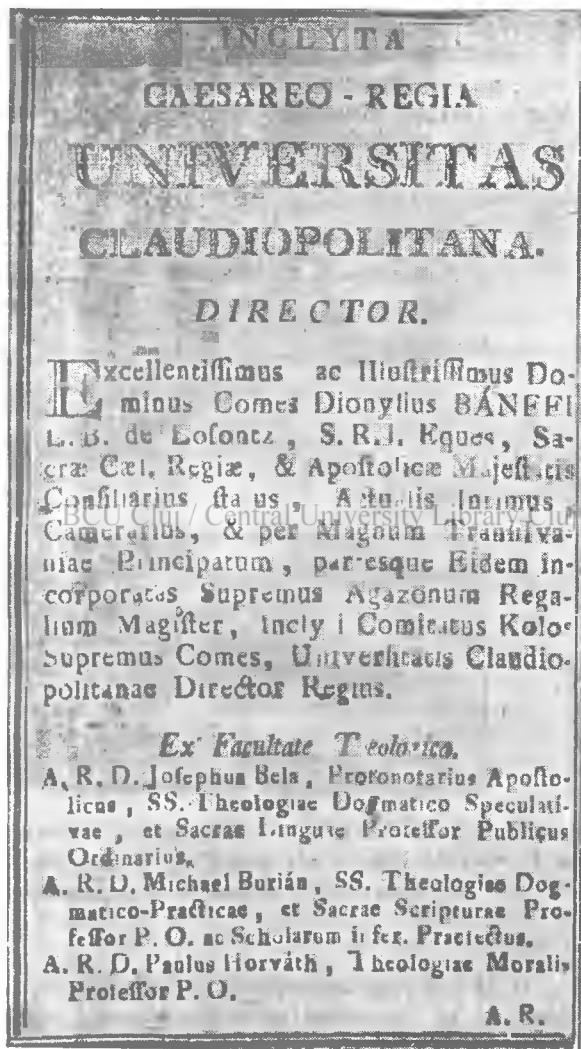
*

Învățământul în Universitatea din Cluj era, — conform rescriptului împăărătesc din 10 Noemvrie 1774, adresat comiteiului D. Bánffy, — întru toate identic cu cel dela Universitatea din Viena.

¹) Recte: Comisia in publico-ecclesiasticis. (N. A.)

Universitatea era cesaro-regească, nu catolică.

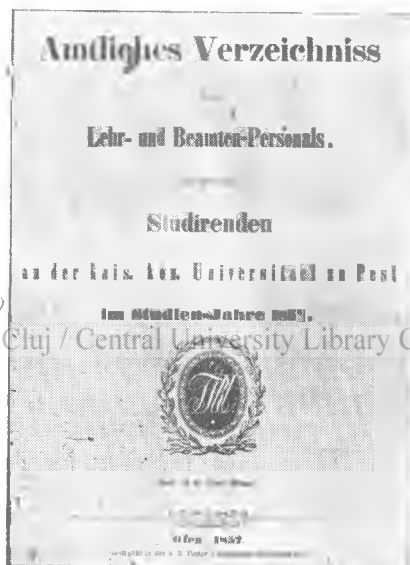
Catolicii susțin că Universitatea din Cluj a fost catolică. Clîșeul prezintă o pagină din Calendarul (Anuarul) Universi-

O pagină din Calendarul Universității din Cluj pe anul 1776.

tății pe anul 1776. Din el se vede caracterul cesaro-regesc in-
discutabili (vezi: *Calendarium Universitatis claudiopolitanae et
Transilvaniae Titulare, Cluj, 1776*).

Nici o singură dată Universitatea din Clujul veacurilor XVI—XVIII nu este numită în actele oficiale, sau în tipăriturile ei științifice, Universitate *catolică*, ci exclusiv: Universitate sau Academie *regească* și *domnească* (*Alma regio-principalis Academia sive Universitas Claudiopolitana*). Tot astfel, Seminarul, unde este adăpostit astăzi Căminul studențesc unguresc (Strada Universității), se numea: *Regio-principale Seminarium clericorum Claudiopolitanum*. De asemenea, Convictul înființat de Maria Terezia, în localul deținut astăzi de Mănăstirea piariștilor, se numea *Collegium regium theresianum Claudiopolitanum*.

Universitatea din Pesta este continuarea Universității ie-zuite din Tîrnava. Ca și cea din Cluj, și cea din Pesta era cesaro-regească. La anul 1857, ea era încă germană

*

Maria Terezia a vrut să transforme Universitatea din Cluj într-o Universitate pronunțat interconfesională, ceea ce însă, din cauza opoziției ivite, n'a putut să realizeze. Totuși, a ajuns până acolo că s'a făcut posibil ca să ajungă profesori la Universitate și indivizi de altă religie, decât cea catolică, și că puteau învăța și elevi necatolici (*Jakab III, 349*)

La Universitatea din Cluj au funcționat și profesori ro-

amănî. Amintim 1) pe dr. *Vasile Dobra*, intrat în ordinul ie-zuiților;

2) *Ioan Molnar von Müllersheim* (Piuariu), de confesiune ortodox, profesor de oculistică.¹⁾

3) *Vasile Vajda*, profesor la Academia de drept în anii 1817-1822.²⁾

Toți acești profesori au avut o bogată activitate științifică-literară.

*

Universitatea actuală din Cluj este continuatoarea și moștenitoarea de drept a celei întemeiate de St. Bathory, reînființată de Maria Terezia și completată de Francisc Iosif.

La 1925, superiorul Piaristilor din Cluj, Dr. I. Patay, scria că „Academia regească (dela 1777) funcționa ca moștenitoare de drept a Universității bathoryene“ (*Trecutul și prezentul catolicismului*, 508.)

*

Denumirea de *Universitate* s'a păstrat până la 1787, când s'a transformat în *Liceu academic regesc*. (*Várady*, 25.)

Totuș, și în cadrul Liceului, s'au menținut „Facultățile“.

*

„La 1817 „facultatea“ a căpătat numele de Institutum chirurgicum și s'a transformat din nou în facultate abia la 1872, când s'a contopit în Universitatea regească“ (*Dr. A. Márki*, o. c. pag. 27).

*

Comisiunea dela 1848 pentru Unirea Ardealului cu Ungaria a pretins ca *liceul regesc* din Cluj să fie constituit ca o Universitate la fel cu cea din Budapesta, și să fie supusă direct Ministerului de Instrucție ungar. (*Almanahul Universității din Cluj pe anul 1919 (ungurește)*, pg. 6).

*

„Liceul din Cluj³⁾ să fie completat ca Universitate de științe,

¹⁾ În Prefața *Mineiului* pe Septembrie, tipărit la 1804 în Buda, Molnar iscălește „profesor public în crâiasca Academiei a Clujului“.

²⁾ Un istoric ungar contemporan. — probabil pentru a câștiga bunăvoința actualului prim-ministru român — îl numește Vasile Vajda-Voevod, — nume sub care noi nu l-am întâlnit nicăieri altundeva.

³⁾ „Așadar, Universitatea bathory-ană“ — zice *Al. Márki*, pg. 28.

aceasta să fie organizată după modelul celei din Budapesta și, ca și aceasta, să fie supusă direct autorității Ministerului de Instrucție ungar", (*Márki*, 28).

*

La 1863 mai existau „rămășițele Universității bathoryene, Academia de Drept și Institutul de Chirurgie". (*A. Márki*, 30).

*

Șematismul Transilvaniei pe anul 1868 dă două Academii regești de drept: la Sibiu și la Cluj (pg. 61, 62).

*

Academia de drept din Sibiu era cesaro-regească. Vezi sigiliul bibliotecii ei pe cartea Nr. 52.802 din Bibl. Univ. Cluj (*Bibl. d. K. K. Hermanns. Rechts-Akad.*) Tot acolo și autetul cărților din această bibliotecă, cu aceeași legendă.

*

La 9 Februarie 1868 ministrul Iosif Eötvös a somat Academia de drept și Institutul de Chirurgie din Cluj să facă propuneri: cum s'ar putea contopi în noua Universitate, transformându-se în Facultăți? Cele două institute rămase din Universitatea bathoryană, la 28 Martie și-au trimis răspunsurile lor, în baza cărora Ministerul s'a și pus pe lucru. (*Márki*).

*

Memoriul a fost înaintat Guvernului. Conform memoriului, Universitatea urma să fie plasată în localul Liceului. În acest scop, școala primară și gimnaziul vor fi mutate în Seminar, studenții bursieri vor fi plasați în Convict, iar studenții în Drept vor obține burse în bani. (*Egyházi és iskolai hetilap*, Alba-Iulia, Nr. 13 din 25 III. 1871).

*

2 Oct. 1872. Trefort declară că nu se ocupă deocamdată de chestia organizării Universității, ci numai de începerea cursurilor ei.

*

La 1872, Universitatea s'a plasat în localul făcut de Fondul de Studii, în care a fost apoi sediul Guvernului ardelean. Facultatea de Drept a fost plasată în localul actualului liceu rom. cat. — Tot astfel și Institutul de Anatomie.

Biblioteca Academiei de Drept a trecut în Biblioteca Universității.

Situația patrimonială a Universității din Cluj este identică cu a celei din Budapesta.

Universitatea din Budapesta se susține dintr'un fond special, numit „Fondul Universității". Acest fond a fost constituit de or-

ganele Statului, la anul 1850, din elemente identice cu acelea cari formau fondul din care s'a susținut până la 1872, Universitatea.

„Universitatea din Pesta obținuu din fondul destinat ei din averile luate dela Iezuiți, o alocațiune anuală de 125.995 floreni, pe care, în anul 1791, nici nu o putu cheltui întreagă (cheltue lile fură numai de 98.987 fl.). Numita Universitate, întrecea, în ce privește veniturile, vechea Universitate din Pavia, având o situație egală cu a celor din Oxford și Cambridge *la un loc*“ (Schwartner, 529).

Mai târziu, A. Dárday relatează:

„Fondul actual al Universității din Budapesta constă din:

1. Fond de 100.000 fl. al lui Petru Pázmány, înțregit cu donațiunile mitropoliților G. Lippay și Em. Losy dela Strigoniu.

2. Domeniul abației de Dunaföldvár, rămas disponibil pe urma morții contelui Iosif de Hessen.

Idem, dela Pécsvárad și Bozsok.

Domeniile Prepozitureri Turocz, donate după disolvarea or dinului Iezuiților.

3. Tipografia Universității, Mănăstirea Paulinilor, Biblioteca Franciscanilor

BCU Cluj / Central University Library Cluj

4. Alte donațiuni mai mici.

Cu privire la Fondurile de sub Nr. 1, literile fundacionale prevăd că acelea vor fi administrate de rectorul Iezuiților, respectiv de capitulul din Strigoniu.

Prin patenta sa din 13 Februarie 1775, Maria Terezia a donat Universității din Budapesta toate averile Iezuiților din Tirnavia.

Încă la 14 Dec. 1769, M. Terezia dispuse ca Universitatea să fie administrată prin mijlocirea Consiliului regesc („*medio Consilii regii*”), însărcinând cu aceasta imediat pe vicecancelarul George Fekete.

Dela 1775 și până la 1850 fondurile acestea au fost în adevăr administrate, dimpreună cu Universitatea, de Guvern. „Imobilele de sub pct. 3 au fost administrate de puterea de Stat, fără nici restricțiune“.

Art. XIX din 1848 a pus Universitatea din Buda în mod explicit sub autoritatea Statului. Guvernul dela 1850 a dat, atât administrarea Fondului de studii cât și pe a Fondului Universității, în mâna Ministerului de Finanțe. Incepând cu acest an, Bugetul fondului Universității a fost luat în bugetul Statului. Așa este până în ziua de astăzi.

Ce e drept, cu ocazia fiecărei votări a bugetului, episcopatul rom. cat. ridică, de formă, protest, în contra acestui lucru". (Dr. A. Dárday, I. 173.)

*

La 1850, din o parte a moștenirii rămase dela Iezuiți, și din alte bunuri zise „bisericești“, Guvernul a constituit un „Fond al Universității“; din care se susține întregul aparat al acesteia.

Și pentru Universitatea din Cluj a existat un fond de susținere, dar el a fost uzurpat de Statul catolic, care-l detine până în ziua de astăzi.

Vezi-l amintit în Contractul dela pg. 211. Din acest Fond s'au plătit profesorii Universității, mai târziu ale Academiei, până la 1872.

La 1868, când ministrul de culte A. Tréfort, a pus chestiunea transformării Academiei în Universitate, ziarul *Közlöny*, scria în numărul său din dela 3. III., că memoriul corpului profesoral al Academiei de drept și al Facultății de Chirurgie în această chestiune, s'a trimis la Guvern. Deocamdată -- continuă ziarul -- dăm numai știrea îmbucurătoare, că o bună distribuie și o economie atentă fac cu putință ca, cu ajutorul fondurilor existente, noua Universitate, să fie avizată numai la o mică subvenție din partea Statului“.

Universitatea din Cluj a cerut, la 1872, să i se lase în întrebuințare vechile fonduri, la cari avea dreptul.

În primul an de funcționare a noii Universități (1872--3). profesorii acesteia, secundați de opinia publică, au cerut ca Guvernul să puie la dispoziția Universității aceste fonduri (vezi pg. 688). Dar, Guvernul ungar, necunoscând destul de bine situația din Ardeal, pe care pescuitorii în apă tulbure știau cum s'o exploateze, -- chestiunea a rămas în suspens sub întreaga durată a erei maghiare.

În schimb, Statul catolic, sub pretext că este un organ al guvernului, a uzurpat pentru sine fondurile, pe cari, sub guvernarea românească le-a pus în serviciul unei cauze politice anti-românești.

Și Universitatea din Viena a fost condusă, pe vremuri, de Iezuiți.

La 1854, Senatul Universitar din Viena se chema încă *K. K. Universitäts-Consistorium. (Übersicht der Akademischen Behörden, Wien. 1854, 3).*

Actuala Universitate de stat din Roma a fost înființată și susținută de Papa. — Ce-ar răspunde astăzi Ducele Musolini, dacă Papa ar declara Universitatea — confesională?

Universitatea din Roma a fost înființată efectiv de Papa Bonifaciu VIII, la 1203. Papa Alexandru VII a făcut splendida clădire de astăzi a Universității.

Până la 1870, ea a fost Academie pontificală. La 1870 nu numai că a fost luată de Statul italian clădirea Universității, dar pentru nevoile crescânde ale acesteia au mai fost luate și o serie de mănăstiri, în cari s'au instalat diferite servicii. Astfel au fost luate fostele mănăstiri Panisperna, Sf. Antoniu, Sf. Pudenzia și Sf. Petru în lanțuri, în cari s'au instalat: Institutele de Chimie, de Fizică, de Anatomie umană, patologică și comparată, de Fiziologie, precum și colecțiile de Zoologie, Mineralogie, Geologie și Institutul de Farmacie. (*Giorgio del Vecchio: L'Università di Roma*, 14).

Concluzia finală :

Statul catolic, care deține momentan, fără nici un drept, întreaga avere a Liceului regesc, adică a vechii Universități (localul, internatul, biblioteca, biserica și fondul de studii), urmează să fie desființat definitiv, iar averea deținută de el prin simplă uzurpare, constatată oficial de Justiție, — să revie Universității din Cluj, pe seama căreia ea a fost afectată de fondatori.

Atentatul, fără seamăn în istorie, al Habsburgilor, împotriva Românilor :

**Distrugerea prin foc a școlilor și mănăstirilor
acestora și confiscarea averilor lor pe seama
catolicilor.**

*In Transilvania școlile și mănăstirile românești au fost arse,
pentruca să rămâie în ființă numai cele catolice.*

În timpul Mariei Tereziei, — zice G. Barițiu, — „toate școalele, prea puține, câte se înființau chiar de către Domnitori ori Guvern, aveau caracter confesional” (catolic).

În ce privește școalele românești, se știe „că mănăstirile, în care feciorii de popi tot mai învățau carte, fuseseră prefăcute în cenușe prin generalul Buccow”. (G. Barițiu, *Părți alese* I, 452).

*

În anul 1721, Habsburgii au dărâmat catedrala mitropolitană ortodoxă din Alba-Iulia, ridicată de Mihail Viteazul, la anul 1600. Năci urmă n'a mai rămas după ea.

*

Din porunca Mariei Terezia, — după cum povestește marele istoric greco-catolic Dr. Augustin Bunea, — „generalul Buccow, președintele Comisunii aulice, care luase cele mai radicale și drastice măsuri pentru pacificarea țării, dade ordin ca toate mănăstirile acestea (ortodoxe din Transilvania, N. A.) să se nimicească și anume cele de lemn să se ardă și cele de peatră să se dărîme”.¹⁾

Printre alte zeci de mănăstiri fu dărâmată și mănăstirea înființată de C. Brâncoveanu la Sâmbăta de sus.²⁾

¹⁾ Dr. A. Bunea: P. P. Aron, 334.

²⁾ Id. 337.

„Generalul Buccow luă cu sine șase companii de infanterie, o trupă de husari și câteva tunuri și merse la Ocna Sibiului, ducând cu sine și pe episcopul Aron.¹⁾ Poporul înspăimântat fugi mai întreg în păduri, iar bătrânii rămași predară cheile bisericii fără contradicere. Episcopul sfinți biserica și o predede din nou în serviciul cultului gr.-cat. Neuniților li s'a asigurat un alt loc, pe care să-și clădească biserică pentru sine”.

*

„La fel s'a procedat față de bisericile din Sadu și Rășinari, cari fuseseră destinate de Comisiunea aulică pe seama minorității unite. Poporul, care se lăpădase de unire, declară că mai bine moare, decât să cedeze bisericile răpite dela uniți. Generalul ieși deci și în aceste două comune tot cu atâtea trupe cași la Ocna Sibiului. Când locuitorii văzură trupele apropiindu-se, fugi în cete mari, în pădurile din apropiere. Cei rămași, nevoind a da cheile de bună voie, fură siliți cu bățai, biserica fu deschisă și sfințită din nou prin episcopul unit Aron, care încă fu dus de față”. (O. c. 216).

*

Și biserica ridicată de Constantin Brâncoveanu la Făgăraș fu tot astfel ocupată. „Comisiunea aulică hotărî ca această biserică să fie restituită bisericii unite, deși însuș prințul C. Brâncoveanu se întrepuse în 29 Maiu 1761 la Buccow să dea neuniților biserica aceea zidită de unchiul lui. — Neuniții se împotriviră și nici chiar Comisiunii aulice și generalului, care avizată despre aceasta ieșise la fața locului, nu vorî să dea cheile. Generalul infuriat de această împotrivire dispuse să se ridice furcile în piața Făgărașului și să-i spânzure pe răzvrătiți” (O. c. 216).

*

„In câteva luni — zice N. Iorga — s'au distrus prin foc mănăstirile. Aceasta a adus o pagubă foarte mare pentru cultura noastră... Cele mai multe erau zidite de Domnii țării Moldovii și ai Țării românești”.²⁾

*

Postul vicar gr.-cat al Maramurășului, Tit Bud, tatăl fostului ministru de finanțe al Ungariei postbelice, adevărește că și posesiunile mănăstirilor românești din Maramurăș „au fost sechestrate sub Iosif II.” (*Enciclopedia Română*, III, 186).

I.

¹⁾ Pe care, după cum ne spune Dr. A. Bunea (o. c. 231), Buccow „îl trata foarte aspru și grosolan”.

²⁾ A. Bunea: P. P. Aron, 215.

³⁾ N. Iorga, o. c. II. 438.

Interesant cazul mănăstirii din Râmet. „Averea mănăstirii din Râmet — spune Dr. A. Bunea — în partea cea mai mare fu ocupată de dregătorii episcopului catolic transilvănean de Alba-Iulia”.¹⁾

Aceeași politică față de Români. și în Bucovina.

Ceeace Iezuiții au făcut în împrejurimile românești ale Clujului, pe cari le-au colonizat cu unguri, au făcut împărații austriaci cu Bucovina, ruptă din trupul Moldovei.

Pe moșiile mănăstirilor ortodoxe române din Bucovina, ei au adus coloniști unguri, nemți, ruteni și slovaci, ocupând cu ei jumătate din acele moșii.²⁾

În Bucovina școlile ortodoxe române au fost statificate și germanizate și trecute sub autoritatea bisericii catolice.

La 1788, generalul Enzenberg transformă vechile școli de pe lângă mănăstirile ortodoxe din Bucovina în „școli publice regești”, introducând în ele și limba germană. (S. Reli: *Din Bucovina vremurilor grele*, pg. 24 și 25).

*

La 1816 școlile românești din Bucovina trecură sub supravegherea Consistorului rom. cat. din Lemberg, care introduse în ele un corp didactic polon sau rutean, pus în serviciul ideii de germanizare. (S. Reli: *Metode de instrucție și educație*, în *Revista de Pedagogie din Cernăuți*, 1933, pg. 121).

*

La 1783 Enzenberg a confiscat Fondul școlar, care se alimenta din contribuțiile preoților și ale diaconilor și a deschis cu el două școli nemțești, la Cernăuți și la Suceava.

*

În astfel de împrejurări, pe astfel de baze și din astfel de mijloace s-au înființat în Transilvania și în Bucovina românească, școlile „catolice” ale împăraților austriaci.

Și școlile protestanților erau supuse catolicilor.

Rezoluția dela 1763 a Consiliului locotenențial cu privire la organizarea învățământului din Ungaria:

„1. În scopul stabilirii sistemului școlar potrivit, și con-

¹⁾ Bunea: P. P. A. 340.

²⁾ Dr. I. Nistor, *Fondul bisericesc al Bucovinei*, 34.

ducerea afacerilor școlare acatolice să se încredințeze Primatului țării, ca protectorului învățământului.

2. N-ru! școalelor superioare protestante să fie pe cât se poate de limitat, și și în institutele cari li se lasă, să li se permită a învăța numai obiectele relative la dogmele religioase, în schimb nici Matematica, nici Geometria, nici Dreptul internațional și național să nu se admită în programul lor de studii, de oarece aceste obiecte le pot învăța și în școlile catolice. (*E. Finánczy*, V. I. pg. 296).

*

Ungurii protestanți cer ajutorul Regelui Suediei în contra Papistașilor.

Statuturile evangelice s'au adresat Regelui Suediei pentru ajutor în scopul înființării unui colegiu de confestunea lor. În petiția lor, ei zic, printre altele: „Deși în ambele Ungarii se găsesc împrăștiați câteva sute de mii de Evangelici, totuș prin violența și prin înșelăciunea Papistașilor s'a ajuns că aproape nimeni să nu simtă puternic cu dânșii, totuș prin orbirea fatală a părinților și strămoșilor s'a ajuns să nu se întemeieze în întreagă Ungaria nici măcar o singură școală care să satisfacă pe indigenii doritori de învățătură și pe cei doritori să ajungă stăpâni pe acea cunoaștere a lucrurilor de care e nevoie pentru combaterea adversarilor“. (*M. Schwartner*, p. 544.)

Școlile „regești“, uzurpate de catolici.

Vezi capitolele „Școlile catolice din Transilvania“ și „Școlile Statului catolic în serviciul maghiarizării Ardealului“, în cartea: „Catolicismul unguresc în Transilvania și Politica religioasă a Statului român“, de O. Ghilbu, (pag. 117—149 și 151—197). Deasemenea, capitolul: „Școlile regești catolice uzurpate de Statul catolic și îndreptate în contra Statului român“, în cartea: „Un anahronism și o sfidare: Statul rom. cat. ardelean“, (pg. 279—306), de acelaș.

*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Alături de Universitatea din Cluj s'a înființat și un gimnaziu (liceu), așa precum era obiceiul aproape la toate Universitățile europene.

*

„O lungă serie de ani majoritatea elevilor au fost greco-catolici (români N. A.), ceea ce dovedește misiunea națională a liceului, pe care, și de altfel, totdeauna și-a și împlinit-o cu credință“. (C. Erdélyi, 135).

*

Și pe lângă Universitatea din Pesta a existat un astfel de gimnaziu, care încă și după 1870 se chema: Gimnaziul superior al Universității regale din Buda (*Budai királyi egyetemi főgimnázium*). Și acesta era sub direcția piariștilor. Acest liceu există și astăzi ca liceu de stat al circumscripției I din Budapesta.¹⁾

¹⁾ Vezi Anuarele pe anii 1866—1874.

Scolile Iezuiților au fost înființate în prima linie pentru a câștiga cu ele pe Români.

După desființarea ordinului Iezuiților, la 1773, „Avuțiile Iezuiților se prefăcură în fond al Instrucțiunii publice, sau cum se zicea în acea epocă, *fond al studiilor*... Cea mai mare avere a societății a fost în Cluj și prin prejur, adică cinci sate și edificiile aci numite. Satele nu s'au prețuit, iară ceealaltă avere fu estimată la 822.243 florini 12 $\frac{1}{4}$ cruceri, iară venitul 29.411 fl. și 56 $\frac{3}{4}$ cr. În valută renană, florinul de 60 cruceri”.

Școlile Iezuiților fură înființate „*pentru toate naționalitățile și clasele omenești, iară în special pentru tinerimea română, care a fost primită în acele școli pecând în altele nu era suferită*” (G. Barițiu: Părți alese, I, 401).

Edificiul deținut astăzi de liceul catolic din Cluj s'a zidit pe seama Universității, din veniturile bunurilor acestora.

În temelia clădirii liceului actual ridicată la 1821, s'a îngropat un document de fundare, în care se spune că dărâmându-se clădirea vechii Academii, prin Împăratul Francisc și soția sa Carolina s'a început noua clădire din veniturile nu mari ale bunurilor academice din Cluj-Mădăștur, date de Principii Stefan și Christofor Báthory, precum și din veniturile **Tipografiei Liceului. În actul fundațional** sunt amintiți cu numele, în afară de Familia Imperială, Guvernatorul Ardealului, Episcopul Rudnay, director suprem al școlilor catolice, Tezaurierul regesc, Cancelarul provinciei, Comisarul provinciei, cei trei consilieri guberniali, prefectul județului, cei doi principii Báthory, — ctitorii Domeniului Mănăștur-Cluj, directorul lucrărilor publice din Transilvania. (M. Várady, 31). — Dar, nu e amintit nici superiorul Piaristilor, nici Rectorul liceului, nici vre-unul din conducătorii prezumtivului Stat catolic, care, dela un moment dat înainte s'a trezit proprietar al clădirii.

*

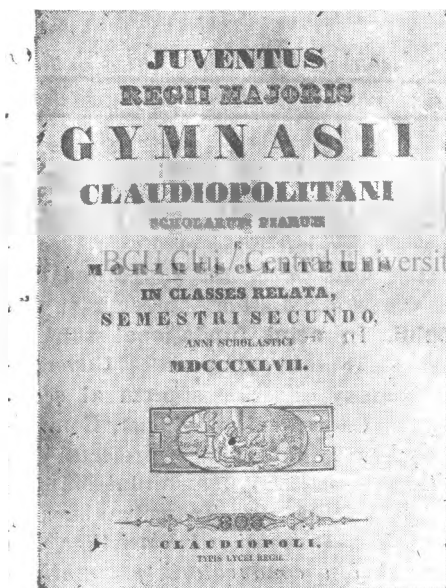
Evoluția a două școli conduse pe vremuri de Iezuiți, în baza titlaturii lor.

Titlatura liceului din Sibiu, înființat de Iezuiți, a fost, în cursul timpurilor: gymnasium regium (anul 1780); regium majus gymnasium Cibiniense (1848); caesareum-regium gymnasium Cibiniense (1850); romanum catholicorum gymnasium

(1852); rom. cat. öffentliches Gymnasium (1853); k. k. cath. Staats-gymnasium (1855) k. k. Staatsgymnasium (1865); Kön. ung. Staatsgymnasium (1867); Kön. Obergymnasium (1872); Kir. főgimnázium (1876—1919) (Boros G., 45). — Liceul de Stat „Gh. Lazăr (1919) până astăzi.

Titulatura liceului din Cluj:

Gymnasium regium claudiopolitanum scholarum piarum, (1818—1832), Regium m. gimnasium claudiopolitanum scholarum piarum (1833), Regium maius gimnasium (1844—1847). A. kolozsvári királyi fótanoda (1848), A kolozsvári királyi nemzeti főiskola 1847, A kolozsvári rom. kath. nemzeti főiskola 1853.....

Coperta Anuarului liceului pe anul 1847. —
Liceul este prezentat ca
„Gimnasiu superior regesc“.

Dela 1853: gimnaziu superior național rom. cat. (dar nu al Piaristilor, nici al Eparhiei, nici al Statului catolic).

Numai dela 1902—3 încoace își zice „Liceul Statului rom. cat. ardelean“.

Pe ce căi a ajuns Liceul din Cluj: romano-catolic.

Până în Octomvrie 1931, pe frontispiciul clădirii Liceului se găsea o inscripție pe o tablă de marmură roșie, în care se spunea că liceul este regesc și că este clădit din Fondul de

studii. La un moment dat, inscripția aceasta a fost acoperită

Coperta Anuarului
pe semestrul II al
an. 1847. La această
dată, liceul era „Școala
superioară regească
națională (nici
catolică, nici pia-
ristă, nici maghiară).

cu o tablă neagră, pe care se scria că liceul este al
Statului catolic. După un an, în urma așa zisului Acord dela

Coperta Anuarului
pe 1853. De astădată,
liceul este: Școală su-
perioară naționa-
lă rom. cat.

Roma, inscripția a fost din nou schimbată, arătându-se că li-ceul este pur și simplu *romano-catolic*.

Toate scolile de stat erau, în vechea Transilvanie „catoli-ce“ și germane.

Pentru a o avea icoană reală a situației în acest punct, este suficient să arătăm, în baza publicațiunilor oficiale ale timpului, că printre școlile catolice erau trecute și *Școlile mon-tanistice* din Zlatna și Săcărâmb, apoi *școlile regimentelor gră-nițerești române* și săcuiești din Orlat, Hațeg, Valda-Recea, Cujir, Jina, Veștem, Racovița, Tohan, Ohaba, Tântari, Năsăud, Zagra, Sângeorgiu, Grund, Monor, Gheorgheni, Canta și Sf. Gheorghe, etc., precum și *școlile sabine* din Ocna Sibiului, U-ioara, Cojocna, Ocna Dejului, Paraid, și în sfârșit, toate *șco-lile triviale* din Ardeal: Miercurea, Sebeș, Vințul de jos, Orăș-tie, Dobra, Mediaș, Sighișoara, Teaca, Bistrița, Agărbiciu, Re-ghin, Șinca mare și Rupea. (Calendarium titulare pe a. 1787, pg. 255.)

Toate aceste școli. — fără excepție — au devenit, cu timpul, școli de Stat.

Acelaș Șematism numește: „gimnazii regești“, toate gimna-ziile pe cari mai târziu le-a luat Statul cat., inclusiv pe cel din Sibiu și Elisabetopol, cari au fost luate încă de Statul ma-ghiar în posesiunea sa.

Nu numai în Transilvania, ci în întreagă Austria, școlile publice erau încredințate, din partea împărăției, Ordinelor călugărești.

În întreagă Împărăția austriacă școlile „catolice“ aveau acelaș caracter cezaro-regesc. Cităm numai câteva cazuri din Austria:

Liceul c. r. din Salzburg, de sub conducerea Benedictini-lor, cu trei „studii“ (facultăți): teologic, medico-chirurgical și filosofic.

Liceul c. r. din Crems, tot sub conducerea Benedictinilor.

Gimnaziul c. r. din Braunau, condus de Benedictini.

Gimnaziile c. r. din Brűx, Budweis, Jungbunzlau, Leuto-mischel și Reichenau, conduse de Piariști.

Gimnaziul c. r. din Deutschbrod, condus de Premonstratensi.

Gimnaziul c. r. din Komotau, condus de Cisterciți.

Gimnaziul c. r. din Leipzig, condus de Augustinieni.

Toate aceste licee și gimnazii, care aveau exact aceeași situație ca liceul și gimnaziul c. r. din Cluj, sunt astăzi de Stat.

Ce ar zice d. Mussolini dacă școlile amintite mai jos ar fi astăzi cuiburi de austriacism german, cum școlile de aceeași origină și situație de drept din Transilvania, sunt cuiburi de panmaghiarism.

Iată, câteva școli din părțile nordice ale Italiei de astăzi, care pe vremuri au făcut parte, ca și Transilvania, din Împărăția austriacă:

Liceele din Milano, Bergamo,, Brescia, Mantua, Cremona, Como, Veneția și Verona, întocmai ca și Universitățile și liceele din Viena, Buda, sau Cluj, erau cesaro-regești. Nimeni nu s'a gândit să le proclame astăzi romano-catolice și să le puie în serviciul ideii refacerii vechei Austrii. (Schematismus des oest. Kaiserreiches, 1820, 233 ș. u.)

Caracterul prozelitist al liceului din Cluj.

„Numai catolicii puteau termina liceul din Cluj”. (V. Biró, Erd. Muzeum, 1931, pg. 119.)

George Lazăr, și împreună cu el o întreagă serie de alți tineri români, pentru a putea termina acest liceu, a trebuit să se declare catolic.

Partea cea mai mare a tinerilor declarați odată catolici, au trecut cu totul și definitiv în tabăra ungurească.

Emblema Românilor: Furcile, sau, în cazul cel mai generos: coasa și sapa. — Așa se propovăduia, pe vremuri, în liceul catolic dela Alba-Iulia.

Povestește G. Barițiu despre academicianul Gavril Munteanu, de pe timpul când era elev al liceului din Alba-Iulia:

„In anul și în examenul din urmă (1828), aflându-se de

față mai mulți părinți și consângeni de ai tinereții, cineva întrebă pe unul din studenți: Care este marca (insigniile), Transilvaniei? Care a națiunii ungurești? A celei săculești? A celei săsești? După ce se luă răspuns la toate aceste întrebări, unul dintre ascultători mai puse una: Care este marca națiunii românești? Profesorul de clasă nevoind să aștepte răspuns dela tânărul întrebător, răspunse el însuși: *Az akasztófa*, adică pe românește: *furcile, spânzurătoarea*. La auzul acelui răspuns barbar, tinerilor de naționalitate românească li se sui la moment sângele în față și le fulgeră prin cap ca să părăsească sala cu toții. Directorul, observând confuziunea nu numai la tinerime, ci și la oaspeții ascultători, se reculese și zise: „Nu este așa, marca Românilor e coasa și sapa“.

Accea scenă infamă, răpausatul Munteanu o nara la diferite ocaziuni, enumerând-o între multele insulte, pe care le lua Românii în acele timpuri de blestem pe fețele și numele lor.¹⁾

Opera de maghiarizare săvârșită de liceele Statului catolic.

În liceul Statului catolic din Tg. Mureșului s'au maghiarizat în intervalul dintre anii 1858—1913, nu mai puțin de 62 elevi; în liceul din Șumuleul Ciucului, între anii 1870—1903 din 48 elevi români s'au maghiarizat 36; în cel din Odorheiu, între anii 1857—1918 din 481 elevi români s'au maghiarizat 302, în liceul din Tg. Săcuesc, s'au maghiarizat între anii 1872—1919 din 125 elevi, 47. Cu totul, s'au maghiarizat, din 1628 elevi români, 447 înși, ceea ce face 27%.

*

Scolile susținute de Fondul de studii sunt școli de Stat.

„Nu mai începe îndoială că institutele de învățământ cari și-au avut rădăcinile în „Fondul de Studii“ trebuiesc privite ca institute regești, regnicolare, de Stat. Puterea de Stat le-a înființat; sub conducerea Statului au stat și stau și astăzi“. (Dr. A. Dárday, în *Magyar jogi Lexikon*, v. I. p. 172):

*

„Maria Terezia a vrut să înființeze institute de stat, dar astfel de institute de stat cari — *întocmai ca și celelalte instituții ale Statului* — erau de caracter catolic și în spirit catolic... Ea a înființat școli confesionale cari erau la dispoziția Statului și cari serveau scopuri de stat, nu școli la dispoziția

¹⁾ Opurile lui C. C. Tacitus, traduse de G. Munteanu, Sibiu 1871, Prefața lui G. Barițiu, p. II.

confesiunii, și pentru scopuri confesionale. Școlile Mariei Terezia cu drept cuvânt pot fi numite școli de stat". (Memoriul litografiat al Ministerului Instrucției publice maghiare, despre natura de drept a Fondului de studii, pag. 114).

*

Ce sunt astăzi liceele regești catolice în Ungaria.

„Liceele regești-catolice de prezent sunt numai cu numele catolice. Nici biserica, nici vre-un alt factor catolic n'au vre-o influență asupra lor". (Szemnecz Emil, 211.)

*

Cum privea Ministerul de Instrucție maghiar școlile Statului catolic. — Declarația Ministrului de Culte A. Tréfort.

„Pentru lămurirea definitivă a situației, declar în mod hotărât că școlile secundare catolice din Transilvania nu le pot înșira în rândul școlilor confesionale autonome". (Anuarul Statului cat. 1885, pg. 61.)

Ceeace Statul catolic numea școli care formează proprietatea exclusivă a Statului catolic, — Ministerul numia „școli secundare conduse cu influența Statului catolic". (Rescriptul Minist. de Culte ungar, Nr. 47199 1891.)

Cum a uzurpat episcopul de Alba-Iulia rolul de „director suprem” al școlilor catolice.

Am arătat la alt loc încercarea episcopului de Alba-Iulia de a stoarce dela Dieta Ardealului recunoașterea sa ca consilier gubernial de drept. (Vezi pg. 647).

Aici arătăm încercarea frauduloasă a aceluiaș episcop de a se octroa ca director suprem al tuturor școlilor din Transilvania.

*

Este fapt că unii episcopi de Alba-Iulia au exercitat un timp oarecare funcțiunea de directori supremi ai învățământului, dar aceasta era o funcțiune de Stat; episcopii erau directori supremi *regești*, în care funcțiune erau numiți în mod special de Împăratul, și pe care unii episcopi, cari nu s'au simțit capabili s'o împlinească, au și refuzat-o.

Episcopul Kollonits, numit de Împăratul director școlar regesc — nu primește însărcinarea.

La 1775, prin rescriptul din 23 Martie, episcopul ardelean, contele Lad. Kollonits a fost numat director *regesc* al școlilor catolice din Transilvania, inclusiv al Universității din Cluj. Dar episcopul, scuzându-se că este prea ocupat cu alte lucruri, n'a primit însărcinarea și, astfel, a fost menținut mai departe ca Director al Universității, contele D. Bánffy, prefectul județului. Abia la 1819 se găsește un episcop care primește însărcinarea regescă de director al Liceului academic. (C. Erdélyi, 37.)

*

La 1823 episcopul Ignățiu Sepessy își dă dimisia din postul de director suprem regesc al școlilor. (C. Erdélyi, 38).

Cum trala Cancelaria aulică pe episcopul Ardealului,
care se amesteca în chestiunile școlare.

Din rescriptul Nr. 4795 din 15 Aprilie 1787 al Cancelariei aulice către Guvernul ardelean:

„Cu toate că raportul din 4 Aprilie a. c. nu răspunde la întrebarea: de unde își ia episcopul dreptul de a se amesteca în tratarea chestiunilor de învățământ și, în special în chestiunea instituirii profesorilor la școlile latine, totuș se poate înțelege ca episcopul să facă propuneri cu privire la ocuparea locurilor vacante. În consecință, Guvernul, cu considerare la faptul că episcopul n'are nici un fel de influență în chestiuni de învățământ, urmează să-l îndrumeze pe episcop la ordine și să nu dea cătuș de puțină atențiune propunerilor lui în astfel de chestiuni”. (G. Boros, 98).

*

Cum își înțelegea episcopul ardelean misiunea sa de director
școlar regesc.

Episcopul de Alba-Iulia N. Kovács, director suprem regesc al școlilor catolice din Transilvania, intervine la Guvernatorul Wohlgemuth în vederea redeschiderii școlilor închise în timpul revoluției dela 1848—9, printr'o adresă, din care reținem:

„Doresc redeschiderea școlilor mai cu seamă pentru a readuce sufletul tinerimii patriotice la calea ordinii legale, pentru a-i insufla o mentalitate loială, o dragoste și o credință netărmurită pentru Maiestatea Sa și pentru Prea Înalta Casă împărătească și pentru a favoriza o inteligență bine întemeiată”. (G. Boros, 25.)

*

În *Calendarium majus titolare* din 1834, episcopul N. Kovács e numit „supremus director regius omnium scholarum et educatoriorum institutorum catholicorum”; tot astfel la 1835, 1836, 1842 și 1846.

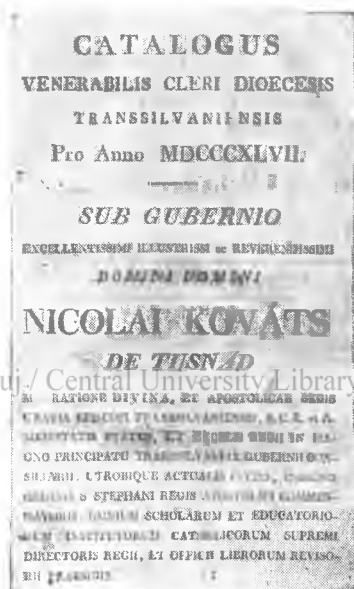
Însuș Șematismul eparhiei de Alba-Iulia recunoaște că episcopul era director suprem regesc al școlilor. (Vezi clișeul pg. 764).

Sub guvernarea ungurească din deceniile premergătoare războiului mondial, episcopii au încercat să se prezinte, în ce privește școlile susținute din Fondul de studii, ca directori

supremi *confesionali*. Dar autoritatea de Stat n-a rămas datoare cu precizarea chestiunii.

Ministerul Instrucțiunii despre directoratul episcopului.

„Episcopii ardeleni nu exercitau funcțiunea de directori supremi peste școli în virtutea postului lor de episcopi, ci numai în urma faptului că ei erau numiți în fiecare caz directori supremi“. (*Rescriptul Minist. de Culte*, 23 Spt. 1884.)

Șematismul eparhiei de Alba-Iulia, pe anul 1847, în care este precizat caracterul regesc al oficiului episcopului de director al școalelor — Acest lucru se întâlnește și în Șematismul de pe alți ani.

Pe chestiunea școlilor „regești”, Statul catolic târăște România în fața Ligii Națiunilor.

Problema școlilor secundare conduse astăzi de Statul catolic nu este o simplă problemă pedagogică, culturală sau confesională, — dimpotrivă, ea este o gravă problemă politică. Mai mult chiar: am putea afirma, fără nici o exagerare, că ea este *cheia de boltă a acțiunii revizioniste maghiare, îndreptată împotriva actualei alcătuirii de Stat a României.*

Scolile Statului catolic, după drept, nu sunt școli confesionale.

Înainte de toate trebuie să fixăm faptul că școlile Statului catolic nu pot fi socotite printre școlile confesionale *autonome*

Nici o lege românească nu s'a ocupat de aceste școli, cari, în legea maghiară dela 1883 aveau o situație specială, — nici o lege nu le-a reglementat din nou situația, asigurându-le drepturi egale cu ale confesiunilor, cari își au căpetenia religioasă între granițele țării. Aceste școli sunt de drept, încă sub regimul vechiu.

Care era acel regim?

Ni-o spune însuși Statul catolic. La 1895, în Raportul către Adunarea generală cetim următoarele:

„Statul ungar consideră liceele noastre ca licee ale Statului catolic în sensul că acesta este dator să le susție din fondurile cari îi sunt puse la dispoziție, dar dreptul de dispunere asupra lor și dreptul de conducere și le-a rezervat Statul ungar sieși”.

În ultimul an de viață ungurească, la 1918, Statul catolic a intervenit la Ministerul Instrucției, ca acesta să recunoască.

școlilor din chestiune caracterul de „școli secundare susținute și conduse de Statul catolic“, la ce Ministerul, prin rescriptul Nr. 92.079, a răspuns, că a împărțit școlile în două categorii și anume, în „școli la dispoziția Statului maghiar“ și „școli cari stau sub conducerea imediată a Statului“. — Școlile catolice fac parte în mod evident din acestea din urmă“, — încheie Ministerul, al cărui răspuns a fost luat la cunoștință de Statul catolic ca „destul de favorabil“.

Și, în sfârșit, o mărturisire făcută sub dominațiunea românească, de referentul Statului catolic:

„Autonomia catolică maghiară, durene, a trecut dela dominațiunea maghiară la dominațiunea de astăzi, grevată de o anumită povară grea. În conducerea școlilor noastre secundare, Statul ungar, înfrângând drepturile noastre autonome asigurate principiilor prin legi, tocmai în baza dreptului de patronat suprem al Regelui apostolic exercita o influență mai mare decât cea care se cuvenea, și învățământul nostru secundar, până la un anumit punct, era sub epitropia Statului“, (Dr. A. Balázs: Adatok).

Cu alte cuvinte: Regele Ungariei, în calitate de patron suprem al fondurilor din cari se susțineau școlile Statului catolic, trecând peste veleitățile de stăpân ale acestuia, a pus școlile amintite sub epitropia Statului ungar, impunându-le „ca o datorie firească, să servească, întru toate, interesele“ acestuia.

Cum s'au comportat școlile Statului cat. sub guvernarea românească?

După deslăpirea Ardealului de Ungaria, era firesc ca școlile susținute de St. C. în condițiile arătate aci, să treacă „sub dispoziția și conducerea“ Statului român. Ceeace însă nu s'a întâmplat.

Sub guvernarea românească, Statul catolic s'a declarat pur și simplu stăpân absolut și nelimitat al acestor școli, pe cari a căutat și a izbutit să le puie nu în serviciul educației religioase-morale, ci în serviciul ideii de rasă maghiară și a idealului politic pan-maghiar. Profitând de dese schimbări în administrația școlară românească și de luptele dintre partidele noastre politice, referentul Statusului catolic, Dr. A. Balázs, a inițiat o luptă sistematică nu numai pentru acapărarea și conducerea acestor școli, ci mai cu seamă pentru îndreptarea întregii lor activități în contra noii stări de drept creată la 1 Decembrie 1918.

Primul pas în această luptă fu, că Statul cat. refuză să re-

cunoască pe directorii regionali ai Statului român, ca autorități administrative peste școlile din chestiune.

Prin adresa Nr. 34442 din 1920, Secretariatul general din Cluj al Ministerului de Instrucție, puse în vedere Statului cat. că „Statul român, ca succesor de drept al fostului Stat ungar, va exercita asupra școlilor Statului cat. dreptul suprem de supraveghere și de inspecție“, considerându-le ca școli cari stau „supt conducerea“ directorilor regionali de stat.” La aceasta Statul cat. a răspuns că: „În nici un caz nu poate recunoaște acest punct de vedere al Secretariatului general, ca legal“... „În baza autonomiei lui seculare, Statusul nostru dispune de autonomie școlară deplină“. Pe directorii regionali ai Ministerului de instrucție, îi primim în școlile noastre ca pe niște delegați ai Ministerului, dar nu-i putem considera investiți cu sfera de atribuții de directori regionali peste școlile noastre“¹⁾.

Fraudă și escrocherie.

„Dieceza ardeleană — continuă St. cat. cu o îndrăzneală nemărginită de nici un fel de respect pentru adevăr, — susține de veacuri școli, a căror conducere, guvernare și direcționare, în baza autonomiei ei, o isprăvește însăș dieceza, independent. Față de școlile catolice, Statul maghiar s'a mărginit cel mult la supraveghere.

Deosebiri de vederi în privința aceasta n'au existat niciodată între Guvernele de pe vremuri și între Statusul nostru!“.

*

Statul catolic se consideră pe sine Minister al Instrucției ungurești.

„Statul catolic consideră chestiunea educației tinerimei catolice ca problema sa de primul rang și declară că ține necondiționat la școlile sale catolice, pe cari nu le dă Statului, nici vreunei alte corporațiuni, și le susține pe lângă cea mai mare încordare și în ciuda tuturor greutăților“. (*Holdrarea Adunării Statului Catolic din 1921*, cf. Anuarul pe a. 1921.)

Un început de desmetecire.

La 1923, autorul acestei cărți a atras atențiunea autorită-

¹⁾ La 26 Noembrie 1920. — Vezi Dr. A. Balázs: Adatok az erdélyi kisebbség iskolavédelmi küzdelmeihez, 1919–1929. Cluj, 1929, pag. 62.

ților de Stat asupra faptului că, școlile zise ale St. C., sunt de drept ale Statului român, și a cerut să se ia măsuri în consecință. Ministrul Instrucțiunii, d. Dr. C. Angelescu, a însărcinat pe inspectorul general Dr. Al. Pteancu să-i prezinte un raport în chestiune, ceea ce acesta a și făcut.

Iată raportul prezentat Ministerului Instrucțiunii:

„Statusul catolic era o organizație politică, ca o Comisiune parlamentară. Această organizație, mai puțin ori mai mult autorizată, la începutul renasterii țării românești a obținut un „Statut organic” nou. Compoziția nouă a Statusului este tot așa pe bază politică, ca cea veche. Membrii sunt toți președinții și juzii catolici ai Tablei regești, toți prefecții de județe, subprefecții și primarii catolici ai orașelor, toți profesorii catolici ai Universității din Cluj și trei delegați catolici ai Erarului (Ministerului de Finanțe).

Funcționarii de mai sus sunt membri de drept ai Statusului, deci sunt administratorii de drept ai Fondului de studii întrucât și numai întrucât sunt funcționarii Statului. Cu ocazia preluării imperiului în Ardeal toți funcționarii superiori unguri au demisionat din postul lor, deci au încetat prin aceasta eo ipso să facă parte și din organizația de administrare a Fondului de studii, din care puteau face parte în calitate de funcționari de stat. Însă, în realitate, — în urma desintezării Statului român de treburile Fondului de studii, — au rămas și mai departe, pe nedrept, în posesiunea și administrarea Fondului toți foștii funcționari maghiari, cari aveau drept a exercita acest drept numai până ce funcționau în calitate de funcționari și dignitari de stat. Astfel se constată că, numai dela preluarea imperiului, din 1919, s'a rupt legătura dintre Stat și Fondul studiilor, reprezentat prin Statusul catolic.

Părerea și convingerea mea neclintită este că „Fondul studiilor” aparține Statului român, precum a aparținut pe vremuri Statului maghiar, și că acest fond și tot ce-i aparține, trebuia să se ia în posesiune de organele Statului român.

E drept că fondul de studii pentru Ardeal se administra deosebit de restul Ungariei, precum Ardealul în unele privințe era sub regimul altor legi, aceasta însă nu constituie o deosebire esențială, și își are explicarea numai în deosebirea uzanțelor administrative în acest ținut. Fapt este că, în privința procedurii la preluarea averilor Fondului studiilor — în lipsă de ordine — funcționarii Statului român n'au urmat o procedură unitară. Până ce în regiunea școlară a Orăzii și a Timișoarei

s'au preluat edificiile ce aparțineau Fondului studiilor: liceul catolic-regesc din Satu-Mare, internatul acestui liceu, Academia de drept reg. cat. din Oradea Mare, liceul reg. cat. din Arad; însă în regiunea Sibiiu și Cluj nu s'a luat în primire nimic, ci s'a lăsat să funcționeze și funcționează și până azi, organizația cea veche constituită de Statul maghiar.

E timpul suprem să se repare greșeala făcută, și să se facă preluarea precum și reorganizarea acestei instituțiuni, măcar acum.

Propunerea mea este următoarea :

Printr'o decizie a Consiliului de Miniștri să se suspende funcționarea *Statusului* administrator al Fondului studiilor în Ardeal, în forma sa actuală. Să se enunțe necesitatea reorganizării acestei instituțiuni în raport cu împrejurările schimbate și cu interesele Statului român, care trebuie să intre în drepturile sale. *Nu se poate admite să funcționeze în Țara românească o instituție publică cu organizațiunea politică și factorii politici ai fostei Ungarii.*

Să se numească un delegat al Guvernului cu depline puteri și în drept a-și alcătui și o comisie interimară, care deoparte să continue administrarea instituțiunii, pe de altă parte să elaboreze un proiect pentru reorganizarea fondului studiilor și averilor sale. Având în vedere caracterul și origina catolică a instituțiunii, pentru a se contrabalansa protestul ce se poate aștepta din partea ungarilor catolici, va fi consultat a se numi de delegat un bărbat de școală, român, re religione greco-catolică, care va cunoaște perfect situația de drept a fondului.

Se va pregăti în decurs de o jumătate de an un proiect de lege și un regulament de organizare a Fondului de studii.

Reorganizarea definitivă se va face în baza legii ce se va face.

Suntem de credință, că *prin soluționarea chestiei Fondului de studii din Ardeal, în conglăsuire cu împrejurările schimbate, trecând fondul în posesiunea Statului român, — toată chestiunea școlară din Ardeal se va soluționa dela sine.*

Cluj, 15. VIII. 1923.

Inspector General: AL. PTEANCU.

*

Vorbind despre liceul din Cluj, Dr. AL. Pteancu spunea că „sar putea ordona luarea lui în primire numai decât, rămânând a se aranja situația de drept prin avocatul Ioan Suciu, ori Aurel Isac, ori Dr. Pordea din Cluj“.

*

Ministrul Instrucțiunii, Dr. C. Angelescu, a și dat ordin

oficial ca liceul de aplicație al Seminarului pedagogic universitar din Cluj să fie plasat în localul liceului *regesc* din Cluj, dar, după câteva zile a revocat ordinul.

Ofensiva Statului cat. în contra Statului român.

Între acea, și Ministerul Cultelor, care se angajase să rezolve integral chestiunea Statului cat., a lăsat chestiunea baltă, — ceea ce i-a încurajat într'un mod deosebit pe conducătorii acestuia. Văzând că Statul român nu este capabil să-și împuie punctul său de vedere, Statul catolic a luat el ofensiva.

Prilejul i l-a dat proiectul de lege pentru învățământul particular, prezentat Parlamentului în iarna anului 1924-5.

Împotriva acestui proiect, Statul catolic luă lupta în numele tuturor confesiunilor maghiare din Ardeal, dar, de așădată nu pe frontul intern, ci pe frontul internațional. Dela Statul cat., ca dela un stat major îndutabil, a pornit, în adevăr, puternica ofensivă îndreptată la 1925, și în anii următori, în contra Ministerului de Instrucție, pe chestia legii învățământului particular. St. cat., prin referentul său, Dr. A. Balázs, a luat inițiativa memorabilei acțiuni la Liga Națiunilor, / *Central University Library* acțiune al cărei scop principal era de a înfrânge suveranitatea României, — de a emancipa pe Ungurii ardeleni de sub autoritatea acesteia și de a asigura pe seama lor o extrateritorialitate, sub egida Ligii Națiunilor, — până când nouile formațiuni de state vor înceta cu desăvârșire.

Relatăm aci, pe baza actelor publicate de însuș referentul Statului cat., fazele acelei acțiuni.

România, târîtă de Statul cat. în fața Ligii Națiunilor.

Într'un raport înaintat Statului cat., Dr. A. Balázs zice:

„Pentru înlăturarea pericolului, pe care îl cuprindea Proiectul de lege pentru învățământul particular, Consiliul Dirigent al Statului catolic, în unire cu conducătorii celorlalte confesiuni (maghiare, numai! N. A.), a încercat tot ce se poate imagina”.

Printre altele, Consiliul Dirigent al St. C. a adresat Societății Națiunilor un Memoriu, iar, ceva mai târziu, a înaintat Consiliului suprem al Societății un Memoriu suplimentar amănunțit, pe care l-a dus la Geneva însuș referentul, în persoană. Însoțit

de fostul profesor la Universitatea din Cluj. Dr. Artur Balogh și sub conducerea președintelui Partidului maghiar, baronul Ștefan Ugron, referentul St. cat. s'a prezentat atât conducătorilor Societății Națiunilor, cât și Ministrului de Externe al României, I. G. Duca, șeful Delegației române la Adunarea Societății Națiunilor. Acestora, Ugron le-a declarat: „Noi luptăm pentru limba noastră și pentru rassa noastră, din care cauză mai curând murim, decât să ne părăsim rassa și să permitem să ni se romanizeze limba“.

În memoriu, Dr. A. Balázs prezintă Biserica catolică din Transilvania ca „biserica maghiară“.

Punctul de vedere al confesiunilor maghiare relativ la educația copiilor lor, este exprimat în Memoriu prin aceste cuvinte, cari nu-și găsesc nici un razim în tratatele internaționale, și cari ignorează cu desăvârșire faptul că confesiunile respective trăesc în Statul român, față de care au și oarecare datorii:

„Noi avem dreptul să ne creștem copiii noștri în propria noastră limbă maternă, în *spiritul propriei noastre culturi*, în vechea credință și morală a confesiunilor noastre... În acest scop, noi avem dreptul de a dirija, în baza autonomiei noastre, toate școlile noastre“¹⁾.

Ungurii ardeleni se pun mai presus de Constituție, declarând că România nu e stat național, ci stat de naționalități.

Concluziunile Memoriului erau:

1. Consiliul superior al Societății Națiunilor să exopereze o hotărâre din partea Curții internaționale dela Haga cu privire la călcările de lege cuprinse în proiectul de lege.
2. Consiliul superior să exopereze dela Guvernul român pe de o parte asigurarea prin lege a dreptului bisericilor de a susține școli, iar pe de alta restituirea imobilelor școlare, a clădirilor și a moșilor expropriate, sau, în caz că aceasta n'ar fi cu putință, despăgubirea corespunzătoare.

Și până ce va avea loc desbaterea acestei chestiuni, care reclamă un studiu aprofundat, Consiliul suprem să intervie pe lângă Guvernul român ca să restabilească status quo ante dinainte de ordinele ministeriale Nr. 100.008 și 100.990 din 1923.

¹⁾ Citat după (N. P. Comnène): Protection de Minorités en Roumanie, pag. 21.

Pentru justificarea pasului lor, reclamantii declarau: „*Ar trebui să ne adresăm către acea putere, care este chemată să ne apere drepturile și care e în stare să înlăture primejdia care ne amenință*”.

Plângerea accentuează, în termeni categorici: „*Alipirea noastră neclintită la școlile noastre confesionale. Numai pe acestea le socotim acomodate ca să ne crească tinerimea în vederea dublului scop: apărarea limbii și a rasei proprii*¹⁾. Și dela legea referitoare la reglementarea învățământului minoritar trebuie să pretindem considerarea mai deosebită a acestor puncte de vedere. În punctul acesta, trebuie să observăm că, o astfel de lege, România, nici în urma caracterului ei *de stat (polietnic) de naționalitate*, nu e în stare să facă, după modelul legilor școlare ale nici unui stat apusean, din cauza că în Apus, legile școlare au înaintea ochilor lor numai cetățeni de o rasă și de o limbă”.

Ungurii ardeleni luptă, la Geneva, umăr la umăr cu conducerea Statul român.

După ce declară că *Ungurilor din România nu le trebuie școli de stat cu limba maghiară*, continuă: „*Spiritul învățământului, în școlile de stat, nu este potrivit pentru păstrarea conștiinței de rasă și pentru asigurarea efectului cultural al creștinismului apusean*”.

În continuare :

„*Lăsând cu totul la o parte dezvoltarea istorică a minorităților din Vechea Ungarie, observăm numai atât, că situația acestor minorități, o reglementa numai legislația țării. În privința aceasta, Ungaria nu era legată prin nici un fel de tratat internațional. Unicul izvor al acelor drepturi și privilegii, de cari se bucurau minoritățile, din Ungaria, era cugetarea umană a legiuitorilor țării. În schimb, minoritățile României de astăzi stau supt aripile protectoare ale Tratatelor internaționale. România s'a legat sărbătorește să respecte aceste tratate... România este obligată să asigure minorităților ei drepturi mult mai largi, decât cum au fost acelea pe cari le asigurau legile ungurești*”.

¹⁾ Despre patrie, — nici un cuvânt!

*Ei cer intervenția Curtii internaționale dela Haga în contra
României.*

....„Ceram trimiterea unei Comisiuni de specialiști, care să constea din reprezentanții a cel puțin trei națiuni și care, des-cinzând la fața locului, să se convingă în mod oficial de starea de lucruri. De asemenea, ne rugăm, că, dacă se va simți nevoie, să se ceară hotărârea Curtii internaționale dela Haga cu privire la întrebarea, dacă proiectul de lege român despre învățământul particular e în congruență cu Tratatul minorităților dela Paris sau în dezacord cu el“.

*Ungurii ardeleni luptă. la Geneva. umăr la umăr cu conducătorii Ungariei, pentru înfrângerea și discreditarea
României.*

Iată ce declară, în acest punct, d. Dr. A. Pteancu, care în acel timp se găsea la Geneva, ca consilier tehnic al Ministerului de Instrucție:

„Toate acuzațiile (Ungurilor ardeleni) — aproximativ 1000 de capete — s'au dovedit prin o comisie de cercetare delegată de Consiliul Ligii Națiunilor și de o altă Comisie de cercetări la fața locului, neîntemeiate și chiar prin o rezoluție au primit un avertisment — acuzatorii — ca, pe viitor, să documenteze și să-și verifice acuzele, spre a nu induce în eroare Liga Națiunilor..

În ziua desbaterii reclamației ungurești la Liga Națiunilor, am surprins chiar eu, personal, cum președintele delegației ungurești din Transilvania anume *Stefan Ugron*, a intrat la *Hotelul de Bergue* din Geneva, la primul ministru ungar, contele *Stefan Bethlen*, înainte de ședință. Adus acest fapt, de mine, la cunoștința ministrului plenipotențiar român *N. Petrescu-Comnen*, acesta a protestat la Secretariatul general al Ligii Națiunilor în contra inmixțiunii unui Stat dușman, în chestiunile interne ale României, când se judecă chestiuni privind cetățenia română în raporturile lor cu Statul român și pentru această tentativă de inmixțiune a Ungariei în treburile interne ale României a cerut satisfacție. Drept urmare a acestui incident, reprezentanții Ungurilor din Ardeal n'au mai putut participa la ședință“.

„Ungurii -- încheie d. A. Pteancu — urmăresc revendicări naționale, nu drepturi școlare, pe care le au deplin“.

Care a fost soarta Memoriului confesiunilor maghiare, con-
duse de Statul catolic?

Conform organizației Ligii Națiunilor, memoriul s'a dat. Comisiunii de trei a Consiliului suprem, care avea însărcinarea de a cerceta, întrucât e cazul ca chestiunea să fie deferită Consiliului, respectiv Curții dela Haga. Comisiunea, cercetând plângerea, în baza unui imens material oficial, pus la dispoziție de Guvernul român, a cuprins rezultatele cercetării întrun Proces-verbal, prin care declară închis incidentul, ca nefiind fondat spre a putea fi deferit Consiliului.

Conform Procesului verbal, Comisiunea a plecat dela articolul 9 al Tratatului dela Paris. „Acest articol — zice Comisia — stabilește principiul egalei îndreptățiri de drept și de fapt a tuturor cetățenilor țării și declară că persoanele aparținând la minoritățile naționale, „au dreptul egal să înființeze, să direcționeze și să supravegheze, pe cheltuială proprie, școli cu dreptul de a întrebuința în acestea în mod liber limba lor“. Petiționarii au interpretat acest articol în sensul că el stabilește o egalitate între școlile de stat și între școlile particulare. Comisiunea n'a acceptat această interpretare. După părerea ei, egalitatea dorită de art. 9 se referă pe de o parte la școlile particulare ale minorităților, pe de alta la școlile particulare ale majorității. *Dat fiind că legea (învățământului particular al României) recunoaște pe lângă condițiile stabilite, dreptul ca școlile confesionale ale minorităților să libereze diplome valabile de Stat. ea ESTE MAI MARINIMOASĂ FAȚĂ DE MINORITARI, DECUM O CERE ACOMODAREA STRICTĂ LA DISPOZIȚIILE TRATATULUI.*”

Liga Națiunilor constată că Ungurii umblă cu minciuni
împotriva României.

În continuare, Comisia declară că, examinând documentele în legătură cu cererea petiționarilor, „a stabilit că afirmațiunile acestora în mare număr de cazuri nu corespund realității... Membrii Comisiunii țin necesar să accentueze, cât de important este, ca plângerile înaintate de minorități la Liga Națiunilor, să fie alcătuite cu cea mai mare grijă, ca nu cumva să ceară intervenția acesteia pe baza de fapte cari nu corespund cu realitatea“.

În rezumat: concluziunile Comisiei de trei erau că *confesiunile maghiare au apelat la Geneva cu afirmațiuni în mare parte nedeavrate, că România a mers, cu legea ei despre învățământul particular, mai departe de cum îi cere Tratatul dela Paris și*

că școlile particulare maghiare nu pot cere egalitatea cu școlile de stat, ci numai cu școlile particulare românești.

Ministrul României la Berna cere sancțiuni penale în contra calomniatorilor țării.

După ce organul competent al Societății Națiunilor și-a spus cuvântul său față de uneltirile Maghiarilor din România — *uneltiri la cari conașionatii lor din Cehoslovacia sau Jugoslavia n'au avut îndrăzneala să se gândească*. — ministrul nostru dela Berna, d. N. P. Comnen, care avusese sarcina de a apăra România, a cerut Guvernului să ia măsurile cuvenite față de uneltitorii, cari, prin afirmațiuni false, au căutat să discrediteze România în fața tuturor puterilor din lume. Opinia publică l-a secundat cu mare însuflețire. Unii au reamintit măsurile luate de Justiția maghiară la 1893 împotriva zecilor de trupași români, cari au avut îndrăzneala de a se adresa, cu Mănușorul națiunii române, către propriul lor rege, la Viena.

Dar Guvernul român a aflat de bine să nu ia față de vinovați nici un fel de măsuri. Nu numai că persoanele cari au îndrăznit să meârgă la Geneva cu neadevăruri în contra României au rămas neșupărate în posturile lor *plătite de Stat*, dar nici instituțiile vinovate n'au avut să sufere nici o consecință. Nimeni nu s'a gândit să ceară socoteală Statului catolic pentru acțiunea înscenată și condusă de el.

România nu voia moartea păcătosului, ci îndreptarea lui. Ea credea că toleranța ei nețărmurită nu va rămânea fără urmări.

În adevăr, toleranța aceasta, căreia nu i se poate găsi păreche în lume, n'a rămas fără efect. Numai cât acesta a fost contrarul dela cel așteptat.

Ungurii, știind că toleranța românească nu este decât o dovadă a slăbiciunii politicianilor țării, s'au simțit îndemnați să ducă mai departe războiul început.

O nouă sfidare ungurească: Statul catolic păsește față de Statul român dela egal la egal, punându-i condiții.

La 16 Oct. 1925 reprezentanții Statului catolic au înaintat Ministrului de Externe, I. G. Duca, un proiect, menit a servi ca bază la tratativele privitoare la aranjarea chestiei școlare. Cuprinde o serie de 19 puncte, printre cari unul, — al treilea, — prevede, că *despre tratative urmează să se redacteze Procese-*

verbale, iar încheierile lor „să fie ridicate de ambele Corpuri Legiuitoare la valoare de lege. Aceasta ar fi condiția, sub care am declara fără obiect petiția noastră la Societatea Națiunilor”¹⁾.

Adevărul este că din lupta deslănțuită între Statul catolic și Statul român, acesta din urmă a ieșit înfrânt. Legea pentru învățământul particular a ieșit așa cum au vrut Ungurii.

Dar asta n-a fost de ajuns. Lupta a avut consecințe și mai dezastruoase.

Ni-o spune Dr. A. Balázs, conducătorul efectiv al întregii acțiuni: „Memoriul nostru a dat impulsul pentru cumpănirea serioasă a chestiunii minorităților la Societatea Națiunilor. E de nădăjduit ca această chestiune va rămânea la ordinea zilei până atunci, până când cei chemați vor găsi o soluție relativ liniștitoare. Chiar dacă n'ar mai fi avut nici un alt rezultat ostenelele și luptele confesiunilor ardeleni (maghiare numai! N. A.), și pentru atâta seamă ele au meritat să fie făcute. Memorandumul la Geneva n'a fost de prisos și fără folos, ci dimpotrivă, deosebit de folositor. Dacă privim evenimentele dela geam, cu sufletul înfrigurat și plin de teamă, nu putem să ne așteptăm la lucruri prea bune. Dar, dacă vom continua lucrul început, cu circumspecție și cu energie, Dumnezeu ne va sta într'ajutor în lupta noastră cinstită. Școalei noastre, poporului nostru, rassei noastre îi va surâde un viitor mai frumos”.

După ce au câștigat cauza școlară pentru toți Ungurii ardeleni, St. cat. și-a luat asupra sa să organizeze la luptă pe toate minoritățile atnice din România.

În privința aceasta cetim în Raportul pe anul 1929 al Statului catolic, următoarele cuvinte :

„E nevoie acum ca, împreună cu Ungurii, toate minoritățile din România, fie prin reprezentanții lor din Parlament, fie prin organizațiile lor, printr'o mișcare energică să dea expresiune pretenziunilor lor juste, îndreptate spre alcătuirea unei legi a minorităților, care să îmbrățișeze întreaga viață a acestora”.

Cari au fost efectele acțiunii internaționale a Statului catolic.

Efectele indirecte ale acțiunii internaționale ale Statului catolic au fost

- 1) pierderea procesului procesului optanților unguri, și
- 2) discreditarea României în fața străinătății, — fapt care a adus imense desavantajii politice, morale și materiale.

¹⁾ Memoriul prelatului papal, canonicul dr. A. Balázs, în revista *Glasul minorităților*, Lugoj, Nr. 4—5, din 1932, pag. 128.

„Chestiunea școlilor Statului cat. sub guvernarea „Uniunii
Naționale“ Iorga—Argetoianu.

În urma campaniei dela 1931—1932 în vederea lichidării Statului cat. și, mai cu seamă de teama consecințelor penale pe urma acțiunii publice deschise de Parchetul Tribunalului Cluj, E. Gyárfás, dându-și seama de situația catastrofală în care a ajuns instituția condusă de el, a oferit Statului român toate bunurile Statului cat., cu singura condiție ca să i se îngăduie de a ținea mai departe trei din cele șapte licee, pe cari le susține astăzi.

Iată cuvintele lui Gyárfás:

„Prin urmare, dl. senatori, dacă cineva mi-ar spune că este dispus să plătească, să asigure pentru totdeauna, toate cheltuielile materiale și de personal, din cele 7 licee, numai la 3 sau 4. foarte bucuros am ceda toate bunurile, care, D-voastră spuneți că sunt atât de productive, ca să n'avem a ne ocupa decât cu liceele celelalte, pe cari le susținem din cotizațiile elevilor și contribuțiile părinților și credincioșilor“.

Răspunsul fostului prim-ministru N. Iorga.

În loc să ia act de declarația conducătorului Statului cat. și să procedeze imediat la lichidarea graver chestiuni, care dura de 13 ani, — d. N. Iorga, spre stupefacția Ungurilor, a dat următorul răspuns, care constituie cea mai penibilă eclipsă a istoriei noastre contemporane:

„D-Voastră ne-ați oferit să dăm oarecari sume, să sacrificăm unele licee și să păstrăm pe acelea cari rămân, și atunci D-voastră ne veți da o avere, a cărei socoteală a început într'un fel și s'a isprăvit în alt fel.

Eu aș fi foarte bucuros, dacă aș putea să ajut pe orîșice națiune îndreptățită de caracter istoric, care se găsește în România, nu numai să-și păstreze toate așezămintele ei de cultură, cari se găsesc în România, dar să le și desvolte. Nu avem nimic de pierdut ca națiune și avem totul de câștigat ca Stat“.)

Cum înțelegea d. N. Iorga, la 1916, rostul școalelor, din punct
de vedere cetățenesc?

„Statul român nu poate înțelege decât un singur fel de a-și pregăti viitorii cetățeni“. Și, făcând aluzie la școlile neromâ-

*) N. Iorga, În ședința din 12 Febr. 1932 a Senatului.

nești, cari nu întăresc sentimentul de alipire față de țară, adăuga: „Astfel de școli nu pot fi admise de un Stat conștient de chemarea lui, nici în bazele lor, nici în felul lor de întreținere, nici în program, nici în tendințe“.¹⁾

*

Incă o vorbă a profesorului N. Iorga dela 1916.

„De felul cum se pregătește tineretul unui neam, ies pe urmă toate binefacerile sau blestemurile asupra lui“.²⁾

N. Iorga și B. Mussolini.

În timp ce prim-ministrul român, ortodoxul N. Iorga dela 1932, uitând cu totul pe profesorul și istoricul N. Iorga dela 1916, dă școlile „regești“ din Transilvania pe mâna Ungurilor catolici iredentiști, — prim-ministrul italian, catolicul B. Mussolini refuză orice amestec al coreligionarilor lui italieni, în conducerea învățământului. El declară, după încheierea Concordatului cu Sf. Scaun:

„În ce privește instrucțiunea, n'am recunoscut nici un fel de amestec autorității religioase. În acest domeniu, suntem intratabili. Învățământul trebuie să fie al nostru“. (E. Devoghel, 306.)

*

Ce credea la 1922 d. N. Iorga despre Papa.

„Această lege veche (ortodoxia) nu ne dă un stăpân din străini... Și așa, în atâtea privinți străinătatea ne pătrunde, străinătatea ne poruncește.... Papa este totuș străinul, în depărtata lui Romă internațională și deloc latină — vezi ce atitudine a avut adesea în marele războiu, — e supus la influențe, dintre cari cele mai multe sunt mai puternice decât orice le-am putea opune noi. Și, el poruncește episcopilor noștri, îi apropie de ai dușmanilor noștri și îi depărtează de momente naționale, în cari toți una trebuie să fim, dar le îngăduie să calce în biserici ungurești, în sinagoge, ca mai dăunăz, precum permite nunțului Marmaggi să stea la Constantinopol Turcilor lângă noul Calif, în momentul rugăciunilor de întronare“.³⁾

²⁾ N. Iorga, în *Neamul românesc*, 1916, Octombrie.

²⁾ N. Iorga: Cel dintâi dascăl de ideal național, G. Lazăr, pag. 3.

³⁾ *Neamul românesc*, 11 Noiembrie 1922.

Evoluția învățământului „catolic”, din Transilvania a fost identică cu a învățământului public din Țările române.

Și în țările române, până aproape de zilele noastre, mitropoliții și episcopii erau conducătorii învățământului public. *Eforia școlară*, instituită la 1775, de Domnul Moldovei *Grigorie Ghica*, avea în fruntea sa pe Mitropolit, care era înzestrat cu dreptul de a numi, în înțelegere cu Principele, pe „dascălul cel mare al filosoficeștilor mathimi dela Academia Moldovei”, adică pe Rectorul celei mai înalte școli a țării. (*T. Codrescu: Uricarul t. I. pg. 64.*)

Constantin Moruzzi numi președinte al Comisiunii pentru organizarea învățământului pe mitropolitul *Iacob Stamati*.

Aceeași situație era și în Muntenia: Mitropolitul țării era președintele Eforiei.

Mai mult chiar, după Unirea Principatelor, *Consiliul general al învățământului* era prezidat de un Arhiereu, care ținea locul ministrului de Instrucție și Culte. Astfel, la 1877 găsim ca președinte al-Consiliului general pe episcopul *Ghenadie de Argeș*, la 1878 pe arhiereul *Vladimir Irinopolcos Suhopan*, la 1880 și 1881 pe *Inocenție de Buzeu*, la 1883 și 1884 pe *Ghenadie de Argeș*, la 1886 pe arhiereul *Calistrat*, la 1887 pe *Inocenție de Buzeu*, la 1891 pe *Partenie al Dunării de jos*, ș. a. m. d. (*Lucrările Consiliilor generale de Instrucțiune din sesiunile anilor 1876—1884*, publicate de Ministerul Instrucțiunii, București 1884).

Când lipsea episcopul-președinte, cel care îl înlocuia, o făcea prin delegație din partea acestuia. (D. e. „În lipsa P. S. S. Ghenadie, fotoliul presidential este ocupat de d. A! Giani, după delegațiune”, o. c. pg. 499.)

Spre deosebire de Transilvania, în Țările române învățământul public era susținut de biserică.

În vechile Principate, învățământul public a fost susținut în bună parte și materializește, de Biserică. Câteva exemple:

Academia din Iași, întemeiată de Grigorie Ghica, s'a zidit „pe locul ce s'a cumpărat pentru această trebuință de către fericitul întru pomenire Gavriil Mitropolitul”... „Școala aceasta pentru strămtorarea locului, fiindcă nu are cuviincioasa lărgime și îndestulare, Preasfinția sa părintele mitropolitul Țării Kirio Kir Iacov au primit să mai dea din drept locul sfintei mitropolii, o bucată de loc”. (*Raportul mitropolitului Iacob Stamatii din 1792 la A. D. Xenopol*, pg. 101).

„Venitul școalei este hotărât a se strânge dela preoții și diaconii ce sunt în eparhia Moldovei și a Episcopiiilor, cari au să plătească nestrămutat fieștecare preot și diacon (bez săracii și nevoinicii), câte 4 lei pe an.. Acești bani... episcopii îi trimit la doi logofeți ce sunt orânduți asupra veniturilor și a cheltuelilor școalei și din venitul acesta să se plătească și lefiele a tuturor dascălilor de obște, ce sunt în toată Moldova”.

*
BCU Cluj / Central University Library Cluj

Partea cea mai însemnată a cheltuelilor de susținere a școalelor o purtau mănăstirile. Principele Ioan Sandu Sturza, prin hrisovul său dela 28 Martie 1828, spune că a găsit „foarte cuviincioasă și dreaptă socotința de a se îndemna școalele obștești prin sporirea dării ce se lua din veniturile moșilor mănăstirești”. În consecință, dispune „a se lua din veniturile acestor mănăstiri douăzeci și cinci de mii lei pe an pentru întâmpinarea cheltuelii școalelor spre învățătura tinerilor acestei patrii, dela care mănăstirile au avut și au a lor ființă și necurmat folos”. (*Xenopol*, 117.)

Concluzie.

Dacă România de astăzi crede că este oportun să dea Ungurilor catolici din Transilvania ceea ce nici odată, într-o mie de ani, nu le-a dat nici Ungaria, nici Austria, atunci, în conformitate cu principiul egalei protecțiuni pe care trebuie să li-o acorde în baza legilor, tuturor Cultelor, Statul român este dator să dea, mai întâi de toate, Bisericii dominante un număr proporțional de școli secundare și superioare, împreună cu mijloacele materiale necesare.

Papa iea asupra sa rolul de ocrotitor al Ungurilor și de locțiitor al Habsburgilor în România.

La 1925 ministrul nostru de pe lângă Vatican, D. Pennescu scria Ministerului de Externe că, la 1920—21 Sf. Scaun, în tratativele lui cu România, era aplicat „să renunțe chiar la unele principii de doctrină bisericească”, numai să poată încheia un Concordat cu ea.

Cine cunceaște istoria Papalității, știe că Sf. Scaun a făcut totdeauna, cu prilejul încheierii Concordatelor cu diferitele State, toate concesionile pe cari respectivele State au știut să le impună cu înțelepciune și cu energie. Dar mai știe și aceea, că, în schimb Sf. Scaun a știut să le impună Statelor interesele și punctele sale de vedere în măsura slăbiciunilor acelor State.

Dar, România nu și-a știut impune interesele și vederile sale, și atunci Sf. Scaun a încălecat el pe situație. Din vina guvernelor române, cari n'au știut cum trebuie să capteze în mod solid marea forță a Sfântului Scaun, acesta a îmbrățișat, — cu tact, dar și cu sollicitudine, — din nou pe Unguri, pe cari i-a susținut și-i susține și astăzi, cu sacrificarea celor mai mari interese ale României, pe cari, evident, nu era chemat să le susție el, atunci când reprezentanții ei le negligă sau chiar le tradează.

Papa, văzând că, în România, Regele nu-și afirmă dreptul de patron suprem, ia acel drept asupra sa.

La 1924, după apariția cărții *Catolicismul unguresc în Transilvania* de O. Ghibu, care a determinat o campanie puternică atât din partea opiniei publice, cât și din aceea a unor autorități de Stat, în contra situației ilegale și amenințătoare dela Statul catolic¹⁾, — Sf. Scaun, văzând că Guvernul român

¹⁾ Vezi mai pe larg: Un anahronism și o sfidare, Statul rom. cat. ardelean, de O. Ghibu, pg. 65 ș. u.

nu face nimic efectiv pentru afirmarea dreptului de patron suprem al Regelui și pentru afirmarea drepturilor Statului român — a găsit o formulă ingenioasă prin care a derutat întreaga acțiune: substituindu-se Regelui, Papa a donat Arhidiececei române greco-catolice dela Blaj întreaga avere din Cluj a Ordinului minorit maghiar de acolo, — gest prin care era sigur că va neutraliza orice acțiune îndreptată în contra catolicilor unguri.

Iată actele relative la acest moment:

I

Serisoarea ministrului general al Ordinului minorit către Secretarul de stat al Vaticanului.

Eminenței Sale

CARDINALUL P. GASPARRI

Secretarul de Stat al Sanctității Sale

Roma, XII Apostolic, 1924, Mai 4.

EMINENTISSIME DOMNULE CARDINAL,

Omagial supuși față de dorința exprimată a Sfântului Părinte referitor la biserica noastră din Cluj, — în numele meu și al Provinciei din Transilvania. — gata spre serviciu, precum se cuvine fiilor Patriarhului din Seraf, — în afecțiune și modeste, oferim și predăm Sfântului Scaun, biserica mai sus amintită, împreună cu schitul anexat ei, și împreună cu toate imobilele ei, precum acelea sunt înșirate în schița alăturată, — pe lângă umila rugăciune, ca grațios să fie satisfăcută cererea din scrisoare.

Cel mai supus servitor

(ss) **P. DOMINICUS TAVANI**, ministru general.

II

Răspunsul Secretariatului de stat al Sf. Scaun către ministrul general al Ordinului Minorților.

SECRETERIA DI STATO DI SUA SANTITA

No. 30361.

Dat în *Vatican*, 11 Maiu 1924.

REVERENDISSIME PĂRINTE,

Drept răspuns asupra prețuitei Dv. scrisori din 4 curent, prin care biserica din Cluj, schitul călugăresc și toate imobilele

Ordinului și a provinciei, în numele acelui Ordin și Provincii, le-ati oferit și predat Sântului Scaun, — grăbesc a Vă comunica cumcă Sf. Sa a primit extraordinar de plăcut această expresiune a umilinței filiale și a plecăciunii neîntârziate înaintea dorinței Sf. Părinte. Sf. Sa nu dubitează că grația Domnului, — în a cărui belșug dorește ca ordinul să fie împărtășit, — va remunera pentru această nobilă danie pe Minorii conventului, cari și de această dată s'au arătat că sunt demni fii ai Sfântului Francisc.

În sfârșit, sperând binecuvântarea lui Dumnezeu, drept expresiune a bunăvoinței pe care o nutrește față de acest Ordin și expresiunea iubirei față de membrii acestei Provincii, Vă trimite Domniilor Voastre și tuturor membrilor acestui Ordin binecuvântarea apostolească.

Comunicând toate acestea în numele Sfântului Părinte, Vă rog ca să primiți și din partea mea expresiunea adevăratei și deosebitei considerațiuni.

Stimătorul Reverendissimului Dvoastre

(ss) *PIETRO CARDINAL GASPARRI.*

III

BCU Cluj / Central University Library Cluj **Nunțiatu^{ra} papală, către Mitropolitul din Blaj.**

NUNȚIATURA APOSTOLICĂ, BUCUREȘTI

Excelenței Sale

DR. VASILE SUCIU, arhiepiscop și mitropolit

BLAJ.

N. A. 460 Bis.

În augustul nume al Sf. Sale Papa Pius al XI, care fericit guvernează astăzi Biserica, dupăce părinții Franciscani conventuali au dăruit Sftului Scaun proprietățile lor precizate mai jos, Noi, Angelo M. Dolci, arhiepiscop de Hierapol și Nunțiu apostolic pe lângă M. S. Regele României, — în conformitate cu autorizația specială adhoc primită de Noi cu hârtia Emimentissimului Secretar de Stat al aceluiași Sfânt Părinte, cardinalul Pietro Gasparri No. 30361 dela 10 Mai curent, 1914, transpunem proprietățile amintite drept donațiune în numele aceluiași Sf. Scaun, arhiepiscopiei române greco-catolice de Alba-Iulia și Făgăraș, reprezentată astăzi de Excelența Sa Mitropolitul Mons. Vasile Suci^u, ca ele să fie întrebuințate pentru exercițiul cultului catolic greco-român din Cluj.

Aceste proprietăți consistă din următoarele bunuri imobile:

1. Biserica „Schimbarea la față“, în Cluj, în colțul străzii Regina Maria și a Străzii Minorităților.

2. Conventul (Mănăstirea) — situat pe Str. Regina Maria.

3. Trei case de închiriat, situate pe Strada Minorităților.

4. O casă de închiriat, situată pe Strada I. C. Brătianu.

5. Fânașul și arătorul, teren cultivabil, cam de 150 jugăre, afară de oraș și aparținător numitului Convent.

6. O moară cu casă și teren, în apropierea râului Someș.

București, în reședința Nunțiatunii apostolice, în Str. Escudap, în ziua de 30 Mai 1924.

MONS. AGELO M. DOLCI,
arhiepiscop de Hierapol, nunțiu apostolic.

CAROL SERENA, secretar.

IV

În contra acestui aranjament, făcut cu completa disconșiderare a autorităților Statului român, prof. O. Ghibu a publicat, în ziarul *Universul* din București, un articol, — din care reținem rândurile următoare.

„Față de acest amestec al Papei, în chestiuni cari privesc Statul român, opinia publică conștientă nu poate rămânea impasibilă.

Prestigiul nostru ca Stat, pe de o parte, pe de alta interesele naționale și bisericești ne obligă să cerem cu toată hotărârea Dlui ministru al Cultelor, ca să apere drepturile Statului și ale elementului românesc despoiat veacuri de-a rândul de către catolicismul unguresc, dispunând pe de o parte *anularea* oricărei hotărâri venite dela autorități din afară de granițele țării noastre, în chestiuni cari privesc drepturi ale Statului sau ale Regelui, pe de alta *regularea* grăbnică a chestiunii bunurilor așa zise „catolice“ din Transilvania, potrivit cu legile în vigoare și cu interesele populației majoritare ale țării, cari n-au implorat timp de o mie de ani dreptatea, pentru ca nici astăzi, sub stăpânirea românească, să n'o poate dobandi“.²⁾

²⁾ Articol publicat în ziarul *Universul*, din 19 Iunie 1924.

V

Speriat de alarma dată prin acest articol autoritățile Bisericii catolice s'au oprit imediat pe loc. Alina după doi ani de zile, ele au reluat chestiunea, prin următoarea:

DECLARAȚIE DE INTABULARE.

Secretaria de Stat a Vaticanului

Nr. 30361.

Noi subsemnatul Petru Card. *Gasparri*, secretar de stat al Sf. Sale Papa Pius al XI, ca reprezentant legal în cea mai înaltă instanță al ordinului minorităților din Cluj (Kolozsvári minorita szerzet), donăm în numele Preafericitului Pontifice Papa Pius al XI-lea, arhidiecezei gr.-cat. române de Alba-Iulia și Făgăraș, cu sediul în Blaj, realitățile numitului ord. din orașul Cluj, cuprinse în Protocolul funduar al orașului Cluj Nr. 1457 de sub Nrii ord. 1, 5—24, Nrii topografici 673/1, 673/2, 673/3, 673/4, 673/5 2968, 4994, 5021, 5025, 6252, 6391, 6725, 7113, 7620, 7621, 7622, 7623, 7856, 7910, 8654, 8882, 9125, 9157, 9168, 10011, 10249, 10250, 10251, 10310, 10451 și 10452 și dăm dreptul numitei arhidieceze ca, fără altă întrebare a noastră, să se întabuleze pe numitele realități, cu drept exclusiv de proprietate și cu toate drepturile legate de realitățile înșirate mai sus. Despre ce eliberăm declarația prezentă, semnată de noi cu aplicarea sigilului Preafericitului Părinte Papa Pius XI, în prezența dlui Com. Enrico Iachini, consul general al României.

Roma, în Vatican, la 22 Aprilie 1926.

(*Sigil Pius XI, Pontifex Maximus*).

Secretar de stat (ss) *CARDINAL PETRU GASPARRI*.

Il Console generale di Romania *ENRICO JACHINI*.¹⁾

VI

Declarația de acceptare a Mitropolitului dela Blaj.

Pe declarația de întabulare de mai sus, mitropolitul dela Blaj a pus următorul apostil, apoi a înaintat-o Judecătoriei de ocol, secția c. f. din Cluj, spre întabularea imobilelor. Acestul înaintat în numele mitropolitului de către avocatul Dr. Zaharie Boilă, s'a înregistrat sub Nr. 9064 din 21 August 1926.

„In calitate de arhiepiscop al arhidiecezei greco-catolice ro-

¹⁾ Originalul în românește și în latinește, paralel.

Înregistrat la Jud. de ocol Cluj, Secția c. f. 6094--1926.

mâne de Alba-Iulia și Făgăraș accept pentru această dieceză gr.-cat. română de Alba-Iulia și Făgăraș donațiunea de mai sus a Preafericitului Pontifice Papa Pius XI, referitoare la realitățile Ordinului Minorităților din Cluj.

Blaj, la 5 August 1926.

ss DR. VASILE SUCIU,
Arhiepiscop gr.-cat. de Alba-Iulia și Făgăraș.

No. 6094—1926 c. f.

Dreptul de proprietate s'a intabulat în înțelesul Decisului de sub No. de mai sus.

Cluj, 13 Mai 1926.

(ss) ELIE MICȘA, director de c. f.

VII

Mitropolia de Blaj, — instituție de stat.

În vederea întabulării donațiunei, Arhidieceza de Blaj a cerut Ministerului de Finanțe să-i acorde scutire de taxe. Iată răspunsul acestuia:

BCU Cluj **MINISTERUL FINANTELOR** Cluj

Diracțiunea Timbrului, Contenciosului și Ordonanțdrilor.
Biroul timbrului, Nr. 204647, din 9 August 1926.

Domnule Judecător,

Conform cererii adresate Ministerului de către Sfânta Mitropolie catolică din Blaj, prin care se cere scutire de taxa de timbru asupra unui act de donație pe care voește să-l întabuleze, avem onoare a Vă face cunoscut că *averea mitropoliei* este considerată ca *avere publică*, — *instituție de Stat* și, deci, trecerile de proprietate sunt scutite de taxa de timbru și înregistrare, pe baza art. 2 al. 5 din legea din 28 Iulie 1921. Vă înaintăm o cerere și actul.¹⁾

Director general,
Indescifrabil.

Subdirector,
Indescifrabil.

¹⁾ Acestea lipsesc dela dosarul Nr. 6094—1926 al Judecătoriei

VIII

Nr. C. II. 16/1927.

ŞEFUL JUDECĂTORIEI URBANE, CLUJ

Preş

DECIS.

Şeful Judecătoriei urbane Cluj, la cererea prezentată de **Dr. Paul Boila**, avocat, Cluj, pentru admiterea extraserialităţii, admite în baza paragrafului 156 D. s. j. revolvarea urgentă a cauzei Nr. 6094—1926 c. f.

Cluj, la 13 Maiu 1927.

(ss) **Dr MUNTEANU**
şeful Judecătoriei

«CATRE SECŢIA FUNDUARĂ A ACESTEI JUDECĂTORII»

BCU Cluj / Central University Library Cluj

¹⁾ Documentele reproduse în acest capitol se găsesc, parte în arhiva Contenciosului Ministerului de Instrucţie, (dosarul Hecelului din Şimleul Silvaniei, anul 1931, (în copie), — parte în arhiva Cărţilor funduare din Cuj, Nr. 6099—1926.

Cum sustine Sf. Scaun vechea Ungarie în România de astăzi.

— El aprobă ca Ordinul minorit din Transilvania să funcționeze izolat de cel din Vechiul Regat, și anume, sub patronajul sfintei Elisabeta, Regina Ungariei, iar nu sub patronajul Maicii Domnului. — Se trece sub tăcere România și se restaurează Transilvania. —

Înainte de războiu, existau ramuri ale Ordinului minorit atât în vechea Ungarie, cât și în Regatul român. — Prin unirea Transilvaniei cu România, o ramură a Ordinului minorit maghiar a ajuns în cadrul României întregite. Urmarea firească ar fi fost, ca acest ram să se unească imediat cu Ordinul minorit existent în România încă din secolul al XV. Totuși, aceasta nu s'a întâmplat. Ramura ardeleană a Ordinului minorit maghiar a continuat să funcționeze până la 1926, ca parte integrantă a celuiia. La 9 Februarie 1926, — așadar într'o epocă în care aveau loc tratative între România și Sf. Scaun în vederea încheierii Concordatului, — Congregațiunea cauzelor călugărești din Roma, fără a ținea câtuși de puțin seama de acele tratative, a aflat de bine ca „din cauza greutăților și a situației ce s'a creat prin războiu“, — să împartă „Provincia ungară a minorităților conventuali“ în două Comisariate, și anume: în Comisariatul pentru Ungaria și Comisariatul pentru Transilvania.

Măsura aceasta a fost luată cu caracter provizoriu, — până la apropiata reunire a Transilvaniei cu Ungaria, altfel n'ar fi avut nici un sens crearea unui Comisariat pentru Transilvania, câtă vreme ordinul avea o organizație veche în România, cu care ramura ardeleană putea să se unească imediat. (Luteranii din Vechiul Regat și din Basarabia s'au unit încă din primii ani după Unire, cu cel din Transilvania, tot astfel și reformații).

„Caracterul provizoriu, dictat în mod evident de considerații politice maghiare, se vede și din pasul cel nou, pe care Ordinul s'a văzut nevoit să-l facă, după trecerea a lor patru ani, prin adresa Nr. 4347—1930 a numitei Congregații către S. S. Papa, adresă în care se arată că „deoarece cauzele despărțirii nu numai că există, dar nici în viitor nu se poate aștepta schimbare“, — membrii celor două Comisariate au cerut Marelui Capitu al Ordinului, ca acestea să fie ridicate la rangul de Provincii ordinare.

Așa dară, și după ratificarea Concordatului, Comisariatul ardelean al Ordinului Minorităților maghiari continuă să lucreze mână în mână cu Comisariatul din Ungaria, și nu cu Ordinul din România, cu care nu are nimic comun.

Ceeace este cu deosebire surprinzător, e că această cerere a celor două Comisariate a fost aprobată de Marele Capitu, care, la rândul său, a făcut apoi propunere S. S. Papei în sensul ca „Provincia din Ungaria a Ordinului, care la începutul secolului XVIII s'a format din două provincii de sine stătătoare, adică din acea din Ungaria și acea din Transilvania, și care în zilele trecute a fost împărțită în două Comisariate, să fie din nou ridicată la rangul a două provincii de sine stătătoare și reglementar constituite, adică Provincia din Ungaria și Provincia din Transilvania“.

Această propunere a Marelui Colegiu a fost aprobată și, cu data de 12 August 1930, Ministrul general al întregului Ordin al Minorităților conventuali, a enunțat următoarea hotărâre:

„Comisariatul transilvănean, care se compune din: Schiturile călugărești Arad, Tg. Săcuiesc, Lugoj, Tg. Mureș, Baia Mare și Șimleul Silvaniei și s'a format în anul 1926 din provincia veche din Ungaria și Transilvania, numită, după Sf. Elisabeta, îl declarăm Provincie reglementară cu denumirea „din Transilvania“.

Cu alte cuvinte, în loc ca Minorității din Transilvania să fie contopită în organizația generală a Minorităților din România întregită, se restabilește vechea situație depe timpul Principatului unguresc al Transilvaniei. Mai mult chiar, organizația separată a Minorităților maghiari din Transilvania, este pusă sub patronajul Sfintei Elisabeta, Regina Ungariei, scoțându-se

de sub patronajul Prea Curatei Fecioare Maria, sub care se găsește Ordinul Minorit din cele cinci continente ale lumii.

Iată documentele respective:¹⁾

Raportul Ordinului Minorit către S. S. Papa.

4347—1930.

SFINTE PĂRINTE,

Procuratorul general al Ordinului Conventual a Minorităților, plecat înaintea picioarelor Sanctității Voastre, cu umilință prezintă cele ce urmează:

Congregațiunea cauzelor călugărești, prin încheierea sa din 9 Februarie 1926, Provincia Ungară a Minorităților conventuali a împărțit-o în două Comisariate, pentru greutatea și situația ce s'a creiat prin război, și anume în Comisariatul din Ungaria și acel din Transilvania.

Deoarece cauzele despărțirii, nu numai că există, dar deoarece nici în viitor nu se poate aștepta schimbare, și deoarece pentru dezvoltarea vieții călugărești e mare nevoie să fie permanentizată o situație normală, drept aceea membrii acum amintitelor două Comisariate umilită acea rugămintă au înaintat marelui Capitlu al Ordinului, care în zilele trecute și-a avut ședința sa în Assisi, ca Comisariatele actuale din Ungaria și Transilvania să fie ridicate la rangul de provincii ordinare, cu drepturile și privilegiile ce le compet provinciilor, și în primul rând ca să-și poată ține adunări provinciale și în acestea să-și poată alege în mod reglementar diriguitorii săi.

Marele Capitlu al Ordinului cu bunăvoință a luat cunoștință de rugămintea Comisariatelor și și-a dat învoirea pentru admiterea acestei cereri, în cazul dacă Consiliul de guvern al Ordinului va recomanda acest lucru.

Văzând Consiliul de guvern al Ordinului în ședința sa din 10 Iulie, a declarat cu unanimitate ca provinciile să fie create, drept aceea petiționarul cu umilință își supune cererea înaintea părintelui Sanctitatea Sa, ca *Provincia din Ungaria* a Ordinului care, la începutul secolului al XVIII-lea, s'a format din două provincii de sine stătătoare, adică din acea din Ungaria și acea

¹⁾ Documentul se găsește în copie, în arhiva Contenciosului Ministerului de Instrucție, dosarul Liceului din Șimleul Silvaniei, 1931.

din Transilvania, și în zilele trecute a fost împărțită în două Comisariate, să fie din nou ridicată la rangul alor două provincii de sine stătătoare și reglementar constituite, adică la provincia din Ungaria și provincia din Transilvania, având fiecare toate drepturile și privilegiile cari le compet fiecăruia separat, în urma statutelor Ordinului nostru și în baza aprobării Sf. Scaun apostolic. Și Dzeu, etc.

Congregațiunea cauzelor călugărești în ședința sa, ce a avut loc la data de 26 Iulie 1930, cântărind argumentele dezvoltate de către procuratorul general al Ordinului, grațios îi acordă dreptul Ministrului general al Ordinului conventual a Minorităților, ca să poată rezolvi după judecata și constituția sa, vederea ambelor Comisariate și aceste să le înăunteze la rangul de provincii ale Ordinului, cu acele drepturi și privilegii de cari dispun și alte provincii, având însă înaintea ochilor dispozițiile de drept și scoțând din vigoare orice dispoziție ce ar fi în contrazicere cu acestea.

Roma, 1930 Iulie 31.

L. S.

ss. LA PUMA, Secretar

ss. RENZETTI, adjutor.

Că această copie consună din cuvânt în cuvânt cu originalul păstrat în arhiva oficială a Ordinului, atestez.

Roma, la XII apostoli, 1930 August 8.

FR FRANCISCUS MONAY.

În numele lui D-zeu, Amin. Noi *Dominicus Maria Tavani*, doctor în științele teologice și în arte, Ministrul general al întregului Ordin al Minorităților conventuali, aducem la cunoștință tuturor acum și pentru viitor, că Congregațiunea în baza puterii ce mi s'a conferit prin ordonanța Nr. 4347—1930 din 31 Iunie 1930 a Congregațiunii cauzelor călugărești, *Comisariatul transilvănean* care se compune din schiturile călugărești Arad, Târgul Săcuesc, Lugoj, Tg.-Mureș, Baia Mare, Șimleul Silvaniei și s'a format în anul 1926 din *Provincia veche din Ungaria și Transilvania*, numită după Sf. Elisabeta, o declarăm provincie reglementară cu denumirea „din Transilvania” și o investim cu toate drepturile și privilegiile de care se bucură alte provincii ale Ordinului, și prin puterea acestui Decret o înălțăm legalmente la rangul de provincie. Așa am dorit să hotărâm și să declarăm, ca să fie astfel respectată de toți ca atare.

Dat Roma, la XII apostoli, în 1930, August 12.

FR. DOMINICUS MARIA TAVANI, ss. ministru general.

FR. FRANCISCUS MONAY, asistent general.

O situație unică în felul ei în lume: Ordinele religioase catolice din Transilvania sunt și astăzi supt patronajul Regilor ungari.

Fără să discutăm situația de fapt, pe care a creat-o intervenția Papei în chestiunea bunurilor Minorităților din Cluj, trebuie să stabilim că, din punctul de vedere de drept, întreg acest aranjament este lipsit de orice legalitate.

La 1924 încă nu era încheiat Concordatul, așa că în tot ce privește ordinele religioase din Transilvania erau în vigoare vechile legi ungurești. Conform acestor legi, „*ordinea religioasă nu erau persoane juridice*”. (Kosutány, 513), — așa că Ordinul minorit nu era în drept să dispună de averea pe care o posedă. Acest drept îl avea exclusiv Regele (Kosutányi, 528). — ca unul care singur era în drept să așeze în țară ordine călugărești, să le doteze și să le prevadă cu conducători. Cu Roma, ordinele călugărești ungare n'aveau nici o legătură!

Mai mult chiar. După cum afirmă Kosutány:

„Dela regele Sigismund încoace, călugărilor unguri le este oprit, sub pedeapsa de moarte și de pierdere a averii, să primească porunci și îndrumări direct dela superiorul lor cu reședința în Roma. Aceste legi sunt prescrise numai în ce privește pedeapsa”. (Id. ib. 520).

*

Minorității știau foarte bine toate aceste lucruri și tot astfel le știa și Papa. Dar ei mai știau încă ceva: că Guvernul român n'are idee despre drepturile sale în această materie și că, în consecință, nici o îndrăzneală nu poate fi periculoasă.

*

Totuș spre a nu se expune, eventual, la un conflict cu Guvernul român, în cazul când acesta s'ar desmeteci, — Papa n'a uzat direct de „dreptul” său prevăzut în canonul 1518 al Codicelui Dreptului canonic, în baza căruia putea(?) dispune imediat

asupra bunurilor dela Cluj, ci a lăsat ca ele să-i fie mai întâi donate de superiorul italian (!) al ordinului, dispunând numai după aceea de ele, în favoarea Românilor greco-catolici.

*

Despre toate aceste demersuri, Regele și Guvernul nici măcar n'au fost încunostiințați. Totul s'a făcut în secret, și cei în contul cărora s'au făcut aranjamentele acestea, au luat cunoștință despre ele numai d'în ziare.

Judecătorul de ocol dela secția c. f. n'a ridicat nici o obiecțiune nici în contra gestului ministrului general din Italia al Minorităților, prin care a donat bunurile din chestiune Papei, și nici în contra intervenției Papei prin care donează acele bunuri greco-catolicilor. Directorul din chestiune — greco-catolic — nu cunoștea, sau nu voia să cunoască § 19 al art. de lege 4 din 1869, conform căruia corporațiunile bisericești nu pot dobândi cu drept perpetuu bunuri, decât cu aprobarea expresă a Regelui, — în consecință, auorițiile de carte funduară nu au dreptul de a întabula contracte sau acte de donațiune în astfel de chestiuni, dacă acelea n'au aprobarea Regelui (*Kosztány*, 553).

El n'a ținut cont nici de art. 18 din Constituție, care prevede că străinii — în cazul dat — Papa — nu pot dobândi sub nici un titlu, bunuri imobile rurale în România.

În cartea funduară, imobilele din chestiune erau pe numele: *Kolozsvári minorita szerzet* (Ordinul minorit clujan), — deci, nu pe numele Ordinului minorit din întreaga lume. Dacă altcineva decât Regele, ar fi avut dreptul de dispunere asupra averii din chestiune, acel altcineva nu putea fi în nici un caz ministrul general dela Roma, ci cel mult prepozitul din Cluj al Ordinului. În împrejurările date, donațiunea către Papa s'a făcut de către o persoană străină, neîndreptătită. Ministrul general dela Roma nu avea de nicăieri dreptul de a înlocui pe Regele României. Acest drept nu-l avea nici Papa.

Chestiunea bunurilor Ordinelor religioase și a personalității juridice a acestora n'a fost clarificată definitiv nici prin Concordatul dela 1927.

Concordatul nu înșiră ordinele călugărești printre organizațiile catolice cu drept a poseda bunuri (art. IX). Despre ele se spune în art. XVII: „Ordinelor și congregațiilor ca atari Statul le recunoaște personalitatea juridică, cu condiția ca ele să îndeplinească condițiile stabilite de legile în vigoare, — Veniturile aparținând ordinelor și congregațiilor religioase vor trebui distribuite conform voinței binefăcătorilor și conform

naturii și scopului institutului religios“. Se vorbește, așa dară, numai despre *veniturile*, nu și despre *bunurile* ordinelor călugărești, și aceasta din motivul că cele mai multe ordine, în baza canoanelor însuși, nu pot poseda astfel de bunuri.

Concordatul român nu este destul de clar în dispozițiile lui. În privința aceasta, Concordatul italian este mult mai explicit. În art. 29 lit. b) el zice: „Va fi recunoscută și personalitatea juridică a caselor, când regule speciale Ordinului lor le atribuie capacitatea de a dobândi și de a poseda“.

Ordinul minorit însă nu dispune de astfel de regule, în consecință, el nu poate dobândi bunuri.

*

Deși Concordatul este intrat în vigoare de patru ani, până în momentul de față Guvernul românesc nu i-a recunoscut nici unui singur ordin personalitatea juridică. Toate cererile de acest fel au rămas nerezolvite de Ministerul Cultelor.

Pe de altă parte, avem o sentință a Tribunalului din Oradea cu privire la Ordinul premonstratens.

Ordinul premonstratens unguresc își avea sediul în Jászóvár (azi în Cehoslovacia). La 4 Sept. 1924, prepozitul din Jászóvár a dat un act, prin care a declarat prepozitura din Oradea independentă, cu rezerva aprobării Sf. Scaun, — aprobare despre care nu avem cunoștință să se fi dat.

În orice caz, Tribunalul județului Bihor, s. II. a dat sub Nr. 246 din 20 Noemvrie 1928 o sentință prin care se constată că Ordinul premonstratens cu reședința în Oradea — nu este persoană juridică nici de drept public, nici de drept privat.

In loc de sfinți creștini, — sfinți austriaci și sfinți maghiari.

Sub dominațiunea austriacă, Ordinele religioase din vechea Ungarie, spre a complace Împăraților habsburgi, în serviciul cărora acționau, se puneau sub protectoratul sfinților austriaci. Cităm ca exemplu, cazul *călugărilor capucini*, pe cari, la 1865, îi găsim sub protecțiunea Sfântului Leopold, „patronul special al Provinciei austro-ungare“ a Capucinilor. (Vezi *Schematismus Ordinis minorum S. P. N. Francisci Seraphici Capucinarum almae Provinciae austriaco-hungaricae pro anno a Christo nato 1865*, Buda, pg. 2).

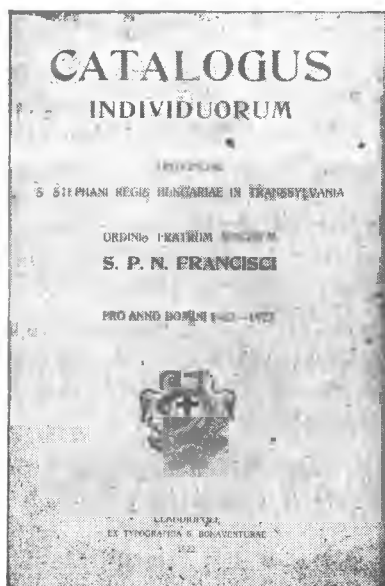
După 1867, pentru a putea câștiga favoarea opiniei publice și a oficialității maghiare, unele ordine s'au emancipat de sub patronajul sfinților Biserici catolice universale și de sub acela al sfinților austriaci, și s'au pus sub patronajul direct al unor sfinți maghiari. Astfel, este cazul Or-

dinului minorit, care s-a pus sub patronajul Sf. Elisabeta, Regina Ungariei, și al Ordinului franciscan, care s'a pus sub patronajul Sfântului Stefan, Regele Ungariei.

Cum au înlocuit Minorii unguri pe Maica Domnului cu Sf. Elisabeta, Regina Ungariei:

Vezi: *Catalogus religiosorum ordinis Minorum S. Francisci conventuum in Provincia S. Elisabeth, 1835*, Arad, pg. 2.

Catalogul Ordinului franciscan din Provincia Sf. Stefan al Ungariei în Transilvania, tipărit la 1922, (sub guvernarea românească), la Cluj, Tipografia Bonaventura.

Sfântul Scaun nu recunoaște oficial România în granițele ei actuale.

**— In Convențiile lui internaționale, el menține
Basarabia tot în cadrul Rusiei. — Mitropolitul
romano-catolic al României încearcă, în acest
punct, să mistifice opinia publică a țării.**

Proiectul de lege pentru denunțarea Concordatului cu Sf. Scaun, înaintat Camerei deputaților din *inițiativă parlamentară*, la 16 Aprilie 1932 (v. doc. XCI. pg. 373), cuprinde, după declarația Consiliului legislativ, „*fapte de o gravitate excepțională*”. Printre acestea este, în prima linie, atitudinea echivocă a Sf. Scaun privitoare la situația de drept a Basarabiei, ca parte integrantă a României.

În fața acestei afirmațiuni excepțional de grave, mitropolitul Dr. A. Cisar a venit imediat cu o lămurire în ședința dela 18 Aprilie a Senatului, căutând să liniștească opinia publică. Mitropolitul a afirmat și a dovedit cu acte că, *de fapt*, toate parohiile rom. cat. din Basarabia au fost supuse încă, la 1921, eparhiei de Iași, așa că ele sunt administrate, încă dinainte de Concordat, de către organe bisericești din cuprinsul țării noastre.

Starea de lucruri expusă de mitropolitul Cisar, este adevărată, dar nu despre această *stare de fapt* era vorba în Proiect, ci despre *starea de drept* a Basarabiei, pe care Concordatul trebuia să o confirme.

Lămuririle mitropolitului nu împrăstie câtus de puțin echivocul, dimpotrivă, ele îl agravează peste măsură.

Iată dovezile, din care este evident, că Sf. Scaun, din motive politice cari îl privesc, a omis intenționat Basarabia din Concordat, lăsând-o mai departe în angrenajul Rusiei:

1. Concordatul încheiat între vechiul Imperiu rusesc și între Sf. Scaun prevedea, în pct. 7 al art. I, următoarele: „*Noua dieceză de Cherson se compune din Basarabia, gubernia Chersonului*“, etc.¹⁾

Va să zică, Convenția din chestiune îngloba Basarabia, în mod reglementar și pe față, în cadrele Rusiei.

2. În Proiectul de Concordat între România și Sf. Scaun, — proiect făcut de Vatican la 1920, când acesta părea a arăta o anumită sollicitudine pentru România, — Basarabia a fost trecută la România. Articolul 2 prevedea în adevăr, că mitropolia Bucureștilor are ca sufragane: 1) Eparhia Iașilor, pentru Moldova și Basarabia și 2) eparhia Cernăuților, pentru Bucovina“.

Acest proiect a fost tipărit la timpul său pe foi volante de către *Societatea Clerului român ortodox*, și probabil că și în ziare, așa că afirmațiunea poate fi verificată oricând.

3. În ziarul „*Politica*“, Nr. 99 din 28 Sept. 1926, — ziar care era apropiat de cercurile Guvernului Averescu din acea vreme — s'a publicat un interview cu șeful guvernului, întors atunci dela Roma, unde printre altele a discutat cu Sf. Scaun și textul Concordatului, care avea să fie semnat de acel guvern. Iată ce spunea prim-ministrul de atunci, gen. Averescu, relativ la situația Basarabiei în cadrele Concordatului: „*În ce privește parohiile din Basarabia, Concordatul nu va face decât să confirme ceea ce s'a stabilit la 1920 între Sf. Scaun și Guvernul român. În anul acela, parohiile basarabene au încetat să facă parte din dieceza Cherson, fiind încorporate în aceea a Iașului*“.

Totuș, Concordatul n'a confirmat starea de fapt de care a vorbit atât mitropolitul Cîsar, cât și prim-ministrul Averescu, — și tocmai acest moment penibil îl scoate în relief Proiectul de lege, ca pe un moment de o gravitate extremă.

Fapt este, că și astăzi, în Convențiile internaționale ale Vaticanului, Basarabia figurează în cadrele Rusiei, nu în ale României.

¹⁾ Cf. *Raccolta dei Concordati*, Roma, 1919, pg. 752.

Apărând pe Sf. Scaun dela Roma, mitropolitul Dr. Al. Cisar încearcă o nouă mistificare a Corpurilor Legiuitoare și a opiniei publice a României.

Proiectul pentru denunțarea Concordatului mai releva, printre multe altele, și textul echivoc al jurământului de credință pe care episcopii catolici din România trebuie să-l depună în fața Regelui. Proiectul afirmă, anume, că în textul stabilit de Concordat, de câte ori se vorbește despre *țară* și despre *stat*, nu se spune că e vorba despre *România* și despre *Statul român*, ci se lasă episcopilor, — unguri, în special, — posibilitatea, ca la depunerea jurământului, să se gândească la țara și la Statul care le sunt lor dragi, adică la Ungaria. Proiectul stăruie asupra faptului că, în proiectul Goga, acceptat de Sf. Scaun, dar, pe urmă derutat în chip abil de acesta, textul jurământului era în conformitate cu interesele României și că în celelalte Concordate încheiate de Sf. Scaun cu alte State, de câteori se vorbește despre *Stat*, se spune precis că e vorba despre *statul respectiv*. Mitropolitul Cisar, printr'o abilitate pe care nimeni n'ar fi cutezat să o creadă lipsită de sinceritate, a respins acuzația pe care o aducea Expunerea de motive, afirmând că I. P. S. S. însuș a depus jurământul de fidelitate către Statul român, după „textul clar, pe care ni-l dă și Legea pentru regimul Cultelor” și care spune precis, la sfârșit, că episcopul se va feri de orice „atingere a ordinii publice sau a integrității Statului român”.

Declarațiile mitropolitului Cisar, atât cele referitoare la chestiunea Basarabiei, cât și cele referitoare la jurământ, au fost primite de Senat cu toată bunăvoința; ele au fost îndelung applaudate. Mai mult chiar: Președintele Senatului s'a simțit îndemnat să-i adreseze oratorului următoarele cuvinte: — „Excelență, manifestația călduroasă cu care maturul corp a primit declarația și lămuririle Excelenței Voastre, Vă încredințează

de simpatia și temetul ce îl pune maturul corp în declarațiile P. S. Voastre¹⁾

Totuș, ca și în cazul cu Basarabia, mitropolitul Cisar n'a fost în chestiune, ci a deplasat problema, derutând pur și simplu Senatul. I. P. S. S. n'a vorbit despre textul *Concordatului care era incriminat*, și în care de fapt nu se face nici o amintire despre Statul român, ci a vorbit despre textul din *Legea Cultelor, în care se fixează caracterul românesc al Statului*, — text, care însă obligă numai pe episcopia ortodoxă și protestanți, dar nu și pe cei catolici.

Pentru evidențierea duplicității oratorului, dăm aci pe coloane paralele, cele două texte, care nu dovedesc numai perfectă temeinicie a Expunerii de motive, ci și gravitatea faptului că mitropolitul catolic încearcă, și pentru moment și răușește, să inducă în eroare Corpurile legiuitoare române, cu privire la Concordat:

Art. VI din Concordat, excepționat în Expunerea de motive, pe care mitropolitul a emis să-l citească, tocmai pentru că era vulnerabil în sensul indicat de Expunere și pe care l-a înlocuit cu textul de alături:

Art. XXVII din Legea Cultelor, pe care mitropolitul, în mod subtil, l-a substituit articolului VII din Concordat, spre a masca situația penibilă pe care o ascunde acesta:

„Înaintea lui Dumnezeu și pe sfintele Evanghelii, jur și promit credință M. S. Regelui României, precum și succesorilor săi și, cum se cuvine unui episcop, a respecta și a face să se respecte de către supușii mei, împreună cu credința către Rege, Constituția și legile țării, Pe lângă acestea, nu voi înțelege nimic care să fie de natură de a aduce atingere ordinii publice sau integrității Statului.

Așa să-mi ajute Dumnezeu și aceste Sf. Evanghelii“.

„Înaintea lui Dumnezeu¹⁾ jur credință M. S. Regelui României și succesorilor Săi,

Jur că voi respecta și face să se respecte de către subalternii mei constituția și legile țării,

Jur că nu voi întreprinde nici o acțiune de natură a aduce atingere ordinii publice sau integrității Statului român.

Așa să-mi ajute Dumnezeu“.

¹⁾ Desbaterile Senatului, 18 Aprilie 1932.

Cuvintele subliniate în ambele texte, arată deosebirea dintre acestea, — deosebire care prezintă textul din Concordat în condițiuni în adevăr îngrijitoare. Să relevăm, în special, faptul că, în vreme ce, dela episcopii de alte confesiuni se cere să spună *de trei ori* cuvântul categoric: *jur*, dela episcopii catolici acest cuvânt se cere o singură dată, și nici atunci în Apoi, dela episcopii celorlalte confesiuni nu se cere să jure *cum se cuvine unui episcop*, ci să jure pur și simplu.

Și, în sfârșit, dela episcopii ortodocși, și protestanți, precum și dela șefii religioși mozaici și mohamedani, se cere să jure credință Statului român, în timp ce dela episcopii catolici, cari visează refacerea vechei Ungarii, se cere credință numai față de acel *Stat*, la care ei se gândesc, în adâncul sufletului lor

Marea și periculoasa armă a catolicilor: Rezervațiunea mentală.

Proiectul de lege pentru denunțarea Concordatului, vorbind despre textul articolului VI din Concordat, făcea amintire despre „rezervațiunea mentală, obișnuită la clerul catolic” și de care el face uz mai cu seamă în legătură cu jurământul de fidelitate.

Pentru a ne putea da seama de extraordinara importanță și gravitate a jurământului episcopilor catolici și a rezervației mentale, dăm aici câteva mărturisiri ale unor personalități reprezentative ale vieții și doctrinei catolice. Iată ce spune Sfântul Alfonso Maria da Liguori, a cărui doctrină a fost decretată de Papa Pius IX ca doctrină oficială, care trebuie să fie predată în tot locul, privat și public, în gimnazii, academii, colegii și în predici:

„Din motiv just, se poate să ne folosim de echivocuri și să le întărim cu jurământ. Căci, în asemenea cazuri noi nu îl înșelăm pe deaproapele, ci numai lăsăm ca el să se înșele. A jura pentru temeiul just, în mod echivoc și cu rezervație mentală, nu este păcat de moarte, ci unul ușor de iertat.”) „Un jurământ obligă numai după intenția celui ce jură.”)

Iezuitul Lessius spune: „Ori de câteori are cineva temeiul să ascundă adevărul prin întrebuintarea expresiunilor echivoce ori prin rezervația mentală, nu păcătuiește, nici dacă o face prin jurământ. Aceasta este părerea generală a teologilor.”)

Iezuitul Sánchez: „Toți teologii consimt, că nu rezultă nici un obligament, dacă cel ce jură nu a vut și intenția de a jura. Căci, intenția dă importanță cuvintelor.. Cel ce are — când jură — intenția de a jura, dar nu are intenția de a se obliga, nu este îndatorat să îndeplinească aceea, la ce s'a obligat.”)

„Ca să pricepem din destul întinderea jurământului de fi-

¹⁾ După Von Hoensbroek: Das Papsttum in seiner sozial-kulturellen Wirksamkeit, v. II. ed. IV, pg. 107 (Ciuhandu, *Patronat*, 181). — ²⁾ Ib. 110. — ³⁾ Ib. 223. — ⁴⁾ Ib. 225.

delitate e necesar să reimprescăm câteva principii teologice, cari reglementează jurământul. Jurământul e o lege personală, de aceea, pentru a cunoaște cauza și extinderea îndatoririi, trebuie să se aibă în vedere mai înainte de toate voința (intenția) celui ce jură; *intenția* este, prin urmare, prima regulă de interpretare și baza oricărei alte reguli privitoare la chestiune. Din acest principiu pornind, teologii și canonistii o mărturisesc unanim că îndatoririle cari izvoresc din jurământ, *trebuie* interpretate cu cea mai mare restricțiune, deoarece despre cel ce jură trebuie să se presupună, că vrea să se oblige pe sine numai în condițiile cele mai restrictive. De aceea, obligamentul (ce rezultă din jurământ N. A.) nu e îngăduit să fie extins mai departe decât ce se poate presupune despre respectivul că vrea să se oblige pe sine. Este o opinie generală că jurământul îndatorează numai între anumite condiții, pe cari totdeauna trebuie să le considerăm ca inerente. De acestea sunt, între altele, următoarele:

a) dacă îndatoririle ni le putem împlini fără de mari pagube;

b) dacă obiectul (lucrul) făgăduit, n'a suferit schimbare mai însemnată până în clipa în care vrem să ne împlinim făgăduința;

c) dacă respectivul, căruia i-am făcut jurământul, nu-și calcă promisiunea;

d) dacă mai ales, cu privire la jurământul de supunere și de fidelitate, nu se poruncesc lucruri prea grele de împlinit.

Jurământul se poate deslega ori de câte ori ar lipsi una ori alta dintre aceste condițiuni.

De aci urmează, că puterea obligatoare a jurământului de fidelitate poate să înceteze întocmai așa, după cum poate fi deslegată acea simplă și naturală legătură a supunerii, care fi leagă pe supuși de Domnitorul, și că la amândouă trebuie a se judeca și stabili existența sau neexistența legăturii; — pentru că, *dacă există o pricină atât de importantă, care e suficientă pentru ca supușii să se considere pe sine ca deslegați de supunere, atunci, natural, încetează legătura aceea care a așezat Domnitorului*.¹⁾

*

În fața unei astfel de doctrine a bisericii catolice cu privire la jurământul de fidelitate, problema acestuia se prezintă în condițiuni de o gravitate cu totul excepțională; ea poate lua în anumite împrejurări înfățișarea unei adevărate conspirațiuni împotriva Statului.

¹⁾ Moulart, partea I. pag. 239—240. Citat la Dr. G. Ciuhandu, pg. 183.

Ofensiva de calomnii a catolicismului

în contra poporului român, a Statului român
și a religiei lui dominante.

Este, în general, cunoscută reputația defavorabilă de care se bucură România în străinătate, pe urma propagandei ungurești, dar nu se știe — precum ar trebui — că în această propagandă de denigrare, partea leului o au catolicii. Într-o presă catolică din lume ne este defavorabilă: ea nu ne scoate din *orientali, țigani, bizantini și schismatici*.

Este timpul ca cei chemați să ia aminte.

Noi dăm aci numai câteva mostre din bogata literatură calomnioasă plasată de catolicii ardeleni în presa mondială, la adresa noastră:

Din broșura publicată, în anul 1921, la Budapesta, sub titlul: In Transilvania de Transilvanus Viator, sub care se ascunde Dr. Aurel Vécsey, fost profesor la Seminarul rom. cat. din Alba-Iulia, detasat, cu învoirea episcopului Majlath, la Serviciul central al propagandei pentru refacerea vechei Ungarii.¹⁾

„Acest popor nemernic²⁾ care este fenomenal de nesimțitor față de adevărurile științifice... nu se pricepe nici la litere, nici la arte“. (7).

„Pe institutele noastre vrea să-și puie acum piciorul violenta, schisma, Balcanul“. (7).

¹⁾ Vezi și pag. 282 și 285, pct 29 din cartea prezentă.

²⁾ Poporul român (N. A.)

„Românii au introdus la 1919, în școlile ungurești din Transilvania învățământul istoriei, al geografiei și al limbii române, — *limbă care n'are literatură*. (18) Elevii unguri catolici „sunt constrânși să frecventeze școli naționale române îmbibate de *schisma ortodoxă* și de o cultură incomparabil inferioară”. Profesorii puși de Români să-i învețe pe acești copii, adeseori „nu știu nici ceti, nici scrie”. Acești nenorociți nu-i învățau pe copii altceva, decât cântări, gimnastică și ură în contra Ungurilor” (19).

*

„Cu totul lamentabile sunt la *Românii greco-schismatici* condițiunile în cari se găsește spiritul Evangheliei. *Românii* culți și o bună parte a clerului, sunt fără credință.... Orașele și satele sunt pline de sifilis. Părinții își conduc în bordele pe fiii lor de abia 16 ani. *Creștinismul ortodox român e marfă de aruncat, vrednică de milă*.”

Nu este consult să navighezi cu el în aceleași ape”. (22).

*

„Vaticanul, din fericire, nu este neutral, — așa ceva ar fi un adevărat lucru întristător.

Suntem siguri că Vaticanul nu va ceda Bucureștilor *biserica Sfântului Ștefan și a Sfântului Ladislau* și că această încercată *Putere*, pe cât atărnă de ea, *nu va proteja consolidarea statelor ortodoxe* la frontierele civilizației orientale și încă pe ruinele Ungariei (*Regnum Marianum*).” (23).

*

„Cine să apere libertatea Bisericii catolice în România? Poatecă episcopii greco-catolici, cari fără cea mai mică protestare, ba chiar dimpotrivă, au suportat cooperarea arhiepiscopului *schismatic* în catedrala mitropolitană din Blaj, iar unul din ei a luat parte, în ornate bisericești, la o ceremonie *schismatică* în București? Poate că nobilimea greco-catolică, care, în materie de religie e cu desăvârșire indiferentă și se ține departe de credințioșii catolici? Poate că masa de țărani români, care nu este religioasă, ci superstițioasă și nu-și poate face nici idee de importanța bisericii? Unirea cu Roma, care s'a făcut acum două sute de ani, este edificatoare și promițătoare, dar numai în cartea lui Nilles, în „*Symbolae*”. Cunoscătorul istoriei știe că ea nu însemnează nimic”. (pag. 21).

Voci de presă din câteva ziare elvețiene, informate de oameni episcopului Majlath, în timpul campaniei din 1932 pentru reglementarea Statului Catolic.¹⁾

„Încheierea Concordatului între România și Sf. Scaun n'a liniștit pe catolicii din Transilvania, fiind evident că România își va respecta tot așa de puțin obligațiunile cari derivă din Concordat, ca și clauzele referitoare la minorități din tratatele internaționale....

După toate acestea, nu este de mirare, că statul român a pornit un atac în contra existenței acelei instituții autonome, care e Statul rom. cat. ardelean, care dispune de avere proprie și care, deasemenea, este prevăzut în Concordat“.

(Freiburger Nachrichten din 21 Dec. 1931).

*

„Ca, odinioară stăpânirea țaristă din Rusia, multe cercuri din România au căutat să siluiască cu toate mijloacele pe catolicii români la schismă. Văzând că vorbele frumoase nu au fost de ajuns, și-au luat refugiul la forță“.

(Boscher Volksblatt din 22 Aprilie 1932).

*

„După anexarea Transilvaniei la România, aceasta a făcut totul pentru a oprîmă Biserica catolică din provinciile nouă. După ce a confiscat bunurile bisericesti catolice, precum și un mare număr de școli, România s'a simțit nevoită să încheie cu Sf. Scaun un Concordat, prin care a asigurat solemn respectarea tuturor drepturilor și rânduieșilor pe cari până aci nu le confiscase. Deja atunci, unii oameni cu experiență au atras atenția, că de problematice pot deveni aceste promisiuni. Și, în realitate, ultimele evenimente bisericesti-politice din România arăta că de întemeiată a fost această neîncredere. România nu poate și nu vrea să fie tolerantă, ea nu vrea să admită că pe lângă schismă, pe dinlăuntru goală și fără viață, în schimb favorizată de stat, și catolicismul să se bucure de adevărate drepturi de libertate....

De curând, guvernul român s'a adresat Sf. Scaun, ca acesta să aprobe exproprierea Statului Catolic, prin ceea ce o mulțime de biserici, gimnazii și alte imobile catolice, ajung, printr'o trădătură de condeiu, în mâinile ortodocșilor.

Catolicii din Transilvania tremură de teamă că-și vor pierde ultimele cetăți. Dacă Statusul cade, ultimele școli catolice se pierd și Ardealul va cădea în câteva decenii, fără putință de rezistență, jertfă schismei“.

(Schaffhauser Zeitung din 3 Martie 1932).

Grea strâmtoare pentru catolicii din Transilvania. — Pri-
gonirea brutală a Bisericii catolice. — Curiozități și îndrăz-
neli de ale ignoranței schismatice. — Religie și gh sefturi.

Sub acest titlu scrie revista *Ecclesiastica* din Freiburg:
 „Biserica Universității a fost edificată dimpreună cu clădirea Universității și cu mănăstirea, de către Iezuiți și întregul complex de imobile a fost proprietatea privată a Ordinului Iezuiților. După un secol, Statul independent al Transilvaniei a cumpărat clădirile, cari după războiul nefericit, au căzut, dimpreună cu întreaga Transilvanie, în mâinile Românilor. Biserica n'a fost cuprinsă în Contractul de cumpărare, dar Statul, prin cumpărarea celorlalte imobile a luat asupra sa obligațiunea de a se îngriji de susținerea bisericii și de întregirea Fondului cultural de odinioară. După disolvarea ordinului Iezuiților, regina Maria Terezia a predat biserica ordinului Piaristilor, cari și-au clădit alături mănăstirea lor, gimnaziul lor și Convictele lor — unul pentru elevii secunlari, celalalt pentru studenții universitari. Finanțarea noilor edificii s'a făcut de către „Statul catolic ardelean“, care figura în cărțile funduare ca proprietar al întregului complex de imobile. Episcopul schismatic al Clujului ar vrea să puie acum mâna pe biserică și pe casele amintite. Temeiurile necesare în vederea acapărării acestor averi i le furnizează episcopului Ivan, tovarășul său, Onisifor Ghibu, profesor la Universitatea din aceeași localitate. Acest „savant“ român a fost până înainte de războiu un mic funcționar în administrația bisericească a parohiei române-orientale din Sibiu. O astfel de carieră este posibilă numai în România, — bineînțeles fără nici un examen și fără lucrări științifice.¹

¹) Micul funcționar, fără examen și fără lucrări, este de fapt Doctor în filosofie dela Universitatea din Jena (1909), cu o lucrare despre *Utraquismul modern*, apărută în biblioteca: *Paedagogisches Magazin* din Langensalza (Germania) și tradusă, la 1911, și în limba grecească.

El a fost, în anii 1911—1912, profesor la Școala normală și la Academia teologică din Sibiu și, între anii 1910—1914, inspector general al învățământului primar din Arhiepiscopia ortodoxă a Transilvaniei. Înainte de a fi fost numit profesor la Universitatea din Cluj, el a fost ales membru coresp. al Academiei Române. În baza lucrărilor lui științifice, dintre cari trei fusese publicate, încă la 1916, de această Academie. Lista completă a lucrărilor lui, binevoitorul cetitor o găsește anexată la această carte. (N. A.)

Statul rom. cat. constă numai din minoritari germani și maghiari. Pe de altă parte, în Orient (de care se ține România (N. A.) religia și patriotismul sunt una, căci religia lor (a Românilor, N. A.) nu este altceva decât superstiție amestecată cu patriotism.

Nu este fără importanță să se știe că bunurile Statului cat., după cum se poate dovedi, provin, în partea cea mai mare a lor, din donațiuni și fundațiuni făcute de particulari, cari au stabilit în mod expres că acestea au să servească pentru scopuri catolice bisericești și școlare...

În vremece guvernul român persecută catolicismul, miniștrii României călătoresc la Roma, unde se lasă a fi primiți în mod solemn și unde fac mărturisire despre credința lor față de Concordat. Și prim-ministrul Iorga vrea să fie primit la 20 Ianuarie a. c., de Vatican, cu toate că a procedat în forma cea mai grosolană împotriva episcopului Majlăth. Dar Vaticanul a mai văzut și altfel de „musafiri”, și nu se va lăsa înșelat nici de cei mai rafinați politicieni ai Orientului.¹⁾

(*Ecclesiastica*, Freiburg, 20 Febr. 1932).¹⁾

*

„Organizația străveche a Germanilor și Maghiarilor catolici din Transilvania este astăzi obiectivul atacurilor nemai pomenite ale Guvernului român. Atitudinea politică, economică și socială a domnilor dela București este, în anii de după războiu, destul de cunoscută, pentru a putea înțelege adevăratul sens al acestor atacuri. E vorba, nici mai mult, nici mai puțin decât de răpirea tuturor bunurilor, bisericilor, satelor, domeniilor și fondurilor culturale ale așa zisului: Stat catolic al Adealului, — răpire care nu-și găsește nicăieri părechea în istoria modernă”.

(*Linzener Volksblatt*, 13 Ianuarie 1932.)

*

„În baza de donațiuni pioase, Statusul a ajuns, în cursul timpurilor, în posesiunea a mari bunuri.

Aceste bunuri, au fost administrate în cele dintâi timpuri de nobilimea catolică. Când, în 1918, Ardealul a ajuns la România, în mod firesc a încetat acolo dreptul de patron suprem al Regelui ungar”.

(*Kölnische Zeitung*, citat după Erdélyi Lapok, 27. III. 1932).

¹⁾ Vezi revista: *Ecclesiastica*, — Arhivă pentru istoria bisericească contemporană, cu deosebită considerare a raporturilor dintre Biserică și Stat, — Editura Agenturii de presă și informațiuni catolice (KIPA), — Freiburg (Elv.), 20 Febr. 1932.

Și organul oficios al Sf. Scaun insultă, pe față, Statul român și religia lui dominantă.¹⁾

„Biserica și liceul astăzi sunt poftite și cerute cu glas înalt, cu ajutorul argumentelor regaliste²⁾ ale dlui Onisifor Ghăbu — de ortodoxia schismatică, — devenită, în urma tratatului dela Trianon, „religie dominantă“ în regatul „Românilor întregiți“.

Și, încă, această țară (România N. A.) trăește în regim concordatar! „*Deus disperdat omen*“.

* * *

În fața acestor calomnii, debitate deopotrivă de Ungurii ardeleni, ca și de Sf. Scaun, noi cităm cuvintele spuse înainte cu 60 de ani de *G. Barițiu*.

„Toate aceste descrițiuni false, minciuni, calomnii nerușinate, repetite în mii de variațiuni până în momentele de față, își au scopul lor politic pronunțat, care este: a seduce opinia publică europeană, a nimici moralicește poporul român, naționalitatea și Statul românesc în ochii popoarelor, în ai suveranilor și bărbatilor de Stat, a-i face să creadă că națiunea noastră nu merită cruțare, nu existența politică, ca individualitate independentă, alăturarea cu alte popoare independente“ (*Transilvania*, 1874, 28).

¹⁾ Articolul: „Gloria d'Italia in una biblioteca di Transilvania“, în Nr. dela 6 Septembrie 1931 al oficiosului *L'Osservatore Romano* din Roma.

²⁾ E vorba de dreptul de patron suprem al Regelui României.

Catolicismul ardelean vrea să fie pur unguresc.

**El se pune supt scutul exclusiv al Papei,
sfidând Statul român.**

S'a arătat la alt loc că bunurile deținute de Statul catolic sunt în partea cea mai mare, de drept ale Universității din Cluj, și că chiar dacă ele ar putea fi reclamate de catolici, — *ceceace nu admitem* — catolicismul ardelean nefiind exclusiv unguresc, la acele bunuri au deopotrivă drept și Românii greco-catolici și Românii romano-catolici, de cari se găsesc, în Ardeal, destui.

Cu toate acestea, catolicii unguri prezintă în mod permanent chestiunea ca pe una care îi-ar privi exclusiv pe ei. Mai mult chiar, — ei o privesc ca pe o *chestiune națională maghiară*.

Iată câteva dovezi:

Statul catolic este privit ca „stejarul *maghiarismului*, ajuns în situație catastrofală” (*Mai Világ*, Cluj 28. XI. 1931).

*

Episcopul Majláth, (coboritor din Domni ai Munteniei), este privit ca „conducătorul spiritual al catolicismului *maghiar* din România și *stălpul maghiarimei* din Ardeal” (*Erd. Hir.*, 16 I. 1932).

*

„Toți aceia cari tind spre nimicirea acestei instituțiuni *ungurești* străvechi, trebuie să ia la cunoștință, că rândurile acestea redau revolta dureroasă a întregii populații *ungurești* din Ardeal”. (*Ellenzék*, 20. XI. 1931).

*

„Problema Statului rom. catolic nu poate fi o problemă pur bisericească, pur catolică; ea e o problemă general-măno-ritară și, în special, maghiară”... (*Máramaros*, 12. VI, 1932).

„După ce opinia publică a fost pregătită, chestiunea a ajuns înaintea celui mai înalt for, la Romă” (*Máramaros*, 12. VI, 32).

**Statul român n'are nici un drept cu privire la biserica
catolică din cuprinsul său.**

„Nu Statul este chemat să decidă de soarta instituțiilor Bisericii catolice, pentru că situația și rostul lor a fost precizat prin dispozițiunile Concordatului. Dacă totuș s-ar putea produce vre-o divergență, în cazurile acestea decide Sf. Scaun”. (Brasov Lapok 21. XI. 1931).

**Dar, nici Roma n'are drept să hotărască altfel, de cum cer
Ungurii ardeleni.**

„Înțelegerea (între Statul român și Vatican) va depinde în tot cazul și de opinia publică a credincioșilor rom. cat. ardeleni, de carece Sf. Scaun și în privința asta se gândește, cu un tact foarte departe văzător, ca, pe lângă dorința guvernelor, să ajungă și la cunoștința amănunțită a interesului credincioșilor rom.-cat. ardeleni.

Avem încrederea necesară că înțelegciunea conducerii bisericești a Vaticanului va lua în seamă în mod decisiv și opinia publică a maselor rom. cat. din Ardeal.

Sfinția sa Papa nu numai cărmuiește biserica, dar este și părintele credincioșilor bisericii, cari se adresează către Tatăl lor cu încredere filiască. De această sfântă și intimă legătură morală suntem siguri, și tocmai pentru aceasta știm și aceea, că ceea ce anumite trăsături de șah politice ar dori să îngreuiere soarta noastră minoritară rom. cat., puterea binevoitoare a dragostei părintești va abate dela noi”. (Erd. Lapok, 8, I, 1932).

*

Cu alte cuvinte: Sf. Scaun va face ceea ce-i cere opinia publică ungurească din Transilvania, vecinic gata să treacă la Reformă, în cazul când pretensiunile ei n'ar fi satisfăcute.

Apel la masele populare.

Zsilinszky relevă împrejurarea că rom.-catolicii dispun de un partid popular, care agită masele și de un clér organizat militarmente.¹⁾ De asemenea relevă faptul că ei fac neconținut apel la masele poporului, pe cari le mobilizează când pornesc la luptă pentru scopuri privitoare la averi și la privilegiu.²⁾

¹⁾ Noch ein Wort, 44.

²⁾ A rom. kath. autonomiáról, 8.

Santaia la adresa Romei, cu amenințarea de trecere la Reformați.

Prin raportul său înregistrat la Min. de Externe sub Nr. 61320 din 12 Noemvrie 1925, Pennescu confirmă că Msg. Burgogini-Duca i-a declarat că Ungurii fac numeroase demersuri la Vatican, ca acesta să intervie în chestiunea minorităților, amenințând în continuu cu trecerea la Reformă.

*

„Dar nu trebuie să uităm, că în mâinile noastre avem o armă, despre care până acuma am vorbit numai între patru ochi și în mare secret, dar despre care azi se poate vorbi deschis, așa cum o cere situațiunea: Dacă vedem că nu există o altă modalitate pentru a ne păstra limba strămoșilor noștri, atunci mai bine jertfim, de dragul limbei strămoșești, religia strămoșească. Acesta va fi răspunsul nostru.“¹⁾

Amenințare la adresa Statului român cu o nouă reclamație la Liga Națiunilor.

„Sperăm ca tratativele în curs ne vor dispensa atât pe noi, cât și pe Guvernul român, de a ne vedea siliți a provoca, în baza dreptului nostru asigurat prin lege, o deciziune internațională în scopul interpretării corecte a paragrafului 11 din Tratatul minorităților.“²⁾

*

Roma înfățișată ca salvatoarea Ungurilor față de Statul român.

„In mare am câștigat lupta“. (Erd. Tud. 1932, pg. 729).

„Mulțumim Papei Pius XI. că ne-a pus la dispoziție un astfel de instrument de ajutor, cum este Consiliul diecezan. De noi atârnă, ca această instituție să îndeplinească în adevăr o misiune mare și puternică“. (Erd. Tud. 1932, p. 731).

*

„...Dacă n'ar fi fost Roma, cu siguranță că s'ar fi afirmat în modul cel mai aprig toată acea tendință, prin care adver-

¹⁾ Aradi Közlöny: 30 August 1927. Articolul: *Catholicismul ardelean la răscruce*. Îscălit (f. a.)

²⁾ E. Gyárfás: Statusul rom. cat. și *Autonomia Săcuilor*, în Erdélyi Lapok, Nr. 71, 1932.

sarilor Statului catolic au căutat să-l scoată cu totul din țatăni... Statul catolic, atacat (de Români N. A.) a găsit scut la Roma". (*Erdelyi Lapok*, 5. VI. 1932).

Marea deosebire între Sf. Scaun și Liga Națiunilor.

„Procesul bunurilor private din Ciuc s'a terminat la Geneva. Rezultatul lui, — spune *Erd. Tud.* Nr. din 16 Oct. 1932, pg. 680, — „e foarte slab: din cele 70.000 jugăre de pământ, numai 10.000 revin în mâinile proprietarului legitim. Și, și în Statutele privitoare la administrarea acestora, se resfrâng culorile Statului. Și, ceea ce este mai interesant: Societatea Națiunilor evită de a lămuri esența chestiunii: ale cui sunt bunurile private? Pe când, menirea Societății Națiunilor este tocmai aceasta: de a fi judecător imparțial.

Asfel, în lumina raporturilor internaționale ne putem da seama, cât de cu totul altfel a fost atitudinea Sf. Scaun d. e. în chestia bunurilor Statului catolic, pe lângă toată apăsarea puterii (de stat român N. A.) și a altor interese. Cu cât mai sincer a apărut autoritatea morală a Papalității, minoritatea lipsită de apărare și de putere. Acolo, s'au putut lua cu asistența Societății Națiunilor, 50.000 jugăre din averile private dela Ciuc, aici au rămas în întregime lor bunurile Statului catolic. Situația de drept a acestuia s'a lămurit și s'a întărit prin legămintele internaționale“.

Organul creat de Sf. Scaun trebuie să fie motorul întregii vieți catolice maghiare.

Scriind despre *Acordul dela Roma*, care a creat *Consiliul diecezan*, *Erd. Tud.* se plânge de multele probleme cari așteaptă să fie rezolvite, ca: „ajutorarea organizației cat., ofrande și muncă unitară, Academia catolică, caritatea, pastorația în diaspora ș. a. Toate acestea s'au dezvoltat în raza frontului intern, prin inițiative particulare și prin zelul societăților religioase, — ele nu sunt o acțiune catolică direcționată și susținută în special de Statul catolic. Iar noi, vrem să vedem *Statusul Consiliului Diecezan*. aici. Să dea Dumnezeu să se ridice până acolo“ (p. 730)...

„Noi, pentru aceea avem și trebuie să avem *Consiliu diecezan*, pentruca atunci, când el crede oportun, să hotărească că are dreptul de a construi operațiunile de apărare a vieții religioase și de a interveni cu privire la ea. Și, obligațiunile să le ia asupra sa nu numai „în raport cu puterea financiară a fonduri-

lor“, ci până la realizarea integrală a scopurilor. Și acel „drept de dispunere“, să nu însemneze pur și simplu administrație (pentru care și actuala organizare a Consiliului diecezan ar fi peste măsură de dezvoltată), ci să însemneze un astfel de „drept de dispunere“, care să creeze ceea ce lipsește sau ceea ce nu ajunge, fie că e vorba de muncă, fie de mijloace materiale. Aceasta ni-o impune ca învățătură istoria Statusului, precum și această acțiune catolică“. (Erd. Tud. 1932, 731).

„Pentru noi este de o valoare neprețuită Regulamentul asigurat printr-o Convenție internațională. Organizația lui îmbrățișează întreaga Dieceză...“

După convingerea noastră, problema Consiliului diecezan nu poate fi numai aceea de a dispune asupra fondurilor câștigate de strămoșii noștri și de a cere drepturi. Nimeni nu-i va putea disputa acele drepturi pe cari și le poate câștiga prin îmbrățișarea însăși a problemelor“. (Erd. Tud. 1933, p. 100).

Cum apreciază un fruntaș maghiar protestant zvârcolirile catolicilor.

„Cramponarea fraților noștri catolici și a episcopilor lor, la vechile lor privilegii și favoruri, precum și eludarea, supt tot felul de pretexte și intrigă, a legii sancționate, precum și neconținutul asalt dat principiilor de libertate și reciprocitate cuprinse în aceasta, va duce mai curând sau mai târziu la o CATASTROFĂ NAȚIONALĂ, întocmai precum în Franța, în Spania și în Portugalia ea a provocat revoluții. Romano-catolicii caută să prezinte în fața lumii pe protestanții cari cer și pretind pur și simplu EXECUTAREA CINSTITĂ A LEGII, ca pe un popor neastâmpărat, care NĂZUEȘTE LA AVEREA ALTORA și este mândru de invidie față de biserica catolică mai bine înstărită“. (Zsilinszky o. c.)

lezuiții maghiari din Ardeal și problema revizuirii Tratatelor de pace.

S'a arătat în nenumărate locuri ale acestei cărți acțiunea catolicismului ardelean îndreptată în contra României (vezi pg. 282, 287, 290, 291, 304, 307 ș. a.). Aici, înregistrăm numai atitudinea lui în chestiunea revizuirii tratatelor de pace, cu privire la care opinia publică a țării întregi a fost mobilizată de marele ziar național *Universul*. Această chestiune nu este o chestiune care ar privi numai pe Români, ca popor, — ea privește însăș pacea europeană, — lucru pe care l-au recunoscut și marile Puteri, cari s'au hotărât luarea ei dela ordinea zilei. În orice caz, ea privește de aproape pe Statul român și pe toți cetățenii lui. De aceea, la adunările de protestare cari s'au ținut în diferitele centre ale țării, și-au spus cuvântul lor toți reprezentanții cetățenilor credincioși, în frunte cu șefii bisericilor. Însuș Patriarhul țării a apărut la tribuna publică, tot astfel mitropoliții și episcopii, ortodocși și uniți, deopotrivă. În unele orașe, ca Oradea și Lugoj, episcopii „catolici” de rit grecesc, I. P. S. L. Valeriu Frențiu și Dr. Al. Nicolescu au prezidat înșisi, adunările de protestare.

Reprezentanții cultelor străine, creștine și necreștine, deopotrivă, au făcut cor cu reprezentanții bisericilor românești. Astfel, episcopul Rușilor de credință veche, P. S. S. Inochentie, a vorbit la Chișinău în termeni prond creștinești despre „România mare, blândă, bună și cu frica lui Dumnezeu”. La Arad, pretopopul sârb Uroș Cavincici și reprezentanții Slovacilor și Svaabilor catolici s'au manifestat în acelaș sens. De asemenea reprezentantul Ucrainenilor, Mihalsky, al Polonezilor, Stanisław Jawroński, al Bulgarilor, Penkof, și-au ridicat în mod energic glasul în contra revizuirii tratatelor.

Reprezentanții cultului mozaic, în frunte cu marele rabin dela Chișinău L. Trelzon, cu președintele comunității din Cernăuți D. Gutherz și cu al celei din București, D. Fildermann, întocmai ca și șeful religios al Mohamedanilor din Dobrogea,

s'au înșiruit alături de ceilalți cetățeni dornici de pace, cerând sus și tare respectarea tratatelor de pace.

Numai șefii religioși maghiari, plătiți de Statul român n'au avut nici un cuvânt de spus. Cât îi privește pe Ungurii catolici ei și-au spus cuvântul prin articolul următor, publicat în fruntea nrului dela 10 Maiu 1933, al ziarului iezuiților Bangha-Gyárfás:

„Atâtare războinică în contra popoarelor vecine. — Vehementa lavină de ură a ziarului Universul în contra Ungurilor“.

„O mulțime imensă de gazete din toate părțile lumii lucrează pentru eșuarea Conferenței dezarmării și pentru intensificarea febrei înarmării. Popoarele, în general, nu au dispoziții războinice, însă fabricile de arme și muniții franceze se tem mult că, fără o teamă de războiu, le rămân în gât marile cantități de muniții fabricate.

Pentruca, deci, să se menție neconținut vie atmosfera războinică, și cea mai mică problemă pacinică, este umflată în mod artificial și prefăcută, în coloanele gazetelor, în problemă de ură între popoare. Bineînțeles că, în acest scop (fabricile franceze) plătesc gras ziarele cari se angajează la opera de instigare.

Aceste gânduri ne vin, fără să vrem, în minte, când cetim informația de mai jos, pe care ni-o transmite agenția noastră din București“ (prin care *Universul* anunță marea Adunare antirevizionistă dela 28 Maiu).

* * *

Așadară, revizionismul este o simplă gogoriță, pentru ca fabricile franceze de muniții să poată face afaceri și pentru ca gazetele, în frunte cu UNIVERSUL, să încasseze dela acelea subvenții grase.

Acesta este adevărul propovăduit de Iezuiții de astăzi ai Ardealului.

Un pomelnic odios.

Motto: *Pieirea ta, prin tine, Izraile.*

Acțiunea de maghiarizare prin Biserica catolică, respectiv prin Statul catolic, a fost condusă în ultimele două sute de ani în mare parte de elemente de origine românească. Cităm din rândul acestora pe următorii:

1) *Contele Sigismund Kornis*, mai târziu guvernator al Ardealului, care, la 1699, a luat cu forța icoana făcătoare de minuni din mănăstirea ortodoxă de la Nicula și a dus-o în biserica Iezuiților din Cluj, unde se găsește și astăzi.¹⁾

2) *Emeric Boer de Berivou mari*, preot iezuit, administratorul icoanei din Biserica Iezuiților;

3) *Baronul Sigismund Stoica*, episcop rom. catolic de Alba-Iulia, nepot al fostului episcop ortodox de Maramurăș; a întemeiat Seminarul rom. cat. din Alba-Iulia;

4) *Dr. Vasile Dobra*, profesor de filosofie și teologie la Universitatea din Cluj, a. 1764;

5) *Andrei Vancul*, directorul Orfelinatului therezian din Sibiu, 1774;

6) *Ioan Răduț*, episcop titular, prepozitul Capitlului de Alba-Iulia (1857—1874);

7) *Petru Dobra* directorul Iezuiților din Cluj;

8) *Carol Ivuly* de Caransebeș, canonic al Catedralei de Alba-Iulia, apoi conservator al arhivei Conventului din Cluj-Mănăstur (1825);

¹⁾ Despre originea românească a lui, vezi N. Iorga, *Ist. Rom. din Ardeal*, I, 195, — G. Mănzat, pg. 27 Dr. V. Bojer, pg. 108.

- 9) *Albert Marcu*, profesor la Colegiul din Cluj (1825);
- 10) *Petru Baan*, subregent în Convictul nobililor. (1825);
- 11) *Ioan Frenco*, profesor la liceul din Odorheiu (1825);
- 12) *Ioan Popoi*, profesor la liceul din Tg.-Murăș¹⁾ (1825);
- 13) *Baronul Ludovic Jósika*, primul președinte laic al Statului cat.²⁾.
- 14) *Baronul Samoila Jósika*, al doilea și
15. *Baronul Gavrilă Jósika*, al treilea, președinte laic.
16. *Gustav C. Majláth*, episcopul „Transilvaniei”³⁾.
17. *Contele Victor Kornis*, care în calitate de vicepreședinte al Statusului catolic a exoperat, la 1898, transcrierea frauduloasă a bunurilor Fondului de studii pe numele Statului catolic.
18. *Baronul Bela Szentkereszty*, nepotul gloriosului general Em. Florescu, — văr al fostului ministru de Externe D. Ghica, -- a colaborat la încheierea Acordului dela București, prin care se cedează bunurile de Stat, catolicilor unguri din Transilvania.
19. *Ion Bădilă* actualul director al secției maghiare a Orfelinatlui thesarian din Sibiu, care se crede încă și azi reprezentant al Statului unguresc în Transilvania.
- 20 *Cornel Chira*, născut din părinți ortodocși, actualmente Iezuit în serviciul Seminarului rom.-cat. din Iași, care urmărește maghiarizarea Ciangailor din Moldova prin Biserică.

* * *

O altă serie de români renegați, cari au întărit catolicismul și maghiarismul, o formează următorii:

1. *Nicolaus Olahus*, primate al Bisericii catolice din Ungaria, locțiitor al Regelui Ungariei, întemeietorul Universității din

¹⁾ Catalogus venerabilis cleri diecesis Transilvaniensis, 1825.

²⁾ Despre originea lor românească: *N. Iorga, o c.*, I. pag. 175, 185, *Dr. A. Bitay*, Catolicismul ardelean, 101, și revista *Transilvania*. 1869, pg. 283 și 1872, pg. 31.

³⁾ *N. Iorga*, în cuvântarea ținută la Senat, 12 Februarie 1932.

Tirnavia, colonizatorul Ordinului iezuit în Ungaria. (1491—1568).¹⁾

2. *Gavriil Ivl*, călugăr iezuit, doctor în filosofie și teologie, profesor la Universitățile din Cașovia (unde a fost și Cancelar) și Viena. Autor al unui mare număr de lucrări filosofice, teologice și filosofice (1620—1678).

3. *Ioan Caioni*, (1629—1687), superiorul Ordinului franciscan, vicar general al bisericii catolice din Ardeal, compozitor muzical de mare valoare; supranumit „Pázmány al Ardealului”.²⁾

4. *Stefan Arborel* și

5. *Ioan Lingoi*, ambii profesori la Universitatea din Cașovia.³⁾

BCU Cluj / Central University Library Cluj

¹⁾ Din diploma familiară alui *Nicolae Olahus*, dela 23 Noembrie 1548:

„Acestea sunt originile aproape ale tuturor neamurilor celor mai lăudate, între cari Românii, conaționalii tăi, nu sunt cei din urmă, ca și unde despre cari e constatat că își derivă neamul dela înșasă stăpâna lumii, urbea Roma, de aceea în limba lor și acum se numesc Romani; neamul acesta al tău a fost prea strălucit prin vitejie, a fost părintele multor prea distinși beliduci, între cari și Ioan Huniade, tatăl înaltului rege Matia, strămoșii tăi, despre cari se zice că au strălucit mai mult pe timpul acela”. (*T. V. Păcățianu*, Cartea de aur, v. I. pg. 117).

²⁾ N. Drăganu: Discurs rectoral, Anuarul Univ. din Cluj, 1931—2, pg. 15, I. Szimnyci: Magyar írók, V. 802 și Dr. F. Boros: Az erdélyi ferencrendiek, pg. 86 și 284.

³⁾ Dr. A. Veress: Bibliografia română-ungară I. 105, 108.

Tragedia românismului ardelean, datorită catolicismului unguresc, încă nu s'a sfârșit.

— Mărturii ale câtorva bărbați greco-catolici, din trecut
și din prezent.

1. George Barițiu:

„Se poate afirma, fără frică de a fi desmințiti, că peste
½ din locuitorii unguri de prin comitate, odinioară au fost
români curaji” (G. Barițiu, Transilv. 1870, 57).

*

„Multă viață românească mai era pe la finea secolului al
XIV, în regiunea cât ține dela Maramurăș încoace, prin Sa-
tu mare, districtul Cetății de peatră și până încoace în Sălaj”.
(Id. ib. 1872, 128).

*

Pe timpul principilor calvini ai Ardealului, „partea cea
mai mare din aristocrația de sânge românesc, trecuse la con-
fesiunea calvină și ajuta cu averile lor pe calvini... Așa d. e.
familiile vechi românești *Bethlen* (după hrisoave: Budea),
Kendeși (Cândea), *Barcsai* (Borcea), *Kemény* (Coman), *Zeik*
(Zeicu), *Nalátzi*, *Teleki* și alte multe s'au calvinizat de tim-
puriu, trăgând cu sine și o parte din popor”... De asemeni,
„o mulțime de greco-catolici și greco-orientali au tre-
cut la ritul romano-catolic, d. e. familiile *Papilla* (general,
în zilele lui Iosif II), *Meheșiu*, *Costa* (consilieri), frații *Costa*,
Rusu (sub nume de Orosz, secretar gubernial), unii membri din
familiile *Moga*, *Caliani* (general), *Aron dela Bistra*, sub nume
de *Risztrai*, *Nopcea*, *Câmpeanu*, sub numele *Mezei* (secretar la
fostul Tezaurariat), *Sam. Pop* (consilier gub.), *Clujanu*, sub
nume de *Kolozsi* (feciorii unui protopop), *Clococceanu*, *Capucea-
nu*, *Hersenea*, unii din familia *Dorgo*, *Pop de Lemeni*, *Ca-*

țana, sub nume de *Katona*, nepot al protopopului *Daniilă dela Cătina* etc." (*G. Barițiu*, ib. 1869, 52).

*

„In consiliul dela curtea lui *M. Apaffy* cel puțin jumătate erau *Români*, însă români calvinizați, iară unii papistași, adică amici ai *Iezuiților*". (*G. Barițiu*, Trans. 1869, 51 nota).

*

„In anul 1834, pe când se ținea dieta în Cluj, fiind bar. *Ioan Josika* președinte al guvernului, inamicii săi puseră să-i facă noaptea, lui și președintelui Dietei, *Ladislau Nopcea*, muzică cu fluier de-al păstorilor români, spre a-și bate joc de origina lor românească" (*G. Barițiu*, Trans. 1869. 196).

2. Simeon Bărnuțiu:

„Cei mai mulți *Români* cari se înălțară cu încetul din întâmplare la dregătorii mai înalte între *Ungurii* catolici, trecură dela legea de ritul oriental la cea de ritul occidental, sub pretext că acestea sunt acumia tot una; și cu modul acesta se lăpădară și de națiunea lor și se ungurără. Atari exemple avem prea multe. Aceasta strica atât de mult, încât *România* mea nu putu deloc să se ridice din starea de plebeitate, căci oricare se înălța peste dânsa, își părăsia națiunea".

3. Al. Papiu Marian:

„Dacă se punea vr'un *Român* unit, trebuia să se dea numai de unit, ci chiar de catolic, prin aceasta se făcea *ungur*. Sumă de inteligenți români, cari apucară la ceva deregătorie, se unguriră cu chipul acesta, și apoi toți lepădații erau încă mai păcătoși pentru *Români* decât chiar însuși *Ungurii*".

4. Dr. Alexandru Ptencu:

„Activitatea Statusului catolic se poate urmări din Anuarele sale, începând din anul 1916, dela intrarea *României* în războiu, de când se face intensă propagandă în contra poporului român, iar după *Unire*, în contra Statului român, provocând continuă nemulțumire, ca față de ceva ce li-ar fi dușman.

Statul cat., în felul cum se prezintă azi, nu este pus pe principiile cari stau la bazele Statului român; el urmărește ură și dușmănie față de Statul român.

În felul cum își desfășură activitatea sa, Statul rom. cat. nu dovedește loialitate față de Statul român. Acesta, după

cum am spus, reiese din toate paginile Anuarelor sale, unde nu dovedește loialitate față de Statul român. Aceasta, după cum am spus, reiese din toate paginile Anuarelor sale, unde nu se vede decât ură și dușmănie față de neamul românesc și nemulțămire față de situația de astăzi.

Soluția care s'a dat prin *Acordul* încheiat de fostul ministru al Justiției, *Dr. Valer Pop*, mi se pare o soluție nefericită, întrucât chestiunea Statusului, care se putea soluționa conform intereselor Statului român, dacă rămânea deschisă, prin acest *Acord* a alunecat pe o pantă greșită și dezastruoasă pentru drepturile Statului român, prin adoptarea formulei de a se transmite toate drepturile Statusului asupra episcopiei catolice de Alba-Iulia, drepturi problematice, cari tocmai urmau să se stabilească și să se precizeze în favorul Statului român".

5. Dr. Alexandru Borza:

„Am convingerea, că... acest Stat rom. cat. a fost tolerat de Statul ungar, pentrucă el promova interesele maghiarismului sub raport politic în Ardealul cu o populație românească covârșitoare sub raport numeric față de alte naționalități conducătoare.

Convingerea mea e că Statul ungar a tolerat această autonomie a Statului cat. din prevedere că, pentru cazul, când dominația politică ungară ar ajunge la răspântie, teritoriul Ardealului românesc, să aibă locuri de refugiu și de rezistență a ungurismului. Această politică de prevedere a Statului ungar s'a manifestat și cu alte instituții, în afară de St. C.“

*

„Prin mijloacele materiale de care dispunea St. C. sub vechea dominație ungară, atrăgea elemente românești, cari nu numai că se contopeau în religia rom. cat., ci și ademenea și contopea în însăși naționalitatea ungară, folosindu-i ca un fel de *lemceri*. Cazul lui *Bădilă Ioan*, din părinți țărani români, pe care l-au făcut să se contopească în națiunea maghiară, renegându-și nația sa. Dovadă, un tablou înaintat Ministerului de Instrucție în cursul anului 1930—31, pe când eram Secretar general al aceluși Minister, de către însuși episcopia rom. cat. a Ardealului, cu semnătura episcopului, în care indicau naționalitatea lui *Bădilă*, ca maghiară, cu toate că personal îl cunosc ca născut din părinți țărani ortodocși români din jurul Albei-Iulii. Acesta este un caz ce vi-l dau, în seria nefădârjită a acestei politici de desnaționalizare“.

*

„Educația ce se făcea în școlile patronate de St. C. era în

interesul ungurismului, pronunțat contrară intereselor românești.

Politica de atracție în sfera de interese politice ungurești, Statul Cat. o practică și astăzi, sub regimul românesc. Într'adevăr la școlile și instituțiile lui, în special la cele din Alba-Iulia,¹⁾ și azi se aduc o serie de tineri șvabi din regiunea Satu mare și Oradea, pe cari îi ungurizează complet și apoi, cu ajutorul acestor renegați, își desăvârșesc opera lor de ungurizare în acele regiuni locuite de Șvabi, mai ales în părțile apropiate de frontiera de vest a țării. Incontestabil, prin aceasta se urmăresc scopuri politice ungurești, dăunătoare intereselor superioare nu numai ale elementului românesc, ci însăș a Statului“.

*

„Un caz ce mi s'a dat într'un an, după unire (1926—27), pe când eram președinte al Comisiunii de bacalaureat din Alba-Iulia, când mi s'a prezentat un candidat la examen, al cărui nume îmi scapă, care purta un nume românesc, dar figura ca Ungur. Intrigat de acest caz, l'am întrebat pe acel tânăr asupra originii sale. Am constatat că este de obârșie românească, dar fiind întreținut de institutele Statului catolic, și-a pierdut conștiința românească. Fiind obligat de mine să-ș clarifice situația naționalității sale, în conformitate cu Legea învățământului în vigoare, — s'a declarat oficial, Român și azi profesor de muzică de o școală de Stat“²⁾.

* * *

Când, în Aprilie 1931, d. Al. Borza, în calitatea dânsului de secretar general însărcinat de fostul ministru al Instrucției și Cultelor să predea acel minister noului său titular, dlui N. Iorga, i-a „legat de suflet“ acestuia să soluționeze cât mai grabnic și mai radical problema Statului catolic, împotriva căruia se inițiasă tocmai o cercetare amănunțită din partea Ministerului. Dl Borza pusese chiar pe actul Nr. 51803 din 20 Aprilie 1931, o rezoluție în sensul că Statul catolic, „fiind o instituție absolut ilegală și primejdioasă țării“,

¹⁾ Dl A. Borza s'a născut în Alba-Iulia și a urmat liceul de acolo. În astfel de împrejurări, declarațiile D-sale privitoare la instituțiile catolice din Alba-Iulia, sunt îndoit de concludente, N. A.

²⁾ Declarațiile dlor Al. Pteancu și Al. Borza să găsesc îndosariul penal al conducătorilor Statului catolic, la Parchetul Tribunalului Cluj.

urmează nu numai să fie „imediat disolvat“, dar conducătorii acestuia, fiind tolerați de P. S. Episcop de Alba-Iulia „să fie și pedeșți“.¹⁾

Așa cerea *catolicul* A. Borza, printr'un act public al Ministerului de Instrucție și Culte.

Urmarea acestei măsuri a fost: Acordul dela Roma, făcut, din porunca *ortodoxului* N. Iorga, așa cum s'a văzut la alt loc al acestei cărți.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

¹⁾ Vezi actul în O. Ghibu: Un anahronism și o sfidare, p. 427.

Ofensiva iezuiților maghiari în România întregită.

— O Casă iezuită clandestină la Iași. —

Iezuiții au fost aduși în Transilvania, de către Principele Ștefan Báthory, fără aprobarea Dietei Ardealului. Aceasta, revoltată de activitatea subversivă a Iezuiților, a și hotărât în repetite rânduri, expulzarea lor de pe întreg teritoriul țării, — măsură care s'a și realizat, precum s'a arătat la pag. 653 ș. u.

După înglobarea Ardealului în cadrul Impărăției austriace, Habsburgii i-au readus pe Iezuiți în țară, în mod clandestin (p. 657), dar la 1773, Ordinul acestora a fost desființat de Papa.

Nici o lege maghiară sau ardeleană, posterioară anului 1773, n'a aprobat reînființarea ulterioară a Ordinului, sau așezarea lui din nou pe teritoriul țării.

În mod inavuabil, s'a înființat totuși, în anul 1858, înainte de războiu, la Satu-Mare, o casă iezuită, despre a cărei situație de drept nu ne-am putut încredința până acum.

Ceeace este sigur, este faptul că în cadrul Ungariei antebelice, Ordinul iezuit nu avea o situație bazată pe vre-o lege a țării.

*

În cadrul legilor României întregite și în cadrul realităților bisericești existente în cuprinsul acestora, Ordinul iezuit și, peste tot, Ordinele și Congregațiile religioase au o situație din cele mai haotice.

Iată, situația acestora, în baza legilor în vigoare:

Art. 36 din Legea Cultelor :

„Ordinele și Congregațiile religioase existente pe teritoriul Statului român înainte de

Art. 17 din Concordat:

„Ordinelor și Congregațiilor religioase, ca atari, Statul le recunoaște personalitatea ju-

promulgarea acestei legi, își vor păstra actualele case și mănăstiri, dacă îndeplinesc condițiile legilor în vigoare. . . .

Case și mănăstiri noi vor putea fi deschise numai cu autorizația guvernului.

Ordine și Congregațiuni noi nu se vor putea așeza în țară decât pe bază de lege.

ridică cu condiția că ele să îndeplinească condițiile stabilite de legile în vigoare.

Noi Ordine și Congregații religioase se vor putea stabili în România și cele cari se afla actualmente aici vor putea deschide case noi numai cu încuviințarea dată în înțelegere de către Sf. Scaun și Guvernul Român.

Din alăturarea acestor texte se vede clar că Concordatul român, făcut de Unguri și de uneltele lor, conștiințe sau inconștiințe, a scos pur și simplu din țatăni legea Cultelor. Această lege nu recunoaște personalitatea juridică a Ordinilor religioase, — Concordatul o recunoaște, dar nu în articolul IX, care este articolul fundamental, prin care se fixează organizațiile cu drept de personalitate juridică, ci într'un § secundar al altui articol. — Legea Cultelor prevede că noi case și noi Ordine se admit în România numai cu autorizarea Guvernului, respectiv prin lege. — Concordatul lasă aceasta la buna înțelegere dintre Sf. Scaun (în prima linie!) și Guvern.

Ceeace constituie un moment extraordinar în această chestiune, este faptul pe care ni-l relatează fostul ministru de Culte V. Goldiș, care a încheiat și a semnat la Roma, în ziua de 10 Maiu 1927, Concordatul, la pag. 19 a broșurei sale¹⁾, unde spune că, în cursul tratativelor purtate în Cetatea eternă cu Secretarul de Stat al Vaticanului cu privire la art. 17, d-sa a insistat să se precizeze în însuș textul Concordatului, că eventualele Acorduri să se facă prin lege și că acela a aprobat, mai mult chiar: „la exemplarul original semnat al Concordatului se găsește declarația din chestiune iscălită de Eminența Sa Cardinalul P. Gasparri”. Totuș, în textul oficial, tipărit așa cum a fost ratificat de Parlamentul român, **clauza această nu se găsește.**

Iar exemplarul original al Concordatului a dispărut din Ministerul de Externe !

În fața acestei situațiuni echivoce și scandaloase, când Concordatul afirmă una, iar Legea Cultelor alta, — cum se prezintă problema Ordinilor?

¹⁾ Concordatul, Arad 1928.

Răspunsul nu poate fi decât unul singur și el se întemeiază pe art. 59 din Legea Cultelor, care zice: „*Toate legile, statutele, regulamentele, ordonanțele și dispozițiile DE ORICE NATURĂ în vigoare înainte de promulgarea legii de față, ORI CONTRARE EI, sunt și rămân abrogate*”.

Concluzia este clară și mai presus de orice discuție: **CONCORDATUL**, care se găsește în această păgubitoare și primejdioasă contradicție cu Legea Cultelor, **ESTE ȘI RĂMÂNE ABROGAT!**

Să urmărim acum mai departe, chestiunea Iezuiților.

Art. 36. din legea Cultelor, singurul la care ne putem referi din moment ce am constatat că Concordatul este abrogat, stabilește că Ordinele existente pe teritoriul Statului român înainte de promulgarea legii, își vor putea păstra actualele case și mănăstiri, dacă îndeplinesc condițiile legilor în vigoare — și că vor putea deschide case și mănăstiri noi numai cu autorizarea Guvernului.

Iezuiții nu pot invoca nici o lege în vigoare, care ar fi asigurat Ordinului lor o situație de drept, iar în ce privește deschiderea de case noi, ei n'a obținut niciodată aprobarea Guvernului român.

Cu toate acestea, *Iezuiții și-au deschis o casă nouă, și a nune la Iași*, în capitala Moldovei, în cadrul Seminarului român. cat. de acolo. Aceasta, cu știrea Mitropolitului Al. Cisar dela București și cu aprobarea episcopului I. Robu dela Iași, — dar fără știrea și aprobarea Guvernului, prevăzută expres de legea Cultelor, ca condiție sine qua non.

Seful acestei case noi, și în acelaș timp și rectorul Seminarului, este *Dr. Stefan Jakubek*, fost până nu demult profesor de Drept canonic la Institutul teologic din Alba-Iulia și consultorul aulic al episcopului Majláth. — Acel Jakubek, care a formulat teoria ungurească a încetării dreptului de patronat regal în România și a trecerii averilor fondurilor „în proprietatea Bisericii”. (Pg. 48 a acestei cărți).

În afară de Jakubek au fost aduși dela Satu-Mare (nu dela București, cum s'a afirmat la pag. 666) iezuitul *Fischer*, șvab maghiarizat și maghiarizant — apoi românul *Profir Pop* din Chirileu (Jud. Târnava Mică), *Cornel Chira*, fiu de părinți ortodocși din Olpret (jud. Someș) s. a.

Seminarul dela Iași, condus de Iezuiți, caută, cu răbdarea și cu perseverența de care confrății lor au dat dovezi în cursul istoriei ultimelor patru secole, să trezească la conștiință națională maghiară pe Ciangdii din Moldova, cari vor fi apoi re-

morcați la luptele naționale ale Ungurilor veritabili din Transilvania.

În acelaș timp, Iezuiții dela Iași, mână 'n mână cu ceilalți. Iezuiți și cu celelalte ordine călugărești, lucrează cu zor pentru convertirea la catolicism a Românilor aparținători religiei dominante. Ei sunt în continuitatea operei lor începute la 1690 și, încoronate la 1700, — operă sprijinită de Habsburgi și susținută mai târziu de Unguri, în scopul de a nimici suflul neamului românesc, întărind, în schimb, pe adversarii lui milenari.

*

În fața acesti acțiuni clandestine îndoit de primejdioase, noi încheiem, deocamdată, cu cuvintele Igreco-catolicului *G. Barițiu*: „Iezuiții ar fi trebuit să afle odată că aici, în Dacia, nu aveau a face cu sălbăteci din republica Paraguay, organizată de către societatea Iezuiților, ci cu un popor care, în mânia tuturor calamităților seculare și în lipsa mare de literatură scrisă, este în proprietatea unui tezaur bogat de tradițiuni milenare, are resturi de o cultură foarte înaintată, în limba sa, într-o fântână nescată de literatură nescrisă, cum și în industria sa de casă, ale cărei urme, cercetate mai de aproape, ne duc la originile ei de două și de trei mii de ani; în fine, mai presus de toate, poporul român are o religie creștină cuprinsă într'un cadru elegant în ritul său clasic, cărui nimic alt nu-i lipsește, decât ca să fie curățit de unele fantezii prevariante mult mai târziu în corpul lui prin mâni incompetente și apoi să fie executate cu demnitate și pietate“.¹⁾

*

Acțiunea iezuită dela Iași pornește dela conducătorii Statului catolic și ea este în organică legătură cu iezuitul *B. Bangha* dela Budapesta, tovarăș de luptă alui *E. Gyárfás* și *G. C. Majláth*.

*

La aceasta ne-a dus politica religioasă din ultimii 15 ani, a României întregite, conduse de politicienii ocupați vecinic numai cu propriile lor interese.

¹⁾ *G. Barițiu. Părți alese, I. 435.*

Intre Budapesta și Roma

— Cunoscutul dicton: *Roma locuta, causa finita*,
în Ungaria antebelică era înlocuit cu dictonul:
Hungaria locuta — Roma finita. —

În anul 1904, Papa Pius X, în tendința lui de a reorganiza, pe temeiul unei discipline cât mai strânse, Ordinele religioase, — printr'un decret dat *motu proprio*, a dispus ca Ordinul piarist din Ungaria, care fusese desfăcut de Roma la 1781 printr'un decret împărătesc, și constituit ca un Ordin independent maghiar, să fie contopit în Ordinul piarist general, aplicându-i-se pe de-a întregul Regulamentul acestuia.

Cu tot votul de obediență care leagă pe călugări față de superiorii lor, Ordinul piarist maghiar nu s'a supus poruncii Papei, ci a luptat timp de șase ani, cot la cot cu opoziția publică maghiară și cu Guvernul maghiar, până când a înfrânt-o, înregistrând în analele catolicismului general o pagină dintre cele mai rare și mai interesante.

*

Iată momentele caracteristice ale acestui lung războiu, terminat cu absoluta biruință a punctului de vedere de stat maghiar.

Le înregistrăm aci pe baza documentelor oficiale, publicate de Provincia Ordinului maghiar, în trei fascicule, la anul 1910, sub titlul: *A magyar piarista tartomány reformjára vonatkozó fontosabb okmányok. — Kézirat gyándnt. — A kegyes tanító rend hivatalos kiadványa. 1904—1906, 1906—1909, 1910.* (Documentele mai importante privitoare la reforma Provinciei piariste maghiare. Tipărite ca manuscris. Ediția oficială a Ordinului piarist, 1904—1906, 1906—1909, 1910.)

Prinind din partea Generalului Ordinului piarist din Roma, porunca amintită, care preconiza unirea absolută a Piaristilor unguri cu frații lor din restul lumii, Provincialul din Ungaria a răspuns Generalului că dispoziției din chestiune nu-i poate da curs și că împotriva ei „factorii supremi ai țării, Parlamentul și Guvernul maghiar, vor fi siliți să ia în măsura cea mai hotărâtă atitudine” (fasc. I. p. 11), din simplul motiv că Piaristii unguri sunt încadrați în mod organic în viața de stat a țării, care li-a încredințat conducerea și providerea a 24 licee maghiare. Chiar acum, — spune Provincialul, — în baza contractului cu Guvernul, acesta „a ordonat pentru clădirea liceului piarist din Timișoara, suma de 240.000 coroane, votate de Parlament; deasemenea a ordonat acum, la mână Provincialului, în cadrul bugetului Statului, un ajutor de stat de 80.000, ca onorar pe seama membrilor Ordinului și pentru cheltueile curente ale Provinciei. Chiar și pentru educația tineretului Ordinului, se dau anual importante ajutoare din partea țării” (I. 12).

Toate aceste ajutoare de stat „nu se dau pentru nimic altceva, decât pentru a fi întrebuințate în vederea învățământului maghiar” (13). Măsurile neașteptate luate de Generalul din Roma, — continuă Provincialul, — „pot deveni catastrofale pentru Provincia maghiară”. Valurile tulburării, care a cuprins întreaga țară pe urma ordinului venit dela Roma, pot aduce cu sine ca „liceele să fie luate din mâinile noastre” (I. 14).

În fața svârcoirilor Provinciei maghiare, Generalul dela Roma a răspuns însă, ritos: „*Roma locuta, causa finita: Decretul Papei nu admite nici o discuție; el trebuie primit cu reverință*”. (I. 17.)

Totuș Provincialul maghiar nu s'a supus, ci a continuat lupta. În fața atitudinii lui hotărâte, Generalul se văzu nevoit să bată în retragere în chestiunea școlilor, recunoscând punctul de vedere maghiar și declarând că „dispozițiile Sf. Scaun nu privesc chestia școlară; ele au în vedere exclusiv unitatea Ordinului și ierarhia lui, — despre celelalte nu spune nimic, nu dispune nimic”. (I. 18).

După această lămurire și asigurare, Generalul dispuse ca Provincialul să publice decretul pontifical referitor la Unire. Provincialul a comunicat, ce e drept, membrilor Ordinului, dispozițiile Romei, dar cu rezerva expresă ca aceștia să nu divulge nici decum secretul cu persoane în afară de Ordin, ca nu cumva în baza vreunei indiscreții „chestiunea să ajungă în gazete” (I. 30.) În acelaș timp el le puse în vedere membrilor, că acomo-

darea la punctul de vedere impus de Roma, „în nici un caz nu însemnează încă acceptarea reformei proiectate“ de aceasta. Cu privire la acest lucru, trebuie să se pronunțe mai întâi factorii interesați (42).

Pe de altă parte, în scrisorile adresate Generalului, Provincialul se folosea, cu o dibăcie și cu un rafinament extraordinar, de șantajul cu campaniile presei maghiare împotriva Romei și de amenințarea cu interpelarea în Camera deputaților (I. 10, 30, 45, 49, 50). În acelaș timp el continua să protesteze și să ceară să i se respecte autonomia, arătând că Ordinul maghiar, de fapt este o operă a Statului; el a fost susținut de Parlamentul țării, care „în unanimitate l-a recomandat grației împăratești, în urma cărui fapt a și fost dotat cu o moșie“. (23). „Cu abia zece ani în urmă, ajutorul însemnat al Guvernului și al Parlamentului maghiar a scăpat din nou Provincia noastră de primejdii, pieirii“. (24).

*

Totuș Roma a trecut peste protestul Provincialului și a numit pe lângă Generalul dela Roma, un asistent ungar, care să reprezinte acolo casele piariste din Austro-Ungaria. Provincia maghiară a refuzat să recunoască pe acest asistent, care și el a refuzat să primească însărcinarea ce i s'a dat din partea Romei. Provincialul (numit atunci, el un asistent și anume pe un „consilier guvernial, care îndemnat de dragoste puternică față de patrie și față de Ordinul piarist maghiar“ a primit însărcinarea, cu obligațiunea de a reprezenta la Roma punctul de vedere unguresc.

În acelaș timp, Provincialul ținu să pună în vedere Guvernului, că decretul Sf. Se. „răpește, fără nici o milă, din mâinile Provinciei noastre acel drept, pe care, în baza dispozițiilor regale și a obiceiurilor, l-a exercitat timp de 125 ani“. (46), — „ne despoaie de toate drepturile noastre și pune Provincia noastră în situația cea mai critică“ (47), că în consecință, unele case refuză să trimită delegați la Adunarea generală, „în conformitate cu noul decret (48), că școlile sunt în primejdie, — și că ne mai putându-le prevedea Piaristii, „Statul se va vedea nevoit să le ia el în mână“ (48). Provincialul pune în vedere Generalului că „în Parlament se va face o interpelare la adresa Guvernului, care a și cerut lămurări în chestiunea învățământului nostru și care nu se poate împăca cu aceea „că conducătorii școlilor noastre să ajungă sub influență străină“ (I 49). Aceasta, cu tot dreptul, deoarece „Ministerul Instrucțiunii are dreptul și datoria de a exercita asupra lor suprema putere de conducere școlară“ (49).

În vederea întăririi poziției sale, Provincialul se adresează acum, cu o întreagă serie de memorii Ministerului Instrucțiunii ca „diriguitorului suprem al învățământului nostru” (450). În primul său memoriu, vast și documentat, adresat Ministerului, Provincialul stăruie asupra faptului că „Provincia maghiară a fost emancipată, la 1781, prin dispoziții regale, de supt autoritatea centrală a Generalului piarist din Roma”, și pusă în raport cu Ministerul de Instrucție, în ce privește învățământul (51). Decretul lui Iosif II, prin care Provincia a fost complet despărțită de Roma, n’a fost anulat nici după moartea Împăratului. Leopold al II-lea îl confirmă din nou, prin rescriptul Consiliului locotenențial Nr. 19549 din 24 Iulie 1790 (I. 54). În baza acestui rescript, membrii Ordinului depun votul lor pentru Provincie, nu pentru General. Școlile piariste au fost susținute din Fondul religios și de studii și din o moșie care i-a fost pusă la dispoziție de către Parlament. „Fără de acestea, Piaristii nu s’ar fi putut susține nici pe ei înșiși, și nici institutele lor, din care cauză Provincia noastră maghiară îl venerază pe M. S. Regele Francisc (sub care li s’a dat moșia din chestiune N. A.) ca pe al doilea întemeietor” (I. 57). Că Piaristii au fost în stare să ajungă la o desvoltare așa de mare a învățământului lor, „o mărturisim cu sentimentul celei mai întime gratitudini, că aceasta am putut-o face numai prin grația prea înaltă a Regilor noștri și a sprijinului material și moral al Parlamentului și al Guvernului maghiar” (59 și 62).

Ministerul de Instrucție n’a recunoscut nici odată altceva, decât „Provincia piaristă maghiară independentă” (59) cu o „organizație internă curat autonomă”. (61).

Descoperirea de Ministerul Instrucției, și încopcierea la Roma, „o socotim nu numai contrară legii, ci și imposibilă” (65). „Independența actuală a Provinciei noastre trebuie menținută și mai departe”.

În acest scop, Provincialul cere „sprijinul puternic” al guvernului. (66).

*

În fața atitudinii dârze a Provincialului, Generalul se văzu nevoit să declare din nou, și mai precis că, prin decretul din chestiune nu se intenționează amestecul Romei în viața școalelor și că „drepturile și privilegiile Guvernului vor rămâne pururea neatinse” (cuius iura et privilegia sacra tecta semper manebunt, 68).

În același timp, însă, secretarul de Stat al Sf. Scaun, card. Merry del Val, comunică Guvernului, că Papa a declarat că „nu este permis să fie, dar nici nu poate să fie chestiune de discu-

ie, unirea Provinciei maghiare cu întregul Ordin. Provincia maghiara a fost, *de iure et facto*, totdeauna unită cu Ordinul, după cum au fost unite și celelalte Provincii. În chestiunea aceasta nu s-a putut amesteca cu drept, și nu se poate amesteca nici un episcop și nici o autoritate care stă în afară de Sf. Scaun.. Orice alt gând, năzuință sau dor, și orice mișcare și faptă împotriva unității necesare a Ordinului, nu numai că nu ar fi plăcută înaintea lui Dumnezeu, ci dimpotrivă, ar deveni izvor al blestemului, far nu al Cerului și al binecuvântării Sfântului Ctitor, care voește ca toți fiii lui să formeze o inimă și un suflet“.

Ignorând raportul de dependență al Piaristilor maghiari față de Guvernul țării, Cardinalul secretar de Stat le pune acestora în vedere, că în chestiuni mai grele, Provincia lor să se adreseze cu încredere către cărmuitorul ei legal, adică către Superiorul general și, dacă situațiunea ar cere-o, cei doi, în deplină înțelegere între oaltă, să ceară lămuriri, sau hotărâri privitoare la cazul din chestiune, sau puterea necesară, dela Sf. Scaun“ (II. 5).

*

Adresa aceasta a Sf. Scaun, Provincialul maghiar s'a grăbit să o trimită imediat Ministerului de Culte ungar, spre a lua cunoștință de ea, (15), dar, în acelaș timp i-a remis ca „orânduitorului suprem al învățământului patriei“ și un nou memoriu, menținându-se pe acelaș punct de vedere antiroman și întărindu-se și mai mult pe punctul de vedere unguresc. În acest memoriu, tipărit pe 38 de pagini, se stăruie din nou asupra faptului că Provincia maghiară a fost timp de 125 de ani cu desăvârșire independentă de Roma și că s'a dezvoltat în conformitate cu împrejurările naționale maghiare, „servind învățământul național“ (7). Acum, că se intenționează ca „Provincia maghiară, care a trăit 125 de ani într'o „netulburată independență“, să fie supusă „sub jurisdicțiunea Generalului dela Roma“, (II 7) Provincialul declară că un astfel de lucru nu ar putea avea loc decât cu asentimentul preamalt al Regelui și al Guvernului (7 și 8). Polemizând cu afirmațiunea Papei că Provincia ungurească ar fi fost totdeauna unită *de iure et facto*, cu Ordinul, Provincialul adaugă că „aceasta însemnează că viața autonomă de 125 de ani a Provinciei maghiare, și evoluția ei istorică nici măcar nu sunt luate la cunoștință“ (10). Dar, adevărul este, că Provincia maghiară, pentru a-și putea împlini misiunea sa pe terenul învățământului, „a ajuns în perioada independenței sale într'un raport de dependență atât de strâns cu Patronul suprem, cu legile școlare ale țării și cu Guvernul acesteia“, încât chestiunea unirii cu

Ordinul dela Roma nu poate avea loc decât după ce „chestiunile curente în legătură cu acest raport” vor fi aranjate în chip definitiv.

Trecând la partea documentară, memoriul stăruie asupra unei întregi serii de fapte, și anume:

1) La 1781, când s'au sistat legăturile între Provincia ungară și centrul dela Roma, s'a interzis în mod sever chiar și contactul prin scrisori cu Roma. — „Că acesta n'a fost un fapt care să fi decurs exclusiv din hotărârea împăratului Iosif II, ci un fapt care decurgea din directivele de Stat dominante, aceasta o dovedește împrejurarea că, în timp ce cele mai multe decrete ale lui Iosif II au fost revocate, cel din chestiunea a rămas în vigoare.

2) După despărțirea Provinciei maghiare, ea a fost pusă, în ce privește chestiunile politice și școlare, sub supravegherea supremă a Consiliului locotenențial.

3) Bisericele, mândştirile și școlile Provinciei maghiare, întrucât toate sunt fundațiuni făcute de particulari, conform legilor țării, aparțin dreptului de patronat suprem al Regelui. Tot astfel Custodiatul de Alba, destinat pentru susținerea școlilor Provinciei maghiare independente, a fost dat de regele Francisc I în mod expres, în temeiul dreptului de patron suprem.

4) Precum asupra învățământului și, în general, asupra tuturor școlilor din Ungaria, tot astfel și asupra școlilor Ordinului piarist maghiar, atât în baza *Ratio educationis*-ului din 1777 și 1806, cât și în baza legilor de mai târziu ale țării, și în special în baza dispozițiilor art. XXX din 1883, dreptul preînalt de dispunere îl execută Regele și, în numele lui, Ministerul de Instrucție și că pentru pregătirea corpului profesoral piarist și pentru susținerea profesorilor și școlilor piariste maghiare, Parlamentul, cu asentimentul Regelui, a votat subsidii din contribuțiile publice“. (II. 19).

Memoriul dezvoltă apoi, pe larg argumentele privitoare la sfera de drept a patronatului suprem al Regelui, stăruind din nou asupra faptului că Ordinul piarist maghiar a fost fondat a doua oară de regele Francisc I (II. 20), care a asigurat mijloacele „pentru susținerea lui“.

Concluzia: Tendința de a asigura și unei alte autorități, nemaghiare, o influență în conducerea afacerilor patrimoniale ale Provinciei maghiare — se lovește în dreptul și în dispozițiile patronatului suprem al Regelui. De asemenea se lovește în dreptul Regelui, tendința de a amesteca în administrarea și în întrebuințarea ajutorului dat din fondul religios și de

Parlament, și un alt factor, nemaghiar, sau de a înainta dă-
rile de seamă despre el Capitolului general din Roma. Chesti-
unea bunurilor piariste „obținute din generositatea largă a regi-
lor maghiari și a națiunii” nu poate fi rezolvită decât cu asen-
timentul Regelui maghiar, ca patron suprem, și al Guvernului
maghiar (II. 23).

*

Tot atât de documentat este capitolul din memoriu, relativ
la „Legile școlare regnicolare”.

Ratio educationis din 1777, — spune memoriul Provincia-
lului, — rezervă dreptul preainalt de dispunere asupra învăță-
mântului, exclusiv pe seama Regelui. „Acesta nu prescrie nu-
mai programa de învățământ, ci asigură influența Statului și
asupra pregătirii, numirii și aplicării directorilor și, astfel, și
la școlile piariste, Provincialului i s'a lăsat exclusiv dreptul de
candidare” (23). În baza acestora „dreptul preainalt de dispu-
nere în privința învățământului îi revine Regelui și acest
drept exclude influența oricărei autorități nemaghiare asupra
învățământului. Școlile piariste maghiare stau, dela începutul
perioadei de independență a Ordinului, sub dispoziția dreptului
de patronat suprem al Regelui și a legilor școlare regnicolare
și sub conducerea Ministerului de Instrucție și numai în a-
cest sens se bucură de ajutorul Statului” (II. 25). Art. XXX din
1883 a pus și școlile Ordinilor călugărești, în ce privește siste-
mul de învățământ și administrație exterioară, cu excepția
Religiei, sub supravegherea și conducerea Statului, dar, în ce
privește numirea și aplicarea directorilor și profesorilor, drep-
tul de dispunere independent l-a dat în mâna Provincialului.
Că acest drept a fost dat exclusiv Provincialilor piariști ma-
ghari și numai întrucât peste Provincia lor și peste școlile
acesteia, ei pot dispune independent de alte autorități sau
sefi și de influențe nemaghiare, — aceasta o dovedește § 72
al legii din chestiune, care zice:

„State străine, cetățeni nemaghiari cari trăesc în străind-
tate, mai departe, asociațiuni compuse din cetățeni nema-
ghari, și corporațiuni cu reședința în străindtate, respectiv
ramificațiile acestora aflătoare în cuprinsul țării, cari sunt în
atârmare de o corporațiune cu reședința în străindtate, respec-
tiv de șeful aceleia, nu pot înființa, nici prevedea nici un fel
de școală secundară.

Prin hotărârile acested, legăturile acelor ordine călugărești
rom-cat. cari sunt legal recepte și cari se ocupă cu învățămân-
tul, legături cari decurg din organizația lor bisericească și se
referă exclusiv la chestiuni eclesiastice, — nu sunt atinse”;

„Această circumscriere clară spune deschis că Ordinele învățătoare și, deci și Provincia piaristă, pot avea legături cu Generalul numai în chestiuni eclesiastice.

Iată, așadar, acea directivă, care dela Maria Terezia începe, a pus în valoare, în viața d stat, dreptul Regelui de supremă dispunere și *domnia exclusivă și neîmăritată a puterii de stat pe toate terenele și, în special, pe acela al învățământului*. § 72 al legii din 1883 citate mai sus pune și el în valoare, cu deplină hotărâre, aceeași directivă.

În consecință, ar fi o atingere a legii învățământului, dacă prin restabilirea unitii Ordinului, Generalul dela Roma ar obține orice fel de influență asupra învățământului patriei și asupra școlilor piariste, și dacă Provincialul și Consiliul de conducere al Ordinului ar ajunge în orice raport de dependență față de Generalul dela Roma în privința conducerii școlilor și a oricăror altor afaceri ale acestora“ (23).

„Directorii liceelor piariste sunt, întocmai ca și directorii liceelor de stat, organele responsabile ale Ministerului de Instrucție regesc maghiar în toate chestiunile materiale, spirituale, disciplinare și morale ale liceelor încredințate lor“. (II. 36).

„Aceste teze sunt stabilite fără nici o artificialitate“ (38).

*

Într'un al treilea memoriu către Min. de Instr. (2 Maiu 1909), Provincialul vorbește din nou despre „drepturile de cari îi despoaie“ Roma (II. 45) și despre perspectiva pieririi, care amenință Ordinul, stăruiind iarăși asupra legilor țării „cari nu permit ca conducătorii școlilor *maghiari* să ajungă în situația de dependență față de autorități *străine*“ (II. 45).

Aceeași atitudine o manifestă Provincialul și în memoriul său către Primatul Ungariei (2 Mai 1909). Se repetă și aci starea de drept și de fapt, că „Ordinul este în cel mai strâns raport de dependență față de Regele maghiar, ca patron suprem, și cu Guvernul acestuia, precum și cu legile școlare ale țării, cari, precum se știe, nu se ocupă de chestiuni călugărești și bisericești, ci exclusiv de chestiuni de natură strict profană“ (II. 49). Vorbind de licee și de directorii acestora, Provincialul susține că „școlile piariste sunt școli de caracter public“ și, ca atare, directorii acestora sunt „organele responsabile ale Ministerului ungar de instrucție publică“ (50).

Într'un alt memoriu, adresat Generalului la 12 Maiu 1909, Provincialul stabilește că „chestiunile patrimoniale, chestiunile ajutoarelor dela Stat și chestiunile de învățământ, sunt ches-

tiuni de natură profană“ (II. 51). — „Cunoscând noi, — urmează Provincialul — situația noastră de dependență față de legile și de autoritățile țării“, ne dăm seama că *fără factorii respectivi* (Rege și Guvern) chestiunile de mai sus nu se pot aranja *fără tulburări*“ (51).

Calificarea de „chestiune profană“ a chestiunilor școlare, se întâlnește de aci încolo în mod consecvent în *correspondența* Provincialului (54, 59, de două ori, 61 etc.).

*

Printr'un nou memoriu, cu data de 29 Maiu 1909, înaintat Ministerului Instrucției, Provincialul cere ca acesta „să inițieze cu Sf. Scaun, aranjarea chestiunilor de natură profană“ (61), iar în adresa dela 7 Iunie 1909 trimisă Generalului, nu se dă îndărăt dela polemici, afirmând că raportul de dependență față de Rege, Guvern și legile țării, în ce privește școala „este fapt indiscutabil și indestructibil“, și că înainte de realizarea unirii, „aceste chestiuni de natură profană, factorii competenți trebuie neapărat să le aranjeze“. — „Este adevărat — continuă Provincialul — că în ultima scrisoare spuneți că Generalul nu se amestecă în chestiunile profane ale Provinciei noastre, ci numai în cele suflatești, totuș, întrucât, conform unirii, numirea superiorilor mănăstirilor atârna de General, prin aceasta noi am ajunge în chestiunile noastre patrimoniale și școlare în conflict cu dreptul de patronat suprem al Regelui și cu legile țării, ceeace ar avea urmări catastrofale asupra provinciei noastre maghiare. Căci, dacă ar trebui să dăm seamă Capitalului general despre veniturile moșiei obținute dela Regele maghiar și despre ajutoarele primite din banii țării — așa cum ni s'a cerut la 1906, — cunoscând *acel curent* care și la noi în țară prinde teren tot mai mult, conform căruia *averile trebuiesc luate din mâna clerului*, — sunt sigur că chestiunea ar ajunge, în scurtă vreme, înaintea Parlamentului, care, în nici un caz n'ar permite ca despre aceste venituri ale țării să dăm seama unei autorități străine. Mai mult chiar, *aceasta ar putea avea ca urmare revocarea moșiilor noastre și a ajutoarelor de stat*, — ceeace ne-ar distruge existența“. (63). Căci, „școlile noastre sunt toate de caracter public și „ca atare, stau, în tocmai ca și cele de stat, *sub supravegherea și conducerea imediată a Ministerului de Instrucție*“. (II. 63). În sprijinul acestor teze, Provincialul citează § 72 din legea învățământului secundar, care „enunță în mod mai presus de orice echivoc că școlile provinciei maghiare și superiorul lor — adică Provincialul — în ce privește aceste școli nu poate atârna de șeful unei asociațiuni, care își are reședința în străinătate“ (64).

În virtutea acestora, Provincialul a cerut ținerea în suspens a stipulațiunilor de unire până după ce „factorii respectivi” — adică Regele și Guvernul — vor aranja „chestiunile de natură profană”, amintite mai sus.

*

De teama unei intervenții directe a Guvernului maghiar în această chestiune, Roma se văzu nevoită să facă, din propria ei inițiativă, toate concesiunile pe cari le pretindea Provincialul maghiar.

La 1909, așadară după cinci ani dela ordinul strict dat de Papa în vederea acomodării absolute a Piaristilor unguri la Regulamentul general, aceștia și-au ținut Congresul lor general tot după vechea lor regulă specială. La acest Congres a luat parte și G. Váry, asistentul general dela Roma, -- adecă asistentul ungur, care era și consilier guvernial maghiar și care fusese numit de către Provincialul maghiar. Acesta avea, acum, autorizația Generalului de a aproba hotărârile Congresului. Dar, Congresul nu acceptă delegația asistentului, decât cu restricțiunile cari se văd din următoarea hotărîre cuprinsă în procesul-verbal al ședinței a VI: „Această Congregație a călugărilor Provinciei maghiare fiind restituită în uniunea ierarhică, cu filiască supunere recunoaște intențiunea R. P. General, ca alegerile și toate actele acestei Congregațiuni să fie confirmate prin însuși delegatul acestuia, R. P. Gerard Váry, asistent general.

Dar, deoarece *legile patriei și în special § 72 al art. XXX din 1883, instrucțiunea publică a tinerimii școlare au declarat-o imundă de orice ingerență a străinilor, opinează ca această delegație să se refere numai la afacerile eclesiastice, iar asupra alegerilor și asupra chestiunilor școlare, să nu se extindă”.*

Cerându-se, din partea Sf. Scaun, avizul Procuratorului general al școlilor piariste, cu privire la raportul Generalului despre hotărîrea Congresului Piaristilor maghiari, acesta prezintă Papei un Proiect privitor la întregul aranjament al chestiunii. În acest proiect, Procuratorul fixa, în prealabil, trei chestiuni de principiu și anume:

1) „Să se evite mai presus de orice, de a se cere sfatul Guvernului laic al Ungariei cu privire la chestiunile noastre spirituale, cari urmează să fie elucidate și stabilite;

2) Să se fie cât mai mult seamă de autoritatea acestui Guvern în ce privește instrucțiunea publică a tinerimii. Căci, în virtutea legilor, profesorii (piaristi N. A.) sunt adevărați salariați ai acestuia în acest scop și „imuni de orice ingerență a străinilor”.

3) Cum colegiile ungurești sunt licee de stat (gubernamentală, gymnasia) și cum ele, trebuie să țină în toate privințele seamă de Ministerul Instrucțiunii publice, ele nu trebuie să primească nici o ordinațiune dela Generalul Ordinului, pentru a nu provoca o primejdie fatală din partea Guvernului. în ce privește subvențiunile și existența lor. Și nu este de ajuns ca astfel de ordinațiuni, în caz că ele s'ar da, să fie ascunse în fața Guvernului, deoarece ele pot fi descoperite la un moment dat, de vre-un răuvoitor sau imprudent".

În continuare, Proiectul prevedea, pe lângă alte chestiuni, dreptul Generalului de a vizita casele din Ungaria ale Ordinului, așa după cum prescrie Constituția acestuia, dar „*excepând cu totul acele chestiuni, cari aparțin supravegherii sau jurisdicției Guvernului laic*“ (III. 5).

*

Înainte de a fi fost supus aprobării Papei, proiectul s'a trimis spre opinie și Ordinului din Ungaria, care și-a făcut, cu privire la puținele chestiuni cari mai comportau discuțiune, observațiile sale, cu acelaș curaj ca și până aci. Plecând necontenit și exclusiv dela legile țării, și încă odată dela Dreptul canonic, Provincialul stăruie de repetite ori asupra punctului de vedere că *Roma este „autoritate din străinătate“* pe care „după cum binevoiti a ști, legile țării noastre nu o admit decât în chestiuni pur spirituale“, și reține ca pe un lucru „deosebit de vrednic de apreciere“, declarația Procuratorului general, că școlile piariste din Ungaria sunt „*școli de Stat*“. În consecință, Provincialul declară că dispoziția Regulamentului, prin care se prevede că membrii Ordinului — cari sunt aproape toți profesori la aceste școli de stat — vor avea să depună votul în numele Generalului din străinătate, iar nu al Provincialului din țară, — nu o acceptă, ci cere modificarea ei în congruare cu legile țării. Chiar dacă am accepta noi o astfel de dispoziție — urmează Provincialul — „n'o admite Guvernul țării, deoarece nici el nu poate proceda în contrazicere cu legile sancționate ale acestuia“. Și Provincialul face din nou aluzie la campania presei și la interpelările ce se vor face în Parlament în contra Romei, dacă ea n'ar ceda (III. 12).

Urmarea fu că *Roma a cedat și în acest ultim punct: sub Nr. 1669—1910, Papa a aprobat Proiectul așa cum a fost propus și admis de Piaristii din Ungaria.*

*

Biruința a fost în întregime de partea acestora. Unirea lor cu Ordinul din Roma s'a făcut exclusiv în cele spirituale; în-

treaga lor Constituție a rămas neatinsă. Șeful efectiv al Pia-riștilor maghiari a continuat să fie Provincialul, în timp ce Generalului dela Roma i-a revenit numai o prioritate nominală, exclusiv onorifică. Drept urmare, *Provincialul a rămas în acea situație de dependență față de Regele și de Guvernul maghiar, pe care el a fixat-o în memoriile rezumate mai sus, iar școlile au rămas și mai departe „școli de stat“, puse în serviciul pu-blic.* Nici un singur cuvânt despre aceea, că ele ar fi „confesio-nale“ și că ar sta în vre-un oarecare raport, de orice fel cu Ro-ma, — sau cu episcopatul catolic din Ungaria, — ci tocmai din potrivă, — se precizează cu cea mai desăvârșită claritate ca-racterul lor exempt de orice ingerință din străinătate.

*

Colecția oficială de documente, din care am extras cele ex-puse aci, se termină cu următoarele cuvinte:

„Sf. Scaun a sancționat în chip cu totul grațios, autono-mia Provinciei maghiare, care s'a cristalizat în cursul indepen-denței ei de 125 ani și prin aceasta, luptele noastre, cari au durat ani de-a rândul, au adus la sfârșitul dorit de noi“.

Printre Roma și București.

*In loc de: **Hungaria locuta — Roma finita,
Roma locuta — România finita?***

— *Escrocheria și trădarea de patrie comisă de Ordinul
piarist față de Statul român. —*

Câteva cazuri elocvente, cari trebuie să fie urmate de o învățătură:

I.

Cu tot caracterul de stat al școlilor piariste evidențiat în capitolul precedent, — caracter care în Ungaria a rămas neschimbat până în ziua de astăzi —, Provincialul Ordinului piarist din Transilvania nu s'a sfiit să afirme, la 1925, că, în ce privește liceul piarist din Cluj, „sustinatorul și conducătorul lui este Statul rom.-cat.“ și că „episcopul ardelean exercită asupra institutului sfera de competență a autorității supreme”.¹⁾

De asemenea, nu s'a sfiit nici referentul Statului Catolic, Dr. A. Balázs să afirme că „conducerea, guvernarea și direcționarea” școlilor Statului catolic, între cari este și liceul amintit mai sus, „o isprăvește de veacuri, însă dieceza, independent, în baza autonomiei ei” și că față de aceste școli „Statul maghiar s'a mărginit *cel mult la supraveghere*”.²⁾ Mai mult chiar, Dr. A. Balázs nu s'a sfiit să târască România, pe această temă, chiar în fața Societății Națiunilor, cauzându-i daune morale incalculabile și determinându-i întreaga politică școlară în direcții direct prăpăstioase. (Vezi, pe larg, pg. 765 ș. u.)

II.

După ratificarea Concordatului României cu Sf. Scaun, Ordinul Piarist din Transilvania a cerut Ministerului Cultelor ro-

¹⁾ Dr. I. Patay: A piarista-rend Erdélyben, în: Az erdélyi katholicizmus multja és jelene, pg. 510.

²⁾ Dr. A. Balázs, Adatok, pg. 62.

amân recunoaşterea personalităţii sale juridice, la care art. XVII din Concordat, *contrar art. 36 din Legea Cultelor*, îi dă, în principiu, dreptul, dacă îndeplineşte condiţiile stabilite prin legile în vigoare.

Pentru a se putea pronunţa în chestiune, Ministerul a cerut să i se înainteze Regulamentul de organizare a Ordinului.

Superiorul Piaristilor din România, avea — în mod elementar — datoria să prezinte Ministerului rescriptul imperial de la 1781 şi Decretul *motu proprio* al Papei din 29 Iulie 1904, însoţit de aranjamentul special aprobat de Sf. Scaun sub Nr. 1669 din 1910, prin care se fixa situaţia excepţională a Piaristilor din Transilvania şi Ungaria antebelică, care, de drept trebuie să continue şi astăzi.

Ei bine, Provincialul dela Arad n'a trimis Ministerului aceste documente de bază ale situaţiei sale, ci a trimis Regulamentul general al Ordinului, adică *tocmai acel Regulament împotriva căruia Ordinul din Ungaria a luptat, cu succes desăvârşit*, timp de 6 ani, şi pe care reuşise să-l înlocuiască prin Regulamentul special care îi asigura autonomie desăvârşită faţă de autoritatea „străină“ dela Roma şi-l încadra în viaţa şi în legile patriei.

Provincialul, profitând de lipsa de orientare a organelor noastre de Stat în problemele catolice, a încercat să evadeze din cadrele Statului Român, — care a moştenit situaţia de drept a Statului ungar, — şi să se încadreze în Statul papal.

Această manoperă a Piaristilor nu mai este o simplă dovadă de rea credinţă; ea nu mai este nici o simplă escrocherie, ci ea constituie o veritabilă *trădare de patrie*.

II.

La 1919, autorul acestei cărţi, în calitatea lui de Secretar general al Resortului de Instrucţie, a preluat pe seama Statului român, liceul Ordinului minorit din Şimleul Silvaniei, înfiinţând în localul acestuia, clădit pe terenul oraşului şi cu bani Statului, liceul românesc „*Simion Bărnuţiu*“.

După 12 ani de absolută linişte, deodată localul liceului S. Bărnuţiu a fost reclamat de Minorităţi. În vederea evacuării lui, aceştia s'au adresat Justiţiei. Apăraţi la Tribunalul din Zălau şi la Curtea de Apel din Oradea, de un fost ministru al României mari, Minorităţii au câştigat în ambele instanţe procesul, din cauza că reprezentanţii Ministerului de Instrucţie nu cu-

moșteau situația de drept a Ordinelor religioase și raportul acestora cu Statul, în era maghiară.

După câștigarea procesului, Minorității, generoși, au propus Ministerului un aranjament amiabil, renunțând la toate „drepturile” lor asupra liceului, în schimbul unei sume de 10.000.000 (zece milioane) Lei. Ministrul de Instrucție N. Iorga a cerut avizul ministrului de Justiție Valer Pop, care a opinat că propunerea Minorității trebuie acceptată. În baza avizului dlui V. Pop, d. N. Iorga a aprobat ca să se încheie transacțiunea.

În stadiul acesta al chestiunii, autorul cărții prezente a aflat din întâmplare, cele petrecute. Ca unul care crease la 1919, starea de fapt în litigiu acum, el s'a simțit dator să intervie la Guvern în vederea unei acțiuni temeinice, la Înalta Curte de Casație, căreia îi revine datoria de a examina problema, în lumina principiilor lămurite prin expunerea din capitolul prezent și prin cele cuprinse în art. 22 (pg. 792 ș. u.) și în art. 31 (pg. 823 ș. u.). Căci, situația școlilor minorite din vechea Ungarie era absolut identică cu a școlilor piariste: și ele erau, așa cum a recunoscut-o însuși Sf. Scaun: *școli de Stat*, sub toate aspectele lor.

Tot ce s'a spus în capitolul prezent despre școlile piariste, privește și pe cele minorite.

Dar, procesul intentat de Minorități în contra Statului român, are numai laturea de drept civil adusă în discuție. Se poate vorbi, în legătură cu el și de o latură penală, care se încadrează în art. 362, respectiv în art. 370 din Codul penal ardelean.

IV.

Un caz aproape analog este și cazul *Liceului premonstratens din Oradea*, care și el se găsește, de ani de zile în fața instanțelor judiciare, unde generositatea unui fost ministru de Justiție al României mari, l-a tras pe o linie favorabilă detentorilor frauduloși,

* * *

Cazurile acestea vor trebui să dea de gândit oamenilor politici ai României. Ei vor trebui să reflecteze în mod serios asupra ansamblului problemei Ordinilor religioase catolice din România, și să purceadă apoi la fapte energice.

Dacă țările eminamente catolice ca: Italia, Franța și Spania, în cari catolicismul este o simplă religie, — nu ca în România, unde el are și un aspect politic primejdios pentru sigu-

ranța Statului — au luat măsuri pentru secularizarea averilor Ordinelor și pentru încătușarea activității acestora, — dacă, înseamnă „țara-mumă” a concetățenilor noștri unguri a socotit necesar să le încadreze activitatea în mod organic în mecanismul Statului, — oare România — care, la 1863, a secularizat averile întregii Biserici ortodoxe, — se mai poate complăce în atitudinea ei de plusquam tolerantă, manifestată de 15 ani încoace față de Ordinele catolice de două ori subversive, cari îi amenință la fiecare pas existența?

Această întrebare nu se adresează numai guvernanților, pe cari mdrunșișurile luptelor politice îi fac să nu mai aibă timp pentru marile probleme ale națiunii, — ea se adresează în mai mare măsură Națiunii înseși, care trebuie să tragă învășătuările necesare din cele trecute vremi — pentru cele cari vor să vie.

Tribunalul Cluj stabilește că Statul catolic n'are capacitate și personalitate juridică, — că el este un simplu organ subaltern provizoriu al Ministerului de Culte, — că bunurile și instituțiile deținute de el, prin uzurpare, — sunt fundațiuni de Stat, făcute, în mare parte, „cu titlu perpetuu”, pe seama Universității din Cluj, — că dreptul de patron suprem al Regelui României n'a fost anulat de nimeni și că Acordul dela Roma n'are valabilitate, nefiind ratificat de Parlament.

TRIBUNALUL CLUJ, SECȚIA II

No. 51—1932.

IN NUMELE LEGII

Luându-se în dezbateri procesul pornit de reclamanta *Fundația de studii a Statusului romano-catolic*, domiciliată în Cluj, reprezentată prin avocatul *Dr. Petre Rebreanu* din Cluj, în contra pârâtului *Statul Român*, Ministerul Agriculturii și Domeniilor, domiciliat în București, reprezentat prin avocatul Statului, *Dr. Gheorghe Trif* din Cluj, pentru rezilierea raportului de arendă, prin acțiunea introdusă înaintea Judecătoriei urbane Cluj, care a dat sentință în prima instanță în ziua de 15 Decembrie 1931, cu No. 8594—1930 și fiind procesul adus înaintea Tribunalului prin apelul pârâtului introdus în ziua de 29 Decembrie 1931 cu No. 8594—1930

Tribunalul

a dat, după terminarea debaterii orale din 27 Iunie 1933, astăzi, în ziua de 4 Iulie 1933, următoarea

S E N T I N Ț Ă.

Admitte excepțiunea prohibitivă ridicată de pârâtul *Statul Român*, Ministerul de Agricultură și Domenii în baza art. 180, pct. 6. pr. civ., stabilește lipsa de capacitate juridică a Statului romano-catolic de a reprezenta în proces reclamanta *Fundațiunea de studii* și, în consecință, admite apelul pârâtului, reformează sentința Judecătoriei urbane Cluj și stinge procesul,

Obligă pe membrii componenți ai Statului romano-catolic, la data introducerii acțiunii de 15 Martie 1930, să plătească în mod solidar pârâtului, Statul Român. Ministerul de Agricultură și Domenii, suma de 9565 Lei, adică nouămiiicincisute șasezeci și cinci Lei ca cheltueli de prima instanță și suma de 10.100, adică zecemii unasută Lei, cheltueli de apel.

M O T I V E :

Asupra apelului făcut de pârâtul Statul Român, Ministerul de Agricultură și Domenii, în contra sentinței Judecătoriei Urbane Cluj din 15 Decembrie 1931 (Nr. Dos. 8594--1930), dată în proces cu reclamanta Fundațiunea de studii a Statului Romano-Catolic din Transilvania, reprezentat prin Consiliul Dirigent al Statului Romano-Catolic pentru rezilierea contractului de arendă intervenit între părți;

Având în vedere actele cauzei și susținerile părților în instanță, precum și scriptele pregătitoare și memoriile deladossier ale acestora, deasemenea și concluziunile puse în instanță de reprezentantul Ministerului Public;

Având în vedere că Tribunalul, prin procesul verbal de ședință din 25 Aprilie 1933, dispunând constituirea instanței cu procuror, conform art. 98 din Legea persoanelor juridice, reclamanta prin pretinsul său reprezentant Statul Catolic a ridicat incidentul de rea constituire a instanței, întrucât — susține reclamanta — aceasta fiind o persoană juridică de drept public, menționatul text de lege nu-i aplicabil în cauză și de altfel și în ce privește persoanele juridice de drept privat, participarea procurorului e limitată numai la procesele acestora, în care este în discuțiune chestiunea funcționării, lichidării și disolvării lor;

Având în vedere că redactarea generală a dispozițiilor art. 98, legea persoanelor juridice, conform căroră „Ministerul public va pune concluziuni ca parte alăturată în toate chestiunile ce interesează o persoană juridică” le dau aplicațiune pentru ambele categorii de persoane juridice și în toate cauzele acestora, dat fiind și faptul că art. 106 din menționata lege, declară că aceste dispozițiuni legale sunt de ordine publică;

Având în vedere că chiar în situațiunea ipotetică în care art. 98 din legea persoanelor juridice nu ar fi aplicabil decât persoanelor juridice de drept privat și numai în procesele în care este în discuțiune funcționarea, lichidarea și disolvarea lor, Tri-

bunul a trebuit să se constituie cu procuror, deoarece în cauză nu este discutată calitatea de persoană juridică de drept public a Fundațiunii de studii, ci lipsa de personalitate juridică a Statului Catholic și calitatea acestuia de reprezentant al menționatei Fundațiuni, astfel că în cazul când Statul Romano-Catholic ar avea personalitate juridică, cum pretinde aceasta, el nu ar putea fi în situațiunea pretinsă de organ al Bisericii Catolice din Ardeal, decât o persoană juridică de drept privat; că întrucât Statului Catholic i se contestă de pârât tocmai personalitatea juridică și calitatea de reprezentant al Fundațiunii de studii, urmează deci că în discuțiune este chiar dreptul de funcționare a acestuia ca persoană juridică, astfel că incidentul de rea constituire a instanței cu procuror, susținut de Statul Catholic a trebuit să fie respins ca nefondat;

Având în vedere că în cursul instanței de apel, prin memoriul din 4 Octomvrie 1932, reclamanta a anunțat Tribunalul, că potrivit succesiunii de drept intervenită în reprezentarea reclamantei, prin semnarea *Acordului* privitor la interpretarea art. IX al Concordatului din 10 Maiu 1927, între Sf. Scaun și Guvernul Român, încheiat la Roma în 30 Maiu 1932, Statul Romano-Catholic transformându-se într-un organ al Diecezei catolice de rit latin de Alba-Iulia cu denumirea de *Consiliu al Diecezei Catolice de rit latin de Alba-Iulia* — reclamanta Fundațiunea de studii, pe care de astădată nu o mai denumeste a Statului Romano-Catholic din Transilvania, ci numai romano-catolică ardeleană, urmează să fie reprezentată mai departe în acest proces, conform art. 75 pr. civ. ard. de Episcopul de rit latin de Alba-Iulia;

Având în vedere că pârâtul, Statul Român, Ministerul Agriculturii, a ridicat excepțiunea prohibitivă prevăzută de art. 180 pct. 6 pr. civ. ard., care trebuie luată în considerare și din oficiu, susținând că *reclamanta nu are capacitate juridică de a sta în proces*, pe motiv că Fundațiunea de studii, din patrimoniul căreia face parte și terenul ce formează obiectul Contractului de arendă în litigiu, este o persoană juridică de drept public, neputând deci să fie reprezentată decât de organele Statului, recte de Ministerul de Culte și nu de Statul Romano-Catholic, care nici nu are personalitate juridică, iar *Acordul dela Roma*, de care se prevalează reclamanta, nu are valoare legală, nefiind ratificat de Parlament;

Având în vedere că asemenea incidente declinatorii în contra Statului Catholic, devenit, prin *Acordul dela Roma* din 30

Maiu 1932, Consiliu Diecezan, s'au mai ridicat înaintea instanțelor judecătorești și că acestea prin sentințele Dos. Nr. 1223—1932 și Dos. Nr. 1221 din 7 și 8 Octomvrie 1932 ale Tribunalului Cluj S. III-a și prin Deciziunile Dos. Nr. 2065 din 4 și 5 Maiu 1933 S. II-a a Tribunalului Sibiu, au admis incidentele, stabilind că Statul catolic n'are personalitate juridică și că Consiliul Diecezan n'are existență legală, din cauză că Acordul dela Roma nu este ratificat de Parlament, în conformitate cu prevederile art. 88 din Constituție și cu art. 7 din Legea Cultelor; .

Având în vedere că însăși Inalta Curte de Casație și Justiție a stabilit, prin sentința sa Nr. 1564 din 1924, nu numai că Statul Catolic nu este proprietarul averii fundamentale, cu privire la care el a fost instituit de Guvernul maghiar ca simplu administrator „cu influență”, dar că el a prefăcut Fundațiunea din chestiune în „instrument de maghiarizare, cu tendințe direct contrare Statului Român”, pentru care motiv Inalta Curte a aprobat anovarea Statului Catolic dela administrarea Fundațiunii și înlocuirea lui cu un alt organ de Stat (V. *Pandectele române* 1925, P. I pag. 6);

Având în vedere că deasemenea Tribunalul Cluj S. II-a prin sentințele lui, Dos. Nr. 931 și Dos. Nr. 1124 din 14 Iulie 1932 a aprobat anularea înscrisurilor prin care imobilele Fondului de studii și ale altor fonduri publice, au fost trecute în anul 1898, pe numele Statului Rom. Cat., înscrisuri pe care le-a considerat ca *ilegale și frauduloase*, restabilind situația lor originală de drept și dându-le în administrația Statului Român;

Tribunalul, conștient de complexitatea, de importanța și de gravitatea problemelor, atât din punct de vedere juridic, cât și de Stat, cari s'au pus în procesul prezent, cu ocazia contestării din partea Statului Român a capacității juridice a Statului Catolic de a sta în instanță, a socotit necesar să supune întreg acest complex unui studiu istoric-juridic amănunțit, urmărind problemele în această ordine:

1. Problema persoanelor juridice de drept public și de drept privat, în raport cu Fundațiunea de studii și cu Statul Catolic;

2. Problema Fundațiunilor zise catolice și raportul lor pe deoparte cu Statul romano-catolic, pe de alta cu Universitatea din Cluj;

3. Problema genezei, evoluției și situației de drept a Statului Catolic;

4. Problema școlilor susținute de către Statul Catolic;
5. Problema Patronatului suprem al Regelui în vechea Ungarie, și în România întregită;
6. Problema Acordului dela Roma în raport cu Constituția României, cu Concordatul dintre aceasta și Sf. Scaun și cu Legea Cultelor.

I.

Considerând că problema, persoanelor juridice și-a obținut cristalizarea sa definitivă abia în ultimele decenii. Conform doctrinei juridice actuale persoanele juridice de drept public sunt exclusiv acelea care emană dela puterea Statului și funcționează ca organe ale acestuia sau în virtutea unei delegațiuni a lui, — iar persoanele juridice de drept privat sunt acelea care rezultă din efectul forțelor individuale asociate, respectiv înființate de puterea autonomă a inițiativei private;

Că deci pentru ca o persoană juridică să fie de drept public, trebuie să întrupeze neapărat un mod de acțiune a autorității publice, orice altă persoană juridică neputând fi decât de drept privat, ea constituind una din formele energiei și inițiativei simplilor cetățeni, lucrând în numele lor particular (*M. Planiol*, *Traité de droit civil* Ed. V. I. pag. 991; *A. Colin et H. Capitant*, *Cours de droit civil français*, Ed. IV. 1923, pag. 667 și urm.; *M. Planiol et G. Ripert*, *Traité pratique de droit civil français*, 1925 V. I. p. 77; *M. Cantacuzino*, *Libertatea individuală și persoanele juridice* 1924 p. 5—7 și urm.).

Că faptul că unele din persoanele juridice de drept privat, sunt de *utilitate publică*, adică sunt înființate prin puterea autonomă a inițiativei particulare, în vederea unor scopuri sociale, — nu le ridică acestora caracterul de drept privat. Funcția socială ce o îndeplinesc nu le poate conferi caracterul de așezăminte publice, dat fiind faptul că așezămintele de *utilitate publică* sunt opere create din inițiativa privată (Vezi *Planiol* op. cit. vol. I. pag. 999 § 30, 38, *Colin et Capitant*, op. cit. Vol. I, pag. 568 și *M. Cantacuzino*, op. cit. pag. 5—7);

Că un alt caracter distinctiv între persoanele juridice de drept public și între persoanele juridice de drept privat, derivând din cele mai sus expuse, dar care din punct de vedere al dreptului legiferat, formează o distincție fundamentală, — este acela, că prima categorie de persoane juridice nu poate fi *creiată* decât de Stat, în timp ce a doua categorie este creiată de particulari și numai *recunoscută* de Stat în virtutea sistemului

realității persoanelor juridice, aproape unanim susținut de doctrină și jurisprudență; (Vezi *Planiol-Ripert*, op. cit. Vol. I. pag. 77 § 74);

Că acest criteriu a fost adoptat și de legiuitorul român prin art. 1—8 al Legii persoanelor juridice, care dispune că persoanele juridice de drept public se creează numai prin lege, iar cele de drept privat sunt recunoscute prin deciziune judecătorească potrivit normelor arătate de această lege;

Că și Legea pentru regimul general al Cultelor consacră aceste principii (art. 1, 22, 23, 25, 28, 30, și 31);

Lămurind în acest chip caracterul persoanelor juridice de drept public și de drept privat, urmează să examinăm în lumina acestor principii situația juridică atât a Fundațiunii de studii Catolice în numele căreia a introdus acțiune Statul român, cat. ardelean, cât și a acestuia din urmă.

II.

Considerând că urmând să analizăm *situația de drept a Fundațiunii*, trebuie să precizăm mai întâiu de toate că bunurile care constituie această Fundațiune sunt *donățiuni făcute în mod expres Universității din Cluj* de către Principele ardelean Ștefan Báthory, — în acel moment și Rege al Poloniei, — cu prilejul însăși înființării ei. În diploma de fondare „Ștefan Bathory, după ce mărturisește că Universitatea o înființează „pentru provincia Transilvania, de a cărei bună stare, folose, cultură și podoabă a voit să se îngrijească prin aceasta”, adaugă că dă, donează și oferă amintitei Universități (căreia el îi zice Colegiu) bunurile și veniturile specificate acolo pe larg, „cu dreptul, dominiul și proprietatea, pentru totdeauna, irevocabil și de veci” și că vrea ca „această fundațiune să dăinuiască în toate vremurile viitoare și în vecii vecilor”. După ce stabilește și decretează însuși organizarea învățământului în noua Universitate, nelăsând această problemă în seama ordinului iezuit, pe care-l însărcinează numai cu predarea învățământului, conform normelor stabilite de el, — Principele fondator mai dispune ca toate cauzele Universității, „care pot să intervină cu nobilimea sau cu oricine altcineva, pe tema bunurilor, să fie apărute la judecătoria de către directorul nostru de procese și de către cel al succesorilor noștri”, iar în ce privește „clauzele seculare” (civile) care sunt în legătură cu Fundațiunea, acestea rămân rezervate în mod expres „numai” Principelui „și celorlalți urmași ai noștri”, pe cari cititorul îi roagă „să mențină și să păstreze cu credință și cu sânguință această Funda-

țiune, cu toate dependențele și toți, pentru gloria lui Christos și pentru folosința tuturor, să se gândească la aceasta, ca să aibă în toate „timpurile urmări bune“. (Vezi diploma în *(I. Szegedy): Decreta et Vitae regum Hungariae qui Transylvaniam possederunt*, Cluj 1763, p. 377 ș. u., — traducerea românească a ei în: *O. Ghibu: Acte și Documente privitoare la Statul rom.-cat. ard. Cluj 1933*, pag. 198 ș. u.);

Că printr-o nouă diplomă din 13 Februarie 1583, Ștefan Báthory, arătându-se mereu preocupat de „acele lucruri pe care — după cum zice — le-am socotit că privesc bunăstarea, podoba și interesul provinciei noastre Transilvania“ și în scopul cărora „am dat călugărilor din ordinul iezuiților și le-am fundat un colegiu măret, le-am procurat veniturile necesare, le-am clădit școli și m'am îngrijit din belșug de toate lucrurile cari le erau spre folosință“, — adăugă Universității și un Internat sau Cămin, pe care-l înființează din propria munificență, stabilind pentru susținerea lui suma anuală de 1000 de galbeni, proveniți „din darea cathedritică a pastorilor sau a plebanilor sași transilvăneni“ — așadară din resursele publice ale Țării, — și dând totodată dispoziții organelor subalterne de stat ardeleni în vederea punerii la dispoziția Seminarului a acestei sume provenite „din impozitul asupra plebanilor“. În acest Seminar, după cum se spune în Regulamentul lui, făcut la cererea lui Ștefan Báthory de către conducătorul Iezuiților ardeleni, italianul A. Possevino, — avea să se cultive „legea carității interioare, pe care Domnul Christos a întipărit-o prin Duhul Sfânt, fiecărui creștin și ortodox“. În seminar aveau să se primească „înainte de toate tineri din cetățile transilvane și săsești“;

Că în raportul său însoțitor către Ștefan Báthory, Possevino declară că s'a ferit cu tot chipul de a concepe chestiunea educației tinereții din Seminar pe baze catolice, spre a nu răni sentimentele elevilor și ale senatorilor ardeleni, care erau în cea mai mare parte de altă confesiune. (*O. Ghibu. Acte și Documente*, pag. 202). Din cele expuse aci, este evident că Universitatea din Cluj a fost înființată de Principele ardelen ca instituție de Stat, și că bunurile oferite Universității și Seminarului (Internatului) anexat ei, au fost bunuri publice și administrate sub controlul autorităților superioare de Stat;

Că atunci când iezuiții aduși în Transilvania de Ștefan Báthory, după o scurtă activitate foarte abuciumată, au fost izgoniți din țară de către dieta Transilvaniei, din cauza acțiunii lor periculoase Statului și bunurile administrate de ei au fost confiscate de Bathory (Dieta din 1588, 1607 și 1610);

(Ghibu o. c. pag. 653), Universitatea a încetat și ea de a mai funcționa un lung interval de timp, dar dieta dela Cluj din 1622, hotărî redeschiderea ei, cu excluderea categorică a iezuiților și cu clauza că „în deciziunea aceasta niciodată să nu se poată face nici cea mai mică schimbare, nici să se poată înstreina veniturile determinate pentru Academie” (adeacă Universitate), (Vezi T. Cipariu, Arhiva pentru Filologie și Istorie, 1867, pag. 396);

Că încetînd Principatul ardelean de a fi independent și ajungînd Transilvania sub sceptrul Habsburgilor, Împăratul Leopold, trecînd peste hotărârile Dietelor ardeleni, a readus la Cluj pe iezuiți, din nou la conducerea Universității. Totodată el le-a pus la dispoziție bunurile donate odinioară de Ștefan Bathory și cari în acel moment erau zălogite de Stat unor particulari, dela cari le răscumpără cu banii Românilor ortodocși din Transilvania, — după cum o mărturisește însuși istoricul iezuit I. Szegegy în cartea sa: *Decreta et Vitae regum Hungariae qui Transylvaniam possederunt*, Cluj 1763, pag. 394 și O. Ghibu o. c. 622;

Că istoricul catolic al Universității din Cluj, Carol Hodor, precizează că Leopold a dat aceste bunuri „în calitatea lor de donațiuni perpetue ale Fondului de studii” din munificența pioasă și legală a Principilor, nu atât spre folosul personal al Iezuiților, cât spre binele public” (C. Hodor, *Istoria Universității Bathoryene* pag. 37). Insuși ordinul iezuit a recunoscut aceasta, în reprezentațiunea (adresa) înaintată Dietei din Sibiu, la 1744, în care spune: „Iundațiunile din chestiune au fost constituite nu atât spre folosul și spre binele nostru; ele sunt bunuri publice așezate în scopul promovării pietății și a artelor bune și în scopul înzestrării tinerimei patriei cu moravuri demne și cu știință. Aceste bunuri ni s'au dat mai mult în administrație, decât în stăpînire, iar suprema protecțiune și inspecțiune asupra lor, — grație pietății înăscute a Principilor austriaci, — este prea milostiv rezervată Prea Sfintei Majestăți regești”. (I. Szegegy o. c. p. 407). În reprezentația lor, iezuiții determină și mai deaproape caracterul diferitelor fundațiuni date în administrația lor: „Se observă — zic ei — ca fundațiunile să fie constituite din bunuri și din capitaluri. Și anume: de felul din urmă sunt cele cari au în vedere mai cu seamă educația, hrana și îmbrăcămintea tinerimei... toate avînd în vedere binele comun, așa că, drept vorbind, este mai curînd interesul măritelor Stat-uri ale Țării, decât al nostru, să le respecte cu sfîntenie, mai mult chiar să le sporească, deoarece cele mai multe sunt, pentru un moment, sărăcăcioase. Societatea noastră nu are pe urma

acestor fonduri, decât neplăcerile administrației și răspiata eternă pe care o nădăjduiește" (*Szegedy*, pag. 408);

Considerând că la 1773, Papa Clement al XIV, cedând resentimentului general trezit în Europa față de iezuiți, desființă ordinul lor, din întreaga lume. Cu acest prilej, averile acestuia, de orice natură ar fi fost ele, fură confiscate de către Statele respective. Acelaș lucru se petrecu în Austria, inclusiv Transilvania: Impărăteasa Maria Terezia, cu învoirea Papei însuși, preluă toate averile Iezuiților, declarându-le de „fiscalități” și dându-le destinația pe care dânsa o află de bine. „Bunurile cari au fost acvitate de iezuiți prin donațiuni regesti sau chiar private”, — declară Impărăteasa la 9 Noemvrie 1777, — „trebuesc considerate ca fiscalități cari revin Coroanei, în adevăr, și în cel mai precis înțeles al cuvântului, iar valoarea lor are să rămână afectată pentru fondul de studii, *exclusiv din grația mea*”, (adică fără nici un amestec al Bisericii catolice sau al Papei). În consecință, bunurile au și fost preluate pe seama Impărăției de către Comisarul Camerei erariale (Vezi: *A. Ritter von Anerth: Maria Theresias letzte Regierungszeit*, Viena 1879; vol. II, 163 și 566). Din ele, Impărăteasa a constituit *Fondul de studii academic regesc*. Fundațiunea de studii și Fondul de burse, administrate de Consiliul locotenențial din Viena, respectiv, în Transilvania, de Guvernul ardelean, prin Comisiunea în eclesiasticis, fundationalibus et litterariis;

Că această situație a durat până la 1867, când Transilvania fu scoasă de sub stăpânirea Austriei și înglobată Ungariei, iar fondurile publice ardelene fură contopite în Fondurile publice regnicolare și supuse aceluiăș regim unitar, supt supravegherea și conducerea Ministerului de Culte;

Că întâmpându-se între timp ca Sinodul dela Vatican, din 1870, să decreteze dogma infailibilității papale, care amenința Ungaria cu o stare de lucruri potrivnică tradiției și intereselor ei, Guvernul ungar află oportun să inițieze în cercurile catolice o mișcare contrară Romei, în sensul că Biserica rom-catolică din Ungaria să fie organizată deosebit de Biserica catolică universală și de șeful ei dela Roma pe baze direct protestante, păstrând cu Papa o simplă legătură spirituală vagă și fără nici un efect și acordând mirenilor un rol hotărâtor în conducerea bisericii, — contrar doctrinei fundamentale a bisericii catolice. Capul Bisericii maghiare, în baza străvechiului drept de Patron suprem al acestei Biserici, avea să fie Regele Ungariei. În acest sens s'a și pornit la 1870 în sânul clerului și al credincioșilor catolici mișcarea pentru așa numita Autono-

mie catolică, care a culminat în Congresul dela 1871, cu care prilej s'a alcătuit un „Statut organic al autonomiei Bisericii catolice de rit latin și grec din Ungaria“. Acest Statut stabilea în § 3 că „dreptul de patron suprem al Regelui apostolic se menține intact“, iar în § 4 că „fondurile catolice religioase de studii și alte fonduri care sunt în mâinile Guvernului (inclusiv cele ardelen) în vederea administrării lor mai departe, vor fi preluate de autonomie, spre a fi întrebuințate „pentru destinația lor originală“ (§ 4). La lucrările acestui Congres au luat parte și reprezentanții Eparhiei de Alba-Iulia, care nu numai că au aderat la toate hotărârile aduse, dar cu prilejul fixării titlului Statutului, s'au manifestat ca cei mai întransigenți unioniști, cerând ca din el să se șteargă cuvântul „Ardeal“ și să rămâie numai numele unitar al „Ungariei“ (Szemecz E. *Katholikus autonomia 1891.* pag. 126);

Că discuțiile privitoare la § 4, au fost deosebit de oțioase. O serie întreagă de reprezentanți au ținut să declare că ei „nu recunosc caracterul pur catolic al bunurilor fondului de studii, deoarece Regii n'au donat acele bunuri din proprietatea lor, și nu le-au donat catolicilor, ci tuturor credincioșilor din Tară, în consecință, Autonomiei catolice este cu drept să i se dea din ele numai cota parte“ (Szemecz, op. cit p. 105). Alții au accentuat pe față „necesitatea statificării școlilor și a atribuirii bunurilor din chestiune pe seama Statului, ca a singurului proprietar competent“ (O. c. 123);

Că Statutul autonomiei catolice a fost înaintat spre aprobare Regelui, dar acesta nu i-a dat aprobarea, ci l-a trimis Guvernului spre cercetare. La rândul lui, acesta nu i-a dat curs, din cauza § 4, care pretindea, precum am văzut, că fondurile publice întemelteate de Regi să fie date în administrare autonomiei catolice, -- și ori cât de mult avea această situațiune să păstreze intact dreptul de patron al Regelui, -- Guvernul de acord cu Regele n'a aflat oportun să dea din mâna sa drepturi publice, pe cari le exercita de veacuri, puterea de Stat;

Că pentru a curma orice discuțiune cu privire la bunurile din chestiune, Ministerul de Instrucțiune, răspunzând unei interpelări care i s'a adresat la Cameră, a declarat că n'are cătuși de puțin intenția de a preda fondurile din chestiune, catolicilor, înainte ca natura lor de drept să fi fost stabilită de Justiție. La rândul său, Parlamentul a instituit o Comisiune de specialiști, dându-i însărcinarea să studieze, pe baza documentelor istorice, natura de drept a Fondului de studii și a celorlalte fonduri publice;

Că după studii temeinice de ani de zile, Comisiunea și-a

apărît în două volume rezultatul cercetărilor ei, stabilind drept concluzie, următoarele:

1) „Fondul de studii e de natură regnicolară, sau cu alte cuvinte, fond public;

2) Veniturile lui se întrebuintează pentru promovarea scopurilor școlare și culturale regnicolare.

3) Administrarea acestui fond, modul de întrebuintare a veniturilor lui și institutele culturale susținute cu ajutorul acestora, trebuie să fie trecute în Bugetul Țării, în conformitate cu prescripțiile parlamentare și bugetare;

4) Nu există, din punct de vedere de drept, nici un motiv întemeiat, care ar putea împiedeca Statul ca, în împrejurări cu totul schimbate, să dispună în alt fel de bunurile fundamentale acordate în împrejurări de altă natură și anume în conformitate cu cerințele și interesele publice ale Statului. Îndreptățirea Statului de a putea lua astfel de dispozițiuni, este mai presus de orice îndoială“ (Vezi O. Ghibu... Un anahronism și o sfidare: Statul rom.-cat. ardelean, Cluj 1931, pag. 220);

Că în temeiul concluziunilor Comisiunii parlamentare, Ministerul Cultelor Ungar și elaborează un Ante-proiect de lege privitor la reglementarea situației de drept a Fondului de studii și a Fondului religios;

Retinem din bogata expunere de motive a acestui ante-proiect, mai întâiu de toate constatarea categorică pe care țin-o să facă Ministerul că: „Bunurile provenite din donațiuni regale și-au păstrat și-si păstrează totdeauna, atât *de jure* cât și *de facto*, caracterul original regesc sau de Stat“. În ce privește dreptul de dispunere asupra lor: „Dacă sub dreptul de dispunere înțelegem: cine este îndreptățit să întrebuinteze fondurile spre alt scop cu totul deosebit de cel inițial, trebuie să răspundem, că numai Corpurile Legiuitoare. — Dacă însă înțelegem: cine este îndreptățit ca, cu considerare la împrejurările și la împrejurările schimbate, să dea acestor fonduri alte scopuri, trebuie să concedem că acesta este un drept rezervat Coroanei“;

„Chiar dacă s'ar realiza proiectata Autonomie Catolică în Ardeal, averile Fondurilor amintite, — susține Ante-proiectul — nu pot fi cedate Bisericii Catolice. În orice caz, trebuie respinsă a limine și în modul cel mai categoric declarația, așa numită de *menținere a dreptului* făcută de ultimul Congres al Autonomiei. -- declarație în baza căreia aceasta pretinde administrarea Fondurilor, în baza propriului drept. Autonomia numai întru atâtă, numai atunci și numai până atunci poate administra Fondurile din chestiune, întrucât, când și până când îi permite Patronul suprem. Autonomia în privința ad-

ministrației acestor Fonduri, poate activa numai în baza dreptului Patronului suprem. Și dacă Regele îi și dă Autonomiei, îngerează în privința administrării lor, principiul că în privința acesteia conducerea principală i se cuvine exclusiv Regelui și că, astfel, administrația poate avea loc numai din grația lui și până la buna plăcere a lui, trebuie să rămână neatinsă. Autonomia regnicolă poate obține numai astfel de drepturi, care sunt ale Patronului suprem. Dar dreptul de Patron suprem constituie o parte a drepturilor puterii de stat și, astfel, orice drept care s'ar da Autonomiei, ar fi rășluit din sfera puterii sale. Tocmai de aceea, dacă s'ar realiza autonomia, va trebui decretat nu numai că Patronul suprem orice drept al său îi dă numai până la revocare, și numai astfel că supravegherea o ține neconținut în mâinile sale, ci trebuie decretat și aceea, că voința acestei autonomii să nu poată veni miciodată în contrast grav cu voința puterii de Stat; că, prin urmare, și alcătuirea organizației de totdeauna să atârne de Patronul suprem. Cu alte cuvinte: dacă în cadrul autonomiei ar fi, eventual, și elemente alese, membrii numiți ar trebui să prevaleze ca număr, pentru că nu se poate permite ca astfel de drepturi, care au format până acum țaria Statului Ungar, să fie întrebuițate spre slăbirea voinței de Stat... Nu trebuie scăpat din vedere că Statul este posesorul unei puteri de fapt și că rațiunea superioară de Stat interzice ca el să lase din mână, fără nici o compensație, plenitudinea puterii sale". (O. Ghibu: Un anahronism și o sfidare, pag. 226);

Considerând că din diferite cauze, Guvernul maghiar n'a ajuns să legislaze problema atinsă mai sus, după cum n'a legislat nici problema Autonomiei catolice. În schimb, Regele, în calitatea lui de Patron suprem, a încredințat administrarea Fondului de studii și a Fondului religios unei Comisiuni constituitoare din 24 de membri, numiți de el, sub președinția Ministrului de Justiție;

Că această situațiune se menține până în ziua de astăzi în Ungaria.

Considerând că din cele expuse în acest capitol, se desprind următoarele concluziuni:

1) *Fundațiunea de studii ardeleană este o creațiune de Stat făcută cu titlu perpetuu pe seama Universității din Cluj, și administrată de organe de Stat, pentru scopuri de Stat, fără nici o legătură cu Dieceza Catolică dela Alba-Iulia, cu Biserica catolică ca atare, sau cu Statul Catolic, care, până la 1873, nici n'a existat;*

2) *Fundațiunea de studii ardeleană a fost înglobată, la 1867, în Fondul de studii regnicolar și bunurile ei au fost înla-*

bulate în cărțile funduare ale oraşului Cluj pe numele acestei din urmă Fundaţiuni;

3) Statul are drept de dispunere nelimitat asupra Fondului de studii, ca şi asupra celorlalte Fonduri publice, — dintre cari unele se află astăzi în posesiunea Statului Catolic, — putând schimba chiar destinaţia originală a bunurilor, întrucât scopul iniţial pentru care s'au constituit fondurile, nu mai dăinuieşte,

4) Statul poate, cu atât mai mult în cazul când scopurile sale culturale publice au rămas preocuparea principală a sa, însă s'au schimbat interesele sale politice, să păstreze acestor bunuri destinaţia iniţială de promovare a scopurilor culturale publice, însă în cadrul nou al intereselor morale, sociale şi politice de Stat, schimbate, — cum este cazul Statului Român, ca succesor de drept al Statului Ungar, ale cărui directive politice nu pot fi aceleaşi cu ale celui Ungar;

5) Dacă bunurile publice în discuţiune, au avut în trecutul istoric al Statului Ungar o anumită legătură cu catolicismul, în sensul că din acele bunuri se susţineau şcoli de stat cu spirit şi tendinţe catolice, aceasta rezultă din mentalitatea şi necesitatea politică a momentului de Stat din acea vreme, „care vedea baza ordinii de Stat maghiar în forţa Bisericii catolice”, după cum se exprimă Expunerea de motive a Anteproiectului amintit mai sus;

6) În baza originii şi a evoluţiei istorice a Fondaţiunii de studii, este mai presus de orice îndoială, că aceasta fiind o creaţiune a Regilor ungari, respectiv a Statului Ungar, formată din avere publică administrată de organe ale vieţii de Stat şi urmărind scopuri de Stat, — este o persoană juridică de drept public, care nu poate fi reprezentată în Justiţie decât de organele Statului, respectiv de Ministerul Instrucţiunii Publice şi al Cultelor, de care depinde în mod organic.

III.

Considerând că Statul Romano-Catolic ardelean a ajuns în contact cu Fondaţiunea de studii, abia după anul 1873; că până la acest an, Statul catolic, în accepţiunea lui de astăzi, nici n'a existat. Consilierul P. Csorba din Ministerul Cultelor Ungar, a dovedit, într'un studiu documentat al său, că ceea ce se cunoaşte în sec. XVI—XVIII sub numirea de „Stat Catolic”, n'a avut nimic a face cu ceea ce Statul catolic de astăzi vrea să înfăţişeze ca un trecut istoric propriu al său. Numirea de „Stat Catolic”, — zice Csorba — nu este altceva, decât o apucătură, „spre a întări părerea greşită despre trecutul istoric al autonomiei catolice. Când s'a alcătuit, la 1873, această autonomie

„sistemul de „Statuti“ și „Ordine“ era, deja de mult perimat și nu mai avea de mult nici o însemnătate” (*Budapesti Szemle*, 1891, pag. 366);

Că Statul catolic de astăzi este, de fapt, o înjghebare ad-hoc a Guvernului maghiar, în vederea înlesnirii momentane a administrării Fundațiilor ardeleni, până în clipa în care ele aveau să fie reglementate prin legislația Țării într-o formă unitară și comită cu a Fundațiilor corespunzătoare din întreaga țară;

Iată împrejurările prin cari a luat naștere Statul catolic: Profitând de situația haotică a administrației ardeleni în primii ani după unirea Transilvaniei cu Ungaria (1867), și bătând sgomotos în coarda „nedreptății Ardealului de către Țara mamă”, conducătorii catolicismului ardelen, văzând că chestiunea autonomiei regnicolare catolice n'are perspectivă de a fi curând rezolvată, au cerut Guvernului maghiar ca, cu considerare la situația specială din Transilvania, (unde maghiarismul era într-o penibilă inferioritate numerică), să lase administrația fondurilor ardeleni în seama unui organ local, care mai bine poate corespunde marilor interese de tot felul. Acest organ local avea să fie desemnat de către Adunarea Eparhiei de Alba-Iulia, pe baza principiilor depuse în Statutul organic al Autonomiei Catolice dela 1871 și să stea sub patronajul suprem al Statului. Pentru a satisface întrucâtva nemulțumirile Ardelienilor, — conți, baroni și înalți funcționari de Stat, — care precum am arătat, se plâneau cu fiecare ocazie în contra tendințelor centraliste anti-ardelenesti ale Budapestei, Regele aprobă în principiu, ca agendele (afacerile) fostei Comisiuni literare zise și catolice din Guvernul ardelen desființat la 1867, să fie conduse, până la organizarea Autonomiei regnicolare, „cu influența” Comitetului ales de Adunarea eparhială după modalitățile pe cari le va stabili Guvernul și le va aproba Regele și care vor avea la temelie lor respectul deplin al dreptului de patronat al acestuia. Adunarea eparhială întrunită ad-hoc, fără re-o formă legală propriu zisă, s'a grăbit să aleagă imediat Comitetul din chestiune, stabilind totodată și un proiect de Statut organic al Eparhiei de Alba-Iulia, organizată în baza principiilor de autonomie:

Că proiectul astfel stabilit, a fost trimis spre aprobare Regelui, ca Patron suprem, dar acesta nu l-a aprobat nici până în ziua de astăzi. Căce n'a hotărât totuși pe inițiatorii chestiunii, să dezarmeze Prin apucături caracteristice, pe care le vom vedea mai târziu intensificându-se și luând forme dintre cele mai îndrăznețe și ingenioase, Comitetul ales în Adunarea eparhială, dar neaprobat de nimenea, a intrat, cu dela sine putere în func-

tiune, supt denumirea de „Consiliu Dirigent al Statului Romano-Catolic ardelen” și pretinzând dela Guvern ca acesta să se dea în administrare bunurile fondurilor cari fuseseră administrate înainte de organele Statului. La cererea aceasta, Ministerul de Culte a răspuns, printr'o adresă trimisă Episcopului de Alba Iulia, că „nu este în măsură de a lua pentru Eparhia ardelenă dispozițiuni speciale și excepționale, din motiv că prioritar la aceasta, va dispune la timpul său, deodată și organic, cu prilejul stabilirii definitive a Autonomiei întregii Biserici catolice din Statul Ungar”. Iar, printr'un comunicat oficial publicat în ziare, acelaș Minister preciza că Consiliul Dirigent n'are decât sfera de drept a Comisiei catolice din Guvernul ardelen (Magyar Polgár, Budapesta 1873, 1 August), — Comisia catolică însăși — preciza mai departe Ministerul de Culte în adresa sa dela 22 Septembrie 1884, către Statul catolic — „nefiind altceva, decât *organul subaltern al Guvernului, ale cărui hotărâri având numai natură de propuneri, se ridică la valoare de orădonanță numai fiind date din ședința Guvernului, date în numele acestuia și purtând sigilul lui*” (Az erd. rom. kath. Szítás 1885 évi Jelentése, pag. 61 și O. Ghibu... Un anahronism și o sfidare. pag. 365). — Prin rescriptul său Nr. 30918—1913, Ministerul Cultelor Ungar ținu să stabilească din nou, „că acest cadru stabilit, nu poate fi lărgit în dauna drepturilor Statului și în special al prerogativelor regale” (O. Ghibu, op. cit. pag. 366), — iar prin rescriptul Nr. 22072 -1912 acelaș Minister scria:: „Impotriva concepției că aceste fonduri au să fie administrate exclusiv de către Consiliul Dirigent, în afara de orice alt factor, sunt nevoit să protestez în modul ce' mai categoric, din motiv că în aceasta recunosc tendința de a știrbi dreptul de patron care revine M. S. Regelui, drept pe care M. Sa în baza art. III din 1848, îl exercită prin Ministerul responsabil de Culte și Instrucție”... „In consecință, — termină Ministrul — în conștiința răspunderii mele, nu-mi pot da asentimentul ca drepturile M. S. și ale Ministerului de Culte și Instrucție de oricând, privitoare la administrarea Fondurilor catolice ardelen să fie întunecate”. (O. Ghibu, op. cit. 369);

Că în conformitate cu acest punct de vedere al Guvernului „influența” Statului catolic în administrarea Fondurilor, se reducea la următoarele: după ce bugetul acestora se alcătuija de către Ministerul de Culte, el se trimitea Statului catolic, pentru ca acesta să-și dea și avizul său, după care bugetul era trimis de Minister, Regelui spre aprobare. După aprobare, bugetul se executa de către Serviciul special de conturi și de orădonanțare al Ministerului de Culte, detașat la Cluj, pe lângă Statul

catolic, și supus pe deoparte Administrației financiare din Cluj pe de altă Ministerului de Culte.

Că este drept că la 1915, Regele a aprobat pe seama Statului catolic, un regulament de administrare a bunurilor, menținând însă dela un capăt la altul al acestui Regulament, (Vezi § 1, 2, 3, 4, 7, 8, 9, 13)) nestirbit atât dreptul de Patron suprem al Regelui, cât și dreptul Ministerului de Culte cu privire la încreșterea gestiune administrativă a bunurilor, și adăogând în mod categoric că aprobarea Regulamentului se dă „cu rezerva că el nu poate prejudicia întru nimic acele statute, cari în baza hotărârii prea înalte din 1866, urmează să fie elaborate și înaintate spre prea înalta hotărâre și în sensul căroră, chestiunile cari au aparținut sferei de competență a Comisiei Catolice de pe lângă Guvernul Ardelean, se vor administra și rezolvi cu influența Statului Rom. Cat. ard. și a Comisiei din sânul acestuia” (O. Ghibu, op. cit. pag. 372). Se menține așa dară, și cu acest prilej, situația provizorie de până aci și caracterul Statului Catolic de organ dependent de Guvern, cu o simplă „influență” în administrarea chestiunilor, pe cari în realitate le administrează Statul. Și pentruca echivocul, care a durat prea mult, să înceteze odată pentru totdeauna, deodată cu aprobarea acestui Regulament, Ministerul a înglobat Statul Catolic efectiv în cadrele sale, declarându-l „Consiliu” al Ministerului. — Cu alte cuvinte, restabilind statu quo în care era vechea Comisie din Guvernul ardelean. Anuarele oficiale ale Ungariei din anii 1915—1918, evidențiază mai presus de orice îndoielă, situația aceasta oficială a Statului Catolic, de *Consiliu al Ministerului de Culte*, pe aceeași linie cu Consiliul Monumentelor istorice, al Muzeelor și Bibliotecilor, al Artelor Frumoase, al Instrucțiunii ș. a. (Vezi *Magyarország tiszti Czim és Névtára*, 1915, 1916, 1917, 1918);

*

Considerând că din cele expuse până aci, rezultă că *Statul Catolic n'a avut și n'a putut avea, sub guvernarea ungurească, nici un fel de personalitate juridică, nici de drept public și nici de drept privat, el fiind un simplu organ provizoriu al Ministerului de Culte, însărcinat cu anumite agende administrative de o importanță secundară și în funcțiune directă de acel Minister.*

*

Având în vedere că sub guvernarea românească, Statul catolic a încercat pe toate căile, și un timp oarecare a și isbutit să dea impresia că are o personalitate juridică propriu zisă, — că e stăpân pe o autonomie absolută și că bunurile administrate până aci „cu influența” lui, sunt proprietăți efective ale lui;

că în acest scop, el a modificat, cu dela sine putere, Regulamentul din 1915, ştergând din el dreptul de Patron suprem al Regelui şi drepturile Guvernului, — decretând bunurile fundamentale de proprietăţi ale lui şi atribuindu-şi independenţă absolută faţă de legile noului Stat Român. Mai mult încă, prin mijloace inavuabile, Statul catolic a izbutit să obţină, în an. 1924, un act, de altfel destul de confuz, dela Ministerul Cultelor, prin care Consiliului Dirigent, reprezentat prin Episcopul, i se recunoaşte dreptul de a sta în instanţă în orice chestiuni judecătoreşti. Acest act, conducătorii Statului catolic l-au publicat, în traducere maghiară, în actele lor oficiale şi în Colecţia de documente, dar într-o formă esenţial modificată, prin intercalarea în textul lui, a trei cuvinte cari nu se găsesc în actul original, şi prin cari se afirmă că Statul catolic dispune în mod real de „personalitate juridică”. Cu ajutorul acestui act falsificat, Statul catolic a indus, apoi, în eroare, Ministerul Instrucţiunii şi Ministerul Agriculturii, derutându-le complet atât în opera de organizare a învăţământului particular, cât şi în executarea Reformei Agrare; că în baza menţionatului document falsificat, Statul catolic târî România până şi la Liga Naţiunilor şi încercă să o traducă chiar în faţa Tribunalului Internaţional dela Haga (*O. Ghibu*, Acte şi Doc. 765);

Considerând că constatându-se, mai târziu, în mod oficial, atât incompetenţa Ministerului de Culte de a stabili situaţia de drept a Statului Catolic, în afară de legile în vigoare, cât şi falsificarea comisă cu intercalarea „personalităţii juridice”, Ministerul Instrucţiunii şi al Cultelor, prin adresa Nr. 188134 din 20 Octomvrie 1931, a anulat actul ilegal şi falsificat d. Statul Catolic, (*O. Ghibu*, Acte şi Doc. 23);

Că în acelaş scop de a induce în eroare autorităţile de Stat şi opinia publică română şi maghiară, conducătorii Statului Catolic au publicat, la 1924, în ediţie oficială, ca „*isvoare de drept*” „Documentele de seamă ale Statului Catolic”, cari documente erau însă toate — pseudo-documente. În adevăr colecţia oficială, de autenticitatea căreia garanta însuşi Episcopul de Alba Iulia, şi îngăduie să prezinte ca Statute organice şi ca Regulamente veritabile ale Statului Catolic, proiectele cari fuseseră trimise spre aprobare Ministerului de Culte şi Regelui Ungar, dar a căror aprobare am văzut că fusese consecvent refuzată, iar ea urmare a refuzului, Statul Catolic a fost menţinut, până la 1918, în stare de organ ad-hoc al Ministerului de Culte, şi nici decum de organizaţie autonomă, înzestrată cu personalitate juridică;

Că după ce şi această manoperă a fost constatată de către

Comisiunea istorică-juridică instituită la 1931 de Ministerul Instrucțiunii și al Cultelor anume pentru studierea situației de drept a Statului Catolic, (*Ghibu*, op. cit. 147 și urm.) conducătorii acesteia au recurs la noi mijloace, cu scopul de a-și tăia situațiune de drept pe care nu o aveau. Anume, ei au tipărit în mai multe limbi un memoriu informativ, intitulat: *Statutul Romano-Catolic din Transilvania*, Cluj 1932. Tip. Minerva (32 pag.), în care au căutat să dovedască legalitatea și canonicitatea Statului Catolic, afirmând că Sf. Scaun ar fi aprobat încă la 1903, organizația acestuia. La întrebarea făcută oficial de Legițiunea Română depe lângă Vatican, cu privire la această aprobare, Sf. Scaun a răspuns că în adresa la care se provoacă Statul Catolic, nu se găsește nici o amintire despre el (V. Nota Secretarului de Stat a Vaticanului, Nr. 596 din 20 Februarie 1932 către Legițiunea României, *O. Ghibu*, Acte și Doc. 226);

Că simțindu-se, în cursul anilor din urmă, strâns din toate părțile, în cleștele unei legalități severe, pe care Statul Ungar, din motive politice, a ezitat să i-o aplice, Statul Catolic a încercat în fața Justiției române o serie de alte manopere. Astfel după ce în primii ani ai regimului românesc, el s'a prezentat cu orice prilej ca proprietar efectiv al fondurilor de studii, de burse etc., după ce a constatat că această calitate i se contestă, s'a mulțumit să se considere numai ca administrator al acelor fonduri;

Că una din aceste manopere a căutat s'o folosească chiar în procesul de față. Contractul de arendă dela dosar s'a încheiat între Ministerul Agriculturii ungar și Statul Catolic, în calitate a acestuia de reprezentant (în numele Statului Ungar) al „Fondului de studii romano-catolic ardelean“ proprietar. Acest contract a fost anexat în original, la dosarul cauzei, însă cum toate actele trebuie depuse la dosar în limba oficială, Tribunalul a cerut ca contractul să fie înaintat în traducere română legalizată, ceea ce Statul Catolic a și făcut. Dar în traducerea legalizată de notarul public a procurii anexate contractul de arendă, care face parte din acest contract, proprietarul nu mai este „Fondul de studii ardelean“ ci „Fondul de studii al Statului Romano-Catolic ardelean“. Crezând că poate profita de lipsa de cunoaștere a limbii maghiare a unora din judecătoria români, Statul Catolic a încercat, astfel, prin traducerea legalizată a menționatei procuri, să se prezinte ca proprietar legal al bunului în litigiu. Contenciosul regional al Statului, Cluj, observând această manoperă a Statului Catolic, a comunicat-o Parohetului, iar acesta a început cercetările necesare cari în prezent sunt în curs la Cabinetul III de Instrucție Trib. Cluj.

Având în vedere că nerecunoscându-i-se de Justiție în repetate rânduri, personalitatea juridică și calitatea de reprezentant al fondurilor publice aflate în mod ilegal în posesiunea sa, mai ales în timpul din urmă, Statul Catolic, de teama că Statul Român — întemeiat pe jurisprudența constantă a instanțelor judecătorești, pe lucrările specialiștilor (în primul loc: O. Ghibu, Catolicismul unguresc în Transilvania și politica religioasă a Statului român, Cluj, ed. I, 1924 și ed. II 1932, Un anahronism și o sfidare: Statul Rom. Cat. ardelean, Cluj, 1931 și Acte și Documente privitoare la Statul catolic, Cluj, 1933) și pe concluziunile Comisiunii istorico-juridice pentru studiul problemei Statului rom. cat. ardelean, instituită de Ministerul Instrucțiunii Publice și al Cultelor prin adresa Nr. 52202—1931, — va proceda la disolvarea lui și la restituirea fondurilor în mâinile corporațiilor în drept să le poseadă, și în special în mâinile Universității din Cluj, căreia i-au fost afectate de către fondator, — Statul Catolic s'a retransat la spatele Diecezei de Alba Iulia, declarând averile de „eclesiastice”, iar pe sine de organ al acestei Dieceze. Această atitudine o are și în fața din urmă a procesului din speță, după ce, la început el s'a prezentat ca proprietar al fondului de studii;

Că același atitudine a manifestat-o Statul Catolic și în legătură cu Reforma Agrară. Inducând în eroare organele de Stat cu privire la situația sa de drept și a imobilelor fondurilor, pe cari le-a prezentat ca proprietăți ale sale, Statul Catolic a obținut pe seama sa renta de expropriere după bunurile acestora, cari, după cum am văzut, sunt bunuri publice. Fostul raportor al Legii Cultelor, în Camera deputaților, scriind mai târziu, despre manoperile cu care Catolicii au știut să deruteze Statul Român cu prilejul Reformei Agrare, zice: „Printr-o neînchipuită greșală, izvorâtă din complecta necunoaștere a problemei, Statul nostru, cu prilejul aplicării Reformei Agrare a socotit aceste latifundii proprietate bisericească, plătind uzufructuarilor enorme prețuri de expropriere. Totuși, eroarea putea fi reparată printr'un singur articol de lege complementară, care ar fi decretat restituția în integritate... Guvernauții se spală pe mâini reproșând Bisericii ortodoxe, că nu le-a atras atențiunea la timp asupra acestei grave chestiuni” (Dr. I. Mateiu: Valoarea Concordatului, Sibiu 1929 p. 53);

Că astfel se explică și redactarea în aparență contradictorie a art. XIII § 4 din Concordat, care deși recunoaște caracterul de Stat, deci de persoane juridice de drept public al Fondului de studii și al Fondului religios, „care rămân în situațiunea juridică și patrimonială actuală” — adică sunt ale Statului — totuși dă în administrarea Bisericii catolice din Ardeal veni-

surile rentei de expropriere a terenurilor acestor Fonduri, luându-le deci din administrarea Statului catolic, pe care, după cum vom vedea, Concordatul nu-l recunoaște ca organizație a Bisericii catolice ardelenae;

Că în adevăr din moment ce organele de expropriere, datorită unei erori de drept, au conferit Statului catolic dreptul de a încasa rentele de expropriere în discuțiune, înaltele părți contractante ale Concordatului au socotit, că fără o revizuire a Deciziunilor organelor de expropriere în această privință, nu s'ar putea desființa acest drept, care a rămas astfel Bisericii Catolice, în numele căreia l-a obținut Statul Catolic dela Statul Român, prin voința părților contractante care nu-l putea recunoaște ca organizație a Bisericii catolice, canonic și legal constituită;

Că ridicându-se, încetul cu încetul, vâlul de deasupra ne-număratelor operațiuni și manopere dubioase ale Statului Rom. Cat., Justiția penală s'a sesizat și Parchetul Tribunalului Cluj, prin rechizitoriul de instrucție Nr. 19093—1931 a deschis acțiune publică în contra membrilor componenți ai Statului Rom. Cat. pentru *infracțiunea continuă de excrocherie*, prev. și penată de art. 50 N. P. 381 pct. 2, 383 al. 2 teza 2 și 388 c. p., cauză care se află și astăzi în curs de instrucție la Cabinetul III instrucție, Tribunalul Cluj;

Că deasemenea instanțele judecătorești civile au luat măsurile de rigoare. Astfel prin sentințele deja amintite ale Tribunalului Cluj S. II dos. Nr. 931 și Dos. Nr. 1224 din 14 Iulie 1932, s'a aprobat anularea inscripțiunilor frauduloase din Cartea funduară a orașului Cluj, prin cari Statul Catolic fusese trecut, la 1898, ca proprietar al Fundațiunilor. Aceste bunuri au fost restituite fundațiunilor, iar fundațiunile însăși au fost date în administrația Statului Român. Deasemenea, s'au dat de către Tribunalul Cluj și Sibiu și de către Inalta Curte de Casație și Justiție, hotărârile amintite în considerațiunile generale dela începutul motivării prezentei sentințe;

Considerând că din cele expuse până aci la acest capitol rezultă următoarele constatări:

1. Că Statul Catolic, fiind organizație numai tolerată de Statul Ungar, însă nerecunoscută niciodată ca legală, nu are capacitatea să reprezinte Fundațiunea de studii, ca persoană juridică de drept public, întrucât nu este organul instituit ca reprezentant al acesteia, prin actul de constituire al Fundațiunii și nici n'a fost însărcinat ulterior în formă legală, de Statul

Maghiar, cu această administrație, însărcinare pe care să i-o fi recunoscut vreodată Statul Român;

2. Că dacă Statul Catolic ar pretinde că reprezintă Fundațiunea de studii ca fost organ al Statului Ungar și, deci, de prezent, ca organ al Statului Român, în baza succesiunii de drept create prin tratatul dela Trianon, s'ar mai putea discuta calitatea sa de reprezentant legal al Fundațiunii de studii, în situațiunea când Statul Român l-ar fi acceptat ca atare, dându-i cuvenita autorizare. Adevărul este însă tocmai contrarul, că Statul Român, prin adresa Nr. 168134 din 20 Octomvrie 1931 a Ministerului de Instrucție a declarat categoric că Statul Român n'a recunoscut niciodată personalitatea juridică a Statului Catolic (V. O. Ghibu. Acte și Documente, 23);

3. Că însă Statul Catolic pretinde că reprezintă Fundațiunea de studii în calitate de organ al Bisericii Catolice, deci nu al Statului Român și că însăși bunurile menționatei Fundațiuni, sunt bunuri eclesiastice, situație care trebuie respinsă în moduri cel mai categoric, dat fiind caracterul de stat al Fundațiunii amintite, stabilit de Tribunal, la adăpost de orice îndoială și recunoscut și de Concordat prin art. XIII, în care situațiune Statul Catolic, ca organizație bisericească, nu poate avea capacitatea de a reprezenta în instanță o fundațiune de caracter public;

4. Că faptul că contractul de arendă în litigiu a fost încheiat de Statul Catolic cu Ministerul de Agricultură Ungar, pe care se află clauza de aprobare a Regelui Ungariei, ca exercitare a dreptului de Patron suprem, nu schimbă întru nimic situațiunea juridică a cauzei, întrucât conform celor mai sus expuse, este învederat că Statul Catolic, la încheierea contractului s'a comportat ca reprezentant al Fundațiunii din partea Statului Ungar — în baza toleranței în fapt a acestuia de a gira în mod provizor afacerile zisei Fundațiuni —, situațiune pe care însuși Statul Catolic recunoaște că nu o mai are, dupăce și în trecut o avusese numai în mod provizoriu și cu restricțiuni esențiale;

5. Că argumentarea Statului Catolic cumcă este inadmisibil ca un serviciu public al Statului să încheie un contract cu un alt serviciu public al Statului, este greșită, mai ales când este vorba de o Fundațiune publică cu autonomie stabilită prin însuși actul ei de fondare, deoarece asistăm zilnic la încheierea de acte juridice între diferite servicii publice ale Statului, dotate cu personalitate juridică, cum sunt ministerele, județele, comunele, etc.;

6. Că Statul Catolic nu poate fi socotit nici ca persoană juridică de drept privat, întrucât el n'a avut niciodată o sferă de

drept proprie, ci asupra afacerilor pe cari pretinde că le administrează, a avut numai o anumită „influență”, administrația însăși fiind făcută de organele propriu zise ale Ministerului Cultelor,

IV.

Având în vedere că Statul Catolic pretinde că este proprietarul și dirigitorul suveran al școlilor secundare susținute din Fondul de studii și din Fondul de burse. Bazat pe această prezumțiune fără nici un temei, Statul Catolic deține imobilul clădit în Cluj la 1821, din „Fondul academic reg. de studii” pe seama Universității, tot astfel și Seminarul înființat de Ștefan Bathory precum și 7 licee, care toate au fost clădite și susținute exclusiv de Fondul de studii și de Ministerul de Culte Ungar. În privința caracterului public — și nici decum catolic al acestor școli, sunt categorice dispozițiunile § 76 din art. de lege XXX din 1883, relativ la organizarea învățământului secundar din Ungaria, care prevăd următoarele: „Corporațiunile cu reședință în străinătate, respectiv ramificația acestora aflătoare în cuprinsul țării, care atârnă de Corporațiunea cu reședință în străinătate, respectiv de șeful aceleia, nu pot înființa nici prevedea nici un fel de școală secundară.” În sensul acestui articol, vechea Ungarie nu recunoștea școli secundare catolice autonome; toate școlile catolice erau „sub conducerea imediată a Statului Ungar”. Cât privește școlile zise ale Statului Catolic, Ministerul de Instrucție Ungar, prin rescriptul 19450—1902, i-a pus în vedere aceluia, că nu-l poate socoti „autoritate școlară superioară susținătoare și conducătoare”, ci numai „susținător al școlilor din Fondul de studii”, iar prin rescriptul Nr. 92079—1918 i-a comunicat din nou că nu le poate considera ca „școli susținute și conduse de Statul Catolic”, ci ca „școli sub conducerea imediată a Statului Ungar”, punct de vedere care a și fost acceptat de Statul Catolic ca „destul de favorabil”;

Că de altfel, caracterul de stat al școlilor din chestiune a fost recunoscut de însuși Sf. Scaun, la 1910, cu prilejul reglementării situației Ordinului piarist din vechea Ungarie, care ordina predă învățământul și în anumite licee ale Statului Catolic. Cu acest prilej, Procuratorul General al școlilor piariste a propus Papei: „Să se ție cât mai mult seamă de autoritatea Guvernelor, aceluia în acest scop, și imuni de orice ingerință a streinilor” „nului maghiar în ceea ce privește instrucția publică, căci în „virtutea legilor, profesorii piariști sunt adevărații salariați ai adevăratei Pape. Mai departe, Procuratorul zicea: „Cum liceele Piaristilor unguri sunt licee de Stat, și cum ele trebuie să ție

„În toate privințele seama de Ministerul Instrucțiunii Publice, — ele nu trebuie să primească nici un fel de ordin dela Generalul Ordinului piarist, pentru a nu atrage după sine o primejdie fatală din partea Guvernului în ce privește subvenționarea și existența lor. Și nu este de ajuns ca astfel de ordine, în caz că ele s'ar da, să fie ascunse în fața Guvernului, deoarece ele pot fi descoperite la un moment dat de vre-un rău „voitor sau imprudent“. — Papa a aprobat acest raport și aceste propuneri, recunoscând că școlile piariste sunt „școli de stat“, cu privire la care el nu are nici un drept de amestec. (*A magyar piarista tartomány reformjára vonatkozó fontosabb okmányok* Kézirat gyanánt, 1904—1910 vol. III pag. 5);

Că din cele expuse în acest capitol coroborate cu cele expuse la Cap. II, rezultă că *Statul catolic deține exclusiv prin uzurpațiune atât imobilele clădite din bani și pe seama Universității de Stat din Cluj, cât și liceele de Stat susținute din Fondul de studii.*

V.

Considerând că după cum am văzut, atât Fundațiunile zise catolice cât și Statul Catolic, își datoresc existența lor principiului *Patronatului suprem al Regelui*;

Că autorii de drept public ai Ungariei, cari s'au ocupat cu această instituțiune specifică evoluției istorice a Statului Ungar, căutând să definească Patronatul suprem al Regelui, arată că acesta cuprindea următoarele drepturi ale Regelui Ungar:

1. Regele organizează biserica ungurească, instituie Episcopii, le transformă, le desființează;
2. Numește pe Mitropoliți, Episcopi, Abați și Canonici, Papa având exclusiv rolul „de a recunoaște“ numirile făcute;
3. Uzează de dreptul de *placet*, în baza căruia nici o bulă sau brevă papală nu poate fi publicată și executată pe teritoriul Ungariei, fără a fi prevăzută cu aprobarea specială a lui;
4. Admite în Tară ordinele religioase, se îngrijește de situația lor și dispune asupra lor;
5. Instituie seminariile preoțești;
6. Supraveghează administrarea averilor și fundațiilor bisericești școlare, instituind organele necesare ale acestora și putând schimba destinațiunea fundațiilor;

Că complexul acesta de drepturi, cari constituie Patronatul suprem al Regelui, are un caracter de drept public; ele nu sunt concesiuni ale Papei, nici drepturi cu caracter personal ale Regelui, ci prerogative ale Coroanei. Regele nu le poate exercita decât prin Parlament și prin Guvernul responsabil. Ele sunt socotite ca garanții de Stat împotriva puterii străine a Papei și

a Episcopatului. Dreptul de Patronat suprem nu este legat în mod propriu zis de persoana Regelui, ci de persoana care reprezintă suprema putere în Stat. De aceea el a fost exercitat și de către Guvernatorii Țării, în timpurile când Tronul nu avea un titular (*V. Franknoi: A magyar királyi kegyuri jog Szent Istvántól Mária Theresziáig, Budapesta 1895 pag. 144*). Încercările Papilor de a anula acest drept, au fost respinse de Regii unguri și chiar și de Episcopatul catolic (*Franknoi op. cit. 355-358, și O. Ghibu, Acte și Documente 244*);

Considerând că dat fiind caracterul de drept public al Patronatului suprem, este dela sine înțeles că acesta în baza tratatului dela Trianon, a trecut, în ce privește Transilvania, asupra Regelui României. Acest punct de vedere Guvernul român l-a accentuat în mod categoric față de Sf. Scaun, chiar cu prilejul începerii tratativelor în vederea încheierii Concordatului. Tot astfel Dl. Dr. Gh. Plopu, președinte on. al Inaltei Curți de Casație, susține în studiul său: „*Patronat și Inspecțiune*”, cerut de Ministerul de Culte, că: „Regelui Român, ca succesor de drept public al Regelui Ungar, îi compete tot acest drept de Patronat suprem și Inspecțiune supremă pe care l-au avut Regii ungari, fiindcă acest drept nu e legat de persoane, ci aparține „suveranității teritoriale a Statului”. (Op. cit. pag. 46);

Că cu toată această evidență a chestiunii, dreptul de patronat n'a fost exprimat nici în Concordat, nici în Legea Cultelor, aceasta însă nu însemnează cătuși de puțin că el ar fi fost abandonat de Statul român, ci numai că el a rămas în suspensie până la momentul oportun unei legiferări favorabile. Dacă Guvernul, care, precum am amintit, l-a accentuat în mod hotărât în cursul tratativelor, ar fi renunțat la el în mod definitiv, această renunțare ar fi trebuit să fie trecută în mod expres în însuși textul Concordatului, așa cum s'a întâmplat cu Patronatul suprem italian, la care Regele Italiei, luând în considerare faptul că populația Țării lui este în întregime de naționalitate italiană și de religie catolică, a renunțat, ceea ce s'a fixat în mod categoric în § 25 al Concordatului;

Că în ce privește art. 15 din Concordatul român, care zice că: „Drepturile și îndatoririle de patronat, de orice categorie, sunt și rămân desființate, fără nici o indemnizare”, — el nu însemnează desființarea Patronatului de orice categorie, deci și a Patronatului suprem regesc. Textul românesc al Concordatului este redactat într-o formă ambiguă, care poate da, ce e drept prilej la echivocuri, dar paragraful corespunzător din Legea Cultelor împrășteie orice neclaritate. Paragraful 38 al acestei legi, spune clar: „Instituțiunea patronatului cu drepturile și obligațiunile lui de orice categorie, este și rămâne desființată

fără nici o îndreptăţire". De unde rezultă, că: nu patronatul de orice categorie se desfiinţează, ci drepturile şi obligaţiile de orice categorie;

Că răpădă cum că textul art. 15, în adevăr nu se referă la desfiinţarea Patronatului suprem, despre aceasta avem dovezi indiscutabile în rapoartele Ministrului României depe lângă Vatican, trimise Ministerului de Externe în timpul când aveau loc tratativele privitoare la Concordat. După cum aflăm din aceste rapoarte, Sf. Scaun propuse, în adevăr, în primul său proiect de Concordat, la 1921, următorul text: „Dreptul de patronat, pe care-l exercita Împăratul Austro-Ungariei, fie în mod direct, fie prin mijlocirea diferitelor Ministere şi care derivă din buaurile Fondului religios, rămâne desfiinţat (în virtutea renunţării exprese la acest drept, făcută de către ultimul Împărat, Carol, Sf-tului Scaun“ (O. Ghibu, Un anahronism şi o sfidare, p. 92);

Că însă Guvernul român a respins acest text al Vaticanului, care nici nu se găseşte, nici într'un fel, în Concordatul încheiat;

Că pentru a salva totuşi ideea pe care o urmărea Vaticanul, el a recurs la o stratagemă foarte caracteristică, pe care trebuie s'o înregistrăm aici pentru lumina pe care o aruncă asupra chestiunii în discuţie;

Că în baza tratativelor dintre Ministrul României şi Secretarul de Stat al Vaticanului cu privire la desfiinţarea Patronatului civil şi de Stat, — problemă ridicată de Statul român, dar neplăcută Sf-tului Scaun, — s'a ajuns la o înţelegere comună, stabilindu-se textul articolului prin care se desfiinţa acel Patronat. „In ultimul moment — raportează Ministrul României —, după ce stabilisem textul întregului Concordat, constatai cu mirare că Sf. Scaun a introdus în acest articol, între paranteze, cuvântul „reale“, care schimbă cu totul sensul şi scopul întregului articol“; adică, Vaticanul a încercat să înlocuiască Patronatul de Stat şi civil, care urma să fie desfiinţat la cererea insistentă a Guvernului Român, cu Patronatul regal, pe care voia să-l şteargă Sf. Scaun, dar Guvernul român se opunea. Arătându-şi Ministrul României mirarea faţă de această procedură, Cardinalul Secretar de Stat i-a comunicat că cuvântul „reale“ (— regal) „a fost introdus ieri când a fost supus aprobării Papei textul definitiv al Concordatului“ şi „că dănsul, ca canonist, este convins de necesitatea unei noi redacţiuni“. Comentând acest episod, Ministrul adaugă: „Biserica din fosta monarhie Austro-Ungară a primit din averea Statului Ungar averi fabuloase, administrate de Guvern sub controlul Patronului, care era Regele Ungariei. Vaticanul şterge acum dreptul de Patronat al Regelui, în virtutea „renunţării exprese făcute către Sf. Scaun de ultimul Împărat şi Rege-

„Caroi”, dar nu vrea să renunțe în acelaș timp la averea „regală” ce posedă. Povara Patronatului regal o leapădă, dar averea regală voește s'o păstreze”. (O. Ghibu, op. cit 275);

Că urmarea incidentului fu aceea, că cuvântul „regal” fu șters din proiectul de Concordat, prin care fapt s'a recunoscut că art. 15 se referă numai la Patronatul civil și de Stat;

Considerând că din toate cele până aci expuse rezultă în mod neîndoios că Patronatul suprem, în ce privește dreptul asupra administrării bunurilor, n'a fost desființat de Concordat și nici de Legea Cultelor; el a rămas în vigoare în ce privește Transilvania, și în România întregită.

Data fiind natura lui de drept public precum și importanța lui din punct de vedere de Stat, rămâne în sarcina Guvernului român, respectiv a legislației Tării să stabilească modalitățile după care Regii României, respectiv Guvernul Tării vor exercita prerogativele respective, în cadrul sistemului nostru de Stat, asigurând prin aceasta înaltele interese de Stat, pe cari vechea Ungarie, cu toate că era catolică, a ținut atât de bine să și le apere față de catolicismul ortodox și pe cari România trebuie să și le apere cu atât mai mult cu cât catolicismul ardelean, în afară de acest caracter general cosmopolit, mai are și un caracter național magnific, îndreptat în direcție politică, ostilă existenței Statului român.

VI.

Având în vedere că în sprijinul dreptului pretins de a reprezenta în Justiție Fundațiunea de studii, Statul catolic invocă și dispozițiunile Acordului dela Roma din 30 Maiu 1932:

Că părâta, Statul Român, prin Ministerul de Agricultură și Domenii contestă validitatea Acordului, pe motiv că deși se intitulează drept „Acord privitor la interpretarea art. IX al Concordatului”, este în realitate o Convențiune internațională nouă, modificatoare a Concordatului încheiat între Sf. Scaun și Statul Român la 10 Maiu 1927, astfel că menționatul Acord trebuie, conform art. 88 din Constituție, să fie ratificat de Parlament, pentru a avea valoare obligatorie pentru părți;

Având în vedere că pentru a decide dacă menționatul Acord între înaltele părți contractante este o Convențiune interpretativă a art. IX din Concordat, sau conține dispozițiuni noi, modificatoare a Concordatului, deci dacă în fond este, cu toată titulatura de Acord interpretativ, o Convențiune nouă internațională, urmează să analizăm în prealabil dispozițiunile citatului text din Concordat;

Având în vedere că art. IX din Concordat prevede următoarele :

„Statul recunoaște Bisericii Catolice, reprezentată prin legitimele ei autorități ierarhice, personalitatea juridică, conform dreptului comun al Țării;

În consecință Parohiile, Protopopiatele, Mănăstirile, Capitolele, Starostiile, Abațiile, Episcopiile, Mitropoliile și celelalte organizații canonic și legal constituite, sunt persoane juridice, iar deplina proprietate a bunurilor lor, de orice natură ar fi ele, este garantată de către Stat, conform Constituției Regatului, Bisericii Catolice reprezentată prin legitimele ei autorități ierarhice“; —

Considerând că pentru a evita eventualele interpretări tendențioase a menționatului articol, Guvernul român înainte de ratificarea Concordatului de Parlament, a cerut Sf. Scaun, prin adresa Nr. 48324 din 20 Iulie 1928 a Ministerului Afacerilor Străine, o interpretare oficială a art. IX din Concordat și anume dacă enumerația organizațiilor bisericești de mai sus, care au personalitate juridică, este limitativă sau numai exemplificativă :

Că Sf. Scaun, prin adresa Nr. 5310 din 22 Octombrie 1928 a Nunțiaturii Papale din București, arată în mod categoric că enumerația prevăzută în art. IX este limitativă, adică Statul român recunoaște personalitatea juridică și dreptul de proprietate asupra bunurilor numai părților constitutive ale Bisericii catolice, expres arătate în citatul articol;

Că schimbul de scrisori între Statul român și Sf. Scaun prin care s'a dat de comun acord, o interpretare definitivă art. IX din Concordat, formează parte integrantă a Concordatului (Vezi: *Acta Apostolicae Sedis*, Nr. 9 din 15 Iulie 1924, publicație oficială a Vaticanului, unde schimbul de scrisori e publicat ca anexă la Concordat sub titlul: „*Conventionem integrant epistolae quae sequuntur*“);

Că prin această interpretare dată de către înaltele părți contractante articolului IX din Concordat, a rămas deci fără sens, ca o simplă clauză de stil, cuvintele „și celelalte organizații canonic și legal constituite“, din moment ce enumerarea organizațiilor Bisericii catolice din text, este limitativă;

Că în baza acestei interpretări, Concordatul a obținut ratificarea Parlamentului, interpretare prin care a fost exclusă posibilitatea ca Statul Catolic să fie considerat vreodată ca făcând parte din organizațiile canonic și legal constituite, enumerate limitativ de art. IX din Concordat;

Considerând că chiar în situațiunea ipotetică în care, contrar stării reale a lucrurilor, am considera cuvintele „și cele-

alte organizațiuni canonic și legal constituite" menținute în textul Concordatului și după ce a intervenit schimbul de scrisori interpretative în discuțiune, nici în acest caz ipotetic, Statutul Catolic, nu poate fi considerat ca o organizațiune bisericească canonic și mai ales legal constituită, pentru motivele deja expuse ;

Că de altfel, dacă Sf. Scaun, — făcând abstracție de interpretarea dată art. IX prin scrisoarea în discuțiune, care e decisivă în cauză — ar fi înțeles să considere canonică organizația Statului Catolic, iar Statul român ar fi înțeles s'o considere legală, dat fiind faptul că Statului Catolic i s'a contestat atât sub regimul maghiar, cât și sub cel românesc, în mod constant, canonicitatea și legalitatea și faptul că revendică averi publice atât de importante, este evident că înaltele părți contractante l-ar fi trecut în mod expres printre organizațiile limitativ enumerate în art. IX din Concordat;

Considerând că, cu privire la interpretarea în acest sens a art. IX avem și următoarea declarație categorică a fostului ministru de Culte *Al. Lapedatu*, sub care menționata interpretare a avut loc: „prin schimbul de scrisori între Statul român și Sf. Scaun făcut înainte și în vederea ratificării Concordatului, problema aceasta s'a lămurit: Statul rom. cat. nu face parte din instituțiile bisericești, cărora Statul român le recunoștea și acordă personalitate juridică" (v. *O. Ghibu*, Acte și Documente, 710);

Considerând deasemenea, după cum am văzut din cele expuse la Capit. III. că Statul român și Sf. Scaun prin art. XIII din Concordat, au stabilit de comun acord, că Fondul de studii din procesul de față și Fondul religios, își păstrează situațiunea patrimonială și juridică actuală de fonduri publice de Stat cu personalitate juridică, deci s'a tranșat în mod definitiv situațiunea acestor Fonduri în conformitate cu starea lor juridică reală arătată și de Tribunal, în cursul expunerii istorico-juridice făcute;

Că în această privință, avem și declarațiunea categorică a Ministrului de Culte, *Al. Lapedatu*, în ședința dela 20 Martie 1928 a Senatului, sub ministeriatul căruia s'a votat Legea Cultelor și s'a dat interpretarea amintită a art. IX din Concordat, care iață ce spune referitor la înțelesul art. XIII al Concordatului: „Nu este vorba de averile bisericești, ci numai de titlurile „de rentă și nu e tot una. Afirmatiunea că Statul român face „mai mult (pentru biserica catolică) decât a făcut Statul unguresc și că prin Concordat aceste averi se mențin, este o afirmațiune absolut eronată. Prin Concordat se spune că aceste „averi își păstrează situațiunea juridică actuală, adică sunt ale

„Statului și că numai venitul rentei lor se dă în administrația Patrimoniului Sacru”;

Considerând că în disprețul acestei stări de drept categorice a intervenit, la 30 Maiu 1932, între Sf. Scaun și Statul român Acordul dela Roma, prin care, sub cuvânt că se interpretează art. IX al Concordatului, — deja interpretat, după cum am văzut în mod definitiv de înaltele părți contractante, — reprezentantul Guvernului Român, pe lângă că recunoaște legalitatea Statului catolic, însă cu titulatura schimbată în aceea de Consiliu al Diecezei Catolice de rit latin de Alba Iulia, cedează pur și simplu Bisericii catolice ardelenе bunurile publice ce formează patrimoniul Fundațiilor în discuțiune, cu caracter de Stat și care urmau deci să fie administrate de Stat și să servească pentru scopuri culturale publice de Stat, — declarându-le de „eclesiastice”, — procedare, care din deferență față de puterea executivă, Tribunalul nu poate s'o califice;

Considerând că, dacă Acordul dela Roma ar fi fost sancționat cu formele legale, este evident că ar fi fost obligatoriu pentru instanțele judecătorești, ca orice act de guvernământ, cu toate erorile juridice ce conține, provenind din ignorarea stării de fapt reale a cauzei;

Considerând însă, că deoarece Acordul în discuțiune, nu a fost ratificat până în prezent de Parlament, el nu îndeplinește condițiunile de formă necesare, spre a avea valabilitate și forță obligatorie;

Că această ratificare a Parlamentului este imperios necesară, întrucât Acordul dela Roma, cu toată titulatura de Convenție interpretativă, este în fond o Convențiune cu totul nouă, prin aceea că conține dispozițiuni noi, necuprinse în Concordat și deci modificatoare a acestuia, creatoare de obligațiuni noi pentru Statul român;

Că, în adevăr, prin menționatul Acord, sub cuvânt că se interpretează art. IX. din Concordat, se dispune crearea unei noi organizațiuni a Bisericii Catolice și anume Consiliul Diecezei catolice de rit latin de Alba Iulia, necuprinsă în enumerarea făcută de citatul articol a organizațiilor Bisericii catolice canonic și legal constituite, enumerare care după cum am văzut, înaltele părți contractante ale Concordatului, au considerat-o prin interpretarea definitivă din anul 1929, ca limitativă;

Că mai mult încă, ceea ce este și mai grav, prin acest Acord Statul român renunță la proprietatea, sau în orice caz la administrarea fondurilor publice aflate în posesiunea ilegală a Statului catolic, dintre cari face parte și Fondul de studii din proces, în favoarea Bisericii catolice, dispozițiune deasemenca cu totul nouă, necuprinsă în Concordat, ba chiar contrarie dis

pozițiilor categorice ale art. XIII din Concordat, care constituie o *adevărată răsturnare a Concordatului*;

Că în această situațiune, este evident că Acordul dela Roma, nu poate constitui decât o nouă Convențiune internațională, cu dispozițiuni noi, modificatoare a Concordatului, care deci conform atât art. 7 din Legea Cultelor, cât și a art. 88 din Constituție, trebuie ratificată de Parlament, pentru a avea autoritate îndatoritoare;

Că acest caracter de Convenție internațională, iar nu de simplu Acord interpretativ, rezultă în afară de dispozițiunile de fond ce cuprinde, modificatoare a Concordatului, și din forma adeptată de Acord, care s'a încheiat între S. S. Papa și M. Sa Regele României, formă folosită numai la tratatele și convențiunile internaționale, care conform art. 88 din Constituție, sunt valabile numai după aprobarea dată de puterea legiuitoare;

Că în ce privește caracterul Acordului, de Convențiune modificatoare a Concordatului, avem și mărturisirea categorică a *Dnui Amedeo Giannini*, Ministru plenipotențiar onorific al Italiei și profesor de *Interna. Tratatelor* la Universitatea din Roma, care în numărul de *pe Octombrie 1932* al revistei „*Europa Orientale*” spune între altele: „*Con l'accordo de 30 Maggio, non si interpreta l'articolo IX, ma si disciplina la situazione giuridica del cosiddetto Status Rom. Cat. Transilvaniensis*”;

Considerând că chiar în situațiunea ipotetică în care am considera în contra evidenței lucrurilor, că Acordul dela Roma ar constitui o simplă interpretare a Concordatului, și în acest caz el nu e valabil, nefiind sancționat cu formele legale;

Că în adevăr, din moment ce art. XXII din Concordat prevede că interpretarea lui se va face de comun acord între Sf. Scaun și Guvernul român, dacă Acordul ar fi un singur act de interpretare, el ar fi trebuit să fie ratificat de Guvern, printr-un jurnal al Consiliului de Miniștri, potrivit normelor constituționale și de responsabilitate ministerială, ratificare, care în ce privește actele internaționale interpretative, este echivalentă ratificării legiuitorului pentru convențiunile internaționale, cu caracter de dispoziție;

Că, însă, în loc ca Acordul să fie publicat în Monitorul Oficial, însoțit de Jurnalul respectiv al Consiliului de Miniștri, este publicat însoțit numai de următoarea titlatură, care deși poartă antetul Ministerului de Externe, nu are nici un număr și nici o semnătură: „La 30 Maiu 1932, au fost semnate în Vatican un Acord privitor la interpretarea art. IX din Concordatul dela 10 Maiu 1927 între Sf. Scaun și Guvernul român, precum și Statutele Consiliului Diezezel Catolice de rit latin de

Alba Iulia", — formă de publicare, care nu-i poate da decât un caracter pur informativ, iar nici decum valoare obligatorie;

Considerând însă că chiar în situațiunea în care am considerat că nu Consiliul de Miniștri ar fi trebuit să întărească Acordul în discuțiune cu ratificarea, printr'un Jurnal al său, conform art. XXII din Concordat, ci numai Ministerul de Externe; și în acest caz, în baza legii sale de organizare, Acordul dela Roma trebuia să fie legalizat de Ministerul de externe, care să-și asume prin aceasta răspunderea ministerială;

Că prin urmare menționatul Acord și în ipoteza în care l-am considerat numai interpretativ, nefiind impus și consfințit cu ocazia publicării sale în Monitorul Oficial, de puterea executivă a Statului român, cu forță obligatorie, această publicare nu are nici o valoare, întrucât este viciată de omisiunea formelor legale necesare în cauză pentru a-i conferi putere obligatorie.

Considerând deci că *Acordul dela Roma*, neputând fi invocat de Statul Catholic în sprijinul alegațiunei sale că are capacitatea juridică de a reprezenta în instanță Fundațiunea de studii, Tribunalul a trebuit ca, în baza considerațiunilor mai sus expuse, să decidă, conform art. 180 § 6 pr. civ. ard., că-i lipsește această capacitate de reprezentare a menționatei Fundațiuni, admitând excepțiunea declinatorie ridicată de pârâtul Statul român;

Că în ce privește cheltuelile de judecată, Tribunalul le-a stabilit în favoarea pârâtului conform tarifului avocațial, ținând seamă de valoarea procesului de 417.600 lei stabilită de reclamant în acțiune și necontestată de pârât, ea fiind determinată de valoarea anuală a Contractului de arendă în discuțiune, socotită în lei aur, conform clauzei acestui Contract;

Că întrucât Statul Rom. Cat. nu are personalitate juridică, a trebuit ca Tribunalul să oblige la plata cheltuielilor de judecată fixate prin dispozitiv, pe membrii componenți ai organizațiunei nelegale a Statului Catholic, la data intentării acțiunei;

Pentru aceste motive, Tribunalul a decis conform dispozitivului;

Președinte:
redactor al sentinței
ss. EMIL PUȘCARIU.

Judecător:
ss. Dr. VICTOR HORTOPAN.

Grefier:
ss. GEORGE HOREA.

Hotărîrea aceasta s'a pronunţat fiind de faţă reprezentanţii părţilor. (1).

Dat la 4 Iulie, 1933.

Preşedinte: ss. EMIL PUŞCARIU.

Grefier: ss. GH. HOREA.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

(1) Această sentinţă s'a tipărit în broşura: *Statul Catolic Ardelean şi Acordul dela Roma în faţa Justiţiei. Sentinţa Nr. 51/1932 din 4 Iulie 1933 a Tribunalului Cluj, cu o Introducere şi o Scrisoare de Dr. Vitold Baroni şi Dr. Adrian Ostrogovich, profesori la Universitatea din Cluj şi cu o Încheiere de Emil Puşcariu, judecător la Tribunalul Cluj, Cluj, 1933, 48 pag.*

Impotriva sentinţei, Statul Catolic a făcut Recurs la Înalta Curte de Casaţie. Recursul s'a publicat şi el într-o broşură, intitulată: *Statul catolic ardelean şi Acordul dela Roma, Recursul Episcopiei catolice de rit latin de Alba Iulia în contra Sentinţei Nr. 51/1932 din 4 Iulie 1933 a Tribunalului Cluj. — Cu o Introducere de Dr. E. Gyárfás, senator, preşedintele laic al Consiliului diecesan, Cluj, 1933, 75 pag.*

În contra Resursului, Parchetul Tribunalului Cluj a înaintat Înaltei Curţi de Casaţie un lung *Memoriu*, sub Nr. 872 din 19 Ian. 1934.

Un nou rechizitoriu al Parchetului Tribunalului Cluj, prin care se cere deschiderea acțiunii publice în contra a 51 de conducători ai catolicismului unguresc ardelean și ascultarea, ca informatori, a 50 de foști și actuali înalți demnitari ai țării, din ultimii 15 ani.

PARCHETUL TRIBUNALULUI CLUJ

către

Cabinetul III de Instrucție

Nr. 7633—1933.

Noi, Primul-procuror al Parchetului Tribunalului Cluj, având în vedere rechizitorul nostru introductiv Nr. 19093-1931 ¹⁾ privitor la înculpații Dr. Andrei Balázs, Dr. Béla Jánossy și Adalbert Turoczy, și instrucția urmată în cauză,

având în vedere că dela acest rechizitor și instrucția urmată până în acest moment, ne-au ajuns la cunoștință în legătură cu cauza din speță, noi fapte de o extraordinară importanță și gravitate, cari necesită o lărgire considerabilă a instrucțiunii și deschiderea acțiunii publice în contra unei alte serii de persoane implicate în cauza Statului rom. cat. ardelean,

avem onoarea a înainta următorul *Rechizitor suplentar* față de înculpații:

1. Francisc Balázs, prelat papal, 2. Conte Coloman Béli jun., 3. Conte Francisc Béli, 4. Dr. Nicolae Betegh, 5. Dr. Arpad Bitay, 6. Dr. Ludovic Bilinszky, 7. Dr. Ladislau Bocsański, 8. Iosif Czimbalmos, 9. Francisc Dozza, 10. Dr. Gherastiu Fejér, canonic, 11. Ludovic Ferenczi, 12. Dr. Eméric Gabánfi, 13. Dr. Andrei Gál, 14. Ioachim Görög, 15. Dr. Elefterie (Elemér) Gyárfás, 16. Dr. Ludovic György, 17. Eugen Haller, 18. Ștefan Haller, 19. Iosif Hevesi, 20. Dr. Iosif Hirschler, prelat papal, 21. Dr. Iuliu Jelen, 22. Carol Imets, Superiorul Ordinului franciscan din Ardeal, 23. Dominic Incze, protopop, 24. Dr. Ödön Inczedy-Jóksmann, vicepreședintele Partidului maghiar, 25. Baronul Gavril Josika, jun., 26. Dr. Martin Kolozsi, 27. Dr. Teodor Künne, 28.

(¹⁾ Vezi pag. 173 și 537 ale volumului present. N. A.

Andrei Laszlo, 29. *Pavel Matskási*, 30. *Ștefan Miklós*, 31. *Dr. Francisc Nemes*, 32. *Dr. Árpád Pál*, 33. *Dr. Gavril Pál*, 34. *Ștefan Pál*, prelat papal, 35. *Dr. Anton Pap*, 36. *Alexandru Perki*, 37. *Elemér Rónay*, 38. *Dr. Ioan Sándor*, 39. *Dionisie Szélyes*, 40. *Baronul Béla Szentkereszti*, 41. *Dr. Ladislau Szoboszlai*, 42. *Abatele Gheorghe Szabó*, 43. *Dr. Nicolae Torma*, 44. *Blasiu Tóth*, 45. *Leonard Trefan*, fost ministru general al Ord. franciscan, 46. *Ierónim Urmánczy*, 47. *Dr. Alexandru Viola*, 48. *Daniil Zomora*, vicar episcopesc, — toți aceștia foști respectiv actuali membri ai Consiliului dirigent al Statului rom. cat. ardelean,

49. *Dr. Valentin Biró*, directorul Seminarului (Căminul studenților) Báthory de pe lângă Universitatea din Cluj, 50. *Ștefan Jakubek*, șeful Casei iezuite și Rectorul Seminarului catolic din Iași, și 51. *Dr. Iosif Patay*, Superiorul Ordinului piarist din Transilvania

și cerem să binevoiți a proceda de urgență la instruirea cauzei, având în vedere următoarele fapte imputate inculpaților:

I.

Inculpații, în calitatea lor de membri ai Consiliului dirigent al Statului rom. cat. ard., respectiv de susținători ai tendințelor acestuia, au făcut — prin rapoarte și intervenții oficiale la autoritățile românești administrative, judiciare și legislative și prin scrieri publicate în diferite limbi și întrebunțate ca documente, — o serie de afirmațiuni neadevărate, cari urmăreau scopul pe de o parte de a induce și menține în eroare atât autoritățile Statului român, cât și forurile internaționale (Societatea Națiunilor și Sfântului Scaun), în ce privește situația de drept a Statului catolic, a bunurilor fundamentale și a institutelor școlare și educative, administrate de acesta în mod precar, — prin ce au cauzat daune imense atât Statului român cât și fundațiunilor publice respective, — iar pe de alta, de a discredita în fața opiniei publice mondiale Statul român,

Au propagat și propagă necredința față de Regele României, educând tineretul maghiar din Transilvania în spiritul unei loialități și a unei „credințe de 100%“ față de Capul unui stat străin.

Au întrebunțat și întrebunțează toate mijloacele pentru a discredita, în țară și în străinătate, religia dominantă a României,

Însărcinați de fostul Stat maghiar, respectiv de regele aceuia în calitatea lui de patron suprem al fondurilor publice din

Ardeal, cu susținerea din acele fonduri a unui Cămin studențesc și a unei serii de școli secundare, care se găseau, de drept și de fapt „sub conducerea nemijlocită a Statului”, și dintre care unele au fost calificate, cu însuș asentimentul Sf. Scaun, ca „școli de stat”, — în era românească au anulat cu dela sine putere dreptul Regelui asupra fondurilor amintite și asupra instituțiilor susținute de acesta, trecându-l asupra lor înșiși,

Au falsificat pe toate căile posibile situația de drept a Fondurilor autonome, trecându-le, cu prilejul reformei agrare, pe numele Statului catolic,

S'au împotrivit pe toate căile imaginabile dispozițiilor Statului român privitoare la regimul școlar, târând România pe această chestiune chiar în fața Ligii Națiunilor, unde reclamațiunile lor fiind cercetate pe bază de documente, s'a constatat că partea cea mai mare a acuzațiunilor aduse, a fost neîntemeiată,

Au întrebuițat și continuă să întrebuițeze fondurile publice uzurpate dela Stat, și școlile susținute din acestea, în scopul maghiarizării tinereții române și germane și a propagandei revizioniste maghiare,

Au anulat, în mod volnic, Regulamentul de administrare a bunurilor fundamentale, aprobat de autoritățile de stat, și l-au înlocuit cu un nou regulament, din care au eliminat atât drepturile Regelui, ca patron suprem, cât și drepturile Guvernului cu privire la administrarea fondurilor, neînțelegând să revie la legalitate nici după ordinele exprese ale Ministerului de Culte român, prin care noul Regulament ilegal fusese anulat și înlocuit cu vechiul regulament,

În calitate de administratori ai bunurilor fundamentale pe lângă călcarea dispozițiunilor precise ale Regulamentului din 1915, (art. 1, 3, 4, 7, 9, 12 și 13) — în cari se prevedea că nici un act de înstrăinare de bunuri imobile și investiții nu putea fi încheiat, decât cu aprobarea specială a Regelui, respectiv a Ministerului de Culte — a înstrăinat parte din averea mobilă și imobilă a bunurilor fundamentale, fără aprobările mai sus arătate.

În contradicție cu Concordatul și cu Legea cultelor, și fără să fi avut aprobarea autorităților de stat român, au transformat Statul rom. cat. ard. în Consiliul diecezel latine de Alba-Iulia, scoțându-l nu numai de sub controlul Ministerului de Instrucție și Culte român căruia îl supusese așa zisul „Acord” dela Roma,

— Acord neaprobat de Parlamentul țării, nepus în aplicare de Ministerul Cultelor și neadmis de Justiție, — ci și de sub autoritatea mitropolitului romano-catolic din România, pe care nu-l recunosc, din cauza că nu recunosc însăși România, în hotarele ei de astăzi.

II.

Dispensându-ne de a indica în mod special faptele grave ale Tiecărui inculpat, în parte, și oprindu-ne numai asupra câtorva din inculpații noi, — ținem să complectăm, mai întâi, primul nostru rechizitor relativ la inculpații *Dr. Andrei Balázs* și *Dr. Béla Pap Jánossy*, adăugând la cele relatate acolo, următoarele:

Inculpatul *Dr. A. Balázs* a falsificat, în fața instanțelor țării și a Ligii Națiunilor, caracterul școlilor susținute din Fondul de studii creat de Împărăteasa Maria Terezia pentru binele întregii Transilvanii, prezentându-le ca „școli catolice autonome”, a condus personal Delegațiunea confesiunilor maghiare ardelenene, la Liga Națiunilor, în anul 1925, lucrând acolo mână în mână cu delegația oficială a Ungariei și încercând, după cum însuși mărturisește, — „tot ce se poate imagina” pentru înfrângerea și discreditarea României pe chestiunea învățământului particular, pe care a înfățișat-o în mod cu desăvârșire fals și tendențios în fața areopagului mondial,

în calitatea lui de referent al Statului catolic, cu prilejul reformei agrare a indus în eroare autoritățile de stat, exoperând ca în Cărțile funduare, Statul catolic să fie trecut ca proprietar efectiv al imobilelor fondurilor rămase neexpropriate și ca rețele de expropriere să i se atribue de drept și să i se ordonanteze de fapt acelui Stat catolic,

a publicat, împreună cu *Dr. Gyárfás*, *Dr. A. Bitay*, *Dr. G. Fejér* și *Gajdáczy*, broșura informativă oficială intitulată „STATUL ROMANO-CATOLIC ARDELEAN”, Cluj 1932, în care afirmă că Statul catolic ar fi fost aprobat oficial de către Sf. Scaun (pag. 21), — afirmațiune pe care însuși Sf. Scaun a infirmat-o, după cum se poate vedea din documentul publicat de profesorul universitar ONISIFOR GHIBU, președintele Comisiunii istorico-juridice, în colecția de ACTE ȘI DOCUMENTE PRIVITOARE LA STATUL ROMANO-CATOLIC ARDELEAN, tipărită ca manuscris, Cluj 1933 și anexată la prezentul Rechizitoriu (pag. 336). Tot în această broșură, inculpatul mai afirmă că Maria Terezia „a înființat două fonduri mari ardelenene rom. cat.”, — că Statul cat. are personalitate juridică „în sensul art. IX din Concordat”, — și tot aci publică printre alte așa zise „documente”, și adresa Nr. 20038—1924 a Ministerului Cultelor, —

adresă pe care conducerea Statului catolic o falsificase în traducerea maghiară oficială, intercalând în textul acesteia trecuți, prin cari se susținea că Statul cat. are personalitate juridică și pe care adresă, Ministerul Instrucțiunii, sub Nr. 168134 din 20 Octombrie 1931, o declarase nulă,

a dat, dimpreună cu persoanele numite mai sus, și o ediție în limba latină a acestei broșuri, în scopul de a informa Sf. Scaun cu privire la situația de drept a Statului catolic și a averilor deținute de el, — ediție publicată, în mod subversiv, cu o copertă în culorile Papalității (galben-alb), — și care cuprinde o serie de ilustrații și de explicații, cari nu se găsesc în ediția oficială românească și cari au fost puse anume cu intențiunea de a induce în eroare Sf. Scaun cu privire la natura de drept a școlilor susținute de Statul catolic, și de a îndispuce Sfântul Scaun față de Statul român (pag. 13, 17, 19, 23, 25, 28 și 29),

în scrierile sale, invocate în fața autorităților drept documente, susține următoarele neadevăruri, cari nefiind verificate la timp de către organele de stat român, au cauzat țării imense pagube materiale și morale:

a) „Împărăteasa Maria Terezia a donat averea Iezuiților, Diecezii rom. cat. din Ardeal“ (vezi: Az Erdélyi katholicizmus multja és jelene, pag. 12),

b) „Statul rom. cat., cu aprobarea prea înaltă a pus Domeniul Mănăstur, după disolvarea Ordinului Iezuiților, la 1773, ca avere fundamentală a Fondului de studii“ (o. c. 360).

c) „Este cu totul natural, că dreptul de proprietate al Eparhiei noastre catolice ardelenne asupra acestei averi fundamentale publice catolice, este mai presus de orice discuție“ (o. c. 361),

d) „Totmai în baza acestui drept de proprietate complet, Statul cat. dispune, dela 1866 încoace, de administrarea și de întrebuințarea fondurilor catolice ardelenne“ (o. c. 361),

e) „Precum se știe, Statusul nostru, în baza autonomiei lui, și-a condus și supravegheat însuș, nemijlocit, școlile sale autonome“ (o. c. 347),

f) „Curtea din Viena a înființat, la 1851, în Cluj, o Academie de Drept, pentru care a cerut dela Statul cat. clădirea Liceului (nu a gimnaziului de astăzi)“, (o. c. 362),

g) „Atunci, când Statul a cumpărat pe seama sa terenul, pe care s'a clădit mai târziu Universitatea de astăzi (la 1829), a încheiat contract cu reprezentanții Fondului de studii catolic, printre ei cu episcopul Ardealului, — drept dovadă că proprietarul nu este un fond de stat, ci un fond catolic“ (o. c. 362),

h) „Cu ocazia localizărilor, imobilele domeniului Mănăstur au fost intabulate pe numele fondurilor rom. cat. ardelenne“ (o. c. 362),

i) „Statul catolic a cumpărat din averea publică a acestor

fonduri, diferite imobile, cari cu ştirea „Direcţiunii Fondurilor publice” au fost intabulate, dela 1877 încoace, pe numele fondurilor de studii, religios şi de burse ale Statului catolic” (o. c. 362).

j) „Pentru ca dreptul de proprietate al Fondurilor şi al bunurilor şi clădirilor cari formează proprietatea acestor bunuri, să capete şi în Cartea funduară o exprimare precisă, corespunzătoare adevărului istoric şi lipsită de orice echivoc, prin anii 1890 şi la începutul anilor 1900, nu numai cu ştirea, ci direct la somarea Direcţiunii supreme a fundaţiunilor regeşti ungare, ele au fost taxate în toate Cărţile funduare ca ale Fondului de studii, religios sau de stipendii al Statului cat. ard., — după cum imobilul respectiv era al uneia sau alteia din acestea”) afirmaţiune făcută într’un memoriu oficial înaintat Ministerului Instrucţiunii, la 1931, — vezi O. Ghibu: Un anahronism şi o sfidare, Statul rom. cat. ard. Cluj 1931, pag. 378.

k) „Statul rom. cat. funcţionează pe baza statutului organic aprobat de Rege”. (Az erd. kath. pag. 10 şi 11),

l) „Un exemplar din actul, prin care s’a aprobat de Regele ungar Statutul organic al Statului cat., se găseşte în arhiva acestuia” (v. O. Ghibu, Acte şi documente pag. 155),

În ce priveşte pe inculpatul *Dr. Béla Pap Jánosy*, acesta a afirmat, într’o adresă oficială, trimisă la 1929 Primăriei Municipiului Cluj, că: „Biserica Universităţii din Cluj a fost edificată cu bani ai Statului rom. cat. din Ardeal... deci a format dela început proprietatea acestuia... Biserica a aparţinut totdeauna Bisericii rom. cat... La deschiderea Cărţilor funduare, ea a fost intabulată pe numele Fondului de studii al Statului rom. cat. ard... Atât fondul de studii, cât şi Fondul de burse au aparţinut, adecă au fost proprietatea şi este proprietatea Statului rom. cat. ard.” (v. O. Ghibu: Un anahronism şi o sfidare pag. 334).

III.

În ce priveşte pe noii inculpaţi, în afară de cele cuprinse sub punctul I fixăm următoarele:

1. Inculpatul *Dr. Elefterie (Elemér) Gyárfás* s’a făcut vinovat de faptele cuprinse sub numerii 44, 50, 52, 57, 58, 59, 67, 69 şi 88 din Raportul înaintat de Inspectoratul general al Siguranţei de stat din Transilvania la 11 Martie 1932, sub Nr. 379, Direcţiunii generale a Siguranţei şi Ministerului de Justiţie (v. O. Ghibu, Acte şi documente pag. 275—309). În afară de acestea,

a prezentat Guvernului român, în numele Statului catolic, o serie mesfârşită de memorii, cuprinzând afirmaţiuni false cu privire la natura de drept a Statului catolic şi a fondurilor şi instituţiunilor publice deţinute de acesta, în scopul de a le sus-

trage sferii de influență a Statului român, ceace a și izbutit, a intervenit în neamănate rânduri la Sf. Scaun, personal și prin memorii scrise, susținând aceleași lucruri false și calomniind Statul român și religia lui dominantă,

a afirmat în broșura sa: *L'EGLISE CATHOLIQUE DE TRANSILVANIE* că „organizați Statului catolic a fost sancționată de Francisc Iosif, după lungi negociațiuni cu Sf. Scaun, și cu aprobarea acestuia” (pag. 11),

a colaborat la broșura „*STAIUȘUL ROM. CAT. ARD.*”, despre care s-a făcut amintire în legătură cu inculpatul Dr. A. Balazs,

este conducătorul gazetei „*ERDELYI LAPOK*” din Oradea, care face în mod uescnis propagandă revizionistă maghiară (*O. Ghibu*, *Acte și documente* pag. 480),

cu toate că Ministerul Instrucțiunii a stabilit că inculpatul, care a fost ales președinte al Statului cat. într-o adunare ilegală, nu are caderea de a vorbi în numele acestuia, — sfidând autoritatea de stat român, s'a dus la Roma ca reprezentant al numitei organizațiuni, declarată și ea de Guvern „ilegală și primejdioasă țării”, ameninșând Sf. Scaun pentru cazul că nu va lua cu orice preț apărarea acestora față de Statul român (*O. Ghibu* o. c. 401 și 408).

2. Inculpatul *Ștefan Pál* afirmă că „Liceele și internatele Statului cat. stau sub o conducere și îndrumare absolut autonomă. Cu privire la ele, autoritatea școlară supremă e Statusul, în frunte cu episcopul” (*Az. erd. kath.* pag. 302),

„Impărăteasa Maria Tereza a încreștinat cu chestiunile disciplinare ale Orfelinatlui therezian din Sibiu, pe episcopul Ardealului” (o. c. 312),

în scopul de a ascunde adevărata situație de drept a Statului cat., publică în mod trunchiat rescriptul Ministerului de Culte ungar Nr. 1088 din 16 Iunie 1873, în care se vorbește despre provizoratul Statului catolic, omițând întreaga parte ultimă a rescriptului, unde Ministerul stabilește că nu admite nici o situațiune specială pentru Decenza catolică ardeleană și nu este în situația de a da în administrația Statului cat. bunurile fundamentale reclamate de acesta. Gravitatea faptului constă în aceea, că inculpatul, rescriptul din chestiune declară că îl dă „cuvânt de cuvânt” (v. *Szemecz Emil* *Katholikus autonomia* pag. 184).

3. Inculpatul *Ștefan Jakubek* afirmă că „Patronul suprem a aprobat, la 1867, Statutul organic al Statului catolic” (*Az. erd. kath.* pag. 390), — și că: „De prezent, încetând dreptul de patron suprem al Regelui asupra Transilvaniei, întreaga avere aflătoare în administrația Statului cat., care și de altfel este de origine

eclesiască și formează proprietatea Bisericii catolice, a trecut în proprietatea Diecezei, al cărei cap, episcopul, conform Drep-
tului canonic, este unicul supraveghetor și controlor al admi-
nistrației avari și, conform legilor aceleiași drept canonic, ad-
ministrează și de aci încolo, prin instituția Statusului, averea
catolicilor ardeleni" (o. c. pag. 379),

În contradicție cu art. 36 al Legii cultelor, care prevede că
"Case noi de ale Ordinilor religioase se pot înființa numai cu
aprobarea guvernului, — a înființat o nouă casă a Ordinului
Mazuit, la Iași, în însuș Seminarul de acolo, al cărui Rector a
fost de curând instituit, tocmai pentru a introduce în el, în lo-
cul „spiritului românesc", combătut cu înverșunare de Statul
cat. (O. Ghibu o. c. 304), — aceea mentalitate ostilă legalității și
interesului Statului român, care este evident din cele de mai
sus (O. Ghibu o. c. pag. 826),

4. Inculpatul Dr. Iosif Patay scrie: „Este de notorietate pu-
blică, că liceul rom. cat. din Cluj, în care predau instrucția
membrii Ordinului piarist de vre-o 150 de ani încoace, a stat dela
început sub conducerea și autoritatea supremă a Statului cat."
(O. Ghibu. Un anahronism și o sfidare 125). — Același inculpat
susține că:

„Direcțiunea liceului (după moartea baronului I. Kemény
prefectul județului Cojocna), trecu asupra episcopilor Ardealului,
cari în calitatea lor de directori supremi ai școlilor romano ca-
tolice ardeleni, au avut și până în acel moment drept de supra-
veghere asupra institutului".... (Az erd. kath. pag. 509),

Directorul suprem al episcopilor era „funcțiune legată de
oficiul de episcop" (o. c. 510),

„Episcopul ardelean are asupra institutului sfera de drept
a autorității supreme, atât în calitatea lui de director su-
prem al școlilor rom. cat. ardeleni, cât și în cea de președinte al
Statului catolic" (o. c. 510),

„Comisia catolică a preluat, la 1775, conducerea afacerilor
bisericești și școlare, provăzând agendele Statului rom. cat. ard.
și considerându-se ca reprezentantul acestuia" (o. c. 510),

„pe Piaristi i-a așezat în Cluj, ca în general în toate casele
din Transilvania, Superiorul Ordinului piarist" (o. c. 510), —
câtă vreme, de fapt, ei au fost așezați pretutindenea de către
Puterea de stat, în serviciul căreia erau (O. Ghibu o. c. 711).

Un fapt de o gravitate excepțională îl constituie cel săvârșit
în scopul de a obține personalitatea juridică pe seama Ordiniu-
lui piarist, al cărui Superior este. Somat de Ministerul Instruc-
țiunii și al Cultelor să-i înainteze Regulamentul de organizare
al Ordinului, inculpatul a trimis, în locul Regulamentului pe

baza căruia Ordinul piarist din Ungaria a funcționat fără întrerupere dela 1781 până la 1919, alt Regulament, străin, și anume Regulamentul pe care Ordinul piarist maghiar și guvernul ungar au refuzat categoric să-l accepte, atunci când Roma a încercat să i-l impună pe acesta. Prin această apucătură, inculpatul a încercat să acopere și să ascundă adevărata situație de drept a Ordinului și a școlilor conduse de el, cari, conform însăși sentimentului dat de Sf. Scaun la 1910, erau „școli de stat”, și pe cari inculpatul a încercat să le sustragă de sub influența și autoritatea Statului român.

5. Inculpatul *Dr. Valentin Biró* afirmă că:

„averea dată Iezuiților este, din primul moment, avera publică catolică, după cum a conceput-o fiecare Domnitor catolic-ardelean, dela Șt. Báthory încocoace” (Az erd. kath. 51),

Dieta Ardealului a dat Domeniul Mănăstur, Statului catolic, iar acesta l-a dat Iezuiților” (o. c. 151),

„biserica Universității a fost introdusă și în Cartea funduară, pe numele Fondului de studii catolic” (o. c. 165),

„averile Ordinului iezuit, ca averi afectate în mod pios, de către donatori și Domnitori catolici, au rămas și mai departe averi catolice” (o. c. 166),

„domeniul Mănăstur, după încetarea Principatului ardelean l-a căpătat îndărăt Statul rom. cat. ard., care apoi l-a dat Iezuiților” (o. c. 167),

„la 1847, Guvernul ardelean a dat Domeniul îndărăt, Fondului de studii ardelean, și administrarea lui a încredințat-o episcopului de Alba-Iulia” (o. c. 163),

„Fondul de studii a fost dat, la 1896, în administrația episcopului” (v. Albumul jubilar al Liceului rom. cat. din Cluj),

„edificiul actual al Liceului l-a clădit Statul catolic, ca proprietar”.

6. Inculpatul *Leonard Trefan* a calomniat religia de stat a României declarând-o „schismă” (Az erd. kath. pag. 566), — ceea ce a avut un puternic răsunet în presa mondială catolică, care pe această temă calomniază întreg poporul român și statul român, calificându-l în termenii cei mai defavorabili și dăunători prestigiului și interesului nu numai al românismului, ci și al creștinismului în general (*O. Ghiță* o. c. 802 ș. u.)

IV.

Infracțiunile de supt punctul precedent se califică ca: *crime de escrocherie*, prev. de art. 50 No. 380, teza II cp. 381 al. I, pet. 2^a cp., în cumul material cu *crima de tradare*, prev. de art. 142 al.

la *teza* 1 cp., cu delictul de *gestiune frauduloasă*, prev. de art. 361 cp., cal. conform art. 362 cp. și cu delictul prev. de art. 172, al. 1 cp. și în cumul ideal cu *crima de fals în acte publice*, prev. de art. 291 cp., pedepsită de art. 142 cp., 150 cp., cu aplicarea art. 95, 96, 99, 100 și 70, și fiind *săvârșite în mod continuativ*.

În special, față de inculpatul *Leonard Trefan*, faptul de mai sus este în cumul material și cu delictul prev. de art. 172 al. 1 cp.

V.

Având în vedere aspectele deosebit de complexe și de grave ale infracțiunilor comise de inculpați, precum și urmările lor dăunătoare pentru viața de stat și pentru siguranța Statului român socotim absolut necesară și ascultarea, în calitate de informatori, a următoarelor persoane:

1. *Dr. Alexandru Cisar*, mitropolit catolic de rit latin, București, 2. *Mihail Robu*, episcop cat. de rit latin, Iași, 3. *Dr. Ladislau Zombori*, vicarul mitropoliei latine din București, 4. *Dr. Gheorghe Flosznik*, secretarul episcopiei de Alba-Iulia, 5. *Bartolomei Leeb*, Superiorul Ordinului premostranens, Oradea, 6. *Cornel Chira*, călugăr ieziuit, în serviciul Seminarului cat. din Iași, 7. *Mareșalul Al. Averescu*, fost președinte al Cons. de miniștri, 8. *Iuliu Maniu*, fost președinte al Cons. de miniștri, 9. *Nicolae Iorga*, fost președinte al Cons. de miniștri, 10. *Ion Gh. Duca*, fost ministru al Afacerilor străine, 11. *Dimitrie Ghica*, fost ministru al Afacerilor străine, 12. *Nicolae Titulescu*, actual ministru al Afacerilor străine, 13. *Petre P. Negulescu*, fost ministru al Instr. publice, 14. *Dr. Const. Angelescu*, fost ministru al Instr. publice, 15. *Nicolae Costăchescu*, fost ministru al Instr. publice, 16. *Octavian Goga*, fost ministru al Cultelor și Artelor, 17. *Constantin Banu*, fost ministru al Cultelor și Artelor, 18. *Dr. Aurel Vlad*, fost ministru al Cultelor și Artelor, 19. *Dr. Valer Moldovan*, fost subsecretar de stat al Cultelor, 20. *Gheorghe Popp*, fost subsecretar de stat al Cultelor, 21. *Dimitrie Pennescu*, fost ministru plenipotențiar la Roma, 22. *Dr. Calus Brediceanu*, fost ministru plenipotențiar la Roma, 23. *N. Petrescu Comnen*, fost ministru plenipotențiar la Roma, 24. *N. N. Săveanu*, fost ministru al Sănătății și Ocrot. Sociale, 25. *Const. Argetoianu*, fost ministru de Finanțe, Agricult. și Externe, 26. *Const. Garoflid*, fost ministru de Agricultură, 27. *Ioan Lapedatu*, fost ministru de Finanțe, 28. *Dr. Petru Groza*, fost ministru al Ardealului, 29. *Dr. Iuliu Hațieganu*, fost ministru al Ardealului, 30. *Dr. Emil Hațieganu*, actual ministru al Ardealului și ad interim al Justiției, 31. *Dimitrie Gusti*, actual ministru al Instrucției și Cultelor, 32. *Ștefan Măteș*, fost subsecretar de stat la Interne și la Instr., 33. *Ioan*

Pangal, fost subsecretar de stat al Presei, 34. *Omisifer Găltan*, fost secretar general al Resortului de Instr. publ. 35. *Dr. Alexandru Rusu*, episcop, fost secretar gener. al Resort. Cultelor, 36. *Dr. Octavian Prie*, fost secretar gener. al Instrucțiunii publ. Transilvania, 37. *Dr. Ioan Matei*, fost director gener. al Instr. publ. din Transilvania, 38. *Dr. Aurel Crăciunescu*, fost secretar general în Ministerul Cultelor, 40. *Dr. Zenovie Păcșanu*, fost director general în Ministerul Cultelor, 41. *Dr. Moise Ienciu*, inspector general în Ministerul Cultelor, 42. *Stancu Brădișteanu*, director general al Cultelor, 43. *Dr. Vasile Suciu*, mitropolit gr. catolic Blaj, 44. *Camil Negrea*, fost Rector al Universității din Cluj, 45. *Fl. Ștefănescu Goangă*, Rectorul Universității din Cluj, 46. *Nicolae Drăganu*, Prorectorul Universității din Cluj, 47. *Dr. Ioan Suciu*, fost șef al Contenciosului regional al stat. Cluj, 48. *Dr. Dumitru Manu*, profesor la Acad. teologică gr. catolică Cluj, 49. *Dr. Florian Medrea*, Inspectorul general al Siguranței de stat, Cluj, 50. *Simion Hațieganu*, chestorul poliției Cluj,

Persoanele enumerate sub Nr. 7—50, vor fi interogate cu privire la tot ceace, în calitate oficială de înalți demnitari de stat, pe care au deținut-o sau o dețin, au făcut în legătură cu chestiunile puse în acest rechizitoriu sau cu inculpații. În această privință, instrucția va găsi anumite puncte de reper în „Indexul de persoane” dela pagina 844—855 a volumului de *Acte și Documente*, de *O. Ghibu*, președintele Comisiunii istorico-juridice pentru studiul problemei Statului cat. și Delegat special al Guvernului român pe lângă Sf. Soavn, în aceeaș chestiune, — volum anexat la acest Rechizitor.

VI.

De incheere, Vă rugăm să binevoiți a interveni la Onor. Minister de Justiție în vederea ridicării imunității parlamentare a inculpatului *Dr. Elemér Gyárfás*, senator.

Totodată, socotim neapărat necesar în interesul instrucției, ca din clipa în care justiția a stabilit, prin sentințele Nr. 931 și 1224—1933 ale Tribunalului Cluj și prin sentința Nr. 51—1932 din 4 Iulie 1933 a aceluiaș Tribunal, că Statul catolic, în măsura, în care existența lui mai poate fi tolerată dela un moment la altul, este un organ subaltern al Ministerului de Instrucție, iar institutele de învățământ și de educație susținute de el, sunt școli de stat, pe cari le deține prin simplă uzurpație, — și din clipa în care prin sentințe executorii ale Tribunalelelor Cluj și Sibiu, bucuriile deținute de Statul catolic au fost atribuite sferei de ad-

ministrație a Statului român și intabulate chiar în acest sens, în Cartea funduară, (vezi sentințele în *O. Ghibu*, Acte și Documente și în broșura: Statul rom. cat. ard. și Acordul dela Roma în fața justiției, de *Dr. V. Baroni* și *Dr. A. Ostrogovich*, anexată la prezentul rechizitoriu),

să binevoiți a dispune punerea imediată sub sechestru a arhivei Statului romano-catolic din Cluj, a Seminarului Bathory și a Ordinului piarist din Cluj, precum și a Orfelinatului therezian din Sibiu, spre a se putea asigura în chipul acesta întreținerea acestor arhive potrivit cu interesele Justiției.

Dat la Parchetul nostru, Cluj, azi, 12 Septembrie 1933.

Prim-Procuror,

(s3) *Dr. MARIUS CIUGUDEANU*

Secretar,

(ss) *Dr. FLORIAN POP*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Parchetul Tribunalului Cluj intervine la Ministerul de Justiție în scopul ca acesta să inițieze în contra episcopului G. C. Majláth acțiune publică la Inalta Curte de Casație și Justiție.

PARCHETUL TRIBUNALULUI CLUJ

Nr. 96—1933 conf.

DOMNULE MINISTRU,

Avem onoare a Vă raporta că în cauza penală în legătură cu Statul rom. cat. ardelean, pusă în mișcare față de înculpații Dr. Andrei Balázs și cons., am extins rechizitoriul nostru introductiv Nr. 19093—1931 cu alăturatul rechizitor¹⁾, bazat pe rezultatele de până acum ale instrucțiunii și pe actele și documentele apărute privitoare la Statul rom. cat. ardelean.

Țin să subliniez și cu această ocaziune că activitatea acestei organizațiuni *ilegale*, care prin uzurparea dreptului de patronat și supremă inspecțiune a Regelui României, prin inducerea în eroare a Guvernelor țării de după Unire, a autorităților administrative, judiciare și legiuitoare privitor la natura de drept și de fapt a Statului rom. cat. ardelean și fundațiunilor administrate în mod precar de acela, prin falșuri și fraudă, — a reușit să perpetueze pe pământul României această organizațiune — tolerată de Statul ungar pentru excepționalele servicii ce-i aducea în tendințele acestuia de distrugere a elementului românesc din Ardeal — apropiindu-și în mod fraudulos și o imensă avere: bunurile unor fundațiuni de natură publică, de Stat. — (Fapte constatate în mod consecvent de toate autoritățile de Stat și instanțele judecătorești sesizate până acum).

În situația politică nouă creată prin alipirea Ardealului la Regatul României, această organizațiune, — acum stăpână absolută în modul arătat mai sus pe o imensă avere de natură publică de Stat, — întreține o surdă dar extrem de vehementă ac-

¹⁾ Vezi pagina 876.

ziune iredentistă maghiară în țară și peste graniță, provocând și întreținând pe toate căile posibile ura conaționalilor lor față de tot ce este românesc și ducând în străinătate o ascunsă dar neobosită propagandă de discreditare a României în fața Sf. Scaun și a Ligii Națiunilor. — Toate acestea întru realizarea visului maghiarimei de pretutindeni: refacerea „Ungariei milenare”.

În această acțiune subversivă și periculoasă însăși existenței de azi a Statului român, rolul principal îl are P. S. S. Carol Gustav Majláth, episcop de rit latin de Alba-Iulia și președintele cleric al Statului rom. cat. ardelean.

Toate actele și documentele publicate de dl O. Ghibu în calitate sa oficială de președinte al Comisiunii istorico-juridice pentru studiul Statului rom. cat. ardelean și delegat al guvernului român pe lângă Sf. Scaun, și chiar instrucția de până acum a cauzei, arată în afară de orice îndoială că acest înalt arhieru rom. cat., cu o excepțională putere de muncă și autoritatea deosebită exercitată asupra conaționalilor săi și în fața Sf. Scaun, — diriguește toată acțiunea arătată, stăruint în reușita ei cu o uimitoare îndârjire și mănuiind cu aceeași abilitate — după circumstanțe — când o diplomatică prevenire, când o ținută sfidătoare, trecând chiar la amenințări.

Dupăce — după părerea noastră — această acțiune a trecut de mult și cu mult limitele acțiunilor îngăduite de Constituție și de celelalte legiuri pozitive, intrând adânc în sfera repressiunilor penale,

Considerând apoi că în conformitate cu dispozițiunile art. 61 legea Curții de Casație și Justiție, P. S. S. în calitate de episcop este justițiabil de Înalta Curte cu atribuțiuni de Justiție, —

Avem onoare a Vă ruga Dle Ministru, să binevoiți a sesiza — întrucât ați fi de aceeași părere cu noi — Parchetul general de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, pentru a face necesarele investigațiuni în direcția arătată de noi pe baza lucrărilor, actelor și documentelor publicate de autoritățile în drept, pentru a se vedea dacă nu este cazul ca Prea Sf. Sa să-și deosească judecătorește de faptele Sale profund dăunătoare Statului român și întreținute cu fonduri publice de Stat.

Cluj, 28 Septembrie 1933.

Prîmprocuror Dr. N. BIRAESCU

Congresul național-bisericesc al Mitropoliei ortodoxe din Transilvania hotărăște să înceapă lupta pentru denunțarea Concordatului cu Roma.

Din Procesul verbal al ședinței din 16 Octomvrie 1933 a Congresului național-bisericesc ținut la Sibiu:

Deputatul *Gheorghe Bogdan Duică*, ca raportor al Comisiunii organizatoare, prezintă raportul Nr. 348—1933 al Mitropoliei relativ la Concordat, care este o chestie de importanță universală și în care I. P. S. Sa Mitropolitul cât și P. S. Sa Episcopul Roman al Orăzii au avut atitudini îndrăznețe și la loc. La propunerea Comisiunii, Congresul decide:

1. Congresul nu poate renunța la dreptul său de-a aprecia critic și Concordatul și evidentele lui urmări triste.

2. Congresul nu poate admite ca și în România nouă, bisericii dominante să-i fie preferite în orice privință — bisericile cari sunt, în fond, resturi dintr'o împărăție care, prin aceste biserici, au dus un războiu despotice și secular contra ortodoxiei naționale-românești, întemeind astfel în Ardeal un spirit de dușmănie care și astăzi funcționează dăunător.

3. Congresul se simte obligat să atragă atenția clerului ortodox, din toată țara, asupra primejdilor în creștere, înfloritoare numai pe temeiul dispozițiilor și spiritului din acel Concordat, invitându-l să orienteze și poporul asupra acelor primejdii.

4. Congresul roagă pe On. Guvern de azi și On. Guverne din viitor, să aibă cea mai deplină atenție pentru acele urmări ale Concordatului, pe care autoritățile bisericii ortodoxe le vor semnală ca nedrepte și nedemne pentru Biserica dominantă.

*

I. P. S. S. Mitropolitul *Dr. N. Bălan* adaugă la cele spuse de raportor: Sunt și eu de acord cu propunerea Comisiunii și aduc Ven. Congres aminte că, atunci când a fost prezentat Concordatul în Parlament, am protestat în numele Bisericii, cerând să nu fie votat, iar dacă va fi *vor întrebuința toate mijloacele ca să-l desființăm*. De atunci am produs noi dovezi că atitudinea mi-a fost justă. *Trebuie și de aici înainte să milităm ca Statul să anuleze acest pact distrugător și mă asociez propunerii Comisiunii*, care va fi un razim în lupta ce o vom duce de aici înainte.

Președinte,
Dr. N. BALAN, mitropolit

Notar,
Pr. D. ANTAL

Profesorii romano-catolici români dela Universitatea din Cluj intervin la Papa, cerându-i să ia inițiativa revizuirii Concordatului ¹⁾.

SFINTE PĂRINTE,

În calitatea noastră de fii ai Bisericii romano-catolice din România, ne simțim datori și ne permitem a ne adresa direct către Sanctitatea Voastră, spre a-l supune cunoștinței o serie de chestiuni de o supremă gravitate, cari, dacă nu vor fi studiate și rezolvite în timpul cel mai scurt, prin înțelepciunea și energia Sfântului Scaun, vor putea avea urmări catastrofale pentru soarta catolicismului nu numai din România, ci din întreg Sud-estul european.

Încă la 22 Maiu 1931 ne-am luat libertatea să atragem binevoitoarea atențiune a Sanctității Voastre asupra primejdiei pe care o pregătesc catolicismului, Ungurii din Transilvania, cari, izolați complet de catolici români de ambele rituri și, mai mult chiar, întovărășiți cu protestanții unguri și cu Evreii maghiarizați, luptă, atât înăuntrul țării, cât și în străinătate, pentru distrugerea Statului român, servindu-se printre altele și de acea organizație pseudo-catolică, cunoscută sub numele de Statul romano-catolic ardelean, a cărei disolvare noi ne socotem datori să o cerem dela Sanctitatea Voastră.

Spre marele și sincerul nostru regret și spre marea pagubă a cauzei catolicismului, intervenția noastră n'a avut răsunetul așteptat: Statul catolic a continuat să funcționeze mai departe, cu aceleași obiective politice maghiare, și în consecință, antiromâne, cu cari a funcționat și dela 1919 încoace. Starea aceasta de lucruri a atras după sine consecințe cu totul neașteptate. Autoritățile de Stat ale României, după nenumeratele desamăsurări pe cari le-a adus sistemul de foarte largă toleranță între-

¹⁾ Originalul, în limba italiană, al acestei scrisori, a fost înmănat la 1 Noembrie 1933, Nuntiatului din București de către d. Ostrogovich jun., cu rugămintea de a fi remis Papai.

bulințat până aci față de catolicismul unguresc ardelean, s'au smițit îndemnate a sesiza, în timpul din urmă, întreaga problemă catolică din România, folosindu-se de o metodă și de o energie care a depășit toate prevederile cele mai optimiste ale coreligionarilor noștri unguri și a creat catolicismului o situație nepus de critică. În adevăr:

1. Ministerul Cultelor, a inițiat o acțiune în justiție pentru deposezarea Statului catolic ardelean de imobilele deținute de către acesta în mod ilegal și pentru transcrierea acelor bunuri pe numele Statului român. Această acțiune a fost urmată de un rezultat desăvârșit, și imitabularea imobilelor a fost confirmată, prin sentință definitivă și executorie, de către Tribunalul Cluj. Acțiuni analoge au inițiat și Ministerul Ocrotirilor Sociale și Ministerul Agriculturii, obținând dela Tribunalul Sibiu și Cluj sentințe de un cuprins analog.

Nu credem să mai existe vre-o putere pe lume, care să fie în stare a infirma aceste sentințe, pe cari cei interesați, — între cari, în prima linie, este Universitatea Regele Ferdinand I din Cluj, — le pot executa în orice moment pe care l-ar crede oportun.

2. Siguranța Generală a Statului a consemnat, într-un vast raport, activitatea antiromânească a conducătorilor principali ai Statului catolic dintre anii 1919—1932 și în special a episcopului de Alba Iulia. Acest raport, care cuprinde lucruri de o gravitate excepțională, este depus la Parchetul Cluj, care a și deschis acțiune publică împotriva a 53 de conducători ai catolicismului unguresc ardelean, cerând judecarea episcopului Gustav Carol Majlath, de către Inalta Curte de Casație și Justiție. Capetele de acuzație ridicate în contra acestor fruntași catolici, sunt: falș în acte publice, escrocherie continuă, gesturi frauduloase și trădare.

Acest proces colosal, are, pe lângă alte aspecte de o gravitate unică în felul lor, și pe acela de a pune față în față, în fața justiției penale, pe catolicii români de ambele rituri, cu catolicii unguri, întovărășiți cu protestanții și cu Evreii și susținuți de Ungaria.

Data fiind împrejurarea, că o serie întreagă de acuzații dintre cele mai grele se referă la acțiunea maghiară revizionistă a catolicilor unguri, prin care catolicismul este înfățișat ca dușman al Statului român, prevedem că acest proces va aduce întregului catolicism multe și grave prejudicii. Căci, din nenorocire, invinuirile cele mai apăsătoare cari se aduc catolicilor unguri în acest proces, provin din partea catolicilor români, de ambele rituri și astfel orice încercare de apărare, pe

sare Sf. Scaun s'ar gândi s'o facă, în favorul catolicilor unguri, ar însemna desavuarea catolicilor români, ceea ce nu credem că ar fi posibil.

3. În ultimii doi ani, drept consecință a problemei „Statului catolic ardelen” și a „Acordului dela Roma”, s'a născut în opinia publică românească, un curent puternic împotriva Concordatului însuși. S'a depus chiar, pe biroul Camerei deputaților, un Proiect de lege pentru denunțarea lui. Consiliul Legislativ al Statului, chemat să-și dea avizul său în această chestiune, a constatat că motivele invocate în introducerea Proiectului de lege sunt de „o gravitate excepțională” și în consecință a dat aviz favorabil proiectului. Această atitudine a celui mai înalt for juridic al țării, a încurajat nu numai opinia publică greco-ortodoxă, care a manifestat dela început o atitudine ostilă Concordatului, ci, într'un anumit sens, și pe cea a catolicilor români de ambele rituri. În ce privește tabăra ortodoxă, ținem să aducem la cunoștința Sanctității Voastre următoarele momente:

Adunarea Eparhiei ortodoxe a Olujului a hotărât, în cele două sesiuni din urmă ale ei, să ceară Guvernului denunțarea Concordatului. Ecoul acestui demers s'a produs în *Congresul național-bisericesc al Mitropoliei ortodoxe ardelen* din sesiunea Octombrie a. c., care a hotărât, cu mare însuflețire, începerea unei acțiuni energice în scopul amintit.

La rândul ei, tânăra asociație a intelectualilor ortodoksi „*Frăția ortodoxă română*”, înființată în acest an anume în vederea unor lupte de acest fel, a îmbrățișat chestiunea Concordatului, în sensul de mai sus, cu o energie care ascunde multe surprize destul de apropiate.

Dat fiind temeiul pe care se sprijină aceste lupte, — adică atitudinea Consiliului legislativ și faptele grave săvârșite, sub mantaua Concordatului, de către Ungurii catolici ardeleni în contra Statului român, rezultă că perspectivele cari se desenează la orizont nu sunt deloc surăzătoare pentru catolicismul din România.

În ce privește pe greco-catolici, ne simțim datori să Vă atragem în modul cel mai serios binevoitoarea atențiune asupra faptului, că sferile conducătoare proiectează o lege specială menită a reglementa situația Bisericii greco-catolice pe baza art. 22 din Constituția României și a art. 21 din Legea Cultelor. Aceste articole, prevăd anume că Biserica greco-catolică este o biserică „românească”, deosebită de „cultul romano-catolic”, sub care se cuprinde numai ritul latin, greco-rutean și armean.

Proiectul de lege din chestiune se bazează pe principiul, că

Biserica unită nu este nici „catolică apostolică”, nici „romană”, ci este Biserica națională românească.

O asemenea lege a fost cu insistență cerută de greco-catolici, încă la 1929, — fapt cu privire la care există în Ministerul Cultelor un dosar voluminos, cuprinzând cereri stăruitoare provenite din toate satele și orașele greco-catolice ale Transilvaniei.

Însuși Ministrul de Culte a declarat, din parte-i, în Parlament, că este gata să dea curs acestei cereri.

Nu mai încapă îndoială că, pusă odată chestiunea organizării Bisericii greco-catolice pe bazele românești preconizate de Constituție și de Legea Cultelor, — situația ce i se va crea prin legea din chestiune va fi foarte deosebită de cea fixată în Concordat.

4. Imediat după deschiderea sesiunii parlamentare din acest an, se va prezenta ambelor Corpuri legislative un nou proiect de lege din inițiativa parlamentară, care, întemeiat pe o vastă serie de motive mult mai grave decât cele înscrise în Proiectul din 1932, se va cere denunțarea imediată a Concordatului.

Temeiurile pe cari se razimă lunga expunere de motive a acestui proiect, după informațiunile pe cari le avem, sunt de așa hotărâtoare gravitate, încât fac imposibilă orice apărare a Concordatului.

După toate acestea ne simțim obligați să mai aducem la cunoștința Sanctității Voastre câteva chestiuni, tot atât de grave, ca și cele anterioare.

Art. XVII din Concordat stabilește că Statul român recunoaște Ordinilor și Congregațiilor religioase, ca atari, personalitatea juridică, cu condiția ca ele să îndeplinească condițiile stabilite de legile în vigoare. — Cu toate acestea, — până în momentul de față Ministerul de culte n'a recunoscut nici unui singur Ordin personalitatea juridică, bazându-se tocmai pe lungă serie de fapte din cari rezultă că ele s'au făcut culpabile. În schimb, împotriva Provincialilor, respectiv a Șefilor caselor Ordinului iezuit, piarist și franciscan, s'a deschis acțiune penală de către Parchetul Tribunalului Cluj, pe motive cari sunt de natură de a evidenția rolul monahismului catolic de instrument în slujba revizionismului maghiar.

Lupta aceasta îndreptată în contra Ordinilor călugărești pe astfel de baze, poate duce foarte ușor și în România, la rezultatele, la care asemenea lupte au dus, pe vremuri, în marile țări catolice: Franța, Italia și Spania etc., adică la secularizarea averilor Ordinilor și Congregațiilor și chiar la desființarea și ex-

pulsarea lor, pe motiv că ele sunt periculoase ordinii publice și siguranței Statului.

În situația grea, în care se găsește astăzi catolicismul din România din cauza politicii greșite, prin care Sf. Scaun a menajat în continuu, dela 1919 încoace, interesele politice ale catolicilor Unguri ardeleni, neglijând pe catolicii români de ambele rituri, ne simțim datori de a ruga pe Sanctitatea Voastră să binevoiască a lua în considerație cu toată seriozitatea pe care o reclamă problema, propunerea următoare, pe care o socotim potrivită spre a rezolvi în mod onorabil pentru ambele părți, această penibilă chestiune:

Prevenind iminenta acțiune de denunțare a Concordatului din partea Corpurilor legiuitoare, Sf. Scaun ar putea să propună, însuși, Guvernului român revizuirea Concordatului, în conformitate și cu avizul Consiliului legislativ, și cu dorința sa de a găsi formule mai fericite pentru rezolvirea întregii probleme religioase din România.

Prin acest demers s'ar putea evita denunțarea Concordatului din partea Parlamentului, respectiv a Guvernului român, cu toate consecințele incalculabile ale unui asemenea act, dată fiind atmosfera cu totul încărcată, care este astăzi în România pe o astfel de chestiune.

Strălucitul succes obținut în Italia, mulțumită înțelepciunii, corectitudinii și înaltului spirit de înțelegere a ambelor părți, ne dau siguranța că și în România se va putea ajunge un rezultat analog.

Al Sanctității Voastre prea devotați fii

Cluj, 30 Octomvrie 1933.

Dr. VITOLD BARONI,

Dr. ADRIAN OSTROGOVICH

profesori la Universitatea din Cluj¹⁾

¹⁾ Vezi și pag. 234—236, 508—510 și 533—534.

Congresul Asociației „Andrei Șaguna“ a preoților ortodoxe din mitropolia Transilvaniei hotărăște să lupte cu toate mijloacele în contra Concordatului și a Acordului dela Roma.

Din Procesul verbal al ședinței ținută la 6 Noembrie 1933, în sala Prefecturii din Cluj:

Dela înfăptuirea României întregite neconținut asistăm la opera dublă, săvârșită de catolicism prin toate mijloacele; de a-și întări privilegiile sale medievale-ungurești și de a submina existența Statului român și a Bisericii ortodoxe române.

Lipsa de orientare temeinică în politica de stat cu privire la cunoașterea acestei primejdii, și mai ales lipsa unei politici de stat bine definită în scopul și mijloacele sale, și consecvența lipsă unită cu absența conștiinței conducătorilor politici, de atâtea ori păcăliți ori ademeniți prin multiplele mijloace, cu cari catolicismul lucrează pentru realizarea scopurilor sale, cari în expresiunea lor ultimă, sunt nu numai religioase, ci și politice, și mai ales tind la ocroti interesele catolice ungurești și a restaura statul ungur medieval: — toate aceste împrejurări fac, să fie deplin vădită primejdia ce din această parte ne amenință Țara, Religia și Poporul românesc.

Așa fiind, „Asociația clerului ortodox“ din mitropolia Ardealului, acum din nou la act de această primejdie, pe care vrea să o strige în auzul Țării și al Poporului român, cu prilejul congresului său dela Cluj.

Asociația Clerului ia act și de aceea, că, după munca și stăruința fără de păreche a profesorului Dr. Onisifor Ghibu dela Universitatea din Cluj, chestiunea catolică, dimpreună cu toate subterfugiile sale, a fost ținută la suprafață în opinia publică și că în sfârșit, chestiunea a ajuns să fie deferită Justiției ro-

măne, chemată a demasca și aduce la rezon Catolicismul agresiv și scandalos, în special în chestia Statului catolic ardelean.

Deoarece, însă, prin atâta muncă nici pe departe nu se desleagă problema catolică din România, date fiind multe alte aspecte ale ei și tendințele subversive, cu cari se operează din aceeași parte atât în politica internă, cât și în raporturile externe ale statului român, ceea ce a avut de urmare că, la 1927, într-o frumoasă și sfântă zi de praznic național românesc, la 10 Mai, s'a încheiat fatalul *Concordat cu Vaticanul*, cărui legământ i-a urmat *Acordul dela Roma*, care taie din nou și mai adânc în interesele și prestigiul Statului și ale poporului român,

În legătură cu această stare de lucruri, cari aduc umilire și pagube și pentru Biserica ortodoxă română, *Asociația Clerului ardelean* se identifică cu toți acei buni Români, cari simțesc și văd această primejdie și, mai ales, lucrează pentru înlăturarea ei, și prin urmare ne alăturăm acelor patrioți români, cari în anul 1932 au înaintat Corpurilor legiuitoare române, un Proiect de lege pentru abrogarea Concordatului încheiat la Roma.

După toate aceste considerațiuni, Congresul ardelean votează următoarea:

MOȚIUNE:

Congresul preoților ortodocși români din mitropolia Ardealului, adunându-se în Clujul ortodox român,

1. a luat act cu supremă satisfacție de opera de dreptate, urmărită prin munca profesorului universitar *Dr. O. Ghibu* și prin ostenelele Justiției române chemată a descurca marea proces multisecular al Catolicismului și de a crea bazele drepte de existență și de viață ale poporului român, merit a trăi, cu toate minoritățile de orice caracter, în bună frăție și în dreaptă împărțire atât din bunătățile vieții publice, cât și din sarcinile cetățenești, pe cari suntem deopotrivă datori să le purtăm, pentru prosperarea Statului român,

2. în acord cu acest scop care izvorește din principiile religiunii și ale intereselor patriotice și de stat, Congresul imploră ajutorul lui Dumnezeu peste conducătorii Statului român, cărora le cere deplină înțelegere și mai mult sentiment de dreptate pentru Biserica dominantă a statului român și o perfectă apreciere a aportului determinant al acestei Biserici în viața Statului și a poporului român, și ca urmare a acestor necesități inexorabile de ordin moral și politic-național le mai cere: să caute căile și mijloacele cari să ducă la *creșterea unei politici de stat rațională*, conformă și conștientă cu interesele superioare de existență ale Statului român;

3. având în vedere că Concordatul cu Vaticanul conține dispozițiuni de „o gravitate excepțională”, după cum a constatat-o aceasta și Consiliul Legislativ, cu Nr. 165 din 4 Iunie 1932, deoarece prin Concordat se lezează interese superioare de stat și de suveranitate națională, Congresul preoteșc *cere denunțarea grabnică a Concordatului*, mai ales și din motivul că el înstrăinează și mai mult Biserica fraților gr.-catolici de către sufletul românesc, — ceea ce s'a dovedit și ieri, când, alături de prezența șefilor tuturor cultelor minoritare s'a remarcat dureros tocmai absența P. S. Sale episcopului greco-cat. din loc, delă actul sfintirii Catedralei din Cluj. — Totodată, Congresul *cere* Onoratului guvern demersuri grabnice și în privința aceea, ca așa numitul Acord dela Roma din 30 Mai 1932, ori să-l anuleze imediat, ori să-l înainteze Corpurilor Legiuitoare pentru examinare,

4. Congresul constată necesitatea, de a pune în cunoștință de cauză asupra acestor probleme întreaga opinie publică a țării, spre care scop autorizează biroul Asociației să iee contactul cu proximal *Congres general preoteșc*, ce se va întruni în această lună, precum și de-ași pune în aplicare hotărârea proprie din congresul dela Oradea, din 1932¹⁾, în sensul de a *lămurii și obștei credincioșilor* în privința ispitelor ce sporesc mereu la adresa sfintei noastre Biserici, din pricina arătatelor împrejurări.

Președinte,
(ss) Dr. Gh. CIUHANDU

Secretar,
(ss) N. COLAN

¹⁾ Vezi pag. 196 a volumului prezent. N. A.

«Congresul național-bisericesc al Bisericii ortodoxe din România și chestinua Statului catolic.

Din Raportul general al Consiliului Central bisericesc către Congresul național-bisericesc, ținut la Buourești în Octomvrie 1932.

„În acest timp se întâmplă ceva și mai grav:

Biserica romano-catolică capătă un privilegiu pe care nu l-a avut nici supt Ungaria. Averile Statului Catolic — acest instrument de asimilare ungurească a Transilvaniei, cum îi zice d. Ghibu —, care până acum era numai în mod deghizat proprietatea ei și asupra căreia regii Ungariei au avut dreptul de patronat, devin și de drept ale ei, prin Convențiunea încheiată între reprezentanții Guvernului român și Sf. Scaun, în Maiu 1932.

Averi cari, după dreptul internațional, trebuiau să revie Statului român, ca succesor al celui ungar, se dau astfel, Bisericii catolice, fără nici o rezervă¹⁾).

Președinte,
Patriarh MIRON

Efor,
Pr. C. DRON

¹⁾ Vezi Biserica ortodoxă română, revista Sfântului Sinod, 1932, pag. 689.

Doa Avize ale Consiliului juridic al Ministerului Afacerilor Străine cu privire la valabilitatea Acordului dela Roma.

I.

CONSILIUL JURIDIC AL MINISTERULUI AFACERILOR STRAINE.

Sedința dela 15 Noemvrie 1932.

Avizul Nr. 128.

În legătură cu comunicarea orală a Dlui Onisifor Ghibu cu privire la modul cum s'au urmat tratativele cari au dus la încheierea Acordului din 30 Maiu 1932, precum și cu memoriul înregistrat la Nr. 58731 din 10 Noemvrie 1932 ce Dsa a prezentat acestui Departament¹⁾, Consiliul juridic crede necesar a face următoarele observațiuni preliminare:

a) că asupra chestiunii Statului rom. catolic a dat, până acum, trei Avize (144—1931, 46—1932 și 52—1932), dintre cari cel dintâi examinează chestiunea în tot complexul ei, și că este necesar să se releveze din avizul Nr. 144—1931 mai ales considerațiile cuprinse în paginile 7—11, care constată utilitatea completării studiului făcut de către Comisiunea istorică-juridică, inadmisibilitatea rezolvirii pe cale administrativă și în mod unilateral de către Statul român a diferendului relativ la proprietatea bunurilor deținute de Statul catolic și necesitatea evitării unui conflict cu Sf. Scaun pe această chestiune;

b) că tratativele nu s'au urmat după bazele și normele indicate în avizul său;

c) că, dela data emiterii avizului său mai sus menționat și până acum, când i se prezentă pentru prima oară Acordul nu a

¹⁾ Vezi pag. 490—504 a volumului prezent. N. A.

fost consultat nici asupra tratativelor ce s'au urmat, nici asupra textului convenţiunii ce urma să fie semnată ²⁾).

Aşa fiind, Consiliul constată că se află în faţa unui act împlinit şi că, prin urmare, ar fi inutil să cerceteze altă chestiune, decât aceea asupra căreia i se cere avizul, adică, dacă este nevoie de ratificarea Parlamentului pentru ca Acordul să devină obligatoriu pentru Statul român.

În principiu, conform dispoziţiunilor Constituţiei noastre, Convenţiile internaţionale nu sunt valabile şi nu obligă Statul român, decât după ce sunt ratificate printr'un vot al Parlamentului. Când, însă, Acordul internaţional n'are de scop crearea de noi obligaţiuni între State şi se mărgineşte la interpretarea unor din clauzele Convenţiunilor internaţionale existente, ratificarea Parlamentului nu mai este necesară, căci Puterile contractante nu reglementează noi raporturi, ci *explică sensul unora din dispoziţiile Convenţiilor legalmente aprobate*.

Acordurile interpretative au de scop înlăturarea diferendelor ce pot naşte din executarea Convenţiunilor internaţionale şi ele sunt obligatorii între State, fără să fie nevoie de ratificare, căci înlocuesc hotărârile ce forurile internaţionale ar fi putut, eventual, pronunţa cu privire la modul de interpretare a Tratatelor, hotărâre care, de sigur, s'ar impune cu forţă obligatoare Statelor contractante.

Cum Acordul intervenit între Sf. Scaun şi Statul român, la 30 Maiu 1932, este menit să interpreteze dispoziţiunile articolului IX din Concordatul intervenit între aceleaşi părţi, la 10 Maiu 1927, şi ca *consecinţă a acestei interpretări* să fixeze în mod definitiv situaţia organului denumit „Status catholicus Transilvaniensis”, Consiliul juridic crede, că nu este nevoie ca acest Acord să fie supus votului Parlamentului şi că el trebuie considerat ca valabil şi intrat în vigoare din momentul chiar al publicării lui în Monitorul Oficial.

Caracterul de Convenţiune interpretativă a unor anumite dispoziţiuni ale Concordatului nu mai poate fi contestat Acordului dela Roma din moment ce se constată în fapt, că amân-

²⁾ Acest aviz — Nr. 144/1931 — care e în contradicţie cu cele stabilite de Ministerul afacerilor străine sub Nr. 42362/1931 (vezi pag. 16), de Ministerul Instrucţiei şi al Cultelor sub Nr. 168134—1931, 18529—1932 şi 66024—1932 (vezi pag. 23, 347 şi 399) şi de Ministerul Justiţiei sub Nr. 112617—931 (vezi pag. 122) — n'a fost comunicat acestor din urmă două Ministere nici până astăzi N. A.

două Inaltele Părți contractante l-au considerat ca atare: Intrade-văr, din textul deplinei puteri date de M. S. Regele, dlui mi-nistru Valer Pop, care a fost însărcinat de „a negocia și semna un acord relativ la interpretarea art. IX din Concordat”, din-
însuș titlul Acordului denumit „*Acord concernant l'interpreta-tion de l'art. IX du Concordat du 10 Mai 1927*”, și, în sfârșit, din rezoluția ministerială pusă pe raportul Ministrului României pe lângă Sf. Scaun, înregistrat la 14 Iunie 1932, prin care se ordonă publicarea textului în Monitorul Oficial, rezultă până la eviden-ță, că guvernul român a considerat, în mod constant, acest Acord ca o convențiune interpretativă a unui tratat obligatoriu ante-rior, care ca atare, n'avea nevoie de a fi ratificat.

Tot așa a fost considerat Acordul și de Sf. Scaun, căci nu-mai așa se explică pentruce, *contra uzului internațional*, nu s'a prevăzut în acest Acord clauza, prin care Părțile se obligă a-l supune formalităților de ratificare.

În asemenea împrejurări, Consiliul juridic crede că n'ar tre-bui să se mai revie asupra chestiunii, ci Acordul să fie conside-rat cum a fost considerat de către însuș Guvernul român, *adecă* o convențiune interpretativă, care n'ar trebui supusă ratificării Parlamentului pentru a fi considerată valabilă și obligatoare.

(ss) EM. PANTAZI, CL. STOICESCU, N. RAICOVICEANU..

II

MINISTERUL AFACERILOR STRĂINE

CONSILIUL JURIDIC

Ședința din 3 Martie 1933.

Aviz Nr. 28.

Asupra petițiunii Dlui Senator Gyárfás, președinte laic al Consiliului diecezan rom.-cat., înreg. sub Nr. 12052—1933, prin care dsa arată că, deși guvernul român a înțeles că Acordul privitor la Statusul rom.-cat. nu mai are nevoie de ratificarea Parlamentului, publicându-l chiar în *Monitorul Oficial*, totuș într'un proces recent în fața Tribunalului Cluj, Contenciosul re-gional al Statului a produs două avize ale Consiliilor de avo-cați ai Ministerelor: Cultelor și Agriculturii, cari conchideau că

Acordul în chestiune urmează să fie ratificat, Consiliul juridic emite următorul

A V I Z

Consiliul s'a pronunțat asupra chestiunii ratificării acestui Acord prin avizul sau Nr. 1.8—1932, exprimându-și părerea că, întrucât părțile contractante l-au considerat ca interpretativ, nu era locul ca el să fie ratificat de către Parlament.

Consiliul își menține acest aviz și atrage în acelaș timp atențiunea asupra competenței exclusive ce a fost acordată Ministerului Afacerilor Străine în ce privește interpretarea Convențiunilor internaționale prin art. 41 al legii pentru organizarea Ministerului din 2 August 1929, precum și asupra competenței Consiliului juridic regulată, căruia prin jurnalul Consiliului de miniștri Nr. 1499—928 conform căruia „nici un departament ministerial nu poate lua vre-o deciziune, nici da vre o soluțiune asupra unei chestiuni privitoare la interpretarea sau aplicarea Tratatelor sau Convențiunilor de orice natură încheiate cu un stat străin, fără avizul prealabil conform și înscris al Ministerului Afacerilor străine“.

Cu această ocaziune, Consiliul constată că Statul român nu urmează o politică unitară în chestiunea Statusului românesc, el publicând, pe de o parte, Acordul în *Monitorul Oficial* și înțelegând astfel să-l pună în vigoare, fără să mai fi nevoie de ratificarea Parlamentului, iar pe de altă parte, producând în fața Justiției avize ale diferitelor consilii de avocați ce conchid că acest Acord ar urma să fie ratificat.

(ss) Em. PANTAZI

(ss) Al. OTULESCU

III.

Vezi adresa Ministerului către Dr. E. Gyárfás la pag. 530.

**Două adrese contradictorii ale Ministerului de Justiție
cu privire la valabilitatea Acordului dela Roma.**

I.

MINISTERUL JUSTIȚIEI

Direcțiunea judiciară

Nr. 63436 din 2 August 1933.

DOMNULE MINISTRU,

În referire la adresa Dvoastră N. 35048 din 10 Iulie 1933 privitoare la Acordul semnat la Roma în 30 Maiu 1932 cu Sf. Scaun, adresă prin care mi-ați cerut a vă ține în curent cu dispozițiile ce voi crede util a lua pentru stricta aplicare a Acordului, — am onoare a vă informa că, întrucât instanțele judecătorești au deplină libertate a interpretării și aplicării legilor, regulamentelor și convențiunilor internaționale, dacă acestea cuprind dispozițiuni de asemena natură, Ministerul Justiției n'ar putea lua în mod direct și din propria inițiativă vre-o dispozițiune de aplicare a Acordului, obligatoare pentru instanțe.

Dacă — la instanțele judecătorești s'ar ivi vre-o nedumerire în ceea ce privește fie aplicarea, fie interpretarea vreunei dispoziții a Acordului și dacă acele instanțe vor cere lămuriri în aceste privințe, nu voi întârzia a le informa, că interpretarea convențiunilor internaționale cade, potrivit art. 41 al legii de organizare a Ministerelor, în competența Dvoastră și, în consecință, nu voi întârzia a comunica instanțelor respective punctul Dvoastră de vedere.

Ministru:

(ss). Dr. EMIL HAȚIEGANU

Director:

(ss) Al. M. ILIESCU

Domniei Sale

DOMNULUI MINISTRU AL AFACERILOR STRĂINE.

II.

Circulară dată către Curțile de Apel (pe secțiuni), Tribunalele (pe secțiuni), Judecătoriilor, Parchetelor generale și Parchetelor din Ardeal¹⁾.

MINISTERUL JUSTIȚIEI

Direcțiunea Judiciară

Nr. 87,058 din 6 Noembrie 1933.

DOMNULE,

Ministerul Afacerilor Străine, care, potrivit art. 41 al legii pentru organizarea Ministerelor din 2 August 1929, are atribuțiunea exclusivă de a interpreta tratatele și convențiunile internaționale, ne aduce la cunoștință că în numele Guvernului Român a comunicat Nunțiaturii Apostolice din București, prin nota oficială Nr. 35048 din 30 Iunie a. c., următoarele:

„Guvernul Regal nu a lipsit de a da, la 6 Mai, Ministerelor Justiției, Agriculturii și Cultelor, instrucțiunile necesare privind aplicațiunea Acordului semnat la Roma, la 30 Mai 1932.

Cu această ocaziune adaug că Guvernul Regal consideră Acordul semnat la Roma, în 30 Mai 1932, ca fiind o convențiune interpretativă a articolului IX din Concordat și ca atare având putere obligatorie pentru România, cu începere din ziua publicării în Monitorul Oficial, la 2 August 1932.“

Vă rog să binevoiți a lua cunoștință de nota de mai sus.

Ministru, (ss) MIHAI POPOVICI Director, (ss) AL. M. ILIESCU

¹⁾ Tipărită în 300 exemplare N. A.

Universitatea din Cluj intervine la Ministerul Instrucției, cerând să-i poată dispune imobilele testate ei de fondatori și atribuite ei de către Justiție.

Răspunsul Ministerului și atitudinea Universității.

I.

UNIVERSITATEA REGELE FERDINAND I, CLUJ

Nr. 3651/1932—1933

Domnule Ministru,

Sunt mai bine de opt ani de zile, decând Universitatea noastră, prin adresa Nr. 2834/1925 a rectorului *Dr. Camil Negrea*, a intervenit la Onor. Minister al Instrucțiunii cu rugămintea de a rezolvi chestiunea Statului romano-catolic ardelean și de a-i atribui ei bunurile deținute în mod ilegal de acesta și cari, în baza actelor fundamentale, i se cuvin ei.

Această cerere a fost repetată, cu câțiva ani mai târziu, de către rectorul *Dr. Emil Hațieganu*, actual ministru al Ardealului și ad-interim al Justiției, care, prin adresa No. 728 din 18 Decembrie 1928, a arătat Ministerului că Fondul de Studii, reclamat de Universitate și deținut în mod precar de Statul Catolic, este un fond public, întemeiat de foștii Principi ai Ardealului, pentru binele țării întregi, și că Statul Catolic a ajuns în posesiunea lui „prin fraudă“.

Cu alți trei ani în urmă, rectorul *Dr. Iuliu Hațieganu*, fost mai târziu Ministru al Ardealului, prin adresa Nr. 1762 din 26 Aprilie 1931, a intervenit din nou la Onor. Minister, cerând ca acesta să ia măsurile necesare în vederea disolvării Statului Catolic, în conformitate cu prevederile Concordatului, și să atribue Universității, Fondul de Studii, destinat ei de către înșiși întemeietorii ei.

Deodată cu adresa în chestiune, Rectorul înainta și un vast

și documentat memoriu al întregii studențimi române dela toate școlile superioare din Cluj, în care se cuprindea aceeași cerere,

La toate stăruințele de până aci, însă, Onor. Minister n'a dat nici un răspuns.

În anul 1932, prin adresa No. 1762 din 11 Februarie, rectorul *Dr. Nicolae Drăganu* a intervenit, cerând ca Onor. Minister să ia de urgență măsurile cari rezultau din situația de drept dată și verificată prin o serie de organe de stat și universitare, și anume să anuleze în cărțile funduare inscripțiunile abuzive făcute în favorul Statului Catolic, și să restituie situația legală veche a Fondului de Studii, care este un fond public, la dispoziția Statului.

În fața acestei noi intervenții, Onor. Minister s'a văzut îndemnat să procedeze la faptele, atât de mult întârziate, și drept consecință, a cerut Justiției radierea inscripțiilor frauduloase și restituirea vechei situații legale. Judecătoria urbană Cluj, secția. c. f., a dat curs cererii Ministerului și, prin Încheierea Nr. 3676 din 30 Martie 1932, a întabulat imobilele reclamate de Universitate, pe numele: „*Fondul de Studii R. C., administrat de organele Statului Român*“.

Această sentință a fost confirmată de Tribunalul Cluj, prin sentința Nr. 931 din 14 Iulie 1932, care este executorie.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dacă Universitatea noastră între timp n'a mai intervenit pentru executarea acestei sentințe, cauza este că ea n'a voit să facă greutăți Onoratului guvern pe chestiunea atât de delicată a așa zisului „Acord dela Roma“, din 30 Mai 1932, — față de care totuși a ținut să-și spue în mod hotărât cuvântul, prin adresa sa Nr. 2614 din 12 Noemvrie 1932¹⁾.

Cum, în timpul din urmă, Justiția s'a pronunțat în repetite rânduri cu privire la Acordul dela Roma, stabilind, deodată cu lipsa lui de valabilitate, și drepturile indiscutabile ale Statului român și ale Universității noastre relativ la averile cari constituiesc Fondul de Studii, — Universitatea nu mai poate sta în rezerva de până acum. Intemeiată pe sentința Nr. 931/1932 și pe sentința Nr. 51/1932 din 4 Iulie a. c., Universitatea se adresează către D-voastră pe această cale cu rugămintea stăruitoare să binevoiți a lua imediate măsuri pentru traducerea în faptă a acestor sentințe definitive și executorii, și pentru punerea la dispoziția ei a bunurilor cari i-au fost afectate cu titlu perpetuu de către fondatori.

Și pânăce vom reveni cu un raport amănunțit, imediat.

¹⁾ Vezi pag. 505 a cărții prezente. N. A.

după începutul anului școlar, când se va întruni Senatul Universitar, cu considerare la împrejurarea că chestiunea bunurilor reclamate de Universitate, se găsește în fața Inaltei Curți de Casație și Justiție, unde va avea să se cerceteze în zilele acestea partea formală a procedurii instanțelor judecătorești, — cu onoare vă remitem în alăturare broșura: „STATUL CATOLIC ARDELEAN ȘI ACORDUL DELA ROMA ÎN FAȚA JUSTIȚIEI” publicată de profesorii romano-catolici ai Universității noastre *Domnii V. Baroni și A. Ostrogovich*, — broșură în care se găsește importanta sentință dată de Tribunalul Cluj, în chestiunea din discuție.

Remițându-vă această broșură, în două exemplare, vă rog să binevoiți a lua act de întreg cuprinsul ei, precum și de hotărârea nestrămutată a întregii noastre Universități, de a-și apăra pe toate căile posibile marile ei interese în legătură cu problema pe care o tratează.

Primiți, Vă rugăm, Domnule Ministru, asigurarea deosebitei noastre considerațiuni.

Cluj, 18 Septembrie 1933.

Pro Rector	Secretar General,
(ss) N. DRĂGANU	(ss) Dr. CONSTANTIN JURCAN

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Domniei Sale

Domnului Ministru al Instrucțiunii, Cultelor și Artelor

II.

MINISTERUL INSTRUCȚIUNII, AL CULTELOR ȘI ARTELOR CONTENCIOSUL

Nr. 144448—933, 11 Nov. 1933.

DOMNULE RECTOR,

La adresa Dvoastră Nr. 3651—1932—33 din 18 Septembrie a. c., prin care reclamați pe seama Universității din Cluj, o serie de imobile, cari i-au fost afectate pe vremuri de către vechii Principi ai Ardealului și Impărați ai Austriei, am onoare a vă răspunde, că întrucât această chestiune se află pendinte la Inalta Curte de Casație și Justiție, în fața căreia se va des-

bate la 27 Noembrie a. c., Ministerul nu găsește deocamdată oportunitate să ia vre-o măsură întru executarea sentințelor date în această chestiune de către Tribunalul Cluj.

Ministru,
(ss) D. GUSTI

Consilier Juridic,
(ss) I. DUMITRESCU

Domnului Rector al Universității Regele Ferdinand I, Cluj

III.

RECTORATUL UNIVERSITĂȚII „REGELE FERDINAND I”
CLUJ.

Nr. 4239—1933,

Cluj, 17 Noembrie 1933.

DOMNULE MINISTRU,

Referindu-ne la adresa Dvoastră Nr. 14448—933 (Conținutul) din 11 Noembrie 1933, prin care ne aduceți la cunoștință că procesul privitor la imobilele pe care Universitatea noastră le reclamă dela Statul romano-catolic ardelean se va desbăta înaintea Înaltei Curți de Casație la 27 Noembrie a. c., cu onoare Vă aducem la cunoștință că pentru susținerea punctului de vedere al Universității noastre în acest proces am delegat pe dl profesor Camil Negrea dela Facultatea de Drept să dea concursul avocatului Ministerului Instrucțiunii, pledând alături de el, și din partea Ministerului, în proces.

Vă rugăm a aproba această măsură a noastră și a înștiința și pe avocatul delegat de Dvoastră.

Rector,
(ss) FL. ȘTEFĂNESCU-GOANGĂ

Secretar general,
(ss) C. JURCAN

Domniei Sale Dlui Ministru al Instrucțiunii

Ministerul Afacerilor străine revine asupra punctului de vedere prin care declarase Acordul dela Roma, valabil, și pune în vedere Ministerului de Instrucție că a luat problema din nou în studiu, urmând să se pronunțe definitiv asupra ei numai după ce o fi va studiat ¹⁾.

MINISTERUL REGAL AL AFACERILOR STRAINE

Direcțiunea politică.

Nr. 58081

București, 9 Noembrie 1933

DOMNULE MINISTRU,

Având în vedere că, chestiunea Acordului privitor la interpretarea articolului IX din Concordat a fost dată din nou în studiu Consiliului juridic de pe lângă acest departament și Guvernul așteptând avizul zisului Consiliu pentru a lua o hotărâre definitivă, am onoare a Vă ruga să binevoiți a cere amânarea celor două procese cu fostul Status cat. privitor la imobilele Piaristilor din Cluj, al căror termen de judecată în fața secției I. a Inaltei Curți de Casație este fixat la 27 Noembrie crt.

p. Ministru,
(ss) ARION

Director,
(ss) CREȚIANU

Dsale Dlui Ministru al Instrucțiunii, Cultelor și Artelor,

¹⁾ Procesul pendent la Curtea de Casație a fost amânat, de patru ori în urma intervenției Ministerului Afacerilor Străine. — Noul termin s'a fixat pentru ziua de 13 Maiu 1934. N. A.

In loc de Încheiere

Declarațiile lui Vasile Goldiș, fost șef al Resortului Cultelor în Consiliul Dirigent român al Transilvaniei (Decembrie 1918—Martie 1919) și ministru al Cultelor în Guvernul central (1926—1927), care a încheiat și semnat, la 10 Maiu 1927, Concordatul cu Sf. Scaun.

Autorul Concordatului, chemat în fața Judecătorului de Instrucție din Arad ca informator în chestia Statului catolic, face o serie de declarațiuni de o importanță hotăritoare.

I.

JUDECĂTORUL DE INSTRUCȚIE AL TRIBUNALULUI

BCARAD, CABINETUL University Library Cluj

Dosar c. r. 22—1933.

Parchetul Tribunalului Arad, Nr. cr. 9570—1933.

Aveți cunoștință despre modul în care conducătorii Statului cat. s'au descoperit, la 1919, din angrenajul Statului, au declarat organizația lor absolut autonomă și au luat asupra lor prerogativele regale și drepturile de administrare pe care le exercitase Statul maghiar până în acel an?

Ca ministru al Cultelor în guvernul central, la 1926—27 v'a preocupat problema Statului cat. în special, în cadrul tratatelor cu Sf. Scaun în vederea încheierii Concordatului?

—Nu am nici-o cunoștință oficială despre modul în care conducătorii Statului catolic s'au descoperit, la 1919, din angrenajul Statului, au declarat organizația lor absolut autonomă și suverană și au luat asupra lor prerogativele regale și drepturile de administrare pe care le exercitase Statul maghiar, până în acel an. Ca ministru al Artelor și Cultelor în guvernul central în anii 1926 și 1927 nu m'au preocupat problemele Statului catolic și nici în cursul tratatelor cu Sf. Scaun apostolic în vederea încheierii Concordatului, de oarece nici Statul român, nici Sf. Scaun n'a cerut lucrul acesta.

II.

Socotiți că St.-cat. a avut personalitate juridică supt guvernarea maghiară? Dacă nu, — i-a acordat o astfel de personalitate Concordatul, în art. IX al lui? Dar, Dv. spuneți la pag. 27 că „persoane juridice sunt numai organizațiile enumerate taxativ în al. II al art. IX și că ați expus această concepție a Guvernului român reprezentantului Sf. Scaun și acela, fără vre-o contradicere, a luat act de ea și numai în acest sens se pot concepe cele cuprinse în art. IX. al Concordatului“.

— Concordatul, nici în art. IX și nici în alt art. nu se ocupă și nici nu amintește măcar Statul catolic și, deci, Concordatul nu i-a acordat acelui Stat catolic nici un fel de personalitate juridică. Eu, personal, nu m'am ocupat nici odată în cursul funcționării mele ca șef de resort în Consiliul Dirigent, ori ca ministru al Cultelor, de Statul catolic..

Art. IX din concordat înșiră taxative toate instituțiile bisericii catolice, cari pot avea personalitate morală, dar nici în art. II, și nici în art. IX nu se face amintire de Statul catolic, ceea ce ar fi fost imposibil, dacă fie Sf. Scaun, fie Statul român ar fi recunoscut ca legal și canonic este constituit Statul catolic din Ardeal, care, de fapt, prin averile sale și funcțiunile sale are mult mai mare importanță, decât oricare episcopie, ori chiar metropolie a bisericii romano-catolice din Statul român.

Personal, cred deci, că Statul catolic funcționează fără a avea nici un temei legal în Statul român și fără a fi o personalitate juridică în acest Stat. Rămâne, deci, ca Statul român cu deplin drept să stabilească legalitatea Statului catolic și să dispună asupra lui în conformitate cu dreptul comun al țării noastre. După cele expuse aci, se poate trage concluzia că, după convingerea mea, Statul catolic nu intră în prevederile art. II ori ale art. IX al Concordatului.

III.

Credeți, că pentru soluționarea chestiunii erau necesare tratative, cu Sf. Scaun și, în special, era necesară încheierea unui Acord special? Concordatul prevede, peste tot, posibilitatea încheierii unor astfel de acorduri?

Vă pun această întrebare de oarece Dvoastră afirmați, la pag. 49 a lucrării Dv. despre CONCORDAT, că, cu prilejul tratativelor avute personal cu secretarul de stat al Sf. Scaun în vederea Concordatului, ați insistat să se precizeze că eventualele acorduri speciale cari ar urma să aibă loc între Guvernul român și Sf. Scaun pe anumite chestiuni, să se facă prin lege „ca astfel să fie oprit oricare guvern viitor să dea asemenea a-

probare fără știrea și aprobarea Parlamentului și a supremului factor constituțional". Dv. susțineți, că Sf. Scaun ar fi acceptat acest punct de vedere și că „la exemplarul original semnat al Concordatului” se găsește declarația din chestiune iscălită de Em. Sa Cardinalul P. Gasparri“.

— Cred că, pentru soluționarea chestiunii Statului cat. nu erau necesare tratative cu Sf. Scaun și nu era necesară nici încheierea unui Acord special, și Concordatul nici nu prevede posibilitatea unor astfel de acorduri, excepționându-se chiar numai cele două puncte referitoare la sediul Episcopiei unite dela Gherla și sediul celei a IV episcopii unite, înființându-se la Nord, în care cazuri Sf. Scaun, la insistențele mele, a admis ca sediul episcopiei dela Gherla și sediul episcopiei unite de Nord să se designeze de comun acord între Sf. Scaun și guvernul român, de oarece în textul vechiului proiect al guvernului liberal se admisesse că, fără nici-o mai departe desbatere, sediul nou al episcopiei dela Gherla să fie Clujul, iar sediul episcopiei unite a IV dela Nord, să nu se fixeze la Sighet, unde credeam eu că se va înființa, cu timpul, o episcopie ortodoxă.

Textul Concordatului exclude pur și simplu orice posibilitate a altor Acorduri exclusiv între Sf. Scaun și Guvernul român, ci susține dreptul și îndatorirea Guvernului român de a dispune în toate celelalte chestiuni ale Bisericii catolice numai pe calea și cu învoirea Parlamentului, prin lege, și acest drept al Guvernului român a fost acceptat de către reprezentantul Sftului Scaun, Eminentă Sa Cardinalul P. Gasparri, prin o declarație, care a fost anexată Concordatului, fiindcă Sf. Scaun susținea că acest drept este firesc și nu are nevoie să între în însuș textul Concordatului. (Vezi observările mele dela pag. 19 a broșurii asupra Concordatului).

IV.

Înțelegeți, că prin Concordat s'a desființat Patronatul suprem al Regelui, sau chestiunea aceasta a rămas pur și simplu în suspensie? În cazul că sunteți de părerea că acel drept a fost desființat, asupra cui înțelegeți că a trecut el? Asupra Statului catolic, asupra eppului de Alba Iulia, asupra Papei, sau asupra Guvernului?

— În chestia patronatului, Concordatul, în art. XV enunță categoric următorul principiu de drept în Statul român: „Drepturile și obligațiunile patronatului, de orice categorie, sunt și ră-

mân abolite, fără nici-o indemnitate". Aceasta se referă însă la patronatul unor persoane particulare, cari în fostul Stat ungar aveau sub acest titlu unele drepturi și obligamente față de anumite biserici ori comunități bisericești. Nici decum însă nu se referă la drepturile suverane ale Regelui român, care — bine înțeles — a rămas în exercițiul tuturor drepturilor pe cari le-ar fi avut Regii Ungariei pe teritoriul anexat, în 1928, Statului Român.

V.

Aveți cunoștință de faptul că exemplarul original al Concordatului semnat de Dvoastră și în care se găsește și declarația de mai sus, a dispărut fără urmă, din arhiva Ministerului de Externe? Cum vă explicați această dispariție a unui act de o așa mare importanță și cine credeți că a avut interesul să-o provoace?

— Acum aud pentru primădată, prin actul Parchetului mi se aduce la cunoștință **faptul stupefiant, că exemplarul original al Concordatului** semnat de mine, în numele Guvernului român și de Eminentă sa Cardinalul P. Gasparri, secretar de stat al Vaticanului, ca reprezentant al Sft. Părinte Papa Pius al XI-lea, la oare exemplar era alăturată și declarația din chestiune a susnumitului cardinal, — **ar fi dispărut fără urmă din arhiva Ministerului de Externe.**

Nici idee nu pot avea despre chipul cum a putut să dispară un asemenea document important din arhiva Statului. Interes pentru dispariția lui m'a putut să aibă nici decum guvernul român, ci vre'un alt factor. Este adevărat că imediat după întoarcerea mea dela Roma, în anul 1927, s'a făcut schimbarea de guvern, căzând guvernul averescan și urmându-i guvernul principelui Barbu Știrbey și nu este imposibil că această schimbare neașteptată și bruscă de guvern să fi adus oarecari perturbări în mersul normal al afacerilor guvernului și poate că în decursul acestor desordine să fi dispărut textul original al Concordatului, dimpreună cu declarația anexată la acel text a Cardinalului P. Gasparri.

Mă mir, numai, atunci: **Ce fel de text de Concordat a fost ratificat de către primul guvern al Partidului național-țărănesc?** — Eu personal, în 1930 m'am îmbolnăvit greu și mă găsesc până astăzi grav bolnav, așa că nu m'am mai putut inte-

resa de chestia Concordatului și peste tot, de nici o afacere politică¹⁾.

VI.

Terminând astfel, răspunsul pe care am ținut de cuviință a-l da recercării Tribunalului Cluj, Judecătorul de Instrucție, Cab. II., Nr. 1408—1933, Iulie, ziua 17, țin să declar că eu nu socotesc și nici odată nu am socotit așa numitul Stat catolic ca funcționând în Ardeal în mod legal, deoarece această instituțiune nici odată nu a fost recunoscută în mod formal și legalicește de către Statul român. Din acest motiv instituțiunea aceasta, Statul catolic nu a putut forma obiect de discuțiune în tratativele privitoare la Concordatul încheiat între Statul român și Sf. Scaun dela Roma și Concordatul despre această instituțiune nu amintește nici un singur cuvânt în textul său despre Statul catolic. De altfel, această instituțiune este lipsită de orice bază legală chiar din punctul de vedere al dreptului canonic al Bisericii romano-catolice, care biserică nici odată nu a putut admite în organizmul său asemenea instituțiuni.

Dacă Statusul catolic a funcționat în Statul Ungar, această funcționare a fost posibilă numai cu o tacită admitere de către Sf. Scaun dela Roma, din considerațiuni exclusiv politice. Pentru aceasta Sf. Scaun a fost remunerat cu nenumărate favoruri în contul altor confesiuni ale țării. Astfel ne putem explica faptul, că Roma nu a făcut nici o amintire despre Statul catolic în cursul tratatelor pentru Concordat.

Azi însă, Statul român, Guvernul român, este în deplin dreptul său de a opri funcționarea Statului catolic și a regula această problemă cum va crede de cuviință, respectând drepturile Domnitorului român, ca moștenitor al tuturor drepturilor foștilor Suverani unguri și a dispune de eventualele bunuri ale Statului catolic, așa cum vor cere interesele Statului român.

Arad, 25 Septemvrie 1932.

Judecător de Instrucție

(ss) NICOLAE I. LUDOȘANU

(ss) V. GOLDIȘ

foșt șef de resort al Cultelor și Instrucțiunii
în Consiliul Dirigent, în anii 1918—1919, și
foșt ministru al Cultelor și Artelor în anii

Grefier, C. ROMAN

1926 și 1927

¹⁾ La 4½ luni după aceste declarații, rediate fragmentar, autorul român al Concordatului, a și decedat, la Arad, în ziua de 10 Febr. 1934. N. A.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Index de lucruri ¹⁾

Abreviațiuni ²⁾

- Ac. B. = Acordul dela București
Ac. R = Acordul dela Roma
A. I. = Alba-Iulia
Bis. Univ. = Biserica Universității din Cluj
C. C. = Comisia catolică din Guvernul ardelean
C. f. = Cărțile funduare
Conc. = Concordatul dintre România și Sf. Scaun
Cont. reg. = Contenciosul regional al Statului român, Cluj
C. I. J. = Comisiunea istorică-juridică pentru studiul problemei Statului Catolic
Del. sp. Guv. = Delegatul special al Guvernului pe lângă Sf. Scaun, pentru problema Statului Cat.
Epp. = Episcop
F. R. Fondul religionar
F. St. Fondul de studii
Guv. ard. = Guvernul ardelean
Guv. R. = Guvernul român
I. = Iezuiții
I. C. C. = Înalta Curte de Casație și Justiție
Imp. = Împăratul (Împărăteasa)
Jud. O. = Judecătoria de ocol
M. Agr. = Ministerul Agriculturii și Domeniilor
M. A. S. = „ Afacerilor Străine
M. C. = „ Cultelor și Artelor
M. I. = „ Instrucției, Cultelor și Artelor
M. Int. = „ de Interne
M. Just. = „ de Justiție
M. Săn. = „ Sănătății și Ocrotirilor Sociale
Nunț. Ap. = Nunțiul Apostolic
Parc. Trib. = Parchetul Tribunalului
O. I. = Ordinul iezuit
O. Th. = Orfelinatul Therezian din Sibiu
St. C. = Statul rom. cat. ardelean
St. O. = Statutul organic
St. R. = Statul român
Sf. Sc. = Sfântul Scaun
Trib. = Tribunalul
Univ. Cl. = Universitatea din Cluj
Vat. = Vaticanul

¹⁾ Cifrele din text, indică paginile din carte.

²⁾ Abreviațiunile se referă la indexul prezent și la Tabla de Materii.

A

Academia catolică din Cluj, — Fără statute aprobate.— Se ocupă de probleme minoritare și național-maghiare. — 299, 729

Academia de drept din Cluj, — o parte a vechei Univ. clujene, contopită în noua Univ. dela 1872, 81, 270, 271, 74

Academia de drept din Sibiu, 746

Academia de drept din Oradea, 455

Academia de Agricultură din Cluj, 79, 93

Acordul dela București între St. C. și Valer Pop. — Condiții preliminare ale lui V. Pop, 371. — Primul contraproiect al catolicilor, 372. — Anteproiectul V. Pop 394. — Observațiile St. C. 395, — Contraproiectul catolicilor 397. — Acordul stabilit la București, 398, 404, 406, 410, 416. Declarat definitiv de către M. A. S., în mod clandestin 511. — Ungurii stăruie ca el să fie aprobat de Sf. Sc. 404

Acordul zis dela Roma, 422 ș. u. — Raportul lui E. Gyárfás despre împrejurările în cari Ac. dela Buc. a fost ratificat la Roma, 408 ș. u. Ac. d. R. — trădare națională 488, 511. — Demascarea lui V. Pop de către E. Gyárfás 408 ș. u. Mistificările lui V. Pop 433 și 439. — Publicarea insolită a Ac.-lui în *Monitorul Oficial*, 431, 442, 526, — Ac. și Constituția României 431, 448, — Lipsa de valoare legală 445. — Partidul național-agrăr cere, la Cameră, anularea lui 474, — Necesitatea ratificării lui de către Parlament 484, — M. A. S. consideră Ac. ca o simplă interpretare a art. IX din Concordat. 530. — Dar, art. IX a fost deja interpretat, de comun acord cu Sf. Sc. 21, 319, 323, 324, 393, 420, 584. — Profesorul de istoria tratatelor dela Universitatea din Roma constată că Ac. nu este o interpretare a art. IX, 491, 585, 873. — Ac. e Convenție, nu tratat, 444, 445, 478, 529. — Cons. de inspectorii al M. I. contra Ac. 443. — Cont. M. I. și al M. Agr. stabilesc că Ac. nu este valabil; el are nevoie să fie ratificat de Parlament 445, 449, 524, 529, 566, 582, — M. Săn. contra Ac. 565. — Cont. Cluj contra Ac. 524. — Univ. Cluj contra Ac. 55, 529. — Studențimea din Cluj și din întreaga țară cere anularea Ac. 505, 514. — Trib. Cluj și Sibiu stabilesc că Ac. nu-i valabil 482, 577, 845 ș. u. — Opinia publică ungurească

afirmă că Ac. are nevoie de ratificare 432. Și V. Pop consideră Ac. lipsit de eficacitate 503, 585. — Profesorii de drept bisericesc consideră Ac. ca un dezastru 433, — Ac. soluție nefericită, dezastru, 821. — Necesitatea re-examinării lui 469. — Împiedecarea punerii lui în aplicare, înainte de a fi ratificat de Parlament 489. — M. A. S. încearcă să salveze Ac. 530, — Corespondează cu conducătorii ilegali ai St. C. 530, 583. — Ungurii procedează la realizarea faptică a Ac. 515. — Ei escamotează Ac., reînființând St. C., pe care-l scot cu desăvârșire nu numai de sub orice autoritate a Statului român și a legilor lui, ci și de sub controlul mitropolitului rom. cat. din România, supunându-l exclusiv Papei 518 ș. u. — Nunț. Ap. cere M. A. S. executarea integrală și cu bună credință a Ac. 580. — Cont. M. I. declară că M. I. nu poate executa clauzele Ac., aceasta echivalând cu o cedare gratuită din avutul Statului, ceea ce nu se poate decât pe cale de lege, 572. — În situația dată, Deleg. Guv. cere ținerea în suspensie a chestiei Ac., până ce se va termina tipărirea tuturor documentelor necesare 586. — Dir. gen. al Cultelor propune așteptarea tipării acestora 529. — Tribunalul Cluj dă o sentință larg motivată în contra valabilității Ac.-lui, 869. — Judecătorul de instrucție din Cluj cercetează împrejurările în cari V. Pop a încheiat Ac. la București și la Roma, 549. — Preoțiunea ortodoxă din Transilvania cere anularea Ac.-lui 897. — Chestiunea Ac.-lui în Congresul național-bisericesc ortodox dela București, 899. — Două avize ale Cons. Juridic al M. A. S. privitoare la valabilitatea Ac.-lui, fără a mai fi nevoie de ratificarea prin Parlament, 900. — Două adrese contradictorii ale Min. Just. 901. — Univ. Cluj din nou în contra Ac.-lui 906. — Ea delegă pe un profesor dela Facultatea de Drept să-i susțină interesele în fața I. C. C. 909, — M. A. S. intervine, de patru ori, pe lângă M. Instr. pentru amânarea procesului cu St. C. la I. C. C. 910. — M. A. S. revine asupra punctului său de vedere că Ac. ar fi valabil și supune întreaga chestiune unui nou studiu, 910. — V. Goldiș, care a încheiat Concordatul cu Roma, declară în fața Jud. de Instr. că chestiunea St. C. a fost definitiv rezolvită prin Conc., în sensul că nu are drept de existență și că asupra bunurilor administrate de el, dreptul de dispunere îl are Statul român 912. Declară, mai departe, că Conc. nu admite încheierea de Acorduri noi cu Sf. Sc., ci exclusiv măsuri luate de St. R. prin intermediul legislațiunii, 913

Adunarea Eparhiei ortodoxe române a Clujului cere denunțarea Concordatului cu Roma 195, 466

Adunări populare ortodoxe contra catolicismului 197, 898

Alba-Iulia, — sediul „Școalei literare a Bisericii maghiare din Transilvania” și al cultului poetului iredentist L. Mécsi, ale cărui opere au fost interzise în România, 731

Amenințare cu catolicismul universal 105

„**Apostolicitatea regilor ungari** 245. — Caracterul „apostolic” al regilor ung. nu derivă dela Papa. Opinia lui F. Deák 628. — St. C. privește „apostolicitatea” ca pur cat. 245, 635. — De fapt, ea nu are un caracter cat., ci general creștin, înglobând, în orice caz, și bis. ort. 635. — Mitr. Șaguna și „apostolicitatea” regilor ungari 636

Approbatæ et Compilatæ 10, 53, 365, 450

Arhiepiscopul rom.-cat de București 95, 96, 99, 341, 397, 417, 423, 431 497, — Din dușman al St. C., devine susținătorul lui cel mai cald 518. — Induce în eroare Parlamentul României 796, 798

Asmuțarea masselor catolice în contra Statului Român 810.

Autonomia Bisericii catolice din Vechea Ungarie (inclusiv Transilvania) 241; ea era un răspuns la dogma despre infalibilitatea Papei, urmărind constituirea Bisericii catolice maghiare cu totul independent de Papa, în afară de cele strict spirituale 699 — Catolicii vor să execute hotărârile Congresului dela 1871, fără a aștepta aprobarea Parlamentului 695

Asociația clerului ortodox din Transilvania în contra catolicismului maghiar iredentist 196, 896

Asociația Maghiarilor din România pentru Soc. Naț. 295

B

Basarabia, lăsată de Concordatul României cu Sf. Sc. tot în cadrul Rusiei 376, 389, 798

Biblioteca „Lyceului” (Universității) din Cluj, uzurpată de St. C., care a făcut din ea un instrument de luptă împotriva St. R. 272, 730, ș. u.

Biserica catolică a vechii Austrii — nu era papistă, ci tocmai dimpotrivă 631

Biserica catolică din vechea Ungarie era autonomă în cadrul Bis. cat. univ., 624; ea era bis. naț. magh., 624, în cap cu Regele, 634

Biserica Universității din Cluj, 112, 135, 161, 228, 233, 237, 240, 351, 356, 410, 417, 424, 485, 486, 500, — Biserică „academică” 211, — „regească” 732. — Clădită pe teren cumpărat de Erariu 732. — Predicile se țineau, în sec. XVIII, în nemțește, ungurește și românește 732. Socotelile ei se înaintau Guvernului ard. 734. Preluată de prefectul Județului, dela Iezuiți, a fost dată Piaristilor în numele Regelui, pentru nevoile Universității 735. — St. C. afirmă că s'a clădit pe banii lui 161. Secretarul de Stat al Vatica-

nului propune ca chestiunea să fie studiată mai întâi pe temeiul documentelor și numai după aceea să i se fixeze situația de drept și de fapt 411. — V. Pop o cedează, totuși, Ungurilor, fără a-i mai studia situația de drept, 412

Biserica greco-catolică română și St. C. 190, 191, 192, 337, 442, 468. Pusă, în mod umilitor, la remorca Bisericii romano-catolice maghiare din Ardeal, prin art IX al Ac. d. Roma 424, și întrebuintată ca paravan pentru acțiunea subversivă a Ungurilor 738

Biserica ortodoxă română și St. C. 195, 485, 738 — Averile St. C. provin în mare parte dela ortodocși 209, 594. 609, 622, 631, 737, 896, 899

Broșura iranceză despre St. C., pe care trebuia s'o tipărească Guv. rom 114, 185, 325, 328, 333

Bursele de stat se dădeau de Guv. ard. fără considerare la confesiunea candidaților 721. Totuși Românii erau respinși, (dacă nu-și lepădau legea), 210. — Astăzi, bursele destinate de vechii Principi ardeleni, de Împărații austriaci și chiar de fondatori români, se dau exclusiv tinerilor magh. 723

C

Campania de calomnii a cat. ard. în contra St. R. la Geneva 407 ș. u. 776, și în presa străină mondială 803 ș. u.

Catastrofa națională prezisă de protestanții unguri din cauza catolicilor, 813

Cathedraticum 161, 203, 204

Catolicismul, dispărut aproape cu totul în Transilvania în sec. XVI, 658. Readus la viață, după un socol și jumătate, de Habsburgi, cari priveau în el un mijloc politic; este răspândit și susținut prin foc, sabie și furci 750 ș. u. 759. Catolicii unguri din Transilvania, adversarii greco-catolicilor români și tovarășii reformatilor, unitarienilor antitrinitari și mozaicilor 261, 725, 804. — Tendința lui este de a desbina St. R. 180, 197, 508, 891

Catolici de rit românesc 340

Catolicismul unguresc, dușmanul de moarte al Românilor. Declarațiile lui Al. Lapedatu 644, 645. — Caracterul direct inchizitorial al lui, mărturisit de catolicii I. M. Moldovan și G. Barițiu 667

Cetatea Vaticanului și speranțele Ungurilor ardeleni 374

Christos-Rege și escamotarea regalității constituționale a României 291, 383, 384

Consiliul diecesan de Alba-Iulia, Adunarea de constituire 489, 516

Comisiunea bisericească din sânul Consiliului Locotențial 214

- Comisiunea Camerei ungare pentru studierea naturii, de dreapta Fond. de studii și a Fond. religios** 7, 214, 215, 225, 569
- Comisiunea „catolică“ din Guvernul ardelean, — o mistificare,** 2, 6, 12, 40, 55, 56, 76, 130, 132, 157, 164, 210, 216, 220, 242, 313, 320, 321. — Ea era cu totul alceva, de cum o prezintă Ungurii 679, 680
- Comisia catolică provizorie** 4
- Comisiunea de educație a Eparhiei de A. I. în serviciul problemelor minoritare subversive** 304
- Commissio in publico-ecclesiasticis** 675
- Commissio in re litteraria ordinata** 676 — Consta din membri de toate confesiunile recepte (*afară de cele românești*), 676. — La 1823, era condusă de Români renegați 678. — Toate aceste Com. erau secții ale Com. de pe lângă Guvernul central din Viena 677
- Comisiunea juridică a M. C. și M. Just.** 225, 237, 355, 570
- Comisiunea istorico-juridică pentru studiul problemei St. C. 1,** 14, 16, 20, 24, 25, 26, 27, 121, 122, 124, 127, 141, ș. u. 328, 444, 457, 470
- Comisiunea provizorie pentru administrarea fondurilor publice,** la anul 1880, 216, 253
- Comisiunea mlxtă pentru administrarea provizorie a averilor iezuite** 208
- Comisiunea reg. ardeleană pentru afacerile școlare, religioase și fundaționale** 677
- Gremialis R. Guber. Commissio in ecclesiasticis, fundationibus et litteraris** 677
- Commissio regia pro censura librorum ordinata** 675
- Commissio studiorum ex gremio Consilii Regii Locumtenentialis** 208
- Concordatul cu Austro-Ungaria, (1855), anulat** 625, 626
- ” cu Italia, 374, 378, 379, 380
- ” cu Rusia, 797
- ” cu Letonia, denunțat 273
- Concordatul cu România** 10, 11, 12, 15, 16, 17, 20, 21, 22, 34, 39, 43, 68, 78, 81, 87, 90, 105, 106, 117, 118, 124, 141, 167, 191, 228, 229, 235, 247, 275, 310 ș. u. 355, 370, 385, 386, 405, 445, 477, 501, 513 — Echivocul rugăciunilor pentru Rege, 379. — Echivocul jurământului episcopilor 378, 389, 798. — Nerecunoașterea Unirei Basarabiei 796. — Unica consecință a Conc.: întărirea maghiarismului dușman României 299, 317, 335, 381, ș. u. 498, 796 ș. u. — Denunțarea Conc., în opinia publică a țării 195, 318. — Proiectul de lege, din inițiativă parlamentară, pentru denunțarea Conc. 373, ș. u. 387, ș. u. 459, 465, 477. — Consiliul Legislativ constată „gravitatea excepțională” a motiveilor invocate de Proiect, și cere modificarea Conc. 387, ș.

- u. 460, 465, 477, 477, 488, 498, 504. — V. Pop derutează, pentru moment, acțiunea îndreptată în sensul denunțării Conc., încheind Ac. d. R. în baza Conc. însuși 460, 651. — Interpelare la Cameră în chestia denunțării. Ministerul Instr. a rămas dator cu răspunsul 477. — Profesorii rom. cat. ai Univ. Cluj cer Papei revizuirea Conc.-lui 895. — Conc. semnat la Roma de V. Goldiș, conținea și o clauză de mare importanță, care n'a fost ratificată de Parlament și n'a fost promulgată în Mon. Of 913. — *Originalul Concordatului a dispărut din M. A. S.*
- Natura de drept a Concordatelor**, — ele nu sunt convenții internaționale 375, 388
- Consiliul Legislativ** stabilește necesitatea modificării Concordatului 389
- Consiliul corpului epp. cat.** preconizat de guv. Iorga, ca for apelatoriu și de control al St. C. Acest Consiliu, din care avea să facă parte și mitropolitul gr. cat. român, dimpreună cu episcopii lui sufragani, avea să fie prezidat de mitropolitul rom. cat., deși acesta este mai tânăr în rang 372.
- Consiliul diecezei de rit latin de A. I.** preconizat de Ac. d. R. în locul St. C 422. — St org. al lui, 426 ș. u. — Transformat în Cons. *direcțional* diec. 478 — Exemptat, prin Regulament, de sub autoritatea St. R. și a mitropolitului cat. de București 514 ș. u. — Considerat ca centru de direcționare a întregii activități din dieceză, mai presus de episcop 443 ș. u. 444, 514, 813
- Constituția României**, eliminată din Reg. Cons. diec, 180
- Consulatul englez din Cluj** informează M. A. S. din Londra despre trecerea (?) Regelui Carol II. la rom. cat. 536
- Consulatul eclesiarhic al Legațiunii maghiare** de pe lângă Vatican intervine zădarnic, pe lângă Sf. Sc. pentru aprobarea canonică a St. cat. 334
- Consiliul juridic al M. A. S. și St. C.** 19, 20, 26, 326, 493 530, 580, 910
- Contenciosul . . . I, și St. C.** 93, 187, 189, 192, 330, 355, 367, 444. 461, 462, 467, 494
- Contenciosul regional Cluj** 93, 228, 310, 343, 346, 347, 451, ș. u. 356, 357, 367, 370, 451, 480, 602
- Curtea de Casație și Justiție** română stabilește că St. C. nu este proprietarul Orf. therezian din Sibiu. Cu considerare la faptul că St. C. a întrebuințat această instituție „în scop de maghiarizare, cu tendințe contrare Statului român“ îl amovează din posesiunea aceleia, 28, 78, 79 91, 99, 119, 121, 136, 141, 174, 190, 222, 466, 472, 484, 495, 747
- Curia maghiară** și chestiunea înscricțiilor eronate făcute în cărțile funduare 344

D

- Decorarea ministrului de externe D. Ghica și a subsecretarului Presei, I. Pangal, de către Papa, în cursul discuțiilor privitoare la St. C. 192**
- Delegatul special al Gov. rom. pe lângă Sf Scaun, în chestia St. C., O. Ghibu, 16, 17, 18, 20, 22, 25, 26, 93, 97, 99, 112, 114, 325, 326, 327, 330, 341, 457, 466, 469, 487, 512**
- Delegatul „catolic“ al Guvernului, V. Pop 341**
- Dieta din Cluj (1682) stabilește ca veniturile determinate pentru Universitatea din Cluj „să nu poată fi înstrăinate niciodată“ 741**
- Dieta ardeleană din 1730 n'a vrut să legalizeze noua situație pe care le-a creat-o Împăratul, catolicilor, prin măsuri luate în mod absolutistic 660**
- Direcțiunea fondurilor publice din Budapesta 344, 363, 366, 452, 615**
- Diplomația română și St. C. 328**
- Documentele istorice relative la fondurile publice, tipărite de M. I. maghiar 569**
- „Drepturile elementare ale poporului maghiar din Ardeal“, preconizate de primul-ministru N. Iorga 339**

E

- Episcopii rom. cat. de A. I. mai mult altceva, decât episcopi 645. — Reședința episcopescă din A. I. aparținea Fiscului regesc 648. — Recrutați dintre militari, oameni politici și nobili 646. — O serie de episcopi uciși în luptele politice 646. — Conducători de armată, 646. — Prefecți de județe 647. — Iși testează averea Regelui și generalilor 649. — Deschid cărciumi 650. — Încearcă să se octroieze Dietei ardeleni ca consilieri guverniali de drept 647. — Contrar procedării altor state, România a menținut în posturile lor, după 1 Dec. 1918, pe eppii cat. unguri, cari au continuat să reprezinte politica ungurească și în România întregită 317**
- Eppul G. C. Majlath „coboritor al unui Voevod ardelean de de bună viță românească“ 340, se comportă ca un „principe bisericesc maghiar“ 291 și ca un „stălp al maghiarismului din Ardeal“ 809. — Se pune în serviciul refacerii vechii Ungarii 275; trimite, la 1919, credincioșilor săi, în mod oficial, ordinul de mobilizare dat de Min. de războiu ung. (277); inițiază în Săcuime o acțiune de „rezistență“ 279, 282, 295, care are ca urmare formarea „batalioanelor săcuiești“ din Ungaria de astăzi 278. — În serviciul Min. de războiu din Ungaria, 277. — Nimicește documentele istorice, cari dovedesc caracterul public al instituțiilor pretinse „ca-**

tolice* 289, 304. — Modifică Regulamentul St. C. în sens păgubitor intereselor și prestigiului St. R. și-l menține în uz și după ce guv. rom. îl anulează 285. — Induce în eroare pe Regele României 287, și pe Sf. Sc. 431. — induce în eroare Justiția rom., afirmând că Ac.d.R. este ratificat de Parlament 560, 565, și că eppul de A. I. ar fi fost instituit, prin diploma de fondare, ca autoritate a Orf. Therezian 562. — Eludează în fața Justiției, pe Regele României, substituindu-L prin Papa 261. — Ministrul de Externe I. G. Duca constată, la 1923, „vădita rea credință” a episcopului, care-și exercită „în condiții atât de neascuns dușmănoase” misiunea 236. — Încheie contracte comerciale și neagă în fața Justiției că le-ar fi iscălit. Pus în fața propriei iscălituri, recunoaște, dar declară că semnătura a făcut-o ca episcop și că contractul, chiar iscălit de el, n'are valoare dacă nu e aprobat de Sf. Sc. 261. — Publică, pentru informarea autorităților românești, drept „documente de seamă” ale St. cat. 10 pseudodocumente, cu ajutorul cărora induce în eroare, ani de-a rândul, Justiția. Vezi raportul Serviciului Siguranței Statului din Cluj 275 ș. u, —

Eppia rom. cat. de Oradea acaparează Fondul orfanilor din Debrețin. In Parlamentul ung. se cere retrocedarea lui 679 „Erdély”, gazeta antiromânească a oamenilor din anturajul eppului Majláth 283, ș. u.

F

Falsificări de documente de către conducătorii St. C. 24, 43, 47, 56, 78, 79, 81, 91, 114 119, 126, 127, 128, 131, 132, 136, 143, 144, 171, 176, 187, 188, 289, 312, 337, 348, 672

Fondurile pretinse, „catolice”. 5, 7, ș. u. 12, 28, 54, 69, 72, ș. u. 74, 77, ș. u. 118, 125, 127, 130, 137, 141, 148, 150, 174, 176, 179, 217, 343, 423. — Fondul de studii ard. și Fondul de stipendii (burse) ard. au fost create din bunuri publice. Principii ard. le-au dat Iezuiților, pe cari i-au așezat la conducerea școlilor publice, înființate pentru toți fiii țării, indiferent de naționalitate și de religie 254. — Câtă vreme Principii ard. au fost catolici, acele bunuri au fost întrebuințate cu predilecție pentru promovarea catolicismului. Sub Principii calvini, ele au fost date pentru scopuri calvine 613. — Dietele din Făgăraș (1686) și Blaj (1687) au hotărât că bunurile luate de la Iezuiți vor rămâne ale Protestanților 658. — Diploma leopoldină prevede că bunurile secularizate de Stat nu se vor relua pe seama catolicilor 658. — Fondul de studii era considerat „al Marelui Principat al Ard.” 670. — El servea și pentru Românii greco-cat. și pentru ortodocși 673, și pentru reformati 674, 854. — Fondul de studii era, în prima linie:

„Fond academic regesc de studii“ 80, 118, 131, 160, 174, 180, 210, 569, 855. (*Vezi Univ. din Cluj*).—Administrația fondurilor ardeline, sub guvernarea austriacă 91, 92, 570. 674. — Comisiunea pentru Unirea Ard. și fondurile ardeline 681. — După unirea Ard. cu Ung., au fost înglobate în M. I. din Bpesta 681, 858. — Opinia directorului Fund. publ. despre F. de studii 68. — Idem, despre averea Universității 668. — Părerea episcopilor cat. M. Horváth, O. Prohászka, 669, și Mártonffy despre fonduri și averi 650. — Fondul Univ. din Budapesta și al celei din Cluj, 747, 748. — Ministrul Instr. A. Tréfort declară în Parlament că „natura de drept a bunurilor nu se poate lămuri decât pe cale judecătorească“ 694. — Opinia publică maghiară stabilește că „chestiunea averilor ardeline nu poate fi rezolvită decât pe aceeași cale ca și în Ungaria, adică prin intervenția și asentimentul Parlamentului“ 696. — Și renegatul Moldovân Gergely, deși catolic, recunoștea că bunurile din chestiune sunt în mare parte bunuri de stat 696. — St. R. a preluat pe seama sa F. de studii regnicolar, fără să protesteze cineva 706. — Prin Conc., Sf. Sc. a încercat să se instăpânească asupra fondurilor zise „cat.“, dar Guv. a respins încercarea 707. — Conc. prevede că acelea rămân în starea patrimonială și juridică actuală 228, 708. — Min. de Culte Al. Lapedatu precizează că ele rămân ale Statului 708. — M. I. declară că F. de studii este proprietatea Statului 240. — Toate bunurile pretinse ale St. C. au fost trecute, originar, în c. f. ca fiind ale Fondului de studii regnicolar (*nu ardelean*) 350, 703. — La un moment dat, ele au fost uzurpate de St. C. care le întrebuințează pentru scopuri antiromânești 748. — V. Pop însuș recunoaște că ele au fost obținute de St. C. prin uzurpațiune 436. — Justiția rom. le trece în c. f. pe numele Fond. de studii regnicolar administrat de St. R. 345. — „Inconștiența Guvernului Iorga“ inițiază tratative cu Ungurii, pe cari le supune aprobării Sf. Scaun, angajând în chestiune și persoana Regelui 394. — Se încheie, în mod clandestin, Acordul zis dela Roma, care stabilește că bunurile din chestiune sunt „eclesiastice“ și că urmează să fie administrate de Episcopul de A. I., cu concursul St. C. transformat (de formă) în Consiliul diecezei de A. I. — După încheierea Ac., V. Pop declară că prin acesta nu s'a stabilit natura de drept a Fondurilor, care urmează să fie stabilită de acum înainte 437, 710. — Dreptul St. R. de administrare a fondurilor 494. — Necesitatea instituirii administrației de stat 487. — Dreptul Statului de a schimba modul administrației fundațiilor publice 613. Caracterul fundațiilor publice, în Dreptul ungar 613. — Li-

terele fundacionale ale fondurilor și valoarea lor 671. — Sentința Tribunalului Cluj, 865. — Declarația lui V. Goldiș 915
Furcile (spânzurătoarea), emblema Românilor 759. — Furci ridicate în piața Făgărașului de generalul Buccow, pentru spânzurarea Românilor cari se opun catolizării cu forța 751

H

Habsburgii, Impărații, — confiscă Fondul școlar românesc din Bucovina, dându-l pentru școli nemțești 752, — iau cu forța bisericile dela protestanți și dela ortodocși 632, 659, — dărimă catedrala română ortodoxă ridicată de Mihai Viteazul în Alba Iulia 750, — ard o mulțime de mănăstiri românești din Ardeal 750 ș. u.

I

Icoana făcătoare de minuni din biserica Universității din Cluj. Răpită de Iezuiți cu forța din biserica rom. ort. din Nicula 735. — Ca să nu ajungă în mâinile Voevodului „schismatic“ al Moldovei 737. — V. Pop li-o asigură și pe mai departe Ungurilor, a căror patroană este Maica Domnului 738

Ieniceri unguri, recrutați de St. C. din sânul Românilor 821
Iezuiții 132, 135, 140, 157, 160, 202, 205, ș. u. 209, 211, 242, 338, 412, 417, 651, ș. u. — Colonizează împrejurimile românești ale Clujului cu Unguri 652. — Tulburători ai păcii, conspiratori, 653, 657. — Isgoniți din țară, în repetite rânduri de către Dietele ardelene și despoiați de averi, în beneficiul Statului 653. — Principele cat F Rákoczy, despre I. 655. — Acțiunea lor în contra Ardealului și pentru supunerea lui, Casei de Habsburg 657. — Modul clandestin în care s'au reintrodus în Transilvania, supt Habsburgi, împotriva hotărîrilor Dietelor ard. 658. — „Miliția presidială“ a Habsb. 660

Bunurile „iezuite“ au fost donațiuni făcute de Principi, Universității din Cluj 666, — Fiscalități 207. — O recunosc aceasta I. însiși 662, 663. — *O parte a bunurilor lor a fost răscumpărată cu bani de ai Românilor ortodocși* 661, — Istoricii ung afirmă că I. au ajuns pe căi nepermise la averi și la putere 660. — Oroarea față de I. 622. — Desființarea Ordinului de către Papa Clement XIV, 663, — Impărăteasa Maria Terezia confiscă averile iezuite pentru Stat, întocmai precum procedară în sec. XVI și XVII Principii calvini 664, — Comisarul Cancelariei aulice, însărcinat cu preluarea averilor 207. — I. reapar în Transilv. pentru a doua oară, în mod clandestin. Cum zugrăvește o gazetă maghiară perspectivele acestui fapt 664. — Ce scriu despre rolul I. în Transilv. G. Barițiu, I. M. Clain

N. Iorga, Fr. Rákoczy, M. Cserei, Ign. Kosutány, și E. Iakab 661. — Ofensiva I. ung. dela Budapesta în Ardeal, după 1919, 664. — Ei cureresc nu numai Ardealul, ci și Bucureștii și Iașii. Astăzi întreaga Biserică catolică din România este la discreția lor, 666. — Ei asmută pe Sf. Sc. în contra României 665. — Ei deschid *Kulturkampf*-ul 675. — Ei sunt protagoniștii revizuirii tratatelor de pace 480, 815.

Intabulări în cărțile funduare. Toate fostele bunuri iezuite au fost intabulate, la 1870, pe numele „Domeniul Fundațiunii școlare Cluj—Mănăstur“, Fondul de studii regnicolar R. C. și Fondul de burse regnicolar R. C. 358 ș. u. 703. — În cursul anilor următori, a fost *intercalat*, prin fraudă St. C. ca proprietar (facsimilele dela 362—363). — La 1898, fără știrea și încunoștințarea St. Ung., ele au fost trecute în mod ilegal pe numele St. C. (fac. p. 364). — M. de Agr. ung. în înțelegere cu M. I. a ordonat, la 1912, retranscrierea lor pe numele Fondurilor, dar St. C. cumpărând, probabil, pe funcționarii de c. f., a eludat măsura ordonată de autoritățile de Stat 220. — M. de Agr. român propune, la 1922, ca St. R. să facă proces de radiere în contra St. C., trecând Orf. Ther. pe numele St. R. 602. — Se face procesul și se câștigă la toate instanțele 603 ș. u. — La 1925, Min. Cult. ordonă transcrierea bis. Universității pe numele St. R. 240. — Cont. propune rectificarea tuturor inscripțiilor frauduloase din cărțile funduare Cluj 228. — Univ. Cluj susține punctul de vedere al Cont., cerând măsuri urgente în consencință 240. — M. I. ordonă rectificarea tuturor inscripțiunilor rauduloase 240. — Jud. de oc. secția c. f. Cluj, face rectificările cerute, reintegrând St. R. în administrarea bunurilor 345, 349. — Primul-ministru N. Iorga, asaltat de catolici, ordonă revenirea imediată asupra măsurilor Justiției, dar ordinul nu se ține în seamă 356. — Din ordinul lui N. Iorga, V. Pop, se duce la Roma, unde prin Ac. cu Sf. Sc., anulează măsurile luate de Justiția rom. restituind situația dela 1 Ianuarie 1932, în favorul St. C. maghiar 422. — Prin art. VIII al Ac., V. Pop își rezervă sieși personal, ca ministru de Just., să ordone transcrierea bunurilor de pe numele St. R. pe acela al Ungurilor cat. 424. — Trib. Cluj, trecând peste Ac. d. R., a confirmat inscripțiile în favorul St. R. 454. — St. C. a făcut recurs la Casație. Recursul, conform art. 145 din Reg. c. f., este neadmisibil din punct de vedere formal 567. — M. A. S. și M. Inst. în dezacord cu sine însuși, și în dezacord cu M. I. 900, 904, 909

Interpretarea art. IX. din Concordat s'a făcut prin schimbul de scrisori între Nunț pap. din București și M. A. S., al cărui titular era N. Titulescu, la 1928, 491

J

Jurământul de credință către St. R. al epp. cat. se deosebește de al epp. ortodocși și protestanți 377, 389, 800. — Mitrop. Cisar induce în eroare Senatul, în chestiunea jurământului 798

Jurământul de credință de 100% al catolicilor ardeleni către Papa, — însemnează sfidarea suveranității României și trădare de patrie, 293

L

Legățiunea României de pe lângă Sf. Scaun 19, 332, 501.

Legea pentru regimul general al Cultelor 10, 78, 87, 90, 106 117, 143, 310 ș. u. 365, 432

Legea persoanelor juridice 315

Limba Statului și datoria clerului catolic față de ea, în România și în Italia 379

M

Maghiarizarea Șvabilor de către St. C. supt guvernarea românească a Ardealului 822

Maica Domnului expropriată în favorul exclusiv al Ungurilor 738

Mănăstiri catolice destinate Românilor ortodocși 254. — Averele mănăstirii ortodoxe din Râmeț, ocupată de oamenii eppului de A. I. 752, — Mănăstirile rom. din Maramurăș, sechestrate de Austriaci 751. — Mănăstirile rom. din Transilv., dintre cari multe clădite de Domni români, arse și distruse de Habsb. 751. — Moșiile mănăstirilor din Bucovina, date de Habsb. coloniștilor unguri, ruteni și slovaci 752

Mănăstur, — Domeniile abației din Cluj—Mănăstur 209, 670, — „donațiune perpetuă a Fondului de studii“ 741, — „Domeniul fundațiunii școlare Cluj—Mănăstur“, 703, — „Administratio Regii fundationalis Kolos-Monostorensis“ 679. — Mănăstirea Cluj—Măn., exemptă, privilegiată și liberă de sub jurisdicția episcopului de A. I. 671

Ministerul Afacerilor Străine, 16, 17, 189, 319, 326, 328, 333, 356, 431, 466 ș. u. 470, 472, 776 491, 492, 495, 498, 511 s. u. — Neutralizează acțiunea Min. Instr. față de St. C. 413. — *Cineva din M. A. S. e în serviciul Ungurilor, trădând Statul Român* 511. — Dispariția originalului Concordatului din arhiva M. A. S. 914.

Ministerul de Agricultură și St. C. — 128, 132, 142, 162, 218, 220, 480, 525, 844 s. u.

Ministerul de Interne și St. C. 100, 121, 181, 356, 472, 492.

Ministerul de Justiție și St. C. 330, 356, 458, 459, 461, 465, 468, 470, 472, 473, 487, 492, 494, — V. Pop angajează

- M. Just. să facă din oficiu rectificările în favorul St. C. 424. — Inconsecvențe penibile 904
- Ministerul Cultelor și Artelor**, — Incorectitudinea unor elemente din M. C. 709
- Ministerul Instrucțiunii ungar**, 216 ș. u.
- Ministerul Instrucțiunii, Cultelor și Artelor român**, — dispariția unor acte importante din arhiva lui, 469
- Ministerul de Finanțe**, indus în eroare, încuviințează frustrarea Fiscului de venituri cari îi compet, 786
- Ministerul de Răsboiu**, proprietarul terenurilor pe care sunt clădite o serie de imobile „catolice“ din Aiba Iulia, 649. — Totuși, eppul dispune, sub guvernarea românească, singur de averea eppiei, vânzându-o Evreilor, 260
- Ministerul Sanătății și al Ocrotirilor Sociale** stabilește că locatarii imobilelor Orf. Th. vor plăti chiriile, începând cu 1 Ianuarie 1925, la Administrația Financiară a St. Român, 556. — Orfelinatul unguresc va fi tolerat în acest imobil până la 31 Decembrie 1929, 556. — Un funcționar ungur dela c. f. Sibiu eludează aceste măsuri, frustrând St. R. cu câteva milioane Lei 561. — Apel la Justiție împotriva St. C. 560. — Tribunalul Sibiu dă dreptate Min. Săn. 561
- Ministrul român dela Berna** cere pedepsirea conducătorilor St. C. cari au calomniat România în fața Soc. Naț. 775
- Mistificări ale conducătorilor St. C.** 28 ș. u. 36, 43, 91 R. C. 703. — *Regele Carol trecut la romano-catolici?* 536.
- Mitropolia unită din Blaj**, instituție de Stat 786
- Mitropolia rom.-cat. din România** 9, 27, 32, 117, 323, 399
- „Modus vivendi“ din Cehoslovacia**, 375.

N

- Nunțiatura apostolică din Bueurești** 13, 22, 230, 261, 331, 334, 458, 491, 519

O

- Ordinele religioase cat. în Transilvania** 651. — În Ungaria ele n'aveau pers. juridică și nu puteau primi porunci dela Roma, supt pedeapsa de moarte și a pierderii averii 792. — Conform Conc. rom., ordinele nu pot posedea bunuri 793. — Conc. italian și ordinele 794. — Ordinul minorit escamotează chestia imobilelor din Cluj 781 ș. u. — **Ministrul general dela Roma al acestui Ordin**, — stăpân în România 793. — La 1931, ordinul se comporta ca și când n'ar exista România 788. — Pus supt patronajul Sf. Elisabeta, Regina Ungariei, refuză să fuzioneze cu Minorii din vechiul Regat 791. — Ord. Franciscanilor din Transilvania are ca patron pe Sf. Ștefan, regele Ungariei 795. — Trib. jud. Bihor

nu recunoaște pers. jurid. a Ord. premonstratens 794. — Min. Cult. n'a recunoscut pers. jurid. a nici unui Ordin 794.

Orfelinatul Therezianum din Sibiu 28, 78, 118, 148, 151, 221, 222 ș. u. 224, 289, 424, 448, 455, 495. — Diploma de fondare 591. — Intocmai ca și Șt. Báthory, care a înființat Univ. din Cluj în contra voinții Staturilor ardelenene, Maria Theresia a înființat Orfelinatul în mod absolutistic, în contra voinței Ardealului și a orașului Sibiu 599, 610, 611, 620. — Înființat, în parte cu bani ortodocși 594. — Caracterul lui prozelitist 595, 599. — Nu era făcut pentru catolici, ci pentru readucerea Ardealului la religia „ortodoxă” așa cum o concepea Statul de atunci 617, 622. — Și cu scopul de a opri trecerea Românilor ard., din cauza mizerei și a opresiunii sufletești, în Țara românească și de a promova contopirea lor în națiunea săsească 563, 620 ș. u. — Institut cesaro-regesc, cu orfani cesaro-regești 618. — Administrat de o Comisiune de Stat, 610. — Art. de lege XLI din 1876 îi fixează caracterul „regesc” și de „fundatie de stat”, 564, 611. — Uzurpat de St. C. și intabulat în mod ilegal 607. — Sub guv. rom. se transformă, în mod clandestin, în liceu rom.-cat. unguresc „cu tendințe direct contrare St. R.”, după cum a constatat I. C. de C. 223. — Casația stabilește că St. C. nu este proprietarul lui, și-l dă în seama St. R. 606. — St. C. încetează de a se mai socoti proprietar, și împinge pe alții în joc 556. — Min. Săn. păgubit cu mai multe milioane de Lei 555. — Renegatul I. Bădilă amestecă în manoperele St. C. pe fostul ministru de finanțe I. Lapedatu 559. — Acesta desminte 560. — Eppul Majláth încearcă să inducă în eroare Trib. Sibiu, susținând cu rea credință, lucruri neadevărate 562. — Sentința Trib. pune capăt machinațiunilor maghiare 572.

Ortodoxia românească — schismă 264, 541, 804, 805, 808.

P

Papa dela Roma n'avea nici un drept asupra Bis. cat. maghiare 628. — Clerul maghiar nu putea corespunde direct cu Sf. Scaun 628. — Guv. magh. a pedepsit pe eppii cari au recunoscut hotărârile Sinodului Vatican dela 1870, 855. — Statul ung. și opinia publică ung. — dușmani declarați ai Papei 635. — Autonomia cat. regnic. din Ung. era un răspuns al catolicismului ung. la Dogma infalibilității Papei 683. — Ea a fost elaborată cu ignorarea desăvârșită a Papei 683. — Județele Ungariei intervin la Parlament în contra Papei 699. — Ele cer secularizarea averilor bis. și întrebuințarea lor pentru scopuri culturale publice 699. — N. Iorga despre antiromânismul Papei 285,

778. — Papalitatea, putere politică 196. — Factor de clandestină concurență politică 197. — Caracterul subversiv la Papismului 197. — Siguranța Generală a Statului despre activitatea antiromânească a Papei 275 ș. u. — Papa — Rege 389. — Ocrotitor al Ungurilor ard. și locțiitor al Habsb. în România 780

Paraclisierul bisericii Universității din Cluj în cadrul Ac. R. 409

Parchetul Tribunalului Cluj deschide acțiune publică în contra St. C. 182. — Ascultarea inculpaților : Dr. A. Balázs, Dr. B. P. Iánossy, A. Thuroczy și a martorilor E. Gyárfás Dr. A. Bitai, Dr. G. Fejér, I. Bădiliă, Dr. L. Nagy, Dr. P. Rebreaanu, Dr. A. Vári, Al. Lapedatu, Valer Pop, V. Goldiș, O. Ghibu, V. Baroni. Al. Borza, A. Ostrogovich, G. Serra, T. Moisil, Al. Pteancu 123 ș. u., 185, 224, 249, 322, 330, 333, 337, 459, 495. 911. — Se ordonă punerea sechestrului penal pe întreaga gestiune și avere a St. C. 182. — Ministrul de Justiție V. Pop oprește aplicarea sechestrului penal 496. — Transferă pe Primul procuror din Cluj și retrage delegația judecătorului de instrucție 537. — O nouă cercetare penală în curs 537 ș. u. — Toți foștii și actualii conducători ai St. C. — peste 50 de inși — dați în judecată pentru escrocherie, trădare, gestiune frunduloasă și fals în acte publice 876 ș. u. — Cincizeci de foști și actuali demnitari superiori ai Țării chemați ca informatori înaintea judecătorului de instrucție din Cluj, 785. — Parchetul intervine la Min. Inst. pentru deschiderea de acțiune publică în contra episcopului G. C. Majláth, 888

Partidul maghiar și St. C. 497. — Acțiunea dela Geneva a St. C. a fost făcută supt egida P. M. 193, 771

Patrimoniul sacru 296.

Patronatul civil și de Stat 325, 913.

Patronatul suprem al Regelui 4, 7, 9, 10, 20, 40, 48, 73 ș. u. 77, 81, 119, 123, 130, 143, 149, 159, 174, 175, 181, 216, 218, 229, 241, 244 ș. u. 248, 251, 277, 310, 321, 324, 337, 342, 379, 506. — Regii maghiari, patriarhi, 243. — Inlocuitori ai Sf. Duh 629 — Puterea Regilor sta în contradicție cu Dreptul canonic al Bis. cat. 624. — Dreptul de *placet* regal 625. — Părerea lui F. Deák despre acesta 626. — Regele ung. și ordinele religioase 630. — Cardinalul magh. și dreptul de patron al Regelui 626. — Bis. cat. magh. nu putea dobândi bunuri, decât cu aprobarea expresă a Regelui 674. — Datoria c. f. de a nu înregistra nici o modificare a situației patrimoniale a Bis. cat. fără aprobarea specială a Regelui 674. — Patr. sup. nu e un drept personal al Regelui, ci drept de Stat. Regele nu poate renunța la el 625. — Curia romană a recuno-

- scut dreptul de patr. supr., ca unul ce rezultă din suveranitatea națională 630. — St. C. a șters dreptul de patronat al Regelui României 9 ș. u. — Și regi necatolici pot fi patronii ai Bis. cat. 246. — Sf. Sc. afirmă că regele Carol III. al Ung. ar fi renunțat expres, în 1918, la dreptul de p. 640. — Proiectul de Conc. al Sf. Sc. prevede în mod expres ștergerea dreptului de p. 640. — Guv. rom. respinge propunerea 640. — Impune St.-lui C. acest drept 645. — St. C. se vede nevoit a-l recunoaște 642. — Conc. rom. n'a renunțat la el 641, — cel italian, da 643. — Președintele I. C. de C. despre patr. Regelui Rom. 637 ș. u. — M. C. și M. Just. îl mențin 120, 123, 181, 185, 249, 641, idem Parlamentul 337, 342, 642. — Declarația categorică a Regelui Carol II. 643. — Reintegrarea Lui în drepturile de patron 20, 337. — Tribunalul Cluj stabilește că Patronatul suprem n'a fost, desființat 869. — Declarația lui V. Goldiș, de acelaș cuprins 913
- Permutațiunea** (dreptul Statului de a transforma organizația unei fundațiuni publice). 614
- Personalitate juridică a St. C.** 176. — Pentru a-și salva situația periclitată, St. C. falsifică traducerea unui document, introducând în ea că are pers. jur. 232. — M. I. declară acel document anulat și stabilește că guv. rom. n'a acordat nici odată pers. jur. St. C. 23. — Tribunalul Cluj și Sibiu stabilesc lipsa de pers. jur. a St. C. 390, 482, 484. 572, 848. — Fostul min. de C. din timpul când s'a tratat Conc. declară că St. C. nu face parte din instituțiile cărora St. R. le recunoaște pers. jur. 710. — Acelaș lucru îl declară C. Brediceanu, 21, și V. Coldiș, 912, 915
- Piaristii**, călugări, 272. — Școlile lor erau „cesaro-regești“, 713. — Sub Austria, spiritul educației în acestea era cel umanist 714 ș. u. — Sub guv. ung., ele devin instrumente de maghiarizare și fabrici de unguri 717. — Chiar și sub guvernarea românească continuă această operație 717. — Mistificatori și falsificatori 711, 712. — În presa mondială scriu că ei au clădit liceul și mănăstirea din Cluj, cari au fost clădite, de fapt, de Fondul de studii al Univ. 806. — Cu toate că legea, în baza căreia s'au așezat în vechea Ungarie, prevede că n'au dreptul de a poseda bunuri, decât numai cu titlu precar, sub guvernarea românească fac totul pentru a eluda legea 717
- Politicianismul guvernelor de partid** române și consecințele lui în chestiunea confesională din Transilvania 456
- Presa catolică** din țară și străinătate insultând limba, țara și religia Românilor 385, 803 ș. u., 815
- Presa italiană** îmbrățișază, în chestia St. C., punctul de vedere românesc 408

- Președintele laicilor** din Consiliul diecezei de A. I. 427
- Procesul Românilor din Nicula** în contra contelui S. Kornis, pentru icoana făcătoare de minuni 773
- Profesorul gr. cat. dela Univ. magh. din Cluj**, Moldován Gergely, contra St. C. 696
- Profesorii greco-cat. dela Univ. românească din Cluj**, contra St. C. 232
- Profesorii rom. cat. dela Univ. Cluj**, eliminați de St. C. dintre membri săi de drept, din cauză că nu sunt Unguri 63, 69, 145, 180, 235, 323. — Ei cer Sftului Scaun, disolvarea St. C., ca a unei instituțiuni care e un monument de sfidare la adresa catolicismului universal, 235, — anticatolică, ilegală și antiromânească 11, 18, 236, 304, 324 ș. u. — Declarațiile lor la Parchetul Trib. Cluj 126, 538. — Comunică Min. Instr. că nu vor să facă parte din Consiliul diec. de A. I., care este o organizație naționalistă maghiară și pe care-l socotesc dăunător St. R. 509. — Protestează în contra Ac. d. R., cerând anularea lui 510. — Cer ca bunurile atribuite de Justiție Statului R. să fie cedate Univ. 510. — Protestează în contra unui catolicism unguresc în România, — forță de desbinare a Statului 510. — Demască Sfântului Sc. și Guv. Rom. apucăturile frauduloase ale episcopului Majláth 531. — Intervin la Papa pentru revizuirea Concordatului 891 ș. u.
- Profesori români la Univ. din Cluj** în sec. XVIII, 745
- Profesori români la Univ. din Viena și Cașovia** în sec. XVII și XVIII, 818
- Protestanții ardeleni** se adresează cu jalbă regelui Prusiei și regelui Suediei, în contra cat. 204 753 — Atitudinea lor în chestiunea averilor zise „catolice“ 671

R

- Reuniunea poporală din Ardeal** intră în lupta pentru apărarea St. C. 332. — Intervine pentru a eluda chestiunea Orf. therezian 556
- Reforma agrară a trecut averile Statului român** în proprietatea rom. cat. unguri 862.
- Reuniunea poporală rom. cat. din Transilvania**, sucursală deghizată a celei din Ungaria 285, 286.
- Regalitatea constituțională a României** escamotată de Ungurii ardeleni prin regalitatea Papei, căruia îi jură credință de 100%, — și prin etalarea regalității lumești a lui Christos 293, 383.
- Religia catolică** — religie adevărată 563, — religie creștină 563, 617, 619, — religie ortodoxă 563, 618, 720, — sfântă 207, — mântuitoare 563, 619, — religie *dacică* 563, 631, — religie de stat 241. — In documentele emanate

dela Statul austr. și ung., Bis. cat. de obicei nu era numită *romano-catolică*, ci simplu : catolică, din cauza că sub „romano“ se înțelegea biserica papistă, ceea ce Statul austro-ung. nu voia să admită 631, 635, 683, 699.— Însăș autonomia catolică ung. era pur catolică, nu *romano-catolică*. *Romano-catolicismul* a fost inventat de Ungurii ardeleni, cu scopul de a nu permite acces *greco-catolicilor români* la averile St. C. În acest sens, St. C. vorbește despre un „spirit rom. cat.“ aparte 69. — Convertirea la religia „ortodoxă“ a Habsburgilor, din motive de burtă 662

Renegații români, în contra Românismului 816, 821. — Ei reprezintă azi Statul ung. în România 557

Revizuirea tratatelor de pace, susținută de conducătorii St. C. 177, 193, 316, 317, 480, 814 ș. u.

Revoluția Românilor din Nicula din cauza răpirii de către Iezuiți, a icoanei făcătoare de minuni din biserica lor 737.

Rezervațiunea mentală la catolici, în ce privește jurământul de fidelitate 801. — Opera de mistificare a mitropolitului rom.-cat., în Senat, 798

România, țară orientală, unde orice se poate cumpăra cu bani 288

S

Șantajul practicat de cat. ard., la Roma, cu trecerea la Reformă, dacă Sf. Sc. nu le satisface toate cererile 287, 811

Școala de Chirurgie din Cluj — Facultate 81, 270

Școlile secundare „catolice“ 57, 67, 311 — În Transilvania, Ungaria, Austria și Italia de Nord, toate școlile de stat erau „catolice“ 758. — Școlile protestante din Transilvania nu aveau voie să predea discipline profane, ci numai religioase, 753. — Conducerea tuturor afacerilor școlare acatolice a fost încredințată din partea Statului, Primatului cat. al Ungariei 753. — Școlile române ortodoxe au fost supuse supravegherii eppului rom.-cat. de A. I. 674, — cele din Bucovina, eppului rom.-cat. din Lemberg 752. — Eppii de A. I. erau directori supremi *regești* ai tuturor școlilor din Tr. 764 ș. u. — Ei au încercat să uzurpeze această atribuție cu titlu de drept și cu caracter exclusiv 762.— Guv. ard. declară că eppul n'are nici un fel de influență în chestiuni de învățământ 763. — Liceul din Cluj, — regesc-național, — grație unor manevre inavuabile, devine cat și ung. 756. — Localul lui, clădit din averea și pentru trebuințele Univ. 755. — Gimnaziul din Cluj avea aceeași situație cu cel al Univ. din Pesta, devenit liceu de Stat 754. — Liceele regești-catolice din Ungaria sunt de fapt licee de stat, 174, 455, 761. — În vechile Principate române, învățământul a fost susținut de însăș Biserica,

totuși, paralel cu evoluția Statului, el a devenit de Stat 779, 780. — Asupra școlilor zise ale St. C., Min. Instr. ung. și-a rezervat sieși dreptul de conducere și de dispunere 766. — Ele erau „școli sub imediata conducere a Statului” 766. — Guvernul român plănuiește preluarea integrală a școlilor St. C. 769. — Sub. gouv. Iorga, E. Gyárfás a declarat, în ședința dela 12 Febr. 1932 a Senatului, că cedează școlile, Statului român 775. — N. Iorga a refuzat oferta 777

Serisoarea deschisă a unui senator greco-cat. către min. de ext. D. Ghica, în care protestează în contra decorării acestuia de către Papa și în contra deferirii chestiunii St. C. unor tratative cu Sf. Sc. 190

Secularizarea averilor bisericii catolice 339, 370, 699

Seminarul Báthory din Cluj 202 ș. u., 272, 307, 338, 479 — Regulamentul dela 1583 nu vorbește despre tendințe catolice, ci se menține în cadrul „spiritului creștin ortodox” 720. — Convictul înființat de Maria Terezia 272, 348. — Sub Habsb., Sem. era „cesaro-regesc”, 718, și servea scopuri de prozelitism confesional și austriac-german 719. — Fundațiuni făcute de mecenai români pentru Seminar și Convict 721. — Sem., uzurpat de St. C., este azi un institut de pan-maghiarism 302, 724 ș. u. — În Sem. se protestează în contra episcopului rom.-cat. dela Iași, pentru că acesta nu face destulă operă de maghiarizare în Moldova 726

Seminarul rom.-cat. din Hunedoara numește limba română și azi, *lingua valacha* 380

Seraphicum, institut teologic franciscan la Tg. Mureș, înființat la 1926, 269

Sf. Scaun nu recunoaște actuala stare de drept a României 376, 796 ș. u. — Ne dă pradă deopotrivă Rușilor și Ungurilor 285, 796. — Lucrează la refacerea vechei Ungarii (N. Iorga, 285, 386). Susține pe Otto de Habsburg pentru tronul Ung. (N. Iorga 285). — Complicitatea lui în opera St. C. îndreptată contra St. R. 180, 275 ș. u., denunțată de Siguranța St. R. 275 ș. u. 459. — Susține cu bani scopurile cat. ung. din Trans. 292, 308, 385. — Subvenționează presa cat., care calomniază România 305. — Organul oficios al Sf. Sc. insultă pe față poporul român, Statul român și religia lui dominantă, pe care o numește *schismă* 808. — Refuză să aprobe Statutele St. C. prezentate de conducătorii acestuia 334. — Declară că n'a aprobat niciodată St. C. 337. — Se eschivează dela discutarea chestiei St. C. cu Gouv. R. 322, căruia-i comunică că ar fi bucuros ca acesta s'o rezolve în mod amiabil la București 334. — Face deosebire între rom.-cat. ung. și între rom.- și gr.-cat. români, prefe-

rindu-i pe cei dintâi 319, 334 — Susținătorul revendicărilor minoritare 382. — Ignorează pe profesorii rom.-cat. români ai Univ. Cluj și susține pe reprezentatii politici ai Ungurilor ardeleni 319, 890. — Ungurii îl socotesc cel mai înalt for decisiv între St. R. și St. C. 809, — și salvatorul lor în lupta cu St. R. 809. — Marea deosebire între felul cum au fost tratați Ungurii la Sf. Scaun și la Liga Națiunilor 812

Sfinți austriaci și unguri, în loc de sfinți creștini 794

Siguranța Statului denunță Min. de Interne și Min. de Just. activitatea antiromânească a conducătorilor St. C. și a Sf. Sc. 274, 309, 343, 454, 459

Sinod comun al prelaților ortodocși și greco-catolici 377

Societas principalis Agriculturae et Artium 675

Societatea Națiunilor 10, 19, 20, 47, 68, 79, 92, 113, 114, 116, 131, 290, 313, 322, 326, 407, 812

Uzурpând școlile „regești“ pe seama sa, St. C. târăște România în fața Soc. Națiunilor pe chestia învățământului particular 765 ș. u. — Mână în mână cu Partidul magh. ard. și cu Primul-min. al Ung. 773. — Soc. Naț. exclude pe conducătorii St. C. dela sedința în care s'a discutat chestiunea reclamației lor în contra St. R. din cauza complicității lor cu Primul-min. magh. 773 — Stabilește că St. R. este mai mărinimos față de minoritari, decum o cere acomodarea strictă la dispozițiile Tratatului dela Trianon 774. — Constată că afirmațiunile St. C. „în mare număr nu corespund realității“ 774. — E. Gyárfás amenință St. R. cu o nouă reclamație la Geneva 811

Spitalul de Stat din Cluj, declarat „spital catolic“ 870

Statul romano-catolic ardelean. Pentru a induce în eroare

Guv. dela Budapesta și, mai cu seamă, pe cel din București, cat. ard. au inventat un Stat catolic istoric, provenind din sec. XVI. „Documentele de seamă ale St. C.“, simple pseudo-documente 152 ș. u.

St. C. există, de fapt, abia dela 1873. El a luat ființă din tendința catolicilor ardeleni de a pune mâna pe averile confiscate dela Jezuiti de către Maria Terezia 682 ș. u.

St. C. a fost un organ provizor tolerat de Min. Cult. magh. în scopul ca „cu influența“ lui să se administreze, exclusiv în beneficiul Ungurilor și pentru scopuri de maghiarizare a Ardealului, afacerile fostei Comisiuni din Guv. ard., înglobate în Min. Instr. din B-pesta, 698. — Administrarea de drept a acelor afaceri o făceau organele de stat din B-pesta și Cluj, 681 — „Influența“ St. C. consta în dreptul acestuia de a-si spune părerea cu privire la buget și la administrația averilor 700. — Averele

înseși nu i s'au predat Statului cat. 699. — Min. Eötvös a declarat în Parlam. că ele nu se vor preda nimănui, decât în baza hotărîrii Corp. Legiuitoare. Urmasul lui, A. Tréfort, a declarat în Cameră că, înainte de ce Parl. va avea să se pronunțe cu privire la cedarea averilor, natura de drept a acestora trebuie să se lămurească pe cale judecătorească 694. — Sub întreaga guvernare maghiara, St. C. a fost socotit organ subaltern al Min. Instr., 114 ș. u. 120., 121, 130, 141, 175, 191. — În Anuarele oficiale ale Țării, era fixat ca Consiliu al M. I. 115, 130, 484. 493

În concordanță cu această stare de drept, bunurile foste iezuite au fost trecute în c. f. pe numele Fondului *regnicolar* de studii și al Fondului *regnicolar* de burse 358, ș. u. 703. — St. C. obține, fără știrea și aprobarea Guvernului modificarea proprietarului, din Fondul *regnicolar*, în Fondul *ardelean* 703, — apoi, prin intercalări frauduloase, se introduce pe sine ca proprietar al fondurilor, 362—364 (Vezi *Intabulări*).

Sub guvernarea românească se declară autonom și suveran, 11. — Înlătură organul de stat care administra fondurile și ia asupra sa agendele acestuia 176, 181. — Declară pe Regele Rom. lipsit de dreptul de patr. supr. 277. — Țărăște St. R. în fața Soc. Naț. 287, 765, 770. — Refuză de a se supune măsurilor M. I. 119, 131. — Nu recunoaște legile Rom. 323, 335. — Declară Rom. stat de naționalități 772. — Solicită trimiterea Rom. în fața Tribunalului dela Haga 773. — Pășește față de România dela egal la egal, punându-i condiții 775. — Se pune în fruntea tuturor confesiunilor maghiare și ia în mână problema organizării tuturor minorităților 776. — Agită necontenit, la Soc. Naț. și în presa mondială, problema minorităților și a refacerii vechii Ung. 471, 776. — Guv. rom. constată, la 1924, ilegalitatea St. C. 709, — îi pune în vedere „*restitutio in integrum*“ și pedepsirea celor ce nesocotesc autoritatea și suveranitatea St. R. 708. — Din cauza unor elemente incorecte din M. C., măsurile puse în vedere nu se iau 709. Dimpotrivă, M. C. îi dă un document, în baza căruia St. C. se poate prezenta în instanță. 22. — St. C. iradece documentul în ungurește, falsificându-l prin adăugirea a trei cuvinte, în sensul că are pers. jur. 23.

Sub guvernarea liberală (1925) se ordonă transcrierea unor imobile deținute de St. C. pe numele St. R. 240.

Sub prima guvernare național-tărănistă (1931) se constată din nou „absoluta ilegalitate“ a St. C., precum și

caracterul „primejdios țării“. Se pune în vedere nu numai disolvarea lui, ci și pedepsirea conducătorilor lui, 325, 457, 471

Profesorii rom. cat. constată că St. C. e anticanonic 236

Sub guvernarea Iorga - Angetoianu se institue o Comisiune ist.-jur. pentru studiul problemei St. C.; jumătate din membri sunt catolici, 14, — Acuzațiile pe care le aduc autoritățile de stat. sub toate guvernele române: St. C. e eretic, 235, 320, — protestant, 320, 435, — cult nou 33 ș. u. 87, 117, 118, — anticanonic 311, 323, 330, — primejdios pentru catolicism 325, — organizație pseudo-cat. 12, 317, 324, — pseudo-autonomie 42, 86, — situație aparentă de drept 176. — Parlament ung. 63, 107, 286, — instrument primejdios al Budapestei 318, — exponent al vechii Ungarii și al politicii ei antiromânești 180, — instrument de maghiarizare a Ardealului 263, — antiromânesc 471, — fraudulos 79, 81, — eludează legile St. R. 67, 91, 191, — se eschivează de sub controlul St. R. 106, 107, 175, — sfidează autoritatea românească 60, 67, 91, 105, 321, 335, — ostil ființei St. R. 119, 130, 176, 182, 191, — pericol pentru siguranța St. R. 13, 17, 98, 112, 129, 136, 311, 317, 325, 335, — afisează pe față tendințele revizioniste maghiare. 66, 79, 91, 92, 137, 193, 276, 286, 322, 335, 339, 480, 501, — acțiune antiromânească 85, 91, 822, — stat în stat 177, 408, — organizație politică suverană 118, 130, 175, — refuză să recunoască starea de drept internațional a României 235, — se bazează pe legi din vremea vechiului Principat ardelean 235, — induce sistematic în eroare autoritățile administrative judiciare și legislative ale țării, susținând că are pers. jur. și că este proprietarul fondurilor, deținute prin simplă uzurpație 9, 78, 80, 91, 130, 176, 337, 354, 365, 403, — acțiune subversivă 333, — acte de nesupunere 105, — reua credință a conducătorilor lui 183, 312, 317, — anarhie 104, — usurpare, mistificare și abuz 337, 435, 445, 473, — înșelăciune 176, — fals în acte publice 322, — fraudă cu jurământul 64, 65, 139, 147, 167, 169, 175, 177, — sustine propaganda de denigrare a României în străinătate 322, — creștineretul maghiar în ilojialitate față de St. R. 303, — protestează contra educației patriotice care se dă viitorului cler cat. în seminariul din Iași 304.

Disolvarea St. C. 311 ș. u. 315, 324, 337, 356, 493.

Lichidarea 91, 116, 124, 178, 197, 370.

Comisar gen. pt. problema St. C. 99, 116, 466.

Ministrul Justiției V. Pop tratează pe scurt ascuns cu Ungurii, încheind cu ei un Acord prin care se obligă să anuleze inscripțiile făcute la c. f. în favorul St. R. și să le dea definitiv bunurile în stăpânirea lor. Acordul menține și pe mai departe St. C., schimbându-i doar numele în acela de Consiliu al Diecezei de Alba-Iulia, din care face o instituție „cu o sferă de competență așa de largă, încât întrece toate organizațiile analoage din întreagă biserică universală“ (437) (vezi *Acordul dela București* și *Acordul dela Roma*).

Studentimea română din Cluj și din întreagă țară — și Ac. de R 505, 514

T

Tragedia românismului ardelen, cauzată de catolicismul magh, zăgrăvită de câțiva bărbați greco cat. 819 ș. u.

Transilvanismul, un simplu eufemism pentru „iredentism,, 272.

Tratatul miorităților 68.

Tratatul dela Trianon și St. C. 99, 111, 195, 223, 290. — „Catolicismul va distruge Trianonul“ 291.

Tratatul dela Lateran 374.

Tribunalul dela Haga 19, 20, 92, 326.

Țara lui Christos — pe plaiurile Ardealului 294.

U

Ungaria ciuntită, deplânsă de Iezuiții maghiari în Transilvania 264. — Regnum Marianum 241

Unirea credinții tuturor Românilor, 337

Universitatea din Cluj 93, 132, 229 ș. u., 223, 315, 337, 354, 335, 371, 424, 438, 439, 441, 457, 459, 565, 472, 500, 515.

Inființată, la 1581, de Șt. Báthory, în contra voinții staturilor ardelen 740. — După prima alungare a Iezuitilor din Cluj, prin hotărârea Dietei Ardealului, averile ei au fost preluate de Stat și destinate pentru alte scopuri școlare de stat 741. — Habsburgii au readus pe I., redându-le averile din chestiune, dintre cari domeniul din Mănăstur a fost răscumpărat pe seama Iezuiților, cu bani luați dela Români ortodocși 662. — Univ. era cesaro-regească 793. — Ea avea anexat și un liceu (gimnaziu), de același caracter 756. Învățământul era identic cu cel dela Univ. din Viena 742. — Avea ca director pe prefectul județului Cojocna. 742.

După desființarea Ord. Iezuitilor, bunurile Univ. au fost luate în seamă de Stat; învățământul a fost încredințat Piarștilor, dar averile nu 742. — Ele au fost administra-

te de Stat 742.—La 1872 când s'a organizat Univ. ung. de stat, averile au fost cerute pe seama acesteia, dar extradarea lor s'a amânat până când natura lor de drept avea să fie lămurită prin Justiție 687, 688, 694.—Univ. a fost plasată, parte, în localul actualului liceu, clădit din banii și pentru trebuințele Univ. 746.—St. C. uzurpează pentru sine averile, declarându-se proprietar al lor 358. — În cadrul tratatelor pentru Ac. d. R., Secretarul de Stat al Vaticanului a propus delegatului român V. Pop, ca chestiunea bis. Univ. să rămâie în suspens până ce se va lămuri prin documente situația ei de drept 411 — V. Pop, fiind angajat față de Unguri, n'a acceptat propunerile și a cedat acestora toate bunurile Univ., înainte de ce s'ar fi pronunțat definitiv Justiția, respectiv Legislația română 412. — Ulterior, V. Pop a declarat că situația de drept a acestora urmează să fie examinată de acum înainte și că, dacă se va dovedi că ele au fost date de ctitori, Universității, vor reveni acesteia, 438. Mistificările lui V. Pop în chestia averilor Univ. 439 ș. u. — Justiția țării a stabilit că averile au fost ale Univ. 849. — Univ. cere Min. Instr. să anuleze Ac. d. R., 505 și să procedeze de urgență la traducerea în fapt a sentinței Justiției 907. — Ea delegă pe un profesor dela Fac. de Drept să-i apere interesele în această cauză, înaintea I. C. C.—Procesul are loc la 14 Maiu 1934.

Universitatea ungurească clandestină din Cluj, închisă la 1922 de St. R. din motiv că primejduia siguranța și demnitatea St. R. 732. — În timpul din urmă s'a redeschis, în altă formă, în localul făcut pe seama Univ. de Stat și uzurpat de St. C. -- Ea este centrul acțiunii panmaghiare. 732.

Index de nume¹⁾

A

Almásy L. 253
 Andrassy, contele I. 263
 Anerth A. 852
 Angelescu Dr. C. 115, 226,
 768, 769, 885
 Anghel C. D. 387, 390
 Antal D. 195, 890
 Antalfi I. 649
 Antoniadă C. 19, 25, 326
 Apáthy Št. 216
 Apor Št. 716, 731
 Apponyi A. 115, 215, 216,
 256
 Arborel Št. 818
 Ardeleanu Dr. I. 632
 Argetoianu C. 192, 544, 710,
 777, 885
 Arion M. 580, 910
 Arneth A. 207
 Aron P. P. 632, 751
 Arpad 108
 Averescu Al. 640, 641, 685

B

Baan P. 817
 Badila I. 546, 557, ș. u. 566,
 573, 574, ș. u. 817, 821
 Bagossy B. 660
 Bajtai, A. I. de — 563, 618,
 619, 620, 621
 Bălan Dr. N. 603, 890
 Balázs Dr. A. 80, 102, 103,
 111, 125, 135, 137, 139,
 140, 152, 168, 169, 172,
 176, 182, 183, 225, 282,
 302, 333, 351, 396, 398,

407, 408, 415, 441, 463,
 532, 704, 729, 766, 767,
 770, 771, 776, 839, 840,
 876, 888
 Balázs F. 30, 101, 102, 876,
 879
 Balázs L. 253
 Balázs P. 480
 Ballasa F. 280
 Balogh Dr. A. 771
 Banciu Ax. 508
 Bănda Dr. Ch. 608, 616
 Bánffy G. 677
 Bánffy I. de Losonecz, 211,
 214
 Bangha B. 264, 305, 664,
 665, 815, 827
 Banu C. 221, 298, 513, 885
 Baranyi L. 736
 Băresai, fam. 819
 Barițiu G. 628, 644, 651,
 652, 656, 657, 667, 668,
 750, 755, 759, 760, 808,
 819
 Bărnuțiu S. 819, 840
 Baroni, Dr. V. 14, 124, 126,
 128, 179, 181, 236, 315,
 510, 516, 531, 533, 534,
 537, 538, 550, 875, 887,
 895, 908
 Baronyi I. 168
 Bărsăanu A. 674
 Báthory Chr. 199, 715, 741,
 755
 Báthory G. 657
 Báthory Sig. 657, 715, 741
 Báthory Št. 132, 160, 198,
 202, 209, 246, 270, 338,

¹⁾ Cuprinde numai numele dela pag. 1—915.

569, 646, 662, 670, 715,
718, 720, 740, 741, 745,
878, ș. u. 884
Batthyán I. 594, 617, 618
Batthyányi Ign. 647, 735
Baumgarten L. 166
Baur Dr. L. 196
Bela I. 735
Béldi C. 876
Béldi F. 876
Bemer, epp. 274
Bertuch F. I. 669
Betegh N. 876
Bethlen N. 742, 819
Bethlen Șt. 773
Bezevicz M. 201
Bianu Dr. V. 124, 708
Bibics, fam. 673
B.linszky L. 876
Bireescu. Dr. N. 889,
Biró Dr. V. 112, 659, 660,
670, 733, 759, 877, 884
Bisztrai, fam. 819
Bitay Dr. A. 144, 169, 544,
655, 817, 877, 879
Bluntschli I. K. 625
Bob I. 163, 721, 722
Boca D. 455
Bochkor Dr. M. 41. 64, 172,
243, 259, 270, 740
Bocian Gh. 387
Bocsánsky L. 876
Boer E. de Berivoii mari,
722, 734, 816
Boer I, 731
Boer S. 731
Bogdan-Duică G. 890
Bogos Dr. V. 387
Boilă Dr. P. 787
Boilă Dr. R. 233
Boilă Dr. Z. 785
Boldizsár fam. 657
Boncz F. 625, 627, 628, 629
Bonifaciu VIII 635, 749
Bornemisa I. 649
Boros Dr. F. 818

Boros G. 660, 756, 763
Boros I. 260
Borza Dr. A. 14, 99, 124,
125, 126, 179, 310, 314,
315, 325. 537, 550, 821,
822, 823
Bosie N. H. 328
Brabețianu V. 580
Brădișteanu Șt. 94, 476, 530,
581, 886
Brâncoveanu C. 271, 750,
751
Brătănescu Dr. 387
Brătianu I. I. C. 155, 187,
226, 227, 283
Breckmer I. 677
Brediceanu C. 22, 885
Breiner C. 598
Bruckenthal S. 619, 620, 675
676, 677
Buccow A. 632, 734, 751
Bucșai I. 731
Bucescu T. 722
Bucuița E. 470
Bud T. 751
Bunea Dr. A. 632, 661, 750,
751, 752
Burgongini-Duca 811
Burnász E. 144, 165, 173,
187, 188
Buteanu Dr. A. 478

C

Caesar C. I. 715
Caioni I. 818
Căliani, fam. 819
Câmpeanu, fam. 819
Câmpineanu Șt. D. 514
Cantacuzino Ș. 261
Cantacuzino M. 848
Capitant H. 848
Capistrano I. 241
Căpuceanu, fam. 819
Caracaș R. 387
Caracostea Gr. 450

- Carol II al României 110,
 324, 325, 351, 422, 463,
 447, 505, 536, 643
 Carol III al Spaniei 206
 Carol III al Ungariei 640
 Carol VI al Austriei 161, 631,
 648, 659, 693, 712, 741, 868
 Carolina Imp. 755
 Castaldo I. 646
 Catana, fam. 819
 Cătuneanu I. C. 342, 354,
 387, 516, 531, 532, 533
 Cavincici M. 814
 Ceretti Card. 247
 Cernovici, patr. 245
 Chira C. 817, 826, 885
 Chrisant, patr. 271
 Cicognani 334
 Ciorogariu Roman 890
 Ciorteia A. 269
 Cipariu T. 210, 740, 851
 Cisar Dr. A. 84, 90, 93, 96,
 99, 101, 102, 171, 329,
 397, 417, 431, 497, 518,
 535, 550, 796, ș. u., 826,
 885,
 Ciugudeanu M. 887
 Cinhandu G. 801, 802, 898
 Ciupe V. 210
 Clain I. M. 633, 661, 636
 Clement XIII. 629
 Clement XIV, 2, 80, 157, 162,
 207, 651, 661, 663, 704
 Clococeanu, fam. 819
 Clonța E. 112
 Clujanu, fam. 819
 Codreanu I. 387
 Codrescu T. 779
 Colan N. 898
 Colfescu I. 124, 126, 128,
 1-9, 138, 146, 152, 168,
 182, 554
 Colin A. 848
 Comnen N. P., — vezi Pe-
 trescu
 Concha Dr. V. 253
 Constantinescu Al. 226
 Constantinescu B. 398, 404,
 415, 442, 497, 512, 519,
 531
 Coriolan, 715
 Cosma Al. 387
 Costa, fam. 819
 Costăchescu N. 439, 885
 Cotenescu P. Gh. 387
 Crăciun Dr. I. 204
 Crăciunescu Dr. A. 95, 98,
 113, 122, 184, 240, 347, 352,
 354, 400, 408, 409, 549,
 886
 Crăciunescu Dr. C. 226, 355,
 617,
 Crețianu 910
 Csáki C. 253
 Csáki M. 646
 Csedő de Csik-Szt.-György
 678
 Cserei Al. 211, 214, 678
 Cserei M. 655, 656, 657
 Cserei N. 678
 Cserei W. 598
 Csernoch Dr. I. 253, 287
 Csikszentkirály, contele de -
 263
 Csorba F. 856
 Cupcea I. 736
 Czibák epp. 646
 Czifra, Dr. C. 295
 Czimbalmos I. 876
 Cziráky A. 253
 Czumbel Dr. L. 295

D

- Dan Dr. V. 608
 Dárday Dr. A. 747, 748, 760
 Davidescu N. C. 404, 529
 Deák F. 626, 628
 Debreczeni Dr. B. 111
 Debrentei T. 244

Delpini I. Th. 558, 563, 594,
 595, 599, 611, 618, 619,
 621, 676
 Demetrescu O. 14, 314, 315,
 400, 404, 449, 529, 582
 Desewfly St. 711
 Devoghel E. 778
 Dimitriu C. 387
 Dobay A. 613
 Dobozi St. 206
 Dobra Al. 633
 Dobra P. 680, 816
 Dobra Dr. V. 745, 816
 Dolci M. A. 351, 372, 394
 397, 401, 404, 409, 410,
 412, 415, 418, 783, 784
 Dominisi I. 646
 Donath 676
 Dorzo, fam. 819
 Dozsa F. 876
 Drăganu Dr. N. 237, 818, 886,
 906, 908
 Dragoș M. 632
 Dragoș T. 404, 449, 582
 Drecin Dr. I. 393
 Dron C. 899
 Drumek A. 139
 Drummond, Sir H. 328
 Duca I. G. 226, 227, 285,
 771, 775, 885
 Duma G. 731
 Duma I. 731
 Dumitrescu I. 14, 24, 98,
 113, 189, 240, 314, 315,
 404, 449, 529, 549, 582,
 586, 909
 Dumitrescu V. 450
 Dunca Gr. 482

E

Egresi Nagy Al. 253
 Éltes C. 700
 Enzenberg gen. 752
 Eötvös I. 682, 683, 746
 Epure N. 482, 484

Erbiceanu C. 631
 Erdélyi Dr. C. 202, 272, 730,
 731, 734, 735, 742, 754,
 762
 Eszterházy I. 207, 677
 Eszterházy N. 253
 Ettinger 253

F

Faber A. 670
 Falkenstein, epp. 632
 Fărcaș, Dr. V. 345, 350
 Farkas, Dr. L. 139
 Fauchill 375, 388
 Fejér, Dr. G. 49, 51, 59, 76,
 111, 139, 149, 169, 171,
 175, 246, 260, 281, 345,
 876, 879
 Fekete G. 747
 Felszegi F. 676
 Ferdinand I. al României 10,
 127, 132, 133, 139, 144,
 166, 177, 281, 285, 289,
 322, 374, 547, 549
 Ferdinand I. al Ungariei 646
 Ferdinand II, 668
 Ferencz B. 725
 Ferencz I. 284
 Ferenczy L. 876
 Filality G. 531
 Filderman D. 814
 Filip M. 387
 Filipescu R. 537
 Filitti I. C. 387, 390
 Fináczy, Dr. E. 206, 208,
 242, 733
 Fischer, iezuit, 666, 826
 Fitter A. 719
 Florea I. 387
 Florescu Em, gen. 817
 Flosznik Dr. G. 283, 284,
 297, 382, 885
 Fogarassy Dr. M. 3, 6, 45
 51, 58, 154, 164, 235, 256

320, 682, 688, 690, 692,
695, 699
Forster Dr. I. 75, 209, 252,
253, 269, 676
Fraknoi V. 243, 244, 257,
628, 867
Francise I. 272, 755
Francise II. 636, 670, 713
Francise Iosif I. 134, 135,
172, 673
Frenko I. 817
Frentiu Dr. Tr. V. 377, 841
Fridvalsky I. 631
Friedrich Wilhelm I. 204

G

Gabányi I. 110, 876
Gajdácsy, 169, 879
Gal A. 876
Garoflid C. 885
Gampe I. 166
Gasparri P. 22, 247, 294,
298, 707, 708, 782, 783,
785, 825, 913, 914
Gavriil mitr. 780
Gerendy N. 646
Ghenadie de Argeş, 779
Gheorghiu D. 387
Gheorghiu E. 608
Ghibu O. 14, ş. u. 42,
46, 47, 50, 81, 93, 94, 96
ş. u. 104, 105, 114, 121,
123, 129, 138, 153, 161,
179, 186, 189, 310, 313
ş. u. 325 ş. u. 330, 331,
339, 341, 370, 406, 409,
413, 433, 434, 441, 466,
469, 470, 476, 485, 489,
490, 499, 500, 504, 514,
516, 529 ş. u. 534, 535,
537, 549, 550, 552, 557,
559, 587, 639, 694, 709,
717, 754, 780, 784, 806,

808, 823, 850 ş. u. 879,
ş. u. 886, 889, 896, 897,
899, 900
Ghica D. 295, 326ş. u. 413,
497, 500, 519, 554, 885
Ghica Gr. 779, 780
Ghica Vlad. 192
Ghilezan Dr. L. 390, 391, 483
Ghyczy C. 633, 686, 694
Giani Al. 779
Giannini A. 491, 585, 873
Glattfelder I. 279
Goga O. 245, 378, 798, 885
Goldiş V. 513, 825, 911, 915
Gorski Art. 450
Görög I. 876
Gosztonyi I. 646
Gozsdu Em. 559
Gradvohl, cons. 694
Grigorie XIII. 198, 203, 718
Gritti L. 646
Groza P. 885
Guciuina P. 387
Gusti D. 432, 433, 455, 476,
507, 515, 529, 583, 885,
909
Gutherz D. 814
Gyárfás Dr. E.* 46, 59, 66,
84, 102, 103, 106 ş. u. 110
ş. u. 126, 134, 137, 139,,
152, 168, 185, 195, 242.
262, 273, 281, 290, 292.
300, 308, 309, 333, 334,
338, 339, 351, 371, 372,
381, 382, 384, 394 ş. u.
398, 401, 404, 406 ş. u.,
414, 432, 433, 440, 441,
442, 464, 475, 478, 498,
517, 531, 532, 536, 540,
551, 552, 554, 664, 665,
704, 731, 777, 811, 815,
827, 875, 876, 879 ş. u.
886, 902

*) Numele de botez se întâlneşte atât în forma lui ma-
ghiară: *Elemér*, cât şi în cea românească: *Elefterie*.

Gyéri I. 166
 György Dr. L. 712, 876

H

Haan Ign. 649
 Halasi St., — vezi Mercis
 Haller A. 676
 Haller E. 876
 Haller St. 876
 Ham, primat 274
 Hamangiu C. 331
 Hamar P. 668
 Hanneheim St. 676
 Hațieganu Dr. E. 234, 433,
 885, 904, 906
 Hațieganu Dr. I. 885, 886,
 906
 Hațieganu S. 103, 104
 Haydin Dr. C. 253
 Haynald L. 255
 Heffter 375
 Hegedüs Al. 693
 Henter D. 680
 Hersenea, fam. 819
 Hessen, Iosif de — 747
 Hevesi I. 876
 Hinleder, Dr. F. 111
 Hirschler Dr. I. 293, 300, 876
 Hodor C. 653, 670, 671, 719,
 735, 742, 851
 Hodor V. 100, 104
 Hoensbroeck, von —, 800
 Horánszky F. 669
 Horányi Al. 713
 Horia G. 874, 875
 Horia, 727
 Horváth M. 677, 678
 Horváth M. 274, 668, 669
 Hossu Dr. I. 377, 442
 Huniade I. 244, 245, 818

I

Iacobescu T. D. 387
 Iancu Avr. 727
 Ienciu Dr. M. 14, 100, 401
 102, 103, 108, 122, 170

226, 237, 314, 315, 355,
 444, 886
 Irim C. R. 387
 Ilescu Al. M. 123, 904, 905
 Ilioniu G. 95 ș. u. 122, 184,
 347, 354, 470, 580
 Illyés A. 205
 Imecs C. 876
 Incze D. 876
 Incze I. 648
 Inczédy-Yoksmann Ö. 30,
 110, 113, 137, 139, 168,
 290, 479, 876
 Inocențiu de Buzeu 779
 Inochentie, eppul Rușilor de
 credință veche, 814
 Ionescu Dr. 224
 Ionescu Dr. P. 246
 Ionescu-Dolj I. 226, 237,
 355, 387, 390
 Iorga N. 16, 18, 24, 94, 97, 99,
 101, 109, 110, 117, 186,
 189, 191, 270, 271, 285,
 326, 328, 329, 332, 285,
 339, 356, 386, 501, 404,
 406, 407, 416, 441, 448,
 457, 462, 465, 468, 470,
 472, 479, 484, 487, 494,
 503, 512, 544, 545, 494,
 559, 558, 661, 710, 751,
 777, 778, 807, 817, 823,
 841, 885
 Iosif II. 162, 254, 631, 673,
 676, 721, 751, 831
 Irimescu Dr. S. 387
 Isac Dr. A. 769
 Ispasiu D. 387, 390
 Istrati C. 387
 Ivan N. 195, 487, 806
 Ivul G. 818
 Ivuly C. 816

J

Jachini E. 785
 Jakab E. 161, 660, 661, 744

Jakubek, Dr. St. 47, 48, 51,
666, 826, 877, 882,
Jankovich B. 172
Jánossy P. B., Dr. 49, 51,
117, 135, 138, 144, 146,
148, 152, 172, 176, 182
224, 263, 479, 544, 705,
876, 879

Javroţchi St. 814

Jelen I. 111, 876

Jósika G. 30, 92, 110, 125,
139, 176, 262, 272, 817,
876

Jósika I. 678, 817

Jósika L. 4, 5, 82, 255, 256,
320, 683, 685, 686, 690,
817

Jósika S. 139, 817

Jurcanu Dr. C. 237, 505, 908,
909

Just Fr. 253

K

Kájoni I. v. Caioni

Kálay Ö. 254

Karácsonyi Dr. I. 241, 244,
629, 645, 646, 672

Károlyi Al. 712

Katona, fam. 819

Katona M. Dr. 614, 672

Katona Sig. 211, 214

Kazinczy Fr. 674

Kemény W. 676

Kendi, fam. 657, 819

Kendefi, fam. 819

Keserü M. 689

Khuen Héderváry C. 253

Kiss I. 736

Klein von Strassenburg D.
211, 214

Klesz E. 139

Kollonits Leopold 245, 629,
658, 736, 737

Kollonits Ladislau 675, 762
Kolozsi, fam. 869

Kolozsi M. 876

Kolozsvári Dr. B. 614

Kornis I. 211, 214, 678

Kornis Sig. 649, 657, 660,
736, 737, 816

Kornis V. 238, 363, 817

Kosztá St. de Beiuş 776,
777

Kosutány Dr. I. 243, 244,
623, 624, 629, 635, 657,
674, 677, 681, 792, 793

Kovács I. 675, 677

Kovács M. 616

Kovács N. 211, 214, 763

Kristóf G. 732

Künnle T. 876

L

Laar Fr. 474

Lambert I. 676

Lapedatu Al. 153, 226, 227,
228, 297, 333, 340, 377,
547, 637, 641, 642, 644,
707, 708, 709, 710, 874

Lapedatu I. I. 559, 560, 885

La Puma 791

Laslo N. 202

László A. 877

László Em. 110

Laurian A. T. 210

Lazăr Dr. 555, 606

Lazăr G. 759

Lazăr I. 182

Le Fur, 375

Leeb B. 885

Lenguceanu N. N. 123

Leopold I. 629, 647, 660,
668, 670, 672, 741, 851

Leopold II. 254, 713, 831

Lessius, 800

Lingoi I. 818

Lippay G. 747

Lichtenfeld I. de — 677

Literati G. 731

Lönhard, 259

Losy Em. 747
 Luca din Iclod 736
 Ludovic II. 646
 Ludoșanu N. I. 914
 Lukács I. 736
 Lupu Vas. 655

M

Macedon Alex. 715.
 Magius L. 199
 Maier Grig. 636
 Maior P. 163, 631, 721, 722
 Maiorescu I. 210.
 Majláth G. C. 29, 30, 32, 33,
 46, 47, 51, 94, 95, 100,
 101, 102, 103, 105, ș. u.
 117, 125, 126, 133, 137,
 155, 183, 188, 190, 191,
 221, 260, 261, 273, 275,
 277, 286, 291, 301, 309,
 317, 322, 331, 336, 340,
 353, 357, 372, 382, 396,
 398, 400, 404, 406, 417,
 443, 463, 478, 515, 524,
 531, 533, 538, 542, 545,
 557, 560, 562, 564, 565,
 566, 571, 572, 574 s. u.
 666, 712, 803, 805, 807,
 809, 817, 826, 827, 888
 Majláth I. 253
 Maloș I. 387
 Maniu I. 506, 514, 885
 Manoilescu M. 475
 Manu D. 534, 535, 886
 Marcu A. 817
 Maria Terezia 2, 80, 135,
 162, 163, 191, 437, 556,
 562, 563, 569, 591, 598,
 599, 602, 605, 609, 618
 s. u. 628, 629, 651, 668,
 669, 670, 680, 693, 704,
 610, 711, 712, 714, 716,
 719, 722, 723, 724, 730,
 747, 750, 835, 852, 867,
 879, 880

Marinescu C. 202
 Marinescu N. 450
 Márki dr. Al. 681, 732, 745,
 746
 Marmaggi 778
 Marosi Fr. 258
 Martinuzzi G. 646
 Márton A. 725
 Mártonfi I. 647, 649, 650,
 660, 676
 Matei I. 862, 886
 Matia Corvinul 646
 Matskásy P. 29, 30, 109, 110,
 117, 139, 390, 391, 887
 Măzăreanu V. 270
 Mécs L. 731
 Medgyesi F. 646
 Medrea Fl. 886
 Meheșiu, fam. 819
 Mercier 377
 Mercis Th. alias St. Halasi
 736
 Merdzsinai I. 737
 Merignac, 375
 Meteș Șt. 197, 245, 287, 887
 Mezei, fam. 819
 Micescu Istr. 14, 226, 237,
 315, 355
 Micșa E. 786
 Mihai Viteazul 727, 750
 Mihăilescu M. 578, 579
 Mihăilă A. 387
 Mihalsky N. 814
 Mihocsa G. 731
 Miklós St. 877
 Mikó E. 724
 Mikó M. 255, 690, 691, 695
 Millea Dr. A. 387
 Miron, patriarhul 899
 Miske I. 677
 Mixa Șt. 731
 Moga, fam. 819
 Moga I. 210
 Moisil Dr. T. 124, 128, 129,
 179, 232, 345, 346, 349,
 453, 528, 568, 572

Moldovan Gergely 696, 727
 Moldovan I. M. 667, 668
 Moldovan Dr. Iuliu 233
 Moldovan Dr. V. 433, 885
 Molnar von Müllersheim I. 745
 Monay F. 791
 Moruzzi C. 779
 Moşoiu Tr. 277
 Moulart 196, 802
 Mulay A. C. 735
 Müller Dr. 616
 Müller I. 741
 Müller I. A. 676
 Munteanu Dr. E. 787
 Munteanu Gavr. 759, 760
 Mussolini B. 665, 749, 759, 778.

N

Nagy C. 279, 280
 Nagy E. Dr. 253
 Nagy G. Dr. 110
 Nagy L. Dr. 370, 480, 482, 546, 608
 Nalátzi, fam. 817
 Negrea Dr. C. 233, 237, 239, 240, 906, 886, 909
 Negulescu P. P. 885
 Nemes F. 103, 877
 Nicolescu Dr. Al. 844
 Nilles N. E. 245, 804
 Ninger Ign. 690
 Nistor Dr. I. 752
 Nopcea fam. 817,
 Nopcea Al. 263, 678
 Novacovici D. 209, 594, 609, 622

O

Oanea Dr. L. 189, 190, 192, ş. u. 333, 337, ş. u. 518
 Olahus N. 817
 Onişor Fr. V. 14, 124, 232, 233, 310 ş. u. 314, 315

Oprean I. N. 508
 Orosz, fam. 819
 Ostrogovich Dr. A. 181, 236, 510, 538, 550, 875, 887, 891, 895, 908
 Otto de Habsburg 285
 Otulescu A. 903

P

Pál A. 877
 Păcăţianu T. V. 818
 Pacelli E. 272, 273, 326, 332, 336, 409, 422, 425, 430, 437, 463, 523, 532, 535, 542
 Păclişanu Z. 221, 226, 280, 737, 886
 Pál Dr. G. 30, 59, 68, 71, 262, 268, 274, 300, 381, 877
 Pál St. 877, 882
 Pállya St. 713, 714
 Pancu R. 450
 Pangal I. 192, 886
 Pantazi, Em. 902, 903
 Pap Dr. A. 258, 877
 Papilla, fam. 819
 Papinian Dr. 387
 Papiu Ilarian Al. 820
 Parecz Dr. G. 725
 Partenie P. 185, 193
 Partenie, al Dunării de jos, 779
 Pásztor 579, 580
 Patay Dr. I. 712, 717, 745, 839, 840, 877, 882
 Patricius 715
 Pázmány P. 747, 818
 Pennescu D. 227, 246, 247, 248, 287, 294, 640, 641, 707, 708, 781, 811, 885
 Perényi F. 645, 646
 Perki A. 877
 Petala V. 16, 18
 Petres K. 274
 Petrescu-Comnen N. 18, 19, 25, 93, 113, 114, 185, 290,

326, 329, 334, 441, 499,
500, 771, 773, 775, 885
Petrescu L. 616
Pfeiffer A. 254
Pirchala E. 523
Pius IX. 799
Pius X. 294
Pius XI. 374, 383, 384, 422,
463, 478, 783, 785, 786,
811
Pizzardo I. 410, 411
Popu Dr. G. 224, 226, 237,
310, 335, 570, 637, 640
867
Policrat Fl 404, 582
Pongrácz D. 680
Pop Dr. A. 80, 546
Pop Dr. E. 455
Pop E. 508
Pop de Lemeni 819
Pop Profir 826
Pop Sam. 819
Pop Dr. St. C. 474 478,
Pop Dr. Tr. 234
Pop Dr. Valer 98, 113, 170,
330, 335, 341, 371, 394,
397, 398, 404, 407, 408,
413, 415, ș. u. 422, 425,
430, 432, 433, 439 ș. u.
445, 455, 460, ș. u. 465,
ș. u. 469, 479, 490, 496,
498 ș. u. 511 ș. u. 518,
519 ș. u. 529, 532, 537,
542, 585, 710, 821, 841,
900
Pop Visarion 578, 579,
Popa Dr. C. 608
Popa Dr. I. 566
Popescu Dr. N. 98, 113, 549
Popișteanu Dr. 556
Popoi I. 817
Popov A. 474, 477
Popovici Dr. M. 507, 905
Popp Gh. 433, 885
Pordea Dr. A. 769
Porumbaru P. 450

Poruțiu Dr. P. 233, 732
Possevino A. 203, 720
Pradier-Fodéré 375
Prie O. 886
Prigoana Dr. E. 393
Prohászka O. 669
Pteancu Dr. Al. 178, 547,
768, 769, 773, 820, 822,
Puia B. 731
Pușcariu E. 874, 875

R

Racoviță, gen. 387
Radnay Dr. F. 253
Radovici C. 187
Radu N. 508
Rădulescu Al. 450
Ráduly I. 816
Raicoviceanu N. 902
Rákoczy Fr. II. 244, 613,
655, 656
Rákoczy G. 670
Rákoczy Sig. 670
Rákossy Eug. 263
Rasputin 534, 535
Rebreanu Dr. P. 370, 480,
482, 546, 844
Reiner (Zilinski —) 614
Reli S. 752
Renzetti 791
Reva Petru, 677
Rieder Dr. K. 197
Ripert G. 848
Robu M. 826, 885
Roka epp. 274
Roman C. 914
Rónai E. 877
Rothermere, lord, 167, 307,
540
Rudnay epp. 755
Rudnyánszky epp 274
Rusu, fam. 819
Rusu Al. 886

S

Șaguna A. 636, 674, 896
Saia C. 731

- Salamon Mart. 390, 483
 Salamon Mauriciu 390, 483
 Sánchez, 800
 Sándor I. 266, 877
 Sava Dr. V. 387,
 Săveanu N. N. 556, 885
 Schlett E. 484
 Schmidt W. 563, 598, 617,
 622
 Schwartner M. 720, 747, 753
 Sebestyén Dr. I. 390, 391,
 483
 Secărea D. 387
 Segura, Card. 274
 Serédy Iust. 113, 190, 306
 Serena C. 784
 Serra G. 181, 236, 538, 550
 Sf. Alfonso Maria da Liguori
 801
 Sf. Elisabeta, regina Ungariei
 108, 109, 788, 789, 791,
 795
 Sf. Francisc d'Assisi 783
 Sf. Ladislau, regele Ungariei
 672, 804
 Sf. Leopold 794
 Sf. Ștefan, regele Ungariei
 243, 633, 637, 638, 672,
 795, 804
 Simon Al. 689, 692, 699
 Simon I. 250
 Sincero 334
 Sixtus IV. 245
 Snow S. 281
 Sofronie G. 335, 342, 375
 Sombor L. de — 202
 Spănișteanu C. 387
 Stamati I. 779, 780
 Stan Al. 450
 Stan Gh. 358 ș. u.
 Statileo I. 646
 Ștefan V. al Ungariei 646
 Ștefănescu St. 603, 608
 Ștefănescu-Goangă Fl. 505,
 507, 886
 Steffanits Dr. St. 253
 Steinfeld 649
 Steinwille 659, 660
 Stoica Sigism. 721, 722, 816
 Stoicescu Cl. 902
 Sturza I. S. 780
 Suciu Dr. I. 226, 237, 335,
 603, 769, 886
 Suciu Dr. Vas. 783, 786, 886
 Suhopan Vl. 779
 Suluțiu Al. 632
 Sulyok St. 295
 Șutzu Al. G. 484
 Szabó Dr. G. 110, 877
 Szabó I. 673
 Szalay Dr. M. 59
 Szász M. 150
 Széchenyi epp. 196
 Szegedy I. 662, 671, 850 ș. u.
 Szegedy G. 736
 Szélyes Dr. 877
 Szemnecz E. 250, 251, 254,
 255, 761, 853, 882
 Szentkeresztli B. 139, 192,
 817, 877
 Szepessy Ign. 677, 762
 Szerdahelyi I. 660
 Szilágyi M. 244
 Szmrecsányi Dr. L. 253
 Szoboszlay L. 877

T

- Tămaș, 482
 Tavani D. 782, 791
 Teleki, fam. 817
 Teleki C. 676, 677
 Temesváry I. 161, 651
 Teodorianu-Carada M. 274
 Thuroczy A. 139, 147, 152,
 176, 182, 390, 877
 Țeposu Dr. E. 387
 Titulescu N. 18, 15, 326,
 328, 490, 506, 510, 583,
 585, 885
 Tökölyi E. 656
 Topciu D. 387
 Török I. 722

Torma N. 877
 Toth B. 877
 Transilvanus Viator 86, 155,
 282, 803
 Tréfan Leonard 110, 264,
 877, 885
 Trefort Aug. 217, 256, 258,
 668, 694, 695, 746, 748,
 761
 Trif, Dr. G. 844
 Tirelzon L. 814
 Toni D. V. 387

U

Ugron Șt. 771, 773
 Ulyeszenich G. 646
 Urmânczy N. 309
 Urmânczy I. 877

V

Vaida Dr. Al. 633, 745
 Vaida Ladislau 678, 745
 Valabhay P. 480
 Valea T. L. 508
 Vancea Dr. I. 532, 696
 Vancea Dr. V. 531, 532
 Vancul A. 816
 Várady M. 713, 735, 745,
 755
 Vári A. 80, 179, 546
 Vári I. 139
 Varjas E. 737, 738
 Váry G. 837
 Vasilescu-Valjean I. A. 471,
 475, 530
 Vasiliu A. 532
 Vécsey Dr. A. 282, 803
 Veress A. 818
 Verzar Dr. F. 224, 573, 574,
 576, 603
 Veszely C. 47, 51, 74, 209,
 251, 255, 258, 259, 270,
 271, 674, 676, 700, 701,

Victor Emanuel 274
 Viola A. 877
 Vioreanu G. 567
 Virmond D. 649
 Vizkeleti Sig. (Csete) 736,
 Vlad A. 885
 Vladislav II. 249
 Voinescu Șt. 404, 449, 529,
 582
 Volanus F. 741
 Vorbuchner A. 59
 Vrăbiescu C. 387, 390

W

Wanner I. 736
 Werbőczy St. 637, 638
 Willer I. 474
 Witte E. 281
 Wohlgemuth 763
 Wolf, dep. 291
 Wynen 196

Z

Zănescu 318
 Zápolya I. 646
 Zeik, fam 819
 Zichy I. 218, 220
 Zichy epp. 274
 Zilinsky 614
 Zita, eximpărăteasă 285
 Zombori Dr. L. 370, 496,
 885
 Zsilinszki M. 669, 671, 672,
 674, 810, 813
 556, 557
 Zomora D. 102, 877
 Zorger G. 649
 Zuia C. 387

X

Xenopol A. D. 780

Literatura întrebuintată.¹⁾

A magyar piarista tartomány reformjára vonatkozó fontosabb okmányok. — Kézirat gyanánt. — A kegyes-tanítórend hivatalos kiadványa. — 3 fascicule: 1904—1906, 1906—1909, 1910.

Ardeleanu, Dr. Ioan: Istoria diecezei române greco-catolice a Oradei-mari, Gherla 1883.

Bagossy B. A josephinismus hatása s az erdélyi egyházme-gyék küzdelme ezek ellenében, — in Az erdélyi katolicizmus multja és jelene, Cluj, 1925.

Balázs, Dr. Andreiu: Adatok az erdélyi kisebbségek iskola-védelmi küzdelmeihez 1919—1929, Cluj 1929.

Banițiu Gheorghe, Părți ales din Istoria Transilvaniei pe două sute de ani în urmă, Sibiu, 1889—1891 (3 vol.).

Bârseanu Andrei: Istoria școalelor centrale române gr. or. din Brașov, Brașov, 1902.

Bertuch T. I.: Novis orbis pictus juventutis, Viena, 1808.

Biró, Dr. Venceslav: A kolozsvári piarista templom alapítása, Cluj, 1932.

Bojor, Dr. Victor: Maica Domnului dela Sf. Mănăstire din Nicula, Gherla, 1930.

Boncz Francisc: A valláskörüli felségjogok, Budapesta 1894.

Brandsch, Dr. H. Grundriss eines heimischen Kirchenrechtes I Heft. Die christlichen Kulte in Rumänien, Sibiu 1933.

Bunea, Dr. Aug.: P. P. Aron și D. Novacovici, sau Istoria Românilor transilvăneni dela 1751 până la 1764, Blaj 1902.

Codrescu Teodor: Uricariul cuprinzătoriu de hrisoave, ana-forale și alte acte din suta a XVIII și XIX, vol. I. Iași 1852.

Colecția legilor din anul 1876, Budapesta 1877.

Del Vecchio, Georgio, L'Università din Roma 1927.

De institutione catholica „Status romano-catholicus Tran-silvaniensis“. — De evolutione historico-juridica. — De legali-tate iuxta leges civiles. — De iure personalitatis. — De cano-nica institutione. — Cluj, 1932. (Ediția latinească — cu anumite *addogiri semnificative* — a broșurei românești: *Statușul roma-*

¹⁾ Lista aceasta nu cuprinde decât lucrările cari nu se găsesc în Bibliografia publicată la sfârșitul cărții: Un anahronism și o sfidare: Statul rom.-cat. ardelean, Cluj 1931.

no-catolic din Transilvania. — Coperta broşurei e în două culori: galben şi alb, culorile Papalităţii).

(*Éltes Carol*): A volt erdélyi főkörmányszék kebelében fennállott Katholikus Bizottság hatásköréről és az erdélyi kath. Státusgyűlés és igazgató tanács által követendő eljárási módokról. Eredeti okmányok alapján. Alba-Iulia 1876.

Erbiceanu C.: Procanonul lui Petru Maior. După manuscrisul autograf existent în Academia Română. Transcris şi publicat de —, Bucureşti 1894.

Faber Antonius: Compendium generalis Statisticae Imperii Austriaci. In usum auditorum suorum elaboravit. — I. U. D. Statist. et Juris Mat. Hung. in Acad. R. Poson, — Bratislava 1818.

Friedvalszky Joannes: Diploma Andreae II. Hierosolimitani, Cluj 1770.

Ghibu Onisifor: Un anahronism şi o sfidare: Statul rom. cat. ardelean, Cluj 1931.

— O necesitate naţională imperioasă: Unitatea religioasă a. Românilor, Beiuş, 1931.

— Acte şi documente privitoare la Statul rom. cat. ardelean, Cluj 1933. — Tip. ca manuscris.

Gyárfás, Dr. E.: L'Église catholique de Transylvanie, Diclosânmărtin, 1923.

— Az erdélyi katolicizmus multja és jelene, Diclosânmărtin, 1925 (în colaborare).

Hodor Károly: A Báthory-Egyetem története, 1579—1849. (Manuscris în Arhiva Muzeului Ardelean din Cluj, No. 529).

Horváth Michaelis, Praepositi de Graba et Sacrae Theologiae Doctoris, eiusdemque antea în Regia Hungariae Universitate professoris publici ordinarii, Statistica Regni Hungariae et partium eiusdem adnexarum, Ed. II. Posonii 1802.

Jakab Elek, Kolozsvár története, I—III, Cluj 1870—1883.

Dr. Jakubek S.: Az erdélyi katolikus autonomia az egyházjog szempontjából, — în Az erdélyi katolicizmus multja és jelene, Cluj, 1925.

Incze József: Rövid leírás azon országgyűlési artikulusokról, melyek Erdélyország fejedelemségben kezdettől fogva a mostani időkig hozattattak, Nagyszeben 1829.

Iorga N.: Istoria învăţământului românesc, Vălenii de Munte, 1928.

— România şi Roma papală, (Neamul românesc 1922).

Lapedatu Al.: Noul regim al Cultelor în România. Cuvântări rostite în Senat şi Adunarea deputaţilor, Buc. 1928.

Márki, Dr. Alexandru: Az erdélyi Unióbizottság (în Budapesti Szemle, 1898, vol. 95).

Metef, Ștefan: Lămuriri nouă privitoare la revoluția lui Horia, Sibiu, 1933.

Mikó Emeric: Az erdélyi falu és a nemzetiségi kérdés, Cluj 1932.

Nicodem, episcopul — Memoriul Monastirei Neamțu și Secu asupra drepturilor de proprietate, Tipografia Monastirii Neamțu, 1934.

Oanea, Dr. Laurențiu: România și Statul rom. cat. unguresc din Transilvania. — Interpelare desvoltată în ședința Senatului din 12 Februarie 1932.

Pállya Stephani: Cc. rr. scholarum piarum in Hungaria et Transilvania Praepositi provincialis: Orationes VIII, publice habitaе. — Edidit ac praefatus est de vieloquentiae cum probitate coniungenda Alexius Horányi eiusdem instituti, Pesta 1797.

Pirchala Imre: A magyarországi középiskolák rendje, Budapest, 2 vol. 1895, 1905.

Preoțimea ortodoxă din Ardeal și chestiunea cultelor din România. — Apel public din partea Asociațiunei „Andrei Șaguna” a clerului din Mitropolia Ardealului, Arad 1924.

Pop Valeriu, Acordul dela Roma, Cluj, 1934.

Raccolta dei Concordati, Roma 1919.

Reli S.: Din Bucovina vremurilor grele, Cernăuți 1926.

— Metode de instrucție și educație, (in revista de Pedagogie, Cernăuți 1933).

Schwarttner Martin: Statistik des Königreichs Ungarn. Ein Versuch von —, Professor der Diplomatie, und ersten Bibliotheks-Custos auf der Kön. ungrischen Universität zu Pest, 1798.

Sofronie George: Tratatul dela Lateran și Statul internațional al Papalității, Oradea 1931.

Străjanu Z. (Z. Pâclișanu): Cultele minoritare în România (in lucrarea jubilară: Ardealul, Crișana, Banatul și Maramurașul. București 1929, vol. II).

Statusul romano-catolic din Transilvania, Cluj, 1932.

Trecutul și prezentul Statusului rom. cat. ardelean, Cluj, 1931, Tip. Minerva. Anonim. (De fapt, ed. II. a aceleasi broșuri, apărută la 1923, având ca autor pe Dr. Andreiu Balázs).

Szemnecz Emil: Katholikus autonomia. — A katholikus autonomia multja, jelene, jövője és a felekezetek autonom szabályai, Budapest 1897.

Temesváry, Dr. Ioan: Hét erdélyi püspök végrendelete, Cluj 1931.

Transilvanus Viator: Les Concordats des Roumains, Budapest, 1921.

— In Transilvania, Budapesta 1921.

(*Szegedi Ioannes*): Decreta et Vitae Regum Ungariae qui Transylvaniam possederunt, Cluj 1763.

Vaida Voevod, Dr. Alex.: Postul Vintute?... Petrecerea păcat? Viena 1898.

Várady M.: A kolozsvári kegyestanítórendi társház és rom. kath. főiskola évszázados történeti részlete, Cluj 1887. (In *Anuarul liceului*).

Varjas Endre: A kolozsvári könnyező Szűz kegyelem-képének története, Cluj 1923.

Veress, Dr. Andrei: A kolozsvári Báthory-egyetem történetéről rombolásáig, 1603, Cluj, 1906.

— Bibliografia româno-ungară, București, 1931.

— *Fontes rerum transylvanicarum. T. I -- Epistulae et Acta Iesuitarum Transylvaniae temporibus Principum Báthory (1571—1603), v. I. Bpsta 1911.*

Zsilinszky Mihail: A római katolikus autonomiáról, Budapest 1911.

— Noch einmal: Die katholische Autonomie und das Vermögen der Geistlichkeit, Sibiu 1912.

Xenopol A. D.: Memoriu asupra învățământului superior în Moldova, Iași, 1885.

*

A kegyes tanítórend Névtára... 1911—1912.

Calendarium titulare et historicum Magni Principatus Transilvaniae, Sibiu 1780—1846.

Calendarium Universitatis Claudiopolitanae et Transilvaniae Titulare, Cluj, 1776.

Catalogus individuorum Provinciae S. Stephani Regis Hungariae in Transilvania Ordinis Fratrum Minorum S. P. N. Francisci, pro anno Domini 1922—23, Cluj 1922.

Catalogus religiosorum Ordinis Minorum S. Francisci Conventualium Provinciae S. Elisabeth in Regno Hungariae Defamulantium, Arad 1885.

Historia Episcopatus et Capituli Albensis in Transilvania, Cluj 1837.

Hof. u. Staats-Schematismus des oesterreichischen Kaiserthums, Wien 1820 și u.

Schematismus historicus venerabilis cleri Diocesis Magno-variadiensis latinorum, Oradea 1896.

Schematismus Ordinis Minorum S. P. V. Francisci Seraphici Capucinatorum almae Provinciae Austriaco-Hungaricae pro anno 1865, Buda.

Sematismul istoric al Diezezei Lugojului, — publicat sub auspiciile P. S. S. D. D. Dr. D. Radu, episcop gr. cat, de Lugoj, Lugoj, 1903.

Titulare Dacicum Sibiu 1771.

*

Acta Apostolicae Sedis, Roma 1929—1932.

A Hon, Budapesta, 1869—1873.

- Annuaire pontifical catholique, A. XXXII., Paris 1929.
 Arhivu pentru filologie și istorie, Blaj 1867.
 Biserica ortodoxă română, București, 1932.
 Desbaterile Camerei Deputaților, București, 1932.
 Egyházi és iskolai hetilap, Alba Iulia, 1871.
 Ellenzék, Cluj, 1931—1933.
 Erdély, Alba Iulia, 1922.
 Erdélyi Lapok, Oradea, 1932—1933.
 Erdélyországi Jegyzőkönyv, Cluj, 1791.
 Erdély Országgyűlési Emlékek, XVIII..
 Erdélyi Tudósító, Cluj, 1922—1933.
 Europa Orientale, Roma, 1932.
 Hírnök, Cluj, 1925.
 Kelet, Cluj, 1869—1874.
 Keleti Ujság, Cluj, 1931—1933.
 Kolozsvári Közlöny, Cluj, 1869—1873. —
 Legea românească, Oradea, 1925.
 Magyar Kisebbség, Lugoj, 1928.
 Magyar Polgár, Budapest, 1869—1873.
 Monitorul Oficial, București, 1932.
 Neamul românesc, București, 1922—1932.
 Országgyűlési Napló, Budapest, 1869—1872.
 Pandectele române, București, 1925.
 Patria, Cluj, 1932.
 Politica, București, 1926.
 România Nouă, Chișinău, 1927.
 Történelmi Tár., Budapest, 1882.
 Universul, București, 1931—1933.

ERRATA.

Pag.,	Rândul,	In loc de :	Să se citească :
2	24	Șt. Bathry	Șt. Báthory
3	4	sferei de competență	sferei de competență a acesteia
3	22	o cârmuire	ocârmuire
3	30	elementul	. Elementul
4	38	Comisie catolice	Comisiei catolice
5	10	Guvernul	Guvernului
7	19	pot de asentimentul	pot da asentimentul
8	9	beclară	declară
10	24	trecutul ei	trecutul lui
10	31	Statul	Statul catolic
11	1	punea	putea
12	13	Unguria	Ungaria
13	36	posedă	poseadă
19	10	Excelenția	Excelența
35	3	eretic	eretică
44	10	Statutul	Statutul
44	25	coloane I	coloana I.
45	35	este o concepție	„este o concepție
47	12	obine	obține
57	21	diecezan	diecezane
61	4	stigmatiza	stigmatiza
63	19	acivi	activi
64	36	societăți	societății
73	35	utonomie	autonomie
74	3	eventuale	eventualele
75	19	In cazuri	In cazul
77	4	envestire	investire
79	37	documentul	documentului
85	39	catolicisului	catolicismului
86	2	precise	prescrise
86	23	auaonomiae	autonomiae
91	3	politie	politic
94	6	Nr. 187,664—16,327	Nr. 187664—16327 din 16 Noembrie 1931
95	10	srie	serie
101	44	ceasta	aceasta
109	8	timpul	simțul

Pag , Rândul,	In loc de :	Să se citească :
120 22	Conenciosului	Contenciosului
129 38	cererile	măsurile
131 20	Regulatului	Regulamentului
131 37	d documente	de documente
134 3	Statutului român	Statului român
137 18	atutentice	autentice
142 2	se fe făcea	se făcea
142 23	Aceasta	Acesta
143 33	în vigoare e Regula- mentului	în vigoare Regula- mentul
147 24	Statul anual	Statul de plată anual
150 28	10—15 lei	10,000—15,000 Lei
152 22	făcută	făcute
155 33	Statul organic	Statutul organic
157 34	să întreține	să întreție
158 7	decât	decând
159 34	autonomiei	autonomiei“.
160 16	contrarul	Contractul
166 22	A procedat	Am procedat
170 22	avem	aveam
173 19	Sechectrului penal	Sechestrului penal
175 4	detastă	detasată
176 14	Jossika	Josika
179 12	Dr. Dorgo Albert	Dr. Vári Acațiu
180 34	armă de aparare	armă de apăsare
181 17	personalitate juridică	personalitatea juridică
183 4	Prea Sfințitului G. C. Majláth	
187 30	Acest rând trebuie trecut la pag. 188, ca rândul 11	
186 42	nici s'a avut	nici n'a avut
188 10	sima	stima
188 11	personalitate juridică	personalitatea juridică
189 13	—	XLII
190 1	—	XLIII
190 2	deschise	deschisă
190 42	16 Ianuarie	18 Ianuarie
193 27	a susțin	o susțin
199 20	ale	a
201 14	până aci, în parte	până aci în parte,
202 7	Voliniei	Volhiniei
204 ¹⁾ 31	ude	unde
207 1	cluază	clauză
207 26	comodo	commodo

¹⁾ Documentul dela această pagină nu se referă la biserica Universității, ci la biserica franciscană de astăzi, zidită și ea de lezuși, în aceleași condiții ca și a Universității.

Pag., Bândul,	In loc de :	Să se citească :
209 15	comodis	commodis
211 21	ținea	își ținea
211 22	Göncz Ruszkay, contele Ioan Kornis	Contele Ioan Kornis de Göncz-Ruszka
213 26	sumai	suma
215 7	dovada	dovadă
218 4	Statul	Statul catolic
220 18	Citind	Citând
221 18	care își pare	care îi pare
224	Cap. XLV devine fără obiect, în urma celor cuprinse în cap. CLXVIII-CLXXXIII (pg. 554-580).	
226 4	C. Ionescu Dolj	I. Ionescu Dolj
231 9	urevede	prevede
231 35	rdată	redată
234 29	unghurese	ungherese
236 1	al Universității	Universității
240 9	12 Februarie 1931	12 Februarie 1932
241 12	biserica catolică	biserica ortodoxă
241 20	straturile țării	Staturile țării
243 12	pute	putere
256 11	C. C.	Comisiunei Catolice
257 nota	Fraknoy	Fraknoi
258 23	luat	luate
263 39	Să ferim	Să fericim
268 14	Ad. St.	Adunarea Statusului
270 Nota ²⁾	Adunării St. cat. din 1913	Adunării mixte r. cat. din 1848
271 16	St. cat.	Administrația Fondului de studii
272 15	dăpost	adăpost
272 20	Convinct	Convict
281 8	factoroi	factorii
287 1	Samarineamul	Samarineanul
288 3	tot mult	tot mai mult
293 37	ói a propriei culturi	și a propriei culturi
294 33	l-a condus	i-a condus
296 40	de neînchipuiți	de neînchipuit
300 17	nașunile	națiunile
303 1	Meghiarimea	Maghiarimea
303 6	salitudinei	solitudinei
305 4	Béle	Béla
309 28	tnergică	energetică
311 6	anticanonico	anticanonică
311 25	chestiunea	chestiune
312 5	.i	și

Pag., Rândul,	In loc de:	Să se citească:
312 9	putenta	patenta
312 19	lege	legea
312 33	bunui	bunuri
312 41	poniei	proniei
313 40	10 Maiu	19 Maiu
314 40	au fost	și au fost
316 13	d 20%	de 20%
316 27	lomun	comun
317 10	aât	atât
317 11	Cehoslavacia	Cehoslovacia
317 34	fleul ei	felul ei
320 38	grupaseă, catolic	grupaseră, catolice
322 20	date temeinice	temeinicie
327 4	îngruindu-mi	îngreunându-mi
327 36	unul	unui
328 25	se ține Ministerului	se ține de Ministerul
330 9	s'a eimplificat	s'a simplificat
332 27	Statului	Statului catolic
333 36	Extren	Externe
339 26	Ooanea	Oanea
339 36	profantori	profanatori
340 9	istoria	în istoria
340 16	fresc	înfresc
340 43	car	care
347 7	No. 48529 din 1 Aprilie 1932	
353 31	inscriptiilor	inscripțiilor
354 8	25 Martie	15 Aprilie
355 43	Statului ca	Statului, ea
357 25	nadmisă	neadmisă
359 15	în curte	cu curte
360 20	alap án hibásoa	alapján hibásan
361 4	Bur e	Burse
367 15	stara	starea
372 9	clrici	clerici
372 16	cezonese	cesioneze
373 41	ași	și
376 12	provnce	provincie
377 37	227 Martie	27 Martie
380 33	corespunde	corespund
383 8	puteam	putem
384 40	oficiosul	oficiosului
386 24	ca dintr'un	că dintr'un
386 31	a preface	a reface
387 7	Prîiect	Proiect

Pag.,	Rândul,	In loc de:	Să se citească:
387	13	cerem	cerem
388	16	majoritatea	minoritatea
389	9	Cule	Culte
390	1	semnalate,	faptelor semnalate
392	38	forfează	formează
394	22	pe seafa	pe seama
396	32	ce	cei
399	28	convorbiile	convorbirile
399	28	se reportă	se raportă
400	35	Oct.	Ovidiu
404	7	Th. Policrat	Fl. Policrat
408	27	Reportul	Raportul
418	29	—	Roma, 27 Maiu 1932
418	18	truducere	traducere
419	9	răstunarea	răsturnarea
422	12	Pius al XV-lea	Pius al XI-lea
423	24	ini iale	inițiale
438	36	pirtuțile naționale	virtuțile naționale
443	38	Concerdatul	Concordatului
444	5	funcțiunile	fundațiunile
447	13	Roniei	României
448	32	lipsa	lipsa
448	32	dederență	deferență
458	4	punctul în vedere	punctul de vedere
458	28	dădătoare	datătoare
465	8	ce primejduios	ca primejdios
471	35	stabliea	stabilea
485	5	întărzind	întărind
485	10	fotsului	fostului
491	10	Amadeo	Amedeo
495	24	este România	este în România
497	25	nenumăratele	nenumărate
500	13	tratând	tradând
505	9	un	nu
512	21	trative	tratative
514	10	CLVII	CLVIII
514	24	niciodată	niciodată“
514	27	CLVII	CLIX
515	28	sa	s'a
519	15	dela București	cel dela București
524	1	CLIX	CLX
524	31	acțiunea	acțiunea,
529	28	Oct.	Ovid

Pag.	Rândul,	In loc de :	Să se citească :
535	37	dezatere	dezbatere
536	28	a cărui	al cărui
543	20	afirmativ,	afirmativ,
543	30	Dirigent ;	Dirigent,
545	9	răspundere	răspunderea
546	19	Liviu	Petru
553	41	de această	de ce această
557	13	de lângă	pe lângă
560	20	rânuri	rânduri
560	30	admiterea ei.	admiterea ei“.
562	9	contestat	constatat
562	10	ca	că
563	19	katolischen	katholischen
563	30	regia	religia
563	39	regești	regești“
564	19	1924	1884
566	23	Contenciosul regional	Contenciosul regional?
567	3	al statusului	al Statului
569	28	Comitetului	Consiliului
569	4	S. III.	S. II.
		Nr. 1221—1932 și	Nr. 931 și 1224—1932
		1223—1932	
572	3	1)	—
581	14	Transilvaniensis	Transilvaniensis“
585	36	Gianini	Giannini
586	17	în locul acestui rând se va ceti : In baza elementelor, pe cari le-a pus la dispoziție	
591	31	în	în
592	2	evlavia,	evlavia
593	16	toal	total
595	33	vremuri	neamuri
596		rândul 1 lipsește cu totul. El este :	mirei lor în
		orfanatul acesta, să fie declarați legitimi și vrem	
596	10	in,	in,
596	19	în vigoare, în	în vigoare în
596	40	cancedăm	concedăm
597	2	trebuie șters, întreg	
613	1	„Institut	„Institut“
614	17	transfmare	transformare
622	17	să nu se uită	să nu se uite
625	32	(pag 61)	(Boncz, pg. 61),
630	11	regală	regală.
631	6	Eclesia	Ecclesia
631	11	De	Din

Pag.,	Rândul,	In loc de :	Să se citească :
634	37	lipsește rândul, care este următorul :	Biserica catolică, putere exclusivă ; partea leului, tocmai în succesorul
639	41	succesorul	succesorul
640	1	îi compete tot acel drept de patronat suprem și inspecțiune supremă, pe care le-au avut regii ungari, căci acel drept nu e legat de persoane, ci aparține suveranității teritoriale a statului ; de	
641	25	putea	puteau
645	9	eimp	timp
645	9	nesuficientă	nefericită
645	13	na'au	n'au
647	4	consilieri, imperiali	consilieri imperiali
648	6	regeși	regești
648	38	în Transilvania	Albensis în Transilvania
649	21	trebuie citit : In rândul al doilea testează mitropolitului de Caloce, Cardinalul conte Em. Csáki și Eminenței Sale prea înaltului și augustului Principe saxon Christian August	mitropolitului de Strigoni
649	22	mitropolitului de Agria	mitropolitului de Strigoni
649	30	Hazu	Haan
652	22	deceniul al șaselea	deceniul al cincilea
652	33	întreg rândul se șterge	
652	34	donat lezui —	(donat Iezuiților) numără și posedă în Cluj Mă-
652	37	populația acestor sate este mixtă	populația tuturor acestor sate este, până în ziua de astăzi, mixtă
653	5	Ardealul	Ardealului
653	40	pag. 78	pag. 20
654	6	s'a prescris	s'a proseris
658	30	în întreg	(în întreg
660	2	')	—
662	14	acum" posesiunea	acum „posesiunea
662	18	și o	și-o
662	19	rezerva	rezerva“
662	35	De cari toate.	Pe cari toate,
665	1	ma-	maghia-
665	23	romană.	romană,
668	17	poate	poată
669	38	nie	—
671	12	cedara	cedarea

Pag.,	Rândul,	In loc de:	Să se citească:
672	29	privilegii	privilegii"
675	10	pra censura librorum ordinala	pro censura librorum ordinata
675	13	lad	Lad.
686	28	pa Papa	pe Papa
687	15	1)	—
687		nota subliniară vine la pag. 688	
688		nota 1) se referă la 2). — Nota 2) se sterge.	
690	15	acesteia".	acesteia.
691	35	ca,, dupăce	ca, dupăce
691	36	după acest rând, să se cetească: Iulia, din nou, de construirea unei organizații separate".	
692		rândul 1 se șterge	
692	24	donationi	„donationi
697	21	a găsit	a pășit
697	29	timpul să	timpul său
697	17	eclesiasticis	ecclesiasticis
700	8	Veszely	Éltes
701	28	Dominațiunile	Donațiunile
702	20	1836	1876
707	39	Guvernului ?	Guvernului ?"
709	18	penibilă	punibilă
713	14	se omite întreg rândul	
717	21	general	Secretar general
720	5	... Seminarul	... „Seminarul
720	8	<i>P. Possevino</i>	<i>A. Possevino</i>
720	13	în loc de (pg. 58), (60), (63), (pg. 272 – 279 din <i>A. Veress: Fontes rerum transylvanicarum)</i>	
720	21	alți	alții
720	23	(pag. 61	(pag. 61)
721	32	Percepțiunile	„Percepțiunile
725	24	intransigent	intransigent
739	28	Universității	Universității 2)
743	6	Calenlarium	Calendarium
758	5	a ova	a avea o
767	3	34442,	32442
769	26	re	de
772	17	luptă la Geneva, umăr la umăr cu condu-	refuză școlie maghiare. pe care li le
773	33	cetățenia română	cetățeni români
776	39	procesului procesulu	procesului
784	33	să n'o poate	să n'o poată
794	40	se șterge	
800	5	după acest rând, urmează rândul 7	
802	18	ni le putem	nu le putem

Pag.,	Rândul,	In loc de:	Să se citească:
803	3	remân	român
804	3	literatură	literatură“
805	3	Catolic. 1)	Catolic.
806	3	gh șefturi	gheșefturi
807	3	maghiari“.	maghiari.
809	19	Domniai Munteniei	Voevod ardelean
819	21	stmâlpul	stâlpul
814	24	prond	profund
826	36	Acesta	Aceasta
821	20	conducătoare	conlocuitoare
822	6	ulia	Iulia
822	23	ese-	este
822	24	rofesor de muzică de	profesor de muzică la
840	2	Printre Roma	Intre Roma
865	39	acest rând vine în locul	rândului 42
871	4	Statut Catolic	Statul Catolic
875	18	Resursul	Recursul
877	27	Sfântului Scaun	Sfântul Scaun
882	6	organizați	organizația
895	12	imementa	iminenta
896	2	preoțimil	preoțimii
903	17	Tratativelor	Tratatelor
906	29	destinate el	destinate ei
907	10	restitie	restituie

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Tabla de materii.

<i>Prefaşa</i> — — — — —	III—V
<i>Raport adresat Maiestăţii Sale Regelui Carol II despre misiunea mea la Roma în chestiunea Statului rom. cat. ardelean şi despre peripeţiile prin cari a trecut această chestiune, dela 31 August 1931 şi până la 25 Martie 1934.</i> — — — — —	VII
<i>Acte şi Documente privitoare la Statul rom. cat. ardelean şi la Acţiunea catolicismului unguresc în România întregită</i> — — —	1—587
I. Statul rom.-cat. ard. şi Politica Statului român faţă de această problemă — — — — —	1—12
II. Preşedintele C. I. J. informează M. A. S. despre lucrările acelei Comisiuni — — — — —	15
III. Guv. delegă pe prof. O. Ghibu la Roma, pentru a informa şi preveni pe Sf. Sc. cu privire la măsurile pe cari este hotărât să le ia faţă de St. C. — — —	16
IV. Guv. înştiinţează pe ministrul nostru de pe lângă Vat. despre delegarea prof. O. Ghibu, la Roma, în vederea prevenirii Sf. Sc. cu privire la măsurile pe cari le va lua faţă de St. C. — — — — —	17—18
V. Telegrama Del. Guv., adresată dela Roma, Primului- ministru — — — — —	18—19
VI. Prima încheiere stabilită între Del. Guv. şi între ministrul român de pe lângă Sf. Sc. — — — — —	19—21
VII. O declaraţie a fostului ministru român de pe lângă Sf. Sc. din epoca ratificării Concordatului, cu privire la problema St. C. — — — — —	21—22
VIII. Del. Guv. cere dela M. I. retragerea unei adrese incompetente a Min. C., cu privire la situaţia juridică a St. C. — — — — —	22—23
IX. M. I. retrage adresa dată, la 1924, de M. C. şi falsificată de St. C. — — — — —	23—24

- X. Del. Guv. cere M. I. suspendarea oricăror măsuri în chestia St. C., înainte de ce s'ar fi dat avizul prioritar la noul St. O. al acestuia. — — — — — 24—25
- XI. Del. sp. Guv. cere M. A. S. ca Comisiunea juridică a acestuia să nu-și dea avizul înainte de ce i s'ar fi trimis din partea M. I. lucrarea privitoare la St. O. al St. C. — — — — — 25—26
- XII. O nouă cercetare a situației de drept a St. C. în baza noului său St. O. — — — — — 27—93
- XIII. M. I. refuză aprobarea St. O. al St. C., interzice Adunarea anuală a lui și-i declară nule și neavenite toate hotărârile — — — — — 94
- XIV. M. I. cere mitropolitului rom.-cat. concursul pentru stabilirea situației legale din Dieceza de Alba-Iulia — — — — — 95
- XV. Răspunsul mitropolitului rom.-cat. — — — — — 96
- XVI. M. I. însărcinează pe prof. O. Ghibu să discute cu Sf. Sc chestiunea canonicității St. C. — — — — — 97
- XVII. Prof. O. Ghibu cere M. I. noi măsuri în chestia St. cat., înainte de a angaja convorbiri cu Sf. Sc. — — — — — 98
- XVIII. M. Int. comunică ep. de Alba-Iulia că nu recunoaște dreptul de a funcționa al St. C. și că nu poate aproba ținerea Adunării anuale din 19 Noiembrie 1931 — — — — — 100
- XIX. Procesul verbal, în care ep. G. C. Majláth declară, că nu poate amâna Adunarea St. C. interzisă de Primul-ministru, și cere ca ea să nu fie împiedecată cu forța — — — — — 100 -102
- XX. Chestura Poliției Cluj comunică conducerii St. C. că Guv. nu înțelege să împiedece (cu forța) Adunarea St. C., dar nu-i recunoaște nici un fel de drept — — — — — 103
- XXI. Inspectorul gen. Dr. Ienciu raportează M. I. despre adunarea ilegală a St. C. și cere interzicerea imediată a oricărei funcționări a acestuia — — — — — 103—108
- XXII. Raportul Chesturei Poliției Cluj despre Adunarea ilegală a St. C. — — — — — 108--112
- XXIII. Del. Guv. cere instituirea imediată a unui Administrator-delegat al M. I., la conducerea St. C. — — — — — 113—114
- XXIV. Del. Guv. stabilește că St. C. este, de drept, organ subaltern al M. I. și cere ca, în consecință, el să fie readus în cadrul acestui M., înainte de ce s'ar iniția orice fel de convorbiri cu Sf. Sc. — — — — — 114—116

- XXV. Decizia M. I. privitoare la regularizarea situației de fapt a St. C. — — — — — 117—120
- XXVI. M. I. cere avizul M. Just. cu privire la soluția ce trebuie dată chestiunii St. C. și la modalitatea de încunoștințare a Sf. Sc. — — — — — 121—122
- XXVII. M. Just. comunică M. I. că se realizează la concluziunile C. I. J. și că despre măsurile luate față de St. C. nu e nevoie să fie încunoștințat Sf. Sc. 122—123
- XXVIII. Parch. Trib. Cluj inițiază cercetări în chestiunea St. C. — Declarația prof. O. Ghibu — — 123—124
- XXIX. Declarația prof. Al. Borza, la Parch. Trib. Cluj 125—126
- XXX. Declarația prof. Dr. V. Baroni, la Parch. Trib. 127—128
- XXXI. Declarația Dlui Dr. T. Moșil, șeful Cont. R. la Parch. Trib. — — — — — 128—129
- XXXII. Plângerea prof. O. Ghibu, la Parch. Trib. — 129—138
- XXXIII. Declarațiile secretarului gen. al St. C., B. P. Jánosy, la Parch. Trib. — — — — — 138—142
- XXXIV. Declarațiile șef-contabilului St. C., A. Thuróczy, la Parch. Trib. — — — — — 147—152
- XXXV. Declarațiile referentului St. C., A. Balázs, la Parch. Trib. — — — — — 152—168
- XXXVI. Declarațiile preș St. C. E. Gyárfás, la Parch. Tribunalului — — — — — 168—171
- XXXVII. Rechizitoriul primului-procuror al Trib., prin care se cere punerea Sechestrului penal asupra întregii averi a St. C. — — — — — 171—182
- XXXVIII. M. I. constată reaua credință a conducătorilor St. C. — — — — — 183—184
- XXXIX. Preș. C. I. J. informează M. I. despre noile fapte ivite în chestiunea St. C. — — — — — 184—186
- XL. Un răspuns al ep.-ului de Alba-Iulia — — — 186—188
- XLI. M. I. răspunde ep.-ului de Alba-Iulia că își menține în totul punctul de vedere relativ la lipsa de personalitate juridică a St. C. — — — 188—189
- XLII. Scrisoarea adresată de senatorul Dr. L. Oanea, Primului-Ministru, cu privire la caracterul chestiunii St. C. — — — — — 189
- XLIII. Scrisoarea deschisă adresată ministrului de Externe, de către senatorul Dr. L. Oanea. — — — 190—192
- XLIV. Comunicare făcută de senatorul Dr. L. Oanea, în ședința dela 6 Februarie 1932 a Senatului — 193—194
- XLV. Actualul preș. al St. C. intervine, în numele Partidului maghiar, la Guvern, în interesul tuturor confesiunilor maghiare, cerând suspendarea unor

dispoziții legale, până când legea învățământului primar va fi revizuită în spiritul Tratatelor in- ternaționale — — — — —	194—195
XLVI. Adunarea eparhiei ortodoxe a Clujului cere de- nunțarea Conc. cu Sf. Sc. — — — — —	195
XLVII. Din Motiunea clerului ortodox al Ardealului, cu privire la echilibrul care trebuie creat între Bi- serica dominantă și între celelalte culte — —	196—197
XLVIII. Diploma regelui polon Șt. Báthory, prin care înființează Univ. Cl., făcându-i totodată o serie de donățiuni de caracter perpetuu, pe cari, cu timpul, le a uzurpat St. C. — — — — —	198—201
XLIX. Diploma prin care regele polon Șt. Báthory în- ființează un internat pe seama studenților Univ., fără considerare la religie, — internat uzurpat, cu timpul, de St. C. și întrebuințat pentru scopuri po- trivnice St. R. — — — — —	202—203
L. Memoriul prin care Staturile evanghelice și refor- mat din Transilvania protestează la Regule Fried- rich Wilhelm I al Prusiei, în contra impunerilor la cari autoritățile de stat ardeleni le-au obligat, în beneficiul bis. cat. din Cluj — — — — —	204—206
LI. Declarația făcută de călugării iezuiți în fața Sta- tutului și Ordinului ardeleni, la 30 iunie 1744, cu privire la natura de drept a averilor lor — —	206
LII. Dispozițiile Mariei Terezia cu privire la averile fostului O. I., din cari s'au constituit Fondurile uzurpate mai târziu de St. C. — — — — —	206—209
LIII. Originea fondurilor administrate de St. C., așa cum o arată președintele Administrației fonduri- lor publice din Ungaria, I. Forster — — — —	209
LIV. Românii ardeleni respinși dela stipendii de stat	210
LV. Contractul prin care Fondul Academiei regești de studii vinde Provinciei (Statului) imobilul pe care, mai târziu, s'a construit Universitatea de as- tăzi, — Contract despre care St. C. susține că sta- bilește atât caracterul catolic al Fondului de stu- dii, cât și dreptul de proprietate a sa asupra a- cestui Fond. — — — — —	210—214
LVI. Ce a stabilit Comisiunea exmisă de Parlamen- tul ungar, la 1872, cu privire la natura de drept a F. R. și a F. St. — — — — —	214
LVII. Concluziunile finale ale Comisiunii exmise de Camera ung. — — — — —	215

- LVIII. Punctul de vedere al contelui A. Apponyi, fost ministru al Cultelor, despre natura de drept a F. R. și a F. St. — — — — — 215—216
- LIX. Minist. ung. de Culte precizează că St. C. nu poate fi altceva, decât ce era C. C. din Guv. Ard. — 216—217
- LX. Min. ung. de Culte stabilește că St. C. nu este proprietarul Fondurilor administrate de el — — 217—218
- LXI. Min. de Culte ung. respinge punctul de vedere al St. C., conform căruia Fondurile administrate de acesta ar fi proprietatea lui — — — — 219—220
- LXII. Minist. ung. de Agric. dispune ca, în c. f., pădurile considerate de St. C. ca proprietăți ale sale, să fie trecute ca proprietăți ale fondurilor administrate, numai, cu influența St. C. — — 220
- LXIII. M. I. pune în vedere ep.-ului de Alba-Iulia că O. Th. din Sibiu este al Statului, care-l poate da în administrația oricui. — — — — — 221
- LXIV. I. C. C. stabilește că St. C. nu este proprietarul O. Th., ci numai administratorul lui — — 222—224
- LXV. Justiția respinge acțiunea St. C. în procesul privitor la dreptul de proprietate asupra O. Th. 224—225
- LXVI. Concluziunile C. I. J. înstitute de M. I. și de M. Just., la 1925, pentru studierea naturii de drept a F. R. și a F. St. — — — — — 225—226
- LXVII. Politika Guv. R. cu privire la F. R. și la F. St. 226—228
- LXVIII. Cont. reg. cere M. I. anularea „rectificărilor“ ilegale făcute de St. C. în c. f. și disolvarea St. C. însuș. — — — — — 228—232
- LXIX. Toți profesorii gr.-cat. dela Fac. de Drept din Cluj s'au pronunțat pentru punctul de vedere stabilit, ulterior, de C. I. J. — — — — — 232—234
- LXX. Profesorii rom.-cat. ai Univ. stabilesc caracterul anticatolic al St. C. și cer Papei să-l disolve 234—236
- LXXI. Punctul de vedere al Com. J. a M. I. și M. Just. cu privire la Biserica Univ. — — — — 236—237
- LXXII. Senatul Univ. Cluj cere M. I. rectificarea urgentă a situației fonciare a bisericii Univ. — 237
- LXXIII. Raportul prof. C. Negrea despre situația juridică a bis. Univ. — — — — — 237—239
- LXXIV. Punctul de vedere definitiv al M. I. — — 240
- LXXV. M. I. ordonă retranscrierea bisericii Univ. asupra Statului rom. — — — — — 240

LXXVI. Caracterele specifice ale catolicismului unguresc: 1. Religia catolică, religie de Stat; 2. Dreptul de Patronat suprem al Regelui; 3. „Autonomia” Bisericii catolice — — — — —	240—256
LXXVII. Mărunțișuri istorice despre St. C. — — —	257—274
LXXVIII. Activitatea antiromânească a conducătorilor St. C. și a Sf. Sc. dela Roma — — — —	275—309
LXXIX. Documente despre lucrările C. I. J. — — —	310—315
LXXX. St. R. și St. C., — Memoriu informativ destinat să fie prezentat Vaticanului, din însărcinarea Guvernului Român — — — — —	316—325
LXXXI. Deleg. guv. informează, dela Roma, pe șeful guv. d. N. Iorga, despre stadiul în care se găsea chestiunea St. C. în acel moment — — — —	326
LXXXII. Deleg. guv., ofensat de către Min. de Ext. D. Ghica, îi trimite acestuia scrisoarea următoare —	326—327
LXXXIII. Deleg. guv. dă lămuriri Primului min. cu privire la conflictul său cu Ministrul de Ext. —	327—330
LXXXIV. Del. guv. arată Primului-Ministru, că în situația dată, orice convorbiri cu Vat. privitor la St. cat., sunt inoportune — — — — —	330—331
LXXXV. Ungurii cat. ard., uitând că sunt cetățeni ai României, intervin prin Nuntialul papal la Sf. Sc., ca acesta să-i apere de „lăcomia disprețuitoare de lege”, a guv. rom. — — — — —	331—332
LXXXVI. Min. României de pe lângă Vat. comunică guv. că Sf. Sc. ar fi bucuros ca chestiunea St. C. să fie rezolvită la București — — — — —	332—334
LXXXVII. Comuniunea deputatului G. Sofronie, în chestiunea St. cat. — — — — —	335—336
LXXXVIII. Note Secretariei de Stat a Vat. cu privire la canonicitatea St. cat. — — — — —	336
LXXXIX. Interpelarea Senatorului L. Oanea, în Senat — — — — —	337—338
XC. Preș. E. Gyárfás se asociază la interpelarea dlui L. Oanea, făcând declarații surprinzătoare —	338—339
XCI. N. Iorga, — mai catolic decât Papa și mai ungur decât Apponyi — — — — —	339—342
XCI. Interpelarea deputatului I. C. Cătuneanu Cluj, în chestiunea St. C. — — — — —	342—343
XCIII. Cererea M. I. pentru rectificarea inscripțiilor frauduloase operate de St. C. în c. f. în paguba St. R. — — — — —	343—345
XCIV. Judecătoria din Cluj restituie St. R. în drepturile sale asupra unei părți a bunurilor delinute până aci de St. C. — — — — —	345

- XCv.** Cont. reg. cere aprobarea Ministerului pentru rectificarea tuturor inscripțiilor făcute în mod fraudulos de St. cat., în paguba St. R. — — — 346
- XCvI.** M. I. autorizează Cont. să ceară rectificarea tuturor inscripțiilor făcute de St. cat. în c. f. — — — 347
- XCvII.** A doua intervenție a Cont. reg. — — — 347—349
- XLvIII.** A doua încheiere a Jud. de Ocol — — — 349—350
- XCIX.** Preș. St. C. intervine la Primul-ministru pentru anularea inscripțiilor făcute în c. f. în favorul St. R. — — — — — 351
- C.** M. I. ordonă, de urgență, suspendarea operațiunilor făcute de c. f. în favorul St. R. — — — — — 352
- CI.** Ep. de Alba-Iulia intervine la Primul-ministru pentru anularea rectificărilor făcute în fav. St. R. — — — 352—353
- CII.** M. I. revine, dispunând ca lucrările de rectificare a situației tuturor bunurilor deținute de St. C. să fie continuate. — — — — — 353—354
- CIIf.** Deputatul I. C. Cătuneanu cere, ca Guvernul să ia măsuri pentru punerea St. R. în posesiunea bunurilor care îi fuseseră uzurpate de St. Cat. — — — 354—356
- CIV.** O nouă intervenție a ep. de A. I. pentru radierea inscripțiilor făcute în favorul St. R. — — — 356—357
- CV.** Situația fonciară a imobilelor deținute de St. cat. și reclamate de Univ. din Cluj — — — — — 358—362
- CVI.** Dovezi despre manoperele frauduloase prin cari St. cat. a ajuns proprietar al bunurilor publice, restituite la 1932, de Justiția rom., în vechea lor situație legală — — — — — 362—364
- CVII.** Apelul St. C. la Trib. Cluj în contra rectificărilor la c. f. în favorul Stat. Rom. — — — — — 365—379
- CVIII.** Condiții privitoare la lichidarea St. C., comunicate reprezentantului mitropoliei rom. cat. de București, L. Zombori, de del. guv., O. Ghibu — — — 370—371
- CIX.** Condiții comunicate în mod oficios, președintelui mirean al St. C., de către ministrul de justiție V. Pop — — — — — 371—372
- CX.** Primul contraproiect al Acordului dintre Sf. Sc. și St. Rom. — — — — — 372—373
- CXI.** Proiect de lege privitor la denunțarea Concordatului dintre România și Sf. Sc. — — — — — 373—387
- CXII.** Consiliul Legislativ, apreciind faptele de o gravitate excepțională invocate de Expunerea de motive, conchide la necesitatea denunțării Concordatului — — — — — 387—390

CXIII. Jud. O. Cluj constată să St. cat. nu are personalitate juridică — — — — —	390—393
CXIV. Anteproiectul Ac. dela București — — —	394
CXV. Observațiile St. cat. la Anteproiectul atribuit Guvernului român — — — — —	395—396
CXVI. Contraproiectul de Acord prezentat de conducătorii St. cat. — — — — —	397—398
CXVII. Acordul stabilit în mod ocult, la București, între reprezentanții St. c. și între preținșii reprezentanți ai Guv. R. — — — — —	398—399
CXVIII. M. I. pune în vedere Ep. de A. I. că convorbirile dintre Guv. R. și Sf. Sc. nu se raportă la chestiunea bunurilor deținute de St. c., a căror situație este competentă să o decidă exclusiv Justiția țării — — — — —	399—400
CXIX. Cont. M. I. stabilește — și Primul-ministru N. Iorga confirmă — că dl E. Gyárfás n'are căderea să intervîie în chestiunile St. c., că convorbirile cu Sf. Sc. sunt de natură exclusiv informativă, și că chestiunea bunurilor St. c. nu poate forma obiect de tratative internaționale — — — — —	401—404
CXX. Președintele St. c. și episcopul G. C. Majláth, intervin la Nunțiul papal ca Acordul, stabilit la București în mod ocult, să fie înaintat Sf. Sc. spre aprobare, respectiv spre a fi încheiat din nou, în formă solemnă, între Papa și între Regele României — — — — —	404—406
CXXI. N. Iorga Nr. 2 contra N. Iorga Nr. 1 — —	406—407
CXXII. Presa italiană împărtășește punctul de vedere al M. I. că chestiunea St. c. este o chestiune internă a României — — — — —	408
CXXIII. Raportul oficial înaintat de E. Gyárfás, conducerii St. c. cu privire la noile tratative purtate de el la Roma, cu ministrul de justiție V. Pop, în vederea ratificării de către Sf. Sc., a Ac. B. —	408—414
CXXIV. Cinci adrese trimise de reprezentanții St. c. Secretarului de Stat al Vat. în cursul tratativelor duse de ei la Roma cu ministrul de Just. V. Pop	415—421
CXXV. Acordul dela Roma — — — — —	422—425
CXXVI. St. O. al noului St. c. înventat de Ac. și boțezat Consiliu al diecezei cat. de rit latin de A. I.	426—430
CXXVII. Canoanele din Corpus juris canonici al Bis. cat., luate ca pretext pentru Ac. dela R. — —	430—431

CXXVIII. Cum se prezintă Ac. dela R. din punct de vedere formal, față de Constituția și de legile României — — — — —	431—433
CXXIX. Interpretările contradictorii ale dlor V. Pop și E. Gyárfás cu privire la caracterul Ac. R. —	433—438
CXXX. Opera de mistificare încercată de V. Pop cu privire la pretensiunile Univ. Cluj — — — —	439—441
CXXXI. Conducătorii St. c. fac uz de toate mijloacele ca să traducă în faptă Ac. — — — — —	442
CXXXII. Președintele cleric al noului St. c. consideră Ac. ca o măsură prin care Sf. Sc. a asigurat pentru totdeauna autonomia strămoșească a Ungurilor în Transilvania — — — — —	443
CXXXIII. Avizul Consiliului de inspectori al M. I. cu privire la caracterul de drept al Ac. — — —	443—444
CXXXIV. Consiliul de avocați al M. I. stabilește ilegalitatea Ac. și necesitatea de a fi deferit Parlamentului. — — — — —	445—449
CXXXV. Avizul Cons. de avocați al M. Agr. cu privire la caracterul de drept al Ac. dela Roma — —	449—450
CXXXVI. Ignorând Ac., M. I. se adresează Tribunalului, cerând respingerea Recursului St. c. în contra întabulărilor din c. f. — — — — —	450—453
CXXXVII. Trib. Cluj respinge Recursul St. c. și aprobă în mod definitiv întabularea pe numele St. R. a bunurilor pe cari acela i le-a usurpat prin fraudă — — — — —	453—455
CXXXVIII. Raportul Del. Guv. către noul ministru de Culte, dl D. Gusti, despre intervenția misterioasă a fostului ministru de Justiție în chestia St. c. și despre atentatul încercat prin așa zisul Ac. dela Roma — — — — —	455—466
CXXXIX. Un nou referat al Del. Guv. către M. I. —	467—469
CXL. Del. Guv. aduce la cunoștința M. I. că din dosarul St. c. lipsesc piesele cele mai importante —	469—470
CXLI. Ce răspunde M. I. — — — — —	470
CXLII. Deputatul I. Al. Vasilescu-Valjean anunță o interpelare în chestiunea Ac. R. — — — —	470—474
CXLIII. În locul Guvernului, răspunde E. Gyárfás, în Senat, declarând că chestiunea St. c. este definitiv închisă — — — — —	475
CXLIV. M. I. intervine la M. A. S. în vederea tipăririi documentelor relative la chestiunea St. c., declarând că aceasta va rămânea încă multă vreme actuală — — — — —	475—476

- CXLV. Deputatul A. Popov întreabă pe ministrul Cultelor: Ce măsuri are de gând să ia în vederea denunțării Concordatului — — — — — 477—478
- CXLVI. Cu toate că Ac. R. n'a fost ratificat de Parlamentul român, Ungurii catolici considerându-se Stat în Stat, trec peste Regele României și se pun supt protecția Papei — — — — — 478—479
- CXLVII. Exploatând lipsa de seriozitate a fostului Guvern Iorga și lipsa de energie a actualului Guvern, conducătorii St. c. își afișează pe față tendințele iredentiste maghiare — — — — — 479—480
- CXLVIII. Trib. Cluj stabilește lipsa de capacitate juridică a St. c. și-i contestă dreptul de stat în instanță — — — — — 480—482
- CXLIX. Trib. Cluj, constatând că St. c. n'a avut sub dominațiunea maghiară, personalitate juridică — el fiind un simplu organ al Min. de Culte, susținut în scopul maghiarizării Ardealului, — nu-l admite să stea în instanță în fața Justiției — — — 482—484
- CL. Episcopul ortodox al Clujului stigmatizează înconștiența Guvernului Iorga, care a condamnat și mai departe la iobăgie biserica națională a Românilor, întărind bezumiismul. — — — — — 485—486
- CLI. Del. sp. al Guv. cere M. I. luarea de măsuri în vederea administrării de către St. R. a bunurilor atribuite lui de Justiție. — — — — — 487—489
- CLII. Acelaș, cere M. I. luarea de măsuri pentru împiedecarea punerii în aplicare a Ac., înainte de ce ar fi ratificat de către Parlament — — — 489—490
- CLIII. Del. Guv. informează pe noul ministru de Externe, dl. N. Titulescu, despre împrejurările unice în felul lor în care s'a încheiat Ac. R. și cere ca Guv. să ia față de el măsurile cuvenite — — — 490—504
- CLIV. Univ. Cluj în contra Ac. R. — — — — — 505
- CLV. Studențimea română dela Univ. Cluj protestează în contra acțiunii de subminare îndreptată de St. C. împotriva St. R. și cere factorilor vieții de Stat executarea măsurilor prevăzute de Justiție și anulara Ac. dela Roma — — — — — 505—508
- CLVI. Profesorii rom.-cat. dela Univ. Cluj se desolidarizează de acțiunea St. c. și protestează în contra Ac., care vrea să creeze în România un catolicism unguresc, cu tendința de a desbina St. Român — — — — — 508—510

- CLVII. Del. Guv. descopere existența în însuș Ministerul de Externe, a unor factori cari tradează, în mod consecvent, străinilor interesele St. R. și cere împotriva acestora intervenția dlui N. Titulescu 510—511
- CLVIII. Studentimea română din întreagă țara cere Guv. lichidarea St. c. și aducerea Ac. în fața Parlamentului — — — — — 514
- CLIX. După ce au ajuns la Ac. așa cum au ajuns, conducătorii cat. ung. din Ardeal îl anulează pur și simplu printr'un Regulament, pe care și-l dau singuri, reînființând la loc St. c., fixându-i o sferă de activitate de două ori mai mare ca până aci, exemptându-l cu desăvârșire de supt St. R. și de supt biserica cat. din România, și supunându-l direct Papei — — — — — 514—523
- CLX. In sfârșit, — St. R. declară că nu recunoaște valabilitatea Ac. dela Roma — — — — — 524—528
- CLXI. Cont. M. I. se identifică cu Universitatea din Cluj în ce privește nevalabilitatea Ac. — — — 529
- CLXII. Punctul de vedere al directorului general al cultelor relativ la propunerile prof. O. Ghibu — — — 529—530
- CLXIII. M. A. S. inventează o formulă favorabilă Ungurilor iredentiști, în scopul de a deruta Justiția, Legislația, Min. de Culte, Agric. și Ocrot. soc. și Univ. din Cluj — — — — — 530—531
- CLXIV. Ep. Majlăth duce în eroare Sf. Sc., prin scrisori mincinoase — — — — — 531—534
- CLXV. Adversarii profesorului O. Ghibu îl acuză de falsificare de acte. — Dați în judecată, ei fug de răspundere — — — — — 534—535
- CLXVI. Regele Carol II a trecut la romano-catolici? 536
- CLXVII. Parch. Trib. Cluj dispune judecătorului de Instrucție să facă noi cercetări în legătură cu St. c. 537—554
- CLXVIII. Cum au sfidat Ungurii iredentiști, timp de aproape un deceniu, hotărîrea I. C. de C. privitoare la O. Th. — — — — — 554—560
- CLXIX. După M. Agr. și Min. Săn. și Ocr. susține în fața Justiției că Ac. dela R. nu e valabil — — 560—566
- CLXX. După Min. Agric. și după Min. Săn. și Min. I. susține, în întâmpinarea sa înaintată I. C. de C., că Ac. dela R. nu e valabil — — — — — 566—572
- CLXXI. Trib. Cluj cere ca, în conformitate cu Legea persoanelor juridice, în procesul dintre M. Agric. și St. c., Parchetul să-și poată concluziile sale — 572

CLXXII. Trib. Sibiu, constatând că St. c. ard. n'are personalitate juridică, — că aşazisul Ac. dela R. nu e valabil, şi că bunurile reclamate de reprezentanţii acestora sunt bunuri publice ce revin St. R., — aprobă întabularea O. Th. pe numele M. Ocr. Soc. — — — — —	572—579
CLXXIII. M. A. S., ignorând dispoziţiile Constituţiei şi ale Legii Cutelor, precum şi sentinţele date de Justiţia ţării -- se crede în drept să hotărască singur caracterul de drept al Ac, pe care-l declară simplă interpretare a unui paragraf al Concordatului — — — — —	580
CLXXIV. M. I. cere avizul Contenciosului său cu privire la punctul de vedere al M. A. S. — — — — —	581
CLXXV. Cont. M. I. se declară hotărît în contra punctului de vedere al M. A. S. — — — — —	581—582
CLXXVI. Conflictul dintre M. I. şi M. A. S. pe chestiunea Ac. R. — — — — —	583—586
CLXXVII. Intervenţia Del. Guv. pe lângă M. I., în scopul aplanării conflictului. — — — — —	586—587
<i>Apendice</i> — — — — —	589—843
1. O serie de acte relative la chestiunea Orfelinatului Therezian din Sibiu — — — — —	591—622
I. Actul de fondare a Orf. reg. Therez. din Sibiu — — — — —	591—598
II. Avizul Cont. reg. Cluj către Min. Agric. — — — — —	598—603
III. Sentinţa prin care jud. de oc. Cluj stabileşte — — — — —	607—608
IV. Trib. Sibiu confirmă sentinţa Judecătoriei — — — — —	607—608
V. Trib. Sibiu stabileşte că St. R. este în drept să dispună de Orf. Ther. — — — — —	608—616
că proprietarul O. Ther. nu este St. C., ci St. R. — — — — —	603
VI. I. C. de C. confirmă sentinţa Trib. — — — — —	617
VII. O nouă întorsătură în chestia Orf., după hotărîrea I. C. de C. — — — — —	617
VIII. O spicuire în documentele relative la înfiinţarea Orf. Ther. — — — — —	617—622
2. Dreptul de patron suprem al Regelui — — — — —	622
I. Organizarea Bis. cat. în vechea Ungarie şi dreptul de patron suprem al Regelui — — — — —	623—635
II. Regii unguri nu erau apostolici catolici, — ei erau „apostolici“ şi în raportul lor cu Bis. rom. ort. şi gr. cat. — — — — —	635—637
III. Punctul de vedere al Preşed. In. C. de C. în chestiunea patr. supr. al Regelui — — — — —	637—640
IV. Cum se prezintă patr. supr. al Regelui supt imperiul rom. — — — — —	640—642

- V. M. S. Regele Carol și chestiunea patr. supr. — 643
- VI. O țară care a renunțat la dreptul de patr. su-
prem: Italia — — — — — 643
3. Cat. ung. în luptă contra Românismului ard. — 644—666
- I. Acțiunea episcopilor ardeleni — — — — 644—651
- II. Incapacitatea eppilor și pofta de stăpânire a
Habsb. aduc pe capul Ard. pe călugării Iezuiți,
care tulbură pentru veacuri întregi viața pu-
blică, distrugând forța de viață a Rom. — — 651—653
- III. Dietele Ard. au hotărît în repetite rânduri iz-
gonirea din țară a Iezuiților — — — — 653—657
- IV. Impotriva Dietelor ard., împărații Habsb. au
readus, în mod clandestin, pe Iezuiți în Ard. 657—661
- V. O bună parte a averilor Iezuiților au fost răs-
cumpărate cu bani de ai Românilor ortodocși 661—663
- VI. Papa Clement XIV a desființat, la 1773, ordi-
nul I., care devenise o primejdie publică pen-
tru liniștea Europei — — — — — 663—664
- VII. Iezuiții reapar. — În România, ei reprezintă
azi o forță ungurească incomensurabilă — — 664—666
4. Bunurile pretinse „catolice“ sunt, de drept, ale U-
niv. din Cluj — — — — — 667—674
5. Cum au fost administrate bunurile zise „catolice“,
supt guvernarea austriacă — — — — — 675—680
6. Cum au fost administrate bunurile „cat.“, după u-
nirea Transilv. cu Ungaria — — — — — 681
7. O organizație care nu s'a realizat nici odată: Auto-
nomia cat. regnicolară, și o camuflare îndrăzne-
ță: St. C. — — — — — 682—705
8. Chestiunea administrării fondurilor sub guv. rom. 706—710
9. Continuatorii operei Iezuiților: Piaristii — — 710—717
10. Seminarul ces. reg. și Convictul ces. reg. din Cluj 718—723
11. Cum se prezintă moștenirea Mariei Terezia astăzi
la Cluj — — — — — 724—729
12. Cum au uzurpat catolicii biblioteca înființată de
M. Terezia și cum au făcut din ea un instrument
unguresc, îndreptat în contra României — — 730—731
13. Biserica Univ. din Cluj și icoana ei, care mai face
și astăzi minuni, pe seama Ungurilor iredentiști 733—739
14. Univ. din Cluj, — Creațiune de stat. — Bunurile ei
au fost uzurpate de St. C., care le deține până în
ziua de astăzi — — — — — 740—749
15. Atentatul fără seamăn în istorie, al Habsburgilor,
împotriva Românilor: Distrugerea prin foc a șco-
lilor și mănăstirilor acestora și confiscarea averi-
lor lor pe seama catolicilor — — — — — 750—753

16. Școlile „regești“ uzurpate de catolici — — — 754—761
17. Cum a uzurpat eppul de A. I. rolul de „director suprem“ al școlilor cat. — — — — — 762—764
18. Pe chestiunea școlilor „regești“, St. C. târăște România în fața Ligii Naț. — — — — — 765—778
19. Evoluția învățământului „catolic“ din Transilvania a fost identică cu a inv. public din Țările române — — — — — 779—780
20. Papa ia asupra sa rolul de ocrotitor al Ungurilor și de loțiitor al Habsb. în România — — 781—787
21. Cum susține Sf. Sc. vechea Ungarie în România 788—791
22. O situație unică în felul ei în lume: Ordinele religioase cat. din Transilvania sunt și astăzi supt patronajul Regilor unguri — — — — — 792—795
23. Sf. Sc. nu recunoaște oficial România în granițele ei actuale. — In Convențiile lui internaționale, el menține Basarabia tot în cadrul Rusiei. — Mitropolitul rom.-cat. al României încearcă, în acest punct, să mistifice opinia publică a țării — 796—797
24. Apărând pe Sf. Sc., mitropolitul Al. Cisar încearcă o nouă mistificare a Corpurilor Legiuitoare și a opiniei publice a Românilor — — — — — 798—800
25. Marea și periculoasă armă a catolicilor: Rezervațiunea mentală — — — — — 801—802
26. Ofensiva de calomnii a catolicismului în contra poporului rom., a St. R. și a religiei lui dominante — — — — — 803—808
27. Catolicismul ardelean vrea să fie pur unguresc. — El se pune supt scutul exclusiv al Papei, sfidând St. R. — — — — — 809—813
28. Iezuiții maghiari din Ardeal și problema revizuirii tratatelor de pace — — — — — 814—815
29. Un pomelnic odios — — — — — 816—
30. Tragedia Românismului ard., datorită catolicismului unguresc, încă nu s'a sfârșit — — — — — 819—823
31. Ofensiva Iezuiților maghiari în România întregită 824—827
32. Intre Budapesta și Roma — — — — — 828—839
33. Intre Roma și București — — — — — 840—843
34. Trib. Cluj stabilește că St. c. n'are capacitate și personalitate juridică, — că el este un simplu organ subaltern provizoriu al M. de Cult., — că bunurile și instituțiile deținute de el, prin uzurpare, — sunt fundațiuni de Stat, făcute, în mare parte, „cu titlu perpetuu“, pe seama Univ. Cluj, — că dreptul de patron suprem al Regelui României n'a fost anulat de nimeni și că Ac. d. R. n'are valabilitate, nefiind ratificat de Parlament — — — — — 844—875

35. Un nou rechizitoriu al Parch. Trib. Cluj, prin care se cere deschiderea acțiunii publice în contra a 51 de conducători ai catolicismului ung. ard. și ascultarea, ca informatori, a 50 de foști și actuali înalți demnitari ai țării, din ultimii 15 ani. — — — — 876—887
36. Parch. Trib. Cluj intervine la Min. de Just. în scopul ca acesta să inițieze în contra ep. G. C. Majláth acțiune publică la I. C. de C. și Just. — — — — 888—889
37. Congresul naț.-bis. al Mitropoliei ort. din Transilvania hotărăște să înceapă lupta pentru denunțarea Conc. cu Roma. — — — — — 890
38. Profesorii rom.-cat. rom. dela Univ. Cluj intervin la Papa, cerându-i să ia inițiativa revizuirii Conc. 891—895
39. Congresul Asociației „Andrei Șaguna” a preoților ort. din mitropolia Transilvaniei hotărăște să lupte cu toate mijloacele în contra Conc. și a Ac. de Roma 896—898
40. Congresul naț.-bis. al B's. ort. din România și chestiunea St. C. — — — — — 899
41. Două Avize ale Cons. jur. al M. A. S. cu privire la valabilitatea Ac. d. R. — — — — — 900—903
42. Două adrese contradictorii ale M. Just. cu privire la valabilitatea Ac. d. R. — — — — — 904—905
43. Univ. Cluj intervine la M. Instr. cerând să-i poată dispoziție imobilele testate ei de fondatori și atribuite ei de către Just. — — — — — 906—909
44. Ministerul Afacerilor Străine revine asupra punctului de vedere prin care declarase Acordul dela Roma, valabil. — — — — — 910

In loc de Încheiere: Declarațiile lui Vasile Goldis, care a încheiat și semnat Concordatul cu Sf. Scaun 911-915

Index de lucruri — — — — — 917-941

Index de nume — — — — — 942-953

Literatura întrebuințată — — — — — 954-958

Errata — — — — — 959-967

Tabla de materii — — — — — 969-983

BCU Cluj / Central University Library Cluj

